ISSN: 2822-048X (Online)

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
Journal of Dhamma for Life

(Peer-reviewed & Open Access Journal)

ปีที่ 31 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2568)

Volume 31 No.3 (July – September 2025)

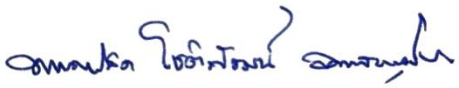

วารสารธรรมเพื่อชีวิต ปีที่ 31 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2568) Journal of Dhamma for Life Vol. 31 No.3 (July – September 2025)

สารจากบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นปีที่ 31 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2568) ของการดำเนินงานวารสารธรรมเพื่อชีวิต ซึ่งวารสารได้ดำเนินการรับใช้สังคมด้วยการเผยแผ่คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา กับสหศาสตร์ และส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการวิจัย และวิชาการ เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนิสิตนักศึกษาตลอดจนบุคคลภายนอกที่สนใจ ได้มีโอกาสนำเสนอเผยแผ่ผลงานวิชาการและงานวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อีกทั้งแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระพุทธศาสนา ปรัชญา ศิลปะ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การจัดการบริหารธุรกิจ พัฒนาสังคมและการศึกษา ภายใต้สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานด้านวิชาการ ประสบการณ์ และเป็นแหล่งอ้างอิงในการเผยแพร่บทความของนักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไปที่สนใจ

ขอขอบคุณสมาชิกทุกท่านที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของวารสารธรรมเพื่อชีวิตเป็นอย่างดีทั้งผู้แต่งที่ส่งบทความงานวิจัยและงานวิชาการเข้ามาเพื่อเผยแพร่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาสละเวลาในการประเมินบทความงานวิจัยและงานวิชาการ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของงานให้ดียิ่งขึ้น ทั้งหมดนี้มีส่วนเป็นอย่างมากในการพัฒนาผลงานวิชาการและช่วยให้ผลงานได้รับการเผยแพร่อย่างมีคุณภาพทางวิชาการ ต่อไป

พระครูปลัดโชติพัฒน์ อาจารสุโภ, ดร.
บรรณาธิการบริหาร

วัตถุประสงค์ของวารสาร (Aims of the Journal)

วารสารธรรมเพื่อชีวิตเป็นวารสารวิชาการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อเผยแผ่สาระธรรมของมูลนิธิพุทธศาสนศึกษา 2) เพื่อพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพทางด้านวิชาการและเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) 3) เพื่อเป็นวารสารที่ได้มาตรฐานสำหรับตีพิมพ์ผลงานของสมาชิกมูลนิธิและบุคคลทั่วไป

ขอบเขตเนื้อหาการตีพิมพ์ (Scope of the Journal)

ขอบเขตเนื้อหาที่วารสารเปิดรับ ได้แก่ 1) ด้านพระพุทธศาสนา 2) ด้านปรัชญา ภาษา ศิลปวัฒนธรรม 3) ด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ 4) ด้านเศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ 5) ด้านศึกษาศาสตร์ ครุศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

รูปแบบการการตีพิมพ์ (Process of Publication)

กองบรรณาธิการให้ความสำคัญต่อกระบวนการจัดทำวารสาร ตั้งแต่การคัดเลือกบทความ การประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีอย่างน้อยบทความละ 3 ท่าน ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ โดยเป็นการประเมินในรูปแบบการปกปิดชื่อผู้ประเมินและผู้เขียน (Double-blind Peer Review) และบทความต้นฉบับต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น

ภาษาที่รับตีพิมพ์ (Languages)

ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

การกำหนดตีพิมพ์ (Publication Frequency)

กำหนดเผยแพร่ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน)
ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

พระครูปลัดโชติพัฒน์ อาจารสุโภ,ดร.	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม

กองบรรณาธิการ

พระครูศรีสุทธิชยากร, ดร.	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
พระมหาวีรชัย วีรชโย	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม

รศ. ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. ดร.สุขุมพงศ์ ชาญนุวงศ์	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
ผศ. ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ. ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
ผศ. ดร.ฉัตรวรัญช์ องคสิงห	วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.พนัชพงษ์พรรณ โพธิสถิรวรางกูร	สมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
อ. ดร.เพ็ญศรี บางบอน	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยชินวัตร
อ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อ. ดร.สุรชัย พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อ.แม่ชีเนตรนภา สุทธิรัตน์, ดร.	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.จงรักษ์ ศุภกิจเจริญ	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ดร.สิริพร คลองชีพ	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายกฎหมาย

นายเกริกชัย ส้มเขียวหวาน	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม

พระมหาวีรชัย วีรชโย	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
อ. ดร.สุรชัย พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สารบัญ (Content)

สารจากบรรณาธิการ a
สารบัญ d

1 Integrating STEM Education with Bilingual Instruction: An Innovative Teaching Design for Introduction to Civil Engineering in Sino-foreign Cooperative Education 1-14
Fuxia Zhang, Jianxiong Wang

2	The Concept of “Water” According to Buddhist Philosophy Paisin Pongpha, Phramaha Niti Thiradhammo (Phromkhaw), Bunruam Khammuangsaen, Siriporn Krongcheep, Kitsuchin Ponsen	15-26
3	Urban and Regional Development in China: Policy Innovation Yuwadee Kardkarnklai, Chatwarun Angasinha	27-47
4	An Exploratory Study on the Training Strategies of Educational Administrators in the Greater Khingan Range China Lei Zha, Hui-Wen Tang, Ming-Chang Wu	48-60
5	Guidelines for Promoting the Competency of Civil Servants and Employees of the Pa Kha Luang Subdistrict Administrative Organization Ban Luang District, Nan Province Karnsith Salaenoy, Krit Phureephong, Pramual Suwansri, Termsak Suwansak, Anchalee Phothat	61-72
6	Public Participation in Community Planning Wangkrod Subdistrict Administrative Organization, Bangmunnak District, Phichit Province Krit Phureephong, Weeranat Rojanaprapa, Karnsith Salaenoy, Supranee Charoenyat	73-80
7	A study of the Relationship between Motivation and Competencies of Rahan Subdistrict Municipality Employees. Bueng Samakkhi District Kamphaeng Phet Province Prachern Trinetr, Sunimit Chumphong, Somkid Srising, Termsak Suwansak, Jiratchaya Jayok	81-90
8	Factors influencing public participation in planning the development of the Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization, Mae Sot District, Tak Province Sunimit Chumphong, Niphon Traisorakunkul, Namo Rukliang, Weeranat Rojanaprapa, Krittiyaphorn Kaewchoi	91-101
9	People’s Participation in The Administration of Local Government Samkhok Subdistrict Municipality Pathumthani Province Krit Phureephong, Karnsith Salaenoy, Termsak Suwansak, Weeranat Rojanaprapa, Pan Singham	102-111
10	Enhancing Motivation for the Performance of Teachers in Phichai School, Pichai District, Uttaradit Province	112-122

Prapaparn Rukliang, Ratchanok Phramsiri, Siriruk Rutchusanti

11 The Environmental Management that Supports Learning Management in Schools Under the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2 123-137
Wirat Phansai, Pornsathit Buppasiri, Narachai Srinaranarudol, Phanu Thipthanwa

12 Public Perception in Nonthaburi towards the Compensation and Expense for the Injured Persons and Defendants in Criminal Cases Act B.E. 2544 (and its amendment (No.2) B.E. 2559) 138-151
Ornusa Chinkrachangkit, Jomdet Trimek

13 Community Participation in School Management at Wangpikul Wittayasuksa School, Wang Thong District, Phitsanulok Province 152-165
Manop Ketmek, Sithachai Sriudom, Thedsak Chanarun

14 The Development of Educational Personnel to Enhance Teaching Efficiency with Digital Technology in Schools Under the Office of Phitsanulok Primary Education Service Area 3 166-179
Somlak Phrommeenetr, Sanit Kayaphad, Chukeart Tengtraisorn, Rat Ketchan

15 Approaches to Modify Online Gambling Behavior of Junior High School Students at Bang Pa - In Rachanukroh 1 School Bang Pa-In District Phranakhon Si Ayutthaya Province 180-194
Sopit Sujittakul, Pannathorn Hombunma

16 The Characteristics of Professional Administrator Affecting the Efficiency Teacher's Performance in the School Under the Secondary Education Service Area Office Nonthabury 195-218
Rattanaporn Porncharoong, Suthasinee Sangmookda

17 The concept of Existentialism in Prostitution Literature of Thai Writers 219-235
Siripen Chaisanit, Phrakhrupalad Suwaddhanavisutdhisaragun

18 Effect Of Bright Light Therapy on Anxiety, Depression and Quality of Life of Stroke Patients at Thai Red Cross Rehabilitation Center 236-248
Rudee Taechathepravith, Sookjaroen Tangwongchai, Thavatchai Tayjasanant

19	Factors Influencing Consumers' Purchase Decision Behavior for Nike Shoes in Bangkok and Metropolitan Areas Narinrada Pokkreu, Sakesan Kritsanasukon, Sirilak Paocam, Waranat Lamthiean, Jitlada Padawan, Nitaya Kunpaya, Nisachol Taratammatikorn, Thawatchai Kamwar	249-265
20	Model Of Mental Health Enhancement Based on Stipatthana 4 (4 Foundations of Mindfulness) To Reduce Stress in Living Life of People in Nakhonpathom Province Sudjai Phookonglee, Winyu Kinasen, Surisa Wuttiin	266-290
21	Human Resource Management with the HRMS.OBEC information system of the Development and Legal Affairs Office of Personnel Management under the Office of Basic Education Commission Nonpawit Petchara, Kamolmal Chaisirithanya, Chuanchom Chinatangkul	291-320
22	Factors Affecting Stress and Stress Management of Students Bachelor of Education Program, Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University Boonmun Thanasupawat, Sumitra Rojananiti, Supin Jaikaew, Jamaree Sriratanabun	321-339
23	Model OF Self Sufficiency of Buddhist Dhamma Medicine’s in Buddhist Integration Pongpaitham Klajon, Phrakrusiripariyatyanusath, Phoonchai Puntiya, Jaiphet Klajon	340-360
24	Prevalence and Associated Factors of Depression among Grade 12 Students Tutoring for University Admission Examination in Tutoring Institutes in Siam Area, Pathumwan District, Bangkok Metropolis Gunkarin Latthasaksiri, Chutima Roomruangwong	361-382
25	A Study of Risk Behaviors in Substance Use among Vocational Certificate Students in an Educational Institution in the Peri-Urban Area Napat Thanasap, Jomdet Trimek	383-400

26	Attitudes and Motives Affecting the Desire to Develop Oneself to Advance to a Higher Position of Support Personnel Uttaradit Rajabhat University Phiphatphong Tantuak, Sirikarnda Yaemkong, Irawat Chomraka	401-420
27	The Spiritual Leadership of Dr. Jaiphet Klajon and the Management of Health through the Self-reliant Health learning Center According to the Sufficiency Economy Sudjai Sohap, Korn Kangsadarnporn	421-444
28	The Guidelines for Enhancing Customer Experience Of Don Mueang International Airport Saruda Butrbumrungrak, Thanyarat Khamproh, Warantri Plangwattana	445-465
29	The Value of Phraking Watsuthatthepwararam According to Aesthetics Phramaha Niti Thiradhammo Phromkhaw, Paisin Pongpa, Phramaha Wasan Ponsen, Boonruam Khammuangsaen, Kitsuchin Ponsen	466-476
30	Good Governance for Effective Management in Graduate Education Program in Modern Organizational Management, Krirk University Vithavee Pratoomsawat, Pakorn Prechaporn	477-497
31	Development of the Learning Process of Padarupasitthi Scripture Phramaha Wattana Paññādīpo Khamken, Chaichan Srihanu	498-521
32	Prince-Patriarch Vajirañāṇavarorasa: The Dynamics of Adapting the Format of Techniques for Presenting the Buddhadhamma to the General Populace Phramahasarawut Phosrikham	522-533
33	Compositional Characteristics of Debussy's Piano "24 Preludes" Chenyu Zheng, Suvida Neramit-Aram	534-544
34	Academic Leadership of School Administrators under Subdistrict Administrative Organizations in Wang Thong District, Phitsanulok Province Donnapha Tuwmang, Chukeart Tengtraisorn, Sanit Kayaphad, Surasit Lapintree	545-557

35 Guidelines for Addressing Problems of Operative Criminal prevention and Suppression of Police Officers: Case Study of Pa Mok Police Station in Angthong Province 558-570
Theerapat Buri, Pannathorn Hombunma

36 The Public Participation in Crime Prevention in Thap Than District, Uthai Thani province 571-585
Kawinpat Chatbut, Pannathorn Hombunma

37 Performance Achievement Motive of School Administrators Affecting the Effectiveness Personnel Management Under the Suphanburi Primary Education Service Area Office 2 586-599
Thanyakarn Thaneewan, Suthasinee Sangmookda

38 Study and Analyze the Value of Kathin Merit-Making That Influences Thai Society 600-615
Parita Sirintam, Somchai Somchit, Boonruam Khammuangsaen

39 Guidelines For Developing Operations According to The Internal Educational Quality Assurance System Modern Educational Institution of Schools in The Sahamit Witthaya Educational Quality Development Center, Mae Ai District, Under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3 616-631
Napichaya Thanunchai, Samnao Muenjaem, Sirimas Kosanpipat

40 Application of Modern Organization Management to Improve Waste Disposal Efficiency of the North Bangkok Area Group 632-652
Athtawoot Boondhammakhon, Tanachat Pratoomsawat

41 Enhancement the Adversity Quotient of Mobility Disabled Teenagers Through Solution Focused Brief Therapy 653-670
Varanida Lamrueang, Warakorn Supwirapakorn, Pennapha Koolnaphadol

42 Situation Leadership of the School Administration Affecting the Core Competency of Teacher Under the Secondary Education Service Area Office Supanburi 671-685
Pornsawan Kanpakdee

43 Leadership of School Administrators Based on Sangahavatthu IV Affecting of Teacher's Performances at Under the Office Nonthaburi Primary Education Service Area 1 686-705
Phongsatorn Songmueng, Phra Suvaddhanasaccaguna

44 Personnel Management in Educational Institutions Affecting Student Quality Under the Secondary Educational Service Area Office Suphanburi 706-723
Kritsana Phumma, Phrasrivajiravati

45 Targeted Leadership Indicators of Educational Institution Administrators under the Office of Primary Education Service Area, Government Inspectorate Cluster 5 724-738
Natthamon Khaewamdee

46 Blended Learning Outcomes Integrated with Self-Directed Learning in the Local Curriculum of the Course 'Phra Pathom Chedi and the Buddhist Way of Life' for Upper Secondary Students at the Non-Formal and Informal Education Centre, Mueang Nakhon Pathom District, Nakhon Pathom Province 739-756
Pornthip Rittirungruang

47 The Value-Based Network of the Relationship between Business Model Innovation and Corporate Performance in Media Industries, China 757-773
Ning Guo, Sarana Photchanachan

48 Consumer Decisions in Choosing Products and Services from Modern Organizations that Use Environment, Society, and Good Governance 774-795
Pitisook Dummanee, Pakorn Preechaporn

49 An Application of Four Sanghawatthu for Human Resource Management of Hotel Establishment in Bang Lamung District Chonburi Province 796-811
Phakhawasita Jadjantuek, Benjamas Suwannawong, Phamaha Suporn Rakkhitadhammo

49	The Model of Paṭiccasamuppāda Observing for Advanced Vipassana Meditation Practice at Dhammamoli Meditation Center, Pak Chong District, Nakhon Ratchasima Province Phrakhru Suddhacittagun Suddhicitto Suebklad, Thanee Suwanprateep	812-834
50	Guidelines for the Development of the Strategic Management of School in the Group of Phasakcholasit Sub-Campus Under the Secondary Educational Service Area Office Lopburi Chanida Sriboonya, Klasak Jitsanguan	835-843
51	Guidelines for Developing the Management of Safety School at Suantheppharattipthaichalermprakiat Sub-Campus Under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani Sonnarin Inkham, Klasak Jitsanguan	844-852
52	Ethics in Accordance with Yoga Philosophy Kitsuchin Ponsen, Phra Phaithun Chantakamo (Haohan), Phra Suriyon Narissaro (Phungphai), Boonraum Khammuangsaen	853-864
53	Managing the Cultural Landscape through Social Enterprise Concepts in the Digital Age Yi Jiang, Metta Sirisuk	865-878
54	Administrative Strategies of the Phrapariyattidhamma School's General Education According to The Principle of Total Quality Management Prasamhu Jakkrit Paphatsaro, Pragob Kunarak	879-894
55	Causes and Solutions for Students with Declining Academic Performance Naphat Siribowonkul, Pragob Kunarak	895-903
56	Burnout among Healthcare Workers in a Private Setting in Thailand Thamolwan Kunloetchariya, Sookjaroen Tangwongchai	919-918
57	Lessons Learned on the Operation of Learning Center for Smoke-Free Schools from Educational Institutions Certified as Learning Center Assessments Thuchchai Kaewwongthi, Patchareewan Kijmee, Sukanya Nimananth	919-930

58 The Behavior of Receiving Marketing Communications through Soft Power from the Popularity of Korean Dramas Among Employees of Private Companies in Thailand 931-943
Kornkamol Jungtanasombut, Thanaorn Fekfuengbun, Ployrat Chinnaratwanich

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Integrating STEM Education with Bilingual Instruction: An Innovative Teaching Design for Introduction to Civil Engineering in Sino-foreign Cooperative Education

Fuxia Zhang[1] & Jianxiong Wang[2]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Fuxia Zhang
International College of Yunnan Agricultural University, China.
Email: 842400742@qq.com

2. Jianxiong Wang*
Institute of Water Conservancy of Yunnan Agricultural University, China.
Email: 241793389@qq.com

Keywords:
STEM Education Integration, Bilingual Engineering Education, Project-Based Learning, Sino-Foreign Cooperative Education

Article history:
Received: 19/11/2024
Revised: 27/12/2024
Accepted: 21/01/2025
Available online: 09/07/2025

How to Cite:
Zhang, F. & Wang, J. (2025). Integrating STEM Education with Bilingual Instruction: An Innovative Teaching Design for Introduction to Civil Engineering in Sino-foreign Cooperative Education. *Journal Dhamma for Life 31*(3), 1-14.

ABSTRACT

This research presents an innovative teaching design that integrates STEM education principles with bilingual instruction for the Introduction to Civil Engineering course in Sino-foreign cooperative education programs. The study addresses critical challenges in engineering education, including the disconnection between language acquisition and professional knowledge construction, and the gap between traditional teaching methods and modern engineering requirements. Based on the theoretical framework combining STEM education, bilingual teaching theory, and constructivism, this research proposes a comprehensive teaching design featuring modular content organization, project-based learning activities, and a multi-dimensional assessment system. The design introduces several innovative elements, including the "Tofu Engineering" project, which transforms abstract foundation engineering concepts into tangible experiences. Drawing from eight years of implementation experience with 646 students at Yunnan Agricultural University's Sino-foreign cooperative program, the study provides detailed implementation pathways and recommendations for faculty development. The research contributes to the advancement of engineering education pedagogy by offering a systematic approach to simultaneously developing students' professional competence and language proficiency, while accommodating diverse learning needs in international engineering education contexts.

Funding:
This research was supported by the Third Batch of Online and Offline Hybrid First-class Undergraduate Course Construction Project of Yunnan Agricultural University in 2023 (2023YLKC067).

Introduction

Research Background

The development of Sino-foreign cooperative education in China has experienced significant growth since its formal initiation in 1986 when Nanjing University and Johns Hopkins University jointly established the "Sino-American Cultural Research Center" (Li, 2010). According to recent statistics, by 2023, there are 10 Chinese-foreign cooperative independent legal institutions, 86 Chinese-foreign cooperatively-run schools, and 806 Chinese-foreign cooperative school programs at the undergraduate level or above, involving 165 undergraduate majors (CNUR, 2023). This substantial increase not only reflects the quantitative expansion but also indicates the qualitative development of Sino-foreign cooperative education across different disciplines and educational levels.

In the context of engineering education internationalization, civil engineering programs face new challenges and opportunities. The civil engineering discipline encompasses multiple sub-disciplines including structural, hydraulic, geotechnical, construction, environmental, and transportation engineering (Labi, 2014). Moreover, with the continuous advancement of globalization and urbanization, the civil engineering industry is experiencing unprecedented development opportunities, particularly in China, where the acceleration of new urbanization processes and infrastructure construction demands have led to strong market requirements for sustainable development, informatization, and technological innovation (Zhou, 2020).

Among various courses in civil engineering education, Introduction to Civil Engineering, as a professional pilot course, plays a crucial role in guiding freshmen into the field and shaping their professional development (Yan & Yang, 2013). To enable students to adapt to globalization and establish a solid professional foundation, universities have increasingly adopted bilingual teaching in this course (Shi & Liu, 2024). However, traditional teaching methods often emphasize theoretical knowledge while paying insufficient attention to how students learn and their sense of professional identity (Liu & Tan, 2006).

The integration of STEM education into engineering courses has emerged as a promising approach to address these challenges. STEM education emphasizes interdisciplinary integration and aims to develop students' innovative thinking, problem-solving skills, and critical thinking abilities through hands-on practice and project-based learning (Madsen et al., 2023; Ouyang et al., 2023). This educational approach aligns well with the goals of modern engineering education, which seeks to cultivate professionals with both technical expertise and global competence.

Problem Statement

Despite the rapid development of Sino-foreign cooperative education and the increasing emphasis on bilingual teaching in civil engineering programs, several critical challenges persist in the teaching of Introduction to Civil Engineering as a bilingual course.

First, the traditional subject-centered teaching approach remains dominant in many bilingual courses, leading to a disconnection between language acquisition and professional knowledge construction. As Duan (2011) points out, freshmen often feel overwhelmed when facing both language barriers and new professional concepts simultaneously. This situation is particularly evident in the context of Sino-foreign cooperative programs, where survey data shows that approximately 28% of students are compelled to choose civil engineering by their parents rather than personal interest (YNAU, 2024), potentially affecting their learning motivation and engagement. Second, there is a significant gap between current teaching

methods and the requirements of modern engineering education. While contemporary civil engineering has evolved into a complex system involving political, economic, and cultural factors (Liu & Tan, 2006), conventional teaching methods often fail to reflect this multidisciplinary nature. The course content, though comprehensive, tends to be delivered in a fragmented manner, making it difficult for students to develop integrated professional insights and engineering mindsets (Ma, 2020; J. Yang et al., 2023). Third, the existing assessment and evaluation systems primarily focus on knowledge acquisition rather than competency development. This approach contradicts the fundamental objectives of introduction courses, which should help students make informed decisions about their career paths and develop confidence in their chosen field (Lei & Najafi, 2013). Moreover, the limited class hours and vast course content often result in superficial coverage of important topics, hampering students' deep understanding and professional identity formation (Duan, 2011). Furthermore, these challenges are compounded by the unique characteristics of the target student population. According to institutional data, students in Sino-foreign cooperative programs typically score 30-40 points lower in their college entrance examinations compared to their peers in other majors (YNAU, 2024).

These issues collectively call for a systematic redesign of the course that can:

1. Bridge the gap between language learning and professional knowledge acquisition.
2. Integrate multidisciplinary perspectives in engineering education.
3. Enhance student engagement and professional identity formation.
4. Accommodate diverse student learning needs and abilities.
5. Align with contemporary engineering education requirements.

Research Significance

Given the challenges identified in Sino-foreign cooperative education and bilingual teaching of civil engineering courses, this research holds both theoretical and practical significance in advancing engineering education pedagogy.

Theoretical Significance

First, this study contributes to the theoretical framework of STEM education implementation in fundamental engineering courses. While STEM education has been widely recognized in general education settings (Bybee, 2013), its application in discipline-specific bilingual contexts remains underexplored. By integrating STEM principles with bilingual teaching in civil engineering introduction courses, this research extends the theoretical boundaries of STEM education and provides new insights into its adaptability in professional education.

Second, this study enriches the theoretical foundation of bilingual teaching in Sino-foreign cooperative education. Traditional bilingual teaching theories often focus on general language acquisition (Genesee, 2023), but this research proposes a novel theoretical framework that combines content and language integrated learning (CLIL) with STEM education principles. This integration offers a new perspective on how language learning can be effectively coupled with professional knowledge construction in engineering education.

Third, this research advances the theoretical understanding of introductory course design in engineering education. By proposing a "STEM-enhanced bilingual teaching model," it contributes to the evolution of pedagogical theories in professional introduction courses,

particularly addressing the unique challenges faced by freshmen in Sino-foreign cooperative programs (Casper et al., 2024).

Practical Significance

From a practical perspective, this study offers several important contributions. First, it provides a detailed, implementable teaching design framework that integrates STEM education principles with bilingual instruction. This framework includes specific teaching strategies, activity designs, and assessment methods that can be directly applied in similar courses, addressing the current lack of practical guidance in bilingual engineering education.

Second, this research presents innovative approaches to simultaneously develop students' engineering awareness and language competency. Through carefully designed project-based learning activities, such as the "Tofu Engineering" project, students can enhance their professional understanding while improving their bilingual communication skills in engineering contexts.

Third, this study serves as a valuable reference for curriculum reform in similar programs. The proposed teaching design not only addresses common challenges in Sino-foreign cooperative education but also provides adaptable solutions that can be modified according to specific institutional contexts and student needs.

Literature review

STEM Education Philosophy

Core Concepts and Characteristics of STEM Education

STEM education represents an integrated approach to teaching Science, Technology, Engineering, and Mathematics through interdisciplinary and applied learning experiences (Deehan et al., 2024). As Bybee (2013) emphasizes, STEM education is characterized by three fundamental features: interdisciplinary integration, hands-on practice, and real-world problem-solving. This educational philosophy emphasizes not only the acquisition of knowledge but also the development of critical thinking, problem-solving skills, and innovative capabilities (English, 2016).

The essence of STEM education particularly resonates with modern civil engineering education requirements (Tewari, 2023). Through interdisciplinary integration, students develop comprehensive understanding across multiple domains. The emphasis on practical application ensures that theoretical knowledge finds meaningful expression in real-world contexts. Project-based learning experiences foster the development of higher-order thinking skills, while collaborative learning environments mirror professional practice. Most importantly, the consistent connection to real-world contexts helps students understand the practical implications of their learning.

STEM Education Applications in Engineering Education

In engineering education, STEM principles have demonstrated significant potential for enhancing learning outcomes. Sinnott and Thomas (2012) argue that the role of civil engineers is undergoing significant transformation, evolving to meet changing societal demands for achieving global sustainability. This evolution requires engineers to possess not only technical expertise but also interdisciplinary knowledge and skills.

The implementation of STEM education in engineering contexts manifests through several interconnected approaches. Project-based learning activities serve as the primary

vehicle for integrating multiple disciplines, while real-world problem-solving scenarios provide authentic learning experiences. Collaborative team projects mirror professional practice environments, and technology-enhanced learning environments facilitate modern skill development. These approaches are complemented by hands-on experimental activities that reinforce theoretical understanding through practical application.

Particularly relevant to civil engineering education, Casper et al. (2024) highlight how STEM-based approaches enable students to understand the differential influence of engineering on various societal groups, thereby developing both technical competence and social awareness.

Implications for Fundamental Engineering Courses

For introductory courses like Introduction to Civil Engineering, STEM education offers several crucial insights. The original course framework (YNAU, 2022) emphasizes the development of comprehensive abilities including professional knowledge, engineering skills, and social responsibility. STEM education provides a structured approach to achieving these objectives through integrated learning experiences.

Furthermore, the STEM approach effectively addresses the challenges identified in traditional teaching methods. As noted by Chen (2022), successful engineering education requires the integration of professional knowledge with practical applications. This aligns perfectly with the "four degrees" (temperature, width, depth, and difficulty) and "four characteristics" (interestingness, characteristics, systematicity, and generality) teaching model proposed in the original course design.

The integration of STEM education principles significantly enhances the effectiveness of bilingual instruction. Through authentic contexts, students engage in meaningful professional communication while developing language skills. Active engagement in practical activities facilitates deeper understanding of complex concepts. This comprehensive approach proves particularly beneficial for the target student population identified earlier, who require additional support in both language learning and professional development. The multifaceted nature of STEM education creates various pathways for learning and understanding, making it especially suitable for diverse student groups.

Bilingual Teaching Theory

The theoretical foundation of bilingual teaching in engineering education has evolved significantly in recent years, particularly in the context of Sino-foreign cooperative education (Q. Yang & Chu, 2024). Content and Language Integrated Learning (CLIL) emerges as a central theoretical framework that underpins effective bilingual instruction in professional courses.

CLIL theory emphasizes the simultaneous acquisition of subject knowledge and language skills through integrated teaching approaches. According to Herrera (2024), effective CLIL implementation requires careful consideration of content, communication, cognition, and culture. This framework aligns well with the needs of civil engineering education, where students must develop both professional competence and international communication abilities.

In the context of engineering education, bilingual teaching demonstrates unique characteristics. As evidenced in the Sino-foreign cooperative program between Yunnan Agricultural University and University of Wolverhampton, bilingual instruction serves not only as a means of knowledge transmission but also as a tool for developing international

perspectives (YNAU & UoW, 2015). The program's experience shows that effective bilingual teaching in engineering requires structured language support, authentic professional contexts, and gradual progression in language complexity.

The implementation of bilingual teaching in professional courses faces distinct challenges. Duan (2011) notes that freshmen often struggle with the dual demands of language acquisition and professional learning. However, research suggests that when properly designed, bilingual instruction can enhance both language proficiency and subject understanding through mutual reinforcement (J. Yang et al., 2023). This synergistic effect is particularly important for introductory courses, where establishing foundational knowledge and confidence is crucial.

Constructivist Learning Theory

Constructivism provides a crucial theoretical foundation for modern engineering education, particularly in bilingual teaching contexts. Originating from cognitive psychology, constructivism emphasizes learners' active role in building understanding through experience and social interaction (Cobern, 1993). The evolution from behaviorism through cognitivism to constructivism represents a significant shift from external to internal views of learning (Cooper, 1993), aligning with the needs of modern engineering education where students must develop both technical knowledge and critical thinking abilities.

Constructivist principles particularly support the implementation of STEM education in engineering courses. As Larochelle et al. (1998) emphasizes, learning occurs most effectively when students generate meaning based on their experiences and social interactions. This aligns with Chen (2022) finding that successful engineering education requires the integration of professional knowledge with practical applications, supporting the "four characteristics" teaching model implemented in the course.

Theoretical Integration

The integration of STEM education, bilingual teaching theory, and constructivism creates a comprehensive theoretical framework for course design in civil engineering education. This integrated approach addresses the multiple challenges identified in Sino-foreign cooperative education while supporting the development of both professional competence and language skills.

This theoretical integration particularly supports the objectives of Introduction to Civil Engineering in the Sino-foreign cooperative context. As highlighted by Casper et al. (2024), modern civil engineering education must engage students with diversity, equity, and societal impact. The integrated framework provides a foundation for designing learning experiences that develop technical competence while fostering awareness of engineering's broader social implications, especially beneficial for the target student population identified in this study.

Overall Framework for Instructional Design

Design Philosophy

The teaching design of Introduction to Civil Engineering is grounded in a student-centered approach that integrates STEM education principles with bilingual instruction. Drawing from the theoretical framework established earlier, this design emphasizes the concurrent development of professional knowledge, engineering mindset, and language competence. Moving beyond traditional subject-centered approaches, the design responds to Mihret et al.

(2022) observation that civil engineering education must address both technical complexity and societal needs.

Design Objectives

The course objectives are structured across three domains, following Bloom's revised taxonomy (Krathwohl, 2002). In the cognitive domain, students are expected to understand basic civil engineering concepts and establish connections between engineering practice and technical terminology. The affective domain focuses on developing students' professional identity and awareness of civil engineering's societal impact. The psychomotor domain emphasizes practical skills development through hands-on activities and project-based learning.

Design Principles

The course design adheres to four fundamental principles derived from the integration of STEM education and bilingual teaching theories. First, the theory-practice integration principle ensures that theoretical knowledge is consistently connected to real-world applications. Second, the language-content integration principle guides the systematic development of both professional knowledge and language skills. Third, the interactive engagement principle promotes active learning through collaborative activities and practical projects. Fourth, the continuous assessment principle enables ongoing monitoring and adjustment of teaching effectiveness.

Framework Construction

The framework organizes teaching and learning activities into a coherent system that supports the achievement of course objectives. Following Chen (2022) "four degrees and four characteristics" model, the framework incorporates modular content design, systematic activity planning, comprehensive resource support, and multi-dimensional evaluation. This structure allows for flexible adaptation to student needs while maintaining clear progression in both content knowledge and language development.

Detailed Plan for Teaching Design

Teaching Objectives Design

The course objectives are systematically structured according to three dimensions, each supported by specific learning requirements and instructional methods. The first objective focuses on cognitive development, aiming to help students understand basic civil engineering types and establish connections between engineering practice and scientific terminology. This is achieved through three key learning requirements: systematic summarization of scientific terms, careful completion of chapter assignments, and active classroom interaction. The instructional methods supporting this objective include expository teaching, discussion, cooperative learning, inquiry, and observation.

The second objective addresses the affective domain, focusing on developing students' understanding of civil engineering's social status and fostering interest in major engineering projects both domestically and internationally. This objective is supported by independent textbook preview, reading sketch preparation, and video-based learning. The instructional methods emphasize case studies, cooperative learning, inquiry approaches, constructivism, and e-learning strategies.

The third objective concentrates on developing self-directed learning capabilities, particularly in relating engineering projects to environmental sustainability through Internet research and literature review. This objective is realized through activities requiring students to articulate personal views based on case studies, supported by case-based teaching and e-learning approaches.

Content Modularization Design

The course content is systematically organized across ten chapters, with each chapter designed to develop specific professional knowledge and 21st-century skills through carefully planned learning experiences. The content structure progresses from fundamental concepts to advanced applications, allocating 32 teaching hours across different topics.

The foundational chapters (0-1) introduce study skills and the historical development of civil engineering. Chapter 0, allocated 2 hours, focuses on developing self-directed learning skills through guided textbook reading methods. Chapter 1, with 4 hours, emphasizes technology, collaboration, and communication skills through group presentations and mind mapping activities focused on civil engineering's developmental stages.

The core technical chapters (2-5) address essential engineering concepts. Chapter 2 (3 hours) explores engineering materials through comparative analysis, developing critical thinking and problem-solving skills. Chapter 3 (4 hours) engages students in the "Beautiful Campus Building" photography project, enhancing collaboration skills. Chapter 4 (3 hours) features the innovative "Tofu Project," developing leadership and communication skills through hands-on foundation engineering experiments.

The advanced application chapters (6-10) cover specialized topics including transportation systems, underground engineering, and intelligent construction. Notable activities include individual presentations on hometown traffic conditions (Chapter 6, 3 hours), developing global awareness skills, and analysis of urban integrated pipe systems (Chapter 8, 2 hours), enhancing critical thinking abilities.

Each chapter's learning experiences are carefully designed to integrate professional content with language development. For instance, the study of civil engineering materials in Chapter 2 emphasizes both technical understanding and English terminology acquisition through comparative analysis tables. This dual-focus approach ensures that students develop both professional knowledge and language competence simultaneously.

Teaching Strategy Design

The teaching strategy adopts a blended approach that combines online and offline learning experiences. Following Hoic-Bozic et al. (2008) blended learning framework, the course integrates pre-class preparation, in-class interaction, and post-class extension activities. A notable innovation is the incorporation of project-based learning, exemplified by the "Tofu Engineering" project, which effectively demonstrates foundation engineering principles through hands-on experience. This approach particularly addresses the learning needs identified in the student population analysis (YNAU, 2024).

The teaching strategy adopts a comprehensive approach that integrates online and offline learning experiences through carefully designed instructional methods. For each teaching unit, the strategy follows a systematic progression through three phases: pre-class preparation, in-class engagement, and post-class consolidation.

The pre-class phase utilizes digital platforms Yuketang and Zhihuishu for initial content exposure. Students engage with video materials, complete targeted reading assignments, and formulate questions related to the upcoming content. For example, before the foundation engineering unit, students watch related videos and identify 5-10 key technical terms, establishing a foundation for subsequent classroom activities.

In-class instruction employs diverse teaching methods aligned with specific learning objectives. Taking the "Tofu Engineering" project as an exemplar, the 90-minute class session is structured into distinct segments: opening discussion (5 minutes) to review online questions, teacher exposition (30 minutes) emphasizing key concepts, demonstration (10 minutes), student practice (35 minutes), and closing reflection (10 minutes). This careful time allocation ensures balanced attention to both theoretical understanding and practical application.

Learning Activity Design

Learning activities are designed to foster both professional competence and language development through meaningful engagement with course content. Each activity is carefully structured to support the course's triple objectives: cognitive understanding, affective development, and psychomotor skills.

The course features several signature learning activities that exemplify this integrated approach. The "Beautiful Campus Building" photography project engages students in real-world structural analysis while developing their technical vocabulary. The "hometown traffic" presentation requires students to analyze transportation systems in their local context, combining technical analysis with English presentation skills.

The "Tofu Engineering" project particularly demonstrates the integration of theory and practice. Students work in groups of 5-6 to:

1. Apply theoretical knowledge about foundation engineering through practical experimentation
2. Use technical English terminology in authentic contexts
3. Develop problem-solving skills through real-time challenges
4. Document and present their findings through bilingual reports
5. Assessment of learning activities follows a comprehensive framework that includes:
6. Video learning duration and effectiveness (10%)
7. Note-taking quality (10%)
8. Final examination (50%)
9. Assignment completion (20%)
10. Classroom interaction (10%)

This assessment structure ensures continuous engagement while evaluating both language proficiency and professional knowledge development. The multiple assessment components allow students to demonstrate their learning through various formats, accommodating different learning styles and strengths.

Innovative Features of Instructional Design

"STEM + Bilingual" Integration Innovation

Based on Chen (2022) "four degrees, four characteristics and six combinations" teaching mode, this course implements an innovative integration of STEM education and bilingual instruction. The "four degrees" (temperature, width, depth, and difficulty) ensure appropriate content progression, while the "four characteristics" (interestingness, characteristics,

systematicity, and generality) maintain student engagement. The "six combinations" encompass: professional and ideological integration, multimedia and network teaching integration, theory-practice integration, basic knowledge and hot issues integration, heuristic teaching and project-based learning integration, and team teaching-assessment integration.

Project-Based Learning Design: The "Tofu Engineering" Case

The "Tofu Engineering" project represents a signature innovation in the course design. This 90-minute experiential learning session transforms abstract foundation engineering concepts into tangible experiences. The project utilizes simple materials: a 10cm × 10cm × 10cm piece of tofu simulating soft soil, toothpicks representing foundation piles, a 15cm × 15cm × 0.3cm Perspex sheet as the raft foundation, and books as structural loads.

The project implementation follows a carefully structured sequence:

1. Teachers demonstrate key concepts and previous successful examples
2. Students work in groups to design and implement their solutions
3. Groups record their processes using mobile phones
4. Teams create English posters and video presentations
5. Assessment focuses on maximum load capacity, cost-effectiveness of pile usage, and presentation quality

Digital Learning Integration

The course leverages two major online platforms: Yuketang and Zhihuishu SPOC. These platforms support the blended teaching model by providing:

First, Yuketang, developed by Tsinghua University's Online Education Office, facilitates interactive learning through MOOC-based resources. Second, Zhihuishu SPOC combines large-scale open online courses with small-scale private campus courses, offering personalized learning experiences.

Innovative Assessment System

The assessment system implements a "process learning + process assessment + final examination" model. This comprehensive evaluation approach aligns with course objectives while maintaining student engagement throughout the semester. The system particularly emphasizes:

First, video learning assessment focuses on pre-class preparation and problem identification abilities. Second, note-taking evaluation examines students' independent learning of basic concepts and terminology. Third, final examination assesses comprehensive understanding and problem-solving capabilities. Fourth, homework evaluation emphasizes creative outputs such as English posters and videos, along with teamwork and communication skills.

This innovative design particularly addresses the needs of the target student population, who typically score 30-40 points lower in their college entrance examinations compared to other majors. The multiple assessment components provide various pathways for demonstrating learning achievement while maintaining academic standards.

Implementation Pathways and Recommendations

Teaching Organization and Implementation

Drawing from the original course framework, the 32-hour teaching schedule requires careful organization to maximize learning effectiveness. The implementation follows a systematic approach that considers both content progression and student learning needs.

Specific time allocation emphasizes key content areas: three hours for fundamental engineering materials, four hours for building classification and structural types, and three hours each for critical topics such as foundation treatment and bridge engineering. This distribution reflects the relative importance and complexity of different content modules while ensuring adequate time for both theoretical understanding and practical application.

Teaching process organization follows the established "four degrees" principle:

1. Temperature: Maintaining appropriate learning intensity through balanced content delivery
2. Width: Ensuring comprehensive coverage of essential civil engineering concepts
3. Depth: Providing detailed exploration of core principles through practical projects
4. Difficulty: Progressively increasing complexity while maintaining student engagement

Teaching Resource Development

Resource development focuses on creating a comprehensive support system for bilingual learning. Key textbooks include Wang et al. (2021) "Introduction to Civil Engineering" and Ye Zhimin's "Introduction to Civil Engineering (5th edition)". These core materials are supplemented by carefully curated online resources from professional platforms such as CNKI, Designing Buildings UK, and Zhulong.

The integration of digital resources particularly addresses the challenges identified in student feedback, including:

1. Difficulty in understanding English textbooks
2. Concerns about teaching pace
3. Limited teaching hours

Faculty Development Recommendations

Based on the program's eight years of implementation experience with 336 current students and 310 graduates, several key recommendations emerge for faculty development:

First, instructors need specialized training in both STEM education principles and bilingual teaching methodologies. This dual expertise is essential for effectively implementing the integrated teaching approach.

Second, regular teaching research activities should focus on improving the implementation of project-based learning activities, particularly the signature "Tofu Engineering" project and other hands-on exercises.

Third, continuous professional development should emphasize:

1. Advanced bilingual teaching techniques
2. Project-based learning facilitation
3. Digital teaching tool utilization
4. Student engagement strategies

These recommendations specifically address the unique challenges of teaching in China's only interdisciplinary Chinese-foreign cooperatively-run Education Project combining Civil Engineering and Environmental Engineering in Yunnan Province.

Conclusion and Future Prospects

Research Summary

This research presents a comprehensive teaching design for the Introduction to Civil Engineering bilingual course in the context of Sino-foreign cooperative education. The design integrates STEM education principles with bilingual teaching approaches, addressing the unique challenges faced by first-year civil engineering students.

The integration of "STEM+Bilingual" teaching has proven effective in addressing the dual challenges of professional knowledge acquisition and language development. Through innovative practices such as the "Tofu Engineering" project, the design successfully transforms traditional subject-centered teaching into a more student-centered approach. This transformation particularly benefits students in their crucial first year of professional studies.

The modular content design and flexible implementation strategies demonstrate remarkable adaptability in accommodating diverse student needs. Particularly noteworthy is the consideration of students' academic backgrounds and learning characteristics, supported by a comprehensive assessment system that combines process evaluation with final examination. This multi-faceted approach provides various pathways for students to demonstrate their learning achievements.

Beyond traditional classroom boundaries, the blended teaching model leverages digital platforms such as Yuketang and Zhihuishu to extend learning opportunities. This technological integration effectively addresses the constraint of limited teaching hours while maintaining educational quality.

Research Limitations

While this teaching design offers significant innovations, certain limitations warrant acknowledgment. The current assessment relies primarily on institutional experience rather than comprehensive empirical research, suggesting the need for more systematic evaluation data from large-scale implementation to fully validate its effectiveness.

Implementation success heavily depends on instructor capabilities in both STEM education and bilingual teaching. This dual expertise requirement poses challenges for faculty development and training programs. Additionally, the unique context of the program - as Yunnan's only interdisciplinary Chinese-foreign cooperative Education Project combining Civil Engineering and Environmental Engineering - may affect the direct transferability of certain design elements to other institutional settings.

Future Prospects

The rapidly evolving landscape of civil engineering education demands continuous refinement of teaching approaches. The current design serves as a foundation for incorporating emerging technologies and addressing new professional requirements in areas such as sustainable development and smart construction.

Enhanced research efforts could focus on evaluating the effectiveness of various design elements, particularly examining how STEM-based activities impact both language acquisition and professional development. Longitudinal studies tracking student progress throughout their four-year program would provide valuable insights for future improvements.

The experience gained from this program holds significant potential for broader applications in civil engineering education across China, especially within Sino-foreign cooperative education contexts. As China continues to advance its international cooperation in

higher education, the innovative approaches developed here offer valuable references for similar programs aiming to enhance their bilingual engineering education.

This teaching design ultimately contributes to the cultivation of internationally competitive civil engineering professionals, aligning with China's educational modernization goals while maintaining sensitivity to local educational contexts and student needs.

Reference

Bybee, R. W. (2013). *The case for STEM education: Challenges and opportunities*. NSTA Press.

Casper, A. A., Atadero, R. A., Abdallah, A. R., & Siller, T. (2024). Bringing social justice context into civil engineering courses for first-year and third-year students. *Journal of Civil Engineering Education, 150*(2).

Chen, C. (2022). Research on the teaching mode of "Four degrees, Four Characteristics and six Combinations" of "Introduction to Civil Engineering". *Education and Teaching Forum*(40), 133–137.

CNUR. (2023). Statistics on Chinese-foreign cooperation in running schools in 2023. *China University Rankings*.

Cobern, W. W. (1993). Constructivism. *Journal of Educational and Psychological Consultation, 4*(1), 105–112.

Cooper, P. A. (1993). Paradigm shifts in designed instruction: From behaviorism to cognitivism to constructivism. *Educational Technology, 33*(5), 12–19.

Deehan, J., Danaia, L., Redshaw, S., Dealtry, L., Gersbach, K., & Bi, R. (2024). STEM in the classroom: A scoping review of emerging research on the integration of STEM education within Australian schools. *The Australian Educational Researcher*, 1–24.

Duan, W. (2011). Analysis on the teaching reform of Introduction to Civil Engineering. *China Water Transport (Second Half)*(12), 61–62.

English, L. D. (2016). STEM education K–12: Perspectives on integration. *International Journal of STEM Education, 3*, 1–8.

Genesee, F. (2023). Sociocultural dimensions of early dual language learning. *Bilingualism: Language and Cognition, 26*(1), 33–35.

Herrera, R. M. S. (2024). CLIL methodology as an educational approach to support productive skills for EFL. *Lecturas: Educación Física y Deportes, 29*(311).

Hoic-Bozic, N., Mornar, V., & Boticki, I. (2008). A blended learning approach to course design and implementation. *IEEE Transactions on Education, 52*(1), 19–30.

Krathwohl, D. (2002). A revision Bloom's taxonomy: An overview. *Theory into Practice*.

Labi, S. (2014). *Introduction to civil engineering systems: A systems perspective to the development of civil engineering facilities*. John Wiley & Sons.

Larochelle, M., Bednarz, N., & Garrison, J. W. (1998). *Constructivism and education*. Cambridge University Press.

Lei, Z., & Najafi, F. T. (2013). Introducing freshmen engineering students to civil engineering at the University of Florida. In *2013 ASEE Annual Conference & Exposition*, 23-817.

Li, L. (2010). Review of the development of Sino-foreign cooperation in running schools. *Journal of Chifeng University (Soc. Sci), 31*(8), 182–183.

Liu, Y., & Tan, Y. (2006). Exploration and reflection on the course of Civil Engineering Introduction. *Higher Architectural Education*(01), 74–76.

Ma, D. (2020). Exploration on teaching method reform strategy of "Introduction to Civil Engineering" course. *Education and Teaching Forum*(26), 188–189.

Madsen, S. E., Abouras, R., Alleman, N. F., Ham, P. L., & Wilby, T. (2023). “Success is not measured through wealth”: Expanding visions of success for low-income STEM students. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 15210251231213044.

Mihret, D. W., Kassahun Bewuket, H., & Esubalew Tariku, M. (2022). Technical communication for civil engineering: Academia-industry interdisciplinary needs. *European Journal of Engineering Education, 47*(5), 774–792.

Ouyang, F., Dinh, T. A., & Xu, W. (2023). A systematic review of AI-driven educational assessment in STEM education. *Journal for STEM Education Research, 6*(3), 408–426.

Shi, H., & Liu, F. (2024). Teaching quality analysis of "Introduction to Civil Engineering (Bilingual)". *Anhui Architecture and Architecture*(02), 92–93.

Sinnott, D., & Thomas, K. (2012). Integrating sustainability into civil engineering education: Curriculum development & implementation.

Tewari, S. (2023). Experiential learning and exposure to professional experience in civil engineering education.

Wang, B., Liu, Y., Qian, J., & Parker, S. K. (2021). Achieving effective remote working during the COVID-19 pandemic: A work design perspective. *Applied Psychology, 70*(1), 16–59.

Yan, R., & Yang, Q. (2013). Some reflections on the teaching of Introduction to Civil Engineering. *Horizon (01) Science and Technology*, 103.

Yang, J., Shi, X., Xia, Z., & Chen, X. (2023). Research on curriculum construction and practice of Introduction to Civil Engineering under the background of "New Engineering". *Science and Technology Wind*(16), 121–123.

Yang, Q., & Chu, X. (2024). Bilingual teaching practice and research on principles of automatic control course. *Education Reform and Development, 6*(7), 163–168.

YNAU. (2022). Programme curriculum. *Sino-foreign collaborative undergraduate education programme on civil engineering between Yunnan Agricultural University and University of Wolverhampton*. Unpublished manuscript. Yunnan Agricultural University.

YNAU. (2024). Yunnan Agricultural University 2020–2024 admission scores. *Yunnan Agricultural University*.

YNAU, & UoW. (2015). *Memorandum of understanding on collaborative undergraduate education programme on civil and environmental engineering major* [Memorandum of understanding]. Unpublished manuscript. Yunnan Agricultural University & University of Wolverhampton.

Zhou, B. (2020). A brief discussion on the development status and trend of civil engineering in China. *Science and Technology Innovation*(02), 135–136.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Academic Article

The Concept of "Water" According to Buddhist Philosophy

มโนทัศน์เรื่อง "น้ำ" ตามแนวพุทธปรัชญา

Paisin Pongpha[1]*, PhramahaNiti Thiradhammo (Phromkhaw)[2]
Bunruam Khammuangsaen[3], Siriporn Krongcheep[4] & Kitsuchin Ponsen[5]
ไพสิน ป้องภา[1]*, พระมหานิธิ ถิรธมฺโม (พรมขาว)[2]
บุญร่วม คำเมืองแสน[3], สิริพร ครองชีพ[4] & กฤตสุชิน พลเสน[5]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *
1. Paisin Pongpha*
ไพสิน ป้องภา*
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: paisinpongpha@gmail.com
2. PhramahaNiti Thiradhammo (Phromkhaw)
พระมหานิธิ ถิรธมฺโม (พรมขาว)
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: niti.thira@gmail.com
3. Bunruam Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: bunr.kham@gmail.com
4. Siriporn Krongcheep
สิริพร ครองชีพ
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: siri.krong@gmail.com
5. Kitsuchin Ponsen
กฤตสุชิน พลเสน
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Kitsuchin.pon@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
มโนทัศน์, น้ำ, พุทธปรัชญา
Keywords:
Concept, Water, Buddhist Philosophy

ABSTRACT

This academic article aims to study the concept of "water" according to Buddhist philosophy. From the study, it was found that water is a very important factor for the survival of living beings. Water makes natural resources survive. Water is the source of all types of living things. In Buddhist philosophy, water resources, water sources, and streams are promoted. That is, the Lord Buddha prescribed a rule prohibiting monks from excreting waste into rivers and streams. In the Sekhiyawat, the Lord Buddha instructed monks to always be aware not to excrete waste, such as feces, urine, and spitting into rivers and canals. That is, to reduce the amount of waste in rivers and canals, to make them clean and suitable for consumption and consumption, in order to conserve nature and the environment. Rivers and canals are resources that are important to the lives of all humans and animals. Buddhist philosophy focuses on understanding the role and meaning of water in religious and cultural contexts. Water is used as a symbol of purity, cleansing, and impermanence (anicca), reflecting important principles in Buddhism, likening a calm mind to still water and the purification of the mind. In addition, water plays an important role in religious ceremonies and royal ceremonies, such as the water pouring ceremony, bathing the Buddha's relics, and the coronation water.

Article history:
Received: 11/03/2025
Revised: 23/03/2025
Accepted: 01/04/2025
Available online: 26/07/2025

How to Cite:
Pongpha et al. (2025). The Concept of "Water" According to Buddhist Philosophy. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 15-26.

which helps to enhance auspiciousness and sacredness. This study also points out the application of water in daily life, both in terms of meditation practice and environmental conservation according to Buddhist principles.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่อง "น้ำ" ตามแนวพุทธปรัชญา จากการศึกษาพบว่า น้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งสำหรับความอยู่รอดของเหล่าสัตว์มีชีวิต น้ำ ทำให้แหล่งธรรมชาติดำรงอยู่ได้ น้ำเป็นบ่อเกิดของสิ่งมีชีวิตทุกประเภท ในพุทธปรัชญาได้ส่งเสริมทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำ ลำธาร คือ ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามพระภิกษุทั้งหลายขับถ่ายของเสียลงในแม่น้ำลำธาร ในเสขิยวัตรพระพุทธเจ้าทรงให้พระภิกษุมีความสำเหนียกอยู่เสมอว่า ไม่ขับถ่ายของเสีย ได้แก่ อุจจาระ ปัสสาวะ และบ้วนเขฬะลงในแม่น้ำลำคลอง คือ ลดปริมาณของเสียในแม่น้ำลำคลอง ทำให้แม่น้ำลำคลองสะอาดเหมาะแก่การอุปโภคและบริโภค เพื่อเป็นการอนุรักษ์ธรรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม่น้ำ ลำคลอง ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อชีวิตมวลมนุษย์ และสัตว์ทั้งหลาย พุทธปรัชญามุ่งเน้นการทำความเข้าใจบทบาทและความหมายของน้ำในบริบททางศาสนาและวัฒนธรรม น้ำถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ การชำระล้าง และความไม่เที่ยง (อนิจจัง) สะท้อนหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนา เปรียบจิตใจที่สงบเหมือนน้ำนิ่ง และการชำระล้างจิตใจให้บริสุทธิ์ นอกจากนี้ น้ำยังมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมทางศาสนาและพระราชพิธี เช่น พิธีกรวดน้ำ สรงน้ำพระธาตุ และน้ำราชาภิเษก ที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลและความศักดิ์สิทธิ์ การศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้น้ำในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านการฝึกสมาธิและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรม

บทนำ

มนุษย์มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับน้ำเพราะน้ำเป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงให้มนุษย์ดำรงชีวิตรอด น้ำจึง เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของมนุษยชาติ ในอดีตนั้นการกำเนิดของเมืองต่างๆ ล้วนเป็นการกำเนิด จากพื้นที่ใกล้น้ำทั้งสิ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าน้ำเป็นสิ่งจำเป็นต่อการกำเนิดและการดำรงอยู่ นอกจากนี้น้ำยังสัมพันธ์กับการชะล้าง การทำลาย และการสิ้นสุด โดยจะเห็นได้จากตำนานน้ำท่วมโลก ทั้งใน ตำนานของเมโสโปเตเมีย กรีก และอินเดีย ที่กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับน้ำท่วมโลก (Deluge) คือการ ชำระล้างคนชั่วให้หมดไปจากโลก ในเชิงสัญลักษณ์น้ำคือเครื่องชำระสิ่งสกปรกให้หมดไปการอาบน้ำก็ คือการชำระล้างร่างกายให้สะอาดเฉกเช่นเดียวกับการทำให้โลกนี้สะอาดปราศจากคนชั่วก็ต้องใช้อุทกภัยในการชำระล้าง (ตรงใจ หุตางกูร, 2554) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าน้ำเป็นสัญลักษณ์ของ การเกิด การตั้งอยู่ และการสิ้นสุดของมนุษย์

น้ำเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความสำคัญทั้งในระดับปรากฏการณ์ทางกายภาพและระดับสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณในพุทธปรัชญา โดยแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างโลกวัตถุกับโลกจิตใจอย่างลึกซึ้ง ดังปรากฏชัดในหลายแง่มุม ความสำคัญในฐานะปัจจัยทางกายภาพน้ำจัดเป็นหนึ่งในมหาภูตรูป 4 ประการ (ดิน น้ำ ไฟ ลม) ที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสรรพชีวิต พระพรหมคุณาภรณ์(2559: 78) อธิบายว่า "น้ำเป็นธาตุสำคัญที่หล่อเลี้ยงร่างกายมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งปวง" โดยมีบทบาทสำคัญในหลายด้าน ในทางวิทยาศาสตร์พุทธศาสนา พระ

พุทธองค์ทรงตรัสไว้ในอังคุตตรนิกายว่า “น้ำเป็นปัจจัยสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืช” (พระไตรปิฎก เล่ม 20) ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่แสดงให้เห็นว่าร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยน้ำถึง 70% พระธรรมปิฎก (2548: 45) ยังได้อธิบายในงานเขียนเรื่องการแพทย์แผนพุทธว่า “น้ำเป็นธาตุสำคัญในการรักษาสมดุลร่างกาย เมื่อธาตุน้ำในร่างกายเสียสมดุลย่อมนำไปสู่โรคภัยต่าง ๆ” โดยเฉพาะโรคที่เกิดจากความร้อนในร่างกายเกินปกติ ในมิติทางจิตวิญญาณ น้ำถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ที่ลึกซึ้งหลายประการ ดังนี้

1) สัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และการชำระล้าง น้ำเป็นสื่อกลางสำคัญในพิธีกรรมทางพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระธรรมกิตติวงศ์ (2550: 112) อธิบายว่า “พิธีสรงน้ำพระเป็นสัญลักษณ์ของการชำระกิเลสและบาปทั้งปวงนอกจากนี้ยังพบในพิธีรดน้ำดำหัวที่แสดงถึงการเริ่มต้นใหม่ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ สัญลักษณ์ของจิตที่ฝึกดีแล้วในธรรมบท (พุทธทาสภิกขุ, 2545: 67) กล่าวไว้ว่า “จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมนำสุขมาให้ ดุจน้ำไหลจากที่สูงสู่ที่ต่ำ” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าน้ำที่ไหลอย่างสงบเป็นตัวแทนของจิตใจที่มีสมาธิและปัญญา

2) สัญลักษณ์ของหลักอนิจจัง พระพรหมคุณาภรณ์ (2559: 145) อธิบายว่า “การเปลี่ยนแปลงสถานะของน้ำจากของแข็งเป็นของเหลวและก๊าซ สะท้อนถึงความไม่เที่ยงของสังขารทั้งปวง” ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนา

3) การบูรณาการทั้งสองมิติ ความสำคัญของน้ำทั้งสองมิตินี้แสดงให้เห็นถึงปรัชญาพุทธที่มองโลกอย่างองค์รวม โดยไม่แยกส่วนระหว่างวัตถุกับจิตใจ ดังที่พระพุทธองค์ทรงใช้น้ำเป็นอุทาหรณ์สอนธรรมะในหลายโอกาส ทั้งในแง่ของความเป็นจริงทางกายภาพและความหมายเชิงจิตวิญญาณ

น้ำจึงไม่เพียงเป็นปัจจัยดำรงชีวิต แต่ยังเป็นครูที่สอนให้มนุษย์เข้าใจสัจธรรมของชีวิต ทั้งในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความเข้าใจในธรรมชาติของจิตใจตนเอง

ความหมายของน้ำ

น้ำมีความหมายหลากหลายทั้งในเชิงกายภาพ สัญลักษณ์ ปรัชญา จิตวิญญาณ และนิเวศวิทยา แต่ละความหมายสะท้อนถึงบทบาทและความสำคัญของน้ำในชีวิตมนุษย์และธรรมชาติ การเข้าใจความหมายเหล่านี้ช่วยให้เราตระหนักถึงคุณค่าของน้ำและความจำเป็นในการรักษาทรัพยากรน้ำให้ยั่งยืน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา ผู้วิจัยขอเสนอความหมายของน้ำเป็น 2 ลักษณะ คือ

ความหมายโดยทั่วไป พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำวา น้ำ ไวดังนี้ น้ำเป็นคำนาม มีสารประกอบซึ่งมีองคประกอบเป็นธาตุไฮโดรเจนและออกซิเจนในอัตรา สวน 1: 8 โดยน้ำหนัก เมื่อบริสุทธิ์มีลักษณะเป็นของเหลว ใส ไม่มีสี กลิ่น รส มีประโยชนมาก เชน ใชดื่ม ชำระล่างสิ่งสกปรก โบราณถือเป็นธาตุ 1 ในธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ใชเรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะเปนน้ำหรือเหลวเหมือนน้ำ เชน น้ำตา น้ำปลา น้ำพริก น้าสม โดยปริยาย หมายถึงคุณสมบัติที่ถือวาเปนสาระของสิ่งที่กลาวถึง เชน น้ำคำ น้ำใจ น้ำพักน้ำแรง น้ำมือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

ความหมายตามรูปศัพท์ทางบาลีไวยากรณ์ ในภาษาบาลี คำว่า น้ำ ใช้คำว่า อปฺป(อป) หรือ อุทก (อุทก) ซึ่งมีรากศัพท์และความหมายดังนี้:

อปฺป (อป): มาจากธาตุ อปฺป แปลว่า ไป หรือ เคลื่อนที่ หมายถึงสิ่งที่ไหลไปได้ เช่น น้ำ

อุทก (อุทก): มาจากธาตุ อุทฺ แปลว่า เปียก หรือ ชุ่ม หมายถึงสิ่งที่ทำให้ชุ่มหรือให้ความชื้น

ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา น้ำมักถูกกล่าวถึงในบริบทของธาตุทั้งสี่ (มหาภูตรูป 4) ซึ่งประกอบด้วย 1. ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) 2. อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) 3. เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) 4. วาโยธาตุ (ธาตุลม)

น้ำ ในพุทธประวัติสำคัญ

น้ำกับการประสูติ

ดังที่ทราบกันดีว่าเจ้าชายสิทธัตถะผู้ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ประสูติ ณ สวนลุมพินี ซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะ โดยที่ทั้งสองเมืองนั้นเป็นเมืองของพระญาติฝ่ายพระราชบิดาและพระราชมารดาตามลำดับ ครั้งนั้นนั้นพระนางสิริมหามายามีความประสงค์จะเสด็จกลับกรุงเทวทหะเพื่อทรงคลอดพระราชบุตร จึงเสด็จพระราชดำเนินผ่านสวนลุมพินี ซึ่งในช่วงที่พระนางทรงพักพระวรกายอยู่ที่สวนลุมพินีนั้นนั่นเอง พระนางก็ประชวรพระครรภ์ จึงทรงเหนี่ยวกิ่งต้นสาละเพื่อทรงประคองพระวรกาย ในเวลานั้นพระโพริสัตว์ก็ได้ประสูติใต้ต้นสาละนั่นเอง ช่วงเวลาที่พระโพริสัตว์ประสูตินั้น ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาได้กล่าวถึงปาฏิหาริย์มากมายหลายประการ แต่ในบรรดาปาฏิหาริย์ดังกล่าวนั้นมีปาฏิหาริย์ประการหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับน้ำ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดามีอยู่ดังนี้ ในเวลาที่พระโพธิ สัตว์เสด็จประสูติจากพระครรภ์พระมารดา ธารน้ำย่อม ปรากฏจากอากาศสองธาร เย็นธารหนึ่ง ร้อนธารหนึ่ง สำหรับสนานพระโพธิสัตว์และพระมารดา ข้อนี้เป็น”

ธรรมดาในเรื่องนี้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536 เล่ม 2: 16)

ในคัมภีร์อรรถกถาได้อธิบายว่า สัตว์เหล่าอื่นออกจากท้องมารดาแล้วแปดเปื้อนด้วยสิ่งปฏิกูลไม่สะอาด แต่พระโพธิสัตว์ไม่เป็นเช่นนั้น ไม่ทรงแปดเปื้อนด้วยของไม่สะอาดใด ๆ ซึ่งอยู่ในพระครรภ์ของพระมารดา เป็นผู้สะอาดบริสุทธิ์ โชติช่วงประดุจแก้วมณีที่เขาวางไว้บนผ้ากาสาวพัสตร์ ดังนั้น เพื่อจะสักการะพระโพธิสัตว์และพระมารดาของพระโพธิสัตว์ สายธารน้ำสองสายจากอากาศทำให้พระโพธิสัตว์และพระมารดาของพระโพธิสัตว์ได้รับความสดชื่นในร่างกาย (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538, เล่ม 8: 111) จะเห็นได้ว่าตั้งแต่พระโพธิสัตว์ประสูตินั้นก็มีน้ำเข้ามาเกี่ยวข้องและมีข้อสังเกตว่าน้ำในเหตุการณ์พุทธประวัติตอนนี้ เป็นประดุจเครื่องบูชาแด่พระโพธิสัตว์นั่นเอง

น้ำกับการตรัสรู้

ก่อนการตรัสรู้พุทธประวัติมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับน้ำปรากฏอยู่เช่นเดียวกัน หลังจากพระโพธิสัตว์ทรงรับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดาแล้ว พรองค์ทรงถือถาดข้าวมธุปายาสเสด็จไปที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราที่ท่าสรงสนานชื่อว่าสุปติฏฐิตะ ทรงวางถาดที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรานั้น เมื่อพระองค์เสด็จลงทรงสนานแล้วทรงนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์อันเป็นธงชัยของพระอรหันต์ ประทับบ่ายพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก เสวยข้าวมธุปายาสน้ำน้อยทั้งหมดที่ทรงกระทำให้เป็นปั้น 49 ปั้น ปั้นหนึ่งมีขนาดเท่าจาวตาลสุก ครั้นเสวยข้าวมธุปายาสนั้น แล้วทรงถืออถาดทองตรัสว่า “ ถ้าเราจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในวันนี้ ถาดนี้จงทวนกระแสน้ำไป ถ้าจักไม่ได้เป็น จงลอยไปตามกระแสน้ำ ” ครั้นตรัสแล้วทรงลอยถาดไปในแม่น้ำถาดนั้นลอยทวนกระแสน้ำไปถึงกลางแม่น้ำประมาณ 80 ศอก แล้วจมลง ณ ที่น้ำวนแห่งหนึ่งไปถึงภพของพญากาฬนาคราช กระทบถาดเครื่องใช้สอยของพระพุทธเจ้าในอดีตทั้ง 3 พระองค์ ส่งเสียงดังกริ๊ก ๆ แล้วได้รองอยู่ใต้ถาดเหล่านั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538) จากเรื่องราวดังกล่าว น้ำจึงเป็นเครื่องเสี่ยงทายให้แก่พระโพธิสัตว์ในการอธิษฐานเพื่อตรัสรู้ธรรม

หลังจากนั้นพระโพธิสัตว์จึงเสด็จไปทางต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงรับหญ้าคา 8 กำ จากนายโสตถิยะแล้วประทับบนรัตนบัลลังก์ หลังจากนั้นพวกเทวบุตรมารได้เข้ามารุกรานพระโพธิสัตว์ด้วยอาการต่าง ๆ เพื่อขัดขวางมิให้พระองค์ตรัสรู้ หนึ่งในวิธีการขัดขวางของพวกเทวบุตรมารเหล่านั้นก็คือ การใช้น้ำเพื่อขับไล่พระโพธิสัตว์ ในคัมภีร์ได้พรรณนาถึงเรื่องราวในตอนนี้ไว้ว่า

ลำดับนั้น เทวบุตรมารจึงคิดว่า จักเอาน้ำมาท่วมทำพระสิทธัตถะให้ตายจึงบันดาลฝนห่าใหญ่ให้ตั้งขึ้นด้วยอานุภาพของเทวบุตรมารนั้น เมฆฝนอันมีร้อยหลืบพันหลืบ ...ตั้งขึ้นซ้อน ๆ กันแล้วตกลงมา ด้วยกำลังแห่งสายธารของน้ำฝน แผ่นดินได้เป็นช่องน้อยช่องใหญ่ มหาเมฆที่ลอยมาทางส่วนเบื้องบนของป่าและต้นไม้เป็นต้น ไม่อาจให้น้ำแม้เท่าก้อนหยาดน้ำค้างเปียกที่จีวรของพระมหาสัตว์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538) หลังจากนั้นพระโพธิ์สัตว์ทรงนึกถึงพระบารมี 30 ประการ ทำให้อุปสรรคต่าง ๆ ไม่สามารถมาแผ้วพานพระองค์ได้ เพราะแผ่นดินได้ไหวจนทำให้หมู่มารลีกหนีไปในที่สุด (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538)

ดังนั้น น้ำในพุทธประวัติตอนนี้จึงเป็นทั้งอุปสรรค และการแก้ไขไปพร้อม ๆ กัน ดังสำนวนไทยที่ว่า “หนามยอกเอาหนามบ่ง” คือ พญามน้ำมารบกวนพระพุทธเจ้า แต่น้ำนั้นกลับทำให้เหล่าพญามารพ่ายแพ้บารมีของพระพุทธองค์ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วเสวยวิมุตติธรรวมทั้งสิ้น 7 สัปดาห์ ในสัปดาห์ที่ 6 นั้นมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับน้ำอยู่ กล่าวคือ ในสัปดาห์ที่ 6 พระองค์เสร็จไปยังโคนไม้มุจลินท์ ณ ที่นั้น เกิดฝนพรำอยู่ตลอด 7 วัน ครั้งนั้นพญาคชื่อมุจลินท์เอาตัวขนดเป็นวง 7 รอบ เพื่อป้องกันความหนาวแด่พระพุทธองค์ พระองค์จึงเสวยวิมุตติสุขเหมือนประทับอยู่ในพระคันธกุฎีอันไม่คับแคบ ทรงยับยั้งอยู่ตลอดสัปดาห์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538) น้ำซึ่งได้แก่น้ำฝนในเหตุการณ์นี้จึงเป็นปัจจัยให้พญานาคได้ปกป้องพระพุทธเจ้าอันเป็นกุศลในบุญกิริยาวัตถุ 10 ที่เรียกว่าเวยยาวัจจมัยคือ การขวนขวายในกิจการงานอันเป็นกุศลนั่นเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2538)

น้ำกับการปรินิพพาน

แม้เหตุการณ์ตอนใกล้ปรินิพพาน น้ำก็ยังมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์สมัยที่พระพุทธองค์ประชวรหนักใกล้จะปรินิพพานนั้น พระผู้มีพระประทับแล้วทรงกระหายน้ำจึงได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า อานนท์ เธอจงนำน้ำมาให้เราดื่ม เรากระหายจักดื่มน้ำ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อกี้นี้เกวียน 500 เล่มข้ามไป น้ำนั้นมีน้อยถูกล้อเกวียนบดขุ่นมัวไหลไปอยู่แม่น้ำกกุธานที่อยู่ไม่ไกล มีน้ำใส จืด เย็น ขาว มีท่าเรียบ น่ารื่นรมย์ พระองค์ทรงดื่มน้ำและทรงสรงพระองค์ในแม่น้ำนั้น แม้ครั้งที่สอง ... แม้ครั้งที่สาม ... ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วถือบาตรไปยังแม่น้ำนั้น ครั้งนั้นแม่น้ำนั้นมีน้ำน้อยถูกล้อเกวียนบดขุ่นมัวไหลไปอยู่ เมื่อท่านพระอานนท์เข้าไปใกล้ น้ำก็กลับใสสะอาด ไม่ขุ่นมัวไหลไป ท่านพระอานนท์ได้มีความดำริว่า น่าอัศจรรย์หนอ เหตุไม่เคยมีก็มีมาแล้ว ความที่พระตถาคตมีฤทธิ์มากมีอานุภาพมาก ความจริง แม่น้ำนี้นั้นมีน้ำน้อย ถูกล้อเกวียนบดขุ่นมัวไหลไปอยู่ เมื่อเราเข้าไปใกล้กลับใสสะอาดไม่ขุ่นมัวไหลไปอยู่ ตักน้ำด้วยบาตรแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้ากราบทูลว่า น่าอัศจรรย์หนอเหตุไม่เคยมีก็มีมาแล้วความที่พระตถาคตมีฤทธิ์มากมีอานุภาพมาก เมื่อกี้นี้แม่น้ำนั้นมีน้ำน้อย ถูกเกวียนบดขุ่นมัวไหลไปอยู่ เมื่อข้าพระองค์เข้าไปใกล้กลับใสสะอาดไม่ขุ่นมัวไหลไปอยู่ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงดื่มน้ำ ขอพระสุคตจงทรงดื่มน้ำเถิด พระเจ้าข้า ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงดื่มน้ำแล้ว (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538)

แม้เหตุการณ์ใกล้จะปรินิพพานนี้ น้ำได้เป็นเหตุแห่งการแสดงธรรม เพราะพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงผลกรรมที่ทำให้พระองค์ทรงกระหายน้ำในครั้งนี้ว่าในกาลก่อน เราเป็นนายโคบาลต้อนโคไปเลี้ยง เห็นแม่โคกำลังดื่มน้ำขุ่นมัวจึงห้ามมัน ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้นในภพหลังสุดนี้ (แม้) เราจะกระหายน้ำก็ไม่ได้ดื่มน้ำตามความปรารถนา (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536)

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ก็ยังมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับน้ำอีกเช่นกัน กล่าวคือหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงกระทำพุทธกิจทั้งปวงก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน เช่น ทรงแสดงธรรมโปรดสุภัททปริพาชก ทรงแสดงธรรมต่าง ๆ แก่เหล่าพระสาวกทั้งหลายอันถือเป็นหลักการที่สำคัญของพระศาสนา เช่น การให้พุทธบริษัทถือพระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์ การให้พุทธบริษัทไปสักการะสังเวชนียสถาน 4 ตำบล วิธีปฏิปฏิบัติกับพระพุทธสรีระเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระพุทธองค์ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536) และเมื่อพระ

พุทธองค์ทรงปรินิพพานแล้วก็ถึงการถวายพระเพลิงพระบรมศพ โดยในเหตุการณ์ดังกล่าวก็มีน้ำเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยกล่าวคือ

เมื่อท่านพระมหากัสสปะและภิกษุ 500 รูปนั้นถวายบังคมแล้ว จิตกาธารของพระผู้มีพระภาคเจ้าก็โพลงขึ้นเอง เมื่อพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าถูกเพลิงไหม้อยู่ พระอวัยวะส่วนใดคือพระฉวี พระจัมมะ พระมังสะ พระนหารุ หรือพระลสิกา เถ้าเขม่าแห่งพระอวัยวะส่วนนั้นมิได้ปรากฏเลยเหลืออยู่แต่พระสรีระอย่างเดียวเมื่อเนยใสและน้ำมันถูกเพลิงไหม้อยู่ เถ้าเขม่ามิได้ปรากฏฉันใด เมื่อพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าถูกเพลิงไหม้อยู่เหลืออยู่แต่พระสรีระอย่างเดียวฉันนั้นเหมือนกัน บรรดาผ้า 500 คู่เหล่านั้น เพลิงไหม้เพียงผืนเท่านั้น คือผืนในที่สุดกับผืนนอก เมื่อพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าถูกเพลิงไหม้แล้ว ท่อน้ำก็ไหลหลั่งมาจากอากาศดับจิตกาธารของพระผู้มีพระภาคเจ้าน้ำพุ่งขึ้นแม้จากไม้สาละดับจิตกาธารของพระผู้มีพระภาคเจ้า พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราดับจิตกาธารของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยน้ำหอมทุกชนิด (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536)

คัมภีร์อรรถกถาอธิบายว่าท่อน้ำบางส่วนตกมาจากอากาศมีขนาดเท่าแขนขนาดแข้ง ขนาดลำตาล ส่วนท่อน้ำอีกส่วนออกจากระหว่างลำต้น และระหว่างค่าคบของต้นสาละที่ยืนต้นล้อมอยู่นั้น น้ำอีกส่วนหนึ่งมีขนาดใหญ่เท่างอนไถชำแรกดินโดยรอบ เช่นเดียวกับพวงแก้วผลึกผุดขึ้นดับจิตกาธาร และเมื่อไฟกำลังไหม้จิตกาธารนั้นอยู่เปลวไฟก็พุ่งขึ้นจากระหว่างกิ่ง ค่าคบและใบของต้นสาละที่ยืนตันล้อมอยู่ ใบกิ่ง หรือ ดอกไม้ไม่ไหม้เลย ทั้งมดแดง ทั้งลิง ทั้งสัตว์เล็ก ๆ เที่ยวไปได้ระพว่างเปลวไฟ น้ำในเหตุการณ์ตอนนี้ก็เฉกเช่นเดียวกับเหตุการณ์ตอนประสูติก็คือเป็นน้ำที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธองค์

น้ำกับหลักไตรลักษณ์ในพุทธปรัชญา

อนิจจัง: การเปลี่ยนแปลงสถานะของน้ำ น้ำเป็นตัวอย่างที่สมบูรณ์แบบของหลักอนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ในพุทธศาสนา โดยแสดงให้เห็นผ่านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ การเปลี่ยนสถานะอย่างต่อเนื่องระหว่างของแข็ง ของเหลว และก๊าซ วัฏจักร น้ำที่ไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด (พระพรหมคุณาภรณ์, 2562) การไม่สามารถดำรงอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป และการประยุกต์ใช้ในทางธรรม พระพุทธองค์ตรัสในสังยุตตนิกายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา" (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540) สอนให้เห็นความไม่จีรังของชีวิต ฝึกการปล่อยวางไม่ยึดมั่น เข้าใจธรรมชาติของการเกิด-ดับ ทุกขัง: น้ำที่ไม่สงบกับความทุกข์ของจิต ลักษณะของน้ำที่แสดงทุกข์ คลื่นน้ำที่ปั่นป่วนไม่สงบทำลายทุกสิ่ง น้ำขุ่นมัวที่มองไม่เห็น การเปรียบเทียบกับสภาพจิต ในมัชฌิมนิกาย ตรัสว่า “จิตที่ไร้สมาธิ ย่อมปั่นป่วนดั่งน้ำถูกพายุพัด” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539) จิตที่ถูกกิเลสครอบงำนำความทุกข์ความโกรธทำลายสติปัญญา ต้องฝึกสมาธิเพื่อให้จิตสงบ อนัตตา: น้ำไม่มีตัวตนแท้จริง ลักษณะอนัตตาของน้ำ ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก (อุณหภูมิ ความดัน)ประกอบด้วยธาตุและรวมตัวกันชั่วคราวไม่มีสาระสำคัญที่ตายตัว ข้อคิดทางธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (2562) อธิบายว่า “ น้ำในแม่น้ำคือน้ำเดียวกันแท้หรือ น้ำที่เห็นในขณะนี้ไม่ใช่หยดน้ำเดิมจากขณะก่อน” สอนไม่ให้ยึดมั่นในตัวตน เห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง พัฒนาปัญญาเข้าใจธรรมชาติจริง

น้ำกับการเสริมสร้างสิริมงคล

น้ำพุทธมนต์ เป็นน้ำที่ผ่านการทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์หรือสวดคาถาลงในน้ำ เพื่อให้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังทางจิตวิญญาณ น้ำพุทธมนต์ถือเป็นสัญลักษณ์ของความสิริมงคลและความบริสุทธิ์ มักถูกใช้ในพิธีกรรมสำคัญต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเป็นมงคลและขจัดสิ่งไม่ดี การเจริญน้ำพุทธมนต์ในพระพุทธศาสนาเป็นขั้นตอนหนึ่งเพื่อให้เกิดสิริมงคลในการประกอบพิธีต้องมีองค์ประกอบสำคัญ เป็นต้นว่าการจัดเตรียม เครื่องประกอบพิธี การสวด ผู้ประกอบพิธี ตลอดทั้งผู้ร่วมพิธี ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้พิธีนั้นมี

ความศักดิ์สิทธิ์ ดังพระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึง “พิธีกรรมเป็นสิ่งที่ทำให้คนเตรียมกาย วาจา และ ใจ ให้เกิดความพร้อมเพรียงกันที่จะประกอบพิธีกรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

น้ำพุทธมนต์ คือ น้ำที่ผ่านพิธีปลุกเสก น้ำพุทธมนต์สามารถนำมาใช้ในงานประกอบพิธีมงคลต่าง ๆ หรือผ่านการปลุก เสก (สวด) ของพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ผู้มีวิชาอาคม โดยมีมาจากความเชื่อในสมัยพุทธกาลได้มีเหตุการณ์เกิดทุพภิกขภัยในกลุ่มเจ้าลิจฉวี ที่เมืองเวสาลี การประกอบพิธีนน้ำพุทธมนต์นั้นต้องเตรียม สถานที่ น้ำพุทธมนต์ ภาชนะขันใส่น้ำพุทธมนต์ ด้ายสายสิญจน์ อาสนะสำหรับพระสงฆ์ที่มาเจริญพุทธ มนต์ เทียนไข และหญ้าคาหรือไม้มะยม ในการใช้ประพรมนน้ำมนต์ ชาวพุทธมีคติความเชื่อในพระ รัตนตรัยว่าเป็นที่พึงของชาวพุทธและมีอานุภาพมากทั้งอานุภาพพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ดังนั้น ชาวพุทธจึงเชื่อว่าพระรัตนตรัยนั้นเป็นสิ่งที่เป็นมงคลสูงสุดจะประกอบพิธีนน้ำพุทธมนต์ก็ระลึก ถึงคุณพระรัตนตรัยทั้ง 3 ประการ นั่นเอง (สุชาติ บุษย์ชญานนท์, 2561)

น้ำพระพุทธมนต์ จะใช้ในงานอันเป็นมงคล เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ และงานอายุวัฒนมงคล ในอรรถกถาธรรม พระพุทธองค์ได้รับสั่งให้พระอานนทเถระ ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐากทำน้ำพระพุทธมนต์ ในคราวเกิดภัยพิบัติ 3 ประการ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554) คือ สมัยที่มีข้าวยากหมากแพง มีอมนุษย์ภูตผีปีศาจและเกิดอหิวาตกโรคซึ่งระบาด ณ เมืองเวสาลีเมื่อท่านได้เรียนเอารัตนสูตร (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554) จากพระพุทธองค์แล้วท่านพระอานนท์ได้สาธยายพุทธมนต์ และประพรมน้ำพระพุทธมนต์ไปตามสถานที่ต่างๆ ผลปรากฏว่า ภัยพิบัติ 3 ประการ ก็บรรเทา และหายไปในที่สุด ข้อปฏิบัตินี้พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าน้ำพระพุทธมนต์สามารถขจัดปัดเป้าความโชคร้ายหรือภัยพิบัติต่างๆ ได้ ในการทำน้ำพระพุทธมนต์พระสงฆ์จะสาธยายพระปริตร ด้วยสมาธิที่แน่วแน่น้ำจึงกลายเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือน้ำพระพุทธมนต์อาศัยความมั่นคง และความที่จิตของพระสงฆ์ผู้สวดเป็นสมาธิและความเชื่อมั่นในพระคุณของพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนนั่นเอง น้ำศักดิ์สิทธิ์ในพุทธปรัชญาเป็นน้ำที่ได้รับการถ่ายทอดพลังจากพระธรรมและ คำสอนของพระพุทธเจ้า ผ่านการสวดมนต์หรือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา น้ำนี้ถือเป็นสื่อกลางของความบริสุทธิ์และพลังศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลและความเจริญรุ่งเรือง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) น้ำศักดิ์สิทธิ์ คือ น้ำที่เกิดขึ้นจากใต้พื้นดินตามธรรมชาติเป็นน้ำที่เชื่อกันว่าสามารถนำมารักษาการเจ็บไข้การป่วยช่วยรักษาโรคต่างๆ ได้เช่น โรคปวดหลัง ปวดเอว ปวดท้อง ปวดศีรษะเป็นโรคง่อยเปลี้ยเสียขา หรือโรคอื่นๆ อีกมากมายเมื่อนำน้ำมาอาบ ดื่ม โรคนั้นๆ ก็จะหายตามความเชื่อและเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตอีกด้วย ผู้คนที่นับถือพระพุทธศาสนามีความเชื่อว่าเมื่อจะประกอบพิธีกรรมใดๆ มักจะใช้น้ำมาเป็นองค์ประกอบเพราะถือว่าน้ำเป็นธาตุที่สร้างความอ่อนโยนและร่มเย็นและเมื่อจะนำมาใช้ประกอบในพิธีกรรมใด ก็ต้องประกอบด้วยเจตนากรรมดี 3 ประการ คือ คนดี เจตนาดี และพิธีการดี จึงถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์

น้ำกับการพระราชพิธีในราชสำนัก

น้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งในพระราชพิธีต่างๆ ของราชสำนักไทย โดยเฉพาะในพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นครองราชย์หรือการเสริมสร้างความมั่นคงของราชบัลลังก์ น้ำราชาภิเษกและน้ำพิพัฒน์สัตยาเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพระราชพิธีสำคัญๆ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นมงคลและความศักดิ์สิทธิ์

น้ำราชาภิเษก เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งเป็นพิธีสำคัญในการขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์ไทย น้ำราชาภิเษกถือเป็นสัญลักษณ์ของการรับพระราชอำนาจและความชอบธรรมในการปกครองประเทศ กระบวนการเตรียมน้ำราชาภิเษก: น้ำราชาภิเษกได้มาจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ทั่วประเทศ เช่น แม่น้ำสำคัญๆ และแหล่งน้ำที่มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย น้ำเหล่านี้ถูกนำมาผสมกันและผ่านพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ (กรมศิลปากร, 2562)การใช้ในพระราชพิธี: ในพระราชพิธีบรม

ราชาภิเษก พระมหากษัตริย์จะทรงสรงน้ำราชาภิเษกเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการรับพระราชอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ (กรมศิลปากร, 2562)

น้ำพิพัฒน์สัตยา น้ำพิพัฒน์สัตยาเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ซึ่งเป็นพิธีที่ข้าราชการและผู้ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ต้องดื่มน้ำศักดิ์สิทธิ์นี้เพื่อแสดงความจงรักภักดีและสัตย์ซื่อต่อพระมหากษัตริย์กระบวนการเตรียมน้ำพิพัฒน์สัตยา: น้ำพิพัฒน์สัตยาถูกเตรียมขึ้นโดยการนำน้ำจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์มาผสมกันและผ่านพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ (กรมศิลปากร , 2562) การใช้ในพระราชพิธี: ในพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ข้าราชการและผู้ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์จะดื่มน้ำศักดิ์สิทธิ์นี้เพื่อแสดงความจงรักภักดีและสัตย์ซื่อต่อพระมหากษัตริย์ (กรมศิลปากร, 2562)

น้ำในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

น้ำมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ การชำระล้าง และการถ่ายทอดบุญกุศล พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น พิธีกรวดน้ำ สรงน้ำพระธาตุ และเถราภิเษก (ฮดสงฆ์) ล้วนสะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างน้ำกับหลักธรรมทางพุทธปรัชญา

พิธีกรวดน้ำ พิธีกรวดน้ำเป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับหรือเจ้ากรรมนายเวร โดยการรินน้ำลงบนพื้นหรือภาชนะพร้อมกับกล่าวคำอุทิศบุญ น้ำในพิธีกรวดน้ำเป็นสัญลักษณ์ของการไหลเวียนของบุญกุศล จากผู้ทำบุญไปสู่ผู้รับบุญ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ผู้ทำพิธีจะรินน้ำลงบนพื้นหรือภาชนะ พร้อมกับกล่าวคำอุทิศบุญ เช่น อิทัง เม ญาตีนัง โหตุ (ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545) ความเชื่อ เชื่อว่าการกรวดน้ำช่วยให้บุญกุศลไหลไปถึงผู้ล่วงลับหรือเจ้ากรรมนายเวรได้อย่างรวดเร็ว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

สรงน้ำพระธาตุ พิธีสรงน้ำพระธาตุเป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อแสดงความเคารพบูชาต่อพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า โดยการใช้น้ำสะอาดประพรมหรือสรงลงบนพระธาตุ น้ำในพิธีสรงน้ำพระธาตุเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และการชำระล้างจิตใจ (พระพรหม คุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ผู้ร่วมพิธีจะใช้น้ำสะอาดประพรมหรือสรงลงบนพระธาตุ พร้อมกับกล่าวคำบูชาและตั้งจิตอธิษฐาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545) เชื่อว่าการสรงน้ำพระธาตุช่วยเสริมสร้างบุญกุศลและความเป็นสิริมงคลในชีวิต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

เถราภิเษก (ฮดสงฆ์) พิธีเถราภิเษกหรือฮดสงฆ์เป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อแสดงความเคารพและขอบคุณพระสงฆ์ โดยการใช้น้ำศักดิ์สิทธิ์ประพรมหรือสรงลงบนมือพระสงฆ์ น้ำในพิธีเถราภิเษกเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และการถ่ายทอดพลังศักดิ์สิทธิ์จากพระสงฆ์สู่ผู้ทำพิธี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ผู้ทำพิธีจะใช้น้ำศักดิ์สิทธิ์ประพรมหรือสรงลงบนมือพระสงฆ์ พร้อมกับกล่าวคำขอบคุณและอธิษฐาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545) เชื่อว่าการทำพิธีเถราภิเษกช่วยเสริมสร้างบารมีบุญกุศลและความเป็นศิริมงคลในชีวิต

น้ำกับความเปรียบคติธรรมคำสอนและการบรรลุธรรม

ในพระไตรปิฎกมีพระสูตรหลายพระสูตรที่ใช้คำซึ่งหมายถึงน้ำเป็นชื่อพระสูตร แสดงให้เห็นว่าน้ำมีความสำคัญ เช่น นทีสูตร ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำ คังคาสูตร ว่าด้วยแม่น้ำคงคาอุปยสูตร ว่าด้วยน้ำขึ้นน้ำลง สมุททสูตร ว่าด้วยสมุทร ทุติยสมุททสูตร ว่าด้วยสมุทรสูตรที่ 2 โอฆตรณสูตร ว่าด้วยการข้ามโอฆะ ปารังคมสูตร ว่าด้วยธรรมที่ให้ถึงฝั่ง การอาบน้ำในพระศาสนา และทำใจให้เย็นเหมือนแม่น้ำ เป็นต้น ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำในพระสูตรต่าง ๆเหล่านี้ชื่อแนวคิดสำคัญทางพุทธศาสนา โดยแสดงให้เห็นกิเลส สังสารวัฏ และหนทางสู่นิพพาน

ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำที่แสดงกิเลส

ในพระสุตตันตปิฎกมีพระสูตรที่ใช้ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำเพื่อแสดงถึงกิเลสโดยเปรียบกับไฟซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับน้ำ ดังในสังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค สฬายตนวรรค มหาวารวรรค ในอังคุตตรนิกาย สัตตก-อัฏฐก-นวกนิบาต เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นความเปรียบที่ดงว่าไฟคือกิเลส ทำให้มนุษย์ทุกข์ร้อน โดยแสดงให้เห็นความร้อน การเผาผลาญ การเผาไหม้ และผลจาการถูกเผาไหม้ ซึ่งทำให้เกิดความเดือดร้อน เกิดความทุกข์ ตัวอย่างคือ อาทิตตสูตรที่ 1 ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค เปรียบว่าเมื่อไฟไหม้เรือน เจ้าของเรือนไม่อาจนำสิ่งของออกไปได้เพราะไฟไหม้ ของนั้นก็ไม่มีประโยชน์ใด เปรียบได้กับหมู่สัตว์ย่อมถูกชราและมรณะเผาไหม้ จึงควรรู้จักใช้สอยและให้ทานอันจะนำไปสู่สวรรค์พระสูตรนี้ใช้ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำคือไฟซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับน้ำ ได้แก่ ไฟ ไหม้ และ เผา เนื้อความมีดังนี้

อาทิตตสูตรที่ 1

เทวดานั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า เมื่อเรือนถูกไฟไหม้แล้ว เจ้าของเรือนขนเอาภาชนะใดออกไปได้ ภาชนะนั้นย่อมเป็นประโยชน์แก่เขา ส่วนสิ่งของที่มิได้ขนออกไปย่อมไหม้ในไฟนั้น ฉันใด ฯโลก (คือหมู่สัตว์) อันชราและมรณะเผาแล้ว ก็ฉันนั้นควรนำออก (ซึ่งโภคสมบัติ) ด้วยการให้ทาน เพราะทานวัตถุที่บุคคลให้แล้ว ได้ชื่อว่านำออกดีแล้ว ฯ ทานวัตถุที่บุคคลให้แล้วนั้นย่อย่อมมีสุขเป็นผล ที่ยังมิได้ให้ย่อมไม่เป็นเหมือนเช่นนั้น โจรยังปล้นได้ พระราชายังริบได้ เพลิงยังไหม้ได้ หรือสูญหายไปได้ ฯอนึ่ง บุคคลจำต้องละร่างกายพร้อมด้วยสิ่งเครื่องอาศัยด้วยตายจากไป ผู้มีปัญญารู้ชัด ดังนี้แล้ว ควรใช้สอยและให้ทาน

เมื่อได้ให้ทานและใช้สอยตามควรแล้ว จะไม่ถูกติฉิน เข้าถึงสถานที่อันเป็นสวรรค์ ฯ (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, 2514)

ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำที่แสดงสังสารวัฏ

พระสูตรที่มีความเปรียบเกี่ยวกับน้ำที่แสดงสังสารวัฏมักแสดงอันตรายของการเวียนว่ายในสังสารวัฏ เช่น สมุททสูตร คงคาสูตร และ อุปยสูตร สมุททสูตร เป็นพระสูตรที่ปรากฏบ่อยครั้งโดยใช้ชื่อซ้ำกันแต่มีเนื้อความต่างกันปรากฏทั้งใน นิทานวรรค สฬายตนวรรค และมหาวารวรรค ตัวอย่างในสังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค มหาสมุทรคือสังสารวัฏเป็นดังห้วงน้ำใหญ่ ข้ามได้ยากเพราะมีอันตรายและน่ากลัว มีทั้งคลื่น น้ำวน สัตว์ร้ายและผีเสื้อน้ำ มหาสมุทรจึงเปรียบได้กับกิเลสอันมีรูป เป็นต้น หากผู้ใดอดทนอดกลั้นต่อกิเลส ข้ามห้วงสมุทรขึ้นถึงฝั่งตั้งอยู่บนบกได้ก็นับว่าผู้นั้นข้ามพ้นอันตรายต่างๆ และถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำในพระสูตรนี้คือสมุทรและห้วงน้ำใหญ่ หมายถึงสังสารวัฏ ข้ามถึงฝั่ง คือการบรรลุนิพพาน เนื้อความเป็นดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้ว ย่อมกล่าวว่า สมุทรสูตรที่ 1 สมุทร ๆ ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย สมุทรนั้นไม่ชื่อว่าเป็นสมุทรในวินัยของพระอริยเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมุทรนั้นเรียกว่า เป็นแอ่งน้ำใหญ่ เป็นห้วงน้ำใหญ่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุเป็นสมุทรของบุรุษ กำลังของจักษุนั้นเกิดจากรูป บุคคลใดย่อมอดกลั้นกำลังอันเกิดจากรูปนั้นได้ บุคคลนี้เรียกว่า เป็นพราหมณ์ ข้ามสมุทรคือจักษุ ซึ่งมีทั้งคลื่นมีทั้งน้ำวน มีทั้งสัตว์ร้ายมีทั้งผีเสื้อน้ำ แล้วขึ้นถึงฝั่งตั้งอยู่บนบก ฯลฯ ใจเป็นสมุทรของบุรุษ กำลังของใจนั้นเกิดจากธรรมารมณ์ บุคคลใดย่อมอดกลั้นกำลังอันเกิดจากธรรมารมณ์นั้นได้ บุคคลนี้เรียกว่าเป็นพราหมณ์ข้ามสมุทรคือใจได้ ซึ่งมีทั้งคลื่น มีทั้งน้ำวน มีทั้งสัตว์ร้าย มีทั้งผีเสื้อน้ำ แล้วขึ้นถึงฝั่งฝั่งอยู่บนบก ฯพระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้วจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่าบุคคลใดข้ามสมุทรนี้ ซึ่งมีทั้งคลื่น มีทั้งน้ำวน มีทั้งสัตว์ร้าย มีทั้งผีเสื้อน้ำ น่าหวาดกลัว ข้ามได้ แสนยากได้แล้ว บุคคลนั้นเราเรียกว่า เป็นผู้เรียนจบเวท อยู่จบพรหมจรรย์ ถึงที่สุดแห่งโลก ข้ามถึงฝั่งแล้ว ฯ (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง,2514, เล่ม 18: 191) จบสูตรที่ 1

ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำที่แสดงหนทางสู่นิพพาน

พระสูตรที่มีความเปรียบเกี่ยวกับน้ำที่แสดงหนทางสู่นิพพาน ส่วนใหญ่จะแสดงถึงการจะกิเลส และการใช้ธรรมะดับกิเลส ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุนิพพาน เช่น โอฆสูตร โอฆตรณสูตรที่ 1 ปารสูตร วัตถูปมสูตร และพระสูตรที่เป็นชื่อแม่น้ำสำคัญ 5 สายของอินเดีย

ใน โอฆสูตร ว่าด้วยโอฆะ กล่าวถึงโฆมะว่าหมายถึงห้วงน้ำคือกิเลส มี 4 ประการ ได้แก่ กาม ภพ ทิฏฐิ และอวิชชา การเจริญอริยมรรคทำให้ละโอมะได้ เนื้อความมีดังนี้

โอฆสูตร

สาวัตถีนิทานฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอฆะ 4 อย่างนี้ 4 อย่างเป็นไฉน ได้แก่ โอฆะคือกาม 1 โอฆะคือภพ 1 โอฆะคือทิฏฐิ 1 โอฆะคืออวิชชา 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอฆะ 4 อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอัน ประกอบด้วยองค์ 8 เพื่อรู้ยิง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละโอฆะ 4 อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ฯลฯ (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง,2514)

ความเปรียบมีความสำคัญในการสื่อธรรมที่ลึกซึ้งเป็นการเปรียบสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ความเปรียบจึงเป็นกลวิธีทางการสอนที่สำคัญ ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำที่ปรากฏในพระสูตรแสดงให้เห็นว่าความเปรียบเกี่ยวกับน้ำมีความสำคัญและปรากฏสืบเนื่องมาตั้งแต่พระไตรปิฎกระทั่งอรรถกถาชาดกโดยแสดงกิเลส สังสารวัฏ และหนทางสู่นิพพาน มักเปรียบสังสารวัฏว่าเป็นดัง “ห้วงน้ำใหญ่”และ “ โอฆะ”เพื่อแสดงอันตรายและความน่ากลัว การบรรลุนิพพานเปรียบดัง “การข้ามฝั่ง”การที่มนุษย์ยังเวียนว่ายในสังสารวัฏเปรียบดังการ “จม” หนทางสู่นิพพานเริ่มด้วยการรักษาศีล เพราะศีลเป็นเครื่อง “ชำระ” ให้มนุษย์เป็นผู้ “ สะอาดและบริสุทธิ์ ”และยังเปรียบ “ ไฟ” เป็นกิเลสที่ทำให้มนุษย์ทุกข์ร้อน การใช้ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำเหล่านี้ยังคงปรากฏในอรรถกถาชาดกเพื่อสื่อแนวคิดมรรคาสู่นิพพาน

ความเปรียบน้ำกับการบรรลุธรรม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้สรรพสิ่งเพื่อการเรียนรู้ธรรมชาติของมนุษย์ในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ให้สอดคล้องกับธรรมชาติเช่นเดียวกันกับน้ำที่มีการปรับตัวเอง เรียนรู้พัฒนาตนเอง ไม่ขัดแย้ง ไม่แข่งขัน มีแต่การผสานเกาะเกี่ยวยึดเหนี่ยวให้เกิดความสมดุล มนุษย์ต้องรู้จักปรับตัว เรียนรู้พัฒนาตนเอง ไม่ขัดแย้ง ไม่แข่งขัน แต่เกาะเกี่ยวอยู่ด้วยสติปัญญาก็จะทำให้มีที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวนำไปสู่การพัฒนาจิตที่ยั่งยืนจนจิตหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสได้

น้ำกับการเปรียบเทียบเพื่อการบรรลุ

พระพุทธองค์ตรัสสอนเรื่อง น้ำแก่พระราหุล ในจูฬราหุโลวาทสูตรว่า “ราหุลเธอเห็นน้ำที่เหลืออยู่หน่อยหนึ่งในภาชนะน้ำนี้ไหม” “เห็นแล้ว พระพุทธเจ้าข้า” “ราหุลความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่กัน ก็มีอยู่หน่อยหนึ่งเหมือนน้ำที่เหลืออยู่หน่อยหนึ่งอย่างนี้

จากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเทน้ำที่เหลือหน่อยหนึ่งทิ้ง แล้วตรัสว่า “ราหุล เธอเห็นน้ำหน่อยหนึ่งที่เราเททิ้งไหม” “เห็นแล้ว พระพุทธเจ้าข้า” “ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ก็มีหน่อยหนึ่งเหมือนน้ำที่เหลืออยู่หน่อยหนึ่งอย่างนี้ จากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงคว่ำภาชนะน้ำนั้น แล้วตรัสกับท่านพระราหุลว่า “ราหุล เธอเห็นภาชนะน้ำที่คว่ำนี้ไหม” “เห็นแล้ว พระพุทธเจ้าข้า” “ราหุลความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ก็เหมือนภาชนะน้ำที่คว่ำแล้วอย่างนี้” จากนั้น พระผู้

มีพระภาศทรงหงายภาชนะน้ำนั้นขึ้นแล้วตรัสกับท่านพระราหุลว่า “เธอเห็นภาชนะน้ำอันว่างเปล่านี้ไหม” “เห็นพระพุทธเจ้าข้า” “ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ก็เหมือนภาชนะน้ำที่ว่างเปล่าอย่างนี้” (Tipitaka 13/108/177-119) เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงจูฬราหุโลวาทสูตรที่ว่าด้วยภาชนะน้ำเปล่า เพื่อให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากที่ไม่มี

การพัฒนาสู่การพัฒนากาย ศีล สมาธิ และปัญญาจากนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสสอนท่านพระราหุลด้วยมหาราหุโลวาทสูตร ซึ่งว่าด้วยเรื่องกัมมัฏฐานธาตุ 5 อย่าง คือ ปฐวีธาตุ ธาตุดิน, อาโปธาตุ ธาตุน้ำ, เตโชธาตุ ธาตุไฟ, วาโยธาตุ ธาตุลม และอากาศธาตุ ช่องว่าง โดยให้ใช้ปัญญาพิจารณาเห็นตามสภาพที่จริงว่า “นั้นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่นนั่นไม่ใช่อัตตาของเรา” แล้วจึงตรัสสอนให้เจริญจิตภาวนาอันเสมอด้วยธาตุ 5 (Tipitaka/13/114/121/126-133) ในขณะนั้น พระราหุลมีจิตโสมนัสปีติในคำสอนส่งกระแสจิตไปตามอาณาปานสติ 16 ชั้นเจริญภาวนาจนจิตหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสได้บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์

น้ำกับการนำมาใช้เพื่อการบรรลุ

การใช้น้ำและการเป็นอยู่ที่เนื่องด้วยน้ำมีมาอย่างยาวนานและแนบแน่นมานาน เพราะเป็นกระบวนการเชื่อมโยง และผูกพันกับกับชีวิตของคนตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ถ้ารู้จักใช้ประโยชน์จากน้ำดังเช่นกรณีของพระปฏาจาราเถรี ในวันหนึ่ง พระเถรีเอาหม้อตักน้ำล้างเท้าแล้วเทน้ำลงไป น้ำนั้นไหลไปไปได้หน่อยหนึ่งก็ขาดสาย ครั้งที่ 2 น้ำที่พระเถรีเทลงไปนั้นได้ไหลไปมากกว่าเดิมหน่อยหนึ่ง ครั้งที่ 3 น้ำที่เทลงไป ได้ไหลไปมากกว่านั้นอีก พระเถรีได้ใช้น้ำให้เป็นประโยชน์โดยเปรียบเทียบกับวัยของคนว่า “ สัตว์เหล่านี้ ตายเสียในปฐมวัยก็มี เหมือนกับน้ำที่เราเทลงไปครั้งแรก ตายเสียในมัชฌิมวัยก็มีเหมือนกับเทน้ำลงไปในครั้งที่ 2 ซึ่งไหลไปได้มากกว่าเดิม, ตายเสียในปัจฉิมวัยก็มีเหมือนกับน้ำที่เราเทลงไปในครั้งที่ 3 ไหลไปได้ไกลกว่านั้น” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554) ในขณะที่พระเถรีกำลังพิจารณาโดยแยบคายอยู่นั้น พระพุทธองค์ทรงแผ่พระรัศมีไปประหนึ่งว่าประทับอยู่เฉพาะหน้าพระเถรี แล้วตรัสว่า “ ผู้เห็นความเกิดและความดับ แม้มีชีวิตอยู่ เพียงวันเดียวประเสริฐกว่าผู้ไม่เห็นความเกิดและความดับที่มีชีวิตอยู่ตั้ง 100 ปี ” ในเวลาจบพระธรรมเทศนา พระปฏาจาราเถรีได้บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย (Tipitaka 25/113/65)

สรุป

“น้ำ”เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย โดยส่วนมากบุคคลทั่วไปมักจะพิจารณาเห็นประโยชน์ของน้ำในด้านกายภายภาพมากกว่าประโยชน์ด้านอื่น แต่น้ำในฐานะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางศาสนานั้น ไม่ค่อยมีผู้ใดให้ความสำคัญมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง น้ำที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับศาสดาในศาสนานั้น ๆ ศาสนาพุทธก็เช่นเดียวกันที่มีเรื่องราวของน้ำปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและธรรถกถา เรื่องที่ปรากฏเด่นชัดมากที่สุดประการหนึ่งก็คือเรื่องน้ำที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์พุทธประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กล่าวได้ว่าในประวัติของพระพุทธเจ้านั้นมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับน้ำนับตั้งแต่เวลาที่พระองค์ประสูติจนถึงการเสด็จดับขันธปรินิพพานซึ่งแทรกอยู่ในเหตุการณ์ของพุทธประวัติล้วนมีนัยในการแสดงธรรมแทรกอยู่ไม่ว่าจะเป็นการประสูติ การตรัสรู้ หรือแม้กระทั่งการปรินิพพาน “น้ำ” ในทุกเหตุการณ์มีคติธรรรมที่ลึกซึ้งแทรกอยู่เสมอทั้งนี้เป็นเพราะว่าพระพุทธองค์ทรงเป็นบรมครูผู้ยอดเยี่ยมของโลก ดังนั้นเหตุการณ์ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ย่อมนำมาใช้เพื่อการแสดงธรรมอันเป็นประโยชน์แก่เวไนยสัตว์ได้ทั้งสิ้น พระพุทธเจ้ามีพระสัพพัญญุตญาณอันสามารถสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้ได้รับอมตราแห่งธรรม ดุจสายน้ำที่เย็นฉ่ำซึ่งดับความทุกข์ร้อนในใจอันถูกแผดเผาด้วยไฟกิเลสได้อย่างสงบ

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2562). *พระราชพิธีบรมราชาภิเษก*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

โฆษิต ไชยประสิทธิ์. (2562). น้ำศักดิ์สิทธิ์: การสร้างเครือข่ายสังคมล้านนา. *วารสารข่วงผญา*, *14*(มกราคม–กันยายน), 87.

ตรงใจ หุตางกูร. (2554). มหาอุทกภัยในตำนาน. *จดหมายข่าวศูนย์มานุษยวิทยาสิรินทร (องค์การมหาชน)*, *14*(74), 19–21.

ธรรมภิกขุ, พ. (2545). *ธรรมบท*. ธรรมสภา.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสน์*. วัดราชโอรสาราม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: [สำนักพิมพ์ไม่ระบุ].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2540). *พระไตรปิฎกภาษาไทย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). *พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม 8 ภาค 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). *พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม 8 ภาค 2*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). *พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม 2 ภาค 1* (พิมพ์ซ้ำ). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2554). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (เล่ม 18)*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

สุชาติ บุษย์ชญานนท์. (2561). ความเชื่อเรื่องน้ำพุทธมนต์สำหรับพุทธศาสนิกชน. *วารสารนัมองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์*, *5*(1), 25.

สุภัค มหาวรากร. (2552). *ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำกับมรรคาสู่นิพพานในอรรถกถาชาดก* (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

หน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภัณฑ์ (โรงพิมพ์การศาสนา). (2514). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 15: พระสุตตันตปิฎก เล่ม 7 สังยุตตนิกาย สคาถวรรค* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: หน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภัณฑ์.

หน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภัณฑ์ (โรงพิมพ์การศาสนา). (2514). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 16: พระสุตตันตปิฎก เล่ม 8 สังยุตตนิกาย นิทานวรรค* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: หน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภัณฑ์.

หน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภัณฑ์ (โรงพิมพ์การศาสนา). (2514). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 18: พระสุตตันตปิฎก เล่ม 10 สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: หน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภัณฑ์.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Urban and Regional Development in China: Policy Innovation

การพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีน: นวัตกรรมนโยบาย

Yuwadee Kardkarnklai[1]* & Chatwarun Angasinha[2]

ยุวดี คาดการณ์ไกล[1]* & ฉัตรวรัญช์ องคสิงห[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Yuwadee Kardkarnklai*
ยุวดี คาดการณ์ไกล*
College of Social Innovation,
Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: yuwadee84@gmail.com

2. Chatwarun Angasinha
ฉัตรวรัญช์ องคสิงห
College of Social Innovation,
Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Chattrsu@gmail.com

คำสำคัญ:
นวัตกรรมนโยบาย, การพัฒนาเมืองและภูมิภาคในจีน, แผนพัฒนาเมืองรูปแบบใหม่แห่งชาติ, นโยบายการพัฒนาคลัสเตอร์เมือง
Keywords:
Policy Innovation, Urban and Regional Development in China, The National New-Type Urbanization Plan, City Cluster Development Policy

Article history:
Received: 08/01/2025
Revised: 08/04/2025
Accepted: 20/06/2025
Available online: 31/07/2025

How to Cite:
Kardkarnklai, Y. & Angasinha, C. (2025). Urban and Regional Development in China: Policy Innovation. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 27-47.

ABSTRACT

The success of economic growth in China has coincided with the rapid urbanization During the First Five-Year Plan (1953-1958), The urban population was only 13%. By 2023, it had increased to 66.2%. The size of cities has expanded and their numbers have grown significantly. Chinese cities are increasingly playing a more important role, which is leading to the study on China's urban and regional development: policy innovation. The objectives of this study are: 1) to examine China's urban development policies, 2) to explore the policy processes in urban and regional development in China and future trends, and 3) to identify policy innovations that China has applied in urban and regional development. This study employs a qualitative research method, analyzing context from statistical data, documents, research reports, and interview reports.

Findings: China uses cities as an engine for driving the country's economic growth, with the Five-Year Plans serving as guiding policy frameworks. These plans are tools used by the Chinese Communist Party to regulate the country development, and also serve as mechanisms to maintain continuity and stability in policies, ensuring progress toward desired goals. The first wave of urban development utilized policy tools for establishing economic development zones, leading to the second wave, which employed policy tools for city cluster development. The focus is on creating a balance between regional development and between rural and urban areas. In summary, China's urban and regional development demonstrates that China has created policy innovations, both as processes and tools, with a unique feature of the public administration system that still contribute to policy innovations at national and the local level.

บทคัดย่อ

ความสำเร็จของการเติบโตทางเศรษฐกิจในจีนเกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ในช่วงแผนพัฒนาห้าปีฉบับที่ 1 (1953-1958) ประชากรเขตเมืองมีเพียง 13% ล่าสุดปี 2023 เพิ่มเป็น 66.2% ขนาดของเมืองก็ขยายตัวและเพิ่มจำนวนมากขึ้น แนวโน้มเมืองของจีนยิ่งมีบทบาทสำคัญด้วย จึงเป็นที่มาของงานศึกษาเรื่องการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีน: นวัตกรรมทางนโยบาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) นโยบายการพัฒนาเมืองของจีน 2) กระบวนการทางนโยบายในการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนและแนวโน้มในอนาคต และ 3) ค้นหานวัตกรรมทางนโยบายที่จีนนำมาใช้ในการพัฒนาเมืองและภูมิภาค การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์บริบทจากสถิติข้อมูล เอกสาร รายงานการวิจัย และรายงานบทสัมภาษณ์ผ่านสื่อ

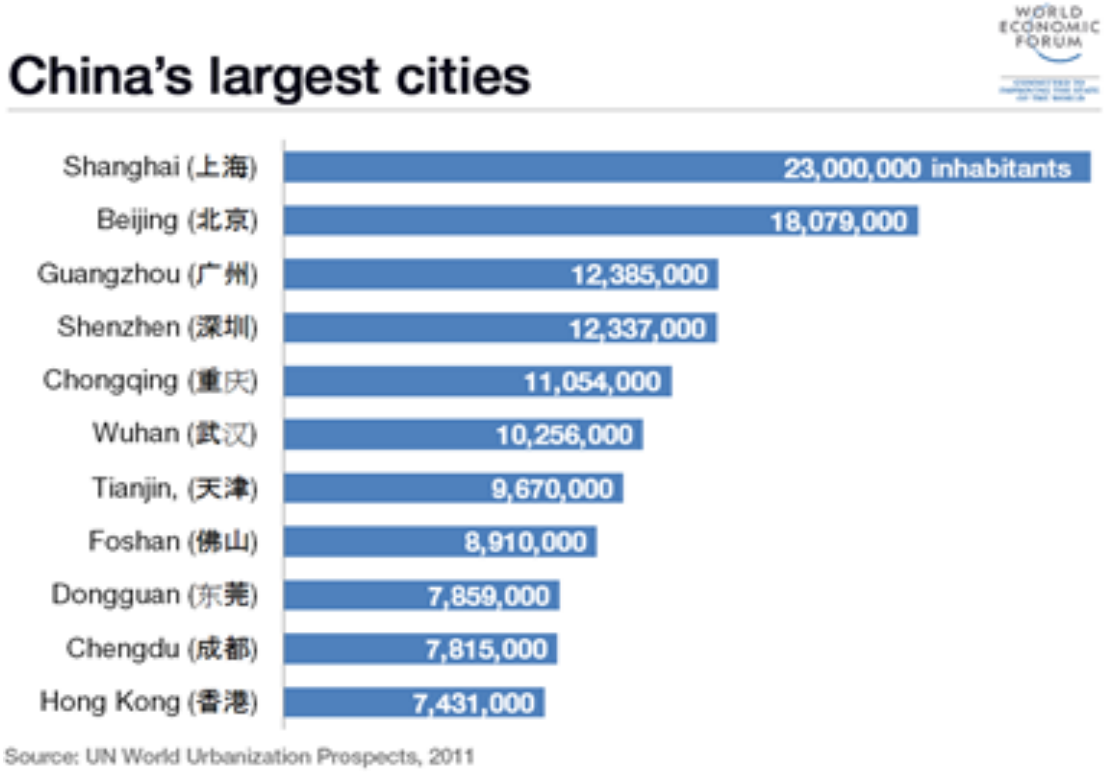
ข้อค้นพบ จีนใช้เมืองเป็นกลจักรสำคัญในการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีแผนพัฒนาห้าปีเป็นกรอบนโยบายชี้นำ เป็นเครื่องมือที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนใช้ในการควบคุมกำกับประเทศ และยังเป็นกลไกเพื่อรักษาความต่อเนื่องและเสถียรภาพของนโยบายให้ก้าวไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ จากคลื่นลูกแรกของการพัฒนาเมือง ใช้เครื่องมือทางนโยบายการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจ จนนำมาสู่คลื่นลูกที่สองที่ใช้เครื่องมือทางนโยบายการพัฒนาคลัสเตอร์เมือง เน้นสร้างสมดุลของการพัฒนาระหว่างภูมิภาคและระหว่างขนบทกับเมือง โดยสรุปการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนแสดงให้เห็นว่า จีนมีการสร้างนวัตกรรมนโยบาย เป็นนวัตกรรมกระบวนการและเครื่องมือทางนโยบาย และมีลักษณะเฉพาะของระบบการบริหารภาครัฐที่ยังเอื้อให้เกิดนวัตกรรมนโยบายในระดับชาติและระดับท้องถิ่นอีกด้วย

บทนำ

ความสำเร็จของการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน เป็นที่น่าสังเกตว่าเกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวของเมือง จากข้อมูลสถิติตั้งแต่ปี 1950 ประชากรจีนอาศัยในเมืองเพียง 13% ของประชากรทั้งประเทศ ในปี 1978 ซึ่งเป็นช่วงที่จีนเริ่มเปิดประเทศมีประชากรเขตเมืองอยู่ที่ 17.9% ปัจจุบัน 2023 เพิ่มขึ้นสูงถึง 66.2% นอกจากนี้ ในบรรดาเมืองขนาดใหญ่ที่สุดของโลก 100 เมือง ณ เวลานี้ พบว่าอยู่ในจีนถึง 25 เมือง ประชากรในเมืองใหญ่ของจีนก็มีจำนวนแตกต่างกันตั้งแต่ 1 ล้านคนไปจนถึงมากกว่า 20 ล้านคน (รูปที่ 1) Oxford Economics Global Cities คาดการณ์ว่า ในปี 2030 เมืองที่จะมีส่วนสร้าง GDP มากที่สุดของโลกโดยดูจากการจัดอันดับ 10 เมืองแรก พบว่าอยู่ในจีนถึง 7 เมือง (รูปที่ 2)

เมืองของจีนมีขนาดใหญ่และขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งที่จีนเริ่มมาจากประเทศเกษตรกรรมที่มีชาวนาเป็นประชากรส่วนใหญ่ ในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา “การปฏิรูปและการเปิดประเทศ” ของจีนได้เปลี่ยนประเทศจากชนบทส่วนใหญ่มาเป็นสังคมเมืองเป็นหลัก ปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน การเปลี่ยนผ่านเช่นนี้มีทั้งความเร็วและขนาดที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน หากพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในเชิงพื้นที่แล้วยังพบความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด การเพิ่มขึ้นของ GDP และรายได้นั้นเกิดขึ้นมากในพื้นที่บนชายฝั่งตะวันออกมากกว่าในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตก ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาค ล่าสุดแผนพัฒนาห้าปี ฉบับที่ 14 (2021-2025) ของจีนที่กำลังดำเนินการอยู่ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองและภูมิภาคอย่างมาก ซึ่งนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาระดับภูมิภาคเป็นส่วนสำคัญของวาระการพัฒนาโดยรวมของจีนด้วย

รูปที่ 1 ลำดับเมืองขนาดใหญ่ที่สุดในจีน 10 แห่ง ข้อมูลประมาณการปี 2015
ที่มา: World Economic Forum, 2015

รูปที่ 2 การจัดอันดับ 10 เมืองใหญ่ ที่จะมีส่วนสร้าง GDP ของโลกสูงสุดในปี 2030
ที่มา : World Economic Forum, 2015

The 10 cities that will contribute the most to global GDP by 2030

WORLD ECONOMIC FORUM
COMMITTED TO IMPROVING THE STATE OF THE WORLD

Rank (2030)	City	Country	US $billion
1	New York-Newark-Jersey City	US	874
2	Shanghai	China	734
3	Tianjin	China	625
4	Beijing	China	594
5	Los Angeles-Long Beach Anaheim	US	522
6	Guangzhou, Guangdong	China	510
7	Shenzhen	China	508
8	London-Metro	UK	476
9	Chongqing	China	432
10	Suzhou, Jiangsu	China	394

Source: Oxford Economics Global Cities 2030

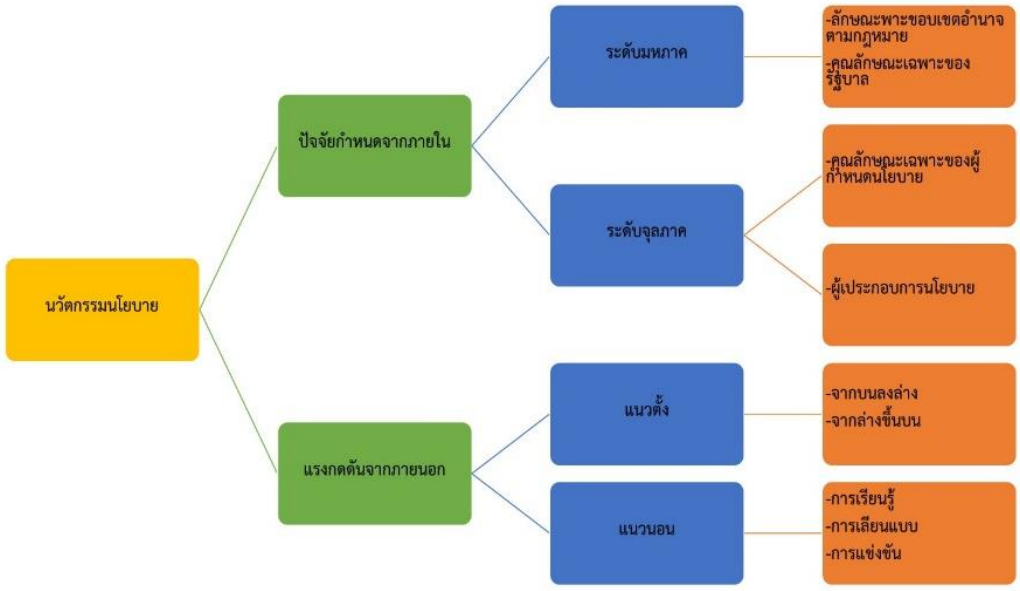
ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของเมืองในจีนตลอดช่วง 45 ปีที่ผ่านมา ผู้วิจัยจึงมีสมมติฐานว่า ความสำเร็จของจีนในการพัฒนาเมืองและภูมิภาคน่าจะสัมพันธ์กับกระบวนการทางนโยบายและการคิดค้นนวัตกรรมนโยบาย นำไปฏิบัติและก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหา จึงนำมาสู่คำถามวิจัยในการศึกษานี้ที่ต้องการแสวงหาคำตอบ ดังนี้ 1) จีนมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานภาครัฐ การออกแบบระบบนโยบาย กลไก และแผนในการพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการขยายตัวของเมืองและสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไร 2) ในรอบ 45 ปีที่ผ่านมา กระบวนการทางนโยบายในการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และมีแนวโน้มของการพัฒนาเมืองในอนาคตไปในทิศทางใด และ 3) อะไรคือเครื่องมือทางนโยบายที่สำคัญของการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีน และจีนมีการสร้างนวัตกรรมทางนโยบายอย่างไร ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาของเมืองและภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวคิดนวัตกรรมนโยบาย

แนวคิดนวัตกรรมนโยบาย (Policy Innovation) ผู้ที่เริ่มนำคำนี้มาใช้คนแรกคือ วอล์คเกอร์ เป็นนักวิชาการด้านนโยบายชาวอเมริกัน ซึ่งการวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรมนโยบายเริ่มต้นจากบทความคลาสสิกของเขาเรื่อง “The Diffusion of Innovations among the American States” ในบทความนี้ วอล์คเกอร์ให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ของนวัตกรรมนโยบายและการแพร่กระจายนโยบายที่เกี่ยวกับการตัดสินใจของรัฐบาลในฐานะที่เป็นผู้บุกเบิก และยังได้ระบุว่า นโยบายไม่ว่าจะเคยถูกใช้ที่อื่นมาก่อนหรือไม่ ตราบใดที่ยังใหม่กับสถานที่นั้นก็สามารถเรียกว่านวัตกรรมนโยบาย (Walker, 1969) การนำนวัตกรรมนโยบายมาใช้เกิดขึ้นได้อย่างไร เราสามารถสรุปเป็นแผนผังเพื่อความเข้าใจง่าย โดยจำแนกสาเหตุของการเกิดนวัตกรรมนโยบายที่มาจากสองปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยกำหนดจากภายในและแรงกดดันจากภายนอก (ดูรูปที่ 3)

รูปที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดนวัตกรรมนโยบาย
ที่มา: สรุปและดัดแปลงจาก Zhang, 2021

สาเหตุการเกิดนวัตกรรมนโยบาย

(1) ปัจจัยที่กำหนดจากภายใน

ปัจจัยกำหนดภายใน พิจารณาได้จาก 2 ปัจจัยย่อย ได้แก่ ปัจจัยระดับมหภาคซึ่งก็คือ คุณลักษณะเฉพาะของเขตอำนาจตามกฎหมาย และคุณลักษณะเฉพาะของรัฐบาล ซึ่งมุ่งไปที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมือง และปัจจัยระดับจุลภาคคือ ลักษณะเฉพาะของผู้กำหนดนโยบายและผู้ประกอบการนโยบาย รูปแบบของปัจจัยการกำหนดจากภายในนั้น ส่วนใหญ่เน้นที่แรงจูงใจและปัจจัยส่งเสริมที่อยู่ภายในระบบได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม ประวัติศาสตร์ และปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดนวัตกรรมนโยบายของรัฐในระดับหนึ่ง

ในแง่ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เชื่อกันว่ามีความสัมพันธ์กับนวัตกรรมนโยบายในเชิงบวก จากการศึกษาของวอร์คเกอร์เกี่ยวกับนโยบาย 88 เรื่องที่รัฐต่างๆ ทั่วสหรัฐอเมริกานำมาใช้นั้น พบว่ารัฐบาลในระดับภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรม และการขยายตัวของเมืองในระดับสูง มีแนวโน้มในการสร้างนวัตกรรมนโยบายได้สูงกว่า Gray ยังอธิบายเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับนวัตกรรมนโยบาย โดยเชื่อว่าการลงทุนทางการเงินที่มีอยู่มากมายในทรัพยากรทางเศรษฐกิจยังมีอิทธิพลต่อนวัตกรรมนโยบายด้วย และการจัดสรรทรัพยากรทางการเงินของรัฐบาลไปยังสาขาต่างๆ จะมีผลกระทบต่อนวัตกรรมนโยบายในสาขานโยบายเฉพาะด้านนั้นด้วย (Gray, 1973) ส่วนความสำเร็จของการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของจีนนั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงและใกล้ชิดกับการปฏิรูปและนวัตกรรมของรัฐบาลท้องถิ่น และทรัพยากรที่มีอยู่มากมายนั้นยังส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมนโยบายระดับภูมิภาคด้วย (吴建南, 马亮, & 杨宇谦, 2007)

ส่วนปัจจัยทางการเมือง ได้ผลักดันให้เกิดนวัตกรรมนโยบายในประเทศตะวันตกด้วย นักวิชาการมองว่า โดยหลักใหญ่แล้วเมื่อพิจารณาในแง่ของการกระจายอำนาจและการรวมศูนย์อำนาจ ระบบการกระจายอำนาจช่วยให้รัฐบาลท้องถิ่นมีอิสระมากกว่าในการคิดนวัตกรรมนโยบาย เนื่องจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลางสามารถช่วยให้รัฐบาลท้องถิ่น (รัฐ) หลายแห่งดำเนินการทดลองหลายนโยบายได้ในเวลาเดียวกัน ในขณะที่ การรวมศูนย์อำนาจนั้นสามารถมีการทดลองนโยบายได้เพียงครั้งละหนึ่งนโยบายหรือน้อยกว่าเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วนวัตกรรมนโยบายที่สร้างขึ้นภายใต้ระบบกระจายอำนาจอาจมีน้อยกว่านวัตกรรมที่สร้างขึ้นภายใต้ระบบรวมศูนย์อำนาจ เนื่องจาก ผลลัพธ์ของการทดลองนโยบายในระบบกระจายอำนาจในท้ายที่สุดกลายเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะที่อาจมีการลอกเลียนแบบได้ ผู้ได้รับประโยชน์ก็อาจไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย จึงไม่มีการคิดค้นนวัตกรรมนโยบาย ประเด็นนี้สอดคล้องกับ Strumpf (1999) ที่เชื่อว่ารัฐบาลแบบรวมศูนย์อำนาจมีนวัตกรรมนโยบายมากกว่า เนื่องจากในระบบนี้นวัตกรรมนโยบายที่เป็นผลจากการเลียนแบบ (Imitation Effect) เกิดขึ้นน้อย รัฐบาลแบบรวมศูนย์จึงมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีแข่งขันเพื่อให้เกิดนวัตกรรม นักวิชาการในประเทศจีนยังเชื่อว่ากฎระเบียบการจัดการ ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงาน และปรัชญาการปกครองของรัฐบาล ล้วนส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมนโยบายได้

ปัจจัยระดับจุลภาค การเปลี่ยนแปลงในด้านผู้นำทางการเมือง เครือข่ายนโยบาย ผู้ประกอบการด้านนโยบาย และการเปลี่ยนแปลงในด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมของรัฐบาลท้องถิ่นยังช่วยส่งเสริมนวัตกรรมนโยบายในระดับหนึ่งด้วย ตัวอย่างเช่น Mintrom and Vergari (1998) เชื่อว่าเครือข่ายนโยบายภายในองค์กรจะไม่เพียงส่งเสริมการกำหนดวาระการประชุมเท่านั้น แต่ยังสร้างแรงผลักดันในการสนับสนุนนวัตกรรมนโยบายด้วย

(2) ปัจจัยกำหนดจากภายนอก หรือการแพร่กระจายนโยบาย

ปัจจัยกำหนดจากภายนอกหรือการแพร่กระจายนโยบาย (Policy Diffusion) หมายความว่า นโยบายในหน่วยหนึ่ง (ประเทศ รัฐ เมือง ฯลฯ) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากนโยบายของหน่วยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลให้เกิดนวัตกรรมนโยบาย ซึ่งสามารถอธิบายได้จากสองแง่มุมคือ หนึ่ง แรงกดดันภายนอกแบบแนวตั้ง และสองแรงกดดันภายนอกแบบแนวนอน

แรงกดดันจากภายนอกแบบแนวตั้ง (จากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบน) ปัจจัยข้อนี้ยังแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ หนึ่ง จากบนลงล่าง เป็นการอธิบายถึงลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชา การควบคุมจากส่วนกลาง และวัฒนธรรมที่มีเหตุผลเชิงอำนาจและเครื่องมือที่ส่งผลต่อการเกิดนวัตกรรมนโยบายของภาครัฐ ตัวอย่างเช่น Zhu and Zhang (2019) ชี้ให้เห็นว่า นโยบายการแทรกแซงในลักษณะจากบนลงล่างที่มาจากรัฐบาลกลางและรัฐบาลระดับมณฑลสามารถกระตุ้นการแพร่กระจายของนวัตกรรมนโยบายในเมืองต่าง ๆ ของจีนได้ สอง จากล่างขึ้นบน เป็นการอธิบายที่เกี่ยวข้องกับการเน้นไปที่กลไกการตัดสินใจแบบกระจายอำนาจ การสื่อสารข้อมูล และวัฒนธรรมของพลเมืองที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมนโยบาย

แรงกดดันภายนอกแบบแนวนอน (การเรียนรู้ การแข่งขัน การเลียนแบ) นวัตกรรมนโยบายที่เกิดจากปัจจัยจากภายนอกแบบแนวนอนนั้นคือ การเรียนรู้ การแข่งขัน และการเลียนแบบถือเป็นแรงจูงใจในการสร้างนวัตกรรมนโยบายที่ค่อนข้างพบเห็นโดยทั่วไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การเลียนแบบนโยบายของภูมิภาคอื่นก็อาจทำให้เกิดนวัตกรรมนโยบายในภูมิภาคของตนได้ นวัตกรรมนโยบายเป็นผลมาจากการเรียนรู้ที่กระตือรือร้นของรัฐบาล โดยมีสองปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจในการสร้างนวัตกรรม หนึ่งคือ แนวคิดใหม่ๆ ที่ผู้นำได้นำกลับมาใช้ผ่านการแลกเปลี่ยน สองคือ การเลียนแบบมาจากรัฐบาลอื่น นวัตกรรมนโยบายไม่จำเป็นต้องเป็นผลมาจากการเรียนรู้เชิงรุก แต่อาจเป็นผลมาจากการแข่งขันระหว่างรัฐและการตอบสนองต่อแรงกดดันของประชาชนก็ได้ (Meseguer & Gilardi, 2009)

ประเภทของนวัตกรรมนโยบาย

นวัตกรรมนโยบายยังแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) นวัตกรรมกำหนดกรอบปัญหานโยบาย ซึ่งจะให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ของนโยบายหรือกรอบนโยบาย เช่น การเปลี่ยนแปลงลำดับความสำคัญของนโยบายจากหัวข้อหนึ่งไปเป็นอีกหัวข้อหนึ่ง 2) นวัตกรรมเครื่องมือนโยบาย ประเภทนี้จะให้ความสำคัญกับการเลือกหรือการออกแบบเครื่องมือนโยบาย เช่น การเปลี่ยนแปลงจากการควบคุมและสั่งการเป็นการให้แรงจูงใจ ในการออกกฎหมายและระเบียบ เป็นต้น และ 3) นวัตกรรมกระบวนการนโยบาย ประเภทนี้ให้ความสำคัญกับการจัดองค์กรหรือโครงสร้างของกระบวนการนโยบาย เช่น การเปลี่ยนจากการออกแบบจากบนลงล่าง เป็นการร่วมออกแบบ หรือการมีส่วนร่วมในการออกแบบ เป็นต้น

กระบวนการของนวัตกรรมนโยบาย

การแบ่งขั้นตอนและการวิเคราะห์กระบวนการนวัตกรรมนโยบายได้รับผลจากทฤษฎีการแบ่งขั้นตอนเกี่ยวกับนวัตกรรม โดยทั่วไป นวัตกรรมสามารถแบ่งออกเป็นสองหรือสามขั้นตอน วิธีการแบ่งที่ค่อนข้างง่ายคือการแบ่ง 2 ขั้น ขั้นแรกคือ การสร้างหรือพัฒนาแนวคิดใหม่บางอย่าง และขั้นที่สองคือ การใช้หรือยอมรับแนวคิดบางอย่าง นอกจากนี้ ยังมีวิธีการจำแนกประเภททั่วไปคือ การแบ่งนวัตกรรมออกเป็นสามขั้นตอนต่อเนื่องกัน ได้แก่ ขั้นแรกคือ การสร้างแนวคิดใหม่หรือโครงการใหม่ ขั้นที่สองคือการพัฒนาแนวคิดใหม่หรือโครงการใหม่ การยอมรับหรือการรับโครงการใหม่มาดำเนินการ ขั้นที่สาม คือการนำไปปฏิบัติ

การส่งเสริมและการนำนวัตกรรมนโยบายไปใช้

นวัตกรรมนโยบายเป็นแนวทางที่สามารถช่วยเพิ่มขีดความสามารถของภาครัฐในการจัดการกับปัญหาสาธารณะอย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน ในบริบทเช่นนี้ ก็สามารถตีความได้ว่านวัตกรรมนโยบาย เป็นการกระทำของรัฐบาลที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบที่ไม่เคยถูกนำไปใช้กับประชาชนหรือสังคมมาก่อน นักวิชาการตะวันตกก็ยังมีแนวคิดเพิ่มเติมว่า นโยบายไม่สามารถถือเป็นนวัตกรรมได้หากปราศจากการส่งเสริมให้

เกิดการแข่งขันและก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่สาธารณะ นอกจากนี้ รูปแบบการทำงานร่วมกันของนโยบายของรัฐบาลกลางและท้องถิ่นในการสร้างแนวคิด การนำไปปฏิบัติ และการประเมินจึงเป็นภาพรวมที่แยกกันไม่ออก อย่างไรก็ตาม หน่วยงานปกครองระดับท้องถิ่นก็สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการกำกับดูแลของตนได้ เนื่องจากนวัตกรรมนโยบายระดับภูมิภาคถือเป็นเรื่องจำเป็น ในการดำเนินงานของรัฐบาลท้องถิ่น นวัตกรรมรวมถึงการฟื้นฟูสิ่งต่าง ๆ ชุมชน รัฐบาลท้องถิ่น ข้าราชการของรัฐ สมาชิกสภา และผู้นำระดับภูมิภาคก็เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมนโยบายได้

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เมืองและภูมิภาค

ภูมิภาคถือเป็นหน่วยเชิงพื้นที่มีความหมายรวมถึงพื้นที่เมืองและชนบท ถูกนำมาใช้รับมือกับความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้อย่างมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ เนื่องจาก ภูมิภาคเสมือนเป็นหัวหอกนำของการทำให้เกิดขั้วการเติบโต(Growth Pole) และการรวมกลุ่ม (Agglomeration) ในประวัติศาสตร์ของการพัฒนาเศรษฐกิจแสดงให้เห็นชัดเจนว่า การเติบโตในระดับภูมิภาค และนโยบายเชิงพื้นที่นั้นมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในประเทศ การพัฒนาภูมิภาคไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่หยุดนิ่งหรือกำหนดขึ้นเอง แต่เกิดขึ้นในบริเวณที่มีพลังและมีการเปลี่ยนแปลง

แนวคิดเศรษฐศาสตร์ภูมิภาค มีวิวัฒนาการของแนวคิดที่นำมาใช้ในการพัฒนาการเติบโตทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ ประกอบด้วย แนวคิดการรวมกลุ่ม (Agglomeration) แนวคิดเขตอุตสาหกรรม (Industrial Districts) แนวคิดคลัสเตอร์อุตสาหกรรม (Industrial Clusters) แนวคิดระเบียงเศรษฐกิจภูมิภาค (Regional Economic Corridor) และแนวคิดภูมิภาคพัฒนาจากความสร้างสรรค์ด้วยปัญญา (Resourceful Region)

แนวคิดการรวมกลุ่ม (Agglomeration) แนวคิดนี้แสดงถึงข้อได้เปรียบเชิงพื้นที่และเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการประหยัดจากการกระจุกตัวเชิงพื้นที่ (Localization Economies) และการประหยัดจากการกลายเป็นเมือง (Urbanization Economies) ข้อดีของการรวมกลุ่มไม่เพียงแต่สนับสนุนการสร้างเมืองเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดทำเลที่ตั้งที่อุตสาหกรรมได้มาใช้ร่วมกันด้วย

แนวคิดเขตอุตสาหกรรม (Industrial Districts) เขตอุตสาหกรรมตามแนวคิดของ Marshall เห็นว่าส่วนใหญ่ได้รับแรงกระตุ้นมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 19 ที่ได้วางรากฐานสำหรับการรวมกลุ่มกันของอุตสาหกรรมแบบบูรณาการในลักษณะเป็นอาณาเขต เขตอุตสาหกรรมมีบทบาทสำคัญในด้านวิศวกรรมศาสตร์และด้านการบริหารอุตสาหกรรม การประหยัดจากขนาดของโรงงานขนาดใหญ่ (รวมถึงอุปกรณ์ที่แบ่งแยกไม่ได้) เป็นสัญญาณที่สำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการกระจุกตัวเชิงพื้นที่ในกิจกรรมของอุตสาหกรรมได้ดีขึ้น แนวคิดเขตอุตสาหกรรมสามารถพบเห็นได้ในปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “Third Italy” ซึ่งกลุ่มบริษัทขนาดเล็กและขนาดกลางได้ตั้งอยู่ในสถานที่ที่เป็นแหล่งเดียวกันและให้ความสำคัญกับด้านความรู้และนวัตกรรมที่แข่งขันได้ ในขณะที่ข้อได้เปรียบจากขนาดเกิดขึ้นได้ด้วยวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันและความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์

แนวคิดคลัสเตอร์อุตสาหกรรม (**Industrial Clusters)** Michael E Porter เป็นผู้บุกเบิกแนวคิดนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดและประเมินเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ที่มีต่อผลการดำเนินกิจกรรมทางอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกันในสาขาเศรษฐกิจที่กำหนด คลัสเตอร์เป็นการกระจุกตัวในทางภูมิศาสตร์ของสถานประกอบการที่เชื่อมต่อถึงกันของ Suppliers มืออาชีพ ผู้ให้บริการ สถานประกอบการในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสถาบันที่เกี่ยวข้องในสาขาเฉพาะทาง (เช่น มหาวิทยาลัย หน่วยงานมาตรฐาน และสมาคมการค้า) ที่แข่งขันกันแต่ก็ยังให้ความร่วมมือกัน นโยบายคลัสเตอร์ที่มุ่งเน้นการรวมกลุ่มของอุตสาหกรรมนั้น ได้กลายเป็นการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่

สำคัญสำหรับนโยบายเศรษฐกิจภูมิภาคและอุตสาหกรรมในหลายประเทศและหลายภูมิภาค ไม่เพียงแต่ในโลกตะวันตกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงในประเทศกำลังพัฒนาด้วย (Asheim, et al., 2006)

แนวคิดระเบียงเศรษฐกิจภูมิภาค (Regional Economic Corridor) 'ระเบียง' ก็คือเมืองสองเมืองที่เชื่อมต่อกันด้วยเส้นทางคมนาคม (พื้นผิว) เชิงเส้นในพื้นที่เขตเมืองภายในประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การเคลื่อนย้ายสินค้าและผู้คน (Aggarwal, 2020) แนวคิดนี้ได้มีการขยายออกไปและถูกนำมาใช้เพื่อเชื่อมโยงเมืองต่างๆ ในประเทศที่อยู่ในระดับภูมิภาค หรือประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีสองประเทศขึ้นไปจึงเกิดเป็นความสำคัญแบบใหม่ขึ้น และนำไปสู่วิวัฒนาการของระเบียง จากที่เป็นเพียงการอำนวยความสะดวกของการไหลเข้าออกของสินค้าและผู้คนในบริบทของการพัฒนาเมือง ไปสู่การสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมและบูรณาการในระดับภูมิภาค อีกทั้งเสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วยการแบ่งปันความเจริญรุ่งเรืองในระดับภูมิภาคด้วย อนึ่ง ในช่วงต้นทศวรรษ 2000 มีการขับเคลื่อนกระแสโลกาภิวัตน์อย่างมาก ระเบียงจึงได้รับแรงฉุดมหาศาลในฐานะเป็นเครื่องมือทางนโยบายของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป้าหมายสูงสุดของระเบียงทั้งหมดคือ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และเศรษฐกิจ ด้วยการปรับปรุงบริการขนส่งและโลจิสติคส์เป็นหลักให้กับเมืองและประเทศตามแนวระเบียง และอำนวยความสะดวกทางการค้า

แนวคิดภูมิภาคพัฒนาจากความสร้างสรรค์ด้วยปัญญา (Resourceful Region) “แนวคิดภูมิภาคพัฒนาจากความสร้างสรรค์ด้วยปัญญา” มีหลักการสำคัญคือความชาญฉลาดในการใช้ปัญญาที่สามารถนำมาใช้ตอบสนองต่อความท้าทาย อันเป็นทุนของภูมิภาคที่สามารถบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายการพัฒนาของภูมิภาคได้ ในทุกภูมิภาคเราสามารถพิจารณาโอกาสของการเติบโตจากทุนของตนเองที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางกายภาพและภูมิศาสตร์ ไปจนถึงความสามารถทางสังคมของมนุษย์ (Nijkamp, 2016) ดังนั้น เราจะเห็นว่ากระแสการพัฒนาแบบใหม่ของเศรษฐกิจเมืองและภูมิภาคในปัจจุบันได้รับอิทธิจากแนวคิดนี้อยู่ไม่น้อย เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจภูมิภาคและเมืองปัจจุบันเป็นการเปลี่ยนจากยุคอุตสาหกรรมไปสู่ยุคหลังอุตสาหกรรม ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในแนวทางที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ด้วยปัญญาอันชาญฉลาด บนฐานเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและนวัตกรรม เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันของการพัฒนา โดยอิงประโยชน์ของประชาชนแทนที่เป็นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ระดับภูมิภาคและเมืองเท่านั้น อาทิ 1) อุตสาหกรรมสร้างสรรค์หรือเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) 2) เศรษฐกิจวัฒนธรรม (Cultural Economy) 3) เศรษฐกิจเพื่อการพักผ่อน (Leisure economy) 4) เศรษฐกิจภาคสังคม (Social Economy) เป็นต้น

กรอบแนวคิดการศึกษาวิจัย

กรอบการศึกษาวิจัยนี้ได้ออกแบบให้สามารถค้นหาคำตอบต่อคำถามวิจัยที่กำหนด เกี่ยวกับประเด็นนโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีน ทั้งในแง่กระบวนการทางนโยบายและนวัตกรรมนโยบาย ที่นำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการขยายตัวของเมืองและภูมิภาคในจีนอย่างรวดเร็วได้อย่างไร โดยได้ประยุกต์กรอบการศึกษาเพื่อวิเคราะห์กระบวนการทางนโยบาย ของ Nettles, Cole, & Sharp (1997) ซึ่งได้ทำการศึกษาวิเคราะห์นโยบายรัฐโดยอาศัยองค์ประกอบสามส่วน คือ องค์ประกอบที่หนึ่งสำหรับกระบวนการนโยบาย สองสำหรับการสังเคราะห์ประเด็นนโยบายหลัก และสาม สำหรับการวิเคราะห์กรณีศึกษา ดังนั้น ในการตอบคำถามหลัก 3 ข้อที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว มีกรอบแนวคิดการศึกษาวิจัยที่แสดงถึง ความสัมพันธ์ของสามองค์ประกอบของประเด็นการวิจัย ดังแสดงในรูปที่ 4

รูปที่ 4 กรอบแนวคิดของการวิจัย

องค์ประกอบส่วนที่หนึ่ง กระบวนการนโยบาย ในส่วนนี้มีรายละเอียดที่จะค้นหาคือ การกำหนดนโยบายของจีน เกี่ยวกับระบบของแผนพัฒนาเมืองฯ และแผนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ในส่วนนี้จะช่วยตอบคำถามข้อที่ 1

องค์ประกอบส่วนที่สอง การสังเคราะห์นโยบาย ส่วนนี้เป็นการศึกษาภาพรวมของการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเมืองเกี่ยวกับ วิวัฒนาการของนโยบาย การเชื่อมโยงนโยบายกับผลลัพธ์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมและการขยายตัวของเมือง ในส่วนนี้จะช่วยตอบคำถามข้อที่ 2

องค์ประกอบส่วนที่สาม เป็นการวิเคราะห์กรณีศึกษานวัตกรรมนโยบาย โดยหยิบยกนโยบายที่โดดเด่นและส่งผลบวกต่อการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนที่ผ่านมา เพื่อทำการวิเคราะห์ตามขั้นตอนกระบวนการนวัตกรรมนโยบาย และวิเคราะห์ถึงสาเหตุการเกิดนวัตกรรมนโยบายที่นำไปสู่ประสิทธิผลและการแก้ไขปัญหาในระดับต่างๆ ได้สำเร็จ ในส่วนนี้จะช่วยตอบคำถามข้อที่ 3

สุดท้าย ในส่วนสรุปผลของการศึกษา ผู้วิจัยจะสรุปตามคำถามวิจัย รวมทั้งอภิปรายและตั้งข้อสังเกตเสริมถึงเหตุปัจจัยของการสร้างนวัตกรรรมนโยบายในการพัฒนาเมืองของจีน

วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อศึกษาโครงสร้างการบริหารงานภาครัฐ การออกแบบระบบ นโยบาย กลไก และแผนในการพัฒนาเชิงพื้นที่

3.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทางนโยบายในการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนในช่วงเวลา 45 ปี (1978-2023) ที่ผ่านมาและแนวโน้มของการพัฒนาเมืองในอนาคต

3.3 เพื่อค้นหาเครื่องมือและนวัตกรรมทางนโยบายที่สำคัญที่จีนนำมาใช้ในการพัฒนาเมืองและภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิผล

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงบริบท โดยมุ่งอธิบายและทำความเข้าใจกับการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนที่ผ่านมา และตอบคำถามในแง่มุมทางนโยบาย เพื่อค้นหานโยบายด้านการพัฒนาเมืองและภูมิภาคที่ครอบคลุมกระบวนการทางนโยบาย บริบททางนโยบาย และนวัตกรรมทางนโยบาย

ขอบเขตการศึกษา

เนื่องจากการศึกษานี้ เป็นการศึกษาเมืองและภูมิภาคของจีนและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านนโยบายและแผนการพัฒนาเมือง กำหนดขอบเขตการศึกษาในช่วงเวลาประมาณ 45 ปีนับตั้งแต่ปี 1978 หลังจากจีนเปิดประเทศจนถึงปัจจุบัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นสำคัญ เอกสารที่จะใช้ในการศึกษานี้เก็บรวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) เพื่อนำมาสนับสนุนการหาคำตอบในการวิจัยเกี่ยวกับระบบแผนและนโยบาย ได้แก่ แผนพัฒนาห้าปี ฯ ฉบับที่1-14 นโยบายสำคัญของการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีน และข้อมูลสถิติเกี่ยวกับตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเมืองและเศรษฐกิจ

การคัดเลือกเอกสารวิจัย โดยเลือกจากเอกสารทางราชการเกี่ยวกับแผนและนโยบาย หนังสือ บทความ รายงานการศึกษา และรายงานบทสัมภาษณ์ การค้นหาเอกสารทางออนไลน์ผ่าน Website ของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาษาจีน และภาษาอังกฤษ โดยใช้การค้นคำศัพท์ที่สำคัญ (Keywords) เกี่ยวกับ Urban and Regional Policy in China, China Urbanization, Development Zone/SEZ/EDZ in China, China City Cluster Development, Policy Innovation, Policy Process, Five-year plan of China ส่วนคำศัพท์ที่สำคัญของภาษาจีน เกี่ยวกับ **城市**发展, **区域**发展, **城市群**发展, **城市**发展政策创新. 经济开发区, 经济特区. เป็นต้น ซึ่งได้รวบรวมเอกสารขั้นต้นได้จำนวน 648 ฉบับ เป็นภาษาอังกฤษ 537 ฉบับ ภาษาจีน 111 ฉบับ เมื่อได้เอกสารแล้ว จึงนำมาพิจารณาเนื้อหาคัดเลือกเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย และจัดหมวดหมู่เนื้อหาโดยแบ่งเป็น 5 หมวดด้วยกัน ได้แก่ 1) ระบบแผนและนโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีน 2) การขยายตัวของเมืองและภูมิภาคของจีน 3) การเติบโตของเศรษฐกิจเมืองและภูมิภาคของจีน 4) นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจ / เขตเศรษฐกิจพิเศษของจีน / คลัสเตอร์เมือง 5) นวัตกรรมนโยบายของจีน ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เอกสารแต่ละหมวดรวมจำนวน 105 ฉบับ เป็นภาษาอังกฤษ 90 ฉบับ และภาษาจีน 15 ฉบับ จากนั้นอ่านเนื้อหาและสรุปรวบรวมข้อมูลตามหมวด แล้วดึงเนื้อหาขึ้นมาเป็นปรากฏการณ์ที่ค้นพบ และนำไปสู่การวิเคราะห์ต่อไป

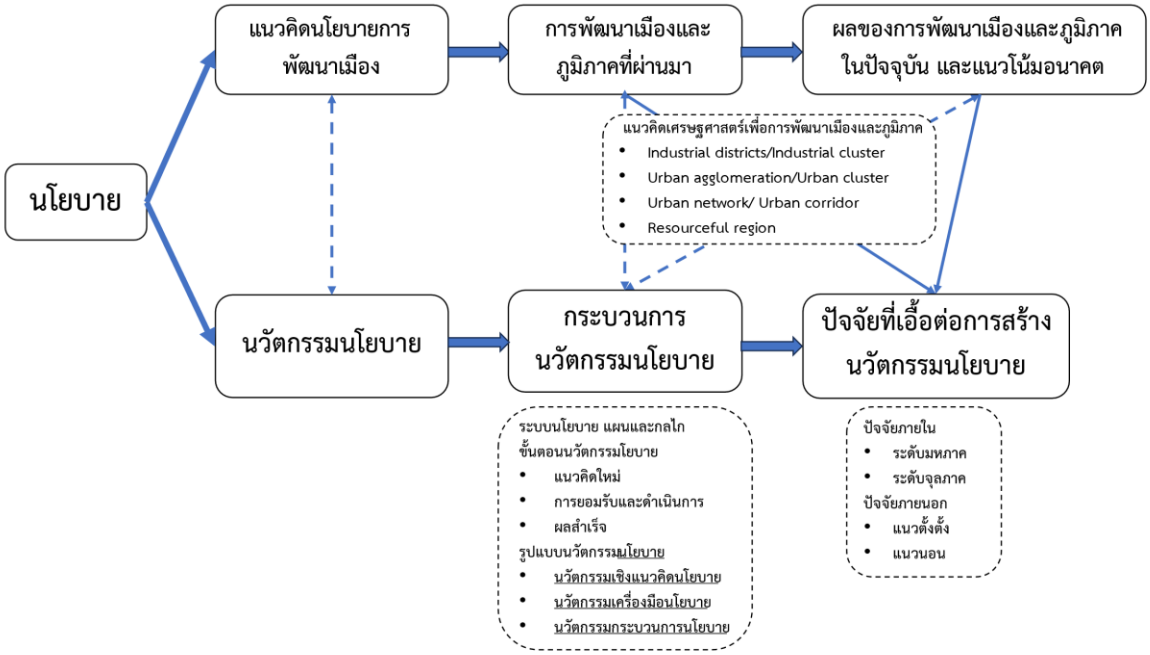
การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อตอบคำถามการศึกษานี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูล 2 วิธี (ดูรูปที่ 5) ได้แก่

1) การวิเคราะห์แนวทางประวัติศาสตร์ของนโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาค (History of Urban and Reginal Development Policies) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ที่พยายามจะให้ความสำคัญกับช่วงเวลาแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกันออกไปกับการเปลี่ยนแปลงของนโยบายที่นำไปปฏิบัติ การชี้ให้เห็นบริบท (Context) ของการนำนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเมืองในจีนไปใช้ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเมือง ตลอดจนการทำความเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีที่จีนนำมาใช้เพื่อสนับสนุนนวัตกรรมนโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาค

2) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการศึกษากระบวนการทางนโยบายจากเนื้อหาของข้อเขียน บทบันทึก บทความ รายงานการวิจัย เอกสารเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารงานภาครัฐ แผนพัฒนาห้าปี แผนพัฒนาเชิงพื้นที่ ฯลฯ เพื่อวิเคราะห์ ระบบแผนและนโยบายที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาและทิศทางการพัฒนาในแผนและนโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาคแต่ละฉบับ รวมทั้งวิเคราะห์กระบวนการและขั้นตอนการสร้างนวัตกรรมทางนโยบายของจีน ว่ามีที่มาของแนวคิดใหม่อะไร และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเมืองได้ผลสำเร็จอย่างไร โดยเฉพาะนโยบายที่ภาครัฐนำไปใช้และก่อเกิดเป็นผลลัพธ์ที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในแง่ของการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองในจีน หรือเกิดระบบและกลไกการบริหารซึ่งเป็นสิ่งใหม่สำหรับสถานการณ์ในจีน (Teets, 2015) ตลอดจนการพิจารณาถึงปัจจัยที่เอื้อให้กับการสร้างนวัตกรรมนโยบายในจีน

การตีความข้อมูล ผู้วิจัยจะยึดหลักของกระบวนการในการตีความเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหา ในการวิเคราะห์และตีความจะมีการนำความรู้จากทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนงานวิจัยที่ผ่านมา มาร่วมพิจารณาด้วย โดยตีความตามความจริงที่คาดว่ามีนัยยะ และวิเคราะห์ว่า มีความสอดคล้องกับ คล้ายกับ หรือขัดแย้งกับทฤษฎีและรายงานวิจัยที่ผ่านมาอย่างไร

รูปที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) ระบบนโยบาย กลไกและแผนในการพัฒนาเชิงพื้นที่ของจีน 2) กระบวนการทางนโยบายกับการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนที่ผ่านมาและแนวโน้มการพัฒนาเมืองในอนาคต 3) เครื่องมือทางนโยบายที่สำคัญและการสร้างนวัตกรรมนโยบายของจีนในการพัฒนาเมืองและภูมิภาค และ 4) การวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเกิดนวัตกรรมนโยบาย

ระบบนโยบายและแผนในการพัฒนาเชิงพื้นที่ของจีน

กลไกและกระบวนการการจัดทำร่างแผนพัฒนาห้าปีและแผนพัฒนาเฉพาะ

การพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนขับเคลื่อนผ่านระดับนโยบายในรูปของการวางแผนจากส่วนกลางเป็นหลัก รัฐบาลจีนมีการจัดทำแผนเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่หลายฉบับและแผนฉบับเดียวกันก็มีการจัดทำหลายระดับด้วย แผนหลักที่สำคัญในระดับชาติคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือแผนพัฒนาห้าปี ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการประสานพื้นที่นโยบายต่างๆ ของภาครัฐ โดยพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลส่วนกลางมีบทบาทกำหนดการจัดลำดับความสำคัญของนโยบาย

การพัฒนาเมืองและภูมิภาคจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย ซึ่งแผนพัฒนาห้าปี ฉบับที่ 10 (2001-2005) ถือเป็นแผนที่บรรจุเนื้อหาการพัฒนาเมืองเฉพาะเป็นฉบับแรก หลังจากนั้นมาก็มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันอยู่ในช่วงของปลายแผนพัฒนาห้าปีฉบับที่ 14 (2021-2025) แผนพัฒนาห้าปีนับว่าเป็นกลไกสำคัญสำหรับพรรคคอมมิวนิสต์จีนใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับและติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาของประเทศ

นอกจากนี้ จีนยังมีการจัดทำแผนพัฒนาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองคือ แผนพัฒนาเมืองรูปแบบใหม่แห่งชาติ (2014-2020) ถือเป็นแผนพัฒนาเมืองระดับชาติฉบับแรก ระบุนโยบายพื้นฐานครอบคลุม 5 ประเด็นสำคัญคือ 1) เน้นการพัฒนาคนและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม 2) เน้นการพัฒนาอย่างสมดุลในด้านการขยายตัวของเมือง ด้านเกษตรกรรมทันสมัย ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลประยุกต์เข้ากับอุตสาหกรรม และด้านบูรณาการเมืองและชนบท 3) เน้นการปฏิบัติให้เหมาะสม เข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากร 4) เน้นการส่งเสริมอารยธรรมเชิงนิเวศ สีเขียว และสังคมคาร์บอนต่ำ และ 5) เน้นการสืบทอดวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังและให้แสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของเมือง แผนพัฒนาเมืองรูปแบบใหม่แห่งชาตินี้จัดทำขึ้นในยุคสีจิ้นผิงและหลี่เค่อเฉียงเริ่มเข้ามาบริหารประเทศ แสดงความมุ่งมั่นอย่างชัดเจนถึงกลยุทธ์การพัฒนาภูมิภาครูปแบบใหม่โดยอิงตามพลวัตทางเศรษฐกิจของกลุ่มเมืองหรือคลัสเตอร์เมือง แผนนี้จัดทำขึ้นด้วยความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่มีมายาวนานของการพัฒนาภูมิภาคที่ไม่สมดุล และยังมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการลงทุนและนวัตกรรมโดยใช้ประโยชน์จากยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาคที่ขับเคลื่อนด้วยเมืองให้กลายเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบกลุ่มเมือง

ระบบและกลไกการทำงานจากบนลงล่างกับการออกแบบระดับบนสุด ความท้าทายในการสร้างนวัตกรรมนโยบาย

การบริหารยุคสีจิ้นผิงเน้นการรวมศูนย์อำนาจมากขึ้น มีสไตล์การบริหารด้วยแนวทางจากบนลงล่างที่เข้มงวด เป็นที่รู้จักกันในชื่อ การออกแบบระดับบนสุด (Top-Level Design) แนวทางการรวมศูนย์อำนาจนี้มีข้อดีช่วยแก้ไขการบิดเบือนที่มาจากการดำเนินนโยบายในอดีตและการกระจายทรัพยากรที่ไม่สม่ำเสมอ แต่ก็อาจทำให้เกิดความกังวลว่า จะไปขัดขวางการสร้างนวัตกรรมนโยบายของท้องถิ่น หรือขจัดพื้นที่สำหรับนวัตกรรมการปฏิรูปจากล่างขึ้นบน และลดประสิทธิภาพการกำกับดูแล การแข่งขันเพื่อให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติในด้านนวัตกรรมนโยบายก็เกรงจะลดน้อยลงไปด้วย ทั้งที่จีนมีประสบการณ์อย่างดีจากการกระจายอำนาจ เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้สร้างนนวัตกรรมนโยบายในการแก้ไขปัญหาของตน

นอกจากนี้ ยังมีความกังวลว่าการรวมศูนย์อำนาจในการกำหนดนโยบายระดับสูงอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและการเมืองหลายประการตามมา กล่าวคือ ประการแรก จะทำให้ต้นทุนของนโยบายเพิ่มมากขึ้นหากดำเนินการล้มเหลว และหากวิธีแก้ปัญหาที่วางแผนจากส่วนกลางไม่สามารถแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นได้ การ

เปลี่ยนแปลงให้กลับคืนมาใหม่จะเป็นกระบวนการที่ใช้เวลานานและมีค่าใช้จ่ายสูง อีกประการหนึ่ง หากนโยบายที่ไม่มีประสิทธิภาพอาจกระตุ้นให้เกิดการประท้วงและการตอบโต้กับข้าราชการในส่วนกลางได้

นโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนที่ผ่านมาและแนวโน้มในอนาคต

ในยุคก่อนการปฏิรูป (1949-1978) ประชากรส่วนใหญ่ของจีนอาศัยอยู่ในชนบท หลังเริ่มก่อตั้งประเทศจีนใหม่ส่วนใหญ่ของประชากรเป็นเกษตรกรและยากจน บ้านเมืองยังทรุดโทรม ในช่วงนี้จีนยังประสบปัญหาการเมืองที่ไม่สงบภายในประเทศ เมื่อก้าวเข้า**สู่ยุคฟื้นฟู** (1979-1996) เป็นช่วงที่จีนเพิ่งผ่านพ้นวิกฤตการเมืองภายในประเทศ เพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดในยุคก่อนและความล้าหลังที่ยังไม่สามารถตามทันประเทศที่พัฒนาแล้ว รัฐบาลจีนจึงได้กำหนดกรอบปัญหาทางนโยบายในการพัฒนาประเทศใหม่ ประกาศนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศในปี 1978 นำระบบเศรษฐกิจการตลาดมาใช้ และทำการเปิดเมืองบริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกให้เป็นพื้นที่ทดลองส่งเสริมการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม มีนโยบายจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจหรือเขตเศรษฐกิจพิเศษ เปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ ในช่วงนี้เองอุตสาหกรรมของจีนเริ่มเติบโตจากที่เน้นอุตสาหกรรมปฐมภูมิในระยะแรก ได้เปลี่ยนมาเป็นอุตสาหกรรมทุติยภูมิ ทำการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคด้วยค่าแรงราคาถูกเน้นส่งออกไปต่างประเทศ การย้ายถิ่นของแรงงานอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองจึงมากขึ้น มีการเปิดเมืองบริเวณริมชายฝั่งทะเลเพื่อเป็นเขตอุตสาหกรรมและการค้ากับต่างประเทศเพิ่มขึ้นจากเดิม 5 เมือง เป็น 14 เมืองในระยะต่อมา อัตราการขยายตัวของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเศรษฐกิจเติบโตแบบก้าวกระโดด

ในห้วงเวลานี้ จะเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนดำเนินการตามแนวทางของตะวันตก โดยประยุกต์แนวคิดเศรษฐศาสตร์ภูมิภาค ว่าด้วยการพัฒนาเขตอุตสาหกรรม (Industrial Districts) ซึ่งเสนอวิธีกระตุ้นเศรษฐกิจกิจด้วยการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมแบบบูรณาการในพื้นที่ โดยจูงใจให้สถานประกอบการขนาดเล็กขนาดกลางมาตั้งในแหล่งเดียวกัน ข้อดีคือมีการประหยัดต่อขนาดที่เกิดจากการทำงานร่วมกันและมีความใกล้ชิดกันของสถานประกอบการ

สำหรับ**ยุคเปลี่ยนผ่าน** 1996-ปัจจุบัน เป็นช่วงที่โครงสร้างของเมืองเริ่มเปลี่ยนแปลง จำนวนเขตพัฒนาเศรษฐกิจเพิ่มจำนวนมากขึ้น เมืองมีการขยายตัวในแง่ของขนาดมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเมืองขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และกลุ่มมหานคร (Mega City) อีกทั้งเมืองอุบัติใหม่ก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นเช่นกัน จะเห็นว่าการขยายตัวของเมืองเป็นแรงขับเคลื่อนหลักสำหรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ช่วยขจัดความยากจนในชนบท และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นไปด้วย เนื่องจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่อยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ที่มีการจัดการที่ดีขึ้นและเป็นระเบียบมากขึ้น จากข้อสังเกตต่อประเทศที่พัฒนาแล้วพบว่า ไม่มีประเทศไหนที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยมีอัตราความเป็นเมืองต่ำ ส่วนใหญ่จะมีอัตราความเป็นเมืองอยู่ที่ประมาณร้อยละ 80 ซึ่งปัจจุบันอัตราความเป็นเมืองของจีนอยู่ที่ร้อยละ 64 ทำให้มีช่องว่างที่จีนยังสามารถเพิ่มการขยายตัวของเมืองได้อีก จีนจึงตั้งเป้าเพิ่มการขยายตัวของเมืองเป็นร้อยละ 75 ในปี 2035 ด้วยความมั่นใจว่า เมืองยังเป็นกลจักรสำคัญที่ทรงพลังมากที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนต่อไป

ในยุคเปลี่ยนผ่านนี้จีนกลับเผชิญกับปัญหาวิกฤตซ้ำซ้อนที่เกิดจากปัจจัยภายนอกในแง่ของสงครามการค้า ปัญหาภูมิรัฐศาสตร์และภูมิเศรษฐกิจ สถานการณ์โลกที่ลดความเป็นโลกาภิวัตน์ลง (Deglobalization) และปัจจัยภายในประเทศที่มาจากความไม่สมดุลในการพัฒนาระหว่างภูมิภาค ด้วยเหตุนี้ จีนจึงหันมากระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการเน้นส่งเสริมตลาดภายในประเทศ โดยใช้การพัฒนาคลัสเตอร์เมือง (City Cluster Development) มาเป็นเครื่องมือทางนโยบายในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจครั้งใหม่ ซึ่งเป็นการประยุกต์แนวคิดเศรษฐศาสตร์ภูมิภาคว่าด้วยกลุ่มเมือง (Urban Agglomeration) เนื่องจากรัฐบาลจีนมองเห็นข้อได้เปรียบเชิงพื้นที่และเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่นที่กำลัง

เกิดขึ้น และพบว่าหลายภูมิภาคของจีนมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาได้ให้เป็นเศรษฐกิจขนาดใหญ่ (Large-Scale Economies) และเศรษฐกิจจากการขยายตัวของเมืองหรือการประหยัดจากการกลายเป็นเมือง (Urbanization Economies)

แนวความคิดว่าด้วยการพัฒนากลุ่มเมืองหรือคลัสเตอร์เมืองนั้น ไม่ได้เกิดจากเหตุผลหรือลักษณะทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ยังมีเหตุผลการพัฒนาในลักษณะทางสังคมและจิตใจร่วมด้วย ขณะเดียวกัน พลังจากการรวมกลุ่มจะกระตุ้นการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ทำให้ต้นทุนการสื่อสารระหว่างอุตสาหกรรมในสถานที่เดียวกันลดลง ต้นทุนที่ลดลงนี้จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมหรือคลัสเตอร์อุตสาหกรรม หรือการรวมกลุ่มของผู้ที่มีความสามารถหรือนวัตกรที่อยู่อาศัยในเมือง ทั้งนี้จะส่งผลกระทบเชิงบวกซึ่งจะมีมากขึ้นสำหรับอุตสาหกรรมและเมืองที่มีการเชื่อมต่อระหว่างกันที่สูงขึ้น

ด้วยเหตุนี้เอง รัฐบาลจีนจึงได้กำหนดเป้าหมายเร่งส่งเสริมคลัสเตอร์เมือง 19 คลัสเตอร์ กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ในแผนงานการพัฒนาเศรษฐกิจภูมิภาค ซึ่งบรรจุไว้ตั้งแต่แผนพัฒนาเมืองรูปแบบใหม่แห่งชาติ(2014-2020) และแผนพัฒนาห้าปีฉบับที่ 13 จนมาถึงฉบับที่ 14 ที่ประกอบด้วย แผนการลงทุนเกี่ยวกับโครงการเชื่อมต่อระหว่างเมืองในภูมิภาคด้วยรถไฟความเร็วสูงโดยใช้เวลาเดินทางระหว่างศูนย์กลางเมืองใหญ่แต่ละเมืองที่อยู่ใกล้กันไม่เกิน 1 ชั่วโมง เป็นต้น รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวกและเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อมุ่งพัฒนาความเป็นศูนย์กลางด้านความเป็นเลิศทางเศรษฐกิจระดับโลกของแต่ละคลัสเตอร์ด้วย

นโยบายการพัฒนาคลัสเตอร์เมืองของจีนเริ่มชัดเจนมากขึ้นและกลายเป็นขั้นตอนใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ ในแผนพัฒนาห้าปีฉบับที่ 14 และยังเน้นเชื่อมศูนย์กลางคลัสเตอร์เมืองในภูมิภาคของจีนเหล่านี้เข้ากับเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจของภูมิภาคในโลก ผ่านเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจ (Economic Corridors) ภายใต้โครงการความร่วมมือ Belt and Road Initiative (BRI) สังเกตได้ว่า นโยบายดังกล่าวนี้ของจีนสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์ภูมิภาคว่าด้วยระเบียงเศรษฐกิจภูมิภาค (Regional Economic Corridor) ซึ่งได้รับความสนใจมากในระดับสากลช่วงต้นทศวรรษ 2000 ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ในทางปฏิบัติ ระเบียงเป็นการกำหนดเส้นทางที่นำมาใช้เพื่อเชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ ของประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันหรือในประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีสองประเทศขึ้นไป จึงเกิดเป็นความสำคัญแบบใหม่ขึ้นที่ช่วยเสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วยการแบ่งปันความเจริญรุ่งเรืองในระดับภูมิภาค

โครงการ BRI ริเริ่มดำเนินการตั้งปี 2013 จนถึงทุกวันนี้ถือเป็นยุทธศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ (Grand Strategy) ของจีนที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในโลก นับเป็นนวัตกรรมนโยบายเชิงแนวคิดซึ่งได้รับความร่วมมือกว่าร้อยประเทศบนเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจของ BRI และหลังครบรอบ 10 ปีความร่วมมือ BRI จีนประกาศนโยบายจะสนับสนุนความร่วมมือแบบลงลึกในเชิงคุณภาพมากขึ้น และมุ่งเน้นการเชื่อมเมืองต่าง ๆ ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของโลกเข้าด้วยกันผ่านเส้นทางคมนาคมทั้งทางบกและทางทะเล นั่นย่อมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มใหม่ของทิศทางการพัฒนาเมืองแห่งอนาคตของจีนในรูปแบบของการเป็นเครือข่ายเมือง (Urban Network) กับเมืองระหว่างประเทศบนเส้นทางสายไหมโบราณที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกันมายาวนาน ได้อีกด้วย

เครื่องมือและนวัตกรรมนโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีน

จีนนั้นมีรูปแบบเฉพาะของตัวเองที่ผลักดันการขยายตัวของเมือง เริ่มจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการผลิตจนเป็นโรงงานของโลก พัฒนาอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่บูรณาการเศรษฐกิจของจีนเข้ากับเครือข่ายการผลิต การค้าและกระแสการเงินของโลก ดังนั้น โลกาภิวัตน์กับความเป็นเมืองในจีนจึงมีความสัมพันธ์กัน ถ้ามองเมืองที่เติบโตเร็วที่สุดในช่วงของคลื่นลูกแรกของความเป็นเมืองในจีนแล้ว เมืองเหล่านั้น

ล้วนเป็นพื้นที่ที่รัฐบาลกลางของจีนออกแบบให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจ อยู่ภายใต้นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจหรือเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มอุตสาหกรรม ให้เป็นแหล่งสร้างการจ้างงานอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ถือเป็นนวัตกรรมเครื่องมือนโยบาย (Policy Instrument Innovation) ที่สำคัญของรัฐบาลจีนที่นำมาใช้ควบคู่กับนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศในช่วงทศวรรษ 1980 ส่งผลให้เขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มจำนวนขึ้น เมืองก็ขยายตัวมากขึ้นตามไปด้วย และหลังปี 2000 เมื่อจีนเข้า WTO ได้เพิ่มโอกาสทางการค้าและการส่งออกสินค้าของจีน เศรษฐกิจของจีนจึงเชื่อมกับเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์มากขึ้นตามไปด้วย

เมื่อเมืองของจีนขยายตัวมากขึ้น เกิดเป็นมหานครและมหานครขนาดใหญ่เพิ่มจำนวนขึ้น แต่การพัฒนายังคงกระจุกตัวในภาคตะวันออกบริเวณเมืองชายฝั่งทะเล นโยบายการพัฒนาคลัสเตอร์เมืองซึ่งเป็นเครื่องมือส่งเสริมการรวมกลุ่มเมือง จึงถูกนำมาใช้เพื่อมุ่งสร้างสมดุลในการพัฒนาภายในภูมิภาคและระหว่างภูมิภาคขณะเดียวกัน ยังมุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงระหว่างเมืองหลักและเมืองบริวารในภูมิภาคเดียวกัน เพื่อเอื้ออำนวยและส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจในภูมิภาค การพัฒนาคลัสเตอร์เมืองอาจกล่าวได้ว่าเป็นคลื่นลูกที่สองในการพัฒนาเมืองของจีน เกิดขึ้นในขณะที่เศรษฐกิจของจีนกำลังปรับตัวเข้าสู่ขั้นตอนใหม่ของการพัฒนา และมีแนวโน้มจะเป็นองค์กรเชิงพื้นที่ของเมืองและการพัฒนาเมืองของจีนในอนาคต จึงเป็นอีกหนึ่งนวัตกรรมเครื่องมือนโยบายที่สำคัญที่รัฐบาลจีนกำหนดขึ้นเป็นวาระของการพัฒนาในยุคปัจจุบัน และเป็นกลยุทธ์ในการส่งเสริมเศรษฐกิจภูมิภาคของประเทศให้เชื่อมไปสู่เศรษฐกิจภูมิภาคระหว่างประเทศผ่านระเบียงเศรษฐกิจ BRI

การวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเกิดนวัตกรรมนโยบาย

เมื่อพิจารณาจากกรอบการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเกิดนวัตกรรมนโยบายด้านการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีน จะพบว่ามีหลายสาเหตุ

สาเหตุการเกิดนวัตกรรมนโยบายของจีนที่มาจากปัจจัยภายในระดับมหภาค

1) กระบวนการจัดทำแผนระดับชาติที่มีลักษณะการออกแบบจากระดับบน

แผนพัฒนาห้าปีเป็นเครื่องมือของรัฐบาลจีนใช้ส่งเสริมการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ก็เป็นเครื่องมือของพรรคคอมมิวนิสต์จีนใช้กำกับและติดตามการดำเนินนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย ทุกๆห้าปีจะมีการทบทวนและเสนอแนะปรับเปลี่ยนนโยบายใหม่โดยคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นกลไกนโยบายระดับสูงรูปแบบหนึ่งของจีน ซึ่งจะช่วยในการค้นหาวิธีการสำหรับการพัฒนา การควบคุม และการกำกับเศรษฐกิจมหภาค ในแผนพัฒนาห้าปีของจีนนี้ได้กำหนดให้การพัฒนาเมืองเป็นทั้งกลยุทธ์และทิศทางที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นตัวแบบหนึ่งของการวางแผนและการออกแบบจากระดับบน (Top-level Design) (He, 2020)

2) ระบบการทดลองนโยบาย เพื่อลดต้นทุนและป้องกันความล้มเหลวของนโยบาย

ในระยะเริ่มต้นของการเปิดพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษของจีน บริเวณเมืองชายฝั่งเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ทดลองทางนโยบายที่เป็นห้องปฏิบัติการทางสังคมที่แตกต่างกัน ด้วยรูปแบบใหม่ของนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของจีน พื้นที่เหล่านี้จึงได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีเงินลงทุนมหาศาลจากนักลงทุนต่างประเทศไหลทะลักเข้ามา เราจึงเห็นพื้นที่เหล่านั้นมีการขยายตัวของโรงงาน ที่อยู่อาศัย ถนน และโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ จึงเป็นพื้นที่แนวหน้านำเมืองอื่นๆ และกลายเป็นหัวหอกของการเริ่มต้นการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน เป็นแบบอย่างในการสร้างความชำนาญในการจัดการ มีเครือข่ายสร้างความสัมพันธ์กับนักลงทุนต่างประเทศ และการบ่มเพาะชุดความรู้

ท้องถิ่นและทักษะท้องถิ่นที่ดำเนินการโดยท้องถิ่นของจีนเอง หลังจากประสบความสำเร็จของเขตเศรษฐกิจพิเศษก่อนที่ขยายไปยังเมืองตอนในต่อไป

สาเหตุการเกิดนวัตกรรมนโยบายที่มาจากปัจจัยภายในระดับจุลภาค

ผู้นำที่มุ่งมั่นด้วยแนวคิดที่ก้าวหน้าชี้นำการพัฒนาเมืองและภูมิภาค

แนวคิดผู้นำจีนมีอิทธิต่อการชี้นำทิศทางนโยบายการพัฒนาประเทศ เติ้งเสี่ยวผิง ผู้นำจีนคนแรกที่ชี้นำแนวคิดการปฏิรูปและเปิดประเทศ ด้วยการเปิดเมืองชายฝั่งทะเล อันเป็นแนวคิดที่สำคัญส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจจีนอย่างก้าวกระโดดในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบัน เจียงเจ๋อหมินเสนอแนวคิดการปกครองที่ชอบธรรมและการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกของจีน เพื่อเริ่มต้นแนวทางสร้างสมดุลการพัฒนาระดับภูมิภาค ผู้นำถัดมาคือหูจิ่นเทา ชี้นำหลักการปกครองแบบดั้งเดิมด้วยการเน้นประชาชนและสังคมสมานฉันท์ รวมทั้งการกำหนดนโยบายที่เน้นการเติบโตอย่างยั่งยืนและอยู่บนฐานแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ สีจิ้นผิงผู้นำปัจจุบันได้นำเสนอแนวคิดจัดวางตำแหน่งประเทศจีนบนแนวทางสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืน และการพัฒนาโลกาภิวัตน์มากขึ้น และยังเสนอว่าจีนควรที่จะทำงานเชิงรุกในการขยายความร่วมมือเชื่อมเมืองระดับภูมิภาคและโลกผ่าน BRI เพื่อบรรลุการพัฒนาร่วมกันของชาติทั้งมวลในชุมชนที่มีอนาคตร่วมกันเพื่อมนุษยชาติ

สาเหตุการเกิดนวัตกรรมนโยบายที่มาจากปัจจัยภายนอกแบบแนวตั้ง

1) การรวมศูนย์อำนาจและการกระจายอำนาจ

การจัดการเชิงสถาบันของจีนสำหรับระบบบริหารที่มีหลายระดับนั้น นับตั้งแต่ 1978 ที่มีการ ใช้นโยบายการปฏิรูปและการเปิดประเทศ จีนได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงในเชิงสถาบันอย่างมากพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น สำหรับจีนแล้วความเป็นเอกภาพในการดำเนินนโยบายเป็นสิ่งสำคัญขณะเดียวกัน ในการบริหารประเทศมีการผสมผสานระหว่างการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและการกระจายอำนาจทางการคลังบางส่วน ในส่วนของการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองนั้น รัฐส่วนกลางได้ริเริ่มนโยบายควบคุมการดำเนินงานของท้องถิ่นผ่านระบบบุคลากรที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน (Cadre Personnel Systems) ทั่วประเทศ ในเวลาเดียวกัน การกระจายอำนาจทางการคลัง รัฐส่วนกลางได้ให้อำนาจการจัดเก็บภาษีแก่รัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งทำให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาตามเป้าหมายนโยบายและเครื่องมือที่มีลักษณะเฉพาะของตนได้เมื่อปฏิบัติตามคำสั่งและนโยบายของรัฐส่วนกลาง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่นของจีนมีลักษณะเฉพาะ ทำให้กระบวนการปฏิรูปและนวัตกรรมมีความแตกต่างไปจากสถานการณ์ในบริบทของสถาบันอื่นๆ (Wu & Walker, 2020). การกระจายอำนาจการคลังบางส่วนยังส่งผลให้รัฐบาลท้องถิ่นได้รับแรงจูงใจให้ส่งเสริมการพัฒนาเมือง โดยท้องถิ่นสามารถใช้อำนาจการควบคุมบนที่ดินเพื่อดึงดูดการลงทุน และการพัฒนาอุตสาหกรรมด้านการผลิต ในทางกลับกันก็ได้ดึงดูดแรงงานอพยพซึ่งย้ายถิ่นระหว่างชนบทกับเมืองและการพัฒนาที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม จึงมีความสัมพันธ์กับการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจที่นำไปสู่การขยายตัวของเมืองในจีน

2) การทดลองนโยบาย ก่อนประกาศใช้เป็นนโยบายระดับประเทศ

ในแง่ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย สำหรับประเทศตะวันตก ประเด็นนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างนวัตกรรมนโยบาย จนพัฒนาเป็นทฤษฎีนโยบายสาธารณะ ที่ปัจจุบันเน้นการพัฒนานวัตกรรมทางนโยบายที่เกิดจากการทดลองในห้องปฏิบัติการทางนโยบาย (Policy Lab) ที่เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน อย่างไรก็ตาม สำหรับจีนแล้ว เน้นการวางแผนจากส่วนกลางและใช้สังคมเป็นห้องทดลองทางนโยบาย ห้องปฏิบัติการทางนโยบายของจีนก็คือสังคมนั่นเอง เป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ที่นำนโยบายไปปฏิบัติจริงในบาง

พื้นที่และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่นั้น หากการดำเนินการทดลองนโยบายประสบผลสำเร็จ จึงค่อยขยายและประกาศเป็นนโยบายระดับประเทศ อนึ่งมีข้อสังเกตว่าในแต่ละท้องถิ่นของจีนมีเป้าหมายของนโยบายเดียวกันแต่ดำเนินการด้วยมาตรการที่หลากหลายแตกต่างกัน จากงานวิจัยยังพบว่า ท้องถิ่นของจีนมีความเป็นอิสระในการสร้างสรรค์นวัตกรรมนโยบายของตนเองสูง ซึ่งสูงมากจนแทบไม่มีความคุ้มค่ากับการเลียนแบบนโยบายจากพื้นที่อื่น

สาเหตุการเกิดนวัตกรรมนโยบายที่มาจากปัจจัยภายนอกแบบแนวนอน

การเรียนรู้ประสบการณ์และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เชี่ยวชาญในประเทศและจากต่างประเทศ

ในการพัฒนานโยบายเศรษฐกิจเมืองและภูมิภาคของจีนสังเกตได้ว่าจะอิงอยู่บนพื้นฐานความรู้และความเชี่ยวชาญทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ หากพิจารณาในช่วงที่เริ่มก่อตั้งจีนใหม่ในยุคเหมาเจ๋อตง เวลานั้นจีนต้องการฟื้นฟูเมืองที่ทรุดโทรมจากสงครามมานาน จึงได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากรัสเซียมาร่วมวางแผนและออกแบบเมือง และในระยะต่อมา การจัดประชุมในระดับสูงของพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็มีการหยิบยกประเด็นเรื่องการพัฒนาเมืองมานำเสนอ จนทำให้ที่ประชุมเห็นชอบและกำหนดให้การพัฒนาเมืองเป็นทิศทางหลักในการพัฒนาของประเทศ นอกจากนี้ จีนก็ยังจัดให้มีการระดมสมองของนักวิชาการทั้งประเทศว่าด้วยเรื่องการพัฒนาเมือง จะเห็นว่า ประเด็นเรื่องการพัฒนาเมืองถูกหยิบยกมาถกเถียงในสังคมจีนอย่างต่อเนื่อง และในช่วงที่จีนจัดทำแผนการพัฒนาเมืองรูปแบบใหม่ (2014-2020) หน่วยงานคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาและการปฏิรูปแห่งชาติของจีน (National Development and Reform Commission, NDRC) ยังได้ระดมผู้เชี่ยวชาญในประเทศมาทำการศึกษาวิจัยและเชิญผู้เชี่ยวชาญจากยุโรปมาร่วมให้ข้อแนะนำ

ที่กล่าวมานี้ เป็นการสะท้อนกระบวนการสร้างนวัตกรรมนโยบายของจีน ที่เกิดจากแรงผลักดันจากภายนอกผ่านปัจจัยการเรียนรู้ประสบการณ์และการแลกเปลี่ยนความรู้จากต่างประเทศของทั้งผู้นำและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ และแรงกระตุ้นจากหน่วยงานระดับสูงของจีนเอง

อภิปรายผล

ระบบนโยบายและแผนในการพัฒนาเชิงพื้นที่ของจีน

กลไกและกระบวนการการจัดทำร่างแผนพัฒนาห้าปีอย่างมีส่วนร่วมแบบจีน ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากระบวนการร่างแผนพัฒนาห้าปีของจีนถือเป็นตัวแบบนวัตกรรมกระบวนการนโยบาย ที่บ่งบอกถึงความตั้งใจออกแบบอย่างเป็นระบบ สะท้อนผ่านกระบวนการร่างแผนอย่างมีส่วนร่วม ในรูปแบบประชาธิปไตยแบบสังคมนิยมที่มีลักษณะเฉพาะแบบจีน ขณะเดียวกัน พรรคคอมมิวนิสต์จีนยังใช้เป็นวิธีการสำคัญสำหรับควบคุมกำกับประเทศที่สามารถรักษาความต่อเนื่องของการพัฒนาและเสถียรภาพของนโยบายให้ก้าวไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ (National Development and Reform Commission (NDRC), 2020)

ระบบและกลไกการทำงานจากบนลงล่างกับการออกแบบระดับบนสุด (He, 2020) ความท้าทายในการสร้างนวัตกรรมนโยบาย ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การออกแบบระดับบนสุดที่ให้อำนาจแก่รัฐบาลส่วนกลางมากขึ้น โดยแลกกับความเป็นอิสระและความยืดหยุ่นของท้องถิ่น ในท่ามกลางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่สมดุลและมีลักษณะพหุวัฒนธรรมของจีนนั้น การสร้างสมดุลอย่างมีประสิทธิผลระหว่างความคิดริเริ่มในท้องถิ่นและการให้คำแนะนำจากส่วนกลาง จะเป็นความท้าทายยิ่งและสร้างความลำบากใจสำหรับผู้นำทางการเมืองของจีนในปัจจุบัน

นโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนที่ผ่านมาและแนวโน้มในอนาคต

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อจำนวนเมืองในจีนเพิ่มขึ้นและหลายเมืองขยายขนาดใหญ่ขึ้น รัฐบาลจีนจึงได้ปรับการกำหนดกรอบปัญหาเชิงนโยบายของจีนขึ้นใหม่ในยุคเปลี่ยนผ่านนี้ โดยพิจารณาจากทิศทางของแผนพัฒนาห้าปีก็พบว่าได้เปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองและภูมิภาคเป็นลำดับความสำคัญเร่งด่วน ซึ่งบรรจุไว้ในแผนพัฒนาห้าปีฉบับที่ 10 (2001-2005) เป็นครั้งแรก ต่อมาเรื่องเมืองได้กลายเป็นประเด็นสำคัญในทุกแผนพัฒนาห้าปีหลังจากนั้น ไม่เพียงเฉพาะเป็นการจัดทำแผนเพื่อแก้ไขปัญหาของเมืองเท่านั้น ในยุคสีจิ้นผิง ยิ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองที่ต้องมีความสมดุลและยั่งยืน มองเมืองและภูมิภาคเป็นโอกาสใหม่ของการพัฒนาและสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้นด้วย

แนวโน้มการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนในอนาคต

แนวคิดการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของผู้นำสีจิ้นผิงนี้ มีความเป็นรูปธรรมและสะท้อนแนวปฏิบัติอย่างชัดเจน ดูจะไล่ตามทันแนวคิดการพัฒนาความทันสมัยของเมืองและภูมิภาคในประเทศตะวันตกที่เป็นแนวโน้มใหม่ได้ โดยเฉพาะแนวคิดภูมิภาคพัฒนาจากความสร้างสรรค์ด้วยปัญญา (Resourceful Region) เสนอโดย Nijkamp (2016) ที่มองว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมควรดำเนินในแนวทางที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ผสมผสานด้วยปัญญาอันชาญฉลาด บนฐานเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและนวัตกรรม เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันของการพัฒนา โดยอิงประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ แทนที่เป็นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ระดับภูมิภาคและเมืองเท่านั้น

ท้ายนี้ ผู้วิจัยขอสรุปโมเดลการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนว่า ตลอดเส้นทางการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนในระดับมหภาค นวัตกรรมนโยบายที่สำคัญคือ นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจ นโยบายพัฒนาคลัสเตอร์ และนโยบายธรรมาภิบาลในการบริหารท้องถิ่น โดยการขับเคลื่อนผ่านแผนพัฒนาเมืองรูปแบบใหม่ (2014-2020) (**Xinhua News Agency, 2014**) แผนพัฒนาห้าปีฉบับที่ 13 และ 14 (Wei, Li, & Nian, 2021) ขณะเดียวกัน เพื่อลดช่องว่างระหว่างเมืองและชนบท รัฐบาลจีนยังส่งเสริมการบูรณาการเมืองกับชนบท และใช้เมืองเป็นเครื่องมือช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชนบท （新华社, 2021).

สรุป

ในการศึกษาวิวัฒนาการนโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีน ช่วยเปิดมุมมองให้ได้เรียนรู้วิธีคิดการออกแบบนโยบายเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงและต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุปคือ

จีนนั้นมีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการใช้เมืองเป็นกลจักรสำคัญในการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ (Cities as Engines of Economic Growth) เมืองจึงเป็นวาระสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่จัดทำขึ้นทุกห้าปีมาโดยตลอด ดังนั้น แนวทางการดำเนินงานนโยบายของหน่วยต่าง ๆ จึงสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันโดยยึด แผนพัฒนาห้าปีเป็นแนวทางหลัก ทำให้จีนสามารถระดมทรัพยากรทั้งกำลังคนและงบประมาณมาดำเนินการเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนด ด้วยเหตุนี้ โอกาสประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายจึงมีสูงดังเป็นที่ประจักษ์แล้ว

แนวคิดนโยบายการพัฒนาเมืองและภูมิภาคที่จีนนำมาใช้ไม่ใช่แนวคิดใหม่ ล้วนเป็นแนวคิดที่ประเทศตะวันตกได้ประยุกต์มาก่อน ทั้งแนวคิดนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจและแนวคิดนโยบายการพัฒนาคลัสเตอร์เมือง รวมทั้งนโยบายธรรมาภิบาลในการบริหารระดับท้องถิ่น แต่เมื่อนำมาประยุกต์และดำเนินการในประเทศจีนซึ่งอยู่ภายใต้ระบบการปกครองที่ต่างกัน กลับประสบความสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์ กลายเป็นนวัตกรรมนโยบายที่สร้าง

ความสำเร็จให้กับการพัฒนาเมืองและเศรษฐกิจของจีน ความสำเร็จเหล่านี้ส่วนหนึ่งมาจากข้อได้เปรียบของจีนในฐานะที่เป็นประเทศที่มาทีหลัง ทำให้จีนได้เรียนรู้เพื่อหลีกเลี่ยงจุดอ่อนหรือปัจจัยแห่งความล้มเหลวจากประเทศที่พัฒนาก่อนหน้าได้ ขณะเดียวกัน จีนยังสามารถนำข้อได้เปรียบในฐานะที่เป็นประเทศที่มีการผลิตเทคโนโลยีของตนเอง และสามารถนำมาใช้ใน การพัฒนาและสร้างความทันสมัยให้กับเมืองได้อีกด้วย

แม้การพัฒนาของจีนที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จมาอย่างต่อเนื่อง นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าจีนจะประสบความสำเร็จในทุกด้าน จีนนั้นเป็นประเทศใหญ่ทั้งในเชิงขนาดของพื้นที่และจำนวนประชากร อุปสรรคและความท้าทายที่ต้องเผชิญยังมีอีกมาก โดยเฉพาะในแง่ความไม่สมดุลในการพัฒนาเชิงพื้นที่ระหว่างภูมิภาคตะวันตกและตะวันออก ช่องว่างระหว่างเมืองและชนบท อีกทั้งความเจริญส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะมีความแออัดในเมืองที่ตั้งตลอดแนวชายฝั่งทะเล ขณะที่รัฐบาลจีนต้องการกระจายความเจริญโดยเร่งการพัฒนาไปทางภาคตะวันตกให้มากขึ้น ลดช่องว่างการพัฒนาระหว่างเมืองและชนบท ตลอดจนลดความแออัดของมหานครขนาดใหญ่ จึงต้องกระจายความหนาแน่นของมหานครออกไปยังเมืองบริวารโดยรอบ จึงเป็นความท้าทายยิ่งสำหรับนโยบายการพัฒนาคลัสเตอร์เมือง 19 คลัสเตอร์ ที่รัฐบาลจีนต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่เชื่อมระหว่างศูนย์กลางเมืองในคลัสเตอร์เดียวกัน ตลอดช่วงแผนพัฒนาห้าปีที่ผ่านจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนสะท้อนนัยทางนโยบายที่ผู้เกี่ยวข้องในประเทศไทยจะได้รับประโยชน์และควรศึกษาติดตาม ประการแรก วิธีคิดระดับนโยบาย การรู้จักกำหนดกรอบแนวคิดของปัญหาเชิงนโยบายโดยการใช้เมืองเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ เมืองจึงกลายเป็นวาระสำคัญของการพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาเมืองและภูมิภาคของจีนจึงขับเคลื่อนในระดับนโยบายในรูปของการวางแผนจากส่วนกลางเป็นหลัก ประการที่สอง การลดช่องว่างระหว่างเมืองและชนบท เพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำจากการพัฒนา เป็นประเด็นระดับนโยบายที่หลายประเทศกำลังเผชิญ ซึ่งจีนมีแนวคิดการใช้เมืองมาช่วยในการพัฒนาชนบท ไม่ได้แยกกันพัฒนาแต่จะบูรณาการเมืองและชนบทเข้าด้วยกัน จึงน่าสนใจศึกษาและติดตามประการที่สาม การพัฒนาคลัสเตอร์เมือง จีนกำหนดการพัฒนาคลัสเตอร์เมือง 19 คลัสเตอร์ไว้ในแผนพัฒนาห้าปีฉบับที่ 14 (2021-2025) ซึ่งเป็นประเด็นท้าทายอย่างยิ่งในเชิงนโยบายสำหรับกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจภูมิภาคของจีน และนโยบายการบริหารท้องถิ่น ที่คลัสเตอร์เมืองอาจจะกลายเป็นหน่วยทางภูมิศาสตร์หรือองค์กรเชิงพื้นที่รูปแบบใหม่ของจีนหรือไม่ จึงเป็นอีกประเด็นที่น่าศึกษาวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Aggarwal, A. (2020). *The concept, evolution, impacts and critical success factors of regional economic corridors*. Retrieved from https://mpra.ub.uni-muenchen.de/110706/1/MPRA_paper_110706.pdf

Asheim, B., Cooke, P., & Martin, R. (2006). The rise of the cluster concept in regional analysis and policy: a critical assessment. In *Clusters and regional development* (pp. 1-29). London: Routledge. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/259292490_ Clusters_Regional_Development.

Gray, V. (1973). Innovation in the states: A diffusion study. *The American Political Science Review, 67*(04), 1174-1185.

He, Alex. (2020). Top-Level design for supremacy: economic policy making in China under president Xi., *Centre for International Governance Innovation*, *No.242,* May 2020, 6-16. *Issues and Studies*, *51*(2), 79.

Meseguer, C., & Gilardi, F. (2009). What is new in the study of policy diffusion? *Review of International Political Economy, 16*(03), 527-543. Retrieved from https://fabriziogilardi.org/resources/papers/Meseguer-Gilardi-RIPE-2009.pdf

Mintrom, M., & Vergari, S. (1998). Policy networks and innovation diffusion: The case of state education reforms. The university of Chicago press. *The Journal of Politics, 60*(1), 126-148

National Development and Reform Commission (NDRC). (2020). Making national development plans for high-quality economic and social development during the 14th Five-Year Plan period. *Qiushi Journal*. November-December 2020. http://en.qstheory.cn/2021-01/14/c_581664.htm

Nettles, M. T., Cole, J. J., & Sharp, S. (1997). *Report of benchmarking assessment. assessment of teaching and learning in higher education and public accountability: State governing, coordinating board & regional accreditation association policies and practices*. Retrieved from https://eric.ed.gov/?id=ED429520

Nijkamp, P. (2016). The resourceful region: A new conceptualization of regional development strategies. Investigations Regionals. *Journal of Regional Research, 36,* 191-204.

Strumpf, K. S (1999). *Does government decentralization increase policy innovation?* Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=168210

Teets, J. C. (2015). The politics of innovation in China: Local officials as policy entrepreneurs.

Walker, J. L. (1969) The diffusion of innovations among the American states. *The American Political Science Review, 63*(3), 880-899.

Wei, H., LI, L., & Nian, M. (2021). China's urbanization strategy and policy during the 14th Five-Year Plan period. Chinese *Journal of Urban and Environmental Studies, 9*(01), 2150002. https://doi.org/10.1142/s2345748121500020

World Economic Forum. (2015a, August 31). *The 10 largest cities in China.* Retrieved from https://www.weforum.org/agenda/2015/08/10-largest-cities-in-china/

World Economic Forum. (2015b, August 27). *Which cities will contribute most to global growth?* Retrieved from https://www.weforum.org/agenda/2015/08/cities-contribute-most-to-global-growth-2030/

Wu, J., & Walker, R. M. (2020). Public management in China: reform, innovation and governance. *International Public Management Journal*, *23*(3), v-ix. doi.org/10.1080/10967494.2020.1784646

Xinhua News Agency (2014). *National new urbanization plan (2014–2020)* (16 March). Retrieved from http://www.gov.cn/zhengce/2014-03/16/content_2640075.htm.

Zhang, Y. (2021). *Local Government Innovativeness in China.* London and New York: Routledge

Zhu, X., & Zhang, Y. (2016). Political mobility and dynamic diffusion of innovation: The spread of municipal pro-business administrative reform in China. *Journal of Public Administration Research and Theory, 26*(3), 535-551.

吴建南，马亮，杨宇谦. (2007). **中国地方政府**创新的动因、特征与绩效——**基于"中国地方政府**创新奖"**的多案例文本分析管理世界**, *2*(08), 43-51.

新华社. (2021). 《**中**华人民共和国国民经济和社会发展第十四个五年规划和2035**年**远景目标纲要》2021**年**3**月**4**日**-3**月**11**日**8**天的两会召开**，**于**3**月**12**日**发布. Retrieved from https://www.gov.cn/xinwen/2021-03/13/content_5592681.htm

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

An Exploratory Study on the Training Strategies of Educational Administrators in the Greater Khingan Range China

Lei Zha[1]*, Hui-Wen Tang[2] & Ming-Chang Wu[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Lei Zha*
Faculty of Thai-Chinese International School of Management, University of the Thai Chamber of Commerce, Thailand.
Email: daishinvshao@gmail.com

2. Hui-Wen Tang
Faculty of Thai-Chinese International School of Management, University of the Thai Chamber of Commerce, Thailand.
Email: hui_wentang@gmail.com

3. Ming-Chang Wu
Graduate School of Technological Education and Vocational, Yunlin University of Science and Technology.
Email: ming_chang_wu@gmail.com

Keywords:
Educational Administrators, Rural Education, Competency Model, Training Strategies

Article history:
Received: 19/12/2024
Revised: 17/03/2025
Accepted: 20/06/2025
Available online: 31/07/2025

How to Cite:
Lei Zha, et al. (2025). An Exploratory Study on the Training Strategies of Educational Administrators in the Greater Khingan Range China. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 48-60.

ABSTRACT

This study explores the training strategies for educational administrators in rural areas, using D University in the Greater Khingan Range region of China as a case study. The research addresses the unique challenges faced by educational administrators in this remote, economically underdeveloped area, such as limited resources, teacher shortages, and outdated infrastructure. A competency model was developed using the Delphi method and expert consultation, identifying key competencies needed for educational leadership in such environments. Through three rounds of expert consultation, the study refined the competency model to include five core dimensions: professionalism, management ability, interpersonal skills, personal traits, and professional competency. The final model achieved a high level of consensus among experts, with management ability identified as the most critical competency. The study's findings highlight the need for customized training programs tailored to the specific challenges of rural regions and emphasize the importance of interpersonal skills, crisis management, and strategic planning. Recommendations are provided to enhance the effectiveness of training programs for educational administrators, including incorporating continuous professional development and integrating technology for remote learning and administration.

Introduction

In recent years, the development of educational administrators has garnered increasing attention in academic research and policy discussions, as they play a pivotal role in shaping the quality and effectiveness of educational institutions (Bush, 2020). The importance of educational leadership is particularly pronounced in rural and remote regions, where challenges related to resource allocation, teacher retention, and infrastructure often hinder the progress of educational systems (Chen & Wang, 2021). In China, the Greater Khingan Range region, a remote and economically underdeveloped area, presents a unique case for exploring how educational administrators can be trained and supported to meet the specific needs of their communities.

Educational administrators in rural regions often face more complex challenges than their urban counterparts. Research indicates that administrators in these settings must manage various responsibilities, including navigating limited budgets, addressing the shortage of qualified teachers, and fostering community engagement despite geographical isolation (Li, 2019). Moreover, these administrators are often tasked with implementing national educational policies in contexts that may not align with urban-centric assumptions, thus requiring adaptability and innovation (Zhao & Liu, 2020). These factors underscore the importance of effective training and professional development programs tailored to the specific needs of rural educational leaders.

The Greater Khingan Range region is one of China's most sparsely populated areas, with a population density of only 6.5 people per square kilometers (National Bureau of Statistics of China, 2022). This region faces numerous educational challenges, including a significant shortage of qualified teachers, outdated educational infrastructure, and a lack of access to advanced educational technologies (Ma & Liu, 2022). According to a 2021 report by the Ministry of Education of the People's Republic of China, the dropout rate for middle school students in remote areas like the Greater Khingan Range is 1.8%, significantly higher than the national average of 0.9% (Ministry of Education of China, 2021). These statistics highlight the urgent need for competent educational administrators to manage these challenges effectively and improve educational outcomes in the region.

While there has been considerable research on educational administration in China, much of this work has focused on urban contexts, leaving a significant gap in understanding how educational administrators in rural areas can be best supported (Chen et al., 2021). Few studies have explored the specific competencies required for successful educational leadership in rural and remote areas like the Greater Khingan Range, where administrators must navigate educational challenges and the socio-economic issues that affect student engagement and performance.

Objectives

1. To construct the training standards for educational administrators at D University using the Delphi method.
2. To identify the model for educational administrators at D University through exploratory factor analysis.

Literature Review

Education administrators played a vital role in school management and decision-making, especially in promoting the quality and efficiency of school education (Chen & Chen, 2020). However, with the development of globalization and informatization, the educational

environment became more complex, and the challenges faced by educational administrators increased (Leithwood et al., 2021). For example, how to effectively respond to changes in education policies, teachers' professional development needs, and parents' and community's expectations for school management were core issues that administrators needed to address (Hallinger & Hammad, 2019).

In order to meet these challenges, many studies emphasized the importance of systematic and continuous leadership development programs for educational administrators (Bush & Glover, 2021). These programs usually included theoretical learning, practical training, and personal reflection to improve managers' strategic decision-making ability, communication skills, and team leadership (Day & Sammons, 2020). Especially in China, recent studies pointed out that the training of local education administrators should pay more attention to the needs of regional education development and tailor management training programs that met local realities (Zhou & Zhang, 2022).

In remote areas of China, such as the Greater Khingan Range, the training of educational administrators faced unique challenges. Geographical isolation, limited educational resources, and uneven educational development forced administrators in these areas to not only solve traditional educational management problems, but also deal with specific regional challenges (Wang, 2021). To this end, local institutions such as D University began to explore training strategies suitable for educational administrators in their regions, combining local resources to carry out customized training programs to enhance educational administrators' practical management and problem-solving abilities (Li & Peng, 2023).

A competency model refers to standards defining and evaluating the knowledge, skills, abilities, and behaviors required for employees to succeed in a specific position (Boyatzis, 1982). Since the 1980s, competency models were widely used in different fields, including human resource management, career development, and organizational change (Spencer & Spencer, 1993). In recent years, the development of competency models gradually shifted from a single task orientation to the cultivation of comprehensive qualities, emphasizing employees' diverse abilities and personal characteristics (Hoffmann, 1999).

Competency models were often constructed using a variety of methods, including Behavioral Event Interviewing, task analysis, and Critical Incident Technique (McClelland, 1998). These methods were designed to identify key behaviors and capabilities that distinguished high performers from average performers. Research showed that effective competency models could identify key capabilities that were highly consistent with organizational performance and strategic goals through these methods (Dubois & Rothwell, 2004).

Competency models were widely used in various industries and occupations. For example, in healthcare, competency models helped define the core skills of professionals such as doctors and nurses, thereby improving the quality of medical services (Caldwell et al., 2008). In the education field, competency models were used in the professional development of teachers to help educators improve their teaching skills and management capabilities (Mulder et al., 2007). In addition, the information technology industry also used competency models to assess employees' adaptability and innovation capabilities in a rapidly changing technological environment (Marrelli et al., 2005).

Despite the increasing application of competency models, their construction and application still faced some challenges. First, the construction of competency models required a lot of time and resources, especially in large multinational organizations (Shippmann et al., 2000). Second, as the work environment and skill requirements changed, the dynamic update of

competency models became particularly important (Campion et al., 2011). In the future, the development trend of competency models would pay more attention to personalization and flexibility to cope with the changing needs of organizations and individuals (Sanchez & Levine, 2009).

Education administrators played an important role in promoting school management efficiency and education quality, especially in globalization and informatization, where administrators faced increasingly complex challenges. Research showed that through systematic and continuous leadership development programs, administrators could improve their strategic decision-making, communication, and leadership capabilities, especially in remote areas of China. Training strategies needed to be combined with local education development needs and tailor-made training programs. At the same time, competency models were widely used in many fields as an important tool for evaluating and improving employee capabilities. Their construction methods included behavioral event interviews, task analysis, and critical incident techniques, which could effectively identify and cultivate employees' core competencies. Therefore, this study used competency models to study the training strategies of educational administrators.

Research Methods

Research Design

This paper takes the design of the training system for administrative managers at D University as its research focus. Based on the analysis of existing problems and their causes, the competency model theory is introduced, and the research follows the "propose-analyze-solve" approach. Starting from the drastic changes in the external environment of the administrative sector in remote areas in recent years, the paper explains the main factors currently limiting the development of social administrative personnel in these regions. It suggests that the key to overcoming the challenges in remote areas is to enhance the professionalism and specialization of administrative managers, establish a more scientific and efficient management mechanism, leverage the strength of administrative managers, and improve the operational efficiency and management effectiveness of institutions in remote areas. The Delphi method and questionnaire survey ha be employed to propose, analyze, and solve these issues.

Population and Sample

This study's population is comprised of educational administrators and related staff from DV College, an important institution serving the Greater Khingan Range region. The college provides vocational education to a large portion of the local community, making it a critical area of focus for understanding the unique challenges faced by educational administrators in rural and remote settings. According to the latest institutional data, Daxinganling D univesity has a total of 220 administrative personnel, including heads of departments, managers, and staff responsible for logistical and operational management. These administrators play a vital role in ensuring the smooth functioning of the college, overseeing everything from policy implementation to resource allocation in an environment marked by geographic and socio-economic isolation.

The Delphi method was employed for expert consultation to gain in-depth insights into the competencies required for effective educational leadership. Delphi guidelines recommend that an optimal panel size ranges between 15 and 50 experts (Okoli & Pawlowski, 2004). Based on the available research funding and time constraints, 20 experts were selected for this study. The criteria for expert selection included having a bachelor's degree or higher, being

recommended by the primary leaders of their respective institutions, holding a leadership position in administrative or logistical departments, and possessing at least eight years of administrative experience. All experts selected demonstrated a strong interest in the study and a willingness to contribute their knowledge.

In addition to the Delphi panel, this study broadened its research scope by surveying a wider range of individuals, including current administrators at Daxinganling Vocational College, reserve management staff, former administrators, and administrative personnel from similar educational institutions within the region. This wider survey approach was intended to capture a more comprehensive view of educational administrators' challenges in rural contexts. 170 questionnaires were distributed, and 150 valid responses were collected, yielding a high response rate of 88.2%. This response rate ensures the reliability of the data, which serves as a robust basis for analyzing the specific challenges and competencies required for educational administration in the Greater Khingan Range.

Research Instrument

According to the competency questionnaire for administrative managers of D University, the questionnaire contains two parts: basic information and competency factor importance evaluation scale. The basic information includes gender, age group, education level, and the way of serving as a middle-level or reserve cadre. The competency characteristics include 5 dimensions, 30 competency factors and corresponding interpretations, and the Likert 5-level scale is used to evaluate the importance of the competency factors, with a score of 1-5, where 5 is "very important", 4 is "relatively important", 3 is "average", 2 is "not very important", and 1 is "not important".

Data Collection

The questionnaire was sent to the experts via WeChat and email, and they were informed of the precautions for filling out the questionnaire and the collection time. After the questionnaire was collected, the competency model in the questionnaire was updated in combination with the modification opinions of the experts, and a new questionnaire was formed and sent to the experts again until the experts' opinions reached a consensus. This survey conducted 3 rounds of correspondence; the questionnaire collection rate was 100%. Among them, 70% of the experts put forward modification opinions, indicating that the experts were highly motivated. The competency factors of the administrative middle-level managers of D University were preliminarily determined through the Delphi expert consultation method. Therefore, it is necessary to describe the characteristics of the competency factors and form a competency questionnaire for administrative middle-level managers of D University to unify the understanding of the competency factors by the survey subjects during the questionnaire survey.

Data analysis

By contacting experts in this field who possess certain professional capabilities through various channels, a group of experts is formed. Using literature analysis and interviews, and with the aid of online communication, the consultation model is developed and survey questionnaires are distributed to the experts. The experts do not communicate with each other; their responses are collected and summarized repeatedly 3-5 times, ultimately forming a consensus among the experts. The results are organized into a Likert scale. Based on the results of the Delphi expert consultation, questionnaires are distributed to current managers of the university, reserve management staff, some retired managers, and other social or administrative managers in the same or similar circles. Using SPSS, the collected survey data is statistically analyzed, and finally, a competency model for administrative managers at D university is constructed.

Research Results

This study examines the consistency of consulting experts' cognition of the importance of competency indicators. This paper uses Kendall's coordination coefficient W test for analysis. According to the application research presented in the relevant literature of Delphi expert consultation method, the result of more than 0.7 is considered to be a good consistency of expert opinions. After two rounds of calculations by SPSS, Kendall's W coefficient is statistically significant ($P < 0.01$). The calculation results of the first round of dimensions and competency factors are 0.357 and 0.126 respectively, with low consistency and need further adjustment. Summary of the feedback from the first round of experts: From the perspective of dimensions, the scope of "knowledge and skills" is too narrow and can be changed to "professional ability"; "service characteristics" should be modified to "service awareness" and divided into a specific competency factor, and the dimension is changed to "interpersonal communication skills". From the perspective of competency factors, "aggressiveness" and "achievement orientation" and "proactiveness" are conceptually repeated; "data sensitivity" can be included in the "operating ability" factor; "dedication" and "sense of responsibility" can reflect "loyalty"; "process control ability" and "guidance and supervision ability" are conceptually repeated. Based on expert opinions, the competency model was modified as follows (Table 1).

Table 1 Experts' opinions on the first round of revisions to the competency model

Indicator	Before modification	After modification
Variable	Knowledge and skills	Professional skills
	Service characteristics	Interpersonal skills
Factor	Enterprise	Delete
	Attention to detail	Delete
	Data sensitivity	Delete
	Loyalty	Delete
	Process control ability	Delete
	Cultural communication ability	Delete

After the modification, the experts were asked to write a second round of questionnaires, and the collection rate of this round of questionnaires was still 100%. The calculation results of the second round of dimensions and competency factors were 0.465 and 0.420 respectively, and the consistency was still low, so a third round of inquiries was needed. The second round of experts did not propose any modification opinions on the dimensions. In terms of competency factors, it is believed that "multidisciplinary knowledge" can be replaced by "policy and law interpretation ability", because the competency of university administrative middle-level managers should pay great attention to "policy and law interpretation ability". Good interpretation ability can allow universities to make arrangements in advance, rather than always being in the state of "firefighters"; "emergency management ability" and "response ability" can be combined into "emergency response ability"; "development planning ability" and "strategic thinking" can be combined into "strategic planning ability"; "crisis management ability" and "emergency response ability" have conceptual duplication; "goal management ability" is included in "strategic planning ability". Modification opinions are shown in Table 2.

Table 2 Experts' opinions on the second round of revisions to the competency model

Indicator	Before modification	After modification
Factor	Multidisciplinary knowledge	Ability to interpret policies and regulations
	Emergency management skills	Ability to respond to emergencies
	Communication skills	Ability to communicate and express
	Development planning skills	Ability to plan strategies
	Fairness and impartiality	Delete
	Strategic thinking	Delete
	Adaptability	Delete
	Goal management skills	Delete
	Crisis management skills	Delete

The calculation results of the third round of dimensions and competency factors were 0.701 and 0.722 respectively, indicating that after two rounds of revisions, the experts' coordination degree of the existing competency indicators has increased and tended to be consistent. See Table 3 for details.

Table 3 Kendall test results

Round	Indicator	Kendall's W	X^2	p
Round 1	Variable	0.412	32.178	<0.001
	Factors	0.158	81.904	<0.001
Round 2	Variable	0.512	42.735	<0.001
	Factors	0.462	257.803	<0.001
Round 3	Variable	0.734	65.892	<0.001
	Factors	0.755	445.210	<0.001

In this Delphi study, the Kendall test results showed that the consistency of expert opinions improved from round to round. From the first round to the third round, the Kendall's consistency coefficients (Kendall's W) of variables and factors increased from 0.412 and 0.158 to 0.734 and 0.755 respectively, indicating that experts' opinions on variables and factors tend to be consistent. Furthermore, $p<0.001$ for all rounds is statistically significant. This shows that after three rounds of the Delphi method, the consensus of experts' opinions on variables and factors has reached a high level, proving that the selected variables and factors are reliable and consistent.

A descriptive statistical analysis of the sample's basic information was conducted through the questionnaire results (Table 4).

Table 4 Descriptive statistical analysis of questionnaire samples

Variable	Item	n	%	Variable	Item	n	%
Gen	Male	86	57.33	Exp	Undergraduate	42	28.00
	Female	64	42.67		Master	53	35.33
Age	<28	33	22.00		Ph.D.	28	18.67
	28-35	38	25.33		<1	12	8.00
	36-40	21	14.00		1-2	22	14.67
	41-50	23	15.33		3-5	37	24.67
	>50	35	23.33		6-10	49	32.67

Variable	Item	n	%	Variable	Item	n	%
Edu	College	27	18.00		>10	30	20.00

According to Table 4, the descriptive statistical analysis of the sample reveals that the majority of participants are male, accounting for 57.33%, while females constitute 42.67%. In terms of age, the largest proportion of participants falls within the 28-35 age group (25.33%), followed by those above 50 years old (23.33%) and those under 28 years old (22.00%). The age groups 36-40 and 41-50 represent smaller portions, accounting for 14.00% and 15.33%, respectively. Regarding educational attainment, most participants hold an undergraduate degree (28.00%) or a Master's degree (35.33%), while smaller proportions hold a college-level education (18.00%) or a Ph.D. degree (18.67%). In terms of work experience, the highest percentage of participants have 6-10 years of experience (40.67%), followed by those with 3-5 years of experience (24.67%). Participants with 1-2 years of experience and those with more than 10 years of experience represent 14.67% and 20.00%, respectively. This distribution indicates a diverse representation in terms of gender, age, education level, and work experience, providing a solid foundation for further analysis.

KMO and Bartlett tests were performed on the Likert 5-level scale. The closer the KMO value is to 1, the more suitable the scale is for factor analysis. Usually, a KMO value greater than 0.6 means that it is relatively suitable, and greater than 0.8 is considered very suitable. The KMO value of this study reached 0.858>0.8, and the Bartlett test P value was less than 0.001, which shows that the correlation between the scale variables is very strong and the effect of factor analysis is very good.

After analyzing the data using principal component analysis, it can be seen that the initial eigenvalues of 5 components are greater than 1, and the cumulative variance contribution rate of the 5 principal components is 57.413%, that is, these 5 principal components explain more than half of the information originally expressed by the 30 indicators. The principal components are classified through component matrix analysis, and then the matrix components are rotated. After 8 iterations, the final component matrix is obtained. The matrix gathers 30 competency factors into 5 components. The first component includes 8 factors: "responsibility awareness", "dedication", "teamwork", "time management", "proactiveness", "service awareness", "overall awareness", and "system thinking"; the second component includes 9 factors: "ability to respond to emergencies", "focus on quality and order", "coordination and leadership", "cultivation and motivation of others", "guidance and supervision ability", "strategic planning ability", "information collection ability", "decision-making ability", and "operational ability"; the third component includes 2 factors: "communication and expression ability" and "interpersonal insight ability"; the fourth component includes 7 factors: "execution ability", "stress resistance", "adaptability", "emotional control", "self-confidence", "achievement orientation", and "innovation ability"; the fifth component includes 4 factors: "learning ability", "professional knowledge and skills", "policy and law interpretation ability", and "keep up with the forefront of the profession". See Table 4-13 for details.

Table 5. Result of factor analysis

Factors	1	2	3	4	5
Teamwork	0.723				
Service awareness	0.697				
Time management	0.682				

Factors	1	2	3	4	5
Proactiveness	0.665				
Responsibility awareness	0.648				
Overall situation awareness	0.632				
Systematic thinking	0.619				
Devotion to work	0.591				
Information collection ability		0.813			
Coordination and leadership ability		0.802			
Strategic planning ability		0.791			
Decision-making ability		0.775			
Cultivate and motivate others		0.704			
Focus on quality and order		0.687			
Business ability		0.662			
Emergency response ability		0.640			
Guidance and supervision ability		0.612			
Communication and expression ability			0.889		
Interpersonal insight ability			0.854		
Innovation ability				0.827	
Self-confidence				0.803	
Emotional control				0.784	
Achievement orientation				0.769	
Execution ability				0.749	
Adaptability				0.724	
Pressure resistance				0.690	
Learning ability					0.735
Ability to interpret policies and regulations					0.703
Professional knowledge and skills					0.681
Keep up with the forefront of the profession					0.654
Total Variance	28.750	40.677	47.294	52.730	57.413
Cronbach	0.872	0.891	0.878	0.854	0.832
			0.922		

Note: 1=professionalism, 2=management skills, 3=interpersonal skills, 4=personal traits, 5=professional ability

In order to determine the internal consistency of the survey questionnaire, this paper uses Cronbach's alpha coefficient for reliability analysis. Usually, when Cronbach's alpha coefficient is less than 0.6, it is considered that the internal consistency is insufficient; between 0.7-0.8, it means that the survey questionnaire has reliability; and above 0.8, it means that the reliability is very good. This paper conducted reliability analysis on all five dimensions (Table 5). The reliability analysis for the five factors, renamed according to the categories you provided, yielded strong Cronbach's alpha values, indicating good to excellent internal consistency across all factors. Specifically, Professionalism had an alpha of 0.872, Managerial Ability scored 0.891, Interpersonal Skills had an alpha of 0.878, Personal Traits showed a reliability score of 0.854, and Professional Competency had an alpha of 0.832. The overall scale demonstrated excellent

internal consistency, with a Cronbach's alpha of 0.922, which shows that the reliability of the survey questionnaire for the competency of administrative mid-level managers at University D is high.

Finally, the weights of each competency factor and dimension weights are determined by the objective weighting method of the coefficient of variation method to measure the importance of each indicator in the overall model. In the competency model, the greater the difference in the values of each factor, the more difficult it is to achieve, and these factors can better reflect the gap between the evaluation units. It can be seen from the weight coefficient that in the competency model of administrative managers of University D, management ability accounts for 31.6% of the total, which is the largest part of the five dimensions, so it is the most important. The second is professional quality, accounting for 25.2%, personal characteristics account for 21.2%, professional ability accounts for 11.7%, and finally interpersonal communication skills account for 7.8%. The biggest feature that distinguishes middle-level managers from front-line employees is the focus on management ability and the strength of their ability. Professional quality can reflect whether it is worth cultivating, personal characteristics show whether a person has the potential for cultivation, and professional ability and interpersonal communication skills are important abilities that can be acquired through acquired training. The competency model of administrative middle-level managers of D University can be applied to all aspects of human resource management, including job analysis, recruitment, training, performance appraisal, talent assessment, employee career planning, etc. Unified standards can accurately and objectively evaluate administrative middle-level managers and provide a scientific and reasonable basis for employee training.

Conclusion

The overall findings suggest that the competency model developed in this study is both robust and adaptable. The inclusion of five key dimensions—professionalism, management ability, interpersonal skills, personal traits, and professional competency—provides a comprehensive framework for understanding what is required of educational administrators. Furthermore, the use of multiple rounds of expert consultation and the high response rate from administrators ensures that the model is reflective of the unique challenges faced in the Greater Khingan Range. However, the study also uncovers the difficulty of achieving consensus on the specific competencies needed for educational leaders in rural settings. The experts' varied opinions in the early rounds of the Delphi method underscore the diverse needs of administrators in different contexts. This suggests that while the competency model is valuable, it may require further adaptation to address specific local challenges, such as geographic isolation or limited access to technology (Chen & Wang, 2021).

Discussion

The results of this study reveal significant insights into the competencies required for educational administrators in the Greater Khingan Range region. The critical analysis highlights several important findings while uncovering some limitations requiring further reflection. One of the key findings is the importance of management skills, which were rated the highest in the competency model. This result aligns with the literature on educational administration, which underscores the centrality of management skills in successfully running educational institutions, especially in resource-limited environments (Bush & Glover, 2021). However, while this finding may appear intuitive, it is essential to acknowledge the unique challenges faced by

administrators in remote regions. For instance, the isolation and socio-economic limitations in areas like the Greater Khingan Range mean that management skills must encompass not only traditional functions such as resource allocation but also innovative problem-solving to address local issues like teacher retention and infrastructure development (Wang, 2021). This suggests that the definition of "management skills" in such contexts may need to be expanded beyond typical administrative functions.

The relatively high ranking of professionalism and personal traits is also noteworthy. These competencies reflect the critical need for integrity, dedication, and resilience in challenging educational environments. Previous studies support the idea that personal attributes, such as perseverance and adaptability, are essential for educational leaders in rural areas (Zhou & Zhang, 2022). However, the relatively lower ranking of interpersonal skills raises questions. Given educational leaders' need to engage with communities and foster relationships in geographically isolated settings, one might expect this competency to hold greater importance. It is possible that interpersonal skills were not fully captured in the survey or were overshadowed by the immediate practical concerns administrators face, such as crisis management and policy implementation. This could be a limitation in the research design, where a more nuanced approach might better assess the importance of community engagement and relationship-building in rural educational leadership.

Another critical result involves the iterative modifications made to the competency model through Delphi rounds, which revealed inconsistencies in expert opinions. For example, the consensus was initially low in key areas such as "knowledge skills," leading to modifications like changing "service characteristics" to "interpersonal communication abilities." While this iterative process ultimately yielded a higher consensus, it also reflects the inherent difficulty of developing a competency model that meets the diverse expectations of experts. The fluctuations in expert feedback highlight those competencies are context-dependent and that it may be challenging to create a universally applicable model for educational administrators in diverse rural environments (Shippmann et al., 2000). Future research should explore whether certain competencies are more critical in different regions and educational settings.

Recommendation

Based on the findings of this study, several recommendations can be made for improving the training and development of educational administrators in rural regions, specifically in the Greater Khingan Range region of China.

Given the unique challenges faced by educational administrators in rural areas, such as geographic isolation and limited resources, it is essential to tailor training programs to address the specific needs of these environments. Training should focus on developing both traditional management skills and adaptive problem-solving abilities that are crucial for navigating the socio-economic complexities of rural education systems (Wang, 2021). Programs should incorporate localized content that reflects the distinct challenges of rural regions, such as teacher retention and infrastructure development. Despite the relatively lower ranking of interpersonal skills in the competency model, it is crucial to recognize the importance of community engagement for administrators in rural areas. Educational administrators in these regions often serve as intermediaries between the school, community, and local government. Therefore, training programs should place greater emphasis on developing communication and interpersonal skills to strengthen relationships with community stakeholders and improve overall educational outcomes (Zhou & Zhang, 2022).

To ensure that educational administrators remain effective in an evolving educational landscape, continuous professional development programs should be instituted. These programs could include ongoing mentorship and peer-to-peer learning opportunities where administrators can share best practices and develop solutions to common challenges. The establishment of regional networks for administrators in remote areas can foster collaboration and collective problem-solving (Bush & Glover, 2021). Planning into the Curriculum: The study highlighted crisis management and strategic planning as critical competencies. Given the increasing frequency of unexpected events, such as public health crises or natural disasters, it is recommended that training programs integrate crisis management and emergency response into their core curriculum. Strategic planning, particularly in terms of long-term resource allocation and policy implementation, should also be prioritized to ensure administrators are prepared to lead their institutions through periods of uncertainty (Chen & Wang, 2021).

The findings suggest that professional competency, particularly in areas like technology, is increasingly important for educational administrators. Administrators should be trained to leverage digital tools for remote learning, data management, and administrative tasks, which are especially critical in rural areas with limited access to resources. By enhancing their technical skills, administrators can improve operational efficiency and educational outcomes (Liu & Zhang, 2021).

References

Boyatzis, R. E. (1982). *The competent manager: A model for effective performance*. John Wiley & Sons.

Bush, T. (2020) *Theories of Educational Leadership and Management*, London: Sage.

Bush, T., & Glover, D. (2021). School leadership: Concepts and evidence. *Educational Management Administration & Leadership, 49*(4), 567-587.

Caldwell, C., Chatman, J., & O'Reilly, C. (2008). Building organizational commitment: A competency-based approach to improve patient outcomes. *Journal of Health Organization and Management, 22*(2), 135-150.

Campion, M. A., Fink, A. A., Ruggeberg, B. J., Carr, L., Phillips, G. M., & Odman, R. B. (2011). Doing competencies well: Best Practices in competency modeling. *Personnel Psychology, 64*(1), 225-262.

Chen, J., & Wang, L. (2021). Challenges of educational administration in rural China: A review of current literature and future directions. *Rural Education Review, 17*(2), 45-61.

Chen, L., Li, Y., & Zhang, S. (2021). Urban bias in Chinese educational administration research: Toward a more balanced understanding of rural education needs. *Journal of Rural Education, 39*(4), 54-69.

Chen, X., & Chen, Y. (2020). The role of school leaders in educational reform: A case study in China. *Journal of Educational Administration, 58*(3), 354-370.

Chen, X., & Wang, Y. (2021). Educational challenges in rural China: A case study of the Greater Khingan Range. *Journal of Educational Administration, 58*(3), 354-370.

Day, C., & Sammons, P. (2020). Successful school leadership. *Journal of Educational Leadership, 18*(2), 112-126.

Dubois, D. D., & Rothwell, W. J. (2004). *Competency-based human resource management*. Davies-Black Publishing.

Hallinger, P., & Hammad, W. (2019). Leadership development for school principals: A study of practice in Egypt. *International Journal of Educational Management, 33*(3), 555-571.

Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2021). Seven strong claims about successful school leadership revisited. *School Leadership & Management, 41*(1), 5-25.

Li, M., & Peng, R. (2023). Local leadership training programs for school administrators in rural China. *Educational Administration Quarterly, 59*(2), 145-162.

Li, X. (2019). Rural school leadership: Lessons from the field. *International Journal of Educational Leadership, 13*(3), 289-310.

Liu, W., & Zhang, X. (2021). The impact of digital tools on educational leadership development in China. *Computers & Education, 173*, 104296.

Ma, H., & Liu, Q. (2022). Educational development in China's remote regions: A case study of the Greater Khingan Range. *Journal of Chinese Educational Policy, 18*(1), 78-90.

Marrelli, A. F., Tondora, J., & Hoge, M. A. (2005). Strategies for developing competency models. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research, 32*(5-6), 533-561.

McClelland, D. C. (1998). Identifying competencies with behavioral-event interviews. *Psychological Science, 9*(5), 331-339.

Ministry of Education of China. (2021). *Statistical report on the dropout rate in rural schools.* Beijing: Ministry of Education.

Mulder, M., Weigel, T., & Collins, K. (2007). The concept of competence in the development of vocational education and training in selected EU member states. *Journal of Vocational Education and Training, 59*(1), 67-88.

National Bureau of Statistics of China. (2022). *Population statistics for the Greater Khingan Range.* Retrieved from https://www.stats.gov.cn

Okoli, C., & Pawlowski, S. D. (2004). The Delphi method as a research tool: an example, design considerations and applications. *Information & management, 42*(1), 15-29.

Sanchez, J. I., & Levine, E. L. (2009). What is (or should be) the difference between competency modeling and traditional job analysis? *Human Resource Management Review, 19*(2), 53-63.

Shippmann, J. S., Ash, R. A., Batjtsta, M., Carr, L., Eyde, L. D., Hesketh, B., & Sanchez, J. I. (2000). The practice of competency modeling. *Personnel Psychology, 53*(3), 703-740.

Wang, Y. (2021). Educational leadership in remote regions: Challenges and strategies in Northern China. *Educational Management, 12*(3), 105-120.

Zhao, W., & Liu, X. (2020). Educational reform in China's rural areas: Policy implementation and school leadership challenges. *Education and Development Journal, 25*(2), 109-124.

Zhou, Z., & Zhang, Q. (2022). Tailored leadership development in rural China: The case of Daxinganling. *Journal of Rural Education, 38*(1), 45-59.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines for Promoting the Competency of Civil Servants and Employees of the Pa Kha Luang Subdistrict Administrative Organization Ban Luang District, Nan Province

แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

Karnsith Salaenoy[1]*, Krit Phureephong[2], Pramual Suwansri[3]
Termsak Suwansak[4] & Anchalee Phothat[5]
กรรณสิทธิ์ สะและน้อย[1]*, กฤษณ์ ภูรีพงษ์[2], ประมวล สุวรรณศรี[3]
เติมศักดิ์ สุวรรณศักดิ์[4] & อัญชลี โพธิ์ทัศน์[5]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *
1. Karnsith Salaenoy *
กรรณสิทธิ์ สะและน้อย*
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: karnsith.s@plu.ac.th
2. Krit Phureephong
กฤษณ์ ภูรีพงษ์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: krit.p@plu.ac.th
3. Pramual Suwansri
ประมวล สุวรรณศรี
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: pramual.s@plu.ac.th
4. Termsak Suwansak
เติมศักดิ์ สุวรรณศักดิ์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: termsak.s@plu.ac.th
5. Anchalee Phothat
อัญชลี โพธิ์ทัศน์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: anchalee.p@plu.ac.th

คำสำคัญ:
สมรรถนะ, ข้าราชการ, ลูกจ้าง, องค์การบริหารส่วนตำบล
Keywords:
Competency, Government Officials, Employees, Local Administration Organization

ABSTRACT

The research aims to study the factors related to the positions of government officials and employees that affect key competencies, including goal orientation, service excellence, professional expertise, ethics, and collaborative knowledge. Data were collected from a total of 71 personnel in the organization, comprising 19 government officials, 9 permanent employees, and 43 temporary employees. The research utilized questionnaires as a tool for data collection and analysis, employing frequency, percentage, mean, standard deviation, t-tests, and One-Way ANOVA for hypothesis testing.

The findings indicate that, overall, employees exhibit a high level of competency for their positions. When comparing personal data with competencies, significant differences were found among employees in different positions concerning goal orientation and ethics, with statistical significance at the .05 level. However, no significant differences were observed in other aspects. Therefore, to enhance competency in employee performance, it is recommended to establish a shared vision, policies, and objectives at both the organizational and sub-unit levels,

Article history:
Received: 22/12/2024
Revised: 07/02/2025
Accepted: 01/04/2025
Available online: 31/07/2025

How to Cite:
Karnsith Salaenoy et al. (2025). Guidelines for Promoting the Competency of Civil Servants and Employees of the Pa Kha Luang Subdistrict Administrative Organization Ban Luang District, Nan Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 61-72.

providing a unified direction for government officials and employees. The ultimate goal is the success of the organization.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านตำแหน่งของข้าราชการและลูกจ้างที่มีผลต่อสมรรถนะหลักอันประกอบด้วย การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ จริยธรรม และความรู้ร่วมแรงร่วมใจ และเพื่อใช้เป็นแนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะการปฏิบัติงานของข้าราชการและลูกจ้าง ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานทั้งหมดจำนวน 71 คน แบ่งเป็นข้าราชการจำนวน 19 คน ลูกจ้างประจำจำนวน 9 คน และลูกจ้างชั่วคราวจำนวน 43 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ร้อยละค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบสมมติฐานด้วยt-test และOne -Way ANOVA

ผลการวิจัยพบว่า พนักงานมีสมรรถนะสำหรับตำแหน่งโดยรวม อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบข้อมูลส่วนบุคคลกับสมรรถนะ พบว่า พนักงานที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีสมรรถนะที่แตกต่างกันในด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์และด้านจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นๆไม่แตกต่างกันดังนั้นถ้าต้องการเสริมสร้างสมรรถนะในการทำงานของบุคลากรควรกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย จุดประสงค์ในภาพรวมขององค์กรและหน่วยงานย่อยเพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติงานของข้าราชการและลูกจ้างไปในทิศทางเดียวกัน เป้าหมายคือความสำเร็จของงาน

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์เป็น“หัวใจ”สำคัญของทุกเรื่องสำหรับการทำงานในองค์กรสมัยใหม่เพื่อให้ได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถทักษะพฤติกรรมการทำงานที่มุ่งความสำเร็จรวมทั้งวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันกับองค์กรคุณลักษณะของบุคลากรในภาพรวมดังกล่าวซึ่งเรียกว่าสมรรถนะจึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของพนักงานและองค์กรซึ่งจะช่วยให้การคัดสรรบุคคลที่มีลักษณะดีทั้งความรู้ทักษะและความสามารถตลอดจนพฤติกรรมที่เหมาะสมกับงานเพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จตามความต้องการขององค์กรอย่างแท้จริงช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงระดับความสามารถของตนเองว่าอยู่ในระดับใดและจะต้องพัฒนาในเรื่องใดช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้นเพื่อให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายดังนั้นหน่วยงานที่กำกับดูแลในด้านการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลของท้องถิ่นให้มีมาตรฐานมากขึ้นเทียบเท่ากับข้าราชการประเภทอื่นและสร้างขวัญกำลังใจแก่ข้าราชการส่วนท้องถิ่นรวมถึงกำหนดให้มีรูปแบบการประเมินผลงานความรู้ทักษะและสมรรถนะที่เหมาะสมโปร่งใสเป็นธรรมมากขึ้นโดยได้กำหนดให้สมรรถนะที่ข้าราชการส่วนท้องถิ่นทุกตำแหน่งและทุกประเภทจำเป็นต้องมีคือสมรรถนะหลักเพื่อเกิดการหล่อหลอมพฤติกรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยที่เกณฑ์เสริมสร้างสมรรถนะของข้าราชการเน้นที่การพัฒนาและปรับปรุงความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้ข้าราชการสามารถ

ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการขององค์กรได้ดีขึ้น และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานช่วยวัดความสามารถในการทำงานและการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้นอกจากนี้การเสริมสร้างทักษะการสื่อสารทั้งการพูดการเขียนและการฟังเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรกันอย่างกว้างขวาง หากพิจารณาความสำเร็จขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยส่วนใหญ่มาจากการมีบุคลากรที่มีความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หากองค์กรไม่มีแนวทางในการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นแบบแผนและการคัดสรรบุคลากรที่ไม่มีประสิทธิภาพได้บุคคลากรที่ไม่ตรงกับความต้องการขององค์กร ความไม่เป็นธรรมในการปรับขึ้นค่าตอบแทนปัญหาเหล่านี้อาจจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้การจะได้มาซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถตรงกับความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสามารถพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะในการปฏิบัติงานตรงกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและแก้ไขปัญหาต่างๆเกี่ยวกับบุคลากรนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกลยุทธ์ (Strategic) หรือหลักการในการบริหารที่มีประสิทธิภาพการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร (Competency Development) เป็นกลยุทธ์ที่มีการนำมาใช้งานกันอย่างกว้างขวางในงานทางด้านบริหารทรัพยากรบุคคล (Human Resource Management) และงานทางด้านพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Resource Development) อันเนื่องมาจากสามารถตอบโจทย์ของการคัดสรรบุคลากรที่จะก้าวเข้ามาปฏิบัติงานตรงกับความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ในงานวิจัยของดวงรัตน์ธรรมสโรช และคณะ (2564) สรุปว่า การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสระบุรีหากนำหลักการและแนวทางในการปฏิบัติตามสมรรถนะที่เหมาะสมไปดำเนินการพัฒนาปรับปรุงระบบปฏิบัติงานภายในองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็วประหยัดคุ้มค่ามีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองความต้องการบริการสาธารณะให้กับประชาชนในเขตพื้นที่สามารถแก้ปัญหาต่างๆได้อย่างดี นอกจากนี้อบต. สามารถนำกลยุทธ์เกณฑ์การพัฒนาและประเมินสมรรถนะการทำงานมาใช้ในการคัดสรรบุคลากรแล้วยังสามารถนำมาใช้ในการปรับขึ้นเงินค่าตอบแทนของบุคลากร การวางแผนพัฒนาองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของบุคลากร หรือแม้แต่การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งจะเห็นว่าทั้งหมดล้วนแล้วเป็นหลักการในการบริหารทรัพยากรบุคคลทั้งสิ้นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (พิชิต เทพวรรณ์, 2554)

ผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากรในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของสมรรถนะหลัก ที่จะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากมาตรฐานกำหนดตำแหน่งได้กำหนดให้ข้าราชการส่วนท้องถิ่นทุกคน ทุกตำแหน่งจำเป็นต้องมีสมรรถนะหลัก ซึ่งประกอบด้วย 5ประการ คือ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ความเข้าใจในองค์กรและระบบงานการบริการเป็นเลิศและการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นดังนั้นผู้ศึกษาซึ่งปฏิบัติงานในองค์กรปกครองท้องถิ่นจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงอำเภอบ้านหลวงจังหวัดน่านเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบการทำงาน และเพิ่มสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้างให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้างต่อไป

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเสริมสร้างสมรรถนะการทำงานเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถของบุคคลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานซึ่งสามารถอธิบายได้ตามแนวคิดและทฤษฎีหลักต่างๆดังนี้

1. ทฤษฎีสมรรถนะ (Competency Theory) เน้นการระบุและพัฒนาคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยแบ่งสมรรถนะออกเป็นสมรรถนะพื้นฐานและสมรรถนะเฉพาะการนำทฤษฎีนี้ไปใช้จะเกี่ยวข้องกับการระบุสมรรถนะที่สำคัญสำหรับแต่ละตำแหน่งและการออกแบบการฝึกอบรมที่ตอบสนองต่อสมรรถนะเหล่านี้เช่นการจัดทำคำบรรยายลักษณะงานและการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่เหมาะสม

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ผ่านการฝึกฝนและประสบการณ์ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์, การเรียนรู้แบบปฏิบัติ, และการเรียนรู้แบบกลุ่มการออกแบบกิจกรรมการฝึกอบรมที่รวมถึงการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการทำงานร่วมกับผู้อื่นจะช่วยเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์การทำงาน

3. ทฤษฎีการบริหารทรัพยากรบุคคล (Human Resource Management Theory) เน้นการจัดการและพัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรการจัดการการฝึกอบรมและ การประเมินผลการทำงานเป็นส่วนสำคัญของทฤษฎีนี้ซึ่งสามารถใช้ในการจัดการฝึกอบรมและพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรรวมถึงการติดตามและประเมินผลการทำงาน

4. ทฤษฎีการพัฒนาองค์กร (Organizational Development Theory) มุ่งเน้นการปรับปรุงโครงสร้างและกระบวนการทำงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นการพัฒนาทักษะของบุคลากรเพื่อให้สามารถทำงานได้ดีขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาองค์กรการใช้วิธีการพัฒนาองค์กรเช่นการจัดการการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงกระบวนการทำงานจะช่วยส่งเสริมความสามารถของบุคลากร

ในการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาทบทวนองค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาพัฒนากรอบแนวคิดและเครื่องการวิจัยเพื่อใช้รวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ปิยะนุชตันเจริญ และสุรศักดิ์โตประสี(2561) ได้ศึกษาคุณภาพการให้บริการสาธารณะด้านงานสวัสดิการขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองชุมพลเหนืออำเภอเขาย้อยจังหวัดเพชรบุรีรวมทั้งความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการให้บริการดังกล่าวผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าคุณภาพการให้บริการโดยรวมอยู่ในระดับสูงผู้รับบริการพึงพอใจต่อการให้บริการเป็นอย่างมากนอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการให้บริการได้แก่การตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจต่อผู้รับบริการความน่าเชื่อถือไว้วางใจความเป็นรูปธรรมของบริการและการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการล้วนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพการให้บริการสาธารณะด้านงานสวัสดิการซึ่งบ่งชี้ว่าปัจจัยเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะให้ดียิ่งขึ้น

กัลยาทารักษ์ (2545) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการในสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการส่วนกลางผลการวิจัยพบว่าข้าราชการส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานในระดับมากสำหรับแนวทางการแก้ไขและการพัฒนาที่เสนอได้แก่การจัดทำคำบรรยายลักษณะงาน (Job Description) เพื่อสะท้อนบทบาทและหน้าที่ให้ชัดเจนการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานและการส่งเสริมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในระดับหน่วยงานและบุคคลเพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดีนอกจากนี้ยังแนะนำการส่งเสริมค่านิยมหลักในการทำงานและการวางแผนงานอย่างเป็นระบบโดยควรจัดทำแผนที่สอดคล้องกับเทศบัญญัติและงบประมาณที่ได้รับซึ่งรวมถึงการวางแผนในช่วงเวลาต่างๆเช่นรายวันรายสัปดาห์รายเดือนรายไตรมาสและระยะยาว 1 ปี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงอำเภอบ้านหลวงจังหวัดน่าน

2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะของบุคลากรตำแหน่งต่างๆขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงอำเภอบ้านหลวงจังหวัดน่าน

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวงจังหวัดน่าน

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรในการวิจัยนี้ คือข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงจังหวัดน่านโดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มข้าราชการมีจำนวน 19 คน กลุ่มลูกจ้างประจำมีจำนวน 8 คน และกลุ่มลูกจ้างชั่วคราวมีจำนวน 44 คน รวมจำนวนทั้งหมด 71 คน

2. เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถามได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อายุราชการและตำแหน่ง

ส่วนที่ 2 แบบประเมินสมรรถนะหลัก 5 ด้าน คือการมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การสั่งสมความเชี่ยวชาญในอาชีพ จริยธรรม และความรู้ร่วมแรงร่วม

3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา

3.2 สร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงอำเภอบ้านหลวงจังหวัดน่าน และนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหา(Content Validity)ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจและวิจารณ์คำถามแต่ละข้อเพื่อให้ตรงตามเนื้อหาและตรงตามตัวชี้วัดที่ต้องการและครอบคลุมเนื้อหาก่อนนำมาแก้ไขซึ่งผู้เชี่ยวชาญ3ท่านแล้วนำไปวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องจำแนกเป็นรายข้อโดยได้ค่าIOC แบบสอบถามทั้งฉบับอยู่ระหว่าง0.67 – 1.00

3.4 นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะขอผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลองใช้ (Tryout) กับข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลภูเวียงจังหวัดน่านที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน30คนแล้วหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีของCronbach (1990 : 81) ได้เท่ากับ0.941แสดงว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นสามารถนำไปใช้ได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้ ความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานด้วย t-test และOne -Way ANOVA

ผลการศึกษา

1. สมรรถนะสำหรับตำแหน่งข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงโดยรวมเป็นระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.55 เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบวาด้านที่มีอันดับสูงสุด คือ ด้านจริยธรรมเป็นระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.42 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 รองลงมาคือ ด้านการร่วมแรงร่วมใจ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.19 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.60 และด้านที่มีอันดับต่ำสุดคือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44

2. สมรรถนะของตำแหน่งข้าราชการโดยรวมเป็นระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.02 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบวาด้านที่มีอันดับมาก คือ ด้านจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.62 รองลงมาคือ ด้านความรวมแรงร่วมใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.60 และด้านที่มีอันดับต่ำสุดคือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.45 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.43

3. สมรรถนะของพนักงานจ้างตามภารกิจโดยรวมเป็นระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าด้านที่มีอันดับสูงสุด คือ ด้านจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 รองลงมาคือ ด้านการร่วมแรงร่วมใจมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.72 และด้านที่มีอันดับต่ำสุดคือ ด้านการมุ่งผลสมฤทธิ์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.22 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.69

4. สมรรถนะของตำแหน่งพนักงานจ้างเหมาบริการโดยรวมเป็นระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบวาด้านที่มี อันดับสูงสุด คือ ด้านจริยธรรมเป็นระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.60 รองลงมาคือ ด้านการบริการที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45 และด้านที่มีอันดับต่ำสุดคือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ0.35

5. ระดับสมรรถนะหลักสำหรับตำแหน่งข้าราชการและลูกจ้าง องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.75 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบวาระดับสมรรถนะในทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านใส่ใจเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อภารกิจของหน่วยงาน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 รองลงมาคือมีการลดขั้นตอนในการปฏิบัติงานแต่ประสิทธิภาพของผลงานคงเดิม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 มีการวางแผนกำหนดมาตรฐานหรือเป้าหมายในการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ตามมาด้วยมีความรับผิดชอบสามารถทำงานได้เสร็จภายในกำหนดเวลา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 มีความกระตือรือร้น พยายามทำงานในหน้าที่ได้ดีและถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05และมีการนำผลการปฏิบัติงานมาปรับปรุงแก้ไข วิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88

6. ระดับสมรรถนะหลักสำหรับตำแหน่งข้าราชการและลูกจ้าง องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงด้านการบริการที่ดี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.97 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบวาระดับสมรรถนะในทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทาย กระตือรือร้น ให้บริการด้วยความเต็มใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 รองลงมาคือ ด้านให้ข้อมูลเบื้องต้นของการบริการได้ถูกต้องดูแลช่วยเหลือให้ความสะดวกอย่างต่อเนื่อง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.24รองลงมา แจ้งให้

ผู้รับบริการทราบความคืบหน้าในการดำเนินเรื่องหรือขั้นตอนงานต่าง ๆ ที่ให้บริการอยู่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ตามมาด้วยแสดงท่าทีรับฟังข้อคิดเห็น/ข้อร้องเรียนและนำไปแก้ไขปัญหาในการให้บริการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 สามารถเปลี่ยนแปลงวิธีหรือขั้นตอน การให้บริการเพื่อให้ผู้รับบริการได้ประโยชน์สูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 และเป็นธุระช่วย แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้รับบริการน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66

7. ระดับสมรรถนะหลักสำหรับตำแหน่งข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพในภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.93 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ระดับสมรรถนะในทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ ศึกษาหาความรู้สนใจเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาอาชีพของตน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 รองลงมาคือ ด้าน สามารถนำความรู้วิทยาการหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับใช้กับการปฏิบัติ หน้าที่ได้ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 ตามมาด้วยรับรู้ถึงแนวโน้ม วิทยาการที่ทันสมัยและเกี่ยวข้องกับงานของตนอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 เข้าร่วมอบรมในด้านที่เกี่ยวข้องกับงาน หรือแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญงานมากขึ้นมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.66 และด้านติดตามเทคโนโลยีและความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอด้วยการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติราชการมีค่าเฉลี่ยเท่ากันเท่ากับ 3.51

8. ระดับสมรรถนะหลักสำหรับตำแหน่งข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงด้านจริยธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบวาระดับสมรรถนะในทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่อุทิศแรงการแรงใจผลักดันให้ภารกิจหลักของตนและหน่วยงาน บรรลุผล น้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 รองลงมาคือด้านมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41ยึดมั่นในผลประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ยึดมั่นในหลักการและจรรยาบรรณของ วิชาชีพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24มีจิตสำนึกและความภาคภูมิใจความเป็นข้าราชการและลูกจ้างที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริตถูกต้องทั้งตามหลักกฎหมายและวินัย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05

9. ระดับสมรรถนะหลักสำหรับตำแหน่งข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงด้านการความร่วมแรงร่วมใจ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.19 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.72 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบวาระดับสมรรถนะ ในทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ รับฟังความคิดเห็นจากเพื่อนร่วมงานเรียนรู้จากผู้อื่นรวมถึงเพื่อนร่วมงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ตามมาด้วยทำงานในสิ่งที่ตนได้รับมอบหมายได้สำเร็จ สนับสนุนการตัดสินใจในกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 รองลงมาคือส่งเสริมความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในกลุ่ม โดยไม่คำนึงถึงความชอบหรือไม่ชอบส่วนตน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22รองลงมา สร้างสัมพันธ์เอื้อเฟื้อช่วยเหลือเผื่อแผ่ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในกลุ่มเพื่อประโยชน์ของงาน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 กล่าวถึงเพื่อนร่วมงานในเชิงสร้างสรรค์น้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 และ รักษาสัมพันธภาพอันดีกับเพื่อนร่วมงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในวาระต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10

10. ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบระดับสมรรถนะหลักสำหรับตำแหน่ง ข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงจำแนกตามตำแหน่ง โดยใช้สถิติ One-Way ANOVA ในการทดสอบพบว่าตำแหน่งข้าราชการ พนักงานจ้างตามภารกิจ พนักงานจ้างเหมาบริการมีระดับ สมรรถนะหลักโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ระดับสมรรถนะหลักสำหรับตำแหน่งข้าราชการลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว ของกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งแตกต่างกัน ด้านการมุ่งผล สัมฤทธิ์และด้านจริยธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

11. ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีผลกับสมรรถนะ หลักในด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างกัน พบว่าสมรรถนะหลักด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ได้แก่ ด้านมีการลดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน แต่ประสิทธิภาพของผลงานคงเดิมแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

12. ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีผลกับสมรรถนะหลักในด้านจริยธรรมที่แตกต่างกัน พบว่าสมรรถนะหลักด้านจริยธรรม ได้แก่ด้าน มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับทุกคนและด้านมีจิตสำนึกและความภาคภูมิใจความเป็นข้าราชการและลูกจ้างที่ดี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้างในองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงจังหวัดน่านพบว่าข้าราชการและลูกจ้างมีสมรรถนะโดยรวมอยู่ในระดับสูงโดยเฉพาะด้านจริยธรรมซึ่งได้รับคะแนนสูงสุดตามมาด้วยด้านการร่วมแรงร่วมใจและด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานที่มีคะแนนต่ำที่สุดการเสริมสร้างสมรรถนะสามารถทำได้โดยการจัดทำคำบรรยายลักษณะงานและคู่มือปฏิบัติเพื่อชี้แจงบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจนรวมถึงการส่งเสริมการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนางานและวัฒนธรรมองค์กรการให้ข้อมูลจากผู้รับบริการใช้ในการปรับปรุงกระบวนการทำงานการพัฒนาระบบการบริหารองค์ความรู้และการฝึกอบรมตามแนวทางสมรรถนะรวมถึงการสร้างวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบและการพัฒนาจิตสำนึกและการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมแรงร่วมใจในองค์กร และการปฏิบัติตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยเพิ่มสมรรถนะและประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการและลูกจ้างในองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ช่วงที่ 1 การศึกษาสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ผลการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลสมรรถนะของตำแหน่งข้าราชการและพนักงานจ้าง จำนวน 41 คน โดยแบ่งเป็นข้าราชการ พนักงานจ้างตามภารกิจ-ทั่วไป และพนักงานจ้างเหมาบริการ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 36-45 ปี ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี อายุ ราชการอยู่ระหว่าง 6-10 ปี ปฏิบัติงานอยู่ในแผนงานสำนักปลัดและเป็นข้าราชการโดยส่วนใหญ่ พิจารณาสมรรถนะโดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสมรรถนะเป็นระดับมาก สมรรถนะด้านจริยธรรมอันดับสูงสุด รองลงมาคือ ด้านความร่วมแรงร่วมใจและด้านที่มีอันดับต่ำสุดคือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์

ช่วงที่ 2 แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์พบว่าผลสมรรถนะโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้าราชการมีความมีความกระตือรือร้นพยายามทำงานในหน้าที่ให้ดีและถูกต้อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้าราชการมีจิตสำนึกที่ดีและมีความตั้งใจในการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จซึ่ง สอดคล้องกับ กัลยา ทารักษ์ (2545) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการส่วนกลาง ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการส่วนกลางส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานในระดับมาก แนวทางการแก้ไข คือ การจัดทำคำบรรยายลักษณะงาน (Job Description) พรรณนาลักษณะงานที่สามารถสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการบริหารทรัพยากรบุคคล จัดทำคู่มือเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติงานส่งเสริมให้บุคลากรได้มีการเรียนรู้และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในระดับหน่วยงานและบุคคลเพื่อนำไปใช้เป็นวัฒนธรรมมีองค์กร ส่งเสริมค่านิยมหลักในการทำงานเพื่อให้ข้าราชการ

สามารถบริหารและปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ด้วยแนวทางการบริหารราชการแนวใหม่มีการวางแผนงานให้เป็นระบบ โดยจัดทำให้สอดคล้องกับเทศบัญญัติ ห้วงระยะเวลาและงบประมาณที่ได้รับ อาจทำเป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน รายไตรมาส และวางแผนระยะยาว 1 ปี

ด้านการบริการที่ดี พบว่า ผลสมรรถนะโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้าราชการและลูกจ้างยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทาย กระตือรือร้น ให้บริการด้วยความเต็มใจ ให้ข้อมูลเบื้องต้นของ การบริการได้ถูกต้อง ดูแลช่วยเหลือให้ความสะดวกอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจต่อผู้รับบริการความน่าเชื่อถือไว้วางใจความเป็นรูปธรรมของบริการและการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการและแจ้งให้ผู้รับบริการทราบความคืบหน้าในการดำเนินการเรื่องหรือขั้นตอนงานต่าง ๆ ที่ให้บริการอยู่เป็นธุระช่วยแก้ปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้รับบริการแสดงท่าทีรับฟังข้อคิดเห็น/ข้อร้องเรียนและนำไปแก้ไขปัญหาในการให้บริการสามารถปรับเปลี่ยนวิธีหรือขั้นตอนการให้บริการเพื่อให้ผู้รับบริการได้รับประโยชน์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะนุชตันเจริญและสุรศักดิ์โตประสี (2561) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการให้บริการได้แก่การตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจต่อผู้รับบริการความน่าเชื่อถือไว้วางใจความเป็นรูปธรรมของบริการและการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการล้วนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพการให้บริการสาธารณะด้านงานสวัสดิการซึ่งบ่งชี้ว่าปัจจัยเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพพบว่า ผลสมรรถนะโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้าราชการกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้สนใจเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ในสาขา อาชีพของตน พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในงานมากขึ้น ติดตามเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมอด้วยการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติราชการเข้าร่วมอบรมในด้านที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานหรือแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น รับรู้ถึงแนวโน้มวิทยาการที่ทันสมัยและเกี่ยวข้องกับงานของตนอย่างต่อเนื่องสามารถนำความรู้วิทยาการหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ราชการได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีซึ่งจำเป็นที่ข้าราชการทุกคนต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีความรู้และเป็นการปฏิบัติงานเพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจที่สำนักงาน ก.พ.ร. ได้ดำเนินการยกระดับความรู้ให้แก่ข้าราชการในการบริหารจัดการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (สำนักงาน ก.พ.ร., 2548) แนวทางแก้ไข จัดให้มีกลไกในการเผยแพร่องค์ความรู้ให้ทั่วถึงองค์กรจัดให้มีระบบการบริหารองค์ความรู้ที่สามารถรวบรวมองค์ความรู้ทั้งความรู้ปรากฏอยู่และความรู้ที่อยู่ภายในบุคคลของข้าราชการส่งเสริมและจูงใจให้ข้าราชการมีความใฝ่รู้และวางแผนพัฒนาตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาให้มีการฝึกอบรมพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาสมรรถนะและส่งเสริมให้ข้าราชการกำหนดดูเป้าหมายการทำงานการวางแผนด้านอาชีพและให้โอกาสพัฒนาความรู้ ทักษะความสามารถความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานในรูปแบบที่หลากหลาย

ด้านจริยธรรม พบว่า ผลสมรรถนะโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้าราชการและลูกจ้าง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต ถูกต้องทั้งหลักกฎหมายและวินัย ยึดมั่นในหลักการและจรรยาบรรณของ วิชาชีพ มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน มีจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นข้าราชการและลูกจ้างที่ดียึดมั่นในผลประโยชน์ของส่วนร่วมและประเทศชาติ อุทิศแรงกายแรงใจผลักดันในภารกิจหลักของตนและหน่วยงานบรรลุผล ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีส่วนสนับสนุนต่อนโยบายการปฏิรูประบบราชการโดยเฉพาะยุทธศาสตร์ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์วัฒนธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของข้าราชการไทยแนวทางแก้ไข การมีวัฒนธรรมมีองค์กรที่ส่งเสริมให้เกิดทัศนคติและพฤติกรรมที่พร้อมรับผิดชอบต่องานที่ปฏิบัติอย่างเต็มที่การสร้างแรงจูงใจเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรและให้นำผลการพัฒนาเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาเลื่อนระดับการสร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่เปิดโอกาสให้บุคคลทำความชั่วแต่ให้เอื้ออำนวยในการทำแต่ความดี จัดให้

มีรวมกันวางกฎระเบียบอย่างแน่ชัดในการลงโทษผู้ฝ่าฝืน และการพัฒนาและเสริมสร้างจิตสำนึกและจริยธรรมของบุคลากรโดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมคุณธรรม

ด้านความร่วมแรงร่วมใจ พบว่า ผลสมรรถนะโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้าราชการและลูกจ้าง สร้างสัมพันธ์เอื้อเฟื้อช่วยเหลือเผื่อแผ่ ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในกลุ่มเพื่อประโยชน์ของงานกล่าวถึงเพื่อนร่วมงานในเชิงสร้างสรรค์รับฟังความคิดเห็นจากเพื่อนร่วมงานเรียนรู้จากผู้อื่น รวมถึงเพื่อนร่วมงาน รักษาสัมพันธภาพอันดีกับเพื่อนร่วมงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในวาระต่าง ๆ ส่งเสริมความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความชอบหรือไม่ชอบส่วนตน ทำงานในสิ่งที่ตนได้รับมอบหมายได้สำเร็จและสนับสนุนการตัดสินใจในกลุ่มทำงานในสิ่งที่ตนได้รับมอบหมายได้สำเร็จ สนับสนุนการตัดสินใจในกลุ่มช่วยเหลือให้ความร่วมมือในกลุ่มสร้างความสัมพันธ์เข้ากับผู้อื่นในกลุ่มได้ดี รายงานให้สมาชิกทราบความคืบหน้าของการดำเนินงานในกลุ่มหรือข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการทำงานส่วนใหญ่ต้องปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ที่มีความยากลำบากซึ่งต้องประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานในการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา แนวทางแก้ไขจัดให้มีกิจกรรมที่สร้างหลักความเป็นมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กร สร้างสัมพันธภาพ และวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นแบบอย่างจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ส่งเสริมการมีประชาธิปไตยในองค์กร โดยการรับฟังความคิดเห็นจากเพื่อนร่วมงาน การมุ่งเน้นการทำงานเป็นทีมและพัฒนาไปสู่วัฒนธรรมมีองค์กร ซึ่งเป็นพื้นฐานของหลักการนำไปสู่ประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะของข้าราชการและลูกจ้าง องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวง ข้าราชการและลูกจ้างในภาพรวมมีสมรรถนะหลักอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับปานกลาง จากความหมายของสมรรถนะที่กล่าวว่าเป็น “คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ/ความสามารถ และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานอื่น ๆ ในองค์กร” ดังนั้นวิธีการประเมินพฤติกรรมที่ตรงไปตรงมามากที่สุด คือการสังเกตพฤติกรรมจดบันทึก และทำการประเมิน ในการสังเกตเพื่อประเมินพฤติกรรมนั้นมีสมมุติฐาน 2 ประการที่จะทำให้การสังเกตพฤติกรรมมีความถูกต้อง กล่าวคือ (1) ผู้ที่สังเกตและประเมินต้องทำด้วยความตรงไปตรงมา (2) ผู้ที่สังเกตและประเมินต้องใกล้ชิดเพียงพอที่จะสังเกตพฤติกรรมของผู้ที่ถูกประเมินได้ ซึ่งการวัดพฤติกรรมไม่ใช้เป็นการวัดความรู้ความสามารถ ดังนั้น การที่จะสร้างแบบวัดแบบข้อสอบที่มีการตอบแล้วให้คะแนนตามการตอบว่าผิดหรือจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ หรือถ้าจะสร้างแบบวัดสมรรถนะแบบมีการตอบแล้วให้คะแนนตามการตอบว่าผิดหรือถูกจะเป็นการวัดความรู้เรื่องสมรรถนะ ไม่ใช้วัดว่าบุคคลมีพฤติกรรมที่แสดงสมรรถนะหรือไม่และมากน้อยเท่าใด ดังนั้น เพื่อความมีประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานบนพื้นฐานของความมีทักษะของข้าราชการและลูกจ้างให้เพิ่มขึ้นจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การมุ่งผลสัมฤทธิ์ มีการกำหนดเป้าหมายการทำงานของตัวเองที่ชัดเจนและสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร เพื่อให้ผลงานออกมามีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมายขององค์กร ส่งผลให้การทำงานประสบผลสำเร็จ

2. การยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต ไม่เลือกปฏิบัติ ยึดมั่นในความถูกต้อง จริยธรรมในการปฏิบัติงาน ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ ยึดกฎ ระเบียบในการปฏิบัติงาน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ประพฤติปฏิบัติตามหลักคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี และทำงานด้วยจงรักภักดีและโปร่งใสต่อองค์กร

3. ความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน ศึกษาหาความรู้ ทำความเข้าใจระบบงานราชการให้มากขึ้น และทำความเข้าใจในกระบวนการทำงาน ขั้นตอนของการปฏิบัติงาน การติดต่อประสานงานให้มีความเข้าใจในกระบวนการทำงานของตนหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ติดต่อประสานงานด้วยอย่าง

4. การบริการที่เป็นเลิศ ให้บริการประชาชนด้วยความเสมอภาค มีความเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ เต็มใจแนะนำและบริการประชาชนให้ประทับใจ ใส่ใจการให้บริการประชาชนอย่างเต็มใจ เข้าใจ อย่างเต็มที่ รวมถึงมีการปรับปรุงการบริการตลอดเพื่อให้บริการได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และประชาชนได้รับความพึงพอใจสูงสุด

5. การทำงานเป็นทีม ทำงานร่วมกันอย่างมีความรัก ความสามัคคี ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม รับฟังคนในทีมให้มากขึ้น เพื่อร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารหน่วยงานควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร
2. บุคลากรในหน่วยงานจะต้องให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือกับผู้บริหารในการพัฒนาสมรรถนะ
3. ควรมีการกำหนดเกณฑ์ที่มุ่งเน้นให้บุคลากรในหน่วยงานปฏิบัติราชการให้เกิด ผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลรวมทั้งมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
4. ควรจัดให้มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้หรือทักษะระหว่างบุคลากรภายในส่วนราชการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาประชากรของข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน เท่านั้น เพื่อให้การวิจัยในครั้งต่อไปควรจะขยายเขตพื้นที่ที่จะศึกษาให้เพิ่มมากขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ภายในจังหวัดน่านที่มีประชากรที่เหมาะสมเพื่อทำการศึกษาการปฏิบัติตามสมรรถนะหลักของข้าราชการส่วนท้องถิ่นของกลุ่มประชากรชุดใหม่ เพื่อทำให้เกิดผลลัพธ์ในการศึกษาที่ชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น
2. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสมรรถนะหลักของข้าราชการและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน เท่านั้น ควรมีการศึกษาสมรรถนะด้านอื่น ๆ ที่เหมาะสม เช่น สมรรถนะประจำตำแหน่ง สมรรถนะสำหรับผู้บริหาร เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ดวงรัตน์ ธรรมสโรช กฤษณวัต สมหวัง และมูฮัมมัดอัยมัน หะยีมะมิง. (2564). การพัฒนาสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสระบุรี. Rajapark Journal, 15(43), 326-338.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2555). คู่มือการจัดตั้งองค์กรความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2555, จาก http//dlai.go.th

_____. (2564). การพัฒนาสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสระบุรี. Rajapark Journal, 15(43), 326-338.

ปาริชาติวลัยเสถียร. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

รวิภาธรรมโชติ. (2549). สมรรถนะของผู้บริหารระดับกลางในระบบราชการไทย.

สุรศักดิ์ ใจเย็น. (2545). เอกสารประกอบการอบรม เรื่อง Competencies

เกื้อวงศ์บุญสิน. (2547). ประชากรศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์ . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Berg, B.L. (1995). “Focus group interviewing” . Qualitative research methods for the social

Boyatizis. (1 9 8 2). The Competent Manager. New York: McGraw-Hill. Government. Public Administration Review, 52(4), 356-362.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Public Participation in Community Planning Wangkrod Subdistrict Administrative Organization, Bangmunnak District, Phichit Province

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

Krit Phureephong[1], Weeranat Rojanaprapa[2], Karnsith Salaenoy[3] & Supranee Charoenyat[4]*

กฤษณ์ ภูรีพงษ์[1], วีรณัฐ โรจนประภา[2], กรรณสิทธิ์ สะแลน้อย[3] & สุปรานี เจริญญาติ[4]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Krit Phureephong
กฤษณ์ ภูรีพงษ์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: krit.p@plu.ac.th

2. Weeranat Rojanaprapa
วีรณัฐ โรจนประภา
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: weeranat.r@plu.ac.th

3. Karnsith Salaenoy
กรรณสิทธิ์ สะแลน้อย
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: karnsith.s@plu.ac.th

4. Supranee Charoenyat*
สุปรานี เจริญญาติ*
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: supranee.c@plu.ac.th

คำสำคัญ:
การมีส่วนร่วมของประชาชน, การจัดทำแผนชุมชน, องค์การบริหารส่วนตำบล
Keywords:
Public Participation, Planning, Wangkrod Subdistrict Administrative Organization

Article history:
Received: 24/12/2024
Revised: 18/01/2025
Accepted: 17/03/2025
Available online: 31/07/2025

How to Cite:
Krit Phureephong et al. (2025). Public Participation in Community Planning Wangkrod Subdistrict Administrative Organization, Bangmunnak District, Phichit Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 73-80.

ABSTRACT

This thesis conducts a quantitative research method to study the level of people's participation in community planning in Wangkrod Subdistrict, Bangmunnak District, Phichit Province, classified by general status. The sample groups used in the study were people in Wangkrod Subdistrict, Bangmunnak District, Phichit Province, totaling 152 individuals. Data were collected using questionnaires, and the reliability of the questionnaire was obtained using Cronbach's alpha coefficient. The statistics used in the data analysis included percentage, mean, standard deviation, and one-way ANOVA, with differences tested using the Scheffé method.

This research found that public participation in the preparation of community plans in Wangkrod Subdistrict, Bangmunnak District, Phichit Province was overall at a moderate level. The aspect with the highest average was thinking and decision-making, which was at a high level. The item with the lowest mean was monitoring and evaluation, which was at a moderate level. In comparing people's participation in community planning in Wangkrod Subdistrict, Bangmunnak District, Phichit Province, classified by gender, both overall and in each aspect, there was no difference. Classified by age, overall, there was no difference, but there was a statistically significant difference at the 0.05 level when classified by educational level. Overall, there was no difference, while in the monitoring and evaluation aspect, there was a statistically significant difference at the 0.05 level.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร จำแนกตามสถานภาพทั่วไปกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ประชาชนในเขตตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร จำนวน 152 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความแปรปรวนทางเดียว ในกรณีที่มีความแตกต่างก็ทดสอบความแตกต่างโดยวิธีการของเชฟเฟ่

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือด้านการร่วมคิดและตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรจำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันจำแนกตามอายุ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนรายด้าน คือ ด้านการดำเนินการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนรายด้าน คือ ด้านการติดตามและประเมินผล มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บทนำ

ชุมชนในท้องถิ่นถือได้ว่าเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการพัฒนาตนเองเป็นอย่างยิ่งดังที่รองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กล่าวถึงบทบาทของชุมชนในแง่กระบวนการพัฒนาประเทศไว้ว่าถ้าหากมองย้อนหลังกลับไปตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งขณะนั้นนโยบายประเทศไทยเริ่มให้ความสนใจเป็นกรณีพิเศษเกี่ยวกับเรื่องบทบาทชุมชนซึ่งแผนการพัฒนาชนบทในพื้นที่ยากจนชุมชน/หมู่บ้านเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับ การพัฒนาวิธีการพัฒนาอาจทำได้ในรูปแบบเติมทุนต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาขั้นพื้นฐานได้แก่ความเจ็บความจนความไม่รู้อันเป็น 3 ปัญหาหลักของความยากจนถัดมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) จุดเปลี่ยนต่างๆได้เริ่มให้ความสำคัญกับเรื่องการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยมีเครื่องมือในการพัฒนาคือความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่จะไปสร้างและกระตุ้นให้ประชาชนได้เข้าถึงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยตนเองและการพึ่งพาจากบริการต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงที่มีกางเปลี่ยนแปลงอย่างมากโดยมีจุดเปลี่ยนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเพื่อพัฒนาตนเองและกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดทำแผนชุมชนโดยเน้นเรื่องของคนเป็นศูนย์กลางโดยมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นสะพานสำหรับเชื่อมไปสู่การยกระดับขีดความสามารถของคนและชุมชนต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้มีการกำหนดขั้นตอนเพื่อก่อให้เกิดการเป็นชุมชนพึ่งตนเองซึ่งเป็นแนวทางใหม่ในขณะนั้น (กรมการพัฒนาชุมชน. กระทรวงมหาดไทย. 2564: 1-2) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศให้เป็น "สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน" (Green and Happiness Society) และมีแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10ให้ความสำคัญกับการเมืองระดับท้องถิ่นซึ่งมีความใกล้ชิดกับประชาชนในระดับรากหญ้าและส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมมากขึ้นเน้นการพึ่งตนเองช่วยเหลือเกื้อกูลกันควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนในภาพรวมทั้งด้านกายภาพเศรษฐกิจ

และสังคมที่อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมรวมพลังเพื่อให้เมืองและชุมชนมีความสงบสะอาดปลอดภัยประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีวิถีชีวิตดีมีความสุข (รุ่งรัศมี ศรีวงศ์พันธ์, 2560)

แผนชุมชนเป็นกลไกที่ชาวบ้านหรือคนในชุมชนร่วมกันกำหนดชีวิตและความเป็นอยู่ในอนาคตรวมทั้งหาวิธีแก้ไขปัญหาที่คนเองประสบอยู่ในปัจจุบันเป็นผลผลิตของการเรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเองให้เป็นไปตามที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้โดยคนในชุมชนได้ร่วมกันคิดร่วมกันกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักการพึ่งพาตนเองลดการพึ่งพิงภายนอกด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากรภูมิปัญญาวิถีชีวิตวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลักซึ่งบางกิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถทำได้เองก็สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้โดยชุมชนเสนอแผนเพื่อบรรจุเป็นแผนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือแผนงานโครงการของข้าราชการได้แผนชุมชนมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามความเข้าใจของแต่ละท้องถิ่นอาทิแผนแม่บทชุมชนแผนชุมชนพึ่งตนเองแผนชีวิตเป็นต้น (คู่มือการจัดทำแผนชุมชนและแนวทางการให้การสนับสนุนตามยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข. 2564: 1-2) การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญต่อการจัดทำแผนชุมชนนี้เป็นอย่างมากดังที่ไพโรจน์สุขสัมฤทธิ์ (2560: 24-30) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมคือช่วยให้ประชาชนรู้สึกยอมรับและเป็นเจ้าของโครงการผ่านมาทางชุมชนได้ร่างและทบทวนแผนชุมชนที่มีอยู่ที่มีอยู่เดิมเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายอยู่ดีมีสุขระดับอำเภอและจังหวัดผลสรุปข้อมูลปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขอย่างไรก็ตามในการร่วมกันทำประชาคมและทำแผนชุมชนที่ผ่านมาพบว่าโดยภาพรวมแล้วมีบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีประสบการณ์และขีดความสามารถในการแสดงออกจำนวนน้อยเป็นผู้เสนอปัญหาและแนวทางต่างๆแต่สำหรับคนส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้รับฟังและมีส่วนร่วมในการลงประชามติรับหรือไม่รับแผนงานหรือโครงการเห็นได้ว่าในกระบวนการพัฒนาชุมชนดังกล่าวเป็นรูปแบบของการรอการสนับสนุนงบประมาณเพียงอย่างเดียวแนวทางที่มีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาชุมชนจึงควรที่จะมีการจัดทำแผนชุมชนโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมีการระดมทรัพยากรให้ความช่วยเหลือและยอมรับผลที่เกิดขึ้นอันจะเป็นวิธีการที่ดีสำหรับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชุมชนไปสู่ความสำเร็จดังวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลวังกรดอำเภอบางมูลนากจังหวัดพิจิตรว่าที่ผ่านมาประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้นๆมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับใดปัญหาอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับใดเป็นเช่นไรและปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนบ้างอันจะเป็นแนวทางในการปรับปรุง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนากจังหวัดพิจิตรจำแนกตามสถานภาพทั่วไป
3. เพื่อสรุปข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังกรดอำเภอบางมูลนากจังหวัดพิจิตร

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในเขตตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร จำนวน 2,369 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลวังกรด2565: 5)กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยสุ่มตัวอย่างจากตาราง Kerjcie and Morgen. (1970: 186) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 152 คน

2. เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังกรด

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน: กรณีศึกษาตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้ ความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานด้วย t-test และOne -Way ANOVA

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 55.92 อายุ 31-40 ปีจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 35.53 ระดับการศึกษามัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 44.74

2. ผลการวิเคราะห์พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$=3.48, S.D.= 0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการร่วมคิดและตัดสินใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.89, S.D.= 0.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือการร่วมจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรมในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.73, S.D.= 0.95) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือการร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพต่อส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$=3.35, S.D.= 0.77)

2.2 ด้านการดำเนินการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$=3.46, S.D.= 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือการร่วมประชาสัมพันธ์กำหนด การประชุมประชาคมเพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.64, S.D.= 0.63) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือการร่วมเผยแพร่ความก้าวหน้าของการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$=3.23, S.D.= 0.52)

2.3 ด้านการติดตามและประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$=3.45, S.D.= 0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือการร่วมประเมินผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่บรรจุไว้ในแผนชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.63, S.D.= 0.66) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือการร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสของการบริหารงานอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$=3.26, S.D.= 0.65)

3. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ตำบลวังกรดอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรจำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันจำแนกตามอายุ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนรายด้าน คือ ด้านการดำเนินการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันส่วนรายด้าน คือ ด้านการติดตามและประเมินผล มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุป

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการร่วมคิดและตัดสินใจอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการร่วมจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรมในการจัดทำแผนชุมชน ในขณะที่การร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นที่มีอย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง โดยการร่วมประชาสัมพันธ์กำหนดการประชุมประชาคมเพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ส่วนการร่วมเผยแพร่ความก้าวหน้าของการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง โดยการร่วมประเมินผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่บรรจุไว้ในแผนชุมชนอยู่ในระดับมาก ส่วนการร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสของการบริหารงานอยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลวังกรดตามเพศและระดับการศึกษาพบว่าโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการติดตามและประเมินผลที่มีความแตกต่างกันตามระดับการศึกษา สำหรับการเปรียบเทียบตามอายุพบว่าภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการดำเนินการที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

อภิปรายผล

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เพราะว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชนและวิทยากรขาดประสบการณ์ ส่วนใหญ่ใช้วิทยากรกระบวนการที่คัดเลือกจากคนในชุมชน ซึ่งอาจมีความรู้และประสบการณ์ยังไม่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนกระบวนการจัดทำแผนชุมชน จึงทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลางซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉันทนา สุพลจิตร (2559) ได้ศึกษาบทบาทของประชาชนในการจัดทำแผนหมู่บ้าน / ชุมชน: กรณีศึกษาประชาชนในเขตตำบลดงเสือเหลือง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ผลของการศึกษาพบว่า ผลการศึกษาระดับบทบาทของประชาชนในการจัดทำแผนหมู่บ้าน พบว่าประชาชนมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการร่วมคิดและตัดสินใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก เพราะว่ามีส่วนร่วมจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรมในการจัดทำแผนชุมชน และร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหาความต้องการของท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของน้ำเงิน กุลคง (2559) การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสามปี ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสามปีของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านที่มีส่วนร่วมอันดับที่หนึ่ง คือ ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาอันดับรองลงมาคือ ด้านการวางแผนดำเนินกิจกรรม ด้านการลงทุนและปฏิบัติงาน และอันดับสุดท้ายคือ ด้านการติดตามและประเมินผล ตามลำดับ

ด้านการดำเนินการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เพราะว่า ขาดการร่วมเผยแพร่ความก้าวหน้าของการจัดทำแผนชุมชนและขาดการส่งเสริมการร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหาจากการจัดทำแผนชุมชนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอร่าม เพชรเรืองสุด (2559) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทำแผนพัฒนาตำบลกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่าเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านการมีส่วนร่วมในการคิด ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ด้านการติดตามและประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เพราะว่า ขาดการร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสของการบริหารงาน และขาดการร่วมติดตามประเมินผลว่าโครงการที่บรรจุในแผนชุมชนสอดรับกับแนวทางกำหนดซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติคุณ หยำวิไล (2559) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาการสามปีของเทศบาลเมืองบางมูลนาก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาพบว่าในภาพรวมพบว่าด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่ว นร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติ และด้านการส่วนร่วมการติดตามและประเมินผล

การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

จำแนกตามเพศโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันเพราะว่า เพศไม่มีผลกับการ มีส่วนร่วม เนื่องจากมีความส่วนร่วมในการร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหาความต้องการของท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยกิตติคุณ หยำวิไล (2559) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาการสามปีของเทศบาลเมืองบางมูลนาก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาพบว่าการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ไม่แตกต่างกัน

จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนรายด้าน คือ ด้านการดำเนินการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เพราะว่า อายุที่แตกต่างกันทำให้มีผลกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการโดยอายุ 18-30 ปี มีส่วนร่วมในการดำเนินงานน้อยกว่า อายุ 50 ปีขึ้นไปซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยอร่าม เพชรเรืองสุด (2559) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทำแผนพัฒนาตำบลกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มี อายุ และระยะที่อาศัยในชุมชนต่างกัน พบว่าการมีส่วนร่วมต่อการบริหารการปกครองท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนรายด้าน คือ ด้านการติดตามและประเมินผลมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เพราว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลกับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เนื่องระดับการศึกษามัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมประเมินผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่บรรจุไว้ในแผนชุมชน น้อยกว่าระดับการศึกษาปริญญาตรีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยฉันทนา สุพลจิตร (2559) ได้ศึกษาบทบาทของประชาชนในการจัดทำแผนหมู่บ้าน / ชุมชน: กรณีศึกษาประชาชนในเขตตำบลดงเสือเหลือง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ผลของการศึกษาพบว่าผลการทดสอบความแตกต่างคุณลักษณะทั่วไปของประชาชนช่วงอายุ การศึกษา และอาชีพที่แตกต่างกันจะมีบทบาทในการจัดทำแผนหมู่บ้านแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านการร่วมคิดและตัดสินใจสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ความรับผิดชอบมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการชี้แจงในเรื่องปัญหาต่างๆ ของประชาชนในพื้นที่เพื่อให้ทราบความต้องการอันแท้จริงของประชาชนตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกำหนดวิธีการในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

2. ด้านการดำเนินการควรมีการชี้แจงประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องกำหนดเวลา และสถานที่ที่เหมาะสม มีความสะดวกต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น และควรจัดทำแหล่งสนับสนุนความรู้ให้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน เช่นการจัดบอร์ด การแจกเอกสาร แผ่นพับ เสียงตามสายให้ความรู้ประชาชน 3. ด้านการติดตามและประเมินผลควรสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเกี่ยวกับการจัดทำแผนว่าแผนนั้นจะสำเร็จได้ก็ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในทุก ๆ ขั้นตอน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนในหมู่บ้านอื่นเพื่อหาข้อเปรียบเทียบผลการศึกษาในแต่ละหมู่บ้านภายในตำบล

2. ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผนในด้านต่างๆ เพื่อให้ทราบปัจจัยที่มีผลอันแท้จริง

3. ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนในเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบการสังเกตหรือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.(2565). คู่มือการจัดทำแผนชุมชนและแนวทางการให้การสนับสนุนตามยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดน.

กรมการพัฒนาชุมชนและแผนชุมชน.(2565). มติชน. 20 เมษายน 2565: 10.

กองราชการส่วนตำบลกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย. (2565). คู่มือการปฏิบัติงานการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพมหานคร: อาสารักษาดินแดน.

กระทรวงมหาดไทย.กรมการพัฒนาชุมชน.(2565). แนวทางการพัฒนาคุณภาพแผนชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาระบบบริหารจัดการชุมชนสำนักพัฒนา และส่งเสริมศักยภาพชุมชนกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงฯ.

กิตติคุณ หยำวิไล. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาการสามปีของเทศบาลเมืองบางมูลนาก อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร.วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยนเรศวร.

จุไรรัตน์อินทร์โต. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน:กรณีศึกษาชุมชนในเขตบางตาเถรอำเภอสองพี่น้องจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชนัฐนฤปทุม. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.

ดิเรก ฤกษ์หร่าย. (2559). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรุงสยามการพิมพ์.

เดช อิงคสิทธิ์. (2557). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกริก.

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภาการพิมพ์.

นุกุล วัฒนากร. (2557). การมีส่วนร่วมของประชานในการปกครองท้องถิ่น:ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักน้อยอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

น้ำเงิน กุลคง. (2559). การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสามปี ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต วิทยาลัยทองสุข.

บุญชม ศรีสะอาด และบุญส่ง แก้วนิล. (2559). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาร์

Krejcie, R. V. & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activitie. Educational & Psycological Measurement: 607-610.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Study of The Relationship Between Motivation and Competencies of Rahan Subdistrict Municipality Employees, Bueng Samakkhi District, Kamphaeng Phet Province

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับสมรรถนะของพนักงาน เทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร

Prachern Trinetr[1], Sunimit Chumphong[2], Somkid Srising[3]
Termsak Suwansak[4] & Jiratchaya Jayok[5]*
ประเชิญ ตรีเนตร์[1], สุนิมิตร ชุ่มพงษ์[2], สมคิด ศรีสิงห์[3], เติมศักดิ์ สุวรรณศักดิ์[4] & จิรัชยา จ่ายก[5]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *
1. Prachern Trinetr
ประเชิญ ตรีเนตร์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: prachern.t@plu.ac.th

2. Sunimit Chumphong
สุนิมิตร ชุ่มพงษ์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: sunimit.c@plu.ac.th

3. Somkid Srising
สมคิด ศรีสิงห์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: somkid.s@plu.ac.th

4. Termsak Suwansak
เติมศักดิ์ สุวรรณศักดิ์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: termsak.s@plu.ac.th

5. Jiratchaya Jayok*
จิรัชยา จ่ายก*
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: jiratchaya.j@plu.ac.th

คำสำคัญ:
ความสัมพันธ์, แรงจูงใจ, สมรรถนะ,พนักงานเทศบาลตำบลระหาน
Keywords:
Relationship, Motivation, Competencies, Municipality Employees

Article history:
Received: 22/12/2024
Revised: 21/02/2025
Accepted: 28/06/2025
Available online: 01/08/2025

How to Cite:
Prachern Trinetr et al. (2025). A Study of The Relationship Between Motivation and Competencies of Rahan Subdistrict Municipality Employees, Bueng Samakkhi District, Kamphaeng Phet Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 81-90.

ABSTRACT

The objectives of this research were to 1) study the motivation of Rahan Subdistrict Municipality employees. Bueng Samakkhi District Kamphaeng Phet Province 2) Study the main competencies of Rahan Subdistrict Municipality employees. Bueng Samakkhi District Kamphaeng Phet Province and 3) study the relationship between Motivation and competency of employees in Rahan Subdistrict Municipality Bueng Samakkhi District Kamphaeng Phet Province The population used in this research was 50 people, consisting of all personnel working in Rahan Subdistrict Municipality. Bueng Samakkhi District Kamphaeng Phet Province. The tool used in the research was a questionnaire. Statistics used in the research included percentages, means, standard deviations. and the Pearson correlation coefficient. The research results found that Motivation of personnel in Rahan Subdistrict Municipality Bueng Samakkhi District Kamphaeng Phet Province Overall, it is at a high level. And when considering each aspect with the average values sorted from highest to lowest as follows: Responsibility in the work Nature of work Aspects of success in work Work environment In terms of being accepted and respected and progress in Work duties in order. Key competencies in the work of personnel In Rahan Subdistrict Municipality Bueng Samakkhi District Kamphaeng Phet Province Overall, it is at a high level. When considering each aspect with an average Arranged from highest to lowest as follows: Service is excellent. Adhering to correctness and ethics Teamwork Focusing on results and understanding of organizations and work systems, respectively. Relationship between motivation and competency of personnel in Rahan Subdistrict Municipality. Bueng Samakkhi District Kamphaeng Phet Province The relationship is in the same direction, except for the motivation in being respected There is no relationship with competency in teamwork, that is, if personnel are more motivated, it will affect the main competency of personnel to increase to a moderate level, with statistical significance at the .01 level.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแรงจูงใจของพนักงานเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร 2) ศึกษาสมรรถนะหลักของพนักงานเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง แรงจูงใจกับสมรรถนะของพนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 50 คน ประกอบด้วยบุคลากรทั้งหมดที่ปฏิบัติงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร เครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจาก มากไปน้อย ดังนี้ ด้านความรับผิดชอบในงาน ด้านลักษณะของงาน ด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับงาน ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ และด้านความเจริญก้าวหน้าใน หน้าที่การงาน ตามลำดับ สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร ในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยมีค่าเฉลี่ย เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการบริการเป็นเลิศ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการมุ่งผลสัมฤทธ และด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน ตามลำดับ และความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับสมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน ยกเว้น แรงจูงใจในด้าน การได้รับการยอมรับนับถือ ไม่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะในด้านการทำงานเป็นทีม กล่าวคือ ถ้า บุคลากรมีแรงจูงใจมากขึ้นจะส่งผลต่อสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ ปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บทนำ

การจูงใจจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารควรต้องเรียนรู้ทั้งหลักการและเทคนิค ตลอดจนสั่งสม ประสบการณ์จากชีวิตจริงเพื่อที่จะกระตุ้นให้บุคลากรในองค์การแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันบุคลากรผู้ปฏิบัติงานทั่วไปในองค์การต่าง ๆ ก็สมควรต้องศึกษาการจูงใจ เพื่อที่จะเข้าใจพฤติกรรมของบุคลากรและองค์กร (ณัฏฐพัชร์ ลาภบำรุงวงศ์, 2562) แรงจูงใจในการ ทำงานเป็นสิ่งสำคัญสำหรับองค์กรที่จะเข้าใจและจัดโครงสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่มีประสิทธิผล เนื่องจากบทบาทของแรงจูงใจในการทำงานที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและประสิทธิภาพในที่ทำงาน การสร้างแรงจูงใจจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอีกประการหนึ่งขององค์กร ที่จะต้องสร้างสรรค์การจูงใจในองค์กร เพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์การ เพราะการจูงใจจะช่วยจะทำให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรดีขึ้น มีกำลังใจในการปฏิบัติงาน ช่วยบำบัดความต้องการ ความจำเป็น ความเดือดร้อนของบุคคลากรในองค์กรได้ และจะทำให้บุคลากรในองค์กรเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันจะก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานในทิศทางที่ต้องการและตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

ประเทศไทยมีการนำแนวคิดเรื่องสมรรถนะมาใช้ครั้งแรกในองค์กรของเอกชน สำหรับองค์กร ภาครัฐถูกมีการนำเรื่องสมรรถนะมาใช้โดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) โดย เพื่อสมรรถนะสำหรับข้าราชการพลเรือน ซึ่งประกอบด้วยสมรรถนะ และสมรรถนะประจำกลุ่มงาน มี วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ข้าราชการผู้ปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ให้ได้ดียิ่งขึ้นไป และ สมรรถนะจะมีบทบาทในการ พัฒนาการบริหาร

ทรัพยากรมนุษย์ในองค์การภาครัฐมากขึ้น และการนำสมรรถนะ (Competency) มาใช้ในการบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งพัฒนาให้ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพ มีความสามารถ เหมาะสมสำหรับรองรับภารกิจและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและตอบสนอง ความต้องการของประชาชน กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีการกำหนดต้นแบบสมรรถนะ ที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งข้าราชการสวนท้องถิ่นหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ตามประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น เรื่อง กำหนดมาตรฐานกลางในการบริหารงานบุคคลส่วน ท้องถิ่น (ฉบับที่ 4) เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เรียกว่า สมรรถนะหลัก 5 รายการ อันได้แก่ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 3) ความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน 4) การบริการเป็นเลิศ 5) การทำงานเป็นทีม โดยในแต่ละสมรรถนะจะมีการกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ หรือตัวอย่างพฤติกรรมในแต่ละระดับ

ดังนั้นผู้ศึกษาในฐานะผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งนักทรัพยากรบุคคลในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร จึงสนใจศึกษาเรื่องแรงจูงใจที่มีผลต่อสมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อจะได้ทราบถึงแรงจูงใจของบุคลากรและสมรรถนะของบุคลากรในปัจจุบัน สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้สำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของเทศบาลตำบลระหานในการปฏิบัติงานและต่อการบริหารจัดการระบบการปฏิบัติงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรและสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแรงจูงใจของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อศึกษาสมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับสมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 50 คน ประกอบด้วย พนักงานเทศบาล พนักงานครูเทศบาล พนักงานจ้างตามภารกิจ พนักงานจ้างทั่วไป (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2566)

2. เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจ 6 ด้าน ของพนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร โดยแรงจูงใจ 6 ด้าน ประกอบด้วย ความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบในงาน ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับงาน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะหลักของบุคลากร **5** ด้าน ของ พนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร โดยสมรรถนะหลักของบุคลากร **5** ด้าน ประกอบด้วย การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ความ เข้าใจในองค์กรและระบบงาน การบริการเป็นเลิศ และการทำงานเป็นทีม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานด้วย t-test และ One -Way ANOVA

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของบุคลากรส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 31 คน คิด เป็นร้อยละ 62.00 มีอายุ 40 - 50 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 44.00 ตำแหน่ง พนักงานเทศบาลและพนักงานจ้างทั่วไปเท่ากัน จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อย ละ 36.00 มีเงินเดือนต่ำกว่า หรือเท่ากับ 10,000 บาท จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจของพนักงานเทศบาล ตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (x = 3.72, S.D. = 0.72) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านความรับผิดชอบในงาน อยู่ในระดับมาก (μ = 4.02, a = 0.67) รองลงมาคือ ด้านลักษณะของงาน อยู่ในระดับมาก (x = 3.91, S.D. = 0.69) ด้านความสำเร็จในการทำงาน อยู่ในระดับมาก (μ = 3.83 S.D. = 0.70) ด้านสภาพแวดล้อม เกี่ยวกับงาน อยู่ในระดับมาก (x = 3.76, S.D. = 0.72) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับ ปานกลาง (x = 3.45, S.D. = 0.73) และด้านความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน อยู่ในระดับปาน กลาง (x = 3.37, S.D. = 0.81) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ระดับสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (x = 4.20, S.D. = 0.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริการเป็นเลิศ อยู่ในระดับมากที่สุด (x = 4.48, S.D. = 0.55) รองลงมาคือ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด (x = 4.36, S.D.) = 0.63) ด้านการทำงานเป็นทีม อยู่ในระดับมากที่สุด (x = 4.27, S.D. = 0.62) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ อยู่ในระดับมาก (x = 4.10, S.D. = 0.62) และด้าน ความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน อยู่ในระดับมาก (x = 3.78, S.D. = 0.76) ตามลำดับ

สรุป

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับสมรรถนะของพนักงานเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่าง แรงจูงใจกับสมรรถนะของ พนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า แรงจูงใจของ พนักงาน มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับสมรรถนะของพนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ร้อยละ 61.00 (r = 0.610, sig. = 0.000) นั่นคือ ปฏิเสธ สมมติฐานหลัก (Ho) และยอมรับสมมติฐานรอง (H1) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับ สมรรถนะของพนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยแรงจูงใจของพนักงานในด้านความรับผิดขอบในงาน (x4) มีระดับ ความสัมพันธ์กับสมรรถนะของพนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร สูงที่สุด คือ ร้อยละ 59.40 (r = 0.594, sig. = 0.000) รองลงมาเป็นแรงจูงใจของพนักงานในด้านลักษณะของงาน (x3) มีระดับ

ความสัมพันธ์กับสมรรถนะของพนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ร้อยละ 57.70 (r = 0.577, sig. = 0.000) แรงจูงใจ ของพนักงานในด้านสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับงาน (x6) มีระดับความสัมพันธ์กับสมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ร้อยละ 48.50 (r = 0.485, sig. = 0.000) แรงจูงใจของพนักงานในความสำเร็จในการทำงาน (X1) มีระดับความสัมพันธ์กับสมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ร้อยละ 46.80 (r = 0.468, sig. = 0.000) แรงจูงใจของพนักงานในด้านความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การ งาน (x5) มีระดับความสัมพันธ์กับสมรรถนะของพนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ร้อยละ 45.60 (r = 0.456, sig. = 0.000) และแรงจูงใจของพนักงานใน ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ (x2) มีระดับความสัมพันธ์กับสมรรถนะของพนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ต่ำสุดคือ ร้อยละ 41.00 (r = 0.410, sig. = 0.000) ตามลำดับ สามารถพิจารณารายด้านได้ดังนี้

1. แรงจูงใจของบุคลากรด้านความสำเร็จในการทำงาน มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับ สมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน (Y3) (r = 0.452, sig. = 0.000) รองลงมาด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Y1) (r = 0.412, sig. = 0.000) ด้านการยึดมั่นในความ ถูกต้องและจริยธรรม (Y2) (r = 0.375, sig. = 0.000) ด้านการบริการเป็นเลิศ (Y4) (r = 0.278, sig. = 0.000) และน้อยที่สุดคือ ด้านการทำงานเป็นทีม (Y5) (r = 0.268, sig. = 0.000) ตามลำดับ ซึ่งมี ความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ 1) ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน 2) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ และอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและ จริยธรรม 2) ด้านการบริการเป็นเลิศ 3) ด้านการทำงานเป็นทีม

2. แรงจูงใจของบุคลากรด้านการได้รับการยอมรับนับถือ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับ สมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน (X2,Y3) (r = 0.461, sig. = 0.000) รองลงมาด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม (X2,Y2) (r = 0.369, sig. = 0.000) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ (X2,Y1) (r = 0.389, sig. = 0.000) ด้านการบริการเป็นเลิศ (X2,Y4) (r = 0.238, sig. = 0.000) และน้อยที่สุดคือ ด้านการทำงานเป็นทีม (X2,Y5) (r = 0.100, sig. = 0.201) ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ 1) ด้านความเข้าใจในองค์กรและ ระบบงาน อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 2) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 3) ด้านการบริการเป็นเลิศ และอยู่ในระดับต่ำ 1 ด้าน คือ 1) ด้านการทำงาน เป็นทีม

3. แรงจูงใจของบุคลากรด้านลักษณะของงาน มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับสมรรถนะ ของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ (X3,Y1) (r = 0.553, sig. = 0.000) ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน (X3,Y3) (r = 0.515, sig. = 0.000) รองลงมาด้านการยึดมั่นในความถูกต้อง และจริยธรรม (X3,Y2) (r = 0.455, sig. = 0.000) ด้านการบริการเป็นเลิศ (X3,Y4) (r = 0.358, sig. = 0.000) และน้อยที่สุดคือ ด้านการทำงานเป็นทีม (X3,Y5) (r = 0.329, sig. = 0.000) ตามลำดับ ซึ่งมี ความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน คือ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ด้านความเข้าใจในองค์กร และระบบงาน 3) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 4) ด้านการบริการเป็นเลิศ และอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ 1ด้าน คือ 1) ด้านการทำงานเป็นทีม

4. แรงจูงใจของบุคลากรด้านความรับผิดชอบในงาน มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับ สมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ (X4, Y1) (r = 0.535, sig. = 0.000) ด้าน ความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน (X4,Y3) (r = 0.512, sig. = 0.000) รองลงมาด้านการยึดมั่นใน ความถูกต้องและจริยธรรม (X4,Y2) (r = 0.474, sig. = 0.000)

ด้านการบริการเป็นเลิศ (X4,Y4) (r = 0.428, sig. = 0.000) และน้อยที่สุดคือ ด้านการทำงานเป็นทีม (X4, Y5) (r = 0.336, sig. = 0.000) ตามสำคัญ ซึ่งมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน คือ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ด้านความ เข้าใจในองค์กรและระบบงาน 3) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 4) ด้านการบริการเป็นเลิศ และอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ 1ด้าน คือ 1) ด้านการทำงานเป็นทีม

5. แรงจูงใจของบุคลากรด้านความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีความสัมพันธ์ในทิศทาง เดียวกันกับสมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ (X5,Y1) (r = 0.460, sig. = 0.000) ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน (X5,Y3) (r = 0.429, sig. = 0.000) รองลงมา ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม (X5,Y2) (r = 0.401, sig. = 0.000) ด้านการบริการเป็น เลิศ (X5,Y4) (r = 0.232, sig. = 0.003) และน้อยที่สุดคือ ด้านการทำงานเป็นทีม (X5, Y5) (r = 0.217, sig. = 0.005) ตามสำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ 2) ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน และอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 2) ด้านการบริการเป็นเลิศ 3) ด้านการทำงานเป็นทีม

6. แรงจูงใจของบุคลากรด้านสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับงาน มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับ สมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน (X6,Y3) (r = 0.427, sig. = 0.000) รองลงมาด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ (X6,Yi) (r = 0.416, sig. = 0.000) ด้านการทำงานเป็น ทีม (X6,Y5) (r = 0.381, sig. = 0.000) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม (X6,Y2) (r = 0.319, sig. = 0.000) และน้อยที่สุดคือ ด้านการบริการเป็นเลิศ (X6,Y4) (r = 0.316, sig. = 0.000) ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ 1) ด้านความเข้าใจในองค์กรและ ระบบงาน 2) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ และอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการทำงานเป็น ทีม 2) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 3) ด้านการบริการเป็นเลิศ

อภิปรายผล

1. แรงจูงใจของพนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ การที่บุคลากรได้รับ มอบหมายงานที่สำคัญ ลักษณะงานที่เหมาะสม มีการมุ่งหวังสำเร็จในการทำงาน นอกจากนี้การมี สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้บุคลากรมีแรงจูงใจที่แสดงออกถึงความตั้งใจที่ปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของทวีพร อินทร (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับสมรรถนะของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ของอำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี กาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ของอำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรดา ไชยบรรดิษฐ์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อ ความผูกพันองค์การของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการทำงานของครูในโรงเรียนด้านปัจจัยจูงใจภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรินทร์ กลายสุวรรณ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท ไฮเวย์ จำกัด ผลการวิจัย พบว่า พนักงาน บริษัท ไฮเวย์ จำกัด มี แรงจูงใจอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภิ ขานดาบ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัย แรงจูงใจที,มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรศาลยุติธรรมภาค 4 ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรศาลยุติธรรมภาค 4 พบว่า โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก

2. สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ บุคลากรเป็นผู้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยึดมั่นในจรรยาบรรณ เอาใจใส่ต่อการให้บริการประชาชน ให้ความสำคัญกับประชาชนทุกคน คำนึงถึง ประโยชน์ที่,จะเกิดขึ้นในองค์กรของ จึงส่งผลให้สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากร ใน เทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรัณน์พัชร์ ไผ่พูล (2559) ได้ศึกษาเรื่อง สมรรถนะการปฏิบัติงานของ บุคลากรเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัย พบว่า ระดับ สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับสูง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภิ ขานดาบ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัย แรงจูงใจที่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรศาลยุติธรรมภาค 4 ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรศาลยุติธรรมภาค 4 พบว่า โดยรวมอยู่ ในระดับมากที่สุด

3. ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับสมรรถนะของบุคลากรในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้น แรงจูงใจในด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ไม่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะในด้านการทำงานเป็นทีม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ถ้าแรงจูงใจของบุคลากรมากขึ้นสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของบุคลากรย่อมมีมากขึ้นด้วยเช่นกัน

4. แรงจูงใจของบุคลากรกับสมรรถนะด้านความมุ่งผลสัมฤทธิ์ มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงจูงใจมีความสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรได้อย่างเต็มความสามารถ แรงจูงใจส่งผลให้เกิดความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงพรโพธสร (2558) ได้ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานและความผูกพันต่อ องค์กรของครูผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและความผูกพันต่อองค์กร ของครู ผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความสัมพันธ์ กันในระดับปานกลาง

5. แรงจูงใจของบุคลากรกับสมรรถนะด้านการยึดมั่นในความถูกต้อง มีความสัมพันธ์ ไปในทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงจูงใจมีส่วนที่จะช่วยให้บุคลากรยึด มั่นในความถูกต้อง ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากท้องถิ่นของตน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏฐ์นรินทร์ สุขลิ้ม (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะ กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการในสังกัดราชการส่วนภูมิภาคประจำจังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการใน สังกัดราชการส่วนภูมิภาคประจำจังหวัดตรังพบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวก

6. แรงจูงใจของบุคลากรกับสมรรถนะด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหากบุคลากรมีแรงจูงใจที่จะปฏิบัติงานแล้ว ก็จะส่งผลในการปฏิบัติงานให้มีความคล่องตัว การมีความเข้าใจในระบบงาน มีการพัฒนาตนเองประยุกต์ใช้ความเทคโนโลยี ระบบกระบวนการทำงาน ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่นบรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏฐ์นรินทร์ สุขลิ้ม (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการในสังกัดราชการส่วน ภูมิภาคประจำจังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะกับประสิทธิภาพการ ปฏิบัติงานของข้าราชการในสังกัดราชการส่วนภูมิภาคประจำจังหวัดตรังพบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวก

7. แรงจูงใจของบุคลากรกับสมรรถนะด้านด้านบริการเป็นเลิศ มีความสัมพันธ์ไปใน ทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงจูงใจส่งผลต่อบุคลากรในการให้บริการ ประชาชนไม่มากนัก เพราะบุคลการที่ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างยึดหลัก ธรรมาภิบาล บริการเพื่อประชาชนเป็นหลักอยู่แล้ว จึงมีความใส่ใจในความต้องการที่แท้จริงของ ผู้รับบริการหรือประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภี ขานดาบ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัย แรงจูงใจที่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรศาลยุติธรรมภาค 4 ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรศาลยุติธรรมภาค 4 พบว่า ปัจจัย แรงจูงใจที่ มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของ บุคลากรศาลยุติธรรมภาค 4 โดยรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับค่อนข้างสูง

8. แรงจูงใจของบุคลากรกับสมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีม มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะแรงจูงใจส่งผลต่อบุคลากรในการทำงานเป็นทีม ไม่มากนัก โดยเฉพาะแรงจูงใจในด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ไม่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะใน ด้านการทำงานเป็นทีม แต่บุคลการที่ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยังมีการประสานงาน กัน ร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของทีมอย่างดี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ได้อย่างดีที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรดา ไชยบรรดิษฐ์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการ ทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์การของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 11 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 มี ความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับสมรรถนะของพนักงานเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บังคับบัญชาในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ควรดำเนินการเสริมแรงจูงใจของพนักงานในด้านการได้รับการยอมรับนับถือ และด้านความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน โดยการส่งเสริมให้บุคลากรได้รับมอบหมายงานที่สำคัญ อีกทั้งควรมีการเสริมแรงด้วยการให้มีการการยกย่อง ชมเชย แสดงความยินดี ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ด้วยกัน ควรส่งเสริมให้พนักงานมีการขอคำปรึกษาเรื่องการปฏิบัติงานและเรื่องส่วนตัวจากเพื่อน ร่วมงานหรือจากผู้บังคับบัญชา ควรส่งเสริมให้พนักงานได้รับกำลังใจจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อน ร่วมงานอยู่เสมอ ควรสนับสนุนความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานของบุคลากร ควรสนับสนุนให้ ได้รับตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น ควรสนับสนุนในการศึกษาต่อในรูปแบบต่าง ๆ และควรสนับสนุนและให้โอกาสเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง

2. พนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ควรมีการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน ซึ่งบุคลากรควรตั้งเป้าหมายการปฏิบัติงาน ควรปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถเมื่อได้รับมอบหมายงานต่าง ๆ ควรมีการปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติงานให้มีความรวดเร็ว ปรับปรุงพัฒนาผลงานของตนเองอยู่เสมอ ควรมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

3. ผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บังคับบัญชาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ของอำเภอ หนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ควรสนับสนุนให้พนักงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็น ผู้ใต้บังคับบัญชา ได้มีโอกาสแสดงความ

คิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนางานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บังคับบัญชาควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ควรมีการจัดฝึกอบรมเรื่องการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากร ควรให้ความสนใจในการดูแลเอาใจใส่ และช่วยแกไข ปัญหาเมื่อมีปัญหาในการปฏิบัติงาน เปรียบเสมือนทุกคนในองค์กรเป็นคนในครอบครัว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่พนักงานในเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงมัคคี จังหวัดกำแพงเพชร ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อนำผลการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องและนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

2. ควรศึกษาการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้เป็นแนวทางใน การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรขององค์กรในอนาคตได้

เอกสารอ้างอิง

กิติมา ปรีดีดิลก. (2545). *ทฤษฎีการบริหารองค์การ*. กรุงเทพฯ: ธนการพิมพ์.

กุสุมา จ้อยข้างเนียม. (2547). *แรงจูงใจในการทำงานของพนักงานสำนักงานใหญ่ บมจ.ธนาคารกสิกรไทย* (ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

โกวิทย์ พวงงาม. (2554). *รายงานการประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศเพื่อรับรางวัลพระปกเกล้าประจำปี 2554*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

จารุวรรณ กมลสินธุ์. (2548). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมนวนคร* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ชัชรินทร์ ทองหม่อมราม, & บุญอนันต์ พินัยทรัพย์. (2562). แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารการเมืองการปกครอง, 11*(1), 118–139.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2544). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: เทพเนรมิตการพิมพ์.

ณัฏฐ์นรินทร์ สุขลิ้ม. (2562). *ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการในสังกัดราชการส่วนภูมิภาคประจำจังหวัดตรัง* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ดวงพร โพธสร. (2558). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานและความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทรา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.

ดวงพร หุตะเสรี. (2544). *การศึกษาจุดหมายในอาชีพ แรงจูงใจในการบริหารและพฤติกรรม* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เดเนียล วิท. (ม.ป.ป.). *การปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา. อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม. (2546). *หลักการและมิติใหม่ในอนาคต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทวีพร อินทร. (2564). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับสมรรถนะของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของอำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

ทิพสุดา ลีลาศิริคุณ. (2545). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการและเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการสังกัดกรมประชาสงเคราะห์* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธนารี ริมพงษ์พิศาล. (2555). *แรงจูงใจที่มีผลการปฏิบัติงานของลูกจ้างเหมาแรงงาน การประปานครหลวงสำนักงานใหญ่* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธีรดา ไชยบรรดิษฐ์. (2562). *แรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์การของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2538). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุริยาสาส์น.

ปพิชญา ศรีจันทรา. (2563). *แรงจูงใจและประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบริษัทขนส่งแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ประหยัด หงส์ทองคำ. (2524). *สมรรถนะขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น: บทบาทของเทศบาลและสุขาภิบาล*. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการการวางแผนและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2566). *การปกครองส่วนท้องถิ่น*. สืบค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2566, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/การปกครองส่วน,ท้องกิน

วิชชุกร นาคธน. (2550). *การปกครองท้องถิ่นไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ศรัณน์พัชร์ ไผ่พูล. (2559). *สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

อานนท์ คักดวรวิชญ์. (2547). แนวคิดเรื่องสมรรถนะ Competency: เรื่องเก่าที่เรายังหลงทาง. *Chulalongkorn Review, 16*(64), 57–78.

Bryant, J., & Poustic, K. (2001). Competencies needed by public library staff Bertelsmann Foundation. *Journal Article (Paginated), 22*(4), 1–13.

Dales, M., & Hies, K. (1995). *Creating training miracles*. Sydney: Prentice Hall.

McClelland, D. C. (1997). Testing for competency rather than for intelligence. *American Psychologist, 17*(7), 57–83.

Rylatt, A., & Lohan, K. (1995). *Creating training miracle*. Sydney: Prentice Hall.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Factors Influencing Public Participation in Planning the Development of the Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization, Mae Sot District, Tak Province

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

Sunimit Chumphong[1], Niphon Traisorakunkul[2], Namo Rukliang[3] Weeranat Rojanaprapa[4] & Krittiyaphorn Kaewchoi[5]*

สุนิมิต ชุ่มพงษ์[1], นิพนธ์ ไตรสรณะกุล[2], ณโม รักเลี้ยง[3], วีรณัฐ โรจนประภา[4] & กฤตติยาภรณ์ แก้วช้อย[5]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Sunimit Chumphong
สุนิมิต ชุ่มพงษ์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: sunimit.c@plu.ac.th

2. Niphon Traisorakunkul
นิพนธ์ ไตรสรณะกุล
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: niphon.t@plu.ac.th

3. Namo Rukliang
ณโม รักเลี้ยง
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: namo.r@plu.ac.th

4. Weeranat Rojanaprapa
วีรณัฐ โรจนประภา
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: weeranat.r@plu.ac.th

5. Krittiyaphorn Kaewchoi*
กฤตติยาภรณ์ แก้วช้อย*
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: krittiyaphorn.k@plu.ac.th

คำสำคัญ:
ปัจจัยที่มีอิทธิพล, การมีส่วนร่วม, การวางแผนพัฒนา, องค์การบริหารส่วนตำบล
Keywords:
Influential Factors, Participation, Development Planning, Subdistrict Administrative Organization

ABSTRACT

This research study has a purpose to study the level of public participation in planning. Develop the Dan Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization, Mae Sot District, Tak Province, to study factors influencing participation. of the people in planning the development of the Dan Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization, Mae Sot District, Tak Province and to study Suggestions regarding factors influencing public participation in the development planning of the Dan Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization, Mae Sot District, Tak Province, a sample group of 381 people, using Taro Yamane's formula, tools used. In research, these include rating scale questionnaires. Statistics used in data analysis include percentage, mean, frequency, and standard deviation. and multiple regression analysis

The results of the research found that (1) the level of public participation in planning the development of the Dan Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization, Mae Sot District, Tak Province was overall at a high level. (2) Factors that influence public participation in planning the development of the Dan Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization, Mae Sot District, Tak Province, including information perception factors. Community leadership factors Utility factors received Factors of promotion from the government and factors of feeling of belonging to the community. The multiple correlation coefficient was .621, able to jointly explain 62.10% of the variation, with statistical significance at the .05 level. and (3) recommendations that the Dan Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization should increase public relations with local people in order to create awareness. News and public participation People should voluntarily participate in volunteer activities and participate in public forums organized by the Subdistrict Administrative Organization. People should work

Article history:
Received: 22/12/2024
Revised: 15/03/2025
Accepted: 28/06/2025
Available online: 01/08/2025

How to Cite:
Sunimit Chumphong et al. (2025). Factors Influencing Public Participation in Planning the Development of the Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization, Mae Sot District, Tak Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 91-101.

together to protect the interests of their villages. Together they suggest problems or needs for developing their own community to the Subdistrict Administrative Organization. Community leaders should coordinate with the Subdistrict Administrative Organization to create participation or encourage people in the village to be interested. Information on the operations of the Dan Mae Lamao Subdistrict Administrative Organization. Should be publicized in the planning campaign. continuously and coordinate with community leaders to make announcements along the lines.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากและเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 381 คน โดยการใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ได้แก่ ปัจจัยด้าน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ปัจจัยด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับ ปัจจัยด้านการส่งเสริม จากภาครัฐ และปัจจัยด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .621 สามารถร่วมกันอธิบายการผันแปร ได้ร้อยละ 62.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (3) ข้อเสนอแนะ องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาควรเพิ่มการมีมวลชนสัมพันธ์กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อสร้างรับรู้ ข่าวสารและมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนควรเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาด้วยความสมัครใจและเข้าร่วมเวทีสาธารณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดขึ้นประชาชนควรร่วมกันปกป้องผลประโยชน์ของหมู่บ้าน ตนเอง ร่วมกันเสนอแนะปัญหาหรือความต้องการพัฒนาชุมชนของตนเองให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบ ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลนการสร้างการมีส่วนร่วมหรือกระตุ้นให้คนในหมู่บ้านสนใจ ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ควรประชาสัมพันธ์ในการรณรงค์การจัดทำแผน อย่างต่อเนื่อง และประสานงานร่วมกับผู้นำชุมชนในการประกาศเสียงตามสาย

บทนำ

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พุทธศักราช 2542 กำหนดให้มีแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยยึดหลักการ มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย มีกระบวนการที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับวิธีการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนภายในเขต ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงทำให้งบประมาณและทรัพยากรในการบริหารงานและพัฒนาประเทศ ลงไปสู่ระดับท้องถิ่นมากขึ้น การผลักดันเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญ ต่อการพัฒนาท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตย

ที่เข้มแข็งแนวความคิดในการให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะระดับท้องถิ่น ถือเป็นการผสมผสานกัน ระหว่างการใช้อำนาจรัฐและอำนาจประชาชน เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบของ การพัฒนาที่ยั่งยืนและนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารจัดการของหน่วยงานหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิด กับประชาชนมากที่สุดจึงเป็นพื้นฐานการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่จะทำให้คนในท้องถิ่นได้เรียนรู้บทบาท หน้าที่ความเป็นพลเมืองของตน เช่น การเข้าร่วมประชาคมเพื่อเสนอแนะความคิดเห็น เสนอปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดจนการเข้าร่วมกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์กร เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการทำงาน (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

แผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นกรอบและแนวทางในการบริหารงานท้องถิ่นให้มีความคล่องตัวสอดคล้อง กับศักยภาพของท้องถิ่นตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสอดคล้องกับนโยบายของผู้บริหารยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนโยบายรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอีกทั้งเป็นกระบวนการกำหนดทิศทางในอนาคตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เกศินี พรมตัน, 2550, น. 12) ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลจะมีขั้นตอนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 แต่ในทางปฏิบัติการเข้ามามีส่วนร่วม ของประชาชนหรือการดำเนินการตามขั้นตอนในระเบียบยังคงไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างแท้จริง จึงพบปัญหาการจัดทำโครงการต่างๆ ไม่ใช่ความต้องการของประชาชนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องเกิดความสนใจร่วมกันมีเป้าหมายร่วมกันและต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ ร่วมกันรวมทั้งเห็นคุณค่าของสิ่งที่ทำเป็นเบื้องต้น การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือ และในตัวของมันเอง การที่คนจะรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเป็นการมีส่วนร่วมเชิงเป้าหมาย การมีส่วนร่วมเอง ก็เป็นเครื่องมือทำให้บรรลุเป้าหมายได้เช่นกัน ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตั้งแต่การคิด โครงการ กิจกรรม โดยเริ่มค้นหาปัญหา สาเหตุ วางแผน ตัดสินใจดำเนินงาน ระดมทรัพยากร กำหนดเป้าหมาย สรุปบทเรียน ติดตามประเมินผลรับผลที่เกิดร่วมกัน โดยทั้งนี้ต้องอยู่ในความเป็นธรรม (สัมพันธ์เตชะอริก และคณะ, 2540, น. 113–114)

องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาเป็นอีกส่วนหนึ่งของการบริหารราชการส่วน โดยมีชุมชนทั้งหมด 10 ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมานั้นได้มีการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลตามแนวทางปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนา ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 แก้ไขเพิ่มเติมถึง ฉบับที่ 3 พ.ศ.2561ที่ผ่านมายังไม่เคยศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน และพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นของในเวทีสาธารณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดขึ้นเนื่องจากขาดความสนใจ ประกอบกับสภาวะทางเศรษฐกิจที่บีบบังคับให้ต้องเอาตัวรอด ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 และขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลทำให้บางโครงการที่ดำเนินมามีลักษณะการบริหารงานแบบบนลงล่าง (Top-Dow) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจาก จะสะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ให้ได้รับการแก้ไขและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้และเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีอาชีพมั่นคง เกษตรกรรมที่ยั่งยืนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา, 2566) ดังนั้น ผู้วิจัย จึงสนใจศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาอำเภอแม่สอดจังหวัดตากโดยข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปปรับใช้ในการบริหาร จัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพประสิทธิผล ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหาร

ส่วนตำบลให้มากที่สุดและส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลทำงานด้วยความโปร่งใสสามารถแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้ตรงตามสภาพปัญหาความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

วิธีการศึกษา

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยนี้ คือ ประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก ทั้ง 10 หมู่บ้าน จำนวน 8,183 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาอำเภอแม่สอดจังหวัดตากโดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ได้จำนวน363 คนและใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก

2. เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถามได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน มีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้ ความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานด้วย t-test และOne -Way ANOVA

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากโดยรวมและจำแนกเป็นรายโดยรวมอยู่ในระดับมาก (x= 3.98) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ปัจจัยด้านการ

ส่งเสริมจากภาครัฐ (x = 4.19) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน (x = 4.17) ปัจจัยด้านการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร (x= 3.98) ปัจจัยด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับ (x= 3.85) และปัจจัยด้านความรู้สึก เป็นเจ้าของชุมชน (x = 3.74) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยรวมอยู่ในระดับมาก (x = 4.10) เรียงจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (x= 4.28) ด้านการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ (x = 4.25) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (x= 3.99) และด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (x = 3.89) ตามลำดับ

3. ปัจจัยที่นำมาศึกษา ทั้ง 5 ตัวแปร มีความสัมพันธ์พหุคูณกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) เท่ากับ 0.788 (R = .788) แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัวแปร รวมกันมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) ในระดับสูง

4. ปัจจัยที่นำมาศึกษา ทั้ง 5 ตัวแปร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง หรือการผันแปรกับการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) เท่ากับ .621 (R2 = .621) แสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัวแปร สามารถอธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) ได้ร้อยละ 62.10

5. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 5 ตัวแปร สอดคล้อง กับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ เรียงลำดับจากตัวแปรที่มีผลต่อการผันแปรในตัวแปรตามในแบบ คะแนนมาตรฐานมากที่สุดไปหาน้อย ดังนี้

5.1 ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (X1 Beta = .429) 3.2 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน (X, Beta = .369)

5.3 ปัจจัยด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับ (X3 Beta = .233)

5.4 ปัจจัยด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน (X, Beta = 171)

5.5 ปัจจัยด้านการส่งเสริมจากภาครัฐ (X, Beta = .081)

6. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากดังนี้

6.1 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาควรลดช่องว่างและเพิ่มการมีมวลชนสัมพันธ์กับประชาชนในท้องถิ่น นำไปสู่ผลการรับรู้ข่าวสารและมีส่วนร่วมของประชาชน ให้มีประสิทธิผลมากขึ้นต่อไป ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบประโยชน์ในการเข้าร่วมในการจัดทำแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ควรจัดให้มีช่องทางรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนสู่หน่วยงาน รับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชนและเผยแพร่แก่สาธารณะ

6.2 ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีข้อเสนอแนะดังนี้ ประชาชนควรเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา ด้วยความสมัครใจ และเข้าร่วมเวทีสาธารณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ประชาชนควรร่วมกันปกป้องผลประโยชน์ของหมู่บ้านตนเอง ใส่ใจในการเสนอความคิดเห็นในการจัดทำแผนควรร่วมกันสร้างวัฒนธรรมสำนึกรักบ้านเกิดให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ ให้รู้จักสนใจคุณค่าของการพัฒนาหมู่บ้าน การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำความดีแก่ตนเองและผู้อื่น

6.3 อรรถประโยชน์ที่ได้รับ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ร่วมกันเสนอแนะปัญหาหรือความต้องการ พัฒนาชุมชนของตนเองให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบและแจ้งแก่นักการเมืองในท้องถิ่นให้ทราบถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ควรปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนเห็นคุณค่าและรู้จักพิทักษ์ผลประโยชน์ในท้องถิ่นและร่วมกันเสนอแนะข้อคิดเห็นใน

การจัดกิจกรรมที่สามารถให้เยาวชนแสดงศักยภาพได้ เช่น การจัดแข่งขันกีฬา กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ควรประชาสัมพันธ์โครงการที่องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาได้ดำเนินเสร็จสิ้นแล้วให้ประชาชนได้รับทราบถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ

6.4 ผู้นำชุมชน มีข้อเสนอแนะดังนี้ ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลในการสร้างการมีส่วนร่วมหรือกระตุ้นให้คนในหมู่บ้านสนใจข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาและมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการจัดทำแผน ผู้นำชุมชนควรให้คำปรึกษาแก่คนในหมู่บ้าน และรับฟังปัญหาในชุมชนเพื่อเสนอในเวทีสาธารณะแก่องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ผู้นำชุมชนควรให้ความสำคัญ กับเยาวชนในการมีส่วนร่วมด้านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประเพณีที่สำคัญ การแข่งขันกีฬา การทำกิจกรรมจิตอาสา

6.5 การส่งเสริมจากภาครัฐ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาประชาสัมพันธ์ในการรณรงค์การจัดทำแผนอย่างต่อเนื่อง และประสานงานร่วมกับผู้นำชุมชนในการประกาศเสียงตามสาย องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาควรสร้างการรับรู้ถึงความสำคัญในการดำเนินตามแผน โดยนำเสนอผลงานที่เกิดขึ้นจากการทำประชาคมในปีที่ผ่านมาให้ประชาชนได้ทราบและเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินงานจัดทำแผนอย่างเพียงพอ

ผลการวิจัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) โดยใช้การวิเคราะห์แบบกำหนดตัวแปรเข้าไปในสมการทั้งหมด (Enter Method) ดังนี้

1. ปัจจัยที่นำมาศึกษา ทั้ง 5 ตัวแปร มีความสัมพันธ์พหุคูณกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) เท่ากับ 0.788 (R = .788) แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัวแปรรวมกันมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) ในระดับสูง

2. ปัจจัยที่นำมาศึกษา ทั้ง 5 ตัวแปร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการผันแปรกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) เท่ากับ 621 (R2 = .621) แสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 5 ทั้ง 5 ตัวแปร สามารถอธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) ได้ร้อยละ

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก(Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 5 ตัวแปร สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ เรียงลำดับจากตัวแปรที่มีผลต่อการผันแปร ในตัวแปรตามในแบบคะแนนมาตรฐานมากที่สุดไปหาน้อย ได้ดังนี้

3.1 ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (x1Beta = .429)

3.2 ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน (x4 Beta = .369)

3.3 ปัจจัยด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับ (x1Beta = 233)

3.4 ปัจจัยด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน (x2 Beta = 171)

3.5 ปัจจัยด้านการส่งเสริมจากภาครัฐ (x5Beta = .081)

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากดังนี้

1. การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ควรลดช่องว่างและเพิ่มการมีมวลชนสัมพันธ์กับประชาชนในท้องถิ่น นำไปสู่ผลการรับรู้ข่าวสารและมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีประสิทธิผลมากขึ้นต่อไป ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบประโยชน์ในการเข้าร่วม ในการจัดทำแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ควรจัดให้มีช่องทางรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนสู่หน่วยงานรับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชนและเผยแพร่แก่สาธารณะ

2. ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ประชาชนควรเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาด้วยความสมัครใจและเขาร่วมเวทีสาธารณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ประชาชนควรร่วมกันปกป้องผลประโยชน์ของหมู่บ้านตนเอง ใส่ใจในการเสนอความคิดเห็น ในการจัดทำแผน ควรร่วมกันสร้างวัฒนธรรมสำนึกรักบ้านเกิดให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ให้รู้จักสนใจคุณค่า ของการพัฒนาหมู่บ้าน การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำความดีแก่ตนเองและผู้อื่น

3. อรรถประโยชน์ที่ได้รับ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ร่วมกันเสนอแนะปัญหา หรือความต้องการพัฒนาชุมชนของตนเองให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบและแจ้งแก่นักการเมืองในท้องถิ่นให้ทราบถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ควรปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนเห็นคุณค่าและรู้จักพิทักษ์ผลประโยชน์ในท้องถิ่นและร่วมกันเสนอแนะข้อคิดเห็นในการจัดกิจกรรมที่สามารถให้เยาวชนแสดงศักยภาพได้เช่น การจัดแข่งขันกีฬา กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ควรประชาสัมพันธ์โครงการที่องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาได้ดำเนินเสร็จสิ้นแล้วให้ประชาชนได้รับทราบถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ

4. ผู้นำชุมชน มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ประสานงาน กับองค์การบริหารส่วนตำบลในการสร้างการมีส่วนร่วมหรือกระตุ้นให้คนในหมู่บ้านสนใจข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา และมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการจัดทำแผน ผู้นำชุมชนควรให้คำปรึกษาแก่คนในหมู่บ้านและรับฟังปัญหาในชุมชนเพื่อเสนอในเวทีสาธารณะแก่องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ผู้นำชุมชนควรให้ความสำคัญกับเยาวชนในการมีส่วนร่วมด้านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประเพณีที่สำคัญการแข่งขันกีฬา การทำกิจกรรมจิตอาสา

5. การส่งเสริมจากภาครัฐ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ควรประชาสัมพันธ์ในการรณรงค์การจัดทำแผนอย่างต่อเนื่องและประสานงานร่วมกับผู้นำชุมชน ในการประกาศเสียงตามสายองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ควรสร้างการรับรู้ถึงความสำคัญในการดำเนินตามแผน โดยนำเสนอผลงานที่เกิดขึ้นจากการทำประชาคมในปีที่ผ่านมาให้ประชาชนได้ทราบและเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน สนับสนุนบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินงานจัดทำแผนอย่างเพียงพอ

อภิปรายผล

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการวิจัย พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา มีการสร้างการรับรู้ในการจัดทำแผนผ่านผู้นำชุมชนผ่านเสียง พบปะพี่น้องประชาชนเพื่อสร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วมตามสายและมีการทำงานเชิงรุกลงพื้นที่พบปะพื้นที่ในการจัดทำแผนประกอบการความตื่นตัวทางการเมืองหลังจากมีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งต้องการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนต้องการเสนอปัญหาและความต้องการให้หน่วยงานรับทราบ ต้องการมาพบกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและทีมผู้บริหารที่ได้รับเลือกตั้ง เพื่อรับฟัง วิสัยทัศน์

และอนาคตขององค์การบริหารส่วนตำบล สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุวัตถิ์ ไกรสกุล และ จุฑาภรณ์ คงรักษ์กวิน (2560, น. 120) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1) การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ในแต่ละด้านมีภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) ประชาชนที่มีอายุและอาชีพ ต่างกันมีส่วนร่วมต่อแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล บางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐกร ดอนแก้วภู่ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโป่ง อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโป่ง อำเภอหนองไผ่จังหวัดเพชรบูรณ์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปวีณา อักโข (2558) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าเสน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ระดับศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา สามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าเสน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี อยู่ในระดับมาก สอดคล้อง กับงานวิจัยของประเดิม แพทย์รังษี (2556). ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนาท้องถิ่น: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลท่าหลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ประโยชน์จากการเข้าร่วม อิทธิพลของผู้นำความผูกพันต่อท้องถิ่นและความเข้มแข็ง ของเครือข่ายและเมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมกับตัวแปรพื้นฐานจะ พบว่า มีตัวแปรที่สามารถจำแนก ความแตกต่างของการมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ตัวแปรอายุ จำนวนปี ที่อยู่อาศัยเท่านั้นและสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจวรรณ วิศวเวช (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ผลการวิจัย พบว่า ประชาชน มีบทบาทในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก 5.2.2 อภิปรายผลตามสมมติฐานข้อที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากได้แก่ ปัจจัยด้านการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ปัจจัยด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับ ปัจจัยด้านการส่งเสริมจากภาครัฐ ปัจจัยด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ. 05 ได้แก่แก่ ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ปัจจัยด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับปัจจัยด้านการส่งเสริมจากภาครัฐ ปัจจัยด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน นำเสนอดังนี้

2. ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การแจ้งข้อมูลข่าวสารล่วงหน้าให้แก่ประชาชนได้รับทราบถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมมในการเสนอแนะความคิดเห็นในการจัดทำแผนจะทำให้ประชาชนรับรู้และเล็งเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วม ร่วมเสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและขอให้หน่วยงานช่วยแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่ต้องการการแก้ไข สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมจินตนา คุ้มภัย (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลต้นแบบที่บูรณาการแผนชุมชนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจัยที่มีผล ต่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig <0.05) ได้แก่ ให้ข้อมูลข่าวสาร

3. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ประชาชนไว้วางใจและน่าเชื่อถือ หากมีการประชาสัมพันธ์และกระตุ้น จากผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่องก็จะเกิดการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมจินตนา คุ้มภัย (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในองค์การบริหาร ส่วนตำบลต้นแบบที่บูรณาการแผนชุมชนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจัยที่มีผล ต่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig <.05) ได้แก่ การกระตุ้นโดยผู้นำชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประเดิม แพทย์รังษี (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษากรณี องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ปัจจัยที่มีผลต่อ การมีส่วนร่วม ได้แก่ อิทธิพลของผู้นำ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มหาคุณาภรณ์ ชัยวีรกุล (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาการจัดการขยะมูลฝอย ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ อิทธิพลของผู้นำ

4. ปัจจัยด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญในให้ข้อคิดเห็นปัญหาและความต้องการต่อการจัดทำแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา เพื่อสะท้อนปัญหาและความต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ทราบและได้รับประโยชน์ในด้านการพัฒนาต่าง ๆ ได้ตรงกับความต้องการ สอดคล้อง หน้า 138) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนกับงานวิจัยของ ปานพิมพ์ พันธุ์เสือ (256) ได้ทำการวางรายพบว่าในการจัดทาแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลใน จังหวัดนนทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ด้านความตระหนักในประโยชน์ สามารถพยากรณ์ความสำเร็จ ได้ร้อยละ 75.60 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประเดิม แพทย์รังษี (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษากรณี องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ประโยชน์จากการเข้าร่วม

5. ปัจจัยด้านการส่งเสริมจากภาครัฐ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่า หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการนำปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ไปแปลงเป็นนโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่พี่น้องประชาชนในพื้นที่ และได้รับความอำนวยสะดวกในด้านงบประมาณและบุคลากรในกระบวนการจัดทำแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณา ชิตชิกูล (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล (พ.ศ. 2557-2559) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล คือ อำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบลเจดีย์หัก ในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

6. ปัจจัยด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่า ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอและเห็นความสำคัญมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมีความรักความสามัคคีกันต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้มีความเจริญ ยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ

กมล เข็มนาจิตร์ (2557, น. 81-85) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดเพชรบูรณ์ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดเพชรบูรณ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ ความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของสามารถทำนายปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และและสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ทัชเชษฐ์ นิยมสุข (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนที่ได้รับรู้ข่าวสารจะเข้ามา มีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้านความสามัคคีมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากความสามัคคีทำให้ชุมชนเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความสามัคคีเป็นพลังของกลุ่มที่เกิดขึ้นทาให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร นักการเมืองท้องถิ่นต้องมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนร่วมกับผู้นำชุมชน สนับสนุนให้การแสดงความคิดเห็น ของประชาชนในเวทีต่าง ๆ นำข้อร้องเรียนปัญหา ตลอดจนความต้องการของประชาชนในพื้นที่ไป เสนอต่อสภาและเวทีสาธารณะ

2. ด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเมื่อมีโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสและแต่งตั้งตัวแทนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจรับงานจ้างและติดตามผลการปฏิบัติงานทุก ๆ โครงการ

3. ด้านอรรถประโยชน์ที่ได้รับประชาชนควรตระหนักถึงปัญหาหรือความต้องการในชุมชนตนเองการที่รอการสนับสนุนจากหน่วยงานและมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ต่อการพัฒนา รวมกันทั้งตรวจสอบคุณภาพของการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ

4. ด้านผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนควรประชาสัมพันธ์กระตุ้นให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือและร่วมกันแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์แก่องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมาและหน่วยงานราชการต่าง ๆอย่างต่อเนื่องเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีจุดแข็งทางด้านต้นทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอชาวกะเหรี่ยง รวมทั้งเป็นแหล่งผลิตภัณฑ์ของป่าตามฤดูกาล เช่น น้ำผึ้ง หมูป่า ผักผลไม้ที่ชาวมูเซอปลูกขาย และผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด

5. ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา ควรมีการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับข้อมูลในการจัดทำแผนก่อนกำหนดการทำประชาคม มีการจัดทำปฏิทินการทำ ประชาคมแต่ละหมู่บ้าน ตลอดจนผลงานต่าง ๆ และประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ผ่านทางสื่อออนไลน์ เช่น Page Facebook องค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากเพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีการเตรียมพร้อมเข้าร่วม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนของชุมชนของประชาชน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากเพื่อพัฒนาความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วนของชุมชนให้

ประชาชนรู้จักหวงแหนชุมชนมีส่วนร่วมในการพิทักษ์ผลประโยชน์ ตลอดจนการอนุรักษ์องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญไว้

2. ควรศึกษารูปแบบภาวะผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตากเพื่อส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีจิตสาธารณะ เสียสละ สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน และปฏิบัติหน้าที่ได้ตามระเบียบ กฎหมายได้อย่างมีคุณภาพสามารถตอบสนองความต้องการ และเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง. (2542). คู่มือประชาชนสำหรับตรวจสอบการทำงานขององคการบริหารส่วนตำบล (อบต.). กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

กรมการปกครอง. (2547). การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.

กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง. (2543). ข้อมูลสภาตำบล ประจำปี2543. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

กองราชการส่วนตำบล. (2539). การจัดการปกครองท้องถิ่นในรูปขององค์การบริหารส่วนตำบลกองส่วนราชการตำบล กระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ: กองราชการส่วนตำบล.

กองราชการส่วนตำบล. (2543). การจัดทำแผนพัฒนาตำบล. กรุงเทพฯ: อาสาสมัครรักษาดินแดน.

Cary, L.J. (1976). The role of the citizen in the C.D. process: Community development as am process. Columbia: University of Missouri Press.

Clarke, J.J. (1957). Out Line of Local government of the United Kingdom. Sir Isaac Pitman and Sons, London.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

People's Participation in The Administration of Local Government Samkhok Subdistrict Municipality Pathumthani Province

การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

Krit Phureephong[1], Karnsith Salaenoy[2], Termsak Suwansak[3] Weeranat Rojanaprapa[4] & Pan Singham[5]*

กฤษณ์ ภูรีพงษ์[1], กรรณสิทธิ์ สะและน้อย[2], เติมศักดิ์ สุวรรณศักดิ์[3], วีรณัฐ โรจนประภา[4] & ปาน สิงห์คำ[5]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *
1. Krit Phureephong
กฤษณ์ ภูรีพงษ์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: krit.p@plu.ac.th
2. Karnsith Salaenoy
กรรณสิทธิ์ สะและน้อย
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: karnsith.s@plu.ac.th
3. Termsak Suwansak
เติมศักดิ์ สุวรรณศักดิ์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: termsak.s@plu.ac.th
4. Weeranat Rojanaprapa
วีรณัฐ โรจนประภา
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: weeranat.r@plu.ac.th
5. Pan Singham*
ปาน สิงห์คำ*
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: pan.s@plu.ac.th

คำสำคัญ:
การมีส่วนร่วมของประชาชน, การบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่น
Keywords:
Public Participation, Local Government Administration

Article history:
Received: 22/12/2024
Revised: 18/01/2025
Accepted: 07/02/2025
Available online: 01/08/2025

How to Cite:
Krit Phureephong et al. (2025). People's Participation in The Administration of Local Government Samkhok Subdistrict Municipality Pathumthani Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 102-111.

ABSTRACT

The purpose of this research study was to study people's participation in the administration of local governments, to study and to solve the problems of people's participation in the administration of local administrations inSamkhok Subdistrict Municipality Pathumthani Province. The sample was people who lived only in the Samkhok SubdistrictMunicipality Area. By using statistics for analysis such as percentage, mean and standard deviation.

The results of the research revealed that the sample group of people's participation in the administration of local government was the aspect of participation in decision-making. The aspect of participation in the benefits Participation in operations and the aspect of participation in the evaluation moderate. In addition, the sample group suggested that Citizens want to suggest the work of the municipality and complaints through various channel. At the same time, the municipality wants to clarify the results of the complaint. Clarify the use of the budget through the public relations media of the municipality to increase. And people want the municipality to be responsible for coordinating the people's groups. To participate in the activities can express opinions and suggestions for use as a guideline for planning the development of the municipality for the benefit of the well-being and quality of life of the people should be given the opportunity to participate in the supervision and inspection of the operation according to the municipal development plan and management for maximum efficiency. The best possible use of the budget is for local development.

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อศึกษาและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยกลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่อาศัยอยู่เฉพาะในเขตเทศบาลตำบลสามโคก โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติดำเนินงาน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะว่าประชาชนต้องการเสนอแนะการทำงานของเทศบาล และร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆได้หลากหลายช่องทาง ในขณะเดียวกันต้องการให้เทศบาลชี้แจงผลการร้องทุกข์ ชี้แจงการใช้งบประมาณ ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ของเทศบาลให้มากขึ้น และประชาชนต้องการให้เทศบาลเป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานกลุ่มประชาชน เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมสามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางวางแผนพัฒนาเทศบาล เพื่อประโยชน์ด้านความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน ควรเปิดโอกาสเข้ามาร่วมควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาเทศบาล และการบริหารให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยใช้จ่ายเงินงบประมาณอย่างคุ้มค่าและสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นให้มากที่สุด

บทนำ

จากสถานการณ์ของประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงและทางย้อมต่อวิถีการดำรงชีพของประชาชนอย่าง กว้างขวาง โดยเฉพาะการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ที่มีเนื้อหา สาระเกี่ยวกับการปรับปรุงสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงาน ของรัฐ การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการเร่งรัดให้มี การกระจายอำนาจในการบริหารและการจัดบริการสาธารณะไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเร็ว ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารงานและการให้บริการ สาธารณะของรัฐเป็นไปด้วยความคล่องตัว มี ประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น เทศบาลเป็นหน่วยองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 เป็นรูปแบบของการ ปกครองที่เกิดจากการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่น เพื่อวัตถุประสงค์ในอัน ที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการปกครองท้องถิ่น ด้วยตัวเอง เพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นโดยมี องค์ประกอบที่สำคัญของการปกครองท้องถิ่น คือ เป็นองค์กรที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีสภาและผู้บริหารระดับท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้ง มีอิสระในการปกครองตนเอง มีขอบเขตของการปกครองที่ชัดเจนและเหมาะสม มีงบประมาณรายได้เป็นของตนเองอย่างเพียงพอ มีบุคลากรปฏิบัติงานของตนเอง มีอำนาจออกข้อบังคับ ระเบียบ กฎหมายท้องถิ่นภายใต้ขอบเขตของกฎหมายแม่บท และมีการควบคุมดูแลของรัฐ เพื่อประโยชน์และความมั่นคงของรัฐ และประชาชนโดย ส่วนร่วม จากผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทุกแห่งจะต้องมีการเตรียมการเพื่อรองรับมาตรการในการถ่ายโอนภารกิจ งบประมาณ และ อัตรากำลังจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติภารกิจตามที่ ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะสนับสนุนองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การกำหนดจุดหมายใน การพัฒนา การกำหนดภารกิจ และแนวทางการดำเนินการเพื่อนำไปสู่จุดหมายอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้การกำหนดแผนงานและโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีทิศทางที่สอดคล้องและประสานสนับสนุนในจุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะทำให้ปัญหาและความต้องการได้รับการ ตอบสนองอย่างเหมาะสมแล้ว ยังเป็นการบริหารทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด เทศบาลตำบลสามโคก ได้ทำการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งโครงสร้างพื้นฐานทั่วไป เช่น การก่อสร้าง และซ่อมแซม ถนน สะพาน และแหล่งน้ำต่าง ๆ ทางด้านการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต เช่น การสนับสนุนและส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส การช่วยเหลือและ บรรเทาสาธารณะภัยต่าง ๆ ให้แกประชาชน โดยการเน้นการบริการให้เกิดความพอใจแก่ประชาชนอย่างสูงสุด เพื่อพัฒนาให้เทศบาลตำบลสามโคก มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไป ส่วนปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสามโคก พบว่าประชาชนได้ร้องเรียนเป็นหนังสือถึงนายกเทศมนตรีและท้องถิ่นเดือนละประมาณ 10 กว่าเรื่อง รวมเป็นปีละประมาณ 100 กว่าเรื่อง เช่น เรื่องประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ไม่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการไม่มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ท้องถิ่น และไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาว่าประชาชนมีส่วนร่วมต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสามโคก มากน้อยเพียงใด และความคิดเห็นของประชาชนในการมีส่วนร่วมการบริหารงาน มากน้อยเพียงใด และเนื่องจากผู้ศึกษาเคยทำงานในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลสามโคก ทำให้มีโอกาสพบปะกับผู้บริหารเทศบาลตำบลสามโคก จึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลสามโคก เพื่อนำหลักผลการศึกษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเทศบาลตำบลสามโคกต่อไป

วัตถุประสงค์

1.เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

2.เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงาน ปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชากรที่อาศัยอยู่เฉพาะในเขตเทศบาลตำบลสามโคก เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีจำนวนประชากร 6,122 คน และทำการสุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยโดยทำการเลือกสุ่มแบบเจาะจง (Purpose Sampling) ใช้วิธีแจกแบบสอบถามสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่เฉพาะในเขตเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี รวมทั้งสิ้น 361 ชุด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่อาศัยอยู่เฉพาะในเขตเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีประชากรจำนวน 6,122 คน (ข้อมูลสำนักทะเบียนราษฎรเทศบาลตำบลสามโคก ณ เดือนพฤษภาคม 2565)

2. เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกาบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคกจังหวัดปทุมธานี

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้ ความถี่ร้อยละค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบสมมติฐานด้วย t-test และOne -Way ANOVA

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยรวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คือเป็นเพศหญิง จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 51.8 และเป็นเพศชาย จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อย ละ 48.2 มีอายุระหว่าง 41-45 ปี จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 22.7 ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 186 คน คิดเป็นร้อยละ 52.1 อาชีพการรับจ้างและอื่นๆ จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 40.9 สถานภาพสมรส อยู่ด้วยกันจำนวน 253 คน คิดเป็นร้อยละ 70.9 และรายได้ส่วนใหญ่ของประชาชน 1-4,000 บาท/เดือน จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 41.1

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

2.1 ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก ของประชาชนตามหัวข้อต่าง ๆ คือ ท่านรู้หรือไม่ว่าเทศบาลตำบลสามโคก เป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนที่รู้มีจำนวน 339 คน คิดเป็นร้อยละ 94.9 ส่วนที่ไม่รู้มีจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 5.1

2.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนต่อการบริหารงาน ปกครองท้องถิ่นเทบาลตำบลสามโคก ซึ่งจำแนกตามหัวข้อต่างๆ คือ เทศบาลได้เชิญเข้า ร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหาความต้องการในท้องถิ่นระดับปานกลางมีร้อยละ 34.7 รองลงมามากมี ร้อยละ 24.1 และน้อยมีร้อยละ 19.0 และน้อยที่สุดมีร้อยละ 12.3 ส่วนมากที่สุดมีร้อยละ 10.6 โดยมีค่าเฉลี่ย (x)อยู่ระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3.00 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีค่าเท่ากับ 1.15

2.3 ระดับการมีส่วนร่วมในปฏิบัติการ (ดำเนินการ) ของประชาชนต่อการ บริหารงานปกครองท้องถิ่นเทบาลตำบลสามโคก ซึ่งจำแนกตามหัวข้อต่างๆ คือ ประชาชนได้เข้ามาร่วมหรือปรับปรุงการบริหารงานพัฒนาของเทศบาล ระดับน้อยมีร้อยละ 30.0 รองลงมาปานกลางมีร้อยละ 28.9 และมากมีร้อยละ 21.6 และน้อยที่สุดมีร้อยละ 13.7 ส่วนมากที่สุด มีร้อยละ 5.9 โดยมีค่าเฉลี่ย (x) อยู่ระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 2.76 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีค่าเท่ากับ 1.11

2.4 ระดับการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคกซึ่งจำแนกตามหัวข้อต่างๆคือได้จัดทำแผน/โครงการที่มีลักษณะเป็น วัตถุสิ่งของเช่นเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับการประกอบให้แก่กลุ่มประชาชนในท้องถิ่นระดับปานกลางมีร้อยละ 36.1รองลงมามากมีร้อยละ24.1และน้อยมีร้อยละ21.3และมากที่สุดมีร้อยละ11.2ส่วนน้อยที่สุดมีร้อยละ 7.3 โดยมีค่าเฉลี่ย (x) อยู่ระดับปานกลางมีค่าเท่ากับ3.11 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีค่าเท่ากับ 1.09

2.5 ระดับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคกซึ่งจำแนกตามหัวข้อต่างๆของเทศบาลได้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาลระดับปานกลางมีร้อยละ29.4รองลงมาน้อยมีร้อยละ28.0และมากมีร้อยละ23.8และน้อยที่สุดมีร้อยละ11.8ส่วนมากที่สุดมีร้อยละ7.0โดยมีค่าเฉลี่ย (x) อยู่ระดับปานกลางมีค่าเท่ากับ2.86 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีค่าเท่ากับ 1.12

3. ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานเทศบาลตำบลสามโคกอำเภอสามโคกจังหวัดปทุมธานี ดังนี้

3.1 เพศมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 นั่นคือ เพศมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3.2 อายุไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารงานเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีคือ อายุไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการบริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

3.3 ระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการบริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี นั่นคือ ชั้นระดับ การศึกษาไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

3.4 สถานภาพของประชาชนไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการบริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี นั่นคือ สถานภาพไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

3.5 อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี คือ อาชีพไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก ซึ่งไม่ เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

3.6 รายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การบริหารงานเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี คือรายได้ไม่มีผลต่อการมี ส่วนร่วมของประชาชนใน การบริหารงาน เทศบาลตำบลสามโคก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

4. ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในข้อเสนอแนะแสดงความคิดในสิ่งที่เป็นประโยชน์อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารงานเทศบาลตำบลสามโคก ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (ดำเนินการ) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลซึ่ง ผลวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางต่อไปนี้

4.1 ประชาชนต้องการให้ เทศบาลให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการเสนอปัญหา และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาล

4.2 ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการรับจ้างงานเหมา โครงการหรือ กิจกรรมที่เทศบาลจัดทำในปีงบประมาณ

4.3 ประชาชนต้องการให้เทศบาล จัดทำแผน/โครงการที่มีลักษณะ วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดทำแผนที่เกี่ยวกับงานด้านศาสนาและวัฒนธรรมให้ประชาชนในท้องถิ่นรวมทั้ง จ่ายค่าตอบแทน หรือรางวัลให้แก่ประชาชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมกับเทศบาล

4.4 ประชาชนต้องการให้เทศบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนา เทศบาล รวมถึงการใช้ทรัพย์สินและงบประมาณของ เทศบาล และควรแต่งตั้งประชาชนเข้ามาเป็นกรรมการประเมินแผนงาน/โครงการตามแผนพัฒนา เทศบาล

สรุป

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

ข้อมูลทั่วไปสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 51.8 มีอายุระหว่าง41-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.7 ระดับการศึกษามัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 52.1 และ ประกอบอาชีพรับจ้าง/อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 40.9

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่าระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก ของประชาชนในหัวข้อ เทศบาลตำบลสามโคกเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่น จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่าประชาชนได้รู้ว่าเทศบาลตำบลสามโคก ได้เข้าสู่ระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยประชาชนได้ทราบถึงการปกครองมากกว่าครึ่งของจำนวนที่วิจัย ทั้งหมดจึงสรุปได้ว่าประชาชนได้รู้ว่า เทศบาลตำบลสามโคก เป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยคิดเป็นร้อยละ 94.9 และประชาชนส่วนที่ไม่รู้ว่าเทศบาลตำบลสามโคก ได้เป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นคิดเป็นร้อยละ 5.1 ถือว่าประชาชนได้รู้ว่า เทศบาลเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่น

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มี 4 ด้านคือ

1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้วยคะแนน เฉลี่ย 3.01 คะแนน โดยกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความถี่มากที่สุด คือ เรื่อง เทศบาลถามความต้องการของประชาชนเพื่อนำไปประกอบในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ จำนวน 145 คน ร้อยละ 40.6

1.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (ดำเนินการ) กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติการ (ดำเนินการ) ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.86 คะแนน โดยกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (ดำเนินการ) ด้วยความถี่มากที่สุด คือ เรื่องประชาชนได้เข้าร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน/โครงการหรือกิจกรรมที่เทศบาลในหมู่บ้านให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแผนพัฒนาเทศบาล จำนวน 155 คน ร้อยละ 43.4

1.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้วยคะแนนเฉลี่ย 3.02 คะแนน โดยเรื่องที่กลุ่มตัวอย่างสำรวจต่อการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้วยความถี่มากที่สุด คือ เรื่อง เทศบาลได้จัดทำแผน/โครงการที่เกี่ยวกับงานด้านสาธารรูปโภค งานด้านศาสนาและงานด้าน วัฒนธรรมให้กับประชาชนในท้องถิ่น จำนวน 142 คน ร้อยละ 39.8

1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล กลุ่มตัวอย่างมีการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ด้วยคะแนน เฉลี่ย 2.66 คะแนน โดยเรื่องที่กลุ่มตัวอย่างสำรวจมีส่วนร่วมในการประเมินผล ด้วยความถี่มากที่สุด คือเทศบาลให้ส่วนท้องถิ่นได้มีประเมินผลงานในด้านการก่อสร้างที่ถูกต้องตามแบบแผน จำนวน 126 คน ร้อยละ 35.3

2. ประชาชนมีข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครอง ส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประชาชนต้องการเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอ ปัญหาและความต้องการในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ เสนอแนะการทำงน และร้องทุกข์ ชี้แจงการใช้งบประมาณ ผ่าน สื่อประชาสัมพันธ์ของเทศบาลให้มากขึ้น

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (ดำเนินการ) ประชาชนต้องการมีส่วนร่วมใน การเข้ามาร่วมปรับปรุงการบริหารงานของเทศบาล ให้เทศบาลดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังสังเกตได้จากข้อเสนอแนะประชาชนต้องการให้เทศบาลเป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานกลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ในด้านการสร้างการมีส่วนร่วมด้วย

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ประชาชนต้องการให้เทศบาล มีการจัดทำแผน/ โครงการที่มีลักษณะวัสดุอุปกรณ์ ให้แก่กลุ่มประชาชนในท้องถิ่นผู้บริหารเทศบาล และพนักงานซึ่งเป็น ผู้ทำหน้าที่ให้เทศบาลมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการ แต่ต้องการให้พนักงานของเทศบาล ตระหนักในหน้าที่วามรับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการกับประชาชน ส่วนผู้บริหารเทศบาลก็ควรนำข้อเสนอแนะ ของประชาชนไปปฏิบัติอย่างแท้จริง รวมทั้งควรออกสำรวจปัญหา ความต้องการพัฒนาของประชาชน อย่างสม่ำเสมอและต้องการนำผลการสำรวจไปใช้เป็นแนวทางวางแผนพัฒนาเทศบาล เพื่อประโยชน์ด้านความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ประชาชนต้องการให้ ควรเปิดโอกาส เข้ามามีส่วนร่วมควบคุม ตรวจสอบการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาเทศบาล และการบริหารให้เกิด ประสิทธิภาพสูงสุด โดยใช้จ่ายเงินงบประมาณอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สำหรับการพัฒนาท้องถิ่น ให้มากที่สุด โดยจัดสรรงบประมาณไปพัฒนาในพื้นที่ให้ทั่วถึงและตามความจำเป็นแก่การพัฒนา มากกว่าการคำนึงถึงคะแนนเสียง นอกจากนี้ยังต้องการให้พนักงานทำหน้าที่เพื่อการให้บริการตลอดเวลา

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาที่สรุปมาทั้งหมด มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาใช้สำหรับการอภิปรายผล ดังนี้

การศึกครั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงาน ปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี คือการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการ บริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติการ(ดำเนินการ) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผลมีความ โปร่งใส มีความรับผิดชอบบริหารจัดการ และใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดอย่างคุ้มค่ามีประสิทธิภาพ เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นและองค์กรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมกับเทศบาล โดย การกำกับดูแล และสนับสนุนการบริหารงานเทศบาล เทศบาลจะมีส่วนสำคัญยิ่งที่จะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าตามเจตนารมณ์ของการกระจายอำนาจ ผลประโยชน์ สูงสุดแก่ประชาชนทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความตระหนักและการมองเห็นความสำคัญ ในการที่ผู้บริหารบุคลากรและประชาชน ในเทศบาลตำบลสามโคกว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นมาปรับใช้เพื่อนำไปสู่การเป็นราชการ ยุคใหม่ หรือไม่ อย่างไร โดยนำการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคกมาพิจารณาเป็นเครื่องมือสำคัญในการวัดข้อสงสัยดังกล่าว โดยนำหลักเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก มาเป็นคำถามสำหรับการวิจัย ซึ่งผลการศึกษามีประเด็นสำหรับการอภิปรายผลดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

จากผลการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ภายใต้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่าการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบล ได้เชิญเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา ต้องการในท้องถิ่นระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็น เพราะที่เทศบาลได้เชิญเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอความต้องการในท้องถิ่นอาจเป็นตัวแทนของหมู่บ้านซึ่ง ได้สอดคล้อง กับ วิญญู อังคณารักษ์ ให้ความหมายว่า การปกครองท้องถิ่นหมายถึงการปกครองใน รูปลักษณะการกระจายอำนาจบางอย่าง ซึ่งรัฐได้มอบหมายให้ท้องถิ่นทำกันเองเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีโอกาสปกครองและการบริหารท้องถิ่นนั้นให้งานดำเนินไปอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพและ มีประสิทธิผลตรงกับความประสงค์ของประชาชน โดยเหตุที่ว่าประชาชนในแต่ละท้องถิ่นย่อมจะทราบ ความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ดีกว่าบุคคลอื่น และย่อมมีความผูกพันต่อท้องถิ่นนั้นโดยมี งบประมาณของตนเองและมีอิสระในการบริหารงานพอสมควร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

จากผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก ภายใต้การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ(ดำเนินการ) พบว่าการมีส่วนร่วม ในปฏิบัติการของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นประชาชนได้เข้ามาร่วมหรือ ปรับปรุงการบริหารงานพัฒนาของเทศบาลอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควรในการปฏิบัติการ อาจเป็นเพราะอำนาจของฝ่ายบริหารประชาชนจึงมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรรถพล เสือแท้ (2560 : 61) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะพยาม อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง ผลการวิจัยพบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

จากผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก ภายใต้การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคก ซึ่งเทศบาลได้จัดทำแผนที่มีลักษณะเป็นวัตถุสิ่งของเช่นเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับการประกอบให้แก่กลุ่มประชาชนในท้องถิ่นอยู่ระดับปานกลางซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวสันต์จันทจร (2560 : 60) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิกอำเภอบรบือจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือจังหวัดมหาสารคามโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางปานกลาง

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลสามโคกพบว่าการมีส่วนร่วมในการประเมินผลของประชาชนต่อการมามีส่วนร่วมควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาลในระดับปานกลางซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนีย์ปาระภา (2553 : 75) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลนาจารอำเภอเมืองกาฬสินธุ์จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่าประชาชนใน

เขตเทศบาลตำบลนาจารผลการวิจัยพบว่ามีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาลตำบลนาจารโดยรวมและเป็นรายด้าน3ด้านอยู่ในระดับมากคือด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการและด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการติดตามและประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1รัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ควรให้ความสำคัญ กับปราชญ์ ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความนับถือ ผู้เป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิต ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น รวมถึงมีการจัดกิจกรรมที่เป็นการให้ผู้นำชุมชน ประชาชน ทั่วไป และรวมถึงเยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้สำนึกถึงบทบาทในการเข้ามามีส่วน ร่วมในการ พัฒนาชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกรักชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของตนเอง อย่างยั่งยืน

1.2 เทศบาลควรจัดให้มีการการประเมินการปฏิบัติงานของ คณะกรรมการ ชุมชน หรือคณะกรรมการบริหารกลุ่มกิจกรรมต่างๆในชุมชน อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยการมีส่วน ร่วมของชุมชน และมีการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เพื่อทำให้ การทำงานด้านการพัฒนา ชุมชนมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ควรมีการประชาสัมพันธ์ แนะนำให้ประชาชนในชุมชน หรือกลุ่มกิจกรรม ต่างๆนำผล ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงโครงการการพัฒนาชุมชนที่มี คุณภาพ มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรจัดทำสื่อแสดงผลงาน ผลของกิจกรรม รวมถึงข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้ ประชาชนทราบอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ ถึงผลที่จะเกิดแต่ ชุมชนในระยะสั้นและยาว โดยจัดทำรายละเอียดของแผนงานหรือโครงการต่างๆ มากกว่าที่เป็นอยู่

2.3 ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบโครงการหรือ กิจกรรมของเทศบาล เช่น โครงการประเพณี กีฬาและนันทนาการต่าง ๆ เปิดโอกาสให้เข้าร่วมรับฟัง การแถลง ผลการดำเนินงาน การใช้จ่ายงบประมาณให้มากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการสัมภาษณ์รายบุคคล รายบุคคลโดยมีแนวคำถามไว้ล่วงหน้าอย่างมี จุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลหรือการพูดคุยกันตามธรรมชาติและบันทึกระหว่างการสัมภาษณ์หรือ บันทึกภายหลังอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้ข้อมูลความเป็นจริงความคิดเห็นในเรื่องใดหรือ หลายเรื่องอย่างลึกซึ้งและตรงกับความเป็นจริงของสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือโครงการที่จะดำเนินการในพื้นที่

3.2 ควรมีการสนทนากลุ่มย่อย โดยมีการเตรียมคำถามประเด็นต่างๆซึ่งสมาชิก ในกลุ่มสามารถให้ความรู้สึกและความคิดเห็นต่อนโยบายแผนงานกิจกรรมและโครงการต่างๆตาม ความต้องการความคาดหวังเหตุผลต่างๆได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งและละเอียดที่สุดเท่าที่จะทำได้ด้วย บรรยากาศที่เป็นกันเอง

3.3 ควรเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมในการมีส่วนร่วมที่มุ่งนำตัวแทนกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งภายในและภายนอกองค์กรมาทำงานร่วมกันในรูปของคณะกรรมการเพื่อให้ คำปรึกษาที่จำเป็นต่อการดำเนินงานแก่ผู้บริหารขององค์กรทั้งในระดับแผนงานโครงการหรือ สถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

กรรณิกา ชมดี. (2536). *การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภีทำนาข้าว อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กองราชการส่วนตำบล. (2543). *ข้อมูลสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ประจำปี 2543*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

ชูศักดิ์ เที่ยงตรง. (2518). *การบริหารการปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เชฏฐชัย ศรีชูชาติ. (2541). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษาการจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ให้แก่ชาวชุมชนแออัดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทัศนีย์ ปาระภา. (2553). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาลตำบลนาเชือก อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์*.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Enhancing Motivation for the Performance of Teachers in Phichai School, Pichai District, Uttaradit Province

การเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

Prapaparn Rukliang[1], Ratchanok Phramsiri[2] & Siriruk Rutchusanti[3]*

ประภาพรรณ รักเลี้ยง[1], รัตน์ชนก พราหมณ์ศิริ[2]* & สิริรักษ์ รัชชุศานติ[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Prapaparn Rukliang
ประภาพรรณ รักเลี้ยง
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: prapaparnr@plu.ac.th

2. Ratchanok Phramsiri*
รัตน์ชนก พราหมณ์ศิริ*
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: ratchanokp@plu.ac.th

3. Siriruk Rutchusanti
สิริรักษ์ รัชชุศานติ
Faculty of Education, Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: siriruk@plu.ac.th

คำสำคัญ:
การเสริมสร้างแรงจูงใจ, การปฏิบัติงานของครู, โรงเรียนพิชัย
Keywords:
Motivation Enhancement, Teacher Performance, Pichai School

Article history:
Received: 25/12/2024
Revised: 07/01/2025
Accepted: 21/02/2025
Available online: 02/08/2025

How to Cite:
Prapaparn Rukliang et al. (2025). Enhancing Motivation for the Performance of Teachers in Phichai School, Pichai District, Uttaradit Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 112-122.

ABSTRACT

This research aims to study and compare the motivation levels of teachers at Phichai School, Phichai District, Uttaradit Province. The population consisted of 67 teachers from Phichai School during the 2023 academic year. A questionnaire was used as the main tool to collect data on teachers' motivation, focusing on aspects such as responsibility, work achievement, respect, job characteristics, and career advancement. Data analysis included frequency counts, percentages, mean, standard deviation, and content analysis to summarize suggestions for enhancing teachers' motivation. Hypothesis testing used t-tests and ANOVA.

The findings revealed that the motivation levels of teachers were generally high, particularly in terms of responsibility. The career advancement aspect had the lowest average score, indicating a moderate level. Recommendations to enhance motivation included supporting teachers in setting clear goals, allowing them to solve problems independently, praising and rewarding good performance, promoting moral ethics, and recognizing teachers' roles within the educational community. Opportunities for teachers to participate in planning and execution, and fair consideration for career advancement based on performance and capabilities were also suggested. Comparative analysis showed no statistical differences in motivation levels according to gender, age, education level, and work experience, except in work achievement where younger teachers had higher motivation, and in job characteristics where teachers with higher education levels showed greater motivation.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ประชากร คือ ครูจำนวน 67 คนจากโรงเรียนพิชัย ในปีการศึกษา 2566 การวิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานของครู โดยมุ่งเน้นที่ด้านต่างๆ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความสำเร็จในการทำงาน การยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน และความก้าวหน้าในตำแหน่ง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสรุปข้อเสนอแนะต่อกระบวนการและวิธีการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ใช้การทดสอบที (t-test) และวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างแรงจูงใจรวมถึงการสนับสนุนให้ครูตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ด้วยตนเอง การให้คำชมเชยและรางวัลสำหรับผลงานที่ดี การสนับสนุนให้ครูมีคุณธรรม จริยธรรม การยกย่องบทบาทของครูในชุมชนการศึกษา การเพิ่มโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติงาน และการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งตามผลงานและความสามารถ ผลการเปรียบเทียบพบว่า ไม่มีความแตกต่างทางสถิติในระดับแรงจูงใจตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน ยกเว้นในด้านความสำเร็จในการทำงานที่พบว่าครูที่มีอายุน้อยกว่ามีแรงจูงใจสูงกว่า และในด้านลักษณะของงานที่ครูที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีแรงจูงใจสูงกว่า

บทนำ

ในยุคของโลกาภิวัตน์ที่ธุรกิจและอุตสาหกรรมในประเทศไทยต้องปรับตัวเข้าสู่ระบบเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้สร้างความท้าทายให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันระดับสากลกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องได้รับการส่งเสริม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ทักษะ และความสามารถที่เหมาะสมในการใช้และควบคุมเทคโนโลยีจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัล ระบบการศึกษาของไทยต้องปฏิรูปเพื่อมุ่งผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม (แผนการศึกษาแห่งชาติ 2560-2579) ที่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติงานและสร้างความยั่งยืนในคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของครูและยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลและสารสนเทศในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงวิธีการเข้าถึงและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทำให้การเรียนรู้สามารถปรับเปลี่ยนให้มีความยืดหยุ่นทั้งในด้านเวลาและสถานที่ ตลอดจนรองรับการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษายังคงเผชิญกับปัญหาหลากหลาย เช่น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การขาดแคลนครูในบางสาขาวิชา และความไม่พร้อมของการประเมินผลการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับหลักสูตร ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนและการปฏิบัติงานของครู

ในบริบทของโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าการส่งเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ความสามารถของครูในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีและมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับแรงจูงใจที่ได้รับจากระบบบริหารงานและปัจจัยส่วนบุคคล นอกเหนือจากนั้น ผลจากการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพรวมยังพบว่า ครูในโรงเรียนระดับ

มัธยมศึกษายังเผชิญปัญหาการจัดสรรภาระงานที่ไม่สอดคล้องกับความสามารถ ความไม่เพียงพอของรายได้ และความเหนื่อยล้าจากภาระงานที่หลากหลาย ส่งผลให้ความทุ่มเทและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานลดลง เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจจำเป็นต้องเพิ่มความยืดหยุ่นในการบริหารงาน สนับสนุนรายได้และสวัสดิการที่เหมาะสม รวมถึงจัดหาสภาพแวดล้อมในการพัฒนาทักษะและลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารงานบุคคล โดยเฉพาะด้านแรงจูงใจ เพื่อให้ครูมีความพร้อมและทุ่มเทในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาของชุมชนอย่างมีประสิทธิผลต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

ทิพย์สุคนธ์ หรี่จินดา (2552: 28-30) กล่าวว่าครูเป็นบุคลากรหลักที่มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษา โดยมีหน้าที่หลักคือการสอนและให้ความรู้แก่นักเรียน ซึ่งถือเป็นงานด้านวิชาการที่สำคัญยิ่ง นอกจากบทบาทด้านการสอน ครูยังต้องปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและพัฒนาการศึกษา เช่น งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานดูแลอาคารสถานที่ งานธุรการ การเงินและพัสดุ รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บทบาทเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของครูในฐานะผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยสังคมไทยได้มอบหมายให้ครูเป็นผู้พัฒนาความรู้ ความคิด ทัศนคติ นิสัย และจริยธรรมของเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ และกนกวรรณ นิสสัย (2553: 189) อธิบายเพิ่มเติมว่า ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในองค์กรมีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพและคุณภาพของการทำงาน หากบุคลากรในองค์กรไม่มีความพึงพอใจในการทำงาน อาจส่งผลให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น การปฏิบัติงานที่ด้อยคุณภาพ การขาดงาน การลาออก หรือแม้กระทั่งปัญหาทางวินัย ในทางตรงกันข้าม หากบุคลากรมีความพึงพอใจสูง องค์กรจะได้รับผลเชิงบวกจากการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ความพึงพอใจในการทำงานนี้ยังสะท้อนถึงการบริหารงานที่ดีและสามารถเป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรได้

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ

แรงจูงใจเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจอย่างมากจากนักวิชาการและนักบริหารองค์กร ซึ่ง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมีแนวคิดหลากหลายแต่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันคือการเข้าใจและเพิ่มพูนแรงจูงใจในบุคคล หนึ่งในทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายคือ ทฤษฎีแรงจูงใจของ Maslow ซึ่งอธิบายว่าความต้องการของมนุษย์สามารถจัดลำดับได้เป็น 5 ระดับ ตั้งแต่ความต้องการพื้นฐานทางร่างกาย เช่น น้ำ อาหาร และการพักผ่อน ความต้องการความมั่นคงหรือความปลอดภัย เช่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการการยอมรับและความผูกพันในสังคม ความต้องการการยกย่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเอง และสุดท้ายคือความต้องการความสำเร็จในชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของตนเอง

นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานตามแนวคิดของ Loke ครอบคลุมหลายมิติที่สำคัญ เช่น ลักษณะของงานที่น่าสนใจและเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ การจ่ายค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเหมาะสม โอกาสในการเลื่อนตำแหน่งที่ชัดเจนและโปร่งใส การได้รับการยอมรับในความสำเร็จของงานผ่านการชมเชยและการวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ ผลประโยชน์และสวัสดิการที่สนับสนุนชีวิตที่มั่นคง สภาพการทำงานที่เหมาะสมทั้งในแง่ของสิ่งแวดล้อมและเครื่องมืออุปกรณ์ การนิเทศงานอย่างมีคุณภาพ

จากผู้บังคับบัญชา รวมถึงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน และนโยบายการบริหารงานขององค์กรที่เอื้อประโยชน์ต่อบุคลากร

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าแรงจูงใจเป็นผลมาจากการผสมผสานของปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ซึ่งองค์กรสามารถนำทฤษฎีเหล่านี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่ตอบสนองความต้องการของบุคลากร ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในงานและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานในระยะยาว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

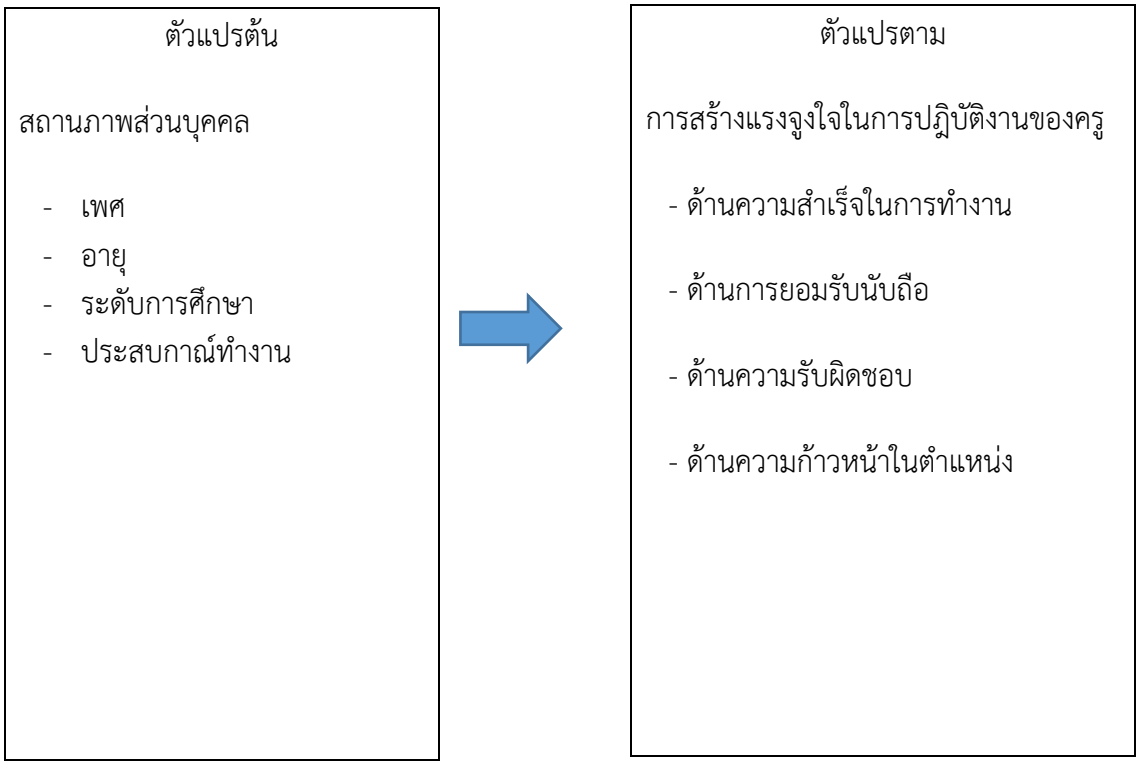
ฐิติมา เวชพงศ์ (2566) วิเคราะห์แรงจูงใจที่มีผลต่อครูในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเน้นปัจจัยสำคัญ เช่น การสนับสนุนจากผู้บริหารซึ่งเป็นตัวช่วยเสริมความมั่นใจให้ครู ความร่วมมือจากชุมชนที่ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นในการพัฒนาศักยภาพครู ผู้วิจัยเสนอว่าแรงจูงใจสามารถเพิ่มขึ้นได้ผ่านการสนับสนุนด้านความรู้ สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ภัคพัฒน์ ภูมิธรรมนันท์ และคณะ (2566) นำเสนอการประยุกต์ใช้ทฤษฎี ERG (Existence, Relatedness, Growth) เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน โดยแสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน (Existence) การสร้างความสัมพันธ์ (Relatedness) และการพัฒนาตนเอง (Growth) มีผลต่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของครูในสถานศึกษา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าความสมดุลของความต้องการทั้งสามมีความสำคัญต่อความพึงพอใจในงานและความผูกพันในองค์กร

อรพรรณ อาชาชาญ และคณะ (2566) ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานของครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 โดยใช้วิธีวิจัยเชิงพรรณณา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง (แบบตัดขวาง). ผลการวิจัยพบว่าโดยรวม ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีระดับมากในทุกด้าน ทั้งด้านความคิดสร้างสรรค์และความฉลาดทางอารมณ์ที่มีผลต่อแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานของครู โดยสามารถทำนายได้ร้อยละ 9.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานของครู ประกอบด้วยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา วิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ความคิดสร้างสรรค์ และความฉลาดทางอารมณ์เข้ามาปรับปรุงและพัฒนา

สรุปได้ว่าแรงบันดาลใจในการทำงานของครูในโรงเรียนขนาดเล็กและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับภาวะผู้นำของผู้บริหาร, ความร่วมมือจากชุมชน, และการสนับสนุนด้านการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานของครู

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
2. เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย **อำเภอพิชัย** จังหวัดอุตรดิตถ์

สมมติฐานการวิจัย

ครูที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ ครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวนทั้งหมด 67 คน ในปีการศึกษา 2566

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ แบบศึกษาเพื่อศึกษาการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน เป็นลักษณะแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 การดำเนินการเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยกำหนดความหมายของค่าคะแนนแต่ละระดับดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับสูงที่สุด
คะแนน 4 หมายถึง เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับสูง
คะแนน 3 หมายถึง เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับปานกลาง
คะแนน 2 หมายถึง เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับต่ำ
คะแนน 1 หมายถึง เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับต่ำที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการและวิธีการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยเป็นคำถามปลายเปิด

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีขั้นตอนดังนี้

1. ทบทวนงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและวิธีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เพื่อกำหนดเนื้อหาและตัวแปรในแบบสอบถามตามผลการทบทวนเพื่อสร้างแบบสอบถามที่ครอบคลุมในข้อคำถาม

2. นำแบบสอบถามตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) มีการปรับแก้ภาษาที่ไม่ชัดเจนและคำถามให้กระชับเข้าใจง่าย พร้อมคำนวณค่า IOC ที่ได้ทั้งหมดพบว่าผ่านเกณฑ์โดยมีค่าระหว่าง 0.67 – 1.00.

3. นำแบบสอบถามทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง 30 คนจากโรงเรียนตรอนตรีสินธุ์ อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ (ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง) เพื่อประเมินความน่าเชื่อถือ โดยใช้สูตร Cronbach's Alpha ได้ค่า 0.884 ซึ่งแสดงถึงคุณภาพของแบบสอบถามที่สามารถใช้รวบรวมข้อมูลได้

4. แบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วจะถูกใช้เพื่อรวบรวมข้อมูลจากครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวนทั้งหมด 67 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยต่าง ๆ มีวิธีการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่อแสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2. การวิเคราะห์ระดับการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดย ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์การแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 คือ เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 คือ เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 คือ เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 คือ เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 คือ เสริมสร้างแรงจูงใจในระดับน้อยที่สุด

3. ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการและวิธีการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

4. การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย คือ ครูที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ใช้การทดสอบที (t-test) สำหรับการเปรียบเทียบสองกลุ่ม เช่น เพศชายและเพศหญิง

และใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) สำหรับการเปรียบเทียบมากกว่าสองกลุ่ม คือ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

ผลการวิจัย

ผลศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

แรงจูงใจในการปฏิบัติของครู	ระดับการบริหารงาน			
	x	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1.ด้านความสำเร็จในการทำงาน	3.64	0.51	มาก	2
2.ด้านการยอมรับนับถือ	3.62	0.53	มาก	3
3.ด้านลักษณะของงาน	3.55	0.53	มาก	4
4.ด้านความรับผิดชอบ	3.74	0.53	มาก	1
5.ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง	3.40	0.50	ปานกลาง	5
เฉลี่ยรวม	**3.59**	**0.50**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ในภาพรวม 5 ด้าน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.59 , S.D.= 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.74 , S.D.= 0.53) รองลงมา ด้านความสำเร็จในการทำงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.64 , S.D. = 0.51) ด้านการยอมรับนับถือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.62 , S.D. = 0.53), ด้านลักษณะของงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.55 , S.D. = 0.53) และด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$= 3.40 , S.D.= 0.50)

นำเสนอผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้านสามารถสรุปผลได้ดังนี้

ด้านความรับผิดชอบ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.74 , S.D.= 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เรื่อง มีความพอใจในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.61, S.D.= 0.60) รองลงมา มีความตั้งใจและพยายามในการทำงานที่ได้รับมอบหมายทุกครั้ง อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.60 , S.D.= 0.60) ได้รับหน้าที่ให้รับผิดชอบงานที่สำคัญมากยิ่งขึ้น อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.57 , S.D.= 0.60) และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานได้อย่างอิสระ มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.28 , S.D.= 0.57)

ด้านความสำเร็จในการทำงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.64 , S.D.= 0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าเรื่อง สามารถปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายตามกำหนดเวลา และมีคุณภาพ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.63, S.D.= 0.59) รองลงมา สามารถวางแผนการปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.54 , S.D.= 0.61) สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วง

ไปได้ด้วยดี อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.51 , S.D.= 0.61) และโรงเรียนให้รางวัล ยกย่องหรือให้คำชมเชยกับงานที่ทำเสมอ มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$= 3.28 , S.D.= 0.57)

ด้านการยอมรับนับถือ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.62 , S.D.= 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เรื่อง ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานยอมรับว่าข้าพเจ้าเป็นส่วนสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้งานของโรงเรียนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.57, S.D.= 0.60) รองลงมา เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัย และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.55 , S.D.= 0.61) รู้สึกว่าอาชีพที่ทำอยู่เป็นอาชีพที่มีเกียรติและได้รับการยอมรับจากสังคม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.51 , S.D.= 0.61) และได้รับความศรัทธาความนับถือจากนักเรียน มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$= 3.31 , S.D.= 0.58)

ด้านลักษณะของงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.55 , S.D.= 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เรื่อง มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.57, S.D.= 0.80) รองลงมา ได้รับมอบหมายงานที่มีความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.52 , S.D.= 0.76) มีส่วนร่วมในการวางแผนและการปฏิบัติงานที่สำคัญเสมอ อยู่ในระดับมาก $\bar{x}$= 3.48 , S.D.= 0.61) และสามารถอธิบายและเสนอแนะงานที่ทำให้กับเพื่อนร่วมงานได้อย่างดี มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$= 3.27 , S.D.= 0.56)

ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$= 3.40 , S.D.= 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าเรื่อง ได้รับการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งหรือระดับให้สูงขึ้นตามผลงานและความสามารถ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.55, S.D.= 0.61) รองลงมา การเลื่อนตำแหน่งในหน่วยงานมีความเป็นธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.52 , S.D.= 0.61) ได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาในการปรับและโยกย้ายตำแหน่งให้ก้าวหน้ากว่าเดิม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$= 3.49 , S.D.= 0.61) และได้เข้าร่วมประชุม ฝึกอบรมและสัมมนาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานเสมอ มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$= 3.22 , S.D.= 0.51)

การวิเคราะห์เพื่อสรุปข้อเสนอแนะต่อกระบวนการและวิธีการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู พบว่า

ด้านความสำเร็จในการทำงาน

การสนับสนุนให้ครูตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและวางแผนการปฏิบัติงานด้วยตนเอง เป็นกลไกที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและความสำเร็จตามเป้าหมาย (90% เห็นด้วย) การส่งเสริมให้ครูสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ด้วยตัวเองยังช่วยเสริมสร้างทักษะในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติงาน (87% เห็นด้วย) การให้คำชมเชยและรางวัลสำหรับผลงานที่ดีตามเป้าหมายที่กำหนดยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการกระตุ้นแรงจูงใจ (60% เห็นด้วย)

ด้านการยอมรับนับถือ

สนับสนุนให้ครูมีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยที่ดี (94% เห็นด้วย) การยกย่องและสนับสนุนบทบาทของครูในชุมชนการศึกษาช่วยสร้างความภาคภูมิใจและความเคารพในสังคม (97% เห็นด้วย) การสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจในอาชีพครูและการได้รับความเคารพจากนักเรียนและสังคมยังเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการทำงาน (90% เห็นด้วย)

ด้านลักษณะของงาน

การส่งเสริมการใช้ความรู้และความสามารถเต็มที่ในการทำงานและการมอบหมายงานที่เหมาะสมกับความสามารถของครู ช่วยเพิ่มความมั่นใจและความพึงพอใจในการทำงาน (90-93% เห็นด้วย) การเพิ่มโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติงานสำคัญช่วยสร้างความรู้สึกมีคุณค่าและความภาคภูมิใจในงานที่ทำ (88% เห็นด้วย)

ด้านความรับผิดชอบ

สนับสนุนให้ครูรับผิดชอบงานที่สำคัญและมีความพยายามในการทำงาน (98% เห็นด้วย) การให้โอกาสครูในการแก้ปัญหางานได้อย่างอิสระช่วยสร้างแรงจูงใจและความภูมิใจในผลงาน (75% เห็นด้วย)

ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง

การสนับสนุนการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งตามผลงานและความสามารถเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างแรงจูงใจ (96% เห็นด้วย) การมีการเลื่อนตำแหน่งในหน่วยงานอย่างเป็นธรรมและการสนับสนุนให้ครูเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม และสัมมนาเสมอ ช่วยเพิ่มทักษะและความก้าวหน้าในตำแหน่ง (69% เห็นด้วย)

ผลการเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ครูที่มีเพศแตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ในด้านความสำเร็จในการทำงาน (t = 0.092, p = 0.643), การยอมรับนับถือ (t = 1.792, p = 0.006), ลักษณะของงาน (t = -1.213, p = 0.568), และความก้าวหน้าในตำแหน่ง (t = 1.374, p = 0.227). ค่า p ที่สูงกว่า 0.05 แสดงว่า เพศไม่สามารถอธิบายความแตกต่างในระดับการเสริมสร้างแรงจูงใจของครูได้

ครูที่มีอายุแตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ในด้านการยอมรับนับถือ (F = 1.85, p = 0.142), ลักษณะของงาน (F = 1.67, p = 0.176), และความก้าวหน้าในตำแหน่ง (F = 2.10, p = 0.134). อย่างไรก็ตาม, ในด้านความสำเร็จในการทำงาน, พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ (F = 2.45, p = 0.027), แสดงให้เห็นว่าครูที่มีอายุน้อยกว่าอาจมีแรงจูงใจสูงกว่าในด้านนี้

ครูที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างในระดับการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ในด้านความสำเร็จในการทำงาน (F = 1.12, p = 0.328), การยอมรับนับถือ (F = 0.89, p = 0.413), และความก้าวหน้าในตำแหน่ง (F = 1.05, p = 0.375). อย่างไรก็ตาม, มีความแตกต่างในด้านลักษณะของงาน (F = 2.30, p = 0.043), แสดงให้เห็นว่าครูที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าอาจมีแรงจูงใจสูงกว่าในการรับผิดชอบงานและภารกิจที่เกี่ยวข้อง

ครูที่มีประสบการณ์ทำงาน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ในด้านความสำเร็จในการทำงาน (F = 2.10, p = 0.134), การยอมรับนับถือ (F = 1.85, p = 0.142), ลักษณะของงาน (F = 1.67, p = 0.176), และความก้าวหน้าในตำแหน่ง (F = 1.12, p = 0.328) อย่างไรก็ตาม, มีความแตกต่างในด้านการยอมรับนับถือ (F = 3.20, p = 0.049), แสดงให้เห็นว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่าอาจมีระดับการยอมรับนับถือที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า

อภิปราย

ผลการศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า โรงเรียนได้มีการเสริมสร้างแรงจูงใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยสามารถอภิปรายผลในแต่ละด้านดังนี้

ด้านความรับผิดชอบ: โดยรวมแล้วอยู่ในระดับสูง เนื่องจากครูมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายและมีความตั้งใจในการทำงานอย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สนธยา บุตรวาระ (2556) ที่พบว่าแรงจูงใจในการทำงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษามีความรับผิดชอบสูง โดยการปฏิบัติงานได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารและการให้โอกาสในการพัฒนาและเรียนรู้เพิ่มเติม ซึ่งส่งผลให้ครูมีความพึงพอใจและมุ่งมั่นในการทำงานของตนเอง; ด้านความสำเร็จในการทำงาน: ผลการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก สามารถบรรลุเป้าหมายตามกำหนดเวลาและมีคุณภาพ โดยการศึกษาของ พรศิริ กิจเกษตรกุล (2553) พบว่าการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างกำลังใจและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของครู ทำให้ครูสามารถวางแผนการปฏิบัติงานได้ดีและสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ; ด้านการยอมรับนับถือ: โดยรวมอยู่ในระดับสูง เนื่องจากการยอมรับจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน มีความเชื่อถือไว้วางใจในผลงานและการดำเนินงานของครู ซึ่งส่งผลต่อบรรยากาศการทำงานที่ดีและช่วยให้ครูมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน; ด้านลักษณะของงาน: โดยรวมอยู่ในระดับสูง เนื่องจากมีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่ ได้รับมอบหมายงานที่เหมาะสมกับความถนัดและความสามารถของครู ซึ่งส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน; ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง: โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งขึ้นอยู่กับผลงานและความสามารถของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชนม์นิภา ทองโชติ (2556) ที่พบว่าการเปิดโอกาสให้มีการศึกษาสูงและได้รับการฝึกอบรมช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของครู

ผลการเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ครูที่มีเพศแตกต่างกันไม่มีความแตกต่างในระดับการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน (สนธยา บุตรวาระ, 2556) ส่วนครูที่มีอายุแตกต่างกันมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในด้านความสำเร็จในการทำงาน แสดงให้เห็นว่าครูที่มีอายุน้อยกว่าอาจมีแรงจูงใจสูงกว่าในด้านนี้ ครูที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความแตกต่างในด้านลักษณะของงาน แสดงให้เห็นว่าครูที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าอาจมีแรงจูงใจสูงกว่าในการรับผิดชอบงานและภารกิจที่เกี่ยวข้อง และครูที่มีประสบการณ์ทำงานมีความแตกต่างในด้านการยอมรับนับถือแสดงให้เห็นว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่าอาจมีระดับการยอมรับนับถือที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า (พรศิริ กิจเกษตรกุล, 2553)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. โรงเรียนควรสนับสนุนให้ครูตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและวางแผนการปฏิบัติงานด้วย ตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้ครูสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ด้วยตัวเองยังช่วยเสริมสร้างทักษะในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติงาน

2. โรงเรียนควรมีแนวทางการยกย่องและสนับสนุนบทบาทของครูในชุมชนการศึกษาช่วยสร้างความภาคภูมิใจและความเคารพในสังคม และส่งเสริมการใช้ความรู้และความสามารถเต็มที่ในการทำงานและการมอบหมายงานที่เหมาะสมกับความสามารถของครู ช่วยเพิ่มความมั่นใจและความพึงพอใจในการทำงาน

3. โรงเรียนควรเพิ่มโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติงานสำคัญช่วยสร้างความรู้สึกมีคุณค่าและความภาคภูมิใจในงานที่ทำ และให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโรงเรียนทุกระยะอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่อาจมีผลกระทบต่อแรงจูงใจในการทำงานของครู เช่น สถานภาพทางการเงิน, สถานะครอบครัว, และสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งอาจมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแรงจูงใจและประสิทธิภาพในการทำงานของครู

2. ควรศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบของการฝึกอบรมและการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ต่อแรงจูงใจในการทำงานของครู เช่น การอบรมทักษะการจัดการชั้นเรียน, ทักษะการสื่อสาร, และเทคโนโลยีการศึกษา ซึ่งอาจช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและพัฒนาประสิทธิภาพในการสอน

3. ควรศึกษาการเปรียบเทียบแรงจูงใจในการทำงานระหว่างครูในโรงเรียนประเภทต่าง ๆ เช่น โรงเรียนรัฐบาล, เอกชน, และโรงเรียนที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบท้องถิ่น เพื่อเข้าใจปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจและความแตกต่างในการปฏิบัติงานของครูในแต่ละประเภท

4. ควรศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างแรงจูงใจในการทำงานของครูกับผลลัพธ์ทางการศึกษา เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและอัตราการสำเร็จการศึกษา เพื่อระบุว่าการเพิ่มแรงจูงใจของครูมีผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้และการศึกษาของนักเรียนอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

ฐิติมา เวชพงศ์. (2566). การ เสริม สร้าง แรง จูงใจ ใน การ ทำงาน ของ ครู โรงเรียน ขนาด เล็ก อำเภอ เมือง จังหวัด สมุทรสงคราม. *วารสาร ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์*, *23*(2), 141-161.

พรศิริ กิจเกษตรกุล. (2553). การปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จและแรงจูงใจในการทำงานของครู. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 21(4), 376-388.

ภัคพัฒน์ ภูมิธรรมนันท์ ประภัสสรณ์ ศรีหาวงค์ และณัฏฐภรณ์ สำนึก. (2566). การสร้างแรงจูงใจในการทำงานสมัยใหม่.วารสารการบริหารการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน, 1(1), หน้า 1.ISSN: 2985-2366 (Online).

สนธยา บุตรวาระ. (2556). แรงจูงใจในการทำงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนเรศวร, 16(2), 213-225.

อรพรรณ อาชาชาญ เบญจพร ชนะกุล และสุภาพ เต็มรัต. (2566). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานของครูสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4.วารสาร MCU นครธน, 10(9), 190–201.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Environmental Management That Supports Learning Management in Schools Under the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2

การบริหารสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

Wirat Phansai[1]*, Pornsathit Buppasiri[2], Narachai Srinaranarudol[3] & Phanu Thipthanwa[4]

วิรัช พานซ้าย[1]*, พรสถิต บุพศิริ[2], ณราชัย ศรีนรานฤดล[3] & ภานุ ทิพย์ธันวา [4]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Wirat Phansai*
วิรัช พานซ้าย*
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: wiratp@plu.ac.th

2. Pornsathit Buppasiri
พรสถิต บุพศิริ
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: pornst@plu.ac.th

3. Narachai Srinaranarudol
ณราชัย ศรีนรานฤดล
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: narachais@plu.ac.th

4. Phanu Thipthanwa
ภานุ ทิพย์ธันวา
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: phanut@plu.ac.th

คำสำคัญ:
การบริหารสิ่งแวดล้อม, การจัดการเรียนรู้, โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

ABSTRACT

This research has two objectives: 1) to study the management of the learning environment in schools under the jurisdiction of the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2, and 2) to examine the relationship between the management of the learning environment and the effectiveness of the learning management in schools. The study used a questionnaire as the data collection tool, and the sample group consisted of school administrators and teachers in schools under the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2, totaling 313 people, calculated using Taro Yamane's formula, with simple random sampling. Data analysis was conducted using various statistical methods, including frequency and percentage, mean and standard deviation, and hypothesis testing using Pearson's correlation.

The study's results revealed that the management of the learning environment in various areas, such as the physical environment, academic environment, and management environment, was rated at the highest and high levels, with the physical environment being the most efficiently managed, followed by the academic and management environments, respectively. Additionally, the study found that the management of the learning environment had a positive relationship with the effectiveness of learning management in schools, especially in areas such as curriculum design and learning activities that promote critical thinking skills and the use of diverse teaching materials. The study recommends that schools develop strategies for managing educational resources, particularly

Keywords:
Environmental Management, Learning Management, Schools Under the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2

Article history:
Received: 03/01/2025
Revised: 21/02/2025
Accepted: 30/05/2025
Available online: 04/08/2025

How to Cite:
Phansai, W. et al. (2025). The Environmental Management That Supports Learning Management in Schools Under the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2. *Journal Dhamma for Life*, 31(3), 123-137.

communication with stakeholders, personnel development, and the development of information technology for education. It also emphasizes the importance of community and external social involvement in managing the learning environment to improve the effectiveness of learning management.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 และ 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการบริหารสิ่งแวดล้อมและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคณะผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 คำนวณด้วยสูตรของทาโรยามาเน่ ได้จำนวนทั้งหมด 313 คน และใช้การสุ่มอย่างง่าย วิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติต่างๆ ได้แก่ ค่าความถี่ และร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานการวิจัยใช้สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่า การบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในด้านต่างๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางวิชาการ และสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมากที่สุดและมาก โดยมีการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีประสิทธิภาพสูงสุด รองลงมาคือสภาพแวดล้อมทางวิชาการและการบริหารจัดการตามลำดับ นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่า การบริหารสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยเฉพาะในด้านการออกแบบหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย การศึกษาครั้งนี้แนะนำให้โรงเรียนมีการสร้างกลยุทธ์ในการจัดการทรัพยากรทางการศึกษา โดยเฉพาะการสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้อง การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมจากนักเรียน ชุมชน และสังคมภายนอกในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้

บทนำ

สิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญและส่งผลต่อชีวิตมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเป็นแหล่งกำเนิดของปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต แต่ในปัจจุบันพบว่ามนุษย์มีการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และด้วยความตั้งใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้น เช่น มลพิษทาง

อากาศ อุทกภัย และความแห้งแล้ง สถานการณ์เหล่านี้สร้างความท้าทายต่อการดำรงชีวิตอย่างมั่นคงและปลอดภัยต่อชีวิตมนุษย์มากยิ่งขึ้นในอนาคต กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้กระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการสร้างความรู้ด้วยตนเองมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้ การศึกษายุคใหม่ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปัญญา และนำไปปฏิบัติพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเตรียมพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตการศึกษายุคใหม่ ทั้งนี้โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน โดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพในห้องบรรยายมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้ โดยส่งผลต่อทั้งความสามารถในการมีสมาธิความเป็นอยู่ของนักเรียนและอาจารย์ รวมถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (พันธิตรา สายอุปราช และคณะ, 2567) การจัดโต๊ะเรียน การใช้แสงธรรมชาติ และบรรยากาศของห้องส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมและประสิทธิภาพการเรียนรู้ โดยโรงเรียนสามารถออกแบบพื้นที่ทางกายภาพที่เหมาะสมช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงบวก การจัดระเบียบพื้นที่และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมกระบวนการสอนและการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนอย่างเต็มที่ รวมทั้งการสนับสนุนให้มีการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อเพื่อสอนเรื่องสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับสภาพชุมชนและท้องถิ่นเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ และพัฒนากลยุทธ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในทุกระดับการศึกษา (อักษรศาสตร์ ทองคำบุตร, 2024)

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 เผชิญกับปัญหาหลายประการเช่นเดียวกับโรงเรียนอื่นๆ อาทิ การขาดแคลนทรัพยากรและงบประมาณในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่ไม่มีระบบการคัดแยกขยะที่มีประสิทธิภาพ (ชมพูนุท สงกลาง, 2565) การขาดการพัฒนาทักษะของครูในการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครองในการสนับสนุนการเรียนรู้ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การจัดระเบียบห้องเรียนที่ไม่เหมาะสม และการขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการเรียนการสอน ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน

ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญในการดำเนินงานวิจัยนี้ เพื่อสร้างองค์ความรู้และแนวทางการบริหารสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย”ผ่อนคลาย” และมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของครูและนักเรียน และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

การจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมในห้องเรียนและนอกห้องเรียนมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียน ห้องเรียนควรมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในทางบวก เพื่อช่วยพัฒนาตนเองและเปิดมุมมองให้กว้างขึ้นต่อสังคม สิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียน เช่น อาคารเรียนและบริเวณสถานศึกษาก็ควรได้รับการปรับปรุงให้สวยงาม เพื่อจูงใจให้นักเรียนมีความรักและหวงแหนในสถานศึกษาของตน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ (2545) ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็นสองกลุ่มหลัก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ้าน ถนน สะพาน และเครื่องบิน ซึ่งแบ่งได้เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สามารถมองเห็นได้ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี กฎหมาย และระเบียบ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ธเนศ ขำเกิด (2541) ได้แบ่งการจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาออกเป็นสามกลุ่มหลัก ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งรวมถึงอาคารเรียน ห้องเรียน และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานในการเรียนการสอน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันและสร้างความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา ทั้งสามกลุ่มนี้ช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับสังคมและเติบโตอย่างมีคุณภาพ

2. **แนวคิดบริหารสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา**

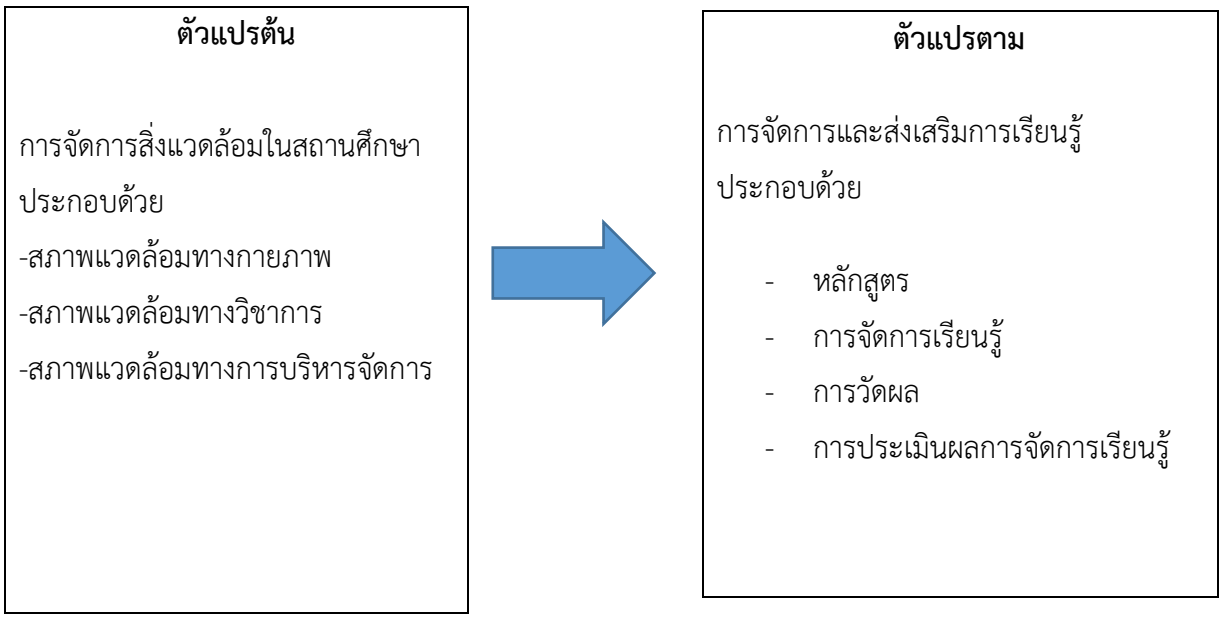
นรา สมประสงค์ และเสรี ลาชโรจน์ (2546) ได้กล่าวถึงการบริหารสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ซึ่งเน้นให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูอาจารย์ รวมถึงการเชิญวิทยากรมาบรรยายเพื่อแนะนำวิธีสอนและนวัตกรรมใหม่ ๆ การจัดทำแผนการสอนรายวิชาและตารางเรียนก็มีความสำคัญเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการและศักยภาพของสถานศึกษา นอกจากนี้ยังเน้นการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การจัดทัศนศึกษาของครูและการพัฒนาห้องเรียนให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน งานด้านหลักสูตรก็ต้องมีการรวบรวมเอกสารหลักสูตรให้ครูได้ศึกษาต่อ และมีแผนการเรียนที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน การสอนซ่อมเสริมทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการก็ต้องจัดให้มีอย่างเหมาะสมตามความสะดวก เพื่อเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับการสอบหรือการแข่งขัน นอกจากนี้ การวัดและประเมินผลควรเป็นไปตามหลักสูตรและระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐาน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ช่วยฝึกฝนระเบียบวินัยและพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนก็เป็นสิ่งที่ควรมีในสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างให้

เป็นประโยชน์และมีสุขภาพที่แข็งแรง นอกจากนี้ยังควรจัดแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ หรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ในการบริหารสภาพแวดล้อมด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ผู้บริหารควรเข้าใจพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสถานศึกษา ทั้งระหว่างครูและบุคลากร และระหว่างครูกับนักเรียน รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนเอง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการพัฒนานักเรียนได้ดี

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิวิมล จันทสุข และบรรจบ บุญจันทร์ (2567) พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงในด้านวิชาการและสังคม ขณะที่ด้านกายภาพมีค่าเฉลี่ยต่ำ การเปรียบเทียบตามขนาดโรงเรียนพบความแตกต่างในด้านกายภาพ แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนรู้เน้นการมอบหมายงานตามความสามารถของบุคลากรและการใช้วิธีการประชุมวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ การศึกษาโดยแพรวฟ้า ไชยสิทธิ์ และอำนวย ทองโปร่ง (2567) พบว่า ครูในกรุงเทพมหานครมีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาที่แตกต่างกันตามวุฒิการศึกษาและขนาดโรงเรียน โดยด้านการบริหารจัดการและการเรียนการสอนมีความแตกต่างทางสถิติที่ระดับ .05 และกัญญาภา สิริเลาหกุล (2567) พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษามีองค์ประกอบ 6 ด้าน การทดลองใช้รูปแบบพบว่าผลการประเมินความรู้ความเข้าใจของครูหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการบริหารสิ่งแวดล้อมและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

สมมติฐานการวิจัย

การบริหารสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ คณะผู้บริหารสถานศึกษา และครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำนวนทั้งหมด 1,420 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ คณะผู้บริหารสถานศึกษา และครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 คำนวณด้วยสูตรของทาโรยามาเน่ ได้จำนวนทั้งหมด 313 คน และใช้การสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ แบบสอบถามเพื่อศึกษาการบริหารสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และขนาดของสถานศึกษา เป็นลักษณะแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 การบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยกำหนดความหมายของค่าคะแนนแต่ละระดับดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนน 4 หมายถึง การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก

คะแนน 3 หมายถึง การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับน้อย

คะแนน 1 หมายถึง การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 การจัดการและส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยกำหนดความหมายของค่าคะแนนแต่ละระดับดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนน 4 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับมาก

คะแนน 3 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 2 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับน้อย

คะแนน 1 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดขอบเขตการศึกษาและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเครื่องมือรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา และการจัดการและส่งเสริมการเรียนรู้

2. สร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาการบริหารสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ใน

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 และประเมินความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยโดยใช้เครื่องมือ IOC (Index of Item-Objective Congruence) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและการจัดการสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 คน ประเมินและให้คะแนนคำถาม ซึ่งผลการประเมินพบว่า IOC ของทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนด (> 0.6)

3. ตรวจสอบความตรงของเครื่องมือโดยการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญและทดสอบความ

น่าเชื่อถือ (Reliability) เช่น Cronbach's Alpha ในกลุ่มตัวอย่างทดลองที่ประกอบด้วย คณะผู้บริหารสถานศึกษา และครูในโรงเรียนวังทองพิทยาคม จังหวัดพิษณุโลก โดยได้ค่าความเชื่อมั่นที่เท่ากับ 0.758 ซึ่งผ่านเกณฑ์ความเชื่อมั่นที่กำหนด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยต่างๆ มีวิธีการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม: ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่อแสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2. การวิเคราะห์ระดับการบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์การแปลผล ดังนี้

4.51 - 5.00 คือ การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 คือ การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 คือ การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 คือ การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 คือ การบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.4.3 การวิเคราะห์ระดับการจัดการและส่งเสริมการเรียนรู้ โดย

ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์การแปลผล ดังนี้

4.51 - 5.00 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง มีประสิทธิภาพในการดำเนินการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.4.4 การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย คือ การบริหารสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์ใน

ทิศทางบวกกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ทดสอบด้วยสถิติสหสัมพันธ์(Correlation) ของเพียร์สัน

ผลการวิจัย

ผลศึกษาการบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 สรุปได้ดังนี้

ตารางที่1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการบริหารสิ่งแวดล้อม	จัดอันดับ
1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	4.19	0.79	มาก	1
2. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ	4.01	0.86	มาก	2
3. สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ	3.45	0.52	ปานกลาง	3
เฉลี่ยรวม	**3.88**	**0.72**	**มาก**	

จากตาราง 1 พบว่า การบริหารสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.88, S.D. = 0.72) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.79) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้ดี รองลงมาคือ ด้านสภาพแวดล้อมทางวิชาการ ($\bar{x}$ = 4.01, S.D. = 0.86) และด้านสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ ($\bar{x}$ = 3.45, S.D. = 0.52) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อของแต่ละด้าน สรุปผลได้ดังนี้ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในภาพรวมมีระดับการบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.19, SD = 0.79)

ซึ่งสามารถเรียงลำดับด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ดังนี้ 1) โรงเรียนมีความสะอาดและปลอดภัย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22, SD = 0.25) 2) การจัดห้องเรียนที่รองรับการเรียนรู้ได้ดี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, SD = 0.28) และ 3) มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ปลอดภัยและเหมาะสมต่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.18, SD = 0.30) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การจัดแสงสว่างและการระบายอากาศในห้องเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.16, SD = 0.27) สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ในภาพรวมมีระดับการบริหารสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.01, SD = 0.86) ซึ่งสามารถเรียงลำดับด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ดังนี้ 1) โรงเรียนมีทรัพยากรการเรียนการสอนที่ทันสมัย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15, SD = 0.20) 2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, SD = 0.23) และ 3) การพัฒนาในการใช้ห้องสมุดและพื้นที่เรียนรู้เพิ่มเติม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.05, SD = 0.24) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การปรับหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของนักเรียนและสอดแทรกองค์ความรู้และการพัฒนาทักษะด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.75, SD = 0.28) ด้านสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ โรงเรียนมีการประชุมครูและบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสะท้อนถึงการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.45, SD = 0.52) ซึ่งสามารถเรียงลำดับด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ดังนี้ 1) ระบบการจัดการงานเอกสารและข้อมูลมีความเป็นระเบียบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.60, SD = 0.21) 2) การสนับสนุนและติดตามการทำงานด้านการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.55, SD = 0.24) และ 3) มีระบบบริหารจัดการที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.50, SD = 0.23) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การตัดสินใจและการวางแผนการบริหารงบประมาณด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เพียงพอและมีความยืดหยุ่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.45, SD = 0.27)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการจัดการและส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการบริหารสิ่งแวดล้อม	จัดอันดับ
1.หลักสูตร	4.30	0.21	มาก	1
2.การจัดการเรียนรู้	4.25	0.23	มาก	2
3.การวัดผล	4.15	0.24	มาก	3
4.การประเมินผลการจัดการเรียนรู้	4.10	0.27	มาก	4
เฉลี่ยรวม	**4.20**	**0.24**	**มาก**	-

จากตาราง 2 พบว่า การบริหารสิ่งแวดล้อมในด้านการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.24) เมื่อพิจารณาเป็นรายหัวข้อ พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านหลักสูตร ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.21) รองลงมาคือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.23) ด้านการวัดผล ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.24) และด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.27) เมื่อพิจารณารายข้อของแต่ละด้าน สรุปผลได้ดังนี้ ด้านหลักสูตร ในภาพรวมการออกแบบหลักสูตรของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.22) ซึ่งสามารถเรียงลำดับด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ดังนี้ 1) โรงเรียนมีการออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.20) 2) หลักสูตรของโรงเรียนมีการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.25) และ 3) โรงเรียนมีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องให้ทันสมัยและเหมาะสมกับบริบทของสังคมปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.22) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนมีการจัดทำคู่มือการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรอย่างครบถ้วน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.26) ด้านการจัดการเรียนรู้ ในภาพรวมการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.23) ซึ่งสามารถเรียงลำดับด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ดังนี้ 1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.21) 2) ครูผู้สอนมีการใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.23) และ 3) โรงเรียนมีการส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น การจัดทัศนศึกษาหรือการทำโครงงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.24) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.27) ด้านการวัดผล ในภาพรวมการวัดผลมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.24) ซึ่งสามารถเรียงลำดับด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ดังนี้ 1) การวัดผลการเรียนรู้มีความหลากหลาย เช่น การใช้แบบทดสอบ การสังเกตพฤติกรรม และการประเมินโครงงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.23) 2) โรงเรียนมีการกำหนดเกณฑ์การวัดผลที่ชัดเจนและเหมาะสมกับผู้เรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.24) และ 3) การวัดผลการเรียนรู้สามารถสะท้อนถึงความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.26) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การวัดผลมีการจัดเก็บข้อมูลและรายงานผลให้ผู้ปกครองทราบอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.28) ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ในภาพรวมการประเมินผลการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.26) ซึ่งสามารถเรียงลำดับด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ดังนี้ 1) โรงเรียนมีการประเมินผลการจัดการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.25) 2) การประเมินผลการจัดการเรียนรู้มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.27) และ 3) โรงเรียนมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอนและการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = 0.28)

ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนมีการจัดเก็บข้อมูลการประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อการอ้างอิงในอนาคต อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.30) ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของการบริหารสิ่งแวดล้อมและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ของการบริหารสิ่งแวดล้อมและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

ด้าน / องค์ประกอบ	หลักสูตร	การจัดการเรียนรู้	การวัดผล	การประเมินผลการจัดการเรียนรู้
สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	0.85	0.88	0.79	0.82
สภาพแวดล้อมทางวิชาการ	0.89	0.91	0.84	0.85
สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ	0.92	0.86	0.87	0.90

จากตาราง 3 พบว่า ผลการศึกษาพบว่า สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ การบริหารสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ซึ่งสามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับทุกองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยมีค่าความสัมพันธ์ (r) ระหว่าง 0.79 ถึง 0.88 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพในโรงเรียนดีขึ้น เช่น อาคารสถานที่ที่สะอาดและเหมาะสม จะส่งผลทำให้ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น การออกแบบหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผล และการประเมินผลดีขึ้นด้วย ด้านสภาพแวดล้อมทางวิชาการ แสดงความสัมพันธ์ในทิศทางบวกที่สูงกว่า โดยมีค่าความสัมพันธ์สูงสุดถึง 0.91 ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งหมายความว่าการสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ การใช้เทคโนโลยี และการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในวิชาการ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ในทุกด้าน โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ที่แสดงถึงความสัมพันธ์สูงอย่างมีนัยสำคัญ สุดท้าย ด้านสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ มีค่าความสัมพันธ์สูงที่สุดเมื่อเทียบกับทั้งสองด้านก่อนหน้า โดยมีค่าความสัมพันธ์ระหว่าง 0.86 ถึง 0.92 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อการบริหารจัดการในโรงเรียนดีขึ้น เช่น การวางแผนและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ การบริหารทรัพยากรมนุษย์และงบประมาณ จะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการออกแบบหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล ดังนั้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ วิชาการ และการบริหารจัดการจึงมีผลต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

อภิปรายผล

การบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีประสิทธิภาพสูงสุด รองลงมาคือ สภาพแวดล้อมทางวิชาการ และสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการตามลำดับ สำหรับการบริหารสิ่งแวดล้อมในด้านการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนมีการจัดการหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดผล และการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ในระดับดี โดยเฉพาะในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมและสามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้ดี เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านของการบริหารสิ่งแวดล้อม พบว่า โรงเรียนมีการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ และการใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน นอกจากนี้ยังมีการประเมินผลการจัดการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแพรวฟ้า ไชยสิทธิ์ และอำนวย ทอง โปร่ง (2567) พบว่า บริหารจัดการสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาของครูในกรุงเทพมหานครโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านกายภาพในส่วนของการจัดการความปลอดภัย รองลงมาคือด้านการเรียนการสอน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการบริหารจัดการ ส่วนในการทำวิจัยในครั้งนี้พบว่า โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ อาจเนื่องจากมีข้อจำกัดในปัจจัยต่างๆ อาทิ ขาดแคลนทรัพยากรในการบริหารจัดการ ความไม่พร้อมในด้านการฝึกอบรมหรือพัฒนาความสามารถของบุคลากร รวมถึงข้อจำกัดในการจัดการสถานที่เรียนและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยหรือการเรียนการสอน ทำให้การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในบางด้านไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่คาดหวัง ทั้งนี้ผลที่ค้นพบ ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนควรสร้างกลยุทธ์ในการจัดการทรัพยากรทางการศึกษา ดังที่ ธีรพงษ์ ชูนาค และคณะ (2567) ได้เสนอการสร้างกลยุทธ์แบบบูรณาการหลากหลายมิติ ได้แก้ การสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้อง การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา และการรักษาความปลอดภัยและสุขภาพ

ในส่วนของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารสิ่งแวดล้อมและประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ พบว่า การบริหารสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางวิชาการ และสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน และควรอาศัยการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษากับชุมชนและสังคมภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเอกชัย วิเชียรณรัตน์ และคณะ (2567) พบว่า การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายในการสร้างการมีส่วนร่วมและการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก จะส่งผลต่อการบริหารส่งผลต่อการจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารสิ่งแวดล้อมกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยผลการศึกษาได้ให้ประโยชน์ที่สำคัญในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

การวิจัยครั้งนี้ช่วยส่งเสริมองค์ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยมิติด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางวิชาการ และการบริหารจัดการ โดยผลการวิจัยพบว่าทั้งสามด้านนี้มีการบริหารจัดการในระดับมากถึงมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการบริหารสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่โรงเรียนให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องและสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยให้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างการบริหารสิ่งแวดล้อมกับประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะในด้านการออกแบบหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ และการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย ซึ่งสนับสนุนแนวคิดที่ว่า สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมมีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษาช่วยเสนอแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยเสนอให้สถานศึกษาสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การพัฒนาระบบการสื่อสารภายในและภายนอกองค์กร การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางการศึกษา การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารและจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคมภายนอกในการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ซึ่งล้วนเป็นแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียนไทย

งานวิจัยนี้ยังสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต โดยเฉพาะการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาอย่างยั่งยืนในระดับนโยบายและการปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

1. **ข้อเสนอแนะในการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์**

จากผลการศึกษาพบว่า การบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ ดังนั้น โรงเรียนควรให้ความสำคัญต่อการวางแผนและดำเนินการบริหารสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ โดยมีข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้:

1) ควรส่งเสริมและพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่ปลอดภัย ทันสมัย และส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน

2) ควรพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางวิชาการให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เช่น การสนับสนุนการใช้สื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การจัดกิจกรรมที่เน้นการคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

3) ผู้บริหารควรใช้กระบวนการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยการเชื่อมโยงความร่วมมือกับครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมทางการศึกษาทั้งในและนอกห้องเรียน

4) ควรมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยจัดอบรมเกี่ยวกับการใช้สื่อ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของบริบททางการศึกษาในอนาคต

2. ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยในครั้งต่อไปอาจศึกษาเปรียบเทียบการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนที่มีการดำเนินการในระดับสูงกับโรงเรียนที่มีระดับต่ำ เพื่อค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างและหาแนวทางในการยกระดับการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ในโรงเรียนที่มีผลลัพธ์ต่ำ

2) สามารถทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลกระทบของการประเมินผลที่มีคุณภาพและหลากหลายต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระยะยาว โดยเฉพาะการประเมินผลที่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของนักเรียน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อทักษะที่นักเรียนต้องการพัฒนา

3) การวิจัยสามารถขยายไปศึกษาในโรงเรียนที่มีความแตกต่างทางภูมิศาสตร์และสังคม เช่น โรงเรียนในชนบทและโรงเรียนในเมือง เพื่อสำรวจผลกระทบของบริบทที่แตกต่างกันในการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงความต้องการและวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในแต่ละบริบท

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กัญญาภา สิริเลาหกุล. (2567). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการสำหรับนักเรียน โรงเรียนบ้านแก้งโตน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5. *วารสารบริหารการศึกษา บัวบัณฑิต,* 24(2), 48-67.

ชมพูนุท สงกลาง. (2565). แนวทางในการจัดการขยะมูลฝอยในโรงเรียนบ้านป่าหวาย ตำบลตาดทอง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี,* 31(2), 2–12.

ธีร พง ษ์ ชู นาค, สิริ น ธร สิน จินดา วงศ์, และอร อุ มา เจริญสุข. (2024). แนวทาง การ บริหาร จัดการภาวะ วิกฤต ของ สถาน ศึกษา ใน เขต พื้นที่ การ ศึกษา ประถม ศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3.*วารสารวิชาการราชภัฏร้อยเอ็ด,* 9(10), 496-522.

ธเนศ ขำเกิด. (2541). องค์กรแห่งการเรียนรู้. *วารสารวิชาการ, กรมวิชาการ,* 1(9), 28.

นรา สมประสงค์ และเสรี ลาชโรจน์. (2546). การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตราชเทวี. วารสารวิชาการการบริหารการศึกษา, 17(2), 57-62.

พันธิตรา สายอุปราช, พูนชัย ยาวิราช, & ประเวศ เวชชะ. (2567). กลยุทธ์การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเทศบาลตำบลป่าตาล (ป่าตาลราษฎร์นุกูล). *วารสารการศึกษาและวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย,* 9(2), 43-56.

แพรวฟ้า ไชยสิทธิ์ และอำนวย ทอง โปร่ง. (2567). บริหาร จัดการ สภาพ แวดล้อม ภายใน สถาน ศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสาร วิชาการ น อ ร์ ท เท ิ ร์ น,* 11(3), 38-53.

วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ. (2545). การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. วารสารนักบริหาร, 17(2), 57-62.

ศศิวิมล จันทสุข และบรรจบ บุญจันทร์. (2567). แนวทางพัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย,* 6(4), 759-770.

เอกชัย วิเชียร ณ รัตน์, โสภี วิวัฒน์ ชาญ กิจ, & ใน ตะวัน กำ หอม. (2024). การ บริหาร กับ การ จัดการสภาพแวดล้อม ทาง กาย ภา สถาน ศึกษา ของ บุคลากร ทางการ ศึกษา สำนักงาน เขต พื้นที่ การ ศึกษา มัธยมศึกษา นครปฐม. *วารสาร สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม,* 5(2), 41-52.

อักษรศาสตร์ ทองคำ บุตร. (2024). การ ใช้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ใน การ จัดการ เรียน รู้ ของ ครู ใน โรงเรียน ขยาย โอกาส ทางการ ศึกษา สังกัด สำนักงาน เขต พื้นที่ การ ศึกษา ประถม ศึกษา อุบลราชธานี เขต 4. *วารสาร วิทยาการ จัดการ มหาวิทยาลัย ราชภัฏ สกลนคร,* 4(3), 836-852.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Public Perception in Nonthaburi towards the Compensation and Expense for the Injured Persons and Defendants in Criminal Cases Act B.E. 2544 (and its amendment (No.2) B.E. 2559)

การรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559)

Ornusa Chinkrachangkit1* & Jomdet Trimek2*

อรอุษา ชินกระจ่างกิจ1* ,& จอมเดช ตรีเมฆ2*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Ornusa Chinkrachangkit*
อรอุษา ชินกระจ่างกิจ
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
Email: ornusachin7@gmail.com

2. Jomdet Trimek
จอมเดช ตรีเมฆ
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
Email: Jomdet.t@rsu.ac.th

คำสำคัญ:
การสร้างการรับรู้, ค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา, ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา, จังหวัดนนทบุรี

Keywords:
Perception, Compensation for Injured Persons in Criminal Cases, Compensation and Expense for Defendants in Criminal Cases, Nonthaburi

Article history:
Received: 26/12/2024
Revised: 25/04/2025
Accepted: 14/07/2025
Available online: 07/08/2025

How to Cite:
Chinkrachangkit, O. & Trimek, j. (2025). Public Perception in Nonthaburi towards the Compensation and Expense for the Injured Persons and Defendants in Criminal Cases Act B.E. 2544 (and its amendment (No.2) B.E. 2559). *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 138-151.

ABSTRACT

The objectives of this study were to 1) examine the public perception in Nonthaburi towards the Compensation and Expense for the Injured Persons and Defendants in Criminal Cases Act B.E. 2544 (and its amendment (No.2) B.E. 2559). Data were gathered from a sample of 400 Nonthaburi residents through the use of a questionnaire. The data were then analyzed using frequency, percentage and mean, followed by hypothesis testing using t-test and one-way ANOVA with a significance level of 0.05, and 2) propose ways to enhance public awareness regarding the Compensation and Expense for the Injured Persons and Defendants in Criminal Cases Act B.E. 2544 (and its amendment (No.2) B.E. 2559) by interviewing a sample group of three individuals and performing qualitative data analysis.

The results of this study indicated that the majority of respondents were females aged 18 to 25 years, with a bachelor's degree, and employed in the public sector as government employees. Overall, their awareness level was found to be moderate. The study also revealed that participants with varying educational backgrounds and occupations had significantly different levels of awareness, with a statistical significance level of 0.05. Consequently, relevant agencies should exert effort to raise awareness by taking into account the different target groups through both projects/activities and online platforms.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่อาศัยในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย รวมถึงมีการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐาน ด้วยการวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : One-Way ANOVA) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการสร้างการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 คน และนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 18-25 ปี มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีอาชีพเป็นเจ้าหน้าที่หรือพนักงานภาครัฐ โดยรวมมีระดับการรับรู้ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกันจะมีระดับการรับรู้ที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สามารถวิเคราะห์และแปลผลทางสถิติได้ว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเน้นการสร้างการรับรู้โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันทั้งในรูปแบบการดำเนินโครงการ/กิจกรรม และสร้างการรับรู้ในช่องทางออนไลน์

บทนำ

องค์การสหประชาชาติได้มีการประกาศรับรองสิทธิของผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาในปี ค.ศ. 1985 ขึ้น สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ. (2528). เรียกว่า “ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ” ซึ่งมีสาระสำคัญในเรื่องการคุ้มครอง ช่วยเหลือ ทดแทน และเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยได้กล่าวถึงรายละเอียด 4 ประการ คือ 1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม 2) การได้รับการชดเชยการเสียหายโดยผู้กระทำผิด 3) การชดเชยความเสียหายโดยรัฐ และ4) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม สำหรับประเทศไทย บทบัญญัติมาตรา 245 และมาตรา 246 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่รับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณา หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้น ว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติธรรมว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด โดยภาครัฐได้กำหนดมาตรการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประชาชนผู้ตกเป็นผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ด้วยการตราพระราชบัญญัติ

ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขึ้น และมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญฯ ดังกล่าว ในส่วนของกระบวนการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา กระทรวงยุติธรรมได้กระจายอำนาจการพิจารณาไปยังทุกจังหวัด เพื่อให้การช่วยเหลือผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา มีความรวดเร็ว ทั่วถึง มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้นในการให้บริการประชาชน เมื่อเปรียบเทียบสถิติผู้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาที่เกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเพศ กับสถิติการดำเนินคดีของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในปี 2564 และ 2565 พบว่า โดยรวมทั้งประเทศ มีผู้มายื่นคำขอรับค่าตอบแทนคิดเป็นร้อยละ 77.92 และ 94.33 ของจำนวนคดีที่เกิดขึ้นจริงตามลำดับ ขณะที่ในจังหวัดนนทบุรี กลับมีผู้ยื่นคำขอเพียงร้อยละ 59.77 และ 70.47 ตามลำดับ ซึ่งถือว่าต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของทั้งประเทศ (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2566) ทำให้เห็นว่าประชาชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาบางส่วน ยังไม่รับรู้หรือไม่ทราบถึงสิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) ดังนั้น จึงเห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาระดับการรับรู้ของประชาชน ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางและรูปแบบการสร้างการรับรู้ต่อ พ.ร.บ. ค่าตอบแทนฯ ดังกล่าวของประชาชนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี อันจะนำไปสู่การบรรลุเป็นหมายตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการรับรู้

การรับรู้ เป็นกระบวนที่ต่อเนื่องจากการสัมผัส การรับรู้จะมุ่งไปที่ความเข้าใจ และการแปลความหมายของสิ่งที่มากระทบอวัยวะสัมผัส ตลอดจนความสัมพันธ์ต่างๆ ของวัตถุนั้น และจะสนใจว่าเราสร้างมโนภาพภายในที่เป็นตัวแทนของวัตถุภายนอกได้แค่ไหน รวมทั้งความถูกต้องของมโนภาพนั้นด้วย นอกจากนี้การรับรู้ยังขึ้นอยู่กับข้อมูลด้านการเรียนรู้ แรงจูงใจ สิ่งแวดล้อม และบุคลิกภาพของบุคคลมากอีกด้วย (นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2539, น.60) ในขณะที่ กันยา สุวรรณแสง (2532) กล่าวว่า การรับรู้เป็นผลมาจากกการที่บุคคลตีความจากประสบการณ์เดิมของตน เมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้าหรือข้อมูลข่าวสารที่ทำให้เกิดความสนใจ เขาก็จะเกิดความคิดการตีความ แปลความหมาย โดยอาศัยประสบการณ์ความรู้ความเชื่อ และทัศนคติที่ตนเองมีทำให้บุคคลแต่ละคนเกิดการรับรู้ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการรับรู้ของผู้ชมจะส่งผลต่อทัศนคติของผู้ชมอย่างไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการของผู้รับสารจะทำหน้าที่กลั่นกรองข่าวสาร

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ วิเชียร วิทยอุดม (2547, น.101 - 103) ได้อธิบายว่าการรับรู้ของบุคคลมีความแตกต่างกัน แม้ว่าจะเห็นสิ่งเดียวกันแต่มีการรับรู้ที่แตกต่างกันได้ ขึ้นกับปัจจัยและสิ่งที่ก่อให้เกิดภาพการรับรู้ ที่ส่งผลให้การรับรู้นั้นบิดเบือนและไม่ตรงกับความเป็นจริง ปัจจัยเหล่านี้สามารถเกิดจากภายในผู้รับรู้ เป้าหมายของการรับรู้ และเนื้อหารายละเอียดของสถานการณ์ที่มีการรับรู้ ดังนี้

1) ผู้รับรู้ (Perceiver) เมื่อบุคคลมองดูเป้าหมายและพยายามแปลความหมายของสิ่งที่เห็น การแปลความหมายนั้นได้รับอิทธิพลอย่างมากจากอุปนิสัยส่วนตัวของบุคคลที่เป็นผู้รับรู้ รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวกับทัศนคติ แรงจูงใจ ความสนใจ ประสบการณ์ที่ผ่านมา และความคาดหวัง

2) เป้าหมายของการรับรู้ (Target) ลักษณะของเป้าหมายที่ถูกมองดูจะกระทบกับการรับรู้ของ เรา เช่น คนที่ส่งเสียงดังจะได้รับการสังเกตเห็นในหมู่คนมากกว่าคนที่เงียบขรึม คนที่จะได้รับความสนใจอย่างมากหรือคนที่ไม่ได้รับความสนใจเลย ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางอารมณ์ เสียง ขนาด และองค์ประกอบอื่นๆ ของเป้าหมายที่สามารถกระทบต่อการรับรู้ได้ เพราะว่าเป้าหมายไม่ได้ถูกมองในสภาพที่แยกออกมาจากสิ่งอื่นๆ สัมพันธภาพของเป้าหมายกับปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังหรือภูมิหลัง มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของเราเช่นเดียวกับที่เรามีแนวโน้มที่จะจัดกลุ่มของสิ่งที่คล้ายกันเข้าไว้ด้วยกัน

3) สถานการณ์ของการรับรู้ (Situation) คือ สิ่งแวดล้อมในขณะที่เรามองเห็นภาพและเหตุการณ์นั้นๆ เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งที่ผู้รับรู้หรือเป้าหมายจะเป็นสิ่งเดิมที่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง หากแต่สถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป ก็จะมีอิทธิพลต่อการรับรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย นอกจากสถานที่แล้ว เวลา แสง เสียง อุณหภูมิ หรือสภาวการณ์อีกหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ล้วนเป็นองค์ประกอบในสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคล

Bruner, J. S. (1957). นอกจากนี้องค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้บางอย่างของคน ประกอบด้วย 1) ลักษณะของสิ่งที่รับรู้ (Characteristic of Perception) ได้แก่ คุณลักษณะทางกายภาพ และความคล้ายคลึงกันของสิ่งที่รับรู้อื่นๆ 2) ลักษณะของบุคคล (Characteristics of the Person) ได้แก่ ทัศนคติ (Attitudes) อารมณ์ (Emotions) ประสบการณ์ (Experience) และความต้องการ (Need) และ 3) คุณลักษณะของสถานการณ์ (Characteristics of the Situation) ประกอบด้วย ความเครียด (Stress) และจังหวะเวลา (Timing)

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2559) ประกอบด้วย 8 หมวด 31 มาตรา ดังนี้

นิยาม/ผู้รักษาการตาม พ.ร.บ. (มาตรา 1 – 4)

หมวด 1 บททั่วไป (มาตรา 5 – 6)

หมวด 2 คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (มาตรา 7 - 14)

หมวด 3 สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสยหายและจำเลยในคดีอาญา (มาตรา 15 – 16)

หมวด 4 การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา (มาตรา 17 – 19)

หมวด 5 การจ่ายทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (มาตรา 20 – 21)

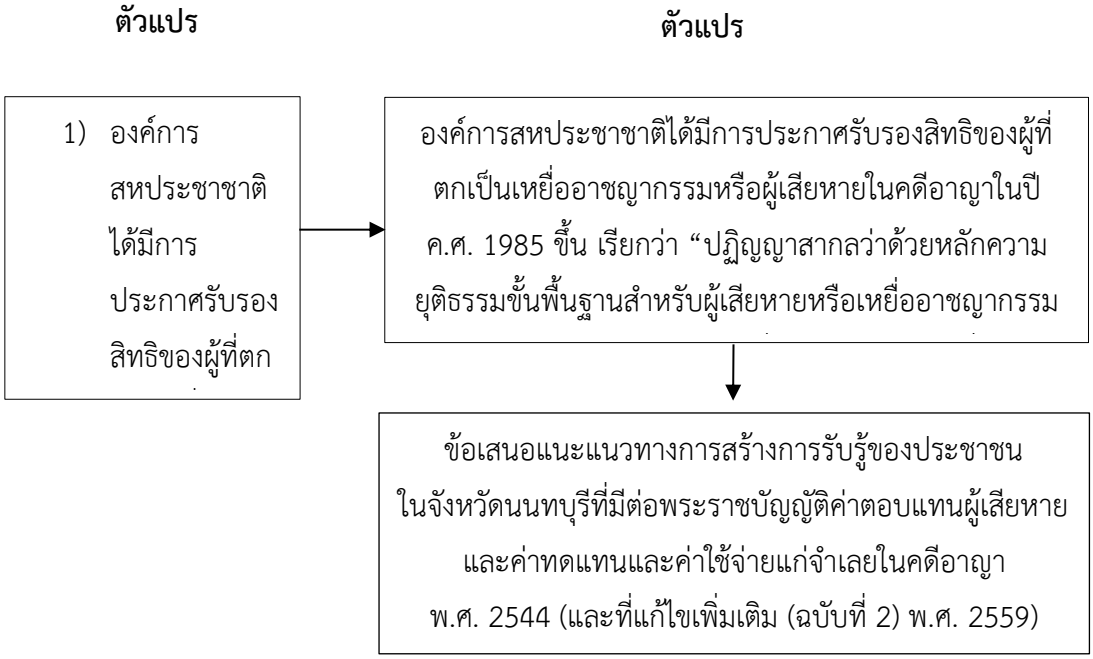
หมวด 6 การยื่นคำขอ การพิจารณาคำขอ และการอุทธรณ์ (มาตรา 22 – 25)

หมวด 7 พนักงานเจ้าหน้าที่ (มาตรา 26 – 27)

หมวด 8 บทกำหนดโทษ (มาตรา 28 – 30) และ บทเฉพาะกาล (มาตรา 31)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) แตกต่างกัน โดยปัจจัยส่วนบุคคลที่ใช้ในการวิจัยนี้ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559)
2. เพื่อแสนอแนะแนวทางในการสร้างการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558) เป็นการศึกษาแบบ

ผสมผสาน (Mixed Method) โดยนำด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) และตามด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) โดยมีระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

ประชาการและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) เป็นประชาชนในจังหวัดนนทบุรี และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 หรือยอมให้มีความคลาดเคลื่นที่ได้ร้อยละ 5 ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ตัวอย่าง และในส่วนของการศึกษาเชิงคุณภาพ (Quantitative Approach) ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 ราย ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนนทบุรี ในฐานะเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการสร้างการรับรู้ให้แก่ประชาชน จำนวน 2 ราย และประชาชนที่มาใช้บริการ ณ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนนทบุรี ในการขอเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558) จำนวน 1 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่1. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ส่วนที่2. การรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2559) ซึ่งจะมีประเด็นคำถามประกอบด้วย 1) การรู้จัก/เคยได้ยิน พ.ร.บ. ฯ 2) บททั่วไป/ความหมาย/นิยาม 3) ความหมายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา 4) การยื่นคำขอ การพิจารณาคำขอ และการอุทธรณ์ 5) การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา และ 6) การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา โดยลักษณะแบบสอบถามให้เลือกว่า “รู้” หรือ “ไม่รู้”

ส่วนที่3. ข้อเสนอแนะในการสร้างการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2559) เป็นคำถามปลายเปิด

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ โดยระบุคำถามดังนี้ “การสร้างการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2559) ควรมีแนวทางอย่างไร”

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยตนเอง โดยการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี จำนวน 400 ชุด และเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 ราย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ หลังจากเก็บรวบรวมแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้ศึกษาจะนำแบบสอบถามดังกล่าวไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS Program ซึ่งประกอบด้วย

1. สถิติพรรณา (Descriptive Statistic)

- วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย
- วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยจำแนกเป็นคะแนน ดังนี้

คะแนน	**ระดับการรับรู้**
0.00	ไม่รับรู้/ไม่รู้
0.01 – 0.33	รับรู้น้อย
0.34 – 0.66	รับรู้ปานกลาง
0.67**– 1.00**	รับรู้มาก

2. สถิติวิเคราะห์ (Analysis Statistics)

ทดสอบสมมติฐานในการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้วยการวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : One-Way ANOVA) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.

2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 52.75) อยู่ในช่วงอายุ 18-25 ปี (ร้อยละ 23.50) มีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 39.50) และมีอาชีพเจ้าหน้าที่/พนักงานภาครัฐ (ร้อยละ 21.25)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

ผู้ตอบแบบสอบถามมีการรับรู้ต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.387 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 1 แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งประชาชนกลุ่มตัวอย่างรู้จักหรือเคยได้ยิน พ.ร.บ. ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเติ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.778 และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นการรับรู้สามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.431 การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.381 บททั่วไป/ความหมาย/นิยาม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.358 และการยื่นคำขอ การพิจารณาคำขอ และการอุทธรณ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.342

2. ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานการวิจัยนี้ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล (เพศ ช่วงอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ) ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1 ประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีเพศต่างกัน การรับรู้ต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ 0.498 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05

สมมติฐานที่ 2 ประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีช่วงอายุต่างกัน การรับรู้ต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ 0.423 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05

สมมติฐานที่3 ประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีระดับการศึกษาต่างกัน การรับรู้ต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีค่า Sig. น้อยกว่า 0.01 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 0.05 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา มีการรับรู้ที่น้อยกว่าผู้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ระดับอนุปริญญา ระดับปริญญาตรี และสูงกว่าระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีการรับรู้ที่น้อยกว่าระดับปริญญาตรี และสูงกว่าระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 4 ประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีอาชีพต่างกัน การรับรู้ต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยพบว่า มีค่า Sig. เท่ากับ 0.002 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 0.05 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่า ผู้ที่มีอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ มีการรับรู้ที่มากกว่าผู้ที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย อาชีพรับจ้างภาคบริการ อาชีพรับจ้างทั่วไป/อาชีพอิสระ และนักเรียน/นักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ ผู้ที่มีอาชีพเจ้าหน้าที่/พนักงานภาครัฐ มีการรับรู้ที่มากกว่าผู้ที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย อาชีพรับจ้างภาคอุตสาหกรรม อาชีพรับจ้างภาคบริการ อาชีพรับจ้างทั่วไป/อาชีพอิสระ และนักเรียน/นักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในประเด็นดังกล่าว สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนนทบุรี ได้มีบทบาทในการสร้างการรับรู้ ภารกิจและงานบริการของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกฎหมายที่เกี่ยวข้องในหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่ผ่านการจัดทำโครงการ/กิจกรรม และการเผยแพร่ทางเฟซบุ๊กของสำนักงาน โดยมีข้อเสนอแนะแนวทางในการสร้างการรับรู้ ได้แก่ 1) สร้างการรับรู้ผ่านการจัดโครงการ/กิจกรรม โดยมีวิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามกลุ่มเป้าหมายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ใกล้ชิดประชาชน ผู้นำชุมชน/ประชาชนทั่วไป นักเรียนนักศึกษา ผู้ต้องขัง และ 2) สร้างการรับรู้ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ เช่น Website Facebook Twitter Line TikTok เป็นต้น โดยเน้นประชาชนที่สามารถเข้าถึงสื่อออนไลน์ได้ง่ายโดยมีเนื้อหา (Content) ที่เน้นไปที่สาระสำคัญของ พ.ร.บ. ฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของช่องทางการยื่นคำขอ สิทธิที่ประชาชนจะได้รับเมื่อตกเป็นผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาตามที่ระบุไว้ใน พ.ร.บ. ฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยการยกคดีหรือเหตุการณ์ที่กำลังเป็นที่สนใจในช่วงเวลานั้น โดยใช้สื่อในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น คลิปวิดีโอ อินโฟกราฟฟิก เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. การรับรู้ในระดับปานกลางของประชาชนต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ

ผลการวิจัยที่พบว่าประชาชนในจังหวัดนนทบุรีมีระดับการรับรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนจำเลยในคดีอาญาอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดในกระบวนการสื่อสารเชิงนโยบาย (policy communication) และการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐที่ยังไม่สามารถถ่ายทอดเนื้อหากฎหมายสู่ประชาชนในลักษณะที่เข้าใจง่ายและนำไปสู่การตระหนักรู้ในเชิงลึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าประชาชนจำนวนไม่น้อยจะรับรู้หรือเคยได้ยินเกี่ยวกับพระราชบัญญัติดังกล่าว แต่การเข้าใจในขั้นตอนปฏิบัติ เช่น การยื่นคำขอรับค่าตอบแทน การพิจารณาคำขอ และกระบวนการอุทธรณ์ ยังคงอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งชี้ให้เห็นถึง "ช่องว่างแห่งความเข้าใจ" (understanding gap) ระหว่างความรู้เชิงรับรู้ (awareness) กับความรู้เชิงปฏิบัติ (procedural knowledge) ที่มีความสำคัญต่อการใช้สิทธิในทางกฎหมายอย่างแท้จริง (Kuo et al., 2019)

ในบริบทของสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม การที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงหรือเข้าใจกลไกในการขอรับค่าตอบแทนจากรัฐได้อย่างชัดเจน ย่อมส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงความยุติธรรม (access to justice) อันเป็นหลักการพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตย และอาจนำไปสู่ภาวะ "การถูกกีดกันทางสิทธิ" (rights exclusion) โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีข้อจำกัดทางการศึกษา เศรษฐฐานะ หรือโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น ภาครัฐควรพิจารณาปรับปรุงแนวทางในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิตามพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยเน้นการสื่อสารที่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สื่อรูปแบบที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคม เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิและใช้ประโยชน์จากกฎหมายได้อย่างแท้จริงตามเจตนารมณ์ของนโยบายและกฎหมายที่กำหนดไว้

2. อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคลต่อการรับรู้

การที่ระดับการศึกษาและอาชีพส่งผลต่อระดับการรับรู้ของประชาชนต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะทางสังคมกับการเข้าถึงและประมวลผลข้อมูล ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ McGuire (1972) ที่เสนอว่า "input factors" หรือปัจจัยภายในของผู้รับสาร เช่น ความรู้เดิม ประสบการณ์ และความสนใจเฉพาะบุคคล มีผลต่อกระบวนการรับรู้และการโน้มน้าวใจ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะหรือกฎหมายที่มีความซับซ้อน

จากมุมมองของทฤษฎี Elaboration Likelihood Model (ELM) ของ Petty และ Cacioppo (1986) บุคคลที่มีระดับการศึกษาหรือประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ โดยตรง มักจะใช้เส้นทางการประมวลผลข้อมูลแบบ "central route" ซึ่งเน้นการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาของสาร ในขณะที่กลุ่มที่มี

พื้นฐานความรู้หรือความสนใจน้อยกว่าจะพึ่งพา "peripheral route" ซึ่งอาศัยตัวชี้นำภายนอก เช่น ความน่าเชื่อถือของผู้พูด หรือการออกแบบการนำเสนอ มากกว่าการพิจารณาเนื้อหาลึกซึ้ง

ในบริบทของการสื่อสารนโยบายภาครัฐ เช่น กฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ การขาดความรู้พื้นฐานและความสนใจเฉพาะเรื่องของกลุ่มประชาชนบางกลุ่ม เช่น ผู้รับจ้างทั่วไป หรือนักเรียน อาจเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงและทำความเข้าใจเนื้อหาของกฎหมายได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน ดังนั้น การออกแบบการสื่อสารแบบ "Tailored Communication" ที่พิจารณาลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สื่อรูปแบบภาพหรือวิดีโอ การเชื่อมโยงกับบริบทชีวิตประจำวัน หรือการใช้ช่องทางสื่อสารที่เข้าถึงได้จริงในแต่ละชุมชน จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการส่งผ่านข้อมูลกฎหมาย และสนับสนุนให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนได้อย่างแท้จริง

ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดด้าน Public Communication และ Health Literacy ที่เน้นการลดความเหลื่อมล้ำด้านข้อมูลข่าวสาร และส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีข้อมูล (informed decision-making) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของประชาธิปไตยและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว

3. แนวทางการสื่อสารและสร้างการรับรู้ที่เหมาะสม

การสร้างการรับรู้ผ่านการจัดโครงการหรือกิจกรรมรณรงค์ รวมถึงการใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ ถือเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมและทันสมัยในการสื่อสารข้อมูลสาธารณะ โดยเฉพาะในบริบทของการสร้างความเข้าใจด้านกฎหมายหรือสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน แนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (2001) ภายใต้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม (Social Cognitive Theory) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสื่อมีบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือสร้างแบบจำลองพฤติกรรม (modeling) กล่าวคือ บุคคลสามารถเรียนรู้พฤติกรรมหรือแนวคิดใหม่ ๆ ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นผ่านสื่อ ซึ่งการนำเสนอเนื้อหาทางกฎหมายผ่าน คลิปวิดีโอ อินโฟกราฟิก หรือสื่อดิจิทัลอื่น ๆ ไม่เพียงแต่จะช่วยย่อยข้อมูลให้เข้าใจง่ายขึ้น แต่ยังสามารถจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือทัศนคติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมปัจจุบันที่ผู้บริโภคข้อมูลมีแนวโน้มเสพข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์เป็นหลัก

นอกจากนี้ การใช้บุคคลในระดับท้องถิ่น เช่น ผู้นำชุมชน ข้าราชการฝ่ายปกครอง หรือเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่เข้ามามีบทบาทในการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นกลยุทธ์ที่ช่วย "ลดช่องว่างทางการรับรู้" (knowledge gap) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers (2003) ในทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovations Theory) ที่เน้นถึงบทบาทของ "ผู้นำความคิดเห็น" (opinion leaders) ในการเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างแหล่งข้อมูลกับประชาชน การมีส่วนร่วมของบุคคลเหล่านี้ในการเผยแพร่ข้อมูลจึงไม่เพียงเพิ่มระดับการรับรู้และความเข้าใจของประชาชนเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในข้อมูลอีกด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการยอมรับข้อมูลในระยะยาว

สรุป

ผลการศึกษาการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีที่มีต่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับการรับรู้อยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับการศึกษา และอาชีพ มีผลต่อระดับการรับรู้ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บุคคลที่มีระดับการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกันย่อมมีระดับการรับรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติดังกล่าวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษานำไปสู่ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการรับรู้ของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อพระราชบัญญัติดังกล่าวโดยเน้นการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม เช่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ใกล้ชิดประชาชน ผู้นำชุมชน ประชาชนทั่วไป นักเรียนนักศึกษา ผู้ต้องขัง และกลุ่มผู้ใช้งานสื่อออนไลน์ โดยควรใช้ช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงง่าย มีเนื้อหาที่กระชับเข้าใจง่าย และนำเสนอในรูปแบบที่ทันสมัย เช่น คลิปวิดีโอ อินโฟกราฟิก และสื่อออนไลน์ที่เน้นสาระสำคัญของพระราชบัญญัติ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าใจและตระหนักถึงสิทธิของตนเองตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. **สร้างการรับรู้ในประเด็นเฉพาะทางกฎหมายที่ประชาชนยังไม่เข้าใจ** สิทธิในการขอรับค่าตอบแทนเมื่อไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด, ระยะเวลาในการยื่นคำขอ (ภายใน 30 วัน), และสิทธิในการอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการเน้นเจาะจงประเด็นที่มักเกิดความสับสนหรือไม่เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง
2. **มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ** ได้แก่ กลุ่มอาชีพอิสระ, พ่อค้าแม่ค้า, แรงงานในภาคบริการหรืออุตสาหกรรม ที่อาจเข้าไม่ถึงข้อมูลด้านกฎหมายใช้ภาษาง่าย เข้าใจได้ ไม่ใช้ศัพท์กฎหมายที่ซับซ้อน
3. **ส่งเสริมบทบาทของพนักงานสอบสวน** เนื่องจากเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับผู้เสียหายที่สุด จึงควรได้รับการอบรมเพิ่มเติมเรื่องหน้าที่ในการแจ้งสิทธิตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและสถานีตำรวจท้องถิ่น
4. **พัฒนาการสื่อสารแบบเฉพาะกลุ่ม (Customer Segmentation)** วิเคราะห์ลักษณะพฤติกรรมและข้อจำกัดของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม เช่น การเข้าถึงเทคโนโลยี, ระดับการศึกษา, สภาพเศรษฐกิจ สื่อสารผ่านช่องทางที่เหมาะกับแต่ละกลุ่ม เช่น หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน สำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท
5. **เสริมศักยภาพเครือข่ายในระดับชุมชน** พัฒนาความรู้ให้แก่คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน และคณะกรรมการชุมชน ให้สามารถเป็น “ตัวกลาง” ในการถ่ายทอดข้อมูลให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง

6. **สร้างการรับรู้ผ่านสื่อกระแสหลักของจังหวัด** เช่น สถานีวิทยุท้องถิ่น, คลิปเสียงออกอากาศตามหอกระจายข่าว, สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผ่านช่องประชาสัมพันธ์จังหวัด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาเชิงลึกพฤติกรรมและรูปแบบการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ, แรงงานนอกระบบ, แรงงานข้ามชาติ หรือกลุ่มเปราะบางทางสังคมอื่น ๆ
2. วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างจังหวัด เพื่อดูความแตกต่างของระดับการรับรู้และประสิทธิภาพของช่องทางสื่อสารในแต่ละพื้นที่
3. วิจัยผลกระทบของการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ต่อประสิทธิภาพในการแจ้งสิทธิ โดยเก็บข้อมูลก่อนและหลังการอบรมพนักงานสอบสวน เพื่อประเมินผลอย่างเป็นระบบ
4. พัฒนาและทดสอบเครื่องมือสร้างการรับรู้รูปแบบใหม่ เช่น แอปพลิเคชันมือถือ, เกมความรู้กฎหมาย, หรืออินโฟกราฟิกแบบโต้ตอบ

เอกสารอ้างอิง

กันยา สุวรรณแสง (2532). *จิตวิทยาทั่วไป.* กรุงเทพฯ: อักษรพิทยา. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (2566). *สถิติการช่วยเหลือทางการเงินผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ประจำปีงบประมาณ 2564-2565. สืบค้นจาก* http://www.rlpd.go.th/สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา/Content?ContentID=UlqaMJDg.

นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2539). *จิตวิทยาทั่วไป PC 103.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. สืบค้นจากhttp://old-book.ru.ac.th/e-book/p/PC103/pc103_3.pdf.

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559. (วันที่ 22 สิงหาคม 2559). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนที่ 74 ก.

สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ. (2528). *ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ* (A/RES/40/34). สืบค้นจาก https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/declaration-of-basic-principles-of-justice-for-victims-of- crime-and- abuse-of- power/.

วิเชียร วิทยอุดม. (2547). *พฤติกรรมองค์การ*. กรุงเทพฯ: ธีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด.

Bandura, A. (2001). *Social cognitive theory of mass communication. Media Psychology,* 3(3), 265–299.

Bruner, J. S. (1957). On perceptual readiness. *Psychological Review,* 64(2), 123–152. https://doi.org/10.1037/h0043805

Kuo, L., Lin, T., & Tsai, C. (2019). *Public awareness and knowledge of legal rights: A study of awareness campaigns. International Journal of Law and Society,* 2(3), 55–63.

McGuire, W. J. (1972). *Attitude change: The information-processing paradigm. In C. G. McClintock (Ed.), Experimental social psychology,* (pp. 108–141). Holt, Rinehart & Winston.

Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change. Springer-Verlag.

Rogers, E. M. (2003). Diffusion of innovations (5th ed.). Free Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Community Participation in School Management at Wangpikul Wittayasuksa School, Wang Thong District, Phitsanulok Province

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

Manop Ketmek[1]*, Sithachai Sriudom[2], &Thedsak Chanarun[3]

มานพ เกตุเมฆ[1]*, ศิธาชัย ศรีอุดม[2], & เทิดศักดิ์ จันทร์อรุณ[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Manop Ketmek*
มานพ เกตุเมฆ*
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: manopk@plu.ac.th

2. Sithachai Sriudom
ศิธาชัย ศรีอุดม
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: sithachais@plu.ac.th

3. Thedsak Chanarun
เทิดศักดิ์ จันทร์อรุณ
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: thedsakc@plu.ac.th

คำสำคัญ:
การมีส่วนร่วมของชุมชน, การบริหารสถานศึกษา, โรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา

Keywords:
Community Participation, School Management, Wang Pikul Wittayasuksa School

Article history:
Received: 03/01/2025
Revised: 15/03/2025
Accepted: 20/07/2025
Available online: 07/08/2025

How to Cite:
Ketmek, M. et al. (2025). Community Participation in School Management at Wangpikul Wittayasuksa School, Wang Thong District, Phitsanulok Province. *Journal Dhamma for Life 31(3),* 152-165.

ABSTRACT

This research aims to study community involvement in the management of Wang Pikul Wittayasuksa School, Wang Thong District, Phitsanulok Province, and to compare the opinions of people with different personal information regarding their participation in school management. The sample group consisted of 97 residents from the Wang Pikul community, calculated using Yamane's formula at a 95% confidence level. Data were collected using a questionnaire developed to study community involvement in the management of the school. Data analysis involved frequency, percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing using t-tests and ANOVA.

The study found that community participation was highest in management, especially in fundraising for school development, which is a crucial factor in sustainable school development. However, participation in academic and curriculum activities had the lowest average, as the community felt that the school should handle academic and curriculum-related activities on its own. The comparison of opinions on community involvement in school management by gender, age, and education level showed no significant differences.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีข้อมูลส่วนบุคคลแตกต่างกัน ต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากประชาชนในชุมชนวังพิกุล จำนวน 97 คน ซึ่งคำนวณจากตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 การรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานการวิจัยใช้การทดสอบที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

ผลการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารจัดการมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนสูงสุด โดยเฉพาะในการระดมทุนเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน ในขณะที่ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมต่ำสุด เนื่องจากชุมชนมีความรู้สึกว่าโรงเรียนควรดำเนินการในด้านวิชาการและการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรด้วยตัวเอง ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา ตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

บทนำ

การจัดการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศในยุคที่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกระแสโลกาภิวัฒน์ที่ส่งผลให้เกิดความสำคัญของการเรียนรู้และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม เช่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา และสถานประกอบการ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นขององค์กร และกลุ่มบุคคลดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา (พรชุลี อาชวอำรุง, 2561) ในหลายรูปแบบ เช่น การเข้าร่วมเป็นวิทยากร การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ และการร่วมแสดงความคิดเห็นในกระบวนการจัดทำหลักสูตร ทั้งนี้ยังช่วยให้สถานศึกษามีความสามารถในการบริหารจัดการอย่างเป็นอิสระและโปร่งใส โดยมีการกำกับดูแลจากชุมชน สร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสังคม การยกย่องผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา รวมทั้งให้บุคคล ครอบครัวชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการ สถาบันสังคมอื่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยให้รู้จักการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน ทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา มีส่วนร่วมกับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ตามความเหมาะสมและความจำเป็น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

การศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นประเด็นสำคัญที่สามารถส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์สถานการณ์ในอดีตชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการจัดทำหลักสูตรและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ยังมีน้อย ส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนไม่เชื่อมโยงกับความต้องการและบริบทของท้องถิ่น นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กยังเผชิญปัญหาในด้านการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารวิชาการ ครูไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งยังถูกมอบหมายงานที่ไม่ตรงกับความถนัดและความสนใจ ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาผ่านงานวิจัยไม่มีความต่อเนื่อง ครูยังขาดความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการวัดผลและประเมินผลผู้เรียน รวมถึงขาดการประสานงานกับชุมชนเพื่อพัฒนาการศึกษาร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (ธั น ย์ ชนก มีความเจริญ และสาโรจน์ เผ่าวงศากุล, 2024)

ดังนั้นการบริหารงานสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกด้านเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาและความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียน โดยเฉพาะใน งานวิชาการ ชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่มาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม สำหรับ งานงบประมาณ ชุมชนมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณ ทั้งผ่านการบริจาค การระดมทุน และการร่วมมือในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ในส่วนของ งานบุคคล ชุมชนมีส่วนช่วยในการคัดสรรบุคลากรที่เหมาะสม การส่งเสริมความรู้ผ่านการอบรม รวมถึงการดูแลสวัสดิการของครูและบุคลากร ส่วนใน งานบริหารทั่วไป ชุมชนสามารถช่วยดูแลความปลอดภัยและสภาพแวดล้อม รวมถึงสนับสนุนกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ และร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการสถานศึกษา (พชฏ นรสิงห์ และสิริญ ญาโกษะ, 2024)

จากปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษา มีการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มุ่งเน้นไปที่การวางแผนร่วมกัน การประสานงาน การจัดหาและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการประเมินผลที่สอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียนและนโยบายของรัฐ การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชนจะเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ช่วยให้โรงเรียนอนุบาลเชียงม่วนสามารถบรรลุเป้าหมายด้านการจัดการศึกษาและส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาถือเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศ โดยเน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการต่าง ๆ ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การให้ข้อเสนอแนะ ไปจนถึงการเป็นผู้ตัดสินใจและดำเนินงานร่วมกัน การเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมมักเริ่มจากการให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานที่สถานศึกษาจะต้องนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องและเข้าถึงได้

อย่างง่ายดาย ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ วิทยุชุมชน หรือเว็บไซต์ เพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และเป้าหมายของการศึกษา เมื่อประชาชนได้รับข้อมูลที่เพียงพอแล้ว ขั้นต่อไปคือการเปิดโอกาสให้มีการปรึกษาหารือ ซึ่งประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าเกี่ยวกับการบริหารงานของสถานศึกษา กระบวนการนี้เป็นการเชื่อมโยงความคิดเห็นของชุมชนเข้าสู่การพัฒนานโยบายหรือการวางแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษา (ประยูร อัครบวรและคณะ, 2553)

หลังจากนั้น การมีส่วนร่วมจะก้าวไปสู่การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ โดยสถานศึกษาจะสนับสนุนให้ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการ การตั้งคณะทำงานร่วม หรือการจัดกิจกรรมที่สร้างความรู้สึกร่วมในชุมชน ในระดับที่สูงขึ้น การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและประชาชนเป็นการยกระดับความสัมพันธ์ โดยประชาชนจะมีบทบาทเป็นหุ้นส่วนที่สำคัญในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การระบุปัญหา การพัฒนาทางเลือกในการแก้ไข ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการนี้ช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือที่แน่นแฟ้นระหว่างทุกฝ่าย สุดท้าย การเสริมอำนาจประชาชนเป็นขั้นสูงสุดของการมีส่วนร่วม โดยประชาชนจะมีบทบาทเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องสำคัญ เช่น การวางแผนและจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมความเป็นเจ้าของในระบบการศึกษา แต่ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเพิ่มความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ และความยั่งยืนของระบบการศึกษา ทั้งยังช่วยเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในลักษณะที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีคุณภาพในระยะยาว

2. ทฤษฎีการบริหารการศึกษา

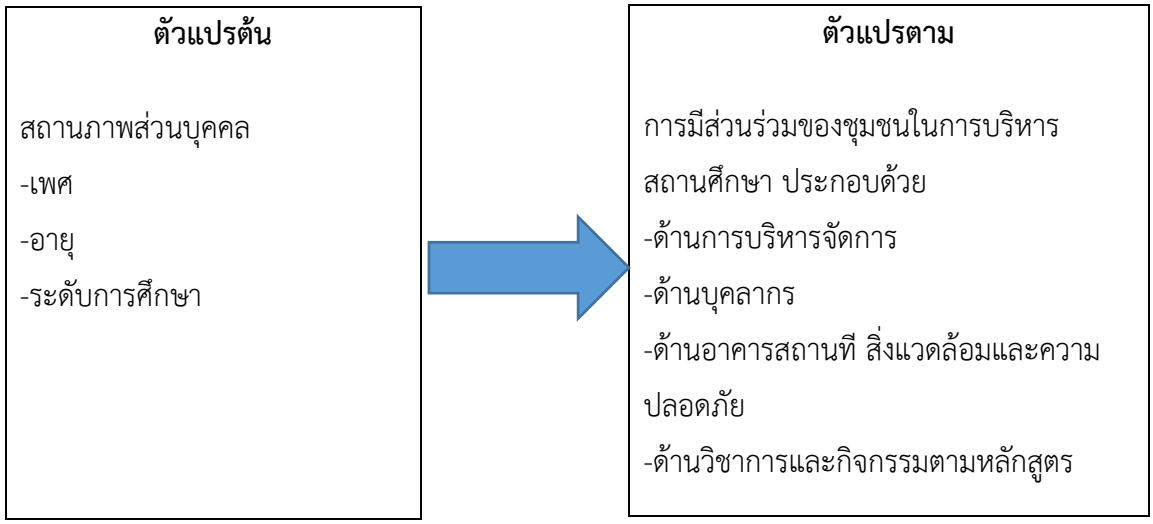
การบริหารงานของสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารวิชาการ การจัดการเรียนการสอน การบริหารทรัพยากรบุคคล การบริหารอาคารสถานที่ การจัดสภาพแวดล้อม การบริหารกิจการนักเรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การบริหารในทุกด้านต้องอาศัยระบบจัดการฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษา (ณัฐกานต์ สุทธิจิตร์ และคณะ, 2024) ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเป็นแนวคิดและหลักการที่มุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรและกระบวนการในระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สังคม และเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน ทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญ มองว่าการศึกษาเป็นระบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงและส่งผลต่อกัน การบริหารที่ดีจึงต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์เหล่านี้อย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ ทฤษฎีการบริหารการศึกษายังเน้นการวางแผน การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน และการพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงและความต้องการใหม่ ๆ ได้อย่างเหมาะสม ทฤษฎีนี้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการทรัพยากร ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างบุคลากรและชุมชน และสร้างความยั่งยืนในระบบการศึกษาเพื่อรองรับความท้าทายของโลกในปัจจุบันและอนาคต

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาจากงานวิจัยของยุพิน พุ่มพิบูลย์ (2555) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนที่โรงเรียนคลองตาจ่ามีหลายรูปแบบ เช่น การร่วมวางแผนกิจกรรม การสนับสนุนทรัพยากร และการติดตามผลกิจกรรม อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาการขาดการประสานงานที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และปัญหาด้านการเดินทางและความปลอดภัยของนักเรียน นอกจากนี้ชุมชนบางกลุ่มยังมีความเชื่อว่าการดำเนินงานด้านวิชาการควรเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเอง งานวิจัยของกฤษณา สวัสดิ์ชัย (2557) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลศรีค้ำในจังหวัดเชียงรายและลำพูนมีลักษณะการร่วมกันวางแผน ปรับปรุงสถานที่ และร่วมสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น วัสดุและแรงงานในการพัฒนาโรงเรียน อย่างไรก็ตามชุมชนไม่เข้าร่วมในบางกิจกรรม เช่น การเป็นวิทยากรหรือกรรมการตรวจรับพัสดุ และงานวิจัยของสัมพันธ์ ญาณสุธี (2557) พบว่า แนวทางการเสริมพลังอำนาจในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น มีการกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานการทำงาน พร้อมทั้งส่งเสริมการฝึกอบรม การให้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการตัดสินใจ และการยอมรับข้อผิดพลาดในการทำงาน ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาความร่วมมือในงานวิชาการภายในสถานศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนรูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

สมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มีข้อมูลส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวังพิกุล อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จำนวนทั้งหมด 752 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวังพิกุล อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 97 คน และใช้การสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ แบบสอบถามเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา เป็นลักษณะแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยกำหนดความหมายของค่าคะแนนแต่ละระดับดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด
คะแนน 4 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับมาก
คะแนน 3 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
คะแนน 2 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับน้อย
คะแนน 1 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาและปรับปรุงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษา

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือมีขั้นตอนดังนี้

1. ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกัลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษา รวมถึงการศึกษาตามตำรา วารสาร ผลงานวิจัย และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดเนื้อหาและตัวแปรของคำถามในแบบสอบถาม ที่ได้จากการทบทวนเพื่อสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องที่ต้องการศึกษา และมีลักษณะที่ผู้ตอบให้ข้อเท็จจริงในการตอบได้

3. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารการศึกษา

จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และนำมาปรับปรุงแก้ไขภาษาและคำถามให้กระชับ ชัดเจน และเข้าใจง่ายสำหรับการตอบ เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากนั้นนำผลการพิจารณามาคำนวณหาค่า IOC โดยผลที่ได้พบว่า ทุกข้อคำถามมีค่า IOC ผ่านตามเกณฑ์ค่าระหว่าง 0.67 – 1.00

4. นำแบบสอบถามไปทดสอบ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่า

ความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสอบถามกับประชาชนชุมชนสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และคำนวณค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α - Coefficient) ด้วยวิธีครอนบัค (Cronbach's Alpha) ได้เท่ากับ 0.884 จากนั้นได้จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้รวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยต่างๆ มีวิธีการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่อแสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2. การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษา โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์การแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 คือ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 คือ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 คือ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 คือ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 คือ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาและปรับปรุงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษา ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

4. การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย คือ ประชาชนที่มีข้อมูลส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก แตกต่างกัน โดยใช้การทดสอบที (t-test) สำหรับการเปรียบเทียบสองกลุ่ม เช่น เพศชายและเพศหญิง และใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) สำหรับการเปรียบเทียบมากกว่าสองกลุ่ม คือ อายุ และระดับการศึกษา

ผลการวิจัย

ผลศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ด้าน	ระดับการมีส่วนร่วม			ลำดับ
	x	S.D.	แปลผล	
1. ด้านการบริหารจัดการ	4.17	0.38	มาก	1
2. ด้านบุคลากร	4.05	0.34	มาก	2
3. ด้านอาคาร สถานที่สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย	3.63	0.39	มาก	3
4. ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร	3.44	0.33	ปานกลาง	4
เฉลี่ยรวม	**3.82**	**0.36**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 ในภาพรวม ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.82, S.D. = 0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.17, S.D. = 0.38) 2) ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.34) 3) ด้านอาคาร สถานที่สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.63, S.D. = 0.39) และ 4) ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.44, S.D. = 0.33) เมื่อพิจารณารายข้อของแต่ละด้าน สรุปผลได้ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการ ในภาพรวมชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.17, S.D. = 0.38) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การระดมทุนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาของโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.56, S.D. = 0.77) รองลงมาคือ การเข้าร่วมการประชุมที่มีการมีส่วนร่วมในระดับสูง ($\bar{x}$ = 3.54, S.D. = 0.77) การคัดเลือกคณะกรรมการสถานศึกษามีการมีส่วนร่วมในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.48, S.D. = 0.66) และการเสนอความต้องการของชุมชนในการบริหารศึกษามีการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.34, S.D. = 0.64)

ด้านบุคลากร ในภาพรวมการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = 0.34) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 3.47, S.D. = 0.72) รองลงมาคือ การอบรมและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.70) การวางแผน

ส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.37, S.D. = 0.54) และการวางแผนกำหนดการรับบุคลากรมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.32, S.D. = 0.58)

ด้านอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ในภาพรวมชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.63, S.D. = 0.39) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือในการปรับปรุงและพัฒนาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา การตรวจสอบสภาพสิ่งแวดล้อมภายในอาคารมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.53, S.D. = 0.73) รองลงมาคือ การระดมทุนเพื่อปรับปรุงอาคาร ($\bar{x}$ = 3.51, S.D. = 0.79) และการช่วยเหลือด้านแรงงานในการพัฒนาสถานศึกษามีการมีส่วนร่วมในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.72) ขณะที่การปรับปรุงมุมเรียนรู้ของสถานศึกษามีการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.30, S.D. = 0.56)

ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ในภาพรวมชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.44, S.D. = 0.33) โดยสามารถเห็นได้จากการให้คำแนะนำและสนับสนุนทรัพยากรในการทำกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.55, S.D. = 0.75) รองลงมาคือ การให้คำแนะนำในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและงานวิชาการ ($\bar{x}$ = 3.53, S.D. = 0.72) การจัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์มีระดับความมีส่วนร่วมสูงเช่นกัน ($\bar{x}$ = 3.47, S.D. = 0.52) แต่การวางแผนหลักสูตรและกิจกรรมให้เหมาะสมกับท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.35, S.D. = 0.61) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานสถานศึกษาสรุปได้ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการ

1. เนื่องจากการระดมทุนเพื่อพัฒนาโรงเรียนได้รับการสนับสนุนสูงจากชุมชน ดังนั้นควร สร้างช่องทางการมีส่วนร่วมที่หลากหลายให้กับชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมระดมทุนในรูปแบบต่าง ๆ (งานอีเวนต์หรือการขายสินค้า) และการสร้างความโปร่งใสในการจัดการเงินทุน เพื่อให้ชุมชนมั่นใจในความคุ้มค่าของการลงทุนในโรงเรียน

2. ควรเพิ่มการประสานงานและการติดต่อระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อให้การระดมทุนและกิจกรรมต่าง ๆ มีความต่อเนื่องและเกิดประโยชน์สูงสุด

ด้านบุคลากร

ชุมชนควรมีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนได้ เช่น การจัด อบรมหรือฝึกสอนทักษะต่าง ๆ โดยชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมหรือสนับสนุนอาจารย์และนักเรียนในเรื่องทักษะการใช้เทคโนโลยีหรือความรู้ด้านวิชาการ

ด้านอาคาร สถานที่ และความปลอดภัย

1. ชุมชนควรมีการสนับสนุนด้านการบำรุงรักษาอาคารสถานที่และการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของโรงเรียน โดยสามารถจัดตั้งคณะกรรมการจากตัวแทนชุมชนเพื่อประเมินและเสนอแนวทางในการพัฒนา

2. ควรสร้างกิจกรรมหรือโครงการที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดและความปลอดภัยในโรงเรียน เช่น การทำความสะอาดและซ่อมแซมอาคารร่วมกับโรงเรียน

ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร

1. ชุมชนสามารถมีบทบาทในการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ เช่น การจัดงานประชุมเชิงปฏิบัติการ หรือการนำวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้ในหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

2. ควรพิจารณาการทำงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอแนะการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการและสถานการณ์ในท้องถิ่น

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก สรุปได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามเพศ ในการมีส่วนร่วมในชุมชนในแต่ละด้าน พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกด้านที่ทำการทดสอบ ดังผลต่อไปนี้ ด้านการบริหารจัดการ ($t = 0.092$, $p = 0.643$), ด้านบุคลากร ($t = 1.792$, $p = 0.006$), ด้านอาคาร สถานที่สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ($t = -1.213$, $p = 0.568$) และด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ($t = 1.374$, $p = 0.227$). ค่าพื้นฐานของแต่ละด้านที่ได้รับการทดสอบในทุกกรณีแสดงให้เห็นว่า เพศ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในชุมชนในด้านเหล่านี้ โดยมีค่า p ที่สูงกว่า 0.05 ซึ่งหมายความว่า เพศของผู้ตอบไม่สามารถอธิบายความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามเพศอายุ พบว่า อายุ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในชุมชนในทุกด้านที่ทำการทดสอบ ดังผลต่อไปนี้ ด้านการบริหารจัดการ ($F = 1.45$, $p = 0.182$), ด้านบุคลากร ($F = 1.85$, $p = 0.142$), ด้านอาคาร สถานที่สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ($F = 1.67$, $p = 0.176$) และด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ($F = 2.10$, $p = 0.134$). ค่า p ที่ได้จากทุกด้านสูงกว่า 0.05 ซึ่งแสดงว่า อายุ ของผู้ตอบแบบสอบถามไม่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งหมายความว่า อายุ ของผู้ตอบไม่สามารถอธิบายความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามเพศ ระดับการศึกษา พบว่าระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในชุมชนในทุกด้านที่ทำการทดสอบ ดังผลต่อไปนี้ ด้านการบริหารจัดการ ($F = 1.12$, $p = 0.328$), ด้านบุคลากร ($F = 0.89$, $p = 0.413$), ด้านอาคาร สถานที่สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ($F = 0.99$, $p = 0.373$) และด้าน

วิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร (F = 1.05, p = 0.375). ค่า p ที่ได้สูงกว่า 0.05 ในทุกด้าน ซึ่งหมายความว่า ระดับการศึกษาของผู้ตอบไม่สามารถอธิบายความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของชุมชน

อภิปรายผล

จากการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ด้านการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนสูงสุดทั้งนี้เนื่องจาก การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทุนเพื่อการพัฒนาสถานศึกษานั้นเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของการสนับสนุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ชุมชนที่มีการมีส่วนร่วมในกระบวนการระดมทุนจะทำให้โรงเรียนสามารถมีงบประมาณในการจัดหาทรัพยากรที่จำเป็น เช่น อุปกรณ์การเรียนการสอน การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก และการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของภิญโญ อุโคตร (2551) พบว่า ชุมชนในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 3 ได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยระดมทุนและสนับสนุนโรงเรียนในหลายรูปแบบ เช่น การจัดกิจกรรมระดมทุน การบริจาคเงิน หรือการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ที่โรงเรียนต้องการ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยมีกระบวนการที่เป็นระบบ เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการระดมทุนและการกำหนดแผนงบประมาณประจำปี ซึ่งทำให้โรงเรียนมีแหล่งทุนที่มั่นคงและสามารถใช้ในการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนด้านด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนต่ำสุดทั้งนี้เนื่องจากชุมชนอาจมีความรู้สึกว่าการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนและการพัฒนาหลักสูตรเป็นเรื่องที่อยู่ในขอบเขตของโรงเรียนและครูผู้สอน ซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องหรือไม่ตรงกับบทบาทของชุมชนโดยตรง ในบางกรณี ชุมชนอาจมีการเข้าใจว่าโรงเรียนควรดำเนินการในด้านวิชาการและการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรด้วยตัวเอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการมีส่วนร่วมจากภายนอกมากนัก เพื่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา ควรต้องพัฒนาแนวทางในการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจในบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการเรียนการสอนและกิจกรรมหลักสูตร เพื่อให้ชุมชนเห็นว่าไม่เพียงแค่การสนับสนุนทางการเงินหรือทรัพยากรที่มีประโยชน์ แต่การมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมและการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและบริบทของชุมชนจะช่วยเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสัมพันธ์ ญาณสุธี (2557) พบว่า โรงเรียนควรกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ ปัญหา เป้าหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สาระการเรียนรู้รายปี การจัดประสบการณ์ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ รวมทั้งการทำแผนการจัดประสบการณ์ตามความเหมาะสม ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาเพื่อการแบ่งปันทรัพยากรปราชญ์ชาวบ้านเพื่อถ่ายทอดความรู้หลักสูตรท้องถิ่นในลักษระการจัดการเรียนรู้ทั้งภายในโรงเรียนและภายนอกห้องเรียน

ผลการเปรียบเทียบ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา ในภาพรวม 4 ด้าน มีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร ไม่

แตกต่างกัน สามารถบ่งบอกได้ว่า อาจมีปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนมากกว่าความแตกต่างด้านเพศ อายุ หรือระดับการศึกษา ตัวอย่างเช่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน ความผูกพันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน หรือความตระหนักในบทบาทของชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน การที่ทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในระดับเดียวกันอาจสะท้อนให้เห็นว่าความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนถูกมองเห็นในมุมมองเดียวกันในกลุ่มต่าง ๆ ทั้งนี้ การศึกษาเพิ่มเติมอาจช่วยทำให้เห็นภาพลักษณ์ที่ชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่ม

สรุป

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการบริหารจัดการของโรงเรียนวังพิกุลวิทยศึกษา โดยเฉพาะในกิจกรรมการระดมทรัพยากร เช่น การบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนกลยุทธ์เพื่อสร้างความร่วมมือกับชุมชน และส่งเสริมบทบาทของภาคประชาชนในการพัฒนาการศึกษาท้องถิ่น เป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในมิติต่าง ๆ แม้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตรจะอยู่ในระดับต่ำ แต่ข้อมูลนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและออกแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในด้านดังกล่าว เช่น การจัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน หรือการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสม เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำนโยบายหรือโครงการพัฒนาโรงเรียนร่วมกับชุมชน การศึกษานี้ให้ข้อมูลที่สำคัญซึ่งสามารถใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบายหรือจัดทำแผนงานโครงการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนในพื้นที่อย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพของการบริหารสถานศึกษาให้มีความยั่งยืนและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ช่วยให้ผู้บริหารและครูสามารถพัฒนากลยุทธ์ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีแนวโน้มให้ความร่วมมือในด้านที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมากกว่าด้านวิชาการ จึงเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสามารถใช้จุดแข็งนี้ในการขยายบทบาทของชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในมิติอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น โดยการพัฒนาความเข้าใจและทัศนคติของชุมชนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ยืนยันว่าข้อมูลส่วนบุคคลไม่ใช่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นในการมีส่วนร่วม จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษาของประชาชนไม่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อมูลนี้มีประโยชน์ในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยไม่จำเป็นต้องแยกกลุ่มตามลักษณะทางประชากรมากนัก เนื่องจากกลุ่มต่าง ๆ มีแนวโน้มการมีส่วนร่วมในทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

1. **ส่งเสริมบทบาทชุมชนในด้านวิชาการ** ควรกำหนดนโยบายที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในหลักสูตรและการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
2. **พัฒนาศักยภาพชุมชน** จัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับบทบาทด้านการศึกษา เพื่อเพิ่มความเข้าใจและความมั่นใจในการมีส่วนร่วมทางวิชาการ
3. **สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ** พัฒนาเครือข่ายร่วมระหว่างโรงเรียน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่น เพื่อจัดกิจกรรมทางวิชาการที่ตอบโจทย์ความต้องการของพื้นที่
4. **ยกระดับบทบาทจากผู้สนับสนุนสู่ผู้ร่วมพัฒนา** ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการศึกษา ทั้งการวางแผน ดำเนินกิจกรรม และประเมินผล
5. **ใช้งานวิจัยเป็นฐานวางแผนนโยบายแบบไม่แบ่งแยกกลุ่ม** เนื่องจากลักษณะประชากรไม่ได้ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ จึงควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในรูปแบบที่หลากหลายและเท่าเทียม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมจากกรณีศึกษาของหน่วยงานอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการบำรุงรักษาอาคาร เพื่อเรียนรู้และนำแนวปฏิบัติที่ดีมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงระบบการบำรุงรักษาอาคารของรัฐ
2. ควรพิจารณานำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น IoT และระบบดิจิทัลมาปรับใช้ในการตรวจสอบและบำรุงรักษาอาคาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น
3. ควรดำเนินการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตรวจสอบอาคาร เพื่อนำไปสู่การวางแผนการบำรุงรักษาเชิงรุกที่มีประสิทธิภาพสูงสุด
4. ควรสร้างและพัฒนามาตรฐานการบำรุงรักษาอาคารให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและเพิ่มความปลอดภัยในการใช้งาน
5. ควรพัฒนาแนวทางการฝึกอบรมบุคลากรให้มีทักษะและความรู้ในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบำรุงรักษาอาคารของรัฐ
6. ควรศึกษาและพัฒนาโมเดลการบำรุงรักษาอาคารที่เหมาะสมกับการใช้งานในระยะยาว เพื่อสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงานและการบำรุงรักษาอาคาร

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา สวัสดิ์ชัย. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลศรีค้ำ จังหวัดเชียงรายและลำพูน.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประจักษ์ วงษ์ศักดา. (2568). *การตรวจสอบและบำรุงรักษาอาคารของรัฐเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งานอาคาร : กรณีศึกษาสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประภาศรี พงศ์ธนาพาณิช, & พีรพงษ์ เกียรติลือเลื่อง. (2564). *กลยุทธ์การตลาด 5A และพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ในการใช้บริการและซื้อผลิตภัณฑ์ของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พชฏ นรสิงห์ & สิริญ ญาโกษะ. (2024). การบริหารแบบมีส่วนร่วมด้านการจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษา. *วารสารวิชาการนอร์ทเทิร์น, ปีที่* 17(1), 1-15.

สัมพันธ์ ญาณสุธี. (2557). *แนวทางการเสริมสร้างพลังอำนาจในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. (2558). *ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522*. สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก https://ombstudies.ombudsman.go.th/article_attach/1-10%20Navaporn%20Full%20text.PDF.

ยุพิน พุ่มพิบูลย์. (2555*). การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนคลองตาจ่า. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

Decision Lens. (n.d.). *Top challenges in government facilities management*. Retrieved June 18, 2025, from https://www.decisionlens.com/.

Ensafi, M., & Thabet, W. (2021). Challenges and gaps in facility maintenance practices. In *ASC 2021. 57th Annual Associated Schools of Construction International Conference* (Vol. 2, pp. 237–245). EPiC Series in Built Environment.

Plus Property. (n.d.). *เปิดกลยุทธ์การดูแลระบบวิศวกรรมอาคารโครงการที่พักอาศัย ด้วยการทำ Preventive Maintenance*. Retrieved June 18, 2025, from https://www.press.in.th/plus-property-2/

TBIM. (n.d.). *BIM กับการซ่อมบำรุงอาคาร*. Retrieved June 18, 2025, from https://core.ac.uk/download/599378973.pdf.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Development of Educational Personnel to Enhance Teaching Efficiency with Digital Technology in Schools Under the Office of Phitsanulok Primary Education Service Area 3

การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

Somlak Phrommeenetr[1]*, Sanit Kayaphad[2], Chukeart Tengtraisorn[3] & Rat Ketchan[4]

สมลักษณ์ พรหมมีเนตร[1]*, สานิตย์ กายาผาด[2], ชูเกียรติ เต็งไตรสรณ์[3] & รัตน์ เกตุจันทร์[4]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Somlak Phrommeenetr*
สมลักษณ์ พรหมมีเนตร*
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: somlakp@plu.ac.th

2. Sanit Kayaphad
สานิตย์ กายาผาด
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: sanitk@plu.ac.th

3. Chukeart Tengtraisorn
ชูเกียรติ เต็งไตรสรณ์
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: chukeartt@plu.ac.th

4. Rat Ketchan
รัตน์ เกตุจันทร์
Faculty of Education Phitsanulok University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: ratk@plu.ac.th

คำสำคัญ:
การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา, การจัดการเรียนการสอน, เทคโนโลยีดิจิทัล, สพป.พิษณุโลก เขต 3

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the level of operations for developing educational personnel to enhance the effectiveness of teaching and learning using digital technology, and 2) to compare the operations for developing educational personnel to enhance the effectiveness of teaching and learning using digital technology in schools under the Phitsanulok Primary Education Service Area Office 3 (PESAO 3). The sample group consisted of school administrators and teachers from schools under PESAO 3, calculated using Taro Yamane's formula, resulting in a total of 487 people. The sample was randomly selected using a convenience sampling method. Data was collected through a questionnaire to study the development of educational personnel for improving the effectiveness of teaching and learning using digital technology. The statistics used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing using t-test and F-test.

The results of the study found that the organization had a high level of personnel development in ICT, especially in terms of training and sending personnel to study visits. However, team and organizational development had the least progress. The comparison of ICT development in personnel showed that those aged 40 and above, with higher education, higher positions, and more work experience, had more development in ICT than younger individuals with lower education, lower positions, and less work experience. Meanwhile, gender did

Keywords:
Educational Personnel Development, Teaching and Learning, Digital Technology, Phitsanulok Primary Education Service Area Office 3

Article history:
Received: 03/01/2025
Revised: 15/04/2025
Accepted: 20/07/2025
Available online: 07/08/2025

How to Cite:
Phrommeenetr, S. et al. (2025). The Development of Educational Personnel to Enhance Teaching Efficiency with Digital Technology in Schools Under the Office of Phitsanulok Primary Education Service Area 3. *Journal Dhamma for Life*, 31(3), 166-179.

not affect the level of ICT development in educational personnel. This research provides valuable insights that can be used to propose strategies for organizations to develop personnel in ICT effectively and appropriately. It can help build digital technology skills at all levels of personnel to enhance the efficiency of teaching and learning and the operations of the organization.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล และ 2) เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 (สพป.พิษณุโลก เขต 3) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร และครูโรงเรียนสังกัดสพป.พิษณุโลก เขต 3 คำนวณด้วยสูตรของทาโรยามาเน ได้จำนวนทั้งหมด 487 คน และสุ่มแบบสะดวก รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามเพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยค่าที และค่าเอฟ

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาบุคลากรด้าน ICT เป็นสิ่งจำเป็นในยุคปัจจุบันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการจัดการเรียนการสอนขององค์กร ผลการวิจัยพบว่า องค์กรมีการพัฒนาด้าน ICT ในระดับสูง โดยเน้นการฝึกอบรมและการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงาน ขณะที่การพัฒนาด้านการทำงานเป็นทีมและองค์กรยังต่ำกว่า บุคลากรที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป มีระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์สูงกว่า มีการพัฒนา ICT มากกว่ากลุ่มอายุน้อย ขณะที่เพศไม่มีผลต่อการพัฒนา ICT ดังนั้น องค์กรควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะ ICT ในทุกระดับ โดยเฉพาะกลุ่มอายุน้อย พร้อมทั้งเน้นการพัฒนาทีมงานและองค์กรควบคู่กัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติของสังคม รวมถึงระบบการศึกษา การนำ ICT มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นหนึ่งในแนวทางที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับสากล ตามที่ระบุไว้ใน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) การนำ ICT มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีประโยชน์อย่างมากต่อครูผู้สอน นักเรียน เนื้อหา บรรยากาศการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ด้านครูผู้สอน ICT ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยสื่อและนวัตกรรมดิจิทัลที่หลากหลาย เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน วิดีโอ และสื่ออินเทอร์แอคทีฟ ซึ่งทำให้ครูสามารถวางแผนและถ่ายทอดเนื้อหาได้อย่างมีประสิทธิผล นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีของครูยังเสริมสร้างความมั่นใจและความพร้อมในการนำเทคโนโลยีมาใช้กับการสอน (แสงสุรีย์ ทองขาว และคณะ, 2566)

ในส่วนของนักเรียน ICT เปิดโอกาสให้เข้าถึงสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายและทันสมัย ซึ่งช่วยกระตุ้นความสนใจและเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งส่งเสริมทักษะศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์และการทำงานร่วมกันผ่านสื่อดิจิทัล นอกจากนี้ เทคโนโลยียังช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา (สุกิจ อัครมหาเสนาวงศ์ และคณะ, 2565)

นอกจากนี้ ICT ยังส่งผลต่อการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัยและหลากหลายขึ้น เนื้อหาที่อัพเดตและสื่อที่มีลักษณะอินเทอร์แอคทีฟช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้นและเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนการสอน อีกทั้งยังส่งเสริมการบริหารงานบุคลากรทางการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างต่อการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครู ผู้บริหารควรสนับสนุนและส่งเสริมการอบรมทักษะด้านเทคโนโลยีเพื่อให้ครูและบุคลากรสามารถใช้งานเครื่องมือดิจิทัลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ (แสงสุรีย์ ทองขาว และคณะ, 2566) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 พบว่ามีปัญหาการขาดทักษะและความรู้ในการใช้เทคโนโลยีของบุคลากรทางการศึกษา ส่งผลให้การนำ ICT มาใช้ยังไม่เต็มประสิทธิภาพ อีกทั้งการขาดการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องทำให้ครูรู้สึกไม่มั่นใจในการปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ ๆ (สุกิจ อัครมหาเสนาวงศ์ และคณะ, 2565) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการเร่งพัฒนาทักษะ ICT ของครูและบุคลากรอย่างเร่งด่วน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

การดำเนินงานวิจัยนี้มุ่งหาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีของบุคลากรการศึกษา ซึ่งการพัฒนาทักษะดังกล่าวจะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้นได้ โดยการเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนและการเรียนการสอนในอนาคต การพัฒนาเทคโนโลยีและสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีความหลากหลายและสามารถเข้าถึงได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูสามารถใช้เทคโนโลยีในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การเรียนการสอนมีคุณภาพสูงและสามารถแข่งขันในระดับสากลได้ในอนาคต

สรุปได้ว่า การนำ ICT มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาการศึกษาไทยให้ทันสมัยและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล ทั้งในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของครูผู้สอน การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้าถึงเนื้อหาและสื่อที่หลากหลาย รวมทั้งการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและส่งเสริมการ

พัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 อย่างไรก็ตาม การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องยังคงเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้การใช้ ICT ในการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. **แนวคิดการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา**

การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างและเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ รวมทั้งความสามารถของบุคลากรในระบบการศึกษา เพื่อให้สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบุคลากรทางการศึกษาจะต้องมีทั้งความรู้ทางวิชาชีพ ทักษะการสอน และทักษะด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อรองรับการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ซึ่งมีความท้าทายจากบริบทของโลกยุคดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (พยอม วงศ์สารศรี, 2551)

การพัฒนาในระดับบุคคลจะเน้นการเสริมสร้างความรู้เชิงวิชาชีพและทักษะการใช้เทคโนโลยี เช่น การจัดอบรมเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้สื่อดิจิทัล การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) รวมทั้งการพัฒนาด้านจิตวิทยา เช่น การสร้างความมั่นใจและแรงจูงใจในการทำงาน ขณะที่การพัฒนาในระดับองค์กรจะเกี่ยวข้องกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น ระบบการประเมินผลและการให้ข้อเสนอแนะที่มีประสิทธิภาพ การสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากร และการมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ การพัฒนาบุคลากรควรมีการประเมินและปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคมในปัจจุบันอย่างเหมาะสม

2. **การพัฒนาทีมงานและพัฒนาองค์การ**

การพัฒนาทีมงานและองค์กรทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างความร่วมมือที่แข็งแกร่งระหว่างสมาชิกในทีม รวมทั้งการพัฒนาระบบการจัดการและวัฒนธรรมองค์กรเพื่อเสริมประสิทธิภาพของการทำงานร่วมกัน (สุวิทย์ ตันติสุข, 2562) การทำงานเป็นทีมในบริบททางการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะช่วยเพิ่มพูนความรู้และทักษะจากสมาชิกหลายฝ่าย ส่งเสริมการแบ่งปันข้อมูลและความคิดสร้างสรรค์ การสร้างแรงจูงใจและความผูกพันต่อองค์กรจะช่วยส่งเสริมการทำงานที่มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ในส่วนของการพัฒนาองค์การ จะต้องเน้นการปรับปรุงกระบวนการทำงาน เช่น การวางแผนและบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างระบบการสื่อสารที่เปิดกว้าง การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรม รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการข้อมูลและสนับสนุนการตัดสินใจ

การพัฒนาทีมและองค์กรยังควรรวมถึงการสร้างผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และสามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการประเมินผลและการปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้องค์กรมีความยืดหยุ่นและสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปในระบบการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

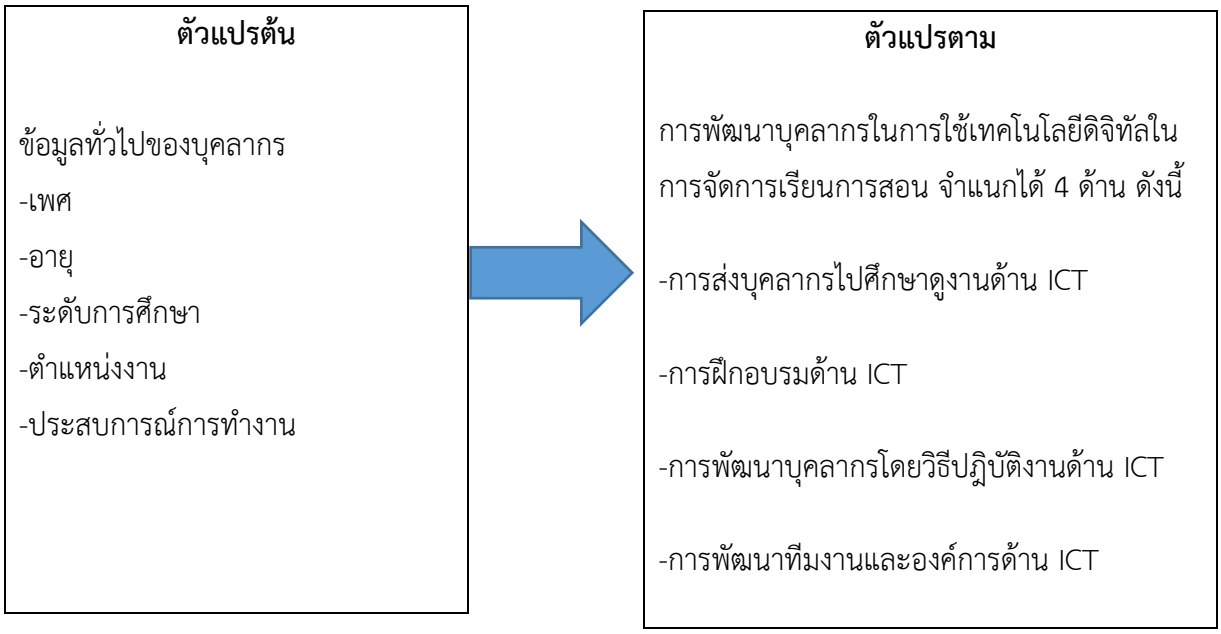
3. **การจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล**

การจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นแนวทางที่ใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือดิจิทัลต่างๆ เข้ามาช่วยส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ให้มีความทันสมัย มีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัล (ธวัชชัย บุญมาก, 2564) การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในห้องเรียน ไม่ว่าจะเป็นสื่อออนไลน์ แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ แอปพลิเคชันการศึกษา หรือแม้แต่การใช้โซเชียลมีเดียในการเรียนการสอน ช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นและความสะดวกในการเข้าถึงเนื้อหา ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา อีกทั้งยังสามารถปรับรูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสไตล์และจังหวะการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล (personalized learning) การใช้เทคโนโลยียังช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน การเรียนรู้แบบร่วมมือ (collaborative learning) รวมทั้งการใช้ข้อมูลจากระบบดิจิทัลในการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้แบบเรียลไทม์ ทำให้ครูสามารถปรับกลยุทธ์การสอนได้อย่างเหมาะสมอย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ต้องคำนึงถึงความพร้อมทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน การฝึกอบรมบุคลากร และการสร้างความตระหนักรู้ในด้านความปลอดภัยและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีด้วย เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประสิทธิผลสูงสุดและไม่สร้างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

4. **งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**

การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครูมีความสำคัญในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาทักษะดิจิทัลของนักเรียนในช่วงที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พระมหากวีพัฒน์ ฐิตโสภโณ และคณะ (2567) ระบุว่า ครูต้องส่งเสริมการเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสอน พร้อมสร้างโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนที่มีลักษณะโต้ตอบและร่วมมือ ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นในสังคมดิจิทัลจากการศึกษาของสิริทร คงคูณ และคณะ (2567) พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลในโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีโดยเฉพาะในการพัฒนาบุคลากรและสร้างเครือข่ายดิจิทัล ซึ่งช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิสัยทัศน์ผู้นำดิจิทัลช่วยให้โรงเรียนใช้เทคโนโลยีได้ตรงตามความต้องการและยุคสมัย ในด้านการพัฒนาสมรรถนะครูด้าน ICT เสาวลักษณ์ จีนเมือง และคณะ (2567) พบว่า สมรรถนะครูในปัจจุบันยังอยู่ในระดับปานกลาง แต่ต้องการการพัฒนาในด้านการประยุกต์ใช้ ICT ในการจัดการเรียนรู้ โดยการพัฒนาชุดความรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้พื้นฐาน ICT การรู้เท่าทัน ICT การประยุกต์ใช้ ICT ในการเรียนการสอน และคุณธรรมจรรยาบรรณในการใช้ ICT หลังการพัฒนา พบว่าครูมีสมรรถนะสูงขึ้นในการใช้ ICT ซึ่งทำให้การเรียนการสอนทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้นในยุคดิจิทัล

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

สมมติฐานการวิจัย

บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกัน ได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลแตกต่างกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนในสังกัด สพป.พิษณุโลก เขต 3 จำนวนทั้งหมด 1,818 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ ผู้บริหารและครูโรงเรียนในสังกัด สพป.พิษณุโลก เขต 3 คำนวณจากสูตรของทาโรยามาเน (Taro Yamane) ได้จำนวนทั้งหมด 487 คน ซึ่งเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้คือ แบบสอบถามเพื่อศึกษาการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และประสบการณ์การทำงาน

ส่วนที่ 2 การดำเนินงานพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน จำแนกได้ 4 ด้าน คือ ด้านการส่งบุคคลไปศึกษาดูงาน ด้านการฝึกอบรม ด้านการพัฒนาบุคคลโดยวิธีปฏิบัติงาน และด้านการพัฒนาทีมงานและองค์การ โดยมีตัวเลือกตอบ 5 ระดับ ดังนี้

5 คือ ดำเนินการมากที่สุด

4 คือ ดำเนินการมาก

3 คือ ดำเนินการปานกลาง

2 ดำเนินการน้อย

1 ดำเนินการน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. กำหนดขอบเขตและวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อให้เครื่องมือที่พัฒนามีความเหมาะสมและสามารถตอบโจทย์การศึกษาที่ตั้งไว้

2. ศึกษาทบทวนทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากร รวมถึงการศึกษาและงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน

3. กำหนดคำถามและองค์ประกอบเครื่องมือ โดยเลือกใช้คำถามประเภทเลือกตอบและ Likert Scale เพื่อให้สามารถวัดระดับความคิดเห็นและประเมินการดำเนินงานได้อย่างละเอียด

4. ประเมินความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย IOC (Index of Item-Objective Congruence) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา จำนวน 3 คน ประเมิน และให้คะแนนแต่ละข้อคำถาม ซึ่งผลการประเมินพบว่า IOC ทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนด (> 0.6)

5. ตรวจสอบความตรงและความน่าเชื่อถือตรวจสอบ Content Validity โดยการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ และทำการทดสอบ Reliability เช่น Cronbach's Alpha ในกลุ่มตัวอย่างทดลองจำนวน 30 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนี้ประกอบไปด้วยผู้บริหารและครูจากโรงเรียนวังพิกุลวิทยาศึกษา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก โดยได้ค่าความเชื่อมั่นผ่านตามเกณฑ์เท่ากับ 0.782

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติต่าง ๆ เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน และเปรียบเทียบข้อมูลตามลักษณะของกลุ่มตัวอย่างตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการดำเนินงานพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และมีเกณฑ์แปลผล ดังนี้

4.51 - 5.00 คือ ดำเนินการมากที่สุด

3.51 - 4.50 คือ ดำเนินการมาก

2.51 - 3.50 คือ ดำเนินการปานกลาง

1.51 - 2.50 คือ ดำเนินการน้อย

1.00 - 1.50 คือ ดำเนินการน้อยที่สุด

3. การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐาน คือ "บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกัน จะได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลแตกต่างกัน" ใช้ การทดสอบที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) โดย t-test ใช้เมื่อเปรียบเทียบสองกลุ่ม คือ เพศชายและเพศหญิง และ ANOVA ใช้เมื่อมีการเปรียบเทียบมากกว่าสองกลุ่ม เช่น อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และประสบการณ์การทำงาน

4. การวิเคราะห์เพื่อสรุปข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอน ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ในการตีความข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนจากความคิดเห็นที่ผู้ตอบให้ไว้

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาระดับการดำเนินงานเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนด้วย ICT

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการดำเนินการ	จัดอันดับ
1.การส่งบุคคลไปศึกษาดูงานด้าน ICT	3.58	0.50	มาก	2
2.การฝึกอบรมด้าน ICT	3.65	0.48	มาก	1
3.การพัฒนาบุคคลโดยวิธีปฏิบัติงานด้าน ICT	3.54	0.53	มาก	3
4.การพัฒนาทีมงานและองค์การด้าน ICT	3.48	0.55	มาก	4
เฉลี่ยรวม	**3.56**	**0.52**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า การพัฒนาบุคลากรทางการจัดการเรียนการสอนด้วย ICT ขององค์กร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.56,S.D.=0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.65,S.D.=0.48) รองลงมาคือด้านการส่งบุคคลไปศึกษาดูงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.58,S.D.=0.50) ด้านการพัฒนาบุคคลโดยวิธีปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.54,S.D.=0.53) และด้านการพัฒนาทีมงานและองค์การ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.48,S.D.=0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละด้าน สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ด้านการฝึกอบรมด้าน ICT ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.65 , S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตร ICT สำหรับสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.72 , S.D. = 0.46) รองลงมาคือ การฝึกอบรมโดยวิธีการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และค้นหาวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.68 , S.D. = 0.49) การประชุมปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียนเกี่ยวกับการใช้ ICT ในการสอนแยกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.62 , S.D. = 0.51) และส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ ICT ปีละ 2 ครั้ง มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.45 , S.D. = 0.53)

ด้านการส่งบุคคลไปศึกษาหรือดูงานด้าน ICT ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.58 , S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การส่งครูผู้สอนไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการใช้ ICT ในการจัดการเรียนการ

สอนจากโรงเรียนหรือองค์กรที่มีผลงานดีเด่นระดับอำเภอ จังหวัด และประเทศ อย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.65 , S.D. = 0.48) รองลงมาคือ การศึกษาต่อภายในประเทศ ตามโครงการความร่วมมือของหน่วยงานกับสถาบันการศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.62 , S.D. = 0.51) การไปเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการใช้ ICT ณ สถาบันฝึกอบรมและหน่วยงานต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.58 , S.D. = 0.52) และการไปศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยี ICT ที่ทันสมัย เพื่อนำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.48 , S.D. = 0.54)

ด้านการพัฒนาบุคคลโดยวิธีปฏิบัติงานด้าน ICT ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.63 , S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การมอบหมายงานที่ใช้ ICT ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนมีความชัดเจน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.72 , S.D. = 0.48) รองลงมาคือ การแจ้งข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับ ICT เพื่อพัฒนาวิชาชีพครู อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.68 , S.D. = 0.49) การฝึกและทดลองใช้เทคโนโลยี ICT ในการสอนจากการปฏิบัติงานจริงมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.62 , S.D. = 0.50) และการจัดหาสื่ออุปกรณ์และเทคโนโลยี ICT ใหม่ ๆ มาใช้ในหน่วยงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.50 , S.D. = 0.52)

ด้านการพัฒนาทีมงานและพัฒนาองค์การด้าน ICT ในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.58 , S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของหน่วยงานด้าน ICT มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.72 , S.D. = 0.47) รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดทำแผนการใช้ ICT ในการพัฒนาการสอนของหน่วยงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.68 , S.D. = 0.49) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้ ICT ในการพัฒนาการสอนของหน่วยงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.62 , S.D. = 0.51) และการให้รางวัลผลงานที่เกิดจากการทำงานเป็นทีมและการใช้ ICT ในการพัฒนาการสอนของหน่วยงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.45 , S.D. = 0.53)

ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 สรุปได้ดังนี้

1. บุคลากรที่มีเพศต่างกัน มีผลการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในด้าน ICT ไม่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทั้งชายและหญิงได้รับการพัฒนาเท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ โดยระดับการพัฒนาอยู่ในระดับสูง เช่น การฝึกอบรม ICT การศึกษาดูงาน หรือการพัฒนาทักษะในเทคโนโลยีดิจิทัลต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงความเท่าเทียมในโอกาสการพัฒนาในด้าน ICT

2. บุคลากรที่มีอายุต่างกัน มีผลการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยบุคลากรในกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป มีการพัฒนาด้าน ICT มากกว่ากลุ่มที่อายุน้อยกว่า ซึ่งสะท้อนถึงประสบการณ์และโอกาสในการพัฒนาที่มากขึ้นตามอายุ เช่น การได้รับการฝึกอบรม ICT ที่ทันสมัยมากขึ้น รวมถึงโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ICT

3. บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีผลการพัฒนาบุคลากรในด้าน ICT แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยบุคลากรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า เช่น ปริญญาโท หรือปริญญาเอก ได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า เช่น การฝึกอบรม ICT ที่ทันสมัย การศึกษาดูงาน หรือการเข้าร่วมโครงการพัฒนาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงถึงโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้นในระดับการศึกษาที่สูงกว่า

4. บุคลากรที่มีระดับการศึกษาตำแหน่งงานต่างกัน มีผลการพัฒนาบุคลากรในด้าน ICT แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยผู้ที่ดำรงตำแหน่งสูงในองค์กร เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือหัวหน้าฝ่ายเทคโนโลยี มีโอกาสในการได้รับการพัฒนาในด้าน ICT มากกว่าครูผู้สอน ทั้งนี้การพัฒนาในระดับสูงอาจสะท้อนถึงบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ICT ของโรงเรียน รวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับ ICT ได้มากขึ้น

5. บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีผลการพัฒนาบุคลากรในด้าน ICT แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยที่ บุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่าจะได้รับการพัฒนาในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในระดับที่สูงกว่า โดยเฉพาะในการฝึกอบรม ICT หรือการเข้าร่วมประชุม/ดูงานที่เกี่ยวข้องกับ ICT ทั้งนี้การมีประสบการณ์ทำงานช่วยให้บุคลากรมีโอกาสได้รับการพัฒนาทักษะที่สูงขึ้นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่สะสมมา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาบุคลากรทางการจัดการเรียนการสอนด้วย ICT ขององค์กร สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยได้ 2 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. การพัฒนาบุคลากรทางการจัดการเรียนการสอนด้วย ICT ในระดับองค์กร

ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมองค์กรมีการดำเนินการพัฒนาบุคลากรในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการฝึกอบรม และการส่งบุคคลไปศึกษาดูงาน ซึ่งเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการยกระดับทักษะด้าน ICT เพื่อการจัดการเรียนการสอน โดยการศึกษาดูงานจากองค์กรต้นแบบที่มีผลงานดีเด่น มีส่วนช่วยในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชชฎาภัทร์ ช่วงโชติ และคณะ (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่า การเสริมสร้างทักษะเฉพาะทาง และการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกลยุทธ์สำคัญในการเพิ่มศักยภาพของบุคลากรในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การพัฒนาผ่านการปฏิบัติงานจริง และการทำงานร่วมกันเป็นทีม ก็เป็นอีกแนวทางที่ได้รับการส่งเสริมในระดับที่ดี อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดบางประการ โดยเฉพาะในประเด็นการจัดให้มีระบบรางวัลที่ชัดเจนสำหรับผลงานที่เกิดจากการทำงานเป็นทีม ซึ่งพบว่ายังอยู่ในระดับต่ำในบางโรงเรียน เช่น โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ทั้งนี้การส่งเสริมระบบการให้รางวัลอย่างเป็น

รูปธรรม เช่น รางวัลสำหรับโครงการการพัฒนาการเรียนการสอนที่ใช้ ICT อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน หรือการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในห้องเรียน จะช่วยสร้างแรงจูงใจในการทำงานเป็นทีม และเพิ่มประสิทธิผลในการบูรณาการ ICT เข้ากับการเรียนการสอนได้ดียิ่งขึ้น ดังที่ Baker (2016) ได้เสนอว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการแบ่งปันความรู้และการทำงานร่วมกัน มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นนวัตกรรมทางการศึกษา

2. ความเท่าเทียมในการเข้าถึงการพัฒนา ICT และแนวทางการส่งเสริมศักยภาพบุคลากรกลุ่มต่าง ๆ

ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรทุกเพศมีโอกาสได้รับการพัฒนาในด้าน ICT อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีความแตกต่างทางสถิติที่มีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นธรรมในการจัดสรรโอกาสในการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการพัฒนาทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลในองค์กร อันเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมความเสมอภาคและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างด้านการเรียนรู้ในขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านอายุ ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงานของบุคลากร เป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ โดยเฉพาะบุคลากรที่อยู่ในระดับบริหารหรือมีประสบการณ์การทำงานมาก ควรได้รับการพัฒนาให้สามารถตามทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการและเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในระยะแรกควรเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารก่อน เพื่อให้ผู้บริหารสามารถกำหนดนโยบาย สร้างแนวทาง และถ่ายทอดองค์ความรู้แก่บุคลากรระดับปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของนุจรินทร์ สายพิณ และคณะ (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการบริหารจัดการด้านเทคโนโลยีในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ โดยเฉพาะในสถานศึกษาขนาดเล็กระดับท้องถิ่น การส่งเสริม “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี” ที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะด้าน ICT จะเป็นแนวทางที่ช่วยขยายผลการพัฒนาไปสู่ระดับบุคลากรอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุป

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 พบว่า องค์กรมีการดำเนินงานพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) อยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านการจัดอบรมและการส่งเสริมการศึกษาดูงาน ซึ่งสะท้อนถึงความตระหนักและความมุ่งมั่นของสถานศึกษาในการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีให้กับครูและผู้บริหาร ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการพัฒนาบุคลากรทางด้าน ICT ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และประสบการณ์ในการทำงาน โดยกลุ่มที่มีอายุสูงกว่า ระดับการศึกษาสูงกว่า ตำแหน่งงานสูง และประสบการณ์มาก มีระดับการพัฒนาด้าน ICT สูงกว่ากลุ่มอื่น ขณะที่ปัจจัยด้านเพศไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อการพัฒนา ICT

ผลการวิจัยนี้มีประโยชน์เชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติในการใช้เป็นแนวทางวางแผนและพัฒนาบุคลากรอย่างเหมาะสมตามบริบทของแต่ละกลุ่ม รวมถึงเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดนโยบายและจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ทั้งนี้ การส่งเสริมทักษะด้าน ICT ในทุกระดับของบุคลากรจะช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอน และส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรทางการศึกษาโดยรวมในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรทางการจัดการเรียนการสอนด้วย ICT ขององค์กร พบว่าโดยรวมองค์กรมีการพัฒนาบุคลากรในด้าน ICT อย่างดี โดยเฉพาะการฝึกอบรมและการส่งบุคคลไปศึกษาดูงาน ซึ่งมีผลดีในการเสริมสร้างทักษะการใช้ ICT สำหรับการสอน นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาบุคลากรผ่านการปฏิบัติงานและการพัฒนาทีมงาน การฝึกอบรมและการส่งบุคคลไปศึกษาดูงานจากองค์กรที่มีผลงานดีเด่นช่วยเพิ่มประสบการณ์ในการนำ ICT มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการพัฒนาบุคลากรในด้าน ICT โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครูในสาขาวิชาต่าง ๆ หรือบุคลากรในระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน เพื่อสำรวจความต้องการและวิธีการพัฒนา ICT ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่ม

2. ควรศึกษาผลการพัฒนาระบบ ICT ในโรงเรียนที่มีขนาดและทรัพยากรที่แตกต่างกัน เช่นโรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพและความท้าทายในการนำ ICT มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

3. ควรขยายการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลในระดับผู้บริหารการศึกษาของสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแนวนโยบายการใช้ ICT ในการศึกษาของระดับต่าง ๆ เช่น การศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ธวัชชัย บุญมาก. (2564). การจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. *วารสารเทคโนโลยีทางการศึกษา, 19*(2), 55–70.

นุจรินทร์ สายพิณ, และคณะ. (2567). *การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่นำร่องของจังหวัดระยอง*. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ, 15*(1), 34–50.

พยอม วงศ์สารศรี. (2551). *การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชชฎาภัทร์ ช่วงโชติ, และคณะ. (2567). *กลยุทธ์การพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในองค์กรภาครัฐ*. *วารสารวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา, 20*(2), 88–102.

พระมหากวีพัฒน์ ฐิตโสภโณ, และคณะ. (2567). สมรรถนะดิจิทัลของครูในยุคสมัยใหม่. *วารสารศึกษาศาสตร์แห่งชาติ, 30*(1), 12–28.

แสงสุรีย์ ทองขาว, และคณะ. (2566). *การบริหารบุคลากรเพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน*. สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา.

สิริทร คงคูณ, และคณะ. (2567). ภาวะผู้นำดิจิทัลกับการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ในโรงเรียน. *วารสารการบริหารการศึกษา, 33*(2), 66–80.

สุวิทย์ ตันติสุข. (2562). การพัฒนาองค์การและทีมงานในบริบทการศึกษาไทย. *วารสารบริหารการศึกษา, 17*(1), 22–35.

สุกิจ อัครมหาเสนาวงศ์, และคณะ. (2565). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีของครูในโรงเรียนระดับประถมศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

เสาวลักษณ์ จีนเมือง, และคณะ. (2567). การพัฒนาสมรรถนะครูด้าน ICT สำหรับการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล. *วารสารเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา, 12*(1), 45–60.

Baker, T. (2016). *Technology and professional development: Enhancing teacher capacity in digital classrooms*. Educational Technology Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Approaches to Modify Online Gambling Behavior of Junior High School Students at Bang Pa - In Rachanukroh 1 School Bang Pa-In District Phranakhon Si Ayutthaya Province

แนวทางการแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Sopit Sujittakul [1]*, & Pannathorn Hombunma[2]

โสภิต สุจิตตกุล *, & ปัณณธร หอมบุญมา[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Sopit Sujittakul *
โสภิต สุจิตตกุล*
Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: Sopit_Sujittakul@gmail.com

2. Pannathorn Hombunma
ปัณณธร หอมบุญมา
Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: pannathorn1970@gmail.com

คำสำคัญ:
แรงจูงใจ, แนวทางการแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

Keywords:
Motivation, Approaches to Modify Online Gambling Behavior, Junior High School Students

Article history:
Received: 20/03/2025
Revised: 05/04/2025
Accepted: 20/07/2025
Available online: 07/08/2025

How to Cite:
Sujittakul, S. & Hombunma, P. (2025). Approaches to Modify Online Gambling Behavior of Junior HighSchool Students at BangPa–In Rachanukroh 1 School Bang Pa-In District Phranakhon Si Ayutthaya Province. *Journal Dhamma for Life*, 31(3), 180-194.

ABSTRACT

This research had two primary objectives: 1) to study the motivational factors for online gambling among lower secondary school students at Bang Pa-in "Rachanukroh 1" School, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and 2) to identify strategies for addressing this behavior. A mixed methods research approach was used, divided into two steps. In step 1, a quantitative study was conducted. The sample consisted of 300 lower secondary school students selected through a stratified random sampling. The instrument used was a questionnaire with a reliability of 0.924. Data were analyzed using basic statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation.

Step 2 was a qualitative study, using semi-structured interviews with five key informants: the school director, student affairs teachers, guidance counselors, PSO teachers, and a counselor. The data were analyzed using content analysis.

The results revealed that overall motivation for online gambling was low, with family motivation having the highest mean score, while personal interests had the lowest mean score. Regarding strategies for addressing students' online gambling behavior, the study focused on identifying the most relevant factors. It was found that action should be taken in seven areas: interest, access techniques, advertising, life goals, learning behavior, family, and social environment. It is recommended that families, schools, and related agencies work together to monitor, educate, and use appropriate legal and social measures to prevent and solve problems sustainably.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยด้านแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ในขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 300 คน ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.924 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูแนะแนว ครูพสน. และครูที่ปรึกษา ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์โดยรวมอยู่ในระดับน้อย โดยแรงจูงใจด้านครอบครัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ด้านความสนใจส่วนบุคคลมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ในส่วนของแนวทางการแก้ไขพฤติกรรมการพนันออนไลน์ของนักเรียน พบว่าควรดำเนินการใน 7 ด้าน ได้แก่ ความสนใจ เทคนิคการเข้าถึง การโฆษณา เป้าหมายในชีวิต พฤติกรรมด้านการเรียน ครอบครัว และสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยมีข้อเสนอแนะให้ทั้งครอบครัว โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันเฝ้าระวัง ให้ความรู้ และใช้มาตรการทางกฎหมายและสังคมอย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

บทนำ

จากสภาวการณ์ในปัจจุบัน เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อเด็กและเยาวชน การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์จึงกลายเป็นเรื่องปกติ ซึ่งพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของเด็กและเยาวชนถือเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบาง และอาจจะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเล่นพนันออนไลน์ได้ นับเป็นเรื่องที่น่ากังวลเป็นอย่างยิ่ง แม้จะมีกฎหมายหรือบทลงโทษที่รัดกุมเพียงใด แต่หากเยาวชนไม่เข้าใจถึงผลกระทบที่ตามมา อาจจะส่งผลเสียไปถึงพัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจในระยะยาวได้ สถานการณ์และแนวโน้มด้านการพนันออนไลน์ พบว่า กลายเป็นสิ่งที่วัยรุ่นในสังคมไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงได้อย่างง่ายดาย เนื่องจากมีสื่อเทคโนโลยีหลากหลายช่องทางสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยสิ่งเร้า ก่อให้เกิดการเล่นพนันออนไลน์ รวมถึงการโฆษณาหรือการชักชวนให้เล่นพนันออนไลน์ผ่านช่องทางต่าง ๆ ทั้งออฟไลน์และออนไลน์ ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ถูกชักจูงเข้าสู่วิถีทางของการเป็นนักพนันออนไลน์ได้ไม่ยาก เมื่อเข้าสู่วงจรการพนันออนไลน์แล้วก็มีโอกาสถลำลึก ยิ่งเล่นนานยิ่งทำให้ติดพันโดยไม่รู้ตัว โดยใช้วงเงินเป็นเดิมพันในการเล่นพนันมากขึ้นกว่าเดิม แผนการพัฒนายุทธศาสตร์ภาครัฐส่วนภูมิภาค มีนโยบายมุ่งเน้นในการแก้ไขปัญหาการเล่นพนัน

ออนไลน์ในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งมีการเล่นพนันออนไลน์จนเกินขอบเขต ส่งผลกระทบในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียน การงาน ปัญหาหนี้สิน เยาวชนจำนวนมากเข้าข่ายเป็น “นักพนันที่มีปัญหา” หรือ Problem Gamblers (กรมส่งเสริมสุขภาพจิต, 2566) ข้อมูลสำคัญจากการศึกษาพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของเยาวชน โดยศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ (SAB, 2566-2567) ทำการสำรวจประชากรอายุ 13-25 ปี พบว่า เยาชนรุ่นใหม่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ส่วนใหญ่เป็นเด็กอายุ 13 -15 ปี แบ่งเป็นภาคเหนือ 4.7 แสนคน ภาคอีสาน 1.1 ล้านคน ภาคกลาง 5.1 แสนคน กรุงเทพฯ 3.6 แสนคน ภาคใต้ 4.8 แสนคน โดยเล่นพนันออนไลน์โดยการกระตุ้นชักชวนผ่านสื่อออนไลน์ในแต่ละแพลตฟอร์มอย่างกว้างขวาง ซึ่งเสี่ยงกลายเป็นนักพนันที่เป็นปัญหา นำไปสู่โรคติดพนัน หรือ Pathological Gambling มีผลโดยตรงต่อสมอง เสี่ยงต่อการเกิดภาวะซึมเศร้า ฆ่าตัวตาย และใช้สารเสพติดสูงกว่าคนทั่วไป ส่วนในด้านสภาพแวดล้อมของเยาชนเหล่านี้มักจะมีคนรู้จักเล่นพนันออนไลน์ นอกจากนี้ยังมีการแชร์ บอกต่อหรือชักชวนให้ร่วมเล่นพนันออนไลน์อีกจำนวนมาก เริ่มเล่นตั้งแต่ยังเด็กอายุต่ำสุดคือ12 ปี (ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนันจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2566)

จากสถานการณ์และปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบริบทของโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษขึ้นตรงกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีบริบทชุมชนแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางสังคมครอบครัวของผู้เรียน ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ทำให้นักเรียนที่มาเรียนในโรงเรียนนี้ มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรมส่วนบุคคลเป็นอย่างมาก ผู้ปกครองส่วนใหญ่อยู่ในช่วงสร้างฐานะทำให้มุ่งมั่นกับการทำงานและประกอบอาชีพจนไม่มีเวลาที่จะเอาใจใส่นักเรียนเท่าที่ควรทำให้เวลาส่วนใหญ่ของนักเรียนอยู่กับโทรศัพท์มือถือมากกว่าครอบครัว และผู้ปกครองบางครอบครัวของนักเรียนไม่รู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยี นักเรียนจึงมีเวลาว่าง ที่จะอยู่กับตัวเองและกลุ่มเพื่อนหลังเลิกเรียนมากขึ้น จึงไม่ใช่เรื่องยากที่นักเรียนจะเข้าถึงการพนันออนไลน์ผ่านโทรศัพท์มือถือได้อย่างง่ายดาย

จากการทบทวนวรรณกรรม มีงานวิจัยที่มีความคล้ายคลึงในการศึกษาการเล่นพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชนตามพื้นที่ต่างๆ โดยมุ่งศึกษาถึงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา แรงจูงใจ และความสัมพันธ์ในการเล่นพนันออนไลน์ รวมถึงกลยุทธ์ในการป้องกันตามกฎหมายในการเล่นพนันออนไลน์ โดยใช้การเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษากลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้าถึงสื่อและเทคโนโลยีได้อย่างรวดเร็ว จำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ โดยการปลูกฝังค่านิยมที่ดี และสร้างองค์ความรู้ความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดีในการใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวทางการแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้ทฤษฎีเกี่ยวข้องดังนี้

1. ด้านความสนใจและด้านเทคนิควิธีการใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจของคิดส์(Kidd,1973) มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษ ว่า to move อันมีความหมายว่า เป็นสิ่งที่โน้มน้าวหรือมักชักนำบุคคลให้เกิดการกระทำหรือปฏิบัติการ (To move a person to a course of action)

2. ด้านการโฆษณา สื่อเทคโนโลยี และด้านเป้าหมาย ความคาดหวัง ใช้ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการพื้นฐานของ มาสโลว์ (Maslow, 1970) ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ไว้ว่า มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ ความต้องการได้รับการตอบสนองแล้วจะมีความต้องการอย่างอื่นเข้ามาแทนที่ ความต้องการที่ได้รับการตองสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจอีกต่อไป แต่ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองนั้นจะเป็นสิ่งจูงใจแทน ซึ่ง Maslow มองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็น 5 ลำดับ คือ ความต้องการด้านร่างกาย ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการทางสังคม ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงหรือฐานะทางสังคม และความต้องการที่จะได้รับความสมหวังในชีวิต

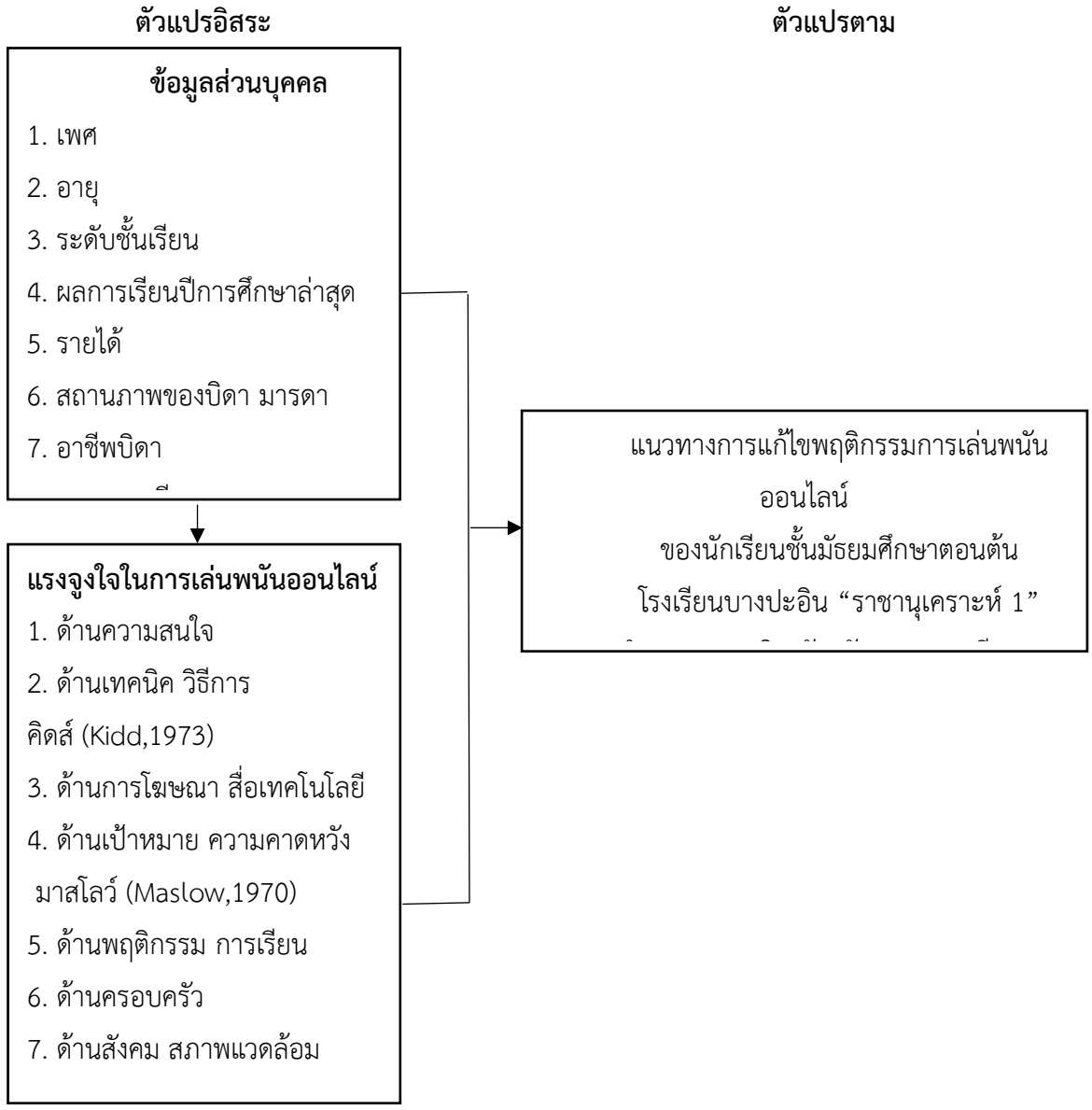
3. ด้านพฤติกรรม การเรียน ด้านครอบครัว และด้านสังคม สภาพแวดล้อม ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Bandura, 1986) ศึกษาการเรียนรู้ของมนุษย์ ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ เนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวอยู่เสมอ การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมาก เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling)

4. ทฤษฎีพันธะทางสังคม ทราวิชเฮอร์ชิของ (Hirschi's, 1993) กล่าวว่า คนเรานั้นมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดกฎหมายเป็นทุนเดิมอยู่ เพียงแต่ควบคุมเอาไว้เท่านั้น เหตุที่สามารถควบคุมเอาไว้ได้และไม่กระทำผิดเนื่องจากกลัวว่าจะทำให้เสียความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนฝูงครอบครัว ญาติ - พี่น้อง

5. ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างของ เอ็ดวิน ซัทเธอรแลนด Sutherland, (1939) กล่าวถึงพฤติกรรม ของอาชญากรเรียนรู้ได้โดยการติดต่อกันอยางใกล้ชิดภายในกลุ่ม ความประพฤติที่แสดงมาในลักษณะอาชญากรขึ้นอยู่กับควะามแตกต่างในช่วงระยะเวลา ความสม่ำเสมอในการติดต่อความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

6. พฤติกรรมของวัยรุ่น พัฒนาการ Jaworska & Macqueen, (2015) วัยรุ่น (Adolescent) คือวัยที่มีช่วงอายุ 12-18 ปี เป็นช่วงเปลี่ยนจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ มีการตอบสนองต่ออารมณ์ไวขึ้น (Emotional reactivity) โดยการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายดังกล่าวเกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โดยนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิด ดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนรูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อหาแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมมติฐานการวิจัย

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” มีแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ที่แตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ ระดับชั้น และสภาพแวดล้อมทางครอบครัว

2. แนวทางการแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น หากพิจารณาจากแรงจูงใจหลักในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Methodology) ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 1,200 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 300 คน ได้มาโดยใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงโดยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ 1) ด้านความสนใจ 2) ด้านเทคนิค วิธีการ 3) ด้านการโฆษณา สื่อเทคโนโลยี 4) ด้านเป้าหมาย ความคาดหวัง 5) ด้านพฤติกรรม การเรียน 6) ด้านครอบครัว และ 7) ด้านสังคม สภาพแวดล้อม ซึ่งมีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ ใช้รวบรวมข้อมูลเพื่อหาแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเครื่องมือสัมภาษณ์ประชากรที่เป็นคนสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่เล่นพนันออนไลน์ จำนวน 5 คน ได้แก่ (1) ผู้อำนวยการโรงเรียน (2) ครูหัวหน้าฝ่ายกิจการนักเรียน (3) ครู

แนะแนว (4) ครูตำแหน่งพนักงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมความประพฤตินักเรียน (พสน.) และ(5) ครูที่ปรึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

เก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” ระหว่างวันที่ 18 - 25 กุมภาพันธ์ 2568 ซึ่งได้รับกลับคืนมาทั้งสิ้น 300 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1. แรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม

แรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับแรงจูงใจ	ลำดับ
1. ด้านความสนใจ	1.70	0.16	น้อย	7
2. ด้านเทคนิค วิธีการ	1.72	0.10	น้อย	6
3. ด้านการโฆษณา สื่อเทคโนโลยี	1.87	0.13	น้อย	2
4. ด้านเป้าหมาย ความคาดหวัง	1.83	0.22	น้อย	3
5. ด้านพฤติกรรม การเรียน	1.76	0.26	น้อย	5
6. ด้านครอบครัว	1.90	0.35	น้อย	1
7. ด้านสังคม สภาพแวดล้อม	1.78	0.16	น้อย	4
ภาพรวม	1.79	0.08	น้อย	

จากตารางที่ 1 พบว่า แรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์อยู่ในระดับน้อย โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านครอบครัว ($\overline{X}$ = 1.90 S.D. = 0.35) รองลงมา คือ ด้านการโฆษณา สื่อเทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 1.87 S.D. = 0.13) ด้านเป้าหมายและความคาดหวัง ($\overline{X}$ = 1.83 S.D. = 0.22) ด้านสังคม สภาพแวดล้อม ($\overline{X}$ = 1.78 S.D. = 0.16) ด้านพฤติกรรม การเรียน ($\overline{X}$ = 1.76 S.D. = 0.26) ด้านเทคนิควิธีการ ($\overline{X}$ = 1.72 S.D. = 0.10) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความสนใจ ($\overline{X}$ = 1.70 S.D. = 0.16) ตามลำดับ

2. แนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ ราชานุเคราะห์ 1 ” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อเสนอแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน	ความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
1. ด้านความสนใจ	
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลตรวจสอบการเข้าใช้เว็บพนันออนไลน์	1
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้มีอำนาจทางปกครองเข้ามาให้ความรู้กับเยาชน	1
หากิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้นักเรียนทำ	1
ผู้ปกครอง ครู กวดขันพฤติกรรม ดูแลอย่างใกล้ชิด	2
2. ด้านเทคนิค วิธีการ	
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลตรวจสอบการเข้าใช้เว็บพนันออนไลน์	3
ผู้ปกครอง ครู กวดขันพฤติกรรม ดูแลอย่างใกล้ชิด	2
3. ด้านการโฆษณา สื่อเทคโนโลยี	
การโฆษณาควรมีเนื้อหาที่เหมาะสม	2
สื่อ ควรโฆษณาข้อมูลที่สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์	2
ใช้กฎหมายควบคุมแอดมินเว็บไซต์พนันออนไลน์	1

ข้อเสนอแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน	ความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
4. ด้านเป้าหมาย ความคาดหวังวางแผน เตรียมความพร้อม สร้างอนาคตที่ดีไว้ให้กับบุตรหลาน	2
โรงเรียนให้ความรู้ข้อมูลการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพที่สุจริต	2
หากิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้กับนักเรียนทำ	1
5. ด้านพฤติกรรม การเรียน	
ควรสอดแทรกการสอน อบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน	5
6. ด้านครอบครัวด้านครอบครัว	
การบังคับใช้กฎหมายของเด็กและเยาวชน	1
ครอบครัวควรให้ความรัก ความอบอุ่นกับบุตรหลานและดูแลอย่างใกล้ชิด	3
ครอบครัววางแผนทางการเงินที่ดีในอนาคตให้กับบุตรหลาน	1
7. ด้านสังคม สภาพแวดล้อม	
ครอบครัวควรเลือกสภาพแวดล้อมที่ดีกับบุตรหลานและดูแลอย่างใกล้ชิด	3
ควรใช้กฎหมายมาควบคุม ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดระเบียบสังคม	2

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้ง 5 คน ได้เสนอแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปประเด็นแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ได้ 7 ด้าน ดังนี้ คือ

1) ด้านความสนใจได้แก่ผู้ปกครองครูกวดขันพฤติกรรมดูแลอย่างใกล้ชิด, หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลตรวจสอบการเข้าใช้เว็บพนันออนไลน์, หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้มีอำนาจทางปกครองเข้ามาให้ความรู้กับเยาชน, หากิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้นักเรียนทำ

2) ด้านเทคนิค วิธีการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลตรวจสอบการเข้าใช้เว็บพนันออนไลน์, ผู้ปกครอง ครู กวดขันพฤติกรรม ดูแลอย่างใกล้ชิด

3) ด้านการโฆษณา สื่อเทคโนโลยี การโฆษณาควรมีเนื้อหาที่เหมาะสม, สื่อ ควรโฆษณาข้อมูลที่สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์, ใช้กฎหมายควบคุมแอดมินเว็บไซต์พนันออนไลน์

4) ด้านเป้าหมาย ความคาดหวัง วางแผน เตรียมความพร้อม สร้างอนาคตที่ดีไว้ให้กับบุตรหลาน, โรงเรียนให้ความรู้ข้อมูลการศึกษาต่อการประกอบอาชีพที่สุจริต, หากิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้กับนักเรียนทำ

5) ด้านพฤติกรรม การเรียน ควรสอดแทรกการสอน อบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน

6) ด้านครอบครัว ครอบครัวควรให้ความรัก ความอบอุ่นกับบุตรหลานและดูแลอย่างใกล้ชิด, การบังคับใช้กฎหมายของเด็กและเยาวชน, ครอบครัววางแผนทางการเงินที่ดีในอนาคตให้กับบุตรหลาน

7) ด้านสังคม สภาพแวดล้อม ครอบครัวควรเลือกสภาพแวดล้อมที่ดีกับบุตรหลานและดูแลอย่างใกล้ชิด, ควรใช้กฎหมายมาควบคุม และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาจัดระเบียบสังคม

อภิปรายผล

ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้ ผลการศึกษาแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

1. แรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น มีภาพรวมของแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์อยู่ในระดับ น้อย โดยด้านที่มีแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์มากที่สุด อยู่ในระดับน้อย คือ ด้านครอบครัว สอดคล้องกับความเป็นมาและความสำคัญในบทที่ 1 บริบทชุมชนแวดล้อมของโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” ที่มีความหลากหลายทางสังคมครอบครัวของผู้เรียน ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ทำให้นักเรียนที่มาเรียนในโรงเรียนนี้ มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรมส่วนบุคคลเป็นอย่างมาก ผู้ปกครองส่วนใหญ่อยู่ในช่วงสร้างฐานะทำให้มุ่งมั่นกับการทำงานและประกอบอาชีพจนไม่มีเวลาที่จะเอาใจใส่นักเรียนเท่าที่ควร ทำให้เวลาส่วนใหญ่ของนักเรียนอยู่กับโทรศัพท์มือถือมากกว่าครอบครัว และผู้ปกครองบางครอบครัวของนักเรียนไม่รู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยี นักเรียนจึงมีเวลาว่าง ที่จะอยู่กับตัวเองและกลุ่มเพื่อนหลังเลิกเรียนมากขึ้น จึงไม่ใช่เรื่องยากที่นักเรียนจะเข้าถึงการพนันออนไลน์ผ่านโทรศัพท์มือถือได้อย่างง่ายดาย โดยด้านครอบครัว มีแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ อยู่ในระดับน้อย คือ รู้ว่าการเล่นพนันออนไลน์อาจทำให้มีปัญหากับคนในครอบครัว โดยนักเรียนอาจจะมีความกังวลหากเล่นพนันออนไลน์แล้วครอบครัวจับได้หรือทำให้ครอบครัวผิดหวังในพฤติกรรม โดยสอดคล้องกับทฤษฎีพันธะทางสังคม (Social Bond Theory) ของทราวิชเฮอร์ชิ (Hirschi's, 1993) กล่าวว่า คนเรานั้นมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดกฎหมายเป็นทุนเดิมอยู่เพียงแต่ควบคุมเอาไว้เท่านั้น เหตุที่สามารถควบคุมเอาไว้ได้และไม่กระทำผิดเนื่องจากกลัวว่าจะทำให้เสียความสัมพันธ์อันดีกับ เพื่อนฝูงครอบครัว ญาติ - พี่น้อง เพื่อนบ้าน ครู - อาจารย์ เป็นต้น หากปราศจากความเหนียวแน่น หรือความผูกพันและขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นแล้วคนเราก็จะมีความเป็นอิสระที่จะกระทำผิด โดยทฤษฎีนี้ยึดประเด็นความคิดอยู่ตรงแนวคิดแห่งข้อผูกมัดหรือพันธะทางสังคม ซึ่งข้อผูกมัดเป็นสิ่งที่บุคคล

จะต้องมีเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม เช่น ความผูกพัน ความตั้งมั่น การเข้าร่วมกิจกรรม และความเชื่อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษดาวัลย์ ช่วยกำลัง (2564) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความผูกพันทางสังคมกับการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียน ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่าง คิดว่าการรู้สึกผิดกับการเล่นพนันออนไลน์และสิ่งที่ตามมาภายหลังการเล่นพนันออนไลน์มากที่สุด

2. แนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียน บางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เสนอแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” อำเภอ บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่

1) ด้านความสนใจ ได้แก่ ผู้ปกครอง ครู กวดขันพฤติกรรม ดูแลอย่างใกล้ชิด, หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลตรวจสอบการเข้าใช้เว็บพนันออนไลน์, หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้มีอำนาจทางปกครองเข้ามาให้ความรู้กับเยาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Faisal Achmadhani. (2024) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการเล่นเกมสล็อตออนไลน์ในกลุ่มนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเนเกริจาจาการ์ต้า ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายใน ได้แก่ เจตนาของบุคคล ลักษณะนิสัย และอารมณ์ความรู้สึก ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัญหาทางเศรษฐกิจ การเรียนรู้พฤติกรรมจากผู้อื่น และเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่าย โดยผลการวิจัย ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งภายในใจของนักศึกษา ระหว่างความรู้สึกผิดชอบและความต้องการที่จะเล่นเกมสล็อต ความกดดันจากเพื่อน และบทบาทสำคัญของเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่าย

2) ด้านเทคนิค วิธีการ ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลตรวจสอบการเข้าใช้เว็บพนันออนไลน์, ผู้ปกครอง ครู กวดขันพฤติกรรม ดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธชัย ด้วงสวัสดิ์ และคณะ (2566) ได้ทำการวิจัย เรื่อง สาเหตุปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการพนันออนไลน์ ผลการวิจัย พบว่ารัฐควรจัดให้มีกฎหมายหรือมาตรการที่สามารถควบคุม และทัดเทียมกับการเปลี่ยนแปลงของโลกโดยนำกฎหมายเข้ามาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา

3) ด้านการโฆษณา สื่อเทคโนโลยี ได้แก่ การโฆษณาควรมีเนื้อหาที่เหมาะสม, สื่อควรโฆษณาข้อมูลที่สร้างสรรค์เป็นประโยชน์, ใช้กฎหมายควบคุมแอดมินเว็บไซต์พนันออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวสันต์ ปวนปันวงศ์ (2567) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์และกลไกภาครัฐในระดับภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการป้องกันเยาวชนในการเล่นการพนันออนไลน์ กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก

ผลการวิจัย พบว่า (1) จังหวัดพิษณุโลกยังไม่มียุทธศาสตร์และนโยบาย หรือมาตรการที่เป็นกรณีเฉพาะต่อปัญหาเรื่องการพนันออนไลน์ และยังไม่มีแผนหรือนโยบายที่มีการแก้ไขปัญหาเยาวชนกับการพนันออนไลน์อย่างเป็นรูปธรรม 2) จังหวัดพิษณุโลกให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา สถานบันศาสนา ชุมชน และสถาบันครอบครัว ในการเป็นกลไกการทำงานในเรื่องของการแก้ไขปัญหาในเรื่องการพนันออนไลน์กับเยาวชนทั้งในเชิงรุกและรับโดยจะเห็นจากให้ความสำคัญในเรื่องการบูรณาการการลงพื้นที่เพื่อประเมินความเสี่ยง การแจ้งเบาะแส การดำเนินคดี การจับกุม (3) ควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความทันสมัยโดย

ครอบคลุมกับการพนันออนไลน์ 4) ด้านเป้าหมาย ความคาดหวัง ได้แก่ วางแผน เตรียมความพร้อม สร้างอนาคตที่ดีไว้ให้กับบุตรหลาน, โรงเรียนให้ความรู้ข้อมูลการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพที่สุจริต, หากิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้กับนักเรียนทำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tohmangee, S., Poonyarith, S., Kanyajit, S., & Rujiprak, V. (2024). ได้ทำการวิจัย เรื่องผลกระทบของการพนันออนไลน์ต่อสังคม ผลการวิจัย พบว่า การพนันออนไลน์ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญต่อสังคม เช่น การติดพนันที่รุนแรง การทำลายความมั่นคงทางการเงินของบุคคลและครอบครัว และการทำลายความสัมพันธ์ทางสังคม 5) ด้านพฤติกรรม การเรียน ได้แก่ ควรสอดแทรกการสอน อบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทักษพร ศรีแก้วช่วง และคณะ (2564) ได้ทำการวิจัย เรื่อง แรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมการติดการพนันออนไลน์ ผลการวิจัย พบว่า ผู้เล่นการพนันออนไลน์จะเริ่มเล่นจากการพนันฟุตบอล ออนไลน์ โดยมีความถี่อย่างน้อย อาทิตย์ละ 1 ครั้ง และหากวันใดไม่ได้เล่นการพนันออนไลน์ จะรู้สึกเหมือน ขาดอะไรไปบางอย่าง มีอาการหงุดหงิดบ้างเล็กน้อย ส่วนแรงจูงใจที่ทำให้มีพฤติกรรมในการเล่นการพนัน ออนไลน์ เกิดจาก ความชื่นชอบส่วนตัว ในการชอบลุ้น ชอบเสี่ยงโชค และหากิจกรรมทำยามว่างที่ไม่น่าเบื่อ 6) ด้านครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวควรให้ความรัก ความอบอุ่นกับบุตรหลานและดูแลอย่างใกล้ชิด, การบังคับใช้กฎหมายของเด็กและเยาวชน, ครอบครัววางแผนทางการเงินที่ดีในอนาคตให้กับบุตรหลาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษดาวัลย์ ช่วยกำลัง (2564) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความผูกพันทางสังคมกับการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียน ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่าง คิดว่าการรู้สึกผิดกับการเล่นพนันออนไลน์ และสิ่งที่ตามมาภายหลังการเล่นพนันออนไลน์มากที่สุด และ 7) ด้านสังคม สภาพแวดล้อม ครอบครัวควรเลือกสภาพแวดล้อมที่ดีกับบุตรหลานและดูแลอย่างใกล้ชิด, ควรใช้กฎหมาย มาควบคุม, ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดระเบียบสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tohmangee, S., Poonyarith, S., Kanyajit, S., & Rujiprak, V. (2024). ได้ทำการวิจัย เรื่องผลกระทบของการพนันออนไลน์ต่อสังคม ผลการวิจัย พบว่า การพนันออนไลน์ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญต่อสังคม เช่น การติดพนันที่รุนแรง การทำลายความมั่นคงทางการเงินของบุคคลและครอบครัว และการทำลายความสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้นจึงต้องมีการอบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้กับเยาวชน เริ่มต้นที่ครอบครัวเป็นสำคัญ

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปัจจัยด้านแรงจูงใจที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และแสวงหาแนวทางในการแก้ไขพฤติกรรมดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผลการศึกษาพบว่า ระดับแรงจูงใจในการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับน้อย โดยแรงจูงใจที่เกิดจากครอบครัวมีระดับสูงที่สุด ขณะที่แรงจูงใจจากความสนใจส่วนบุคคลมีระดับต่ำที่สุด แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของบริบทครอบครัวที่มีต่อพฤติกรรมเสี่ยงของเยาวชน ในส่วนของแนวทางการแก้ไขพฤติกรรมการพนันออนไลน์ของนักเรียน พบว่าควรมีการดำเนินงานอย่างบูรณาการใน 7 ด้าน ได้แก่ ความสนใจส่วนบุคคล เทคนิคการเข้าถึง การโฆษณา เป้าหมายในชีวิต พฤติกรรมด้านการเรียน ครอบครัว

และสภาพแวดล้อมทางสังคม ทั้งนี้ควรส่งเสริมบทบาทของครอบครัว โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเฝ้าระวังและป้องกันอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งมีการให้ความรู้แก่เยาวชน ควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการทางสังคมอย่างเหมาะสม

ผลการวิจัยในครั้งนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและการปฏิบัติ โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบาย การจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิต ตลอดจนเป็นฐานข้อมูลสำหรับการวางแผนเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงในสถานศึกษาและสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการเล่นพนันออนไลน์ของเด็กและเยาวชน อาจนำรูปแบบ แนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ที่พัฒนาขึ้นไปประชาสัมพันธ์เผยแพร่ เพื่อสร้างการรับรู้ สร้างความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้มีทางเลือกในการแก้ไขและป้องกันการเล่นพนันออนไลน์ของเด็กและเยาวชนได้มากขึ้น

2. หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานปกครอง ที่มีหน้าที่กำกับติดตาม ควบคุม การเล่นพนันออนไลน์ที่ผิดกฎหมาย อาจใช้เป็นตัวอย่างกรณีศึกษาในการหาแนวทางป้องกันการเล่นพนันออนไลน์มาใช้ควบคู่ไปกับแนวทางแก้ไขการเล่นพนันออนไลน์ในพื้นที่หรือชุมชน เพื่อสร้างเกราะป้องกันและการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มแข็งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. นำแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยในครั้งนี้ มาศึกษาวิจัยต่อยอด โดยศึกษาแนวทางการแก้ไข/การป้องกัน การเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อประเมินแรงจูงใจ แนวทางแก้ไข และแนวทางป้องกันการเล่นพนันออนไลน์ของเด็กและเยาวชน

2. โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลายแห่ง ที่น่าสนใจ มีกลุ่มตัวอย่างหลายประเภท สามารถนำมาศึกษาวิจัยทางด้านแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์

เอกสารอ้างอิง

สำนักวิชาการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. (2567, 6 มีนาคม). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2566.* กระทรวงสาธารณสุข.

กฤษดาวัลย์ ช่วยกำลัง. (2564). *ความผูกพันทางสังคมกับการเล่นพนันออนไลน์ของนักเรียนกรุงเทพมหานคร.*

ชนภพ พฤกษชาติ, และเพิ่ม หลวงแก้ว. (2021). *มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการโฆษณาเชิญชวนให้เข้าเล่นการพนันออนไลน์ผ่านสื่อออนไลน์. ปัญญา ปณิธาน*, 6(1), 161-174.

ณัฐวิภา สินสุวรรณ, ศิรภัสสร หมั่นดี, คณภรณ์ เกษมสุข, & สุพิชชา ศรีกุล. (2023). *กลยุทธ์การโฆษณาพนันออนไลน์และอิทธิพลที่มีผลต่อความสนใจเล่นพนันออนไลน์ของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานครและ ปริมณฑล. วารสารเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มทร. พระนคร*, 8(2), 82-93.

ทักษพร ศรีแก้วช่วง และคณะ. (2564). *แรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมการติดการพนันออนไลน์.*

ธัญญธร อ่อนเฉวียง. (2023). *องค์ประกอบของประสิทธิผลการบริหารงานเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรม: The Elements of Administrative Effectiveness to Rehabilitate the Children and Youth Who Commit Crimes in the Justice System. วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย*, 12(3), 435-450.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาสน์.

ปกรณ์ มณีปกรณ์. *ทฤษฎีอาชญาวิทยา Criminological Theory*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: 560.

ปัญจรีย์ จุลไกรอานิสงส์. (2024). *การจัดการอารมณ์โกรธของวัยรุ่น. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 9(2), 351-359.

ปัทมาภรณ์ สุขสมโสด, เด่นเดือน เลิศทยากุลไชยยะ, และปฐมพงษ์ พุ่มพฤกษ์. (2023). *พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ต่อการเล่นพนันออนไลน์ของเยาวชนในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา*, 15(2), 113-126.

ยุทธชัย ด้วงสวัสดิ์, ชลีรัตน์ มเหสักขกุล, & จิดาภา พรยิ่ง. (2023). *สาเหตุปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในปัจจุบันสำหรับการควบคุมการพนันออนไลน์. สหวิทยาการและความยั่งยืน. ปริทรรศน์ไทย*, 12(2), 145-155.

วสันต์ ปวนปันวงศ์. (2567). *ยุทธศาสตร์และกลไกภาครัฐในระดับภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการป้องกันเยาวชนในการเล่นการพนันออนไลน์กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก. วารสาร วิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง*, 13(1), 114-129.

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2566). รายงานศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน ปี 2566. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ (SAB). (2566-2567). *รายงานผลการศึกษาพฤติกรรมการเล่นพนันออนไลน์ของเยาวชนไทย.*

Hirschi, T. (1993). *Causes of delinquency*. Transaction Publishers.

Faisal Achmadhani. (2024). *Factors influencing the behavior of online slot gambling among university students in Universitas Negeri Jakarta.* [Research paper]. Universitas Negeri Jakarta.

Tohmangee, S., Poonyarith, S., Kanyajit, S., & Rujiprak, V. (2024). *The impact of online gambling on society*. Journal of Social Development, 32(2), 45–60.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Characteristics of Professional Administrator Affecting the Efficiency Teacher's Performance in the School Under the Secondary Education Service Area Office Nonthabury

คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

Rattanaporn Porncharoong[1]*, & Suthasinee Sangmookda *

รัตนาภรณ์ ผ่อนจรุง[1]*, & สุธาสินี แสงมุกดา

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Rattanaporn Porncharoong *
รัตนาภรณ์ ผ่อนจรุง
Faculty Of Education Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: dewwydewwy@gmail.com

2. Suthasinee Sangmookda *
สุธาสินี แสงมุกดา
Faculty Of Education Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: lovely386_3@hotmail.com

คำสำคัญ:
คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

Keywords:
The Characteristics of Professional Administrator, The Efficiency Teacher's Performance, Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi

Article history:
Received: 17/02/2025
Revised: 28/03/2025
Accepted: 30/07/2025
Available online: 11/08/2025

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to study the characteristics of professional administrator under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi 2) to study the efficiency teacher's performance in the schools under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi and, 3) to study the characteristics of professional administrator affecting the efficiency teacher's performance in the schools under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi. The sample group in this research is 36 school administrators and 320 teachers, total of 356 informants. The instrument used in this study was questionnaires. The data was analyzed using package program. The statistics used in data analyzing were frequency, percentage, arithmetic mean, and standard deviation. The hypothesis test used the analysis stepwise multiple regression analysis. The results of this research were as follows: 1. The characteristics of professional administrator under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi in overall was at the highest level. The mean is arranged in descending order as follows: physical characteristics, intelligence and ability, personality, task–related characteristics, social characteristics, and social background, respectively 2. The efficiency teacher's performance in the schools under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi in overall was at the highest level. The mean is arranged in descending order as follows: teacher duties performance, relationships with parents and the community,

How to Cite:
Porncharoong, R. & Sangmookda, S. (2025). The Characteristics of Professional Administrator Affecting the Efficiency Teacher's Performance in the School Under the Secondary Education Service Area Office Nonthabury. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*),* 195-218.

and learning management 3. The characteristics of professional administrator affecting the efficiency teacher's performance in the schools under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi in overall was statistical significance at 0.05 level. The priorities are: social characteristics, task–related characteristics and physical characteristics. There was a multiple correlation coefficient (Multiple R) of .719, in which the variables discussed the variance of the efficiency teacher's performance in the schools under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi Province 51.7 percent (R2 = .517), which can be written as a regression analysis equation as follows.

Forecast equations in raw score form

$\hat{y}$tot = 1.09 + .182 (X1) + .280 (X5) + .306 (X6) (R2 = .517)

Forecast equations in standard score form

$\hat{z}$y = .176 (zx1) + .297 (zx5) + .344 (zx6) (R2 = .517)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี 2) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี และ 3) เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 36 คน และครูจำนวน 320 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 356 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบสมมุติฐาน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ แบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านคุณลักษณะทางกาย ด้านสติปัญญาและความสามารถ ด้านบุคลิกภาพ ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน ด้านคุณลักษณะ ทางสังคม และด้านภูมิหลังทางสังคม ตามลำดับ 2) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ครู ด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน และด้านการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ 3) คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ ด้านคุณลักษณะทางสังคม ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน และด้านคุณลักษณะทางกาย มีค่า

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .71 ซึ่งตัวแปรได้ร่วมกันทำนายประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ได้ร้อยละ 51.7 (R2 = .517)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{y}tot = 1.09 + .182\ (X1) + .280\ (X5) + .306\ (X6)\ (R2 = .517)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{z}y = .176\ (zx1) + .297\ (zx5) + .344\ (zx6)\ (R2 = .517)$$

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขันและยืนหยัดในเวทีโลกภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาและปฏิบัติงานของทุกฝ่าย เนื่องจากเป็นผู้ที่มีอำนาจและความรับผิดชอบสูงสุดในการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ภายใต้การขับเคลื่อนองค์กรในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีคุณภาพและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2559) นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ต้องเป็นผู้นำที่สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการบริหาร และมีความสามารถในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้ตามมาตรฐานและเป้าหมายของการศึกษาแห่งชาติ (ไชยา ภาวะบุตร, 2554) แม้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แต่ในทางปฏิบัติยังพบปัญหาหลายประการ เช่น ภาระงานของครูที่มากเกินไป ครูสอนไม่ตรงกับสาขาวิชาเอก นโยบายที่เปลี่ยนแปลงบ่อย และภาระงานที่เพิ่มขึ้นจากหน่วยงานภายนอก (กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี, 2566) ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการจัดการศึกษา และขัดขวางการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ผู้บริหารจึงต้องพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่สามารถสนับสนุนการทำงานของครูและบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แม้ว่าจะมีการศึกษาหลายชิ้นเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาและคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ แต่ยังขาดงานวิจัยที่เน้นการพัฒนาแนวทางเฉพาะเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารในบริบทของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย นอกจากนี้ ยังไม่มีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษาและผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนการสอน

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนารูปแบบหรือแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง เพื่อยกระดับคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นมืออาชีพ โดยเน้นการส่งเสริมคุณลักษณะของผู้บริหารที่เอื้อต่อการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนการทำงานของครูและบุคลากร ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพเป็นหัวข้อที่ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางในวงการบริหารการศึกษา โดยผู้บริหารมืออาชีพหมายถึงผู้ที่สามารถปฏิบัติงานในบทบาทของตนได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการบริหารงาน บุคลากร และการพัฒนาองค์กรให้มีความก้าวหน้าและยั่งยืน (ณฤดีณัฏฐา รัตนกระจ่างศิลป์, 2564; พระครูปลัดณัฐวัฒน์ อธิปญฺโญ (อนุหนายนน์), 2563) แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับหลักการบริหารยุคใหม่ที่เน้นทั้งความสามารถทางเทคนิค ความเป็นผู้นำ และการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ (สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และพระมหาสมบัติ ธนปญฺโญ, 2563) องค์ประกอบของคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพสามารถแบ่งออกเป็น 6 ด้านสำคัญ ดังนี้

1. คุณลักษณะทางกาย (Physical Characteristics) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความเป็นผู้นำ เช่น การพูดที่ชัดเจน น้ำเสียงมั่นคง การวางตัวที่สุภาพอ่อนน้อม รวมถึงการแต่งกายที่เหมาะสมกับสถานการณ์ (พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน และศุขภิญญา ศรีคำไทย, 2565)

2. ภูมิหลังทางสังคม (Social Background) หมายถึง ประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร รวมถึงความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมในระดับต่าง ๆ และการจัดการความขัดแย้งภายในองค์กรและชุมชน (นภเกตน์ ตารมย์ และสำเริง จันชุม, 2561)

3. สติปัญญาและความสามารถ (Intelligence and Ability) หมายถึง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา และตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและทันเหตุการณ์ รวมถึงการมีวิสัยทัศน์ในการบริหารองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย (ลิษา สมัครพันธ์, 2562)

4. บุคลิกภาพ (Personality) หมายถึง ลักษณะเฉพาะของผู้บริหารที่สะท้อนถึงความเป็นผู้นำที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และมีความสามารถในการบริหารจัดการสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (จักรวาล สุขไมตรี, 2562)

5. คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (Task-Related Characteristics) หมายถึง ความสามารถในการบริหารองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาองค์กร ใช้นวัตกรรมในการปรับปรุงระบบการทำงาน และมีความรับผิดชอบต่อสังคม (คมสันต์ วงษ์ชาลี, 2561)

6. คุณลักษณะทางสังคม (Social Characteristics) หมายถึง ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การส่งเสริมบรรยากาศที่ดีในองค์กร การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในและภายนอก และการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (ขัตติยา ด้วงสำราญ, 2564; คารมณ์ เพียรภายลุน, 2563; ชนกนันท์ ทรงรัมย์, 2563)

สรุปจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารมืออาชีพจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมใน 6 ด้าน เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องมีความสามารถในการจัดการงาน ประสานความร่วมมือ และสร้างสรรค์องค์กรให้มีความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน แนวคิดนี้สอดคล้องกับการบริหารยุคใหม่ที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ การพัฒนาองค์กร และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดต่อองค์กรและสังคมโดยรวม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพและมาตรฐานวิชาชีพครูได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ ฉบับที่ 4 (2562) และกระทรวงศึกษาธิการ (2558) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของครูที่ต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพต่อผู้เรียนและองค์กร (Mager & Besch, 1967; พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการบริหารที่มุ่งเน้นทั้งความสามารถทางเทคนิค ความเป็นผู้นำ และการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ (สมใจ ลักษณะ, 2554; อนุชา กาญจนกุลไพศาล, 2560)

1. องค์ประกอบของคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพและมาตรฐานวิชาชีพครู

คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพสามารถแบ่งออกเป็น 6 ด้านสำคัญ ดังนี้ 1.) คุณลักษณะทางกาย (Physical Characteristics) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความเป็นผู้นำ เช่น การพูดที่ชัดเจน น้ำเสียงมั่นคง การวางตัวที่สุภาพอ่อนน้อม รวมถึงการแต่งกายที่เหมาะสมกับสถานการณ์ (พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน และศุขภิญญา ศรีคำไทย, 2565) 2.) ภูมิหลังทางสังคม (Social Background) หมายถึง ประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร รวมถึงความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมในระดับต่าง ๆ และการจัดการความขัดแย้งภายในองค์กรและชุมชน (นภเกตน์ ตารมย์ และสำเริง จันชุม, 2561) 3.) สติปัญญาและความสามารถ (Intelligence and Ability) หมายถึง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและทันเหตุการณ์ รวมถึงการมีวิสัยทัศน์ในการบริหารองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย (ลิษา สมัครพันธ์, 2562) 4.) บุคลิกภาพ (Personality) หมายถึง ลักษณะเฉพาะของผู้บริหารที่สะท้อนถึงความเป็นผู้นำที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความกระตือรือร้นในการทำงาน และมีความสามารถในการบริหารจัดการสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (จักรวาล สุขไมตรี, 2562) 5.) คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (Task-

Related Characteristics) หมายถึง ความสามารถในการบริหารองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาองค์กร ใช้นวัตกรรมในการปรับปรุงระบบการทำงาน และมีความรับผิดชอบต่อสังคม (คมสันต์ วงษ์ชาลี, 2561) 6.) คุณลักษณะทางสังคม (Social Characteristics) หมายถึง ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การส่งเสริมบรรยากาศที่ดีในองค์กร การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในและภายนอก และการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (ขัตติยา ด้วงสำราญ, 2564; คารมณ์ เพียรภายลุน, 2563; ชนกนันท์ ทรงรัมย์, 2563)

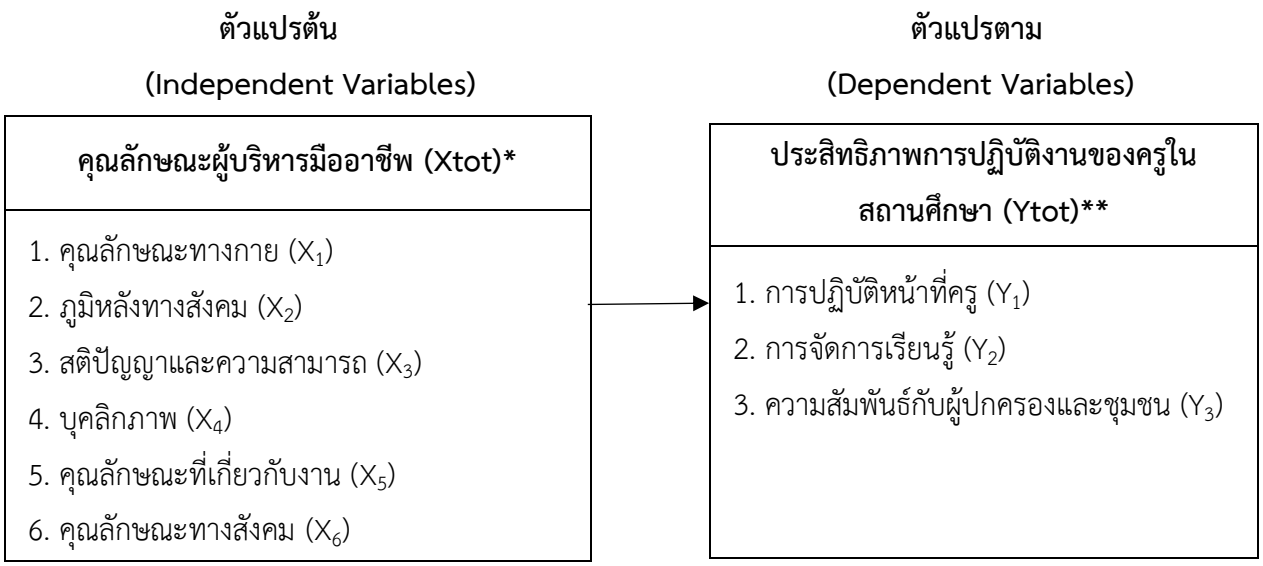
2. องค์ประกอบของมาตรฐานวิชาชีพครู

มาตรฐานวิชาชีพครูเป็นหลักเกณฑ์สำคัญที่ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1.) การปฏิบัติหน้าที่ครู หมายถึง การมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ส่งเสริมการเรียนรู้ เอาใจใส่ และยอมรับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้และพัฒนาตนเอง 2.) การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนับสนุนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง และปรับการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2558) 3.)ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน หมายถึง การร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สรุป จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารมืออาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในหลายด้านเพื่อให้สามารถบริหารงานและจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการบริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อผู้เรียนและองค์กร แนวคิดนี้สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครูที่กำหนดให้ครูต้องมุ่งมั่นพัฒนาตนเองและผู้เรียน ควบคู่ไปกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครอง เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีที่สุดในระบบการศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของสต็อกดิลล์ (Stogdill,1981) ซึ่งกล่าวถึงคุณลักษณะผู้บริหารที่ดีประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) คุณลักษณะทางกาย (Physical Characteristics) 2) ภูมิหลังทางสังคม (Social Background) 3) สติปัญญาและความสามารถ (Intelligence and Ability) 4) บุคลิกภาพ (Personality) 5) คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (Task–Related Characteristics) 6) คุณลักษณะทางสังคม (Social Characteristics) ส่วนประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษานนทบุรี ผู้วิจัยได้นำมาตรฐานการปฏิบัติงาน ตามมาตรฐานวิชาชีพครู ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2562) จำนวน 3 ด้าน คือ 1) การปฏิบัติหน้าที่ครู 2) การจัดการเรียนรู้ 3) ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน รายละเอียดปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดของการวิจัย

ที่มา : * Ralph M. Stogdill, 1981, *Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research*. New York: the Free Press (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2562)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาการวิจัย ผู้วิจัยจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี
3. เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

ระเบียบวิธีในการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การออกแบบการวิจัย ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ตัวแปรพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ตัวแปรที่ศึกษา และตัวแปรผลที่ได้จากการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ที่มีแบบแผนการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสภาวการณ์ที่ไม่มีการทดลอง (The one short, non-experimental case study design) โดยผู้วิจัยไม่ได้จัดทำหรือสร้างสถานการณ์ตามเงื่อนไขที่ต้องการใด ๆ

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษาที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบไปด้วยตัวแปรพื้นฐาน ตัวแปรต้น และ ตัวแปรตาม ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1. ตัวแปรพื้นฐาน เป็นสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์ในการทำงาน 2. ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ (X_{tot}) ตามแนวคิดของสต็อกดิลล์ (Stogdill,1981) ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) คุณลักษณะทางกาย (X_1) 2) ภูมิหลังทางสังคม (X_2) 3) สติปัญญาและความสามารถ (X_3) 4) บุคลิกภาพ (X_4) 5) คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (X_5) 6) คุณลักษณะทางสังคม (X_6) 3. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ในสถานศึกษา (Y_{tot}) เป็นมาตรฐานการปฏิบัติงาน ตามมาตรฐานวิชาชีพครู ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2562) จำนวน 3 ด้าน คือ 1) การปฏิบัติหน้าที่ครู (Y_1) 2) การจัดการเรียนรู้ (Y_2) 3) ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน (Y_3)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 64 คน และครู จำนวน 1,830 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 1,894 คน สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 36 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สถานศึกษาละ 2 คน และครู จำนวน 320 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 356 คน ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเปิดตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, หน้า 42-44) จากนั้นเทียบบัญญัติไตรยางศ์ตามจำนวนของบุคลากรในแต่ละสถานศึกษา และใช้วิธีการสุ่มอย่างมีระบบ (systematic random sampling) ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามโดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาค้นคว้าหลักการแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และผลงานการวิจัย ที่เกี่ยวข้องแล้วนำความรู้และแนวคิดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาสร้างเป็นเครื่องมือภายใต้คำแนะนำจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

ขั้นตอนที่ 2 นำผลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวมาสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี และนำไปปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่อง และนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหา (Content Validity) และการใช้ถ้อยคำ (Wording) ของข้อคำถามแต่ละข้อว่าตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่ จากนั้นนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ ด้วยการหาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence : IOC) คัดเลือกเฉพาะ ข้อคำถามที่มีค่า IOC ดัชนีความสอดคล้องได้ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2556: 71)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและได้ข้อมูลตามความจริง ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 36 คน และครู จำนวน 320 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 356 คน

2. ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์จาก Google forms และจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามนำส่งเอกสารไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี เพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับสถานศึกษาทราบและตอบแบบสอบถามเป็นลำดับต่อไป

3. ผู้วิจัยนำผลการตอบแบบสอบถามที่ได้จาก Google forms มาแปรค่าให้เป็นตัวเลขทั้งหมด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ แล้วจึงนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทุกขั้นตอนจากแบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคทางสถิติทางคอมพิวเตอร์ประมวลผลข้อมูล ซึ่งได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามเป็นรหัสแทนค่าและประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อคำถามในการวิจัยได้ใช้สถิติ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนก เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน และประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ (Frequency Distributions) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์และคาห์น (Best & Kahn, 1993) โดยได้กำหนดค่าคะแนนของช่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับ ซึ่งมีความหมายดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ/ประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ/ประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ/ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ/ประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ/ประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. การวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ซึ่งก่อนการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา ในการวิเคราะห์ หาค่าความสัมพันธ์จะใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient) สำหรับเกณฑ์และแปลความหมายดังนี้ (เฉลิมศรี อรรจนกุล, 2558: 206) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.81 ขึ้นไป หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูงมาก ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.61-0.80 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูง ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.41-0.60 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันปานกลาง ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.20-0.40 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันต่ำ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ต่ำกว่า 0.20 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันต่ำมาก สำหรับทิศทางความสัมพันธ์พิจารณา ดังนี้ ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าเป็นบวก แสดงว่าคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ในลักษณะคล้อยตามกัน ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าเป็นลบ คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามกันหรือผูกพันกัน

การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (stepwise multiple regression analysis) โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ตามข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ แบบเป็นขั้นตอน เพื่อทดสอบว่าตัวแปรต้น (Independent Variables) ทุกตัว จะไม่มีความสัมพันธ์กันเองสูง เพื่อป้องกันปัญหาความสัมพันธ์ภายในของตัวแปรพยากรณ์ (Multicollinearity) โดยพิจารณาจากค่าความคงทนของการยอมรับ (Tolerance) เกณฑ์ที่ใช้คือ ต้องมากกว่า 0.19 ค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน Variance inflation factor (VIF) เกณฑ์ที่ใช้คือ ต้องไม่เกิน 5.3 (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และคณะ, 2562: 277) เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะนำไปใช้ เพื่อการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนต่อไป

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่าง สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี จำแนกตามขนาดโรงเรียน

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี (ขนาดโรงเรียน)	ประชากร			กลุ่มตัวอย่าง		
	ผู้บริหาร	ครู	รวม	ผู้บริหาร	ครู	รวม
ขนาดใหญ่พิเศษ	40	1,274	1,314	18	222	240
ขนาดใหญ่	13	363	376	8	65	73
ขนาดกลาง	7	141	148	6	24	30
ขนาดเล็ก	4	52	56	4	9	13
รวม	**64**	**1,830**	**1,894**	**36**	**320**	**356**

ที่มา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี (2566).

ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี จำนวน 356 คน เมื่อแยกพิจารณาตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงานตามตำแหน่ง มีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = 356)

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	161	45.2
	หญิง	195	54.8
	รวม	**356**	**100.0**
อายุ	21 – 30 ปี	158	44.4
	31 – 40 ปี	110	30.9
	41 – 50 ปี	73	20.5
	51 ปีขึ้นไป	15	4.2

	รวม	**356**	**100.0**
สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญา	0	0
	ปริญญาตรี	296	83.2
	ปริญญาโท	56	15.7
	ปริญญาเอก	4	1.1
	รวม	**356**	**100.0**
ตำแหน่ง	ผู้บริหารสถานศึกษา	36	10.1
	ครู	320	89.9
	รวม	**356**	**100.0**
ประสบการณ์การทำงาน	น้อยกว่า 5 ปี	95	26.7
ตามตำแหน่ง	5 - 10 ปี	123	34.5
	11 - 15 ปี	83	23.3
	16 - 20 ปี	48	13.5
	21 ปีขึ้นไป	7	2.0
	รวม	**356**	**100.0**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 54.8 และเพศชาย จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 45.2 ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีสัดส่วนเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย ซึ่งอาจสะท้อนถึงบทบาทของเพศหญิงในวิชาชีพครูที่ยังมีจำนวนมากในปัจจุบัน จึงควรคำนึงถึงบทบาทและความคาดหวังของครูหญิงในการออกแบบนโยบายหรือกิจกรรมสนับสนุนการทำงาน เมื่อพิจารณาอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 21–30 ปี จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 44.4 รองลงมาคือ อายุ 31–40 ปี จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 30.9 อายุ 41–50 ปี จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 20.5 และอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นครูรุ่นใหม่ที่อยู่ในช่วงอายุไม่เกิน 40 ปี ซึ่งอาจมีทัศนคติเปิดรับเทคโนโลยีใหม่และพร้อมต่อการพัฒนาทางวิชาชีพ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาหรือสนับสนุนควรมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมทักษะดิจิทัลและการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะกับครูรุ่นใหม่ เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 83.2 รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 15.7 และระดับปริญญาเอก จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1

ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าครูส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นเกณฑ์พื้นฐานในการปฏิบัติงานครู การวางแผนพัฒนาศักยภาพควรมุ่งเน้นที่การเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อระดับสูงขึ้นหรือการอบรมระยะสั้น

เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ในสาขาเฉพาะทาง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่งเป็นครู จำนวน 320 คน คิดเป็นร้อยละ 89.9 และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 10.1

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอน ซึ่งหมายความว่าเสียงสะท้อนที่ได้จะสะท้อนประสบการณ์จากภาคปฏิบัติในห้องเรียนโดยตรง ข้อมูลนี้ควรนำมาใช้เพื่อออกแบบแนวทางการบริหารที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทการทำงานของครูผู้สอน เมื่อพิจารณาประสบการณ์การทำงานตามตำแหน่ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน 5–10 ปี จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 34.5 รองลงมาคือ มีประสบการณ์น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7 ประสบการณ์ 11–15 ปี จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 ประสบการณ์ 16–20 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5 และ 21 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานไม่เกิน 10 ปี แสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาบุคลากรควรเน้นการวางรากฐานและพัฒนาศักยภาพในช่วงต้นของวิชาชีพ โดยเฉพาะการเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยี และความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี เพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1 คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี อยู่ในระดับใด โดยวิเคราะห์คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ได้แก่ 1) ด้านคุณลักษณะทางกาย 2) ด้านภูมิหลังทางสังคม 3) ด้านสติปัญญาและความสามารถ 4) ด้านบุคลิกภาพ 5) ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน และ 6) ด้านคุณลักษณะทางสังคม โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของลิเคิร์ท ปรากฏผลการวิเคราะห์โดยภาพรวมและรายด้าน ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยภาพรวม

(n = 356)

คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ (X_{tot})	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านคุณลักษณะทางกาย (X_1)	4.56	0.37	มากที่สุด
2. ด้านภูมิหลังทางสังคม (X_2)	4.52	0.39	มากที่สุด
3. ด้านสติปัญญาและความสามารถ (X_3)	4.54	0.39	มากที่สุด
4. ด้านบุคลิกภาพ (X_4)	4.54	0.40	มากที่สุด

5. ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (X_5)	4.54	0.41	มากที่สุด
6. ด้านคุณลักษณะทางสังคม (X_6)	4.53	0.43	มากที่สุด
รวม	**4.54**	**0.34**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.54, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ด้านคุณลักษณะทางกาย ($\overline{X}$= 4.56, S.D. = 0.37) ด้านสติปัญญาและความสามารถ ($\overline{X}$= 4.54 S.D. = 0.39) ด้านบุคลิกภาพ ($\overline{X}$= 4.54, S.D. = 0.40) ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน ($\overline{X}$= 4.54 S.D. = 0.41) ด้านคุณลักษณะทางสังคม ($\overline{X}$= 4.53, S.D. = 0.43) และด้านภูมิหลังทางสังคม ($\overline{X}$= 4.52 S.D. = 0.39) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านคุณลักษณะทางกาย

(n = 356)

ด้านคุณลักษณะทางกาย (X_1)	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ผู้บริหารมีความสามารถในการใช้ภาษา สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.76	0.50	มากที่สุด
2. ผู้บริหารปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งกาย วาจา ใจ	4.49	0.56	มาก
3. ผู้บริหารมีความคล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง กระตือรือร้น	4.56	0.65	มากที่สุด
4. ผู้บริหารมีความสุภาพ และอ่อนน้อม ถ่อมตน	4.49	0.62	มาก
5. ผู้บริหารแต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะสมกับกาลเทศะ	4.64	0.57	มากที่สุด
6. ผู้บริหารมีวาทศิลป์ ดึงดูดใจผู้ฟังให้ปฏิบัติหน้าที่หรือปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย	4.45	0.63	มาก
รวม	**4.56**	**0.37**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พบว่าระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านคุณลักษณะทางกาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.56, S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณารายข้ออยู่ในระดับตั้งแต่มากถึงมากที่สุด โดยข้อที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารมีความสามารถในการใช้ภาษา

สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\overline{X}$= 4.76, S.D. = 0.50) รองลงมา ได้แก่ ผู้บริหารแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเหมาะสมกับกาลเทศะ ($\overline{X}$= 4.64, S.D. = 0.57) และข้อที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้บริหารมีวาทศิลป์ดึงดูดใจผู้ฟังให้ปฏิบัติหน้าที่หรือปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย ($\overline{X}$= 4.45, S.D. = 0.63)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านภูมิหลังทางสังคม

(n = 356)

ด้านภูมิหลังทางสังคม (X_2)	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ผู้บริหารมีประสบการณ์การทำงานด้านการบริหารอย่างน้อย 5 ปี	4.58	0.62	มากที่สุด
2. ผู้บริหารมีความรู้เกี่ยวกับนโยบาย กฎหมายทางการบริหารงานของสถานศึกษา	4.48	0.59	มาก
3. ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ทุกระดับ	4.60	0.59	มากที่สุด
4. ผู้บริหารมีความสามารถในการขจัดความขัดแย้ง นหน่วยงานและชุมชน	4.44	0.65	มาก
5. ผู้บริหารมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน	4.55	0.64	มากที่สุด
6. ผู้บริหารปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม	4.48	0.63	มาก
รวม	**4.52**	**0.39**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 พบว่าระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านภูมิหลังทางสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.52, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณารายข้ออยู่ในระดับตั้งแต่มากถึงมากที่สุด โดยข้อที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ทุกระดับ ($\overline{X}$= 4.60, S.D. = 0.59) รองลงมา ได้แก่ ผู้บริหารมีประสบการณ์การทำงานด้านการบริหารอย่างน้อย 5 ปี ($\overline{X}$= 4.58, S.D. = 0.62) และข้อที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้บริหารมีความสามารถในการขจัดความขัดแย้งในหน่วยงานและชุมชน ($\overline{X}$= 4.44, S.D. = 0.65)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านสติปัญญาและความสามารถ

(n = 356)

ด้านสติปัญญาและความสามารถ (X_3)	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ผู้บริหารมีปฏิภาณไหวพริบ และความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า	4.60	0.59	มากที่สุด
2. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล	4.51	0.58	มากที่สุด
3. ผู้บริหารมีความสามารถเลือกแผนยุทธศาสตร์ในการทำงานให้เหมาะสมกับหน่วยงาน	4.55	0.59	มากที่สุด
4. ผู้บริหารมีความสามารถในการเรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว	4.52	0.59	มากที่สุด
5. ผู้บริหารสามารถใช้ข้อมูลสารสนเทศได้ถูกต้องและทันเหตุการณ์	4.55	0.61	มากที่สุด
รวม	**4.54**	**0.39**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 6 พบว่าระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านสติปัญญาและความสามารถ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.54, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณารายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยข้อที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารมีปฏิภาณไหวพริบ และความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ($\overline{X}$= 4.60, S.D. = 0.59) รองลงมา ได้แก่ ผู้บริหารมีความสามารถเลือกแผนยุทธศาสตร์ในการทำงานให้เหมาะสมกับหน่วยงาน ($\overline{X}$= 4.55, S.D. = 0.59) และข้อที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ($\overline{X}$= 4.51, S.D. = 0.58)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านบุคลิกภาพ

(n = 356)

ด้านบุคลิกภาพ (X_4)	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าตัดสินใจ	4.56	0.63	มากที่สุด
2. ผู้บริหารมีการวางตัวที่ดี มีความเหมาะสม	4.52	0.63	มากที่สุด
3. ผู้บริหารมีความกระตือรือร้นในการทำงาน	4.50	0.65	มาก
4. ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความเป็นผู้นำสูง	4.57	0.57	มากที่สุด

ด้านบุคลิกภาพ (X_4)	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
5. ผู้บริหารมีความร่าเริง ยิ้มแย้ม แจ่มใส เป็นมิตรกับทุกคน	4.55	0.59	มากที่สุด
6. ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นคนเปิดเผย ไม่มีความลับ ตรงไปตรงมา	4.52	0.60	มากที่สุด
รวม	**4.54**	**0.40**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 7 พบว่าระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านบุคลิกภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.54, S.D. = 0.40) เมื่อพิจารณารายข้ออยู่ในระดับตั้งแต่มากถึงมากที่สุด โดยข้อที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความเป็นผู้นำสูง ($\overline{X}$= 4.57, S.D. = 0.57) รองลงมา ได้แก่ ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าตัดสินใจ ($\overline{X}$= 4.56, S.D. = 0.63) และข้อที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้บริหารมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ($\overline{X}$= 4.50, S.D. = 0.65)

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวกับ งาน

(n = 356)

ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (X_5)	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด	4.55	0.61	มากที่สุด
2. ผู้บริหารส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการปฏิบัติงาน	4.51	0.62	มากที่สุด
3. ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ	4.58	0.61	มากที่สุด
4. ผู้บริหารพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้	4.55	0.62	มากที่สุด
5. ผู้บริหารจัดให้มีระบบเครือข่ายโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา	4.53	0.60	มากที่สุด
6. ผู้บริหารนำเทคนิคการบริหารจัดการแนวใหม่มาใช้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง	4.54	0.64	มากที่สุด
รวม	**4.54**	**0.41**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 8 พบว่าระดับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\overline{X}$= 4.54, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณารายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยข้อที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ ($\overline{X}$= 4.58, S.D. = 0.61) รองลงมา ได้แก่ ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด ($\overline{X}$= 4.55, S.D. = 0.61) และข้อที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้บริหารส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการปฏิบัติงาน ($\overline{X}$= 4.51, S.D. = 0.62)

อภิปรายผล

คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงบทบาทสำคัญของผู้บริหารในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะด้านภาวะผู้นำ การให้คำปรึกษา การพัฒนาศักยภาพของครู และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Stogdill (1981) ซึ่งระบุว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพควรมีคุณลักษณะ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ภูมิหลังทางสังคม สติปัญญา บุคลิกภาพ คุณลักษณะด้านงาน และด้านสังคม โดยคุณลักษณะเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของยุธิน คนซื่อ (2562) ที่เน้นความสามารถในการใช้ยุทธศาสตร์การบริหาร การสร้างแรงบันดาลใจ และการบรรลุเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ และชนกนันท์ ทรงรัมย์ (2563) ที่ชี้ว่าผู้บริหารควรมีเป้าหมายชัดเจน มุ่งเน้นความเสมอภาคทางการศึกษาและการบริหารแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารมืออาชีพยังควรมีบทบาทเป็นผู้นำทางวิชาการและเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามข้อเสนอของวีระพงษ์ ปรองดอง (2563) ซึ่งเน้นการสร้างเครือข่ายกับครู ผู้ปกครอง และชุมชน รวมถึงการประกันคุณภาพตามมาตรฐานชาติ งานวิจัยของประเสริฐ อินทะมนต์ (2557) และธิปัตย์ ทั่นเส้ง (2562) ยังชี้ให้เห็นว่า คุณลักษณะของผู้บริหารที่มีคุณธรรม จริยธรรม และภาวะผู้นำที่ดี ส่งผลต่อความสุขของครูและบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารมืออาชีพมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและยกระดับคุณภาพสถานศึกษา โดยคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำ ความสามารถในการบริหาร และความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ สิ่งเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพครูและการเรียนรู้ของผู้เรียน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาระบบการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู

จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมคุณภาพของผู้เรียนทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม และทักษะการปรับตัว ครูมีบทบาทสำคัญในการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสามารถประเมินผลได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครูของกระทรวงศึกษาธิการ (2558) ที่เน้นการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน การสนับสนุนจากผู้บริหารมีบทบาทต่อประสิทธิภาพของครูเช่นกัน โดย อภิสิทธิ์ เลขาตระกูล (2560) พบว่าครูสามารถใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน แต่ยังมีช่องว่างในการพัฒนากิจกรรมทางวิชาชีพ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของสุดาทิพย์ ถวิลไพร (2563) และตรีรัตน์ วงศ์ศรีวัฒนกุล (2567) ที่ชี้ว่า การบริหารบุคคลและทักษะของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อบรรยากาศและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประสิทธิภาพของครูในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีอยู่ในระดับสูง โดยมีความพร้อมทั้งด้านการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของครู ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มการพัฒนาทางวิชาชีพที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กับระบบการศึกษาไทยในภาพรวม

คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพครู

ผลการวิเคราะห์พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ (X1) ด้านงาน (X5) และด้านสังคม (X6) มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ผู้บริหารที่มีบุคลิกภาพดี ความสามารถด้านการบริหาร และทักษะการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม สามารถสนับสนุนให้ครูปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของศรียาเทพ (2560) และวงษ์ชาลี (2561) ที่ระบุว่าผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำ ความเชี่ยวชาญ และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งล้วนส่งผลต่อความก้าวหน้าของสถานศึกษา งานของประเสริฐ อินทะมนต์ (2557) และโพธิแก้ว (2558) ยังชี้ว่า การมีคุณธรรมและความสามารถด้านการจัดการเป็นหัวใจของการสร้างองค์กรคุณภาพ ขณะที่พลอ่อนสา (2565) พบว่าผู้บริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ที่มีคุณลักษณะมืออาชีพสามารถเป็นแบบอย่าง และส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณลักษณะเฉพาะของผู้บริหารที่มีอิทธิพลต่อครู ได้แก่ บุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ ความสามารถในการจัดการองค์กร และการสร้างความสัมพันธ์กับบุคลากร สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับคุณภาพการสอนของครูและประสิทธิภาพของสถานศึกษา ซึ่งส่งผลต่อการยกระดับระบบการศึกษาไทยโดยรวม

สรุป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ 1.) คุณลักษณะทางกาย – ผู้บริหารมีทักษะการสื่อสารที่ดีเยี่ยม แต่งกายสุภาพ และมีวาทศิลป์ในการโน้มน้าว 2.) สติปัญญาและความสามารถ – มีไหวพริบในการแก้ปัญหา เลือกใช้แผนยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล 3.) บุคลิกภาพ – ควบคุมอารมณ์ได้ดี มีภาวะผู้นำสูง และมีความเชื่อมั่นในตนเอง 4.) คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน – รับผิดชอบต่อสังคม บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี 5.) คุณลักษณะทางสังคม – ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี นำโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน 6.) ภูมิหลังทางสังคม – ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี มีประสบการณ์บริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี และสามารถจัดการความขัดแย้งได้ โดยสรุป ผู้บริหารมืออาชีพในเขตพื้นที่นี้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ โดยเฉพาะด้านความสามารถในการบริหาร การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับสังคม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีจากการศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ 1.) การปฏิบัติหน้าที่ครู – ครูมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต และพัฒนาตนเองให้ทันสมัย 2.) การจัดการเรียนรู้ – ครูสามารถรายงานผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ พัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ สื่อ และการประเมินผลได้อย่างต่อเนื่อง 3.) ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน – ครูร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาผู้เรียน มีการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมมือแก้ปัญหาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยสรุป ครูในเขตพื้นที่นี้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่ดีเยี่ยมทั้งในด้านการพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนการสอน และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองและชุมชน ผลการศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีเพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี การวิเคราะห์ผลคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี พบว่า คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะทางกาย (X1) ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (X5) และ ด้านคุณลักษณะทางสังคม (X6) ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา (Ytot) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย เท่ากับ .517 ค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย R^2 = .517 ที่ปรากฏในผลการวิเคราะห์นี้ หมายถึง “ความสามารถในการพยากรณ์” หรือ “อธิบายความแปรปรวน” ของตัวแปรตาม (Ytot: ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู) โดยตัวแปรอิสระทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

X1 คุณลักษณะทางกาย

X5 คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน

X6 คุณลักษณะทางสังคม

การตีความ R^2 = .517 ค่าดังกล่าวแสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูได้ 51.7% อีก 48.3% ที่เหลือของความแปรปรวนในประสิทธิภาพของครูอาจเกิดจากปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในการวิเคราะห์นี้ เช่น สภาพแวดล้อมโรงเรียน แรงจูงใจส่วนบุคคล ปัจจัยครอบครัว ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1. การพัฒนาและเสริมสร้างคุณลักษณะทางกายของผู้บริหาร: ผู้บริหารควรมีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องของการสื่อสารที่ชัดเจนและกระฉับกระเฉง การแต่งกายสุภาพเรียบร้อย และการแสดงออกอย่างสุภาพและอ่อนน้อม ซึ่งจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานและเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติงานที่ดีให้กับครู

2. การส่งเสริมประสบการณ์การทำงานและการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายการบริหาร: ผู้บริหารควรมีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน โดยเฉพาะในด้านนโยบายการศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถกำหนดกลยุทธ์ในการบริหารและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การพัฒนาผู้บริหารให้มีความสามารถในการจัดการความรู้: การส่งเสริมการพัฒนาผู้บริหารด้วยการอบรมสัมมนา การศึกษางานวิจัย และการส่งเสริมให้ผู้บริหารมีการเรียนรู้ตลอดเวลา จะช่วยให้พวกเขามีเครื่องมือที่หลากหลายในการจัดการและสร้างแรงบันดาลใจให้ครูปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ 4.) เรียนรู้ของครู โดยจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถบรรลุผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมถึงการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาทักษะและศักยภาพของผู้เรียนให้เต็มที่ 5.) การมุ่งเน้นการทำงานอย่างมีเป้าหมายและความรับผิดชอบ: การมีความขยันหมั่นเพียรและความรับผิดชอบในการทำงานของทั้งผู้บริหารและครู จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาสถานศึกษาและสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและสร้างสรรค์สำหรับการเรียนรู้ การส่งเสริมแนวทางเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารและครูสามารถพัฒนาองค์กรการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเติบโตอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

จากการศึกษาวิจัย พบว่า คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพส่งผลต่อประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติดังนี้ 1.X สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ควรส่งเสริมคุณลักษณะของผู้บริหาร มืออาชีพ มีการจัดอบรมให้ความรู้หรือมีโครงการพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้ผู้บริหารมีความสามารถในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและสามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้มีทิศทางที่ดีขึ้น 2.) ควรพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล 3.) ควรเผยแพร่ผลการวิจัยเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงถึงคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่เหมาะสม ที่ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัย คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยรวมมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1.) คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีข้อเสนอแนะ คือ ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

2.) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีข้อเสนอแนะ คือ ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

3.) คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีข้อเสนอแนะ คือ ควรศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ด้วยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือวิจัยและพัฒนา เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *มาตรฐานวิชาชีพครู พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

ชนกนันท์ ทรงรัมย์. (2563). ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต*, *20*(4), 41.

จักรวาล สุขไมตรี. (2562). การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. *วารสารราชพฤกษ์*, *17*(2), 108–109.

ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2555). *การบริหารการพัฒนา ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณฤดีณัฏฐา รัตนกระจ่างศิลป์. (2564). *รูปแบบการบริหารตนตามหลักฆราวาสธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 พระนครศรีอยุธยา* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นภเกตน์ ตารมย์ และสำเริง จันชุม. (2561). องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธตามหลักทุติยปาปณิกสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, *2*(1), 29.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2542). กรุงเทพฯ: นานมี บุ๊คส์พับลิเคชันส์.

พิมพ์กมล พลอ่อนสา. (2565). คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*, *9*(2), 362–363.

พระครูปลัดณัฐวัฒน์ อธิปณฺโญ (อนุหนายนน์), สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, และพระมหาสมบัติ ธนปณฺโญ. (2563). รูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักฆราวาสธรรม 4 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ*, *7*(3), 240.

พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺโฒ และศุขภิญญา ศรีคำไทย. (2565). การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, *3*(1), 75.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2559). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิษา สมัครพันธ์. (2562). *การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุที่ส่งผลต่อการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี. (2565). *รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. นนทบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566–2570*. นนทบุรี: กลุ่มบริหารงานบุคคล กลุ่มพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). *แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *คู่มือการประเมินสมรรถนะครูสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักฯ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สมใจ ลักษณะ. (2554). *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

อนุชา กาญจนกุลไพศาล. (2560). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงงานผลิตยาองค์การเภสัชกรรม* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ยุธิน คนซื่อ. (2562). *คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

ไชยา ภาวะบุตร. (2554). *ความเป็นนักบริหารมืออาชีพ*. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

Mager, R. F., & Beach, K. M. (1967). *Developing vocational instruction*. Belmont: Fearon Publishing.

Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of leadership: A survey of theory and research*. New York: The Free Press.

Stogdill, R. M. (1984). *Handbook of leadership: A survey of theory and research*. New York: The Free Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The concept of Existentialism in Prostitution Literature of Thai Writers

แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย

Siripen Chaisanit [1]*, & Phrakhrupalad Suwaddhanavisutdhisaragun[2]

ศิริเพ็ญ ชัยสนิท[1]*, & พระครูปลัด สุวัฒนวิสุทธิสารคุณ[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Siripen Chaisanit *
ศิริเพ็ญ ชัยสนิท*
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Siripen_Chaisanit@gmail.com

2. Phrakhrupalad Suwaddhanavisutdhisaragun
พระครูปลัด สุวัฒนวิสุทธิสารคุณ
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: maghavin.pur@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
แนวคิดอัตถิภาวนิยม, วรรณกรรมโสเภณี, นักเขียนไทย

Keywords:
Concept of Existentialism, Prostitution Literature, Thai Writers

Article history:
Received: 21/04/2025
Revised: 13/07/2025
Accepted: 20/07/2025
Available online: 12/08/2025

How to Cite:
Chaisanit, S. & Suwaddhanavisutdhisaraguna, P. (2025). The concept of Existentialism in Prostitution Literature of Thai Writers. *Journal Dhamma for Life*, 31(3), 219-235.

ABSTRACT

This research aims to 1) study the concept of existentialism, 2) study the literature of prostitutes by Thai writers, 3) analyze the concept of existentialism in the literature of prostitutes by Thai writers, and 4) critique the concept of existentialism in the literature of prostitutes by Thai writers. This is a documentary study focusing on the concept of existentialism in the literature of prostitutes by Thai writers.

The research results found that 1. Sartre's existentialism gives great importance to freedom. He said that man is freedom. The human condition and freedom are inseparable. Man is the one who determines his own destiny. Therefore, each person's life does not depend on the inspiration of any gods or prophets. No supernatural being can determine his destiny. The meaning of a person's life depends on the decision and action of that person. 2. The literature of prostitutes by Thai writers shows the literary excellence of the author. A total of 3 works of prostitutes from 3 writers: Ying Kon Chuea by K. Surangkhanang, Sanimsroi by Rong Wong Sawang, and Lueam Salap Lai by Kritsana Asoksin. 3. Analyze the concept of existentialism in literature, linking it to Sartre's philosophy of state and emptiness, freedom and responsibility, love and sexual relationships, and suffering. 4. Criticize the concept of existentialism in literature. The story of prostitutes in society is still in a state of neither swallowing nor spitting out, whether to accept the legitimacy of the existence of prostitutes, even if it is said in terms of philosophical freedom.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดอัตถิภาวนิยม 2) เพื่อศึกษาวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย 4) เพื่อวิจารณ์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย

ผลการวิจัยพบว่า 1.แนวคิดอัตถิภาวนิยมของซาตร์ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับเรื่องเสรีภาพ เขากล่าวว่ามนุษย์คือเสรีภาพ สภาวะความเป็นมนุษย์และเสรีภาพเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ มนุษย์คือผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ชีวิตของแต่ละคนจึงไม่ขึ้นอยู่กับการดลบันดาลของเทพเทวาหรือศาสดาองค์ใด ไม่มีสิ่งเหนือธรรมชาติอื่นใดมาเป็นผู้กำหนดชะตาได้ ชีวิตของใครจะมีความหมายอย่างไร ย่อมอยู่ที่การตัดสินใจเลือกการกระทำของมนุษย์ผู้นั้นเอง 2. วรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย ที่แสดงความเป็นเลิศทางด้านวรรณกรรมของผู้ประพันธ์ ผลงานวรรณกรรมโสเภณีทั้งหมด 3 เรื่องจากนักเขียน 3 ท่าน ได้แก่เรื่อง หญิงคนชั่ว ของ ก. สุรางคนางค์ สนิมสร้อย ของ ’รงค์ วงษ์สวรรค์ และเลื่อมสลับลาย ของกฤษณา อโศกสิน 3. วิเคราะห์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรม เชื่อมโยงกับปรัชญาของซาตร์เรื่อง ภาวะและความว่างเปล่า เสรีภาพและความรับผิดชอบ ความรักและความสัมพันธ์ทางเพศ กับ ความทุกข์ 4.วิจารณ์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมเรื่องราวของโสเภณีในสังคมยังอยู่ในสถานะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก ที่จะยอมรับความชอบธรรมในการมีอยู่ของโสเภณี แม้จะกล่าวในเชิงเสรีภาพทางปรัชญา

บทนำ

โสเภณีในประเทศไทยเกิดขึ้นมานานนับร้อยปีและเป็นปัญหาสำคัญที่ยากแก่การป้องกันหรือทำให้หมดสิ้นไปจากสังคมไทย แม้ว่าภาครัฐจะใช้มาตรการในทุก ๆ ด้านมาแล้วก็ตาม โสเภณีจึงเป็นสิ่งที่สังคมเห็นว่าเป็นปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ แต่ก็มิได้ทำให้สังคมแตกสลายลงแต่อย่างใด (อรสา แสงเงิน, 2564: 113) หากแต่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เราพบเห็นได้ทุกรูปแบบและมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรม และผู้หญิงที่ประกอบอาชีพนี้ถูกเรียกขานด้วยชื่อที่แตกต่างกันออกไปมากมาย เช่น คณิกา หญิงงามเมือง กะหรี่ อีตัว เป็นต้น (ยศ สันตสมบัติ, 2536: 16) ผู้หญิงที่อยู่ในแวดวงนี้บางคนมาด้วยความสมัครใจ บางคนก็ถูกหลอกลวงขู่เข็ญให้มาเป็น หรือที่ซ้ำร้ายไปกว่านั้นถูกครอบครัวผลักไสให้เข้าสู่อาชีพนี้อย่างเลือกไม่ได้ ส่วนเหตุปัจจัยสำคัญที่ผลักผู้หญิงเหล่านี้เข้าสู่เส้นทางการค้าประเวณี ก็คือปัญหาทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสาเหตุทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ความล้มเหลวในชีวิตสมรส เลียนแบบความฟุ้งเฟ้อของผู้อื่น และอีกหลากหลายปัจจัยประกอบกัน (วิริยา ถาวรชัยสิทธิ์, 2547: 2) ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้ไม่เพียงปรากฏอยู่ในโลกของความเป็นจริงทางสังคมเท่านั้น หากแต่ยังโลดแล่นอยู่ในโลกวรรณกรรมของไทยมาทุกยุคทุกสมัยด้วย วรรณกรรมย่อมสะท้อนให้เห็นสภาพสังคม เพราะว่าสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของนักเขียน วรรณกรรมและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกัน (ดวงมน จิตร์จำนงค์, 2523: 56) วรรณกรรมจึงมีความสำคัญสำหรับมนุษย์ ในฐานะเป็น

แหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมอันสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในด้านการสะท้อนวัฒนธรรมแห่งชีวิตของบุคคลในสังคมทุกยุคทุกสมัย (วนิดา บำรุงไทย, 2544: 161-166) และนวนิยายเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่เสนอเรื่องราวหรือภาพชีวิตของผู้คนหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างแนบเนียนกว่าวรรณกรรมในรูปแบบอื่น ๆ (นพมาตร พวงสุวรรณ, 2545: 83) โดยฉายให้เห็นภาพความเป็นจริงของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ แนวคิดค่านิยม ตลอดจนวัฒนธรรมอื่น ๆ เราจึงได้เห็นเรื่องราวของผู้คนหลากหลายปรากฏอยู่ในนวนิยายแต่ละเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของคนดีที่สังคมยกย่องเชิดชู วีรบุรุษผู้กล้าหาญ หรือเรื่องราวของคนต่ำต้อยด้อยค่าในสายตาผู้อื่น ไปจนถึงคนในมุมมืดของสังคมอย่างโสเภณี ผู้หญิงที่ถูกสังคมตำหนิให้อยู่ในโลกอันน่าละอาย ต้องกลายเป็นกลุ่มคนในพื้นที่ชายขอบสังคมที่ไม่อาจจะเปิดเผยสถานะของตนได้อย่างเต็มภาคภูมิในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง

เห็นได้ว่า ชีวิตของตัวละครที่เป็นโสเภณีย่อมมีรากฐานมาจากชีวิตของโสเภณีในโลกแห่งความจริง เพราะวรรณกรรมเป็นโลกสมมติที่ผู้แต่งสร้างขึ้นโดยอิงโลกแห่งความจริงในประสบการณ์ของตน (เจตนา นาควัชระ, 2542: 35) เรื่องราวของโสเภณีจัดเป็นวัตถุดิบชั้นดีให้นักเขียนเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างงานประพันธ์ออกมาไม่น้อย การสะท้อนภาพการดำรงชีวิตของผู้หญิงที่จำทนต้องถูกหยามศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ให้ปรากฏในโลกของวรรณกรรมราวกับมีเลือดเนื้อและชีวิตได้นั้น นักเขียนต้องใช้เวลาใคร่ครวญและเฝ้าสังเกตชีวิตของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองมาแล้วอย่างละเอียดลออ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเกี่ยวกับโสเภณีในแง่มุมต่าง ๆ อันเป็นฉากหลังของเรื่องราวที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมประเภทนี้ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของตัวละคร อันเป็นดังกระจกบานเล็กที่สะท้อนภาพส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างมีมิติ อย่างเช่นชีวิตของ “รื่น” ที่ถูกหลอกให้ไปเป็นโสเภณีในซ่อง ในเรื่องหญิงคนชั่ว ของ ก. สุรางคนางค์ ชีวิตของบรรดาโสเภณี แม่เล้า แมงดา และแขกที่มาซื้อบริการ ในเรื่องสนิมสร้อย ของรงค์ วงษ์สวรรค์ หรือชีวิตของ “พาไล” ที่เลือกอาชีพขายบริการทางเพศเพื่อแลกกับความสุขสบายในชีวิต ในเรื่องเลื่อมสลับลาย ของกฤษณา อโศกสิน ก็ล้วนตีแผ่ให้เราได้เห็นความเป็นมนุษย์ได้อย่างถึงแก่นไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบ

ฌอง ปอล ซาตร์ (Jean-Paul Sartre) เป็นนักปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) คนหนึ่งที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะด้านปัจเจกภาพ กล่าวคือ มองมนุษย์แต่ละคนในแง่ที่ว่า มีความรู้สึก มีความปรารถนา เป็นแรงขับเคลื่อนชีวิต (จินตนา ดำรงเลิศ, 2548: 100) มนุษย์แต่ละคนจึงมีความแตกต่างกันทั้งความสามารถในการตั้งความปรารถนาหรือสร้างความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ (Intentionality) และความสามารถในการปฏิเสธ (Negation) คุณสมบัติเหล่านี้เองที่ทำให้มนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่สามารถนิยามได้ เป็นสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ต้องมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และไม่ได้ถือว่ามนุษย์เป็นจุดหมายปลายทาง ชะตากรรมของมนุษย์อยู่ในกำมือของตนเองมิใช่อื่นใด เพราะมนุษย์คือสิ่งมีชีวิตที่-อยู่-ใน-โลก (Being-in-the-world) ซึ่งสัมพันธ์กับโลกผ่านร่างกายที่แน่นทึบเหมือนวัตถุและจิตที่ว่างเปล่าปราศจากสิ่งใด ความว่างเปล่านี้เองที่ทำให้มนุษย์มีอิสรเสรีที่จะปั้นแต่งชีวิตของตนให้เป็นไปอย่างไรก็ได้ ฉะนั้น ซาตร์จึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับเรื่องเสรีภาพ ด้วยเห็นว่า การมีเสรีภาพที่แท้จริงเป็นการยกย่องความเป็นมนุษย์ไว้สูงสุด แต่ละคนเป็นผู้รับผิดชอบชีวิตของตนเองไว้เพียงผู้เดียว เป็นผู้สร้างคุณค่าในชีวิตตนเอง เป็นผู้ให้ความหมายกับทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัว ไม่มีสิ่งภายนอก

อื่นใดจะมาทำหน้าที่เหล่านี้แทนตัวเราได้ ทั้งนี้เพราะ “การดำรงอยู่มีมาก่อนสาระ” (Existence precedes essence) ดังนั้น ความดีความชั่วทั้งปวงจะไม่ก่อเกิดขึ้นมาเลยถ้าหากไม่มีมนุษย์ แต่เสรีภาพอันเต็มเปี่ยมนี้ อีกด้านหนึ่งกลับเป็นภาระรับผิดชอบอันหนักอึ้งที่มนุษย์ต้องแบกไว้ ด้วยเหตุนี้จึงมีคนหวาดกลัว ไม่กล้ายอมรับภาระนี้ แล้วหันไปยึดถือกฎกรอบใด ๆ อย่างไม่ลืมหูลืมตา แต่การกระทำเช่นนี้เป็นการ “หลอกตนเอง” (ธารทิพย์ แก้วทิพย์, 2564: 97) อันเป็นลักษณะของการละทิ้งเสรีภาพที่มีอยู่ของตนลงไปอย่างสิ้นเชิง จึงกล่าวได้ว่า เส้นทางของเสรีภาพ เป็นเส้นทางที่ยากลำบาก ไม่มีคำตอบพร้อมไว้ให้แก่ชีวิตของแต่ละคน ทุกคนต้องหาทางออกด้วยตัวเอง ต้องรับผิดชอบที่จะเลือกทางชีวิตของตน อาจมีกับดัก หลุมพราง ขวากหนาม ลำน้ำเชี่ยวกรากขวางหน้าอยู่ แต่มนุษย์ผู้ต้องดำรงอยู่อย่างพุ่งทะยานไปข้างหน้าต้องฝ่าข้ามไปให้ได้ (ธารทิพย์ แก้วทิพย์, 2564: 97) เพราะมนุษย์ต้องดำเนินไปตามวิถีทางทุกขณะเวลา มนุษย์จึงไม่ใช่สิ่งสัมบูรณ์แต่เป็นสิ่งสัมพัทธ์ และจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีการแสวงหาจุดมุ่งหมายสูงส่งให้แก่ตนเองอยู่ตลอดเวลา ไม่มีโลกอื่นใดให้แสวงหา มีแต่เพียงโลกของมนุษย์ อันเป็นโลกแห่งปัจเจกภาพ

ซาตร์เชื่อว่า ปรัชญาและวรรณกรรมเป็นงานที่เกื้อกูลกันและกัน ปรัชญาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาความจริงด้วยวิธีการของเหตุผล ส่วนวรรณกรรมเป็นสื่อกลางช่วยนำความจริงที่ค้นพบนี้มาแสดงออกในรูปลักษณ์ที่มองเห็นได้ โดยผ่านตัวละครต่าง ๆ ที่มีชีวิตโลดแล่นไปตามเนื้อหาที่สร้างขึ้นมา (พินิจ รัตนกุล, 2549: 105) ดั้งนั้น ภาพชีวิตของตัวละครทั้งหลายในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทยที่ยกขึ้นมาวิเคราะห์นี้ จึงเป็นสื่อแสดงให้เห็นตัวอย่างการเลือกชีวิตหลาย ๆ แบบ ทั้งการใช้เสรีภาพไปในทางสร้างสรรค์ ก่อประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือการเดินทางที่ผิดพลาด ใช้เสรีภาพไม่ถูกทาง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการใช้เสรีภาพไม่ใช่เรื่องง่าย แม้แต่ผู้ที่การศึกษาสูง มีสติปัญญาสามารถใคร่ครวญเลือกทางเดินชีวิตที่ดียิ่งสำหรับตนเองแล้ว ก็ยังอาจต้องหลงวนเวียนเพื่อหาทางออกเป็นเวลานาน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงมิติความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในฐานะที่ว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องอยู่ร่วมโลกกับผู้อื่น (Being-for-others) ได้อย่างทรงพลัง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงประสงค์จะศึกษาเรื่อง แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย โดยจะศึกษาวิเคราะห์และวิจารณ์ในด้านความเป็นมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน โดยอาศัยแนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมของฌอง ปอล ซาตร์เป็นกรอบแนวคิดสำคัญ ผ่านการศึกษาวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย เพื่อว่าอาจจะแสดงแนวคิดให้มนุษย์ได้สำรวจวิเคราะห์การใช้ชีวิตในปัจจุบันที่มากมีปัญหาสารพัน และสร้างมุมมองใหม่ให้สังคมประจักษ์ถึงความเท่าเทียมในคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของโสเภณีในฐานะมนุษย์คนหนึ่งอันเป็นสิ่งมีชีวิตที่-อยู่-ใน-โลกและอยู่-ร่วม-โลกเดียวกันกับเรา ตามแนวทางแห่งเสรีภาพที่ซาตร์ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

แนวคิดอัตถิภาวนิยมเป็นแนวปรัชญาที่ถือกำเนิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และเจริญเติบโตอย่างเด่นชัดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจความเป็นมนุษย์ผ่านมิติของการดำรงอยู่ (existence) มากกว่าการยึดถือระบบปรัชญาหรือกฎเกณฑ์สากล อัตถิภาวนิยมตั้งคำถามกับความหมายของชีวิต ความเป็นอิสระ และบทบาทของแต่ละบุคคลท่ามกลางโลกที่ว่างเปล่าหรือปราศจากคำตอบแน่นอน แนวคิดนี้เน้นย้ำว่า มนุษย์มิได้มี "สาระ" หรือ "แก่นแท้" ตั้งแต่แรก หากแต่ต้องค้นหาและสร้างความหมายให้กับตนเองผ่านการกระทำและการเลือกอย่างเสรี นักปรัชญาที่มีอิทธิพลสูงสุดในแนวคิดนี้คือ ฌอง ปอล ซาตร์ (Jean-Paul Sartre) ซึ่งเสนอว่า “การดำรงอยู่มาก่อนแก่นแท้” (existence precedes essence) หมายความว่า มนุษย์เกิดมาก่อนที่จะมีความหมายหรือหน้าที่ตายตัวใด ๆ และต้องรับผิดชอบในการสร้างตัวตนและความหมายของชีวิตด้วยตนเอง ซาตร์เห็นว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเสรีภาพโดยเนื้อแท้ และเสรีภาพนั้นมาพร้อมกับภาระในการเลือก การตัดสินใจ และการรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดจากการกระทำนั้น (Sartre, 1943) แนวคิดของซาตร์เน้นย้ำว่ามนุษย์ไม่มีข้ออ้างจากสิ่งภายนอก เช่น พระเจ้า สังคม หรือชะตากรรม ในการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตน เพราะแม้การไม่เลือกใด ๆ เลย ก็ยังถือเป็นการเลือกอย่างหนึ่ง (Sartre, 1946) แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นถึงภาวะความโดดเดี่ยวและความวิตกกังวลที่มาพร้อมกับเสรีภาพ แต่นั่นเองคือความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง เมื่อแนวคิดนี้ถูกนำมาใช้วิเคราะห์ในบริบทของ ตัวละครในวรรณกรรม โดยเฉพาะตัวละครที่อยู่ชายขอบของสังคม เช่น โสเภณี ตัวละครเหล่านี้จึงอาจไม่เพียงแต่สะท้อนภาพของเหยื่อทางสังคมหรือศีลธรรมเท่านั้น หากแต่สามารถถูกมองในฐานะ “ปัจเจกบุคคล” ที่มีเสรีภาพในการกำหนดตนเองภายใต้บริบทที่ท้าทาย แม้ทางเลือกของพวกเขาจะถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรม แต่แนวคิดอัตถิภาวนิยมยังเปิดพื้นที่ให้เรามองเห็นการต่อสู้ของบุคคลเหล่านี้ในการสร้างความหมายให้ชีวิต แม้จะอยู่ในสถานะที่ถูกมองว่าต่ำต้อยหรือขัดแย้งกับค่านิยมกระแสหลัก

กล่าวคือ ตัวละครหญิงที่ถูกมองว่าเป็น "โสเภณี" อาจไม่ใช่เพียงเหยื่อของระบบชายเป็นใหญ่หรือสังคมบริโภคนิยมเท่านั้น แต่ยังสามารถถูกพิจารณาในฐานะปัจเจกบุคคลที่มีจิตสำนึกในการเลือกทางชีวิต แม้ในบริบทที่ยากลำบาก ซึ่งเป็นการยืนยันหลักการของอัตถิภาวนิยมที่ว่ามนุษย์ต้องสร้างความหมายให้กับตนเอง แม้จะอยู่ในโลกที่ไร้สาระหรือไม่แน่นอน (Camus, 1942)

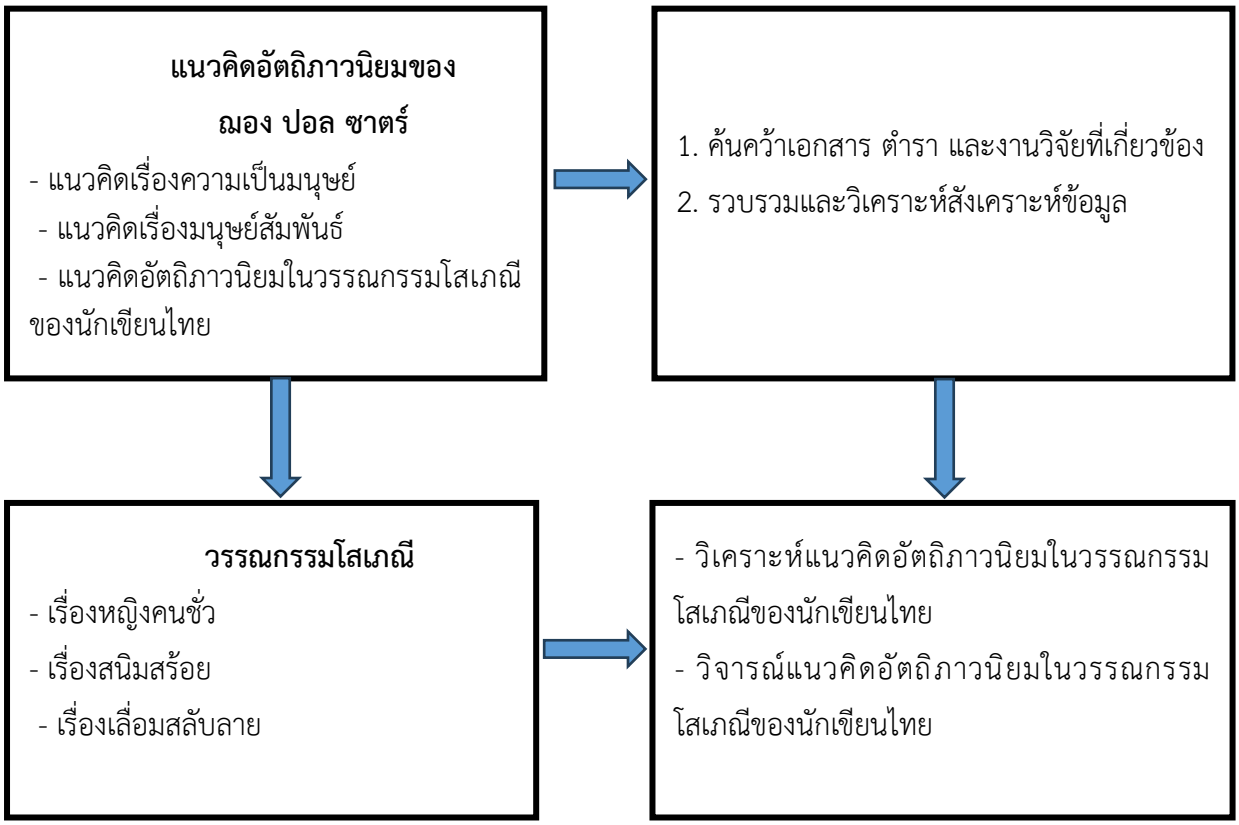
แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย

ในบริบทของวรรณกรรมไทย ตัวละครโสเภณีมักปรากฏในฐานะ "ผู้หญิงชายขอบ" ที่ถูกผลักไสออกจากขอบเขตของศีลธรรมและค่านิยมแบบอนุรักษนิยม อย่างไรก็ตาม หากมองผ่านเลนส์ของแนวคิดอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ตัวละครโสเภณีเหล่านี้กลับเผยให้เห็นภาพของมนุษย์ที่ต่อสู้ดิ้นรนภายใต้ความไม่แน่นอนของ

โลก และต้องแบกรับภาระของการเลือกและการมีอิสระในสถานการณ์ที่จำกัด ซึ่งสะท้อนหัวใจสำคัญของแนวคิดอัตถิภาวนิยม ฌอง ปอล ซาตร์ (Jean-Paul Sartre) นักปรัชญาอัตถิภาวนิยมกล่าวไว้ว่า “การดำรงอยู่มาก่อนแก่นแท้” (existence precedes essence) นั่นคือ มนุษย์ไม่มีสาระหรือความหมายที่แน่นอนติดตัวมาแต่แรก หากแต่ต้องสร้างมันขึ้นมาเองผ่านการเลือกและการกระทำ (Sartre, 1946) ตัวละครโสเภณีในวรรณกรรมไทยหลายเรื่องจึงอาจไม่ได้เป็นเพียงผลผลิตของโครงสร้างสังคมหรือเหยื่อของวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่เท่านั้น หากแต่ยังเป็น ปัจเจกบุคคล ที่พยายามนิยามชีวิตของตนเองภายใต้ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและศีลธรรม ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ ตัวละคร "สมพิศ" ในนวนิยายเรื่อง ผู้หญิงคนหนึ่ง ของ สุวรรณี สุคนธา ซึ่งเป็นตัวละครโสเภณีที่ไม่ได้ถูกเสนอในฐานะเหยื่ออย่างเดียว หากแต่ยังมีความคิด ความใฝ่ฝัน และจิตสำนึกในการเลือกทางชีวิตอย่างเสรี แม้จะต้องเผชิญกับผลลัพธ์อันเจ็บปวด สมพิศตัดสินใจเลือกเส้นทางชีวิตที่สวนทางกับคุณค่าศีลธรรมของสังคม โดยมิได้ยึดโยงกับบาปบุญคุณโทษ แต่เป็นการตัดสินใจด้วยจิตสำนึกของตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งสะท้อนหลักการสำคัญของอัตถิภาวนิยม นั่นคือ การรับผิดชอบต่อเสรีภาพของตนเองโดยไม่โยนความผิดให้กับโชคชะตาหรือสังคม (Camus, 1942) นอกจากนี้ ในเรื่องสั้น ด้วยเรือแห่งรัก ของโบตั๋น ยังนำเสนอภาพของโสเภณีในลักษณะที่ “มีศักดิ์ศรี” ภายใต้การตัดสินใจที่โลกภายนอกมองว่า “ผิด” โดยตัวละครเอกยังคงมีความรัก ความหวัง และความฝันที่สะท้อนถึงความเป็นมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ทั้งยังแสดงให้เห็นว่า แม้ในชีวิตที่สังคมมองว่า “ตกต่ำ” มนุษย์ก็ยังมีพลังในการเลือกและสร้างความหมายให้แก่ตนเอง วรรณกรรมเหล่านี้จึงมิใช่เพียงการนำเสนอภาพของความทุกข์ หรือการวิพากษ์วิจารณ์สังคมเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเวทีที่เผยให้เห็น ภาวะอัตถิภาวนิยม ของตัวละครหญิงชายขอบ ที่แม้จะถูกตีตรา แต่ยังมีศักยภาพในการคิด การเลือก และการมีอิสระในแบบของตนเองภายใต้บริบทที่จำกัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของซาตร์ที่ว่า “มนุษย์ถูกประณามให้มีอิสรภาพ” (Sartre, 1946) การอ่านวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทยผ่านแนวคิดอัตถิภาวนิยมจึงทำให้เราเข้าใจตัวละครหญิงเหล่านี้อย่างลึกซึ้งในฐานะ “มนุษย์” มากกว่าปรากฏการณ์ทางศีลธรรม การเมือง หรือสังคม เพราะเบื้องหลังอาชีพที่ถูกตีตราเหล่านี้คือความพยายามในการมีชีวิตอย่างมีความหมาย แม้จะอยู่ในโลกที่ไม่ให้ความหมายใด ๆ ก็ตาม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาผู้ศึกษาได้ใช้กรอบแนวคิดการวิจัยตามหลักการตัวแปรสาเหตุและตัวแปรผล หรือตัวแปรต้น และตัวแปรตาม สามารถเขียนเป็นรูปภาพได้ดังนี้

แผนรูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดอัตถิภาวนิยม
2. เพื่อศึกษาวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย
4. เพื่อวิจารณ์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย

สมมติฐานการวิจัย

วรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทยสะท้อนแนวคิดอัตถิภาวนิยม โดยผ่านการนำเสนอภาวะของตัวละครที่เผชิญหน้ากับเสรีภาพ การเลือก การรับผิดชอบ และความไร้ความหมายของชีวิต สามารถสะท้อนความเป็นมนุษย์ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดย

อาศัยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อค้นหาความหมาย แนวคิด และสาระสำคัญที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโสเภณี โดยมุ่งเน้นการอธิบายเชิงลึกผ่านกรอบแนวคิดอัตถิภาวนิยม (Existentialism) การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งในระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ ดังนี้

เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ วรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทยที่เป็นเป้าหมายในการวิจัย ซึ่งอาจอยู่ในรูปของนวนิยาย เรื่องสั้น หรือบทละครที่มีตัวละครโสเภณีเป็นแกนหลักของเรื่อง รวมถึงข้อเขียนหรือผลงานของนักปรัชญาอัตถิภาวนิยม อาทิ ฌอง ปอล ซาร์ตร์ (Jean-Paul Sartre), อัลแบร์ กามูส์ (Albert Camus), และมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ รวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดอัตถิภาวนิยมและวรรณกรรมโสเภณี ตลอดจนงานวิเคราะห์วิจารณ์จากนักวิชาการในด้านวรรณคดี วรรณกรรมศึกษา ปรัชญา หรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง

ขั้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้น ดังนี้

1. ศึกษาและตีความเนื้อหาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กรอบแนวคิดอัตถิภาวนิยมเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์
2. พิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรม เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร สำนวนภาษา สัญลักษณ์ และบริบททางสังคม เพื่อค้นหาประเด็นที่สะท้อนแนวคิดอัตถิภาวนิยม เช่น ความโดดเดี่ยว เสรีภาพ การเลือก การรับผิดชอบ และความไร้แก่นสารของชีวิต
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบประเด็นที่พบในวรรณกรรมแต่ละเรื่อง เพื่อหาความเหมือน ความต่าง หรือแนวโน้มร่วมที่สามารถสะท้อนปรัชญาอัตถิภาวนิยมในบริบทของวรรณกรรมไทย
4. สังเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเชิงแนวคิด และเป็นพื้นฐานในการอภิปรายหรือวิจารณ์ในบทถัดไป

ขั้นการนำเสนอผลการวิจัย

หลังจากวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะเรียบเรียงและจัดทำรายงานผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยมีลำดับขั้นดังนี้

1. นำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ พร้อมอภิปรายผลการวิจัยในเชิงลึก
2. อธิบายถึงแนวคิดอัตถิภาวนิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย ทั้งในแง่เนื้อหาและบริบททางสังคม
3. วิจารณ์และประเมินความเหมาะสมของการนำเสนอแนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมดังกล่าว โดยพิจารณาทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน
4. เสนอข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต ทั้งในเชิงเนื้อหา วิธีวิทยา หรือแนวทางการประยุกต์ใช้ผลการวิจัยในบริบททางวิชาการและสังคม

ผลการวิจัย

แนวคิดอัตถิภาวนิยม

จากการศึกษาปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) พบว่า แนวคิดหลักของปรัชญานี้ให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล โดยมุ่งเน้นการใช้เสรีภาพในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ควบคู่กับการแบกรับความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดจากการเลือกนั้น หนึ่งในแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของลัทธินี้ คือ “การดำรงอยู่มาก่อนสาระ” (Existence precedes essence) อันเป็นแนวทางของ ฌอง-ปอล ซาตร์ (Jean-Paul Sartre) ซึ่งเสนอว่า มนุษย์ไม่มีสาระหรือจุดมุ่งหมายใดติดตัวมาแต่กำเนิด หากแต่ต้องสร้างความหมายให้แก่ตนเองผ่านการกระทำและการเลือกของตน

แนวคิดอัตถิภาวนิยมยังสะท้อนให้เห็นถึงภาวะของมนุษย์ที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน ความว่างเปล่า และความไร้แก่นสารของโลกที่ปราศจากจุดหมายโดยธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้มนุษย์ต้องแบกรับภาวะแห่งความกังวล (anxiety) และความโดดเดี่ยว (alienation) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม อัตถิภาวนิยมมิได้มองสิ่งเหล่านี้ในเชิงลบเพียงอย่างเดียว หากแต่ถือเป็นเงื่อนไขอันจำเป็นที่ทำให้มนุษย์สามารถแสวงหาความหมายและสร้างตัวตนของตนเองได้อย่างแท้จริง การศึกษาแนวคิดอัตถิภาวนิยมจึงมีคุณูปการต่อการทำความเข้าใจบทบาทของเสรีภาพ ความรับผิดชอบ และการตระหนักรู้ในการดำรงอยู่ของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ที่ซับซ้อนและปราศจากแบบแผนตายตัว

วรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์วรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตของโสเภณีในบริบทสังคมไทย ผ่านผลงานของนักเขียนไทยที่มีคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์และเนื้อหาทางสังคม โดยคัดเลือกวรรณกรรมจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ “หญิงคนชั่ว” ของ ก. สุรางคนางค์, “สนิมสร้อย” ของ ’รงค์ วงษ์สวรรค์

และ “เลื่อมสลับลาย” ของ กฤษณา อโศกสิน ซึ่งล้วนเป็นผลงานที่สะท้อนภาพชีวิตของโสเภณีในหลากหลายแง่มุม วรรณกรรมทั้งสามเรื่องนำเสนอภาพตัวละครโสเภณีมิใช่เพียงในฐานะของผู้ประกอบอาชีพบริการทางเพศ หากแต่ในฐานะ “มนุษย์” ผู้เผชิญกับเงื่อนไขของชีวิตอันซับซ้อน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และจิตวิญญาณ ตัวละครหญิงเหล่านี้มักดำรงอยู่ท่ามกลางแรงกดดันจากค่านิยมทางศีลธรรม กระแสอคติของสังคม และความเปราะบางทางอารมณ์ ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นความเป็นมนุษย์ที่ต้องดิ้นรนเพื่อดำรงอยู่ท่ามกลางโครงสร้างสังคมที่ไม่เอื้ออำนวย การศึกษาวรรณกรรมโสเภณีจึงไม่เพียงเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงศีลธรรมเท่านั้น หากยังเปิดพื้นที่ในการทำความเข้าใจพลวัตทางสังคม อำนาจ วาทกรรม และอัตลักษณ์ของสตรีที่อยู่ชายขอบของระบบคุณค่ากระแสหลัก วรรณกรรมเหล่านี้สามารถทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนความขัดแย้งของค่านิยมในสังคมไทย รวมถึงตั้งคำถามต่อบทบาทของวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือในการเปิดเผยความจริงอันไม่พึงปรารถนาในชีวิตมนุษย์

บทวิเคราะห์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์การสะท้อนแนวคิดอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ภายในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย โดยเฉพาะในผลงาน “หญิงคนชั่ว” ของ ก. สุรางคนางค์, “สนิมสร้อย” ของ ’รงค์ วงษ์สวรรค์ และ “เลื่อมสลับลาย” ของ กฤษณา อโศกสิน ซึ่งล้วนมีตัวละครเอกที่ต้องเผชิญกับสภาวะชีวิตอันจำกัด ทว่ามีการแสดงออกถึงการเลือก การตัดสินใจ และการรับผิดชอบในลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดอัตถิภาวนิยมอย่างชัดเจน จากการวิเคราะห์ พบว่า ตัวละครโสเภณีในวรรณกรรมทั้งสามเรื่อง ไม่ได้ถูกนำเสนอในฐานะเหยื่อของโชคชะตาเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นปัจเจกบุคคลที่มีเสรีภาพในการเลือกทางเดินชีวิต แม้จะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดทางโครงสร้างสังคม เช่น ความยากจน การเลือกปฏิบัติ หรืออคติทางศีลธรรม ตัวละครเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ที่มุ่งหมาย (existence with intention) โดยเฉพาะในการตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตของตนเอง และยอมรับผลของการกระทำนั้นโดยไม่ปฏิเสธความรับผิดชอบ

แนวคิดเรื่อง “การมีอยู่มาก่อนสาระ” (Existence precedes essence) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของอัตถิภาวนิยม ปรากฏให้เห็นในลักษณะที่ตัวละครไม่ยอมจำกัดตนเองอยู่ภายใต้คำจำกัดความของสังคม เช่น คำว่า “หญิงชั่ว” หรือ “โสเภณี” แต่พยายามนิยามตนเองใหม่ผ่านการกระทำและเจตจำนงเสรี ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ ตัวละครใน “หญิงคนชั่ว” ที่แม้จะถูกสังคมตีตราว่าเป็นหญิงขายบริการ แต่ยังสามารถรักษาคุณธรรมและความเป็นมนุษย์ไว้ได้ภายใต้สภาวะชีวิตที่ถูกมองว่า “ต่ำต้อย” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของซาตร์ที่ว่า ความเป็นมนุษย์มิได้ขึ้นอยู่กับคำตัดสินของผู้อื่น แต่ขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเองและความ

จริงใจต่อตัวตนของตน วรรณกรรมเหล่านี้จึงสามารถถูกมองในฐานะพื้นที่ทางวาทกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ตั้งคำถามต่อค่านิยมกระแสหลัก พร้อมทั้งเข้าใจความซับซ้อนของการดำรงอยู่ในโลกที่ปราศจากความหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยการมีชีวิตอยู่อย่างมีสำนึกและการสร้างความหมายด้วยตนเองจึงถือเป็นสาระสำคัญของการดำรงอยู่ตามแนวคิดอัตถิภาวนิยม ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทยกลุ่มนี้

บทวิจารณ์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย

การวิจารณ์ในส่วนนี้มีเป้าหมายเพื่อพิจารณาผลกระทบและข้อจำกัดของการประยุกต์ใช้แนวคิดอัตถิภาวนิยมในบริบทของวรรณกรรมโสเภณี โดยเฉพาะในมิติของการสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพของปัจเจกบุคคลกับกรอบคุณค่าทางสังคม งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้แนวคิดอัตถิภาวนิยมจะส่งเสริมให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกและกำหนดความหมายให้แก่ชีวิตของตนอย่างอิสระ แต่ในทางปฏิบัติ การยึดถือเสรีภาพของปัจเจกเป็นศูนย์กลาง โดยปราศจากการเชื่อมโยงกับกรอบศีลธรรมส่วนรวม อาจนำไปสู่ความตึงเครียดระหว่างปัจเจกและสังคม รวมถึงการตั้งคำถามต่อความรับผิดชอบต่อผู้อื่นที่อยู่ร่วมในโครงสร้างเดียวกัน

ในวรรณกรรมที่ศึกษา แม้ผู้เขียนจะพยายามเสนอภาพชีวิตของโสเภณีในเชิงเข้าอกเข้าใจ โดยเปิดเผยความซับซ้อนทางอารมณ์และชีวิตภายในของตัวละคร แต่กระนั้น การเล่าเรื่องบางลักษณะก็อาจนำไปสู่การสร้างภาพเหมารวมรูปแบบใหม่ เช่น การถ่ายโอนภาพของ “ความชั่วร้าย” หรือ “การแสวงหาผลประโยชน์” จากตัวโสเภณีไปยังตัวละครอื่น เช่น แม่เล้า หรือบุคคลผู้มีอำนาจในระบบแสวงหาผลประโยชน์จากร่างกายผู้หญิง ซึ่งอาจก่อให้เกิดการลดทอนความหลากหลายของประสบการณ์ของตัวละครหญิง และเป็นอุปสรรคต่อการเข้าใจชีวิตของปัจเจกในแบบที่แนวคิดอัตถิภาวนิยมตั้งใจจะสะท้อน นอกจากนี้ การนำเสนอเสรีภาพของตัวละครโสเภณีในฐานะผู้เลือกอาชีพของตนเองอย่างเสรี อาจมองข้ามเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางเพศ และการขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่จำกัดเสรีภาพเชิงปฏิบัติ (practical freedom) ของตัวละคร และอาจทำให้แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมเหล่านี้กลายเป็นเพียงการให้ภาพของ “เสรีภาพเชิงอุดมคติ” มากกว่าการสะท้อนความจริงของชีวิตที่มีข้อจำกัดอย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมเหล่านี้ยังคงมีคุณูปการสำคัญในฐานะพื้นที่ทางวาทกรรมที่เปิดโอกาสให้เกิดการตั้งคำถามต่อกรอบศีลธรรมอันตายตัวของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความซับซ้อนของการดำรงอยู่ วรรณกรรมโสเภณีที่วิเคราะห์ในงานวิจัยนี้จึงมิได้มี

บทบาทเพียงในการสะท้อนหรือสนับสนุนแนวคิดอัตถิภาวนิยมเท่านั้น หากยังเป็นเครื่องมือวิจารณ์เชิงสังคมที่ท้าทายการนิยามความดี ความชั่ว และบทบาทของผู้หญิงในกรอบศีลธรรมไทยอย่างมีนัยสำคัญ

อภิปรายผล

การศึกษาแนวคิดอัตถิภาวนิยม

แนวคิดอัตถิภาวนิยม (Existentialism) โดยเฉพาะทฤษฎีของ ฌอง-ปอล ซาตร์ (Jean-Paul Sartre) ถือเป็นหนึ่งในแนวคิดทางปรัชญาที่ให้ความสำคัญอย่างมากกับความเป็นปัจเจกบุคคลและเสรีภาพในการเลือกของมนุษย์ ซาตร์ได้เสนอหลักการสำคัญว่า “การดำรงอยู่มาก่อนสาระ” (existence precedes essence) ซึ่งหมายความว่ามนุษย์ไม่ได้ถูกกำหนดโดยสาระหรือแก่นแท้ที่ตายตัวตั้งแต่แรกเกิด แต่จะต้องสร้าง “สาระ” หรือความหมายของตนเองขึ้นผ่านการกระทำและการเลือกในชีวิตจริง ในแง่นี้ ซาตร์มองว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเสรีภาพเต็มที่ในการตัดสินใจ แม้ว่าการเลือกนั้นจะมาพร้อมกับภาระหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างสูง เพราะทุกการกระทำของเราจะเป็นตัวกำหนดตัวตนและคุณค่าของชีวิตเราเอง นอกจากนี้ แนวคิดนี้ยังเน้นว่ามนุษย์ต้องเผชิญกับ “ความว่างเปล่า” หรือ “ความไร้ความหมายโดยพื้นฐาน” (absurdity) ของโลก ที่ไม่มีคำตอบหรือจุดหมายสุดท้ายที่แน่นอน ดังนั้นการที่แต่ละคนจะสร้างความหมายให้กับชีวิตนั้นจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านการมีสติและความรับผิดชอบต่อการเลือกของตนเอง งานวิจัยหลายชิ้นได้นำแนวคิดนี้ไปวิเคราะห์บทบาทของปัจเจกบุคคลในสังคมยุคสมัยใหม่ ซึ่งมักเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ความสับสน และความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Flynn, 2006) แนวคิดอัตถิภาวนิยมจึงช่วยเปิดมุมมองในการเข้าใจว่า แม้ในสถานการณ์ที่ดูเหมือนไม่มีความหมายหรือไร้ทิศทาง แต่ผู้คนยังสามารถสร้างความหมายของตนเองได้โดยอาศัยเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อการเลือกของตนเอง

ดังนั้น อัตถิภาวนิยมจึงไม่ได้เพียงแค่เป็นทฤษฎีทางปรัชญาเท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบคิดที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการตื่นรู้ในตนเอง การยอมรับความไม่แน่นอนของชีวิต และการมีเจตจำนงในการดำรงอยู่ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาทางจิตใจและการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน

การศึกษาวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทย

วรรณกรรมไทยที่นำมาวิเคราะห์ เช่น หญิงคนชั่ว ของ ก. สุรางคนางค์, สนิมสร้อย ของ ’รงค์ วงษ์สวรรค์ และ เลื่อมสลับลาย ของ กฤษณา อโศกสิน ได้แสดงให้เห็นภาพของตัวละครโสเภณีในมุมมองที่หลากหลายและมีความซับซ้อนทางด้านจิตใจและสังคม ไม่ได้จำกัดเพียงแค่การเป็นตัวแทนอาชีพบริการทางเพศเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งและความท้าทายที่พวกเธอเผชิญในชีวิตจริง ตัวละครเหล่านี้ถูกนำเสนอในฐานะมนุษย์ที่มีความรู้สึก มีความคิด และเผชิญกับแรงกดดันจากหลายมิติ ทั้งแรงกดดันจากสังคมที่มองโสเภณีด้วยทัศนคติในเชิงลบและตีตรา รวมถึงแรงกดดันทางศีลธรรมที่ซับซ้อนและอาจขัดแย้งกับความต้องการหรือความ

เป็นจริงของชีวิตตัวเอง นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงความทุกข์ทางจิตวิญญาณ การแสวงหาความหมายของชีวิต และการดิ้นรนเพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในโลกที่เต็มไปด้วยอคติและความไม่ยุติธรรม (กาญจนวัฒน์, 2559) ในบริบทนี้ แนวคิดของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault, 1977) เรื่องวาทกรรมและอำนาจในสังคมมีความสำคัญในการวิเคราะห์วรรณกรรมเหล่านี้ ฟูโกต์ชี้ให้เห็นว่าสังคมใช้วาทกรรมเพื่อควบคุมและกำหนดความหมายของ “ความปกติ” และ “ความเบี่ยงเบน” ผ่านกลไกของอำนาจที่แทรกซึมอยู่ในสถาบันและความคิดของผู้คน ตัวละครโสเภณีในวรรณกรรมจึงถูกตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ถูกอำนาจทางสังคมตีกรอบและกำหนดสถานะ แต่ในขณะเดียวกัน ตัวละครเหล่านี้ก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นปัจเจกที่มีความสามารถในการต่อสู้หรือท้าทายกรอบดังกล่าว ผ่านการเลือกและการแสดงออกของตนเอง

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวรรณกรรมโสเภณีในบริบทไทยจึงไม่เพียงแต่เป็นการอ่านเรื่องราวของบุคคลในอาชีพบริการทางเพศเท่านั้น แต่ยังเป็นการสำรวจมิติทางสังคม จิตวิทยา และวัฒนธรรม ที่ช่วยเปิดเผยความซับซ้อนของชีวิตมนุษย์ และบทบาทของอำนาจและวาทกรรมในการสร้างและจำกัดอัตลักษณ์ของบุคคลในสังคมไทย

การวิเคราะห์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณี

การวิเคราะห์ตัวละครโสเภณีในวรรณกรรมทั้งสามเรื่อง ได้แก่ หญิงคนชั่ว, สนิมสร้อย, และ เลื่อมสลับลาย พบว่า ตัวละครเหล่านี้สะท้อนแนวคิดอัตถิภาวนิยมอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะในแง่ของเสรีภาพในการเลือกและความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการกระทำ ตัวละครโสเภณีแม้จะถูกตีตราและถูกจำกัดด้วยกรอบสังคมที่ตัดสินอย่างรุนแรง แต่พวกเธอกลับมีความสามารถในการแสดงเจตจำนงเสรี เพื่อกำหนดและสร้างความหมายของชีวิตตนเอง ใน หญิงคนชั่ว ตัวละครหลักถูกตีตราในฐานะ “หญิงชั่ว” ตามภาพลักษณ์สังคมที่มองโสเภณีด้วยความไม่ยอมรับ แต่กลับสามารถรักษาคุณค่าความเป็นมนุษย์ในรูปแบบของความจริงใจต่อตัวตนของตนเอง (authenticity) ได้อย่างชัดเจน (Bakewell, 2016) นี่สะท้อนแนวคิดของซาตร์ที่ว่า “ความเป็นมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการตัดสินของผู้อื่น แต่ขึ้นอยู่กับการกระทำและความจริงใจต่อตัวตนของตนเอง” (Sartre, 1943) ซึ่งหมายความว่า มนุษย์แต่ละคนมีอำนาจในการสร้างตัวตนและนิยามความหมายของชีวิตผ่านทางการเลือกและการกระทำของตนเอง แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความไม่ยุติธรรมหรือการตีตราทางสังคมก็ตาม ตัวละครโสเภณีในวรรณกรรมเหล่านี้จึงไม่ได้เป็นเพียงเหยื่อของสภาพสังคมหรือบทบาทที่ถูกกำหนดมา แต่ยังเป็นตัวแทนของการต่อสู้ในระดับปัจเจก ที่แสดงออกถึงเสรีภาพในทางเลือกและความรับผิดชอบที่จะต้องแบกรับผลลัพธ์ทั้งด้านบวกและลบของชีวิตตนเอง การนำแนวคิดอัตถิภาวนิยมมาวิเคราะห์จึงช่วยทำให้เห็นมิติของมนุษย์ที่ลึกซึ้งกว่าเดิม คือการมีเจตจำนงเสรี แม้จะอยู่ในสภาพที่ถูกจำกัดหรือถูกกดดันก็ตาม นอกจากนี้ แนวคิดนี้ยังช่วยเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจตัวละครโสเภณีว่าเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตและเรื่องราวเฉพาะตัว ไม่ใช่เพียงภาพลักษณ์หรือตัวแทนอาชีพที่สังคมมองในแง่ลบเท่านั้น การยอมรับและเข้าใจเสรีภาพและความรับผิดชอบของตัวละครเหล่านี้

ในเชิงอัตถิภาวนิยมจึงเป็นกุญแจสำคัญในการถอดรหัสความหมายของวรรณกรรม และสะท้อนประเด็นทางสังคมอย่างลึกซึ้ง

การวิจารณ์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณี

แม้การนำแนวคิดอัตถิภาวนิยมมาวิเคราะห์ตัวละครโสเภณีในวรรณกรรมไทยจะช่วยเปิดมิติใหม่ในการเข้าใจเสรีภาพและความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล แต่ก็ยังมีข้อจำกัดและข้อวิพากษ์ในบริบทของวรรณกรรมโสเภณีอย่างชัดเจน เสรีภาพที่ตัวละครแสดงออกในงานวรรณกรรมบางเรื่องอาจเป็นเสรีภาพในเชิงอุดมคติ (idealized freedom) ที่ไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขความเป็นจริงในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการเลือกปฏิบัติทางเพศที่มีอิทธิพลอย่างแรงกล้าต่อชีวิตของหญิงโสเภณี (Beauvoir, 1949) ปัญหาเหล่านี้มักถูกลดทอนหรือมองข้ามในบางงานวรรณกรรม ซึ่งทำให้เสรีภาพของตัวละครดูเหมือนเป็นการเลือกอย่างสมบูรณ์โดยไม่มีข้อจำกัดจากบริบทสังคมที่แท้จริง การนำแนวคิดอัตถิภาวนิยมมาวิเคราะห์อาจนำไปสู่การสร้างภาพเหมารวมใหม่ๆ ที่ลดความหลากหลายของประสบการณ์และความเป็นจริงที่ซับซ้อนของผู้หญิงในอาชีพนี้ได้ (กาญจนวัฒน์, 2559) เช่น การเน้นเพียงความรับผิดชอบส่วนบุคคลโดยไม่พิจารณาถึงปัจจัยโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่กดทับและจำกัดทางเลือกของพวกเธอ ทำให้บางครั้งวรรณกรรมอาจดูเหมือนว่าตัวละครโสเภณีเป็นผู้มีอำนาจและเสรีภาพเต็มที่เกินกว่าความจริง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีข้อจำกัดเหล่านี้ วรรณกรรมโสเภณีไทยเหล่านี้ก็ยังมีคุณูปการสำคัญในการเปิดพื้นที่ทางวาทกรรมเพื่อท้าทายค่านิยมและมาตรฐานทางศีลธรรมแบบดั้งเดิมของสังคมไทยได้อย่างทรงพลัง พวกเขาช่วยผลักดันให้เกิดการตั้งคำถามกับการตีตราและความไม่เป็นธรรมทางสังคม อีกทั้งยังช่วยสร้างความเข้าใจต่อความหลากหลายของประสบการณ์ชีวิตหญิงโสเภณีในมิติที่ลึกซึ้งกว่าการมองแบบผิวเผิน

ดังนั้น การวิจารณ์แนวคิดอัตถิภาวนิยมในบริบทนี้จึงเป็นการเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการผสมผสานมุมมองหลากหลาย ทั้งมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เข้าไปในกรอบวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครบถ้วนและสมจริงยิ่งขึ้นต่อชีวิตและบทบาทของตัวละครโสเภณีในวรรณกรรมไทย

สรุป

งานวิจัยนี้มีคุณค่าทางวิชาการอย่างสูงในหลายมิติ โดยเฉพาะในด้านการศึกษาวรรณกรรมและปรัชญาอัตถิภาวนิยม ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นความหมายของการดำรงอยู่และการตัดสินใจในฐานะมนุษย์อย่างแท้จริง การนำแนวคิดอัตถิภาวนิยมมาศึกษาวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทยถือเป็นการเปิดมุมมองใหม่ที่ท้าทายการตีความเดิม ๆ ที่มักจะมองตัวละครโสเภณีในมิติที่ตื้นเขินหรือเชิงลบเพียงอย่างเดียว งานวิจัยนี้จึงช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจถึงความซับซ้อนและความหลากหลายของตัวละครเหล่านี้ในแง่มุมของความเป็นมนุษย์ ความรู้สึก และการต่อสู้กับความเป็นจริงในชีวิต นอกจากนี้ งานวิจัยยังช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการในวงการวรรณกรรม

ไทย เนื่องจากแนวคิดอัตถิภาวนิยมยังไม่ถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในการวิเคราะห์วรรณกรรมกลุ่มนี้ การศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการสะท้อนแนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีจึงช่วยส่งเสริมการพัฒนาทฤษฎีวรรณกรรมและวิธีการวิเคราะห์ที่หลากหลายและทันสมัยมากขึ้น ในแง่ของการศึกษาเชิงวิชาการ งานวิจัยนี้ยังเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญสำหรับนักวิจัย นักศึกษา และผู้สนใจในด้านวรรณกรรมไทยและปรัชญา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและวิจัยต่อยอดในอนาคต อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการพูดคุยและถกเถียงทางวิชาการในวงกว้างเกี่ยวกับบทบาทของโสเภณีในสังคมไทย ผ่านเลนส์ของปรัชญาอัตถิภาวนิยม ซึ่งจะช่วยขยายขอบเขตความรู้และความเข้าใจต่อประเด็นทางสังคม วัฒนธรรม และมนุษยศาสตร์ในภาพรวม

โดยรวม งานวิจัยนี้ไม่เพียงแต่เพิ่มมิติใหม่ให้กับการวิเคราะห์วรรณกรรมไทย แต่ยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความตระหนักในความหลากหลายของประสบการณ์มนุษย์ที่ถูกนำเสนอในวรรณกรรมโสเภณี ทำให้เกิดความรู้และมุมมองที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อทั้งตัววรรณกรรมและบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มีการเสนอแนวทาง ด้านนโยบาย แก้ปัญหาวาทกรรมโสเภณีไทยในยุคสมัยก่อนการพัฒนายุคสมัยแห่งการพัฒนาและยุคปัจจุบัน เพื่อให้เข้าใจบริบทของสังคมที่ชัดเจน

2. กำหนดนโยบายโสเภณีสู่การปฏิบัติ แต่เนื่องจากบริบททางสังคมไทยยุคปัจจุบันที่มีความแตกต่างจากในอดีตของทั้งสองยุคที่ผ่านมา

3. ควรผลักดันให้นักเขียนไทย สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรม ตีแผ่มุมมองทางสังคมอีกด้าน หรือหลายด้าน เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโสเภณี ระหว่างนักเขียนไทยและต่างประเทศ เพื่อเข้าใจความแตกต่างและความเหมือนในมุมมองทางวรรณกรรม

2. วิจัยปรัชญาแนวคิดทางสัจจนิยมเกี่ยวกับโสเภณีในสังคมไทย เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาและปัญหาสังคมในบริบทไทย

3. วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับโสเภณีในประเทศ โดยใช้หลักการทางปรัชญาเป็นกรอบแนวคิด เพื่อหาทางออกที่เหมาะสมและยั่งยืน

4. ศึกษาวัฒนธรรมและปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของโสเภณีในสังคมไทย เพื่อทำความเข้าใจบริบทและต้นตอของปัญหา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับโสเภณีในบริบทสังคมไทยยุคปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติและมุมมองทางสังคม

2. ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีของนักเขียนไทยและต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสังคม

3. วิจัยนโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหาโสเภณีในประเทศไทย พร้อมเสนอแนวทางปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน

4. วิเคราะห์บทบาทของวรรณกรรมในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและวัฒนธรรมสังคมที่เกี่ยวข้องกับโสเภณี

5. ศึกษาปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของโสเภณีในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

กาญจนวัฒน์, ก. (2559). *การศึกษาอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมโสเภณีไทย.* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จินตนา ดำรงเลิศ. (2548). *อัตถิภาวนิยมกับมนุษย์: แนวคิดและการประยุกต์ม.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เจตนา นาควัชระ. (2542). *โลกสมมติในวรรณกรรมและชีวิตจริง*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ดวงมน จิตร์จำนงค์. (2523). *วรรณกรรมกับสังคมไทย*. สำนักพิมพ์วิทยาลัยครู.

ธารทิพย์ แก้วทิพย์. (2564). *เสรีภาพและความรับผิดชอบในอัตถิภาวนิยม*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์.

นพมาตร พวงสุวรรณ. (2545). *นวนิยายกับการสะท้อนสังคมไทย*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พินิจ รัตนกุล. (2549). *ปรัชญาและวรรณกรรม: การบูรณาการแนวคิด*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิริยา ถาวรชัยสิทธิ์. (2547). *ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของโสเภณีไทย*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

วนิดา บำรุงไทย. (2544). *วัฒนธรรมแห่งชีวิตในวรรณกรรมไทย*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ยศ สันตสมบัติ. (2536). *ชื่อหนังสือเกี่ยวกับโสเภณีและสังคม*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อรสา แสงเงิน. (2564). *โสเภณีในสังคมไทย: ปรากฏการณ์และบริบททางวัฒนธรรม*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ.

Bakewell, S. (2016). *At the existentialist café: Freedom, being, and apricot cocktails.* Other Press.

Beauvoir, S. de. (1949). *The second sex* (H. M. Parshley, Trans.). Vintage Books. (Original work published 1949)

Camus, A. (1942). *The stranger* (M. Ward, Trans.). Vintage International. (Original work published 1942)

Flynn, T. (2006). *Existentialism: A very short introduction*. Oxford University Press.

Foucault, M. (1977). Discipline and punish: The birth of the prison (A. Sheridan, Trans.). Pantheon Books. (Original work published 1975)

Sartre, J.-P. (1943). Being and nothingness: An essay in phenomenological ontology (H. Barnes, Trans.). Philosophical Library. (Original work published 1943)

Sartre, J.-P. (1946). *Existentialism is a humanism* (P. Mairet, Trans.). Yale University Press. (Original work published 1946)

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Effect Of Bright Light Therapy on Anxiety, Depression and Quality of Life of Stroke Patients at Thai Red Cross Rehabilitation Center

ผลของการบำบัดด้วยแสงจ้าต่อความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า และคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง ณ ศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย

Rudee Taechathepravith [1]*, Sookjaroen Tangwongchai[2], & Thavatchai Tayjasanant[3]*

พุฎี เตชะเทพประวิทย์[1]*, สุขเจริญ ตั้งวงษ์ไชย[2], & ธวัชชัย เตชัสอนันต์[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Rudee Taechathepravith *
พุฎี เตชะเทพประวิทย์
Faculty of Medicine, Chulalongkorn University,Thailand.
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: rudee.lcsw@gmail.com

2. Sookjaroen Tangwongchai *
สุขเจริญ ตั้งวงษ์ไชย
Faculty of Medicine, Chulalongkorn University,Thailand.
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: sookjaroen@gmail.com

3. Thavatchai Tayjasanant*
ธวัชชัย เตชัสอนันต์
Faculty of Engineering, Chulalongkorn University, Thailand.
คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: thavatchai.t@chula.ac.th

คำสำคัญ:
การบำบัดด้วยแสงจ้า ,คุณภาพชีวิต, โรคหลอดเลือดสมอง, ความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า

Keywords:
Bright Light Therapy, Quality of Life, Stroke, Anxiety and Depression

Article history:
Received: 29/04/2025
Revised: 22/05/2025
Accepted: 30/07/2025
Available online: 12/08/2025

ABSTRACT

Bright light therapy has emerged as a promising approach for enhancing sleep quality and overall quality of life, particularly among stroke patients who frequently experience sleep disturbances. This study aimed to investigate the effects of bright light therapy at an intensity of 7,500 lux on anxiety, depression, and quality of life in stroke patients. Data were collected from 25 participants undergoing rehabilitation at the Thai Red Cross Rehabilitation Center over a four-week period across three time points: before therapy, during therapy, and after therapy completion. Outcomes were assessed using standardized instruments, including evaluations of anxiety and depression levels, as well as quality of life scores. Statistical analyses were performed using t-tests. The results indicated that bright light therapy significantly improved anxiety, depression, and quality of life without any severe adverse effects. These findings suggest that bright light therapy at 7,500 lux is a safe and effective strategy for promoting health outcomes among stroke patients.

How to Cite:
Taechathepravith, R. et al. (2025). Effect Of Bright Light Therapy on Anxiety, Depression and Quality of Life of Stroke Patients at Thai Red Cross Rehabilitation Center. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*)*, 236-248.

บทคัดย่อ

การบำบัดด้วยแสงจ้า (Bright Light Therapy) เป็นแนวทางการรักษาที่ได้รับความสนใจในด้านการส่งเสริมการนอนหลับและคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองซึ่งมักประสบปัญหาการนอนหลับ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการบำบัดด้วยแสงจ้าความเข้ม 7,500 ลักซ์ ต่อความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า และคุณภาพชีวิตของผู้ป่วย โดยเก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมจำนวน 25 คน ที่เข้ารับการรักษา ณ ศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ ใน 3 ช่วงเวลา ได้แก่ ก่อนการบำบัดด้วยแสงจ้า ระหว่างการบำบัดด้วยแสงจ้า และหลังสิ้นสุดการบำบัดด้วยแสงจ้า การวัดผลดำเนินการโดยใช้แบบประเมินมาตรฐาน ตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินประกอบด้วย ผลการประเมินความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า และผลคะแนนคุณภาพชีวิต ผลการวิเคราะห์ทางสถิติด้วย t-test พบว่าการบำบัดด้วยแสงจ้ามีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า คุณภาพชีวิต โดยไม่พบผลข้างเคียงรุนแรง การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการบำบัดด้วยแสงจ้าความเข้ม 7,500 ลักซ์ เป็นแนวทางที่มีศักยภาพและปลอดภัยในการส่งเสริมสุขภาพในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง

บทนำ

โรคหลอดเลือดสมอง (Stroke) เป็นโรคที่มีอัตราการเสียชีวิตและการทุพพลภาพสูงตามข้อมูลจากองค์การอนามัยโลกในปี 2022 ซึ่งระบุว่าโรคหลอดเลือดสมองเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับที่สองและเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้อายุขัยเฉลี่ยลดลง รวมถึงการเกิดความพิการในประชากรจำนวนมาก ผู้ที่รอดชีวิตจากโรคหลอดเลือดสมองมักเผชิญกับความยากลำบากทางร่างกาย เช่น อัมพฤกษ์อัมพาต สูญเสียความสามารถในการเคลื่อนไหว ความรู้สึกหรือการมองเห็น รวมถึงความบกพร่องทางด้านการคิดและความจำ ซึ่งเป็นผลกระทบที่มีความรุนแรงทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้ผู้ป่วยต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างยาวนาน หนึ่งในปัญหาที่พบได้บ่อยในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองคืออาการนอนไม่หลับ (Insomnia) ซึ่งส่งผลกระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อผู้ป่วยไม่สามารถนอนหลับได้อย่างเพียงพอ ก็จะนำไปสู่ความเหนื่อยล้า ขาดความสดชื่นหลังจากการตื่นนอน ส่งผลให้เกิดการบกพร่องในการคิดและความจำ รวมถึงการขัดขวางกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยลดลง นอกจากนี้ ยังพบว่าอาการนอนไม่หลับยังสามารถทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ เช่น ภาวะซึมเศร้าและวิตกกังวล โดยมีการศึกษาที่ระบุว่า ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มีปัญหาการนอนหลับมีคุณภาพชีวิตที่ลดลงในทุกด้าน ($p<0.005$) ซึ่งได้แก่ ความรู้สึกเหน็ดเหนื่อย ขาดสมาธิ และการหลับในช่วงกลางวันที่มาก

เกินไป การบำบัดด้วยแสงจ้า (Bright Light Therapy) เป็นหนึ่งในแนวทางการรักษาที่ได้รับการยอมรับในต่างประเทศในการจัดการกับความผิดปกติของจังหวะชีวิต (Circadian Rhythm) โดยใช้แสงในระดับความเข้มสูงระหว่าง 2,500 ถึง 10,000 ลักซ์ เพื่อกระตุ้นการหลั่งของฮอร์โมนเซโรโทนินและยับยั้งการหลั่งของเมลาโทนิน ซึ่งเป็นฮอร์โมนที่เกี่ยวข้องกับการนอนหลับ การใช้แสงในช่วงเช้าเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการฟื้นฟูการนอนหลับและสามารถนำไปใช้ในการรักษาผู้ที่มีปัญหาการนอนหลับแบบผิดปกติ เช่น Delayed Sleep Phase Syndrome (DSPS) หรืออาการนอนไม่หลับจากภาวะผิดปกติของนาฬิกาชีวภาพ แม้การบำบัดด้วยแสงจ้าจะได้รับความนิยมในประเทศตะวันตก แต่ในประเทศไทยยังมีงานวิจัยที่จำกัดเกี่ยวกับการใช้แสงจ้าในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง แม้ว่าจะมีการศึกษาบางชิ้นที่ยืนยันถึงผลบวกต่อคุณภาพการนอนหลับและการฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายและจิตใจของผู้ป่วย แต่ยังไม่มีการศึกษาที่ครอบคลุมถึงผลกระทบระยะยาวของการบำบัดด้วยแสงจ้าในกลุ่มผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในประเทศไทย

จากการศึกษาผลกระทบของการบำบัดด้วยแสงจ้าในต่างประเทศ งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการบำบัดด้วยแสงจ้าในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในประเทศไทย โดยเน้นศึกษาผลต่อความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้าและคุณภาพชีวิตของผู้ป่วย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและรักษาภาวะนอนไม่หลับในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในอนาคต

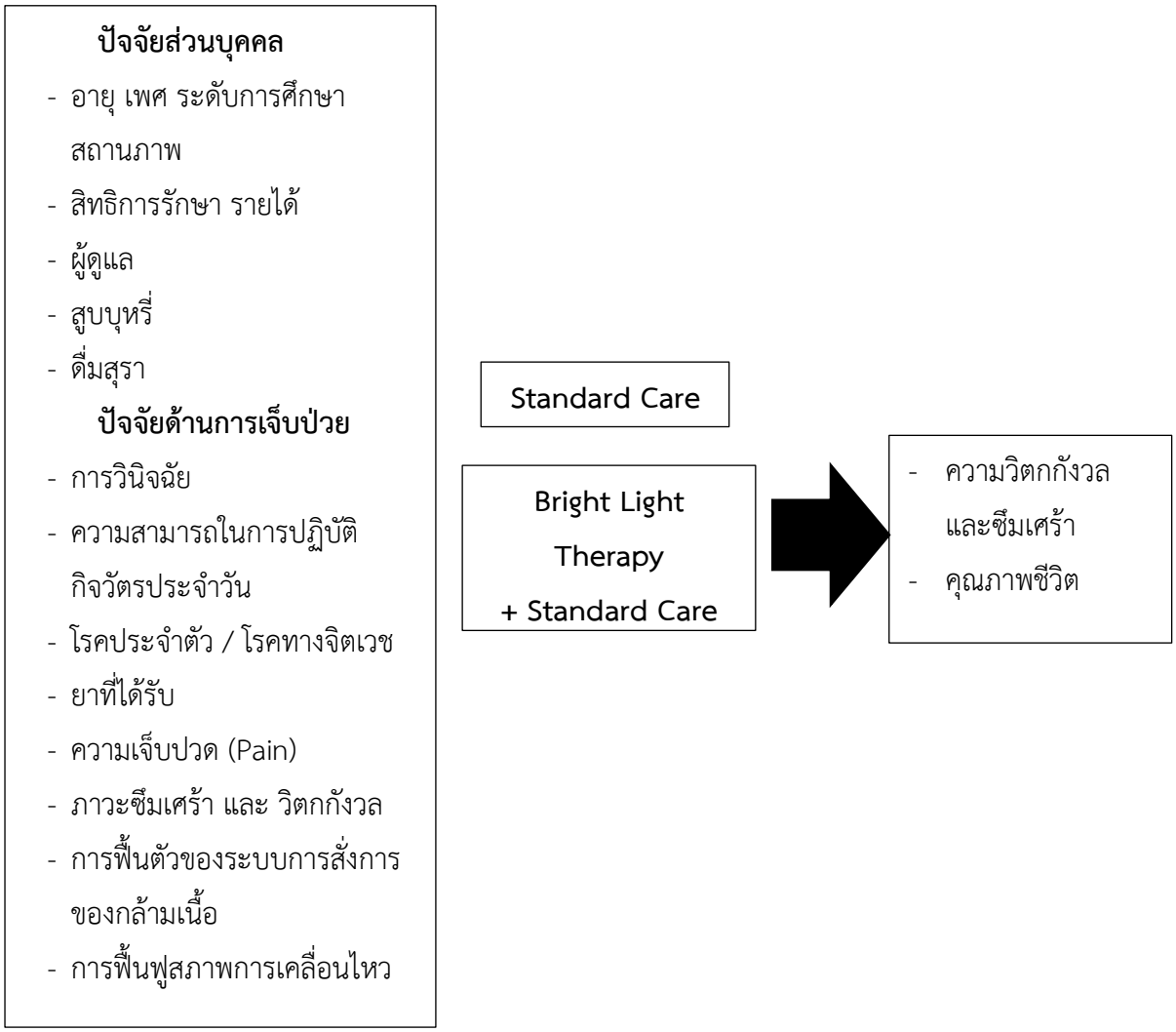
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การบำบัดด้วยแสงจ้า (Bright Light Therapy: BLT) เป็นแนวทางการบำบัดที่มีพื้นฐานจากหลักการกระตุ้นระบบนาฬิกาชีวภาพ (Circadian Rhythm) ผ่านการให้แสงที่มีความเข้มในระดับสูง โดยเฉพาะแสงความเข้มระหว่าง 7,500–10,000 ลักซ์ ในช่วงเวลาเช้าหลังตื่นนอน (van Maanen et al., 2016; Pail et al., 2011) แสงจ้าดังกล่าวมีผลต่อแกนไฮโปทาลามัส–พิทูอิทารี–อะดรีนัล (HPA axis) และกระตุ้นการหลั่งของสารเซโรโทนิน ซึ่งเป็นสารสื่อประสาทที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์และความสมดุลทางจิตใจ ขณะเดียวกันยังช่วยยับยั้งการหลั่งเมลาโทนินในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม ส่งผลต่อการปรับเวลานอนหลับ–ตื่นให้สอดคล้องกับเวลาชีวภาพตามธรรมชาติของร่างกาย (Kim et al., 2021; Lei et al., 2021) ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองจำนวนมากมีแนวโน้มประสบกับความผิดปกติของการนอนหลับ เช่น นอนไม่หลับ หลับไม่ลึก หลับ ๆ ตื่น ๆ ตลอดคืน ซึ่งมักสัมพันธ์กับตำแหน่งของรอยโรคที่กระทบต่อสมองส่วนที่ควบคุมนาฬิกาชีวภาพ (Circadian Rhythm) เช่น suprachiasmatic nucleus (SCN) หรือ brainstem (Bassetti et al., 2020) ความผิดปกติของการนอนดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการเพิ่มความเสี่ยงของภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และคุณภาพชีวิตที่ถดถอย (Xie et al., 2020; Zhou et al., 2021) ซึ่งในทางคลินิกจำเป็นต้องได้รับการบำบัดควบคู่ไปกับการฟื้นฟูร่างกาย การใช้การบำบัดด้วยแสงจ้าในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น เนื่องจากพบว่าการให้แสงจ้าอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลา 2–6 สัปดาห์ มีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการลดระดับคะแนนภาวะซึมเศร้าและความวิตกกังวล ทั้งยังช่วยให้คะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้นตามลำดับ (Kim et al., 2022; Lindskov et

al., 2021) นอกจากนี้ ผลการศึกษาของ Lei และคณะ (2021) ยังแสดงให้เห็นว่าการบำบัดด้วยแสงจ้าเพิ่มช่วงเวลาการนอนหลับลึก (Deep Sleep) และลดระยะเวลาการนอนหลับตื้นลงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งมีส่วนช่วยต่อการฟื้นตัวของระบบประสาทและสมรรถภาพโดยรวม

ในบริบทของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองการบำบัดด้วยแสงจ้าจึงถือเป็นแนวทางที่มีศักยภาพสูง เนื่องจากสามารถช่วยปรับสมดุลทางชีวภาพที่บกพร่อง ฟื้นฟูระบบการหลับ–ตื่นที่ถูกรบกวนจากรอยโรคทางสมอง และส่งเสริมให้เกิดผลลัพธ์ทางจิตวิทยาที่ดีขึ้น อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการฟื้นฟูทางกายภาพและจิตสังคมในภาพรวมได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาประสิทธิผลของการบำบัดด้วยแสงจ้าในกลุ่มผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง โดยพิจารณาผลลัพธ์ในด้านภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และคุณภาพชีวิต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการบำบัดด้วยแสงจ้าต่อความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้าของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่เข้ารับการรักษา ณ ศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการบำบัดด้วยแสงจ้าต่อคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่เข้ารับการรักษา ณ ศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย

สมมติฐานการวิจัย

ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการบำบัดด้วยแสงจ้าจะมีความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า และคุณภาพชีวิตแตกต่างจากก่อนได้รับการบำบัดด้วยแสงจ้า

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบ Randomized Control Study เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของ การบำบัดด้วยแสงจ้าด้วยอุปกรณ์ที่พัฒนาขึ้นใหม่โดยรองศาสตราจารย์ ดร. ธวัชชัย เตชัสอนันต์ ภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปรียบเทียบกับการบำบัดตามมาตรฐานของศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย ต่อคุณภาพการนอนหลับ และคุณภาพชีวิต ในผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษา ณ ศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่เข้ารับการรักษา ณ ศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ทุกเพศ สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ไม่มีภาวะสมองเสื่อม โดยมีค่า TMSE ≥23 คะแนน และ มีระดับความสามารถในการดูแลตนเองในระดับ moderately severe dependence มีผลแบบประเมินความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวัน ≥9 คะแนน จำนวน 25 คน

เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบบันทึกข้อมูลการเจ็บการรักษาจากเวชระเบียน แบบประเมิน TMSE แบบประเมิน ADL, Brunnstrom stage of motor recovery, ความเจ็บปวด (Pain score), STREAM, Stop Bang questionnaire, HADS, WHOQOL, อุปกรณ์ – เครื่อง Bright light therapy ความสว่าง 7,500 ลักซ์

วิธีการดำเนินการวิจัย ช่วงควบคุม (สัปดาห์ที่ 1-2) กลุ่มตัวอย่างได้รับการรักษามาตรฐานตามแผนการรักษาของแพทย์ ได้แก่ การฝึกกายภาพบำบัดและกิจกรรมบำบัดวันละ 4 ชั่วโมง แบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา (8.00–10.00 น., 10.00–12.00 น., 13.00–15.00 น.) โดยผู้ป่วยแต่ละรายจะได้รับการฝึก 2 ช่วงเวลาต่อวันตามการจัดสรรของทีมการรักษา ช่วงเวลาที่เหลือให้พักผ่อนบนห้องพักผู้ป่วย ช่วงทดลอง (สัปดาห์ที่ 3-4) กลุ่มตัวอย่างยังคงได้รับการรักษามาตรฐานเหมือนช่วงควบคุม และเพิ่มเติมการบำบัดด้วยแสงจ้า (Bright Light Therapy)

ควบคู่ไปด้วย โดยให้แสงในตอนเช้า 7.00 – 7.45 น. การเลือกเวลาเช้าเพื่อการบำบัดมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูวงจรการหลับ-ตื่นของผู้ป่วยให้เป็นปกติยิ่งขึ้น การดำเนินการมีรายละเอียดดังนี้ 1) ใช้แสง LED สี cool-white ความสว่าง 7,500 ลักซ์ ซึ่งปลอดภัยต่อดวงตา 2) จัดอุปกรณ์ให้แสงจ้า (ขนาด 26×35×7 เซนติเมตร) ไว้ตรงข้ามตัวผู้ป่วย ห่างจากดวงตา 75 เซนติเมตร 3) ผู้ป่วยนั่งศีรษะสูง 45 องศา ไม่จ้องแสงโดยตรง และอยู่ในตำแหน่งคงที่ตลอดการบำบัด 3) ให้แสงจ้านาน 45 นาทีทุกเช้า เวลา 7.00–7.45 น. โดยในระหว่างการบำบัดผู้ป่วยสามารถทำกิจกรรมอื่นบนเตียงได้

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การทดสอบทางสถิติแบบ t-test สำหรับตัวอย่างที่มีการวัดซ้ำ เพื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยในแต่ละช่วงเวลา ผลการวิเคราะห์นำเสนอในรูปแบบตาราง โดยแสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความแตกต่างเฉลี่ย (Mean Difference) ค่าสถิติ t และค่า p เพื่อแสดงนัยสำคัญทางสถิติ

จริยธรรมการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ์ โครงการวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเภท Full Board เลขที่โครงการ 0207/66 โดยการดำเนินการวิจัยทั้งหมดเป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ได้แก่ หลักความเคารพในบุคคล (Respect for Persons) หลักการให้ประโยชน์และไม่ก่อให้เกิดอันตราย (Beneficence/Non-maleficence) และหลักความยุติธรรม (Justice) ผู้เข้าร่วมวิจัยได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และโปร่งใสเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ขั้นตอน ความเสี่ยง และสิทธิ์ของตน ก่อนการให้ความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยอย่างอิสระ โดยไม่มีการใช้สิ่งจูงใจหรือการบังคับ และมีสิทธิ์ปฏิเสธหรือถอนตัวจากการศึกษาทุกขั้นตอนโดยไม่เสียสิทธิ์ใด ๆ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแบบสอบถามและการทดลองจะได้รับการรักษาความลับอย่างเข้มงวด โดยไม่มีการระบุตัวตนของผู้เข้าร่วมวิจัยในรายงานหรือการนำเสนอผลการศึกษา เพื่อคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ การเข้าร่วมการวิจัยมีความเสี่ยงในระดับต่ำ (minimal risk) เช่น อาการปวดศีรษะ คลื่นไส้ หรือดวงตาอ่อนล้า ซึ่งไม่เกินกว่าความเสี่ยงที่พบได้ในชีวิตประจำวัน และไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพหรือสถานะของผู้เข้าร่วมในระยะยาว

ผลการวิจัย

การศึกษานี้วิเคราะห์ผลของการบำบัดด้วยแสงจ้าในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากสามช่วงเวลา ได้แก่ ก่อนการบำบัด (T1; Baseline) หลังการบำบัดวันแรก (T2; Day 1) และหลังการบำบัดครบ 30 วัน (T3; Day 30) เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงในด้านความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า และคุณภาพชีวิต

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (n=25)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน(%)
เพศ, n(%)	
ชาย	18(72%)
หญิง	7(28%)
อายุ (ปี), mean(SD)	63.4 ± 12.4
ระดับการศึกษา, n(%)	
ประถมศึกษา-มัธยมศึกษา	5(20%)
ปวช/ปวส/อนุปริญญา	1(4%)
ปริญญาตรี	16(64%)
สูงกว่าปริญญาตรี	3(12%)
ประวัติการใช้สารเสพติด	
ไม่เคยใช้	25(100%)
ประวัติการใช้แอลกอฮอล์, n(%)	
ไม่เคยใช้	14(56%)
เคยใช้แต่หยุดใช้แล้ว (6 เดือน)	2(8%)
เคยใช้แต่หยุดใช้แล้ว (มากกว่า 6 เดือน)	9(36%)
ประวัติการใช้ยานอนหลับ, n(%)	
ไม่เคยใช้	21(84%)
ปัจจุบันยังใช้อยู่	4(16%)
โรคประจำตัว, n(%)	
มี	21(84%)
ไม่มี	4(16%)

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างในการทดลองจำนวน 25 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 72.0) มีอายุเฉลี่ย 63.5 ปี (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอายุเท่ากับ 12.4 ปี) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 64.0) ไม่มีประวัติการใช้สารเสพติด (ร้อยละ 100.0) ส่วนใหญ่ไม่เคยใช้แอลกอฮอล์ (ร้อยละ 56.0) ไม่เคยใช้ยานอนหลับ (ร้อยละ 84.0) และมีโรคประจำตัว (ร้อยละ 84.0)

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ผลการประเมินความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า ก่อนและหลังการรักษา

HADs	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ยของความต่าง (T3-T1)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต่าง (T3-T1)	t	P
ความวิตกกังวล						
ก่อนการบำบัดด้วยแสงจ้า	4.880	4.657	1.560	1.260	6.184	**0.000****
หลังการบำบัดด้วยแสงจ้า	3.320	4.059				
ภาวะซึมเศร้า						
ก่อนการบำบัดด้วยแสงจ้า	5.480	4.263	1.320	1.464	4.058	**0.000****
หลังการบำบัดด้วยแสงจ้า	4.160	3.362				

**$p < 0.05$, $p < 0.01$

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างในการทดลองมีความวิตกกังวลก่อนการบำบัดด้วยแสงจ้ากับหลังการบำบัดด้วยแสงจ้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่ความวิตกกังวลก่อนการบำบัดด้วยแสงจ้าสูงกว่าหลังการรบำบัดด้วยแสงจ้า

กลุ่มตัวอย่างในการทดลองมีภาวะซึมเศร้าก่อนการบำบัดด้วยแสงจ้ากับหลังการบำบัดด้วยแสงจ้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่าภาวะซึมเศร้าก่อนการบำบัดด้วยแสงจ้าสูงกว่าหลังการบำบัดด้วยแสงจ้า

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ผลการประเมินระดับคุณภาพชีวิต ก่อนและหลังการรักษา

WHO-QOL	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ยของความต่าง (T3-T1)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต่าง (T3-T1)	t	P
ก่อนการบำบัดด้วยแสงจ้า	88.080	19.050	2.000	1.957	2.973	0.004**
หลังการบำบัดด้วยแสงจ้า	90.080	18.535				

$^{**}p < 0.05$, $\boldsymbol{p} < 0.01$

จากการวิเคราะห์ผลของการบำบัดด้วยแสงจ้าในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองตามตารางที่ 3 พบว่า การบำบัดมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรด้านคุณภาพชีวิต ดังนี้ คุณภาพชีวิต (WHOQOL) ผลการเปรียบเทียบระหว่าง ก่อนบำบัด และ หลังบำบัด พบว่าคะแนน WHOQOL เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t = 2.973, p = 0.004) แสดงให้เห็นว่าการบำบัดด้วยแสงจ้ามีผลต่อการเพิ่มขึ้นของคุณภาพชีวิตของผู้ป่วย

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย (n=25)

ตัวแปร	Day 1, mean (SD)	Day 30, mean (SD)
HADS-Anxiety	4.88±4.66	3.32±4.06
HADS-Depression	5.48±4.26	4.16±3.36
WHOQOL	88.08±19.05	90.08±18.53

จาก ตารางที่ 4 พบว่า การบำบัดด้วยแสงจ้า (Bright Light Therapy) มีผลในการปรับปรุงหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการนอนหลับและสุขภาพของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองตามค่าเฉลี่ยที่วัดได้จากตัวแปรต่างๆ ในการทดลอง ดังนี้

1) ระดับความวิตกกังวลของผู้ป่วย (HADS-Anxiety) ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.001$) โดยมีการลดลงเฉลี่ย 1.56 คะแนน แสดงให้เห็นว่าการบำบัดด้วยแสงจ้ามีประสิทธิภาพในการลดความวิตกกังวลในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง

2) ระดับภาวะซึมเศร้า (HADS-Depression) ของผู้ป่วยลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.001$) โดยมีการลดลงเฉลี่ย 1.32 คะแนน แสดงให้เห็นว่าการบำบัดด้วยแสงจ้ามีประสิทธิผลในการลดระดับภาวะซึมเศร้าในกลุ่มผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง

3) คุณภาพชีวิต (WHOQOL) ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณภาพชีวิต (WHOQOL) พบว่าเพิ่มขึ้นจาก 88.00 คะแนนในช่วงก่อนการบำบัดเป็น 90.08 คะแนนหลังการบำบัดครบ 30 วัน ซึ่งแสดงถึงการปรับปรุงในด้านการรับรู้และความสุขภาพที่ดีขึ้นของผู้ป่วยหลังการบำบัดด้วยแสงจ้า

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลของการบำบัดด้วยแสงจ้าต่อภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวลและคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง ผลการศึกษาพบว่า หลังจากได้รับการบำบัดด้วยแสงจ้า ผู้ป่วยมีระดับภาวะซึมเศร้า (HADS-Depression) และความวิตกกังวล (HADS-Anxiety) ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) โดยค่าเฉลี่ยของระดับความซึมเศร้าลดลง 1.32 คะแนน และความวิตกกังวลลดลง 1.56 คะแนน

ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งของการวิจัย ผลลัพธ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้จากกลไกของแสงจ้าที่กระตุ้นระบบนาฬิกาชีวภาพ (circadian rhythm) และส่งผลต่อการหลั่งสารสื่อประสาทที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ได้แก่ เซโรโทนิน และการยับยั้งเมลาโทนินในช่วงเวลากลางวัน (Lei et al., 2021; Kim et al., 2022) กลไกเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูสภาวะทางอารมณ์ของผู้ป่วยภายหลังจากภาวะสมองบาดเจ็บ โดยเฉพาะผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มักประสบปัญหาความเครียดเรื้อรัง อารมณ์หดหู่ และการนอนหลับผิดปกติ

ทั้งนี้ งานวิจัยก่อนหน้าได้แสดงให้เห็นว่าการบำบัดด้วยแสงจ้ามีประสิทธิผลในกลุ่มผู้ป่วยที่มีภาวะซึมเศร้าเรื้อรัง (Lindskov et al., 2021) และในกลุ่มผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มีปัญหานอนไม่หลับร่วมกับภาวะซึมเศร้า (Chellappa et al., 2019) โดยการบำบัดด้วยแสงช่วยกระตุ้นการทำงานของระบบพาราซิมพาเธติก ซึ่งมีผลลดระดับคอร์ติซอลในกระแสเลือดและส่งเสริมการผ่อนคลายอย่างเป็นระบบ ในส่วนของคุณภาพชีวิต (WHOQOL-BREF) ผลการประเมินหลังการบำบัดพบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนเพิ่มขึ้นจาก 88.08 เป็น 90.08 โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.004$) ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่สองของการวิจัย การเพิ่มขึ้นของคุณภาพชีวิตสะท้อนถึงกระบวนการฟื้นฟูทางร่างกายและจิตใจอย่างต่อเนื่อง และยืนยันว่าการบำบัดด้วยแสงจ้ามิได้ส่งผลเฉพาะทางด้านอารมณ์ แต่ยังครอบคลุมถึงความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมด้วย (World Health Organization, 1997) นอกจากนี้ ผลการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพชีวิตมีลักษณะของ “Delayed Response” ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Lichstein et al. (2020) ที่ระบุว่าความรู้สึกถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นผลลัพธ์ระยะยาวที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ทั้งด้านพฤติกรรม อารมณ์ และปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ผู้ป่วยจำเป็นต้องใช้เวลาในการปรับตัว โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในระยะฟื้นตัวจากโรคหลอดเลือดสมอง

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษานี้สนับสนุนว่าการบำบัดด้วยแสงจ้าเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการปรับปรุงสุขภาวะทางจิต และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ การบำบัดมีข้อได้เปรียบด้านความปลอดภัย ต้นทุนต่ำ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหน่วยบริการฟื้นฟูได้อย่างเหมาะสม

ข้อค้นพบเชิงปฏิบัติจากการศึกษา

1. การบำบัดด้วยแสงจ้าเป็นทางเลือกที่มีประสิทธิภาพในการลดภาวะซึมเศร้าและความวิตกกังวลในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การใช้แสงจ้าความเข้ม 7,500 ลักซ์ในช่วงเช้าเป็นเวลา 4 สัปดาห์ สามารถลดระดับความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญ จึงสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางเสริมการรักษาทางจิตใจในโปรแกรมฟื้นฟูผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง
2. การบำบัดด้วยแสงจ้ามีศักยภาพในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตระยะยาว แม้ว่าการปรับปรุงคุณภาพชีวิตจะมีลักษณะตอบสนองล่าช้า (Delayed Response) แต่ผลลัพธ์บ่งชี้ว่าการบำบัดด้วยแสงจ้าช่วยสนับสนุนการฟื้นฟูสุขภาพจิต และส่งเสริมการรับรู้คุณค่าในชีวิตของผู้ป่วยได้ในระยะกลางถึงระยะยาว

3. การบำบัดด้วยแสงจ้าเป็นวิธีที่ปลอดภัย และสามารถบูรณาการเข้ากับโปรแกรมฟื้นฟูได้โดยไม่รบกวนการรักษาหลัก เนื่องจากไม่พบผลข้างเคียงที่รุนแรงในกลุ่มตัวอย่าง การบำบัดด้วยแสงจ้าจึงสามารถแทรกในกิจวัตรประจำวันของผู้ป่วยได้อย่างปลอดภัย โดยเฉพาะการตั้งค่าอุปกรณ์ให้แสงในพื้นที่ฟื้นฟู เช่น ห้องกายภาพบำบัด หรือห้องพักฟื้น

4. เสริมศักยภาพในการฟื้นตัวทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การลดภาวะซึมเศร้าและความวิตกกังวลมีแนวโน้มส่งผลต่อความร่วมมือในกระบวนการฟื้นฟูร่างกาย เช่น การทำกายภาพบำบัด และการกลับคืนสู่กิจวัตรประจำวันได้รวดเร็วขึ้น จึงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพโดยรวมของโปรแกรมฟื้นฟูผู้ป่วย

สรุป

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิผลของการบำบัดด้วยแสงจ้า (Bright Light Therapy: BLT) ต่อระดับภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่เข้ารับการฟื้นฟูที่ศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย ผลการศึกษาพบว่า หลังการบำบัด ผู้ป่วยมีระดับความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้าลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) และคะแนนคุณภาพชีวิต (WHOQOL) เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ($p = 0.004$) เมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการบำบัด สมมติฐานของการวิจัยได้รับการสนับสนุนอย่างชัดเจน โดยชี้ว่าการบำบัดด้วยแสงจ้าสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมฟื้นฟูในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองอย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย ผลลัพธ์ของการวิจัยนี้มีนัยสำคัญเชิงวิชาการในแง่ของการพัฒนาแนวทางไม่ใช้ยาในการส่งเสริมสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต อีกทั้งยังมีศักยภาพในการขยายผลไปยังกลุ่มผู้ป่วยเรื้อรังอื่น ๆ ที่มีปัญหาด้านอารมณ์และคุณภาพชีวิต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรบูรณาการการบำบัดด้วยแสงจ้าเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมฟื้นฟูสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง โดยดำเนินการบำบัดอย่างน้อย 4 สัปดาห์ และติดตามผลอย่างใกล้ชิดในช่วงต้นของการรักษา
2. การเฝ้าระวังผลข้างเคียงควรทำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการรักษา

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย

1. ควรดำเนินการศึกษาติดตามระยะยาวเพื่อประเมินผลยั่งยืนของการบำบัด
2. ควรเปรียบเทียบผลกับกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการบำบัดด้วยแสงจ้า

3. ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวแปรที่อาจมีผลต่อประสิทธิผลของการบำบัด เช่น อายุ ชนิดของโรคหลอดเลือดสมอง และระดับความรุนแรงของโรค

4. ควรขยายการศึกษาสู่กลุ่มโรคอื่นที่มีปัญหาการนอนหลับ เพื่อทดสอบการประยุกต์ใช้งานในประชากรที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

Bassetti, C. L. A., Randerath, W., Vignatelli, L., Ferini‐Strambi, L., Brill, A.-K., Bonsignore, M. R., Grote, L., Jennum, P., Leys, D., Minnerup, J., Nobili, L., Tonia, T., Morgan, R., Kerry, J., Riha, R., McNicholas, W. T., & Papavasileiou, V. (2020, April 21). EAN/ERS/ESO/ESRS statement on the impact of sleep disorders on risk and outcome of stroke. European Journal of Neurology, 27(4), 1117–1136.

Kim, H., Pendergrass, A. G., & Kang, S. M. (2022). The dependence of mean climate state on shortwave absorption by water vapor. Journal of Climate, 35(7), 2189–2207.

Lei, Y., Davies, G. M., Jin, H., Tian, G., & Kim, G. (2021). Scale‐dependent effects of urban greenspace on particulate matter air pollution. Urban Forestry & Urban Greening, 61, 127089.

Lindskov, A., Sund, K. J., & Dreyer, J. K. (2021). The search for hypercompetition: Evidence from a Nordic market study. Industry and Innovation, 28(9), 1099–1128.

Molzof, H. E., Petrov, M. E., & Lichstein, K. L. (2020). Late‐life insomnia. In A. Chun (Ed.), Geriatric Practice. Springer, Cham.

Pail, G., Huf, W., Pjrek, E., Winkler, D., Willeit, M., Praschak-Rieder, N., & Kasper, S. (2011).

Bright-light therapy in the treatment of mood disorders. Neuropsychobiology, 64(3), 152–162.

Prayag, A. S., Münch, M., Aeschbach, D., Chellappa, S. L., & Gronfier, C. (2019). Light modulation of human clocks, wake, and sleep. Clocks & Sleep, 1(1), 193–208.

Van Maanen, A., Meijer, A. M., van der Heijden, K. B., & Oort, F. J. (2016). The effects of light therapy on sleep problems: A systematic review and meta-analysis. Sleep Medicine Reviews, 29, 52–62.

World Health Organization. (1997). The World health report 1997: Conquering suffering, enriching humanity (Report of the Director-General). World Health Organization.

Xie, Y., Zhu, M., Wu, X., et al. (2020). Interaction between physical activity and problematic mobile phone use on suicidality in Chinese college students. BMC Psychiatry, 20, Article 517.

Zhou, Y., Chen, Z., Wu, X., Tian, Z., Ye, L., & Zheng, L. (2021). Retrospect: The outbreak evaluation of COVID-19 in Wuhan District of China. Healthcare, 9(1), Article 61.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Factors Influencing Consumers' Purchase Decision Behavior for Nike Shoes in Bangkok and Metropolitan Areas

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

Rudee Taechathepravith [1]*, Sakesan Kritsanasukon [2], Sirilak Paocam [3], Waranat Lamthiean [4], Jitlada Padawan[5], Nitaya Kunpaya [6], Nisachol Taratammatikorn[7], & Thawatchai Kamwar [8]*

ณรินทร์รดา ปกเครือ[1]*, เสกสรร กฤษณะสุคนธ์[2], สิริลักษณ์ เปาคำ[3], วราณัฐ ลำเทียน[4], จิตรลดา ผดาวัลย์[5], Nitaya Kunpaya[6], นิศาชล ธาราธรรมาธิกรณ์[7], & ธวัชชัย เตชัสอนันต์[8]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Narinrada Pokkreu *
ณรินทร์รดา ปกเครือ
Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand.
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Email: Nankanokwan2021@gmail.com

2. Sakesan Kritsanasukon *
เสกสรร กฤษณะสุคนธ์
Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand.
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Email: Sakesan.k@hotmail.com

3. Sirilak Paocam *
สิริลักษณ์ เปาคำ
Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand.
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Email: sirilakpaocam@gmail.com

4. Waranat Lamthiean*
วราณัฐ ลำเทียน
Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand.
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Email: Mymint710@gmail.com

5. Jitlada Padawan*
จิตรลดา ผดาวัลย์
Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand.
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Email: 6721400270@chandra.ac.th

6. Nitaya Kunpaya*
นิตยา กุลพญา
Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand.
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Email: nntyyx14@gmail.com

7. Nisachol Taratammatikorn*
นิศาชล ธาราธรรมาธิกรณ์
Faculty of Management Scien ce, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand.
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Email: nsccc.02@gmail.com

8. Thawatchai Kamwar*
ธวัชชัย คำวาริ
Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand.
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Email: tongu288@gmail.com

ABSTRACT

This study aimed to examine the demographic characteristics and the factors influencing consumer purchasing behavior toward Nike footwear, with a specific focus on the marketing mix elements (Product, Price, Place, Promotion) affecting consumer decisions in Bangkok and its metropolitan areas. A questionnaire was employed as the research instrument to collect data from 400 respondents, selected through purposive sampling. Data were analyzed using both descriptive and inferential statistics. The findings revealed that key factors influencing purchasing behavior included the appearance and color of the footwear, accessibility to Nike Stores, and promotional discounts. Consumers were primarily influenced by modern design and made purchasing decisions independently. Regarding the marketing mix, the study found that (1) Product: consumers highly valued technological features and innovations such as Air Max and Zoom Air; (2) Price: Nike shoes were perceived as offering good value for money; (3) Place: convenience in accessing Nike retail locations played a crucial role; and (4) Promotion: price discounts and installment payment options significantly influenced purchasing decisions.

Recommendations from the study include developing products that align with consumer preferences, effectively communicating the brand's unique selling propositions, expanding distribution channels for easier accessibility, and

คำสำคัญ:
รองเท้าNike, พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อ, ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ, ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์, ส่วนประสมทางการตลาด (4Ps)

Keywords:
Nike Shoes, Purchasing Decision Behavior, Factors Influencing Purchasing Decision, Demographic Characteristics, Marketing Mix (4Ps)

Article history:
Received: 06/05/2025
Revised: 19/05/2025
Accepted: 30/07/2025
Available online: 12/08/2025

How to Cite:
Pokkreu, N. et al. (2025). Factors Influencing Consumers' Purchase Decision Behavior for Nike Shoes in Bangkok and Metropolitan Areas. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 249-265.

implementing targeted promotional campaigns. Future research is suggested to explore consumer behavior in other regions and in digital consumption contexts to further refine Nike's marketing strategies and enhance product development to better meet consumer needs.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (Product, Price, Place, Promotion) ที่มีผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ได้แก่ รูปลักษณ์และสีสันของผลิตภัณฑ์ ความสะดวกในการเข้าถึงร้านค้า Nike Store และโปรโมชั่นลดราคา โดยผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการออกแบบที่ทันสมัยและตัดสินใจซื้อด้วยตนเอง สำหรับองค์ประกอบทางการตลาดที่มีอิทธิพล พบว่า ด้านผลิตภัณฑ์ ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น Air Max และ Zoom Air ด้านราคา ผู้บริโภคมองว่ารองเท้ามีความคุ้มค่าเมื่อเทียบกับคุณภาพ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ความสะดวกในการเดินทางไปยังร้านค้าเป็นปัจจัยสำคัญ และด้านการส่งเสริมการตลาด โปรโมชั่นและการผ่อนชำระเป็นแรงจูงใจสำคัญในการตัดสินใจซื้อ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค การสื่อสารจุดเด่นของแบรนด์ผ่านสื่อที่เหมาะสม การขยายช่องทางการจัดจำหน่ายให้เข้าถึงง่าย และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายที่ตรงจุด ทั้งนี้ ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในพื้นที่อื่นและในบริบทของการบริโภคยุคดิจิทัล เพื่อเสริมสร้างกลยุทธ์ทางการตลาดของแบรนด์ Nike ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีและแฟชั่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การแข่งขันในตลาดสินค้าอุปโภคบริโภคจึงมีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสินค้าแฟชั่นและกีฬา ซึ่ง "รองเท้า" ถือเป็นหนึ่งในสินค้าที่มีการแข่งขันสูงและได้รับความนิยมจากผู้บริโภคทุกเพศทุกวัย "Nike" เป็นหนึ่งในแบรนด์รองเท้ากีฬาระดับโลกที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในประเทศไทย โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและสังคมที่มีกำลังซื้อสูง ซึ่งในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา รองเท้า Nike ได้พัฒนาจากผลิตภัณฑ์ (Product) กีฬาเฉพาะทางไปสู่สินค้าแฟชั่นและไลฟ์สไตล์ที่ได้รับความนิยมอย่างสูง การออกแบบที่

ทันสมัย collaborations กับดีไซเนอร์และแบรนด์ดัง รวมถึงเทคโนโลยีที่ใส่เข้าไปในรองเท้าแต่ละรุ่น เช่น Air Max, Flyknit, ZoomX ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการด้านประสิทธิภาพในการเล่นกีฬา แต่ยังดึงดูดผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์และความสบายในการสวมใส่ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคแต่ละรายนั้นได้รับอิทธิพลจากปัจจัยที่หลากหลาย การทำความเข้าใจถึงปัจจัยในการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักการตลาดและผู้ประกอบการ การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ความหลากหลายทางประชากรศาสตร์ (Demographic Characteristics) อันประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคที่มีผลต่อส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product), ราคา (Price), ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place), และการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในการกระตุ้นและจูงใจให้เกิดการตัดสินใจซื้อ แต่ทั้งนี้ การศึกษาครั้งนี้เป็นการต่อยอดองค์ความรู้จากงานวิจัยในอดีตเมื่อ 10 ปีที่แล้วและวิจัยอื่นๆ ซึ่งการตลาดรองเท้ากีฬาและแฟชั่น รวมถึงพฤติกรรมการบริโภคของผู้คน ได้รับอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญจากการเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ และกระแสความนิยมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การศึกษาวิจัยนี้เพื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลในอดีตจะช่วยให้เห็นถึงวิวัฒนาการของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ และนำไปสู่การปรับปรุงกลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของผู้บริโภคในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยครอบคลุมถึงการวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์ (Demographic Characteristics) พฤติกรรมผู้บริโภคตามหลัก 6W1H และส่วนประสมทางการตลาด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ Nike ให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีด้านลักษณะประชากรศาสตร์ (Demographic Characteristics)

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2538) อธิบายแนวคิดเรื่องลักษณะประชากรศาสตร์ มักใช้ในการแบ่งส่วนตลาด เพื่อแยกแยะผู้บริโภคได้มีรายละเอียดดังนี้

1. เพศ: ผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันในด้านสรีรวิทยา จิตวิทยา อารมณ์และการคิด
2. อายุ: ช่วงอายุที่แตกต่างกันทำให้ผู้คนมีความคิด การใช้ชีวิต และประสบการณ์ที่แตกต่างกันไปตามช่วงเวลา
3. การศึกษา: ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันทำให้ผู้คนมีความคิดและทัศนคติที่แตกต่างกัน
4. อาชีพ: อาชีพต่างๆ ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจแตกต่างกัน มันขึ้นอยู่กับอาชีพของแต่ละคน

5. รายได้ต่อเดือน: รายได้ที่แตกต่างกันส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีรายได้สูงอาจซื้อสินค้าและบริการที่มีราคาแพงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่าได้

แนวคิดและทฤษฎีด้านส่วนประสมทางการตลาด (4P)

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สินค้าและบริการที่บริษัทนำเสนอแก่ผู้บริโภค โดยมุ่งเน้นการพัฒนาและนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของนักกีฬาและผู้บริโภค Nike ความต้องการของลูกค้าถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนากลยุทธ์ เพราะมันคือสิ่งที่สามารถได้มาเตรียมลูกค้าและช่วยให้พวกเขาตัดสินใจซื้อ

2. ราคา (Price) หมายถึง การกำหนดราคาที่บริษัทใช้เพื่อสะท้อนคุณค่าและภาพลักษณ์ของแบรนด์ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าและรักษาความสามารถในการแข่งขันในตลาด Nike

3. ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) หมายถึง สถานที่และวิธีการที่ทำให้สินค้ารองเท้า Nike เข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างสะดวก ผ่านทางช่องทางออฟไลน์และออนไลน์ ช่องทางการจำหน่ายทางออฟไลน์ อาทิเช่น ร้านค้า Nike Store ห้างสรรพสินค้า ตัวแทนจำหน่าย เป็นต้น ส่วนช่องทางออนไลน์ อาทิเช่น เว็บไซต์ สื่อทางสังคม (Facebook, Instagram, Twitter, TikTok) อีคอมเมิร์ซพลตฟอร์ม (LAZADA, Shopee) เป็นต้น

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หมายถึง กิจกรรมทางการตลาดที่มุ่งเน้นการกระตุ้นยอดขายและการสื่อสารทางการตลาด เช่น การลดราคา การจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย หรือการให้สิทธิพิเศษแก่ลูกค้า เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อ

กระบวนการหรือขั้นตอนที่ผู้บริโภคใช้ในการตัดสินใจเลือกซื้อรองเท้า Nike ตั้งแต่การรับรู้ความต้องการ ค้นหาข้อมูล ประเมินทางเลือก การตัดสินใจซื้อ ไปจนถึงพฤติกรรมหลังการซื้อ (Philip Kotler and Keller Kevin Lane, 2016) ผู้บริโภคจะมีกระบวนการในการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. การตระหนักถึงปัญหา เมื่อผู้บริโภคใช้ผลิตภัณฑ์และบริการ พวกเขาจะตระหนักถึงปัญหาหรือความจำเป็นที่มีอยู่แรงจูงใจจากสิ่งเร้าภายในและภายนอก

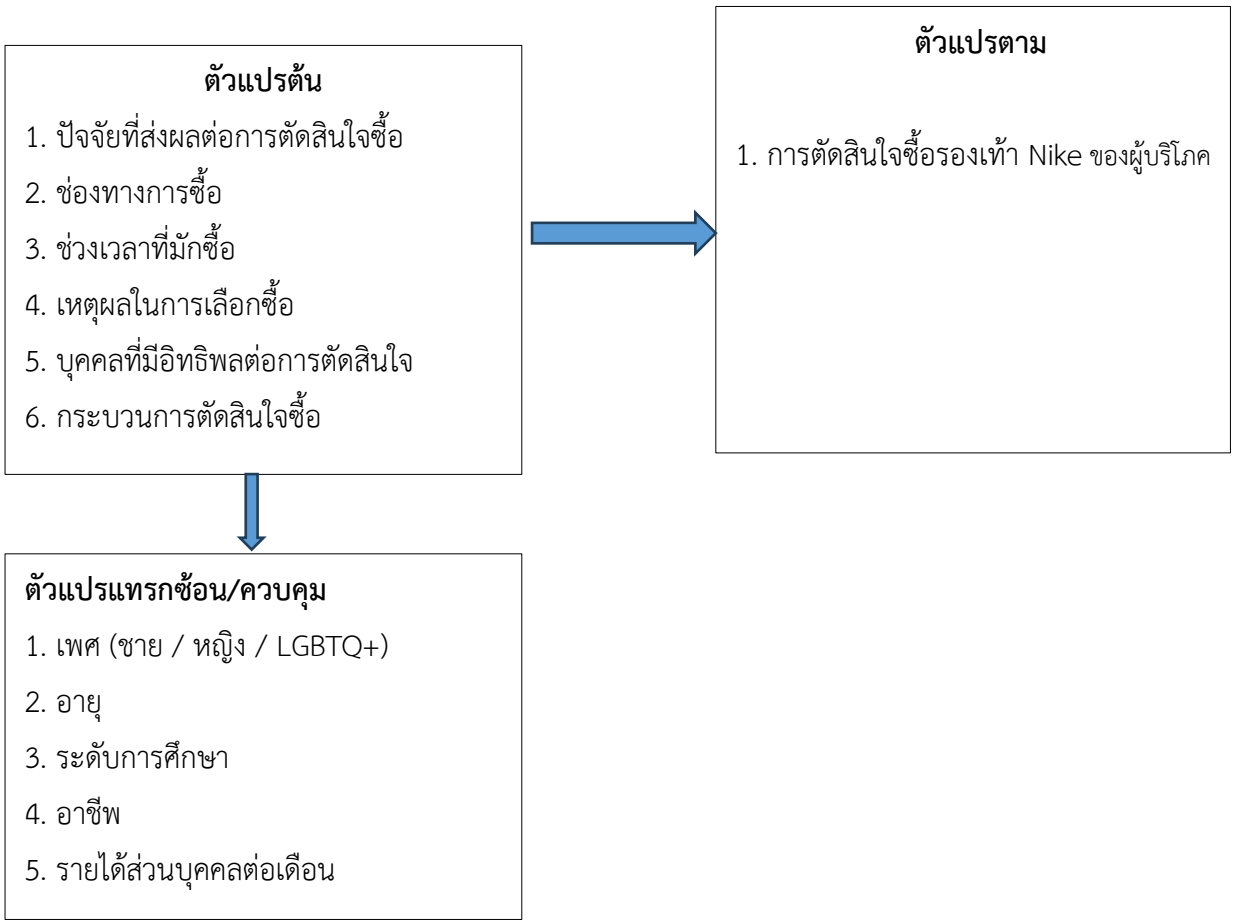
2. การค้นหาข้อมูล เมื่อผู้บริโภคมีความต้องการซื้อสินค้าและบริการ พวกเขาจะรับรู้ถึงปัญหาและสิ่งที่พวกเขาต้องการขั้นต่อไปคือ ผู้บริโภคจะค้นคว้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ เช่น จะซื้อได้ที่ไหนและอย่างไร

3. การประเมินทางเลือก ผู้บริโภคจะใช้ข้อมูลที่ได้รับเพื่อประเมินตัวเลือกต่างๆ ของตนว่าจะซื้อหรือใช้ผลิตภัณฑ์หรือไม่ สิทธิประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ประกอบด้วยบริการอะไรบ้าง

4. การตัดสินใจซื้อ ผู้บริโภคจะซื้อสินค้าหรือบริการ นี่คือการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นต่างๆ

5. พฤติกรรมภายหลังการซื้อ เมื่อผู้บริโภคใช้สินค้าหรือบริการที่ซื้อไปแล้ว จะเกิดผลสองทาง คือ พึงพอใจและไม่พึงพอใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อซ้ำและภาพลักษณ์ของสินค้า

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1.เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

2.เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

3.เพื่อศึกษาปัจจัยการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

สมมติฐานการวิจัย

1. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

2. ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์, ด้านราคา, ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายและ ด้านการส่งเสริมการตลาด ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่เคยตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike จำนวนทั้งสิ้น 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นโดยผู้วิจัย ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ

1. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ (เช่น เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา อาชีพ)
2. พฤติกรรมของผู้บริโภคในการซื้อรองเท้า Nike
3. ส่วนประสมทางการตลาด ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการแจกแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด และได้รับคืนครบถ้วนคิดเป็น 100% โดยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2568

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนาได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นอกจากนี้ ใช้สถิติอนุมาน เช่น การทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน และการทดสอบค่าที เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างตามตัวแปรประชากรศาสตร์

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละ และฐานนิยมของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ

เพศ	ความถี่	ร้อยละ	ฐานนิยม
ชาย	150	37.50	หญิง
หญิง	190	47.50	
LGBTQ+	60	15.00	
รวม	**400**	**100.00**	

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 รองลงมาคือเพศชาย จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 และกลุ่ม LGBTQ+ จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 15.00 เมื่อพิจารณาฐานนิยม พบว่า เพศหญิงเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดในกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 2 แสดงจำนวน ร้อยละ และฐานนิยมของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอายุ

อายุ	ความถี่	ร้อยละ	ฐานนิยม	
15-25 ปี	109	27.25	26-35 ปี	
26-35 ปี	203	50.75		
36-45 ปี	64	16.00		
46-60 ปี	24	6.00		
รวม	**400**	**100.00**		

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26–35 ปี จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 50.75 รองลงมาคือกลุ่มอายุ 15–25 ปี จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 27.25 ตามด้วยกลุ่มอายุ 36–45 ปี จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 16.00 และกลุ่มอายุ 46–60 ปี จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6.00 เมื่อพิจารณาฐานนิยม พบว่ากลุ่มอายุ 26–35 ปีเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดในกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 3 แสดงจำนวน ร้อยละ และฐานนิยมของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ความถี่	ร้อยละ	ฐานนิยม
มัธยมตอนต้น	24	6.00	
มัธยมตอนปลายหรือเทียบเท่า	37	9.25	
อนุปริญญา (ปวส.)	79	19.75	

ปริญญาตรี	206	51.50	ปริญญาตรี
ปริญญาโท	52	13.00	
ปริญญาเอก	2	0.50	
รวม	**400**	**100.00**	

จากตารางที่ 3 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 206 คน คิดเป็นร้อยละ 51.50 รองลงมาคือระดับอนุปริญญา (ปวส.) จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 19.75 ตามด้วยระดับปริญญาโท จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 13.00 ระดับมัธยมตอนปลายหรือเทียบเท่า จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 9.25 ระดับมัธยมตอนต้น จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6.00 และระดับปริญญาเอก จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.50 เมื่อพิจารณาฐานนิยม พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมีจำนวนมากที่สุด

ตารางที่ 4 แสดงจำนวน ร้อยละ และฐานนิยมของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	ความถี่	ร้อยละ	ฐานนิยม
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	42	10.50	
ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท	244	61.00	
นักเรียน/นักศึกษา	50	12.50	
ธุรกิจส่วนตัว	51	12.75	ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท
ว่างงาน	11	2.75	
อื่น ๆ	2	0.50	
รวม	**400**	**100.00**	

จากตารางที่ 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพลูกจ้าง/พนักงานบริษัท จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 61.00 รองลงมาคือกลุ่มธุรกิจส่วนตัว จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 12.75 ตามด้วยนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 10.50 ว่างงาน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 2.75 และกลุ่มอื่น ๆ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.50 เมื่อพิจารณาฐานนิยม พบว่าลูกจ้าง/พนักงานบริษัทเป็นกลุ่มอาชีพที่มีจำนวนมากที่สุดในกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 5 แสดงจำนวน ร้อยละ และฐานนิยมของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายได้ส่วนบุคคลต่อเดือน

รายได้ส่วนบุคคลต่อเดือน	ความถี่	ร้อยละ	ฐานนิยม
ต่ำกว่า 10,000 บาท	46	11.50	
10,001 – 20,000 บาท	148	37.00	
20,001 – 30,000 บาท	89	22.25	

30,001 – 40,000 บาท	50	12.50	รายได้ 10,001 – 20,000 บาทต่อเดือน
40,001 – 50,000 บาท	23	5.75	
50,001 บาท ขึ้นไป	44	11.00	
รวม	**400**	**100.00**	

จากตารางที่ 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง 10,001–20,000 บาทต่อเดือน จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 37.00 รองลงมาคือรายได้ระหว่าง 20,001–30,000 บาท จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 22.25 ตามด้วยรายได้ระหว่าง 30,001–40,000 บาท จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 11.50 รายได้ 50,001 บาทขึ้นไป จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.00 และรายได้ระหว่าง 40,001–50,000 บาท จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 5.75 เมื่อพิจารณาฐานนิยม พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง 10,001–20,000 บาทต่อเดือน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike

ตารางที่ 6 แสดงจำนวน ร้อยละ และลำดับของข้อมูลจำแนกตามปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับ
รูปลักษณ์ สีสัน	257	28.18	1
ความสบายในการสวมใส่	185	20.28	2
เอกลักษณ์ของแบรนด์	171	18.75	3
ตราสินค้า	150	16.45	4
ความทันสมัย	145	15.90	5
อื่นๆ	4	0.44	6
รวม	**912**	**100.00**	

จากตารางที่ 6 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อมากที่สุด คือ รูปลักษณ์และสีสัน จำนวน 257 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 28.18 รองลงมาคือ ความสบายในการสวมใส่ จำนวน 185 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 20.28 ตามด้วย เอกลักษณ์ของแบรนด์ จำนวน 171 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 18.75 ตราสินค้า จำนวน 150 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 16.45 และ ความทันสมัย จำนวน 145 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 15.90 สำหรับกลุ่ม "อื่นๆ" มีจำนวน 4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.44 ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีลำดับความสำคัญสูงสุดคือรูปลักษณ์และสีสันของรองเท้า

ตารางที่ 7 แสดงจำนวน ร้อยละ และลำดับของข้อมูลจำแนกตามคุณการเลือกซื้อสินค้า Nike ช่องทางใด

คุณเลือกซื้อสินค้า Nike ช่องทางใด	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับ
Shop Nike Store	223	26.11	1
ร้านค้าออนไลน์ (Website : Nike.com,Shopee,Lazada)	183	21.43	2
Nike Factory Store (Outlet)	172	20.14	3
ตัวแทนจำหน่ายสินค้า(Super Sport)	144	16.86	4
JD Sports	102	11.94	5
Footlocker	20	2.34	6
Hoop360	7	0.82	7
อื่นๆ	3	0.36	8
รวม	**854**	**100.00**	

จากตารางที่ 7 พบว่า ช่องทางที่กลุ่มตัวอย่างเลือกซื้อสินค้ามากที่สุด คือ Shop Nike Store จำนวน 223 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 26.11 รองลงมาคือ ร้านค้าออนไลน์ (Website : Nike.com, Shopee, Lazada) จำนวน 183 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 21.43 ตามด้วย Nike Factory Store (Outlet) จำนวน 172 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 20.14 ตัวแทนจำหน่ายสินค้า (Super Sport) จำนวน 144 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 16.86 JD Sports จำนวน 102 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 11.94 ส่วนช่องทางอื่น ๆ ได้แก่ Footlocker จำนวน 20 ครั้ง (ร้อยละ 2.34), Hoop360 จำนวน 7 ครั้ง (ร้อยละ 0.82) และ อื่น ๆ จำนวน 3 ครั้ง (ร้อยละ 0.36) โดยช่องทางที่ได้รับความนิยมสูงสุด คือการซื้อสินค้าผ่าน Shop Nike Store

ตารางที่ 8 แสดงจำนวน ร้อยละ และลำดับของข้อมูลจำแนกตามคุณมักจะซื้อรองเท้า Nike เมื่อใด

คุณมักจะซื้อรองเท้า Nike เมื่อใด	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับ
เมื่อมีโปรโมชั่นลดราคา และสิทธิพิเศษ	271	33.37	1
เมื่อเห็นดีไซน์การออกแบบที่ต้องการ	201	24.75	2
เมื่อมีการเปิดตัวสินค้าใหม่	139	17.12	3
เมื่อเห็นสีที่ถูกใจ	118	14.53	4
เมื่อคุณเห็นโฆษณาประชาสัมพันธ์	81	9.98	5
อื่นๆ	2	0.25	6
รวม	**812**	**100.00**	

จากตารางที่ 8 พบว่า ช่วงเวลาที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อมากที่สุด คือ เมื่อมีโปรโมชั่นลดราคาและสิทธิพิเศษ จำนวน 271 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 33.37 รองลงมาคือ เมื่อเห็นดีไซน์การออกแบบที่ต้องการ จำนวน 201 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 24.75 ตามด้วย เมื่อมีการเปิดตัวสินค้าใหม่ จำนวน 139 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 17.12 และ เมื่อเห็นสีที่ถูกใจ จำนวน 118 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 14.53 ส่วน เมื่อเห็นโฆษณาประชาสัมพันธ์ มีจำนวน 81 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 9.98 และในหมวด "อื่นๆ" จำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.25 โดยช่วงเวลาที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อมากที่สุดคือ เมื่อมีโปรโมชั่นลดราคาและสิทธิพิเศษ

ตารางที่ 9 แสดงจำนวน ร้อยละ และลำดับของข้อมูลจำแนกตามทำไมตัดสินใจเลือกซื้อรองเท้า Nike

ทำไมคุณตัดสินใจเลือกซื้อรองเท้า Nike	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับ
การออกแบบดีไซน์	234	25.94	1
คุณภาพสินค้า	230	25.50	2
ความเหมาะสมของราคา	188	20.84	3
วัสดุที่ใช้ในการผลิตรองเท้า	137	15.20	4
ความน่าเชื่อถือในแบรนด์ Nike	63	6.98	5
สะสมคอลเลคชั่น	48	5.32	6
อื่นๆ	2	0.22	7
รวม	**900**	**100.00**	

จากตารางที่ 9 พบว่า เหตุผลหลักที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อมากที่สุด คือ การออกแบบดีไซน์ จำนวน 234 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 25.94 รองลงมาคือ คุณภาพสินค้า จำนวน 230 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 25.50 ตามด้วย ความเหมาะสมของราคา จำนวน 188 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 20.84 และ วัสดุที่ใช้ในการผลิตรองเท้า จำนวน 137 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 15.20 นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างยังให้เหตุผลเรื่อง ความน่าเชื่อถือในแบรนด์ Nike จำนวน 63 ครั้ง (ร้อยละ 6.98) และ การสะสมคอลเลคชั่น จำนวน 48 ครั้ง (ร้อยละ 5.32) สำหรับเหตุผลในหมวด "อื่นๆ" มีจำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.22 ทั้งนี้ เหตุผลหลักที่สุดที่ทำให้ตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike คือ การออกแบบดีไซน์

ตารางที่ 10 แสดงจำนวน ร้อยละ และลำดับของข้อมูลจำแนกตามบุคคลใดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้ารองเท้า Nike ที่สุด

บุคคลใดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้ารองเท้า Nike ที่สุด	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับ
ตนเอง	242	60.50	1
Influencer นักร้อง นักแสดง	67	16.75	2

เพื่อน/คนรู้จัก	44	11.00	3
ครอบครัว / ญาติพี่น้อง	22	5.50	4
สื่อ	13	3.25	5
นักกีฬา	12	3.00	6
รวม	**400**	**100.00**	

จากตารางที่ 10 พบว่า บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้ามากที่สุด คือ ตนเอง จำนวน 242 คน คิดเป็นร้อยละ 60.50 รองลงมาคือ Influencer นักร้อง นักแสดง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.75 ตามด้วย เพื่อน/คนรู้จัก จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.00 ครอบครัว/ญาติพี่น้อง จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.50 สื่อ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.25 และ นักกีฬา จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 3.00 จากข้อมูลพบว่า การตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากการพิจารณาของตนเองเป็นหลัก

ตารางที่ 11 แสดงจำนวน ร้อยละ และลำดับของข้อมูลจำแนกตามคุณมีกระบวนการใดในการตัดใจซื้อรองเท้า Nike

คุณมีกระบวนการใดในการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike	**จำนวน**	**ร้อยละ**	**ลำดับ**
ลองสวมรองเท้าที่ร้านก่อนตัดสินใจซื้อ	224	24.16	1
ค้นหาข้อมูลของรองเท้าก่อนตัดสินใจซื้อ	141	15.21	2
พิจารณาจากรีวิวหรือความคิดเห็นของผู้อื่น	141	15.21	2
ตัดสินใจซื้อผ่านร้านค้าออนไลน์ที่มีความสะดวก รวดเร็วและมีโปรโมชั่นพิเศษ	138	14.89	3
เกิดความต้องการในการซื้อรองเท้า Nike ตามคนดัง	127	13.70	4
มีบริการหลังการขาย	104	11.22	5
มีสิทธิพิเศษให้กับลูกค้า	49	5.29	6
อื่นๆ	3	0.32	7
รวม	**927**	**100.00**	

จากตารางที่ 11 พบว่า กระบวนการที่ใช้ในการตัดสินใจซื้อมากที่สุด คือ การลองสวมรองเท้าที่ร้านก่อนตัดสินใจซื้อ จำนวน 224 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 24.16 รองลงมาคือ การค้นหาข้อมูลของรองเท้าก่อนตัดสินใจซื้อ และ การพิจารณาจากรีวิวหรือความคิดเห็นของผู้อื่น จำนวน 141 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 15.21 ทั้งสองกระบวนการนี้มีอันดับเท่ากัน ตามด้วย การตัดสินใจซื้อผ่านร้านค้าออนไลน์ที่มีความสะดวก รวดเร็วและมี

โปรโมชั่นพิเศษ จำนวน 138 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 14.89 เกิดความต้องการในการซื้อรองเท้า Nike ตามคนดัง จำนวน 127 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 13.70 มีบริการหลังการขาย จำนวน 104 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 11.22 และ มีสิทธิพิเศษให้กับลูกค้า จำนวน 49 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5.29 สำหรับ "อื่นๆ" มีจำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 0.32

อภิปรายผล

ศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้บริโภคที่ซื้อรองเท้า Nike ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 47.50) มีระดับการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ 51.50) และมีอาชีพเป็นพนักงานบริษัท (ร้อยละ 61.00) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายหลักของผลิตภัณฑ์ Nike ในเขตเมืองที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของศรสวรรค์ สิริวัฒนเศรษฐ์ (2558) ที่ศึกษาผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 57.80) มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป (ร้อยละ 66.60) และประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัท (ร้อยละ 61.00) สะท้อนว่าเพศหญิงที่มีอาชีพมั่นคงและรายได้ประจำ เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการเลือกซื้อรองเท้าแบรนด์ดัง เนื่องจากมีพฤติกรรมบริโภคที่คำนึงถึงภาพลักษณ์และคุณภาพของสินค้า นอกจากนี้ ยัง สอดคล้องกับงานของวรรณภรณ์ สินาเจริญ (2558) ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ซื้อรองเท้า Adidas ส่วนใหญ่ก็มีระดับการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ 63.9) และเป็นพนักงานบริษัท (ร้อยละ 43.2) แสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้มีการศึกษาสูงและมีอาชีพประจำ เป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อและความสนใจในสินค้ากีฬาและแฟชั่นคล้ายกันระหว่างแบรนด์ชั้นนำ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ ขัดแย้งกับงานของจอมพล ศรีสุข (2563) ซึ่งศึกษากลุ่มนักกีฬาบาสเกตบอลระดับมหาวิทยาลัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 62.75) และเป็นนักศึกษา (ร้อยละ 48.25) ความแตกต่างดังกล่าวอาจเกิดจากลักษณะกลุ่มเป้าหมายที่ต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มนักกีฬาให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของรองเท้าในสนามแข่งขัน ขณะที่ผู้บริโภคทั่วไปในเมืองใหญ่เลือกซื้อจากความสวยงาม บุคลิกภาพ และแฟชั่น

ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike

จากการศึกษา พบว่าช่องทางที่ผู้บริโภคเลือกซื้อรองเท้า Nike มากที่สุดคือร้าน Shop Nike Store (ร้อยละ 26.11) และปัจจัยหลักในการตัดสินใจซื้อคือ “การออกแบบดีไซน์” ของรองเท้า (ร้อยละ 25.94) ผลการวิจัยนี้ ขัดแย้งกับผลการศึกษาของวรรณภรณ์ สินาเจริญ (2558) ที่ศึกษาการซื้อรองเท้า Adidas ซึ่งพบว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่นิยมซื้อจากแผนกกีฬาของห้างสรรพสินค้า เช่น Supersport (ร้อยละ 56.3) และเหตุผลสำคัญในการตัดสินใจซื้อคือ “ความคงทนแข็งแรง” (ร้อยละ 68.3) ความแตกต่างนี้สามารถอธิบายได้ว่า Nike และ Adidas วางตำแหน่งแบรนด์ (Brand Positioning) แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดย Nike มุ่งเน้นด้านภาพลักษณ์ ความเท่

ทันสมัย และแฟชั่น ขณะที่ Adidas เน้นการใช้งานจริง ความทนทาน และประสิทธิภาพ ทำให้ผู้บริโภคมีแนวโน้มเลือกซื้อสินค้าผ่านช่องทางที่สื่อถึงความเป็น “แบรนด์แท้” เช่น Nike Store และมีเหตุผลในการซื้อที่เน้น “รูปลักษณ์” และ “แฟชั่น” มากกว่า

ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nikeจากผลการวิจัย พบว่า

ด้านผลิตภัณฑ์: รุ่นของรองเท้ามีอิทธิพลสูงสุดต่อการตัดสินใจซื้อ (ค่าเฉลี่ย 4.48)

ด้านการจัดจำหน่าย: ความสะดวกในการเดินทางไปยังร้านค้า (ค่าเฉลี่ย 4.23)

ด้านการส่งเสริมการตลาด: โปรโมชั่นและการผ่อนชำระ มีอิทธิพลมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.53)

ผลการวิจัยนี้ ขัดแย้งกับผลการศึกษาของจอมพล ศรีสุข (2563) ที่ศึกษาพฤติกรรมของนักกีฬาบาสเกตบอลระดับมหาวิทยาลัย โดยพบว่าปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ Nike คือ ความสบายและความกระชับของรองเท้า (ค่าเฉลี่ย 4.52) ความเหมาะสมของราคา (ค่าเฉลี่ย 4.28) และความสามารถในการเปลี่ยนสินค้าได้โดยไม่มีเงื่อนไข (ค่าเฉลี่ย 4.22) ความขัดแย้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคทั่วไปให้ความสำคัญกับโปรโมชั่น ความสะดวกสบายในการซื้อ และดีไซน์สินค้า ซึ่งต่างจากนักกีฬา ที่ให้ความสำคัญกับคุณสมบัติการใช้งานโดยตรง เช่น ความกระชับ ความยืดหยุ่น และความทนทาน

จากผลการวิจัยในทุกวัตถุประสงค์ พบว่าพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น เช่น นักกีฬา โดยเน้นในด้านดีไซน์ แฟชั่น ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายหลักของ Nike ที่เน้นผู้บริโภควัยทำงานซึ่งมีกำลังซื้อสูง ขณะเดียวกัน การเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่นทั้งที่สอดคล้องและขัดแย้ง ช่วยให้เห็นภาพรวมอย่างชัดเจนว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อนั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่ตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับ ลักษณะประชากรศาสตร์ กลุ่มเป้าหมาย และจุดเด่นของแบรนด์ ที่ผู้บริโภครับรู้

สรุป

บทความฉบับนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน เพื่อวิเคราะห์ลักษณะประชากร และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ พบว่า กลุ่มเพศหญิงและเพศชายเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการตัดสินใจซื้อสินค้า ขณะที่กลุ่มอายุส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง 26–35 ปี ซึ่งอยู่ในวัยทำงานตอนต้นถึงตอนกลาง โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัท และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 10,001–20,000 บาท ในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ พบว่า รูปลักษณ์และสีสันของรองเท้าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อ ตามมาด้วยความสบายในการสวมใส่ และเอกลักษณ์ของแบรนด์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบผลิตภัณฑ์

และภาพลักษณ์ของแบรนด์ในการจูงใจผู้บริโภค นอกจากนี้ ช่องทางการซื้อที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือการซื้อผ่านร้าน Nike Store โดยพฤติกรรมการตัดสินใจส่วนใหญ่เกิดจากการได้ทดลองสวมใส่รองเท้าด้วยตนเอง ณ จุดขาย ซึ่งบ่งชี้ว่าประสบการณ์ตรงจากการลองสินค้า มีอิทธิพลสูงต่อการตัดสินใจซื้อ ทั้งนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ระบุว่าตนเองเป็นผู้มีอิทธิพลหลักในการตัดสินใจซื้อสินค้า

กล่าวโดยสรุป การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของปัจจัยด้านรูปลักษณ์ ความสบาย และแบรนด์ ตลอดจนประสบการณ์ตรงจากการทดลองใช้สินค้าในการกำหนดพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อรองเท้า Nike ของผู้บริโภคในกลุ่มตัวอย่าง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ทางธุรกิจ

1. กลยุทธ์การตลาดตามกลุ่มเป้าหมาย เพศหญิง ให้ความสำคัญกับแฟชั่นและภาพลักษณ์ ควรออกแบบรองเท้าที่หรูหรา ทันสมัย ใช้งานได้ในชีวิตประจำวัน, เพศชาย ให้ความสำคัญกับกีฬาและฟังก์ชัน ควรเน้นดีไซน์ที่เท่ ใช้งานได้จริง และมีความทนทาน, ควรพัฒนา ดีไซน์รองเท้า ให้หลากหลาย เพื่อตอบโจทย์ทั้งสองเพศ

2. กลุ่มอายุ 26-35 ปี (Gen Y) มีศักยภาพการซื้อสูง ติดตามแฟชั่นจาก โซเชียลมีเดียและ Influencer, แนะนำให้ทำ คอนเทนต์ทันสมัย ดึงดูดใจ ผ่าน Instagram, Facebook, TikTok และ YouTube, ควรเน้นความสบาย + เทรนด์แฟชั่น เป็นหลัก

3. กลุ่มอาชีพและการศึกษา ส่วนใหญ่จบปริญญาตรี ทำงานประจำ มีรายได้มั่นคง, ควรให้ข้อมูลสินค้าอย่างละเอียดและ เน้นเทคโนโลยีของรองเท้า เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ ส่งเสริมการ รีวิวและแชร์ประสบการณ์บนโซเชียลมีเดีย

4. รายได้เฉลี่ย 10,001-20,000 บาท ให้ความสำคัญกับ ความคุ้มค่า และโปรโมชั่น ควรนำเสนอรองเท้าหลายช่วงราคา พร้อมโปรโมชั่น เช่น ส่วนลด บัตรเครดิต คะแนนสะสม

ข้อเสนอแนะจากพฤติกรรมการซื้อ

1. ปัจจัยจูงใจ รูปลักษณ์ สีสัน และดีไซน์ เป็นเหตุผลหลักที่เลือกซื้อ ควรติดตามเทรนด์แฟชั่น และออกแบบรองเท้าให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย เช่น เฉดสีสดใส/คลาสสิก

2. ช่องทางซื้อ นิยมซื้อจาก Shop Nike Store เพราะมั่นใจของแท้ และได้ลองก่อนซื้อ ควรมีสินค้าให้ลองครบรุ่น ครบไซส์ พนักงานต้องมีความรู้และบริการดี

3. โปรโมชั่น โปรโมชั่นส่งผลต่อการตัดสินใจสูง เช่น ส่วนลด ของแถม บัตรสะสมแต้ม ควรมี แคมเปญหลากหลาย ทั้งลดตามเทศกาล และสิทธิพิเศษเฉพาะกลุ่ม

4. อิทธิพลการตัดสินใจ ผู้บริโภคตัดสินใจด้วยตัวเอง มากที่สุด ควรให้ข้อมูลครบถ้วนบนเว็บไซต์ เช่น ขนาด เทคโนโลยี รูปภาพ รีวิว พร้อมเครื่องมือช่วยตัดสินใจ เช่น ลองรองเท้าเสมือนจริง (Virtual Try-On)

5. กระบวนการซื้อ นิยม ลองก่อนซื้อ เพื่อเช็กความพอดีและความสบาย ควรจัดพื้นที่ลองสวมให้ดี และมีพนักงานให้ข้อมูลได้อย่างมืออาชีพ

ข้อเสนอแนะจากปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด

1. ด้านผลิตภัณฑ์ ควรเน้นการวิจัยและพัฒนา เทคโนโลยีและดีไซน์ อย่างต่อเนื่อง ออกรุ่นใหม่ให้ครอบคลุมหลายกิจกรรม เช่น วิ่ง บาสฯ ไลฟ์สไตล์

2. ด้านราคา ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าเมื่อเทียบกับคุณภาพ ควร สื่อสารจุดแข็งของสินค้าให้ชัด เช่น ความทนทาน ดีไซน์เด่น และบริการหลังการขาย

3. ด้านการจัดจำหน่าย ความสะดวกในการเดินทางส่งผลต่อการซื้อ ควรให้ข้อมูลที่ตั้งร้านอย่างชัดเจนในทุกช่องทาง

4. ด้านการส่งเสริมการตลาด โปรโมชั่นมีผลต่อการตัดสินใจสูงที่สุด ควรจัดโปรโมชั่นที่ เหมาะกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และ โปรโมทอย่างเข้มข้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศ
2. ศึกษาความพึงพอใจหลังการใช้งาน การซื้อซ้ำ และบริการหลังการขาย
3. วิเคราะห์อิทธิพลของช่องทางดิจิทัลและบทบาทของ Influencer
4. แยกวิเคราะห์ตาม Gen Z, Gen Y, และ Gen X เพื่อเข้าใจพฤติกรรมเฉพาะกลุ่ม
5. ศึกษาประสบการณ์การช้อปปิ้งในร้านค้า เช่น บริการ การจัดร้าน และความสะดวก

เอกสารอ้างอิง

จอมพล ศรีสุข. (2563*). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรองเท้ากีฬาไนกี้ (NIKE) ของผู้บริโภคที่เป็นนักกีฬาบาสเกตบอลในระดับมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศรสวรรค์ สิริวัฒนเศรษฐ์. (2558). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรองเท้ากีฬาไนกี้ (NIKE) ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล* (ปริญญานิพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์, วีรวุธ อัครพงศ์, สฤษฎ์ แผลงประเสริฐ, & พสุ เดชะรินทร์. (2538). *การบริหารการตลาดยุคใหม่*. ธรรมสาร.

วรรณภรณ์ สินาเจริญ. (2558). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อรองเท้ากีฬาอาดิดาส (ADIDAS) ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล* (ปริญญานิพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management* (15th ed.). Pearson Education.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Model Of Mental Health Enhancement Based on Stipatthana 4 (4 Foundations of Mindfulness) To Reduce Stress in Living Life of People in Nakhonpathom Province

รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม

Sudjai Phookonglee [1]*, Winyu Kinasen [2], & Surisa Wuttiin [3]*

สุดใจ ภูกงลี[1]*, วิญญู กินะเสน[2], & สุริษา วุฒิอิ่น[3]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Sudjai Phookonglee*
สุดใจ ภูกงลี
Mahamakut Buddhist University, Sirindhornrajvidyalay Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
Email: Sudjai.poo@mbu.ac.th

2. Winyu Kinasen *
วิญญู กินะเสน
Mahamakut Buddhist University, Sirindhornrajvidyalay Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
Email: winayou@mbu.ac.th

3. Surisa Wuttiin*
สุริษา วุฒิอิ่น
Mahamakut Buddhist University, Sirindhornrajvidyalay Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
Email: sirilakpaocam@gmail.com

คำสำคัญ:
สุขภาพจิต, การลดความเครียด, การฝึกสติ

Keywords:
Mental Health, Stress Reduction, Mindfulness

ABSTRACT

This study aimed to: 1) examine the fundamental components of mental health promotion based on the Four Foundations of Mindfulness (Satipatthana) to reduce stress, 2) develop a mental health promotion model integrating the Four Foundations of Mindfulness, and 3) implement and test the model in the current context among people in Nakhon Pathom province. A mixed-methods research design was employed. The sample consisted of 400 participants, with an experimental group of 30. Research instruments included questionnaires, in-depth interviews, a stress assessment form, and the RQ mental health assessment. Data were analyzed using second-order confirmatory factor analysis (CFA), frequency, percentage, standard deviation, and Paired Sample t-test.

The results revealed that: (1) The model demonstrated a good fit with empirical data. Fit indices met the standard criteria ($P = 0.101$, Relative $X^2 < 2$, SRSEA, RMR, and SRMR < 0.05; GFI, AGFI, NFI, and NNFI > 0.95). (2) The developed model consisted of three key components: “Resilience Power” (building inner strength, calmness, self-control, and confidence to overcome challenges), “Motivation Power” (inspiration from positive perspectives and support from the environment), and “Fighting Power” (mindfulness practice, cognitive reframing, exploring new solutions, goal setting, and evaluation). This model integrated mental health promotion with the Four Foundations of Mindfulness to reduce stress in a structured

Article history:
Received: 06/05/2025
Revised: 23/05/2025
Accepted: 10/07/2025
Available online: 13/08/2025

How to Cite:
Phookonglee, S. et al. (2025). Model Of Mental Health Enhancement Based on Stipatthana 4 (4 Foundations of Mindfulness) To Reduce Stress in Living Life of People in Nakhonpathom Province. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*)*, 266-290

approach. (3) The experimental results showed a statistically significant reduction in stress and an increase in mental strength after one week of practice. Stress levels decreased from 34.23 to 31.97 (t = 3.77, P < 0.01), while mental health scores increased from 55.37 to 63.60 (t = 10.40, P < 0.01).

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียด 2) พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียด และ 3) ทดลองใช้รูปแบบดังกล่าวในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Methods) โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และกลุ่มทดลองจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประเมินความเครียด และแบบประเมินสุขภาพจิตอาร์คิว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (CFA) ค่าความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบ Paired Sample t-test

ผลการวิจัยพบว่า (1) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองแสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยดัชนีต่าง ๆ อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม (P = 0.101, SRSEA, RMR และ SRMR < 0.05, GFI, AGFI, NFI และ NNFI > 0.95) (2) รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ “พลังอึด” (การเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในใจ ความสงบ ความสามารถในการควบคุมตนเอง และความมั่นใจในการเผชิญปัญหา) “พลังฮึด” (การสร้างกำลังใจจากมุมมองเชิงบวกและแรงสนับสนุนจากสิ่งแวดล้อม) และ “พลังสู้” (การฝึกสติ การเปลี่ยนมุมมอง การค้นหาทางใหม่ การตั้งเป้าหมาย และการประเมินผลสำเร็จ) ซึ่งเป็นการบูรณาการแนวคิดด้านสุขภาพจิตกับหลักสติปัฏฐาน 4 อย่างเป็นระบบ (3) ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่ามีประสิทธิภาพในการลดความเครียดและเพิ่มพลังสุขภาพจิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติภายหลังการฝึก 1 สัปดาห์ โดยระดับความเครียดลดลงจาก 34.23 เป็น 31.97 (t = 3.77, P < 0.01) และพลังสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นจาก 55.37 เป็น 63.60 (t = 10.40, P < 0.01)

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า "จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้" (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 40 ข้อ 25) เน้นย้ำความสำคัญของการฝึกจิตเพื่อเป็นหนทางนำไปสู่การบรรเทาหรือจนกระทั่งดับทุกข์ได้ทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งเป็นความทุกข์ที่ทุกคนต้องเผชิญโดยธรรมชาติ โดยเฉพาะความเครียดที่เกิดจากภาระของแต่ละบุคคลที่ต้องแบกรับไว้ในแต่ละวัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปากท้อง การดำรงชีพ และความมั่นคงของ

ครอบครัว ความทุกข์จากความหิวกระหาย ซึ่งพระองค์ทรงเรียกว่า “เป็นโรคอย่างยิ่ง" (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 42 ข้อ 162) กล่าวคือ เป็นโรคที่รักษาไม่หายขาด อิ่มแล้ว ก็หิวกระหายใหม่ เป็นเช่นนี้ทุกวันและเป็นโรคประจำตัวของสรรพสัตว์ที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เอาตัวรอดให้ได้จนกว่าจะหมดลมหายใจ อนึ่ง พระองค์ยังทรงตรัสอีกว่า “ร่างกายเป็นรังของโรค" (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 25 ข้อ 148) หากไม่ได้รับการบำรุงดูแลที่เหมาะสม จะเกิดโรคขึ้นมาทันที เช่น ทานของแสลงอาจท้องเสียหรือท้องผูก ทานน้ำตาลมากไป อาจเป็นโรคอ้วนหรือโรคเบาหวาน เป็นต้น ซึ่งนับเป็นทุกข์ประจำธาตุขันธ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ในยุคปัจจุบัน ปัจจัยภายนอกหลายประการ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ภาระหนี้สิน ค่าครองชีพที่สูง ความไม่มั่นคงในชีวิต หรือ โรคอุบัติใหม่ มีไวรัสโควิด-19 เป็นต้น ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเกิดความเครียดมากขึ้น ดัง รวีโรจน์ ศรีคำภา (2560) และ กฤษภา สุขพัฒน์ (2563) กล่าวถึงผลของภาวะหนี้สินและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจว่าส่งผลให้เกิดความเครียดจนถึงขั้นอาชญากรรมหรือการฆ่าตัวตายได้ จากรายงานผู้เข้ารับบริการด้านจิตเวชทั่วประเทศ พบว่ามีมากถึง 1.6 ล้านคนใน 6 ปี โดยโรคที่พบมาก ได้แก่ วิตกกังวล ซึมเศร้า และโรคจิตเวชอื่น ๆ ส่วนในจังหวัดนครปฐม มีผู้เข้ารับบริการถึง 17,638 คน โดยเฉพาะโรคจิตเภท วิตกกังวล และซึมเศร้า กรมสุขภาพจิต (2563ข) โดยปัญหาสุขภาพจิตมักไม่ได้รับการรักษาอย่างเป็นทางการ เนื่องจากอคติและความกลัวการถูกตีตราจากสังคม (ชัยพร อุโฆษจันทร์, 2562) ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม (พ.ศ. 2561–2565) ได้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการเสริมสร้างสุขภาพจิตของประชาชนให้แข็งแรงทั้งกาย ใจ สติปัญญา และสังคม ข้อมูลนี้สอดรับกับกรอบวิจัยของกระทรวง อว. และแผนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ต้องการใช้ภูมิปัญญาพุทธศาสนาในการแก้ปัญหาสังคมแนวทางหนึ่งที่มีศักยภาพคือ การเสริมสร้างพลังสุขภาพจิต หรือภูมิคุ้มกันทางจิต ผ่านแนวคิด "อึด ฮึด สู้" (กรมสุขภาพจิต, 2563ก; พัชรี ถุงแก้ว และคณะ, 2563; นงนุช พลรวมเงิน และคณะ, 2565) ประกอบด้วย 1) พลังอึด (Emotional Stability) 2) พลังฮึด (Willpower) และ 3) พลังสู้ (Coping) โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความสามารถในการรับมือกับความทุกข์และความเครียดอย่างยืดหยุ่น สติปัฏฐาน 4 คือ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551; สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555) เป็นแนวทางฝึกสติที่สามารถควบคุมความคิด ลดความฟุ้งซ่านและหยุดอารมณ์เชิงลบได้ (พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม และ เบญจมาศ สุวรรณวงศ์, 2562) สอดคล้องกับผลวิจัยของ สุชาติ หล้าอภัย และคณะ (2559) ที่ชี้ว่า การฝึกสติช่วยลดความเครียด วิตกกังวล และภาวะซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญ

จากการศึกษาทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า หลักสติปัฏฐาน 4 มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมสุขภาพจิตอย่างยั่งยืน แต่ยังไม่มีการนำมาประยุกต์ใช้ในการลดระดับความเครียดและเพิ่มระดับพลังสุขภาพจิตอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดนครปฐม งานวิจัยนี้จึงมุ่งสร้างรูปแบบที่สามารถเสริมสร้างสุขภาพจิตและลดความเครียดของประชาชนโดยอิงหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางสังคมที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนได้อย่างยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีเกี่ยวกับสติปัฏฐาน 4

สติปัฏฐาน 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งได้รับการอธิบายไว้อย่างละเอียดในพระไตรปิฎก หมวดมหาสติปัฏฐานสูตร โดยถือเป็นแนวทางหลักในการเจริญสติและพัฒนาปัญญาอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ หลักธรรมนี้ได้รับความสนใจทั้งในทางปฏิบัติและทางวิชาการ โดยเฉพาะในด้านจิตวิทยาการศึกษา การบำบัด และพัฒนาตนเอง งานศึกษาหลายชิ้นได้เน้นให้เห็นถึงประโยชน์ของการฝึกสติปัฏฐาน 4 ซึ่งประกอบด้วย

1. **กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน** การมีสติรู้กาย เช่น การรู้ลมหายใจ การเคลื่อนไหว การพิจารณาส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ซึ่งช่วยให้เกิดความตระหนักรู้ในความเป็นจริงของร่างกายที่ไม่เที่ยง ไม่ควรยึดมั่น
2. **เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน** การมีสติรู้เวทนา (ความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์) ช่วยให้ผู้ฝึกสามารถแยกแยะอารมณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น และไม่ถูกครอบงำโดยความรู้สึกเหล่านั้น
3. **จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน** การมีสติรู้จิต เช่น รู้ว่าขณะนี้จิตมีราคะหรือไม่ มีโทสะหรือไม่ ทำให้สามารถควบคุมอารมณ์และเจตนาได้ดียิ่งขึ้น
4. **ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน** การมีสติรู้ธรรม หรือปรากฏการณ์ทางจิตใจ เช่น นิวรณ์ (กิเลสที่ขัดขวางการเจริญภาวนา) หรือโพชฌงค์ (องค์ธรรมที่นำไปสู่การรู้แจ้ง) ช่วยให้ผู้ฝึกสามารถพิจารณาและเข้าใจกลไกภายในของจิตใจได้ลึกซึ้ง

จากการศึกษาของ Kabat-Zinn (1994) ที่พัฒนาโปรแกรม Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR) ซึ่งมีรากฐานมาจากแนวคิดของสติปัฏฐาน ได้พบว่าการฝึกสติช่วยลดความเครียด วิตกกังวล และซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ งานวิจัยในประเทศไทย เช่น โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ยังได้อธิบายถึงสติปัฏฐานว่าเป็น “เครื่องมือทางปัญญา” ที่จะช่วยให้มนุษย์เข้าใจตนเอง เข้าใจโลก และนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ การศึกษาอื่น ๆ ยังแสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติสติปัฏฐานมีความเกี่ยวข้องกับการทำงานของสมองส่วนที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมอารมณ์ การตัดสินใจ และความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการพัฒนา “อธิปัญญา” หรือปัญญาขั้นสูง การศึกษาทฤษฎีสติปัฏฐาน 4 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมนี้ไม่เพียงแต่เป็นแนวทางทางจิตวิญญาณ แต่ยังมีความสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ด้านจิตวิทยาและประสาทวิทยาศาสตร์อีกด้วย จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน

ทฤษฎีพลังสุขภาพจิต

ทฤษฎีพลังสุขภาพจิตเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการอธิบายและส่งเสริมความสามารถของบุคคลในการรักษาสมดุลทางอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับความเครียดหรือความท้าทายต่าง ๆ ทฤษฎีนี้เน้นการสร้างและเสริมพลังภายในที่ช่วยให้บุคคลสามารถฟื้นฟูสภาพจิตใจและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน ในงานวิจัยนี้ พลังสุขภาพจิตถูกแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

พลังอึด หมายถึง ความเข้มแข็งภายในใจ และความสามารถในการควบคุมตนเอง เช่น การจัดการกับความเครียด ความกดดัน หรืออารมณ์เชิงลบ โดยไม่ปล่อยให้ความรู้สึกเหล่านั้นควบคุมพฤติกรรมหรือความคิดได้อย่างเต็มที่ งานวิจัยด้านจิตวิทยาเชิงบวกและการพัฒนาตนเอง (Positive Psychology) พบว่าการมีพลังอึดที่แข็งแรงสัมพันธ์กับความสามารถในการต้านทานความเครียด และส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของจิตใจในระยะยาว

พลังฮึด หมายถึง แรงสนับสนุนจากภายนอกและแรงบันดาลใจที่ช่วยกระตุ้นให้บุคคลมีแรงจูงใจในการต่อสู้กับอุปสรรค เช่น การได้รับกำลังใจจากครอบครัว เพื่อน หรือชุมชน รวมถึงการมีเป้าหมายหรือความหมายในชีวิต งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมและความรู้สึกว่า “มีใครคอยอยู่ข้าง ๆ” เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดผลกระทบของความเครียดและส่งเสริมสุขภาพจิต

พลังสู้ หมายถึง ความสามารถในการเผชิญหน้ากับปัญหา อุปสรรค หรือความล้มเหลว ด้วยทัศนคติที่มุ่งมั่นและยืดหยุ่น เช่น การคิดเชิงบวก การแก้ปัญหา และการปรับตัวตามสถานการณ์ งานวิจัยในสาขาการจัดการความเครียดและการพัฒนาทักษะชีวิต (Life Skills Development) เน้นว่าพลังสู้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถฟื้นตัวได้รวดเร็วหลังจากประสบกับเหตุการณ์ที่กระทบต่อสุขภาพจิต

จากการทบทวนงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ พบว่าทฤษฎีพลังสุขภาพจิตมีความสอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยาที่หลากหลาย เช่น ทฤษฎีความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Psychological Resilience Theory) และทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคม (Social Support Theory) ซึ่งล้วนเน้นถึงการเสริมสร้างพลังภายในและภายนอกเพื่อให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมดุลและมีความสุข นอกจากนี้ งานวิจัยเชิงปฏิบัติหลายชิ้นยังได้พัฒนากลยุทธ์และโปรแกรมการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นเสริมสร้างพลังสุขภาพจิตใน 3 ด้านนี้ เพื่อช่วยผู้คนในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น นักเรียน ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีภาวะเครียดเรื้อรัง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการลดภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล และเพิ่มความสามารถในการจัดการกับชีวิตประจำวัน

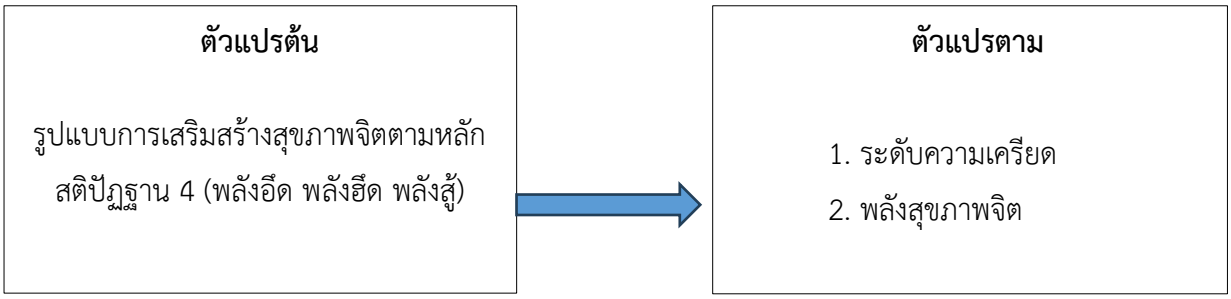
การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง พบว่าการใช้สติปัฏฐาน 4 ซึ่งประกอบด้วยการพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาสุขภาพจิตและลดความเครียดในหลายกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในระดับบุคคลทั่วไปและผู้ที่มีภาวะความเครียดหรือปัญหาสุขภาพจิตต่าง ๆ โดยงานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าการฝึกสติไม่เพียงแต่ช่วยลดอาการความเครียด แต่ยังส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมอารมณ์ และเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจได้อย่างมีนัยสำคัญ งานวิจัยของพระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ

(2562) พบว่าการฝึกสติช่วยลดระดับความเครียดและเพิ่มความตระหนักรู้ในตนเองอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของศิริรัตน์ วัฒนจันทร์ (2563) ที่ใช้กิจกรรมฝึกสติแบบ MBCT (Mindfulness-Based Cognitive Therapy) พบว่าผู้เข้าร่วมสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้นและลดภาวะซึมเศร้าได้ นอกจากนี้ ธนวรรณ กาญจนวัฒน์ (2564) ได้พัฒนาโปรแกรมฝึกพลังสุขภาพจิตโดยใช้หลักการบูรณาการจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งแสดงถึงประสิทธิผลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและช่วยลดความเครียดอย่างชัดเจน

งานวิจัยเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการฝึกสติปัฏฐาน 4 เป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมสุขภาพจิตและการจัดการความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ยังเปิดโอกาสให้มีการพัฒนารูปแบบการฝึกสติในเชิงประยุกต์และการบูรณาการเข้ากับแนวทางอื่น ๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดูแลสุขภาพจิตในอนาคต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผลภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลัก สติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม

สมมติฐานการวิจัย

1. การใช้รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 จะช่วยลดความเครียดได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. การใช้รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 จะช่วยเพิ่มพลังสุขภาพจิตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบบผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดนครปฐม จำนวน 920,030 คน (ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2562, 2563)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ประชาชนในจังหวัดนครปฐม ได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) (Israel, 1992) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ขนาดความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยสุ่มเลือกอำเภอจากทั้งหมด 7 อำเภอ ในจังหวัดนครปฐม ได้อำเภอสามพราน จากนั้นสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยการจับฉลาก แล้วทำการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน เพื่อรวมรวมและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม มาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และแบบประเมินความเครียด โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป จากข้อคำถามทั้งหมด ซึ่งข้อคำถามที่ใช้ได้มีค่า IOC อยู่ในช่วง 0.60 - 1.00 จำนวน 59 ข้อ มีค่าเฉลี่ย IOC เท่ากับ 0.94 แล้วนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนในจังหวัดนครปฐม ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แต่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน

จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ได้ค่าความเชื่อมั่นที่คะแนน 0.99 แล้วนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน เพื่อนำข้อมูลมาดำเนินการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) อันดับที่สอง (Second order) โดยใช้โปรแกรม LISREL8.72 ตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การพัฒนารูปแบบ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำผลการศึกษาจากระยะที่ 1 มาดำเนินการ โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) ยกร่างรูปแบบ และ 2) พัฒนารูปแบบ โดยนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันมาเป็นกรอบแนวคิดในการยกร่างรูปแบบ โดยจัดทำเป็นโครงสร้างและกระบวนการของกิจกรรมทดลองใช้รูปแบบ 2 กิจกรรม แล้วนำไปดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผ่านกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตหรือด้านจิตวิทยา 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา 3 ท่าน เพื่อพิจารณาข้อเสนอแนะและแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบให้ตรงกับบริบทในการนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อย่างเหมาะสม ทำการเลือกกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามเกณฑ์คัดเข้า (Inclusion Criteria)

การถ่ายทอดรูปแบบ เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ศึกษากลุ่มเดียว ทำการวัดก่อนและหลังทดลอง (One-Group Pretest-Posttest) (Campbell & Stanley, 1966) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์คัดเข้า (Inclusion Criteria) จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) แบบประเมินความเครียด (กรมสุขภาพจิต, 2566) และ 2) แบบประเมินพลังสุขภาพจิตอาร์คิว (กรมสุขภาพจิต, 2563ข) เนื่องจากแบบประเมินทั้ง 2 ฉบับ ของสำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข เป็นเครื่องมือที่ผ่านการหาคุณภาพของเครื่องมือและเผยแพร่ให้นำมาใช้ได้แล้ว คณะผู้วิจัยจึงนำเครื่องมือฉบับเดิมมาใช้ทั้งฉบับ โดยไม่ได้ดัดแปลงเนื้อหาใด ๆ จึงไม่ได้ดำเนินการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาอีก ดำเนินการเพียงหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินความเครียด เท่ากับ 0.91 และได้ค่าความเชื่อมั่น แบบประเมินพลังสุขภาพจิตอาร์คิว เท่ากับ 0.93 ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐมที่ผ่านกระบวนการพัฒนาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและผ่านการหาคุณภาพและตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญในระยะที่ 2 แล้ว ซึ่งโครงสร้างและกระบวนการของกิจกรรมทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างพลังสุขภาพจิตหรือภูมิคุ้มกันทางจิต "อึด ฮึด สู้" ด้วยการประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชน ใช้เวลา 1 วัน รวม 6 ชั่วโมง ทำการประเมินระดับความเครียดและระดับพลังสุขภาพจิตก่อนกิจกรรมถ่ายทอดรูปแบบและมอบหมายให้กลุ่มตัวอย่างฝึกสติตามกระบวนการของรูปแบบที่ได้รับการอบรมในกิจกรรมทดลองใช้รูปแบบเป็นเวลา 1 สัปดาห์ โดยให้กำหนดผลสำเร็จตามเป้าหมายและผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ในการลดความเครียดและเพิ่ม

พลังสุขภาพจิตของตนเองในช่วงเวลาที่สะดวกและเหมาะสมกับตนเองในการฝึกแต่ละวัน ทำการฝึกอย่างน้อย 1 –5 นาทีต่อครั้ง หรือตามสะดวกตามรายการที่ให้เลือก สามารถฝึกได้มากเท่าที่ต้องการหรือตามเป้าหมายและผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ หลังการฝึกสติตามรูปแบบครบ 1 สัปดาห์ ให้กลุ่มตัวอย่างทำการรายงานผลสำเร็จตามเป้าหมายและผลลัพธ์ที่กำหนดไว้หลังฝึกสติตามกระบวนการของรูปแบบในแอปพลิเคชันที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อติดตามผลการฝึกสติตามรูปแบบดังกล่าว โดยมีรายการ (OKR Checklist) ให้เลือกและมีช่องให้บันทึกผลแบบปลายเปิด จากนั้นจะทำการประเมินระดับความเครียดและระดับพลังสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบ ที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) อันดับที่สอง จากนั้นทำการประมาณค่าพารามิเตอร์ ใช้วิธีการประมาณค่าความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood: ML) โดยพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (x2) ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (P > .05) และค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (x2/df) ควรมีค่าน้อยกว่า 2.00 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน GFI และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) ควรมีค่าไม่ต่ำกว่า .09 ค่าดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษเหลือ (SRMR) ควรมีค่าต่ำกว่า .05 และค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของการประมาณค่า (SMSEA) ควรมีค่าต่ำกว่า .05 ถ้ามีค่าการตรวจสอบความตรงของรูปแบบเป็นไปตามข้างต้น แสดงว่ารูปแบบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 2) วิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนารูปแบบ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำมาพิจารณาคำ ข้อความ และประโยคสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ประเด็นที่ศึกษา ให้ความหมาย และตีความข้อมูลให้ตรงกับผู้ให้ข้อมูลในแต่ละประเด็น แล้วกำหนดเป็นข้อสรุปของรูปแบบที่เหมาะสม ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิยืนยันอีกครั้งตามที่ได้อภิปรายและเสนอแนะไว้ในการให้สัมภาษณ์ก่อนนำไปใช้จริง

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยดำเนินการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่างโดยนำโครงร่างวิจัยเสนอคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้รับอนุมัติจริยธรรมการวิจัย เลขที่ จว0111/2567 ลงวันที่ 2 กันยายน 2567 มติที่ 111/2567 เมื่อได้รับการอนุมัติจริยธรรมการวิจัยแล้ว ก่อนดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้เข้าพบกับกลุ่มตัวอย่างโดยแนะนำตัว อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่างทราบ ขอรับคำยินยอมจากกลุ่มตัวอย่าง โดยอ่านเอกสารการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างทราบว่าการเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้เป็นไปด้วยความสมัครใจ จะให้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเอง และอ่านใบยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัยให้ฟัง และคณะผู้วิจัยให้อิสระในการเข้าร่วมและถอนตัวออกจากการวิจัยโดยไม่มี

ผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจะถือเป็นความลับ และในการรวบรวมข้อมูลจะไม่มีการระบุชื่อหรือที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น ส่วนผลการวิจัยจะนำเสนอในภาพรวม และข้อมูลทั้งหมดจะถูกทำลายภายใน 1 ปี ภายหลังจากที่ผลการวิจัยได้รับการเผยแพร่แล้ว

ผลการวิจัย

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างองค์ประกอบของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม โดยรวมและรายด้าน

ตัวแปร	ES_1	ES_2	ES_3	ES_4	WP_1	WP_2	CP_1	CP_2	CP_3	CP_4	CP_5
ES_1	1										
ES_2	.730	1									
ES_3	.716	.671	1								
ES_4	.845	.802	.801	1							
WP_1	.811	.698	.837	.864	1						
WP_2	.751	.738	.761	.830	.805	1					
CP_1	.637	.701	.773	.739	.744	.735	1				
CP_2	.708	.750	.707	.775	.723	.769	.759	1			
CP_3	.717	.605	.736	.759	.833	.700	.730	.784	1		
CP_4	.689	.697	.780	.755	.731	.745	.835	.785	.711	1	
CP_5	.461	.456	.602	.551	.650	.613	.717	.632	.709	.691	1

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างองค์ประกอบของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม *โดยรวม* พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 11 ตัว มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($P < .01$) โดยตัวแปรสังเกตได้ที่มีความสัมพันธ์กันมากที่สุดคือ ด้านการสร้างความเข้มแข็งภายในใจ (Inner Strength: IS) (ES_1) และด้านการสร้างความมั่นใจในการเอาชนะปัญหา (Self-Confident in Coping: SCC) (ES_4) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .845 ส่วนตัวแปรสังเกตได้ที่มีค่าความสัมพันธ์กันน้อยที่สุดคือ

ด้านการสร้างความเข้มแข็งภายในใจ (Inner Strength: IS) (ES_1) และด้านการประเมินผลสำเร็จตามเป้าหมายและผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ (Objectives and Key Results Attainment Scaling: OKRAS) (CP_1) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .461

เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านความทนทานต่อแรงกดดัน (พลังอึด) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้จำนวน 4 ตัวแปร มีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านการสร้างความเข้มแข็งภายในใจ (Inner Strength: IS) (ES_1) และด้านการสร้างความมั่นใจในการเอาชนะปัญหา (Self-Confident in Coping: SCC) (ES_4) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .845 รองลงมาคือ ด้านการสร้างความเข้มแข็งภายในใจ (Inner Strength: IS) (ES_1) และด้านการสร้างความสงบในใจ (Inner Peace: IP) (ES_2) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .730 และคู่ที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุดคือ ด้านการสร้างความสงบในใจ (Inner Peace: IP) (ES_2) และด้านความสามารถในการควบคุมตนเอง (Self-Control: SC) (ES_3) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .671 ตามลำดับ องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านการมีความหวังและกำลังใจ (พลังฮึด) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้จำนวน 2 ตัวแปร คือ ด้านการสร้างกำลังใจจากการมีมุมมองชีวิตทางบวก (Positive Thinking for Willpower: PTW) (WP_1) และด้านการสร้างกำลังใจจากคนรอบข้างหรือสิ่งแวดล้อม (Outside Will Power: OWP) (WP_2) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .805

องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านการต่อสู้เอาชนะอุปสรรค (พลังสู้) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้จำนวน 5 ตัวแปร มีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านการฝึกสติปัฏฐานเพื่อลดความเครียด (Mindfulness Meditation for Stress Reduction: MMSR) (CP_1) และด้านการตั้งเป้าหมายและผลลัพธ์ในชีวิตเพื่อลดความเครียด (Objectives and Key Results Setting for Stress Reduction: OKRSSR) (CP_4) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .835 รองลงมาคือ ด้านการเปลี่ยนมุมมองต่อปัญหาเพื่อลดความเครียด (Perception Shifts for Stress Reduction: PSSR) (CP_2) และด้านการตั้งเป้าหมายและผลลัพธ์ในชีวิตเพื่อลดความเครียด (Objectives and Key Results Setting for Stress Reduction: OKRSSR) (CP_4) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .785 และคู่ที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุด คือ ด้านการเปลี่ยนมุมมองต่อปัญหาเพื่อลดความเครียด (Perception Shifts for Stress Reduction: PSSR) (CP_2) และด้านการประเมินผลสำเร็จตามเป้าหมายและผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ (Objectives and Key Results Attainment Scaling: OKRAS) (CP_5) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .632 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่า KMO and Bartlett's Test

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.940
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	5113.797
	Df	55
	Sig.	.000

MSA=.940 Bartlett's Test of Sphericity โดยมีค่า X^2 = 5113.797 df = 55 P =.000 มีค่า <0.05 จึงมีเหมาะสมในการนำไปวิเคราะห์ CFA ได้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม หลังปรับแก้

ตัวแปรแฝง	**Emotional Stability**			**Willpower**			**Coping**			R^2
ตัวแปรสังเกตได้	B_i	b_i	**S.E.**	B_i	b_i	**S.E.**	B_i	b_i	**S.E.**	
ES_1	0.71	0.86	–							**0.73**
ES_2	0.58	0.85	0.03							**0.73**
ES_3	0.71	0.87	0.03							**0.75**
ES_4	0.68	0.93	0.02							**0.87**
WP_1				0.76	0.92	–				**0.84**
WP_2				0.69	0.87	0.03				**0.75**
CP_1							0.60	0.89	–	**0.79**
CP_2							0.58	0.85	0.03	**0.72**
CP_3							0.68	0.84	0.03	**0.70**
CP_4							0.62	0.84	0.02	**0.70**
CP_5							0.62	0.75	0.03	**0.56**

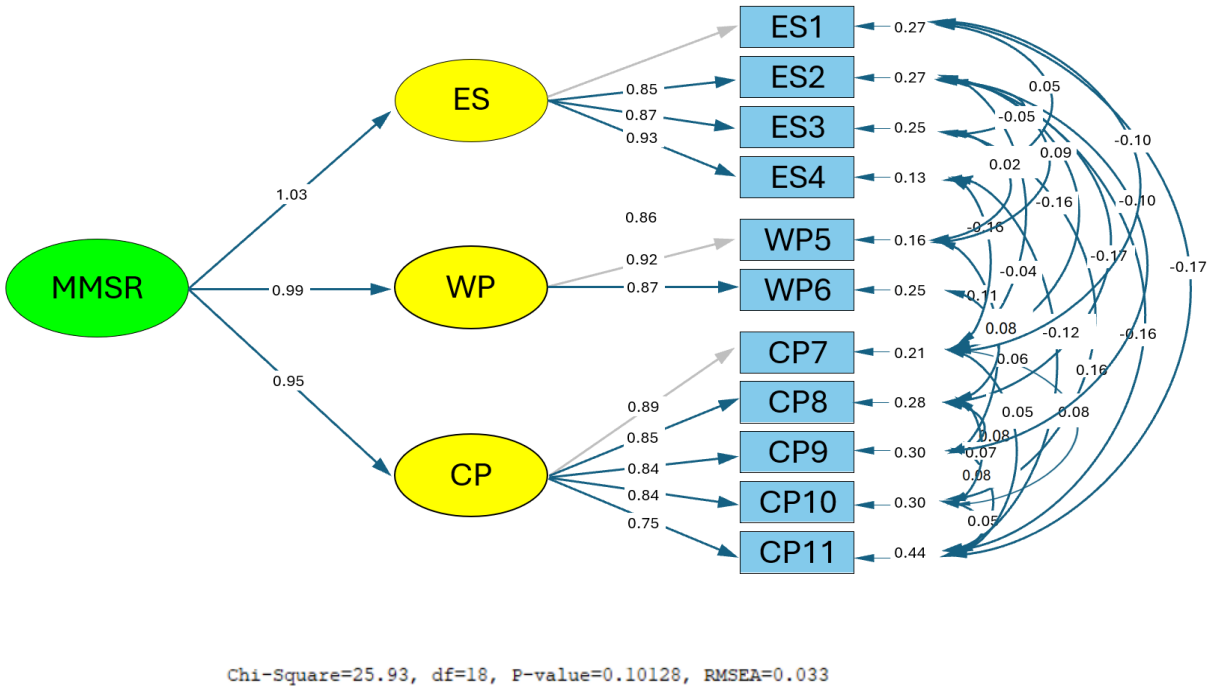
ตัวแปรแฝง	**Mindfulness Meditation for Stress Reduction**			R^2
	B_i	b_i	**S.E.**	
Emotional Stability	1.03	1.03	0.02	**1.06**
Willpower	0.99	0.99	0.01	**0.97**
Coping	0.95	0.95	0.02	**0.91**

X^2 = 25.93, df = 18, Relative X^2 =1.440 P = 0.101, RMSEA = 0.033, RMR = 0.006, SRMR =0.009, GFI = 0.99, AGFI = 0.96, NFI = 1.00, NNFI = 1.00

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง ของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม ด้วยโปรแกรมลิสเรล Version 7.8 หลังปรับแก้ ได้ค่าดัชนีตรวจสอบความสอบคล้องของโมเดล ดังนี้

X^2 = 25.93, df = 18, Relative X^2 =1.440 P = 0.101, RMSEA = 0.033, RMR = 0.006, SRMR =0.009, GFI = 0.99, AGFI = 0.96, NFI = 1.00, NNFI = 1.00 โดยดัชนีความสอดคล้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ Relative X^2 มีค่าน้อยกว่า 2 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ P= 0.101 คือมีค่าตามเกณฑ์ คือ > 0.05 ดัชนี SRSEA, RMR และ SRMR มีค่าน้อยกว่า 0.05 และดัชนี GFI, AGFI, NFI และ NNFI มีค่ามากกว่า 0.95

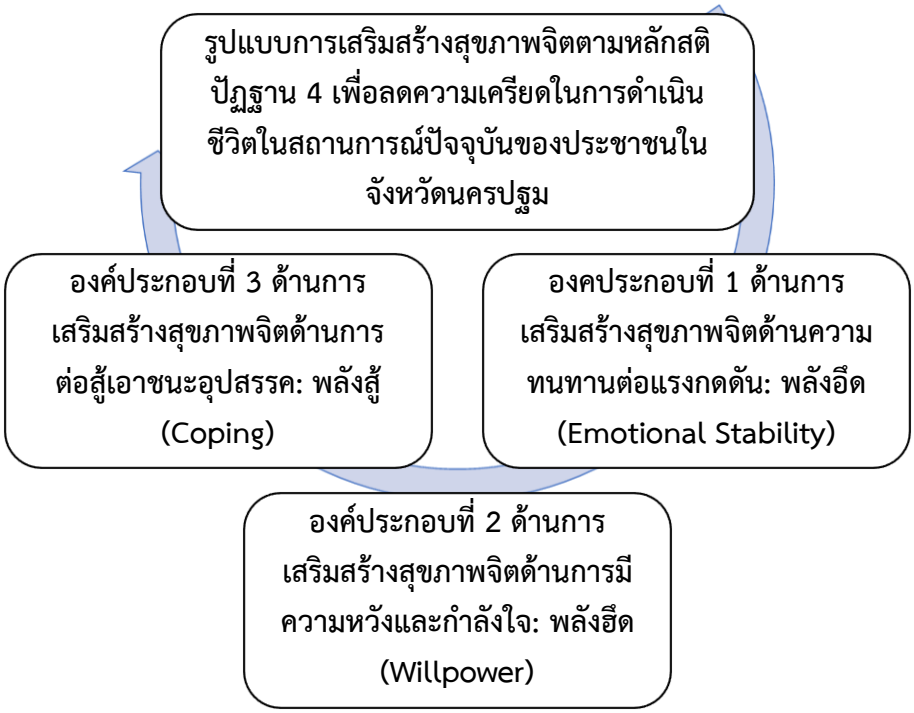
จึงสรุปได้ว่า การเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบัน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ Emotional Stability (พลังอึด), Willpower (พลังฮึด) และ Coping (พลังสู้) โดยที่องค์ประกอบของ Emotional Stability (การเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านความทนทานต่อแรงกดดัน: พลังอึด) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ ES_1 (ด้านการสร้างความเข้มแข็งภายในใจ), ES_2 (ด้านการสร้างความสงบในใจ), ES_3 (ด้านความสามารถในการควบคุมตนเอง), ES_4 (ด้านการสร้างความมั่นใจในการเอาชนะปัญหา) องค์ประกอบของ Willpower (การเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านการมีความหวังและกำลังใจ: พลังฮึด) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ WP_1 (ด้านการสร้างกำลังใจจากการมีมุมมองชีวิตทางบวก) และ WP_2 (ด้านการสร้างกำลังใจจากคนรอบข้างหรือสิ่งแวดล้อม) และองค์ประกอบของ Coping (การเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านการต่อสู้เอาชนะอุปสรรค: พลังสู้) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่ CP_1 (ด้านการฝึกสติปัฏฐานเพื่อลดความเครียด), CP_2 (ด้านการเปลี่ยนมุมมองต่อปัญหาเพื่อลดความเครียด), CP_3 (ด้านการค้นหาทางใหม่เพื่อลดความเครียด), CP_4 (ด้านการตั้งเป้าหมายและผลลัพธ์ในชีวิตเพื่อลดความเครียด) และ CP_5 (ด้านการประเมินผลสำเร็จตามเป้าหมายและผลลัพธ์ที่กำหนดไว้)

ภาพที่ 2 ค่า Standardized Resolution ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักของตัวแปรแฝงทั้ง 3 ตัวแปร จากค่าสัมประสิทธิ์คะแนนมาตรฐานของน้ำหนักปรากฏว่า Emotional Stability (พลังอึด) มีความสำคัญมากที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์คะแนนมาตรฐานของน้ำหนักเท่ากับ 1.03 รองลงมาคือ Willpower (พลังฮึด) มีค่าสัมประสิทธิ์คะแนนมาตรฐานของน้ำหนัก เท่ากับ 0.99 และ Coping (พลังสู้) มีค่าสัมประสิทธิ์คะแนนมาตรฐานของน้ำหนัก เท่ากับ 0.95 ตามลำดับ

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม ปรากฏดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3 โมเดลแสดงโครงสร้างและกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม (MMSR Model)

รูปแบบมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านความทนทานต่อแรงกดดัน: พลังอึด (Emotional Stability) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 2 ด้านการเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านการมีความหวังและกำลังใจ: พลังฮึด (Willpower) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 3 ด้านการเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านการต่อสู้เอาชนะอุปสรรค: พลังสู้ (Coping) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบค่า Tests of Normality ตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ด้วยสถิติทดสอบ Paired Sample t-test

Normality Test Result	Skewness	Kolmogorov-Smirnov[a]	Significance Level	Correlation
Posttest of Stress Level	1.04	.12	.20	.92
Posttest of RQ Level	0.48	.13	.19	.94

ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) ของระดับความเครียด ได้ค่า ^{Z}skewness = 1.04 และ ^{Z}Kolmogorov-Smirnov = .12 (sig = .20) จึงสรุปได้ว่า ตัวแปรตามมีการแจกแจงใกล้เคียงกับโค้งปกติ และผลการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างผลการประเมินต่อระดับความเครียดก่อนและหลังกิจกรรมการถ่ายทอดรูปแบบ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (r=.92, sig = .00) จึงสรุปได้ว่า ข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ด้วยสถิติทดสอบ Paired Sample t-test ส่วนผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) ของระดับพลังสุขภาพจิตอาร์คิว ได้ค่า ^{Z}skewness = 0.48 และ ^{Z}Kolmogorov-Smirnov = .13 (sig = .19) จึงสรุปได้ว่า ตัวแปรตามมีการแจกแจงใกล้เคียงกับโค้งปกติ และผลการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างผลการประเมินต่อระดับความเครียดก่อนและหลังกิจกรรมการถ่ายทอดรูปแบบ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (r=.94, sig = .00) จึงสรุปได้ว่า ข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ด้วยสถิติทดสอบ Paired Sample t-test

ตารางที่ 5 ระดับคะแนนประเมินความเครียดของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการถ่ายทอดรูปแบบรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม

องค์ประกอบของพลังสุขภาพจิต	ระยะเวลาการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig. (2-tailed)
พฤติกรรม อาการและความรู้สึก	ก่อนการถ่ายทอด	34.23	7.77	3.77	29	.00
	หลังการถ่ายทอด	31.97	5.92			

ผลการเปรียบเทียบระดับคะแนนความเครียดหลังได้ฝึกสติตามรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม โดยก่อนฝึกสติตามรูปแบบ มีระดับความเครียดเท่ากับ 34.23 และหลังการฝึกสติตามรูปแบบ มีระดับความเครียดเท่ากับ 31.97 ได้ค่าสถิติทดสอบที เท่ากับ 3.77 ที่องศาอิสระเท่ากับ 29 และ sig เท่ากับ .00 จึงสรุปได้ว่า หลังได้รับการถ่ายทอดรูปแบบทำให้กลุ่มทดลองมีระดับความเครียดลดลง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 6 ระดับคะแนนประเมินพลังสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการถ่ายทอดรูปแบบรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม

องค์ประกอบของพลังสุขภาพจิต	ระยะเวลาการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	t	df	Sig. (2-tailed)
1.ด้านความทนทานต่อแรงกดดัน (พลังอึด)	ก่อนการถ่ายทอด	27.23	6.87	8.99		.00
	หลังการถ่ายทอด	31.23	6.86			
2.ด้านกำลังใจ (พลังฮึด)	หลังการถ่ายทอด	14.67	3.95	6.99	29	.00
	ก่อนการถ่ายทอด	16.63	3.23			
3.ด้านการต่อสู้เอาชนะอุปสรรค (พลังสู้)	ก่อนการถ่ายทอด	13.47	3.19	7.99	29	.00
	หลังการถ่ายทอด	15.73	3.40			
รวม	**ก่อนการถ่ายทอด**	**55.37**	**12.84**	**10.40**	**29**	**.00**
	หลังการถ่ายทอด	**63.60**	**12.29**			

ผลการเปรียบเทียบระดับคะแนนพลังสุขภาพจิตหลังได้รับการฝึกสติตามรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม โดยก่อนฝึกสติตามรูปแบบ มีระดับพลังสุขภาพจิตเท่ากับ 55.37 และหลังการฝึกมีระดับพลังสุขภาพจิตเท่ากับ 63.60 ได้ค่าสถิติทดสอบที เท่ากับ 10.40 ที่องศาอิสระเท่ากับ 29 และ sig เท่ากับ .00 จึงสรุปได้ว่า หลังได้รับการถ่ายทอดรูปแบบทำให้กลุ่มทดลองมีระดับพลังสุขภาพจิตสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (Second-order Confirmatory Factor Analysis) ด้วยโปรแกรม LISREL Version 7.8 หลังการปรับแก้ พบว่า โมเดลการวัดมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งในด้านค่าไคสแควร์ (Chi-square), ดัชนีความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI), ดัชนีปรับแก้ (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI), ดัชนีการเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index: CFI) และค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อน (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว สะท้อนว่า องค์ประกอบของการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตของประชาชนในจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) ความมั่นคงทางอารมณ์ (Emotional Stability หรือ “พลังอึด”) 2) พลังใจและความมุ่งมั่น (Willpower หรือ “พลังฮึด”) และ 3) กลยุทธ์การเผชิญปัญหา (Coping หรือ “พลังสู้”) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบประกอบด้วยตัวแปรสังเกตย่อยที่มีความชัดเจน และสามารถวัดผลได้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งหมด 53 ข้อคำถาม การจัดองค์ประกอบทั้งสามข้างต้นสอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่พัฒนามาจากหลักสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ กายานุปัสสนา, เวทนานุปัสสนา, จิตตานุปัสสนา และธรรมานุปัสสนา ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการฝึกสติและเสริมสร้างสุขภาพจิตในระดับภาวนามยปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551; สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555) อันเป็นระดับที่สามารถแปรผลทางปัญญาไปสู่การปรับตัวและการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (ประมวน พานิช) และจักรพรรณ วงศ์พรพวัณ, 2564) นอกจากนี้ การจัดกลุ่มองค์ประกอบยังสะท้อนแนวคิดของการพัฒนาสุขภาพจิตแบบองค์รวมที่กรมสุขภาพจิต (2563ก) ได้เสนอไว้ว่า การดูแลสุขภาพจิตในบริบทของคนไทยควรมีลักษณะบูรณาการ ทั้งด้านความมั่นคงภายใน ความหวัง และการเผชิญปัญหาอย่างมีสติ แนวคิดนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของ พัชรี ถุงแก้ว และคณะ (2563) และนงนุช พลรวมเงิน และคณะ (2565) ที่พบว่า การมีสุขภาพจิตดีเกี่ยวข้องกับความสามารถในการควบคุมตนเอง การมองโลกในแง่บวก และการเผชิญกับปัญหาอย่างสร้างสรรค์

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า โมเดลการวัดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนี้ สามารถสะท้อนถึงโครงสร้างทางจิตใจที่สอดคล้องกับบริบทของประชาชนในจังหวัดนครปฐมภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาพจิต หรือการออกแบบโปรแกรมฝึกอบรม/การบำบัดตามแนวสติปัฏฐาน 4 ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ พลังอึด (Emotional Stability), พลังฮึด (Willpower), และพลังสู้ (Coping) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Resilience Quotient (RQ) ที่ชี้ให้เห็นว่า บุคคลที่มีสุขภาพจิตที่ดีจะมีความสามารถในการฟื้นตัวจากความทุกข์ทางอารมณ์ ปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่น และสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ท้าทายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมสุขภาพจิต, 2563ก; พัชรี ถุงแก้ว และคณะ, 2563)

1. องค์ประกอบพลังอึด (Emotional Stability) องค์ประกอบนี้สะท้อนถึงความสามารถในการควบคุมอารมณ์ การสร้างความสงบภายในใจ และการรับมือกับสถานการณ์กดดัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสุขภาพจิต โดยการฝึกสติสามารถเพิ่มการตระหนักรู้ทางอารมณ์ และช่วยให้เกิดการควบคุมตนเองที่ดีขึ้น (Thaddeus, 2024) นอกจากนี้ ความมั่นคงทางอารมณ์ยังมีบทบาทสำคัญต่อความสัมพันธ์ทางสังคม การเป็นผู้นำ และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Li & Ahlstrom, 2016) ดังนั้น การส่งเสริมด้านนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างจิตใจที่แข็งแรงและลดความเครียดในระยะยาว

2. องค์ประกอบพลังฮึด (Willpower) องค์ประกอบนี้มุ่งเน้นการสร้างกำลังใจผ่านการคิดเชิงบวกและการสนับสนุนจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่าการคิดเชิงบวกช่วยส่งเสริมความยืดหยุ่นทางจิตใจ และเพิ่มแรงจูงใจในการเผชิญความยากลำบาก (Sundu, 2017; Diachkova et al., 2024) ทั้งนี้ กำลังใจจากคนรอบข้างมีผลโดยตรงต่อการมองโลกในแง่ดี และการปรับตัวในสถานการณ์ที่เผชิญความเครียด (Alcoba & López, 2017; Ismail, 2023) การมีสภาพจิตเชิงบวกยังสัมพันธ์กับผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดีขึ้นทั้งในมิติทางกายและจิต (Shinde, 2024)

3. องค์ประกอบพลังสู้ (Coping) องค์ประกอบสุดท้ายนี้เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญและจัดการกับปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “กลยุทธ์การรับมือ” ที่มีประสิทธิภาพ เช่น การแก้ปัญหาเชิงรุก การมองเชิงบวก และการแสวงหาการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งล้วนมีผลต่อสุขภาพจิตที่ดีขึ้น (Mishchenko & Batiashova, 2024; Heinen et al., 2024) นอกจากนี้ การฝึกสติในรูปแบบของ Mindfulness-Based Interventions (MBIs) ยังแสดงผลลัพธ์เชิงบวกในผู้ป่วยมะเร็ง โดยช่วยลดระดับความเครียด วิตกกังวล และซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญ (Martins et al., 2023; Carney & Park, 2023) รูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้ได้นำแนวคิดเรื่องพลังสุขภาพจิตทั้ง 3 ด้าน มาบูรณาการเข้ากับหลัก สติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธรรมานุปัสสนา ซึ่งมุ่งพัฒนา "ความรู้ตัวอย่างต่อเนื่อง" เพื่อให้สามารถรับรู้ ปรับเปลี่ยน และจัดการกับปัจจัยภายนอกและภายในอย่างมีสติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551; สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555) ผลการพัฒนาและวิเคราะห์ดังกล่าว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชาติ หล้าอภัย และคณะ (2559) ที่พบว่า การฝึกสติสามารถช่วยลดความเครียด ความวิตก

กังวล และความซึมเศร้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานของ Tungtong et al. (2023) ที่แสดงให้เห็นว่า การมีสติช่วยเสริมสร้างการควบคุมอารมณ์ และลดการครุ่นคิด ซึ่งส่งผลให้เกิดอารมณ์บวกมากขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาของ Martins et al. (2023) และ Heinen et al. (2024) ยังยืนยันว่า โปรแกรมการแทรกแซงโดยใช้สติ (MBIs) ช่วยให้บุคคลมีทักษะในการจัดการความเครียดดีขึ้น เสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจ อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของพลังสุขภาพจิตในบริบทของวิกฤตต่าง ๆ ในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความครอบคลุมทั้งในเชิงแนวคิด จิตวิทยา และปฏิบัติการ ซึ่งสามารถนำไปใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตและลดความเครียดของประชาชนได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

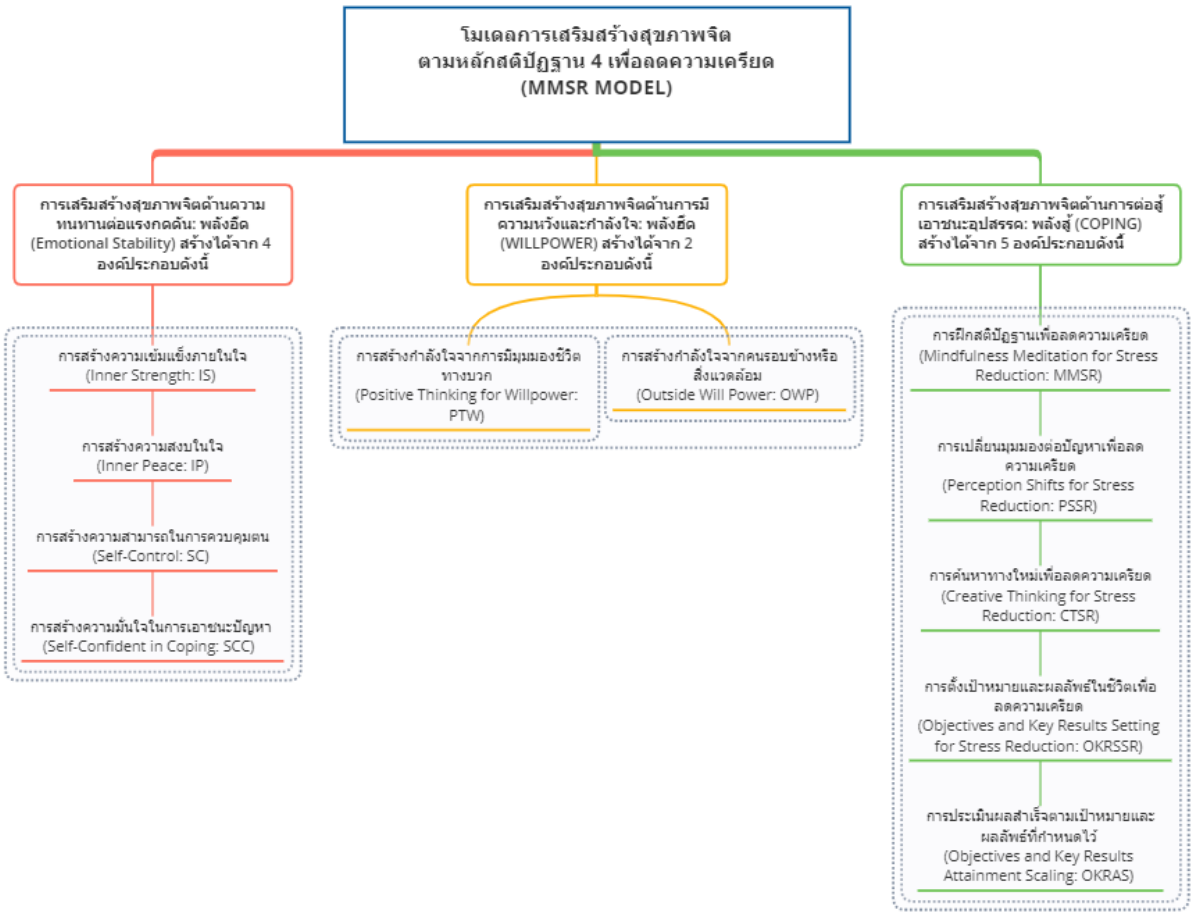
เพื่อทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับการถ่ายทอดรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 มีระดับความเครียดลดลง และพลังสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมถ่ายทอดรูปแบบผ่านกระบวนการที่ประกอบด้วยการรับรู้ข้อมูลพื้นฐาน การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมหลากหลาย เช่น การชมสื่อวิดีโอ การระดมสมอง การฝึกสติตามกระบวนการในแอปพลิเคชัน MMSR และการประเมินผลตนเองก่อนและหลังการฝึกอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรูปแบบในการลดระดับความเครียดและส่งเสริมพลังสุขภาพจิตของประชาชนในสถานการณ์ปัจจุบัน อันสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระสันต์ทัศน์ คมฺภีรปญฺโญ และคณะ (2562) ที่พบว่า การฝึกสติปัฏฐานสามารถลดภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นเดียวกับงานวิจัยของสุชาติ หล้าอภัย และคณะ (2559) ที่ชี้ให้เห็นว่า การปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐาน 4 ช่วยลดความทุกข์และเสริมสร้างจิตใจให้สงบ ผ่องใส และมีความสุข ในด้านการอธิบายกลไกทางสรีรวิทยาและจิตวิทยา งานวิจัยของ Correia et al. (2023) และ Cho (2024) แสดงให้เห็นว่า การฝึกสติส่งผลต่อการปรับตัวต่อความเครียด โดยลดการตอบสนองทางอารมณ์และส่งผลดีต่อกิจกรรมของระบบประสาทส่วนกลาง โดยเฉพาะในบริเวณสมองที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมอารมณ์ เช่น อินซูล่า และไฮโปทาลามัส (Álvarez et al., 2023) รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสมองและการทำงานของเนื้อเยื่อสมองที่สัมพันธ์กับการควบคุมอารมณ์และสมาธิ นอกจากนี้ การฝึกสติยังสัมพันธ์กับการเพิ่มพลังสุขภาพจิต โดยผลการศึกษาในประชากรทั่วไปทั้งในคลินิกและนอกคลินิก เช่น Hwang et al. (2018) และ Singh (2024) รายงานว่า การฝึกสติช่วยส่งเสริมความยืดหยุ่นทางจิตใจ และลดความเครียดได้ดีกว่าการผ่อนคลายแบบทั่วไป อีกทั้งยังสามารถลดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเครียด เช่น การกินตามอารมณ์ และภาวะวิตกกังวล (Álvarez et al., 2023; Widyaningrum & Mansoer, 2023)

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 ที่พัฒนาขึ้นในการศึกษานี้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการลดระดับความเครียดและส่งเสริมพลังสุขภาพจิตของประชาชนในสถานการณ์ปัจจุบันอย่างเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม เรียกชื่อว่า Mindfulness Meditation for Stress Reduction หรือเรียกโดยย่อว่า MMSR Model ปรากฏดังภาพประกอบต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4

รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อลดความเครียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบันของประชาชนในจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) Emotional Stability (พลังอึด), 2) Willpower (พลังฮึด) และ 3) Coping (พลังสู้) โดยที่องค์ประกอบของ Emotional Stability (การเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านความทนทานต่อแรงกดดัน: พลังอึด) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ ES_1 (ด้านการ

สร้างความเข้มแข็งภายในใจ) ES_2 (ด้านการสร้างความสงบในใจ) ES_3 (ด้านความสามารถในการควบคุมตนเอง) และ ES_4 (ด้านการสร้างความมั่นใจในการเอาชนะปัญหา) องค์ประกอบของ Willpower (การเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านการมีความหวังและกำลังใจ: พลังฮึด) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ WP_1 (ด้านการสร้างกำลังใจจากการมีมุมมองชีวิตทางบวก) และ WP_2 (ด้านการสร้างกำลังใจจากคนรอบข้างหรือสิ่งแวดล้อม) และองค์ประกอบของ Coping (การเสริมสร้างสุขภาพจิตด้านการต่อสู้เอาชนะอุปสรรค: พลังสู้) วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่ CP_1 (ด้านการฝึกสติปัฏฐานเพื่อลดความเครียด) CP_2 (ด้านการเปลี่ยนมุมมองต่อปัญหาเพื่อลดความเครียด) CP_3 (ด้านการค้นหาทางใหม่เพื่อลดความเครียด) CP_4 (ด้านการตั้งเป้าหมายและผลลัพธ์ในชีวิตเพื่อลดความเครียด) และ CP_5 (ด้านการประเมินผลสำเร็จตามเป้าหมายและผลลัพธ์ที่กำหนดไว้)

สรุป

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 ที่มีประสิทธิภาพในการลดความเครียดของประชาชนในจังหวัดนครปฐม โดยได้พัฒนารูปแบบที่เรียกว่า Mindfulness Meditation for Stress Reduction (MMSR Model) ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ Emotional Stability (พลังอึด) หมายถึง ความมั่นคงทางอารมณ์และความสามารถในการทนต่อแรงกดดัน, Willpower (พลังฮึด) หมายถึง กำลังใจและพลังในการใช้ชีวิต, และ Coping (พลังสู้) หมายถึง ความสามารถในการเผชิญปัญหาและเอาชนะอุปสรรค จากผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงโครงสร้าง พบว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยลำดับความสำคัญขององค์ประกอบทั้งสามเรียงตามค่าสัมประสิทธิ์คะแนนมาตรฐาน ได้แก่ พลังอึด (1.03), พลังฮึด (0.99) และพลังสู้ (0.95) ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเสริมสร้างสุขภาพจิตเพื่อการลดความเครียดอย่างมีประสิทธิภาพควรเริ่มต้นจากการพัฒนาพลังอึดเป็นลำดับแรก ตามด้วยพลังฮึด และพลังสู้

ประโยชน์สำคัญที่ได้รับจากการศึกษา ได้แก่ การสร้างแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิตที่มีโครงสร้างชัดเจนสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถประยุกต์ใช้ในบริบทวัฒนธรรมไทยได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชน นอกจากนี้ โมเดล MMSR ยังสามารถนำไปใช้ในการออกแบบโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพจิต ตลอดจนพัฒนาเครื่องมือประเมินสุขภาพจิตในด้านต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุข การศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชน ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงสาธารณสุขควรบูรณาการ MMSR Model เข้าสู่แนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิตเชิงป้องกันในระดับชุมชน โดยจัดทำคู่มือและโปรแกรมการฝึกปฏิบัติที่เน้นการพัฒนาสติภาวนาในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างพลังอึด พลังฮึด และพลังสู้ ให้กับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้มีรายได้น้อย และผู้ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจหรือวิกฤตสังคม

2. จัดตั้ง “ศูนย์ปฏิบัติการเสริมสร้างสุขภาพจิตด้วยสติปัฏฐาน 4” ระดับจังหวัดและอำเภอ ภายใต้ความร่วมมือระหว่างกระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และคณะสงฆ์ เพื่อให้บริการฝึกอบรมและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ ทั้งในเชิงป้องกันและบำบัด โดยเน้นแนวทางที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. พัฒนาและนำ “เครื่องมือประเมินสุขภาพจิตตามองค์ประกอบของ MMSR Model” ไปใช้ในหน่วยงานต่าง ๆเช่น โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานสาธารณประโยชน์ เพื่อใช้ในการประเมินสุขภาพจิตเบื้องต้น วินิจฉัยระดับความเครียด และติดตามผลการฝึกฝนสติอย่างเป็นระบบ

4. สนับสนุนการฝึกอบรม “อาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพจิต” ในระดับตำบล/ชุมชน โดยเน้นการเป็น “โค้ชสุขภาพจิต” ที่สามารถเผยแพร่หลักสติปัฏฐาน 4 และองค์ประกอบของ MMSR Model ได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่สมาชิกในชุมชน ถือเป็นกลไกเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางใจระดับรากหญ้า

5. ส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรมต่อยอดจาก MMSR Model เช่น การพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับฝึกสติด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน (พลังอึด ฮึด สู้) เพื่อเข้าถึงประชาชนในยุคดิจิทัล พร้อมทั้งมีระบบติดตามพฤติกรรมและให้ข้อเสนอแนะเชิงสุขภาพจิตส่วนบุคคลแบบเรียลไทม์

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังสุขภาพจิตด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอื่น นอกเหนือจากหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มองเห็นคุณค่าของหลักคำสอนของพระพุทธองค์ว่าสามารถนำหลักธรรมต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและแก่ส่วนรวมได้ทุกที่ ทุกเวลา ไม่ล้าสมัย และพิสูจน์ได้จริง

2. ควรศึกษาวิจัยความคงทนของระดับพลังสุขภาพจิตหลังได้รับการถ่ายทอดรูปแบบ โดยอาจติดตามผลระยะยาว เช่น 6 เดือน หรือมากกว่า จะทำให้ทราบว่า เมื่อไหร่ที่จำเป็นต้องฝึกสติตามกระบวนการของรูปแบบเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการลดความเครียดและเพิ่มพลังสุขภาพจิตของผู้ฝึก เนื่องจากมีข้อจำกัดด้วยเวลาและภาระงานที่มาก ทำให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สามารถดำเนินการได้เพียงให้กลุ่มตัวอย่างฝึกสติตามกระบวนการของรูปแบบได้เพียง 1 สัปดาห์หลังได้รับการถ่ายทอดรูปแบบเท่านั้น

3. ควรศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรมการประเมินระดับความเครียดและระดับพลังสุขภาพจิต เช่น การพัฒนาแอปพลิเคชัน หรือ การประเมินด้วย AI เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนสามารถประเมินได้ด้วยตนเองและพัฒนานวัตกรรมในการจัดการความเครียดด้วยตนเอง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *กรอบแนวทางการวิจัยแห่งชาติ ปี 2563–2565*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงฯ.

กรมสุขภาพจิต. (2563). *รายงานการเข้ารับบริการด้านสุขภาพจิตทั่วประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.

กรมสุขภาพจิต. (2563ก). *กรอบแนวทางพัฒนาพลังสุขภาพจิต (Resilience Quotient) ในบริบทไทย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.

กรมสุขภาพจิต. (2563ก). *รายงานสถานการณ์สุขภาพจิตประเทศไทย ประจำปี 2563*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.

กฤษภา สุขพัฒน์. (2563). *ภาวะความเครียดจากปัญหาหนี้สินของประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสุขภาพจิต.

ชัยพร อุโฆษจันทร์. (2562). การตีตราและการเข้าถึงบริการสุขภาพจิตของประชาชน. *วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย*, *27*(2), 105–113.

ธนวรรณ กาญจนวัฒน์. (2564). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพลังสุขภาพจิตโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นงนุช พลรวมเงิน, & คณะ. (2565). รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพจิตโดยใช้แนวคิดอึด ฮึด สู้. *วารสารสุขภาพจิตชุมชน*, *7*(2), 12–25.

ประกาศสำนักทะเบียนกลาง, กรมการปกครอง. (2562). *ประกาศสำนักทะเบียนกลาง : จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2562*. ดึงข้อมูลจากเว็บไซต์สำนักงานทะเบียนกลาง กรมการปกครอง

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (ประมวน พานิช), & จักรพรรณ วงศ์พรพวัณ. (2564). การพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสุขภาพจิตตามหลักสติปัฏฐาน 4 ในประชาชนจังหวัดนครปฐม. *วารสารพระพุทธศาสนา มจร*, *10*(1), 45–63.

พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ. (2562). ผลของการฝึกสติปัฏฐาน 4 ต่อความเครียดและการตระหนักรู้ในตนเองของนักศึกษา. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, *13*(2), 88–101.

พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม, & เบญจมาศ สุวรรณวงศ์. (2562). การประยุกต์หลักสติปัฏฐาน 4 ในการพัฒนาสุขภาพจิต. *วารสารวิชาการพระพุทธศาสนา*, *6*(1), 22–35.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *สติปัฏฐาน 4 กับการดำเนินชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2540). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รวีโรจน์ ศรีคำภา. (2560). *ปัญหาหนี้สินและอาชญากรรม: วิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม.

ศิริรัตน์ วัฒนจันทร์. (2563). ผลของกิจกรรมการฝึกสติแบบ MBCT ต่อความซึมเศร้าและการควบคุมอารมณ์ในวัยรุ่น. *วารสารจิตวิทยาคลินิก*, *50*(1), 45–59.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานฯ.

สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2561–2565*. นครปฐม: สำนักงานจังหวัดนครปฐม.

สุชาติ หล้าอภัย, & คณะ. (2559). ผลของการฝึกสติต่อภาวะซึมเศร้าและความเครียด. *วารสารจิตวิทยาคลินิก*, *48*(1), 33–46.

พัชรี ถุงแก้ว, & คณะ. (2563). โครงการเสริมสร้างพลังสุขภาพจิตด้วยแนวคิด “อึด ฮึด สู้”. *รายงานผลการวิจัย*, กรมสุขภาพจิต.

Byrne, B. M. (1998). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Campbell, D. T., & Stanley, J. C. (1966). *Experimental and quasi-experimental designs for research* (Reprinted ed.). Boston: Houghton Mifflin.

Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. (2008). Structural equation modeling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, *6*(1), 53–60.

Israel, G. D. (1992). *Determining sample size (Fact Sheet PEOD6)*. University of Florida, Institute of Food and Agricultural Sciences.

Jackson, D. L., Gillaspy, J. A., & Purc-Stephenson, R. (2009). Reporting practices in confirmatory factor analysis: An overview and some recommendations. *Psychological Methods*, *14*(1), 6–23.

Kabat-Zinn, J. (1994). *Wherever you go, there you are: Mindfulness meditation in everyday life*. New York: Hyperion.

Kline, R. B. (2010). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York: Guilford Press.

Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, *8*(2), 23–74.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). New York: Harper & Row.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Human Resource Management with the HRMS.OBEC information system of the Development and Legal Affairs Office of Personnel Management under the Office of Basic Education Commissio

รูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Nonpawit Petchara [1]*, Kamolmal Chaisirithanya [2], & Chuanchom Chinatangkul [3]*

นนท์ปวิธ เพชระ[1]*, กมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา[2], & ชวนชม ชินะตังกูร[3]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Nonpawit Petchara *
นนท์ปวิธ เพชระ
Faculty of Education, Bangkokthonburi University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Email: nonpawit.p@gmail.com

2. Kamolmal Chaisirithanya *
กมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา
Faculty of Education, Bangkokthonburi University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Email:
Kamolmal_Chaisirithanya@gmail.com

3. Chuanchom Chinatangkul *
ชวนชม ชินะตังกูร
Faculty of Education, Bangkokthonburi University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Email:
Chuanchom_Chinatangkul@gmail.com

คำสำคัญ:
ระบบสารสนเทศทรัพยากรมนุษย์, HRMS.OBEC, การบริหารงานบุคคล, การวิเคราะห์องค์ประกอบ, รัฐบาลดิจิทัล

Keywords:
Human Resource Information System, HRMS.OBEC, Personnel Management, Factor Analysis, Digital Government

ABSTRACT

This research aimed to develop and propose a human resource management model using the HRMS.OBEC information system of the Office of Personnel Management and Legal Affairs under the Office of the Basic Education Commission (OBEC). The study identified key components and indicators through expert interviews and conducted exploratory and confirmatory factor analyses with 327 participants, including educational administrators, school directors, and personnel from secondary education service area offices. The findings revealed six major components of the HRMS.OBEC-based human resource management model: (1) data management and security, (2) technological integration to enhance system efficiency, (3) development of comprehensive personnel management functions, (4) analytical and reporting systems for management, (5) information management for analysis and decision-making, and (6) self-service functionalities for personnel.

The proposed model was found to be appropriate, feasible, and beneficial for managing human resources in the Thai bureaucratic system. It supports efficient personnel management aligned with digital government policies and modern public administration reform.

Article history:
Received: 26/05/2025
Revised: 17/06/2025
Accepted: 05/08/2025
Available online: 16/08/2025

How to Cite:
Petchara, N. et al. (2025). Human Resource Management with the HRMS.OBEC information system of the Development and Legal Affairs Office of Personnel Management under the Office of Basic Education Commission. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 291-320

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและเสนอรูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ โดยศึกษาจากองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องผ่านการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) และเชิงยืนยัน (CFA) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 327 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผลการวิเคราะห์พบว่า รูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วย HRMS.OBEC ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) การบริหารจัดการและสร้างความปลอดภัยให้กับข้อมูล (2) การบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มศักยภาพของระบบ (3) การพัฒนาฟังก์ชันการทำงานเพื่อจัดการบุคลากรแบบองค์รวม (4) การพัฒนาระบบวิเคราะห์และรายงานเพื่อการบริหาร (5) การบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวิเคราะห์และตัดสินใจ และ (6) การให้บริการตนเองแก่บุคลากร

รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในเชิงเนื้อหา ความเป็นไปได้ และประโยชน์ในการบริหารงานบุคคลในระบบราชการ ช่วยส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลดิจิทัลและการบริหารภาครัฐสมัยใหม่

บทนำ

การพัฒนาระบบราชการถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในบริบทของการบริหารจัดการภาครัฐตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสถาบันของประเทศ อาทิ การปรับปรุงกระบวนงาน การให้บริการสาธารณะในรูปแบบดิจิทัล และการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนภารกิจภาครัฐ ทั้งนี้ ประเทศไทยมีความโดดเด่นในการพัฒนาไปสู่รัฐบาลดิจิทัล แต่ยังคงเผชิญกับอุปสรรคด้านโครงสร้าง ระบบราชการที่ล้าสมัย และการเชื่อมโยงข้อมูลที่ยังไม่บูรณาการ นโยบายการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2561–2580) จึงมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนภาครัฐสู่รัฐบาลดิจิทัล ด้วยการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับการบริการ เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร และเปิดเผยข้อมูลอย่างปลอดภัย รวมถึงการพัฒนาแพลตฟอร์มให้สามารถต่อยอดสู่การสร้างนวัตกรรมบริการที่สร้างรายได้และคุณค่าให้กับสังคม ในส่วนของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐ ซึ่งเป็นทรัพยากรหลัก

ในการขับเคลื่อนองค์การ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากร จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารต้องดำเนินการควบคู่กับการปฏิรูปภาครัฐสมัยใหม่ โดยนำแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และคำนึงถึงประสิทธิภาพสูงสุดมาใช้ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนได้อย่างเหมาะสม

ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงานบุคคลในระบบราชการ จึงให้ความสนใจกับการนำระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC (Human Resource Management System) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลอย่างครบวงจร ตั้งแต่การจัดเก็บข้อมูล การวางแผนอัตรากำลัง การบรรจุแต่งตั้ง การย้าย ช่วยราชการ ไปจนถึงการเกษียณอายุราชการ โดยแสดงผลในรูปแบบกราฟหรือแผนภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ระดับนโยบาย

อย่างไรก็ตาม การใช้งานระบบ HRMS.OBEC ยังมีความแตกต่างกันในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนารูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับบริบทที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดเป็นแนวทางต้นแบบในการประยุกต์ใช้ในระดับพื้นที่อื่น ๆ และเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบราชการให้ก้าวสู่รัฐบาลดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์และตีความผลการศึกษา ดังนี้

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเชิงกลยุทธ์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 มิได้จำกัดอยู่เพียงการฝึกอบรมหรือเพิ่มพูนทักษะของบุคลากรเท่านั้น หากแต่ต้องดำเนินการภายใต้กรอบคิดเชิงกลยุทธ์ที่ครอบคลุมทั้งมิติการจัดการ ความยั่งยืน และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมศักยภาพองค์กรอย่างรอบด้าน แนวคิดจาก Sasirekha และ Ashok (2020) รวมถึง Staples Greer Annette (2020) เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายใต้กรอบของ “วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) ที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Continuous Learning) และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาองค์กร (Participatory Development) องค์ประกอบเหล่านี้ถือเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ในขณะเดียวกัน งานวิจัยของ Wiyono และคณะ (2025) ได้นำเสนอแนวทางบูรณาการ ESG (Environmental, Social, and Governance) เข้ากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในบริบทองค์กร โดยเฉพาะในภาคการศึกษา ซึ่งเน้นการพัฒนาที่ไม่ได้มุ่งหวังเพียงผลสัมฤทธิ์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการส่งเสริม ความยั่งยืน (Sustainability)

และ ธรรมาภิบาล (Good Governance) ซึ่งเป็นหัวใจขององค์กรยุคใหม่ที่มุ่งสร้างคุณค่าให้กับสังคมในระยะยาว นอกจากนี้ แนวคิดของ Owoc และคณะ (2021) ยังได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ในการวางแผนและตัดสินใจด้านทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล การคาดการณ์แนวโน้มกำลังคน และการออกแบบเส้นทางอาชีพ (Career Path Design) ซึ่งสามารถเสริมสร้างขีดความสามารถเชิงกลยุทธ์ (Strategic Capability) ขององค์กรให้สามารถแข่งขันและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเชิงกลยุทธ์ในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องมีความหลากหลายทั้งในด้านมิติของการมีส่วนร่วม การบูรณาการแนวคิดด้านความยั่งยืน และการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จในระยะยาวอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (HRIS/HRMS)

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องพึ่งพาระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับความซับซ้อนของข้อมูลบุคลากร การวางแผนกำลังคน และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Information System: HRIS หรือ Human Resource Management System: HRMS) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ จากมิติของเทคโนโลยีสารสนเทศ Nicholas และคณะ (2005) รวมถึง Chugh (2015) ได้ชี้ให้เห็นว่า HRIS เป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมศักยภาพของผู้บริหารในการตัดสินใจ โดยอาศัยข้อมูลที่เป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการวางแผนและการบริหารจัดการบุคลากร ทั้งในระดับปฏิบัติการและระดับยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะในยุคที่ข้อมูลกลายเป็นทรัพยากรสำคัญขององค์กร ในขณะเดียวกัน งานวิจัยของ Zakarija และคณะ (2021) รวมถึง Grepon และคณะ (2021) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาระบบ HRMS ที่มีความยืดหยุ่นและสามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะของแต่ละองค์กร โดยเฉพาะในบริบทของ สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีลักษณะโครงสร้างและการจัดการที่แตกต่างจากภาคธุรกิจทั่วไป การใช้หลัก Agile Methodology ควบคู่กับ เทคนิคทางวิศวกรรมซอฟต์แวร์ (Software Engineering) ถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาและความสามารถในการปรับตัวของระบบ HRMS ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกและความต้องการของผู้ใช้งานภายใน การพัฒนาแนวคิดดังกล่าวสามารถ ต่อยอดและประยุกต์ใช้กับระบบ HRMS.OBEC (ระบบบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ในบริบทของประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเพิ่มความสามารถของระบบในการจัดการข้อมูลบุคลากรทางการศึกษาให้มีความถูกต้อง โปร่งใส และเป็นปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการปฏิรูประบบราชการและการบริหารภาครัฐด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

โดยสรุป ระบบ HRIS และ HRMS ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นฐานข้อมูลสำหรับการจัดเก็บข้อมูลบุคลากรเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในเชิงกลยุทธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อผสานรวมกับแนวคิดการพัฒนาแบบ Agile และเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูง ซึ่งจะช่วยยกระดับการบริหารจัดการบุคลากรในภาคการศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อความท้าทายของยุคดิจิทัลได้อย่างแท้จริง

แนวทางการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ

การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการขับเคลื่อนประสิทธิภาพขององค์กรในระยะยาว แนวทางในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ดีไม่เพียงแต่อยู่ที่การวางแผนเชิงโครงสร้างเท่านั้น หากแต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยทางจิตวิทยา สังคม และวัฒนธรรมองค์กรที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคลากรโดยตรง งานวิจัยจากทั้งระดับสากลและระดับชาติได้สะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญ Zaini Abdullah (2009) และ Rejaratnam (2007) ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวทางการบริหารที่เน้นการฝึกอบรม การมีส่วนร่วมของพนักงาน การประเมินผล และการให้รางวัลอย่างเป็นธรรม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยส่งเสริมทั้งด้านทักษะ แรงจูงใจ และความพึงพอใจในการทำงาน ในทางตรงกันข้าม การจัดการแบบประนีประนอมโดยไม่ยึดหลักการที่ชัดเจน อาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรม ความไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ และความขัดแย้งภายในองค์กร ซึ่งล้วนส่งผลลบต่อประสิทธิภาพโดยรวม จากบริบทของประเทศไทย วิชัย วงษ์ใหญ่ (2564) ศึกษาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการตัดสินใจ มีความสัมพันธ์กับ ระดับความพึงพอใจและความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงพฤติกรรมที่ช่วยลดอัตราการลาออกและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืน จิราพร แซ่ตั้ง (2565) ได้ทำการวิจัยในบริบทของโรงพยาบาล และพบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ในงาน (On-the-job Learning) ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานเท่านั้น แต่ยังส่งผลเชิงบวกต่อ ขวัญกำลังใจของพนักงาน และช่วยลดอัตราการลาออก ซึ่งถือเป็นตัวชี้วัดความมั่นคงขององค์กร ในทำนองเดียวกัน ณัฐพงษ์ สุวรรณกิจ (2563) ศึกษาองค์ประกอบของ “องค์กรแห่งความสุข” (Happy Workplace) ในภาครัฐ และพบว่าการส่งเสริมสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อความสุข เช่น ความสัมพันธ์ที่ดีในทีม การสื่อสารที่เปิดกว้าง และการส่งเสริมสมดุลชีวิตการทำงาน ล้วนส่งผลต่อการเพิ่ม ผลิตภาพ และ ความยั่งยืน ขององค์กรในภาพรวม

จากการบูรณาการแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าแนวทางการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพองค์กรในยุคปัจจุบัน ควรมุ่งเน้นที่การ พัฒนาศักยภาพบุคลากร, สร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจ, และ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ควบคู่ไปกับการออกแบบระบบการประเมินผลและการให้รางวัลที่โปร่งใสและยุติธรรม ทั้งนี้ องค์กรควรหลีกเลี่ยงแนวทางการบริหารที่อิงเพียงความประนีประนอมโดยปราศจากหลักการ เพราะอาจบั่นทอนความเชื่อมั่นและลดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว

ทักษะของผู้บริหารด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์

ในยุคที่สภาพแวดล้อมขององค์กรเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารไม่อาจพึ่งพาเพียงบทบาทเชิงอำนาจหรือประสบการณ์เพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องมีทักษะเฉพาะด้าน โดยเฉพาะทักษะในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรหลักที่มีผลต่อประสิทธิภาพ ความยั่งยืน และการปรับตัวขององค์กรในระยะยาว การพัฒนาทักษะเหล่านี้จึงกลายเป็นภารกิจสำคัญในระดับนโยบายองค์กรและระบบการศึกษา Ogundele (2014) เน้นว่าผู้บริหารควรมี ทักษะด้านภาวะผู้นำ (Leadership Skills), การบริหารบุคคล (Personnel Management) และ การบริหารงบประมาณ (Budget Management) อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะในบริบทของสถานศึกษา ซึ่งต้องเผชิญกับความท้าทายหลากหลายทั้งด้านวิชาการ ทรัพยากร และความคาดหวังจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การมีทักษะทั้งสามด้านนี้อย่างสมดุล ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผน พัฒนา และขับเคลื่อนองค์กรการศึกษาไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสามารถสร้างแรงจูงใจและเสริมสร้างความผูกพันของบุคลากรได้ในระยะยาว การพัฒนาทักษะของผู้บริหารเหล่านี้มิใช่เรื่องบังเอิญ หากแต่ต้องอาศัย การฝึกอบรม (Training) และ การพัฒนาอย่างเป็นระบบ (Systematic Development) ที่เชื่อมโยงกับบริบทจริงขององค์กร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริหารสามารถประยุกต์ใช้ทักษะในสถานการณ์ที่หลากหลาย และตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิผล Smith และ Cooper (2020) ได้ระบุเพิ่มเติมว่า องค์กรที่มีการลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) อย่างต่อเนื่อง และมีระบบบริหารงานบุคคลที่เป็นระบบ มักมีความสามารถสูงในการ รักษาบุคลากรที่มีความสามารถ และ สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนา วัฒนธรรมดังกล่าวไม่เพียงส่งผลต่อการคงอยู่ของบุคลากรในองค์กร แต่ยังเอื้อต่อการเติบโตขององค์กรในภาพรวม โดยเฉพาะในองค์กรภาคการศึกษาที่บุคลากรคือแกนกลางของการส่งผ่านองค์ความรู้และคุณภาพทางวิชาการ

กล่าวโดยสรุป ทักษะของผู้บริหารด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการบริหารองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในมิติของการวางแผน การตัดสินใจ และการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในระยะยาว การเสริมสร้างทักษะเหล่านี้จึงควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการฝึกอบรม การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการสนับสนุนเชิงนโยบายจากส่วนกลาง เพื่อให้ผู้บริหารสามารถขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน

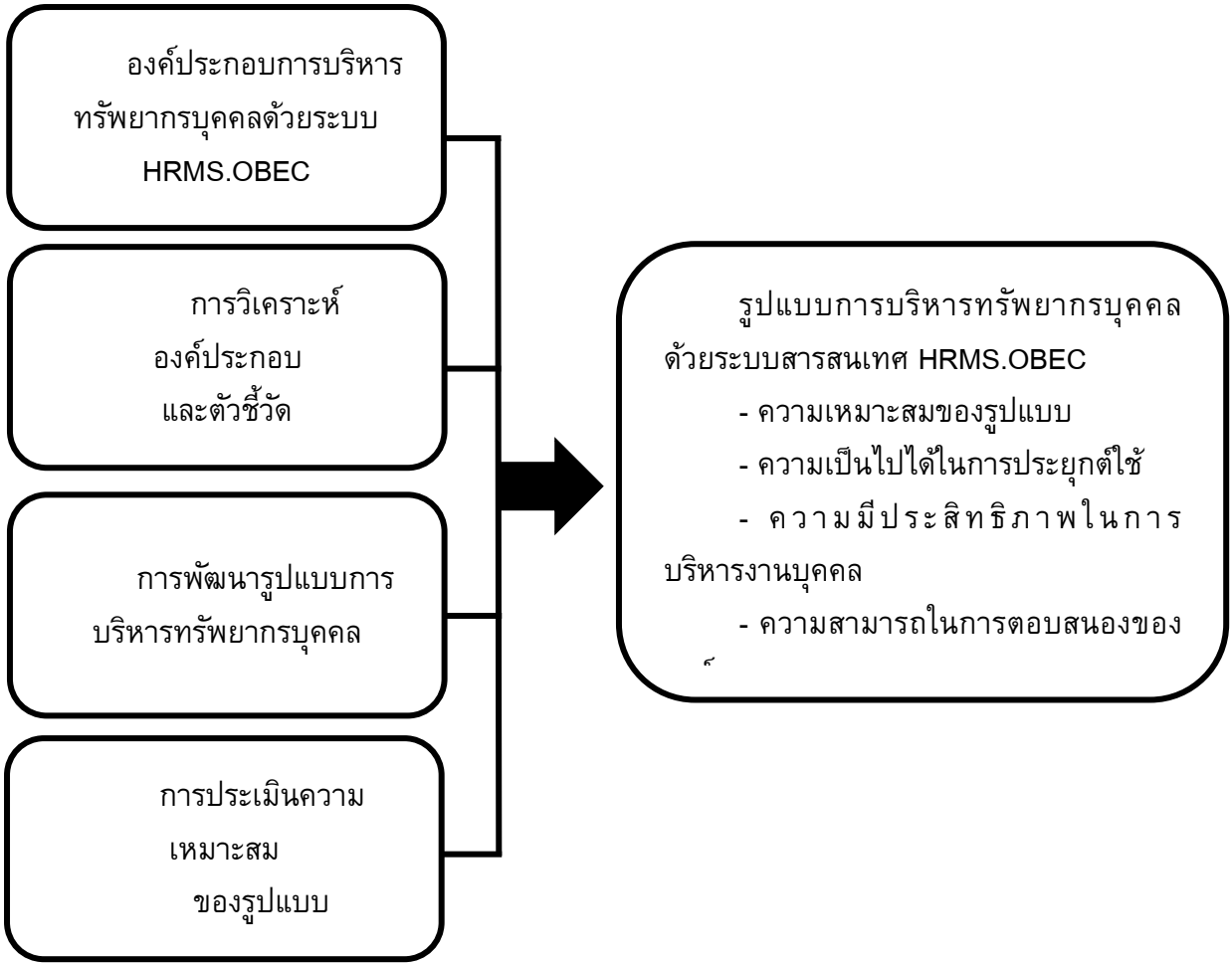
การวางแผนสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการพัฒนา HR

ในยุคที่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ไม่อาจดำเนินการแบบแยกส่วนจากระบบสารสนเทศขององค์กรได้อีกต่อไป ระบบสารสนเทศจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินงานด้านทรัพยากรมนุษย์ในทุกมิติ ทั้งนี้ การวางแผนสารสนเทศเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับกลยุทธ์ขององค์กร เพื่อ

สร้างการพัฒนาอย่างมีทิศทางและยั่งยืน Bhatnagar (2008) เน้นว่าองค์กรควรมี การวางแผนระบบสารสนเทศเชิงกลยุทธ์ (Strategic Information System Planning: SISP) ที่สอดคล้องกับ เป้าหมายขององค์กร ทั้งในระดับวิสัยทัศน์ ภารกิจ และกลยุทธ์หลัก เพื่อให้สามารถรองรับการดำเนินงานด้านทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว SISP ไม่เพียงมุ่งเน้นที่การจัดหาเทคโนโลยี แต่ยังรวมถึงกระบวนการออกแบบระบบที่ตอบสนองต่อความต้องการเชิงยุทธศาสตร์ เช่น การวางแผนกำลังคน การประเมินสมรรถนะ การจัดการความรู้ และการพัฒนาเส้นทางอาชีพ (Career Path Development) ในทางปฏิบัติ การวางแผนสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุน HR ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างฝ่ายทรัพยากรมนุษย์และฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างใกล้ชิด โดยต้องกำหนดขอบเขต เป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างชัดเจน ระบบที่ออกแบบขึ้นควรมีความสามารถในการรวบรวม วิเคราะห์ และรายงานข้อมูลบุคลากรในลักษณะที่สนับสนุนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการวางแผนงบประมาณบุคลากร การพยากรณ์ความต้องการกำลังคนในอนาคต หรือการติดตามความก้าวหน้าของการพัฒนาบุคลากร นอกจากนี้ SISP ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนระบบ HRIS หรือ HRMS ให้มีความสามารถสูงขึ้น ทั้งในด้านการจัดการข้อมูล การผสานข้อมูลจากหลายแหล่ง และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริหารและบุคลากรในรูปแบบที่ยืดหยุ่นและปรับตัวได้ โดยเฉพาะในยุคที่แนวโน้มการทำงานแบบดิจิทัลและการจัดการจากระยะไกล (remote/hybrid work) กำลังกลายเป็นมาตรฐานใหม่

กล่าวโดยสรุป การวางแผนสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงไม่ใช่เพียงการเลือกใช้เทคโนโลยีใดเทคโนโลยีหนึ่ง แต่เป็นการกำหนดทิศทางการใช้สารสนเทศอย่างมีเป้าหมาย มีแบบแผน และมีความสอดคล้องกับกลยุทธ์ขององค์กรในภาพรวม องค์กรที่สามารถออกแบบและดำเนินการ SISP ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างยั่งยืนและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในระยะยาว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดของการวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สมมติฐานการวิจัย

1. รูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบ HRMS.OBEC ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)
3. รูปแบบมีความเหมาะสมด้านเนื้อหา ความเป็นไปได้ และประโยชน์ในการบริหารงานบุคคลในระบบราชการ
4. กลุ่มตัวอย่างแต่ละประเภท (ผู้บริหารการศึกษา / ผู้บริหารสถานศึกษา / บุคลากรสำนักงานเขตฯ) มีความคิดเห็นต่อรูปแบบที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
5. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบแต่ละด้านของรูปแบบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ระเบียบวิธีในการวิจัย

รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา(Research and Development) และใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบผสานวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการทำวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 62 เขตพื้นที่การศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาทั่วประเทศ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 8,799 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 327 คน จากการเปิดตารางของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) จากนั้นผู้วิจัยจึงใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดยกำหนดสัดส่วนตามจำนวนกลุ่มประชากรของแต่ละชั้นและทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

วิธีดำเนินการวิจัยและรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย พร้อมพัฒนาเครื่องมือสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญ ก่อนลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง รวม 9 คน จาก 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศ หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว ได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาอุปสรรค และโอกาสในการพัฒนาการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC

จากข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผู้วิจัยได้ร่างรูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC พร้อมจัดทำรายละเอียดคำอธิบายรูปแบบดังกล่าว จากนั้นดำเนินการตรวจสอบองค์ประกอบเชิงยืนยันโดยใช้แบบสอบถามที่ผ่านการประเมินความเที่ยงตรง (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 9 คน และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน รวมทั้งวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) กับกลุ่มตัวอย่าง 327 คน จากผู้บริหารและบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อทดสอบความตรงและความน่าเชื่อถือของรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC

รูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นถูกนำเสนอและประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน จาก 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหารการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารทรัพยากรมนุษย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของรูปแบบใน 4 มาตรฐาน คือ ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความเป็นประโยชน์ (Utility) ความเหมาะสมทางกฎหมายและจริยธรรม (Propriety) ความถูกต้องและครอบคลุม (Accuracy)

การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสรุปเป็นตัวแปรที่ศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาองค์ประกอบรูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้สถิติดังนี้

1. การวิเคราะห์ สถานภาพส่วนตัวของผู้ออกแบบสอบถาม ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

2. การวิเคราะห์ค่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามปลายปิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

3. การวิเคราะห์ความเหมาะสมของตัวบ่งชี้รูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมของตัวบ่งชี้การบริหารงานบุคคล โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) มาเปรียบเทียบกับการแปลผลที่กำหนด

4. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้ค่าสถิติต่าง ๆ ได้แก่ ค่าไค-สแควร์ (Chi-square), ดัชนีความเหมาะสมของโมเดล (Goodness-of-Fit Index: GFI), ดัชนีความเหมาะสมที่ปรับแล้ว (Adjusted GFI: AGFI), ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root Mean Square Error of Approximation : RMSEA) และค่า Critical N (CN) ซึ่งผลการวิเคราะห์นี้ช่วยยืนยันว่าโมเดลที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลจริงอย่างเหมาะสม (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2548)

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาองค์ประกอบและสร้างรูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยอาศัยการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา/ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการระบบสารสนเทศ จำนวนกลุ่มละ 3 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) ใช้ประชากรเป้าหมายคือ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 8,799 คน จาก 62 เขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300

คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนของเขตพื้นที่การศึกษาและสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ในแต่ละชั้น

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ

ข้อคำถาม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความสำคัญ
องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนอัตรากำลังและการจัดสรรตำแหน่ง			
การวิเคราะห์ความต้องการกำลังคนในอนาคต	4.62	0.50	มากที่สุด
การจัดทำแผนอัตรากำลังระยะยาว	4.48	0.60	มาก
การกระจายอัตรากำลังตามความจำเป็นของหน่วยงาน	4.71	0.46	มากที่สุด
การประเมินภาระงานของบุคลากร	4.57	0.51	มากที่สุด
การตรวจสอบตำแหน่งว่างแบบเรียลไทม์	4.52	0.60	มาก
ความสอดคล้องของตำแหน่งกับบทบาทหน้าที่	4.60	0.53	มากที่สุด
ระบบรายงานสถานะอัตรากำลัง	4.38	0.66	มาก
การใช้ข้อมูลสถิติเพื่อคาดการณ์อัตรากำลัง	4.50	0.59	มาก
การกำหนดโครงสร้างอัตรากำลังมาตรฐาน	4.29	0.68	มาก
ระบบติดตามการเคลื่อนไหวของบุคลากร	4.43	0.65	มาก
รวม	**4.51**	**0.59**	**มากที่สุด**
องค์ประกอบที่ 2: การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง			
การประกาศตำแหน่งว่างผ่านระบบ HRMS	4.68	0.47	มากที่สุด
การสมัครออนไลน์ของผู้สมัคร	4.55	0.51	มากที่สุด
ระบบจัดการเอกสารและคุณสมบัติผู้สมัคร	4.60	0.59	มาก
การกลั่นกรองและตรวจสอบคุณสมบัติอัตโนมัติ	4.52	0.60	มาก
ระบบนัดหมายสอบสัมภาษณ์/ข้อเขียน	4.47	0.63	มาก
การบันทึกผลการคัดเลือกและจัดลำดับ	4.43	0.65	มาก

ข้อคำถาม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความสำคัญ
ระบบอนุมัติการบรรจุแต่งตั้งผ่านอิเล็กทรอนิกส์	4.38	0.65	มาก
การจัดเก็บประวัติการคัดเลือก	4.50	0.55	มาก
ความโปร่งใสในการบรรจุแต่งตั้ง	4.71	0.46	มากที่สุด
การแจ้งผลและบันทึกตำแหน่งใหม่ในระบบ	4.45	0.61	มาก
รวม	**4.53**	**0.56**	**มากที่สุด**
องค์ประกอบที่ 3: การพัฒนาบุคลากร			
การวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาบุคลากรรายบุคคล	4.62	0.50	มากที่สุด
การวางแผนการพัฒนาตามสายอาชีพ	4.60	0.49	มากที่สุด
ระบบติดตามผลการอบรม/พัฒนา	4.55	0.51	มากที่สุด
ระบบบันทึกประวัติการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ	4.57	0.52	มากที่สุด
การเชื่อมโยงแผนพัฒนากับการประเมินผล	4.50	0.54	มาก
การกำกับติดตามพัฒนาบุคลากรในแต่ละปีงบประมาณ	4.48	0.56	มาก
การใช้ข้อมูลพัฒนาสมรรถนะเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตำแหน่งสูงขึ้น	4.65	0.48	มากที่สุด
ระบบวิเคราะห์จุดอ่อน-จุดแข็งของบุคลากร	4.52	0.50	มาก
ความสามารถในการจัดการฝึกอบรมแบบออนไลน์	4.42	0.60	มาก
การให้สิทธิประโยชน์ด้านการพัฒนาบุคลากร	4.39	0.63	มาก
รวม	**4.53**	**0.53**	**มากที่สุด**
องค์ประกอบที่ 4: การประเมินผลการปฏิบัติงาน			
ระบบตั้งเป้าหมายและตัวชี้วัดผลงาน	4.55	0.50	มากที่สุด
การประเมินผลตามเกณฑ์มาตรฐานงาน	4.60	0.50	มากที่สุด
การบันทึกผลการปฏิบัติงานตามช่วงเวลา	4.43	0.58	มาก
การวิเคราะห์ผลการประเมินรายบุคคล	4.48	0.56	มาก
ระบบ Feedback 360 องศา	4.39	0.61	มาก
ความสอดคล้องของการประเมินกับภารกิจงาน	4.50	0.55	มาก
การใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาและเลื่อนขั้น	4.45	0.58	มาก
ระบบติดตามผลการประเมินย้อนหลัง	4.52	0.54	มาก

ข้อคำถาม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความสำคัญ
ความโปร่งใสของกระบวนการประเมิน	4.42	0.60	มาก
การรายงานสถิติผลการประเมิน	4.38	0.63	มาก
รวม	**4.47**	**0.56**	**มาก**
องค์ประกอบที่ 5: การบริหารข้อมูลและสารสนเทศ			
ความถูกต้องและทันสมัยของข้อมูลบุคลากร	4.62	0.49	มากที่สุด
ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลอัตรากำลัง	4.55	0.53	มากที่สุด
การเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานต้นสังกัด	4.47	0.58	มาก
ความปลอดภัยและการป้องกันข้อมูลรั่วไหล	4.60	0.51	มากที่สุด
ระบบสำรองข้อมูลและการกู้คืน	4.48	0.53	มาก
การเข้าถึงข้อมูลตามสิทธิของผู้ใช้งาน	4.39	0.63	มาก
การแสดงผลข้อมูลในรูปแบบ Dashboard	4.43	0.59	มาก
ความยืดหยุ่นในการนำเข้าข้อมูล	4.38	060	มาก
การส่งออกข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ในระบบอื่น	4.40	0.62	มาก
ความสามารถในการสืบค้นข้อมูลย้อนหลัง	4.50	0.56	มาก
องค์ประกอบที่ 6: การให้บริการตนเองแก่ครูและบุคลากร (Self-service)			
การขอหนังสือรับรองออนไลน์	4.65	0.48	มากที่สุด
การอัปเดตประวัติส่วนตัวผ่านระบบ	4.57	0.50	มากที่สุด
การตรวจสอบสิทธิ์/สวัสดิการของตนเอง	4.43	0.56	มากที่สุด
การตรวจสอบเวลาการลา/เวลาปฏิบัติงาน	4.50	0.55	มาก
ความง่ายในการใช้งานระบบด้วยตนเอง	4.38	0.63	มาก
ความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล	4.48	0.59	มาก
ความสามารถในการยื่นคำร้อง/คำขอออนไลน์	4.45	0.61	มาก
การเข้าถึงได้จากทุกอุปกรณ์	4.42	0.60	มาก
ความพึงพอใจในการใช้บริการตนเอง	4.60	0.50	มากที่สุด
การได้รับข้อมูลแจ้งเตือนและการติดตามสถานะคำร้อง	4.52	0.53	มากที่สุด
รวม	**4.52**	**0.53**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 จากแบบสอบถาม ที่เก็บจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 21 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ซึ่งวิเคราะห์ในรูปแบบ เชิงปริมาณ ด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของแต่ละรายการภายใต้ 6 องค์ประกอบของระบบ HRMS.OBEC สรุปผลจากตารางพบว่าองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การวางแผนอัตรากำลังและการจัดสรรตำแหน่ง, การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง, การพัฒนาบุคลากร, การประเมินผลการปฏิบัติงาน, การบริหารข้อมูลและสารสนเทศ และการให้บริการตนเองแก่ครูและบุคลากร มีระดับความสำคัญในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยค่าเฉลี่ยรวมอยู่ระหว่าง 4.47 – 4.53 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญสูงสุดของแต่ละองค์ประกอบในการบริหารทรัพยากรบุคคล หน่วยงานมีการให้ความสำคัญกับการวางแผนและจัดการกำลังคนอย่างรัดกุม การใช้ระบบ HRMS ในการสรรหาการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ รวมถึงการบริหารข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัย รวมทั้งการส่งเสริมให้บุคลากรสามารถใช้บริการตนเองผ่านระบบออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง แสดงถึงความเห็นที่ค่อนข้างสอดคล้องกันในกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 2 ผลการสังเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ ผู้ทรงคุณวุฒิ

ประเด็น	ผู้เชี่ยวชาญ/ ผู้ทรงคุณวุฒิ				
	1	2	3	4	5
องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนอัตรากำลังและการจัดสรรตำแหน่ง					
การวิเคราะห์ความต้องการกำลังคนในอนาคต	✓	✓		✓	
การจัดทำแผนอัตรากำลังระยะยาว	✓	✓			✓
การกระจายอัตรากำลังตามความจำเป็นของหน่วยงาน	✓		✓		
การประเมินภาระงานของบุคลากร	✓			✓	✓
การตรวจสอบตำแหน่งว่างแบบเรียลไทม์	✓			✓	✓
ความสอดคล้องของตำแหน่งกับบทบาทหน้าที่	✓	✓	✓		
ระบบรายงานสถานะอัตรากำลัง	✓	✓	✓		
การใช้ข้อมูลสถิติเพื่อคาดการณ์อัตรากำลัง	✓	✓	✓		✓
การกำหนดโครงสร้างอัตรากำลังมาตรฐาน	✓	✓		✓	✓
ระบบติดตามการเคลื่อนไหวของบุคลากร	✓	✓		✓	
องค์ประกอบที่ 2: การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง					
การประกาศตำแหน่งว่างผ่านระบบ HRMS	✓	✓			✓
การสมัครออนไลน์ของผู้สมัคร	✓	✓		✓	

ประเด็น	ผู้เชี่ยวชาญ/ ผู้ทรงคุณวุฒิ				
	1	2	3	4	5
ระบบจัดการเอกสารและคุณสมบัติผู้สมัคร	✓	✓		✓	
การกลั่นกรองและตรวจสอบคุณสมบัติอัตโนมัติ	✓				✓
ระบบนัดหมายสอบสัมภาษณ์/ข้อเขียน	✓	✓			
การบันทึกผลการคัดเลือกและจัดลำดับ	✓		✓		✓
ระบบอนุมัติการบรรจุแต่งตั้งผ่านอิเล็กทรอนิกส์	✓	✓	✓	✓	✓
การจัดเก็บประวัติการคัดเลือก		✓			
ความโปร่งใสในการบรรจุแต่งตั้ง	✓	✓		✓	✓
การแจ้งผลและบันทึกตำแหน่งใหม่ในระบบ	✓	✓	✓		
องค์ประกอบที่ 3: การพัฒนาบุคลากร					
การวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาบุคลากรรายบุคคล	✓	✓			
การวางแผนการพัฒนาตามสายอาชีพ	✓	✓			
ระบบติดตามผลการอบรม/พัฒนา	✓	✓			
ระบบบันทึกประวัติการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ	✓		✓		✓
การเชื่อมโยงแผนพัฒนากับการประเมินผล	✓		✓		✓
การกำกับติดตามพัฒนาบุคลากรในแต่ละปีงบประมาณ	✓	✓	✓	✓	✓
การใช้ข้อมูลพัฒนาสมรรถนะเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตำแหน่งสูงขึ้น	✓	✓	✓	✓	
ระบบวิเคราะห์จุดอ่อน-จุดแข็งของบุคลากร		✓	✓	✓	
ความสามารถในการจัดการฝึกอบรมแบบออนไลน์			✓		
การให้สิทธิประโยชน์ด้านการพัฒนาบุคลากร	✓	✓	✓		
องค์ประกอบที่ 4: การประเมินผลการปฏิบัติงาน					
ระบบตั้งเป้าหมายและตัวชี้วัดผลงาน	✓	✓	✓		
การประเมินผลตามเกณฑ์มาตรฐานงาน	✓	✓	✓		
การบันทึกผลการปฏิบัติงานตามช่วงเวลา		✓		✓	
การวิเคราะห์ผลการประเมินรายบุคคล			✓	✓	✓
ระบบ Feedback 360 องศา			✓	✓	
ความสอดคล้องของการประเมินกับภารกิจงาน				✓	✓

ประเด็น	ผู้เชี่ยวชาญ/ ผู้ทรงคุณวุฒิ				
	1	2	3	4	5
การใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาและเลื่อนขั้น				✓	
ระบบติดตามผลการประเมินย้อนหลัง				✓	✓
ความโปร่งใสของกระบวนการประเมิน	✓			✓	✓
การรายงานสถิติผลการประเมิน		✓	✓		
องค์ประกอบที่ 5: การบริหารข้อมูลและสารสนเทศ					
ความถูกต้องและทันสมัยของข้อมูลบุคลากร	✓	✓	✓	✓	
ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลอัตรากำลัง	✓	✓	✓	✓	
การเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานต้นสังกัด			✓	✓	✓
ความปลอดภัยและการป้องกันข้อมูลรั่วไหล			✓	✓	✓
ระบบสำรองข้อมูลและการกู้คืน	✓		✓	✓	
การเข้าถึงข้อมูลตามสิทธิของผู้ใช้งาน	✓		✓	✓	
การแสดงผลข้อมูลในรูปแบบ Dashboard	✓		✓	✓	
ความยืดหยุ่นในการนำเข้าข้อมูล	✓	✓	✓		
การส่งออกข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ในระบบอื่น	✓		✓	✓	
ความสามารถในการสืบค้นข้อมูลย้อนหลัง	✓			✓	✓
องค์ประกอบที่ 6: การให้บริการตนเองแก่ครูและบุคลากร (Self-service)					
การขอหนังสือรับรองออนไลน์		✓		✓	✓
การอัปเดตประวัติส่วนตัวผ่านระบบ		✓		✓	✓
การตรวจสอบสิทธิ์/สวัสดิการของตนเอง		✓		✓	✓
การตรวจสอบเวลาการลา/เวลาปฏิบัติงาน	✓		✓	✓	
ความง่ายในการใช้งานระบบด้วยตนเอง	✓		✓	✓	
ความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล	✓		✓	✓	
ความสามารถในการยื่นคำร้อง/คำขอออนไลน์	✓	✓			✓
การเข้าถึงได้จากทุกอุปกรณ์		✓	✓		✓
ความพึงพอใจในการใช้บริการตนเอง	✓	✓		✓	
การได้รับข้อมูลแจ้งเตือนและการติดตามสถานะคำร้อง		✓	✓		✓

จากตารางที่ 2 พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เกี่ยวกับระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สามารถสังเคราะห์ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ ได้จำนวน 60 ข้อ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 327 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 54.40) มีอายุมากกว่า 50 ปี (ร้อยละ 53.82) และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทมากที่สุด (ร้อยละ 68.50) ในด้านตำแหน่งหน้าที่ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รองผู้อำนวยการฯ และผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานบุคคล ในสัดส่วนเท่ากันคือร้อยละ 33.33 สำหรับประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงต่ำกว่า 5 ปี (ร้อยละ 59.02) สะท้อนให้เห็นว่าองค์กรมีการหมุนเวียนบุคลากรระดับบริหารในระดับหนึ่ง และมีความหลากหลายด้านเพศ อายุ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 3 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของความคิดเห็นเกี่ยวกับระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ

รูปแบบการใช้งานการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ	**ผลคะแนน**		
	$\bar{x}$	SD	**ระดับความคิดเห็น**
องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนอัตรากำลังและการจัดสรรตำแหน่ง			
การวิเคราะห์ความต้องการกำลังคนในอนาคต	4.27	0.72	มาก
การจัดทำแผนอัตรากำลังระยะยาว	4.29	0.72	มาก
การกระจายอัตรากำลังตามความจำเป็นของหน่วยงาน	4.31	0.70	มาก
การประเมินภาระงานของบุคลากร	4.44	0.65	มาก
การตรวจสอบตำแหน่งว่างแบบเรียลไทม์	4.34	0.67	มาก
ความสอดคล้องของตำแหน่งกับบทบาทหน้าที่	4.32	0.66	มาก
ระบบรายงานสถานะอัตรากำลัง	4.35	0.65	มาก
การใช้ข้อมูลสถิติเพื่อคาดการณ์อัตรากำลัง	4.36	0.66	มาก
การกำหนดโครงสร้างอัตรากำลังมาตรฐาน	4.42	0.67	มาก
ระบบติดตามการเคลื่อนไหวของบุคลากร	4.33	0.68	มาก
ค่าเฉลี่ยองค์ประกอบที่ 1	**4.34**	**0.68**	**มาก**
องค์ประกอบที่ 2: การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง			
การประกาศตำแหน่งว่างผ่านระบบ HRMS	4.12	0.78	มาก

รูปแบบการใช้งานการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ	**ผลคะแนน**		
	$\bar{x}$	SD	**ระดับความคิดเห็น**
การสมัครออนไลน์ของผู้สมัคร	4.33	0.65	มาก
ระบบจัดการเอกสารและคุณสมบัติผู้สมัคร	4.31	0.69	มาก
การกลั่นกรองและตรวจสอบคุณสมบัติอัตโนมัติ	4.12	0.77	มาก
ระบบนัดหมายสอบสัมภาษณ์/ข้อเขียน	4.08	0.77	มาก
การบันทึกผลการคัดเลือกและจัดลำดับ	4.02	0.86	มาก
ระบบอนุมัติการบรรจุแต่งตั้งผ่านอิเล็กทรอนิกส์	4.34	0.64	มาก
การจัดเก็บประวัติการคัดเลือก	4.09	0.79	มาก
ความโปร่งใสในการบรรจุแต่งตั้ง	4.12	0.76	มาก
การแจ้งผลและบันทึกตำแหน่งใหม่ในระบบ	4.32	0.65	มาก
ค่าเฉลี่ยองค์ประกอบที่ 2	**4.19**	**0.74**	**มาก**
องค์ประกอบที่ 3: การพัฒนาบุคลากร			
การวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาบุคลากรรายบุคคล	4.36	0.66	มาก
การวางแผนการพัฒนาตามสายอาชีพ	4.66	0.56	มากที่สุด
ระบบติดตามผลการอบรม/พัฒนา	4.64	0.59	มากที่สุด
ระบบบันทึกประวัติการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ	4.35	0.71	มาก
การเชื่อมโยงแผนพัฒนากับการประเมินผล	4.21	0.83	มาก
การกำกับติดตามพัฒนาบุคลากรในแต่ละปีงบประมาณ	4.72	0.56	มากที่สุด
การใช้ข้อมูลพัฒนาสมรรถนะเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตำแหน่งสูงขึ้น	4.70	0.56	มากที่สุด
ระบบวิเคราะห์จุดอ่อน-จุดแข็งของบุคลากร	4.71	0.55	มากที่สุด
ความสามารถในการจัดการฝึกอบรมแบบออนไลน์	4.01	0.75	มาก
การให้สิทธิประโยชน์ด้านการพัฒนาบุคลากร	4.37	0.69	มาก
ค่าเฉลี่ยองค์ประกอบที่ 3	**4.40**	**0.66**	**มาก**
องค์ประกอบที่ 4: การประเมินผลการปฏิบัติงาน			
ระบบตั้งเป้าหมายและตัวชี้วัดผลงาน	4.34	0.67	มาก
การประเมินผลตามเกณฑ์มาตรฐานงาน	4.20	0.96	มาก
การบันทึกผลการปฏิบัติงานตามช่วงเวลา	4.34	0.66	มาก
การวิเคราะห์ผลการประเมินรายบุคคล	4.12	0.75	มาก

รูปแบบการใช้งานการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ	**ผลคะแนน**		
	$\bar{x}$	SD	**ระดับความคิดเห็น**
ระบบ Feedback 360 องศา	4.26	0.74	มาก
ความสอดคล้องของการประเมินกับภารกิจงาน	4.72	0.56	มากที่สุด
การใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาและเลื่อนขั้น	4.30	0.75	มาก
ระบบติดตามผลการประเมินย้อนหลัง	4.36	0.66	มาก
ความโปร่งใสของกระบวนการประเมิน	4.35	0.71	มาก
การรายงานสถิติผลการประเมิน	4.34	0.70	มาก
ค่าเฉลี่ยองค์ประกอบที่ 4	**4.26**	**0.73**	**มาก**
องค์ประกอบที่ 5: การบริหารข้อมูลและสารสนเทศ			
ความถูกต้องและทันสมัยของข้อมูลบุคลากร	4.35	0.89	มาก
ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลอัตรากำลัง	4.25	0.78	มาก
การเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานต้นสังกัด	4.34	0.75	มาก
5ความปลอดภัยและการป้องกันข้อมูลรั่วไหล	4.35	0.71	มาก
ระบบสำรองข้อมูลและการกู้คืน	4.17	0.78	มาก
การเข้าถึงข้อมูลตามสิทธิของผู้ใช้งาน	4.70	0.55	มากที่สุด
การแสดงผลข้อมูลในรูปแบบ Dashboard	4.30	0.65	มาก
ความยืดหยุ่นในการนำเข้าข้อมูล	4.71	0.54	มากที่สุด
การส่งออกข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ในระบบอื่น	4.68	0.56	มากที่สุด
ความสามารถในการสืบค้นข้อมูลย้อนหลัง	4.69	0.59	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยองค์ประกอบที่ 5	**4.42**	**0.67**	**มาก**
องค์ประกอบที่ 6: การให้บริการตนเองแก่ครูและบุคลากร (Self-service)			
การขอหนังสือรับรองออนไลน์	4.45	0.66	มาก
การอัปเดตประวัติส่วนตัวผ่านระบบ	4.30	0.71	มาก
การตรวจสอบสิทธิ์/สวัสดิการของตนเอง	4.35	0.71	มาก
การตรวจสอบเวลาการลา/เวลาปฏิบัติงาน	4.36	0.64	มาก
ความง่ายในการใช้งานระบบด้วยตนเอง	4.34	0.65	มาก
ความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล	4.66	0.60	มากที่สุด
ความสามารถในการยื่นคำร้อง/คำขอออนไลน์	4.36	0.70	มาก
การเข้าถึงได้จากทุกอุปกรณ์	4.18	0.78	มาก

รูปแบบการใช้งานการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ	**ผลคะแนน**		
	$\bar{x}$	SD	**ระดับความคิดเห็น**
ความพึงพอใจในการใช้บริการตนเอง	4.38	0.72	มาก
การได้รับข้อมูลแจ้งเตือนและการติดตามสถานะคำร้อง	4.36	0.69	มาก
ค่าเฉลี่ยองค์ประกอบที่ 6	**4.29**	**0.71**	**มาก**

จากผลการวิเคราะห์ตารางที่ 7 พบว่า ตัวแปรทั้ง 6 องค์ประกอบมีค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{x}$) อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีช่วงค่า $\bar{x}$ ระหว่าง 4.01 – 4.72 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ระหว่าง 0.54 – 0.96 โดยองค์ประกอบที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงสุดคือ “การพัฒนาบุคลากร” ($\bar{x}$= 4.72) โดยเฉพาะตัวแปรด้านการกำกับติดตามการพัฒนาบุคลากร และระบบวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของบุคลากร ในขณะที่องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การวางแผนอัตรากำลัง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การประเมินผลการปฏิบัติงาน การบริหารข้อมูล และการให้บริการตนเอง ล้วนอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าต่ำสุดอยู่ที่ข้อ 3.9 ความสามารถในการจัดการฝึกอบรมออนไลน์ ($\bar{x}$ = 4.01) และข้อ 2.6 การบันทึกผลการคัดเลือกและจัดลำดับ ($\bar{x}$= 4.02) สะท้อนให้เห็นว่าโดยรวมระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในทุกองค์ประกอบ โดยเฉพาะด้านการพัฒนาและบริหารข้อมูล

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ พบว่า ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ โดยการสกัดปัจจัยด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก(Factor Extraction Method : Principal Component Analysis: PCA) และการหมุนแกนแบบแวริแมกซ์ (Varimax Rotation) มีองค์ประกอบที่มีค่าไอเกน (Eigenvalue) ที่มากกว่า 1.00 ตามแนวคิดของ Kaiser จำนวน 6 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถอธิบายความแปรปรวนรวมได้ทั้งหมด เท่ากับร้อยละ 66.139 และเมื่อพิจารณาความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) ที่มากกว่า 1.00 ในการเลือกองค์ประกอบจากจำนวนตัวแปรทั้งหมดในแต่ละองค์ประกอบที่ต้องมีตัวแปรบรรยายองค์ประกอบนั้น ๆ ตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป ตามแนวคิดของ Kaiser และมีค่าน้ำหนักปัจจัยแต่ละตัว (Factor Loading) ในแต่ละตัวแปรตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป

ตารางที่ 4 ค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ของตัวแปรแต่ละองค์ประกอบหลังจากการหมุน

ตัวแปร	ค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในแต่ละองค์ประกอบ					
	1	2	3	4	5	6
C1.1	0.847					
C1.2	0.843					
C1.3	0.835					
C1.4	0.828					
C1.5	0.824					
C1.6	0.823					
C1.7	0.820					
C1.8	0.819					
C1.9	0.815					
C1.10	0.811					
C2.1		0.810				
C2.2		0.809				
C2.3		0.807				
C2.4		0.804				
C2.5		0.798				
C2.6		0.796				
C2.7		0.789				
C2.8		0.786				
C2.9		0.672				
C2.10		0.772				
C3.1			0.766			
C3.2			0.753			
C3.3			0.752			
C3.4			0.747			
C3.5			0.728			
C3.6			0.727			

ตัวแปร	ค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในแต่ละองค์ประกอบ					
	1	2	3	4	5	6
C3.7			0.725			
C3.8			0.725			
C3.9			0.713			
C3.10			0.710			
C4.1				0.705		
C4.2				0.702		
C4.3				0.701		
C4.4				0.634		
C4.5				0.612		
C4.6				0.835		
C4.7				0.827		
C4.8				0.826		
C4.9				0.824		
C4.10				0.813		
C5.1					0.795	
C5.2					0.778	
C5.3					0.770	
C5.4					0.706	
C5.5					0.668	
C5.6					0.652	
C5.7					0.649	
C5.8					0.827	
C5.9					0.814	
C5.10					0.813	
C6.1						0.798
C6.2						0.790
C6.3						0.770
C6.4						0.770

ตัวแปร	ค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในแต่ละองค์ประกอบ					
	1	2	3	4	5	6
C6.5						0.725
C6.6						0.698
C6.7						0.694
C6.8						0.692
C6.9						0.690
C6.10						0.689
รวมทั้งสิ้น	10 ตัวแปร	10 ตัวแปร	10 ตัวแปร	10 ตัวแปร	10 ตัวแปร	10 ตัวแปร

จากตารางที่ 4 พบว่า ระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ มี 6 องค์ประกอบ จำนวน 60 ตัวแปร ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 จำนวน 10 ตัวแปรองค์ประกอบที่ 2 จำนวน 10 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 3 จำนวน 10 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 4 จำนวน 10 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 5 จำนวน 10 ตัวแปร และองค์ประกอบที่ 6 จำนวน 10 ตัวแปร จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) จากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเพื่อสกัดตัวแปรให้เหลือตัวแปรที่สำคัญของปัจจัยด้วยวิธีการสกัดองค์ประกอบแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis : PCA) แล้วได้ องค์ประกอบระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ จำนวน 6 องค์ประกอบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 10 ตัวแปรมีค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.811 - 0.847 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) เท่ากับ 14.611 ค่าร้อยละของความแปรปรวนของตัวแปร(Percent of Variance) เท่ากับ 18.038 และค่าร้อยละสะสมของความแปรปรวน (Cumulative Percent of Variance) เท่ากับ 18.038 เมื่อเทียบค่าความแปรปรวนกับตัวอื่น ๆ แล้ว พบว่า องค์ประกอบนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “การบริหารจัดการและสร้างความปลอดภัยให้กับข้อมูล”

องค์ประกอบที่ 2 ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 10 ตัวแปรมีค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.772 – 0.810 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) เท่ากับ 9.794 ค่าร้อยละของความแปรปรวนของตัวแปร (Percent of Variance) เท่ากับ 12.092 และค่าร้อยละสะสมของความแปรปรวน (Cumulative Percent of Variance) เท่ากับ 30.130 เมื่อเทียบค่าความแปรปรวนกับตัวอื่น ๆ แล้ว พบว่า องค์ประกอบนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “การบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มศักยภาพของระบบ”

องค์ประกอบที่ 3 ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 10 ตัวแปรมีค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.710 - 0.766 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) เท่ากับ 8.177 ค่าร้อยละของความแปรปรวนของตัวแปร(Percent of Variance) เท่ากับ 10.095 และค่าร้อยละสะสมของความแปรปรวน (Cumulative Percent of Variance) เท่ากับ 40.225 เมื่อเทียบค่าความแปรปรวนกับตัวอื่น ๆ แล้ว พบว่าองค์ประกอบนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 3 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “การพัฒนาฟังก์ชันการทำงานเพื่อจัดการบุคลากรแบบองค์รวม”

องค์ประกอบที่ 4 ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 10 ตัวแปรมีค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.612 - 0.835 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) เท่ากับ 6.625 ค่าร้อยละของความแปรปรวนของตัวแปร(Percent of Variance) เท่ากับ 8.179 และค่าร้อยละสะสมของความแปรปรวน (Cumulative Percent of Variance) เท่ากับ 48.404 เมื่อเทียบค่าความแปรปรวนกับตัวอื่น ๆ แล้ว พบว่า องค์ประกอบนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 4 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “การพัฒนาระบบวิเคราะห์และรายงานเพื่อการบริหาร”

องค์ประกอบที่ 5 ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 10 ตัวแปรมีค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.649 - 0.827 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) เท่ากับ 5.243 ค่าร้อยละของความแปรปรวนของตัวแปร(Percent of Variance) เท่ากับ 6.473 และค่าร้อยละสะสมของความแปรปรวน (Cumulative Percent of Variance) เท่ากับ 54.877 เมื่อเทียบค่าความแปรปรวนกับตัวอื่น ๆ แล้ว พบว่า องค์ประกอบนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 5 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “การบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวิเคราะห์และตัดสินใจ”

องค์ประกอบที่ 6 ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรสำคัญ จำนวน 10 ตัวแปรมีค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.698 - 0.798 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) เท่ากับ 3.620 ค่าร้อยละของความแปรปรวนของตัวแปร (Percent of Variance) เท่ากับ 4.469 และค่าร้อยละสะสมของความแปรปรวน (Cumulative Percent of Variance) เท่ากับ 59.345 เมื่อเทียบค่าความแปรปรวนกับตัวอื่น ๆ แล้ว พบว่า องค์ประกอบนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 6 ผู้วิจัยตั้งชื่อองค์ประกอบนี้ว่า “การให้บริการตนเองผ่านระบบสารสนเทศแก่บุคลากร”

จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประมวลข้อค้นพบ คือ องค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบแล้วผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นประเด็นในการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ/ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสอบถามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สรุปได้ดังนี้

1. ระบบ HRMS.OBEC เป็นเทคโนโลยีสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยช่วยปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ครอบคลุมและตอบสนองความต้องการได้อย่างครบถ้วน ทั้งด้านการวางแผน สรรหา พัฒนา และเกษียณ รวมถึงสามารถประมวลผลและรายงานข้อมูลสำคัญแบบเรียลไทม์

2. ระบบควรเน้นความปลอดภัยของข้อมูลเป็นสำคัญ โดยต้องมีมาตรการเข้มงวดในการป้องกันข้อมูลรั่วไหล ตรวจสอบการใช้งาน และมีระบบการจัดการกรณีเกิดเหตุข้อมูลเสียหายหรือถูกนำไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต พร้อมทั้งต้องมีการฝึกอบรมผู้ใช้งานให้เข้าใจระบบอย่างถูกต้อง

3. องค์ประกอบหลักของระบบที่ได้รับการยอมรับว่ามีความเหมาะสม ได้แก่ การบริหารจัดการข้อมูลและความปลอดภัยที่เข้มงวด การใช้เทคโนโลยีบิ๊กดาต้าและระบบคลาวด์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บและเข้าถึงข้อมูล รวมถึงการบูรณาการระบบกับระบบงานอื่นในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อเพิ่มความสะดวกและลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน

4. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ได้แก่ การกำหนดขอบเขตและมาตรการการเชื่อมต่อข้อมูลกับระบบภายนอกอย่างรัดกุม เพื่อคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและป้องกันความเสี่ยงจากการโจมตีทางไซเบอร์ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและบุคลากรด้าน ICT เพื่อดูแลและพัฒนาระบบอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

การบริหารจัดการและสร้างความปลอดภัยให้กับข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการข้อมูลส่วนบุคคลและการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้ใช้งานระบบ HRMS ตามที่งานวิจัยของ Laudon & Laudon (2019) ได้ชี้ให้เห็นว่าการรักษาความปลอดภัยของระบบสารสนเทศมีบทบาทสำคัญต่อการป้องกันการละเมิดข้อมูลและลดความเสี่ยงในองค์กร ระบบ HRMS.OBEC ที่มีมาตรการเข้ารหัสข้อมูลและระบบสำรองข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพจึงช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความปลอดภัยให้กับการบริหารจัดการบุคลากรในองค์กรได้เป็นอย่างดี

การบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มศักยภาพของระบบ

ผลการวิเคราะห์พบว่า การบูรณาการระบบสารสนเทศ HRMS กับเทคโนโลยีอื่นๆ ภายในองค์กรช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน งานวิจัยของ Al-Mashari et al. (2003) สนับสนุนว่าการบูรณาการระบบสารสนเทศในองค์กรส่งผลให้การดำเนินงานรวดเร็วขึ้นและเกิดการประสานงานที่มีประสิทธิผลมากขึ้น การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างระบบต่าง ๆ จึงเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยให้ HRMS.OBEC เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาฟังก์ชันการทำงานเพื่อจัดการบุคลากรแบบองค์รวม

การมีฟังก์ชันการทำงานที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการบริหารบุคลากรช่วยให้การจัดการเป็นไปอย่างเป็นระบบและมีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับแนวคิดของ Becker et al. (2001) ที่กล่าวว่าระบบ HRMS ที่ดีต้องรองรับการจัดการบุคลากรตั้งแต่การสรรหา การประเมินผล ไปจนถึงการพัฒนา ซึ่งทำให้การบริหารบุคลากรมี

ประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายองค์กร การที่ HRMS.OBEC สามารถปรับแต่งฟังก์ชันให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละหน่วยงาน ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารงานบุคลากรอย่างมีประสิทธิผล

การพัฒนาระบบวิเคราะห์

ระบบวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก (Data Analytics) มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ตามที่ Davenport (2006) ได้นำเสนอไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลช่วยให้ผู้บริหารสามารถประเมินผลการดำเนินงานและวางแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างแม่นยำ ระบบ HRMS.OBEC ที่มีฟังก์ชันวิเคราะห์และรายงานผลอย่างครบถ้วนจึงส่งเสริมให้การบริหารบุคลากรมีความเป็นระบบและมีข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจที่เชื่อถือได้

การบริหารข้อมูลและสารสนเทศ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการบริหารข้อมูลและสารสนเทศอย่างเป็นระบบ ช่วยเพิ่มความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลในระบบ HRMS ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Laudon & Laudon (2019) ที่กล่าวว่าการจัดเก็บและจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบจะช่วยให้องค์กรสามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ การที่ HRMS.OBEC มีระบบจัดเก็บข้อมูลที่ชัดเจนและระบบสำรองข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ ช่วยลดปัญหาข้อมูลสูญหายและเพิ่มความต่อเนื่องในการทำงาน

การให้บริการตนเองแก่ครูและบุคลากร และรายงานเพื่อการบริหาร

ระบบบริการตนเอง (Self-Service) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มความสะดวกและลดภาระงานของฝ่ายบริหารตามที่ Parry & Tyson (2011) ระบุว่า Self-Service HR ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรมีความรับผิดชอบและเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย ระบบ HRMS.OBEC ที่สนับสนุนฟังก์ชันนี้จึงช่วยเพิ่มความโปร่งใสและสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ใช้ นอกจากนี้ระบบรายงานที่ครอบคลุมยังช่วยให้ผู้บริหารสามารถติดตามและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการสอบถามจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พบว่า ระบบสารสนเทศทรัพยากรมนุษย์ (HRMS.OBEC) เป็นเครื่องมือเทคโนโลยีสำคัญที่ช่วยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบริหารงานบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ ช่วยปรับปรุงกระบวนการทำงาน วางแผน วิเคราะห์ข้อมูล และสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารให้สอดคล้องกับนโยบายองค์กร โดยควรมีการวางแผนใช้งานระบบอย่างชัดเจน ฝึกอบรมบุคลากร มีการอัพเดทระบบอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มความปลอดภัยในการยืนยันตัวตนผู้ใช้งาน รวมถึงควรนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น Big Data และ AI มาประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปในองค์กรอย่างรวดเร็วและเหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

สรุป

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) พบว่า ระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก จำนวน 60 ตัวแปร ซึ่งเรียงลำดับตามความสำคัญ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 คือ การบริหารจัดการและสร้างความปลอดภัยให้กับข้อมูล มีตัวแปรที่สำคัญ เช่น การบันทึกและเก็บรักษาข้อมูลบุคลากรอย่างครบถ้วน การอัปเดตข้อมูลแบบเรียลไทม์ (Real-time) ความสามารถในการจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) การเชื่อมต่อข้อมูลผ่าน API การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การประมวลผลข้อมูลอัตโนมัติ การสำรองข้อมูลอย่างเป็นระบบ รวมถึงมาตรการรักษาความมั่นคงและความปลอดภัยของข้อมูลบุคลากร องค์ประกอบที่ 2 คือ การบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มศักยภาพของระบบ มีตัวแปรสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการทำงานร่วมกับระบบอื่น ๆ ภายในองค์กร การเข้าถึงระบบผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์พกพา และระบบคลาวด์ การกำหนดสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลตามระดับผู้ใช้งาน รวมถึงการรองรับการทำงานของผู้ใช้จำนวนมากพร้อมกันและการยืนยันตัวตนของผู้ใช้งาน องค์ประกอบที่ 3 คือ การพัฒนาฟังก์ชันการทำงานเพื่อจัดการบุคลากรแบบองค์รวม โดยมีตัวแปรที่สำคัญ เช่น การมองเห็นภาพรวมการทำงานและประสิทธิภาพของบุคลากร การวางแผนกำลังคนตามกรอบอย่างแม่นยำ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบตามการเปลี่ยนแปลงขององค์กร การประเมินศักยภาพบุคลากร และการสนับสนุนการค้นหาและเลือกสรรบุคลากรที่เหมาะสมกับภารกิจ องค์ประกอบที่ 4 คือ การพัฒนาระบบวิเคราะห์และรายงานเพื่อการบริหาร โดยระบบสามารถวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอทางเลือกสำหรับการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ รองรับการสร้างรายงานในหลายรูปแบบ และออกแบบให้ตอบโจทย์ความต้องการของฝ่ายบุคคล นอกจากนี้ ยังสนับสนุนการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของฝ่ายบุคลากรทั้งในเชิงปฏิบัติและเชิงกลยุทธ์ องค์ประกอบที่ 5 คือ การบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวิเคราะห์และตัดสินใจ ซึ่งมีความสำคัญสูงมาก โดยระบบมีความสามารถในการจัดการข้อมูลที่ถูกต้อง ทันสมัย และเข้าถึงได้ง่าย รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนอัตรากำลัง ประเมินผล และตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ระบบดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้บริหารสามารถคาดการณ์แนวโน้มกำลังคนและเคลื่อนไหวของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเพิ่มความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบย้อนหลังของข้อมูลได้เป็นระบบ องค์ประกอบที่ 6 คือ การสนับสนุนและพัฒนาการใช้งานระบบอย่างต่อเนื่อง เช่น การฝึกอบรมและให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้ระบบอย่างต่อเนื่อง การมีบริการช่วยเหลือ (Helpdesk) ที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ การอัปเดตและปรับปรุงระบบให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งานอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการรับฟังและนำข้อเสนอแนะจากผู้ใช้มาพัฒนาระบบ เพื่อให้ระบบ HRMS.OBEC มีความยืดหยุ่นและใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการใช้งานการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยระบบสารสนเทศ HRMS.OBEC ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ ได้เสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติที่สำคัญต่อการพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาและหน่วยงานการศึกษาอื่น ๆ โดยแนะนำให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสนับสนุนงบประมาณและส่งเสริมการบูรณาการเทคโนโลยีที่หลากหลายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความปลอดภัยของระบบ รวมถึงส่งเสริมการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ใช้งานในทุกระดับ เพื่อให้การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นไปอย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังแนะนำให้มีการศึกษาวิจัยต่อเนื่องในด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น AI, Blockchain และ Cloud เพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศทรัพยากรมนุษย์ให้ตอบสนองต่อบริบทและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงนโยบายและมุมมองของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการ เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกและพัฒนาระบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลในระดับปฏิบัติจริงต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

1. การศึกษาประสิทธิผลของการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในระบบ HRMS.OBEC ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), บล็อกเชน (Blockchain) และ คลาวด์คอมพิวติ้ง (Cloud Computing) มาประยุกต์ใช้ในระบบ HRMS เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสม ความคุ้มค่า และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งในเชิงระบบและเชิงนโยบาย

2. การศึกษาความพร้อมและทัศนคติของบุคลากรต่อการใช้งานระบบ HRMSเพื่อให้การใช้งานระบบมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรมีการวิจัยในด้าน ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติของผู้ใช้งาน ทั้งในระดับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงการอบรมหรือแนวทางการสื่อสารที่ตอบโจทย์

3. การวิจัยเปรียบเทียบระบบ HRMS กับระบบที่ใช้ในหน่วยงานอื่นการศึกษาวิจัยในลักษณะเชิงเปรียบเทียบระหว่างระบบ HRMS.OBEC กับระบบสารสนเทศด้านทรัพยากรบุคคลของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนอื่น ๆ จะช่วยให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (ไม่ปรากฏปี). *นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ. 2561–2580).*

ครูเชียงราย. (2565, 5 สิงหาคม). เข้าสู่ระบบ HRMS สพฐ. ระบบบริหารทรัพยากรบุคคลของครูและบุคลากรทางการศึกษา.

การศึกษาไทย. (2565, 23 สิงหาคม). HRMS OBEC ระบบบริหารทรัพยากรบุคคลของ สพฐ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565, 11 สิงหาคม). *'ตรีนุช' เปิดตัว HRMS.OBEC คลังข้อมูลดิจิทัลครู–บุคลากร สพฐ.* เดลินิวส์ออนไลน์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565, 11 สิงหาคม). *สพฐ. เปิดตัวระบบ HRMS ข้อมูลครูแบบเรียลไทม์.* มติชนออนไลน์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565, 19 สิงหาคม). *ขยายผลการใช้งาน HRMS.OBEC รุ่นที่ 2 ภาคเหนือ.*

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566, 2 มิถุนายน). *ประชุมเชิงปฏิบัติการคณะทำงานพัฒนาระบบ HRMS.OBEC.*

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2568, 24 เมษายน). *ประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาระบบรายงานข้อมูลคนพิการ และสารสนเทศด้านบุคลากรผ่าน HRMS.OBEC.*

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2566). *รายงานผลการพัฒนาระบบราชการ ประจำปี พ.ศ. 2566*.

Al-Mashari, M., Ghani, S. K., & Al-Rashid, W. (2003). Enterprise resource planning: A taxonomy of critical factors. *European Journal of Operational Research, 146*(2), 352–364.

Becker, B. E., Huselid, M. A., & Ulrich, D. (2001). *The HR scorecard: Linking people, strategy, and performance*. Harvard Business Review Press.

Davenport, T. H. (2006). Competing on analytics. *Harvard Business Review, 84*(1), 98–107.

Laudon, K. C., & Laudon, J. P. (2019). *Management information systems: Managing the digital firm* (16th ed.). Pearson.

Owoc, M., Kowalski, P., & Nowak, A. (2021). Advances in renewable energy technologies: A comprehensive review. *Renewable Energy Journal, 45*(3), 234–250.

Parry, E., & Tyson, S. (2011). Desired goals and actual outcomes of e-HRM. *Human Resource Management Journal, 21*(3), 335–354.

Sasirekha, V., & Ashok, J. (2020). Reaction induced multifunctional TiO_2 rod/particle nanostructured materials for screen printed dye sensitized solar cells. *Journal of Nanomaterials, 15*(4), 123–135.

Smith, J., & Cooper, L. (2020). The impact of social media on mental health. *Journal of Psychology, 15*(2), 123–135.

Wiyono, H., Sujana, W. I. A., & Fiandani, G. H. (2025). Osteitis in chronic rhinosinusitis: A state-of-the-art review. *Southeast Asian Medical Journal, 77*(7), 274010.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Factors Affecting Stress and Stress Management of Students Bachelor of Education Program, Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดและการจัดการความเครียดของนักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Boonmun Thanasupawat[1]*, Sumitra Rojananiti[2], Supin Jaikaew[3], & Jamaree Sriratanabun[4]*

บุญมั่น ธนาศุภวัฒน์ [1*], สุมิตรา โรจนนิติ [2], สุพิน ใจแก้ว[3], & จามรี ศรีรัตนบัลล์[4*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Boonmun Thanasupawat *
บุญมั่น ธนาศุภวัฒน์
Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University, Thailand
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
Email: boonmun99@hotmail.com

2. Sumitra Rojananiti *
สุมิตรา โรจนนิติ
Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University, Thailand
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
Email: sumitrasp999@gmail.com

3. Supin Jaikaew *
สุพิน ใจแก้ว
Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University, Thailand
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
Email: supinb17@gmail.com

4. Jamaree Sriratanabun*
จามรี ศรีรัตนบัลล์
Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University, Thailand
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
E-mail: jamareeanns@gmail.com

คำสำคัญ:
ปัจจัยที่มีอิทธิพล, การจัดการความเครียด, หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต
Keywords:
Influencing Factors, Stress Management, Faculty of Education

ABSTRACT

The purpose of this research was to study 1) Stress of students 2) Factors influencing stress and 3) Stress management behavior of students in the Bachelor of Education Program, Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University. The sample group used in the study was 335 first- to fourth-year students in the second semester of the academic year 2024. Purposive sampling was used, calculated using Taro Yamane's formula. The research instruments were self-assessment and analysis of stress and questionnaires. Data were analyzed using ready-made computer programs. The statistical methods used were percentage, mean, standard deviation, and multiple regression. The results of the study found that the sample group was female 63.88 percent, 28.95 percent were in the fourth year, 45.08 percent had a GPA of 3.00-3.50, and 56.72 percent had normal stress levels. All six factors had a moderate influence on the overall stress of the sample group ($\bar{x}$ =2.61, S.D. = 0.57). The stress management of the sample group was at a moderate level ($\bar{x}$ = 3.09, S.D. = 0.63). Health and environmental factors had a statistically significant influence on stress at the 0.01 and 0.05 levels, respectively, with a multiple correlation coefficient of 40.20 percent (R2 = 0.402), which can be written as a regression analysis equation as follows:

$$\hat{Y} = 4.722 + 0.625 (X1) + 0.620 (X6)$$

Article history:
Received: 19/06/2025
Revised: 30/06/2025
Accepted: 29/07/2025
Available online: 21/08/2025

How to Cite:
Thanasupawat, B. et al. (2025). Factors Affecting Stress and Stress Management of Students Bachelor of Education Program, Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*),* 321-339.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความเครียดของนักศึกษา 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียด และ 3) การจัดการความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตชั้นปีที่ 1-4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 335 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยคำนวณจากสูตรของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบประเมินและวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเองและแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิธีการทางสถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าการถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงร้อยละ 63.88 ระดับชั้นปีที่ 4 ร้อยละ 28.95 ผลการเรียนเฉลี่ยสะสม 3.00-3.50 ร้อยละ 45.08 มีความเครียดอยู่ในระดับปกติร้อยละ 56.72 ปัจจัยทั้ง 6 ด้านมีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 2.61,S.D. = 0.57) การจัดการความเครียดของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.09 , S.D. = 0.63) และปัจจัยด้านสุขภาพและด้านสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความเครียดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณการทำนายได้ร้อยละ 40.20 (R2= 0.402) ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยได้ดังนี้

$\hat{Y}$ = 4.722 + 0.625 (X1) + 0.620 (X6)

บทนำ

ความเครียดเป็นสภาวะความไม่สมดุลทางอารมณ์ซึ่งเกิดจากกระบวนการรับรู้หรือการประเมินของบุคคลต่อสิ่งเร้าที่เข้ามาในประสบการณ์ว่าเป็นสิ่งคุกคามโดยเป็นผลจากการกระทำร่วมกันของสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมในสังคมในการทำงาน ในธรรมชาติ และเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตกับปัจจัยภายในของบุคคล เช่น ทัศนคติ ลักษณะประจำตัว อารมณ์ประสบการณ์ในอดีตตลอดจนความต้องการของบุคคลนั้น (ธรรมศักดิ์ สายแก้ว และคณะ ; 2562: 615) ดังนั้นความเครียดจึงเป็นสภาวะของอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ และทำให้รู้สึกถูกกดดัน ไม่สบายใจ วุ่นวายใจ กลัว วิตกกังวล ตลอดจนถูกบีบคั้น เมื่อบุคคลรับรู้หรือประเมินว่าปัญหาเหล่านั้นเป็นสิ่งที่คุกคามจิตใจหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายจะส่งผลให้สภาวะสมดุลของร่างกายและจิตใจเสียไป (จารุชา บรรเจิดถาวรและภุชงค์ เหล่ารุจิสวัสดิ์, 2562: 194) หากเป็น

ความเครียดที่เกิดขึ้นไม่มากนักจะกระตุ้นให้บุคคลนั้นเกิดแรงจูงใจเพื่อเอาชนะสิ่งต่าง ๆ แต่หากมีความเครียดในระดับสูงอาจจะส่งผลต่อร่างกายจิตใจพฤติกรรมและความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้และส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน เมื่อประสิทธิภาพในการทำงานลดลง สมรรถภาพเสื่อมถอยลง จิตใจย่อมได้รับความตึงเครียดมากขึ้นนับว่าความเครียดเป็นภัยต่อชีวิตอย่างยิ่ง (ภูริทัต ศรมณี ; 2561: 1) สิ่งที่จะช่วยบรรเทาอาการทางด้านจิตใจให้ผ่อนคลายลงและลดความตึงเครียดได้ก็คือความสามารถในการเผชิญความเครียดของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการความเครียดของบุคคล ในสถานการณ์เดียวกันบุคคลมีระดับความเครียดแตกต่างกันไปตามการรับรู้ขึ้นอยู่กับปัจจัยความแตกต่างของแต่ละบุคคล ดังนั้นบุคคลที่รับรู้ความเครียดจะพยายามจัดการกับความเครียดเพื่อผ่อนคลายให้ความเครียดทุเลาลงหรือขจัดความเครียดให้หมดสิ้นไป เพื่อให้ตนเองกลับเข้าสู่ภาวะปกติ การเผชิญความเครียดจึงมีหลายวิธี บางวิธีเป็นวิธีที่เหมาะสม แต่บางวิธีอาจทำให้ความเครียดทุเลาลงเพียงชั่วครู่แต่ส่งผลเสียในระยะยาวการเลือกใช้วิธีที่ไม่เหมาะสมจึงเป็นโทษมากกว่าเป็นประโยชน์ (ดรุณี เตื้องวิวัฒน์ ; 2565: 62) สำหรับวิธีการที่จะเผชิญหรือจัดการกับความเครียดนั้นมีหลายวิธี ได้แก่ การเผชิญกับปัญหา การหลีกเลี่ยงปัญหาการมองโลกในแง่ดีหรือแง่ร้าย การจัดการกับอารมณ์ การบรรเทาความรู้สึก การอาศัยความช่วยเหลือและการพึ่งตนเอง (ธรรมนูญ ชัยภูมิ ; 2564: 16-17) นอกจากนี้ลาซารัสและโฟคแมน (Lazarus & Folkman; 1984) ได้แบ่งวิธีการจัดการกับความเครียดโดยมีพื้นฐานออกเป็น 3 วิธีได้แก่ 1) การเผชิญความเครียดแบบมุ่งแก้ปัญหาเป็นพฤติกรรมที่ใช้กระบวนการแก้ปัญหาในการตัดสินใจเลือกวิธีที่จะจัดการกับสถานการณ์ โดยมุ่งเน้นที่ต้นเหตุของปัญหา 2)การเผชิญความเครียดแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกเพื่อลดการกดดันโดยการจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์มากกว่าเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเอง และ 3) การเผชิญความเครียดแบบได้ประโยชน์น้อยหรือแบบหลีกหนีเป็นการหลีกหนีปัญหาโดยการปฏิเสธทั้งด้านความคิดและพฤติกรรมด้วยการไม่คิดหรือไม่กระทำพฤติกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามบุคคลจะใช้วิธีการดังกล่าวแตกต่างกันไป และอาจนำวิธีการหลาย ๆ วิธีมาใช้ในการจัดการกับความเครียดที่เกิดขึ้นกับตนเองก็ได้

การศึกษาในระดับอุดมศึกษานับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชีวิตนักศึกษาจากวิธีการเรียนที่มีครูดูแลอย่างใกล้ชิดในระดับมัธยมศึกษาสู่การเรียนในระดับอุดมศึกษาที่ต้องรับผิดชอบในการเรียนด้วยตนเองพึ่งพาตนเองมากขึ้นและเป็นผู้ใหญ่เต็มตัวซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความเครียดส่งผลต่อสุขภาพจิตของนักศึกษาทำให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกวิตกกังวล คับข้องใจซึมเศร้าหรือมีความขัดแย้งในใจเกี่ยวกับมาตรฐานและค่านิยมในมหาวิทยาลัย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทำให้นักศึกษามีการแสดงออกที่แตกต่างกัน สาเหตุความเครียดของนักศึกษาจึงเป็นผลมาจากปัญหาหลายอย่าง เช่น ระบบการเรียนการสอน การขาดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักศึกษากับสถาบันการศึกษาการขาดความสอดคล้องระหว่างการเรียนในชั้นกับการฝึกปฏิบัติงานความคาดหวังของอาจารย์ที่มีต่อระดับความสามารถของนักศึกษาความคาดหวังของสังคมต่อภาพลักษณ์ของนักศึกษาต่อวิชาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนปัญหาด้านการเรียนปัญหาด้านกฎระเบียบ และปัญหาด้านการเงิน การที่นักศึกษามีความเครียดท าส่งผลกระทบต่อการปรับตัวและปัญหาด้านการเรียนรู้ (ณัฏฐพิชชา คุณสันติพงษ์ และคณะ; 2563: 54)

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์เป็นศูนย์กลางการผลิตและพัฒนาครูบุคลากรทางการศึกษาชั้นนำในภูมิภาค สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพครู ด้านทักษะทางภาษาและมาตรฐานการปฏิบัติงาน บริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาล โดยกำหนดพันธกิจไว้ 4 พันธกิจได้แก่ พันธกิจที่ 1 วิชาการ ผลิตครู พัฒนาครูและพัฒนาอาจารย์ พันธกิจที่ 2 จรรยาบรรณ จริยธรรม วิชาชีพครู พันธกิจที่ 3 บริหารจัดการการทำงานเชิงบูรณาการ พันธกิจที่ 4 สร้างเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วม(ศูนย์พัฒนาวิชาชีพครู ; 2566: 1) ซึ่งในกระบวนการจัดการศึกษานั้นมีความเข้มข้นโดยเน้นทั้งเนื้อหาสาระวิชาของแต่ละสาขา และสาระวิชาชีพของวิชาชีพตรูตามมาตรฐานวิชาชีพครู 11 มาตรฐานที่มีเนื้อหสาระค่อนข้างมาก ซึ่งนักศึกษาต้องผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้จึงอาจเป็นสาเหตุให้นักศึกษามีสภาวะต่าง ๆ เกิดขึ้นเช่น ความท้อแท้ ความวิตกกังวล ความคับข้องใจ ความขัดแย้งในใจความกดดันความเบื่อหน่ายเป็นต้น สภาวะเหล่านี้ทำให้เกิดความเครียดขึ้น ดังนั้นหากนักศึกษาสามารถเลือกใช้วิธีการจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสมก็จะทำให้นักศึกษาสามารถลดความเครียดและปรับตัวกับการใชชีวิตและการเรียนอยางมีประสิทธิภาพทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติตอไป

ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบในการผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับความเครียด และปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความเครียดตลอดจนพฤติกรรมการจัดการความเครียดของนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาเป็นแนวทางสำหรับคณะครุศาสตร์และมหาวิทยาลัยไปใช้ในการวางแผนเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหา ส่งเสริมและพัฒนาเพื่อให้ความช่วยเหลือนักศึกษามีแนวทางในการจัดการความเครียดได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้นักศึกษามีการจัดการความเครียดที่เหมาะสมและช่วยให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาอันจะส่งผลให้เป็นบัณฑิตที่มีสุขภาพจิตดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคตต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ความหมายของความเครียด

กรมสุขภาพจิต (2560: 12) กล่าวว่าความเครียดคือสภาวะจิตใจ และร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นผลจากการที่บุคคลต้องปรับตัวต่อสิ่งกระตุ้น หรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมที่กดดันหรือคุกคามให้เกิดความทุกข์ความไม่สบายใจ ความเครียดยังเป็นภาวะตอบสนองของร่างกายหรือจิตใจต่อสิ่งที่มาคุกคามแล้วทำให้เกิดภาวะ ความไม่สมดุลขึ้น โดยแสดงออกทั้งด้านร่างกายจิตใจและ ความคิด ซึ่งเป็นผลมาจากการที่บุคคลรับรู้หรือประเมินสิ่งที่ผ่านเข้ามาในประสบการณ์ของตนว่าเป็นสิ่งที่ คุกคามร่างกายและจิตใจ หยาดพิรุณ พันธ์ช่วย (2565: 44) กล่าวว่าความเครียดเป็นสภาวะทางร่างกาย จิตใจและ พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงซึ่งได้รับผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกที่จะกดดันจนก่อให้เกิดความทุกข์และความไม่สบายใจและเสียความสมดุลในตนเองโดยจะแสดงออกทั้งทางด้านร่างกายจิตใจและพฤติกรรมซึ่งอาจส่งผลต่อสุขภาพให้มีปัญหาตามมา บุญมั่น ธนาศุภวัฒน์ (2566: 124) กล่าวว่าความเครียดเป็นปฏิกิริยาตอบสนองทางร่างกายและจิตใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า ตัวกระตุ้นหรือสภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่มาคุกคามหรือมากระทบทำให้บุคคลอยู่ในสภาวะที่

ไม่สามารถเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ต้องปรับตัวหรือหาวิธีการแก้ไขสภาวการณ์เหล่านั้นได้แก่ ความวิตกกังวล ความคับข้องใจ ความกดดันและความขัดแย้งในใจนั่นเอง

สรุปความเครียดหมายถึงสภาวะที่รางกายและจิตใจมีปฏิกิริยาตอบสนองตอสิ่งเร้าที่มาจากภายในและภายนอกรางกายมากระทบหรือมาจคุกคามเป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งทางด้านร่างกายจิตใจและอารมณ์ เพื่อเป็นปฏิกิริยาตอบสนองซึ่งอาจปรากฏออกมาทั้งทางพฤติกรรมที่สังเกตได้และสังเกตไม่ได้เพื่อทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดภาวะสมดุล บุคคลแต่ละคนจะมีรูปแบบการแสดงออกของความเครียดแตกต่างกัน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเครียด

โดยทั่วไปปัจจัยหรือสาเหตุที่อาจทำให้เกิดความเครียดมีได้หลายอย่างและอาจเกิดพร้อมกันไปได้ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆได้แก่ 1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก 2. ปัจจัยในระดับองค์การ 3. ปัจจัยระดับบุคคล

สำหรับปัจจัยที่ทำให้นักศึกษาเกิดความเครียดมีหลายอย่าง ได้แก่ 1) ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วยเพศ บุคลิกภาพส่วนบุคคลค่าใช้จ่ายต่อเดือนและลักษณะที่อยู่อาศัย 2) ปัจจัยครอบครัวประกอบด้วยสถานภาพสมรสของบิดามารดารายได้ของครอบครัวและสัมพันธภาพกับครอบครัว 3) ปัจจัยด้านการเรียนประกอบด้วยระดับชั้นปีที่ศึกษา คะแนนเฉลี่ยสะสมและ 4) ปัจจัยด้านสังคมได้แก่ สัมพันธภาพกับเพื่อนและสัมพันธภาพกับอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นต้น (ธรรมศักดิ์ สายแก้ว และคณะ ; 2562: 615–616) ณัฏฐพิชชา คุณสันติพงษ์ และคณะ (2563: 54) กล่าวว่า สาเหตุความเครียดของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษามาจากปัญหาหลายอย่าง เช่น ระบบการเรียนการสอน การขาดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักศึกษากับสถาบันการศึกษา การขาดความสอดคล้องระหว่างการเรียนในชั้นกับการฝึกปฏิบัติงานความคาดหวังของครูอาจารย์ที่มีต่อระดับความสามารถของนักศึกษาความคาดหวังของสังคมต่อภาพลักษณ์ของนักศึกษาต่อวิชาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ปัญหาด้านการเรียน ปัญหาด้านกฎระเบียบ และปัญหาด้านการเงิน ดังนั้นการที่นักศึกษามีความเครียดทำให้ส่งผลกระทบต่อการปรับตัวและปัญหาด้านการเรียนรู้ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้นักศึกษาต้องปรับตัว ถ้านักศึกษาสามารถเรียนรู้และปรับตัวได้ย่อมไม่เกิดปัญหาใด ๆ แต่ถ้าไม่สามารถปรับตัวได้ย่อมเกิดความเครียดตามมาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของนักศึกษาได้แก่ ปัจจัยด้านร่างกายและจิตใจ ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านการเงินปัจจัยด้านการเรียน ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

การประเมินความเครียด

การประเมินความเครียดสามารถใช้วิธีการตรวจสอบได้หลายวิธี ได้แก่ 1) การให้บุคคลเขียนรายงานเกี่ยวกับตนเอง(Self-Report) โดยการตอบแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจหรือแบบทดสอบมาตรฐานที่สร้างขึ้นและมีการหาคุณภาพทั้งในด้านความเที่ยงและความตรง เช่น แบบทดสอบ SCL-90 แบบสำรวจความเครียด HOS แบบวัดความเครียดสวนปรุง แบบประเมินและวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเองเป็นต้น 2) การใช้เทคนิคการฉายภาพ (Projective Techniques) เป็นการวัดการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าที่กำหนดให้ เป็นการฉายภาพของบุคคลนั้นผ่านการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เช่น แบบทดสอบหยดหมึก แบบทดสอบทีเอที 3) การสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลที่มีความเครียดเช่น พูดจาเกี้ยวกราด นอนไม่หลับ เบื่ออาหาร ไม่มีสมาธิ การถอนหายใจบ่อย ๆ ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง 4)การวัดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระ เป็นการวัดการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย เช่น อัตราการเต้นของหัวใจอัตราการหายใจ ความตึงของกล้ามเนื้อ เป็นต้น (บุญมั่น ธนาศุภวัฒน์ 2566:138–139)

ระดับความเครียด

สำนักงานกองทุนสนับสนุนกรเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.2561) ได้แบ่งความเครียดออกเป็น 4 ระดับดังนี้

1. ความเครียดระดับต่ำ (Mild Stress) เป็นความเครียดที่ไม่คุกคามต่อการดำเนินชีวิตอาจมีความรู้สึกเพียงแค่เบื่อหน่าย ขาดแรงกระตุ้นและมีพฤติกรรมที่เชื่องช้าลง

2. ความเครียดระดับปานกลาง (Moderate Stress) เป็นความเครียดในระดับปกติที่ไม่ก่ออันตรายและไม่แสดงออกถึงความเครียดที่ชัดเจน ส่วนใหญ่จะสามารถปรับตัวกลับสู่ภาวะปกติได้เองจากการได้ทำกิจกรรมที่ชื่นชอบ ซึ่งช่วยคลายเครียด

3. ความเครียดระดับสูง (High Stress) เป็นความเครียดที่เกิดจากเหตุการณ์รุนแรงหากปรับตัวไม่ได้จะทำให้เกิดความผิดปกติตามมาทางร่างกายอารมณ์ความคิดและพฤติกรรม เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง อารมณ์ฉุนเฉียวง่าย หงุดหงิด พฤติกรรมการนอนและการรับประทานอาหารเปลี่ยนไปจนมีผลต่อการดำเนินชีวิตจึงควรหาใครสักคนคอยอยู่เป็นเพื่อนรับฟังปัญหา และระบายความรู้สึกรวมถึงมีผู้ใหญ่สักคนแนะนำให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด

4. ความเครียดระดับรุนแรง (Severe Stress) เป็นความเครียดระดับสูงและเรื้อรังต่อเนื่องจนทำให้คนนั้นมีความล้มเหลวในการปรับตัวและก่อให้เกิดความผิดปกติและเกิดโรคต่าง ๆ ที่รุนแรงขึ้นมาได้เช่น อารมณ์แปรปรวน มีอาการทางจิต มีความบกพร่องในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจมีอาการนานเป็นสัปดาห์เป็นเดือนหรือเป็นปีควรเข้ารับการปรึกษาจากแพทย์

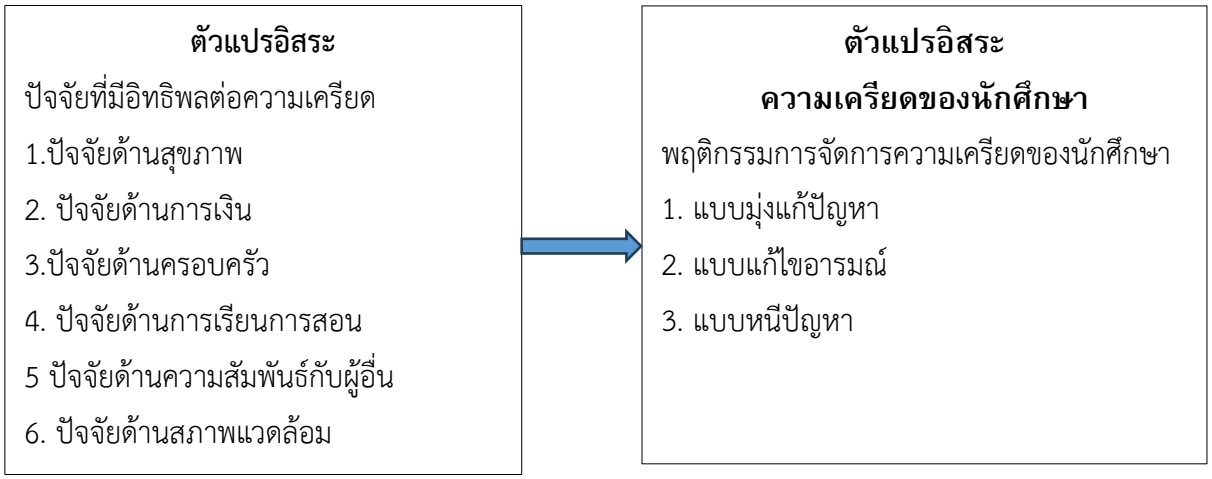
ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้แบบประเมินและวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเอง (Stress Test) ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข โดยเป็นการประเมินอาการ พฤติกรรมหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างในระยะเวลา 2 เดือนที่ผ่านมา

การจัดการความเครียด

การจัดการความเครียดเป็นกระบวนการทางพฤติกรรมและการรู้คิดที่บุคคลพยายามใช้เพื่อจัดการหรือรับมือกับสิ่งเร้าที่มากระตุ้นซึ่งบุคคลจะประเมินและรับรู้ว่าเป็นภาวะที่ตนถูกคุกคามหรือเป็นภาวะที่เกินความสามารถจนเกิดความเครียดโดยพยายามปรับเปลี่ยนสถานการณ์หรือสิ่งเร้าที่มากระตุ้นด้วยวิธีการมุ่งเน้นไปยังองค์ประกอบต่าง ๆ ของเครียด หรือลดสภาวะทางอารมณ์เชิงลบเพื่อป้องกัน หลีกเลี่ยงหรือควบคุมความเครียด ซึ่งการจัดการความเครียดอาจมีประสิทธิภาพหรือไร้ประสิทธิภาพก็ได้ (สุพิชา สรงประเสริฐ; 2564: 53) สำหรับวิธีการจัดการความเครียดมีหลายแนวทาง ได้แก่ 1) การมองตนเองเป็นผู้ที่มีคุณค่า มองโลกในแง่ดี 2) การใช้เหตุผลและความเป็นจริงในการตัดสินใจ 3) การหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่รุนแรงและคุกคามชีวิต 4) การดำเนชีวิตด้วยความยืดหยุ่น 5) การผ่อนคลายความเครียดด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การฝึกการหายใจ การทำสมาธิ เป็นต้น 6) การจัดการสิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งที่บ้านและที่ทำงานให้สวยงามเป็นระเบียบสบายตา น่าอยู่ 7) การทำกิจกรรมที่ชอบ เช่น ออกกำลังกาย เล่นกีฬา ทำกิจกรรมการกุศล นั่งสมาธิ เป็นต้น 8) ฝึกทักษะที่จำเป็น ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร การสร้างสัมพันธภาพกับ ผู้ร่วมงาน การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา การวางแผน 9) การเปลี่ยนความคิดจากแง่ลบเป็นบวก และ 10) การรับบริการที่คลินิกคลายเครียดหรือใช้บริการปรึกษาทางโทรศัพท์ (วาดฝัน ม่วงอ่ำ ; 2563: 25 ; บุญมั่น ธนาศุภวัฒน์; 2566: 135-137)

อย่างไรก็ตามจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า รูปแบบการจัดการความเครียดสามารถแบ่งได้อย่างกว้างๆ 3 รูปแบบ 1) แบบมุ่งแก้ปัญหา (Problem Focused Coping Strategies) เป็นการใช้กระบวนการแก้ปัญหาในการตัดสินใจเลือกวิธีที่จะจัดการกับสถานการณ์โดยมุ่งเน้นที่ต้นเหตุของปัญหา 2) แบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ (Emotion Focused Coping Strategies) เป็นการจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้น ๆ มากกว่าเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเอง เช่น การปลอบใจตนเอง การแยกตนเอง การวิตกกังวล การระบายความเครียดกับคนอื่น และ 3) แบบได้ประโยชน์น้อยหรือแบบหลีกหนี(Less Useful or Avoidance Coping Strategies) เป็นวิธีการที่บุคคลพยายามหลีกหนีปัญหาโดยการปฏิเสธทั้งด้านความคิดและพฤติกรรมคือไม่คิดหรือไม่กระทำพฤติกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

3. เพื่อศึกษาการจัดการความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

สมมติฐานการวิจัย

1. ระดับความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ แตกต่างกันตามเพศ ระดับชั้นปี และผลการเรียนเฉลี่ยสะสม (GPA) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียด ได้แก่ ด้านสุขภาพ ครอบครัว การเงิน การเรียนการสอน ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และสภาพแวดล้อม สามารถพยากรณ์ระดับความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. นักศึกษาที่ใช้แนวทางการจัดการความเครียดแบบมุ่งแก้ปัญหาและแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ จะมีระดับความเครียดต่ำกว่านักศึกษาที่ใช้แนวทางการจัดการความเครียดแบบหนีปัญหา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือนักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่1-4 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2,054 คน

2. กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนของประชากร ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยคานวณจากสูตรของ เทโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973: 1088) ที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ95 ความคลาดเคลื่อนที่ร้อยละ ±5 จานวน 335 คน แล้วทาการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย 1) ความเครียด 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านการเงิน ด้านการเรียนการสอน ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นและด้านสภาพแวดล้อม 3) พฤติกรรมการจัดการความเครียด 3 ด้าน ได้แก่ แบบมุ่งแก้ปัญหา แบบมุ่งแก้ไขอารมณ์และแบบหนีปัญหา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบประเมินและวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเอง (Stress Test) สำหรับประชาชนชาวไทยของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (กองสุขภาพจิตสังคม, 2565:7-11) มีข้อคำถามทั้งหมด 20 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ ไม่เคยเลย (0 คะแนน) เป็นครั้งคราว (1 คะแนน) เป็นบ่อยๆ (2 คะแนน) เป็นประจำ (3 คะแนน) การแปลผลแบ่งระดับความเครียดออกเป็น 5 ระดับดังนี้ 1) ความเครียดต่ำกว่าเกณฑ์ปกติอย่างมาก (0-5 คะแนน) 2) ความเครียดอยู่ในเกณฑ์ปกติ (6-17 คะแนน) 3) ความเครียดสูงกว่าปกติเล็กน้อย (18-25 คะแนน) 4) ความเครียด สูงกว่าปกติปานกลาง (26-29 คะแนน) และ 5) ความเครียดสูงกว่าปกติมาก(30-60คะแนน) ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค(Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งต้นฉบับใช้แบบประเมินเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างช่วงอายุ 15-65 ได้ค่าเท่ากับ 0.86 ซึ่งค่าที่ได้ยัง ไม่ครอบคลุมกับกลุ่มตัวอย่างที่คณะผู้วิจัยทำการศึกษาในครั้งนี้ซึ่งมีอายุช่วง 17-22 ปี ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ของเครื่องมือโดยนำแบบประเมินและวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเองไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มนักศึกษาที่มิใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คนได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Cronbach, 1990: 204) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.879

2. แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการให้เลือกตอบประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ข้อ ได้แก่ เพศ ระดับชั้นปีผลการเรียนเฉลี่ยสะสม

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของนักศึกษา ประกอบด้วยปัจจัย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพ จำนวน 8 ข้อ 2) ด้านครอบครัว จำนวน 6 ข้อ 3) ด้านการเงิน จำนวน 6 ข้อ 4) ด้านการเรียนการสอน จำนวน 8 ข้อ 5) ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น จำนวน 7 ข้อ และ 6) ด้านสภาพแวดล้อม จำนวน 6 ข้อ รวมทั้งสิ้น 41 ข้อ

ตอนที่ 3 การจัดการความเครียดของนักศึกษาประกอบด้วยแนวทางในการจัดการความเครียด 3 แนวทาง ได้แก่ 1) แบบมุ่งแก้ปัญหา จำนวน 9 ข้อ 2) แบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ จำนวน 8 ข้อและ3) แบบหนีปัญหา จำนวน 8 ข้อ รวมทั้งสิ้น 25 ข้อ

แบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 เป็นการประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่าระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำคำถามทุกข้อไปใช้ได้ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Cronbach, 1990: 204) ทั้งฉบับเท่ากับ 0.861 จากนั้นนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ได้รับแบบสอบถามคืนมาทุก ฉบับคิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกฉบับแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิธีการทางสถิติที่ใช้ ได้แก่การแจกแจงความถี่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (บุญชม ศรีสะอาด; 2560: 136-141)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดและการจัดการความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ คณะผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 63.88 มีผลการเรียนเฉลี่ยสะสมระหว่าง 3.0–3.50 ร้อยละ 45.08 ระดับชั้นปีที่ 4 ร้อยละ 28.95 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ระดับความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง (N = 335)

ระดับความเครียด	ช่วงคะแนน	จำนวน	ร้อยละ
1. ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ	0 - 5	44	13.13
2. ปกติ	6 -17	190	56.72
3. สูงกว่าปกติเล็กน้อย	18 – 25	68	20.30
4. สูงกว่าปกติปานกลาง	26 – 29	19	5.67
5. สูงกว่าปกติมาก	30 – 60	14	4.18
รวม		**335**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความเครียดอยู่ในเกณฑ์ปกติร้อยละ 56.72 เป็นอันดับแรก รองลงมาได้แก่ ความเครียดในระดับสูงกว่าปกติเล็กน้อยร้อยละ 20.30 มีความเครียดในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ ร้อยละ 13.13 มีความเครียดในระดับปานกลางร้อยละ 5.67 และความเครียดในระดับสูงกว่าปกติมากร้อยละ 4.18 ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง (N = 335)

ปัจจัยมีอิทธิพลต่อความเครียด	$\overline{X}$	S.D.	ระดับปัญหา	อันดับที่
1. ด้านสุขภาพ	2.81	0.78	ปานกลาง	1
2. ด้านครอบครัว	2.54	0.65	ปานกลาง	5
3. ด้านการเงิน	2.56	0.73	ปานกลาง	4
4. ด้านการเรียนการสอน	2.62	0.63	ปานกลาง	3
5. ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น	2.51	0.52	ปานกลาง	6
6. ด้านสภาพแวดล้อม	2.75	0.70	ปานกลาง	2
รวม	**2.61**	**0.57**	**ปานกลาง**	

จากตารางที่ 2 พบว่าระดับปัจจัยทั้ง 6 ด้านมีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.61, S.D. = 0.57) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสุขภาพ ($\overline{X}$ = 2.81, S.D. = 0.78) ด้านสภาพแวดล้อม ($\overline{X}$ = 2.75, S.D. = 0.70) ด้านการเรียนการสอน ($\overline{X}$ = 2.62 , S.D. = 0.63) ด้านการเงิน ($\overline{X}$ = 2.56, S.D. = 0.73) ด้านการครอบครัว ($\overline{X}$ = 2.54, S.D. = 0.65) และด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ($\overline{X}$ = 2.51, S.D. = 0.52) ตามลำดับ

4. ผลการวิเคราะห์การจัดการความเครียดของกลุ่มตัวอย่างดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์การจัดการความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง (N = 335)

การจัดการความเครียด	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. แบบมุ่งแก้ปัญหา	3.85	0.70	มาก
2. แบบมุ่งแก้ไขอารมณ์	3.06	0.59	ปานกลาง
3. แบบหนีปัญหา	2.34	0.62	น้อย
รวม	**3.09**	**0.63**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 3 พบว่าการจัดการความเครียดของกลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับ

ปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.09 S.D. = 0.63) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ แบบมุ่งแก้ปัญหา ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = 0.70) แบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ ($\bar{X}$ = 3.06, S.D. = 0.59) และแบบหนีปัญหา ($\bar{X}$ = 2.34, S.D. = 0.62) ตามลำดับ

5. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง

ตัวแปรอิสระ	b	S.E.	B	t	Sig.
ค่าคงที่	4.722	1.931		2.445	.015*
1. ด้านสุขภาพ (X_1)	4.902	.625	.489	7.847	.000**
2. ด้านครอบครัว (X_2)	-.214	.707	-.018	-.302	.763
3. ด้านการเงิน (X_3)	-.615	.635	-.057	-.969	.333
4. ด้านการเรียนการสอน (X_4)	1.012	.821	.081	1.233	.219
5. ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น (X_5)	.472	.869	.031	.544	.587
6. ด้านสภาพแวดล้อม (X_6)	-2.268	.620	-.184	-3.333	.001*
R=0.681, R^2= 0.402, F = 15.90, Sig = 0.000**					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง (Y) เท่ากับ 0.681 (R=0.681) แสดงว่าปัจจัยทั้ง 6 ด้านร่วมกันอธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลางและสามารถอธิบายความเครียดของกลุ่มตัวอย่างได้ร้อยละ 40.20 (R^2= 0.402)

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างพบว่าปัจจัยด้านสุขภาพ (X_1) มีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม(X_6) มีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ไม่มีอิทธิพลต่อต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติดังนั้นสามารถสร้างสมการถดถอยได้ดังนี้

สมการในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 4.722 + 0.625 (X_1) + 0.620 (X_6)$$

สมการในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z = 0.625 (X_1) + 0.620 (X_6)$$

อภิปรายผล

ในการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเครียดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดและการจัดการความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ โดยผลการศึกษาถูกนำมาอภิปรายเปรียบเทียบกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ระดับความเครียดของนักศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีระดับความเครียดอยู่ในเกณฑ์ปกติ (ร้อยละ 56.72) ซึ่งอาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการปรับตัวและจัดการกับความเครียดในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ตามที่กองสุขภาพจิตสังคม กรมสุขภาพจิต (2565) ระบุว่า ความเครียดในระดับปกติสะท้อนถึงภาวะสมดุลทางอารมณ์และจิตใจของบุคคล นอกจากนี้ บริบทของคณะครุศาสตร์ ซึ่งมีระบบดูแลนักศึกษาที่เข้มแข็ง อาทิ การมีอาจารย์ที่ปรึกษา การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ และโครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ความเป็นครู ล้วนเป็นปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยลดระดับความเครียดของนักศึกษา ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของชวิศา แก้วอนันต์และคณะ (2562) และธรรมศักดิ์ สายแก้วและคณะ (2562) ที่พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มักมีระดับความเครียดอยู่ในเกณฑ์ปกติ รวมถึงสอดคล้องกับการศึกษาของ รุ่งภรณ์ กล้ายประยงค์ (2566) ซึ่งศึกษานักศึกษาช่วงยุคหยุดชะงักสองต่อ และยังพบว่าความเครียดอยู่ในระดับปกติ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียด

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อม การเรียนการสอน ครอบครัว การเงิน และความสัมพันธ์กับผู้อื่น มีอิทธิพลต่อระดับความเครียดโดยรวมในระดับปานกลาง โดยเฉพาะปัจจัยด้านสุขภาพ (X1) และด้านสภาพแวดล้อม (X6) มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับในส่วนของปัจจัยด้านสุขภาพ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีปัญหาเกี่ยวกับการนอนหลับ ความเหนื่อยล้า ความวิตกกังวล และอาการทางกายบ่อยครั้ง ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับแนวคิดของจุฑามาศ แหนจอน (2561) และบุญ

มั่น ธนาศุภวัฒน์ (2566) ที่ระบุว่าปัจจัยทางกายภาพมีผลต่อความเครียดอย่างมีนัยสำคัญ ในด้านสภาพแวดล้อม ปัญหาที่พบได้แก่ การขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือประกอบการเรียน และพื้นที่พักผ่อนในมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lazarus และ Folkman (1984) ที่อธิบายว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมมีผลกระทบโดยตรงต่อระดับความเครียดของบุคคล เช่นเดียวกับการศึกษาของภูวสิทธิ์ ภูลวรรณและคณะ (2563) ที่พบว่าสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กับความเครียดอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ปัจจัยด้านครอบครัว การเงิน การเรียนการสอน และความสัมพันธ์กับผู้อื่น แม้จะมีอิทธิพลในระดับปานกลาง แต่ไม่ปรากฏความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจสะท้อนถึงบริบทของนักศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี

การจัดการความเครียดของนักศึกษา

การศึกษาพบว่าการจัดการความเครียดโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยวิธีที่นักศึกษานิยมใช้มากที่สุดคือการจัดการความเครียดแบบมุ่งแก้ปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.85) รองลงมาคือแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ และแบบหลีกเลี่ยงปัญหาตามลำดับ พฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างใช้บ่อย ได้แก่ การนำประสบการณ์เดิมมาแก้ปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การขอคำแนะนำ การวางแผน และการควบคุมสถานการณ์ ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ อันเป็นผลจากการเรียนในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตที่เน้นทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ แนวทางการจัดการความเครียดแบบมุ่งแก้ปัญหานี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Cook และ Heppner (1997) ที่กล่าวว่าการจัดการความเครียดเชิงรุก (Problem-focused coping) เป็นแนวทางที่ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญและจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูริทัต ศรมณี (2561), นงลักษณ์ เขียนงาม (2563) และธรรมนูญ ชัยภูมิ (2564) ที่พบว่านักศึกษาในระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มเลือกใช้วิธีมุ่งแก้ปัญหามากกว่ารูปแบบอื่น

โดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่านักศึกษาครุศาสตรบัณฑิตส่วนใหญ่สามารถรับมือกับความเครียดได้ดีในระดับหนึ่ง โดยมีปัจจัยด้านสุขภาพและสภาพแวดล้อมเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อระดับความเครียดอย่างมีนัยสำคัญ และสามารถจัดการกับความเครียดได้ในลักษณะที่เน้นการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาเจตคติ ทักษะ และทัศนคติที่เหมาะสมจากบริบทการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย ทั้งนี้การอภิปรายมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและได้รับการสนับสนุนจากแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยก่อนหน้าอย่างหลากหลาย แสดงถึงความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อวางแผนพัฒนาระบบดูแลและส่งเสริมสุขภาพจิตของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้อย่างเหมาะสม

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดและการจัดการความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ระดับความเครียด ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียด และวิธีการจัดการกับความเครียดของนักศึกษา จากผลการวิจัย พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความเครียดอยู่ในเกณฑ์ปกติ คิดเป็นร้อยละ 56.72 แสดงให้เห็นว่าแม้นักศึกษาจะเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่ยังสามารถควบคุมและรักษาสภาวะทางจิตใจให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในเชิงลึกพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของนักศึกษามีอยู่ 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านสุขภาพ (2) ด้านครอบครัว (3) ด้านการเงิน (4) ด้านการเรียนการสอน (5) ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น และ (6) ด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งโดยภาพรวม ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อระดับความเครียดในระดับปานกลาง ในด้านการจัดการความเครียด พบว่า นักศึกษามีการใช้วิธีการจัดการความเครียดทั้ง 3 วิธี ได้แก่ การจัดการแบบมุ่งแก้ปัญหา การจัดการแบบใช้อารมณ์ และการจัดการแบบหลีกเลี่ยง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน สะท้อนถึงการมีทักษะในการเผชิญและจัดการกับความเครียดในระดับหนึ่งแต่ยังอาจมีข้อจำกัดในการเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมกับบริบทหรือสถานการณ์ การวิเคราะห์เชิงสถิติแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยทั้ง 6 ด้านสามารถอธิบายความเครียดของนักศึกษาในภาพรวมได้ในระดับปานกลาง โดยมีค่าร้อยละของความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนของความเครียดอยู่ที่ 40.20 ทั้งนี้พบว่าปัจจัยด้านสุขภาพและด้านสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงถึงความสำคัญของการมีสุขภาพกายและจิตที่ดี รวมถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการเรียนรู้ของนักศึกษา

ผลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเครียดในกลุ่มนักศึกษา ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพจิตของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา อาทิ การจัดตั้งหน่วยงานหรือศูนย์ให้คำปรึกษาด้านจิตวิทยา การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางจิต และการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษามีความสามารถในการปรับตัวและจัดการกับความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถดำเนินชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัยได้อย่างมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การวิจัยครั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเครียดอยู่ในเกณฑ์ปกติร้อยละ56.72 แต่ก็ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 30.15 มีความเครียดอยู่ในระดับสูงกว่าปกติ ดังนั้นคณะครุศาสตร์และคณะกรรมการผู้บริหารหลักสูตรควรพิจารณา ควรทำจัดกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับความเครียดและการพัฒนาทักษะการจัดการความเครียดให้กับนักศึกษาซึ่งจะทำให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้รับนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในจัดการความเครียดที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนี้ควรจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาทางสุขภาพจิตและการเรียนแก่นักศึกษา เพื่อช่วยลดสภาวะความเครียดที่เกิดขึ้น

2. การวิจัยครั้งนี้พบว่าปัจจัยทั้ง 6 ด้านมีอิทธิพลต่อความเครียดของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าปัจจัยด้านสุขภาพและสถาพแวดล้อมส่งผลต่อความเครียดของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นคณะครุศาสตร์และคณะกรรมการผู้บริหารหลักสูตรควรนำผลการวิจัยดังกล่าวมาพิจารณาเป็นแนวทางปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษามีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีและจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในระดับคณะและมหาวิทยาลัยที่ช่วยผ่อนคลายความเครียดเช่น พื้นที่สีเขียว การจัดมุมพักผ่อนให้มากขึ้น

3. ควรจัดอบรมทักษะการให้การปรึกษาเบื้องต้นแก่อาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อนำไปใช้ในการให้คำปรึกษานักศึกษาในความรับผิดชอบ และมีหน่วยงานบริการให้การปรึกษาในระดับคณะที่นักศึกษาสามารถเข้าถึงบริการได้

4. คณะครุศาสตร์และมหาวิทยาลัย ควรกำหนดนโยบายการจัดระบบคัดกรองและสำรวจปัญหาสุขภาพจิตของบุคคลที่จะเข้ามาศึกษาตามหลักสูตรต่างๆ ของมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นการป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพจิตรวมทั้งเป็นการเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพจิต ไม่ให้มีระดับรุนแรงมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้เครื่องมือการวิจัยแบบผสานวิธี เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต เป็นต้นเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมีรายละเอียดมากขึ้นในการค้นหาปัจจัยที่อื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียดในกลุ่มนักศึกษาที่มีระดับความเครียดสูงกว่าปกติเพื่อหาแนวทางในการช่วยเหลือ ส่งเสริมและป้องกันและการจัดการความเครียดที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม

2. ควรมีการศึกษากับกลุ่มประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตหรือศึกษาศาสตรบัณฑิตในสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ครอบคลุมและนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบและสรุปผลเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆที่มีอิทธิพลต่อความเครียดตลอดจนได้รูปแบบการจัดการความเครียดที่เหมาะสม

3. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อความเครียดของนักศึกษาเช่น ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ปัจจัยด้านการปรับตัว ปัจจัยด้านความฉลาดทางอารมณ์ ปัจจัยด้านความคาดหวัง ปัจจัยด้านการทำกิจกรรม เป็นต้น เพื่อจะได้ทราบว่าปัจจัยที่นอกเหนือจากการวิจัยครั้งนี้มีผลต่อความเครียดของนักศึกษาหรือไม่ อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กองสุขภาพจิตสังคม กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. 2565. *คู่มือคลายเครียด (ฉบับปรับปรุงใหม่).* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ. บริษัทบียอนด์พับลิสชิ่งจำกัด.

กันตามา ศรีสมษรและตะวันรอน สังยวน. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. *วารสารวิจัยและพัฒนา.* 16(57). 34–41.

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2560*). แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพจิตและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในผู้สูงอายุ. นนทบุรี:* สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิตกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข.

จารุชา บรรเจิดถาวรและภุชงค์ เหล่ารุจิสวัสดิ์. (2562). *ความเครียดและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเครียดของนิสิตปริญญาตรีที่ได้รับทุนการศึกษาในคณะพาณิชยศาสตร์และการ บัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.* จุฬาลงกรณ์เวชสาร. 1(2), 191-203.

จิริสุดา สินธุศิริและคณะ. (2567). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเครียดของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 คณะสาธารณสุขศาสตร์และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน,* 10(1). 207-215.

จุฑามาศ แหนจอน. (2561). *อารมณ์และการจัดการความเครียด.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ชลบุรี. เค็ดกูดครีเอชั่น.

ชวิศา แก้วอนันต์และคณะ. (2562). ความเครียดและการจัดการความเครียดของนักศึกษา มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย*, 13 (2), 159-174.

ณัฏฐพิชชา คุณสันติพงษ์และคณะ. (2563). การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเครียดใน นักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ มหาวิทยาลัยในเขตภาค ตะวันออก.*วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์สุขภาพ* 3(3). 52–62.

ดรุณี เตื้องวิวัฒน์. (2565). ความเครียดและวิธีเผชิญความเครียดของพยาบาลที่ได้รับการ ฝึกอบรมการช่วยชีวิตเบื้องต้น ในสถานการณ์ที่เกิดการระบาดของโรคโควิด19: กรณีศึกษาโรงพยาบาลตำรวจ. *วารสารพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยคริสเตียน*. 9(1). 59-76.

ธรรมนูญ ชัยภูมิ. (2564). *การศึกษาการจัดการความเครียดในการท างานของบุคลากรในบริษัทส่งออกแห่งหนึ่งกรุงเทพมหานคร.* สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทางสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธรรมศักดิ์ สายแก้วและคณะ. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของนักศึกษาสาธารณสุขศาสตร์ในวิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาศูนย์การศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์.* 9(3). 612-628.

นงลักษณ์ เขียนงาม. (2563). *การศึกษาระดับความเครียดและวิธีเผชิญความเครียดของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจังหวัดเชียงใหม่.* ศึกษาศาสตร์สารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 4 (2). 71-85.

นิธิสนี รุจิรังสีเจริญและคณะ.(2564). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับความเครียดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย.* 66(1) 53-68.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

บุญมั่น ธนาศุภวัฒน์. (2566). *เอกสารคำสอนรายวิชาสุขภาวะทางจิตในโรงเรียน.* คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุจรดิตถ์ : อุตรดิตถ์.

ภูริทัต ศรมณี. (2561). *การจัดการความเครียดอย่างเหมาะสมของนักศึกษาวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์. (ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาและการแนะแนว).* มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, นครปฐม.

ภูวสิทธิ์ ภูลวรรณและคณะ. (2563). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเครียดของนักศึกษาชั้น ปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. *วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.*15(3). 105-118.

รุ่งทิวา พุขุนทดและคณะ. (2564). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.14(3).* 115-125.

รุ่งภรณ์ กล้ายประยงค์. (2566). ความเครียด ความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้าของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงในยุคการหยุดชะงักสองต่อ. *วารสารรามคำแหง ฉบับบัณฑิตวิทยาลัย.* 6(3). 33-48.

วาดฝัน ม่วงอ่ำ. (2563). *ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการจัดการความเครียดของทหารเรือกองทัพเรือ.* ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศูนย์พัฒนาวิชาชีพครู. (2566). *คู่มือปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับอาจารย์นิทศก์หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต(หลักสูตร 4 ปี).* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์: อุตรดิตถ์.

สิรินิตย์ พรรณหาญและคณะ. (2561). *ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการเรียนของนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 4–6 คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล Veridian E-Journal, Silpakorn University.* ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์.

สุพิชา สรงประเสริฐ. (2564). *การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการทำงานของผู้ประกอบอาชีพอิสระในเจเนอเรชันวายโดยมีรูปแบบการจัดการความเครียดแบบมุ่งเน้นการแก้ปัญหาเป็นตัวแปรกำกับ.* ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) 2561). *ระดับของความเครียด.*

หยาดพิรุณ พันธ์ช่วย. (2565). *การจัดการความเครียดของครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด -19*. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Cook, S.W., & Heppner, P.P. (1997*). A Psychometric Study of Three Coping Measures*. Educational and psychological Measurement. 57(6)211-227140-153.

Cronbach, L.J., (1990). *Essentials of Psychological Testing.* 5th ed. New York: Harper & Collins Publishers.

Lazarus, R., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal and Coping.* New York: Spring Publishing.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introduction to statistic. 3rd ed. New York: Harper & Row.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Model OF Self Sufficiency of Buddhist Dhamma Medicine's in Buddhist Integration

รูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมเชิงพุทธบูรณาการ

Pongpaitham Klajon[1*], Phrakrusiripariyatyanusath[2*], Phoonchai Puntiya[3*] & Jaiphet Klajon[4*]

ผ่องไพรธรรม กล้าจน[1*], พระครูสิริปริยัติยานุศาสก์[2*], พูนชัย ปันธิยะ[3*], & ใจเพชร กล้าจน[4*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Pongpaitham Klajon*
ผ่องไพรธรรม กล้าจน
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: sumaleepoms@gmail.com

2. Phrakrusiripariyatyanusath*
พระครูสิริปริยัติยานุศาสก์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: phantemoon@yahoo.com

3. Phoonchai Puntiya
พูนชัย ปันธิยะ
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: jakkumi@yahoo.com

4. Jaiphet Klajon*
Buddhist Studies Expert, The Buddhist Medicine Foundation of Thailand
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา
มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย
Email: naboongarden@gmail.com

คำสำคัญ:
การพึ่งตนเอง, รูปแบบการพึ่งตนเอง, แพทย์วิถีธรรม

Keywords:
Self Sufficiency, Self Sufficiency Model, Buddist Intergration

Article history:
Received: 03/06/2025
Revised: 20/07/2025
Accepted: 17/08/2025
Available online: 21/08/2025

ABSTRACT

This research aims to study 1) the concept of self-reliance in Theravāda Buddhism, 2) the model of self-reliance among the Dharma-way practitioners in the Phu Pha Fa Nam community, and 3) to propose a Buddhist-integrated model of self-reliance for Dharma-way practitioners. This is qualitative research using in-depth interviews focus group discussions participatory and non-participatory observation with a total of 25 individuals/images as the study participants.

The findings reveal that self-reliance in Theravāda Buddhism exists at two levels 1. the mundane level (lokiya), which involves having sufficient basic necessities (the four requisites), and 2. the supramundane level (lokuttara), which involves self-development through the Four Foundations of Mental Cultivation: body, morality, mind, and wisdom, with Nirvana as the ultimate goal, and an emphasis on sharing and helping others. The self-reliance model of the Dharma-way practitioners in the Phu Pha Fa Nam community encompasses both physical and mental dimensions, with a total of nine areas: 1. health balancing the elements of heat and coolness in body and mind, 2. economy chemical-free farming resource-sharing and the Ariya market, 3. energy solar energy firewood, 4. society observance of the Five Precepts abstaining from vice, 5. natural resources and environment transforming waste into useful materials, 6. mental well-being a simple and sufficient life, 7. communication spreading the Dhamma for self-reliance and to help others overcome suffering, 8. education promoting knowledge with morality, and 9. technology using simple and appropriate technology. The Buddhist-integrated model of self-

How to Cite:
Klajon, P. et al. (2025). Model OF Self Sufficiency of Buddhist Dhamma Medicine's in Buddhist Integration. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*),* 340-360.

reliance is categorized into four aspects based on the Fourfold Development 1. cultivated body health, economy, energy, 2. cultivated moralities society, natural resources and environment, 3. cultivated mind mental well-being, communication, and 4. cultivated wisdom education, technology, which reflects a holistic and balanced approach to self-development both external and internal in alignment with the principles of Buddhism and mutual support.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวคิดเรื่องการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเถรวาท, 2) รูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมชุมชนภูผาฟ้าน้ำ, และ 3) เสนอรูปแบบการพึ่งตนเองเชิงพุทธบูรณาการของแพทย์วิถีธรรม, โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เก็บข้อมูลจากบุคคล/รูป จำนวน 25 ราย

ผลการวิจัยพบว่า การพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 ระดับ ได้แก่ 1. ระดับโลกียะ คือ การมีปัจจัย 4 อย่างพอเพียง, และ 2. ระดับโลกุตระ คือ การพัฒนาตนด้วยภาวนา 4 ได้แก่ กาย ศีล จิต ปัญญา โดยมีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด, และเน้นการแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นรูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมชุมชนภูผาฟ้าน้ำ ประกอบด้วย 9 ด้านได้แก่ 1. สุขภาพปรับสมดุลร้อนเย็นกายใจ, 2. เศรษฐกิจกสิกรรมไร้สารพิษสาธารณโภคีตลาดอาริยะ, 3. พลังงานพลังงานโซลาร์เซลล์พลังงานฟืน, 4. สังคมถือศีล 5 ละอบายมุข, 5. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแปรขยะให้เป็นประโยชน์, 6. จิตใจมีชีวิตพอเพียงเรียบง่าย, 7. การสื่อสารเผยแพร่ธรรมะเพื่อการพึ่งตน, 8. การศึกษา ส่งเสริมความรู้คู่คุณธรรม, และ 9. เทคโนโลยี (ใช้เทคโนโลยีอย่างเรียบง่าย รูปแบบการพึ่งตนเองเชิงพุทธบูรณาการแบ่งออกเป็น 4 ด้านตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ 1. ภาวิตกายการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ, เศรษฐกิจ, และพลังงาน, 2. ภาวิตศีลการพึ่งตนเองด้านสังคม, และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 3. ภาวิตจิตการพึ่งตนเองด้านจิตใจ และการสื่อสาร, และ 4. ภาวิตปัญญาการพึ่งตนเองด้านการศึกษา และเทคโนโลยี, ซึ่งสะท้อนแนวทางการพัฒนาตนเองอย่างสมดุลทั้งภายนอกและภายในควบคู่กับการเกื้อกูลผู้อื่นตามแนวทางพระพุทธศาสนา

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและสันติในสังคม คุณภาพที่ดีคือการที่ประชาชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ซึ่งสอดคล้องกับองค์การอนามัยโลกที่ระบุว่า คุณภาพชีวิตที่ดีต้องประกอบด้วยความสุขทั้งทางกายจิตใจสังคมและสิ่งแวดล้อม (ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ 2555: 21) อย่างไรก็ตามแม้สังคมไทยจะได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีและความเจริญทางวัตถุจากตะวันตกแต่กลับเผชิญวิกฤตคุณภาพชีวิตในหลายมิติ ทั้งสุขภาพเสื่อมถอยผู้คนถูกครอบงำด้วยบริโภคนิยมการศึกษาที่มุ่งเน้นแสวงหาความรู้เพื่อประโยชน์ส่วนตนมากกว่าการพัฒนาคุณธรรมสื่อกลายเป็นเครื่องมือมอมเมาผู้คนสังคมต่างคนต่างอยู่เศรษฐกิจที่พึ่งพาเคมีและขับเคลื่อนด้วยความโลภ ตลอดจนปัญหาสิ่งแวดล้อมพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมในการพึ่งตนเอง พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ขุ.ขุ. (ไทย). 25/160/82) แสดงให้เห็นว่าต้องพึ่งตนเองจึงจะเป็นการพึ่งตนที่แท้จริง พึ่งตนในปัจจัย 4 ได้แก่ ข้าว ผ้า ยา บ้าน นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงสอนให้พึ่งธรรมคือพึ่งตนตามกฎแห่งกรรม พึ่งตนด้วยการทำความดี เป็นการพัฒนาตนเองให้สามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือสามารถดับกิเลสเหตุแห่งทุกข์ทั้งมวล จนบรรลุความเป็นอาริยบุคคลในระดับต่าง ๆ จนสูงสุดคือบรรลุนิพพาน (พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ, 2556: 73-75) ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธศาสนายังเน้นการช่วยเหลือผู้อื่นควบคู่กันไปด้วย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “โคแม่ลูกอ่อน เล็มหญ้าพลาง ชำเลืองดูลูกไปพลาง” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ม.มู. 12/497/535) การพึ่งตนได้และช่วยเหลือผู้อื่นไปพร้อมกันจึงเป็นความสมบูรณ์ของพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นทั้งการทำประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านไปพร้อมกัน

พุทธบูรณาการคือการนำหลักพุทธธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เข้าไปผสมผสานบูรณาการและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคมชุมชนแล้วทำให้คนในสังคมชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้หลักภาวนา 4 พัฒนาฝึกอบรมชีวิตให้มีคุณภาพชีวิตที่ถูกต้องดีงาม 1) กายภาวนา คือการฝึกอบรมกายเมื่อไปสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพแล้วไม่เกิดโทษ 2) ศีลภาวนา คือการอบรมความประพฤติให้อยู่ในวินัยไม่เบียดเบียน อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความเกื้อกูล 3) จิตภาวนา คือการอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง สดชื่น เบิกบาน แจ่มใส มีเมตตากรุณา 4) ปัญญาภาวนา คือปัญญาที่เข้าใจความจริงตามความเป็นจริงรู้เท่าทันโลก อยู่เหนือโลก อยู่เหนือกิเลส แก้ไขปัญหาด้วยปัญญาอันยิ่ง ผู้ที่พัฒนาทั้ง 4 ด้านจนถึงขั้นสูงสุดเรียกว่า “ภาวิต 4” ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2551: 70-71) แพทย์วิถีธรรมภายใต้การนำของ ดร. ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) เป็นองค์กรที่ใช้ธรรมะเป็นแก่นหลักในการอบรมองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพ การทำกสิกรรมไร้สารพิษ ธรรมะ และอื่น ๆ แก่ประชาชนที่สนใจโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายเพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนและช่วยเหลือผู้อื่น ในทุกกิจกรรมและโครงการช่วยเหลือสังคมมีความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้รับการอบรมได้รับการถ่ายทอดปัญญาแห่งธรรม มีศีล สมาธิ ปัญญาที่ถูกตรง มีความรู้คู่คุณธรรม อยู่รอดได้ พึ่งตนได้ ช่วยเหลือผู้อื่นได้ โดยตลอดระยะเวลากว่า 30 ปี ได้จัดอบรมให้กับหน่วยงานและประชาชนที่สนใจ

ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้รับประโยชน์มากกว่า 300,0000 ราย และเผยแพร่ข้อมูลองค์ความรู้ ด้วยการจัดค่ายอบรม บรรยาย หนังสือ และ Social Media เช่น เฟสบุ๊ค ยูทูป (ผ่องไพรธรรม กล้าจน. 2566: 50)

ชุมชนภูผาฟ้าน้ำ พึ่งตนทั้งในมิติรูปธรรมและนามธรรมในด้านรูปธรรม ชุมชนทำกสิกรรมไร้สารพิษทำให้พึ่งตนได้ในปัจจัย 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหาร ส่วนในด้านนามธรรม เน้นการพัฒนาจิตใจให้หลุดพ้นจากกิเลส เกิดความผาสุกและมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น โดยมี ดร.ใจเพชร กล้าจน เป็นผู้นำชุมชนได้ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้พุทธธรรมและได้นำไปประยุกต์ใช้ที่เกี่ยวกับวิทยาการการดำเนินชีวิตของชุมชนบูรณาการกับพุทธธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพึ่งตนด้วยสิ่งที่ประหยัด เรียบง่าย ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก ประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตไปสู่ชีวิตที่พอเพียงเรียบง่าย ร่างกายที่แข็งแรง จิตใจที่ดีงาม จิตใจที่เป็นสุข (ใจเพชร กล้าจน. 2558: 4)

งานวิจัยที่ผ่านมาอาจมีการกล่าวถึงเรื่องสุขภาวะในภาพรวม แต่ยังขาดการอธิบายและวิเคราะห์ในมิติของพุทธธรรมอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นช่องว่างทางการวิจัยที่สำคัญ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมเชิงพุทธบูรณาการ โดยมุ่งเน้นการศึกษาใน 9 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านพลังงาน ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ ด้านการสื่อสาร ด้านการศึกษา และด้านเทคโนโลยี จากนั้นนำผลการศึกษามาบูรณาการและประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมขององค์พระสัมมาสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อสร้างเป็นรูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมเชิงพุทธบูรณาการใน 4 ด้านหลัก คือ การพึ่งตนเองด้านกาย การพึ่งตนเองด้านศีล การพึ่งตนเองด้านจิตใจ และการพึ่งตนเองด้านปัญญา ซึ่งคาดหวังว่าจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการพึ่งตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคมในวงกว้างต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการพึ่งตนเองของตะวันตก

ในปี 1996 กลุ่มองค์การอนามัยโลก (The WHO group) ได้นิยามคุณภาพชีวิตว่าคือความพึงพอใจในการดำรงชีวิตเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ คือ 1) ด้านจิตใจ คือการรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้าหรือกังวล การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถในการศึกษาเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ รวมถึงความเชื่อที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการเผชิญอุปสรรค 2) ด้านร่างกาย คือการตระหนักรู้ถึงสภาพร่างกายของตนเอง เช่น ความแข็งแรง ความรู้สึกสุขสบาย ปราศจากความเจ็บปวด ความสามารถในการรับมือกับอาการเจ็บป่วย พละกำลังในการใช้ชีวิตประจำวัน และความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นหรือการรักษาทางการแพทย์ 3) ด้านสังคม คือการตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ของตนกับผู้อื่นทั้งในบทบาทของผู้รับและผู้ให้ความช่วยเหลือ การมีส่วนร่วมในชุมชน การรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และการได้รับการยอมรับซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกมั่นคงและคุณค่าในตนเอง 4) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น ความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต มี

ความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต รวมถึงการรับรู้ว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพปราศจากมลพิษมีความปลอดภัยและเอื้อต่อการอยู่อาศัย (ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ. 2555: 21)

แนวคิดการพึ่งตนเองในประเทศไทย

ระดับองค์กรแนวคิดการพึ่งตนเองตั้งอยู่บนฐานของความพอประมาณความมีเหตุผลการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและการดำรงชีวิตด้วยสติ ปัญญา และความเพียร โดยมุ่งเน้นการพัฒนาใน 5 ด้าน ได้แก่ จิตใจ เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยี และสังคม (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์, 2565) ระดับชุมชนการพึ่งตนเองต้องเกิดจากจิตสำนึกการมีส่วนร่วมจากสมาชิกภายในชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยชมุชนเอง โดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากอำนาจรัฐ โดยมีปัจจัยสำคัญคือ ผู้นำชุมชน ทุนทางเทคโนโลยี ทรัพยากรชุมชน การรวมกลุ่ม และความเชื่อมั่นในค่านิยมศาสนาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชุมชน (อัยรวี วีระพันธ์พงศ์, 2557) ส่วนนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาพุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป.) อธิบายว่า การมีตนเป็นที่พึ่งและมีธรรมะเป็นที่พึ่งนั้นคือสิ่งเดียวกันหมายถึงการที่บุคคลต้องปฏิบัติจนเกิดความสะอาดสว่างสงบในใจโดยอาศัยความเข้าใจในกฎแห่งกรรม ส่วนพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2540) อธิบายว่าการพึ่งตนเป็นการทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนคือทำเองผลิตเองไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นไม่ต้องพึ่งภายนอก และยังมีหน้าที่ช่วยเหลือให้ผู้อื่นสามารถพึ่งตนเองได้ด้วย ในทัศนะของสมณะโพธิรักษ์ (2566) การพึ่งตนคือการพึ่งธรรมอันเกิดจากความเข้าใจเรื่องกรรมและวิบากอย่างลึกซึ้งว่าทุกการกระทำย่อมก่อให้เกิดผลและไม่มีใครสามารถรับผลกรรมแทนกันได้ การรู้เช่นนี้นำไปสู่การคลายความยึดมั่นถือมั่น ไม่หลงติดอยู่กับสุขหรือทุกข์ และสามารถดับสุขดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเกลี้ยงขณะที่พระไพศาล วิสาโล (2565) ชี้ว่าการพึ่งตนคือการไม่แสวงหาความสุขจากสิ่งภายนอกแต่เป็นความสุขสงบจากภายในคือจิตที่เป็นอิสระจากความยึดมั่นถือมั่น

แนวคิดการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ประทานไว้ตั้งแต่ปี 2517 เป็นหลักแห่งการดำเนินชีวิตที่เน้นความพอเพียง พอประมาณและมีคุณธรรม เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะโดดเด่นที่ยึดหลัก “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยเน้นการผลิตและสร้างอาหารเพื่อเลี้ยงตนเองและชุมชน ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านและเครือข่ายเพื่อเสริมพลังร่วมกันดำรงอยู่บนพื้นฐานของความเมตตาเอื้ออาทรและความสามัคคีในหมู่สมาชิก และเน้นการลงมือปฏิบัติจริงเป็นหัวใจของการดำเนินงานมีแนวทางปฏิบัติคือ 1) ความประหยัดตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านลดละเลิกสิ่งฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยในชีวิต 2) ประกอบอาชีพที่ถูกต้องซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนตนเองผู้อื่น 3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง ให้ได้มาด้วยความเป็นธรรม 4) มีความเพียรพยายามจะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้เพิ่มพูนรายได้จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ 5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละเลิก

สิ่งชั่วทำแต่สิ่งที่ดีทำจิตใจให้ผ่องใสศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (2563: 75-76)

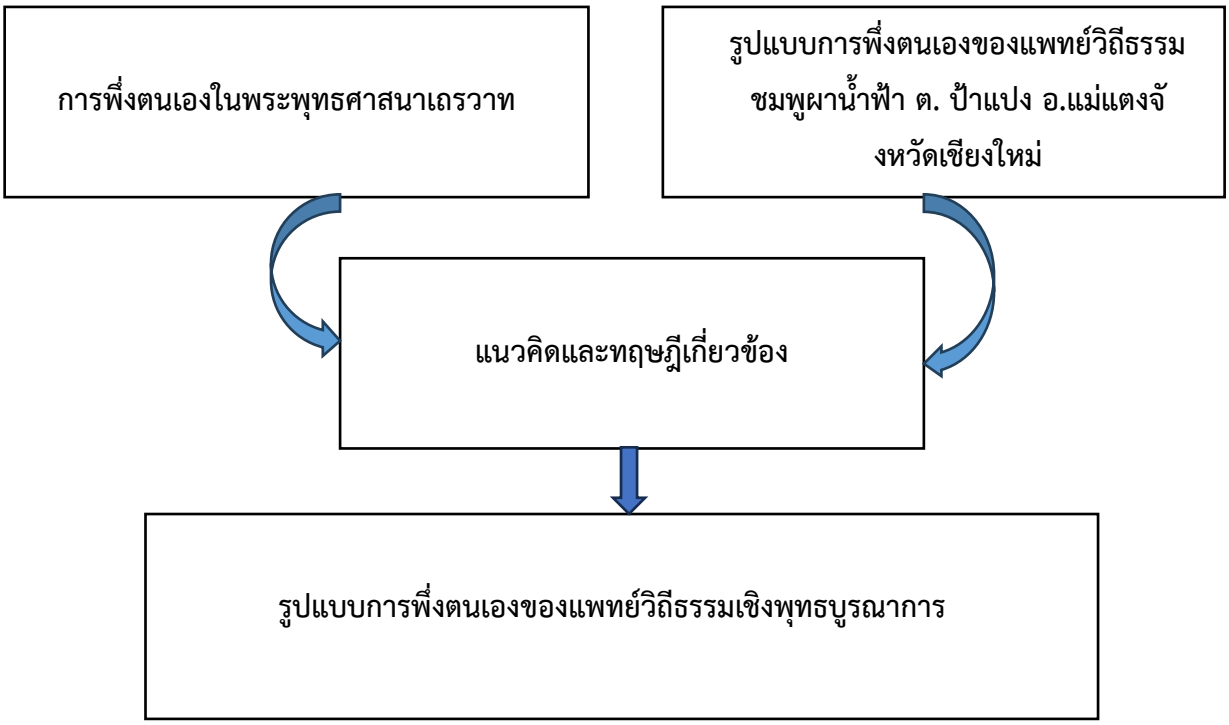
แนวคิดทฤษฎีบูรณาการ

“บูรณาการ” (Integration) เป็นแนวคิดสำคัญที่มุ่งเน้นการนำส่วนต่าง ๆ ที่เคยแยกกัน มาผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างมีระบบเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการปฏิบัติที่ครอบคลุมรอบด้าน แนวคิดนี้ไม่เพียงหมายถึงการรวมเนื้อหาหรือวิธีการจากหลากหลายศาสตร์เท่านั้นแต่ยังสะท้อนถึงการมองโลกและชีวิตอย่างเป็นอง ค์รวม (holistic thinking) ซึ่งช่วยให้สามารถวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ในทางทฤษฎี “บูรณาการ” คือการหลอมรวมองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งหลักการ (principles) วิธีการ (methods) และเป้าหมาย (goals) จากหลากหลายแหล่งที่มาเข้าด้วยกันจนเกิดความสอดคล้องเป็นระบบเดียวจุดมุ่งหมายสำคัญคือ การทำให้ระบบนั้นสามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนของสังคมและชีวิตมนุษย์ได้อย่างแท้จริง แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักอิทัปปัจจยตาในพระพุทธศาสนา หรือที่รู้จักกันว่า “ปฏิจจสมุปบาท” ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นโดยมีเหตุปัจจัยซึ่งกันและกันไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวหรือเป็นเอกเทศ ด้วยเหตุนี้การเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งจึงต้องพิจารณาอย่างรอบด้านในเชิงองค์รวมซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการคิดแบบบูรณาการในเชิงพุทธ

เมื่อแนวคิดบูรณาการถูกนำมาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงเกิดเป็นแนวทางที่เรียกว่า “พุทธบูรณาการ” (Buddhist Integration) ซึ่งเน้นการน้อมนำธรรมะมาเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกมิติโดยเฉพาะการพัฒนาคนและชุมชนอย่างยั่งยืนพุทธบูรณาการมิได้เป็นเพียงการนำธรรมะมาเผยแผ่เท่านั้นหากแต่เป็นการเชื่อมโยงธรรมะเข้ากับบริบทของสังคมวิถีชีวิตและปัญหาปัจจุบันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งทั้งในระดับปัจเจก (โลกียะ) และระดับจิตวิญญาณ (โลกุตระ) การพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธบูรณาการจึงมุ่งเริ่มต้นที่ “การพัฒนาคน” ด้วยหลักธรรมะ โดยเฉพาะการปลูกฝังปัญญาคุณธรรมและความเสียสละเพื่อส่วนรวมพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำที่มีจิตสาธารณะส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เป็นรากฐานของการพัฒนานำไปสู่การรวมพลังของชุมชนด้วยความรักความสามัคคีและความภาคภูมิใจในบ้านเกิดของตน

แนวคิดทฤษฎีบูรณาการไม่ใช่เพียงกลวิธีในการจัดการองค์ความรู้แต่เป็นกรอบความคิดที่ลึกซึ้งและทรงพลัง โดยเฉพาะเมื่อผสานกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาซึ่งเน้นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งแนวทางนี้ไม่เพียงตอบโจทย์การพัฒนาสังคมในทางวัตถุแต่ยังส่งเสริมการพัฒนา “จิตใจ” และ “จิตสำนึก” ของมนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผลภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมชุมชนภูผาฟ้าน้ำ ต.ป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมชุมชนภูผาฟ้าน้ำ ต.ป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

สมมติฐานในการวิจัย

รูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนภูผาฟ้าน้ำมีรากฐานจากแนวคิดทางพระพุทธศาสนาซึ่งสะท้อนผ่านกิจวัตรประจำวัน กิจกรรมชุมชนปฏิสัมพันธ์ในสังคมพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนจิตอาสาในชุมชนภูผาฟ้าน้ำมีบทบาทร่วมในการพัฒนาและธำรงคุณค่าทางจิตวิญญาณของชุมชน และกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนเกิดขึ้นจากการสื่อสารทางสังคมการจัดกิจกรรมและแรงจูงใจทางธรรมซึ่งช่วยส่งเสริมจิตสำนึกสาธารณะของชุมชน

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษากระบวนการ แนวคิด และพฤติกรรมทางสังคมและศาสนาในบริบทของชุมชน โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบเจาะลึกผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและครอบคลุม

ประชากร

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ คือบุคคลที่มีบทบาทหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมภายในชุมชนภูผาฟ้าน้ำ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยพระภิกษุ ผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชน คณะกรรมการ และจิตอาสา

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวนทั้งสิ้น 25 รูป/คน ประกอบด้วย

1. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน
2. ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน
3. สมาชิกชุมชน คณะกรรมการชุมชน หรือหัวหน้าฐานงาน จำนวน 15 คน
4. จิตอาสาที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราว จำนวน 4 คน

นอกจากนี้ ได้มีการจัด กลุ่มสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 1 กลุ่ม รวมผู้เข้าร่วม 10 คน ประกอบด้วย

1. ผู้นำชุมชน 1 คน
2. สมาชิกชุมชน/คณะกรรมการ/หัวหน้าฐานงาน 7 คน
3. จิตอาสา 2 คน

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบมีเกณฑ์ (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเน้นผู้ที่มีบทบาท ความรู้ หรือประสบการณ์ในบริบทของชุมชนทางพระพุทธศาสนา และสามารถสะท้อนมุมมองในเชิงคุณค่าและแนวปฏิบัติได้อย่างหลากหลาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย

1. เอกสารวิชาการ ได้แก่ งานวิจัย หนังสือ บทความ และพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อใช้ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและเปรียบเทียบเชิงทฤษฎี

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน และจิตอาสา โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

3. แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ใช้เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมและบรรยากาศ

5. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สำหรับการสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกชุมชนโดยที่ผู้วิจัยไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือทั้งหมดเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผลการประเมินพบว่าค่าความเที่ยงตรงมีค่าเท่ากับ 0.9 แสดงว่าเครื่องมือมีความเหมาะสมและมีคุณภาพเพียงพอสำหรับการเก็บข้อมูล

วิธีดำเนินการวิจัย

กระบวนการดำเนินงานวิจัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวคิดและเตรียมเครื่องมือ

2. ขออนุมัติการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ได้รับอนุมัติ เลขที่ ว.672/2567 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2567)

3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในชุมชนภูผาฟ้าน้ำ

4. ดำเนินการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการสังเกตทั้งแบบมีและไม่มีส่วนร่วม

5. วิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

6. สังเคราะห์ผลการวิจัยเพื่อนำเสนอข้อค้นพบ

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลเอกสาร: ดำเนินการวิเคราะห์เอกสารจากงานวิจัย หนังสือ และพระไตรปิฎก เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2. ข้อมูลภาคสนาม: ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม สังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม โดยเก็บข้อมูลจนถึงจุดที่ข้อมูลมีความอิ่มตัว (Data Saturation)

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ถอดเทปคำต่อคำจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม
2. จัดหมวดหมู่ข้อมูลและให้รหัสข้อมูล (Coding)
3. วิเคราะห์เนื้อหาในแต่ละหมวดหมู่
4. ตัดข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้อง
5. สังเคราะห์และสรุปข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยเทคนิคดังต่อไปนี้

1. โดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking): โดยสรุปประเด็นสำคัญและอ่านให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ หากพบความคลาดเคลื่อนจะดำเนินการปรับแก้ทันที

2. การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation): เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม เอกสาร และการสังเกต เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือและความสอดคล้องของข้อมูล

ผลการวิจัย

การพึ่งตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและการประยุกต์ใช้ในชุมชนแพทย์วิถีธรรม" สามารถสรุปได้ว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และสามารถ ตอบสมมติฐานการวิจัยได้ครบถ้วน โดยสามารถสังเคราะห์สาระสำคัญออกมาได้เป็น 3 ประเด็นหลัก พร้อมทั้งจัดทำตารางเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพรวมชัดเจน ดังนี้

ตารางที่ 1 เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบสมมติฐานได้

ประเด็นการวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อสรุป
1. ศึกษาหลักการพึ่งตนเองใพระพุทธศาสนาเถรวาท	พบว่าการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเถรวาทแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1. รูปธรรมมีปัจจัย 4 พอเพียงเพื่อความอยู่รอด 2. นามธรรม การพัฒนาภาวนา 4 (กาย ศีล จิต ปัญญา) เพื่อมุ่งสู่การหลุดพ้น มีนิพพานเป็นเป้าหมาย และเมื่อตนพึ่งตนได้แล้ว ย่อมช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป	เป็นไปตามวัตถุประสงค์
2. ศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรม	ชุมชนแพทย์วิถีธรรมพึ่งตนเองได้ครบทั้ง รูปธรรม (อยู่รอด), นามธรรม (อยู่เย็น), และ การแบ่งปัน (อยู่เพื่อผู้อื่น) โดยมีการพึ่งตน 9 ด้าน ครอบคลุม สุขภาพ เศรษฐกิจ พลังงาน สังคม สิ่งแวดล้อม จิตใจ สื่อสาร การศึกษา เทคโนโลยี	เป็นไปตามวัตถุประสงค์
3.วิเคราะห์การบูรณาการแนวคิดพระพุทธศาสนาเถรวาทกับรูปแบบแพทย์วิถีธรรม	พบว่ารูปแบบการพึ่งตนเชิงพุทธบูรณาการของแพทย์วิถีธรรมสอดคล้องกับหลักภาวนา 4 โดยแยกเป็น: - ภาวิตกาย = สุขภาพ +	ตอบสมมติฐานการบูรณาการพุทธธรรมกับการพึ่งตนในชุมชนได้

	เศรษฐกิจ + พลังงาน - ภาวิตศีล = สังคม + สิ่งแวดล้อม - ภาวิตจิต = จิตใจ + การสื่อสาร - ภาวิตปัญญา = การศึกษา + เทคโนโลยี	

ตารางที่ 2 สังเคราะห์ การพึ่งตนเองในมิติพุทธเถรวาท - แพทย์วิถีธรรม – พุทธบูรณาการ

มิติ / แนวคิด	พระพุทธศาสนาเถรวาท	แพทย์วิถีธรรม	พุทธบูรณาการในแพทย์วิถีธรรม
เป้าหมายสูงสุด	นิพพาน (การหลุดพ้น)	อยู่รอด อยู่เย็น อยู่เพื่อผู้อื่น	นิพพาน (ผ่านการพึ่งตนแบบบูรณาการ)
แนวทางการพัฒนา	ภาวนา 4 (กาย ศีล จิต ปัญญา)	พึ่งตน 9 ด้าน	ภาวิต 4 กาย–สุขภาพ, เศรษฐกิจ, พลังงาน ศีล–สังคม, สิ่งแวดล้อม จิต–จิตใจ, การสื่อสาร ปัญญา–การศึกษา, เทคโนโลยี
มิติรูปธรรม	ปัจจัย 4 พอเพียง	1. สุขภาพ 2. เศรษฐกิจ 3. พลังงาน	ภาวิตกาย
มิตินามธรรม	ลดละกิเลส/ พัฒนาจิต	6. จิตใจ 7. การสื่อสาร	ภาวิตจิต
มิติสังคมและสิ่งแวดล้อม	สัมมาวาจา/ สัมมากัมมันตะ	4. สังคม 5. ทรัพยากรฯ	ภาวิตศีล
มิติการเรียนรู้/ปัญญา	ปริยัติ–ปฏิบัติ–ปฏิเวธ	8. การศึกษา 9. เทคโนโลยี	ภาวิตปัญญา
การช่วยผู้อื่น	แบ่งปันหลังพึ่งตนได้	อยู่เพื่อผู้อื่น	ช่วยเหลือโดยอาศัยพลังแห่งความพึ่งตน

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนแพทย์วิถีธรรมภูผาฟ้าน้ำสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระดับวัตถุและจิตใจ โดยเฉพาะในด้านวัตถุ ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การปลูกพืชผักอินทรีย์เพื่อบริโภคภายในชุมชน การใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ และการใช้พลังงานทางเลือก ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการดำรงชีวิตโดยไม่ต้องพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจภายนอกมากนัก ในด้านจิตใจ สมาชิกในชุมชนมีการฝึกฝนจิตด้วยแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น การปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ การยึดมั่นในศีล 5 และการละวางจากความยึดติดทางโลก ส่งผลให้เกิดความสงบสุขภายในจิตใจ และมีความสามารถในการจัดการกับปัญหา ความทุกข์ และความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง เมื่อพิจารณาในภาพรวม จึงสามารถสรุปได้ว่า แนวทางการพึ่งตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ชุมชนนี้นำมาใช้ ไม่เพียงแต่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการสร้างรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชนอย่างแท้จริง

ผลการศึกษานี้ยังสะท้อนให้เห็นว่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันของผู้คนยุคใหม่ได้อย่างเป็นรูปธรรม และมีศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อส่งเสริมการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผล

การพึ่งตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท

การพึ่งตนเองเป็นแนวคิดสำคัญที่ปรากฏเด่นชัดในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” (ตนฺตา เทโวตฺตมา) เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานที่มุ่งเน้นการพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมั่นคงโดยไม่พึ่งพาผู้อื่นอย่างไร้ขอบเขต การพึ่งตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทสามารถแบ่งออกเป็นสองระดับหลัก คือ ระดับโลกียะและระดับโลกุตระ

ระดับโลกียะ หมายถึงการพึ่งตนเองในด้านวัตถุและปัจจัยพื้นฐานของชีวิต ซึ่งประกอบด้วยการดูแลรักษาและจัดหาปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ให้มีความเพียงพอและสมดุลเพื่อความมั่นคงทางกายภาพและจิตใจ (มหายุทธนา นรเชฏโฐ, 2556) โดยการมีปัจจัย 4 อย่างเพียงพอเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้บุคคลไม่เป็นภาระของผู้อื่นและสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ในขณะที่ระดับโลกุตระเน้นการพึ่งตนเองในมิติของจิตใจและการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ผ่านกระบวนการลดละกิเลสและความทุกข์ โดยการปฏิบัติภาวนา 4 ประการ ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติที่นำไปสู่การดับทุกข์และการบรรลุนิพพาน (จรัญ บุญมี, 2566) ภาวนา 4 นี้เป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลสามารถสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและเพิ่มพูนปัญญาในการเข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้ง กระบวนการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเถรวาทสามารถอธิบายได้ผ่าน 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ปริยัติ คือการศึกษาพระธรรมคำสอนเพื่อเข้าใจหลักการและวิธีการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง
2. ปฏิบัติ คือการนำความรู้ที่ได้รับมาปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันอย่างมีวินัยและความเพียร

3. ปฏิเวธ คือผลสัมฤทธิ์จากการปฏิบัติธรรมซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าในทางจิตใจและการพ้นทุกข์

ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2556) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจังจนสามารถนำไปสู่การเป็นที่พึ่งแห่งตนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ การพึ่งตนเองในบริบทของพระพุทธศาสนาเถรวาท ยังเน้นความสำคัญของ “หมู่มิตรดี” หรือ “สัตบุรุษ” ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความประพฤติดีและปฏิบัติดีร่วมกัน การมีหมู่มิตรดีจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการฝึกฝนตน ลดละกิเลส และเสริมสร้างสัมมาทิฏฐิ (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539) ใจเพชร กล้าจน (2558) และ สมณะโพธิรักษ์ (2554) ต่างก็เน้นย้ำว่าการอยู่ในสังคมที่ประกอบด้วยหมู่มิตรดีนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพ้นทุกข์อย่างยั่งยืน ดังนั้น การพึ่งตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท จึงเป็นกระบวนการที่ครบถ้วนทั้งทางด้านวัตถุและจิตวิญญาณ โดยยึดหลักความรู้คู่กับการปฏิบัติและการอยู่ร่วมกับสังคมที่ดี ส่งผลให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอย่างมั่นคงและเป็นอิสระจากความทุกข์ในที่สุด

การพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมชุมชนภูผาฟ้าน้ำ

การพึ่งตนเองในชุมชนภูผาฟ้าน้ำเป็นแนวปฏิบัติที่ได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมทางพุทธศาสนาเถรวาท โดยชุมชนได้นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรมและนามธรรม ครอบคลุมการพึ่งตนใน 3 ระดับ ได้แก่ การอยู่รอด (พึ่งตนในรูปธรรม) การอยู่เย็น (พึ่งตนในนามธรรม) และการอยู่เพื่อผู้อื่น (พึ่งตนเพื่อผู้อื่น) ดังนี้

1. การพึ่งตนในรูปธรรม (อยู่รอด) ชุมชนภูผาฟ้าน้ำสามารถดำรงชีวิตอย่างพอเพียงโดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการปัจจัยสี่อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การบริโภคอาหารที่ได้จากธรรมชาติ การใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ การผลิตพลังงานจากแหล่งพลังงานหมุนเวียน เช่น โซลาร์เซลล์ และการทำเกษตรในรูปแบบโคกพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับพระพุทธดำรัสที่ว่า “ปัจจัย 4 มีค่าน้อย หาได้ง่าย ไม่มีโทษ” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539) รวมถึงแนวคิดของใจเพชร กล้าจน (2558) ที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายตามทรัพยากรที่มีอย่างพอเพียง

2. การพึ่งตนในนามธรรม (อยู่เย็น) การพึ่งตนในระดับนามธรรมของชุมชนตั้งอยู่บนหลักอริยสัจ 4 โดยมุ่งลดความอยากและความโลภ ฝึกฝนการวางใจอย่างสงบ ไม่เร่งผลของการกระทำ และดำเนินชีวิตด้วยความเพียรอย่างมีสติ ซึ่งส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาและความทุกข์ทั้งหลาย แนวทางนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของนวลนภา ยุคันตพรพงษ์ (2566) ที่ระบุว่าการรู้จักวางใจอย่างไม่มีเงื่อนไขเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสุขที่แท้จริง

3. การพึ่งตนเพื่อผู้อื่น (อยู่เพื่อผู้อื่น) นอกจากการพึ่งตนในระดับบุคคลแล้ว ชุมชนภูผาฟ้าน้ำยังมีการแบ่งปันองค์ความรู้และทรัพยากรแก่ผู้อื่นอย่างเป็นระบบ เช่น การเผยแพร่สมุนไพร หนังสือ เมล็ดพันธุ์ การจัด

อบรมและค่ายวิถีธรรม ตลอดจนการผลิตสื่อธรรมะผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น “หมอเขียวทีวี” ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนหลักเมตตาธรรม มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้อื่นสามารถพึ่งตนได้เช่นเดียวกัน โดยสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่ว่า “ที่พึ่งอย่างอื่นของสัตว์ทั้งปวง ยิ่งไปกว่าทานไม่มี” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539) และงานวิจัยของผ่องไพรธรรม กล้าจน (2566) ที่พบว่าการเผยแพร่ธรรมะอย่างจริงจังสามารถนำผู้ปฏิบัติไปสู่การพ้นทุกข์ได้จริง

รูปแบบการพึ่งตนของแพทย์วิถีธรรมชุมชนภูผาฟ้าน้ำในมิติบูรณาการ

รูปแบบการพึ่งตนของชุมชนภูผาฟ้าน้ำภายใต้แนวคิดแพทย์วิถีธรรม เป็นกระบวนการบูรณาการมิติทางกาย ศีล จิต และปัญญาอย่างเป็นองค์รวม หรือที่เรียกว่า “ภาวิต 4” ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการลดละกิเลส การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย และการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ดังนี้

ภาวิตกาย ชุมชนใช้การพัฒนากายเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะผ่านการปฏิบัติวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ได้แก่ การดูแลสุขภาพตนเองด้วย "เทคนิค 9 ข้อ" และ "ยา 9 เม็ด" ควบคู่กับการทำเกษตรกรรมแบบไร้สารพิษ ซึ่งไม่เพียงแต่เสริมสร้างความแข็งแรงทางกาย แต่ยังเป็นการฝึนและลดกิเลสผ่านการเลือกบริโภคอย่างมีสติ โดยมีงานวิจัยของนิตยาภรณ์ สุระสาย (2563) ระบุว่า “ยา 9 เม็ด” เป็นเครื่องมือทางธรรมในการขัดเกลากิเลส ขณะที่กองพัน จิตแสง (2561) ชี้ให้เห็นว่าการรับประทานอาหารสุขภาพที่มีสติ เป็นหนึ่งในวิธีการฝึกจิตให้อยู่เหนือความอยากได้อย่างมีนัยยะทางธรรม

ภาวิตศีล การพัฒนาศีลในชุมชนนี้มีรากฐานมาจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและการยึดมั่นในศีลธรรมอย่างมีปัญญา ทำให้เกิด “หิริโอตัปปะ” หรือความละอายและเกรงกลัวต่อบาป ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ฆ่าสัตว์ และไม่ทำลายธรรมชาติ โดยพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2560) ได้อธิบายว่า การดำรงชีวิตด้วยหิริโอตัปปะดังกล่าวเทียบได้กับภาวะ “สอุปาทิเสสนิพพาน” หรือการดับกิเลสขณะยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาศีลอย่างแท้จริง

ภาวิตจิต การพัฒนาจิตในชุมชนเน้นการละวางความอยาก ความยึดติด ผ่านการศึกษาและปฏิบัติตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อให้เกิดความเข้าใจทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์ และแนวทางปฏิบัติที่นำไปสู่การดับทุกข์ ซึ่งนำไปสู่ความสงบและความสุขภายในอย่างแท้จริง ใจเพชร กล้าจน (2566) ได้อธิบายว่า การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนมุมมองต่อชีวิตและทุกข์ ให้เกิดปัญญาที่นำไปสู่ความหลุดพ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับพุทธวจนะที่ว่า “ละทุกข์ได้ เป็นสุขในที่ทั้งปวง” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539)

ภาวิตปัญญา ในด้านปัญญา ชุมชนภูผาฟ้าน้ำได้จัดตั้งสถาบันวิชชาราม เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่เน้นการพึ่งตนในชีวิตประจำวัน เช่น การฝึกทำเกษตรกรรมอินทรีย์ การถือศีล และการฝึกจิตเจริญสติ ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้เหล่านี้มิได้เป็นเพียงความรู้ทางทฤษฎี แต่เป็นปัญญาจากการลงมือปฏิบัติจริง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2557) กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “การพัฒนาตนให้พึ่งตนได้ และสามารถช่วยให้ผู้อื่นพึ่งตนเองได้ด้วย คือหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา” นอกจากนี้ ชุมชนยังมีท่าทีในการ

เลือกใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ โดยเน้นการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้เพื่อสนับสนุนวิถีการพึ่งตน เช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ และการจัดการข้อมูลเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเทคโนโลยีอย่างไร้ทิศทาง

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมเชิงพุทธบูรณาการ มีกระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

1. ปริยัติ คือชาวชุมชนภูผาฟ้าน้ำ ได้ศึกษาเรียนรู้ความดีหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าจากพระไตรปิฎก โดยมีพ่อครูสมณะโพธิรักษ์ และ ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) ผู้นำชุมชนภูผาฟ้าน้ำ โดยครอบคลุมทั้งเป้าหมาย หลักการ และวิธีการ คือต้องเรียนรู้จากผู้รู้ ก่อนที่จะถึงขั้นตอนนี้จึงต้องตามหาผู้รู้ให้เจอตามหาสัตบุรุษให้เจอ คือหาผู้ที่พึ่งตนและช่วยคนให้พ้นทุกข์ให้เจอ เพราะผู้พ้นทุกข์แล้วจึงจะช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ได้ จึงจะได้ฟังสัทธรรมได้เรียนรู้ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ถูกตรงจึงเกิดศรัทธา ได้สัมมาทิฏฐิจากท่าน จึงทำใจในใจให้แยบคายด้วยรู้ชัดด้วยปัญญาว่าท่านผู้นี้เป็นผู้ที่พ้นทุกข์แล้ว เราปฏิบัติตามเราก็จะพ้นทุกข์ตามท่าน จากนั้นตามหาหมู่มิตรดีให้เจอ แล้วไปสานพลังไปปฏิบัติกับท่านชีวิตจึงจะพ้นทุกข์ได้

2. ปฏิบัติ คือชาวชุมชนภูผาฟ้าน้ำได้นำความรู้ที่ได้เรียนมาจากความดี คำสอน ของพระพุทธเจ้า พ่อครูสมณะโพธิรักษ์ และ ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) มาปฏิบัติ คือต้องนำความรู้ที่ได้เรียนมานั้นมาลงมือปฏิบัติร่วมกับหมู่มิตรดีด้วยหลักอปริหานิยธรรม มาหมั่นประชุมกันปรึกษาหารือกัน พร้อมเพรียงกันช่วยทำกิจใน 13 ฐานงาน ทำงานไปด้วยลดกิเลสไปด้วย คนเราจะพ้นทุกข์ได้ต้องเห็นทุกข์คือเห็นอริยสัจ 4 จะเห็นทุกข์ได้ต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าคือต้องตั้งศีลคือตั้งใจไม่ทำตามความต้องการของกิเลส หมู่มิตรดีจะเกื้อกูลช่วยเหลือกัน เป็นผัสสะให้แก่กันและกัน ขัดเกลากัน และเป็นปัญญาให้แก่กัน การประชุมและการทำงานร่วมกับหมู่มิตรดี จะมีผัสสะมากระแทกกิเลสให้ออกอาการ กิเลสความเอาแต่ใจ ความอยากได้ดั่งใจแล้วไม่ได้ ทำให้ได้เห็นทุกข์จากความอยากได้ดั่งใจ เห็นทุกข์คือเห็นอริยสัจ 4 เป็นสัมมาทิฏฐิที่ทำให้ชีวิตพ้นทุกข์ จากนั้นจึงใช้หลักอริยสัจ 4 ในการดับทุกข์ที่ต้นเหตุด้วยการละอยาก ไม่อยาก ดับอยาก ดับเหตุแห่งทุกข์ทุกข์จึงดับ ก็จะหมดทุกข์เป็นเรื่อง ๆ บรรลุธรรมเป็นเรื่อง ๆ ได้นิพพานเป็นเรื่อง ๆ

3. ปฏิเวธ คือ ผลจากการนำความรู้ที่ได้เรียนมาจากความดี คำสอน ของพระพุทธเจ้า พ่อครูสมณะโพธิรักษ์ และ ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) นำมาปฏิบัติ จนเกิดเป็นผลคือความจริงที่เราปฏิบัติได้มีผลสัมฤทธิ์เป็นภาวิต 4 คือสามารถพึ่งตนเอง 1) ด้านโลกียะคือพึ่งตนเองได้ในสิ่งจำเป็นในชีวิตคือปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ด้วยการทำกสิกรรมไร้สารพิษ หรือทำกิจกรรมการงานที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ แล้วนำผลผลิตไปแลก/ไปขายแล้วไปแลก/ซื้อปัจจัย 4 ให้ชีวิตได้อาศัย 2) ด้านโลกุตระ คือใจไร้ทุกข์ ใจดีงาม เบิกบานแจ่มใส สุขสบายใจ ไร้ทุกข์ไร้กังวล ใจที่ลดละกิเลสเหตุแห่งทุกข์ได้เป็นลำดับ 3 การแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น

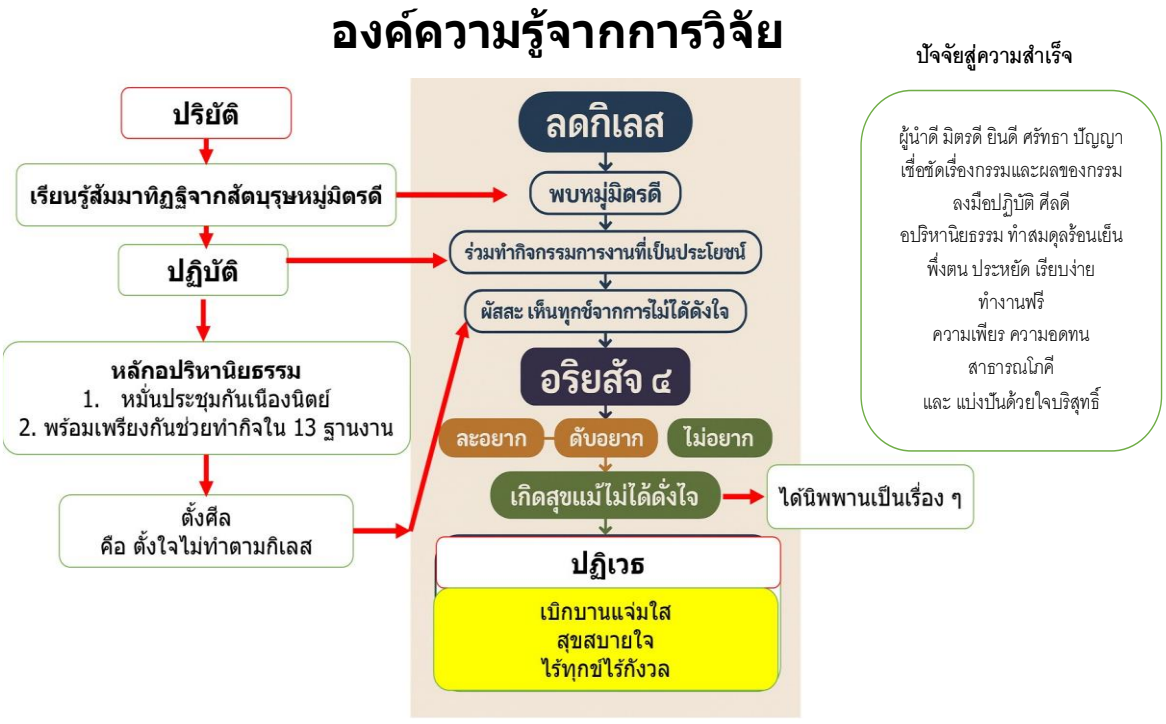
1.) P = Physical development ภาวิตกาย เป็นหมอดูแลตัวเองด้วยยา 9 เม็ด ใช้แรงกายผลิตอาหารไร้สารพิษ ใช้พลังงานโซลาร์เซลล์และพลังงานฟืน

2.) M = Moral development ภาวิตศีล ปฏิบัติศีลเป็นปกติของชีวิตไม่บริโภคเนื้อสัตว์ อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล

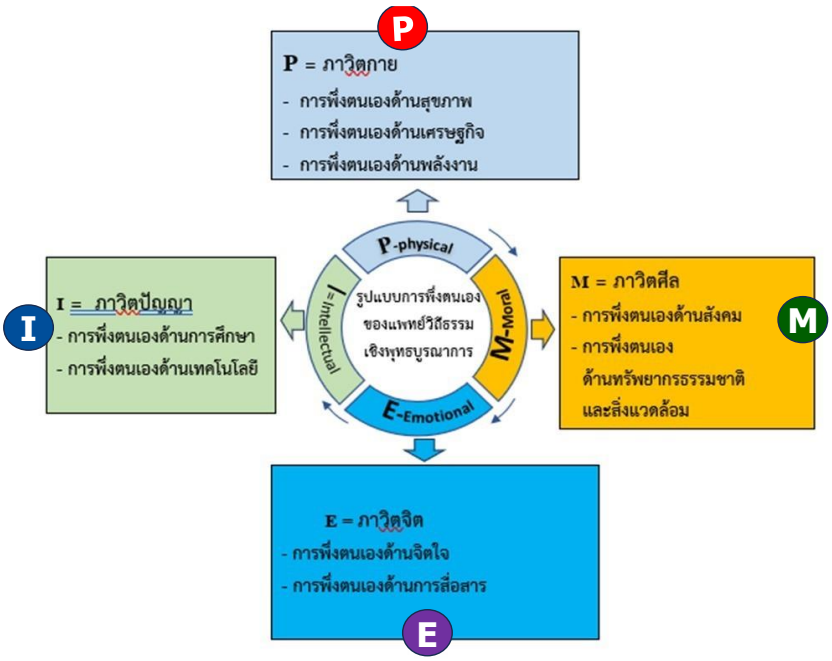
3.) E = Emotional development ภาวิตจิต มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง เบิกบาน แจ่มใส ไม่โกรธ ไม่เกลียด ไม่ทุกข์ สื่อสารเพื่อการพึ่งตนและช่วยคนให้พ้นทุกข์

4.) I = Intellectual development ภาวิตปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม พร้อมเสียสละเพื่อผู้อื่น

ชาวชุมชนภูผาฟ้าน้ำมีภาวนา 4 ที่เจริญแล้วสำเร็จแล้วมีผลสัมฤทธิ์เป็นภาวิต 4 PMEI คือพึ่งตนเองได้และช่วยเหลือผู้อื่นได้ คือเป็นผู้ที่ดำรงชีวิตพอเพียงเรียบง่าย ไม่เอาเปรียบ ไม่เบียดเบียน ไม่เห็นแก่ตัว เบิกบานแจ่มใส สุขสบายใจ ไร้ทุกข์ไร้กังวล เป็นผู้บรรลุประโยชน์ตนแล้ว ชีวิตที่เหลือจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ท่าน ใช้แรงกายแรงใจสร้างสรรค์ทำประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยใจบริสุทธิ์ อยู่ร่วมกับคนอยู่ร่วมกับสังคมเกื้อกูลสังคมเกื้อกูลโลก เป็นมนุษย์ผู้เจริญมีลักษณะของการคนวรรณะ 9 คือเป็นคนเลี้ยงง่าย บำรุงง่าย มักน้อย สันโดษ ขัดเกลา มีศีลเคร่ง น่าเลื่อมใส ไม่สะสม ยอดขยัน

รูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมเชิงพุทธบูรณาการ (PMEI)

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมชุมชนภูผาฟ้าน้ำเชิงพุทธบูรณาการ” มีคุณูปการสำคัญทั้งในด้านทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ในระดับปัจเจกและชุมชน โดยสามารถสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษางานวิจัยช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างเป็นระบบ โดยจำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ (1) การพึ่งตนในระดับโลกียะ ซึ่งเน้นการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างสมดุล และ (2) การพึ่งตนในระดับโลกุตระ ซึ่งเน้นการพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 (กาย ศีล จิต และปัญญา) โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการดับทุกข์หรือบรรลุนิพพาน พร้อมทั้งการแบ่งปันเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น อันเป็นการสะท้อนถึงแนวคิด “พึ่งตนเพื่อพึ่งคนอื่น” อย่างแท้จริง และช่วยให้งานวิจัยได้นำเสนอรูปแบบการพึ่งตนเองของแพทย์วิถีธรรมชุมชนภูผาฟ้าน้ำ ซึ่งเป็นตัวอย่างของการพึ่งตนที่มีความสมดุลทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม ครอบคลุมใน 9 ด้าน ได้แก่ สุขภาพ เศรษฐกิจ พลังงาน สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตใจ การสื่อสาร การศึกษา และเทคโนโลยี โดยแต่ละด้านมีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในบริบทของชุมชนหรือสังคมอื่น ๆ งานวิจัยได้เสนอ “รูปแบบการพึ่งตนเองเชิงพุทธบูรณาการ” ซึ่งผสานระหว่างแนวคิดทางพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยอิงหลักภาวนา 4 เป็นกรอบในการจัดหมวดหมู่ของการพึ่งตนเอง ได้แก่ ภาวิตกาย คือ

การพึ่งตนในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และพลังงาน, ภาวิตศีล คือ การพึ่งตนในด้านสังคม และทรัพยากรธรรมชาติ, ภาวิตจิต คือ การพึ่งตนในด้านจิตใจ และการสื่อสารและ ภาวิตปัญญา คือ การพึ่งตนในด้านการศึกษา และเทคโนโลยี

การจัดหมวดหมู่ดังกล่าวไม่เพียงแต่ทำให้แนวคิดเรื่องการพึ่งตนมีความชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น แต่ยังเปิดพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับบุคคลและชุมชน สุดท้าย งานวิจัยนี้สามารถเป็นต้นแบบในการสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม ที่ไม่เน้นเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในด้านใดด้านหนึ่ง แต่สร้างความมั่นคงทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม จิตใจ และปัญญาภายใต้กรอบคิดของพุทธธรรมที่มุ่งสู่ความหลุดพ้นและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมการศึกษาพระไตรปิฎกในฐานะ “พระไตรปิฎกที่มีชีวิต” ที่สามารถปฏิบัติจนบรรลุผลจริง ลดกิเลส และเสียสละเพื่อผู้อื่น เพื่อพิสูจน์คำสอนพระพุทธเจ้าในยุคปัจจุบันว่ายังใช้ได้จริง

2. สนับสนุนงานวิจัยที่แสดงผลการปฏิบัติธรรมในชีวิตจริง ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน เพื่อยืนยันว่าพุทธศาสนาช่วยแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาการพึ่งตนได้อย่างยั่งยืน

3. ส่งเสริมหลักการพึ่งตนที่เน้นความประหยัด เรียบง่าย และการลงมือทำเอง โดยปรับประยุกต์ตามบริบทและทรัพยากรของแต่ละพื้นที่

4. ปรับแนวทางการปฏิบัติศีลให้สอดคล้องกับศักยภาพและความพร้อมของชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น การประชุมและหารือร่วมกัน เพื่อเลือกแนวทางที่เหมาะสมและปฏิบัติได้จริง

ข้อเสนอเพื่อการวิจัยต่อไป

1. จัดทำเกณฑ์ชี้วัดการพึ่งตนที่ชัดเจนและครอบคลุมทั้ง 3 มิติ ได้แก่ รูปธรรม นามธรรม และการแบ่งปัน ใน 9 ด้าน เพื่อประเมินความสามารถในการพึ่งตนอย่างเป็นระบบ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

2. ดำเนินการวิจัยเชิงลึกแยกตาม 9 ด้าน เพื่อสร้างองค์ความรู้เฉพาะด้าน และนำไปสู่การพัฒนาและประยุกต์ใช้แนวทางการพึ่งตนอย่างยั่งยืนในบริบทที่แตกต่างกันอย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กองพัน จิตแสง. (2561*). ผลการปฏิบัติงานของจิตอาสาแพทย์วิถีธรรมจังหวัดขอนแก่น อ.แม่แตง จ. เชียงใหม่. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2550). *สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.* ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2549. พิมพ์ครั้งที่ 5.

จรัญ บุญมี. (2566). *ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธของชุมชนภูผาฟ้าน้ำ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่.* พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จิรนันท์ ทับเนียม. (2567). *รูปแบบความพอเพียงทางอาหารมังสวิรัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้สถานการณ์ระบาดของโควิด-19 ในชุมชนภูผาฟ้าน้ำ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.* ดุษฎีนิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ใจเพชร กล้าจน. (2558). *จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ เพื่อมวลมนุษยชาติ.* ปรัชญาดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค (สาธารณสุขชุมชน): บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. (2566). หายทุกข์ สุขแท้ ดีแท้ ตลอดกาล. (ม.ป.ป.).

ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ. (2555). *ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจังหวัดนครนายก.* รายงานการวิจัย. คณะแพทย์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นวลนภา ยุคันตพรพงษ์. (2566). *วิเคราะห์การลดอุปกิเลสในวัตถูปมสูตร.* ดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย. 2566.

นิตยาภรณ์ สุระสาย. (2563). *รูปแบบการบูรณาการวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรม.* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ. (2559). บุญนิยม : จริยธรรมทางเศรษฐกิจกับการขับเคลื่อนทางสังคมชาวอโศก. *สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา.* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ผ่องไพรธรรม กล้าจน. (2566). *ศึกษาวิเคราะห์วิธีการสื่อสารธรรมคำคมเพชรจากใจเพชรของ ดร. ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว).* สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูเวฬุวันพัชรโสภณ. (2563). *จิตอาสาในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาชมรมเพื่อแสงธรรม.* ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *ปาฐกถาพิเศษ ในการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 2 กองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ เรื่อง "ความร่มเย็นในวิถีไทย", ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร, 19 ธันวาคม 2540.[ออนไลน์].*

พระประภาส ปัญญาคโม (ดอกไม้). (2560). *การบูรณาการหลักพุทธเศรษฐศาสตร์กับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของ อีเอฟ ชูมักเกอร์.* ดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ 16.*

พระไพศาล วิสาโล. (2565). *สุขจากการพึ่งตนเอง,* [ออนไลน์].

พระมหาไชยา ถาวรสทฺโท, พระครูพิศาล สารบัณฑิต และ สมเดช นามเกตุ. (2566). การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารมณีเชษฐาราม*. ปีที่ 6 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2566).

พระมหายุทธนา นรเชฏฺโฐ. (2556). *หลักการพึ่งตนเองเชิงพุทธบูรณาการในสังคมไทย".* พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป.). กฎแห่งกรรมตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา. ธรรมสภา. กรุงเทพ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2544). *ตามรอยพระยุคลบาทสู่เศรษฐกิจพอเพียง : มิติใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร.* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ยุค ศรีอาริยะ. (2543). *วิถีสังคมไท.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพิมพ์มูลนิธิเด็ก.

วลัญชา สุพรรณธริกา. (2556). สังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน : การพัฒนาตัวชี้วัด และการนำไปใช้. *วารสาร ร่มพฤกษ์.* ปีที่ 31 ฉบับที่ 3 (มิถุนายน-กันยายน 2556).

วิรัลพัชร บางปลากด. (2561). *ศึกษาวิเคราะห์การพึ่งตนเองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา". สารนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2563*). ศาสตร์พระราชา.* เอกสารทางวิชาการ สืบสานศาสตร์พระราชา ฉบับที่ 6. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.

สมณะโพธิรักษ์. (2554). *บรรยาย สมณะโพธิรักษ์, ผู้นำชาวอโศก.* 21 พฤศจิกายน 2554. (2566). บรรยาย สมณะโพธิรักษ์, ผู้นำชาวอโศก. 10 เมษายน 2566.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย พิมพ์แยกภาค 3 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 37. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์. (2557). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 55.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

หมายขวัญพุทธ กล้าจน. (2564). *รูปแบบการบริหารงานเชิงระบบโครงการสร้างศักยภาพพึ่งตนจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม. ปรัชญาดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Prevalence and Associated Factors of Depression among Grade 12 Students Tutoring for University Admission Examination in Tutoring Institutes in Siam Area, Pathumwan District, Bangkok Metropolis

ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในสถาบันกวดวิชา ย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

Gunkarin Latthasaksiri[1*], & Chutima Roomruangwong[2]
กัญจน์การิน ลัทธศักย์ศิริ[1*], & ชุติมา หรุ่มเรืองวงษ์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Gunkarin Latthasaksiri *
กัญจน์การิน ลัทธศักย์ศิริ
Department of Psychiatry, Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Thailand.
ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: 6670008730@student.chula.ac.th

2. Chutima Roomruangwong
ชุติมา หรุ่มเรืองวงษ์
Department of Psychiatry, Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Thailand.
ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: chutima.room@gmail.com

คำสำคัญ:
ภาวะซึมเศร้า, ภาวะวิตกกังวล, นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6, สถาบันกวดวิชาย่านสยาม, สอบเข้ามหาวิทยาลัย

Keywords:
Depression, Anxiety, Grade 12 Students, Tutoring Institutes in Siam Area, University Admission Examination

Article history:
Received: 23/06/2025
Revised: 01/07/2025
Accepted: 01/08/2025
Available online: 22/08/2025

ABSTRACT

This study is aimed to examine the prevalence and associated factors of depression among grade 12 students tutoring for University Admission Examination in tutoring institutes in Siam Area, Pathumwan District, Bangkok Metropolis. This cross-sectional descriptive study was conducted in 115 grade 12 students who were being tutored for University Admission Examination in tutoring institutes in Siam Area, Pathumwan District, Bangkok Metropolis. The data were collected during October 2024 to December 2024 by self-report questionnaires including demographic data questionnaire, perception of parental expectation in University Admission questionnaire, self-expectation in University Admission questionnaire, Center for Epidemiological Studies-Depression Scale: CES-D, Spielberger's the State-Trait Anxiety Inventory (STAI Form Y-1, A-state), and The Revised version of Thai Rosenberg Self-Esteem Scale: Revised Thai RSES. The data were analyzed by descriptive and inferential statistics.

The study found that the prevalence of depression was 29.4%. The factors significantly associated with depression are type of school, impact of Covid-19 pandemic, academic stress from tutoring, having trusted person to console with, peer acceptance, self-expectation for University Admission, anxiety, and self-esteem.

How to Cite:
Latthasaksiri, G. & Roomruangwong, C. (2025). Prevalence and Associated Factors of Depression among Grade 12 Students Tutoring for University Admission Examination in Tutoring Institutes in Siam Area, Pathumwan District, Bangkok Metropolis. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*),* 361-382.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาที่มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 115 คน เก็บข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ.2567 - ธันวาคม พ.ศ. 2567 โดยผู้เข้าร่วมวิจัยตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ประกอบด้วย ส่วนที่ 0 แบบสอบถามคัดกรองผู้เข้าร่วมวิจัย ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป ส่วนที่ 2 แบบสอบถามการรับรู้ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อตนเองในการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความคาดหวังต่อตนเองในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยโดยรวม ส่วนที่ 4 แบบวัดอาการซึมเศร้า (Center for Epidemiological Studies-Depression Scale: CES-D) ฉบับภาษาไทย ส่วนที่ 5 แบบวัดความวิตกกังวล The State-Trait Anxiety Inventory (STAI Form Y-1, A-state) ของ Spielberger และคณะ ฉบับภาษาไทย ส่วนที่ 6 แบบสอบถามเรื่องความรู้สึกต่อตนเอง (The Revised version of Thai Rosenberg Self-Esteem Scale: Revised Thai RSES) ฉบับภาษาไทย

จากการศึกษาในครั้งนี้พบ ความชุกของภาวะซึมเศร้าเป็นอัตราส่วนที่ ร้อยละ 29.4 พบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้า ได้แก่ ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ภาวะวิตกกังวล ประเภทโรงเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัส covid-19 ความเครียดจากการเรียนกวดวิชา (p=<0.01) ความรู้สึกเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน มีบุคคลที่รู้สึกไว้วางใจมากที่สุดที่จะปรึกษาเมื่อมีปัญหาหรือไม่สบายใจ และ ความคาดหวังต่อตนเองในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย

บทนำ

การศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษานั้นถือเป็นการสร้างความเชื่อมั่นต่ออนาคตอย่างหนึ่งว่าจะนำไปสู่อนาคตที่ดี และมีผลตอบแทนจากการทำงานที่สูงกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษาในระดับอุดมศึกษา จึงทำให้ความต้องการในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามีสูงขึ้นมาก อย่างไรก็ดีสถาบันอุดมศึกษาที่มีอยู่สามารถรองรับปริมาณผู้เรียนได้จำกัด และการจะเข้าศึกษาในสถาบันระดับอุดมศึกษาของรัฐบาลหลายแห่งจำเป็นต้องผ่านการสอบคัดเลือก โดยปัจจุบันประเทศไทยใช้ระบบการสอบคัดเลือกกลางบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (Thai University Central Admission System: TCAS) มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2561 ซึ่งประกอบไปด้วย การสมัครคัดเลือกทั้งหมด 4 รอบ ได้แก่ 1) รอบ Portfolio 2) รอบ Quota 3) รอบ Admission 4) รอบ Direct Admission ซึ่งการสอบ

โดยส่วนใหญ่ต้องใช้ผลคะแนนสอบของส่วนกลาง เช่น คะแนน TGAT, TPAT, A-level และค่าผลการเรียนเฉลี่ยสะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (GPAX) เป็นต้น และมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปในแต่ละรอบ เช่น ในรอบที่ 1 รอบ Portfolio จำเป็นต้องใช้แฟ้มสะสมผลงานที่ผ่านมาในช่วงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งนักเรียนจะต้องใช้ระยะเวลาและทรัพยากรในการเตรียมการมาเป็นอย่างดี (ตั้งแต่ ม.4) นอกจากนั้นการเรียนการสอนในบางโรงเรียนมีเนื้อหาไม่สอดคล้องกับเนื้อหาที่ใช้สอบ จึงทำให้ต้องเรียนเพิ่มเติมนอกโรงเรียน เพื่อเพิ่มความเข้าใจในเนื้อหาของแต่ละวิชาที่ขาดไป หรือเพื่อเตรียมตัวสำหรับการสอบคัดเลือกโดยเฉพาะ โดยสถิติผู้สมัครสอบ TCAS66 ปี พ.ศ. 2566 รอบที่ 3 Admission มียอดผู้สมัครมากสุดในรอบ 3 ปี (เมื่อเทียบกับปี 2565 และ 2564) ด้วยจำนวนผู้สมัคร 124,815 รายมีผู้สมัครเพิ่มขึ้นจากปีเก่ากว่า 12,000 คน ในขณะเดียวกัน สาขาวิชาที่มีผู้เลือกสมัครมากที่สุดเป็นอันดับ 1 มีอัตราการแข่งขันที่ 1: 243 คน มีผู้ไม่ผ่านในรอบที่ 3 นี้ แล้วไปรอบที่ 4 จำนวน 52,921 คน ด้วยการแข่งขันที่สูง ประกอบกับการเตรียมตัวที่เข้มข้นและยาวนาน ทั้งทางด้านผลงานและเนื้อหาทางวิชาการสำหรับการเตรียมสอบ การเรียนกวดวิชาจึงเป็นอีกทางเลือกที่นักเรียนจำนวนมากเลือกใช้ เพื่อช่วยให้มั่นใจว่าจะสามารถบรรลุถึงเป้าหมายได้ง่ายขึ้น

โดยตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของ Erik Erikson นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่นควรจะได้ใช้เวลาไปกับการค้นหาพัฒนาอัตลักษณ์ของตนเอง (identity) ซึ่งหากพัฒนาการในระยะนี้ล้มเหลวจะเกิดความสับสนในบทบาทและความสำคัญของตนเองในสังคม (role confusion) แต่เวลาส่วนใหญ่ของนักเรียนไทยในยุคปัจจุบันนี้กลับถูกใช้ไปในห้องเรียนและการเรียนกวดวิชา โดยใช้เวลามากถึง 1,200 ชั่วโมง/ปี และใช้เวลาทำการบ้านโดยเฉลี่ย 5.4 ชั่วโมง/สัปดาห์ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ยังใช้เวลาเรียนกวดวิชาโดยเฉลี่ย 5-10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และเมื่อนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพฯ และปริมณฑลกำลังรอเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัย ร้อยละ 60.2 ของ 1,231 ราย ต้องเรียนพิเศษกวดวิชา ประกอบกับความกังวลใจส่วนใหญ่ของเด็กและเยาวชนไทยเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับครอบครัว การเรียนอนาคตของตน โดยที่ยังไม่รู้จักตัวเอง และไม่แน่ใจว่าตนอยากจะเรียนต่อคณะใดหรือประกอบอาชีพอะไรในอนาคต อีกทั้งยังต้องแบกรับความคาดหวังทั้งจากตนเองและพ่อแม่ จึงเกิดความเครียดได้ โดยเฉพาะในนักเรียนที่กำลังจะสอบหรือเตรียมตัวสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาซึ่งส่วนใหญ่มีความเครียดในระดับสูง ในบุคคลทั่วไปเมื่อเกิดความเครียดแล้วไม่สามารถปรับตัวหรือหาวิธีผ่อนคลายได้ อาจจะกลายเป็นภาวะซึมเศร้าหรือแม้กระทั่งโรคซึมเศร้าได้ หรืออาจนำไปสู่การฆ่าตัวตายในที่สุด โดยเฉพาะช่วงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายที่ใกล้สอบที่สุด และเป็นช่วงเวลาที่มีความตึงเครียดสูงเนื่องจากเป็นช่วงสุดท้ายของการเตรียมตัว จึงอาจเกิดความกดดันมากขึ้นในช่วงนี้

วัยรุ่นควรจะเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศหากต้องประสบปัญหาสุขภาพจิตหรือความเครียดจากการเรียนที่มากเกินไป ย่อมเป็นการบั่นทอนพลังในการพัฒนาสังคมและชาติได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับภาวะซึมเศร้าและภาวะวิตกกังวลของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อองค์ความรู้ที่จะสร้างความเข้าใจและการรับรู้ในสถานการณ์ปัญหา

สุขภาพจิตในนักเรียนวัยรุ่น เพื่อการวางแผนส่งเสริมบรรเทาป้องกันปัญหาและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในอนาคต

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาวะซึมเศร้า หมายถึง สภาวะที่จิตใจมีความหม่นหมอง หดหู่ เศร้า ท้อแท้หมดหวัง มองโลกในแง่ร้าย มีความรู้สึกผิด รู้สึกด้อยค่าไร้คุณค่า ตำหนิตนเอง โดยความรู้สึกเหล่านี้คงอยู่เป็นระยะเวลานาน และเกี่ยวข้องกับการสูญเสีย มีอาการและอาการแสดงในหลายๆ อย่างเช่น ใจคอหดหู่ ไม่มีชีวิตชีวา ไม่แจ่มใส รู้สึกไร้ค่า นอนไม่หลับ อ่อนเพลีย ความคิดเชื่องช้า มีความคิดอยากตาย เป็นต้น (สมภพ เรืองตระกูล, 2543)

ประมาณ 1 ใน 7 (ร้อยละ 14) ของเด็กและวัยรุ่นอายุ 10-19 ปี ทั่วโลกกำลังมีปัญหาสุขภาพจิต และมีการฆ่าตัวตายเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับที่ 4 ของกลุ่มอายุ 15-29 ปี (World Health Organization [WHO], 2021, 2023) ในประเทศไทย โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้ามีอัตราการฆ่าตัวตายสูงขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นเกิดจากหลายปัจจัยร่วมกัน ทั้งความเครียดในชีวิต ความรุนแรงทางจิตใจ การเป็นโรคเรื้อรัง ปัญหาครอบครัว ปัญหาการเรียน ถูกรังแกล้อเลียน ปัญหาการเลี้ยงดู (ซึ่งสามารถส่งผลต่อทั้งปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยป้องกันส่วนบุคคล เช่น ความนับถือในตนเองต่ำ การขาดทักษะการจัดการอารมณ์ ได้อีกด้วย) มีประวัติคนในครอบครัวเป็นโรคซึมเศร้า หรือวัยรุ่นเองมีโรคทางจิตเวชอื่นๆ (เช่น โรควิตกกังวล) และปัจจัยเสี่ยงของภาวะซึมเศร้ายังสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (เช่น ปัญหาการดื่มสุรา สูบบุหรี่ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การทำร้ายตนเอง การใช้ความรุนแรง เป็นต้น)

อีกทั้งด้วยธรรมชาติของวัยรุ่นเอง มักไม่เปิดใจ หรือมักปฏิเสธความช่วยเหลือ หากเจอผู้ใหญ่ที่ไม่เข้าใจตัดสินหรือตำหนิตน ในขณะที่บุคคลทั่วไปหรือแม้กระทั่งบุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลวัยรุ่นบางส่วนอาจยังไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น เพราะวัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้าอาจมีอาการแสดงที่ไม่ชัดเจนเหมือนในผู้ใหญ่ เช่น อาจแสดงออกด้วยพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง การทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น หรือแสดงออกด้วยพฤติกรรมเสี่ยง เป็นต้น ซึ่งผู้ใหญ่อาจเข้าใจว่าเป็นเพียงพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่นเอง ทำให้เกิดอคติเชิงลบต่อวัยรุ่น วัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้าจึงไม่ได้รับการรักษาหรือได้รับการรักษาล่าช้า ส่งผลให้เกิดปัญหาที่รุนแรงขึ้นตามมา (ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย และคณะ, 2561)

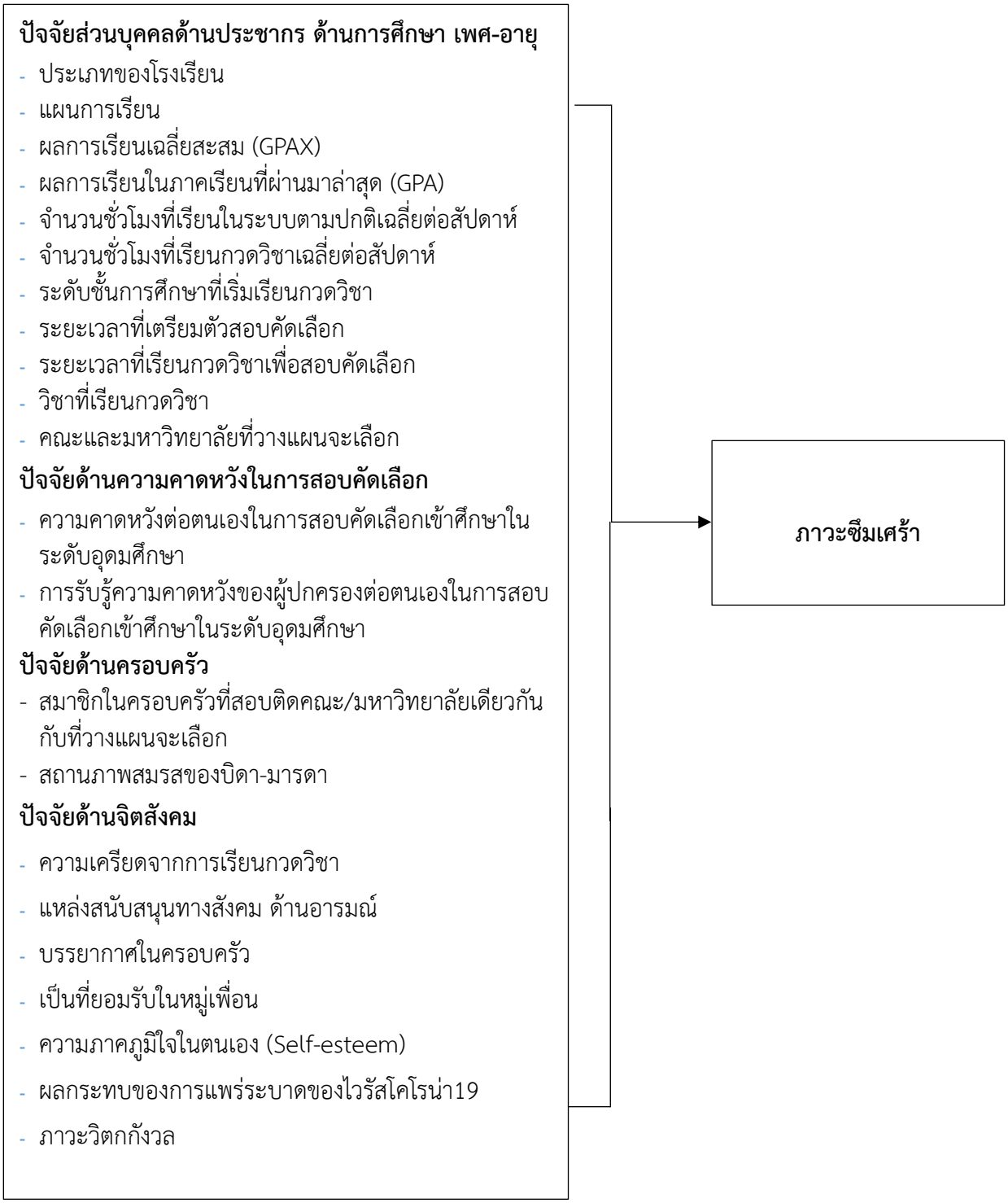
จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า อาการของภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น อาจสามารถแสดงอาการได้ 10 รูปแบบดังต่อไปนี้ 1. มีความรู้สึกด้อยค่าในตนเอง 2. นอนหลับยากหรือนอนหลับมากกว่าปกติ 3. ระบบย่อยอาหารหรือน้ำหนักเปลี่ยนไป 4. อารมณ์แปรปรวนโกรธ หงุดหงิดง่าย 5. ไม่รู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินหรือสนใจต่อสิ่งที่เคยชอบ 6. ไม่มีสมาธิในการเรียนและความจำไม่ดี 7. ปวดหัวหรือปวดตามร่างกายโดยหาสาเหตุไม่ได้ 8. ขาดแรงจูงใจในการทำภารกิจหรือสิ่งใดให้สำเร็จลุล่วง 9. อารมณ์ทางเพศลดลงและ 10. เหนื่อยเพลียไม่มีเรี่ยวแรง (โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์, 2562) จากการสำรวจประเมินสุขภาพจิตคนไทยในปี 2564 (ม.ค.-ก.ย.) ซึ่งเป็นช่วงการระบาดของ COVID-19 พบสัดส่วนของผู้ที่มีภาวะเครียดสูงเสี่ยงซึมเศร้า และเสี่ยงฆ่าตัวตายในกลุ่ม

ประชาชนทั่วไป ถึงร้อยละ 15.0, 17.2, และ 9.6 ตามลำดับ เพิ่มขึ้นอย่างมาก (เมื่อเทียบกับปี 2563) และที่สำคัญในกลุ่มเด็กและเยาวชนอายุ < 20 ปี มีสัดส่วนของปัญหาสูงมากกว่ากลุ่มวัยอื่น (เสี่ยงค่าตัวตาย 23.8, เสี่ยงซึมเศร้า 35.2, เครียดสูง 29.9) (เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และคณะ, 2564)

นอกจากนี้ความวิตกกังวลยังเป็นอาการที่เกิดขึ้นได้ในคนปกติทั่วไป เมื่อมีความเครียดเข้ามากระทบจะมีความรู้สึกสับสน เครียด กังวล วิตก ตื่นเต้น ไม่มีความสุข ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เช่น มือสั่น ตัวสั่น ปัสสาวะบ่อย ปั่นป่วนในท้อง ลุกลี้ลุกลน หากความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นมีมากเกินกว่าความเครียดที่เข้ามากระตุ้น และยังคงอยู่แม้สิ่งกระตุ้นจะหมดไปแล้ว มีอาการรุนแรงมาก รบกวนกิจวัตรประจำวันและหน้าที่การงาน จึงจะพิจารณาว่าเป็นความวิตกกังวลที่ผิดปกติ (รัตนา สายพานิชย์ และคณะ, 2558) จากผลสำรวจทางระบาดวิทยาสุขภาพจิตของคนไทยระดับชาติ ปี พ.ศ. 2556 พบความชุกชั่วชีวิต (lifetime prevalence) ของกลุ่มโรควิตกกังวล (any anxiety disorders) เป็นอันดับสองของกลุ่มโรคจิตเวชใดๆ ร้อยละ 3.1 หรือคิดเป็นประชากร 1,594,153 คน (พันธุ์นภา กิตติรัตนไพบูลย์ และคณะ, 2560)

ภาวะวิตกกังวลถือเป็นหนึ่งในโรคจิตเวชสำคัญที่สามารถพบได้บ่อยในวัยรุ่น (WHO, 2021; Clark et al., 1994) ในขณะเดียวกันวัยรุ่นเป็นช่วงชีวิตที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญระหว่างวัยเด็กกับผู้ใหญ่อย่างยิ่ง วัยรุ่นยังเป็นวัยที่ต้องตัดสินใจและเตรียมพร้อมปูทางสำหรับเส้นทางการประกอบอาชีพและอนาคตของตน ประกอบกับความเครียด ความคาดหวัง ความปรารถนาของวัยรุ่น วัยรุ่นจึงถือเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิตด้วยพัฒนาการตามวัยเป็นพื้นฐานเดิม นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายของวัยรุ่นและด้านสังคม (เช่น ต้องการเป็นที่ยอมรับของเพื่อน) จึงเกิดการเรียนรู้บทบาทสถานะทางสังคม ที่ยังส่งผลต่อการสร้างบุคลิกภาพ การพึ่งพาตนเอง ภาวะผู้นำ ความมั่นใจในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นต้น (กรมสุขภาพจิต, 2546) และการเปลี่ยนแปลงด้านพัฒนาการที่เกิดขึ้นตั้งแต่เด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่มีอิทธิพลอย่างชัดเจนต่ออาการวิตกกังวลและโรควิตกกังวลของวัยรุ่น (Clark et al., 1994) โดยข้อมูลจากสายด่วนปรึกษาปัญหาสุขภาพจิต 1323 ในช่วงปีงบประมาณ 2563 พบว่า กลุ่มวัยรุ่นอายุ 11-19 ปี มีการโทรศัพท์เข้ามารับบริการ รวมทั้งหมดจำนวน 8,281 ครั้ง ซึ่งปัญหา 3 อันดับแรกที่มีการปรึกษา ได้แก่ ภาวะอารมณ์เครียดหรือวิตกกังวล ปัญหาความรัก และภาวะอารมณ์เศร้า ตามลำดับ (กรมสุขภาพจิต, 2563) จากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรน่า 19 เยาวชนอายุ 15-19 ปี มีความกังวลใจต่อผลกระทบโควิด-19 ในด้านปัญหาการเงินของครอบครัว โอกาสในการศึกษาต่อ การเรียนและการสอบ คนใกล้ตัวหรือตนเองจะติดเชื้อ และความเครียดจากการต้องอยู่แต่ในบ้านตามลำดับ (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2565)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความชุกของภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังเรียนกวดวิชาเพื่อเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัยในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร มีภาวะซึมเศร้าในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง เทคนิคการคัดเลือก เครื่องมือในการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย (Research design)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive study) ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง (Cross-sectional study) โดยได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย คณะแพทย์ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หมายเลขใบรับรอง 1091/2024 วันที่รับรอง 8 สิงหาคม 2567

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample)

ประชากร (Population) นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย (Target Population) นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์การคัดเข้า และไม่เป็นไปตามเกณฑ์คัดออก ดังต่อไปนี้

เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion Criteria)	เกณฑ์การคัดออก (Exclusion Criteria)
1. กำลังเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 2. วางแผนจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยในปีที่จะถึงนี้ 3. กำลังเรียนกวดวิชาหรือเรียนพิเศษ อย่างน้อย 1 วิชา 4. สมัครใจและยินดีเข้าร่วมการวิจัย	1. ไม่ได้เป็นนักเรียนในระบบสามัญศึกษาตามปกติ (เช่น เรียนแบบโฮมสคูล)

ขนาดตัวอย่าง

เนื่องจากการทำวิจัยครั้งนี้ ไม่มีข้อมูลจำนวนประชากรกลุ่มเป้าหมายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานครทั้งหมดที่เรียนกวดวิชา ผู้วิจัยจึงใช้การคำนวณกลุ่มตัวอย่างด้วยคำนวณโดยไม่ทราบจำนวนประชากรด้วยสูตร

$$n = \frac{z^2\, p\, (1-p)}{d^2}$$

เมื่อ n = ขนาดตัวอย่าง

p = ค่าสัดส่วนของประชากร (0.5)

* เนื่องจากยังไม่มีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงใช้แทนค่า p = 0.5 เพื่อให้ได้ค่า n สูงสุด

d = ขนาดของความคลาดเคลื่อนอยู่ในรูปของสัดส่วน ระดับนัยสำคัญ (0.10)

z = กำหนดความเชื่อมั่นในการประมาณ 95% จึงทำให้ค่า z คือ 1.96

$$n = \frac{(1.96)^2\, (0.5)(1-0.5)}{(0.10)^2}$$

$$= 96.04$$

ดังนั้นต้องใช้กลุ่มตัวอย่าง 97 คน เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการเก็บข้อมูลจึงเพิ่มขนาดของกลุ่มตัวอย่างอีก 20% ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาทั้งสิ้น 115 คน

การสุ่มตัวอย่าง (Sampling Technique)

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีเป้าหมาย (Purposive sampling) โดยผู้วิจัยจะทำการเลือกตัวอย่างที่มีลักษณะเฉพาะเป็นไปตามเกณฑ์คัดเข้าและไม่ตรงกับเกณฑ์คัดออก และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอ้างอิงด้วยบุคคล (Snowball sampling) ให้ผู้ที่เข้าร่วมการวิจัยช่วยบอกต่อและแนะนำผู้ที่เข้าเกณฑ์คนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกประชากรกลุ่มเป้าหมาย (Target Population) เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัยในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม ที่อยู่ในบริเวณพื้นที่สาธารณะของสยามทั้งในร่ม

และกลางแจ้ง (เช่น โรงอาหาร ทางเดิน ลานกิจกรรม ฯลฯ) บริเวณตั้งแต่จุดตัดระหว่างถนนพระรามที่ 1 กับถนนพญาไท ไปยังแยกเฉลิมเผ่า ที่บรรจบกับถนนอังรีดูนังต์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Measurement)

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยนี้เป็นแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์และให้ผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ประกอบด้วยแบบสอบถามทั้งหมด 7 ส่วน รวม 97 ข้อ ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามคัดกรองผู้เข้าร่วมวิจัย (3 ข้อ)เป็นแบบประเมินตนเองเพื่อคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติเข้าร่วมวิจัย ได้แก่

1. กำลังศึกษาอยู่ในระดับ ม.6 (ระบบสามัญ)
2. วางแผนสอบเข้ามหาวิทยาลัยในปีการศึกษานี้
3. เรียนกวดวิชาหรือเรียนพิเศษอย่างน้อย 1 วิชาในย่านสยาม เขตปทุมวัน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป (20 ข้อ) ครอบคลุมข้อมูลพื้นฐาน เช่น เพศ อายุ ประเภทโรงเรียน แผนการเรียน GPAX, GPA, เวลาที่ใช้เรียนในโรงเรียนและกวดวิชา, ประสบการณ์การเรียนพิเศษ, แรงจูงใจในการเลือกคณะ/มหาวิทยาลัย, ปัจจัยด้านครอบครัว สังคม และจิตใจ เช่น ความเครียด ปัญหาในครอบครัว และการยอมรับในกลุ่มเพื่อน

ส่วนที่ 3 การรับรู้ความคาดหวังของผู้ปกครอง (8 ข้อ) พัฒนาโดยกีรติ ผลิรัตน์ (2557) วัดการรับรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับความคาดหวังของพ่อแม่ในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย โดยผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวชเด็กและวัยรุ่น

ส่วนที่ 4 ความคาดหวังต่อตนเอง (16 ข้อ) แบบสอบถามจากกีรติ ผลิรัตน์ (2557) วัดระดับความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อตนเองในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย โดยเน้น 4 ด้าน

1. ความคาดหวังจากผลการเรียนพิเศษ
2. ความกังวลต่อการแข่งขันสอบ
3. การประเมินความพร้อมของตนเอง
4. ความต้องการเข้าเรียนกับเพื่อน

ส่วนที่ 5 อาการซึมเศร้า (CES-D, 20 ข้อ) แบบประเมินตนเองของ Radloff (แปลไทยโดย อุมาพร ตรังคสมบัติ) ใช้สำหรับวัยรุ่นอายุ 15–18 ปี วัดอาการซึมเศร้าในช่วง 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา โดยมีความน่าเชื่อถือสูง (α = 0.86) และสามารถจำแนกผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนที่ 6 ความวิตกกังวลเฉพาะสถานการณ์ (STAI Form Y-1, 20 ข้อ) วัดระดับความวิตกกังวลในขณะนั้น (State Anxiety) พัฒนาโดย Spielberger (ฉบับแปลไทยโดย ดาราวรรณ ต๊ะปินตา) ใช้ได้ในกลุ่มวัยรุ่น มีความเที่ยงสูง (α = 0.90)

ส่วนที่ 7 ความรู้สึกต่อตนเอง (Revised Thai RSES, 10 ข้อ) วัดระดับความภาคภูมิใจในตนเอง (self-esteem) และความรู้สึกมีคุณค่า พัฒนาโดย Rosenberg แปลและปรับปรุงเป็นฉบับภาษาไทยโดยทีมวิจัยไทย มีความเชื่อถือได้ (α = 0.86)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังได้รับอนุมัติดำเนินการวิจัยจากคณะกรรมการภาควิชาจิตเวชศาสตร์ และคณะกรรมการจริยธรรม คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังเรียนกวดวิชาเพื่อสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาในปีนี้ โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีเป้าหมาย (Purposive sampling) ประกาศประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยด้วยวาจา ร่วมกับแจกใบประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยให้ผู้สนใจตามพื้นที่สาธารณะในย่านสยามตามที่ระบุไว้ และอาสาสมัครมีสิทธิ์ที่จะแสกน QR code บนใบประชาสัมพันธ์เพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัยและทำแบบสอบถามเมื่อใดก็ได้ตามความสมัครใจ เมื่อแสกน QR code ผู้ที่สนใจจะถูกนำไปยัง Google form ที่ไม่ระบุตัวตนของผู้ตอบ ซึ่งในนั้นอาสาสมัครจะพบกับคำอธิบายและเอกสารที่ผู้วิจัยได้จัดเตรียมไว้ ผู้วิจัยจะทำการขอความยินยอมและความพร้อม ก่อนเข้าร่วมการวิจัยจากอาสาสมัคร โดยผู้วิจัยจะแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการวิจัย ผ่านทางเอกสาร information sheet และให้เวลาตัดสินใจอย่างอิสระในการให้ความยินยอมและตอบแบบสอบถามเวลาใดก็ได้ที่อาสาสมัครสะดวกใจ

หากผู้เข้าร่วมวิจัยมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป จะสามารถให้ความยินยอมโดยการร่วมมือ (Consent by action) ได้ด้วยตนเองและยกเว้นจากการลงนามในเอกสารยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมวิจัยยังมีอายุน้อยกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ณ จุดเวลาเก็บข้อมูล ผู้เข้าร่วมการวิจัยสามารถให้ความยินยอมผ่านการยินยอมโดยการร่วมมือ (Consent by Action) และยกเว้นการลงนามในเอกสารยินยอมเข้าร่วมการวิจัย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะขอความร่วมมือให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วมการวิจัยคนดังกล่าว นำเอกสารที่เกี่ยวข้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรม/ผู้ปกครองดูแลของตนได้พิจารณา ก่อนให้ความยินยอมในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผ่านการลงนามและส่งเอกสารขอความยินยอมในการเก็บข้อมูลที่ได้รับการลงนามจากผู้แทนโดยชอบธรรม/ผู้ปกครองดูแลแล้วมาในรูปแบบเอกสาร pdf หรือ ไฟล์รูปภาพ ด้วยการนำส่งออนไลน์ผ่าน Google form เดียวกัน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอ้างอิงด้วยบุคคล (Snowball Sampling) โดยผู้ที่เข้าร่วมการวิจัยจะสามารถนำใบประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยไปช่วยบอกต่อและแนะนำผู้ที่เข้าเกณฑ์คนอื่นๆ ได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้วนำมาประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรม Statistical Package for the Social Science (SPSS) Version 29.0

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา และหาค่าความชุกของภาวะซึมเศร้าและ

ภาวะวิตกกังวล ในนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังเรียนกวดวิชาเพื่อสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา

2. สถิติวิเคราะห์เชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ Person's Chi-square, Fisher's Exact Test, Independent T-Test, ANOVA เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าและภาวะวิตกกังวล ในนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังเรียนกวดวิชาเพื่อสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา

3. สถิติวิเคราะห์การถดถอยลอจิสติกแบบไบนารี (Binary Logistic Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทำนายภาวะซึมเศร้าและภาวะวิตกกังวล นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังเรียนกวดวิชาเพื่อสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ผลการวิจัย

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 113 คน ที่กำลังเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัยในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 18 ปี (92%) เป็นเพศหญิง (53.9%) ศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล (67.5%) แผนการเรียนวิทย์–คณิต (60.5%) มีเกรดเฉลี่ยสะสม (GPAX) และเกรดเฉลี่ยเทอมล่าสุด (GPA) มากกว่า 3.50 ในสัดส่วน 48.7% และ 50.4% ตามลำดับ มีชั่วโมงเรียนในโรงเรียนไม่เกิน 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (53.6%) และรู้สึกว่าการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาในระดับปานกลาง (51.8%)

ผู้เรียนส่วนใหญ่เริ่มเรียนกวดวิชาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา (55.3%) เตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัยมานาน 1–2 ปี (45.9%) โดยเรียนกวดวิชาเพื่อสอบจริงไม่เกิน 1 ปี (54.1%) และวางแผนเลือกคณะในกลุ่มวิทยาศาสตร์สังคมและมนุษยศาสตร์เป็นอันดับแรกในการสอบ TCAS (52.3%) ทั้งนี้ มีแนวโน้มเลือกมหาวิทยาลัย 5 อันดับแรกของไทยตามการจัดอันดับของ UniRank ปี 2024 (52.3%) โดยเฉพาะจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (48.5%) อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 94.7 ไม่มีสมาชิกครอบครัวที่สอบติดในคณะหรือมหาวิทยาลัยที่วางแผนจะเลือก

นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเรียนกวดวิชาจำนวน 4.9 วิชา และใช้เวลาเรียนเฉลี่ย 12.81 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยร้อยละ 41.2 รายงานว่ารู้สึกเครียดในระดับปานกลางจากการเรียนกวดวิชา ผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังอยู่ร่วมกัน (80.0%) และนักเรียนร้อยละ 58.8 ไม่รับรู้ถึงปัญหาการเงินในครอบครัวที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ผู้ปกครอง โดยเฉพาะมารดา (38.3%) เป็นผู้ที่นักเรียนรู้สึกไว้วางใจที่สุดในการปรึกษาเมื่อมีปัญหา

ด้านบรรยากาศในครอบครัว ร้อยละ 57.0 รายงานว่าครอบครัวมีความรักและกลมเกลียว และร้อยละ 52.2 รู้สึกว่าตนได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน

ในด้านความคาดหวัง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่รับรู้ว่าผู้ปกครองมีความคาดหวังในระดับปานกลาง (67.3%) และตนเองก็มีความคาดหวังต่อตนเองในระดับปานกลางเช่นกัน (67.3%) โดยการประเมินความรู้สึกต่อตนเองด้วยแบบวัด RSES-TR-10 พบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้สึกมีคุณค่าในระดับปานกลาง (56.3%)

เมื่อประเมินภาวะสุขภาพจิต พบว่ามีความชุกของภาวะซึมเศร้าร้อยละ 29.4 จากแบบวัด CES-D และพบความชุกของภาวะวิตกกังวลในระดับต่ำ ปานกลาง และสูง ร้อยละ 22.0, 68.8 และ 9.2 ตามลำดับ จากแบบวัด STAI Form Y-1 (A-state)

ตารางที่ 1 ความชุกของภาวะซึมเศร้า ความชุกของภาวะวิตกกังวล ระดับความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ข้อมูล	n	ร้อยละ
ภาวะซึมเศร้า	**(109)**	
ไม่มีภาวะซึมเศร้า	77	70.6
มีภาวะซึมเศร้า	32	29.4
(min = 3, max = 44, mean = 18.95, SD=8.56)		
ภาวะวิตกกังวล	**(109)**	
ภาวะวิตกกังวลต่ำ	24	22.0
ภาวะวิตกกังวลปานกลาง	75	68.8
ภาวะวิตกกังวลสูง	10	9.2
(min = 29, max = 72, mean = 46.39, SD=8.96)		

เมื่อทดสอบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าด้วยสถิติ Univariate analysis (Chi-square or t-test) พบว่า มี 8 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้า โดยแบ่งเป็นมีนัยสำคัญทางสถิติที่ p=<0.01 จำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ ประเภทโรงเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ภาวะวิตกกังวล ความเครียดจากการเรียนกวดวิชา ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัส covid-19 และปัจจัยที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ p=<0.05 จำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ มีบุคคลที่รู้สึกไว้วางใจมากที่สุดที่จะปรึกษาเมื่อมีปัญหาหรือไม่สบายใจ ความคาดหวังต่อตนเองในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย และรู้สึกเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางจิตสังคมต่างๆ กับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ด้วยสถิติ Univariate analysis (Chi-square or t-test)

ปัจจัย	Depressed		χ^2 / *t*	*p value*
	Not Depressed	Depressed		
	N (%) หรือ Mean±SD	N (%) หรือ Mean±SD		
ระดับชั้นที่เริ่มเรียนกวดวิชาครั้งแรกในชีวิต (n=108)			1.297	0.206
มัธยมต้น/มัธยมปลาย	27 (79.4)	7 (20.6)		
อนุบาล/ประถม	50 (67.6)	24 (32.4)		
ระยะเวลาเตรียมตัวเพื่อการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย (เดือน) (n=105)	15.41 ± 14.19	14.60 ± 9.62	0.287	0.775
ระยะเวลากวดวิชาเพื่อสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย (เดือน) (n=103)	13.90 ± 14.18	14.41 ± 14.72	-0.163	0.871
คณะที่วางแผนจะเลือกเป็นอันดับแรก (n=103)			0.196	0.658
Health Science/Physical Science/Techology	33 (68.8)	15 (31.3)		
Social Science/Humanity/Others	40 (72.7)	15 (27.3)		
มหาวิทยาลัยที่วางแผนจะเลือกเป็นอันดับแรก (n=109)			0.084	0.772
Top 5 Universities in 2024 rank	48 (71.6)	19 (28.4)		
Not top 5 Universities in 2024 rank	29 (69.0)	13 (31.0)		
มีสมาชิกในครอบครัวที่สอบติดคณะและมหาวิทยาลัยที่วางแผนไว้ (n=108)				1.000[a]
ไม่มี	72 (70.6)	30 (29.4)		
มี	4 (66.7)	2 (33.3)		
จำนวนวิชาที่กวดวิชา (n=109)	4.78 ± 2.92	5.06 ± 2.34	-0.487	0.627
จำนวนชั่วโมงที่เรียนกวดวิชาต่อสัปดาห์ (n=107)	12.05 ± 8.73	14.63 ± 11.81	-1.087	0.283
ความเครียดจากการเรียนกวดวิชา (n=108)	3.08 ± 0.88	3.78 ± 1.16	-3.083	0.003**
สถานภาพสมรสของบิดา-มารดา (n=109)				0.366[a]
อยู่ด้วยกัน/แยกกันอยู่ด้วยความจำเป็น	68 (72.3)	26 (27.7)		

ปัจจัย	Depressed		χ^2 / *t*	*p value*
	Not Depressed	Depressed		
	N (%) หรือ Mean±SD	N (%) หรือ Mean±SD		
แยกทาง/หย่า/เสียชีวิตคนหนึ่ง/เสียชีวิตทั้งคู่	9 (60.0)	6 (40.0)		
การรับรู้ปัญหาการเงินที่กระทบกับคุณภาพชีวิตและการศึกษา (n=108)			1.615	0.204
ไม่มีปัญหาการเงิน	48 (75.0)	16 (25.0)		
มีปัญหาการเงิน	28 (63.6)	16 (36.4)		
บุคคลที่รู้สึกไว้วางใจมากที่สุดที่จะปรึกษาเมื่อมีปัญหาหรือไม่สบายใจ (n=109)			5.830	0.016*
ผู้ปกครอง	46 (80.7)	11 (19.3)		
ไม่ใช่ผู้ปกครอง/ไม่มีบุคคลที่ไว้วางใจ	31 (59.6)	21 (40.4)		
บรรยากาศในครอบครัว (n=108)			3.469	0.063
รักและกลมเกลียวกันดี	48 (77.4)	14 (22.6)		
ต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจกัน/ทะเลาะกันบ่อยๆ/รักกันและทะเลาะกันบ้าง/เงียบเหงาไม่มีเวลาพบกัน/อื่นๆ	28 (60.9)	18 (39.1)		
รู้สึกเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน (n=109)			4.530	0.033*
เป็นที่ยอมรับอย่างมาก/ค่อนข้างเป็นที่ยอมรับ	57 (77.0)	17 (23.0)		
เป็นที่ยอมรับปานกลาง/ค่อนข้างไม่เป็นที่ยอมรับ/ไม่เป็นที่ยอมรับเลย	20 (57.1)	15 (42.9)		
การรับรู้ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อตนเองในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย (n=97)				0.538[a]
รับรู้ความคาดหวังต่ำ/ปานกลาง	61 (74.4)	21 (25.6)		
รับรู้ความคาดหวังสูง	10 (66.7)	5 (33.3)		

*p<0.05, **p<0.01, [a]Fisher's Exact Test

เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficiency) พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าทางบวก ได้แก่ ภาวะวิตกกังวล (p=<0.001, r=0.759) ความเครียดจากการเรียนกวดวิชา (p=<0.001, r=0.464) การรับรู้ปัญหาการเงินที่กระทบกับคุณภาพชีวิตและการศึกษา (p=0.016, r=0.231) ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัส covid-19 (p=0.018, r=0.228) ความคาดหวังต่อตนเองในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย (p=0.049, r=0.203) ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าทางลบ ได้แก่ ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง (p=<0.001, r=-0.700) รู้สึกเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน (p=<0.001, r=-0.395) ชั้นที่เริ่มเรียนกวดวิชาครั้งแรกในชีวิต (p=0.010, r=-0.258) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางจิตสังคมต่างๆ กับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficiency)

ปัจจัย	ภาวะซึมเศร้า	
	R	*p-value*
ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัส covid-19	0.228	0.018
ชั้นที่เริ่มเรียนกวดวิชาครั้งแรกในชีวิต	-0.258	0.010
ความเครียดจากการเรียนกวดวิชา	0.464	<0.001
การรับรู้ปัญหาการเงินที่กระทบกับคุณภาพชีวิตและการศึกษา	0.231	0.016
รู้สึกเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน	-0.395	<0.001
ความคาดหวังต่อตนเองในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย	0.203	0.049
ภาวะวิตกกังวล	0.759	<0.001
ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง	-0.700	<0.001

จากตารางที่ 4 เมื่อนำตัวแปรจากปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยต่างๆ ทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression Analysis) พบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความชุกของภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในสถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ความเครียดจากการเรียนกวดวิชาสามารถทำนายความชุกของภาวะซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเครียดจากการเรียนกวดวิชาในระดับเครียดมากและเครียดมากที่สุดจะมีโอกาสเกิดภาวะซึมเศร้า 6.451 เท่า เมื่อเทียบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับความเครียดจากการเรียนกวดวิชาต่ำกว่า (OR=6.451, p=0.008) และพบว่า ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สามารถ

ทำนายความชุกของภาวะซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองในระดับต่ำมีโอกาสเกิดภาวะซึมเศร้า 8.349 เท่า เมื่อเทียบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับความภาคภูมิใจในตนเองในระดับปานกลางถึงสูง (OR=8.349, p=0.009)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยทำนายภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ที่กำลังติวเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย โดยใช้สถิติถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression Analysis)

ปัจจัย	B	Adjusted OR	95% CI	*p-value*
ความเครียดจากการเรียนกวดวิชา	1.864	6.451	1.617 – 25.738	0.008
ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง	2.122	8.349	1.705 – 40.879	0.009

อภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ความชุกของภาวะซึมเศร้าในกลุ่มตัวอย่าง เมื่อใช้จุดตัดคะแนน > 22 นักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีภาวะซึมเศร้า โดยมีอัตราส่วน ร้อยละ 70.6 ในขณะที่นักเรียนที่มีภาวะซึมเศร้ามีอัตราส่วน ร้อยละ 29.4 มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุจิตรา อู่รัตนมณี และ สุภาวดี เลิศสำราญ (2560) ที่ศึกษาความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้าของนักเรียนวัยรุ่นที่เตรียมตัวสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 364 คน มีภาวะซึมเศร้าในระดับที่มีความสำคัญทางคลินิกสมควรแก่การได้รับวินิจฉัยเท่ากับ ร้อยละ 21.4 และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีปัจจัยที่สัมพันธ์ ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวเพื่อเตรียมตัวเข้าศึกษาต่อ รายได้ครอบครัวต่อเดือน และ ผลการเรียน แม้ปัจจัยเกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าจะมีความแตกต่างจากผลการวิจัยในครั้งนี้ แต่สามารถอธิบายได้จากความแตกต่างทางเศรษฐกิจ จากข้อมูลผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564) ครัวเรือนในจังหวัดสมุทรสงครามมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 24,964.12 บาท คิดเป็นน้อยกว่า 1.61 เท่า ของครอบครัวในกรุงเทพมหานครฯ ที่มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนอยู่ที่ 40,200.77 บาท ต่อเดือน ถึงแม้ว่ากรุงเทพมหานครฯ จะเป็นจังหวัดที่มีค่าครองชีพสูง อย่างไรก็ตามการที่กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาครั้งนี้สามารถเรียนกวดวิชาพิเศษและใช้เวลาส่วนในใจย่านเศรษฐกิจใจ กลางเมืองอย่างย่านสยามได้ย่อมเป็นผลมาจากการได้รับความสนับสนุนจากครอบครัวที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งเห็นได้จากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในการศึกษาครั้งนี้ไม่มีการรับรู้ปัญหาทางการเงินของครอบครัวที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการศึกษาของตน ร้อยละ 58.8 และเมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson’s Correlation Coefficiency) ทำให้พบว่า การรับรู้ปัญหาการเงินที่กระทบกับคุณภาพชีวิตและการศึกษา เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะซึมเศร้า (p=0.016, r=0.231) อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ณิชาภัทร รุจิรดาพร (2551) ซึ่งพบว่า ปัญหาการเงินในครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ

ภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและยังสามารถทำนายภาวะซึมเศร้าได้อีกด้วย ดังนั้นยิ่งครอบครัวสามารถในการสนับสนุนได้น้อยย่อมมีผลให้มีโอกาสเกิดภาวะซึมเศร้ามากขึ้น อย่างไรก็ตามแรงสนับสนุนที่มากเกินไปจากครอบครัวหรือจากผู้ปกครองอาจจะกลายเป็นดาบสองคมที่ส่งผลต่อวัยรุ่นได้เช่นกัน จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าความเครียดจากการเรียนกวดวิชามีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะซึมเศร้าอย่างที่นัยสำคัญทางสถิติ (p=<0.001, r=0.464) และยังสามารถทำนายภาวะซึมเศร้าในกลุ่มตัวอย่างได้อีกด้วย (OR=6.451, p=0.008) สอดคล้องกับการศึกษาของรัตนา มาฆะสวัสดิ์ (2564) ที่พบว่า ความเครียดในการเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และยังเป็นปัจจัยทำนายภาวะซึมเศร้าได้

ความสอดคล้องกับงานวิจัยทั้งสองงานก่อนหน้า 16,38 มีความสอดคล้องกันในมิติอื่นๆ ของแรงสนับสนุนจากครอบครัว ในกลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่กวดวิชาในย่านสยาม พบว่า การที่นักเรียนไม่มีบุคคลที่รู้สึกไว้วางใจที่จะปรึกษาเมื่อมีปัญหาหรือไม่สบายใจ หรือบุคคลดังกล่าวไม่ใช่ผู้ปกครองอย่างบิดาหรือมารดา เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p=0.016) ความสำคัญของปัจจัยนี้สามารถอธิบายได้จากพัฒนาการทางด้านร่างกายของวัยรุ่นอย่างพัฒนาการทางสมองของวัยรุ่นที่ถือว่ายังอยู่ในช่วงพัฒนาที่ยังไม่สมบูรณ์ สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex - PFC) เป็นบริเวณด้านหน้าสุดของสมอง มีหน้าที่รับผิดชอบการทำงานที่ซับซ้อนหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการประมวลผลและการตัดสินใจ (executive function) แรงจูงใจ (motivation) ความสนใจ (attention) การควบคุมแรงขับดันภายใน (regulation of internal drives) ต่างๆ โดยจัดเก็บ หรือแสดงออกเป็นพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม40 สมองส่วนหน้าจึงเป็นส่วนที่มีความสำคัญมากต่อการแก้ไขปัญหา การคิดเชิงเหตุผล การจัดการอารมณ์ การตัดสินใจ การวางแผน การควบคุมอารมณ์ และความจำระยะสั้น (working memory) อย่างไรก็ตามในช่วงวัยรุ่น สมองส่วนหน้า ยังคงอยู่ระหว่างการพัฒนาและจัดระเบียบโครงสร้าง (pruning and reorganization) ซึ่งดำเนินไปจนถึงช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ประมาณอายุราว 20 ปี40, 41 โดยเฉพาะส่วน ventromedial (vmPFC) ที่ตามพัฒนาการตามปกติ สมองส่วนนี้เป็นส่วนที่มีการพัฒนาเสร็จช้าที่สุด เมื่อเทียบกับสมองส่วนหลังๆ ที่จะพัฒนาเสร็จก่อน จึงเป็นเหตุที่วัยรุ่นอาจจะประเมินความเสี่ยงต่ำกว่าความเป็นจริง และตัดสินใจแบบกล้าได้กล้าเสียมากกว่าผู้ใหญ่40 ดังนั้นวัยรุ่นจึงจำเป็นต้องพึ่งพาและได้รับการชี้แนะและแรงสนับสนุนจากผู้ใหญ่อย่างผู้เลี้ยงดู Heinz Kohut (n.d, อ้างถึงในศิริไชย หงส์สงวนศรี และ นิดา ลิ้มสุวรรณ, 2558) ได้อธิบายถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรหรือความสัมพันธ์ของผู้เลี้ยงดูหลักว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการก่อร่างสร้างตัวและการคงอยู่ของความภาคภูมิใจในตนเอง (self-esteem) และความมั่นคงของตัวตน (self-cohesion) จากผลการศึกษาในครั้งนี้ที่พบว่า ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์ต่อภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p=<0.001, r=-0.700) และยังเป็นปัจจัยป้องกันภาวะซึมเศร้าได้อีกด้วย (OR=8.349, p=0.009) สอดคล้องกับงานวิจัยของ นวลจิรา จันระลักษณะ และคณะ (2558) ซึ่งพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง ความผูกพันในครอบครัว และความผูกพันใกล้ชิดกับเพื่อนเป็นปัจจัยที่สามารถทำนายภาวะซึมเศร้าในกลุ่มตัวอย่างได้ และปัจจัยการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยที่สามารถทำนายภาวะซึมเศร้าได้ดีที่สุด อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ รัตนา มาฆะสวัสดิ์ (2564) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับ

ภาวะซึมเศร้า ที่ระดับ $p<0.05$ มีสองปัจจัย ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง และสัมพันธภาพกับเพื่อน และปัจจัยที่สามารถทำนายภาวะซึมเศร้าในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง และสัมพันธภาพกับเพื่อน เช่นเดียวกันกับงานวิจัยก่อนหน้า38, 39, 42 ความรู้สึกเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน (peer acceptance) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับพัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่นทีเริ่มห่างตัวออกมาจากผู้เลี้ยงดู แล้วมีความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อนเป็นอย่างมาก เพื่อนกลายมาเป็นอิทธิพลในสังคมของวัยรุ่น แสดงให้เห็นจากพฤติกรรมเลียนแบบทำอะไรตามอย่างที่เพื่อนทำ เชื่อเพื่อน ไม่กล้าปฏิเสธเพื่อน โดยจะเริ่มเห็นได้ชัดในช่วงวัยรุ่นตอนกลางที่จะให้ความสำคัญกับเพื่อนหรือคนรักมากขึ้น40 ที่น่าสนใจคือปัจจัยผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัส covid-19 ที่เมื่อใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficiency) พบว่ามีความสัมพันธ์ต่อทั้งภาวะซึมเศร้าและภาวะวิตกกังวล สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pungpapong & Kalayasiri, (2021)43 ที่ศึกษาภาวะซึมเศร้า ภาวะวิตกกังวล และระดับความเครียด ระหว่างช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งมีความสอดคล้องกันดังนี้ ความเครียด ภาวะวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 มีความสัมพันธ์กัน เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ ณัฏฐิณี สังขวรรณ และ อัจฉรา ปุราคม (2566) ซึ่งพบว่า นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายกับการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ที่เป็นระยะเวลานาน รู้สึกโดดเดี่ยว เครียดมากขึ้น ไม่มีความสุข ท้อแท้ รู้สึกเสียโอกาสทางการศึกษา ทั้งในการเรียน การสอบ และการเตรียมตัวสำหรับการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย นักเรียนบางคนเกิดภาวะซึมเศร้าและรู้สึกหมดหวังในการสร้างผลงานให้กับตนเอง

สรุป

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าและภาวะวิตกกังวลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังเตรียมสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ณ สถาบันกวดวิชาย่านสยาม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ความชุกของภาวะซึมเศร้าอยู่ในระดับสูง โดยคิดเป็นร้อยละ 29.4 ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาด้านสุขภาพจิตที่มีความสำคัญและจำเป็นต้องได้รับการดูแลอย่างเร่งด่วนในกลุ่มนักเรียนที่อยู่ในช่วงวัยเปลี่ยนผ่านทางการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายด้าน ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ ดังนี้ การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะซึมเศร้าในบริบทของนักเรียนมัธยมปลายที่เรียนกวดวิชา งานวิจัยนี้ได้เพิ่มเติมข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสุขภาพจิตในกลุ่มนักเรียนที่อยู่ในช่วงเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มประสบปัญหาความเครียดและภาวะซึมเศร้าสูง โดยเฉพาะในบริบทของการเรียนกวดวิชาอย่างเข้มข้นที่มีการแข่งขันสูงในสังคมไทย การระบุปัจจัยเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิเคราะห์พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับภาวะซึมเศร้าได้แก่ ภาวะวิตกกังวล ความเครียดจากการเรียนกวดวิชา การรับรู้ปัญหาทางการเงิน ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และความคาดหวังต่อ

ตนเองในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในขณะที่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ ความภาคภูมิใจในตนเอง การได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน และช่วงเวลาที่เริ่มเรียนกวดวิชาครั้งแรก ปัจจัยที่สามารถทำนายภาวะซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ความเครียดจากการเรียนกวดวิชา และความภาคภูมิใจในตนเอง แนวทางในการพัฒนามาตรการคัดกรองและการดูแลสุขภาพจิตนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ข้อมูลจากการศึกษาสามารถนำไปพัฒนาเครื่องมือหรือแบบประเมินสุขภาพจิตที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนที่เรียนกวดวิชา เพื่อคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และให้การช่วยเหลือได้อย่างตรงจุด ทั้งในด้านจิตสังคมและการให้คำปรึกษาในระดับโรงเรียนหรือสถาบันกวดวิชา การส่งเสริมปัจจัยเชิงบวกเพื่อป้องกันภาวะซึมเศร้า การตระหนักถึงความสำคัญของปัจจัยป้องกัน เช่น ความภาคภูมิใจในตนเอง ความรู้สึกเป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน และการมีแหล่งพึ่งพาทางอารมณ์ที่ไว้ใจได้ ช่วยให้สามารถออกแบบกิจกรรมหรือโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพจิตได้อย่างเหมาะสม เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การส่งเสริมทักษะการรับมือกับความเครียด และการพัฒนาทักษะการคิดเชิงบวกในนักเรียน ข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาและสุขภาพจิตของเยาวชน ข้อค้นพบจากงานวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการกำหนดนโยบายหรือการออกแบบแนวทางการดำเนินงานด้านสุขภาพจิตในสถานศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนที่อยู่ในช่วงเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทั้งในเชิงวิชาการและด้านจิตใจ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาทางสุขภาพจิตในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป การศึกษาครั้งนี้ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเข้าใจปัญหาภาวะซึมเศร้าในกลุ่มนักเรียนที่เรียนกวดวิชา รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการ การปฏิบัติ และการกำหนดนโยบายระดับระบบ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีให้กับเยาวชนในระบบการศึกษาของไทยอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ควรส่งเสริมความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง โดยเฉพาะในบทบาทของ “ผู้เลี้ยงดูที่ไว้วางใจได้” เพื่อสร้างความผูกพันทางอารมณ์ (secure bonding) ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมและพัฒนาการด้านจิตใจของนักเรียนในระยะยาว

2. ด้านการสนับสนุนทางสังคมโรงเรียนควรจัดให้มีช่องทางหรือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พูดคุย ปรึกษา หรือระบายความรู้สึกกับบุคลากรที่มีความไว้วางใจ เช่น ครูแนะแนว นักจิตวิทยา หรือรุ่นพี่ที่มีประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้าง “เครือข่ายการสนับสนุนทางสังคม” (social support system)

3. ด้านการส่งเสริมทักษะชีวิตและทักษะทางสังคม ควรมีการจัดกิจกรรมหรือหลักสูตรที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem) การเข้าใจและจัดการอารมณ์ (emotional regulation) และทักษะการเข้าสังคม (social skills) ให้กับนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความสามารถในการรับมือกับความกดดัน โดยเฉพาะช่วงเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย

4. ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและโรงเรียน ผู้ปกครองควรมีบทบาทในการสนับสนุนด้านจิตใจ ไม่เพียงแค่ด้านวิชาการ โดยให้ความสำคัญกับสุขภาวะทางอารมณ์ของลูก โรงเรียนควรจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครอง เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเป็น “พื้นที่ปลอดภัย” ทางจิตใจให้กับบุตรหลาน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายมากขึ้น เช่น นักเรียนในเขตเมืองและชนบท หรือจากภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยด้านวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และรูปแบบการเลี้ยงดู

2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความผูกพันกับผู้ปกครอง กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือภาวะความเครียดก่อนสอบ

3. ใช้เครื่องมือวิจัยเชิงลึก เช่น การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) หรือการสังเกตพฤติกรรม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้านจิตวิทยาและอารมณ์ในเชิงลึก

4. พัฒนาและทดสอบโปรแกรมหรือกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างความผูกพันในครอบครัว และทักษะการรับมือความเครียดของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2546). *คู่มือส่งเสริมสุขภาพจิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สำหรับครู (8, Ed.).* สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

กรมสุขภาพจิต. (2563). *รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต ปีงบประมาณ 2563.* บ. ล. จำกัด.

กีรติ ผลิรัตน์. (2557). *ความเครียดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร*. ที่เรียนกวดวิชาเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา [จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

ชุติมา หรุ่มเรืองวงษ์. (2564). *ประเด็นทางจิตเวชศาสตร์ในเพศหญิง.* ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และ คณะทำงานรายงานสุขภาพคนไทย. (2564). *โควิด-19 กับสุขภาพจิตคนไทย (ตอนที่ 1). ส.* (Thaihealthreport).

ศิวพงศ์ ธีรอำพน. (2547). *การกวดวิชากับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ (กรุงเทพโพลล์). (2557). *ชีวิตเด็ก ม.ปลาย สู่รั้วมหาวิทยาลัย.*

สมาคมที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย. (2566). *เอกสารคู่มือสำหรับผู้สมัคร.*

สมภพ เรืองตระกูล. (2543). *โรคซึมเศร้าและการฆ่าตัวตาย.* โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (PISA THAILAND). (2560). *จุดอ่อนในระบบการศึกษาไทย.* Focus in PISA, 19(2017).

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2565). *สุขภาพคนไทย 2565:* ครอบครัวไทยในวิกฤตโควิด-19. บ. อ. จ. (มหาชน).

ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย. (2566). *สถิติการสมัครรอบที่ 3 Admission.*

ธันวรุจน์ บูรณสุขสกุล. (2564). *ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และโรคซึมเศร้า.* หาหมอ (Haamor).

นวลจิรา จันระลักษณะ, ทัศนา ทวีคูณ, โสภิณ แสงอ่อน. (2558). ปัจจัยทำนายภาวะซึมเศร้าในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต,* 29(2), 128–143.

ณัฏฐิณี สังขวรรณ, อัจฉรา ปุราคม. (2566). ภาวะสุขภาพจิตและผลกระทบด้านจิตใจของนักเรียน ครู และผู้ปกครองจากการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรน่า 2019 (COVID-19). *วารสารศาสตร์การศึกษาและการพัฒนามนุษย์,* 7(1), 167–182.

ณิชาภัทร รุจิรดาพร. (2551). *ภาวะซึมเศร้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปัญญภรณ์ ธนกรนุวัฒน์. (2565). ความเครียดของกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยปี 2566 (TCAS 66). *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร,* 5(4), 52-59.

พันธุ์นภา กิตติรัตนไพบูลย์, นพพร ตันติรังสี, วรวรรณ จุฑา, อธิบ ตันอารีย์, ปทานนท์ ขวัญสนิท, สาวิตรี อัษณางค์กรชัย, และคณะ. (2560). *รายงานการศึกษาเรื่อง ความชุกของโรคจิตเวชและปัญหาสุขภาพจิต: การสำรวจระบาดวิทยาสุขภาพจิตของคนไทยระดับชาติ ปี พ.ศ. 2556*. ห. วนิดาการพิมพ์.

พี่มิ้นท์ (Dek-D). (2566). *มาแล้ว! สถิติผู้สมัคร Admission TCAS66 ปีนี้สมัครมากสุดในรอบ 3 ปี.*

พี่แนนนี่ (Dek-D). (2566). *เปิดสถิติ! นิเทศศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ คว้าแชมป์ "ผู้สมัครมากที่สุด" ในรอบ Admission66.*

ราชวิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย, ชมรมจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่นแห่งประเทศไทย, สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต. (2561). *คู่มือปฏิบัติการดูแลวัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้า: สำหรับบุคลากรสาธารณสุขและบุคลากรทางการศึกษา ตามแนวทางการดูแลวัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้า.* บริษัท บียอนด์ พับลิสชาง จำกัด.

รัตนา มาฆะสวัสดิ์. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะซึมเศร้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดปทุมธานี. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9: *วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม,* 15(38), 528–540.

รัตนา สายพานิชย์, ธนิดา หิรัญเทพ. (2558). *โรควิตกกังวล. In มาโนช หล่อตระกูล, และ ปราโมทย์ สุคนิชย์ (Ed.), จิตเวชศาสตร์รามาธิบดี (4 ed.).* ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาล.

วารุณี จิวหลง, ปนัทดา เผือกพันธ์, สำเริง จันทรสุวรรณ. (2544). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาสุขภาพจิตของวัยรุ่นในสถานศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิจัย มข, 1(1),* 55-62.

วันเพ็ญ บุญประกอบ. (2545). *พัฒนาบุคลิกภาพของเด็กและวัยรุ่น. In วินัดดา ปิยะศิลป์, และ พนม เกตุมาน (Ed.), ตำราจิตเวชเด็กและวัยรุ่น (pp. 1-31).* บริษัท บียอนด์ เอ็นเทอร์ไพรซ์.

สุกิตรา อู่รัตนมณี, สุภาวดี เลิศสำราญ. (2560). ความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้า ของนักเรียนวัยรุ่นที่เตรียมตัวสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย. *วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต,* 31(2), 78–94.

ทินกร วงศ์ปการันย์, ณหทัย วงศ์ปการันย์. (2554). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบวัด ความภาคภูมิใจในตนเองของโรเซนเบิร์ก การศึกษาในนักศึกษาไทย. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 56(1), 59–70.

อุมาพร ตรังคสมบัติ, วชิระ ลาภบุญทรัพย์, ปิยลัมพร หะวานนท์. (2540). การใช้ CES-D ในการคัดกรอง ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 42(1), 2–13.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน.*

Blazer, C. (2010). *Student Stress.* Information capsule Research Services, 1006, 1–18.

Clark, D. B., Smith, M. G., Neighbors, B. D., Skerlec, L. M., & Randall, J. (1994). *Anxiety disorders in adolescence: Characteristics, prevalence, and comorbidities.* Clinical Psychology Review, 14(2), 113-137.

Giedd, J. (2015). *The amazing teen brain.* Scientific American, 312(6), 32-37

Nock, M. K., Hwang, I., Sampson, N. A., & Kessler, R. C. (2010). *Mental disorders, comorbidity and suicidal behavior: results from the National Comorbidity Survey Replication*. Mol Psychiatry, 15(8), 868-876.

Pitchaya Taecholarn. (2564). *ครูแนะแนวหน้าที่ที่โรงเรียนต้องมีให้อุ่นใจแม้(อาจ)ไม่ช่วยให้เด็กไทยได้รู้จักตัวเอง.* นิสิตนักศึกษา (nisitjournal). Retrieved 20 มิถุนายน 2567.

Pungpapong, G., & Kalayasiri, R. (2022). Depression and Anxiety Plus Levels of Stress among Secondary School Students during the COVID-19 Lockdown: An Online CrossSectional Survey. *Journal of Health Science and Medical Research,* 40(2), 157–171.

Tinakon, W., & Nahathai, W. (2012). *A Comparison of Reliability and Construct Validity between the Original and Revised Versions of the Rosenberg Self-Esteem Scale.* Psychiatry Investig, 9(1), 54-58.

Unirank. (2024). *Ranking of Thai Universities.*

World Health Organization. (2021). *Mental health of adolescents.*

World Health Organization. (2023). *Suicide.*

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Study of Risk Behaviors in Substance Use among Vocational Certificate Students in an Educational Institution in the Peri-Urban Area

การศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ของสถานศึกษาแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดปริมณฑล

Napat Thanasap [1*], & Jomdet Trimek[2]

ณภัทร ฐานาทรัพย์[1*], & จอมเดช ตรีเมฆ[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Napat Thanasap *
ณภัทร ฐานาทรัพย์
College of Leadership and Social Innovation, RangsitUniversity, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Mookthanasap@gmail.com

2. Jomdet Trimek
จอมเดช ตรีเมฆ
College of Leadership and Social Innovation, RangsitUniversity, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: jomdet.t@rsu.ac.th

คำสำคัญ:
พฤติกรรมเสี่ยง, สารเสพติด, นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ

Keywords:
Risky Behavior, Addictive Substances, Vocational Education Students

Article history:
Received: 10/06/2025
Revised: 14/07/2025
Accepted: 20/08/2025
Available online: 24/08/2025

How to Cite:
Thanasap, N. &. Trimek, J. (2025). A Study of Risk Behaviors in Substance Use among Vocational Certificate Students in an Educational Institution in the Peri-Urban Area. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 383-400.

ABSTRACT

This research aimed to investigate the causes of risk behaviors related to substance use among vocational certificate (Por Wor Chor) students in an educational institution located in a peri-urban area. Another objective was to synthesize relevant theoretical concepts and formulate comprehensive strategies for prevention and intervention. This study adopted a qualitative research design, utilizing in-depth interviews as the primary method for data collection. The key informants included 11 third-year students in the academic year 2025 and 4 educational personnel totaling 15 participants. Empirical data were obtained via in-depth interviews and subsequently analyzed using content analysis. The research findings revealed the following guidelines for preventing and addressing substance use risk behaviors among vocational students: 1) educational institutions should establish an anti-drug policy; 2) provide ongoing education on the dangers and legal aspects of drug use to students personnel parents and the community; 3) organize awareness-raising activities on designated awareness days complemented by the integration of substance use education into the curriculum; 4) develop a student support system that includes risk group identification regular urine drug testing at least once a year and home visits; 5) encourage teachers and parents to closely observe and support students' behavior; 6) collaborate with law enforcement experts and community leaders to prevent student involvement in harmful social behaviors; and 7) maintain a clean safe and orderly school environment conducive to learning. The study highlights that a comprehensive and collaborative approach involving schools, families, and communities is essential for effectively preventing and mitigating substance use among vocational students.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในสถานศึกษาแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดปริมณฑล รวมถึงการสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้อง และเสนอแนะแนวทางป้องกันและแก้ไข เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ นักเรียนชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 11 ราย และบุคลากรของสถานศึกษา 4 ราย รวม 15 ราย ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่าแนวทางป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนระดับ ปวช. ดังนี้ (1) สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายด้านยาเสพติดอย่างชัดเจน (2) ให้ความรู้เรื่องโทษและพิษของยาเสพติด ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แก่นักเรียน บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนอย่างต่อเนื่อง (3) จัดกิจกรรมรณรงค์ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปะ และนิทรรศการในวันสำคัญ พร้อมสอดแทรกความรู้ในบทเรียน (4) จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ การจำแนกกลุ่มเสี่ยง ตรวจปัสสาวะอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และเยี่ยมบ้าน (5) ครูและผู้ปกครองควรใกล้ชิดสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน (6) ร่วมมือกับตำรวจ วิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ และผู้นำชุมชนในการป้องกันการมั่วสุม อบายมุข และ (7) สถานศึกษาควรจัดสภาพแวดล้อมให้สะอาด ปลอดภัย และเหมาะสมต่อการเรียนรู้ จากผลการวิจัย พบแนวทางป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับ ปวช. ได้แก่ การกำหนดนโยบายด้านยาเสพติดในสถานศึกษาอย่างชัดเจน ให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของยาเสพติดแก่ทุกภาคส่วน จัดกิจกรรมรณรงค์และสอดแทรกเนื้อหาในบทเรียน จัดระบบดูแลนักเรียนโดยจำแนกกลุ่มเสี่ยง ตรวจปัสสาวะและออกเยี่ยมบ้าน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และหน่วยงานภายนอก เช่น ตำรวจหรือผู้นำชุมชน และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ปลอดภัย สะอาด และเหมาะสมต่อการเรียนรู้

บทนำ

ปัญหายาเสพติดนับเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญทางสังคมที่มีความรุนแรงและซับซ้อนในระดับโลก แม้ว่าหลายประเทศจะได้ดำเนินมาตรการและนโยบายต่าง ๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขมาอย่างต่อเนื่อง แต่สถานการณ์การใช้ยาเสพติดยังคงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ซึ่งถือเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเปราะบางและมีความเสี่ยงสูงในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด จากรายงาน World Drug Report 2022 โดยสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) ระบุว่า ในปี พ.ศ. 2563 มีประชากรทั่วโลกในช่วงอายุ 15–64 ปี ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติดมากกว่า 284 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 26 เมื่อเทียบกับช่วงสิบปีก่อน ทั้งยังพบว่าแนวโน้มการใช้ยาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แม้ว่าการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) จะส่งผลให้การลักลอบขนส่งยาเสพติดถูกจำกัดจากมาตรการควบคุมพื้นที่และชายแดน แต่กลุ่มเครือข่ายค้ายาเสพติดกลับสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการ เช่น การลำเลียงผ่านเส้นทางธรรมชาติ ระบบขนส่งพัสดุ และการซื้อขายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นตลาดหลักของยาเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีน จากรายงานของ UNODC (2022) เรื่อง Synthetic Drugs in East and Southeast Asia พบว่า พื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างมีแนวโน้มการจับกุมยาเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2564 มีการจับกุมสูงถึง 171.5 ตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 89 ของการจับกุมยาเสพติดทั้งหมดในภูมิภาค ซึ่งสะท้อนถึงระดับความรุนแรงของสถานการณ์ดังกล่าว ในบริบทของประเทศไทย พบว่าพื้นที่ชายแดน เช่น จังหวัดเชียงราย พะเยา เลย หนองคาย และมุกดาหาร เป็นจุดเสี่ยงที่กลุ่มค้ายาใช้เป็นเส้นทางลำเลียงเข้าสู่ประเทศ ขณะเดียวกัน สื่อสังคมออนไลน์ยังกลายเป็นช่องทางหลักในการจำหน่ายยาเสพติดในลักษณะค้าปลีก ซึ่งส่งผลให้เยาวชนสามารถเข้าถึงยาเสพติดได้ง่ายยิ่งขึ้น รายงานของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2565) ระบุว่ามีการจับกุมคดียาเสพติดจำนวน 337,186 คดี โดยยาบ้าเป็นสารเสพติดที่มีการใช้แพร่หลายมากที่สุด ข้อมูลจากกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนยังชี้ให้เห็นว่า เยาวชนกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดสูงถึงร้อยละ 40.07 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหานี้ย่อมส่งผลกระทบต่อกลุ่มเยาวชนในระดับที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและจริงจัง

ในสถานการณ์ปัจจุบัน เยาวชนอายุระหว่าง 14–18 ปี มีแนวโน้มกระทำความผิดเพิ่มขึ้น โดยมีปัจจัยจากการเปิดรับสื่อในหลากหลายรูปแบบ ทั้งโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ สภาวะทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเข้าสู่ “สังคมเดี่ยว” และความห่างเหินในครอบครัว ทำให้เยาวชนจำนวนหนึ่งขาดที่พึ่งพาทางจิตใจและขาดแนวทางในการแยกแยะสิ่งที่เหมาะสมกับสิ่งที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ ประเทศไทยยังเผชิญกับความท้าทายด้านโครงสร้างประชากรจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มรูปแบบภายในปี พ.ศ. 2588 ส่งผลให้อัตราการพึ่งพิงของผู้สูงวัยเพิ่มสูงขึ้นเกินกว่าร้อยละ 50 อันจะเป็นภาระต่อวัยแรงงานในอนาคต ดังนั้น การพัฒนาเยาวชนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจึงเป็นภารกิจเร่งด่วนที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี วิสัยทัศน์อาเซียน 2568 และเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ ในระดับสถานศึกษา วิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีการพัฒนาและขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว มีแหล่งชุมชน นิคมอุตสาหกรรม ตลาด และสถานศึกษาหลายแห่งใกล้เคียง ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานและขยายตัวของที่อยู่อาศัย แต่ในขณะเดียวกัน สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเดินทางและการขนส่งก็อาจเอื้อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและการลักลอบพักยาเสพติด ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกลุ่มนักเรียน นักศึกษา โดยเฉพาะในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ที่อยู่ในวัยรุ่นตอนต้นถึงกลาง ซึ่งมีแนวโน้มเปิดรับอิทธิพลภายนอกได้ง่าย

แม้ว่าจะมีงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดในภาพรวมจำนวนมาก ทั้งในระดับประเทศและภูมิภาค แต่ยังพบช่องว่างสำคัญขององค์ความรู้ ดังนี้

1. ขาดงานวิจัยที่ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับ พฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้ยาเสพติดของนักเรียนระดับ ปวช. โดยเฉพาะในสถาบันการอาชีวศึกษาในเขตเมือง

2. ยังไม่มีการ วิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การใช้สื่อดิจิทัล ความสัมพันธ์ในครอบครัว และความกดดันด้านเศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของเยาวชน

3. ขาดการพัฒนา แนวทางการป้องกันปัญหายาเสพติดที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ซึ่งมีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน

4. ยังไม่มีการบูรณาการข้อมูลจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างแนวทางการป้องกันและส่งเสริมคุณธรรมในกลุ่มเยาวชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้ยาเสพติดในกลุ่มนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ของวิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่นำไปสู่การจัดทำแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและชุมชนโดยรอบ ทั้งในเชิงนโยบาย การบริหารจัดการ และกิจกรรมเชิงป้องกันในระดับปฏิบัติการ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior Theory)

การศึกษาพฤติกรรมเบี่ยงเบนในกลุ่มเยาวชน โดยเฉพาะพฤติกรรมการใช้สารเสพติดหรือการมีพฤติกรรมที่ขัดกับบรรทัดฐานของสังคม ได้รับความสนใจจากนักสังคมวิทยาอย่างต่อเนื่อง หนึ่งในทฤษฎีที่ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวคือ ทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior Theory) ซึ่งมีจุดเน้นสำคัญว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่ได้เกิดขึ้นลำพังจากตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นผลจากกระบวนการทางสังคม โดยเฉพาะจากการตีตรา การปฏิสัมพันธ์ และอิทธิพลของกลุ่ม Howard Becker (1963) ได้นำเสนอแนวคิด “Labeling Theory” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยอธิบายว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคมผ่านกระบวนการตีตรา (labeling) เมื่อบุคคลถูกสังคมตีตราว่าเป็น "ผู้เบี่ยงเบน" เขาหรือเธอก็มีแนวโน้มที่จะดำเนินชีวิตตามภาพลักษณ์นั้น ตัวอย่างเช่น เยาวชนที่ถูกจับได้ว่าใช้ยาเสพติด อาจถูกตีตราโดยครอบครัว โรงเรียน หรือชุมชน ทำให้สูญเสียโอกาสในชีวิต และหันกลับไปหากลุ่มเพื่อนที่ยอมรับพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งเป็นการตอกย้ำพฤติกรรมเบี่ยงเบนให้ฝังแน่นยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน Edwin Lemert (1951) ได้แยกความหมายของพฤติกรรมเบี่ยงเบนออกเป็นสองประเภท คือ

1. Primary Deviance (พฤติกรรมเบี่ยงเบนปฐมภูมิ) ซึ่งหมายถึงการกระทำที่เบี่ยงเบนเล็กน้อย ไม่ถูกตีตรา และผู้กระทำยังไม่เห็นตนเองเป็นผู้เบี่ยงเบน

2. Secondary Deviance (พฤติกรรมเบี่ยงเบนทุติยภูมิ) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลถูกตีตราแล้วนำการตีตรานั้นมาสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง ส่งผลให้เข้าสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนอย่างถาวร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายชิ้นพบว่า ปัจจัยทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ Williams & McShane (2018) ระบุว่าการมีเพื่อนกลุ่มที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น การใช้สารเสพติด การลักทรัพย์ หรือการใช้ความรุนแรง มีผลกระทบอย่างมากต่อการรับพฤติกรรมนั้น ๆ ของเยาวชน นอกจากนี้ ความรู้สึกถูกกีดกันหรือไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมหลัก (mainstream society) ยังทำให้เยาวชนหันไปหาชุมชนทางเลือก (alternative communities) ซึ่งอาจส่งเสริมพฤติกรรมเบี่ยงเบนให้คงอยู่และแพร่กระจายต่อไป เช่นเดียวกับข้อค้นพบของ Agnew (1992) ผ่านทฤษฎีความเครียดเชิงสังคม (General Strain Theory) ที่กล่าวว่า ความเครียดจากการถูกปฏิเสธหรือขาดโอกาสในสังคมสามารถกระตุ้นให้บุคคลเลือกพฤติกรรมที่ขัดต่อบรรทัดฐานเพื่อเป็นทางออก

จากการทบทวนทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายในบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นผลพวงของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ในสังคม โดยเฉพาะการตีตรา การขาดโอกาส และการยอมรับในกลุ่มเพื่อนหรือชุมชนที่ไม่ยึดถือบรรทัดฐานทางสังคมหลัก

ทฤษฎีแรงจูงใจและแรงกดดันทางสังคม (Social Learning Theory)

อีกหนึ่งแนวคิดสำคัญที่สามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมการใช้สารเสพติดในกลุ่มเยาวชนได้อย่างชัดเจน คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Albert Bandura (1977) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมของมนุษย์จำนวนมากเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ผ่านการสังเกต (observational learning) และการเลียนแบบ (imitation) โดยเฉพาะจากบุคคลต้นแบบ (models) ที่อยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น เพื่อน ครอบครัว หรือบุคคลที่มีอิทธิพลในกลุ่มสังคม Bandura อธิบายว่า มนุษย์ไม่ได้เรียนรู้พฤติกรรมเพียงจากการลองผิดลองถูก แต่ยังสามารถเรียนรู้จากการเห็นผู้อื่นกระทำและสังเกตผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น หากผลลัพธ์นั้นเป็นไปในทางบวก เช่น การได้รับการยอมรับหรือความสนใจจากกลุ่มเพื่อน บุคคลก็มีแนวโน้มจะเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ในบริบทของการใช้สารเสพติด หากเยาวชนอยู่ในกลุ่มที่มีสมาชิกใช้สารเสพติดเป็นปกติ และพบว่าไม่มีผลกระทบในทางลบหรือกลับได้รับความนิยม ได้รับการยอมรับ เยาวชนเหล่านั้นก็อาจได้รับแรงจูงใจให้เลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าว โดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงที่บุคคลต้องการการยอมรับทางสังคม และยังไม่มีความสามารถเต็มที่ในการประเมินผลกระทบระยะยาวของการกระทำ Akers (1998) ได้นำทฤษฎีของ Bandura มาขยายต่อในรูปแบบของ Social Learning Theory of Deviance โดยเน้นว่า การเรียนรู้พฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น การใช้ยาเสพติด เกิดขึ้นผ่าน 4 กระบวนการหลัก ได้แก่

1) Differential Association (การคบค้าสมาคมกับผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน)
2) Definitions (ทัศนคติที่สนับสนุนพฤติกรรมเบี่ยงเบน)
3) Differential Reinforcement (การเสริมแรงทางบวกหรือลบจากพฤติกรรมเบี่ยงเบน)
4) Imitation (การเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น)

จากการศึกษาโดย Chapple, Hope, & Whiteford (2005) พบว่า เยาวชนที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ใช้สารเสพติด มีแนวโน้มสูงกว่าที่จะทดลองใช้สารเสพติดตาม แม้ว่าจะไม่ได้มีเจตนาเบื้องต้นที่ต้องการใช้ก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura และ Akers ที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในการส่งเสริมพฤติกรรมเบี่ยงเบน

ดังนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจึงสามารถนำมาใช้อธิบายการเกิดพฤติกรรมใช้สารเสพติดในเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของบริบททางสังคม แรงจูงใจจากกลุ่มเพื่อน และการได้รับแบบอย่างที่ไม่เหมาะสม ซึ่งหากไม่มีการสอดส่องหรือการให้ข้อมูลที่ถูกต้องจากครอบครัวและสังคม อาจส่งผลให้พฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้นฝังแน่นและขยายตัวต่อไปในกลุ่มเยาวชน

ทฤษฎีพฤติกรรมสุขภาพของ Pender (Health Promotion Model)

ทฤษฎีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของนักเรียน โดยเฉพาะพฤติกรรมการใช้สารเสพติดได้อย่างครอบคลุม คือ ทฤษฎีพฤติกรรมสุขภาพของ Pender (Health Promotion Model – HPM) ซึ่งพัฒนาโดย Nola J. Pender นักวิชาการด้านการพยาบาลและสุขภาพ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก มากกว่าการป้องกันโรคเพียงอย่างเดียว Pender (1996) เสนอว่า พฤติกรรมสุขภาพของบุคคลได้รับอิทธิพลจากทั้ง ปัจจัยภายใน และ ปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกหรือหลีกเลี่ยงพฤติกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะพฤติกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาพในระยะยาว เช่น การใช้สารเสพติด

1. ปัจจัยภายใน (Personal Factors) ได้แก่ ความรู้ ทัศนคติ การรับรู้เกี่ยวกับประโยชน์และอุปสรรคของพฤติกรรมสุขภาพ เช่น ถ้านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับอันตรายของสารเสพติด และมีทัศนคติในแง่ลบต่อการใช้สารเสพติด ก็มีแนวโน้มจะหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงได้

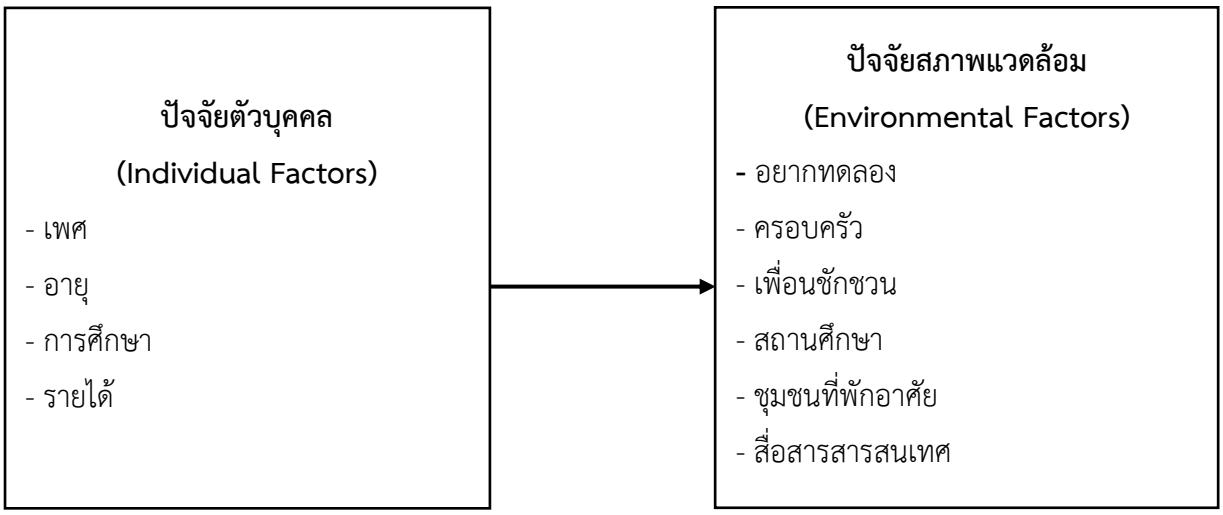
2. ปัจจัยภายนอก (Interpersonal and Environmental Influences) เช่น อิทธิพลจากครอบครัว กลุ่มเพื่อน สื่อสังคม หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว หากนักเรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการใช้สารเสพติดเป็นเรื่องปกติ หรือมีเพื่อนสนิทที่ใช้สารเสพติด ก็อาจเกิดแรงกดดันทางสังคม (peer pressure) ให้ทำตาม แม้จะมีความรู้ว่าพฤติกรรมนั้นไม่เหมาะสมก็ตาม

นอกจากนี้ โมเดลของ Pender ยังเน้นถึง “ความสามารถในการควบคุมตนเอง” (self-efficacy) และ “ความตั้งใจในการกระทำ” (behavioral intention) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ กล่าวคือ ถ้าบุคคลเชื่อว่าตนเองสามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงได้ และมีเป้าหมายชัดเจนในการดูแลสุขภาพ ก็จะมีโอกาสลดความเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดได้อย่างมีนัยสำคัญ จากงานวิจัยของ Srof & Velsor-Friedrich (2006) ซึ่งใช้ HPM ในการศึกษาพฤติกรรมสุขภาพในกลุ่มวัยรุ่น พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ความรู้ และอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน มีผลต่อการเลือกพฤติกรรมทั้งเชิงบวกและลบของวัยรุ่นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้สารเสพติด นอกจากนี้ งานวิจัยของ Pender et al. (2011) ยังชี้ว่า การออกแบบโปรแกรมการ

ส่งเสริมสุขภาพสำหรับวัยรุ่น ควรพิจารณาทั้งด้านความเชื่อส่วนบุคคล การรับรู้ตนเอง และสภาพแวดล้อมทางสังคมควบคู่กัน จึงจะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป Health Promotion Model ของ Pender เป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์และเข้าใจพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของนักเรียนได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งในแง่ของปัจจัยที่ส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวก และปัจจัยที่นำไปสู่ความเสี่ยง ซึ่งสามารถนำไปใช้วางแผนการป้องกันเชิงระบบในระดับโรงเรียนหรือชุมชนได้อย่างเหมาะสม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผลภาพที1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ของสถานศึกษาแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดปริมณฑล
2. เพื่อสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ของสถานศึกษาแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดปริมณฑล
3. เพื่อเสนอแนวทางป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ของสถานศึกษาแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดปริมณฑล

สมมติฐานการวิจัย

พฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยภายในครอบครัว ปัจจัยทางสังคม การดูแลภายในสถานศึกษา และสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยแนวทางในการป้องกันและแก้ไขที่มีประสิทธิภาพควรเป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผ่านการให้ความรู้ การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ และการติดตามดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นวิธีหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

ประเภทของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรม เสียงสะท้อน ประสบการณ์ และบริบททางสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ปีที่ 1–3 และบุคลากรในวิทยาลัยที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่

1. กลุ่มนักเรียน จำนวน 9 คน อายุระหว่าง 15–18 ปี จาก 9 แผนกวิชา ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด โดยพิจารณาจากข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา อิงจากข้อมูลด้านผลการเรียน การเข้าเรียน ความประพฤติ การเข้าร่วมกิจกรรม และข้อมูลพื้นฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. กลุ่มบุคลากร จำนวน 4 คน ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษา เจ้าหน้าที่งานปกครอง หัวหน้างานกิจกรรม และหัวหน้าสถานศึกษา

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยเน้นการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนี้ ยังมีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลบางรายเพิ่มเติมจากการแนะนำของเพื่อนในกลุ่ม (Snowball Technique)

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2) การสังเกต (Observation)

3) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

กระบวนการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเข้าสู่พื้นที่วิจัย โดยเริ่มต้นจากการสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียน พูดคุยเบื้องต้นเพื่อสอบถามข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรม ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในลำดับถัดไปตามแนวคำถามที่ออกแบบไว้, มีการสังเกตพฤติกรรม ข้อสังเกตในระหว่างการสัมภาษณ์ และบริบทแวดล้อมอื่น ๆ และ ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาหัวข้อ แก่นสาระ และรูปแบบเชิงแนวคิดที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดกลุ่มข้อมูล แยกประเภท ประมวลผล และสังเคราะห์สาระสำคัญอย่างเป็นระบบ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

สาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) กรณีศึกษา: วิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

พบว่าสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดในกลุ่มนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สามารถจำแนกออกเป็น 4 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ความอยากรู้อยากลองเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เยาวชนตัดสินใจทดลองใช้สารเสพติด ประกอบกับแรงกดดันทางสังคมโดยเฉพาะจากกลุ่มเพื่อนที่ต้องการการยอมรับ นอกจากนี้ การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของสารเสพติด รวมถึงประสบการณ์แห่งความล้มเหลวในชีวิต ก็มีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจดังกล่าว จากการสัมภาษณ์พบว่าสารเสพติดที่นักเรียนรู้จักหรือเคยพบเห็น ได้แก่ บุหรี่ (ทั้งธรรมดาและไฟฟ้า) สุรา กัญชา ใบกระท่อม ยาบ้า ยาอี ยาไอซ์ และเค ทั้งนี้ นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับโทษของยาเสพติดจากวิชาสุขศึกษา การอบรมโดยหน่วยงานภายนอก รวมถึงจากครูที่ปรึกษาและผู้ปกครอง

2. ปัจจัยด้านครอบครัว ปัญหาความไม่เข้าใจกันภายในครอบครัว การขาดความอบอุ่น การถูกทอดทิ้ง และภาวะความตึงเครียดในครัวเรือน ล้วนส่งผลต่อสภาพจิตใจของนักเรียน ทำให้พยายามแสวงหาความสุขจาก

ภายนอก โดยมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าสารเสพติดเป็นทางออกหรือเป็นแหล่งแห่งความสุขที่เข้าถึงได้ง่าย จากการสัมภาษณ์พบว่า นักเรียนจำนวน 6 ราย จากทั้งหมด 9 ราย มีประสบการณ์ชีวิตครอบครัวที่ไม่เกื้อหนุน

3. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะของชุมชนที่อยู่อาศัยมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของนักเรียน โดยเฉพาะเมื่อสารเสพติดแพร่หลายอย่างเปิดเผยหรือเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่ง เช่น การอาศัยอยู่ในห้องเช่าราคาถูก ชุมชนแออัด หรือบ้านเอื้ออาทร ซึ่งขาดมาตรการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงข้อจำกัดในการฟื้นฟูและให้โอกาสผู้ที่ต้องการเลิกใช้ยา ส่งผลให้มีแนวโน้มกลับไปใช้ซ้ำ จากข้อมูลพบว่า 8 ใน 9 ราย อาศัยอยู่ในชุมชนลักษณะดังกล่าว

4. ปัจจัยจากบุคคลรอบข้าง การต้องการเป็นที่ยอมรับจากเพื่อนหรือรุ่นพี่ รวมถึงการคบหาเพื่อนที่ใช้สารเสพติด เป็นแรงจูงใจสำคัญ โดยนักเรียนจำนวนมากได้รับอิทธิพลจากแบบอย่างของคนใกล้ตัว รวมถึงสื่อมวลชน ทำให้เกิดความเข้าใจว่าสารเสพติดไม่ใช่สิ่งผิดปกติ อีกทั้งปัจจัยด้านราคาและการเข้าถึงที่ง่าย ส่งผลให้เริ่มใช้ตั้งแต่อายุ 14–16 ปี มีความถี่ในการใช้ตั้งแต่ 2 ครั้ง ไปจนถึงมากกว่า 10 ครั้ง โดยส่วนใหญ่ยังไม่มีความคิดที่จะเลิกใช้ ด้วยเหตุผลว่าตนเองยังไม่แสดงอาการเจ็บป่วยและมองว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคล ทั้งนี้ มีเพียงบางรายที่เริ่มตระหนักและแสดงเจตนาว่าอาจเลิกใช้ในอนาคต

สังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) กรณีศึกษา: วิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถตอบวัตถุประสงค์และสมมติฐานที่ตั้งไว้ได้อย่างครบถ้วน โดยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา พบว่า พฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีความสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับปัจจัยแวดล้อมทางสังคม ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และกลุ่มเพื่อนจากการศึกษาผ่านกรณีของวิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี พบว่า แนวโน้มของพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดในกลุ่มนักเรียนระดับ (ปวช.) มีลักษณะของการรับรู้ที่เบี่ยงเบนจากแนวคิดกระแสหลัก กล่าวคือ นักเรียนจำนวนหนึ่งมีทัศนคติว่า การใช้สารเสพติดเป็นเรื่องปกติที่สามารถเกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวัน หรือในกลุ่มเพื่อนโดยไม่ถือเป็นพฤติกรรมที่ผิดปกติร้ายแรง ซึ่งอาจสะท้อนถึงการขาดความรู้ความเข้าใจด้านผลกระทบจากสารเสพติด รวมถึงการขาดภูมิคุ้มกันทางสังค นอกจากนี้ ยังพบว่ามีมุมมองที่แตกต่างกันต่อบทบาทของ “สื่อ” ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียน โดยสามารถสังเคราะห์เป็นสองกลุ่มหลัก ได้แก่

1. กลุ่มที่เห็นว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการใช้สารเสพติด ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้เชื่อว่าสื่อโดยเฉพาะสื่อออนไลน์และสื่อบันเทิงบางประเภท มีบทบาทในการส่งเสริมและชักจูงให้เกิดการทดลองหรือเลียนแบบพฤติกรรมการใช้สารเสพติด โดยเฉพาะเมื่อเนื้อหาในสื่อมีการนำเสนอพฤติกรรมเหล่านั้นในเชิงบวกหรือไม่แสดงผลกระทบที่ชัดเจน

2. กลุ่มที่เห็นว่าสื่อไม่มีอิทธิพลต่อการใช้สารเสพติด กลุ่มนี้มีความเห็นว่าสื่อมิได้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการตัดสินใจของนักเรียน แต่ปัจจัยหลักคือสภาพแวดล้อมใกล้ชิด เช่น เพื่อน ครอบครัว หรือความกดดันทางสังคม รวมถึงประสบการณ์ส่วนบุคคลของนักเรียนเอง

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสังเคราะห์ได้ว่า พฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับ (ปวช.) มีความเกี่ยวข้องกับมุมมอง ทัศนคติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมในหลายมิติ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ครอบคลุมทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน

แนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาสาเหตุพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) กรณีศึกษา: วิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและบุคลากรหลักในสถานศึกษา พบว่าแต่ละฝ่ายมีบทบาทสำคัญในการร่วมกันวางแผน ป้องกัน เฝ้าระวัง และให้ความรู้เกี่ยวกับสารเสพติดแก่นักเรียนอย่างเป็นระบบ โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. นโยบายและการบริหารจัดการของสถานศึกษา ควรกำหนดนโยบายด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้เป็นหนึ่งในนโยบายหลักของสถานศึกษา วางแผนบูรณาการการเรียนรู้เกี่ยวกับยาเสพติดในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น กีฬา ศาสนา และกิจกรรมต่อต้านยาเสพติดและมอบหมายหน้าที่ให้บุคลากรแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจนในการดำเนินงานตามบทบาท

2. แนวทางการดำเนินงานของหัวหน้างานกิจกรรมนักเรียน/นักศึกษา ควรดำเนินงานตามกระบวนการ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การป้องกัน คือ จัดกิจกรรมให้ความรู้และสอดแทรกสาระในรายวิชา 2) การค้นหา คือ คัดกรองนักเรียนโดยใช้ระบบดูแลช่วยเหลือ 3) การรักษา โดยการให้คำปรึกษาและติดตามอย่างใกล้ชิด ซึ่งยังไม่พบกรณีต้องส่งบำบัด 4) การเฝ้าระวัง ประสานเครือข่ายภายนอก เช่น ผู้นำชุมชน ตำรวจ

3. การบริหารจัดการ โดยจัดทำแผนตลอดปีการศึกษา เช่น โครงการ TO BE NUMBER ONE, กิจกรรมวันต่อต้านยาเสพติด, โครงการบ้านหลังเรียน รวมถึงปลูกจิตสำนึกนักเรียนให้เห็นโทษของยาเสพติด และสร้างแนวต้านจากภายในตนเอง

4. บทบาทของหัวหน้างานปกครอง ได้แก่ จัดอบรมให้ความรู้โดยเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ และเจ้าหน้าที่ตำรวจมาให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของสารเสพติด กฎหมาย และกฎจราจร รวมถึงรับผิดชอบดูแลความสงบเรียบร้อยภายในสถานศึกษา

5. บทบาทของครูที่ปรึกษา ได้แก่ ทำหน้าที่ใกล้ชิดนักเรียนที่สุด โดยสังเกตพฤติกรรมจากผลการเรียน การมาเรียน และการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงจัดทำข้อมูลนักเรียนรายบุคคล คัดกรองนักเรียนออกเป็นกลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยง เพื่อดำเนินการดูแลอย่างตรงจุด

อย่างไรก็ตาม สถานศึกษามีแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างครอบคลุม ผ่านการบูรณาการระหว่างฝ่ายบริหาร ครู และชุมชนภายนอก โดยยึดหลักการส่งเสริมความรู้ ป้องกันเชิงรุก เฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง และมีระบบดูแลนักเรียนรายบุคคลเพื่อการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

สาเหตุพฤติกรรมเสี่ยงการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) วิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ในปัจจุบัน “ยาเสพติด” เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในสังคมไทย ทุก ๆ คนจะต้องมีคนรู้จักหรือคนที่อยู่ในสังคมของเราไม่มากก็น้อยที่เลือกใช้สารเสพติด อาจเป็นด้วยเหตุผลส่วนตัว ความเครียด ความต้องการในการหาความสุขชั่วคราว ฯลฯ สาเหตุที่ทำให้คนหันไปใช้สารเสพติดเกิดจากปัจจัยหลักดังนี้ (ระบบรายงาน บสต. ของศูนย์อำนวยการป้องการและปราบปราม กรมสุขภาพจิต, 2553)

1. ปัจจัยจากตนเอง ความอยากรู้อยากลองนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเริ่มใช้สารเสพติดในกลุ่มเยาวชน นอกจากนี้ ความต้องการได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนและสังคมรอบข้าง ซึ่งเป็นแรงกดดันทางอ้อม ยังมีบทบาทอย่างมากต่อพฤติกรรมดังกล่าว ทั้งนี้ การขาดความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของสารเสพติด รวมถึงประสบการณ์ชีวิตที่ล้มเหลว ก็เป็นปัจจัยเสริมที่นำไปสู่การใช้สารเสพติดเช่นกัน จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า นักเรียนรู้จักหรือเคยเห็นสารเสพติดหลากหลายชนิด ได้แก่ บุหรี่ (ทั้งแบบธรรมดาและไฟฟ้า) สุรา กัญชา ใบกระท่อม ยาบ้า ยาอี ยาไอซ์ และยาเค โดยแหล่งความรู้เกี่ยวกับโทษของยาเสพติดได้รับจากวิชาสุขศึกษาในระดับประถมศึกษา รวมถึงการอบรมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ หน่วยงานด้านสุขภาพจิต สื่อรณรงค์ (สสส.) โทรทัศน์ ครูที่ปรึกษา และผู้ปกครอง ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดแก่เยาวชน

2. ปัจจัยจากครอบครัว ครอบครัวถือเป็นสถาบันทางสังคมที่มีขนาดเล็กแต่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพื้นฐานแรกของการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้พฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจึงมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อพฤติกรรมของสมาชิก โดยเฉพาะในกรณีที่ครอบครัวมีสมาชิกที่เคยหรือยังคงใช้สารเสพติด ซึ่งอาจนำไปสู่การเลียนแบบและการเข้าถึงยาเสพติดได้ง่ายขึ้น สภาวะในครอบครัวที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจ การขาดความอบอุ่น และการละเลยทางอารมณ์ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้บุคคลแสวงหาความสุขจากแหล่งอื่น ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจผิดว่าสารเสพติดเป็นทางออกที่ง่าย สะดวก และให้ความสุขได้โดยไม่ตระหนักถึงผลกระทบและอันตรายที่ตามมา ปัจจัยครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการป้องกันหรือส่งเสริมพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดในกลุ่มเยาวชน “ไม่มีใครอยากเป็นภาระของใคร บางทีคนเหล่านี้อาจต้องการความสุขชั่วคราวที่ชีวิตประจำวันของเขาไม่สามารถมอบให้ได้” (กรมสุขภาพจิต, 2553) จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่ำ บางรายบิดามารดาหย่าร้างและอยู่ในการดูแลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรืออยู่กับตา ยาย เนื่องจากบิดามารดาทำงานต่างจังหวัด บางรายพักอาศัยคนเดียวหรืออยู่กับเพื่อนใกล้สถานศึกษา และบางรายเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว ส่งผลให้ขาดความอบอุ่น

และความผูกพันทางอารมณ์ภายในครอบครัวอย่างชัดเจน การเลียนแบบ (Imitation) หมายถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เกิดจากการสังเกตและทำตามพฤติกรรมของผู้อื่น โดยเอเคอร์ส (Akers and Sellers, 2004) อธิบายว่า ความถี่ของการเลียนแบบขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของบุคคลต้นแบบ ลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออก และผลลัพธ์ที่บุคคลต้นแบบได้รับ จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้รับอิทธิพลจากสื่อโฆษณาที่เข้าถึงง่าย เช่น ร้านค้าออนไลน์ เว็บไซต์ หรือโฆษณาทางโทรทัศน์ ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบในลักษณะคล้อยตาม

3. ปัจจัยจากสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการใช้สารเสพติดคือสิ่งแวดล้อมของบุคคล เช่น ในละแวกบ้านหรือแหล่งที่อยู่มีการใช้สารเสพติดอย่างแพร่หลายและเป็นปรกติ หรือการปิดกั้นโอกาสของผู้เคยใช้สารเสพติดที่มีการเลิกยาเสพติดแล้ว จึงเป็นแนวโน้มที่ทำให้เกิดการกลับไปใช้ซ้ำได้ (กรมสุขภาพจิต, 2553) พบว่าสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยเป็นห้องเช่าราคาถูก อยู่ในชุมชนแออัด, บ้านเอื้ออาทร, บ้านของตนเองแต่อยู่ในชุมชนแออัด

4. ปัจจัยจากคนรอบข้าง การนำสารเสพติดเข้าสู่ร่างกาย หมายถึง การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภทสุรา เบียร์ หรือการใช้สารเสพติด เช่น บุหรี่ กัญชา ยาบ้า ยาไอซ์ รวมถึงการสูดดมสารระเหย (กุญชรี ค้าขาย, 2555: 167–169) จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเริ่มใช้สารเสพติดครั้งแรกเมื่ออายุระหว่าง 14–16 ปี โดยเริ่มจากบุหรี่ บุหรี่ไฟฟ้า สุรา กัญชา และน้ำใบกระท่อม สาเหตุหลักคือความอยากรู้อยากลอง การเห็นแบบอย่างจากเพื่อน รุ่นพี่ สมาชิกในครอบครัว และชุมชน รวมถึงความเชื่อว่าสารเสพติดช่วยให้รู้สึกผ่อนคลายและลดความเครียด เมื่อเกิดการใช้ครั้งที่สอง และครั้งที่สามต่อมาเรื่อย ๆ จนทำให้ร่างกายเกิดการปรับตัวกับการกระตุ้นที่เกิดจากการใช้สารเสพติดแล้วนั้น ร่างกายเราจะ “ต้องการ” สารกระตุ้นที่สารเสพติดแต่ละชนิดผลิตขึ้นอีกเป็นกิจวัตรที่ร่างกายต้องการใช้สารเสพติดเป็นประจำ (กรมสุขภาพจิต, 2553) พบว่าสารเสพติดที่ร่างกายต้องการใช้เป็นประจำคือบุหรี่ธรรมดา และบุหรี่ไฟฟ้า เหตุผลที่เลือกใช้สารเสพติดชนิดนี้เพราะหาซื้อง่าย และราคาถูก จำนวนครั้งที่ใช้สารเสพติดน้อยที่สุด คือ 2 ครั้ง และมากที่สุดคือมากกว่า 10 ครั้ง ช่วงเวลาที่ใช้สารเสพติดคือ ช่วงระหว่างพักเรียน, กลางวัน, หลังเลิกเรียน, เมื่ออยู่กับกลุ่มเพื่อน ๆ, อยู่คนเดียว, หรือทุกช่วงเวลา สถานที่ใช้สสารเสพติดได้แก่ภายในสถานศึกษาบริเวณหลังอาคารเรียน, ในห้องน้ำที่ห้องเช่า และที่ทำงาน การคบเพื่อนที่ใช้สารเสพติด หมายถึงการเข้าไปอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ใช้สารเสพติด, การร่วมกับเพื่อนในการจัดหาสารเสพติด, การใช้สารเสพติดร่วมกันในกลุ่มเพื่อน, การร่วมกับเพื่อนในการครอบครองสารเสพติด และการร่วมกันกับเพื่อนจำหน่ายสารเสพติด (กุญชรี ค้าขาย, 2555) และทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory) ของ Sutherland สรุปหลักสำคัญ 9 ประการ ดังนี้คือ 1) การเรียนรู้ คือ จุดเริ่มต้นของพฤติกรรมเบี่ยงเบน 2) การเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านการติดต่อสื่อสาร และคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น 3) บุคคลที่คบหาสมาคมกันนั้น เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกัน 4) การคบหาสมาคม จะทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงเทคนิคและแผนประทุษกรรม 5) การคบหาสมาคมจะมีผลต่อทัศนะคติ แนวคิดที่พฤติกรรมเบี่ยงแบน 6) ผู้เรียนรู้จะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเมื่อเริ่มมีแนวคิดว่าพฤติกรรมดังกล่าว “เป็นที่ยอมรับ” 7) ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ผ่านการคบหาสมาคม ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ระยะเวลา (Duration) และความเข้มข้น (Intensity) ของการคบหาสมาคม 8) กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นอาชญากรรมนั้น ผ่านการคบหาสมาคมนั้น ไม่มีความแตกต่างกับการเรียนรู้โดยทั่วไป และ 9) พฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่อาจใช้อธิบายถึงค่านิยมและความต้องการของผู้กระทำผิดได้ เพราะบ่อยครั้งที่

ผู้กระทำผิด มีค่านิยมและความต้องการเฉกเช่นเดียวกับผู้ที่ไม่กระทำความผิด ยกตัวอย่างเช่น นาย A ลักทรัพย์เพราะต้องการมีเงินมาก เช่นเดียวกับนาย B ที่ต้องการมีเงินมากเช่นกันแต่กลับประกอบอาชีพสุจริต (Sutherland, 1947) สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่าบุคคลที่ร่วมใช้สารเสพติด คือกลุ่มเพื่อน, รุ่นพี่และคนในชุมชนที่เช่าห้องอยู่ โดยที่มาของสารเสพติดซื้อจากร้านสะดวกซื้อ เพื่อนแบ่งให้ รุ่นพี่แบ่งให้ ร้านค้าหน้าสถานศึกษา และร้านค้าในชุมชน

ส่วนการคบหาสมาคมกับเพื่อน จะมีเพื่อนที่สูบบุหรี่ธรรมดา บุหรี่ไฟฟ้า ดื่มสุรา ดื่มน้ำกระท่อม และเพื่อนที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด คบเพื่อนต่างแผนก ก็จะมีการชักชวนกันใช้สารเสพติด แต่เพื่อนที่หาสมาคมคบด้วยมีทั้งกลุ่มเรียนเก่ง เพื่อนอารมณ์ดี สนุกสนาน กลุ่มเกเร มีทั้งใช้สารเสพติด และไม่ใช้ก็มี แต่ก็อยู่ด้วยกันได้ดี การมีกลุ่มเพื่อนหลาย ๆ แบบก็ดีเพราะได้เรียนรู้จากเพื่อนที่เป็นแบบอย่างที่ดีและไม่ดี การรับรู้ภาวะสุขภาพหมายถึง การที่บุคคลตระหนักถึงสภาพสุขภาพของตนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น อายุ บริบททางสังคม วัฒนธรรม ประสบการณ์เจ็บป่วยในอดีต และความคาดหวังต่อสุขภาพ (วณิตา กองแก้ว, 2549) จากการศึกษาพบว่า ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 9 ราย มีเพียง 1 รายที่มีความตั้งใจเลิกใช้สารเสพติดโดยการค่อย ๆ ลดปริมาณ ส่วนอีก 8 รายไม่มีความคิดจะเลิกใช้ โดยให้เหตุผลว่าไม่มีผลกระทบต่อผู้อื่น ยังไม่มีปัญหาสุขภาพหรือไม่เห็นความจำเป็นในการเลิกใช้ในขณะนี้

แนวทางป้องกันและแก้ไขสาเหตุที่มีต่อพฤติกรรมเสี่ยงการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) กรณีศึกษา: วิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

1. ด้านการบริหารจัดการ พบว่า (1) สถานศึกษากำหนดนโยบายด้านยาเสพติดให้เป็นหนึ่งนโยบายในสถานศึกษา (2) สถานศึกษามีการวางแผนการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติด ไว้ในกิจกรรมการเรียนการสอนทุกรายวิชา (3) สถานศึกษามีการรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวยาเสพติด ตระหนักถึงโทษพิษภัยของยาเสพติด รวมทั้งกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดแก่นักเรียน บุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน โดยขอความร่วมมือจากบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง (4) การส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ กิจกรรมทางศาสนา ด้านกีฬา กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด (5) มีคำสั่งแต่งตั้งมอบหมายหน้าที่ปฏิบัติงานบุคลากร ฝ่ายต่าง ๆ อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา ศรีสุภาพ (2553) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียนยางตลาดวิทยาคาร จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้กระบวนการพัฒนาเชิงกลยุทธ์ในสองวงรอบ วงรอบที่ 1 ใช้การประชุมระดมความคิดเห็น ส่งผลให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงปัญหายาเสพติดมากขึ้น กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้แก่ การประกวดห้องเรียนสีขาว การเยี่ยมบ้าน และคลินิกให้คำปรึกษา ซึ่งช่วยให้ครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองมีความเข้าใจตรงกันและร่วมมือกันอย่างมีเจตนารมณ์ชัดเจน การเยี่ยมบ้านยังทำให้สามารถคัดกรองนักเรียนรายบุคคลได้แม่นยำยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังขาดความคล่องตัว จึงพัฒนาเข้าสู่วงรอบที่ 2 โดยใช้การศึกษาดูงานกรณีผู้ติดสารเสพติดจริงร่วมกับกระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตร ส่งผลให้ครูได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และดูแลอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้กลุ่ม

นักเรียนเสี่ยงจำนวน 22 คน ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง และสามารถลดจำนวนนักเรียนที่ใช้สารเสพติดลงเหลือเพียง 3 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 86.36 โดยสรุป กลยุทธ์ดังกล่าวช่วยยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน และควรส่งเสริมให้นำไปขยายผลในโรงเรียนอื่นต่อไป

2. ด้านการป้องกัน แนวทางการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา ประกอบด้วยการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายนิเทศ โปสเตอร์ และการจัดนิทรรศการในวันสำคัญ อาทิ วันต่อต้านยาเสพติด และวันงดสูบบุหรี่โลก รวมถึงกิจกรรมหน้าเสาธง การบรรยาย และการอภิปรายโดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากนี้ควรบูรณาการความรู้เรื่องยาเสพติดในรายวิชา และส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ และคุณธรรม ควบคู่กับการจัดสภาพแวดล้อมให้ปลอดจากยาเสพติด ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของชวลิต นกขุนทอง (2556) ที่ระบุว่า สถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และสร้างความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

3. ด้านการค้นหา แนวทางการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาสามารถดำเนินการผ่านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยจัดทำข้อมูลนักเรียนรายบุคคล การเยี่ยมบ้านนักเรียน การคัดกรองตามแบบประเมินมาตรฐาน และการตรวจหาสารเสพติดในร่างกายผ่านการตรวจปัสสาวะและสุขภาพประจำปี พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลจากครูที่ปรึกษาและฝ่ายกิจการนักเรียน เพื่อจำแนกนักเรียนออกเป็นกลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยง เพื่อให้สามารถติดตามและวางแนวทางช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของฉัตรชัย อ้นบำรุง (2556) ซึ่งศึกษาการจัดระบบการป้องกันปัญหายาเสพติดในโรงเรียนบ้านแม่คะ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าครูมีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำ ควบคุมพฤติกรรม และดูแลนักเรียนกลุ่มเสี่ยงอย่างใกล้ชิด อีกทั้งแนะนำให้จัดกิจกรรมทัศนศึกษาในสถานบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงพิษภัยของยาเสพติดผ่านประสบการณ์ตรง และสร้างทัศนคติที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตต่อไป

4. ด้านการรักษา ผลการศึกษาพบว่า จากผลการศึกษา พบว่า นักเรียนและนักศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 9 ราย ไม่มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดในระดับรุนแรงที่ต้องส่งเข้ารับการบำบัด โดยสารเสพติดที่ใช้ ได้แก่ บุหรี่ สุรา กัญชา และใบกระท่อม ซึ่งยังอยู่ในระดับที่สามารถดูแลได้ผ่านความร่วมมือของครูที่ปรึกษา อาจารย์ผู้สอน และผู้ปกครอง ทั้งนี้ ควรส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสม ให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของสารเสพติด และสร้างแรงจูงใจในการเลิกใช้ สอดคล้องกับงานวิจัยของฉัตรชัย อ้นบำรุง (2556) ที่ระบุว่า บทบาทของครูในการควบคุมพฤติกรรมและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ รวมถึงการจัดกิจกรรมให้เยาวชนสัมผัสประสบการณ์จริงจากสถานบำบัด ช่วยเสริมสร้างทัศนคติด้านลบต่อการใช้ยาเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ด้านการเฝ้าระวัง มีแนวทางการดำเนินงานโดย ขอความร่วมมือกับสถานประกอบการ ครู – อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คอยดูแลไม่ให้นักเรียนเข้าไปในแหล่งมั่วสุม เพื่อให้เกิดเป็นพื้นที่ปลอดภัย สำหรับเด็กและเยาวชน สอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ (2550) ได้สรุปผลการศึกษาแนวทางการดำ เนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดลงสู่นักเรียน

นักศึกษา ท่ามกลางสถานการณ์ปัญหาในรูปแบบที่หลากหลายซับซ้อน และแปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ภายใต้สภาพแวดล้อมเต็มไปด้วยปัจจัยเสี่ยงและพื้นที่เสี่ยงต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในสังคมปัจจุบัน สถานศึกษาจำเป็นต้องจัดระบบงานด้านยาเสพติด เพื่อบูรณาการทำงานทั้งหน่วยงานภายใน และหน่วยงานภายนอกให้สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สรุป

วิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ตั้งอยู่ ณ จังหวัดปทุมธานี เป็นสถาบันการอาชีวศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะวิชาชีพของนักเรียน นักศึกษา โดยเปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.), ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และปริญญาตรี ปัจจุบันมีนักเรียน นักศึกษาประมาณ 800 คน วิทยาลัยแห่งนี้มีประวัติการพัฒนามาจากศูนย์วิศวกรรมเกษตร ไทย-เยอรมันและศูนย์ฝึกอบรมวิศวกรรมเกษตร ก่อนที่จะก้าวสู่สถานะสถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในบริบทของวิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียน 9 ราย และบุคลากรสถานศึกษา 4 ราย ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวมีสาเหตุสำคัญจากปัจจัยหลัก 4 ด้าน ได้แก่ (1) ปัจจัยส่วนบุคคล (2) ปัจจัยด้านครอบครัว (3) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และ (4) ปัจจัยจากบุคคลรอบข้าง โดยเฉพาะปัญหาครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น เช่น การหย่าร้าง และการขาดการดูแลอย่างใกล้ชิด เนื่องจากนักเรียนบางรายอาศัยอยู่กับปู่ย่าตายายหรือพักอาศัยในหอพักราคาถูกบริเวณใกล้สถานศึกษา สารเสพติดที่นักเรียนเคยใช้ ได้แก่ บุหรี่ธรรมดา บุหรี่ไฟฟ้า เหล้า เบียร์ กัญชา และใบกระท่อม โดยสารเสพติดที่ใช้เป็นประจำได้แก่บุหรี่และบุหรี่ไฟฟ้า สาเหตุสำคัญของการเริ่มใช้สารเสพติด ได้แก่ ความอยากรู้อยากลอง แรงจูงใจจากเพื่อน รุ่นพี่ และสื่อมวลชน รวมถึงการได้รับแบบอย่างจากบุคคลใกล้ชิด นอกจากนี้นักเรียนยังมีความเชื่อว่าการใช้สารเสพติดเป็นพฤติกรรมที่ “ปกติ” ในบริบทของชุมชน และสารเสพติดยังเข้าถึงได้ง่ายในราคาถูก ผู้ใช้ส่วนใหญ่เริ่มต้นใช้สารเสพติดในช่วงอายุ 14–16 ปี และมีแนวโน้มที่จะไม่เลิกใช้ เนื่องจากยังไม่ตระหนักถึงผลกระทบต่อสุขภาพและมองว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคล

จากผลการวิจัย สามารถเสนอแนวทางป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดในสถานศึกษาได้ ดังนี้ (1) การกำหนดนโยบายด้านการป้องกันยาเสพติดเป็นนโยบายหลักของสถานศึกษา (2) การให้ความรู้เกี่ยวกับโทษ พิษภัย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดแก่ผู้เรียน บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนอย่างต่อเนื่อง (3) การจัดกิจกรรมรณรงค์ เช่น กิจกรรมกีฬา ดนตรี ศิลปะ และนิทรรศการในวันสำคัญ พร้อมกับการบูรณาการเนื้อหาในชั้นเรียน (4) การจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคล รวมถึงการคัดกรองกลุ่มเสี่ยง การเยี่ยมบ้าน และการตรวจหาสารเสพติดอย่างน้อยภาคเรียนละหนึ่งครั้ง (5) การส่งเสริมบทบาทของผู้ปกครองและครูในการสังเกตและชี้แนะพฤติกรรมเสี่ยง (6) การประสานความร่วมมือกับสถานประกอบการ เจ้าหน้าที่

ตำรวจ และผู้นำชุมชนในการควบคุมพื้นที่เสี่ยง และ (7) การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้สะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์

กล่าวโดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ช่วยให้เข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้สารเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในบริบทของสถานศึกษาอาชีวะ และเสนอแนวทางการป้องกันที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีของนักเรียนและส่งเสริมการพัฒนาทักษะวิชาชีพอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย

1. สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมรณรงค์ ทำสื่อเชิงสัญลักษณ์ เพื่อเป็นแนวทางป้องกัน หรือลดพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของนักเรียน นักศึกษา รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ ข่าวสารเกี่ยวกับสารเสพติด โดยเฉพาะบุหรี่ไฟฟ้า ซึ่งกำลังแพร่ระบาดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษาขณะนี้เพื่อกระตุ้นให้ตระหนักถึงโทษและพิษภัยของสารเสพติด และมีทัศนคติที่ถูกต้องต้องเหมาะสม

2. สถานศึกษาควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีพื้นที่โดยรอบของสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของสารเสพติด โดยจะพบว่ามีร้านค้านำบุหรี่ธรรมดา บุหรี่ไฟฟ้า กัญชา ใบกระท่อม มาจำหน่าย

3. สถานศึกษาควรใช้ทรัพยากร (พื้นที่) ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยดำเนินการพื้นที่สร้างสรรค์ หรือสร้างกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์ในรูปของลานกีฬาให้เยาวชนของสถานศึกษาเอง และเยาวชนที่อยู่โดยรอบของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาขอสนับสนุนงบประมาณ และบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานเอกชน ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. สื่อสารมวลชน การนำเสนอข่าวอาชญากรรมควรคำนึงถึงผลกระทบต่อเยาวชน เพราะจะเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ ในขณะเดียวกันผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ผู้ใหญ่ในสังคม ควรให้คำแนะนำ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้บุหรี่ไฟฟ้าของนักเรียนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดปทุมธานี

2. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงและการรณรงค์ต่อต้านพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดของนักเรียนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดปทุมธานี

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2553). *ระบบรายงาน บสต. ของศูนย์อำนวยการป้องการและปราบปรามยาเสพติด.* กระทรวงสาธารณสุข.

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2565). *รายงานสถานการณ์เยาวชนที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด.* กระทรวงยุติธรรม.

กุญชรี ค้าขาย. (2555). *สุขศึกษาและพลศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2).* สำนักพิมพ์แม็ค.

เจษฎา ศรีสุภาพ. (2553). *การพัฒนาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียนยางตลาดวิทยาคาร จังหวัดกาฬสินธุ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ชวลิต นกขุนทอง. (2556). แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิชาการศึกษา,* 11(2), 32–47.

ฉัตรชัย อ้นบำรุง. (2556). การจัดระบบการป้องกันปัญหายาเสพติดในโรงเรียนบ้านแม่คะ จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารครุศาสตร์,* 18(1), 101–115.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ. (2550). *แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา.* สำนักงาน ป.ป.ส.

ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปราม. (2553). *ระบบรายงาน บสต.* กรมสุขภาพจิต.

วณิตา กองแก้ว. (2549). การรับรู้ภาวะสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของวัยรุ่นในสถานศึกษา. *วารสารพยาบาลศาสตร์,* 24(3), 45–58.

Akers, R. L. (1998). *Social learning and social structure: A general theory of crime and deviance.* Northeastern University Press.

Agnew, R. (1992*). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency.* Criminology, 30(1), 47–87.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory.* Prentice Hall.

Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance.* The Free Press.

Chapple, C. L., Hope, T. L., & Whiteford, S. W. (2005). The direct and indirect effects of parental involvement on adolescent substance use. *Journal of Family Issues*, 26(6), 767–785.

Lemert, E. M. (1951). Social pathology: *A systematic approach to the theory of sociopathic behavior.* McGraw-Hill.

Pender, N. J. (1996). *Health promotion in nursing practice* (3rd ed.). Appleton & Lange.

Pender, N. J., Murdaugh, C. L., & Parsons, M. A. (2011). *Health promotion in nursing practice* (6th ed.). Pearson Education.

Srof, B. J., & Velsor-Friedrich, B. (2006). *Health promotion in adolescents: A review of Pender's* Health Promotion Model. *Nursing Science Quarterly*, 19(4), 366–373.

Sutherland, E. H. (1947). *Principles of criminology* (4th ed.). J.B. Lippincott.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2022). Synthetic Drugs in East and Southeast Asia.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2022). *World Drug Report 2022.*

Williams, F. P., & McShane, M. D. (2018). *Criminological theory (7th ed.).* Pearson Education.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Attitudes and Motives Affecting the Desire to Develop Oneself to Advance to a Higher Position of Support Personnel Uttaradit Rajabhat University

ทัศนคติและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเอง เพื่อก้าวสู่ตำแหน่งงานที่สูงขึ้นของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Phiphatphong Tantuak[1*], Sirikarnda Yaemkong[2], & Irawat Chomraka[3]

พิพัฒน์พงศ์ แทนเทือก[1*], ศิริกานดา แหยมคง[2], & อิราวัฒน์ ชมระกา[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phiphatphong Tantuak*
พิพัฒน์พงศ์ แทนเทือก
Uttaradit Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
Email: phiphatphong.tan@gmail.com

2. Sirikarnda Yaemkong
ศิริกานดา แหยมคง
Uttaradit Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
Email: sirikarrnda.yk@gmail.com

3. Irawat Chomraka
อิราวัฒน์ ชมระกา
Uttaradit Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
Email: ichomraka@hotmail.com

คำสำคัญ:
ทัศนคติ, แรงจูงใจ, ความต้องการพัฒนาตนเอง

Keywords:
Attitude, Motive, Self-Development Need

Article history:
Received: 26/06/2025
Revised: 15/07/2025
Accepted: 20/08/2025
Available online: 24/08/2025

How to Cite:
Tantuak, P. et al. (2025). Attitudes and Motives Affecting the Desire to Develop Oneself to Advance to a Higher Position of Support Personnel Uttaradit Rajabhat

ABSTRACT

The purpose of this research was to study 1) factors of attitude, motive and self-development needs for advancement to higher positions, 2) factors of attitude and motive affecting self-development needs for advancement to higher positions of support personnel at Uttaradit Rajabhat University. The population used in this research was 426 support personnel. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using a ready-made computer program. The statistical methods used were frequency distribution, percentage, mean, standard deviation and multiple regression. The results of the study found that the respondents Most of them were female, accounting for 55.93 percent. They were 42.80 percent aged 41-50 years. 43.20 percent had a bachelor's degree. 42.30 percent had a work experience of 10-19 years. Their department was the division, accounting for 43.99 percent, respectively. The attitude factors affecting self-development overall were at a high level (μ = 4.18, σ =0.37). The motive factors affecting self-development overall were at a high level (μ = 4.20, σ = 0.38). The need for self-development overall was at a high level (μ = 4.18, σ = 0.54). All 3 attitudinal factor significantly affected the need for self-development to advance to a higher position at the 0.05 level. The multiple correlation coefficient of prediction was 22.30 percent (R^2= 0.223). The 3 motive factors were policy and administration. In terms of career advancement, interpersonal relationships significantly affected the desire for self-development to advance to a higher position at a statistical level of 0.01. In terms of job success

University. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*)*, 401-420.

and work environment, they significantly affected the desire for self-development to advance to a higher position at a statistical level of 0.05, with a multiple correlation coefficient of 32.30 percent (R^2= 0.323).

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยทัศนคติ แรงจูงใจและความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งงานที่สูงขึ้น 2) ปัจจัยทัศนคติและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการการพัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งงานที่สูงขึ้นของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรสายสนับสนุนจำนวน 446 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิธีการทางสถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าการถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 55.93 อายุ 41-50 ปีคิดเป็นร้อยละ 42.80 ระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 43.20 ประสบการณ์ในการทำงาน 10-19 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.30 หน่วยงานที่สังกัดคือกองคิดเป็นร้อยละ 43.99 ตามลำดับ ปัจจัยด้านทัศนคติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.18, σ = 0.37) ปัจจัยด้านแรงจูงใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.20 , σ = 0.38) ความต้องการพัฒนาตนเองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ= 4.18 , σ = 0.54) ปัจจัยด้านทัศนคติทั้ง 3 ด้าน ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณการทำนายได้ร้อยละ 22.30 (R^2 = 0.223) ส่วนปัจจัยด้านแรงจูงใจ 3 ด้านได้แก่ ด้านนโยบายและการบริหาร ด้านความก้าวหน้าในงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับด้านความสำเร็จของงาน และด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานส่งผลต่อต่อความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณการทำนายได้ร้อยละ 32.30 (R^2 = 0.323)

บทนำ

ในการบริหารองค์การนั้นบุคลากรถือเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุดในการบริหารงานซึ่งการดำเนินงานจะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ ขึ้นอยู่กับศักยภาพของบุคลากรทั้งนี้บุคลากรจะต้องมีความรู้ ความสามารถ และต้องมีสมรรถนะที่เป็นไปตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ขององค์กร มีทัศนคติและพฤติกรรมการทำงานที่ส่งผลประโยชน์ต่อองค์กร ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกองค์กรต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เนื่องจากการที่องค์กรมีบุคลากรที่มีความพร้อมในการปฏิบัติงานทั้งในด้านทักษะการปฏิบัติงาน ความรู้และสมรรถนะที่จำเป็นที่เกี่ยวข้องย่อมมีผลต่อความก้าวหน้าในสายอาชีพที่ปฏิบัติ

ของบุคลากรและส่งผลดีต่อการพัฒนาองค์กรให้เติบโตอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นและที่สำคัญ การเตรียมความพร้อมให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงต่อสถานการณ์ในอนาคตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก (รณชัย ทิพย์มณฑา, 2567: 144)

การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อองค์กรเพราะทำให้บุคคลได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติในการปฏิบัติงาน ปรับตัวให้ทันกับวิทยาการเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังช่วยให้ก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานทั้งยังทำให้หน่วยงานได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นและลดความสิ้นเปลือง เมื่อได้รับการพัฒนาแล้วความสามารถและความประพฤติของบุคลากรจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่องค์กรต้องการ (รณชัย ทิพย์มณฑา, 2567: 146) ซึ่งองค์กรสามารถสนับสนุนให้บุคลากรมีการพัฒนาได้หลายวิธี เช่น การฝึกอบรม การให้การศึกษา การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มโอกาสให้บุคลากรได้มีสมรรถนะและศักยภาพที่สูงขึ้น สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (อุไรวรรณ หิมพานต์, 2566: 10) การพัฒนาตนเองเป็นหน้าที่หลักที่บุคคลพึงกระทำด้วยตนเอง หากบุคคลมีการพัฒนาตนเองย่อมช่วยสร้างสรรค์พัฒนาชีวิตและการทำงานให้สูงขึ้นส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในอาชีพการงาน และสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายและประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ซึ่งการพัฒนาตนเองเป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถ ทัศนคติและบุคลิกภาพในทางที่ดีขึ้น เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งการพัฒนาตนเองดังกล่าวอาจเป็นการริเริ่มของบุคคลหรือได้รับการสนับสนุนจากองค์กรก็ได้(จิราธร โหมดสุวรรณ และจันทนา แสนสุข, 2560: 271)

ทัศนคติและแรงจูงใจมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดโดยทัศนคติเชิงบวกสามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงานได้ เช่น หากบุคคลมีความรู้สึกที่ดีต่อหัวหน้างานและความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ก็มีแนวโน้มที่จะมีแรงจูงใจในการทำงานสูง ในทางกลับกันแรงจูงใจที่ดีก็สามารถส่งเสริมทัศนคติเชิงบวกได้เช่นกัน เช่น หากบุคคลได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสมและรู้สึกว่างานที่ทำมีคุณค่า ก็มีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ การสร้างทัศนคติและแรงจูงใจในการทำงานมีหลายวิธี ได้แก่ การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี การให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน การให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าในสายอาชีพ ให้รางวัลและคำชมเชยแก่พนักงานที่ทำงานได้ดี การสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร การฝึกให้พนักงานมองโลกในแง่ดีและสร้างความเชื่อมั่นในตนเองเป็นต้น ดังนั้นทัศนคติและแรงจูงใจเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน การสร้างทัศนคติเชิงบวกและการส่งเสริมแรงจูงใจในการทำงานจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในการทำงานและมีความสุขกับชีวิตการทำงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับท้องถิ่น โดยเน้นการผลิตบัณฑิตในหลากหลายสาขาวิชาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยราชภัฏจึงมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับสูงที่มีบทบาทในการร่วมขับเคลื่อนชุมชนและสังคมไทยให้สามารถแข่งขันได้ในบริบทของโลกยุคใหม่ ซึ่งเน้นการเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ทรัพยากรบุคคล ถือเป็น

องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร ในบริบทของมหาวิทยาลัย การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้สภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านนโยบายของรัฐ ความต้องการของตลาดแรงงาน และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องมีความคล่องตัว ยืดหยุ่น และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที โดยมีแนวทางสำคัญ เช่น การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานบุคคล การมีระบบจูงใจที่มีประสิทธิภาพ การสรรหาบุคลากรให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงาน ตลอดจนการสำรวจและวางแผนความต้องการกำลังคนล่วงหน้า เพื่อให้สามารถจัดหาบุคลากรที่มีทักษะและศักยภาพได้ในเวลาที่เหมาะสม (ปธาน สุวรรณมงคล, 2557: 103-104)

ในบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ บุคลากรสายสนับสนุนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร โดยบุคลากรกลุ่มนี้ประกอบด้วย ข้าราชการพลเรือน ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย และ พนักงานมหาวิทยาลัย (พิเศษ) ซึ่งล้วนแต่เป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยให้สามารถบรรลุพันธกิจที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การบริการทางวิชาการ และการพัฒนาระบบงานภายในองค์กร บุคลากรสายสนับสนุนยังมีสิทธิในการได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้นตามมาตรฐานของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ตาม ประกาศ พ.ศ. 2555 และข้อบังคับของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ว่าด้วยการกำหนดระดับตำแหน่งและแต่งตั้งพนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุนให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้น พ.ศ. 2556 ซึ่งครอบคลุมตำแหน่งในสายวิชาการ ตำแหน่งประเภทบริหาร ตำแหน่งวิชาชีพเฉพาะ และตำแหน่งเชี่ยวชาญเฉพาะ ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสภาสถาบันอุดมศึกษา (กองบริหารงานบุคคล สำนักงานอธิการบดี, 2559: 25-26) จากบริบทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าบุคลากรสายสนับสนุนของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่ง มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในทุกระดับ และมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินภารกิจตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การเติบโตในสายงานของบุคลากรสายสนับสนุนยังคงเผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ อาทิ ความชัดเจนของเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ การประเมินผลงาน ความต่อเนื่องในการพัฒนาองค์ความรู้ ตลอดจนแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อทัศนคติ แรงจูงใจ และผลการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยตรง

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะการศึกษาทัศนคติและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการ พัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน เพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ ประสบการณ์ คุณธรรม จริยธรรม รวมถึงมีทัศนคติที่เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละบุคคล สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานและมหาวิทยาลัยให้มีก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ

เจตคติ (Attitude) เป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงสภาพจิตใจภายในของบุคคล ซึ่งประกอบด้วยความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ หรือแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมที่มีต่อบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเจตคติอาจมีลักษณะเป็นไปในเชิงบวกหรือเชิงลบ ทั้งนี้ เจตคติสามารถถ่ายทอดออกมาได้ผ่านทางคำพูดและพฤติกรรม อีกทั้งยังสามารถเรียนรู้หรือปรับเปลี่ยนได้จากประสบการณ์ที่บุคคลเผชิญในอดีต (กานต์ชนน์ ทองทา, 2566) ในทางทฤษฎี เจตคติถูกจำแนกออกเป็นองค์ประกอบ 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านอารมณ์ และด้านพฤติกรรม (Brehm & Kassin, 1996; Gibson, 2000; อนันต์ วิวัฒนเดชา, 2560) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ด้านความรู้ (Cognitive Component) หมายถึง ความคิด ความรู้ ความเข้าใจ และการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยองค์ประกอบนี้เกี่ยวข้องกับข้อมูลหรือประสบการณ์ที่บุคคลได้รับ ซึ่งจะส่งผลต่อการตัดสินใจและการประเมินสิ่งนั้น ๆ

ด้านอารมณ์ (Affective Component) เป็นองค์ประกอบที่สะท้อนถึงความรู้สึกหรืออารมณ์ที่บุคคลมีต่อบุคคลอื่น วัตถุ หรือสถานการณ์ ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกในเชิงบวก เช่น ความชื่นชอบ ความรัก หรือความพึงพอใจ หรือในเชิงลบ เช่น ความโกรธ ความเกลียด หรือความไม่พอใจ

ด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้มในการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือสถานการณ์ตามเจตคติที่มีอยู่ เช่น การมีเจตคติเชิงบวกต่อการทำงาน อาจส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมที่มุ่งมั่น ขยัน และมีความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น

องค์ประกอบทั้งสามของเจตคตินั้นมีความสัมพันธ์กันและส่งผลต่อการกระทำของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการทำงาน เจตคติเชิงบวกของบุคลากรสามารถเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และเพิ่มความต้องการในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ในทางตรงกันข้าม หากบุคลากรมีเจตคติเชิงลบ อาจนำไปสู่ปัญหาด้านพฤติกรรม เช่น การขาดงาน การมาสาย หรือการลาออกจากงานในอัตราที่สูงขึ้น ซึ่งอาจกระทบต่อประสิทธิภาพขององค์กรในภาพรวม

แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ

แรงจูงใจถือเป็นพลังผลักดันที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมบางประการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนต้องการ (พรพรรณ พูวัฒนาธนสิน, 2562) โดยทั่วไป แรงจูงใจสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ แรงจูงใจภายใน และแรงจูงใจภายนอก

แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หมายถึง ความต้องการส่วนบุคคลที่เกิดจากภายในตนเอง เช่น ความสนใจ ความพึงพอใจในเนื้องาน ทัศนคติที่ดีต่องาน และความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) หมายถึง แรงผลักดันที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น การได้รับรางวัล การยอมรับจากผู้อื่น การเลื่อนตำแหน่ง รวมถึงการลงโทษ ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล

แรงจูงใจในการทำงานสะท้อนผ่านระดับความกระตือรือร้น ความตั้งใจ รวมถึงความพึงพอใจของบุคลากรในการปฏิบัติงาน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประสิทธิภาพของผลการปฏิบัติงาน (ณัฐฐินันท์ ศรีนุกูล, 2565)

ทฤษฎีแรงจูงใจสองปัจจัยของเฮิร์ซเบอร์ก (Herzberg's Two Factor Theory)

ทฤษฎีแรงจูงใจของเฮิร์ซเบอร์ก ซึ่งเสนอโดย Herzberg, Mausner และ Snyderman (อ้างใน Costley & Todd, 1991) อธิบายว่า แรงจูงใจในงานสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่

1. ปัจจัยจูงใจ (Motivational Factors) ได้แก่ ปัจจัยที่มีผลโดยตรงต่อแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับจากองค์กร ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ และโอกาสในการเจริญเติบโตในสายงาน

2. ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อความไม่พึงพอใจในการทำงาน เช่น ค่าตอบแทน ความมั่นคงในอาชีพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และนโยบายขององค์กร

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการในการพัฒนาตนเองของบุคลากรไว้ 8 ด้าน ดังนี้

นโยบายและการบริหาร นโยบายที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้จะช่วยสร้างการรับรู้เชิงบวกต่อการพัฒนาตนเองของบุคลากร และทำให้การพัฒนาเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและจำเป็น

ความสำเร็จของงาน การที่บุคลากรมีความรู้สึกว่าตนเองประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน จะช่วยเสริมสร้างแรงผลักดันให้มีความภาคภูมิใจและมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาความสำเร็จดังกล่าวไว้

ค่าตอบแทนและสวัสดิการ ค่าตอบแทนที่เหมาะสม เช่น เงินเดือน โบนัส ทุนการศึกษา หรือสวัสดิการอื่น ๆ ถือเป็นแรงจูงใจภายนอกที่ส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจลงทุนเวลาและทรัพยากรในการพัฒนาตนเอง

การได้รับการยอมรับนับถือ บุคลากรที่ได้รับการยอมรับจากหัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน หรือองค์กรจะเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง เพื่อแสดงศักยภาพและรักษาสถานภาพที่ได้รับการยอมรับไว้

ลักษณะของงาน ลักษณะของงานที่มีความท้าทาย หลากหลาย หรือเปิดโอกาสให้แสดงความสามารถจะช่วยกระตุ้นให้บุคลากรแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองเพื่อรองรับความต้องการของงาน

ความก้าวหน้าในงาน การมีเส้นทางความก้าวหน้าที่ชัดเจน เช่น การเลื่อนตำแหน่งหรือการเติบโตในสายอาชีพ ช่วยสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาศักยภาพเพื่อให้พร้อมรับบทบาทที่สูงขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บรรยากาศการทำงานที่เต็มไปด้วยความร่วมมือ การสนับสนุนซึ่งกันและกันจากเพื่อนร่วมงานหรือผู้บังคับบัญชา ส่งผลให้บุคลากรมีความมั่นใจและเปิดรับการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

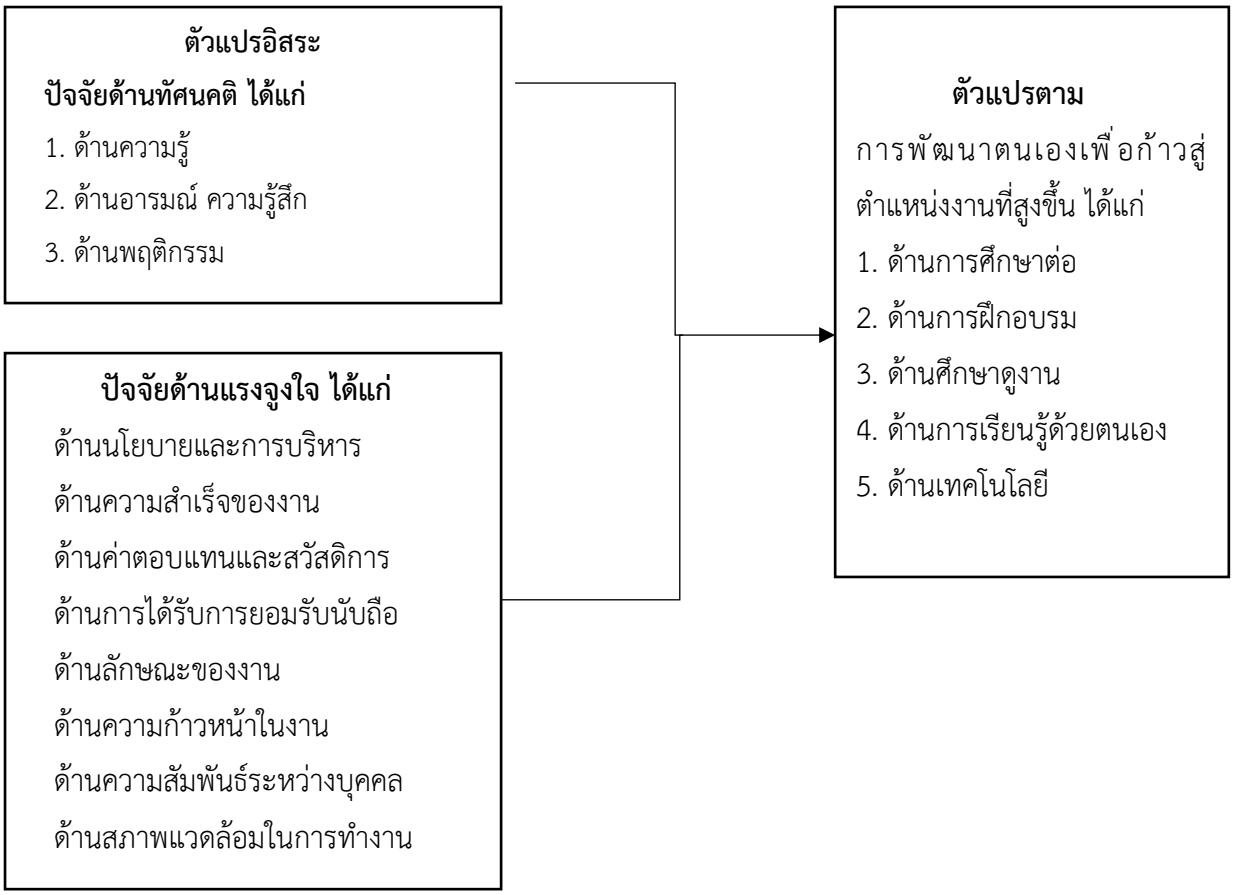
สภาพแวดล้อมในการทำงาน สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น สถานที่ทำงานที่เหมาะสม เทคโนโลยีที่ทันสมัย และสื่อการเรียนรู้ที่พร้อมใช้งาน ล้วนเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งผลต่อการเติบโตทั้งในด้านอาชีพและชีวิตส่วนบุคคล โดยทั่วไปแล้ว การพัฒนาตนเองหมายถึง กระบวนการที่บุคคลมีความมุ่งมั่นในการแสวงหาและปรับปรุงตนเองในด้านความรู้ ทักษะ พฤติกรรม และคุณลักษณะต่าง ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิผล ตลอดจนสามารถตอบสนองความต้องการขององค์กรและบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคลได้อย่างเหมาะสม (อินทุอร วิลัยพงษ์, 2566) นอกจากนี้ การพัฒนาตนเองยังเป็นกระบวนการที่มีลักษณะต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งจากแรงจูงใจภายในตนเองและการสนับสนุนจากปัจจัยภายนอก จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาตนเองในบริบทต่าง ๆ พบว่า แนวทางสำคัญในการพัฒนาตนเองสามารถสรุปได้เป็น 5 ประการ ได้แก่ การศึกษาต่อ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ (มาริสา ปานงาม, 2559; สริญญา ไววิ่งรบ, 2561; ธีรวดี ยิ่งเมือง และมงคลชัย โพล้งศิริ, 2562) ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้บุคคลมีโอกาสในการพัฒนาความรู้และทักษะอย่างครบถ้วนและเหมาะสมกับความต้องการในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ พรพรรณ พูวัฒนาธนสิน (2562) ได้เสนอหลักการสำคัญ 8 ประการที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน ได้แก่ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การตั้งเป้าหมาย การบริหารเวลา การมีทัศนคติที่ดี การกล้าเสี่ยง การยอมรับการเปลี่ยนแปลง การเป็นแบบอย่าง และการให้อภัย ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน

การพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการที่จำเป็นสำหรับการเพิ่มขีดความสามารถและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทั้งในระดับองค์กรและสังคม ดังนั้น การศึกษาและส่งเสริมแนวทางการพัฒนาตนเองจึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องในการวิจัยและการปฏิบัติ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผลภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับทัศนคติและแรงจูงใจและความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งงานที่สูงขึ้นของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

2. เพื่อศึกษาปัจจัยทัศนคติและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการการพัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งงานที่สูงขึ้นของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

สมมติฐานการวิจัย

H_0: ปัจจัยส่วนบุคคล ทัศนคติ และแรงจูงใจ ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

H_1: ปัจจัยส่วนบุคคล ทัศนคติ และแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์กับความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย ข้าราชการพลเรือน ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย พนักงานมหาวิทยาลัย (พ) จำนวน 446 คน (กองบริหารงานบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 2566: ออนไลน์)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้ และอาชีพ 2) ปัจจัยด้านทัศนคติ 3) ปัจจัยด้านแรงจูงใจ และ 4) ความต้องการพัฒนาตนเอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงานและหน่วยงานที่สังกัด

ตอนที่ 2 ปัจจัยทัศนคติ มี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านพฤติกรรม รวม 15 ข้อ

ตอนที่ 3 ปัจจัยแรงจูงใจ มี 8 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบายและการบริหารงาน ด้านความสำเร็จของงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านลักษณะของงาน ด้านความก้าวหน้าในงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน รวม 40 ข้อ

ตอนที่ 4 ความต้องการพัฒนาตนเอง มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาต่อ ด้านฝึกอบรม ด้านศึกษาดูงาน ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองและด้านเทคโนโลยี รวม 10 ข้อ แบบสอบถามตอนที่ 2 – 4 ใช้การประเมินแบบมาตรฐานส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index: IOC) ได้ค่า 0.67-1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำคำถามทุกข้อไปใช้ได้ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Cronbach,1990) ทั้งฉบับ เท่ากับ 0.82 จากนั้นนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มประชากรได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนคืนมา 428 ฉบับคิดเป็นร้อยละ 95.96 แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิธีการทางสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคุณ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 136-141)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องทัศนคติและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเอง เพื่อก้าวสู่ตำแหน่งงานที่สูงขึ้นของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 55.93 อายุ 41-50 ปีคิดเป็นร้อยละ 42.80 ระดับการศึกษาปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 43.20 ประสบการณ์ในการทำงาน 10-19 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.30 หน่วยงานที่สังกัดคือกอง คิดเป็นร้อยละ 43.99 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยด้านทัศนคติ	μ	σ	แปลผล
1. ด้านความรู้	4.17	0.41	มาก
2. ด้านอารมณ์ ความรู้สึก	4.19	0.37	มาก
3. ด้านพฤติกรรม	4.19	0.35	มาก
รวม	**4.18**	**0.37**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่าปัจจัยด้านทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ= 4.18 , σ = 0.37) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ย 3 อันดับ ได้แก่ ด้านอารมณ์ ความรู้สึก ด้านพฤติกรรมและด้านความรู้ ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านแรงจูงใจของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านแรงจูงใจของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยด้านแรงจูงใจ	μ	σ	แปลผล
1. ด้านนโยบายและการบริหารงาน	4.19	0.39	มาก
2. ด้านความสำเร็จของงาน	4.21	039	มาก
3. ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ	4.21	0.39	มาก
4. ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ	4.20	0.38	มาก
5. ด้านลักษณะงาน	4.19	0.39	มาก
6. ด้านความสำเร็จของงาน	4.21	039	มาก
7. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	4.21	0.39	มาก
8. ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน	4.20	0.38	มาก
รวม	**4.20**	**0.38**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจของผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ= 4.20, σ= 0.38) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าปัจจัยทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากโดยเรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านความสำเร็จของงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านความสำเร็จของงานและ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (μ = 4.21, σ = 0.39) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน (μ= 4.20, σ= 0.38) ด้านนโยบายและการบริหารงานและด้านลักษณะงาน (μ= 4.19, σ = 0.39) ตามลำดับ

4. ผลการวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม

ความต้องการพัฒนาตนเอง	μ	σ	แปลผล
1. ด้านการศึกษาต่อ	4.17	0.55	มาก
2. ด้านการฝึกอบรม	4.19	0.55	มาก
3. ด้านศึกษาดูงาน	4.18	0.55	มาก
4. ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.20	0.55	มาก
5. ด้านเทคโนโลยี	4.18	0.54	มาก
รวม	**4.18**	**0.54**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่าความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ= 4.18, σ= 0.54) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยระดับมากตามลำดับได้แก่ ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านการฝึกอบรม ด้านการศึกษาดูงาน ด้านเทคโนโลยีและด้านการศึกษาต่อ ตามลำดับ

5. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านเจตคติและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) ดังแสดงในตารางที่ 4 และ 5

1) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านทัศนคติที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านทัศนคติที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตัวแปรอิสระ	B	S.E.	β	t	Sig.
ค่าคงที่	1.933	0.205		9.421	.000**
1. ด้านความรู้ (X_1)	0.161	0.034	0.216	4.736	.000**
2. ด้านอารมณ์ ความรู้สึก (X_2)	0.063	0.037	0.200	4.385	.000**
3. ด้านพฤติกรรม (X_3)	0.213	0.039	0.245	5.443	.000**
SE = 0.2679, F =40.506, Adj R^2 = 0.217, R^2 = 0.223, R = 0.472					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยด้านเจตคติส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น (Y) เท่ากับ 0.472 (R = 0.472) แสดงว่าปัจจัยด้านเจตคติทุกด้านร่วมกันอธิบายความสัมพันธ์ต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับปานกลาง และสามารถอธิบายความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามได้ร้อยละ 22.30 (R^2 = 0.223) จากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านทัศนคติที่มีอิทธิพลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม พิจารณาจากตัวแปรที่มีค่ามากไปหาน้อยได้แก่ ด้านพฤติกรรม (X_3) ด้านความรู้ (X_1) และด้านอารมณ์และความรู้สึก (X_2) ตามลำดับ มีอิทธิพลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2.) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่ส่งต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านแรงจูงใจทีส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตัวแปรอิสระ	B	S.E.	β	t	Sig.
ค่าคงที่	1.246	0.223		5.576	.000**
1. ด้านนโยบายและการบริหาร (X_4)	0.135	0.035	0.172	3.854	.000**
2. ด้านความสำเร็จของงาน (X_5)	0.066	0.034	0.086	1.967	.050*
3. ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ (X_6)	0.056	0.035	0.073	1.587	.113
4. ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ (X_7)	0.036	0.035	0.046	1.026	.306
5. ด้านลักษณะของงาน (X_8)	0.021	0.037	0.026	0.581	.562
6. ด้านความก้าวหน้าในงาน(X_9)	0.118	0.036	0.151	3.256	.001**
7. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล(X_{10})	0.173	0.033	0.237	5.242	.000**
8. ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน(X_{11})	0.094	0.037	0.117	2.512	.012*
SE = 0.2516, F =24.945, Adj R^2 = 0.310, R^2 = 0.323, R = 0.568					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเอง (Y) เท่ากับ 0.568 (R = 0.568) แสดงว่าปัจจัย 6 ด้านร่วมกันอธิบายความสัมพันธ์ต่อความต้องการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับปานกลาง และสามารถอธิบายความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามได้ร้อยละ 32.30 (R^2 = 0.323) จากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านแรงจูงใจส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองพบว่าตัวแปรด้านนโยบายและการบริหาร (X_4) ด้านความก้าวหน้าในงาน (X_9) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (X_{10}) ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับตัวแปรด้าน

ความสำเร็จของงาน (X_5) ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน (X_{11}) ส่งผลต่อต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 ส่วนตัวแปรด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ (X_6) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ (X_7) และด้านลักษณะของงาน (X_8) ไม่ส่งต่อความต้องการพัฒนาตนเอง

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ทัศนคติและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งงานที่สูงขึ้นของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยขอนำผลการศึกษามาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยด้านทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.18, σ = 0.37) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยในระดับมาก 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) ด้านอารมณ์ ความรู้สึก 2) ด้านพฤติกรรมและ3) ด้านความรู้ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นในระดับมากหลายประเด็น ได้แก่ 1) มีความสุขในการปฏิบัติงานภายใต้แผนปฏิบัติงานของหน่วยงาน 2) มีความเต็มใจและยินดีให้ความช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานอยู่เสมอ 3) แผนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ต้องอาศัยความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน 4) การดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพย่อมส่งผลดีต่อองค์การ 5) การได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น เป็นต้น ดังนั้นเมื่อการมีทัศนคติในระดับมากย่อมจึงส่งผลให้มีทัศนคติที่ดีต่อองค์การและการปฏิบัติงานซึ่งจะนำไปสู่ความต้องการพัฒนาตนเองให้มีตำแหน่งสูงขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เบรห์ม และคาสซิน (Brehm and Kassin 1996) และ กิบสัน (Gibson: 2000) ที่กล่าวว่าทัศนคติในการปฏิบัติงานของบุคลากร มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านพฤติกรรม องค์ประกอบเหล่านี้จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและเป็นเรื่องที่หลายองค์การให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะทัศนคติในการทำงานของบุคลากรในองค์การมีผลต่อความสำเร็จของการปฏิบัติงาน และหากบุคลากรในองค์การมีทัศนคติที่ไม่ดีในการปฏิบัติงานก็จะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ประสิทธิภาพประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากร และคุณภาพของงานลดลง ผลผลิตไม่เป็นไปตามเป้าหมาย มีอัตราการขาด ลา มาสาย และการลาออกจากงานของบุคลากรเพิ่มสูงขึ้น แต่ถ้าหากบุคลากรในองค์การมีทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงานจะส่งผลในทางบวกต่อการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังแสดงถึงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานและภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การและความต้องการพัฒนาตนเองอีกด้วย จากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าสอดคล้องกับการศึกษาของอัครายุตม์ กาญจนเสถียร (2562:77) ที่ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติ แรงจูงใจ และบรรยากาศในการทำงานที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย บริษัทรักษาความปลอดภัย แอลโซคไทย เซอร์วิสเซส จำกัดผลการศึกษาพบว่า ระดับทัศนคติกลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.06, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าองค์ประกอบด้านความรู้สึกมีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากเป็นอันกับแรก รองลงมาได้แก่ ด้านพฤติกรรมและด้านปัญญาตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยด้านแรงจูงใจของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ= 4.20,σ = 0.38) โดยปัจจัยทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านความสำเร็จของงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านความสำเร็จของงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านนโยบายและการบริหาร และด้านลักษณะงาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นระดับมากในหลายประเด็น ได้แก่ 1) สามารถสร้างผลงานที่เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ค่าตอบแทนและสวัสดิการที่ได้รับในปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ต้องการปฏิบัติงานในองค์กรนี้ต่อไป 3) ความก้าวหน้าในการทำงานในหน่วยงานของตนเองขึ้นอยู่กับผลงานและความสามารถในการทำงาน 4) การได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดีจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน 5) งานที่ทำอยู่เป็นงานที่ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากบุคคลในสังคม 6) บรรยากาศในสถานที่ทำงานทำให้เกิดความรู้สึกไม่เบื่อหน่ายที่จะปฏิบัติงาน 7) มีความตั้งใจและเต็มใจที่จะปฏิบัติงานตามนโยบายเพื่อความก้าวหน้าของหน่วยงานและ 8) ลักษณะงานที่ได้รับมอบหมายเป็นงานที่สามารถเพิ่มทักษะความรู้ความสามารถให้ตนเองได้เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งจะนำไปสู่ความต้องการพัฒนาตนเองให้มีตำแหน่งสูงขึ้นด้วยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวิทยา บุญละดีและมณฑา จำปาเหลือง (2561: 2523) ที่กล่าวว่า แรงจูงใจมีความสำคัญในการที่จะช่วยกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ที่พึงประสงค์ด้วยความเต็มใจและพอใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงจูงใจจะเป็นทั้งสภาวะที่ผลักดัน และดึงให้บุคคลแสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน ซึ่งการที่จะเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล จึงต้องทำความเข้าใจกับแรงจูงใจของคน ๆ นั้นว่าบุคคลนั้นมีแรงจูงใจอยู่ในประเภทใดระดับใด และสอดคล้องกับแนวคิดตามทฤษฎีแรงจูงใจของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg) ที่กล่าวว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและพฤติกรรมของมนุษย์ที่จะส่งผลให้เกิดแรงจูงใจและตัดสินใจในการทำงานประกอบด้วยปัจจัยกระตุ้นหรือปัจจัยจูงใจ (Motivation Factors) และปัจจัยสุขอนามัย(Hygiene Factors) ปัจจัยกระตุ้นได้แก่ ความสำเร็จในงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบและความก้าวหน้าในการทำงาน ส่วนปัจจัยสุขอนามัย ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นโยบายขององค์การ ค่าตอบแทน สภาพการณ์การทำงาน การบังคับบัญชาและความมั่นคงในการทำงาน (Costley and Todd, 1991: 184) จากผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ พรพรรณ พูวัฒนาธนสิน (2562: 299) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาตนเองในการทำงานของข้าราชการ กองบัญชาการกองทัพไทย พื้นที่แจ้งวัฒนะ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยจูงใจในการพัฒนาตนเองในการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง โดย ภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. 0.41) ซึ่งเรื่องที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากตามลำดับ ได้แก่ด้านลักษณะงาน ด้านความสำเร็จในงาน ด้านความก้าวหน้าในงานและด้านสัมพันธ์ภาพกับผู้บังคับบัญชา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของสมภพ ห่วงทองและสุทธิศักดิ์ สุรีรักษ์ (2564: 58) ที่ได้ศึกษาเรื่องความต้องการพัฒนาตนเองด้านการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนปฏิบัติการ โรงพยาบาลบ้านคา จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยจูงใจที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.72, S.D. = 0.36) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้าน

ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมากเป็นอันดับแรกได้แก่ ด้านความสำเร็จของงาน รองลงมาได้แก่ด้านความมั่นคงในการทำงานและด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาตนเองของกลุ่มประชากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.18, σ = 0.54) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยระดับมากตามลำดับได้แก่ ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านการฝึกอบรม ด้านการศึกษาดูงาน ด้านเทคโนโลยีและด้านการศึกษาต่อตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาตนเองในระดับมากในหลายประเด็นได้แก่ 1) ต้องการค้นคว้าหาความรู้ในการปฏิบัติงานโดยการศึกษาจากหนังสือ กฎระเบียบต่างๆในหน่วยงานมีการวางแผนในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 2) ต้องการศึกษาต่อเพื่อให้มีวุฒิการศึกษาที่สูงขึ้น 3) ต้องการฝึกอบรมควบคู่กับการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาความเชี่ยวชาญ 4) หน่วยงานจัดการศึกษาดูงานได้ตรงกับหน้าที่ความรับผิดชอบ 5) ต้องการมีประสบการณ์ในเชิงปฏิบัติการทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของวิทยา บุญละดีและมณฑา จำปาเหลือง (2561: 2524) ที่ได้กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อหน่วยงานเพราะทำให้บุคคลได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติในการปฏิบัติงาน ปรับตัวให้ทันกับวิทยาการ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วช่วยให้ก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน อีกทั้งยังทำให้หน่วยงานได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นและลดความสิ้นเปลืองเมื่อได้รับการพัฒนาโดยอาศัยแนวทางในการพัฒนาตนเอง เช่นการฝึกอบรมการศึกษา และการพัฒนาด้วยตนเอง จากผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ ธีรวดี ยิ่งเมืองและมงคลชัย โพล้งศิริ (2562: 31-35) ที่ได้ศึกษาเรื่องความต้องการในการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการพัฒนาตนเองทุกด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.71, S.D. = 0.81) ได้แก่ ด้านการฝึกอบรม ด้านการศึกษาต่อ ด้านการศึกษาดูงาน ด้านการพัฒนาศักยภาพ ด้านการพัฒนา และด้านความเชี่ยวชาญในการทำงานสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มาริสา ปานงาม (2559: 120) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการในการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยทักษิณ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาตนเองโดยภาพรวมทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.81) ได้แก่ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านการฝึกอบรมและด้านการศึกษาต่อนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สมภพ ห่วงทองและสุทธิศักดิ์ สุริรักษ์ (2564: 59) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการพัฒนาตนเองด้านการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนปฏิบัติการ โรงพยาบาลบ้านคา จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาตนเองในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.75, S.D. = 0.60) โดยมีค่าเฉลี่ยระดับมากเรียงตามลำดับได้แก่ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านเทคโนโลยี ด้านการศึกษาต่อด้านการฝึกอบรมสัมมนา และด้านการศึกษาดูงาน ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านทัศนคติและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าปัจจัยด้านทัศนคติและแรงจูงใจมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่

ตำแหน่งทางที่สูงขึ้นในระดับปานกลาง กล่าวคือปัจจัยด้านทัศนคติทั้ง 3 ด้านได้แก่ ด้านพฤติกรรม (X_3) ด้านความรู้ (X_1) และด้านอารมณ์และความรู้สึก (X_2) ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับปัจจัยด้านแรงจูงใจ 8 ด้าน พบว่ามีปัจจัย 3 ด้านได้แก่ ด้านนโยบายและการบริหาร (X_4) ด้านความก้าวหน้าในงาน (X_9) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (X_{10}) ส่งผลต่อต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยอีก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความสำเร็จของงาน (X_5) และ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน (X_{11}) ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าทัศนคติ แรงจูงใจ และความต้องการพัฒนาตนเอง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและหน้าที่การงาน ทัศนคติที่ดีจะช่วยให้บุคคลมองโลกในแง่บวกและเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างเข้มแข็ง แรงจูงใจเป็นพลังขับเคลื่อนให้เรามุ่งมั่นที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมาย ความต้องการพัฒนาตนเองเป็นความปรารถนาที่จะเรียนรู้และเติบโตอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เรามีความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่ดีขึ้นซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสมภพ ห่วงทองและสุทธิศักดิ์ สุริรักษ์ (2564: 59) ที่ได้ศึกษาเรื่องความต้องการพัฒนาตนเองด้านการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนปฏิบัติการ โรงพยาบาลบ้านคา จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยจูงใจที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ($r = 0.39$, $p = .000$) โดยปัจจัยจูงใจทุกปัจจัยส่งผลต่อการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุนปฏิบัติการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 ได้แก่ ด้านเงินเดือนและสวัสดิการ ด้านความมั่นคงในการทำงาน ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน และด้านความสำเร็จในงาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของสริญญา ไววิ่งรบ (2561: 90) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านแรงจูงใจได้แก่ด้านความสำเร็จของงาน ความมั่นคงในการทำงาน ความก้าวหน้าในตำแหน่ง สถานภาพทางสังคม ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาต่อ ด้านการฝึกอบรม และด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุป

จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าปัจจัยด้านทัศนคติและปัจจัยด้านแรงจูงใจทุกด้านส่งผลต่อการพัฒนาตนเองของผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความต้องการพัฒนาตนเองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านทัศนคติทั้ง 3 ด้านส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณการทำนายได้ ร้อยละ 22.30 ส่วนปัจจัยด้านแรงจูงใจ 3 ด้านได้แก่ ด้านนโยบายและการบริหารด้านความก้าวหน้าในงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับด้านความสำเร็จของงานและด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ส่งผลต่อต่อความต้องการพัฒนาตนเอเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นอย่าง

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณการทำนายได้ร้อยละ 32.30 ดังนั้นจากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าทัศนคติแรงจูงใจและความต้องการพัฒนาตนเอง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรทัศนคติที่ดีจะช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ในชีวิตการทำงานของบุคลากรในองค์การ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การวิจัยครั้งนี้พบว่าปัจจัยด้านทัศนคติและแรงจูงใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยปัจจัยด้านทัศนคติทั้ง 3 ด้านและปัจจัยแรงจูงใจ 6 ด้านส่งผลต่อต่อความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นในระดับปานกลาง และพบว่าปัจจัยด้านแรงจูงใจ 3 ด้าน ได้แก่ ค่าตอบแทนและสวัสดิการ การได้รับการยอมรับนับถือ และลักษณะของงาน ไม่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเอง ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรนำผลการวิจัยดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างทัศนคติและแรงจูงใจในการทำงานให้มากขึ้นโดยเน้นการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 3 ด้าน ดังกล่าวเพื่อส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น

2. มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนการจัดสรรงบประมาณให้บุคลากรสายสนับสนุนเพื่อนำไปพัฒนาตนเองตามความต้องการของแต่ละบุคคลเพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้สูงขึ้น

3. มหาวิทยาลัยโดยผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ควรสอบถามความคิดเห็นบุคลากรเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคจากการทำงานอยู่เสมอ เพื่อนำไปเป็นแนวทางการแก้ไขและส่งเสริมให้บุคลากรได้มีอำนาจ ในการปฏิบัติงานตามตาแหน่งอย่างเต็มที่ รวมทั้งการกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้แก่บุคลากร ในระดับต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้เครื่องมือการวิจัยแบบผสานวิธี เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตพฤติกรรม การประเมินศักยภาพ เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมีรายละเอียดมากขึ้นในการค้นหาทัศนคติและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น

2. ควรมีการศึกษากับกลุ่มประชากร/กลุ่มตัวอย่างบุคลากรสายสนับสนุนที่ปฏิบัติงาน ในมหาวิทยาลัยราชภัฏอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกันเพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกัน และ เพื่อนำไปขยายผลในการศึกษาครั้งต่อไป

3. ควรศึกษาปัจจัยแรงจูงใจด้านอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองเช่น ความพึงพอใจในงาน ความคาดหวัง ความรับผิดชอบ บรรยากาศในการทำงาน เป็นต้น และศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองใน

ด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเช่น การทำวิจัยการพัฒนาศักยภาพความเชี่ยวชาญในการทำงานเป็นต้น เพื่อจะได้ทราบว่าปัจจัยด้านแรงจูงใจด้านอื่น ๆ ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองที่นอกเหนือจากการวิจัยครั้งนี้หรือไม่

เอกสารอ้างอิง

กองบริหารงานบุคคล สำนักงานอธิการบดี. (2559*). คู่มือพนักงานมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.* มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. (2566). สถิติบุคลากรสายสนับสนุน.

กานต์ชนน์ ทองทา. (2566). *ทัศนคติในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร : กรณีศึกษากองบริหารจัดเก็บข้อมูลสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ.* สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

จิราธร โหมดสุวรรณ และจันทนา แสนสุข. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาตนเองและความสามารถในการเผชิญฝ่าฟันอุปสรรคของ บุคลากรครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กลุ่มลุ่มน้ำเจ้าพระยา. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ) 10*(3), 279-285.

ณัฐฐินันท์ ศรีนุกูล. (2565). *แรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากรสังกัดกระทรวงแรงงานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2.* วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ธีรวดี ยิ่งเมืองและมงคลชัย โพล้งศิริ. (2562). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องความต้องการในการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.* กองทุนส่งเสริมงานวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

นิราวัลย์ ศรีทอง. (2563). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก เขตพื้นที่บางพระ.* งานนิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยบูรพา.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ปธาน สุวรรณมงคล. (2557). บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองในระบบประชาธิปไตย.วารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์. *มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, 1*(1), 100-108.

พรพรรณ พูวัฒนาธนสิน. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาตนเองในการทำงานของข้าราชการกองบัญชาการกองทัพไทยพื้นที่แจ้งวัฒนะ. *วารสารสมาคมนักวิจัย, 24*(3), 290-305.

มาริสา ปานงาม. (2559). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการในการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยทักษิณ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 16* (1), 120-131.

รณชัย ทิพย์มณฑา. (2567). ความต้องการพัฒนาศักยภาพตนเองของบุคลากรสายสนับสนุนสู่การวางแผนพัฒนาบุคลากร คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยพะเยา. *วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, 20*(1), 143-158.

วิทยา บุญละดีและมณฑา จำปาเหลือง. (2561). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต. Veridian E-Journal,* Silpakorn University (ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ). 11(3), 2513-253.

สมภพ ห่วงทองและสุทธิศักดิ์ สุรีรักษ์. (2564). ความต้องการพัฒนาตนเองด้านการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนปฏิบัติการ โรงพยาบาลบ้านคา จังหวัดราชบุรี. *วารสารศาสตร์สาธารณสุขและนวัตกรรม*, 1(1), 51-63.

สริญญา ไววิ่งรบ. (2561). ความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์. *วารสารนวัตกรรมการบริการและการจัดการ, 6*(3), 90-98.

อนันต์ วิวัฒนเดชา. (2560). *ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ต่อความรุนแรงของกากลั่นแกล้งทางไซเบอร์.* วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยนวัตกรรม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อัครายุตม์ กาญจนเสถียร. (2562). *ทัศนคติ แรงจูงใจและบรรยากาศในการทำงานที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย บริษัทรักษาความปลอดภัยแอลโซคไทยเซอร์วิสเซส จำกัด.* การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. คลังปัญญามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

อินทุอร วิลัยพงษ์. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองในการทำงานของบุคลากรสายสนับสนุน คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.* สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อุไรวรรณ หิมพานต์.(2566). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง ความต้องการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรสนับสนุนวิชาการคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.* คณะวิศวกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

Brehm, S. S., & Kassin, S. M. (1996). *Social psychology.* Houghton Mifflin.

Costley, D.L.and Todd. R. (1991). *Human Relation in Organization. 4th ed.* M.N.: West Publishing Company.

Cronbach, L.J., (1990). *Essentials of Psychological Testing.* 5th ed. New York: Harper & Collins Publishers.

Gibson, J. (2000). *Organizations, behavior, structure, processes (9th ed.).* McGraw-Hill Book.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory statistic, (3 rd Edition).* New York: Harper & Row.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Spiritual Leadership of Dr. Jaiphet Klajon and the Management of Health through the Self-reliant Health learning Center According to the Sufficiency Economy

ภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจน กับการจัดการสุขภาพผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

Sudjai Sohap[1*], & Korn Kangsadarnporn[2]

สุดใจ โสะหาบ[1*], & กรณ์ กังสดารพร[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Sudjai Sohap*
สุดใจ โสะหาบ
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Sujai762@gmail.com

2. Korn Kangsadarnporn
กรณ์ กังสดารพร
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: apirat.k@rsu.ac.th

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณ, การจัดการสุขภาพ, ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

Keywords:
The Spiritual Leadership, Management of Health, The Self-reliant Health Learning

Article history:
Received: 23/02/2025
Revised: 10/04/2025
Accepted: 18/08/2025
Available online: 24/08/2025

How to Cite:
Sohap, S. &. Kangsadarnporn, K. (2025). The Spiritual Leadership of Dr. Jaiphet Klajon and the Management of Health through the Self-reliant Health learning Center According to the Sufficiency Economy. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*),* 421-444.

ABSTRACT

This qualitative research aimed to: (1) explore Dr. Jaiphet Klajon's health management philosophy through the Self-Reliant Health Learning Center guided by the Sufficiency Economy Philosophy, (2) examine the outcomes of health management at the center, and (3) present the spiritual leadership of Dr. Jaiphet Klajon. Data were collected through in-depth interviews with Dr.Jaiphet Klajon and volunteers of the Natural Way of Medicine network.

The findings revealed that Dr. Jaiphet Klajon's concept emphasizes self-reliant living based on natural principles to promote well-being, household stability, and sustainable communities. The outcomes of the center's practices include self-treatment of illnesses, improved health, reduced defilements, development of volunteer networks and leadership skills, and reduced household expenses. Dr.Jaiphet Klajon's spiritual leadership is characterized by a clear vision, moral integrity, trustworthiness, compassionate care, and a model of virtuous living. These attributes led to transformations in five areas: health, economy, society, wisdom, and the emergence of a social innovation—self-reliant health based on Natural Way of Medicine. In conclusion, Dr.Jaiphet Klajon's spiritual leadership aligns with the Sufficiency Economy Philosophy and should be promoted as a model for public health initiatives and community empowerment.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดการสุขภาพของ ดร. ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (2) เพื่อศึกษาผลการจัดการสุขภาพผ่านศูนย์เรียนรู้ฯและ (3) เพื่อนำเสนอภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจน การวิจัยเป็นแบบเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับ ดร.ใจเพชร กล้าจน และจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการจัดการสุขภาพของ ดร. ใจเพชร กล้าจน เน้นการพึ่งตนด้วยวิถีธรรม เพื่อสร้างชีวิตที่ดี ครอบครัวมั่นคง สังคมพึ่งพาได้ และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ผลการจัดการสุขภาพได้แก่ ผู้เข้าร่วมสามารถรักษาตนเองจากโรคบางชนิด มีสุขภาพดีขึ้น ลดกิเลส มีเครือข่ายจิตอาสา เกิดภาวะผู้นำ และลดรายจ่ายในครัวเรือนส่วนภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจน ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ชัดเจน เป็นแบบอย่างแห่งธรรมะ มีบารมี ความไว้วางใจ ซื่อตรง และใส่ใจผู้อื่น ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสะท้อนใน 5 ด้าน ได้แก่ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม ปัญญา และนวัตกรรมสังคมด้านสุขภาพพึ่งตน สรุปได้ว่าภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจน สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และควรส่งเสริมการเผยแพร่แนวทางสุขภาพพึ่งตนนี้แก่ประชาชนและหน่วยงานด้านสุขภาพ

บทนำ

องค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของคำว่าสุขภาพไว้ว่า สุขภาพ หมายถึง “สุขภาพ คือ ภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม ไม่ใช่เพียงการไม่มีโรคหรือความเจ็บป่วยเท่านั้น” (WHO, 2568, ออนไลน์) การที่บุคคลจะมีสุขภาพดีได้นั้นต้องมีผลจากหลายองค์ประกอบและหลายเหตุปัจจัย ทั้งสภาพทางครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย รวมทั้งโอกาสที่จะได้รับองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง นับเป็นสิ่งที่หายากยิ่งในสังคมปัจจุบัน จากข้อมูลการเสียชีวิตของประชากรโลกในปี พ.ศ. 2560 พบว่ามากกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ของการเสียชีวิตมีสาเหตุมาจากโรคเรื้อรังและไม่ใช่โรคติดต่อโรคที่ทำให้มีผู้เสียชีวิตมากที่สุดคือโรคหัวใจและหลอดเลือดเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตราว 1 ใน 3 โรคที่ไม่ติดต่ออื่น ๆ เช่น โรคเบาหวาน โรคทางเดินหายใจและความจำเสื่อมก็ติดอันดับต้น ๆ เช่นกัน (ฮันนาห์ ริตชี, Role,อ็อกซ์ฟอร์ด มาร์ติน สกูล, 2562, ออนไลน์) อีกทั้งจากข้อมูลในปี 2565 ประชากรโลกเสียชีวิตจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง หรือ NCD ถึง 41 ล้านคนต่อปี คิดเป็น 74 เปอร์เซนต์ ของการเสียชีวิตของผู้คนทั่วโลก ทั้งที่เป็นโรคที่เกิดจากพฤติกรรมและสามารถป้องกันได้ และผู้อำนวยการองค์การอนามัยโลกด้านโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ได้ย้ำเตือนว่าการเสียชีวิตส่วนใหญ่นั้นสามารถป้องกันได้ โดยระบุว่า “ในทุก 2 วินาที จะมีผู้ที่อายุต่ำว่า 70 ปี เสียชีวิตจากโรค NCD” และ 86 เปอร์เซนต์ ของการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร เกิดขึ้นกับผู้คนในประเทศรายได้น้อยและปานกลาง ทำให้โรค NCD เป็นประเด็นปัญหาทั้งในด้านความเท่าเทียม การพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับปัญหาด้านสาธารณสุขระดับโลก (วีโอเอ, 2565, ออนไลน์)

ในปี 2564 ประเทศไทยมีอัตราเสียชีวิตต่อประชากร 100,000 คน ล้วนมีสาเหตุหลักมาจาก 7 กลุ่มโรคร้าย คือ มะเร็งและเนื้องอกทุกชนิด (128.50 คน) รองลงมาคือ หลอดเลือดในสมอง (55.50 คน) ปอดบวม (49.70 คน) หัวใจขาดเลือด (33.50 คน) เบาหวาน (24.50 คน) ความดันโลหิตสูง (14.50 คน) และ เอดส์ (5.50 คน) ตามลำดับ (อนรรฆพร ลายวิเศษกุล, 2564, ออนไลน์) ซึ่งเป็นข้อมูลจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (NESDB) สอดคล้องกับการเสียชีวิตของประชากรโลก ที่พบว่าการเสียชีวิตจากโรค NCD เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันผู้คนต่างพยายามแสวงหาทางเลือกในการรักษาพยาบาลหลากหลายวิธี ทั้งการแพทย์แผนปัจจุบัน และแพทย์ทางเลือกต่าง ๆ แต่การรักษาจำเป็นจะต้องมีค่าใช้จ่ายจึงจะได้รับความสะดวกสบายในการรักษา และต้องคุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายที่สูญเสียไป จึงเกิดโรงพยาบาลเอกชนขึ้นมาเป็นทางเลือกให้กับผู้มีความสามารถที่จะจ่ายได้ ส่วนหนึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระจากโรงพยาบาลของรัฐที่ให้บริการประชาชนผู้มีรายได้น้อยถึงระดับปานกลาง แต่ผู้ป่วยต้องอดทนกับระยะเวลาการรอคอยในการรักษาผู้ป่วยบางรายแสวงหาการรักษาพยายาบาลตามความต้องการของตนเองได้ พบว่ามีจำนวนมากเสียค่าใช้จ่ายไม่น้อย บางครั้งถึงหลักหลายล้านบาท ซึ่งก็ไม่สามารถรักษาโรคให้หายขาดได้ แต่เป็นเพียงการประคับประคองให้อยู่กับโรคไปได้นานที่สุดเท่านั้น

จนกระทั่ง นายสำเริง มีทรัพย์ (ดร. ใจเพชร กล้าจน) ซึ่งรับราชการในโรงพยาบาลหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร กระทรวงสาธารณสุขได้เห็นความทุกข์จากการเจ็บป่วยของประชาชนที่เข้าไปรับการรักษาในโรงพยาบาลมาหลายปี แต่โรคหรืออาการเจ็บป่วยของคนไข้ไม่เคยหายขาด มีแต่นับวันจะได้โรคเพิ่มขึ้น ได้ยามารับประทานมากขึ้น ในที่สุดก็เกิดโรคแทรกซ้อนตามมาจากการรับประทานยาติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน เมื่อคนไข้แน่นโรงพยาบาล ทำให้การบริการในโรงพยาบาลไม่สามารถรองรับผู้ป่วยได้ แม้จะมีการคัดกรองโดยนำคนไข้โรคเรื้อรัง หรือโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ไปรับการรักษาต่อที่สถานีอนามัยตำบล แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ผู้ป่วยก็ยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และผู้ป่วยที่เจ็บป่วยอยู่เดิมมีภาวะแทรกซ้อนเพิ่มขึ้น ทำให้สถานีอนามัยต้องรับภาระหนักขึ้น นายสำเริง มีทรัพย์ จึงสนใจที่จะศึกษาหาวิธีที่จะช่วยลดความทุกข์ ความเดือดร้อนจากการเจ็บป่วยให้กับพี่น้องประชาชน จึงได้ไปศึกษาต่อแพทย์ทางเลือก การแพทย์แผนไทย และเรียนรู้ศาสตร์องค์ความรู้ของการแพทย์พื้นบ้านทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งส่วนหนึ่งก็ได้เรียนรู้จากบิดาของท่านที่รับราชการครู และเป็นหมอพื้นบ้านด้วย และท่านได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาการดูแลสุขภาพโดยคำนึงถึงกายกับจิตตามหลัก 8 อ. กับญาติธรรมชาวอโศก (มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย, 2567, ออนไลน์) จึงนำองค์ความรู้ที่ได้มาดูแลสุขภาพพี่น้องประชาชนแต่ก็เพียงช่วยได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น

ต่อมานายสำเริง มีทรัพย์ หรือต่อมาเรียก อาจารย์หมอเขียว จึงได้นำองค์ความรู้ที่เป็นจุดเด่นของการแพทย์ทั้ง 4 แขนง (แพทย์แผนปัจจุบัน แพทย์ทางเลือก แพทย์แผนไทยการแพทย์พื้นบ้าน) และการดูแลสุขภาพตามหลัก 8 อ มาบูรณาการร่วมกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจากพระไตรปิฎก เพื่อหาวิธีส่งเสริมสุขภาพให้กับประชาชน รวมทั้งการรักษาป้องกันโรค และฟื้นฟูสุขภาพโดยรวมเมื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้ ปรากฏว่าใช้ได้ผลดี สามารถรักษาโรคของคนส่วนใหญ่ให้หายได้ทุกโรค ถึงแม้จะไม่สามารถรักษาให้หายได้ทุกคนอาจารย์หมอเขียว (ดร.ใจเพชร กล้าจน) ได้นำหลักการแพทย์วิถีธรรมหรือเรียกว่าเทคนิค 9 ข้อ (ยา 9 เม็ด) ไปรักษา

ผู้ป่วยฟรี พบว่ามีประชาชนกว่า 600,000 คนได้นำองค์ความรู้การดูแลสุขภาพตามหลักการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรมไปใช้ ทั้งที่เรียนรู้จากค่ายสุขภาพออนไซต์ และออนไลน์ เรียนรู้ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย ต่าง ๆ และจากผลการศึกษาวิจัยของ ดร. ใจเพชร กล้าจน (2553) เรื่อง ความเจ็บป่วยกับการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง 12,203 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่าย 1,397 คน พบว่าผู้ป่วยมีอาการความเจ็บป่วยลดน้อยลงร้อยละ 92.41 (ใจเพชร กล้าจน. 2558: 669) ต่อมามีประชาชนไปรับการรักษามากขึ้น ทำให้ไม่สามารถให้บริการได้ทั่วถึง อาจารย์หมอเขียวจึงคิดหาวิธีที่จะทำให้ประชาชนเรียนรู้การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ไม่เช่นนั้น “หมอและคนไข้จะพากันป่วยตายไปด้วยกัน” ด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างศูนย์เรียนรู้การดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการแพทย์วิถีธรรมจากศูนย์ฯ แห่งแรกซึ่งตั้งอยู่บ้านเลขที่ 114 หมู่ 11 ตำบลดอนตาล อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร จนต่อมาขยายสาขาไปทั่วทุกภาคของประเทศรวมถึงในต่างประเทศ รวมทั้งสิ้น 9 แห่ง กระทั่งถึงปัจจุบัน ศูนย์การเรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงได้ดำเนินงานมากว่า 30 ปี สิ่งที่เป็นเป้าหมายหลักคือ การพัฒนาส่งเสริมสุขภาพของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเศรษฐกิจมั่นคง พึ่งตนเองได้ร่วมกันสร้างสรรค์สังคมและสิ่งแวดล้อมที่พึงประสงค์ รวมถึงการสร้างคนดีคืนให้กับสังคม เป็นการดำเนินงานช่วยเหลือสังคมฟรีภายใต้ชื่อมูลนิธิแพทย์วิถีธรรม เป็นองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร เป็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ คือ 1) เรียนรู้การดูแลสุขภาพตามเทคนิค 9 ข้อ (ยา 9 เม็ด) ตามหลักการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม 2) กิจกรรมส่งเสริมการพึ่งตนเองได้เช่น การทำบารายคัลเจอร์ (Baray Culture) การใช้พลังงานทางเลือก (แสงอาทิตย์) การทำนาแปลงเล็กการทำน้ำสกัดสมุนไพรพลังศีล การทำน้ำยาอเนกประสงค์การทำน้ำจุลินทรีย์พลังศีล ฯลฯ 3) กิจกรรมฝึกการเสียสละ แบ่งปัน ทำงานฟรี ได้แก่ตลาดวิถีธรรม แบ่งกลุ่มเข้าฐานเรียนรู้ แบ่งปันเมล็ดพันธุ์ กิ่งพันธุ์ แบ่งปันอาหารไร้สารพิษ ฯลฯ 4) กิจกรรมสร้างสรรค์สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี ได้แก่ เรียนรู้การคัดแยกขยะกสิกรรมไร้สารพิษ ฯลฯ 5) กิจกรรมสร้างเครือข่ายคนดี ได้แก่การเรียนรู้ต่อเนื่องผ่านสื่อ Social Media (สื่อสารกลุ่มไลน์ ระบบ zoom และสื่ออื่น ๆ) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นต้น

การทำงานฟรีช่วยเหลือผู้คนและสร้างคนดีให้กับสังคมมาอย่างต่อเนื่องทำให้ ดร.ใจเพชร กล้าจน (อาจารย์หมอเขียว) ได้รับรางวัลยกย่องเชิดชูเกียรติหลายรางวัล อาทิ รางวัล “ข้าราชการโรงพยาบาลดีเด่น" โรงพยาบาลห้วยใหญ่ จังหวัดอำนาจเจริญ (2536), รางวัล "ต้นแบบคนดีแทนคุณแผ่นดิน" โดยเครือข่ายเดอะเนชั่น (2553), รางวัล "คนต้นเรื่องแห่งปี" จากรายการ คนค้นคนอวอร์ด ครั้งที่ 2 (2553), และในปีพ.ศ. 2555 ได้รับเกียรติบัตรยกย่องให้เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สำนักการแพทย์ทางเลือก กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ในปี 2562 ได้รับรางวัล “เพชรแห่งเอเชีย” (Diamond of Asia Award) รางวัล “โล่สันติภาพโลก” (World Peace Shield Award) และรางวัล “การแพทย์วิถีธรรม คือมรดกล้ำค่านานาชาติ” (International Significant Heritage Place) จากมูลนิธิส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมสุรินทร์ และมูลนิธิศิลปวัฒนธรรม (SIF) จังหวัดสุรินทร์ (มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย, 2567, ออนไลน์)

จากผลการศึกษาทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัย พบว่า มีนักวิชาการท่านอื่น ๆ ได้ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณกันมาก เช่น ลัดดา จุลวงศ์ (2563) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยากับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กรณีศึกษาโรงเรียนสัตยาใส ผลการวิจัยพบว่า (1) องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ได้แก่ 1) อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค 2) วิสัยทัศน์ 3) เชื่อมั่นในความดีอย่างมั่นคง และ4) มีความรักและเห็นแก่ผู้อื่น (2) แนวคิดในการจัดการศึกษาของดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ประกอบด้วย 1) เป้าหมายการพัฒนาคนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 2) ออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อ ยกระดับจิตใจและ 3) พัฒนาจิตใจให้รักและเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์จากข้อมูลที่กล่าวทั้งหมดทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา ภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณ ของ ดร.ใจเพชร กล้าจน กับการจัดการสุขภาพ ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเกิดประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ และเป็นแบบอย่างของผู้นำเชิงจิตวิญญาณที่มุ่งสร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวม และอีกทั้งได้เผยแพร่ผลการดำเนินงานและการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ มีคุณค่าให้กับสังคมต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการแพทย์วิถีธรรมการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตน

การแพทย์วิถีธรรม เป็นแนวทางการดูแลสุขภาพที่ผสานภูมิปัญญาพื้นบ้านไทยเข้ากับหลักธรรมชาติบำบัด โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมทั้งกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ แนวทางนี้ได้รับการพัฒนาและเผยแพร่โดย นายแพทย์ ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) ซึ่งได้ริเริ่มกระบวนการฟื้นฟูสุขภาพที่เรียกว่า “ยา 9 เม็ด” ที่มีหลักสำคัญอยู่ที่การพึ่งตนเองในการเยียวยาและป้องกันโรค (ใจเพชร กล้าจน, 2561) “ยา 9 เม็ด” ประกอบด้วย 9 วิธีดูแลสุขภาพตามธรรมชาติ ได้แก่

1. การล้างพิษ
2. การปรับสมดุลพลังงาน
3. การพักผ่อน
4. การรับประทานอาหารเป็นยา
5. การจัดการอารมณ์
6. การใช้สมุนไพร
7. การบริหารกาย
8. การใช้พลังธรรมชาติบำบัด
9. การพัฒนาจิตด้วยธรรมะหรือการทำจิตอาสา

หลักการดังกล่าวถือเป็นการบูรณาการองค์ความรู้แบบองค์รวม (Holistic Health) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO) ที่กำหนดว่าสุขภาพที่ดีไม่ใช่แค่การไม่มีโรค แต่ต้องครอบคลุมถึงสุขภาวะทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ (World Health Organization, 1948) มีงานวิจัยหลายฉบับที่

สนับสนุนประสิทธิภาพของแนวทางการแพทย์วิถีธรรม เช่น ศึกษาของสุนีย์ จันทร์เจริญ (2562) พบว่าผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่เข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูสุขภาพตามแนวแพทย์วิถีธรรม มีระดับความดันโลหิตและน้ำตาลในเลือดดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ การวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดล (2560) รายงานว่าการใช้ “อาหารเป็นยา” และการล้างพิษมีผลต่อระบบทางเดินอาหารและลดภาวะอักเสบในร่างกาย การดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนในแนวทางการแพทย์วิถีธรรมยังส่งผลกระทบเชิงบวกต่อชีวิตทั้ง 5 ด้าน คือ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม ปัญญา และจิตวิญญาณ โดยเฉพาะในมิติของ “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “การลดการพึ่งพาระบบบริการสาธารณสุข” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสุขภาพแบบองค์รวมในสังคมไทยร่วมสมัย (วุฒิชัย กปิลกาญจน์, 2564)

แนวคิดภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ

ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Leadership Theory) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากความพยายามในการตอบโจทย์ผู้นำยุคใหม่ ที่ต้องเผชิญกับปัญหาทางจริยธรรม ความหมายของการทำงาน และแรงจูงใจภายในซึ่งทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นโดย Louis W. Fry (2003) โดยเสนอว่า ผู้นำไม่ควรเป็นเพียงผู้บริหารจัดการแต่ต้องสามารถปลุกพลังภายในของผู้ตามผ่านค่านิยมทางจิตวิญญาณ วิสัยทัศน์ที่มีความหมาย และการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม Fry (2003) อธิบายว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่

1. วิสัยทัศน์ (Vision) การสร้างเป้าหมายร่วมที่ลึกซึ้ง มีคุณค่า มากกว่าความสำเร็จทางวัตถุ

2. ความหวัง/ศรัทธา (Hope/Faith) ความเชื่อมั่นว่าเป้าหมายนั้นสามารถบรรลุได้ แม้ในสภาวะยากลำบาก

3. ความรักไม่แบ่งแยก (Altruistic Love) ความรักแบบไม่มีเงื่อนไข ความเมตตา การให้อภัย และการเห็นคุณค่าผู้อื่น

แนวคิดนี้ได้กลายเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาองค์กรที่มีความยั่งยืน (Fry & Nisiewicz, 2013) โดยเฉพาะในภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนเช่น การศึกษา การแพทย์ และการทำงานจิตอาสา ตัวอย่างผู้นำที่สะท้อนภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณในบริบทไทย คือ ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) ผู้ก่อตั้งแนวทางการแพทย์วิถีธรรม ซึ่งถือเป็นผู้นำจิตอาสาที่เน้นการให้ความรู้ด้านสุขภาพโดยไม่แสวงหาผลกำไร นำพาผู้คนกลับคืนสู่หลักธรรมชาติ ผ่านการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ทั้งยังเน้น “การนำด้วยความเสียสละ” และ “การพึ่งตนเพื่อผู้อื่น” ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณอย่างชัดเจน นิตยา อ่อนสุวรรณ (2561) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณในกลุ่มผู้นำชุมชนจิตอาสา พบว่าองค์ประกอบอย่างความเมตตาและวิสัยทัศน์มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจของผู้ตามอย่างมีนัยสำคัญ สุพรรณี พึ่งพระคุณ (2564) พบว่าภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณในองค์กรสุขภาพช่วยลดความเครียด เพิ่มคุณภาพชีวิตของบุคลากรและเสริมสร้างบรรยากาศแห่งการให้อภัยและการร่วมมือ การบูรณาการแนวคิดนี้เข้ากับแนวทางการแพทย์วิถีธรรม จึงไม่เพียงตอบสนองต่อเป้าหมายด้านสุขภาพกาย หากแต่ยังเชื่อมโยงไปถึงสุขภาวะทางใจ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการสร้างเครือข่ายจิตอาสาในระดับชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

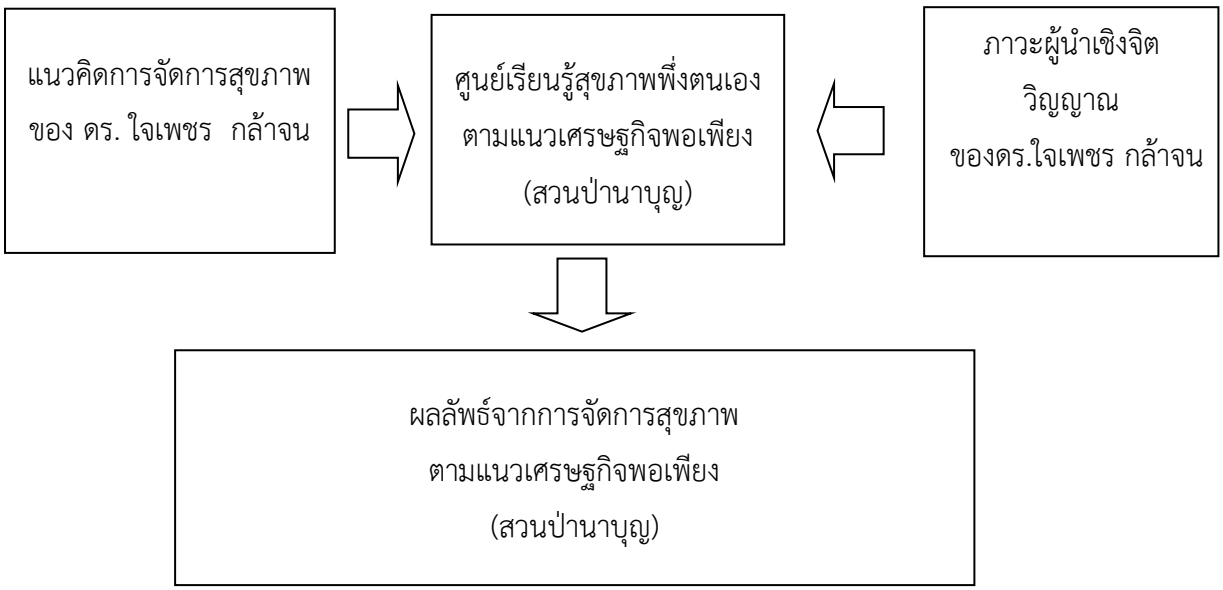
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย โดยเน้นการดำเนินชีวิตอย่างมีสมดุลและยั่งยืนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งประกอบด้วยหลัก 3 ประการสำคัญ ได้แก่

1. ความพอประมาณ (Moderation)
2. ความมีเหตุผล (Reasonableness)
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง (Self-immunity)

และมีเงื่อนไขสำคัญคือ ความรู้ และคุณธรรม ในการนำไปใช้ แนวคิดนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในด้านสุขภาพได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในการ ส่งเสริมสุขภาพแบบยั่งยืน ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการลดการพึ่งพาระบบบริการสุขภาพราคาแพง ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับแนวทางของ “แพทย์วิถีธรรม” ที่ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถดูแลตนเองผ่านวิถีธรรมชาติ เช่น การรับประทานอาหารที่เหมาะสม การพักผ่อนให้เพียงพอ การจัดการอารมณ์ และการใช้สมุนไพรพื้นบ้านงานศึกษาของ จารุณี ทองทับ (2560) ระบุว่า การน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพและส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ยั่งยืนโดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรและชุมชนชนบทนอกจากนี้ สุภัคชญา สายหยุด (2563) พบว่าการนำแนวคิดพอเพียงไปปรับใช้ในโครงการส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล ช่วยลดภาระค่ารักษาพยาบาล และเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพตนเองในมิติทางจิตวิญญาณ แนวคิดพอเพียงยังสอดคล้องกับหลัก “ความพอดี” และ “ความไม่ยึดติด” ซึ่งเป็นแก่นสำคัญของทั้งศาสตร์พระราชาและศาสตร์แห่งธรรมชาติบำบัด โดยเฉพาะในแนวทางแพทย์วิถีธรรมที่ส่งเสริมให้มนุษย์ “พึ่งตน” และ “มีภูมิคุ้มกันจากความยึดติดกับวัตถุภายนอก” เช่นเดียวกับหลักของ Self-immunity ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การวิจัยนี้อาศัยแนวคิดทฤษฎีทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำแนวคิดภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีธรรม โดยนำงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย มากำหนดเป็นกรอบแนวความคิด ของการศึกษาวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผลภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดการสุขภาพของ ดร.ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาผลการจัดการสุขภาพของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อนำเสนอภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.ใจเพชร กล้าจน

สมมติฐานในการวิจัย

1. การรับรู้แนวคิดแพทย์วิถีธรรมแบบ "ยา 9 เม็ด" มีผลต่อพฤติกรรมการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตน
2. การเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้แพทย์วิถีธรรมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพและเศรษฐกิจของผู้ปฏิบัติ
3. ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.ใจเพชร กล้าจน มีความสัมพันธ์กับการเกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้เข้าร่วม

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)โดยมุ่งเน้นการศึกษาอย่างลึกซึ้งจากข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ตามสภาพความเป็นจริงในบริบทของการดูแลสุขภาพแนววิถีธรรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรเป้าหมาย ได้แก่

1. ดร.ใจเพชร กล้าจน จิตอาสาแพทย์วิถีธรรม ประจำศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
2. จิตอาสาแพทย์วิถีธรรม จำนวน 7 คน
3. ประชาชนที่เข้าร่วมค่ายสุขภาพแนวแพทย์วิถีธรรม จำนวน 7 คน

รวมทั้งสิ้นจำนวนผู้ให้ข้อมูล 15 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์ตรงและสามารถให้ข้อมูลได้อย่างลึกซึ้งและครอบคลุม

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลใช้เครื่องมือหลักคือ

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
2. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เช่น รายงานการวิจัย บทความวิชาการ หนังสือ และวารสารที่เกี่ยวข้อง
3. การสังเกตการณ์และเก็บข้อมูลจากภาคสนาม

วิธีการดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

นักวิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนฯ โดยมีการบันทึกเสียงถอดเทป และจัดทำสรุปสาระสำคัญจากบทสัมภาษณ์ จากนั้นใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลและอธิบายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

แนวคิดในการจัดการสุขภาพของ ดร.ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์การเรียนรู้สุขภาพพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ชีวิตและสุขภาพที่ดีเพื่อความผาสุกแห่งตน สามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเองการดูแลตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการใช้สิ่งที่ประหยัดเรียบง่ายเป็นหลักยึดหลักแก้ปัญหาที่ต้นเหตุเป็นหลักและแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเป็นรอง พึ่งตนเองเป็นหลักและพึ่งคนอื่นเป็นอันดับรอง

เพื่อเศรษฐกิจครัวเรือนที่มั่นคง คือการมีเศรษฐกิจมั่นคงโดยพึ่งตนเองเป็นหลัก มีความซื่อสัตย์และมีน้ำใจต่อกัน พึ่งตนเองในสิ่งที่เป็นประโยชน์ กินน้อยใช้น้อยที่สุดเท่าที่จะแข็งแรงที่สุด สังคมที่มีการแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในลักษณะมอบของดี ราคาถูก มีความซื่อสัตย์และมีน้ำใจแก่กัน และการได้ประสานพลังกับหมู่มิตรดีจะทำให้เศรษฐกิจมั่นคงยิ่งขึ้น เมื่อมีหมู่มิตรดีให้กันฟรีก็ได้ให้กันถูกก็ได้ ค่าใช้จ่ายจึงลดลง เมื่อดำรงชีวิตต้นทุนราคาถูก ประกอบกับมีความขยันขันแข็ง ทำกิจกรรมการงานที่เป็นประโยชน์ ทำกินน้อยใช้น้อยที่สุดเท่าที่ไม่ฝืดเคือง ที่เหลือจึงนำไปแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

เพื่อการพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาตนจะรวมถึงความสามารถพึ่งพาตนเองแบบพอเพียงได้ทุกด้าน ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม การแก้ปัญหา การจัดการชีวิตและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งผลจากการมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นในส่วนที่ช่วยเหลือได้จะเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันและกันอย่างต่อเนื่องในที่สุด

เพื่อสร้างสรรค์สังคมและสิ่งแวดล้อมที่พึงประสงค์ ลักษณะของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่พึงประสงค์คือทุกคนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันภายในบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยเดียวกัน สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต ได้แก่ ต้นไม้ พืชพรรณธัญญาหารที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิต สังคมนั้นประกอบด้วยคนดี มิตรดีและสิ่งแวดล้อมดีจะก่อหนุนให้เกิดปัจจัยนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์มีการใช้หลักอปริหานิยธรรมร่วมกัน

เพื่อสร้างคนดีให้สังคมและช่วยคนให้พ้นทุกข์ คือการทำประโยชน์ตนไปด้วย ล้างกิเลส ล้างสุขทุกข์หลอกออกไปให้ได้ พึ่งตนในสิ่งที่เป็นประโยชน์ แล้วจึงเกื้อกูลช่วยเหลือผู้อื่นไปด้วย และสานพลังกับหมู่มิตรดีไปด้วย การช่วยคนให้พึ่งตนเองได้ และช่วยคนให้ได้รับประโยชน์สุขคือ สิ่งที่มีค่าที่สุดและเป็นประโยชน์ที่แท้จริงต่อตนเองและต่อผู้อื่น ทำให้ตนเองเป็นคนดีของสังคมก่อน ด้วยการถือศีล 5 เป็นอย่างน้อย เลิกอบายมุข รับประทานมังสวิรัติ ฟังมติหมู่กลุ่มคนดีมีศีล และทำงานไม่หวังผลตอบแทน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ฝึกปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระ ขัดเกลาจิตใจระหว่างอบรมด้วยการฟังธรรม ทบทวนธรรม สนทนาธรรม ทำงานตามหน้าที่คือบำเพ็ญบุญตามฐานงานที่ได้รับมอบหมาย รวมถึงดูแลรักษาร่างกายด้วยหลักแพทย์วิถีธรรม ฝึกทบทวนรู้ใจตนเองด้วยหลักอริยสัจที่มาปฏิบัติตัวเหมือนกัน

ผลการจัดการสุขภาพของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงความเป็นมาของศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการแพทย์วิถีธรรม เริ่มจากแนวคิดของ ดร.ใจเพชร กล้าจน ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาความเจ็บป่วยทั้งจากผู้มารับบริการและผู้ให้บริการภาครัฐที่ไม่สมดุลกัน เนื่องจากผู้มารับบริการมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้นจนภาครัฐไม่สามารถให้บริการได้ทั่วถึง และมีทรัพยากรไม่เพียงพอให้บริการผู้ป่วยที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น จากปัญหาดังกล่าวดร.ใจเพชร กล้าจน จึงสนใจไปศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก และพบว่าพระพุทธเจ้ามีวิชารักษาโรคทุกโรคที่ทรงบัญญัติไว้เป็นสิ่งมีค่าอย่างมากต่อชาวโลก และพระองค์ทรงพบวิชารักษาโรคทุกโรค โรคทุกโรคสามารถที่จะลดลงได้หรือหายได้แต่รักษาไม่ได้ทุกคน มีบางคนที่ประสบความสำเร็จในการรักษา เพราะมีทั้งคนที่ทำได้และทำไม่ได้ ขึ้นอยู่กับวิบากดีร้ายของแต่ละคน ดร.ใจเพชร กล้าจน ได้เรียนรู้และบูรณาการความรู้จากข้อดีของการแพทย์ทุกแผนที่กล่าวมา รวมทั้งได้นำมาบูรณาการกับคำสอนของพระพุทธเจ้า และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรวมถึงหลักธรรมแบบบุญนิยม จึงได้เกิดแนวคิดการแพทย์วิถีพุทธซึ่งต่อมาเรียก การแพทย์วิถีธรรม หรือการแพทย์พุทธศาสตร์ ซึ่งได้พบว่าผู้ที่ใช้วิธีการนี้ 90 เปอร์เซ็นต์มีสุขภาพที่ดีขึ้นไม่ว่าจะเป็นโรคติดเชื้อหรือไม่ติดเชื้อซึ่งอาจารย์หมอเขียว ประสบความสำเร็จในการช่วยคนให้ลดหรือหายเจ็บป่วย

จากการช่วยเหลือผู้คนโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายของอาจารย์หมอเขียวและจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม ในนามของมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทยทำให้มีประชาชนเข้ามาเรียนรู้การเป็นหมอดูแลตัวเองตามหลักการแพทย์วิถีธรรมมากขึ้น ได้มีผู้คนมาสมัครใจเป็นจิตอาสาเพิ่มขึ้น มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทยจึงจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านสุขภาพพึ่งตนแห่งแรกขึ้นที่สวนป่านาบุญ 1 ที่จังหวัดมุกดาหาร มีผู้ป่วยจากทั่วทุกภาคในประเทศเดินทางไปรับบริการและเพิ่มจำนวนมากขึ้น เกิดปัญหามีผู้เจ็บป่วยส่วนหนึ่งรวมทั้งผู้ป่วยที่บ้านอยู่ห่างไกลสวนป่านาบุญ 1 การเดินทางมาไม่สะดวก จึงได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงในต่างประเทศ ซึ่งในปัจจุบันมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้แล้วถึง 9 แห่ง

กิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ กิจกรรมหลักของศูนย์การเรียนรู้เน้นกิจกรรมที่จำเป็นต่อสุขภาพโดยตรงทั้งสุขภาพทางใจสุขภาพทางกาย ทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเหตุการณ์ที่จำเป็นที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ กิจกรรมในศูนย์เรียนรู้ศูนย์สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสวนป่านาบุญ ทั้ง 9 แห่ง มีการจัดกิจกรรมคล้าย ๆ กันดังนี้

การจัดค่ายสุขภาพ เป็นกิจกรรมหลักเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนที่สนใจเป็นระยะ ๆ มีทั้งคนที่เข้ามาเรียนรู้มาขอรับคำปรึกษาเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม โดยองค์ความรู้เน้นเรื่องการปรับสมดุลร้อนเย็นของร่างกายการเอาพิษออกจากร่างกาย 9 วิธี หรือเรียกว่าเทคนิค 9 ข้อ หรือยา 9 เม็ด มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในเรื่องของเทคนิค 9 ข้อ (ยา 9 เม็ด) ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มยาเม็ดเลิศ คือ การใช้ธรรมะรักษาโรคการรู้เพียรรู้พักเป็นยาเม็ดที่ 8 และเม็ดที่ 9 ส่วนยาเม็ดหลักคือยาเม็ดที่ 7 (เทคนิคข้อที่ 7) การรับประทานอาหารสุขภาพเพื่อปรับสมดุลร้อนเย็นร่างกายให้พอเหมาะและยาเม็ดที่ 6 ที่จำเป็นสำหรับการที่จะเป็นเม็ดหลักอีกเม็ดก็คือ

กดจุดโยคะ ลมปราณ ฝึกลมหายใจ หรือการออกกำลังกาย ที่ไม่หนักเกินไปตามภาวะของร่างกายส่วนกลุ่มยาเม็ดเสริมคือการระบายพิษออกจากร่างกายด้วยวิธีการต่าง ๆ 5 วิธีคือ (1) การรับประทานน้ำสมุนไพรปรับสมดุล (2) การกัวซาขูดพิษออกจากร่างกาย (3) การสวนล้างลำไส้ คือการดึงเอาพิษออกจากลำไส้ใหญ่ (4) การแช่มือแช่เท้าด้วยน้ำสมุนไพรที่ถูกกัน เป็นการดึงพิษออกจากร่างกายทางฝ่ามือฝ่าเท้า (5) การพอก ทา หยอด ประคบ อบ อาบ เช็ดด้วยน้ำสมุนไพรที่ถูกกัน (นิตยาภรณ์ สุระสาย, 2563)

การทำกสิกรรมไร้สารพิษ เนื่องจากมีผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพ จึงควรทำควบคู่กับการล้างพิษ โดยเน้นการปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร ผัก ผลไม้ และสมุนไพรไร้สารพิษ

การตั้งร้านค้ากองบุญ ในลักษณะพาณิชย์บุญนิยมหรือวิถีธรรม จำหน่ายผลิตภัณฑ์ดูแลสุขภาพเน้นการถอนพิษในราคาถูก รวมทั้งเพื่อเอื้อให้เกษตรกรผู้ผลิตจำหน่ายสินค้าเกษตรให้กับประชาชนในราคาถูก บางครั้งในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด หรือเท่าทุน หรือต่ำกว่าทุน และแจกฟรี

การจัดทำสื่อต่าง ๆ รวมถึงการให้บริการความรู้และข้อมูลแพทย์วิถีพุทธในรูปแบบสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ วารสาร แผ่นพับ แผ่นการ์ดต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังได้จัดทำสื่อภาพและเสียงประเภท ดีวีดี วีซีดี และเอ็มพีสาม และให้คำปรึกษาปัญหาสุขภาพรายบุคคลโดยตรง (การให้บริการความรู้และข้อมูลแพทย์วิถีธรรมผ่านระบบอินเตอร์เน็ตที่เว็บไซต์หมอเขียวดอทเน็ต www.mokeaw.net. การให้บริการปรึกษาปัญหาสุขภาพและข้อมูลทาง LINE)

จัดบริการสนับสนุนทางวิชาการ โดยการสนับสนุนจิตอาสาที่สนใจเรียนต่อได้มีโอกาสเรียนต่อในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และ ปริญญาเอก เพื่อเตรียมบุคคลกรไว้รองรับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนต่อไป เช่น การจัดตั้งสถาบันวิชาราม เพื่อให้บุตรหลานที่ต้องการเรียนระดับประถมหรือมัธยมได้เรียน เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับประชาชนได้เรียนรู้ว่ามีสถานศึกษาที่ปฏิบัติมุ่งตรงสู่ความพ้นทุกข์ ที่ได้รับการรับรองจาก สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา

จัดตั้งงานสาธารณูปโภค เช่น ฐานงานช่างซ่อมยานพาหนะ ฐานงานทำพลังงานทดแทน ฐานงานครัวสุขภาพ ฐานงานขยะ ตามความจำเป็น

ได้รับเชิญออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ

1. สารคดีธรรมชาติบำบัดพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7

2. สารคดี สุขภาพดี วิถีไทย ของกระทรวงศึกษาธิการ เผยแพร่ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11

3. รายการสุขภาพดีด้วย 8 อ. “สุขภาพแนวพึ่งตนแนวเศรษฐกิจพอเพียง” เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเพื่อมวลมนุษยชาติ “บุญนิยมทีวี” (เดิมชื่อ FMTV)

4. รายการคนค้นคน “หมอเขียวศูนย์บาทรักษาทุกโรค” เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์

5. รายการมองโลก มองธรรม เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมบุญนิยมทีวี

6. รายการ เรื่องจริงผ่านจอ เผยแพร่ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5

7. รายการครูสร้างคน คนสร้างโลก ของ คุรุสภา ตอน “หมอเขียว” เยียวยาครอบครัวครู ซึ่งครอบครัวครูดูแล โดย สกสค. เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์

8. สารคดี ทางนำชีวิต ตอน “ธรรมะดับโรค” เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

การจัดการความรู้ทำวิจัยและพัฒนาด้านวิชาการ จัดตั้งกลุ่มวิชาการเพื่อศึกษาวิจัยการใช้การแพทย์วิถีธรรม ในการดูแลรักษาสุขภาพของประชาชน ซึ่งได้มีผู้สนใจเข้าร่วมทั้งหน่วยงานโรงพยาบาลของรัฐ สำนักสาธารณสุขจังหวัด เจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข แพทย์ พยาบาล อสม. ร่วมกับภาคประชาชนที่เป็นจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธร่วมกับสำนักการแพทย์ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ในการทำหลักสูตรการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกับสถาบันอาศรมศิลป์ เปิดหลักสูตรผู้ประกอบการสังคม ความถนัดแพทย์วิถีธรรม ร่วมกับการศึกษานอกโรงเรียน จัดหลักสูตรการแพทย์วิถีธรรมให้นักเรียนการศึกษานอกระบบและนักเรียนของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) หรือการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เดิมร่วมทำวิจัยกับโครงการกำลังใจในพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ในการฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ เรือนจำกลางนครพนม เรือนจำจังหวัดภูเก็ต และทัณฑสถานเปิดโคกตาบัน จังหวัดสุรินทร์

การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ เน้นจัดการตามความจำเป็นตามกำลังคนเป็นหลัก เนื่องจากทุกคนทำงานด้วยความเสียสละ คือไม่รับผลตอบแทนเป็นเงิน แต่ทำงานฟรีหรือ “ทำงานศูนย์บาท” จึงเปิดฐานงานตามกำลังคนที่มี ตามเวลาและงบประมาณ เป็นการทำงานอย่างประหยัด ฝึกฝนทำงานด้วยตนเองให้มากที่สุด โดยจะพึ่งพาว่าจ้างคนอื่นทำตามความจำเป็นเท่านั้น เน้นการบริหารแบบพึ่งตนเองเป็นหลัก บริหารการทำงานตามความถนัด และทำงานด้วยความตั้งใจบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อลดกิเลส ทุกคนจะเป็นผู้มีศีล 5 เป็นอย่างน้อย ลดละอบายมุขเป็นหลัก เป็นการบริหารที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อลดกิเลส จึงเหมาะกับผู้มีศีล ผู้ที่เป็นผู้บริหารหลักขององค์กรจะเป็นผู้ที่มีศีลสูงที่สุดในองค์กร เนื่องจากเป็นผู้มีพลัง มีบารมีความรู้ความสามารถสูง ส่วนผู้มีศีลรองลงมาก็จะบริหารตามฐานงานต่าง ๆ การบริหารโดยใช้ศีลเป็นหลัก ยึดหลักธรรม สาราณียธรรม 6 พุทธพจน์ 7 อปริหาณิยธรรม 7 มีเมตตากายกรรม วจีกรรม เมตตามโนกรรม แบ่งปันลาภแก่กัน เป็นสังคม “สาธารณโภคี” กินใช้ร่วมกัน มีศีลบริบูรณ์เสมอกัน อย่างน้อยปฏิบัติศีล 5 เป็นหลักแล้วก็มีความเห็นอย่างอาริยะเสมอกันที่จะปฏิบัติสู่ความพ้นทุกข์ไปด้วย ช่วยเหลือคนอื่นไปด้วย ชำระกิเลสสุขทุกข์หลอกออกไปด้วย ให้ได้สุขแท้ดีแท้ไปด้วยตามลำดับ

ผลจากการเข้าค่ายศูนย์การเรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

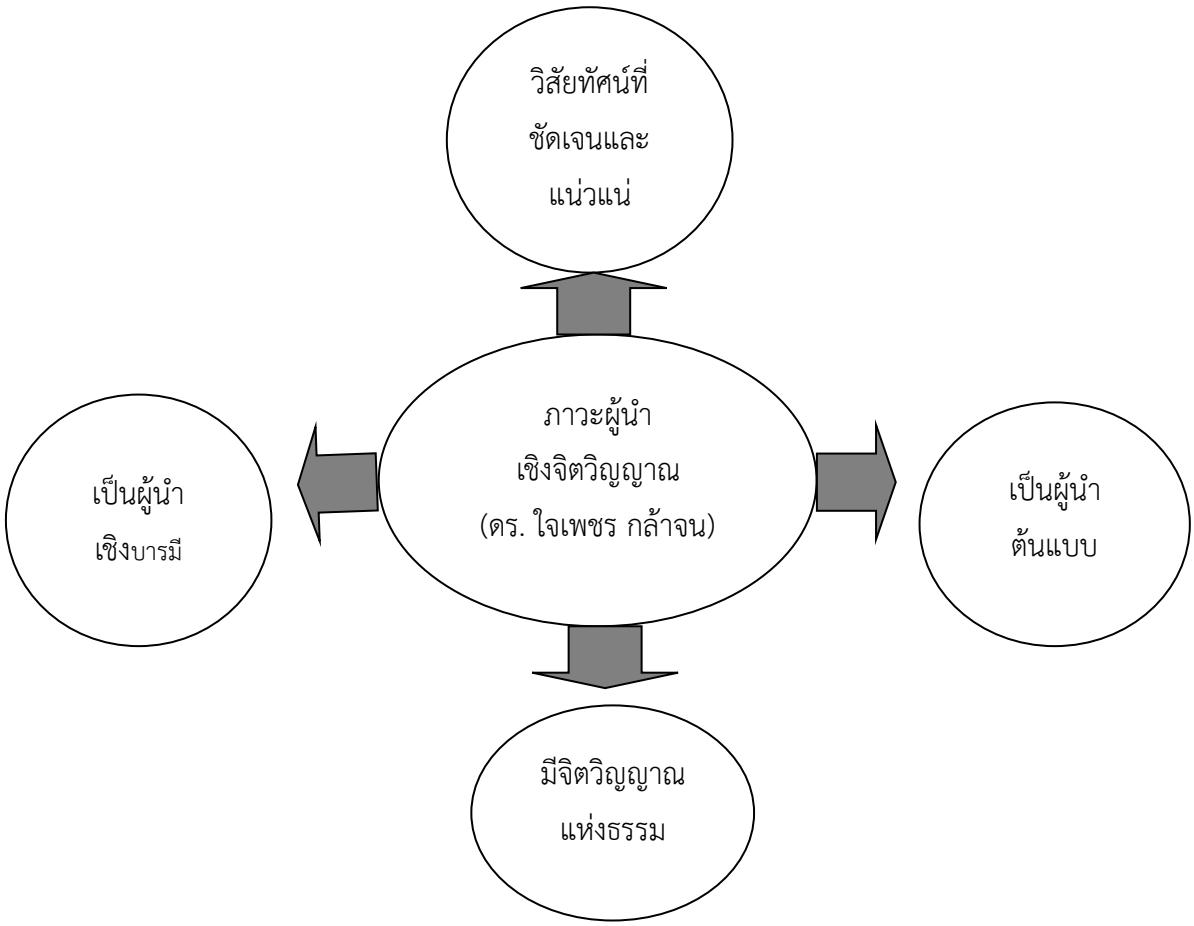
พบว่าประชาชนที่มาเข้าค่ายศูนย์การเรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ในด้านต่อไปนี้ 1) ด้านการพึ่งตนเอง รู้จักพึ่งตนและแบ่งปัน 2) ด้านสุขภาพมีสุขภาพดีขึ้น ความสามารถเป็นหมอดูแลตัวเองรักษาโรคได้ ได้ลดกิเลส ความทุกข์กาย ทุกข์ใจลดลง ยึดหลักธรรมะเป็นข้อปฏิบัติในดการดำเนินชีวิต 3) ด้านสังคม ได้มิตรดีมีจิตสาธารณะ เป็นจิตอาสา ทำงานฟรีเสียสละได้มากขึ้นได้พัฒนาภาวะผู้นำ 4) ด้านเศรษฐกิจ สามารถลดรายจ่าย รู้จักประหยัดเก็บออมมากขึ้น ลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

มีหลักธรรมะในการดำเนินชีวิต กินน้อยใช้น้อย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน ทำกสิกรรมไร้สารพิษ สามารถลดภาระหนี้สินลงได้ มีเศรษฐกิจที่มั่นคง

ปัญหาและอุปสรรค ปัญหาและอุปสรรคในการจัดศูนย์เรียนรู้ได้แก่ ความยากของการฝึกลดกิเลสในระยะแรก ๆ ขาดแคลนคลื่นพลังจิตอาสาคนหนุ่มสาวการจัดการที่ขาดประสิทธิภาพและขาดการกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง

ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.ใจเพชร กล้าจน พบว่าความสามารถในการจูงใจ โดยการสร้างวิสัยทัศน์ความน่าเชื่อถือ ศรัทธา ความรักและปรารถนาดี การให้ความสำคัญกับผลการปฏิบัติงานโดยการพัฒนาศักยภาพขององค์กรในเชิงบวก เพื่อให้กลุ่มหรือองค์การบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังแผนภาพที่2 รูปแบบภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.ใจเพชร กล้าจน

แผนภาพที่ 2 รูปแบบภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.ใจเพชร กล้าจน

วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและแน่วแน่ ดร. ใจเพชร กล้าจน มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนแน่วแน่ ในด้าน 1) การพึ่งตนและช่วยคนให้พ้นทุกข์ 2) ด้านเพิ่มศีลสืบทอดศาสนา 3) ด้านการถ่ายทอดวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติ

เป็นผู้นำต้นแบบ ดร.ใจเพชร กล้าจน เป็นผู้นำต้นแบบ ในด้าน 1) ด้านความเชื่อมั่น 2) ด้านความอดทน 3) ด้านแรงจูงใจ 4) ด้านความจงรักภักดี 5) ด้านความหวัง ความศรัทธา (เป็นต้นแบบของความหวังและความศรัทธา)

มีจิตวิญญาณแห่งธรรม ดร. ใจเพชร กล้าจน มีจิตวิญญาณแห่งธรรม ในด้าน 1) ด้านความเมตตา 2) ด้านความกล้าหาญ 3) ด้านการให้อภัย 4) ด้านการนอบน้อม

เป็นผู้นำเชิงบารมี ดร. ใจเพชร กล้าจน เป็นผู้นำเชิงบารมีในด้าน 1) ความไว้วางใจเชื่อถือ 2) ความซื่อตรงคุณธรรมความดี 3) ช่วยเหลือความเอาใจใส่ 4) ความมีจิตสำนึก

ผลการเปลี่ยนแปลงของภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ

ภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจน ที่ถ่ายทอดออกมาผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการแพทย์วิถีธรรมเกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ ในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านสุขภาพ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ผู้คนที่นำองค์ความรู้ของแพทย์วิถีธรรมไปปฏิบัติ พบว่าความเจ็บป่วยที่เป็นอยู่ดีขึ้นถึงหายขาด สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างผาสุกบางคนเจ็บป่วยใกล้ตาย หมดที่พึ่งหมดความหวังที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปในโลกนี้แล้วแต่เมื่อมาตั้งใจปฏิบัติตามเทคนิค 9 ข้อ ยา 9 เม็ด แล้วอาการดีขึ้นโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นอยู่ก็หายขาดได้เลิกใช้ยาแผนปัจจุบัน ในด้านจิตใจจากบางคนที่เคยหลงในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เคยเป็นคนมักโกรธ เอาแต่ใจตัวเอง เป็นคนหัวดื้อ ไม่ฟังใคร มักเพ่งโทษผู้อื่นเมื่อมาลดละเลิกการรับประทานเนื้อสัตว์ คบคุ้นหมู่มิตรดีลดละเลิกอบายมุข ปฏิบัติเทคนิคข้อที่ 8 ข้อที่ 9 แล้วทำให้เป็นคนใจเย็นลง มองโลกในแง่ดีมากขึ้นยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทำให้พิษที่จะเกิดขึ้นจากสุขภาพจิตไม่ดีลดน้อยลงไปตามลำดับความทุกข์กายทุกข์ใจตลอดจนทุกข์จากเรื่องร้าย ๆ ที่เข้ามาในชีวิตก็ลดลง มีความสุขมากขึ้น

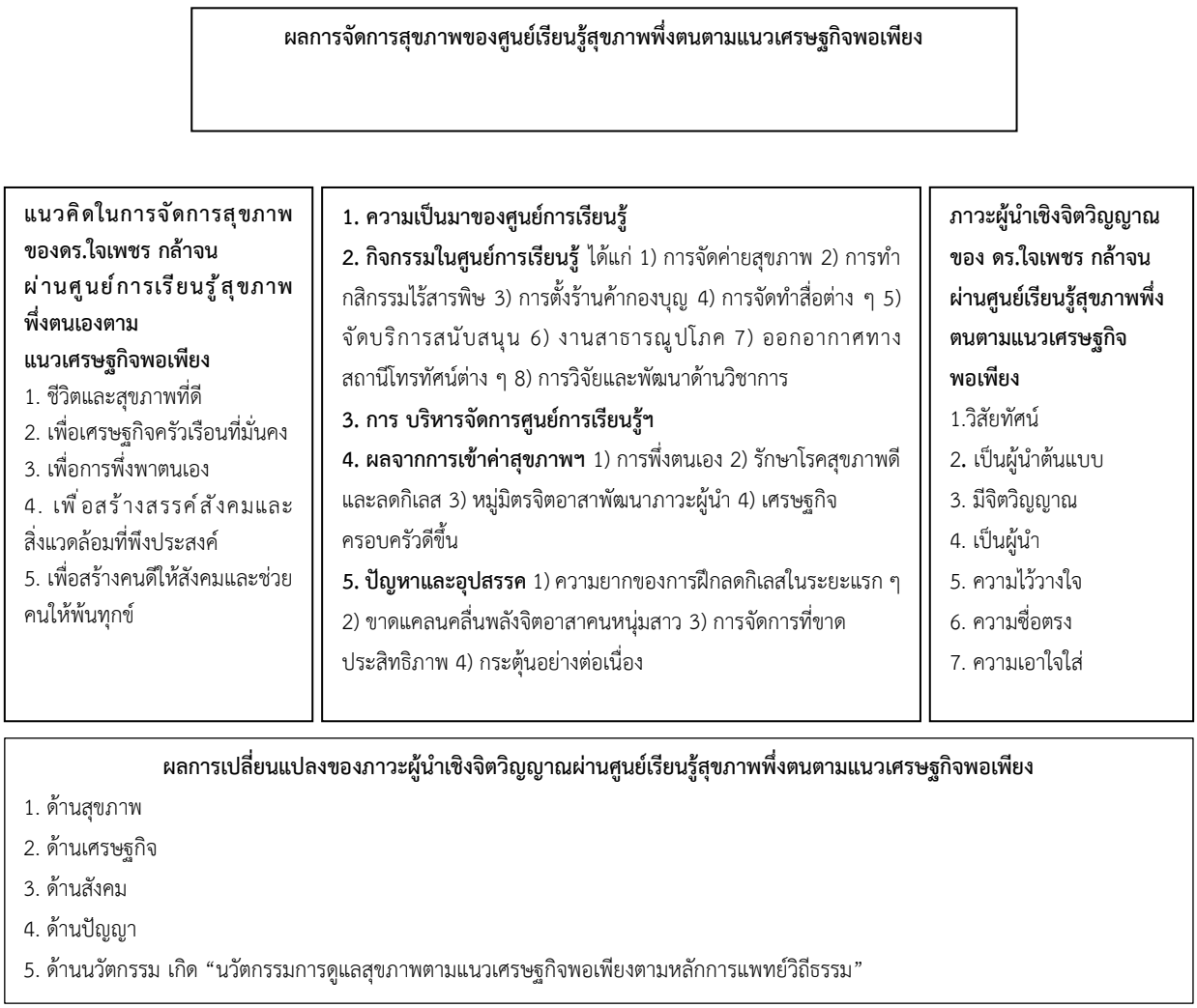
ด้านเศรษฐกิจ หลังจากที่ผู้คนได้มาปฏิบัติศีล ลดละอบายมุข ลดละเลิกการรับประทานเนื้อสัตว์ ทำให้มีเงินเหลือเก็บเพิ่มขึ้นไม่ได้จ่ายค่าซื้อเสื้อผ้าราคาแพงไม่ฟุ่มเฟือยใช้แต่สิ่งที่จำเป็น ซึ่งมีในหลักธรรมะ ในบททบทวนธรรม รวมทั้งลดค่าใช้จ่ายเรื่องค่ารักษาพยาบาล ลงไปได้มาก มีเวลาว่างเพิ่มขึ้นเพราะไม่เสียเวลาไปรอคอยพบแพทย์อีกต่อไปรวมทั้งได้เรียนรู้การทำกสิกรรมไร้สารพิษการผลิตปุ๋ยใช้เองง่าย ๆ การทำบาลายคัลเจอร์ การเรียนรู้การชุบชีพพืชการทำน้ำยาเอนกประสงค์ ใช้เองฯลฯ ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากและยังมีตลาดวิถีธรรม ที่ได้เรียนรู้การแบ่งปันขายสินค้าราคาต่ำกว่าท้องตลาดขาดต่ำกว่าทุน ขายเท่าทุน และแจกฟรีผู้คนที่มาเข้าค่ายสุขภาพ ได้ปลูกผักผลิตอาหารไร้สารพิษ สร้างอาหารที่ดีต่อสุขภาพขึ้นมาได้เองพึ่งตนเองได้ทำให้เศรษฐกิจในครัวเรือนมั่นคง

ด้านสังคม การใช้ชีวิตในศูนย์เรียนรู้เป็นสังคมของหมู่มิตรดีที่มาตั้งใจปฏิบัติธรรม ลดละเลิกอบายมุข เป็นตัวอย่างให้กับผู้คนที่เข้ามาเรียนรู้ในค่ายสุขภาพพึ่งตนเป็นสังคมของคนที่เอื้อเฟื้อเสียสละแบ่งปันคนที่มาอบรมได้ซึมซับและนำได้ปฏิบัติต่อที่บ้านผู้ที่ตั้งใจปฏิบัติตามศาสตร์ของแพทย์วิถีธรรมจะมีจิตสาธารณะเสียสละ

เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันทำให้ได้นำผลผลิตที่เหลือกินเหลือใช้ของตนเองไปแบ่งปันรวมทั้งแบ่งปันแรงกายแรงปัญญา และทุนรอนตามกำลังทรัพย์ของตนเอง ให้กับเพื่อนบ้านและสังคมรอบข้างนอกจากผู้มาเข้าค่ายได้สังคมใหม่ ได้อยู่ในสังคมของคนดีแล้ว ผู้ที่มาเข้าค่ายก็นำไปต่อยอด สร้างสังคมในหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเองเกิดเป็นสังคมในอุดมคติที่ผู้คนแสวงหาซึ่งผลลัพธ์จากการเปลี่ยนแปลงของผู้นำทางจิตวิญญาณนี้ ทำให้ผู้ที่มาเรียนรู้ได้ลอกเลียนแบบได้ทำตามตัวอย่างต้นแบบของคนดี ที่มีคุณค่าต่อโลกและมวลมนุษยชาติอย่างมหาศาลเป็นต้นแบบของคนดีในสังคม และค่อย ๆขยายผลเข้าไปในสังคมเรื่อยๆ เกิดมีคนดีในสังคมเพิ่มขึ้น ทำให้มีบุคคลต้นแบบให้กับคนในสังคม และส่งต่อให้กับบุตรหลานญาติมิตร ต่อไป

ด้านปัญญา มีการเปลี่ยนแปลงด้านปัญญา ทำให้ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้มีปัญญาที่จะนำพาให้ตัวเองพ้นทุกข์มีปัญญารู้ว่า อบายมุขเป็นสิ่งไม่ดี เป็นสุขลวงสุขไม่ยั่งยืนถาวร สุขชั่วคราวก็หายไป มีปัญญาที่จะฆ่ากิเลสความโลภความโกรธ ความหลง ลงได้และสิ่งที่สำคัญคือ มีปัญญาในการเป็นผู้ให้มากกว่าจะเป็นผู้รับเป็นผู้ที่เสียสละแบ่งปันสามารถทำงานฟรี ช่วยเหลือผู้คนได้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

ด้านนวัตกรรม เกิดนวัตกรรมสังคม “นวัตกรรมการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีธรรม” เป็นการดูแลสุขภาพที่ใช้หลักการพึ่งตนเองและช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ได้เหมือนกับตนเอง เรียนรู้การเป็นหมอรักษาตนเอง ใช้ธรรมะตามคำสอนของพระพุทธเจ้า (ลดกิเลสรักษาโรค) ตามเทคนิค 9 ข้อ (ยา 9 เม็ด) ที่ส่งเสริมให้คนพึ่งตนเองได้ทั้ง 5 มิติได้แก่ มิติด้านร่างกายมิติด้านจิตใจมิติด้านสังคม มิติด้านสิ่งแวดล้อม และมิติด้านเศรษฐกิจ เป็นการสร้างคนดีให้กับสังคม โดยเริ่มต้นที่ตนเองก่อน เกิดเป็นสังคมในอุดมคติ สังคมของหมู่มิตรดี ที่พึ่งตนได้เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปได้ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณ ของ ดร. ใจเพชร กล้าจน กับการจัดการสุขภาพผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีประเด็นอภิปรายตามวัตถุประสงค์ดังนี้

แนวคิดในการจัดการสุขภาพของ ดร.ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

พบว่าเป็นการส่งเสริมให้คนได้เรียนรู้การพึ่งตนเองด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น หรือในพื้นที่ เป็นสิ่งของที่ใกล้ตัวหาได้ง่าย และไม่มีโทษ ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกพืชไร้สารพิษ หรือทำกสิกรรมไร้สารพิษเพื่อ

ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และยังส่งผลดีต่อสุขภาพ ที่ได้พึ่งพาสินค้าตามท้องตลาดที่เสี่ยงต่อการใช้สารเคมีเป็นอันตรายต่อสุขภาพ นอกจากนี้ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการแพทย์วิถีธรรม ยังส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้การนำหลักธรรมะแท้ ๆของพระพุทธเจ้า ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ฝึกฝนการลดละกิเลส การปฏิบัติศีล 5 ลดละอบายมุข ฝึกการใช้ชีวิตแบบพอเพียงเรียบง่ายลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยขยันขันแข็งในการทำมาหากิน ส่วนที่เหลือ ก็แจกจ่ายแบ่งปันซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันจิตใจและเรื่องร้ายที่จะเกิดขึ้นส่งผลดีต่อการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดีพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของแก้วบุญเกื้อ ศรีลิขิตตานนท์ (2560) เรื่องศึกษาวิเคราะห์การรับรู้และการปฏิบัติตนในเศรษฐกิจชุมชน ตามหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงและหลักคิดเศรษฐกิจบุญนิยม กรณีศึกษาชมชนราชธานีอโศก จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อวิเคราะห์การรับรู้หลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงและหลักคิด เศรษฐกิจบุญนิยมของชาวอโศกพร้อมทั้งศึกษาการปฏิบัติตนในเศรษฐกิจชุมชน ตามหลักคิด เศรษฐกิจพอเพียงและหลักคิดเศรษฐกิจบุญนิยมที่ราชธานีอโศก พบว่าระดับการรับรู้หลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด

ผลการจัดการสุขภาพของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

พบว่าประชาชนที่ผ่านการอบรมจากค่ายสุขภาพฯ สามารถพึ่งตนเองได้มี อริยศีล อริยจิต อริยปัญญา คือสามารถปฏิบัติศีล 5 ลดละอบายมุข รักษาโรคเบื้องต้นให้กับตัวเองได้และ รู้จักการดูแลสุขภาพ ป้องกันไม่ให้ตนเองเจ็บป่วย มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงขึ้น และยังได้พบกับสังคมของหมู่มิตรดีได้ฝึกการเป็นผู้นำ การเสียสละการเป็นผู้ให้ โดยไม่คิดหวังสิ่งตอบแทน ตลอดจนส่งผลให้เศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้น จากการได้ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลงได้ สอดคล้องกับ การศึกษาของนิตยาภรณ์ สุระสาย, สุภาภรณ์ ใจการุณ และเผ่าไทยวงศ์คำเหลา (2559: 301) ศึกษาวิจัยผลของโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรมเพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงต่อพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพและภาวะสุขภาพของผู้ต้องขังหญิง เรือนจำกลางนครพนมเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ การรับรู้ความสามารถตนเอง และพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ และสุขภาวะ ผลการศึกษาพบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องการสร้างเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม การรับรู้ความสามารถตนเองต่อการปฏิบัติสร้างเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (p-value <.001) และหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยดัชนีมวลกาย ความดันโลหิตตัวบน ความดันโลหิตตัวล่าง ระดับน้ำตาลในเลือด ไขมันโคเลสเตอรอล และไขมันไตรกลีเซอไรด์ลดลงกว่า ก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (p-value<.05)

ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

พบว่า ดร. ใจเพชร กล้าจน 1) มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและแน่วแน่ ในการพัฒนาคนให้ลดทุกข์ในหลายด้าน 2) เป็นผู้นำต้นแบบ 3) มีจิตวิญญาณแห่งธรรม 4 เป็นผู้นำเชิงบารมี ดร.ใจเพชร กล้าจน มีจิตวิญญาณแก้วกล้าอาจหาญศรัทธาและเชื่อมั่นว่าจะพาผู้คนให้พ้นจากทุกข์ได้ มีความกล้าที่จะยืนหยัดสืบสานศาสนาตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างสัมมาทิฐิ มีความเมตตากรุณาต่อมวลมนุษยชาติ ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับการศึกษาของ ลัดดา จุลวงศ์ (2563) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยากับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กรณีศึกษาโรงเรียนสัตยาใสซึ่งผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ได้แก่ (1) อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (2) วิสัยทัศน์ (3) เชื่อมั่นในความดีอย่างมั่นคง และ (4) มีความรักและเห็นแก่ผู้อื่น 2) แนวคิดในการจัดการศึกษาของดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ประกอบด้วย (1) เป้าหมายการพัฒนาคนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 2. ออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อ ยกระดับจิตใจและ (3) พัฒนาจิตใจให้รักและเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยากับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มุ่งส่งเสริมพัฒนาคนให้มีศักยภาพ และเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคมสอดคลอดงกับภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่ส่งเสริมและสร้างสรรค์คนดีให้กับสังคมสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาวะของผู้อื่น และสังคมและยังเป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปัน ซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พลวัต แสงสีงาม (2563) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำชิงจิตวิญญาณของผู้บริหารโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของผู้บริหารโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 มีทั้งหมด 4 คุณลักษณะ ประกอบด้วย 1) การสร้างศรัทธา 2) การกำหนดวิสัยทัศน์ 3) การสร้างความหวัง 4) การสร้างความไว้วางใจ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

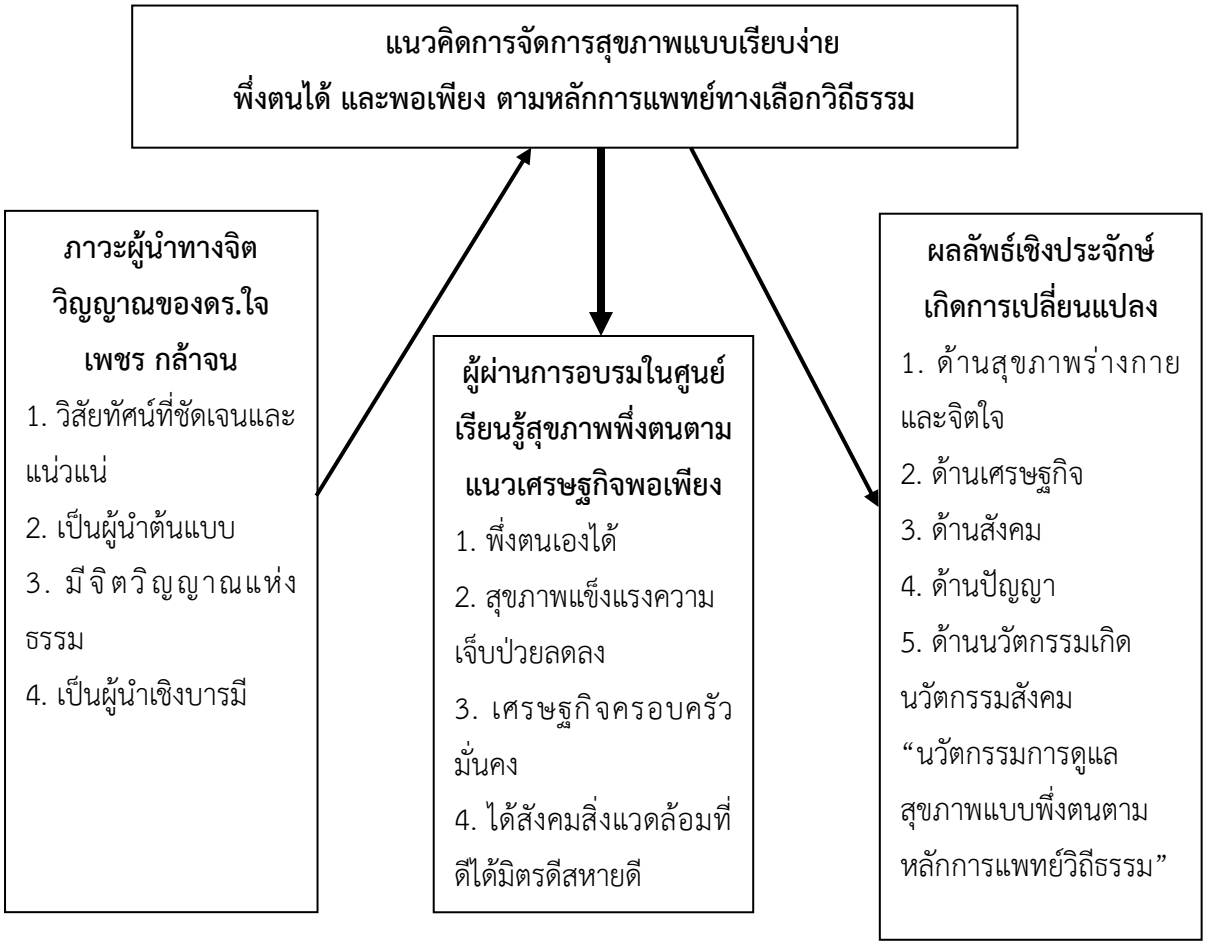
1. ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการแพทย์วิถีธรรม เป็นศูนย์เรียนรู้ในการจัดการสุขภาพแบบพึ่งตนเอง เปิดให้บริการแก้บุคคลทั่วไปที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ฟรี โดยการดำเนินงานของจิตอาสาแพทย์วิถีธรรมที่อยู่ประจำศูนย์เรียนรู้ มีศูนย์อยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ และในต่างประเทศ รวมทั้งสิ้น 9 แห่งเป็นแนวคิดในการจัดการสุขภาพแบบพอเพียงเรียบง่ายโดย ดร.ใจเพชร กล้าจน (อาจารย์หมอเขียว) ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม ผู้ที่ผ่านการอบรมในศูนย์เรียนรู้ และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติได้พบว่า มีพฤติกรรมสุขภาพ และวิถีชีวิตเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น สามารถช่วยลดทุกข์กาย ทุกข์ใจ และเรื่องร้ายที่เข้ามาในชีวิตได้ สรุปได้ 4 ข้อดังนี้ 1) สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมสิ่งแวดล้อม 2) มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงขึ้นการเจ็บไข้ได้ป่วยลดลง 3) ได้เพื่อนใหม่ที่เรียกว่าหมู่มิตรดีซึ่งเป็นกลุ่ม

คนที่พึ่งตนเองได้แล้วพากันตั้งใจพากเพียรลดกิเลส ช่วยเหลือสังคมมีจิตสาธารณะ เป็นจิตอาสา ทำงานฟรี 4) เศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้น สามารถลดรายจ่าย มีหลักธรรมะในการดำเนินชีวิต กินน้อยใช้น้อย ถ้าเหลือก็แบ่งปัน สามารถลดภาระหนี้สินลงได้มีเศรษฐกิจที่มั่นคง

2. ดร. ใจเพชร กล้าจน เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของจิตอาสาแพทย์วิถีธรรมเป็นต้นแบบของการเสียสละ มีภาวะผู้นำ1) วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและแน่วแน่ 2) เป็นผู้นำตนแบบ 3) มีจิตวิญญาณแห่งธรรม และ 4) เป็นผู้นำเชิงบารมี

3. ผลลัพธ์เชิงประจักษ์เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่ได้จากศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตน 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสังคม 4) ด้านปัญญา 5) ด้านนวัตกรรมเกิดนวัตกรรมสังคม “นวัตกรรมการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีธรรม”

ผลการศึกษาภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณของ ดร. ใจเพชร กล้าจนกับการจัดการสุขภาพผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ดังแสดงในภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 แนวเศรษฐกิจพอเพียง

สรุป

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบแนวคิด และผลลัพธ์จากการจัดการสุขภาพตามแนวทางของ ดร. ใจเพชร กล้าจน ซึ่งถ่ายทอดผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการใช้หลักการแพทย์วิถีธรรมควบคู่กับหลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และปัญญาจากผลการศึกษา พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์สามารถพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรมในหลายมิติ ได้แก่ ด้านการพึ่งตนเอง ผู้เข้าร่วมมีความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาระบบสาธารณสุขภายนอกมากนัก มีจิตสำนึกในการแบ่งปัน และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมมากขึ้น ด้านสุขภาพ สุขภาพโดยรวมดีขึ้น ทั้งในมิติร่างกายและจิตใจ ผู้เข้าร่วมมีทักษะในการเป็นหมอของตนเอง สามารถดูแล รักษา และฟื้นฟูสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวทางธรรมชาติ ลดความทุกข์กายทุกข์ใจ และมีแนวทางชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธรรมะ ด้านสังคม เกิดการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน ผู้เข้าร่วมมีจิตอาสา เสียสละเพื่อส่วนรวม และสามารถพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่นในสังคม ด้านเศรษฐกิจ ผู้เข้าร่วมมีพฤติกรรมการใช้จ่ายอย่างพอเพียง รู้จักประหยัด ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และสามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนเองได้ โดยยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย รวมถึงมีการทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งช่วยลดต้นทุนและเพิ่มคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการดำเนินงานของศูนย์ ยังพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ อาทิ ความยากในการฝึกควบคุมกิเลสในช่วงเริ่มต้น ขาดแคลนพลังจิตอาสาจากคนรุ่นใหม่ การจัดการที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และขาดการสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในระยะยาว นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่าภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของ ดร.ใจเพชร กล้าจน มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ฯ สู่ความสำเร็จ โดยผู้นำมีคุณลักษณะสำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิต มีจิตวิญญาณแห่งธรรม และมีบารมีในการจูงใจผู้คนด้วยความศรัทธาและเมตตา ซึ่งภาวะผู้นำในลักษณะนี้ ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงประจักษ์ทั้งในระดับบุคคลและสังคม โดยเฉพาะการพัฒนาแนวทางนวัตกรรมใหม่ในการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนที่สามารถเป็นต้นแบบให้กับการจัดการสุขภาพในระดับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป การจัดการสุขภาพตามแนวทางของ ดร.ใจเพชร กล้าจน ผ่านศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรูปแบบหนึ่งของการส่งเสริมสุขภาวะที่มีศักยภาพสูง เนื่องจากสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหลายมิติ ทั้งในระดับปัจเจกและระดับชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยมีภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัย

1. ควรจัดระบบและสร้างแรงจูงใจทั้งแรงจูงใจภายนอกและแรงจูงใจภายในเพื่อให้คลื่นพลังจิตอาสาคนหนุ่มสาวมาเข้าร่วมในการจัดการและการสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์สุขภาพพึ่งตน

2. ควรมีการเผยแพร่แนวทางการดูแลสุขภาพพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีธรรม ให้กับประชาชนที่สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของประชาชนได้เรียนรู้ และนำไปปฏิบัติ

3. ควรมีการเผยแพร่วิธีการจัดการสุขภาพของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้คนในสังคมนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพิสูจน์ผลการรักษาสุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงว่าแก้ปัญหาในการรักษาโรคได้ยั่งยืนตามหลักแพทย์ทางเลือก

2. ควรมีการทำวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของ ดร.ใจเพชร กล้าจน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). *สารคดีสุขภาพดี วิถีไทย.*

แก้วบุญเกื้อ ศรีลิขิตตานนท์. (2560). *วิเคราะห์การรับรู้และการปฏิบัติตนในเศรษฐกิจชุมชน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและหลักเศรษฐกิจบุญนิยม:*กรณีศึกษาชุมชนราชธานีอโศก จังหวัดอุบลราชธานี.

ใจเพชร กล้าจน. (2553). *ความเจ็บป่วยกับการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักแพทย์ทางเลือกวิถีพุทธของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญอำเภอดอนตาลจังหวัดมุกดาหาร.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนบูรณาการศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ใจเพชร กล้าจน. (2561). *การดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนด้วยยา 9 เม็ด.* มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย.

ใจเพชร กล้าจน. (2558). *จิตอาสาแพทย์วิถีธรรมวิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ.* ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค (สาธารณสุขชุมชน), มหาวิทยาลัยสุรินทร์.

จารุณี ทองทับ. (2560). การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชุมชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี,* 9(1), 22–36.

นิตยาภรณ์ สุระสาย. (2559). *ผลของโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรมเพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ต่อพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพและภาวะสุขภาพของผู้ต้องขังหญิง เรือนจำกลาง*

นครพนม. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสร้างเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุบลราชธานี.

นิตยาภรณ์ สุระสาย. (2563). *รูปแบบการบูรณาการวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรม,* วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

นิตยา อ่อนสุวรรณ. (2561). ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของผู้นำชุมชนจิตอาสา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี,* 10(1), 112–128.

พลวัต แสงสีงาม. (2563). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของผู้บริหารโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3*, ปริญญามหาบัณฑิต.

มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย, (2567), *ประวัติและผลงานหมอเขียว.*

ลัดดา จุลวงศ์. (2563). *ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยากับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ : กรณีศึกษาโรงเรียนสัตยาใส*, ปริญญาดุษฎีบัณฑิต,วิทยาลัยมหาวิทยาลัยพะยา.

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2560). *ผลของการล้างพิษและอาหารเป็นยาต่อระบบทางเดินอาหาร.* คณะสาธารณสุขศาสตร์.

มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย. (2567). *ชีวประวัติและผลงานของดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว).*

ลัดดา จุลวงศ์. (2563). *ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วีโอเอ. 2565. *อนามัยโลกชี้โรคจากพฤติกรรม ภัยเงียบคร่าชีวิต 41 ล้านคนทั่วโลก.*

วุฒิชัย กปิลกาญจน์. (2564). การส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารวิจัยสังคมและสุขภาพ,* 9(2), 45–58.

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สารคดีธรรมชาติบำบัดพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง.*

สุภัคชญา สายหยุด. (2563). การส่งเสริมสุขภาพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนระดับตำบล. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต,* 8(2), 83–94.

สุพรรณี พึ่งพระคุณ. (2564). ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณในองค์กรสุขภาพ. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 30(2), 95–110.

สุนีย์ จันทร์เจริญ. (2562). ผลของการฟื้นฟูสุขภาพตามแนวแพทย์วิถีธรรมต่อผู้ป่วยโรคเรื้อรัง. *วารสารวิจัยสุขภาพชุมชน,* 6(1), 15–30.

ริตชี, ฮ. (2562). *สถิติการเสียชีวิตจากโรคไม่ติดต่อทั่วโลก.* ใน Role, อ็อกซ์ฟอร์ด มาร์ติน สกูล.

อนรรฆพร ลายวิเศษกุล, 2564, 7 *กลุ่มโรคร้ายที่คนไทยเสียชีวิตมากที่สุด.*

ฮันนาห์ ริตชี, Role,อ็อกซ์ฟอร์ด มาร์ติน สกูล, 2562, *สาเหตุการตายของคนทั่วโลกบอกอะไรเราได้บ้าง.*

World Health Organization. (2025.) *Health and Well-Being*.

Fry, L. W. (2003). Toward a theory of spiritual leadership. *The Leadership Quarterly*, 14(6), 693–727.

Fry, L. W., & Nisiewicz, M. S. (2013). *Maximizing the triple bottom line through spiritual leadership*. Stanford University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Guidelines for Enhancing Customer Experience Of Don Mueang International Airport

แนวทางการสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้โดยสารที่ใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง

Saruda Butrbumrungrak[1*], Thanyarat Khamproh[2], & Warantri Plangwattana[3]

ศรุดา บุตรบำรุงรักษ์[1*], ธัญญรัตน์ คำเพราะ[2], & วรันตรี ปลั่งวัฒนะ[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Saruda Butrbumrungrak*
ศรุดา บุตรบำรุงรักษ์
Civil Aviation Training Center, Thailand.
สถาบันการบินพลเรือน
Email: butrbumrungrak.s@gmail.com

2. Thanyarat Khamproh
ธัญญรัตน์ คำเพราะ
Civil Aviation Training Center, Thailand.
สถาบันการบินพลเรือน
Email: Thanyarat_Khamproh@gmail.com

3. Warantri Plangwattana
วรันตรี ปลั่งวัฒนะ
Civil Aviation Training Center, Thailand.
สถาบันการบินพลเรือน
Email: Warantri_Plangwattana@gamil.com

คำสำคัญ:
ประสบการณ์ผู้โดยสาร, ความพึงพอใจผู้โดยสาร, การให้บริการสนามบิน, ท่าอากาศยานดอนเมือง

Keywords:
Customer Experience, Passenger Satisfaction, Airport Services, Don Mueang International Airport

Article history:
Received: 29/04/2025
Revised: 30/06/2025
Accepted: 01/08/2025
Available online: 25/08/2025

How to Cite:
Butrbumrungrak, S. et al. (2025). The Guidelines for Enhancing Customer Experience of Don Mueang International Airport. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 445-465.

ABSTRACT

This research aims to study the experiences of passengers who have used Don Mueang International Airport and to propose development strategies for enhancing passenger satisfaction throughout all stages of their journey from airport arrival, check-in, and document verification to in-terminal services in response to the increasing number of travelers. This is a quantitative research study utilizing a questionnaire to collect data from a sample of 439 Thai passengers who used Don Mueang Airport between 2020 and 2024. Descriptive statistics, including frequency, percentage, and mean, were used to analyze the data.

The findings reveal that passenger experience is influenced by five key factors: (1) Physical such as convenience in space design and facility layout; (2) Subliminal including terminal atmosphere and environmental elements; (3) Communication the clarity and accessibility of information; (4) Human Interaction the responsiveness and supportiveness of airport staff, particularly in emergencies; and (5) Procedural the efficiency and simplicity of service processes. Recommendations for improvement include better space management, enhanced terminal atmosphere reflecting the airport's identity, staff training to ensure effective communication and privacy awareness, more efficient queue management, timely updates on gate or flight changes, and improved digital communication channels. These measures aim to elevate the overall passenger experience and strengthen Don Mueang Airport's competitiveness at an international level.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ของผู้โดยสารที่เคยใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง และเสนอแนวทางพัฒนาเพื่อยกระดับความพึงพอใจของผู้โดยสารในทุกขั้นตอนการเดินทาง ตั้งแต่การเข้าสู่สนามบินจนถึงการใช้บริการต่าง ๆ ภายในอาคารผู้โดยสาร เพื่อตอบสนองต่อจำนวนผู้โดยสารที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องการวิจัยเป็นแบบเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 439 คน ซึ่งเป็นผู้โดยสารชาวไทยที่เคยใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2563–2567 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัยพบว่าประสบการณ์ของผู้โดยสารได้รับอิทธิพลจาก 5 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ด้านกายภาพ เช่น ความสะดวกของพื้นที่ใช้งาน 2) ด้านจิตสำนึก เช่น บรรยากาศภายในสนามบิน 3) ด้านการสื่อสาร เช่น ความชัดเจนของข้อมูล 4) ด้านปฏิสัมพันธ์กับพนักงาน เช่น ความสามารถในการช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉิน และ 5) ด้านขั้นตอนบริการ เช่น ความรวดเร็วและไม่ซับซ้อนของกระบวนการแนวทางพัฒนา ได้แก่ การบริหารจัดการพื้นที่ให้เหมาะสม การออกแบบบรรยากาศให้สะท้อนอัตลักษณ์ของสนามบิน การอบรมพนักงานให้สามารถสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การเพิ่มความแม่นยำในการแจ้งเปลี่ยนเที่ยวบิน และการปรับปรุงช่องทางการสื่อสารออนไลน์ เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของท่าอากาศยานดอนเมืองในระดับสากล

บทนำ

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยการเดินทางทางอากาศนับเป็นหนึ่งในตัวเลือกที่ได้รับความนิยมจากผู้โดยสารทั่วโลก ข้อได้เปรียบหลักของการเดินทางทางอากาศที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้โดยสารคือ ความรวดเร็วในการเดินทางและความปลอดภัย เมื่อเปรียบเทียบกับการเดินทางทางรถยนต์หรือเรือ ขั้นตอนกระบวนการของการเดินทางทางอากาศนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้โดยสารเริ่มตั้งแต่ฝั่งผู้โดยสารขาออก กระบวนการเช็คอิน การโหลดสัมภาระ กระบวนการตรวจสอบความปลอดภัย การตรวจคนเข้าเมือง และประตูทางออกขึ้นเครื่องก่อนเริ่มเดินทาง และกระบวนการผู้โดยสารขาเข้า ที่มีการตรวจคนเข้าเมือง การรับสัมภาระ และศุลกากร (ANA, 2566) ท่าอากาศยานพาณิชย์ในประเทศไทยที่บริหารจัดการโดยบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) มีจำนวน 6 ท่าอากาศยาน ได้แก่ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ท่าอากาศยานดอนเมือง ท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่ ท่าอากาศยานนานาชาติแม่ฟ้าหลวงเชียงราย ท่าอากาศยานนานาชาติภูเก็ต และท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่ โดยท่าอากาศยานดอนเมืองเป็นท่าอากาศยานที่มีเที่ยวบินภายในประเทศสูงที่สุด และยังรองรับผู้โดยสารสำหรับเที่ยวบินภายในประเทศมากที่สุดตามรายงานสถิติของบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) สถิติประจำปีของบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) แสดงถึงจำนวนผู้โดยสารระหว่างประเทศและภายในประเทศที่เพิ่มขึ้นโดยระหว่างปี พ.ศ. 2565 ผู้โดยสารมีจำนวน 16,130,515 คน และปี พ.ศ. 2566 จำนวน 26,980,428 คน แสดงถึงจำนวนผู้โดยสารที่

เพิ่มขึ้นอย่างมาก ท่าอากาศยานดอนเมืองจึงต้องมีการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับผู้โดยสารในอนาคต ท่าอากาศยานดอนเมืองเปิดให้บริการทั้งเที่ยวบินระหว่างประเทศ และเที่ยวบินภายในประเทศ ปัจจุบันมีสายการบินที่ให้บริการ 21 สายการบิน ได้แก่ สายการบินนกแอร์ สายการบินไทยแอร์เอเชีย สายการบินไทยไลอ้อนแอร์ สายการบินบางกอกแอร์เวย์ส สายการบินแอร์มาเก๊า สายการบินแอร์เอเชีย สายการบินเซบู แปซิฟิค สายการบินไชนาเอ็กซเพรส สายการบินฮ่องกง เอ็กเพรส สายการบินอินโดนีเซียแอร์เอเชีย สายการบินจูนเหยา สายการบินบาติกแอร์ มาเลเซีย สายการบินเมียนมาร์แอร์เวย์อินเตอร์แนชนัล สายการบินโอเคแอร์เวย์ สายการบินเมียนมาร์แนชนัลแอร์ไลน์ สายการบินแอร์เอเชียฟิลิปปินส์ สายการบินบาติกแอร์ สายการบินชิงเต่า สายการบินสปริงแอร์ไลน์ สายการบินไทยแอร์เอเชียเอ็กซ์ สายการบินแบมบูแอร์เวย์ (Airlines information, AOT: 2024) ท่าอากาศยานดอนเมืองได้รับรางวัลจาก Skytrax ซึ่งเป็นสถาบันวิจัยอิสระด้านธุรกิจทางอากาศจากสหราชอาณาจักร โดยมีการสำรวจข้อมูลของนักเดินทางจากทั่วโลกเพื่อให้คะแนนพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน สายการบิน ห้องรับรองของสายการบิน ความบันเทิงบนเที่ยวบิน การจัดเลี้ยงบนเครื่องบิน และองค์ประกอบอื่น ๆ ในปี พ.ศ. 2567 นั้น ท่าอากาศยานในประเทศไทยนั้นมี 2 ท่าอาศยานที่ติดอันดับ ได้แก่ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ติดอันดับที่ 58 ของท่าอากาศยานที่ดีที่สุดในโลก และท่าอากาศยานดอนเมือง ติดอันดับ 10 ของสนามบินสำหรับสายการบินต้นทุนต่ำที่ดีที่สุดในโลก (World's Best Low-Cost Airline Terminals) ท่าอากาศยานดอนเมืองนั้นอยู่ในช่วงของการสำรวจและออกแบบเพื่อพัฒนาช่วงที่ 3 เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของท่าอากาศยานให้สามารถรองรับผู้โดยสารได้ 40 ล้านคนต่อปี และสามารถบริหารจัดการได้ถึง 50 ล้านคนต่อปี มีการก่อสร้างอาคารผู้โดยสารระหว่างประเทศหลังใหม่ (International Terminal) บริเวณด้านทิศใต้ของสนามบิน มีพื้นที่ใช้สอยประมาณ 166,000 ตารางเมตร ซึ่งจะทำให้ท่าอากาศยานดอนเมืองมีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางการบินเพื่อรองรับการเดินทางภายในประเทศได้อย่างเต็มรูปแบบ ทั้งนี้ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการออกแบบรายละเอียดโครงการฯ (กลุ่มที่ปรึกษา AEC & Partners, 2567)

จำนวนผู้โดยสารที่เพิ่มขึ้นนั้นส่งผลต่อความสะดวกสบายของผู้โดยสารในปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดปัญหาหลายด้าน เช่น ความแออัดในพื้นที่รอคอย การให้บริการที่ล่าช้า และความไม่สะดวกสบายของผู้โดยสาร สิ่งสำคัญจึงต้องมีการพัฒนาและออกแบบการใช้งานท่าอากาศยานให้สามารถรองรับจำนวนผู้โดยสารที่เพิ่มขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ที่ดีในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเดินทางเข้าถึงสนามบิน การเช็คอิน การตรวจสอบเอกสารและสัมภาระ ไปจนถึงการรอขึ้นเครื่อง การออกแบบต้องตอบโจทย์ทั้งความสะดวกสบาย ความรวดเร็วในการให้บริการ และการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสม นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงการออกแบบที่เป็นมิตรกับผู้ใช้งานทุกกลุ่ม รวมถึงผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ที่มีข้อจำกัดทางการเคลื่อนไหว เพื่อลดผลกระทบที่เกิดจากความแออัดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้โดยสารในทุกมิติของการเดินทาง เพื่อให้เกิดการใช้บริการที่ราบรื่นและน่าจดจำสำหรับผู้โดยสารซึ่งจะสามารถเชื่อมโยงกับแนวโน้มที่จะมีการกลับมาใช้บริการซ้ำในอนาคตและการใช้จ่ายที่จะเกิดภายในท่าอากาศยาน ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้โดยสารที่ใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้โดยสารต่อไป

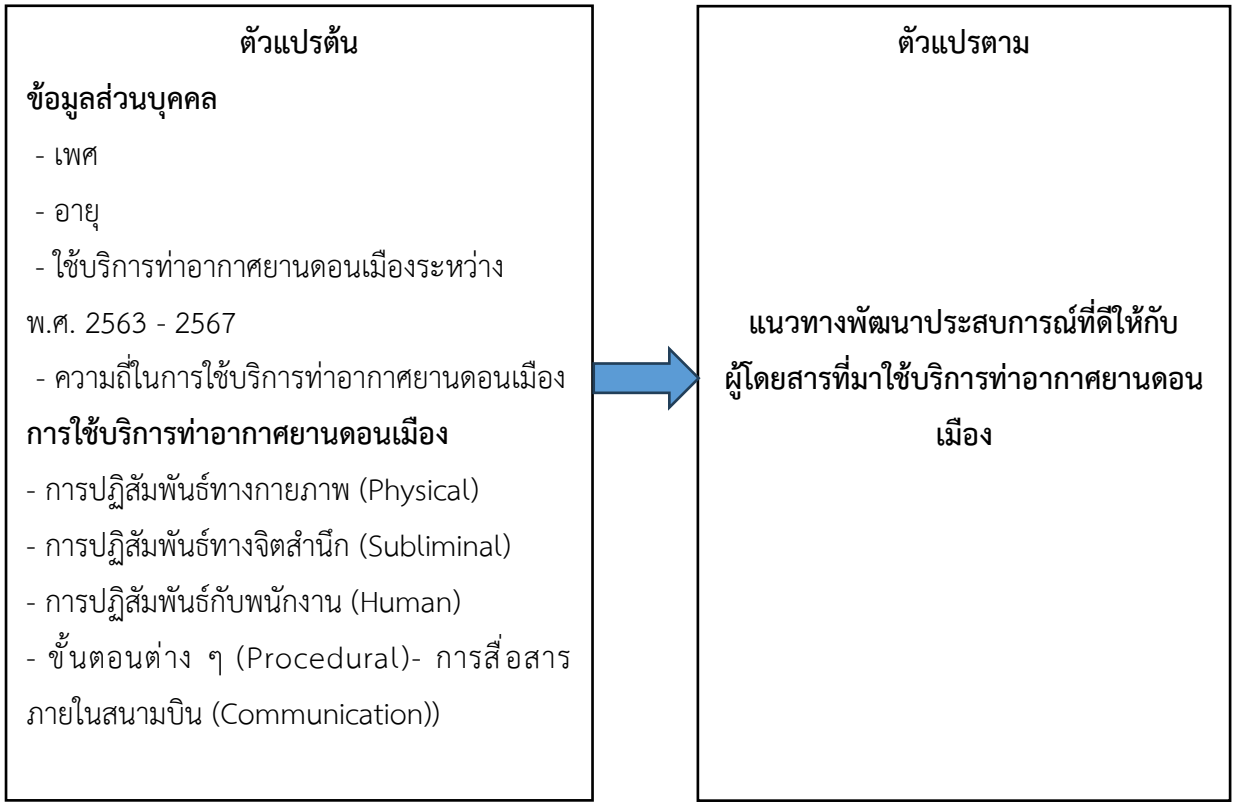
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

Bernard Schmitt (2010) ได้กล่าวถึงการจัดการประสบการณ์ผู้โดยสาร เป็นการจัดการประสบการณ์ผู้โดยสารโดยมีกรอบความคิด เครื่องมือ กลยุทธ์ และวิธีการเพื่อใช้ในการบริหารประสบการณ์โดยรวมของผู้โดยสาร โดยผ่านสินค้าหรือบริการ โดยเน้นสานสัมพันธ์กับผู้โดยสารในทุก ๆ ขณะของการติดต่อ ผ่านจุดสัมผัสบริการ (Touch points) เพื่อให้เกิดให้ความประทับใจแก่ผู้โดยสาร ที่แตกต่างจากการจัดการ ความสัมพันธ์กับผู้โดยสาร (Customer Relationship Management: CRM) ที่มุ่งเป้าไปที่การจัดเก็บข้อมูลและพฤติกรรมการบริโภคของผู้โดยสารเพียงเท่านั้น พัลลภา ปิติสันต์ และคณะ (2554) ได้ให้ความหมายของการจัดการประสบการณ์ผู้โดยสารที่ดีนั้นต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของผู้โดยสาร โดยท่าอากาศยานหรือสายการบินสามารถตอบสนองต่อความต้องการได้มากกว่าสิ่งที่ผู้โดยสารต้องการ โดยวัดที่ความพึงพอใจเป็นหลัก โดยออกแบบให้เน้นที่ทุก ๆ จุดที่ผู้โดยสารมีปฏิสัมพันธ์ (Touch points) เกิดความพึงพอใจ จึงถือเป็นกลยุทธ์ที่สร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์หรือองค์การ John Dewey (อ้างใน มณฑิชา ปาลคำ, 2563) เป็นผู้เขียนทฤษฎีเกี่ยวกับประสบการณ์และการเรียนรู้ ได้ให้ความหมายของประสบการณ์เอาไว้ว่า เป็นปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติอยู่ภายในของมนุษย์และเป็นส่วนหนึ่งของวิวัฒนาการของมนุษย์ ประสบการณ์จะแสดงถึงการมีปฏิสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และการเมือง โดยแต่ละบุคคลจะมีการรับรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ที่แตกต่างกันไปและถือเป็นเรื่องส่วนบุคคล Susan et al. (อ้างใน มณฑิชา ปาลคำ, 2563) ได้อธิบายว่า ประสบการณ์ของผู้โดยสารคือการตอบสนองของแต่ละคนที่เกิดขึ้นระหว่างผู้โดยสารกับองค์กรโดยมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการและสภาพแวดล้อม และมีการตอบสนองจากภายในรวมถึงความคิดความรู้สึกและประสบการณ์ของอารมณ์และเหตุผล ลักษณะจิตวิทยาและสิ่งที่เป็นผลจากการได้สัมผัส รวมเป็นองค์รวมของประสบการณ์ กิตติชัย ศรีชัยภูมิ (2556) ได้กล่าวถึง ประสบการณ์ผู้โดยสารไว้ว่า เป็นการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้โดยสาร ทำให้ผู้โดยสารรู้สึกสนุกกับการมีส่วนร่วม ณ จุดสัมผัสในการซื้อสินค้าหรือใช้บริการ สร้างความรู้สึกที่ดีและก่อให้เกิดความผูกพันที่ดี เกิดความประทับใจในปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละจุดสัมผัสที่ผู้โดยสารติดต่อ Joshua Kupietzky (2023) ได้กล่าวถึงการปรับปรุงท่าอากาศยานสามารถเพิ่มความประทับใจต่อประสบการณ์ผู้โดยสาร และจะสร้างความเครียดให้กับผู้โดยสารน้อยลง ในขณะเดียวกันก็เพิ่มรายได้ของท่าอากาศยาน เนื่องจากผู้โดยสารที่ผ่อนคลายจะสัดส่วนการใช้เงินในท่าอากาศยานมากขึ้น โดยมุ่งเน้นที่ประสบการณ์ที่ดีและสามารถตอบสนองต่อความต้องการได้ โดยมีหลักการสำคัญที่ควรให้ความสำคัญได้แก่ มีการช่วยเหลือตลอดการเดินทาง ความเรียบง่าย ประสิทธิภาพของอาคารผู้โดยสาร จุดพักผ่อนประสบการณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ และการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของท่าอากาศยาน

เส้นทางการบริโภคของผู้โดยสาร หรือ แผนที่การบริโภคของผู้โดยสาร (passenger Journey Map) คือประสบการณ์ที่ผู้โดยสารมีกับท่าอากาศยาน ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ในทุกช่องทางและทุกจุดสัมผัสตลอดระยะของเส้นทางของผู้โดยสารไม่ว่าจะเป็น เว็บไซต์ อีเมล์ โซเชียลมีเดีย คอลเซ็นเตอร์เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีระหว่างผู้โดยสารกับท่าอากาศยาน การจัดการการเดินทางของผู้โดยสารถือเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงาน ส่งผลโดยตรง

ต่อความพึงพอใจของผู้โดยสาร จนเกิดการสนับสนุนสินค้าหรือบริการของท่าอากาศยาน เส้นทางการบริโภคของผู้โดยสาร (Passenger journey) โดย IATA นั้นครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการเดินทางไม่ว่าจะเป็นการเริ่มขั้นตอนจองตั๋วเครื่องบิน การยืนยันเอกสารต่าง ๆ การสื่อสารระหว่างสายการบินและผู้โดยสาร การมาถึงท่าอากาศยาน ผ่านการตรวจยืนยันความปลอดภัยต่าง ๆ กระบวนการในท่าอากาศยาน จนผ่านไปถึงระหว่างเที่ยวบินและท่าอากาศยานปลายทาง รวมไปยังขั้นตอนภายหลังเที่ยวบินแล้ว การผ่านด่านศุลกากร การรับสัมภาระ การติดต่อโรงแรม การสื่อสารระหว่างพนักงานภาคพื้น หรือแม้กระทั่งการติดต่อสายการบินในกรณีที่เกิดการสูญหาย หรือเสียหายของสัมภาระ โดยจะเห็นได้ว่าประสบการณ์ที่ดีของผู้โดยสารนั้นจะสามารถเกิดได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ภายในท่าอากาศยานผ่านจุดต่าง ๆ (Touch points)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผลภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประสบการณ์ผู้โดยสารที่เคยใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง
2. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้โดยสารที่มาใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง

สมมติฐานในการวิจัย

ปัจจัยด้านประสบการณ์ของผู้โดยสาร (ด้านกายภาพ ด้านจิตสำนึก ด้านการสื่อสาร ด้านปฏิสัมพันธ์กับพนักงานและด้านขั้นตอนบริการ) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความพึงพอใจของผู้โดยสารที่มีต่อท่าอากาศยานดอนเมือง

ระเบียบวิธีในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้โดยสารที่ใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ในรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือผู้โดยสารชาวไทยที่เคยใช้บริการท่าอากาศยาน จำนวน 37,877,206 ล้านคนในปี พ.ศ. 2563 – พ.ศ. 2567 เลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 439 คน โดยผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรในการคำนวณของ Taro Yamane (1973) โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นทางสถิติที่ร้อยละ 95 และระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้ที่ร้อยละ 5 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience sampling) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามให้ผู้ที่มีความประสงค์ตอบแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีจากเอกสาร หนังสือทางวิชาการ บทความวิชาการ วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยประกอบไปด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับประสบการณ์ผู้โดยสารเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อประสบการณ์ที่ดีของผู้โดยสาร

ขั้นตอนที่ 2 ร่างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และหัวข้อของงานวิจัยเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการจัดทำโครงสร้างเนื้อหา และจำนวนแบบสอบถาม โดยคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ดีของผู้โดยสาร มุ่งเน้นไปที่ 1) การปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพ (Physical Interaction) 2) การปฏิสัมพันธ์ทางจิตสำนึก (Subliminal Interaction) 3) การปฏิสัมพันธ์กับพนักงาน (Human Interaction) 4) ขั้นตอนต่าง ๆ (Procedural Interaction) 5) การสื่อสารภายในสนามบิน (Communication)

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้น ตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามด้วยการตรวจความครอบคลุมความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คนเพื่อหาค่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Index of item - Objective Congruence หรือ IOC) และพิจารณาเลือกข้อคำถามเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.5 คะแนนขึ้นไป จากนั้นหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม

โดยนำไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากร จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าเท่ากับ 0.747 ซึ่งถือว่า แบบสอบถามนี้ มีค่าความเชื่อมั่นสูง สามารถนำไปเก็บข้อมูลได้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยการเก็บข้อมูลจากผู้โดยสารขาออกที่ใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมืองระหว่าง พ.ศ. 2563-2567 จำนวน 439 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้ค่าทางสถิติในการอ้างอิงและสรุปผลดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยลักษณะคำถามเป็นแบบคำถามปลายปิด การวิเคราะห์ข้อมูลทำการวิเคราะห์จากแบบสอบถามโดยใช้ เกณฑ์ค่าความถี่ (Frequency Distribution) และร้อยละ (Percentage) เป็นสถิติอธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ดีของการใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมืองของผู้โดยสาร การวิเคราะห์ข้อมูลทำการวิเคราะห์จากแบบสอบถามโดยใช้ เกณฑ์ค่าความถี่(Frequency Distribution) และร้อยละ (Percentage) เป็นสถิติอธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างการแปลผลความหมายคะแนนเฉลี่ยที่ได้มาจากระดับความสำคัญเป็น 5 ระดับ ผู้ศึกษาได้ใช้เกณฑ์การแบ่งการอันตรภาคชั้น (Class Interval) ออกเป็น 5 ชั้น จึงได้เกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 – 5.00 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์ที่ดีในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.01 – 4.50 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์ที่ดีในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.01 – 4.00 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์ที่ดีในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.01 – 3.00 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์ที่ดีในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 2.00 หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์ที่ดีในระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะที่มีต่อประสบการณ์ผู้โดยสารที่ดี ณ ท่าอากาศยานดอนเมือง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องประสบการณ์ผู้โดยสารจากการใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง เพื่อให้ได้ผลของการวิเคราะห์ที่จะนำไปสู่การสรุปว่าแนวทางใดที่จะสามารถสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้โดยสารที่ใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง ซึ่งจะสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ประสบการณ์การมีปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ท่าอากาศยานดอนเมืองด้านการปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพ

ด้านของการปฏิสัมพันธ์	ระดับความคิดเห็น (คน)					เฉลี่ย	ระดับค่าเฉลี่ย
	5	4	3	2	1		
1. ปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพ (physical)							
- จำนวนจุดเช็กอินอัตโนมัติ (Self-Check-in Kiosk) มีความเพียงพอและเหมาะสม	117 (ร้อยละ 26.70)	277 (ร้อยละ 63.10)	44 (ร้อยละ 10.00)	0 (ร้อยละ 0)	1 (ร้อยละ 0.20)	4.16	ระดับมาก
- ผู้โดยสารพอใจกับสิ่งอำนวยความสะดวกภายในอาคารผู้โดยสาร เช่น ตู้ ATM, ห้องรับรอง (Lounge) หรือจุดชาร์จแบตเตอรี่	167 (ร้อยละ 38.00)	125 (ร้อยละ 28.50)	146 (ร้อยละ 33.33)	1 (ร้อยละ 0.20)	0	4.04	ระดับมาก
- การจัดบริเวณตรวจหนังสือเดินทางมีความเพียงพอและเหมาะสม	100 (ร้อยละ 22.80)	254 (ร้อยละ 57.90)	83 (ร้อยละ 18.90)	1 (ร้อยละ 0.20)	1 (ร้อยละ 0.20)	4.03	ระดับมาก
-ที่นั่งบริเวณรอขึ้นเครื่องมีความเพียงพอและเหมาะสม	123 (ร้อยละ 28.10)	247 (ร้อยละ 56.40)	66 (ร้อยละ 15.10)	1 (ร้อยละ 0.20)	1 (ร้อยละ 0.20)	4.12	ระดับมาก
- พื้นที่สำหรับผู้โดยสารที่มีความต้องการพิเศษเช่น ห้องน้ำเฉพาะหรือที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุในท่าอากาศยานดอนเมืองมีความสะดวกและเพียงพอ	144 (ร้อยละ 32.80)	221 (ร้อยละ 50.30)	70 (ร้อยละ 15.90)	4 (ร้อยละ 09.00)	-	4.15	ระดับมาก

จากตารางที่ 1 พบว่าในภาพรวมของการปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพของผู้ใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมืองอยู่ในระดับมากในทุกด้าน สำหรับของความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ จำนวนจุดเช็กอินอัตโนมัติ (Self-Check-in Kiosk) มีความเพียงพอและเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 พื้นที่สำหรับผู้โดยสารที่มีความต้องการพิเศษ เช่น ห้องน้ำเฉพาะหรือที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุในท่าอากาศยานดอนเมือง มีความสะดวกและเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ที่นั่งบริเวณรอขึ้นเครื่องมีความเพียงพอและเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 สำหรับผู้โดยสารพอใจกับสิ่งอำนวยความสะดวกภายในอาคารผู้โดยสาร เช่น ตู้กดเงินสดอัตโนมัติ (ATM) ห้องรับรอง (Lounge) หรือจุดชาร์จแบตเตอรี่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 และการจัดบริเวณตรวจหนังสือเดินทางมีความเพียงพอและเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ประสบการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ท่าอากาศยานดอนเมืองด้านการปฏิสัมพันธ์ทางจิตสำนึก

ด้านของการปฏิสัมพันธ์	ระดับความคิดเห็น (คน)					เฉลี่ย	ระดับค่าเฉลี่ย
	5	4	3	2	1		
2. ปฏิสัมพันธ์ทางจิตสำนึก (Subliminal)							
- ผู้โดยสารรู้สึกว่าบรรยากาศในท่าอากาศยานช่วยสร้างความผ่อนคลายและประสบการณ์ที่น่าจดจำให้กับผู้โดยสาร	192 (ร้อยละ 43.70)	219 (ร้อยละ 49.90)	28 (ร้อยละ 6.40)	-	-	4.37	ระดับมาก
- ผู้โดยสารคิดว่าท่าอากาศยานดอนเมืองสามารถถ่ายทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือภูมิศาสตร์ของกรุงเทพมหานครได้อย่างมีประสิทธิภาพ	144 (ร้อยละ 32.80)	206 (ร้อยละ 46.90)	87 (ร้อยละ 19.80)	1 (ร้อยละ 0.20)	1 (ร้อยละ 0.20)	4.12	ระดับมาก
- ผู้โดยสารสามารถรับรู้ได้ถึงบรรยากาศเฉพาะของท่าอากาศยานดอนเมือง	117 (ร้อยละ 26.70)	235 (ร้อยละ 53.70)	85 (ร้อยละ 19.40)	1 (ร้อยละ 0.20)	-	4.07	ระดับมาก
- เสียงรบกวนจากพื้นที่ต่างๆ ในท่าอากาศยานดอนเมือง เช่น บริเวณเช็คอินหรือพื้นที่รอขึ้น	103 (ร้อยละ 23.50)	261 (ร้อยละ 59.50)	72 (ร้อยละ 16.40)	3 (ร้อยละ 0.70)		4.06	ระดับมาก

ด้านของการปฏิสัมพันธ์	ระดับความคิดเห็น (คน)					เฉลี่ย	ระดับค่าเฉลี่ย
	5	4	3	2	1		
เครื่อง มีผลต่อประสบการณ์เดินทางของผู้โดยสาร							
- การจัดแสงสว่างภายในท่าอากาศยานดอนเมืองมีความเพียงพอ	136 (ร้อยละ 31.10)	215 (ร้อยละ 49.20)	83 (ร้อยละ 19.00)	2 (ร้อยละ 0.50)	1 (ร้อยละ 0.20)	4.11	ระดับมาก

จากตารางที่ 2 พบว่าประสบการณ์ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางจิตสำนึกของผู้โดยสารรู้สึกว่าบรรยากาศในท่าอากาศยานช่วยสร้างความผ่อนคลายและประสบการณ์ที่น่าจดจำให้กับผู้โดยสาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 ผู้โดยสารคิดว่าท่าอากาศยานดอนเมืองสามารถถ่ายทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือภูมิศาสตร์ของกรุงเทพมหานครได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 การจัดแสงสว่างภายในท่าอากาศยานดอนเมืองมีความเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ผู้โดยสารสามารถรับรู้ได้ถึงบรรยากาศเฉพาะของท่าอากาศยานดอนเมือง เสียงรบกวนจากพื้นที่ต่างๆ ในท่าอากาศยานดอนเมือง เช่น บริเวณเช็คอินหรือพื้นที่รอขึ้นเครื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 และมีผลต่อประสบการณ์เดินทางของผู้โดยสาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ประสบการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ท่าอากาศยานดอนเมืองด้านการปฏิสัมพันธ์ด้านพนักงาน

ด้านของการปฏิสัมพันธ์	ระดับความคิดเห็น (คน)					เฉลี่ย	ระดับค่าเฉลี่ย
	5	4	3	2	1		
3. ด้านการปฏิสัมพันธ์กับพนักงาน (Human)							
- ผู้โดยสารรู้สึกว่ามาตรการรักษาความปลอดภัยที่ท่าอากาศยานดอนเมืองสมดุลระหว่างความเข้มงวดและความสะดวกสบายของผู้โดยสาร	138 (ร้อยละ 31.40)	246 (ร้อยละ 56.00)	52 (ร้อยละ 11.80)	2 (ร้อยละ 0.50)	1 (ร้อยละ 0.20)	4.18	ระดับมาก

ด้านของการปฏิสัมพันธ์	ระดับความคิดเห็น (คน)					เฉลี่ย	ระดับค่าเฉลี่ย
	5	4	3	2	1		
- ผู้โดยสารพึงพอใจกับการสนับสนุนของพนักงานท่าอากาศยานดอนเมืองในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉินหรือสถานการณ์ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ	148 (ร้อยละ 33.90)	171 (ร้อยละ 39.20)	114 (ร้อยละ 26.10)	3 (ร้อยละ 0.70)	-	4.06	ระดับมาก
- ผู้โดยสารรู้สึกว่าพนักงานท่าอากาศยานให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวของผู้โดยสารในระหว่างการตรวจสอบความปลอดภัย	115 (ร้อยละ 26.30)	240 (ร้อยละ 54.80)	80 (ร้อยละ 18.30)	1 (ร้อยละ 0.20)	2 (ร้อยละ 0.50)	4.06	ระดับมาก
- ผู้โดยสารรู้สึกว่าพนักงานท่าอากาศยานให้การต้อนรับและให้ข้อมูลที่ชัดเจนเมื่อผู้โดยสารสอบถาม	116 (ร้อยละ 26.50)	229 (ร้อยละ 52.40)	90 (ร้อยละ 20.60)	1 (ร้อยละ 0.20)	1 (ร้อยละ 0.20)	4.05	ระดับมาก
- ผู้โดยสารรู้สึกว่าพนักงานท่าอากาศยานให้การต้อนรับและให้ข้อมูลที่ชัดเจนเมื่อผู้โดยสารสอบถาม	116 (ร้อยละ 26.50)	229 (ร้อยละ 52.40)	90 (ร้อยละ 20.60)	1 (ร้อยละ 0.20)	1 (ร้อยละ 0.20)	4.05	ระดับมาก
- ผู้โดยสารพึงพอใจกับจำนวนพนักงานในจุดให้บริการต่าง ๆ เช่น เช็กอิน หรือจุดตรวจความปลอดภัย	136 (ร้อยละ 31.10)	220 (ร้อยละ 50.10)	81 (ร้อยละ 18.50)	1 (ร้อยละ 0.20)	1 (ร้อยละ 0.20)	4.11	ระดับมาก

จากตารางที่ 3 ด้านการปฏิสัมพันธ์กับพนักงานพบว่าผู้โดยสารรู้สึกว่ามาตรการรักษาความปลอดภัยที่ท่าอากาศยานดอนเมืองสมดุลระหว่างความเข้มงวดและความสะดวกสบายของผู้โดยสาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ผู้โดยสารพึงพอใจกับจำนวนพนักงานในจุดให้บริการต่าง ๆ เช่น เช็กอิน หรือจุดตรวจความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ย

เท่ากับ 4.11 ผู้โดยสารพึงพอใจกับการสนับสนุนของพนักงานท่าอากาศยานดอนเมืองในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉินหรือสถานการณ์ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ผู้โดยสารรู้สึกว่าพนักงานท่าอากาศยานให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวของผู้โดยสารในระหว่างการตรวจสอบความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 และผู้โดยสารรู้สึกว่าพนักงานท่าอากาศยานให้การต้อนรับและให้ข้อมูลที่ชัดเจนเมื่อผู้โดยสารสอบถาม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ประสบการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ท่าอากาศยานดอนเมืองด้านการปฏิสัมพันธ์ด้านขั้นตอนต่าง ๆ ในท่าอากาศยาน

ด้านของการปฏิสัมพันธ์	ระดับความคิดเห็น (คน)					เฉลี่ย	ระดับค่าเฉลี่ย
	5	4	3	2	1		
4. ด้านขั้นตอนต่าง ๆ ในท่าอากาศยาน (Procedural)							
- ผู้โดยสารพอใจกับความสะดวกในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและกระบวนการของท่าอากาศยานดอนเมืองผ่านเว็บไซต์	150 (ร้อยละ 34.20)	253 (ร้อยละ 57.80)	35 (ร้อยละ 8.00)	-	-	4.26	ระดับมาก
- ผู้โดยสารรู้สึกว่าท่าอากาศยานดอนเมืองมีการจัดการที่ดีในกรณีที่เที่ยวบินล่าช้าหรือถูกยกเลิก	168 (ร้อยละ 38.40)	185 (ร้อยละ 42.30)	76 (ร้อยละ 17.40)	8 (ร้อยละ 1.80)	-	4.17	ระดับมาก
- ผู้โดยสารพอใจเกี่ยวกับการจัดการคิวในท่าอากาศยานดอนเมือง เช่น ที่จุดเช็คอินหรือจุดตรวจสัมภาระ	118 (ร้อยละ 26.90)	234 (ร้อยละ 53.40)	85 (ร้อยละ 19.40)	1 (ร้อยละ 0.20)		4.07	ระดับมาก
- ผู้โดยสารคิดว่าการแจ้งข้อมูลสำคัญ เช่น การเปลี่ยนแปลงประตูขึ้นเครื่องหรือเวลาบินในท่าอากาศยานดอนเมือง มีความชัดเจนและทันเวลาเพียงพอ	99 (ร้อยละ 22.7)	239 (ร้อยละ 54.80)	97 (ร้อยละ 22.20)	1 (ร้อยละ 0.20)	-	4.00	ระดับมาก

ด้านของการปฏิสัมพันธ์	ระดับความคิดเห็น (คน)					เฉลี่ย	ระดับค่าเฉลี่ย
	5	4	3	2	1		
- ผู้โดยสารคิดว่าการสแกนสัมภาระติดตัวในท่าอากาศยานดอนเมืองมีความราบรื่นและไม่ยุ่งยาก	137 (ร้อยละ 31.20)	222 (ร้อยละ 50.60)	80 (ร้อยละ 18.20)	-	-	4.13	ระดับมาก

จากตารางที่ 4 ด้านขั้นตอนต่าง ๆ ในท่าอากาศยาน ผลการศึกษาพบว่าผู้โดยสารพอใจกับความสะดวกในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและกระบวนการของท่าอากาศยานดอนเมืองผ่านเว็บไซต์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 ผู้โดยสารรู้สึกว่าท่าอากาศยานดอนเมืองมีการจัดการที่ดีในกรณีที่เที่ยวบินล่าช้าหรือถูกยกเลิก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ผู้โดยสารคิดว่าการสแกนสัมภาระติดตัวในท่าอากาศยานดอนเมืองมีความราบรื่นและไม่ยุ่งยาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 ผู้โดยสารพอใจเกี่ยวกับการจัดการคิวในท่าอากาศยานดอนเมือง เช่น ที่จุดเช็คอินหรือจุดตรวจสัมภาระ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 ผู้โดยสารคิดว่าการแจ้งข้อมูลสำคัญ เช่น การเปลี่ยนแปลงประตูขึ้นเครื่องหรือเวลาบินในท่าอากาศยานดอนเมือง มีความชัดเจนและทันเวลาเพียงพอมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ประสบการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ท่าอากาศยานดอนเมืองด้านการปฏิสัมพันธ์ด้านการสื่อสารในท่าอากาศยาน

ด้านของการปฏิสัมพันธ์	ระดับความคิดเห็น (คน)					เฉลี่ย	ระดับค่าเฉลี่ย
	5	4	3	2	1		
5. ด้านการสื่อสารในท่าอากาศยาน (Communications)							
- ผู้โดยสารพอใจกับข้อมูลที่แสดงบนจอ Flight Information Display System (FIDS) ในท่าอากาศยานดอนเมือง	173 (ร้อยละ 39.40)	230 (ร้อยละ 52.40)	36 (ร้อยละ 8.20)	-	-	4.31	ระดับมาก
- ผู้โดยสารคิดว่าป้ายหรือสัญลักษณ์ในท่าอากาศยานให้คำแนะนำในจุดต่าง ๆ ชัดเจนเพียงพอ	163 (ร้อยละ 37.1)	169 (ร้อยละ 38.50)	105 (ร้อยละ 23.90)	2 (ร้อยละ 0.50)	-	4.12	ระดับมาก
- ผู้โดยสารคิดว่าช่องทางการสื่อสารออนไลน์ของท่าอากาศ	115	237	87	-	-	4.06	ระดับมาก

ด้านของการปฏิสัมพันธ์	ระดับความคิดเห็น (คน)					เฉลี่ย	ระดับค่าเฉลี่ย
	5	4	3	2	1		
ยานดอนเมือง เช่น เว็บไซต์หรือโซเชียลมีเดีย มีความทันสมัยและเข้าถึงง่าย	(ร้อยละ 26.20)	(ร้อยละ 54.00)	(ร้อยละ 19.80)				
- ผู้โดยสารคิดว่าข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางต่อ (เช่น รถบัส, รถแท็กซี่ หรือรถไฟ) จากท่าอากาศยานดอนเมืองชัดเจนและเพียงพอ	93 (ร้อยละ 21.50)	257 (ร้อยละ 59.40)	82 (ร้อยละ 18.90)	1 (ร้อยละ 0.20)	-	4.02	ระดับมาก
- ผู้โดยสารสามารถใช้บริการ Wi-Fi ของท่าอากาศยานดอนเมืองได้อย่างราบรื่น	154 (ร้อยละ 35.10)	178 (ร้อยละ 40.50)	105 (ร้อยละ 23.90)	2 (ร้อยละ 0.50)	-	4.10	ระดับมาก

จากตารางที่ 5 ด้านการสื่อสารในท่าอากาศยาน ผู้โดยสารพอใจกับข้อมูลที่แสดงบนจอ Flight Information Display System (FIDS) ในท่าอากาศยานดอนเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 ผู้โดยสารคิดว่าป้ายหรือสัญลักษณ์ในท่าอากาศยานให้คำแนะนำในจุดต่าง ๆ ชัดเจนเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ผู้โดยสารสามารถใช้บริการ Wi-Fi ของท่าอากาศยานดอนเมืองได้อย่างราบรื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ผู้โดยสารคิดว่าช่องทางการสื่อสารออนไลน์ของท่าอากาศยานดอนเมือง เช่น เว็บไซต์หรือโซเชียลมีเดีย มีความทันสมัยและเข้าถึงง่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 และผู้โดยสารคิดว่าข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางต่อ (เช่น รถบัส รถแท็กซี่ หรือรถไฟ) จากท่าอากาศยานดอนเมืองชัดเจนและเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ตามลำดับ

อภิปรายผล

ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพ

ผู้โดยสารให้ความคิดเห็นในระดับมาก โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในด้านความเพียงพอ ความเหมาะสมและความสะดวกของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น จุดเช็กอินอัตโนมัติ (Self-Check-in Kiosk) และพื้นที่สำหรับผู้โดยสารที่มีความต้องการพิเศษ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธงชัย จีระดิษฐ์ (2566) ซึ่งระบุว่าลักษณะทางกายภาพของท่าอากาศยานมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของสายการบิน โดยเฉพาะในส่วนของพื้นที่เช็กอินและระบบลำเลียงสัมภาระที่มีความสะดวกและคล่องตัว นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรรภรณ์ ยาป่าคาย และอารีรัตน์ เส็นสด (2565) ที่พบว่าปัจจัยด้านการบริการมีผลต่อการเพิ่มรายได้ของท่าอากาศยาน นอกเหนือจากความเพียงพอและความสะดวกของสิ่งอำนวยความสะดวกแล้ว การปฏิสัมพันธ์ทาง

กายภาพระหว่างผู้โดยสารกับสิ่งแวดล้อมภายในท่าอากาศยานยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างประสบการณ์การใช้บริการที่ดี โดยเฉพาะในด้านของการออกแบบพื้นที่ การจัดวางอุปกรณ์ และการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ได้อย่างไม่ซับซ้อน ตัวอย่างเช่น การออกแบบเคาน์เตอร์เช็กอินและตู้คีออสให้มีความสูงเหมาะสมและมองเห็นได้ชัดเจน ช่วยลดความสับสนและเพิ่มความรวดเร็วในการใช้งานของผู้โดยสารทุกกลุ่ม รวมถึงการจัดพื้นที่รอและพื้นที่จัดกระเป๋าให้มีป้ายสัญลักษณ์ที่เข้าใจง่าย และมีทางเดินที่ไม่แออัด ก็ส่งผลให้การไหลเวียนของผู้โดยสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การมีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะทาง เช่น ลิฟต์ ทางลาด หรือห้องน้ำสำหรับผู้โดยสารที่มีความต้องการพิเศษ ยังเป็นการสะท้อนถึงแนวคิด Universal Design ที่ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้โดยสารทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างเท่าเทียม แต่ยังแสดงถึงความใส่ใจของท่าอากาศยานในคุณภาพของประสบการณ์โดยรวม ทั้งนี้ การออกแบบที่ดีไม่เพียงส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อการลดภาระงานของเจ้าหน้าที่ และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานโดยรวมของท่าอากาศยานอีกด้วย

ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางจิตสำนึก

ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางจิตสำนึกของผู้โดยสารกับท่าอากาศยานดอนเมืองสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ ความรู้สึก และการรับรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้บริการ ประสบการณ์ที่ดีของผู้โดยสารเกิดจากความเข้าใจในบทบาทและเอกลักษณ์ของท่าอากาศยานที่ไม่เน้นความหรูหรา แต่ให้ความสำคัญกับความรวดเร็วและความสะดวกในการเดินทาง ซึ่งสอดคล้องกับภาพลักษณ์ของสายการบินต้นทุนต่ำ (LCCs) ทำให้ผู้โดยสารรับรู้ถึงความเหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการในการเดินทางอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าการพยายามสะท้อนอัตลักษณ์ไทยผ่านงานศิลปะและการตกแต่งจะช่วยสร้างความรู้สึกอบอุ่นและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ข้อจำกัดด้านการออกแบบ เช่น แสงสว่างที่ไม่สม่ำเสมอหรือการตกแต่งที่ไม่โดดเด่นพอ อาจส่งผลให้ผู้โดยสารบางกลุ่มรู้สึกถึงความไม่สมบูรณ์แบบของประสบการณ์โดยรวม อย่างไรก็ตาม บรรยากาศที่คับคั่งและการใช้เวลาภายในท่าอากาศยานที่สั้นลง กลับช่วยลดความรู้สึกเบื่อหน่ายหรืออึดอัด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้ผู้โดยสารสามารถรับมือกับสภาพแวดล้อมที่มีความเร่งรีบและความหนาแน่นสูงได้ดี

นอกจากนี้การรับรู้และการตีความประสบการณ์ที่ผู้โดยสารมีต่อตัวท่าอากาศยาน ยังมีผลต่อภาพลักษณ์และความจงรักภักดีต่อบริการในระยะยาว หากท่าอากาศยานสามารถพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางจิตใจ เช่น ปรับปรุงแสงสว่าง เพิ่มจุดพักผ่อน หรือเสริมองค์ประกอบที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมีเอกลักษณ์ อาจช่วยสร้างความประทับใจและเพิ่มความรู้สึกเชื่อมโยงทางอารมณ์ให้กับผู้โดยสารได้มากขึ้น ส่งผลดีต่อการสร้างแบรนด์และความพึงพอใจในภาพรวม

ด้านการปฏิสัมพันธ์กับพนักงาน

ในด้านการปฏิสัมพันธ์กับพนักงาน ผู้โดยสารให้คะแนนในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องของความสุภาพและความมีอัธยาศัยดีของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ พนักงานทุกคนแสดงออกถึงความเต็มใจในการให้บริการอย่างจริงใจและใส่ใจรายละเอียดในทุกขั้นตอน ทำให้ผู้โดยสารรู้สึกได้รับการดูแลอย่างอบอุ่นและมั่นใจตลอดเวลาที่อยู่ในพื้นที่ท่าอากาศยาน นอกจากนี้ พนักงานยังมีความพร้อมในการช่วยเหลือและตอบคำถามของผู้โดยสารอย่างรวดเร็วและชัดเจน ซึ่งช่วยลดความกังวลและเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้บริการ ทั้งนี้สอดคล้องกับรายงานผลสำรวจของ AOT Satisfaction Survey ปี 2565 ที่ชี้ให้เห็นว่าท่าอากาศยานดอนเมืองมีการอบรมและพัฒนาศักยภาพพนักงานอย่างต่อเนื่องตามมาตรฐานสากล เช่น ICAO และ IATA เพื่อให้พนักงานมีความรู้และทักษะในการบริการที่เป็นเลิศ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารและภาพลักษณ์ที่ดีของท่าอากาศยาน การปฏิสัมพันธ์ที่ดีนี้ไม่เพียงช่วยเพิ่มประสบการณ์ที่น่าประทับใจแก่ผู้โดยสาร แต่ยังส่งเสริมความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในระบบการให้บริการของท่าอากาศยานในภาพรวมอีกด้วย

ด้านขั้นตอนการให้บริการ

ในด้านขั้นตอนการให้บริการ ผู้โดยสารแสดงความพึงพอใจในระดับสูงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาข้อมูล การจัดการเที่ยวบินล่าช้า การสแกนสัมภาระ การจัดการคิว และการแจ้งข้อมูลต่างๆ ที่ดำเนินไปอย่างชัดเจน ทันเวลา และมีระบบที่เป็นระเบียบ ส่งผลให้ผู้โดยสารได้รับความสะดวกสบายและความมั่นใจในการใช้บริการท่าอากาศยาน กระบวนการเหล่านี้ได้รับการออกแบบและบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในส่วนของเทคโนโลยีที่ทันสมัยและการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ภายในท่าอากาศยาน ทำให้ขั้นตอนการเช็กอิน การตรวจสัมภาระ และการขึ้นเครื่องเป็นไปอย่างรวดเร็วและราบรื่น ลดความวุ่นวายและความกังวลใจของผู้โดยสารในช่วงเวลาที่สำคัญ นอกจากนี้ ข้อมูลและการแจ้งเตือนเกี่ยวกับสถานะเที่ยวบินและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ยังถูกสื่อสารอย่างโปร่งใสและตรงเวลา ช่วยให้ผู้โดยสารสามารถวางแผนการเดินทางได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลสำรวจของ AOT Satisfaction Survey ปี 2565 ที่ระบุว่าผู้โดยสารประเมินความสะดวกและรวดเร็วในกระบวนการบริการต่างๆ ในระดับสูงด้วยความเป็นระบบและความใส่ใจในรายละเอียดของขั้นตอนการให้บริการนี้ ทำให้ท่าอากาศยานดอนเมืองสามารถสร้างประสบการณ์ที่ดีและน่าประทับใจแก่ผู้โดยสารได้อย่างต่อเนื่อง

ด้านการสื่อสารในท่าอากาศยาน

ด้านการสื่อสารในท่าอากาศยาน ผู้โดยสารให้ความพึงพอใจอย่างมากต่อการจัดการระบบสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและทันสมัย โดยเฉพาะระบบจอแสดงผลเที่ยวบิน (FIDS) ป้ายบอกทาง และบริการ Wi-Fi ที่มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และใช้งานสะดวก ระบบจอแสดงผลและป้ายต่างๆ ถูกออกแบบมาอย่างพิถีพิถันโดย

คำนึงถึงการใช้ขนาดตัวอักษรที่อ่านง่าย การใช้สีที่สื่อความหมายชัดเจน และการประยุกต์ใช้สัญลักษณ์มาตรฐานสากล ทำให้ผู้โดยสารสามารถติดตามข้อมูลสำคัญได้อย่างรวดเร็วและไม่สับสน อย่างไรก็ตาม แม้ภาพรวมจะเป็นที่น่าพึงพอใจ แต่ยังมีข้อจำกัดในระบบเสียงประชาสัมพันธ์บางจุดของท่าอากาศยาน ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ส่งผลให้ผู้โดยสารบางส่วนอาจพลาดข้อมูลสำคัญในเวลาที่จำเป็น ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้โดยสารมากยิ่งขึ้น ประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วราพัณณ์ ถิระภิรมย์ไชย และฉัตรปารี อยู่เย็น (2555) ที่ชี้ว่าระบบเสียงประชาสัมพันธ์ยังไม่สามารถเข้าถึงผู้โดยสารได้ทั่วถึงในทุกพื้นที่ของท่าอากาศยาน ซึ่งเป็นโอกาสในการพัฒนาระบบเสียงให้ครอบคลุมและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ที่ดีและความปลอดภัยในกระบวนการสื่อสารภายในท่าอากาศยาน

จากผลการวิจัย พบว่าท่าอากาศยานดอนเมืองสามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้โดยสารในหลายมิติ ทั้งทางกายภาพ จิตสำนึก การบริการ การสื่อสาร และกระบวนการภายในท่าอากาศยาน สะท้อนถึงการพัฒนาที่สอดคล้องกับมาตรฐานการบินในระดับสากล อีกทั้งยังมีความเชื่อมโยงกับงานวิจัยก่อนหน้าและรายงานการสำรวจที่แสดงถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีข้อจำกัดบางประการ เช่น การออกแบบด้านบรรยากาศและระบบเสียงที่ยังต้องปรับปรุง แต่โดยรวมแล้วผู้โดยสารได้รับประสบการณ์ที่ดีในระดับมาก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความพึงพอใจและความภักดีต่อการใช้บริการในอนาคต

สรุป

จากการศึกษางานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ของผู้โดยสารที่ใช้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง และนำเสนอแนวทางการพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับความพึงพอใจของผู้โดยสารอย่างเป็นระบบ โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมหลายมิติ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ของผู้โดยสารได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลัก 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและความสะดวกสบายของพื้นที่ใช้สอยภายในสนามบิน ด้านจิตสำนึก ซึ่งสะท้อนถึงความรู้สึกและทัศนคติของผู้โดยสารต่อการเดินทาง ด้านการสื่อสาร ซึ่งรวมถึงความชัดเจนของข้อมูลและช่องทางการสื่อสาร ด้านปฏิสัมพันธ์กับพนักงาน ที่มีบทบาทสำคัญต่อความรู้สึกที่ดีและความไว้วางใจของผู้โดยสาร และด้านขั้นตอนบริการที่มีความราบรื่นและมีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอนของการเดินทางภายในสนามบิน จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก งานวิจัยได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การบริหารจัดการพื้นที่ใช้งานให้มีความเหมาะสมและตอบสนองความต้องการของผู้โดยสารในด้านความสะดวกสบายและความปลอดภัย การออกแบบบรรยากาศภายในสนามบินเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์และสร้างความประทับใจ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรผ่านการอบรมที่มุ่งเน้นทักษะการสื่อสารและการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน นอกจากนี้ ยังเสนอการปรับปรุงระบบแจ้งข้อมูลเที่ยวบินและช่องทางการสื่อสารออนไลน์ให้มีความแม่นยำและเข้าถึงง่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารและลดความสับสนที่อาจเกิดขึ้น

งานวิจัยนี้มีคุณค่าในการเสริมสร้างความรู้และแนวทางปฏิบัติด้านการบริหารจัดการและพัฒนาบริการภายในสนามบินดอนเมือง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการตอบสนองความต้องการของผู้โดยสารที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังเป็นพื้นฐานในการยกระดับศักยภาพการแข่งขันของสนามบินในระดับสากลอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ควรเผยแพร่ผลการวิจัยและข้อค้นพบต่อสาธารณะ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานท่าอากาศยาน การท่องเที่ยว และบริษัทสายการบิน เพื่อให้เกิดความรับรู้และการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาบริการสนามบินอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในเรื่องของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสบการณ์ผู้โดยสารและแนวทางการปรับปรุงบริการในทุกขั้นตอน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ให้ท่าอากาศยานดอนเมืองดำเนินการบริหารจัดการพื้นที่ใช้งานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อรองรับปริมาณผู้โดยสารที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
2. ส่งเสริมการอบรมพนักงานในด้านการสื่อสารและการช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉิน เพื่อเพิ่มความมั่นใจและความพึงพอใจของผู้โดยสาร
3. ปรับปรุงระบบการแจ้งข้อมูลเที่ยวบินและช่องทางการสื่อสารออนไลน์ให้แม่นยำและเข้าถึงง่าย
4. พัฒนาและออกแบบบรรยากาศภายในสนามบินให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของท่าอากาศยาน เพื่อสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมผู้โดยสารต่างชาติ เพื่อศึกษาความต้องการและประสบการณ์ที่หลากหลายมากขึ้น
2. ควรใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับเชิงปริมาณ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสำรวจแบบ Focus Group เพื่อเจาะลึกประเด็นที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารในมิติที่กว้างขึ้น
3. ศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของผลกระทบจากเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่นำมาใช้ในสนามบิน เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่ทันสมัยและตอบโจทย์ยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กนกกาญจน์ ปานเปรม. (2558). แนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริการของท่าอากาศยานดอนเมือง (ในมิติด้านการตอบสนองความต้องการต่อผู้โดยสาร). *วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์.* มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

กรมท่าอากาศยาน. (2564). *รายงานผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อการให้บริการของท่าอากาศยานในสังกัดกรมท่าอากาศยานตามแบบสำรวจความพึงพอใจในการให้บริการ(Satisfaction Survey Form)ประจำปีงบประมาณ 2564.* กรมท่าอากาศยาน.

กฤษณะ กิจเจริญ. (2564). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความภักดีของผู้โดยสารชาวไทยที่มีต่อสายการบินระดับชาติ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม.*

กลุ่มที่ปรึกษา AEC & Partners. (2567). *รายงานการออกแบบรายละเอียดโครงการพัฒนาท่าอากาศยานดอนเมือง เฟสที่ 3.* กรุงเทพมหานคร: บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน).

กิตติชัย ศรีชัยภูมิ. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ของลูกค้าวิสาหกิจขนาดเล็กกับความภักดีต่อตราสินค้าของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย.* มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์/กรุงเทพฯ.

ไข่มุกด์ วิกรัยศักดา และเฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน. (2562). ความสำคัญของประสบการณ์ลูกค้าในธุรกิจบริการกับการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันทางการตลาดในโลกอนาคต. *วารสารบริหารธุรกิจ,* มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จิตติพงศ์ เลิศประดิษฐ์. (2563). *การบริหารประสบการณ์ลูกค้าในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐพล มหาทรัพย์, ชเนตตี พิพัฒนางกูร และสุนันทา พาสุนันท์. (2565). ความท้าทายและโอกาสของธุรกิจการบินในประเทศไทยสู่ชีวิตวิถีใหม่ หลังการระบาดของโรคโควิด-19. *วารสารวิชาการการบิน การเดินทางและการบริการ.* บริษัท การบินไทย จำกัด มหาชน.

ธงชัย จีระดิษฐ์. (2566). การออกแบบประสบการณ์ของผู้ใช้บริการในสนามบินสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยการขนส่งแห่งชาติ.

ธนภูมิ โอวาทจำรัส. (2564). *การศึกษาความต้องการของผู้ใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำแห่งหนึ่งที่ต้องการได้รับจากการให้บริการเช็คอิน ณ ท่าอากาศยานดอนเมือง (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ธนากร ตรีรณภูมิ. (2560). *พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้โดยสารชาวไทยที่มีต่อการให้บริการของสายการบินต้นทุนต่ำภายในประเทศ: กรณีศึกษาสายการบินไทยไลอ้อนแอร์ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิรันต์ คำอักษร. (2556). *ปัจจัยที่มีผลต่อความจงรักภักดีของผู้โดยสารชาวไทยในเส้นทางบินภายในประเทศของสายการบินไทย.* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์/กรุงเทพฯ.

บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน). (2566). *สถิติการให้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง ประจำปี 2565.*

บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน). (2567). *สถิติการให้บริการท่าอากาศยานดอนเมือง ประจำปี 2566.*

พัชรี อนุสิทธิ์. (2561). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารต่อการให้บริการของเจ้าหน้าที่ท่าอากาศยานดอนเมือง.* คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก.

พัลลภา ปิติสันต์, ชัญญา เหลี่ยวรุ่งเรือง, สมบุญ เกียรติรุ่งเรืองดี และวรวิทย์ ศัลยวุฒิ. (2554). *การบริหารประสบการณ์ของลูกค้า.* วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล.

พิไลลักษณ์ ไกรรัตน์, ล่ำสัน เลิศกูลประหยัด. (2018). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำ. *Veridian E-Journal,* มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภรณ์พักตรา ศักดา. (2553). *ความพึงพอใจของผู้โดยสารชาวไทยที่มีต่อการบริการภายในห้องรับรองชั้นธุรกิจของ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ณ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ.* มหาวิทยาลัยอิสเทิร์นเอเชีย.

มณฑิชา ปาลคำ. (2563). *ทฤษฎีการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้บริโภคในงานบริการสมัยใหม่.* เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มณฑิชา ปาลคำ. (2564). *การรับรู้และประสบการณ์ของผู้โดยสารชาวไทยต่อคุณภาพการให้บริการของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน: กรณีศึกษาสายการบินไทยแอร์เอเชีย เอ็กซ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วรรภรณ์ ยาป่าคาย และอารีรัตน์ เส็นสด. (2565). ปัจจัยด้านการบริการของท่าอากาศยานที่มีผลต่อการเพิ่มรายได้ของสนามบินในประเทศไทย. *วารสารการจัดการธุรกิจการบิน.*

วราพัณณ์ ถิระภิรมย์ไชย. (2555). *ความคาดหวังและการรับรู้ของลูกค้าต่อการให้บริการของท่าอากาศยานดอนเมือง [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.* ฐานข้อมูลคลังปัญญา มทร.ธัญบุรี.

สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (IATA) และ สภาสนามบินนานาชาติ (ACI). (2563). *The NEXTT Vision: Passenger Journey Map.* Geneva: IATA.

สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (IATA). (2561). *Passenger Terminal Expo: Level of Service.* Geneva: IATA.

สุภกัญญา ชวนิชย์, ปริยากร มนูเสวต, และกรณัฏฐ์ สกุลกฤติล. (2556). การให้บริการแก่ผู้โดยสารของท่าอากาศยานในการกำกับดูแลของกรมการบินพลเรือน. *วารสารการจัดการการบิน.*

อัญญา สินสุวรรณ. (2565). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับลูกค้ากลุ่ม Gen Y ผ่านช่องทางตลาดซื้อขายออนไลน์ (E-Marketplace) กรณีศึกษา Shopee ในประเทศไทย.* วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล.

Airports of Thailand Public Company Limited. (2022). *AOT Satisfaction Survey Report 2022.*

ANA. (2023). *Airport Operations and Passenger Experience.* Japan: ANA Holdings Inc.

Anne Graham, Markus Schuckert and Walanchalee Wattanacharoensil. (2015). *An Airport Experience Framework from a Tourism Perspective*.

Bernd H. Schmitt. (2010). *Customer Experience Management: A Revolutionary Approach to Connecting with Your Customers.*

Joanna Bailey and Joshua Kupietzky. (2023). *Passenger Experience: 6 Design Priorities for Airports.*

Oraphan Decha. (2562). *The relationship between service quality, passenger satisfaction and repurchase behavior in full-service airlines in Thailand (Master's thesis).* Assumption University.

Outsider's Aviation. (2024). *Don Mueang Airport History and Layout.*

Schmitt, B. (2010). *Experiential Marketing: How to Get Customers to Sense, Feel, Think, Act, and Relate to Your Company and Brands.* Free Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Academic Article

The Value of Phraking Watsuthatthepwararam According to Aesthetics

คุณค่าของพระกริ่งวัดสุทัศน์เทพวรารามตามแนวสุนทรียศาสตร์

Phramaha Niti Thiradhammo Phromkhaw[1*], Paisin Pongpa[2], Phramaha Wasan Ponsen[3], Bunruam Khammuangsaen[4], & Kitsuchin Ponsen[5]

พระมหานิธิ ถิรธมฺโม พรมขาว[1*], ไพสิน ป้องภา[2], พระมหาวสันต์ วสนฺโต พลเสน[3], บุญร่วม คำเมืองแสน[4], & กฤตสุชิน พลเสน[5]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phramaha Niti Thiradhammo Phromkhaw *
พระมหานิธิ ถิรธมฺโม พรมขาว
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Niti_Phromkhaw@gmail.com

2. Paisin Pongpa
ไพสิน ป้องภา
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Paisin_Pongpa@gmail.com

3. Phramaha Wasan Ponsen
พระมหาวสันต์ พลเสน
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Wasan_Ponsen@gmail.com

4. Bunruam Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonruam.ka@mbu.ac.th

5. Kitsuchin Ponsen
กฤตสุชิน พลเสน
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Kitsuchin.pon@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
คุณค่า, พระกริ่ง, สุนทรียศาสตร์

Keywords:
Value, Phra Kring, Aesthetics

ABSTRACT

This academic article Phra Kring of Wat Suthat has aesthetic value in various dimensions. Its artistic value is derived from Khmer art and Thai Buddhist art. It has detailed and proportional Buddha images. It is believed to have the virtue of loving-kindness and safety. Phra King Wat Suthat is considered one of the amulets with a long history and has been valued by Buddhism in each era, reflecting the ideas and beliefs of people in that era. The study found that Phra Kring of Wat Suthat Thepwararam is important in terms of art, culture and beliefs of Thai society through aesthetic concepts and aesthetic aspects in three main aspects: 1) Artistic value, which appears in a beautiful, delicate and refined form, reflecting the craftsmanship of Thai artists in the past. 2) Spiritual and emotional value that creates a sense of peace, coolness and faith through its shape, internal ringing sound and consecration rituals. 3) Historical and cultural value, which reflects the relationship between Phra Kring and the context of Thai society in the past, as well as the continuation of beliefs and the art of faith. This article therefore proposes to view Phra Kring not only as an amulet. But as an art object that has profound aesthetic value and can help to understand the value and beauty of Phra Kring in a dimension that provides knowledge about Thai amulets from the past to the present era to continue to be studied.

Article history:
Received: 25/03/2025
Revised: 02/05/2025
Accepted: 18/07/2025
Available online: 25/08/2025

How to Cite:
Phromkhaw, P. et al. (2025). The Value of Phraking Watsuthatthepwararam According to Aesthetics. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 466-476.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการพระกริ่งวัดสุทัศน์มีคุณค่าในด้านสุนทรียศาสตร์แห่งมิติต่าง ๆ คุณค่าทางศิลปะ ได้รับจากศิลปะขอมกับศิลปะแบบไทยพุทธมีรายละเอียดองค์พระที่ต้องใช้และสมส่วน เชื่อกันว่ามีพุทธคุณด้านเมตตามหานิยม แคล้วคลาด พระกิ่งวัดสุทัศน์ถือว่าเป็นหนึ่งในพระเครื่องที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและได้รับคุณค่าจากพุทธในแต่ละยุคสมัยสะท้อนถึงแนวคิดและคติความเชื่อของคนในยุคนั้น จากการศึกษาพบว่าพระกริ่งวัดสุทัศน์เทพวรารามมีความสำคัญในเชิงศิลปะวัฒนธรรมและความเชื่อของสังคมไทยโดยแนวคิดทางสุนทรีย์ศาสตร์และด้านสุนทรียภาพในสามด้านหลัก ได้แก่ 1) คุณค่าทางศิลปะ ซึ่งปรากฏในรูปแบบที่งดงาม ประณีต ละเอียดอ่อน แสดงถึงฝีมือช่างศิลป์ไทยในอดีต 2) คุณค่าทางจิตวิญญาณและอารมณ์ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสงบเย็นใจ และศรัทธา ผ่านทั้งรูปทรง เสียงกริ่งภายใน และพิธีกรรมปลุกเสก 3) คุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระกริ่งกับบริบทสังคมไทยในอดีต ตลอดจนการสืบทอดความเชื่อและศิลปะแห่งความศรัทธา บทความนี้จึงเสนอให้มองพระกริ่งไม่เพียงในฐานะวัตถุมงคล แต่ในฐานะศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์อย่างลึกซึ้งและทำให้สามารถช่วยให้เข้าใจถึงคุณค่าและความงามของพระกริ่งในมิติที่ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องไทยตั้งแต่ครั้นอดีตมาจนถึงยุคปัจจุบันให้คงอยู่ได้ศึกษาสืบต่อไป

บทนำ

ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ คนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท และมีบางส่วนที่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายานด้วย โดยพระพุทธศาสนาทั้งสองนิกายนี้ ได้ผสมกลมกลืนอยู่ในสังคมวัฒนธรรมประเพณีของ ไทยมาแต่โบราณ และนอกจากการเคารพกราบไหว้พระพุทธรูปซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ยังนิยมพกพระเครื่อง (ย่อมาจากคำว่าพระเครื่องราง) คือพระพุทธรูปองค์เล็กๆ ติดตัวไว้ตลอดเวลา โดยเชื่อว่า อำนาจพุทธคุณในพระเครื่องนั้นจะช่วยป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ ซึ่งนอกจากจะถือว่าเป็นของสำคัญมี คุณค่าต่อจิตใจแล้ว พระเครื่องบางองค์ บางรุ่นปัจจุบันหาได้ยากเพราะมีการสร้างขึ้นมาน้อยมาก เช่นพระกริ่ง เป็นต้น และเชื่อกันว่าใครมีไว้บูชาย่อมมีแต่สิริมงคล เพราะมีพุทธคุณสูงในด้านแคล้วคลาดอยู่ยงคงกระพัน เมตตามหา นิยม เกิดความสุขความเจริญ และยังใช้ทำน้ำพุทธมนต์เพื่อรักษาโรคได้ด้วย จึงมีการเช่าบูชาในราคาที่สูงมาก (พระพรหมคุณาภรณ์ “ป.อ. ปยุตโต”: 2547)

การสร้างพระกริ่งเริ่มต้นที่ทิเบตและจีน จึงเรียกพระกริ่งทิเบตและพระกริ่งหนองแส ต่อมานิยมสร้างในเขมร เรียกว่า พระกริ่งอุบาเก็ง หรือพระกริ่งพนมบาเก็ง และพระกริ่งพระปทุมสุริยวงศ์ พบว่าขอมได้สร้างพระ

กริ่งปทุมขึ้นอย่างแพร่หลายทุกยุคในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เพื่ออุทิศบูชาแด่พระพุทธไภษัชยคุรุ ซึ่งได้มีการสร้างขึ้นมาตั้งแต่ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 ภายหลังแพร่หลายในหมู่ชาวไทย ลาว สำหรับประเทศไทยการสร้างพระกริ่งปรากฏเป็นหลักฐาน ก่อนยุครัตนโกสินทร์ บ้างว่า สมัยกรุงศรีอยุธยา บ้างว่าตั้งแต่สมัยสุโขทัย

พระกริ่งในประเทศไทย นั้นต้องยอมรับว่า เจ้าตำรับการสร้างพระกริ่งในปัจจุบันนี้ ต้องยกให้วัดสุทัศน์เทพวราราม เนื่องจากมีชื่อเสียงโด่งดังและมีประวัติการสร้างพระกริ่งมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่พ.ศ. 2441 เป็นต้นมา แต่ถ้าจะยกย่องให้พระกริ่งองค์แรก ที่หล่อขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้แก่ วัดบวรนิเวศ โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงสร้างขึ้นมาและเรียกกันโดยสามัญว่า “พระกริ่งปวเรศ” สำหรับตำราการสร้างพระกริ่งในประเทศไทยพบดังนี้ว่าตำราสร้างพระกริ่งในยุคกรุงรัตนโกสินทร์นี้เดิมเป็นตำราของสมเด็จพระนพระชัต วัดป่าแก้ว สำนักอรัญญิกาวาสสมถธุระวิปัสสนาธุระแห่งกรุงศรีอยุธยา และมาอยู่ที่สมเด็จกรมพระยาปรมานุชิตชิโนรส ศรีสุคตขัตติยวงศ์ วัดพระเชตุพนฯ จากนั้นพรมงคลทิพย์มุนี (มา) วัดจักรวรรดิราชาวาส ก่อนที่จะมาตกอยู่ที่สมเด็จพระสังฆราช (แพ) เมื่อครั้งยังทรงสมณศักดิ์เป็นพระเทพโมลี (ทวีศักดิ์ ศรีทอง: 2560)

พระกริ่งไม่ใช่เพียงพระเครื่ององค์เล็ก ๆ หากแต่เป็น เครื่องสะท้อนศรัทธาและภูมิปัญญาทางศาสนา ที่แฝงไว้ด้วยศิลปะ ประวัติศาสตร์ และพลังศรัทธาในพุทธคุณอย่างลึกซึ้ง จากจุดเริ่มต้นในทิเบตและจีน สู่การสร้างในเขมร และพัฒนาอย่างสมบูรณ์ในประเทศไทยโดยวัดสุทัศน์ พระกริ่งจึงถือเป็น “มรดกทางจิตวิญญาณ” ที่ยังคงความศักดิ์สิทธิ์ และได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติและความเป็นมาของพระกริ่งวัดสุทัศน์

พระกริ่งวัดสุทัศน์ หรือที่รู้จักอย่างแพร่หลายในชื่อ พระกริ่งวัดสุทัศน์เทพวราราม นับเป็นหนึ่งในพระกริ่งที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมสูงสุดในประเทศไทย ด้วยพุทธลักษณะที่งดงามตามแบบศิลปะดั้งเดิม ผสานกับพุทธคุณอันเข้มขลัง จึงจัดอยู่ในกลุ่ม "พระกริ่งสายวัดสุทัศน์" ซึ่งเป็นสายที่มีความเข้มขลังทั้งด้านเมตตามหานิยม แคล้วคลาด คงกระพัน และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนมายาวนาน

จุดเริ่มต้นแห่งตำนานพระกริ่งวัดสุทัศน์นั้น มีที่มาจากเหตุการณ์สำคัญในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อครั้งที่ สมเด็จพระวันรัต (แดง) ซึ่งดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ในสมัยนั้น ป่วยหนักด้วยโรคอหิวาตกโรค (ซึ่งในสมัยนั้นถือเป็นโรคร้ายแรงและระบาดหนัก) พระอาการอยู่ในขั้นวิกฤติ ไม่มียารักษาให้หายขาดได้เมื่อทราบข่าว สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของสมเด็จพระวันรัต (แดง) และเป็นผู้ทรงภูมิธรรมชั้นสูง ได้ทรงระลึกถึงประสบการณ์เก่า ว่าเคยรักษาผู้ป่วยอหิวาตกโรคให้หายได้ ด้วยการอาราธนา "พระกริ่ง" ลงในน้ำ แล้วสวดพระพุทธมนต์ ทำน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ให้ผู้ป่วยดื่ม ซึ่งเกิดผลเป็นที่อัศจรรย์ผู้ป่วยหายจากโรคร้ายอย่างน่าอัศจรรย์ เมื่อทรงเล่าความหลังดังกล่าวแล้ว ทรงนำ "พระกริ่งปวเรศ" ซึ่งถือเป็นพระกริ่งต้นแบบอันศักดิ์สิทธิ์ของวัดสุทัศน์ มาทำน้ำพระพุทธมนต์ แล้วถวายแก่สมเด็จพระวันรัต (แดง) เมื่อท่านฉันน้ำมนต์นั้นเข้าไป อาการป่วยก็ บรรเทาและหายเป็นปกติ จนเป็นที่ประจักษ์ในหมู่สงฆ์และประชาชน

เหตุการณ์ครั้งนั้นได้สร้างความเลื่อมใสอย่างสูงใน พุทธานุภาพของพระกริ่ง โดยเฉพาะพระกริ่งที่จัดสร้างตามแบบฉบับวัดสุทัศน์ จึงทำให้เกิดการสืบสานแนวทางการสร้างพระกริ่งขึ้นในวัดสุทัศน์อย่างจริงจัง โดยมีรูปแบบพิธีกรรมที่เข้มขลัง และเน้นคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ความงดงามในพุทธศิลป์ ตามแบบพระพุทธรูปจีน (ทิเบต) ผสานศิลปะรัตนโกสินทร์
2. ความบริสุทธิ์ในเจตนา เพื่อสืบพระศาสนาและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ
3. ความเข้มขลังของพิธีกรรม ปลุกเสกโดยพระเถระผู้มีอภิญญา ผ่านพิธีมหาพุทธาภิเษกที่สมบูรณ์

ต่อมาการจัดสร้างพระกริ่งในวัดสุทัศน์จึงได้รับการสืบทอดและพัฒนาเรื่อยมา เช่น พระกริ่งปวเรศ ปี พ.ศ. 2413 พระกริ่งรุ่นหลังสมเด็จพระสังฆราช (แพ) พระกริ่งศิริราช และพระกริ่งในยุคปัจจุบัน ล้วนแต่มีพื้นฐานความศรัทธาจากเรื่องราวอัศจรรย์นั้น

จุดเริ่มต้นของการสร้างพระกริ่งวัดสุทัศน์

พระกริ่งวัดสุทัศน์ เริ่มสร้างขึ้นในสมัย พระเดชพระคุณสมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทโว) ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามท่านได้รับแรงบันดาลใจจาก พระกริ่งจีน โดยเฉพาะจากวัดในประเทศจีนที่มีการบรรจุเม็ดกริ่งไว้ภายในองค์พระพระกริ่งรุ่นแรกที่จัดสร้างขึ้น เรียกว่า "พระกริ่งปวเรศ" สร้างเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2470

สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทว) วัดสุทัศนเทพวรารามได้ทอดพระเนตรเห็นคุณวิเศษน่าอัศจรรย์ของพระกริ่งในขณะนั้นแล้ว จึงเกิดความสนพระทัย และทรงเริ่มศึกษาค้นคว้าตำราที่จะสร้างพระกริ่งเรื่อยมา จนมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการสร้างจนเจนจบ เมื่อจะมีการสร้างพระกริ่งขึ้นครั้งใด พระองค์จะถูกขอร้องให้เป็นผู้ชี้แจงการสร้าง และการหล่อ ในฐานะประธานการหล่อพระกริ่งเสมอมา การสร้างพระกริ่งตำรับวัดสุทัศน์นั้น สมเด็จพระสังฆราช (แพ) ท่านได้ตรัสว่า “ดีในและดีนอก” หมายถึงเมื่อสร้างพระกริ่งออกมาแล้ว จะต้องมีเสียงเขย่า ดังของเม็ดกริ่งที่ดังกังวาน และไม่เห็นรูเจาะ รูคว้านให้เห็น ซึ่งจะต้องทำให้เป็นเนื้อเดียวกับองค์พระ ซึ่งคือ “ดีใน”สำหรับ “ดีนอก” คือมวลสารแห่งเนื้อพระต้องตามสูตรอย่างโบราณประกอบไปด้วย

1. ชินน้ำหนัก 1 บาท
2. จ้าวน้ำเงิน น้ำหนัก 2 บาท (แร่ชนิดหนึ่ง สีเขียวปนน้ำเงิน)
3. เหล็กละลายตัว น้ำหนัก 3 บาท
4. บริสุทธิ์ทองแดงบริสุทธิ์น้ำหนัก 4 บาท
5. ปรอท น้ำหนัก 5 บาท
6. สังกะสี น้ำหนัก 6 บาท
7. ทองแดง น้ำหนัก 7 บาท
8. เงิน น้ำหนัก 8 บาท
9. ทองคำ น้ำหนัก 9 บาท

มาหล่อหลอมให้กินกันดีแล้วนำมาตีเป็นแผ่นแล้วจารยันต์ 108 กับ นะ ปถมัง 14 จึงได้เนื้อนวโลหะออกมาสีอย่างนาคสุก เมื่อปล่อยไว้นานเข้าจะกินอากาศ เป็นผิวกลับดำ มีพรายเงิน พรายทองแล้วแต่กระแสโลหะ และผิวดำมันวาวอย่างสีปีกแมลงทับ ซึ่งเรียกว่า “ดีนอก”หลังจากการสิ้นพระชมน์ของพระสมเด็จพระสังฆราช (แพ) การสร้างพระกริ่งสายวัดสุทัศน์ยังคงสืบทอดำรับกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้การสร้างพระกริ่งยังคงได้รับการพัฒนาและต่อยอดมาจนทุกวันนี้ (สุเมธ เกียรติสุรนนท: 2556)

แนวคิดในการสร้าง

การจัดสร้างพระเครื่องในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายอันศักดิ์สิทธิ์และลึกซึ้ง โดยมี จุดประสงค์หลักเพื่อเป็นพระประจำตัว สำหรับพุทธศาสนิกชนผู้ประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจและใช้ในการเจริญภาวนา ป้องกันภัย และเสริมสร้างกำลังใจในวิถีแห่งธรรม การสร้างพระเครื่องครั้งนี้ ยึดถือหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยมุ่งเน้นถึงความบริสุทธิ์แห่งเจตนาและพิธีกรรม เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางดั้งเดิมที่สืบทอดมาแต่โบราณ การปลุกเสกพระเครื่องได้จัดขึ้นอย่างเข้มขลังในรูปแบบของ "มหาพุทธาภิเษก" ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมใหญ่ที่ทรงคุณค่าสูงสุดในพระพุทธศาสนา ในพิธี ได้มีการ อัญเชิญพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ เพื่อประสิทธิ์ประสาทพลังแห่งพระรัตนตรัยลงสู่พระเครื่อง โดยสมเด็จพระสังฆราช (แพ) ได้ทรงเป็นองค์ประธานในพิธี พร้อมทั้งทรงควบคุมการสร้างและดำเนินการอย่างใกล้ชิดในทุกขั้นตอน เพื่อให้มั่นใจว่าพระเครื่องที่จัดสร้างขึ้นจะเปี่ยมไปด้วยความศักดิ์สิทธิ์ ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และเป็นที่เคารพบูชาอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการรวบรวมพระเกจิอาจารย์ผู้ทรงคุณธรรมและมีชื่อเสียงด้านวิปัสสนากรรมฐานจากทั่วประเทศ มาร่วมสวดภาวนาและปลุกเสกในพิธี เพื่อให้เกิดพลังจิตอันบริสุทธิ์และเป็นหนึ่งเดียวในการประจุพลังลงสู่พระเครื่องแต่ละองค์

พระกริ่งรุ่นสำคัญ

พระกริ่งปวเรศ (รุ่นแรก) ปี 2470 เป็นพระกริ่งต้นแบบ สร้างน้อยมาก มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สูง
พระกริ่งธรรมจักร สร้างในปีต่าง ๆ ต่อมา เช่น ปี 2485 และ 2500
พระกริ่งวัดสุทัศน์ รุ่นปี 2490, 2500, 2505, 2510 เป็นที่นิยมในหมู่นักสะสมและผู้ศรัทธา

ลักษณะเด่น

มีเม็ดกริ่งบรรจุอยู่ภายใน ทำให้เวลาเขย่าจะมีเสียงดัง "กริ่ง" พิมพ์พระมักอิงศิลปะแบบจีนผสมไทย มีความงดงาม อ่อนช้อยใต้ฐานมักเจาะรูเพื่อบรรจุเม็ดกริ่ง และอุดด้วยโลหะผสมหรือโลหะเงิน ส่วนทางด้านพุทธคุณ พระกริ่งวัดสุทัศน์ขึ้นชื่อในเรื่อง เมตตามหานิยม แคล้วคลาดปลอดภัย คงกระพัน เสริมบารมีและความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต พุทธลักษณะหล่อครั้งแรกนั้น เป็นพระรูปขัดสมาธิเพชร พระกรซ้ายหงายฝ่าพระหัตถ์บนตัก

พระกรขวาวางพระหัตถ์ไว้ที่พระเพลา ปลายพระหัตถ์ทรงชี้พระธรณีเป็นพยาน ประทับบนพระแท่นบัวคว่ำบัวหงาย 8 กลีบ ต่อมาทรงเห็นว่าจะเป็นการซ้ำแบบครู จึงทรงยักย้ายให้พระหัตถ์ซ้ายทรงประคองหม้อน้ำมนต์ และเพิ่มบัวหลังตรงจุดศูนย์กลางขึ้นอีก 1 บัว ผสมทองเนื้อสัมฤทธิ์ พระกริ่งปวเรศฯ นี้ เนื้อในขององค์พระเป็นสีจำปาอ่อน ผิวกลับดำ ทรงสร้างไว้ 2 คราว คราวแรกอุดฐานด้วยทองแดง คราวที่ 2 อุดฐานด้วยทองเหลือง มีเครื่องหมายกันปลอม ในยุคนี้การนิยมสร้างพระกริ่งยังไม่แพร่หลาย

สุนทรียศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาว่าด้วยเรื่องของความงามและศิลปะ นับเป็น แนวคิดที่ดำเนินสืบเนื่องมาช้านานนับพันปี ความหมายสุนทรียภาพของชีวิต เป็นความซาบซึ้งที่ มีคุณค่าในจิตใจของมนุษย์ เพราะทุกคนปรารถนาสิ่งที่ทำให้เจริญหู เจริญตา ซึ่งถือเป็นอาหารใจที่ได้รับจากทางหูและตาสุนทรียศาสตร์ “วิชาที่ว่าด้วยความสวย ความงาม และความไพเราะ สามารถรับรู้ได้ ด้วยประสาทสัมผั เกิดความรู้สึกปีติยินดี อิ่มเอมใจ พอใจ และชื่นชมในสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาปะทะ อาจจะเป็นในธรรมชาติเอง หรือที่มนุษย์ผลิตคิดค้นขึ้นโดยมีจุดประสงค์ให้มีความงาม”สุนทรียภาพ “ประสบการณ์ทางความงามเกิดขึ้นจากการได้สัมผัสกับสิ่งที่มีความงาม ความไพเราะ แล้วทำให้เกิดอารมณ์สุนทรียะ เกิดความปีติสุขเพลิดเพลิน” ประสบการณ์ทาง ความงามมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ประสบการณ์ตรง ซึ่งมีผลต่อการรับรู้คุณค่าสุนทรียะได้มากที่สุด และประสบการณ์รอง ส่วนใหญ่ล้วนเป็นผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นและไม่มีโอกาสได้ชมของจริง (อังคณา สมคิด: 2552)

สุนทรียศาสตร์ตะวันตกพยามยามเพื่อมุ่งหาคำตอบว่า ความงามนั้นคืออะไร โดยมีประเด็นใหญ่อยู่หลายประการอันได้แก่คุณค่าของความงามเป็นจริงหรือมีอยู่แล้วในตัวเองหรือไม่หรือความงามกับสิ่งที่งามมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งได้พัฒนามาเป็นระบบแนวคิดที่ถ่ายทอด และมีอิทธิพลต่อแนวคิดทฤษฎีของนักปรัชญาแต่ละท่าน ว่าชอบใจหรือรับแนวคิดของ ท่านใดไปพัฒนาเป็นแนวคิดทางปรัชญาของตนเอง ก่อให้เกิดเป็นระบบแนวคิดและจำแนก ออกเป็นทฤษฎีต่างๆ โดยมีความแตกต่างกันทางด้านทฤษฎีที่ชัดเจนในแต่ละทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็น ทฤษฎีแบบ ทฤษฎีรูปทรง หรือแม้แต่ทฤษฎีการแสดงออกทางอารมณ์ เป็นต้น

สุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) คือ ปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยเรื่องของความงาม เป็นการ แสวงหาคำตอบเกี่ยวกับนิยามความหมายของความงาม ประสบการณ์การรับรู้ความงาม และการตัดสิน คุณค่าความงาม ทั้งที่มีอยู่ในธรรมชาติและในศิลปะ เนื่องจากสุนทรียศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา (Philosophy) วิธีการศึกษาจึงดำเนินไปตามวิธีการทางปรัชญา คือ เป็นการมุ่งหา “คำตอบ” ที่เป็นไปได้ ต่อ “ปัญหา” หนึ่งๆ ด้วยการใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือ ด้วยเหตุนี้คำตอบทางปรัชญาจึงมีลักษณะเป็น ปลายเปิด มีสภาวะของการไม่รู้จบ และยากที่จะบ่งชี้ได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม ปรัชญาในสมัยหนึ่งอาจ ถูกพัฒนาต่อไป หรือถูกโต้แย้งโดยปรัชญาซึ่งคิดค้นขึ้นในภายหลังได้ดังนั้น ปรัชญาทางสุนทรียศาสตร์จึง ไม่มีความสมบูรณ์อันเป็นที่สุดในตัวเอง และไม่มีความเป็นสากล เพราะปรัชญาหนึ่งอาจเป็นของคนกลุ่ม หนึ่ง หรือจำกัดอยู่กับโลกทัศน์สมัยใดสมัยหนึ่ง แต่ไม่สอดคล้องหรือไม่สามารถใช้กับคนกลุ่มอื่นหรือสมัย อื่นได้ (จรูญ โกมุทรัตนานนท์: 2539)

การแสวงหาความรู้หรือความจริงเกี่ยวกับศิลปะและความงามของชาวตะวันตกนั้น เริ่มมีมา ตั้งแต่สมัยคลาสสิค (The Classical Period) 480-323 ปีก่อนคริสตกาล โดยนักปรัชญาชาวกรีกคนสำคัญ ของโลกคือ เพลโต (Plato) ได้ให้นิยามศิลปะว่า เป็นการลอกเลียนแบบ (representation) จาก ธรรมชาติหรือสิ่งที่อยู่รอบตัวในโลกแห่งผัสสะ (sensible world) ซึ่งสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส โดยสรรพสิ่งต่างๆ นั้นล้วนไม่มีความสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ลอกเลียนแบบมาจากโลกของแบบ (The world of Ideas) หรือโลกแห่งมโนคติที่สมบูรณ์ (ideas) ซึ่งอยู่เหนือไปจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส ของมนุษย์ สามารถเข้าถึงได้ด้วยปัญญาอีกที ผลงานศิลปะจึงเป็นเพียงจินตภาพ (image) หรือภาพลวง ตา (illusion) เหมือนภาพสะท้อนในกระจกเงาของสิ่งที่อยู่ในโลก ไม่สามารถเข้าถึงความจริงสูงสุดในโลก ของแบบได้ (จรูญ โกมุทรัตนานนท์: 2547)

ความงามเป็นหัวใจของสุนทรียวิทยา และสุนทรียศาสตร์ที่ให้ความสนใจยิ่ง เป็นคุณค้าสำคัญของผลงานศิลปะ และความงามในธรรมชาติ ซึ่งกีมีข้อสังเกตเกี่ยวกับคำว่า “ความงาม” เพราะคำ ๆ นี้ยังมีความหมายคลุมเครือ ไม่ชัดเจน เพราะเป็นได้ทั้งคุณศัพท์ และกริยาวิเศษณ์ และยังใช้ในลักษณะที่ชวนฟัง ชวนยินดี ชวนให สมเพชอกด้วย เช่น ผลงาม กำไรงาม และงามหน้า เป็นต้น ซึ่งยังไม่ถูกต้องตรง กับความงามในสุนทรียศาสตร์ เพราะยังมีความหมายถึงสิ่งงของและความรู้สึกอื่น ๆ อีก เช่นความงาม คือ ความดี ความงามคือ ความจริง ความงามคือ ความน่าเกลียด ความ ทุกข์โศก ถ้าสร้างใหม่ศิลปะก็เป็นความงามได้และคำ ๆ นี้ยังไม่เป็นศัพทเฉพาะ ฉะนั้น โดยทั่วไปจึงนิยมใช้คำสุนทรีย์ สุนทรียะและสุนทรียภาพแทนแม้แต่คำว่า Beauty ในภาษาอังกฤษเอง ก็ยังมีนักปราชญหลายคนมีความเห็นแย้งว่า ไม่ตรงกับความหมาย ที่แท้จริง

แนวคิดทางด้านสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ในปรัชญาตะวันตก สุนทรียศาสตร์ในปรัชญาตะวันตก หากไม่นับในยุคที่มีการบัญญัติคำว่าสุนทรียศาสตร์ในช่วงศตวรรษที่18 โดยนักปรัชญาชาวเยอรมัน คือ เบาว์มการ์เทน (Alexander Goltieb Baumgarten) ซึ่งเป็นผู้ตั้งชื่อ สุนทรียศาสตร์ว่า “เอสเธติกซ์” (Aesthietics) ก็นับได้ว่ามีการก่อ ตัวขึ้นอย่างเป็นรูปเป็นร่างในยุคปรัชญากรีกเจริญรุ่งเรืองหรือในยุคของพลาโต (Plato) และ อริสโตเติล (Aristotle) ซึ่งท่านทั้งสองนี้ได้เป็นผู้ให้กำเนิดทฤษฎีแบบ

สุนทรียศาสตร์แบบตะวันตกนี้เนื่องจากนักปรัชญาเป็นผู้คิดค้นเสียเป็นส่วนมาก และส่วนใหญ่ไม่มีความเกี่ยวเนื่องในศาสนาโดยตรงโดยปรัชญาเมธีแต่ละท่านมีอิสระในกรอบความคิด ของตนเอง และนำเสนอทฤษฎีตามความคิดของตนเองได้ค่อนข้างอิสระจนบางครั้งก็มีความ ขัดแย้งกับศาสนจักรและอาณาจักร ทำให้ปรัชญาเมธีหลายคนต้องถูกลงโทษโทษและถูกประหารชีวิตดังเช่น โสคราตีส (Socrates) (Srinivasan, T. “Ed.”: 2007)

เมื่อกล่าวถึงสุนทรียศาสตร์โดยทั่วไปหมายถึงเรื่องของความงามซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมาย สูงสุดทางสุนทรียศาสตร์ ในเรื่องความงามนี้นักปรัชญาหลายๆ ท่านได้ให้ข้อสังเกตและความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป โดยบางท่านกล่าวว่าความงามเป็นวัตถุวิสัย (Objective) บางท่าน ให้คำตอบว่า ความเป็นจิตวิสัย (Subjective) และต่างก็ได้ให้แสดงแนวคิด และทฤษฎีตาม ความคิดของแต่ละท่าน เพื่อหาคำตอบอันว่าด้วยเรื่องความงาม

สูงสุด ประเด็นนี้นับว่าเป็นปัญหา และข้อถกเถียงทางสุนทรียศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่ง ที่จริงแล้วความงามเป็นทั้งจิตวิสัยและวัตถุวิสัยเพราะที่ตั้งของความงามแยกจากจิตและวัตถุไม่ได้กล่าวคือ ความงามมีอยู่ทั้งในสิ่งแวดล้อมและในจิตใจของเราแลงเฟลด์ (Langfeld) จึงกล่าวว่า “ความงามไม่ได้ขึ้นอยู่กับ บุคคลเพียงอย่างเดียวและไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัตถุเพียงอย่างเดียวแต่ขึ้นอยู่กับทั้งสองสิ่งคือจิตและวัตถุ (สมพร ช วยชู: 2561) สุนทรียศาสตร์นักปรัชญาตะวันออก สุนทรียศาสตร์ตะวันออก คือ แนวคิดเกี่ยวกับความงามและศิลปะที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมตะวันออก เช่น จีน อินเดีย ญี่ปุ่น และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากแนวคิดตะวันตก โดยให้ความสำคัญกับความกลมกลืน ความสงบ ความเรียบง่าย และจิตวิญญาณ

ลักษณะเด่นของสุนทรียศาสตร์ตะวันออก

ความกลมกลืนกับธรรมชาติ มองความงามว่าเกิดจากความสอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น ศิลปะจีนหรือญี่ปุ่นมักแสดงถึงภูเขา แม่น้ำ ดอกไม้ โดยไม่ต้องมีความสมบูรณ์แบบ แต่เน้นความรู้สึกลึกซึ้ง ความเรียบง่าย แนวคิดเช่น "วาบิ-ซาบิ" (Wabi-sabi) ของญี่ปุ่น ชี้ว่าความไม่สมบูรณ์ ความเก่า หรือความไม่แน่นอนก็สามารถเป็นความงามได้ จิตวิญญาณและความสงบภายใน สุนทรียศาสตร์ในพุทธศาสนา เต๋า หรือฮินดู ให้ความสำคัญกับภาวะจิต ความว่างเปล่า ความเงียบสงบ และการตระหนักรู้ในตนเอง
ความหมายแฝงและการตีความศิลปะตะวันออกมักไม่ตรงไปตรงมา แต่มักสื่อด้วยสัญลักษณ์หรือความหมายลึกซึ้ง ให้ผู้ชมตีความด้วยตนเอง

การใช้ศิลปะเพื่อจรรโลงใจและการฝึกจิต เช่น การประดิษฐ์อักษรจีน (Calligraphy) การจัดดอกไม้ของญี่ปุ่น (Ikebana) หรือภาพวาดพุทธศิลป์ ใช้เป็นเครื่องมือฝึกสมาธิ มุ่งเน้นแนวคิดอันเกี่ยวเนื่องด้วยเทพเจ้าสิ่งที่ไม่มีตัวตนธรรมชาติและศาสนาซึ่งแตกต่างจากสุนทรียศาสตร์แบบตะวันตกที่ว่าด้วยแนวคิดทาง ปรัชญาดังนั้นสุนทรียศาสตร์แบบพุทธก็มีพื้นฐานตามแบบฉบับของสุนทรียศาสตร์ตะวันออก (วัลลภา สุดใจ: 2553)

การวิเคราะห์คุณค่าของพระกริ่งวัดสุทัศน์ตามแนวสุนทรียศาสตร์

การวิเคราะห์ คุณค่าของพระกริ่งวัดสุทัศน์ ตามแนว สุนทรียศาสตร์จะพิจารณาทั้งในด้านรูปลักษณ์ความงามทางศิลปะ ความหมายเชิงสัญลักษณ์ และความรู้สึกที่ผู้ชมได้รับจากการสัมผัสหรือมีปฏิสัมพันธ์กับองค์พระ ซึ่งสามารถแจกแจงได้เป็น 3 ด้านหลัก ๆ ดังนี้

1. คุณค่าด้านรูปทรงและศิลปะ ความประณีตทางช่าง พระกริ่งวัดสุทัศน์ได้รับการหล่อด้วยเทคนิค "ปั้นหุ่นเทียน" (Lost Wax Casting) ที่ต้องใช้ความละเอียดสูง องค์พระมีความอ่อนช้อย ได้สัดส่วน มีเส้นสายที่นุ่มนวลแต่แฝงพลัง ลักษณะพิเศษของพิมพ์ ลักษณะเด่นคือพระพักตร์ยิ้มแบบ "อมยิ้ม" ดวงตาเปิด องค์พระอยู่ในอิริยาบถสมาธิ (ปางสมาธิ) และฐานบัวแบบบัวฟันปลา ซึ่งทั้งหมดนี้ให้ความรู้สึกสงบนิ่ง สมดุล และสง่างาม ความงามแบบไทยผสมจีน พระกริ่งวัดสุทัศน์ได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน เช่นการใส่เม็ดกริ่ง และองค์ประกอบบางส่วน เช่น พระเกศาและจีวร แต่ก็ผสมผสานกับศิลปะไทยอย่างลงตัว

2. คุณค่าด้านความหมายเชิงสัญลักษณ์ เม็ดกริ่ง สื่อถึง "เสียงแห่งธรรม" (เสียงของพระธรรมที่ดังกังวานในจิตใจ) เปรียบเหมือนการปลุกจิตวิญญาณให้ตื่นรู้ อิริยาบถสมาธิ สื่อถึงความสงบ สติ สมาธิ และปัญญา แก่นแท้ของการฝึกฝนจิตตามแนวทางพุทธศาสนา โลหะศักดิ์สิทธิ์ มักมีการผสมชนวนโลหะจากพระเครื่องรุ่นเก่า หรือโลหะจากวัตถุมงคลต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อในพลังแห่งจิตวิญญาณและความศักดิ์สิทธิ์ที่ถ่ายทอดได้ผ่านวัตถุ

3. คุณค่าทางจิตวิญญาณและสุนทรียภาพในใจผู้ศรัทธา ความรู้สึกศรัทธาและปลอดภัย การได้ครอบครองหรือเห็นพระกริ่งวัดสุทัศน์ทำให้เกิดความรู้สึกสงบ อบอุ่น มั่นคง และศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้ที่บูชามักใช้พระกริ่งเป็นสื่อในการภาวนา ทำสมาธิ หรือเป็นเครื่องเตือนใจให้ดำเนินชีวิตด้วยเมตตาและสติ ความทรงจำทางวัฒนธรรม องค์พระเป็นตัวแทนของความรุ่งเรืองทางศิลปะและพุทธศาสนาในยุคหนึ่งของไทย เป็นสัญลักษณ์ของการสืบทอดจิตวิญญาณไทย พระกริ่งวัดสุทัศน์ไม่เพียงแต่มีค่าในแง่ของความเก่าและพุทธคุณ แต่ยังเปี่ยมไปด้วย ความงามทางสุนทรียศาสตร์ ที่ผสานศิลปะ วัฒนธรรม ความเชื่อ และจิตวิญญาณเข้าไว้ด้วยกันอย่างลึกซึ้ง เป็น "วัตถุที่มีชีวิต" ซึ่งสร้างความงดงามทั้งต่อสายตาและหัวใจของผู้ศรัทธา

สรุป

จากการวิเคราะห์ในเชิงสุนทรียศาสตร์ พระกริ่งวัดสุทัศน์ไม่เพียงแต่เป็นพระเครื่องที่มีความงามทางศิลปะแต่ยังมีคุณค่าทางจิตวิญญาณ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง องค์ประกอบเหล่านี้ทำให้พระกริ่งวัดสุทัศน์เป็นมากกว่าวัตถุมงคล แต่เป็นศิลปวัตถุที่เชื่อมโยงจิตใจของผู้คนกับศรัทธาและสุนทรียภาพของพุทธศาสนา บทความนี้ศึกษาคุณค่าของพระกริ่งวัดสุทัศน์เทพวรารามผ่านมุมมองทางสุนทรียศาสตร์ โดยพิจารณาทั้งด้านความงามทางศิลปะ พุทธลักษณะอันประณีต และความสมดุลขององค์พระกริ่ง ซึ่งสะท้อนถึงอิทธิพลของพุทธศิลป์ลังกาวงศ์ นอกจากนี้ พระกริ่งยังมีคุณค่าทางจิตวิญญาณ โดยเป็นวัตถุมงคลที่ส่งเสริมศรัทธาและความเชื่อในพุทธคุณ ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พระกริ่งวัดสุทัศน์ถือเป็นมรดกสำคัญของพุทธศาสนาไทยที่เกี่ยวข้องกับคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ และกระบวนการสร้างที่เข้มขลัง ท้ายที่สุด พระกริ่งยังสร้างประสบการณ์สุนทรียะให้แก่ผู้ศรัทธา ทำให้เกิดความสงบและความเชื่อมโยงทางจิตใจ ด้วยเหตุนี้ พระกริ่งวัดสุทัศน์จึงไม่ได้เป็นเพียงวัตถุมงคล แต่ยังเป็นศิลปวัตถุที่สะท้อนถึงศรัทธา ความงาม และมรดกทางวัฒนธรรมของไทย คุณค่าทางจิตวิญญาณ ที่ทำให้พระกริ่งเป็นวัตถุมงคลศักดิ์สิทธิ์ ส่งเสริมศรัทธาและความเชื่อในพุทธคุณ คุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระสังฆราช (แพ) และแสดงถึงภูมิปัญญาการสร้างพระเครื่องไทย สุดท้ายคือ มิติแห่งประสบการณ์สุนทรียะ ที่ทำให้ผู้ศรัทธารู้สึกสงบและเชื่อมโยงกับจิตวิญญาณ ดังนั้นพระกริ่งวัดสุทัศน์จึงเป็นมากกว่าวัตถุมงคล แต่เป็นศิลปวัตถุที่มีความงดงามและคุณค่าทางศาสนา วัฒนธรรม และจิตใจ

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาและวิเคราะห์พระกริ่งวัดสุทัศน์เทพวรารามในเชิงสุนทรียศาสตร์ ทำให้เห็นถึงคุณค่าที่ครอบคลุมหลายมิติ ทั้งด้านศิลปะ จิตวิญญาณ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ เผยแพร่ และการศึกษาต่อไป ดังนี้

1. การส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการควรมีการส่งเสริมการศึกษาพระกริ่งวัดสุทัศน์ในลักษณะสหวิทยาการ ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านศิลปะ พุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและรอบด้านต่อคุณค่าของพระเครื่องในบริบทสังคมไทย

2. การอนุรักษ์และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม พระกริ่งวัดสุทัศน์ควรได้รับการอนุรักษ์ทั้งในแง่ของวัตถุและองค์ความรู้ โดยสามารถจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์หรือเผยแพร่ผ่านสื่อดิจิทัลที่มีบริบททางประวัติศาสตร์และศิลปะ เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมไทย

3. การส่งเสริมประสบการณ์สุนทรียะในมิติศาสนา ควรพัฒนากิจกรรมหรือพื้นที่การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้สัมผัสและเรียนรู้พระกริ่งผ่านประสบการณ์ตรง เช่น การศึกษาศิลปะการสร้างพระ การภาวนาร่วมกับพระเครื่อง หรือการจัดนิทรรศการเชิงสุนทรียศาสตร์ที่เน้นความสงบและศรัทธา

4. การศึกษาเชิงจิตวิญญาณควบคู่กับศิลปะ ควรมีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรหรือแนวทางการศึกษาที่เชื่อมโยงจิตวิญญาณกับศิลปะไทย โดยใช้พระกริ่งวัดสุทัศน์เป็นกรณีศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความงามสามารถเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดศรัทธา และเสริมสร้างประสบการณ์ภายในของผู้ศึกษา

5. การนำเสนอเป็นกรณีศึกษาในสาขาสุนทรียศาสตร์ไทย พระกริ่งวัดสุทัศน์เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการหลอมรวมคุณค่าทางศิลปะและศาสนา จึงควรถูกนำมาใช้เป็นกรณีศึกษาในหลักสูตรด้านสุนทรียศาสตร์ ศิลปะไทย หรือวัฒนธรรมศึกษา เพื่อให้นิสิตนักศึกษาได้เรียนรู้จากองค์จริงของวัฒนธรรมไทยที่มีชีวิต

เอกสารอ้างอิง

จรูญ โกมุทรัตนานนท์. (2539). *ศิลปะคืออะไร.* กรุงเทพฯ: บริษัท คอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด.

จรูญ โกมุทรัตนานนท์. (2547). *สุนทรียศาสตร์ กรีก-ยุคฟื้นฟู.* กรุงเทพฯ: บริษัท แอคทีฟ พริ้นท์ จำกัด.

ทัศนา หงษ์ทอง. (2559). *ศิลปะในพระพุทธศาสนา: แนวคิดและการตีความ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทวีศักดิ์ ศรีทอง. (2560). *พระพุทธรูปไทยและการศึกษาศิลปะพุทธศาสนา.* เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2547). *ศิลปะพุทธศาสนาในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุเมธ เกียรติสุรนนท์. (2556). *พระกริ่งวัดสุทัศน์: สัญลักษณ์และความหมายทางศิลปะ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พระไตรปิฎก.

สมพร ช่วยชู. (2561). *สุนทรียศาสตร์ในศิลปะไทย: ศิลปะพุทธและความงามในวิถีไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม.

วัลลภา สุดใจ. (2553). การศึกษาศิลปะไทยในแง่มุมสุนทรียศาสตร์. *วารสารวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม,* 4(2), 15–34.

อังคณา สมคิด. (2552). *ศิลปะและวัฒนธรรมไทย: แนวทางการศึกษาผ่านสุนทรียศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Srinivasan, T. (Ed.). (2007). *Aesthetics and art: An introduction to the philosophy of art*. Oxford University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Good Governance for Effective Management in Graduate Education Program in Modern Organizational Management, Krirk University

ธรรมาภิบาลเพื่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

Vithavee Pratoomsawat[1*], & Pakorn Prechaporn[2]

วิธาวีร์ ประทุมสวัสดิ์[1*], & ปกรณ์ ปรีชาภรณ์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Vithavee Pratoomsawat*
วิธาวีร์ ประทุมสวัสดิ์
Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Thailand.
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
Email: vithavee7888@gmail.com

2. Pakorn Prechaporn
ปกรณ์ ปรีชาภรณ์
Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Thailand.
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
Email: prechaporn@hotmail.com

คำสำคัญ:
ธรรมาภิบาล, ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา, การจัดการองค์การยุคใหม่

Keywords:
Good Governance, Effectiveness in Graduate Education Management, Modern Organizational Management

Article history:
Received: 15/05/2025
Revised: 27/07/2025
Accepted: 13/08/2025
Available online: 25/08/2025

How to Cite:
Pratoomsawat, V. &. Prechaporn, P. (2025). Good Governance for Effective Management in Graduate Education Program in Modern Organizational Management, Krirk University. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 477-497.

ABSTRACT

The purposes of this research were to: (1) examine the level of good governance practices in the Modern Organizational Management Program, Krirk University; (2) study the level of effectiveness in managing graduate education within the same program; (3) study a relationship between good governance principles and the effectiveness of graduate education management in the Modern Organizational Management Program at Krirk University; (4) find the influence of good governance principles on the effectiveness of graduate education management in the Modern Organizational Management Program at Krirk University. This study employed a quantitative research methodology. The samples group consisted of 250 participants, including expert faculty members, lecturers, graduate students, and staff from the Modern Organizational Management Program, Faculty of Liberal Arts, Krirk University. Data were collected by using a questionnaire. Statistics used in this study consisted of frequency, percentage, mean and standard deviation and Multiple Regression Analysis (MRA).

The results showed that the level of good governance practices in the Modern Organizational Management Program, Krirk University was at the highest level; (2) the level of effectiveness in managing graduate education in the Modern Organizational Management Program, Krirk University was at a high level; (3) good governance principles had a relationship with the effectiveness of graduate education management in the Modern Organizational Management Program at Krirk University at the 0.05 level; (4) good governance principles had

the effect on the effectiveness of graduate education management at the 0.05 level, which can be ranked from higher to lower as accountability, rule of law, participation, value of money, transparency and virtue. These variables collectively explained 91.20% of the variance in educational management effectiveness ($R^2 = 0.912$). In conclusion, it can be concluded that the management of graduate education in the Modern Organizational Management program at Krirk University, based on the principles of good governance, enhances the effectiveness of educational administration in a systematic, transparent, and sustainable manner. This approach can also serve as a model for improving the educational management systems of other institutions effectively.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับหลักธรรมาภิบาลของสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก (2) ศึกษาระดับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก (3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก และ (4) ศึกษาอิทธิพลของหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ ใน สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริกจำนวน 250 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าระดับหลักธรรมาภิบาลของสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่มหาวิทยาลัยเกริก อยู่ในระดับมากที่สุด (2) ระดับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก อยู่ในระดับมาก (3) หลักธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (4) หลักธรรมาภิบาลส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก ซึ่งสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือหลักความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า หลักความโปร่งใส และหลักคุณธรรม ตัวแปรเหล่านี้รวมกันสามารถอธิบายความแปรผันที่เกิดขึ้นมีผลต่อการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก ได้ร้อยละ 91.20% (R^2= .912) สรุปผลได้ว่าการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก ด้วยหลักธรรมาภิบาล ทำให้เสริมสร้างประสิทธิภาพใน

การจัดการศึกษาได้อย่างมีระบบ โปร่งใส และยั่งยืน ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาของสถาบันอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิผล

บทนำ

การบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล (Good Governance)เป็นหลักการและค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องและความเหมาะสมในพฤติกรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการบริหารองค์กรยุคใหม่ ด้วยธุรกิจและสังคมและการพัฒนาระบบการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น จึงนำหลักธรรมาภิบาลประยุกต์ในการบริหารองค์กรเพื่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ให้ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษาและเจ้าหน้าที่พนักงานสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยพึงปฏิบัติตามหลักความสามารถทางวินัยและจริยธรรมทำงานอย่างยั่งยืนและเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับสังคม (พระครูปลัดประวิทย์ วรธมฺโม, พระครูใบฎีกาศักดิ์ดนัย สนฺตจิตฺโต และสัญญา สดประเสริฐ: 2564) ดังนั้นการบริหารองค์กรในยุคใหม่ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ทั่วโลกให้ความสำคัญและมีการนำมาปรับใช้ในองค์กรสถานศึกษามหาวิทยาลัยระดับความนิยมต่างประเทศและในประเทศให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยี การค้า ระบบตลาด ภาคสังคม และภาคการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง ในมิติของความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวตามสภาวะตลาด การศึกษา และสังคมได้อย่างรวดเร็ว มุ่งเน้นการสร้างความสามารถในการทำงาน แก้ไขปัญหา และสร้างนวัตกรรมใหม่ร่วมกันโดยคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองที่แตกต่างของบุคลากรในเชิงนโยบายและเชิงพื้นที่ หลักธรรมาภิบาลประกอบด้วย หลักนิติธรรม (The Rule of Law) หลักคุณธรรม (Morality) 3) หลักความโปร่งใส (Accountability) 4) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) 5) หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) 6) หลักความคุ้มค่า (Cost – effectiveness or Economy) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมสถานศึกษาที่การจัดการศึกษาต้องเป็นไปตามหลักการปลูกฝัง คนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม ตลอดจนมีศีลธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มหาวิทยาลัยเกริกให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์การยุคใหม่ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม (จิตกร วิจารณรงค์, วิสิษฐ์ สมบูรณ์ และวันชัย มีศิริ, 2565) โดยหลักธรรมาภิบาลนี้ถือเป็นแนวทางพื้นฐานที่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการและเพิ่มขีดความสามารถในการตอบสนองต่อความท้าทายต่าง ๆ ของสังคมยุคปัจจุบัน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2565 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยเกริกได้เปิดสอนหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ ซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่ในระดับบัณฑิตศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ที่ลึกซึ้งในด้านการจัดการองค์การยุคใหม่ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน หลักสูตรนี้เน้นการพัฒนานักวิชาการ นักวิจัย และนักบริหารที่มีลักษณะของผู้ประกอบการยุคใหม่ที่มีภาวะผู้นำ มีวุฒิภาวะ และสามารถ

บริหารจัดการ ปรับตัว และตัดสินใจต่อปัญหาหรือวิกฤติการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันเวลา หลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 แผน ได้แก่ แผน 1.1 และแผน 2.1 โดยรวมจำนวนหน่วยกิตทั้งหมด 48 หน่วยกิต ใช้ระยะเวลาในการศึกษาตลอดหลักสูตร 3 ปี และได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สปอว.) แล้ว (มหาวิทยาลัยเกริก, 2566) การรับรองดังกล่าวสะท้อนถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือของหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานในยุคปัจจุบันในบริบทของการบริหารจัดการองค์การยุคใหม่ หลักธรรมาภิบาลมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ของมหาวิทยาลัยเกริกหลักธรรมาภิบาลไม่เพียงแต่เน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงบทบาทของสถานศึกษาในฐานะผู้ให้บริการสาธารณะที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งช่วยขับเคลื่อนระบบการศึกษาให้กลายเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในระดับสูง เป้าหมายสูงสุดของการจัดการองค์การยุคใหม่บนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล คือการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศให้มีความยั่งยืน สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายของสังคมในยุคดิจิทัล พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาประเทศอย่างมีคุณภาพในระยะยาว เพื่อสร้างสังคมที่มีความสมดุล มีความเป็นธรรม และสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก จะมีกรอบการบริหารองค์กรที่มีประสิทธิภาพสูง เป็นปัจจัยหลักในการสร้างความเชื่อมั่น ความเป็นธรรม และประสิทธิภาพในการบริหารแก่องค์กร ทำให้ผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา ชุมชนสังคมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีความมั่นใจ เป็นการสร้างหลักประกันคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาของหลักสูตร และเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพในการจัดการศึกษาของหลักสูตรต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

Keping (2018) ธรรมาภิบาลในฐานะกรอบวิเคราะห์ทางการเมืองใหม่ในโลกหลังสงครามเย็นเสนอให้แยกความหมายของ “governance” ออกจาก “government” โดยระบุว่า governance คือ “ระบบการบริหารทรัพยากรของสังคมที่ครอบคลุมการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน ไม่จำกัดอยู่ที่รัฐบาลเท่านั้น” ในขณะที่ government คือ “โครงสร้างของรัฐที่ถืออำนาจในการตัดสินใจ” แนวคิดนี้มีรากฐานจากการศึกษาของ UNDP และ World Bank แต่ Yu ขยายความด้วยมิติที่เน้น บทบาทของระบบราชการแบบ meritocratic การตรวจสอบภายในระบบพรรค และ การสร้างฉันทามติผ่านช่องทางไม่เป็นทางการ (informal consensus-making) ซึ่งพบได้ในสังคมจีนในมุมมองของ ได้พัฒนาโมเดล “Governance without Democracy ที่สามารถให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพ และสร้างความไว้วางใจได้ แม้ไม่มีการเลือกตั้งทั่วไป Rothstein & Holmberg (2012) คุณภาพของรัฐบาลในฐานะรากฐานของธรรมาภิบาลที่แท้จริงในผลงานระดับคลาสสิก Good Government: The Relevance of Political Science (2012) Rothstein และ Holmberg ได้วิพากษ์กรอบคิดเรื่องธรรมาภิบาลในกระแสหลักว่า มักเน้นการเลือกตั้งเสรีและความโปร่งใสเชิงเทคนิคมากเกินไป และละเลย

หัวใจของสิ่งที่พวกเขาเรียกว่า “คุณภาพของรัฐบาล” หรือ Quality of Government (QoG) ซึ่งเป็นแนวคิดที่พวกเขาพัฒนาขึ้นในฐานะ the missing link ระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคม ในทรรศนะของ Rothstein & Holmberg หมายถึง ลักษณะของรัฐที่มีความเป็นกลาง (impartial) มีประสิทธิภาพ (effective) ไร้การทุจริต (non-corrupt) และน่าเชื่อถือ (trustworthy) Adejumo-Ayibiowu (2015) กล่าวว่า แนวคิดธรรมาภิบาลที่เป็นที่นิยมในวรรณกรรมตะวันตก เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และหลักนิติธรรม ล้วนมีรากฐานจากปรัชญาการเมืองแบบ Enlightenment ซึ่งขับเคลื่อนด้วยความคิดเชิงปัจเจกนิยม และการจำแนกอำนาจอย่างเป็นระบบตามโมเดลของรัฐสมัยใหม่ในยุโรป มีองค์ประกอบสำคัญดังนี้ 1) การฟื้นคืนอำนาจการปกครองตนเอง (Self-determination) หมายถึงการที่ประชาชนในแต่ละประเทศมีสิทธิในการออกแบบรูปแบบการปกครองของตนเอง โดยไม่อยู่ภายใต้แรงกดดันของเงื่อนไขเงินกู้หรือนโยบายโครงสร้างของ IMF หรือ World Bank 2) ธรรมาภิบาลแบบมีรากวัฒนธรรม (Culture-rooted governance) ระบบการบริหารควรพัฒนาบนพื้นฐานของค่านิยมท้องถิ่น เช่น ระบบผู้เฒ่าชนเผ่า (council of elders) หลักความยุติธรรมแบบฟื้นฟู (restorative justice) หรือระบบคุณธรรมที่มาจากประสบการณ์ร่วมของชุมชน มากกว่าการบังคับใช้แนวคิดแบบตะวันตกที่อิงกฎหมายเขียนเพียงอย่างเดียว 3) การต่อต้านลัทธิการพัฒนาแบบครอบงำ (Anti-developmentalism critique) เขาโต้แย้งว่าโครงการพัฒนาแบบ “top-down” ที่นำโดยองค์กรระหว่างประเทศมักละเลยเสียงของผู้คน และเปลี่ยนธรรมาภิบาลให้กลายเป็นเครื่องมือควบคุมทางเศรษฐกิจผ่านกระบวนการ conditionality เช่น การลดบทบาทรัฐ การเปิดตลาด และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ 4) ความยุติธรรมเชิงโครงสร้าง (Structural Justice) Channuwong et al. (2024) กล่าวว่า แนวคิดหลักของธรรมาภิบาลได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนทางศาสนาที่มุ่งสอนให้คนประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจโดยคำนึงถึงหลักความถูกต้อง ความเป็นธรรม ความยุติธรรม ความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของคนในสังคมเพื่อช่วยประคับประคองระบบและกลไกการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

Leibenstein (1979) ทฤษฎี X-Efficiency นักเศรษฐศาสตร์สายพฤติกรรม ได้เสนอทฤษฎี X-efficiency เพื่อท้าทายสมมุติฐานสำคัญของเศรษฐศาสตร์แนวคลาสสิก (neoclassical economics) ซึ่งถือว่าองค์กรในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสมบูรณ์ (perfect competition) จะมีแรงจูงใจเพียงพอในการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุดโดยอัตโนมัติ ชี้ให้เห็นว่าในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจจริง ความไม่มีประสิทธิภาพ (inefficiency) ยังคงปรากฏอย่างแพร่หลาย แม้ในตลาดที่ดูเหมือนจะมีการแข่งขันสูง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจเชิงพฤติกรรมและปัจจัยภายในองค์กรยังมีอิทธิพลสูงมากต่อระดับของการใช้ทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นในภาคเอกชนหรือภาครัฐแนวคิดนี้พลิกมุมมองสำคัญในการวิเคราะห์องค์กร เพราะไม่ได้มองเพียงการจัดสรรปัจจัยการผลิตให้เหมาะสมตามกลไกตลาด แต่เจาะลึกไปถึง “กลไกภายใน” ที่มีผลต่อความสามารถในการผลิตจริง

ขององค์กร เช่น วัฒนธรรมการทำงาน ภาวะผู้นำ และการจูงใจภายในระดับบุคคลX-efficiency จึงเป็นทฤษฎีที่สะท้อนความเป็นจริงในเชิงพฤติกรรม (behavioral realism) และสามารถอธิบายความไร้ประสิทธิภาพเรื้อรังในหลายองค์กรที่อยู่ภายใต้โครงสร้างตลาดที่ควรแข่งขันได้เต็มที่ ตามทฤษฎีเดิมคำว่า X-efficienc ถูก Leibenstein กำหนดขึ้นเพื่อระบุถึงช่องว่างของประสิทธิภาพที่มีอยู่ระหว่าง ศักยภาพสูงสุด (maximum potential output) กับระดับประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นจริง (actual performance) ซึ่งช่องว่างนี้มักไม่ได้เกิดจากปัจจัยตลาดโดยตรง แต่เกิดจากการขาดแรงจูงใจภายใน หรือการจัดการที่ไม่เหมาะสมในระดับบุคคลหรือองค์การLeibenstein ยกตัวอย่างสถานการณ์ที่องค์กรมีทรัพยากรและเทคโนโลยีเทียบเท่ากับองค์กรที่ประสบความสำเร็จ แต่กลับสร้างผลลัพธ์ที่ด้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญ โดยแสดงให้เห็นว่า สาเหตุไม่ใช่เพราะโครงสร้างตลาด แต่เกิดจากปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ความเฉื่อยของพนักงาน (Organizational Inertia) การทำงานที่ยึดติดกับความเคยชิน ไม่มีการปรับตัว หรือขาดพลังขับเคลื่อนในการพัฒนา 2) การขาดแรงจูงใจ (Lack of Motivation) พนักงานไม่เห็นความเชื่อมโยงระหว่างความพยายามกับผลตอบแทน ทำให้ไม่ทุ่มเท 3) ความขัดแย้งภายใน (Internal Conflict) ระบบราชการที่มีความขัดแย้งระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายปฏิบัติ ทำให้กระบวนการชะงักงัน 4) การจัดการที่อ่อนแอ (Weak Management) การบริหารที่ไม่สามารถกำกับ ทบทวน หรือกระตุ้นพนักงานอย่างมีประสิทธิภาพ 5) วัฒนธรรมองค์กรแบบเฉื่อยชา (Passive Culture) การส่งเสริมค่านิยมที่เน้นความปลอดภัยมากกว่านวัตกรรม นอกจากนี้ Wongmajarapinya et al. (2024) พบว่าทุกสถาบันควรประยุกต์ใช้หลักการขององค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning organization) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขององค์การยุคใหม่ คือ การปรับเปลี่ยนองค์การ พลวัตการเรียนรู้ เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ การให้อำนาจบุคลากร และการจัดการความรู้ โดยจะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการขับเคลื่อนองค์การเพื่อให้องค์การมีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน

Salas-Velasco (2020) เสนอแนวคิดการจัดสรรทรัพยากรและประสิทธิภาพในระบบการศึกษาจากการวิเคราะห์พบว่า การจัดสรรทรัพยากรในระดับที่มากขึ้นไม่ได้หมายความว่าโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นเสมอไป ตรงกันข้าม โรงเรียนบางแห่งที่มีงบประมาณน้อยกว่า กลับสามารถสร้างผลลัพธ์ที่ดีกว่าได้หากมีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพสิ่งที่โดดเด่นในงานของเขาคือข้อค้นพบว่า ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการของโรงเรียน (school autonomy) เป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับระดับของประสิทธิภาพที่สูงขึ้น โรงเรียนที่สามารถกำหนดแนวทางการใช้จ่าย การบริหารบุคลากร และการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ได้เอง มีแนวโน้มที่จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดีขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้นแล้วเน้นย้ำคือ ความสำคัญของระบบติดตามผล (monitoring systems) และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (data-informed management) โรงเรียนที่มีระบบรวบรวม วิเคราะห์ และใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่อง จะสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าโรงเรียนที่ขาดกลไกนี้ ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์ว่ากิจกรรมใดของโรงเรียนส่งผลต่อคะแนนสอบหรืออัตราการจบ จะช่วยให้ผู้บริหารเลือกลงทุนในสิ่งที่คุ้มค่าที่สุดได้ ในระดับนโยบาย งานของ Salas-Velasco สนับสนุนแนวทางการกระจายอำนาจสู่โรงเรียน (school-based management) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพในภาครัฐยุคใหม่ เขาเสนอว่าการจัดสรรทรัพยากร

ตามความต้องการเฉพาะของแต่ละโรงเรียนแทนที่จะเป็นแบบเท่ากันโดยเฉลี่ย จะทำให้เกิดความยุติธรรมเชิงกลยุทธ์ และช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมกล่าวโดยสรุป งานของ Salas-Velasco เป็นหนึ่งในงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า ประสิทธิภาพทางการศึกษาไม่ได้เป็นผลมาจากปริมาณทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาอย่างรอบด้านทั้งในมิติของการจัดการ การใช้ข้อมูล และการให้อิสระแก่สถานศึกษาในการบริหารจัดการตัวเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการออกแบบระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระดับมหภาค

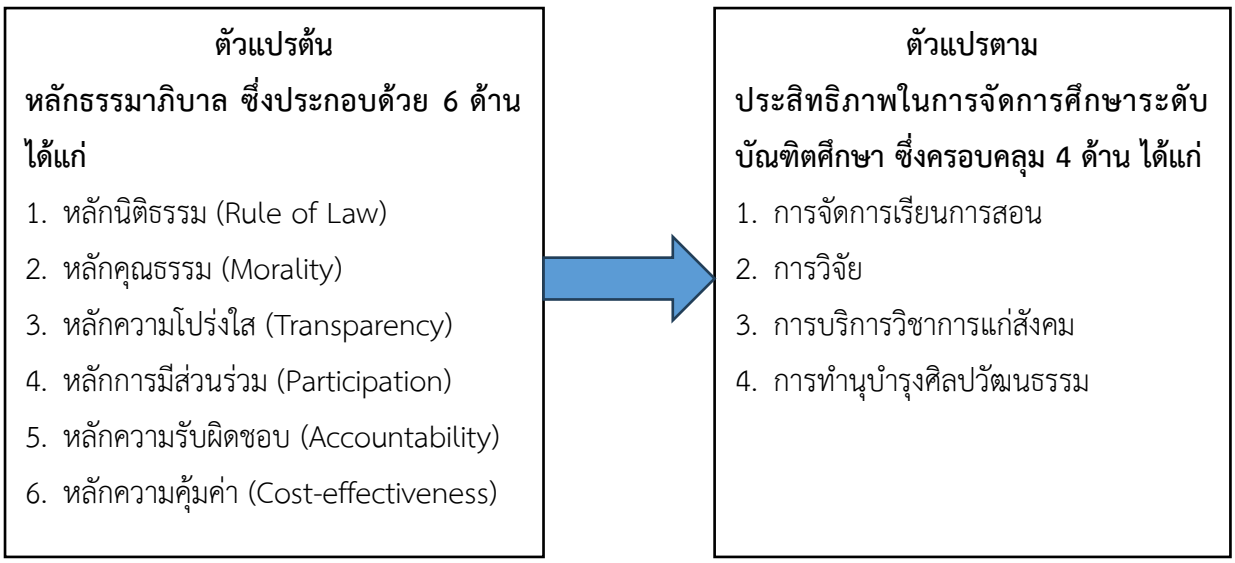
Schleicher (2015) นักสถิติการศึกษาและผู้อำนวยการด้านการศึกษาและทักษะแห่งองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้กลายเป็นบุคคลสำคัญระดับโลกในการขับเคลื่อนแนวคิดด้านประสิทธิภาพของระบบการศึกษาในระดับนโยบายสากล โดยเฉพาะในฐานะผู้สร้างและดูแลโครงการประเมินผลนักเรียนระดับนานาชาติ PISA (Program for International Student Assessment) ซึ่งกลายเป็น มาตรวัดหลักระดับโลกที่ประเทศต่างๆ ใช้ในการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของระบบการศึกษาภายในของตน เชิงกลยุทธ์ระบบการศึกษาควรใช้หลักการ evidence-based continuous improvement ซึ่งหมายถึงการวางแผน ใช้จ่าย และประเมินผลจากข้อมูลจริง (data) ไม่ใช่จากสมมติฐานหรืออุดมคติ โดยการประเมินควรไม่เพียงเป็นเครื่องมือสำหรับจัดอันดับโรงเรียน แต่ต้องเป็นเครื่องมือในการ ปรับปรุงเชิงระบบอย่างต่อเนื่อง แนวคิดของ Andreas Schleicher ไม่เพียงเปลี่ยนความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลการศึกษา แต่ยังสร้างกรอบความคิดใหม่เกี่ยวกับ การลงทุนอย่างชาญฉลาดเพื่อสร้างประสิทธิภาพทางการศึกษา ที่เชื่อมโยงทั้งคุณภาพ ความเสมอภาค และผลลัพธ์ในระดับมหภาค ทำให้งานของเขากลายเป็นหนึ่งในกลไกขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาทั่วโลกอย่างยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการองค์การ

โดย Hatch (2018) องค์การไม่ใช่แค่ระบบ แต่คือพื้นที่ของความหมาย อัตลักษณ์ และพลัง Hatch เสนอว่า การจัดการองค์การในยุคใหม่ไม่สามารถใช้เพียงกรอบความคิดแบบโครงสร้างนิยม (structuralism) หรือหน้าที่นิยม (functionalism) ได้อีกต่อไป เนื่องจากบริบทขององค์การได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างลึกซึ้งภายใต้เงื่อนไขของโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ ดังนั้นเธอจึงเสนอกรอบการวิเคราะห์ 3 มิติที่เชื่อมโยงกัน 1) Modern Perspectives แนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (positivism) เช่น โครงสร้าง การควบคุม การวางแผน และระบบการจัดการแบบมีลำดับขั้น 2) Symbolic-Interpretive Perspectives การมององค์การเป็นพื้นที่ของการสร้างความหมาย และวัฒนธรรมผ่านสัญลักษณ์ บทบาท ภาษากาย พิธีกรรม และเรื่องเล่า (organizational storytelling) และ 3) Postmodern Perspectives การวิพากษ์โครงสร้างอำนาจ ความรู้ และอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในระบบการจัดการ รวมถึงการตั้งคำถามต่อความเป็นกลางขององค์การและเทคโนโลยีการบริหาร และ Richard E. Miles & Charles C. Snow (1997, 2005) จากกลยุทธ์องค์การสู่การบริหารแบบเซลลูลาร์ (Cellular Form) ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้แนวคิดของ Miles

& Snow เริ่มต้นจากผลงานคลาสสิกเรื่อง Organizational Strategy, Structure, and Process ในปี 1978 ซึ่งจำแนกประเภทกลยุทธ์ขององค์การออกเป็น 4 แบบ คือ Defender, Prospector, Analyzer และ Reactor อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังปี 2000 พวกเขาได้ปรับแนวคิดของตนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนผ่านสู่ เศรษฐกิจฐานความรู้ ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ ความเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว การเกิดขึ้นของนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง องค์ความรู้กลายเป็นสินทรัพย์หลัก เครือข่ายแทนที่ลำดับขั้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับหลักธรรมาภิบาลของสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่มหาวิทยาลัยเกริก
2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก
4. ศึกษาอิทธิพลของหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

สมมติฐานในการวิจัย

1. หลักธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

2. หลักธรรมาภิบาลส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาธรรมาภิบาลเพื่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตัวอย่าง 250 คน

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ ในสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก จำนวน 500 คน ดังนั้นผู้ศึกษาจึง สูตรทาโร ยามาเน (Yamane, Taro 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ที่ความคลาดเคลื่อน ± 5% กลุ่มตัวอย่างเทคนิคการคัดเลือก การคำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 222.22 คน ดำเนินการเพิ่มเป็น 250 คน เพื่อให้มีความเหมาะสมเป็นตัวแทนประชากรที่ใช้ในการวิจัย สอดคล้องกับงานวิจัยของณปภัช สัมปัตตะวนิช (2561) (ณปภัช สัมปัตตะวนิช: 2561)

เครื่องมือในการวิจัย

ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล (ลักษณะส่วนบุคคล) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปิด (Close-Ended Question) ประเภทตรวจสอบรายการ (Chek List) แบบมีตัวเลือกคำตอบเพียง 2 ตัว ให้เลือกคำตอบเพียงคำตอบเดียว จำนวน 1 ข้อ และแบบมีตัวเลือกหลายคำตอบ ให้เลือกเพียงคำตอบเดียวจำนวน 5 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา การศึกษา อาชีพ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามธรรมาภิบาลของสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า โดยคำถามมีลักษณะแบบปิด (Close Ended Question) ประเภทมาตราส่วนประมาณค่า (Rating

Scale) จำนวน 6 ข้อ ซึ่งระดับมาตราส่วนมี 5 ระดับ ดังนี้ ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุดระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก ระดับ 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง ระดับ 2 หมายถึง เห็นด้วยระดับน้อย ระดับ 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม โดยคำถามมีลักษณะแบบปิด (Close Ended Question) ประเภทมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 4 ข้อ ซึ่งระดับมาตราส่วนมี 5 ระดับ ดังนี้ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุดระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก ระดับ 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง ระดับ 2 หมายถึง เห็นด้วยระดับน้อย ระดับ 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาจากเอกสาร รวมถึงการรวบรวมข้อมูลจากการการศึกษาเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี

2. ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย โดยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลมาจัดสร้างเครื่องมือแล้วนำไปตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา จากนั้น นำคำแนะนำและข้อเสนอแนะมาปรับปรุง และหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทำการทดสอบ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา จำนวน 30 คน จากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงและจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมทางสถิติและแปรผลการวิเคราะห์ข้อมูล

3. จัดทำผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาจัดทำรายงาน สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ และเสนอข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้หรือศึกษาต่อในอนาคต

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ทำการศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. แหล่งปฐมภูมิ ซึ่งมาจากการเก็บรวบรวมจากลุ่มตัวอย่าง คือ คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ ใน สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริกโดยเป็นแหล่งข้อมูลโดยตรง

2. แหล่งทุติยภูมิ ซึ่งมาจากการค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกณฑ์ในการแปลผล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบลิเคิร์ต (Five Rating Likert Scale) มาวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมทางสังคมศาสตร์ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนแบบสอบถามดังนี้ คือ

5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

4 หมายถึง เห็นด้วยมาก

3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการแปลผลหรือความหมายของค่าเฉลี่ย น้ำหนักคำตอบ ผู้วิจัยได้กำหนดเป็น 5 ระดับ ดังนี้ คือ

ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายความว่า มีความเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษารวบรวมแบบสอบถามแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องจากนั้นนำมาวิเคราะห์และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์และแปรผลด้วยโปรแกรมทางสถิติ

สถิติใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2. ใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

3. ใช้การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

4. ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงค่าจำนวน ร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคล (ลักษณะส่วนบุคคล) (n = 250)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศชาย	166	66.40
เพศหญิง	84	33.60
รวม	250	100.00
การศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี	10	4.00
ปริญญาตรี	141	56.40
ปริญญาโท	71	28.40
สูงกว่าปริญญาโท	28	11.20
รวม	250	100.00
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 20,000 บาท	65	26.00
20,001-30,000บาท	112	44.80
30,0001-40,000บาท	51	20.40
40,001-50,000บาท	18	7.20
50,001 บาท ขึ้นไป	4	1.60
รวม	**250**	**100.00**

จากตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล (ลักษณะส่วนบุคคล) กลุ่มตัวอย่าง พบว่า เพศชายมีจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 66.40 ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 56.40 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนใหญ่ 20,001-30,000 บาท ร้อยละ 44.80

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของธรรมาภิบาลของสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

ลำดับ	ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา	ระดับความคิดเห็น			
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	หลักความรับผิดชอบ	4.31	2.15	มากที่สุด	6
2	หลักนิติธรรม	4.52	3.04	มากที่สุด	2
3	หลักความโปร่งใส	4.56	2.62	มากที่สุด	1
4	หลักการมีส่วนร่วม	4.45	3.03	มากที่สุด	3

5	หลักความคุ้มค่า	4.39	2.27	มากที่สุด	4
6	หลักคุณธรรม	4.35	3.61	มากที่สุด	5
	รวม	**4.43**	**2.78**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อหลักธรรมาภิบาลของสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ โดยภาพรวม ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 2.78) เมื่อพิจารณารายด้านสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ หลักความโปร่งใส หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า หลักคุณธรรม และหลักความรับผิดชอบตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

ลำดับ	ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา	ระดับความคิดเห็น			
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	การจัดการเรียนการสอน	4.54	2.03	มากที่สุด	4
2	การวิจัย	4.82	4.51	มากที่สุด	1
3	การบริการวิชาการแก่สังคม	4.66	3.21	มากที่สุด	3
4	การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม	4.74	3.63	มากที่สุด	2
	รวม	**4.69**	**3.34**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยภาพรวม ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.69, S.D. = 3.34) เมื่อพิจารณารายด้าน สามารถเรียงลำดับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม การบริการวิชาการแก่สังคม และการจัดการเรียนการสอน

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

ตัวแปร	ACC	LAW	TRA	PAR	ECO	VIR	EFF
ACC	1	.846*	.362*	.746*	.830*	.644*	.598*
LAW		1	.655	.713	.830	.795	.722
TRA			1	.672	.591	.825	.806
PAR				1	.772	.736	.763

ECO					1	.791	.706
VIR						1	.720
EFF							1

** p < .05*

จากตารางที่ 4 แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม พบว่า หลักความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า และหลักคุณธรรม มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาทิศทางบวก โดยมีความสัมพันธ์ในระดับที่ .598 ถึง .806

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก

ตัวแปร	ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา				p
	B	SE	β	T	
ค่าคงที่	.345	.081		4.280*	.000
หลักความรับผิดชอบ (ACC)	.318	.021	.677	15.149*	.000
หลักนิติธรรม (LAW)	.271	.026	.366	10.538*	.000
หลักความโปร่งใส (TRA)	.149	.039	.164	3.844*	.000
หลักการมีส่วนร่วม (PAR)	.603	.037	.625	16.321*	.000
หลักความคุ้มค่า (ECO)	.119	.030	.191	3.957*	.000
หลักคุณธรรม (VIR)	.096	.024	.160	3.935*	.000
R^2 =	.955			F =	420.238*
Adjust R^2 =	.910	SE =	.363	p =	.000

จากตารางที่ 5 การทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์สมการถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Linear regression analysis) พบว่า พบว่า หลักความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า และหลักคุณธรรม ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสามารถอธิบายความแปรผันต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริกได้ร้อยละ 91.10 (R^2 = .910) ที่เหลืออีกร้อยละ 8.9 เป็นผลจากตัวแปรอื่นๆ ที่ไม่ได้นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้

สมการพยากรณ์สามารถนำมาเขียนในรูปของคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ คือ

Y= .345 (ค่าคงที่) + .318 หลักความรับผิดชอบ + .271 หลักนิติธรรม + .149 หลักความโปร่งใส +. 603 หลักการมีส่วนร่วม + .119 หลักความคุ้มค่า + .096 หลักคุณธรรม

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตราฐาน คือ

Y= .677 หลักความรับผิดชอบ + .366 หลักนิติธรรม + .164 หลักความโปร่งใส +. 625 หลักการมีส่วนร่วม + .191 หลักความคุ้มค่า + .160 หลักคุณธรรม

อภิปรายผล

จากการศึกษาระดับหลักธรรมาภิบาล ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพ และอิทธิพลของหลักธรรมาภิบาลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก โดยใช้กรอบแนวคิดด้านธรรมาภิบาลและประสิทธิภาพขององค์การประกอบการวิเคราะห์ และเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อศึกษาระดับหลักธรรมาภิบาล

การที่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าระดับหลักธรรมาภิบาลของสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริกอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงการตระหนักรู้และให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการภายในองค์กรการศึกษาอย่างมีคุณภาพ องค์ประกอบของธรรมาภิบาลที่ปรากฏอย่างชัดเจน เช่น ความโปร่งใส (Transparency) ซึ่งสะท้อนผ่านการเปิดเผยข้อมูล การสื่อสารที่ชัดเจน และการเปิดโอกาสให้ตรวจสอบได้ รวมถึงความรับผิดชอบ (Accountability) ที่แสดงให้เห็นถึงกลไกการติดตาม ตรวจสอบ และรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วม (Participation) ก็เป็นอีกหนึ่งหัวใจสำคัญที่ปรากฏในระบบการบริหารของสาขาวิชา โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรทุกภาคส่วนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ (sense of ownership) ต่อองค์กร นอกจากนี้ หลักความเสมอภาค (Equity) และหลักนิติธรรม (Rule of Law) ก็เป็นองค์ประกอบที่ช่วยยืนยันว่า การดำเนินการต่าง ๆ ภายใต้สาขาวิชานั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม และยึดหลักกฎหมายและระเบียบที่ชัดเจน ไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือใช้อำนาจโดยมิชอบ เมื่อพิจารณาร่วมกับแนวคิดของ Rothstein และ Holmberg (2012) ที่กล่าวถึง “คุณภาพของรัฐ” ว่าต้องมีความเป็นกลาง ปราศจากคอร์รัปชัน และดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ จึงสามารถกล่าวได้ว่า การที่สาขาวิชามีองค์ประกอบของธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งนั้น เป็นตัวอย่างของการบริหารจัดการที่สะท้อนคุณภาพขององค์กรอุดมศึกษาในระดับจุลภาค ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Yu Keping (2018) ที่ชี้ว่า ความโปร่งใส ความยุติธรรม และการมีส่วนร่วม เป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในระบบธรรมาภิบาลที่ดี กล่าวโดยสรุป ระดับธรรมาภิบาลที่สูงในสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมภาพลักษณ์และความ

เชื่อมั่นในสายตาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสามารถเป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลในระดับคณะหรือมหาวิทยาลัยต่อไป

เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

การที่ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของสาขาวิชาอยู่ในระดับสูงนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมของสถาบันในการบริหารจัดการระบบการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาได้อย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ โดยครอบคลุมทั้ง 4 ด้านหลัก ได้แก่ การเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของพันธกิจในระดับอุดมศึกษา ในด้าน การเรียนการสอน การที่มีคุณภาพอยู่ในระดับสูงอาจแสดงถึงการมีหลักสูตรที่ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน มีอาจารย์ผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญ และการใช้วิธีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (learner-centered approach) ขณะที่ ด้านการวิจัย ซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ก็สะท้อนถึงการมีระบบสนับสนุนที่ดี เช่น ทุนวิจัย การอบรมเชิงวิชาการ และการส่งเสริมให้เกิดผลงานวิจัยที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง การบริการวิชาการแก่สังคม แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสาขาวิชาในการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีไปสู่ชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งเป็นการสร้างคุณค่าและความสัมพันธ์อันดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ส่วน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ก็ชี้ให้เห็นถึงการส่งเสริมอัตลักษณ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น และจิตสำนึกที่ดีของผู้เรียนในบริบทของสังคมไทย จากแนวคิดของ Damrongsiri et al. (2022) ที่ชี้ว่า “ธรรมาภิบาลส่งผลต่อประสิทธิภาพในทุกมิติของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา” นั้น ยิ่งตอกย้ำความสำคัญของหลักการบริหารที่ดี เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษาที่ต้องอาศัยบุคลากรที่มีศักยภาพ การตัดสินใจที่โปร่งใส และการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาท ทั้งในด้านการพัฒนาหลักสูตร การประกันคุณภาพการศึกษา และการวางแผนกลยุทธ์ ประสิทธิภาพที่สูงในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาไม่เพียงแค่หมายถึง “การดำเนินการตามเป้าหมาย” เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการดำเนินงานที่มีคุณภาพ เกิดผลลัพธ์ที่ชัดเจน และสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของมหาวิทยาลัยในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นทั้งคุณภาพและความยั่งยืนในการพัฒนา

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยมุ่งเน้นไปที่การวัดผลกระทบขององค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความมีส่วนร่วม ความเสมอภาค และความคุ้มค่า ต่องานด้านการบริหารจัดการในสถาบันอุดมศึกษา ผลการศึกษายืนยันว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรับผิดชอบ

(Accountability) และ ความโปร่งใส (Transparency) ซึ่งเป็นสององค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ขององค์การอย่างชัดเจน ทั้งนี้ บทบาทของผู้นำองค์กรในการส่งเสริมวัฒนธรรมการกำกับดูแลที่ดี การเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ และการกำหนดกลไกตรวจสอบภายในล้วนส่งผลต่อการสร้างความเชื่อมั่นและประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสถาบัน ทั้งนี้ งานวิจัยของ Wongmajarapinya et al. (2024) และ Adejumo-Ayibiowu (2015) ได้สนับสนุนข้อค้นพบดังกล่าว โดยชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลอย่างเหมาะสมและเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงบวกที่จับต้องได้ในระดับสถาบัน เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพเชิงการบริหาร การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการเสริมสร้างความไว้วางใจจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่า ธรรมาภิบาลในบริบทไทย ซึ่งเน้นคุณค่าเฉพาะ เช่น ความคุ้มค่า (Value for Money) ความมีส่วนร่วมของประชาคม (Participation) และการเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Disclosure of Information) มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนประสิทธิภาพของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะในการตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน รวมถึงการยกระดับคุณภาพของระบบการศึกษาโดยรวม ดังนั้น การส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์การ จึงถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ

เพื่อศึกษาผลของหลักธรรมาภิบาลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์ผลของหลักธรรมาภิบาลที่มีต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เป็นเครื่องมือหลัก ผลการวิเคราะห์พบว่า หลักธรรมาภิบาลสามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิภาพได้ในระดับ $R^2 = .912$ ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลในระดับสูงมาก หมายความว่า เกือบร้อยละ 91 ของความเปลี่ยนแปลงในประสิทธิภาพการจัดการศึกษา สามารถอธิบายได้ด้วยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาล ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการมีระบบการกำกับดูแลที่ดีในภาคการศึกษา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิด Good Enough Governance ของ Grindle (2004) และงานวิจัยของ Sirathanakul et al. (2023) ซึ่งเสนอว่า ในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา การยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลอย่างสมบูรณ์แบบทุกด้านอาจไม่สอดคล้องกับข้อจำกัดทางทรัพยากรและระบบราชการที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม การเลือกประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในบางมิติที่สำคัญและจำเป็น โดยเน้นที่ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน ก็สามารถสร้างผลเชิงคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลการศึกษาชี้ว่า "หลักความรับผิดชอบ" (Accountability) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Channuwong (2018) ที่เน้นว่าบุคลากรในสถาบันการศึกษาควรมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และต้องรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ทั้งในด้านวิชาการ การบริหาร และการบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งก่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีคุณภาพและได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์กร ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ Sirathanakul et al. (2023) และ Egwuonwu (2010) เน้นว่า องค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้มีส่วน

ได้เสีย (Stakeholders) จะสามารถสร้างคุณค่า (Value Creation) และผลกระทบเชิงบวก (Positive Impact) ต่อชุมชนรอบข้างได้อย่างยั่งยืน ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติในหลายสาขาวิชา เพื่อพัฒนาระบบการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ผลการศึกษานี้ไม่เพียงแต่ยืนยันถึงอิทธิพลของหลักธรรมาภิบาลที่มีต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการออกแบบและใช้หลักธรรมาภิบาลอย่างยืดหยุ่น โดยคำนึงถึงบริบทของประเทศและองค์กร เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการศึกษาอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนในระยะยาว

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะเมื่อมีการประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น วัฒนธรรมองค์กร และบทบาทของผู้นำในสถาบัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการยกระดับคุณภาพของการบริหารจัดการในภาคการศึกษา

สรุป

ผลการศึกษาครั้งนี้มีคุณูปการต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ โดยภาพรวม ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ อันดับ หลักความโปร่งใส หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า หลักคุณธรรม และหลักความรับผิดชอบตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยภาพรวม ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน สามารถเรียงลำดับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม การบริการวิชาการแก่สังคม และการจัดการเรียนการสอน หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่ามีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาทิศทางบวก โดยมีความสัมพันธ์ในระดับที่ .598 ถึง .806 หลักความรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักคุณธรรม หลักนิติธรรม และหลักความคุ้มค่า มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ในระดับมาก หลักธรรมาภิบาลสามารถอธิบายความแปรผันต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริกได้ร้อยละ 91.20 (R^2 = .912) อาจสรุปได้ว่าบริหารที่มีความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย จะส่งผลต่อการยกระดับประสิทธิภาพการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาอย่างชัดเจนจึงกล่าวได้ว่า งานวิจัยได้สร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนเพื่อยืนยันว่า “ธรรมาภิบาล” เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรการศึกษาให้มีความโปร่งใส ยั่งยืน และมีคุณภาพสูง โดยเฉพาะในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน การให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลจึงไม่ใช่เพียงทางเลือก แต่เป็นความจำเป็นสำหรับการพัฒนาองค์กรการศึกษาในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่ามีแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้มากขึ้น ดังนี้

1. การส่งเสริมความโปร่งใสในการบริหารจัดการ โดยจัดให้มีระบบเปิดเผยข้อมูลหลักสูตร และผลการดำเนินงาน เช่น รายงานผลการประเมินคุณภาพการสอน, ผลการจัดอันดับคุณภาพบัณฑิต หรือรายงานการเงินของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการสร้างช่องทางการสื่อสารแบบสองทาง ระหว่างนักศึกษา อาจารย์ และฝ่ายบริหาร เช่น เว็บไซต์หลักสูตรที่อัปเดตเป็นประจำ เวทีพูดคุยรายภาคการศึกษา เช่น “ประชุมฟังเสียงบัณฑิตศึกษา” ระบบรับฟังความคิดเห็นแบบไม่เปิดเผยตัวตน

2. พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและบุคลากร ควรจัดตั้ง “คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรร่วม” ที่มีผู้แทนนักศึกษา อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก เพื่อให้ทุกกลุ่มมีบทบาทร่วมในกระบวนการกำหนดทิศทางของหลักสูตร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่าน กิจกรรมสะท้อนเสียงนักศึกษา (Student Voice Activities) เช่น การให้คะแนนรายวิชาอย่างต่อเนื่อง, การทำ focus group discussion ระหว่างนักศึกษากับผู้บริหารหลักสูตร และปรับปรุงกระบวนการประเมินรายวิชาให้เปิดเผยผลแบบรวมและนำข้อเสนอแนะมาใช้จริง

3. ยกระดับความคุ้มค่าและประสิทธิภาพของระบบการจัดการศึกษา โดยปรับปรุงการออกแบบหลักสูตรให้ ตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงาน และสอดคล้องกับแนวโน้มของภาคธุรกิจยุคใหม่ (เช่น ESG, Digital transformation) โดยจัดการเรียนการสอนให้ คุ้มค่าเวลาและทรัพยากรของผู้เรียน โดยใช้รูปแบบที่ยืดหยุ่น เช่น Blended Learning, Modular Curriculum และการเรียนแบบปฏิบัติจริง (Work-integrated Learning) และ ใช้ผลการวิจัยของสาขาวิชาเพื่อตอบแทนสังคมในรูปของการให้บริการวิชาการ เช่น โครงการอบรมภาครัฐหรือธุรกิจ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งในและนอกเครือข่าย เพื่อเปรียบเทียบแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการหลักสูตรบัณฑิตศึกษาในบริบทที่หลากหลาย

2. ควรศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพิ่มเติม เช่น ศิษย์เก่า นายจ้าง หรือหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ที่ใช้บัณฑิตจากหลักสูตรนั้น ๆ เพื่อให้ได้มุมมองที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อติดตามผลของการนำข้อเสนอแนะจากการวิจัยไปใช้จริง และประเมินผลกระทบต่อคุณภาพของหลักสูตรและความพึงพอใจของผู้เรียนในระยะยาว

4. ควรศึกษาความเป็นไปได้ในการนำเทคโนโลยีดิจิทัล หรือระบบปัญญาประดิษฐ์มาช่วยในการบริหารจัดการและพัฒนาหลักสูตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยืดหยุ่นในการเรียนการสอนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

จิตกร วิจารณรงค์, วิสิษฐ์ สมบูรณ์ และวันชัย มีศิริ. (2565). NEW NORMAL: การบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ปีที่11ฉบับที่ 1 มกราคม–กุมภาพันธ์ 2565*. หน้า392-400.

ณปภัช สัมปัตตะวนิช. (2561). *ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการปฏิบัติงานของ พนักงานแผนกผลิตบริษัทไพลินเลเซอร์ เมทเทิล จำกัด.* บัณฑิตวิทยาลัยหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. จำนวน 15.

พระครูปลัดประวิทย์ วรธมฺโม, พระครูใบฎีกาศักดิ์ดนัย สนฺตจิตฺโต และสัญญา สดประเสริฐ. (2564). การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับการบริหารงานภาครัฐ. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์,*ปีที่ 8 (ฉบับที่ 4): 35-47.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. *2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มหาวิทยาลัยเกริก ระบบสารสนเทศ. (2567).* สถิติผู้บริหาร คณาอาจารย์และนักศึกษา บัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการองค์การยุคใหม่ มหาวิทยาลัยเกริก.

มหาวิทยาลัยเกริก. (2566). *หลักสูตรปริญญาเอก คณะศิลปศาสตร์.*

Adejumo-Ayibiowu, D. (2015). *Culture-rooted governance and structural justice in developing countries.* African Research Review, 9(4), 93–103.

Channuwong, S. Chaetnaloa, P., Wongsutthirat, K., Weerachareonchai, P., & Pupapassiri, P. (2024). *Good governance principles in Buddhism for business and politics administration.* Migration Letters, 21(S1), 818-827.

Channuwong, S. (2018*). A relationship between good governance principles and organizational justice: A case study of Bangkok government officials*. Asia-Pacific Social Science Review, 18(3), 43-56.

Damrongsiri, T., Harnphanich, B., Snongtaweeporn, T., Channuwong, S. et al. (2022). Leadership of administrators for improving mission implementation of Thai private higher education institutions. *Journal of Positive School Psychology,* 6(9), 2558-2568.

Egwuonwu, T. K. (2010). Organizational accountability and stakeholder engagement in modern institutions. *Journal of Public Administration and Policy Research*, 2(3), 47–54.

Grindle, M. S. (2004). *Good enough governance: Poverty reduction and reform in developing countries.* Governance, 17(4), 525–548.

Leibenstein, Harvey. (1979*). Beyond Economic Man: A New Foundation for Microeconomics.* Harvard University Press.

Rothstein, B., & Holmberg, S. (2012). *Good governance: The relevance of political science.* Edward Elgar Publishing.

Sirathanakul, S., Punyaphong, P., & Techatassanasoontorn, A. (2023). Governance in the context of Thai public administration: A comparative perspective. *Journal of Asian Governance Studies,* 7(2), 115–134.

Salas-Velasco, M. (2020, July). *Assessing the performance of Spanish secondary education institutions: Distinguishing between transient and persistent inefficiency, separated from heterogeneity.* Manchester School, 88(4), 531–555.

Schleicher, A. (2015). *Schooling redesigned: Towards an education system fit for the 21st century.* OECD Publishing.

Wongmajarapinya, K., Tantisiripornchai, T., & Lertprasert, K. (2024). Localization of governance principles in Thai higher education institutions. *Thai Journal of Public Administration,* 66(1), 45–68.

Yu, K. (2018). *Democracy is not good governance. In T.* Binnema & R. Gallant (Eds.), Governance and public administration in Asia (pp. 77–92). Springer.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Development of the Learning Process of Padarupasitthi Scripture

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ

Phramaha Wattana Paññādīpo Khamken[1*], & Chaichan Srihanu[2]

พระมหา วัฒนา ปญฺญาทีโป คำเคน[1*], & ชัยชาญ ศรีหานู[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phramaha Wattana Paññādīpo Khamken *
พระมหา วัฒนา ปญฺญาทีโป คำเคน
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: wattana.pan@mcu.ac.th

2. Chaichan Srihanu
ชัยชาญ ศรีหานู
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: Chan10880@gmail.com

คำสำคัญ:
การพัฒนา, กระบวนการเรียนรู้, คัมภีร์ปทรูปสิทธิ

Keywords:
Development, Learning Process, Patruppasiddhi

Article history:
Received: 26/03/2025
Revised: 17/06/2025
Accepted: 05/08/2025
Available online: 25/08/2025

How to Cite:
Khamken, W. & . Srihanu, C. (2025). Development of the Learning Process of Padarupasitthi Scripture. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*)*, 498-521.

ABSTRACT

This research is a documentary study with three main objectives (1) to study the Paturupasiddhi - Sandhikanda, (2) to translate and analyze the Sandhikanda section of the Paturupasiddhi, and (3) to develop an effective learning process for the study of the Paturupasiddhi. The study found that the Paturupasiddhi was composed by Phra Buddhappiya, a monk from the Chola region in South India. The text is divided into seven sections (1) Sandhikanda (Compounding Rules), (2) Namakanda (Nouns), (3) Karaka-kanda (Grammatical Cases), (4) Samasakanda (Compounds), (5) Taddhitakanda (Derivatives), (6) Akhyatakanda (Verbs), and (7) Kippitthana-kanda (Miscellaneous Rules). The Sandhikanda consists of five main topics (1) Sannyavidhana (Introductory Guidelines), (2) Sara-sandhi (Vowel Compounds), (3) Pakkati-sandhi (Standard Compounds), (4) Payanjana-sandhi (Consonant Compounds), and (5) Niggahita-sandhi (Elision Rules). The content of this section is structured into three parts: (1) the preface of the treatise, (2) an overview of 41 Pāli letters, and (3) methods of Pāli word compounding. The study explains how to compound words using formulas from the Kaccāyana grammar, such as Sutta No. 12 (pubbam odhitam assaram saren viyojaye) to Sutta No. 34 (yamadanatara laja gama).

The pedagogical development of the Paturupasiddhi learning process was carried out in the following steps 1) Designing an online learning structure divided into 10 sessions. 2) Announcing and opening registration via online platforms. 3) Conducting classes via Zoom, with live streaming through Facebook and YouTube. 4) Assessing learning outcomes online and issuing certificates of participation, which showed a highly positive response from learners. 5) Editing and publishing lecture videos through various platforms such as websites, YouTube, and TikTok, as well as printing books for free distribution as Dhamma-dāna (charitable offering of the Dhamma).

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ 2) เพื่อแปลและวิเคราะห์คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ และ 3) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์ปทรูปสิทธิแต่งโดยพระพุทธัปปิยะ ชาวแคว้นโจฬะ แถบอินเดียใต้ เนื้อหาคัมภีร์แบ่งออกเป็น 7 กัณฑ์ ได้แก่ (1) สนธิกัณฑ์ (2) นามกัณฑ์ (3) การกกัณฑ์ (4) สมาสกัณฑ์ (5) ตัทธิตกัณฑ์ (6) อาขยาตกัณฑ์ และ (7) กิพพิธานกัณฑ์ โดยสนธิกัณฑ์แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 เรื่อง ได้แก่ (1) สัญญาวิธาน (2) สรสนธิ (3) ปกติสนธิ (4) พยัญชนสนธิ และ (5) นิคคหีตสนธิ ลำดับเนื้อหาในสนธิกัณฑ์ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ (1) คำเริ่มต้นคัมภีร์ (2) อักษรในภาษาบาลี ซึ่งแสดงรายละเอียดของอักษรในภาษาบาลีจำนวน 41 ตัว และ (3) การต่อบทบาลี โดยมีการอธิบายสูตรจากคัมภีร์กัจจายนะไวยากรณ์ เช่น สูตรที่ 12 ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ สเรน วิโยชเย ถึง สูตรที่ 34 ยวมทนตรลาจาคมา

กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ดำเนินการตามลำดับขั้น ดังนี้ 1) จัดทำโครงสร้างการเรียนรู้ออนไลน์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 10 ครั้ง 2) เปิดรับสมัครผ่านช่องทางออนไลน์ 3) จัดการเรียนการสอนผ่าน Zoom พร้อมถ่ายทอดสดผ่าน Facebook และ YouTube 4) ดำเนินการประเมินผลการเรียนรู้และมอบเกียรติบัตรแก่ผู้เรียน โดยผลการประเมินพบว่าผู้เรียนให้การตอบรับเป็นอย่างดี และ 5) ตัดต่อคลิปวิดีโอคำบรรยายเพื่อเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ YouTube TikTok และจัดพิมพ์หนังสือเพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทาน

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรม ประกาศเนื้อความอริยสัจ 4 อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด สมบูรณ์พร้อมด้วยอรรถะ สมบูรณ์พร้อมด้วยพยัญชนะ ทรงประกาศพรหมจรรย์ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 อันบริบูรณ์โดยสิ้นเชิงและบริสุทธิ์ พระธรรมวินัยที่ทรงแสดงและทรงบัญญัติไว้นั้นเป็นศาสดาเมื่อพระองค์ได้ล่วงลับไปแล้ว พระธรรมวินัยได้รับการสังคายนาและรักษาสืบทอดกันต่อมาจนถึงปัจจุบันอยู่ในรูปพระไตรปิฎกบาลี แม้คัมภีร์อธิบาย ได้แก่ อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสสเป็นต้น โดยมากก็อยู่ในรูปภาษาบาลี ผู้ที่ต้องการศึกษาพระพุทธพจน์รวมทั้งคำอธิบายให้เข้าใจชัด จำเป็นต้องมีคัมภีร์ที่เป็นอุปการะในการศึกษาภาษาบาลีคัมภีร์สัททาวิเสสเป็นกลุ่มคัมภีร์ที่ว่าด้วยหลักภาษาในพระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์พื้นฐานในทำความเข้าใจภาษาบาลีและวิเคราะห์เนื้อความหลักธรรมในพระไตรปิฎก ประกอบด้วยกลุ่มคัมภีร์ไวยากรณ์และกลุ่มคัมภีร์ที่ไม่ได้เป็นไวยากรณ์ แบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. กลุ่มคัมภีร์ไวยากรณ์ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยระเบียบกฎเกณฑ์ของภาษาบาลี เช่น คัมภีร์กัจจายนะ คัมภีรโมคคัลลานะ และคัมภีร์สัททนีติ เป็นต้น
2. กลุ่มคัมภีร์นิฆัณฎุ เป็นคัมภีร์พจนานุกรมบาลี เช่น คัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา เป็นต้น
3. กลุ่มคัมภีร์ฉันท์ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยระเบียบกฎเกณฑ์การประพันธ์ที่เป็นร้อยกรอง เช่น คัมภีร์วุตโตทัย เป็นต้น

4. กลุ่มคัมภีร์เกฏุภะ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยระเบียบการใช้คำ เนื้อความ และสำนวนไม่ให้มีโทษในการรจนาคัมภีร์ด้วยภาษาบาลี เช่น คัมภีร์สุโพธาลังการะ เป็นต้น

การศึกษาภาษาบาลี เริ่มต้นควรศึกษาเกี่ยวกับไวยากรณ์ของภาษาก่อน คัมภีร์ไวยากรณ์ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยระเบียบกฎเกณฑ์ของภาษาบาลีมีอยู่หลายคัมภีร์ มีทั้งคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีที่มีสูตร แสดงกฎเกณฑ์ด้านภาษาไว้โดยละเอียด และคัมภีร์ไวยากรณ์ที่ไม่มีสูตรแสดงกฎเกณฑ์โดยย่อคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีที่มีสูตร ประกอบด้วยเนื้อความ 3 ส่วน คือ (1) สูตร คือ กฎเกณฑ์หรือแม่บท (2) วุตติ คือ คำแปลและอธิบายสูตร (3) อุทาหรณ์ คือ ตัวอย่างที่ยกมาอ้างอิง คัมภีร์ไวยากรณ์แนวนี้ที่สำคัญมีอยู่ 3 สาย คือ (1) คัมภีร์กัจจายนะ รจนาโดยพระกัจจายนเถระ (2) คัมภีร์โมคคัลลานะ รจนาโดยพระโมคคัลลานเถระ (3) คัมภีร์สัททนีติ รจนาโดยพระอัคควังสเถระ ในบรรดาคัมภีร์ด้านไวยากรณ์บาลีทั้งหมด คัมภีร์กัจจายนะเก่าแก่และเป็นที่รู้จักมากที่สุด มีสูตรอยู่จำนวน 673 สูตร เช่น สูตรที่ 1 อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต แปลความว่า เนื้อความเป็นสิ่งที่หมายรู้ได้ด้วยอักษร แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอักษรในการทำความเข้าใจพระพุทธพจน์ หากอักษรวิบัติเสียหายไป การรู้เนื้อความในพระพุทธพจน์ก็เป็นไปได้ยากความเป็นผู้ฉลาดในอักษรจึงมีอุปการมากในพระพุทธพจน์ทั้งหลาย สูตรที่ 2 อกฺขราปาทโย เอกจตฺตาลีสํ แปลความว่า หน่วยเสียงทั้งหลายมือ เป็นต้น จำนวน 41 ตัว มีชื่อว่า อักษระ แสดงให้เห็นถึงในพระบาลีจะมีเพียง 41 หน่วยเสียงเท่านั้น เกินกว่านั้น ไม่ใช่พระพุทธพจน์ ดังนี้เป็นต้นคัมภีร์ที่นำสูตรในกัจจายนไวยากรณ์มาจัดลำดับใหม่ เพื่ออธิบายการทำรูปบทบาลีให้สำเร็จโดยละเอียดและเข้าใจง่าย เหมาะสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษาคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ชั้นสูง ได้แก่ คัมภีร์ปทรูปสิทธิ ส่วนแรกของคัมภีร์คือสนธิกัณฑ์ กล่าวถึงการเรียกชื่ออักษรและการต่อบท โดยยกตัวอย่างบทบาลีจากพระไตรปิฎกมาเป็นตัวอย่าง เหมาะสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษา

ผู้วิจัยต้องการศึกษาเนื้อหาของคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ โดยละเอียด แปลโดยพยัญชนะ วิเคราะห์นำมาจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน จัดทำสื่อการสอน และกระบวนการเรียนรู้ให้ทันสมัย ทำให้ผู้สนใจเข้าถึงได้สะดวก อันเป็นแนวทางในเผยแผ่องค์ความรู้ด้านภาษาบาลีชั้นสูงและคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกให้แผ่ขยายกว้างขวางออกไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทางภาษาศาสตร์เชิงวิเคราะห์

ภาษาศาสตร์เชิงวิเคราะห์ (Analytical Linguistics) คือแนวทางในการศึกษาภาษาโดยเน้นการวิเคราะห์องค์ประกอบภายในของภาษาอย่างเป็นระบบและมีตรรกะ เช่น โครงสร้างทางไวยากรณ์ หน่วยเสียง หน่วยคำ และกฎการเปลี่ยนแปลงทางภาษาต่าง ๆ ซึ่งแนวทางนี้สามารถแยกออกเป็นหลายสาย เช่น ภาษาศาสตร์โครงสร้างนิยม (Structural Linguistics) และภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ (Comparative Linguistics) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายกลไกการทำงานของภาษาในระดับลึกมากกว่าการใช้ภาษาเพียงเพื่อการสื่อสาร การ

ประยุกต์ใช้ในงานวิเคราะห์คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ในงานวิจัยนี้ การนำแนวคิดทางภาษาศาสตร์เชิงวิเคราะห์มาใช้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในหลายมิติ ดังนี้

1. การใช้แนวคิดไวยากรณ์จากคัมภีร์กัจจายนะ (Kaccāyana Vyākaraṇa) ไวยากรณ์บาลีสายกัจจายนะถือเป็นระบบไวยากรณ์ที่มีความเป็นระบบแบบแผน โดยแบ่งหมวดหมู่ตามสูตร (sūtra) และจัดวางตามตรรกะขององค์ประกอบทางไวยากรณ์ เช่น การผันคำ การแปรเสียง และการเชื่อมคำ (สนธิ) การอ้างอิงสูตรต่าง ๆ เช่น สูตรที่ 12–34 จึงสะท้อนการใช้กรอบไวยากรณ์ดั้งเดิมเป็นเครื่องมือวิเคราะห์อย่างชัดเจน

2. การอธิบายผ่านมุมมองโครงสร้างนิยมของ Ferdinand de Saussure ซอสซูร์เน้นว่า “ภาษาเป็นระบบของสัญญะ” ซึ่งหมายถึงการที่หน่วยภาษาทุกระดับสัมพันธ์กันอย่างมีโครงสร้าง ในงานนี้ การวิเคราะห์หน่วยเสียง (Phoneme) การเปลี่ยนแปลงเสียง (Sound Change) และการเกิดสนธิ (Sandhi) ล้วนแสดงให้เห็นถึงการมองภาษาว่าเป็นระบบที่สัมพันธ์กันในทุกระดับ คล้ายกับการวิเคราะห์ตามแนวโครงสร้างนิยม

3. ระบบไวยากรณ์สันสกฤตที่มีโครงสร้างสูงยิ่ง ซึ่งมีลักษณะเชิงคณิตศาสตร์และตรรกะสูง ความเป็น “สูตร” หรือ “ปิฎก” ที่กระชับแต่ครอบคลุมนี้ สอดคล้องกับโครงสร้างของ คัมภีร์ปทรูปสิทธิ ซึ่งแสดงถึงการจัดระบบภาษาด้วยความแม่นยำและมีกฎเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางภาษาต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

แม้จะมีพื้นฐานจากระบบไวยากรณ์โบราณ แต่การนำมาวิเคราะห์ในบริบทปัจจุบัน เช่น การอธิบายกระบวนการ “สนธิ” ด้วยแนวคิดเรื่องหน่วยเสียง การแปรเสียง และกฎเปลี่ยนแปลงเสียงในระดับโครงสร้าง แสดงให้เห็นว่ามีการประสานแนวคิดดั้งเดิมกับภาษาศาสตร์สมัยใหม่อย่างลงตัว โดยรวม แนวคิดทางภาษาศาสตร์เชิงวิเคราะห์ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการอธิบายไวยากรณ์แบบดั้งเดิม แต่ยังแสดงถึงการนำองค์ความรู้จากภาษาศาสตร์ตะวันตกมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์คัมภีร์บาลี ทำให้การศึกษามีความลึกซึ้ง ชัดเจน และสามารถถ่ายทอดความเข้าใจทางภาษาที่ซับซ้อนออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

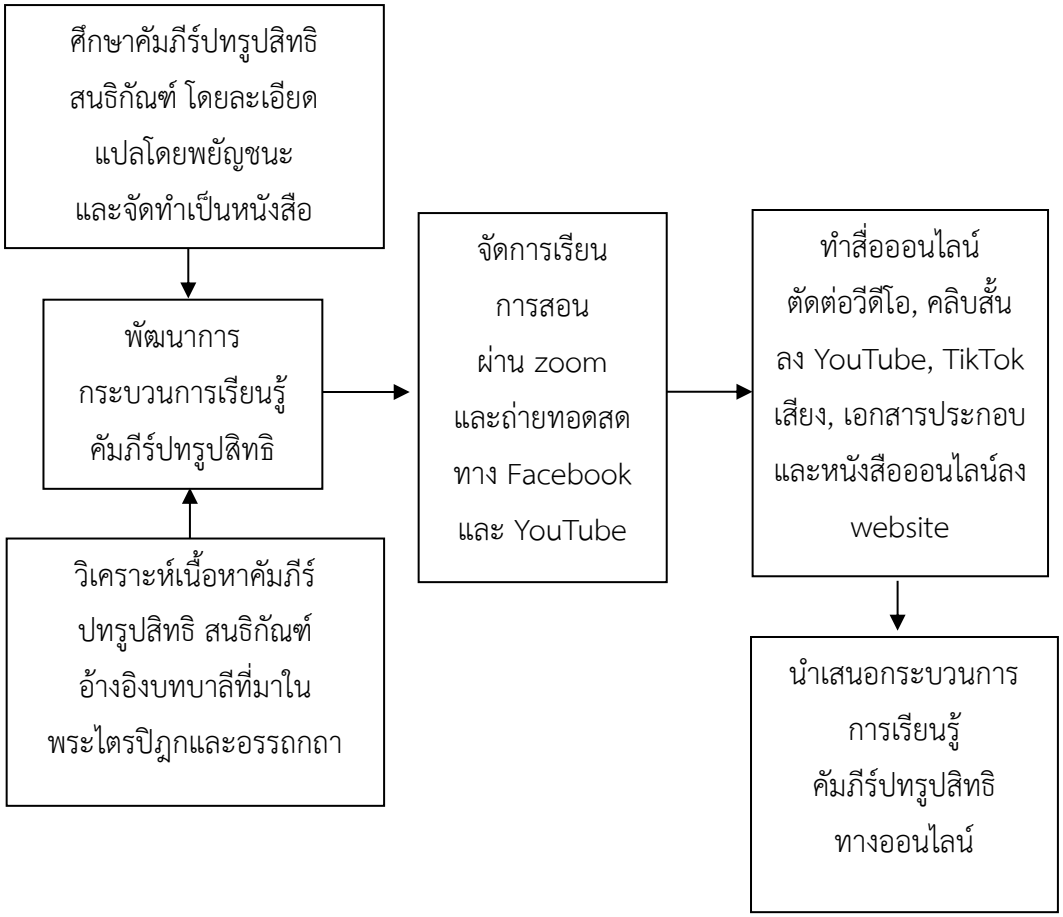
การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบันจำเป็นต้องตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม เทคโนโลยี และพฤติกรรมของผู้เรียนยุคใหม่ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียนแบบดั้งเดิมและการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล มาใช้เป็นกรอบแนวคิดหลักในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรายบุคคล แนวทางดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) ซึ่งเสนอโดย Jean Piaget และต่อยอดโดย Jerome Bruner โดยมีแก่นสำคัญคือ การที่ผู้เรียนมีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เนื้อหา และบริบทของการเรียนรู้ ผู้เรียนไม่ใช่เพียงผู้รับความรู้ แต่เป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการตีความ สังเคราะห์ และสร้างความหมายใหม่จากประสบการณ์ที่ได้รับ ทั้งนี้ Bruner ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของ

“การเรียนรู้ผ่านการค้นพบ” (Discovery Learning) และการใช้ “โครงสร้างความรู้” (Spiral Curriculum) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ลึกซึ้งและเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Zoom, Facebook, YouTube และ TikTok ยังสะท้อนถึงการนำแนวคิด Connectivism มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ แนวคิดนี้เสนอโดย Siemens (2005) อธิบายว่าการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะภายในปัจเจกบุคคล แต่เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงข้อมูล แหล่งความรู้ และเครือข่ายทางสังคม ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องมีทักษะในการเข้าถึง วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณ อีกทั้ง การจัดการเนื้อหาให้อยู่ในรูปแบบตอนสั้น ๆ และนำเสนอผ่านแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย ยังเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิด Microlearning ซึ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ในหน่วยขนาดเล็ก มีความกระชับ เข้าถึงง่าย และเหมาะสมกับวิถีชีวิตของผู้เรียนยุคใหม่ที่มักมีข้อจำกัดด้านเวลาและความสนใจ การเรียนรู้ในลักษณะนี้เอื้อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนในเวลาที่เหมาะสม และทบทวนเนื้อหาได้ตามความต้องการ

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว เป็นการบูรณาการระหว่างหลักการทางทฤษฎีกับนวัตกรรมทางเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น และตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง พัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา มีกรอบแนวคิดในการทำวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์
2. เพื่อแปลและวิเคราะห์คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์
3. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์

สมมติฐานในการวิจัย

1. คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ มีโครงสร้างทางไวยากรณ์และระบบสนธิที่สอดคล้องกับหลักไวยากรณ์บาลีตามคัมภีร์กัจจายนะ และสามารถใช้เป็นต้นแบบในการเรียนการสอนภาษาบาลีในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การแปลและวิเคราะห์เนื้อหาคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ อย่างเป็นระบบ จะช่วยให้สามารถเข้าใจโครงสร้างไวยากรณ์และสูตรบาลีในระดับลึก และสามารถนำไปใช้ในการศึกษาหรือสอนภาษาบาลีได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

3. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ ด้วยรูปแบบออนไลน์และการใช้เทคโนโลยีร่วมกับเนื้อหาดั้งเดิม จะส่งผลให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและทักษะการวิเคราะห์บาลีเพิ่มขึ้น และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ไวยากรณ์บาลี

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์” เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ (2) แปลและวิเคราะห์คัมภีร์ดังกล่าว และ (3) พัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ โดยมีรายละเอียดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเน้นการศึกษาจากเอกสาร ตำราและคัมภีร์ต้นฉบับทางพระพุทธศาสนา ประกอบกับการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงวิเคราะห์อย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบบันทึกข้อมูลจากเอกสารและคัมภีร์ต้นฉบับ
2. แบบแปลและวิเคราะห์เนื้อหาคัมภีร์
3. โครงสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ภาษาบาลีจากคัมภีร์ปทรูปสิทธิ
4. แบบประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
5. เครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ เช่น โปรแกรม Zoom, Facebook Live และ YouTube

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าเอกสาร

1. ศึกษาคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ อย่างเป็นระบบ
2. วิเคราะห์เนื้อหาคัมภีร์โดยอิงจากหลักไวยากรณ์บาลี เช่น สูตรจากคัมภีร์กัจจายนะ
3. แปลเนื้อหาและจัดเรียงข้อมูลอย่างมีลำดับขั้น

การออกแบบกระบวนการเรียนรู้

1. จัดทำโครงสร้างการเรียนรู้แบบออนไลน์ แบ่งเนื้อหาเป็น 10 ครั้ง
2. ประชาสัมพันธ์และเปิดรับสมัครผู้เรียนผ่านช่องทางออนไลน์
3. จัดการเรียนการสอนผ่าน Zoom พร้อมถ่ายทอดสดผ่าน Facebook และ YouTube
4. ตัดต่อวิดีโอคำบรรยายและเผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น YouTube และ TikTok
5. จัดพิมพ์หนังสือเพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทาน

การประเมินผลและสรุปผลการเรียนรู้

1. ดำเนินการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
2. สรุปผลการตอบรับและความพึงพอใจ
3. นำผลการประเมินมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาคัมภีร์และเอกสารต้นฉบับ
2. การเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ ใช้แบบประเมินผลการเรียนรู้จากผู้เข้าร่วมกิจกรรม
3. บันทึกผลการดำเนินการผ่านรายงาน ภาพถ่าย และคลิปวิดีโอประกอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อแปลและตีความเนื้อหาของคัมภีร์อย่างมีระบบ

2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่อสรุปผลการเรียนรู้ ความพึงพอใจ และผลตอบรับจากผู้เรียน

3. นำเสนอข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย (Mean) และร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายแนวโน้มและความคิดเห็นของผู้เรียน

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ มีผลการวิจัยตามลำดับวัตถุประสงค์ 3 ข้อ และประเด็นที่ค้นพบจากการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้ ศึกษาคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ พบว่า คัมภีร์ปทรูปสิทธิ เป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์กลุ่มสัททาวิเสส 4 คัมภีร์ ได้แก่ คัมภีร์ไวยากรณ์ คัมภีร์อภิธาน คัมภีร์ฉันท์ และ คัมภีร์อลังการะ ซึ่งเป็นคัมภีร์พื้นฐานในการศึกษาพระไตรปิฎกคัมภีร์ปทรูปสิทธินี้ เป็นคัมภีร์ในสายกัจจายนไวยากรณ์ โดยนำสูตรของกัจจายนะมาจัดลำดับใหม่เพื่อความสะดวกในการทำความเข้าใจการทำตัวบทบาลีให้สำเร็จ รจนาโดยพระพุทธัปปิยะ ชาวแคว้นโจฬะ แถบอินเดียใต้ จึงปรากฏนามว่า โจลิยพุทธัปปิยะ ท่านเดินทางไปเรียนพระปริยัติธรรม ณ ประเทศลังกา โดยฝากตัวเป็นศิษย์ของพระอานันทเถระ แม้ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าท่านเกิดในสมัยใด แต่มีนักวิชาการได้สันนิษฐานจากที่ท่านกล่าวไว้ในนิคมคาถาว่าท่านเป็นศิษย์ของพระพระอานันทเถระ ผู้มีเกียรติศักดิ์ขจรขจายประดุจธชของลังกา พระอานันทเถระนั้นเป็นผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกา และได้มีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 15 เพราะคำลงท้ายของคัมภีร์มูลฎีกาได้กล่าวถึงผู้อาราธนาให้แต่งคำคัมภีร์ชื่อพระธรรมมิตตะ ซึ่งน่าจะเป็นบุคคลเดียวกันกับที่กล่าวถึงในคัมภีร์มหาวงศ์ (มหาวงศ์ปริเฉทที่ 54 คาถา 35) ว่า “พระธรรมมิตตะพำนักอยู่ ณ วัดสิตถคามในรัชสมัยพระเจ้ามหินทะ ผู้ครององราชย์ระหว่างพุทธศักราช 1499-1519” จึงพอสรุปว่า พระพุทธัปปิยะคงเกิดในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 16 คัมภีร์ปทรูปสิทธิเป็นคัมภีร์ที่นำสูตรจากกัจจายนไวยากรณ์มาจัดเรียงใหม่ ประกอบด้วยสูตร (กฎข้อบังคับ) วุตติ (คำอธิบาย) และอุทาหรณ์ (ตัวอย่าง) มีเนื้อหาแบ่งเป็น 7 กัณฑ์ สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงการแบ่งเนื้อหาคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

ลำดับ	ชื่อกัณฑ์	เนื้อหา
1	สนธิกัณฑ์	การเรียกชื่อการตัดบทและต่อบท
2	นามกัณฑ์	การประกอบวิภัตตินามและแจกปทมาลา
3	การกกัณฑ์	การลงวิภัตติในอรรถต่าง ๆ
4	สมาสกัณฑ์	การย่อบทตั้งแต่ 2 บทขึ้นไปเข้าเป็นบทเดียวกัน
5	ตัทธิตกัณฑ์	การสร้างศัพท์ใหม่โดยมีการย่อศัพท์นามกับปัจจัยเข้าด้วยกัน
6	อาขยาตกัณฑ์	การสร้างคำศัพท์กิริยา
7	กิพพิธานกัณฑ์	การให้คำจำกัดความของคำศัพท์

ในส่วนของคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ มีทั้งหมด 59 สูตร มีสูตร อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต เป็นลำดับแรก นอกนั้นอีก 58 สูตร แบ่งเนื้อหาเป็น 5 ส่วน ได้แก่ (1) สัญญาวิธาน (2) สรสนธิ (3) ปกติสนธิ (4) พยัญชนสนธิ (5) นิคคหีตสนธิ จำแนกสูตรเป็น 4 ประเภท ได้แก่ (1) สัญญาสูตร (2) วิธิสูตร (3) ปริภาสาสูตร และ (4) อธิการสูตร มีแบ่งเนื้อหาและสูตร ดังตาราง

ตารางที่ 2 แสดงการแบ่งเนื้อหาปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์

ลำดับ	ชื่อส่วน	เนื้อหา	สูตร	จำนวน
1	สัญญาวิธาน	วิธีเรียกชื่ออักษร	2 - 11	10
2	สรสนธิ	การต่อสระ	12 - 34	23
3	ปกติสนธิ	การไม่ต่อคงรูปเดิม	35 - 36	2
4	พยัญชนสนธิ	การต่อพยัญชนะ	37 - 48	12
5	นิคคหีตสนธิ	การต่อนิคคหิต	49 - 59	11

แปลและวิเคราะห์คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ พบว่า คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ ส่วนที่นำไปจัดบทเรียนสำหรับสอนออนไลน์ทาง zoom เนื้อหามีเพียง 3 ประเด็น ได้แก่ (1) คำเริ่มคัมภีร์ (2) อักษรในภาษาบาลี (3) การเชื่อมบทบาลี หลักภาษาบาลี เริ่มจากสูตรที่ 1–34 มีคำแปลโดยอรรถ ดังตาราง

ตารางที่ 3 ลำดับสูตรและคำแปล

ลำดับ	สูตร	คำแปล
1	อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต	เนื้อความย่อมหมายรู้ได้ด้วยอักษร
2	อกฺขราปาทโย เอกจตฺตาลีสํ	หน่วยเสียงทั้งหลายมี อ เป็นเบื้องต้น 41 เสียง ชื่อว่า อักษร
3	ตตฺโถทนฺตา สรา อฏฺฐ.	ในบรรดาอักษรเหล่านั้น อักษร 8 เสียง มี โอ เป็นที่สุด ชื่อว่า สระ
4	ลหุมตฺตา ตโย รสฺสา	ในบรรดาสระเหล่านั้น สระ 3 เสียงที่มีระยะสั้น ชื่อว่า รัสสะ
5	อญฺเญ ทีฆา	ในบรรดาสระเหล่านั้น สระอื่นจากรัสสสระ ชื่อว่า ทีฆะ
6	ทุมฺหิ ครุ	เพราะหมู่แห่งอักษร 2 ตัว รัสสะอักษรตัวหน้า ชื่อว่าครุ
7	ทีโฆ จ	สระเสียงยาว ชื่อว่าครุด้วย
8	เสสา พฺยญฺชนา	อักษรที่เหลือ ชื่อว่า พยัญชนะ
9	วคฺคา ปญฺจปญฺจโส มนฺตา	พยัญชนะมี ม อักษรเป็นที่สุด ชื่อว่า วรรค โดยกลุ่มละ 5 ๆ
10	อำอิติ นิคฺคหิตำ	จุดพินทุ คือ อำ ชื่อว่า นิคคหิต

ลำดับ	สูตร	คำแปล
11	ปรสมญฺญา ปโยเค	เมื่อมีการประกอบใช้ ชื่อในคัมภีร์สันสกฤตอื่น ก็พึงประกอบได้
12	ปุพฺพมโธฺยตมสฺสรำ สเรน วิโยชเย	พึงแยกพยัญชนะข้างหน้าออกจากสระ ทำให้ตั้งอยู่ข้างหน้า โดยไม่มีสระ
13	สรา สเร โลปำ	เพราะสระหลัง ลบสระหน้า
14	นเย ปรำ ยุตฺเต	พึงนำพยัญชนะอันปราศจากสระที่ตั้งอยู่ข้างหน้าไปสู่อักษรตัวหลัง ในฐานะอันควร
15	วา ปโร อสรูปา	ลบสระหลังท้ายสระหน้าอันมีเสียงไม่เสมอกัน ตามสมควร
16	กฺวจาสวณฺณำ ลุตฺเต	เมื่อสระหน้าถูกลบแล้ว ให้สระหลังเป็นสระอสวัณณะ ในบางแห่ง
17	ทีฆำ	เมื่อลบสระหน้าแล้ว ให้ทีฆะสระหลังในบางแห่ง
18	ปุพฺโพ จ	เมื่อลบสระหลังแล้ว ให้ทีฆะสระหน้าในบางแห่ง
19	ยเมทนฺตสฺสาเทโส	แปลง เอ ที่อยู่ท้ายบท เป็น ย เพราะสระในบางแห่ง
20	วโมทุทนฺตานำ	แปลง โอ และ อุ ที่อยู่ท้ายบทเป็น ว เพราะสระ ในบางแห่ง
21	อิวณฺโณ ยำ นวา	แปลงสระ อิ วัณณะเป็น ย อักษร เพราะสระที่มีเสียงไม่เสมอกัน ในบางแห่ง
22	สพฺโพ จำ ติ	เพราะสระหลัง ติ ศัพท์ทั้งตัว แปลงเป็น จ ในบางอุทาหรณ์
23	อติสฺส จนฺตสฺส	เพราะอิวัณณะข้างหลัง ห้ามการอาเทสเป็น จ ของ ติ อันเป็นที่สุดของ อติ อุปสัค
24	อพฺโภ อภิ	เพราะสระหลัง อาเทศ อภิ อุปสัค เป็น อพฺภ
25	อชฺโฌ อธิ	เพราะสระหลัง อาเทสอธิ อุปสัค เป็น อชฺฌ
26	เต น วา อิวณฺเณ	เพราะอิวัณณะเบื้องหลัง ไม่มีการอาเทส อภิ เป็น อพฺภ และ อธิ เป็น อชฺฌ บ้าง
27	โท ธสฺส จ	เพราะสระหลัง อาเทส ธ เป็น ท ในบางอุทาหรณ์
28	เอวาทิสฺสริ ปุพฺโพ จ รสฺโส	แปลงอักษรตัวแรกของ เอว ศัพท์ เป็น ริ และกระทำสระหน้าให้เป็นรัสสะในบางแห่ง
29	อิวณฺณุวณฺณา ฌลา	อิวัณณะและอุวัณณะ ชื่อว่า ฌ และ ล
30	ฌลานมิยุวา สเร วา	เพราะสระหลัง มีการอาเทส ฌ และ ล เป็น อิย และ อุว บ้าง
31	โอ สเร จ	เพราะสระหลัง มีการอาเทส โอ ของ โค ศัพท์ ในสมาส เป็น อว ด้วย

ลำดับ	สูตร	คำแปล
32	โค สเร ปฺุถสฺสาคโม กฺวจิ	เพราะสระหลัง ลง คฺ อาคม ในที่สุดแห่ง ปุถ นิบาต บ้าง
33	ปาสฺส จนฺโต รสฺโส	เพราะสระหลัง ลง คฺ อาคม ในที่สุดของ ปา นิบาต บ้าง, และสระที่สุดของ ปา นิบาต เป็นรัสสะ
34	ยวมทนตรลา จาคมา	เพราะสระหลัง ลง ยฺ วฺ มฺ ทฺ นฺ ตฺ รฺ ลฺ อาคมบ้าง

เนื้อหาโดยสรุปของสนธิกัณฑ์นี้ มี 2 ส่วน ได้แก่ (1) แสดงอักษรในภาษาบาลีจำนวน 41 หน่วยเสียง สระ พยัญชนะ รัสสะ ทีฆะ พยัญชนะวรรค พยัญชนะอวรรค มาตรการออกเสียง ที่เกิดของเสียง กรณ์ และปยตนะ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับอักษรในคัมภีร์สันสกฤตที่เข้ากันได้กับพระพุทธพจน์ก็สามารถนำมาประกอบได้ (2) แสดงการเชื่อมบทในพระพุทธพจน์ แยกเป็นสระสนธิ พยัญชนสนธิ ปกติสนธิ และนิคคหิตสนธิ เป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาละเอียด อธิบายการสำเร็จรูปบทบาลีเป็นขั้นตอนชัดเจน ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจได้ง่าย ถึงกระนั้นก็ตาม เนื่องจากเนื้อหาของคัมภีร์นี้มีความกว้างขวางและมีความละเอียดลึกซึ้ง เป็นคัมภีร์ภาษาบาลี แม้แปลเป็นไทยแล้วก็ยังเข้าใจได้ยาก เนื่องจากเป็นศัพท์เฉพาะทางด้านบาลีไวยากรณ์โดยเฉพาะ ผู้ศึกษาจะต้องอาศัยความเพียรในการจดจำสูตรกัจจายนะและต้องมีความเข้าใจในหลักไวยากรณ์ภาษาบาลีมากพอสมควร

พัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ 1) จัดทำโครงสร้างกระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ 2) รับสมัครผู้เรียนออนไลน์ 3) สอนออนไลน์ผ่านระบบ zoom 4) ประเมินผลออนไลน์และมอบเกียรติบัตรทางออนไลน์ 5) ทำสื่อเผยแพร่ออนไลน์ มีรายละเอียดดังนี้ จัดทำโครงสร้างกระบวนการเรียนรู้ ในการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิทางออนไลน์นี้ เน้นให้ผู้เรียนได้รู้จักความหมาย ผู้แต่ง อักษรในภาษาบาลี 41 ตัว สระ 8 ตัว พยัญชนะ 33 ตัว รัสสะ ทีฆะ เป็นต้น และตัวอย่างการต่อบทบาลีโดยใช้สูตรกัจจายนไวยากรณ์ เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้าให้ละเอียดต่อไป มีโครงสร้างการเรียนรู้จัดเป็น 10 ครั้ง ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงเนื้อหาการบรรยาย 10 ครั้ง

ครั้งที่	วันที่บรรยาย	เนื้อหา
1	2 มิถุนายน 2567	แนะนำคัมภีร์และคันถารัมภะ
2	2 มิถุนายน 2567	อักษรในภาษาบาลี 41 ตัว อธิบายสูตร 1. อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต.
3	9 มิถุนาย 2567	อักษร 41 ตัว ฐาน 6 กรณ์ 4 ปยตนะ 4 อธิบายสูตร 2. อกฺขราปาทโย เอกจตฺตาลีสํ

ครั้งที่	วันที่บรรยาย	เนื้อหา
4	9 มิถุนายน 2567	สระ รัสสะ ทีฆะ พยัญชนะ และนิคหิต อธิบายสูตร 3. ตตฺโถทนฺตา สรา อฏฺฐ. 4. ลหุมตฺตา ตโย รสฺสา. 5. อญฺเญ ทีฆา. 6. ทุมฺหิ ครุ. 7. ทีโฆ จ. 8. เสสา พฺยญฺชนา. 9. วคฺคา ปญฺจปญฺจโส มนฺตา. 10. อำ อิติ นิคฺคหีตำ. 11. ปรสมญฺญา ปโยเค.
5	30 มิถุนายน 2567	สรสนธิ ตอนที่ 1 อธิบายสูตร 12. ปุพฺพมโธจิตมสฺสรำ สเรน วิโยชเย. 13. สรา สเร โลปำ.
6	30 มิถุนายน 2567	สรสนธิ ตอนที่ 2 อธิบายสูตร 14. นเย ปรำ ยุตฺเต. 15. วา ปโร อสรูปา.
7	7 กรกฎาคม 2567	สรสนธิ ตอนที่ 3 อธิบายสูตร 16. กฺวจาสวณฺณำ ลุตฺเต. 17. ทีฆำ. 18. ปุพฺโพ จ.
8	8 กรกฎาคม 2567	สรสนธิ ตอนที่ 4 อธิบายสูตร 19. ยเมทนฺตสฺสาเทโส. 20. วโมทุทนฺตานำ. 21. อิวณฺโณ ยำ นวา. 22. สพฺโพ จำ ติ.

ครั้งที่	วันที่บรรยาย	เนื้อหา
9	14 กรกฎาคม 2567	สรสนธิ ตอนที่ 5 อธิบายสูตร 23. อติสฺส จนฺตสฺส. 24. อพฺโภ อภิ. 25. อชฺโฌ อธิ. 26. เต น วา อิวณฺเณ. 27. โท ธสฺส จ. 28. เอวาทิสฺส ริ ปุพฺโพ จ รสฺโส.
10	14 กรกฎาคม 2567	สรสนธิ ตอนที่ 6 อธิบายสูตร 29. อิวณฺณุวณฺณา ฌลา. 30. ฌลานมิยุวา สเร วา. 31. โอ สเร จ. 32. โค สเร ปุถสฺสาคโม กฺวจิ. 33. ปาสฺส จนฺโต รสฺโส. 34. ยวมทนตรลา จาคมา.

รับสมัครผู้เรียนออนไลน์ ได้ดำเนินการจัดทำ google form สำหรับรับสมัครผู้สนใจเรียนออนไลน์ผ่านระบบ zoom รายละเอียดประกอบด้วย 1) ชื่อ-นามสกุล 2) สถานะ เป็นนิสิต บุคลากรในมหาวิทยาลัย หรือบุคคลภายนอก 3) สถานที่ทำงานหรือสถานที่ศึกษา 4) เบอร์โทรศัพท์ 5) E-mail และทำการประกาศรับสมัครผู้สนใจทาง Facebook

สอนออนไลน์ในระบบ zoom ได้กำหนดไว้จำนวน 10 ครั้ง ครั้งละ 1.30 ชั่วโมง ในการบรรยายแต่ละครั้งจะมีลำดับในการดำเนินการ คือ 1) แจ้งเตือนวัน-เวลาบรรยายทาง Facebook 2) การเรียนทาง zoom 3) ถ่ายทอดสดทาง Facebook และ YouTube ทั้ง 2 ช่อง 4) จัดทำเอกสารประกอบการเรียน 5) การถามตอบปัญหาสำหรับผู้สงสัย ประเมินผลออนไลน์และมอบเกียรติบัตร หลังจากจบการบรรยายครั้งสุดท้าย ได้ให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ประเมินผลและดาวน์โหลดเกียรติบัตรทางออนไลน์ การประเมินมีผลตอบรับดีมาก ทำสื่อเผยแพร่ออนไลน์ เมื่อสอนจบในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยจะทำการตัดต่อคลิบคำบรรยาย นำภาพผู้บรรยาย เสียง และเอกสารที่ประกอบในการเรียน มาผสมลงในคลิบเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการทบทวนสำหรับผู้ที่เรียนทาง zoom มาแล้ว หรือ ผู้ที่เข้ามาชมภายหลังก็สามารถจะเรียนด้วยตนเองได้ โดยมีส่วนที่เผยแพร่ไป ดังนี้

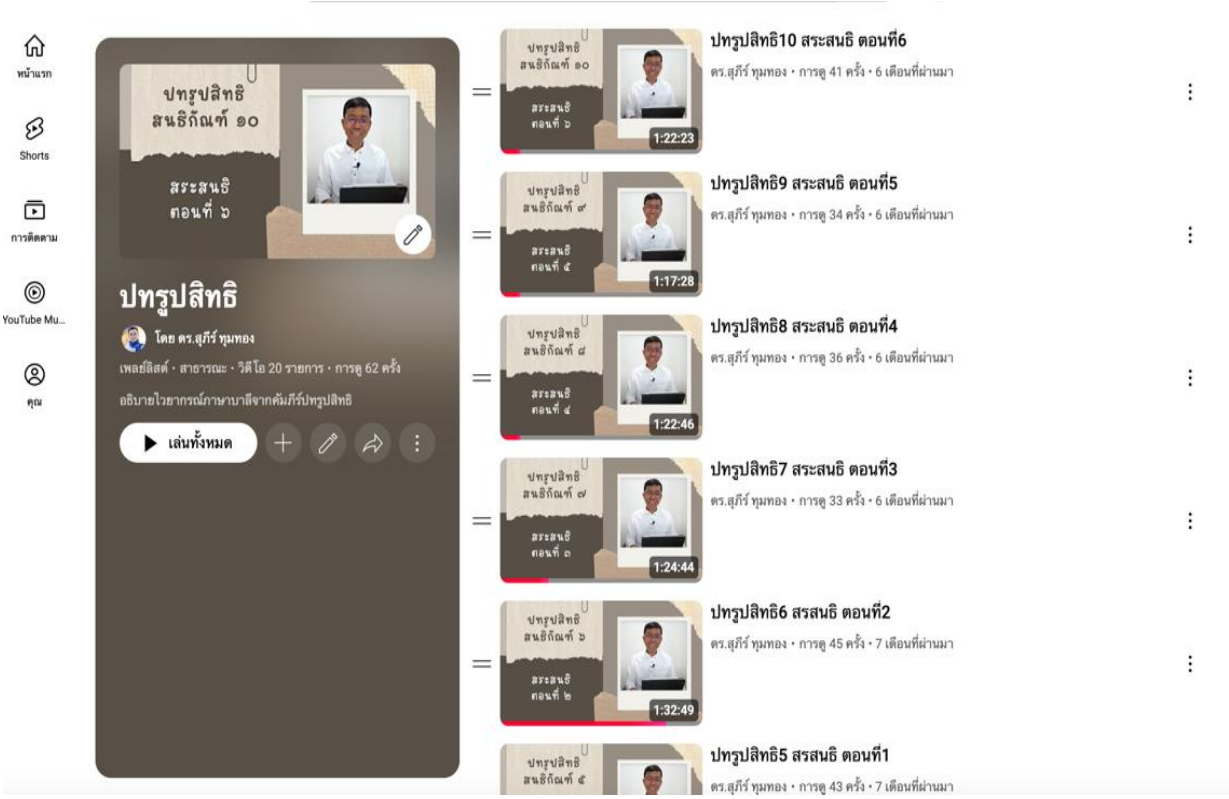
เว็บไซต์ ผู้วิจัยลงไฟล์เสียงและเอกสารไว้เรียงตามวันที่บรรยายใน https://www.ajsupee.com สามารถพิมพ์ค้นหาให้มาแสดงรวมกันในหน้าเดียวกันได้ สามารถดาวน์โหลดไฟล์เสียงและเอกสารได้ โดยพิมพ์ค้นหา

YouTube จัดทำเป็น Playlist รวบรวมคำบรรยายเกี่ยวกับคัมภีร์ปทรูปสิทธิไว้รวมกัน ทั้งส่วนที่

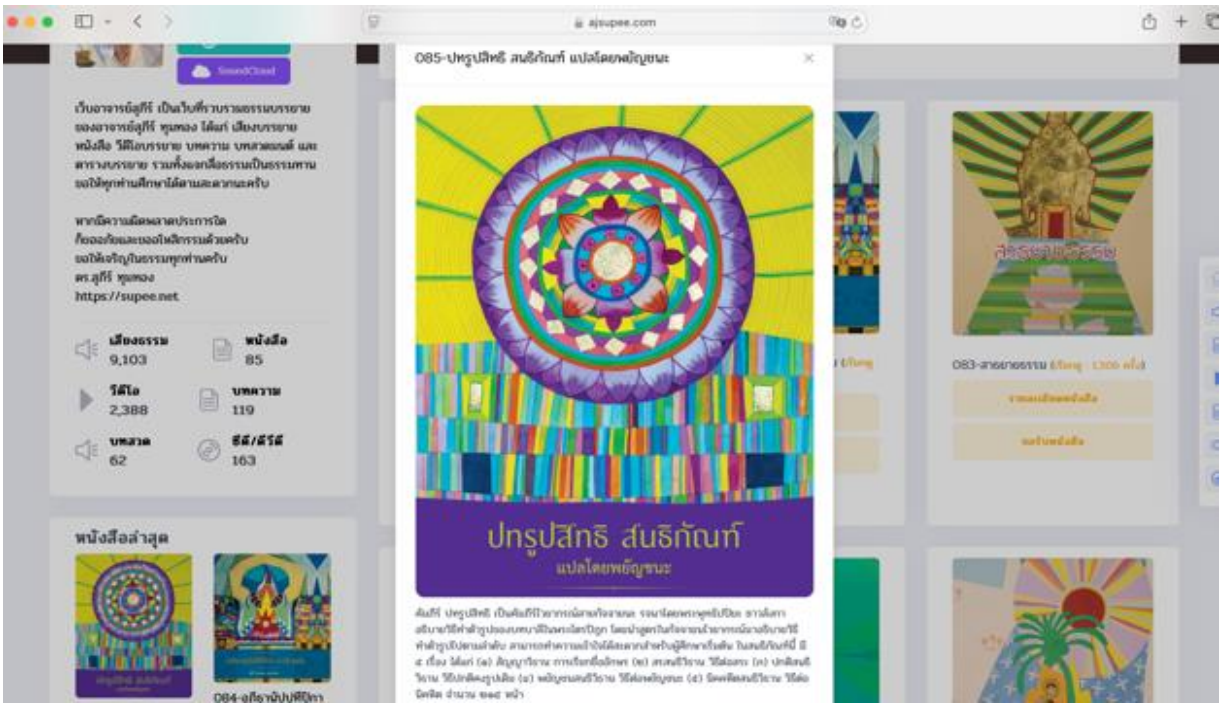
ถ่ายทอดสด 11 ครั้ง และส่วนที่ตัดต่อเรียบร้อยแล้วในช่อง YouTube https://www.youtube.com/channel/UCciWSlPPZNAcArgwZU7LkiQ

TikTok ตัดต่อคลิบตัวอย่างคำบรรยายปทรูปสิทธิที่น่าสนใจเป็นขนาดสั้น เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่ผู้สนใจลงใน TikTok ตามลิ้งก์ https://www.tiktok.com/@supee_thumthong

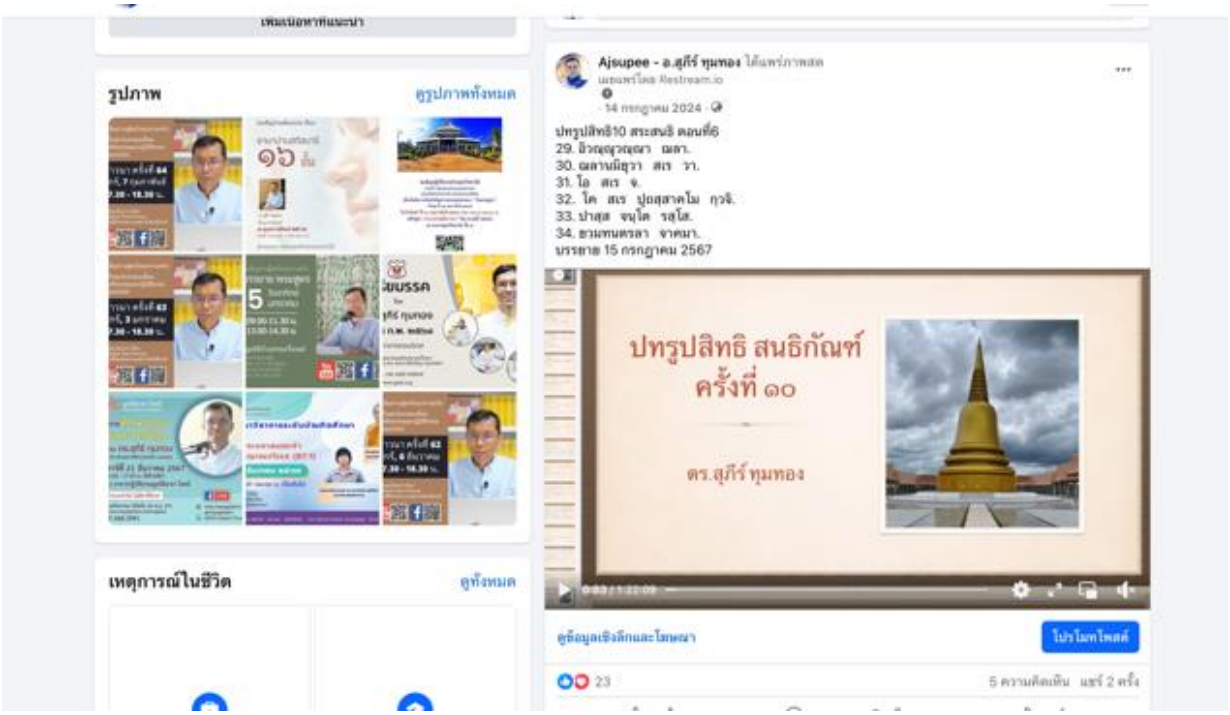
พิมพ์หนังสือแจกจ่ายเป็นธรรมทาน จากต้นฉบับคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ แปลโดยพยัญชนะ เมื่อทำการสอนไปพอสมควร ผู้วิจัยได้ปรับสำนวนการแปลให้อ่านได้สะดวก นำต้นฉบับที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและผ่านการกลั่นกรองจากคณะกรรมการแล้วมาจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม ปกอ่อน ๒๑๕ หน้า จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทานให้กับผู้สนใจ โดยได้จัดทำประกาศ Facebook มีลิ้งก์ให้อ่านออนไลน์และขอรับหนังสือได้ฟรีในช่องทางเว็บไซต์ และลิ้งก์ให้ดูตัวอย่างคลิบคำบรรยายใน YouTube ไว้ให้ด้วย

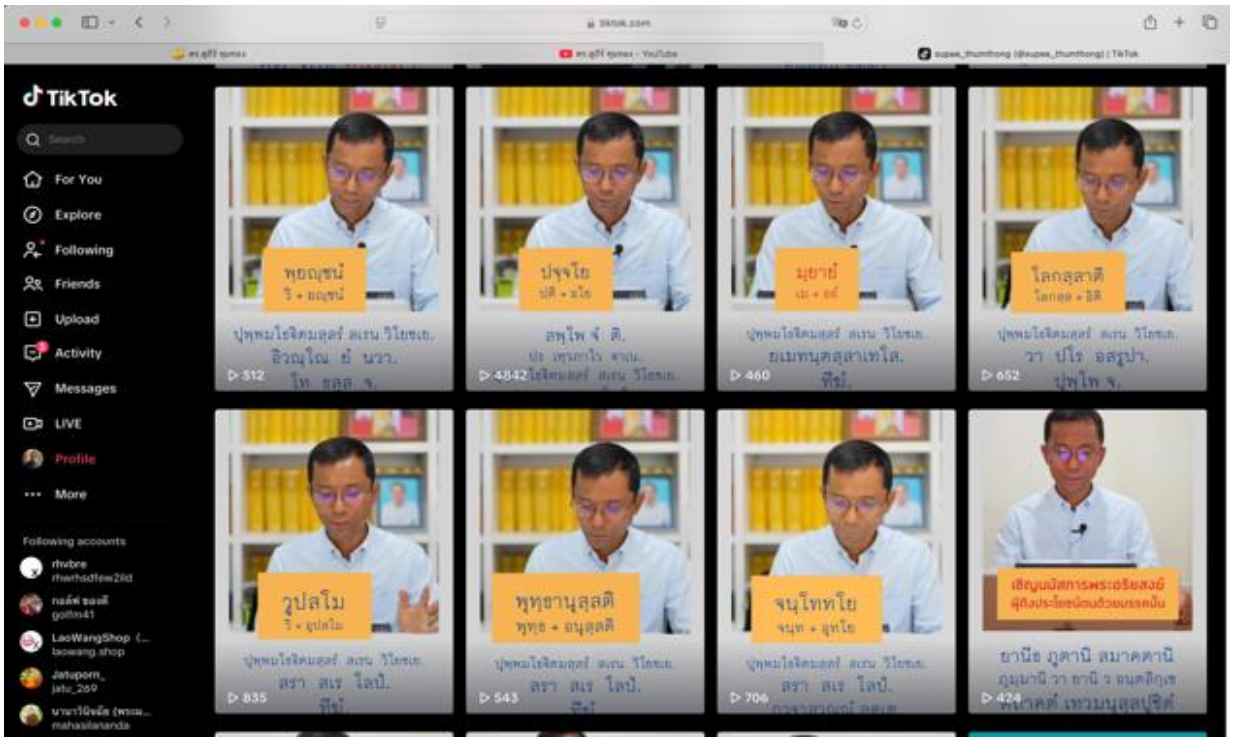
แผนภาพที่ 2 แสดงตัวอย่างการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิทางออนไลน์

แผนภาพที่ 3 แสดงตัวอย่างการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิทางออนไลน์

แผนภาพที่ 4 แสดงตัวอย่างการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิทางออนไลน์

แผนภาพที่ 5 แสดงตัวอย่างการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิทางออนไลน์

แผนภาพที่ 6 แสดงตัวอย่างการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิทางออนไลน์

แผนภาพที่ 7 แสดงตัวอย่างการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิทางออนไลน์

ข้อมูลและสถิติทางออนไลน์ พบว่า ข้อมูลในเว็บไซต์มีผู้สนใจค่อนข้างน้อย คลิบบรรยายเต็มชั่วโมง และคลิบสั้น (Shorts) ที่ตัดเป็นตัวอย่างในช่อง YouTube มีผู้สนใจเข้าชมมากพอสมควร คลิบสั้นที่ตัดเป็นเรื่อง ๆ เช่น การทำตัวรูปของศัพท์ที่น่าสนใจใน TikTok มีผู้เข้าชมจำนวนมาก ส่วนหนังสือที่พิมพ์แจกจ่ายเป็นธรรมทานมีผู้สนใจขอรับเป็นจำนวนมากและรวดเร็ว

อภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ ให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยใช้ เทคโนโลยีดิจิทัล และ สื่อออนไลน์ เป็นเครื่องมือหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการศึกษายุคใหม่ที่เน้นการเรียนรู้แบบ Lifelong Learning และ Flexible Learning (UNESCO, 2020) เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยก่อนหน้า เช่น งานของ พระมหาอำนาจ ปญฺญาวชิโร (2558) ที่เน้นการใช้เอกสารตำราและการบรรยายแบบชั้นเรียนแบบดั้งเดิม หรือ พระมหาสมบัติ อภินนฺโท (2562) ที่ใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือในกลุ่มผู้เรียนภายในวิทยาลัย พบว่างานวิจัยฉบับนี้มีความ แตกต่างและพัฒนาเพิ่มเติม อย่างชัดเจน กล่าวคือ

การจัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ (Zoom) พร้อมระบบประเมินผลและเกียรติบัตร

การจัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ (Zoom) ที่ใช้ในโครงการนี้ เป็นการออกแบบการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างแท้จริง ผ่านการสื่อสารแบบสองทาง ทั้งในรูปแบบการบรรยายสด

การตั้งคำถาม-ตอบ และการอภิปรายในชั้นเรียน ซึ่งล้วนเป็นการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน รวมถึงระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง ในด้านการประเมินผล (Assessment) มีการวางระบบติดตามความก้าวหน้าและความเข้าใจของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เช่น การทดสอบออนไลน์ แบบฝึกหัด การบ้าน หรือการมีส่วนร่วมในการอภิปราย ซึ่งช่วยให้ผู้สอนสามารถประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องและปรับการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ในส่วนของการให้การยอมรับ (Recognition) ผู้เข้าร่วมที่ผ่านเกณฑ์จะได้รับเกียรติบัตรจากมหาวิทยาลัย ซึ่งนอกจากจะเป็นเครื่องยืนยันความรู้และความสามารถของผู้เรียนแล้ว ยังเป็นแรงจูงใจสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และช่วยสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้เรียน ทั้งยังเป็นกลไกหนึ่งที่ส่งเสริมภาพลักษณ์และขยายชื่อเสียงของวิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆสต่อสาธารณชนในวงกว้าง โดยเฉพาะในแวดวงพระพุทธศาสนาและการศึกษาพระปริยัติธรรม รูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้จึงสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ Anderson (2008) อย่างครบถ้วน ทั้งในมิติของการปฏิสัมพันธ์ การประเมินผล และการให้การยอมรับ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนออนไลน์ที่มีคุณภาพและยั่งยืน

การผลิตสื่อการเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา

การผลิตสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบคลิปวิดีโอที่ผ่านการตัดต่ออย่างเป็นระบบ พร้อมแนบเอกสารประกอบการสอน ถือเป็นแนวทางที่ตอบโจทย์การเรียนรู้ในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างอิสระ ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ซึ่งช่วยให้เกิดความยืดหยุ่นในการจัดการเวลาศึกษา อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถย้อนดูเนื้อหาซ้ำได้ตามต้องการ โดยเฉพาะในประเด็นที่ซับซ้อนหรือเข้าใจยาก แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Mayer's Multimedia Learning Theory (2001) ที่ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อมีการนำเสนอข้อมูลผ่านหลายช่องทาง เช่น ภาพ เสียง และข้อความ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสร้างความเข้าใจเชิงลึก (deep learning) ได้ดีกว่าการใช้เพียงสื่อประเภทใดประเภทหนึ่ง นอกจากนี้ การใช้วิดีโอประกอบเอกสารยังช่วยเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม ทำให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมของเนื้อหาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เสริมสร้างทั้งความเข้าใจและการจดจำระยะยาว อีกทั้งยังเหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละคน เช่น ผู้เรียนที่เน้นการฟัง (auditory learners) การดู (visual learners) หรือการอ่านควบคู่กับภาพ (multimodal learners) การจัดเก็บและเผยแพร่วิดีโอการสอนบนแพลตฟอร์มออนไลน์ยังช่วยสร้างคลังความรู้ (knowledge repository) ที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ในอนาคต ทั้งในด้านการทบทวนต่อยอด หรือแม้กระทั่งการวิจัยและพัฒนาแนวทางการเรียนการสอนในลำดับถัดไป

การใช้แพลตฟอร์ม YouTube และ TikTok เพื่อเผยแผ่ไวยากรณ์บาลี

การใช้แพลตฟอร์ม YouTube และ TikTok ในการเผยแผ่ไวยากรณ์บาลี ถือเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและพฤติกรรมการบริโภคสื่อของผู้คนในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการผลิตคลิปวิดีโอสั้นที่มีความกระชับ เข้าใจง่าย และตรงประเด็น เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแนวคิด Microlearning ซึ่ง Hug (2005)

ได้เสนอว่าเป็นการเรียนรู้ที่แบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างรวดเร็วในช่วงเวลาสั้น ๆ เหมาะกับพฤติกรรมการรับรู้แบบทันใจ (instant consumption) ที่แพร่หลายในยุคดิจิทัล ในบริบทของการสอนไวยากรณ์บาลี ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นเนื้อหาที่ยากและเข้าถึงยาก การนำเสนอเนื้อหาผ่านคลิปสั้นบน TikTok หรือ YouTube Shorts จึงสามารถลดความรู้สึก “ห่างเหิน” หรือ “ยากเกินเข้าใจ” ลงได้ ด้วยการยกตัวอย่างแบบง่าย อธิบายเป็นตอน ๆ และใช้ภาพ เสียง หรือกราฟิกเสริมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจรูปคำ การเปลี่ยนคำ และการสนธิได้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะคัมภีร์ปทรูปสิทธิ และสนธิกัณฑ์ที่มีโครงสร้างซับซ้อน นอกจากนี้ การใช้ช่องทางเหล่านี้ยังเปิดโอกาสให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายใหม่ ๆ เช่นวัยรุ่น นักเรียน หรือประชาชนทั่วไปที่อาจไม่เคยมีโอกาสเรียนบาลีอย่างเป็นระบบมาก่อน แต่สนใจในภาษาบาลี ศาสนาพุทธ หรือภาษาศาสตร์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์จึงไม่เพียงเป็นช่องทางในการถ่ายทอดความรู้ แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วม กระตุ้นความสนใจ และฟื้นฟูการเรียนบาลีให้กลับมาเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่ได้อีกครั้งเมื่อเนื้อหาได้รับการเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ยังสามารถสร้างฐานผู้ติดตาม (subscriber/follower base) ที่มีความสนใจเฉพาะกลุ่ม ทำให้เกิด “ชุมชนการเรียนรู้” บนโลกออนไลน์ ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (collaborative learning) ในอนาคตได้อีกด้วย

การจัดพิมพ์และแจกจ่ายหนังสือแปลเป็นธรรมทาน พร้อมระบบขอรับออนไลน์

การจัดพิมพ์และแจกจ่ายหนังสือแปลเป็นธรรมทาน พร้อมระบบการขอรับออนไลน์ ถือเป็นการบูรณาการพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาเชิงพุทธศาสนาอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการบริการวิชาการแก่สังคม โดยไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มผู้เรียนในระบบการศึกษาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจในหลักธรรม คัมภีร์บาลี หรือภาษาพระไตรปิฎก การแปลคัมภีร์บาลีที่มีเนื้อหาสูง เช่น ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ หรือคัมภีร์ไวยากรณ์อื่น ๆ ให้มีความเข้าใจง่ายขึ้น และจัดพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน นับเป็นการแปรเปลี่ยนองค์ความรู้เชิงลึกให้กลายเป็นมรดกทางปัญญาที่เข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง สะท้อนถึงบทบาทของสถาบันในฐานะแหล่งผลิตและเผยแพร่ความรู้ที่เชื่อมโยงวิชาการกับธรรมะอย่างลงตัว นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ผ่านระบบการขอรับหนังสือออนไลน์ ยังช่วยให้ผู้สนใจจากทั่วประเทศสามารถเข้าถึงหนังสือได้อย่างสะดวก ไม่ต้องเดินทางไปยังสถาบันหรือรอการจัดงานเผยแผ่โดยตรงเพียงอย่างเดียว ระบบดังกล่าวมีการจัดเก็บข้อมูลสถิติผู้ขอรับ ทั้งในด้านจำนวน พื้นที่ และประเภทหนังสือที่ได้รับความนิยม ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลเพื่อประเมินผลลัพธ์ของกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ต่อยอดในการวางแผนการผลิตและเผยแพร่ในอนาคตให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมมากยิ่งขึ้น การดำเนินงานในลักษณะนี้จึงไม่เพียงส่งเสริมพันธกิจของมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการใช้กลไกทางวิชาการร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อการเข้าถึงอย่างเป็นธรรม (equity in access to knowledge) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาในศตวรรษที่ 21

งานวิจัยฉบับนี้นับเป็น นวัตกรรมทางการเรียนรู้ไวยากรณ์บาลี โดยเฉพาะในบริบทของคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางวิชาการสูง และเคยถูกจำกัดอยู่ในวงวิชาการภายในเท่านั้น การนำนวัตกรรม

ดิจิทัลมาใช้ไม่เพียงแต่ทำให้เข้าถึงผู้เรียนได้มากขึ้น แต่ยังสร้างแรงจูงใจในการศึกษาไวยากรณ์บาลี ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์บาลีโดยรวมอีกด้วยการพัฒนาในครั้งนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่า เป็นการต่อยอดองค์ความรู้เดิม และขยายขอบเขต การเผยแผ่พระพุทธธรรม ให้ครอบคลุมประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่หลายด้านที่สำคัญต่อการพัฒนาแนวทางการเรียนการสอนคัมภีร์บาลี โดยเฉพาะ คัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ ซึ่งมีเนื้อหาลึกซึ้งและซับซ้อน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ การนำเสนอคัมภีร์ปทรูปสิทธิ สนธิกัณฑ์ ในรูปแบบการเรียนออนไลน์ ถือเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาเชิงพุทธ ที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างสะดวก ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาและสถานที่ อีกทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ในจังหวะของตนเอง ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดจากการเรียนเนื้อหาที่ยาก และเปิดโอกาสให้ทบทวนซ้ำได้ตามต้องการ จึงเอื้อต่อการเข้าใจเนื้อหาเชิงลึกของคัมภีร์มากขึ้น

การเข้าถึงองค์ความรู้บาลีอย่างเสรีและเป็นระบบ การเรียนแบบออนไลน์ยังช่วยให้การเข้าถึงองค์ความรู้ด้านภาษาบาลี ซึ่งเคยจำกัดเฉพาะในกลุ่มนักวิชาการหรือนักเรียนบาลีในวัดหรือสถาบันเฉพาะทาง กลายเป็นเรื่องที่เป็นไปได้สำหรับประชาชนทั่วไป ด้วยต้นทุนต่ำ ผู้เรียนสามารถศึกษาควบคู่กับงานประจำ หรือใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาความเข้าใจภาษาบาลีที่เป็นรากฐานของพระพุทธศาสนา

การส่งเสริมความรู้บาลีในระดับพื้นฐานและระดับสูง จากการเรียนการสอนพบว่า ผู้เรียนที่มีพื้นฐานภาษาบาลีอยู่แล้วสามารถต่อยอดความรู้ โดยเข้าใจระบบไวยากรณ์อย่างเป็นโครงสร้าง และสามารถประยุกต์สูตรกัจจายนะไวยากรณ์ในการแยกศัพท์และสร้างคำบาลีได้ดียิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน ผู้ไม่มีพื้นฐานก็สามารถเริ่มต้นจากความเข้าใจในระดับอักษร สระ พยัญชนะ ไปสู่การรู้จักโครงสร้างการสร้างประโยค และการเชื่อมโยงกับพระไตรปิฎกได้อย่างมีขั้นตอน

ความสนใจต่อบาลีไวยากรณ์ในกลุ่มประชาชนทั่วไป งานวิจัยยังพบว่ามีประชาชนทั่วไปจำนวนไม่น้อยที่มีความสนใจศึกษาภาษาบาลี โดยเฉพาะในส่วนของไวยากรณ์ที่มีระบบและสูตรที่ชัดเจน ผู้เรียนมีแรงจูงใจจากความต้องการเข้าใจพระธรรมคำสอนจากพระไตรปิฎกในเชิงลึก ไม่ใช่เพียงแค่การแปลความ แต่เป็นการเข้าถึงเนื้อหาดั้งเดิมโดยตรง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีแนวโน้มการฟื้นฟูการศึกษาพระไตรปิฎกจากฐานรากภาษาบาลีอย่างเป็นระบบในหมู่ประชาชนทั่วไป

สรุป

คัมภีร์ปทรูปสิทธิ (ปทรูปสิทธิกถา) เป็นคัมภีร์ที่จัดอยู่ในกลุ่มตำราไวยากรณ์บาลี ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในวงการศึกษาภาษาบาลี โดยเฉพาะในแง่ของการสร้างคำและวิเคราะห์ตัวบทในพระไตรปิฎก คัมภีร์นี้เป็นผลงานการเรียบเรียงของพระพุทธัปปิยะ (Buddhappiya) นักปราชญ์ชาวแคว้นโจฬะ ทางตอนใต้ของอินเดีย โดยได้อาศัยสูตรจาก คัมภีร์กัจจายนไวยากรณ์ (Kaccāyana Vyākaraṇa) ซึ่งเป็นไวยากรณ์บาลีที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในหมู่พระสงฆ์ มาเรียบเรียงและจัดระบบใหม่ให้เป็นหมวดหมู่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื้อหาในคัมภีร์ปทรูปสิทธิแบ่งออกเป็น 7 กัณฑ์ เริ่มต้นด้วย สนธิกัณฑ์ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นพื้นฐานในการเข้าใจโครงสร้างของภาษาบาลี โดยเฉพาะในด้านของการสนธิ คำว่า "สนธิ" ในที่นี้หมายถึงการเชื่อมคำหรือพยางค์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกันตามหลักเสียง สนธิกัณฑ์แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 หมวด โดยมี สัญญาวิธาน เป็นต้น ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาทางไวยากรณ์บาลีในสองประเด็นสำคัญ ได้แก่ อักษรในภาษาบาลี กล่าวถึงระบบเสียงของภาษาบาลี ประกอบด้วยสระและพยัญชนะทั้งหมด 41 หน่วยเสียง ทั้งรัสสะ (เสียงสั้น) ทีฆะ (เสียงยาว) พยัญชนะวรรค พยัญชนะอวรรค ตลอดจนมาตรการออกเสียง ตำแหน่งการเกิดของเสียง (กรณ์และปยตนะ) อีกทั้งยังกล่าวถึงความรู้เกี่ยวกับอักษรในภาษาสันสกฤต ซึ่งสามารถนำมาเทียบเคียงเพื่อเสริมความเข้าใจในการวิเคราะห์พระพุทธพจน์ได้อีกด้วย และ การต่อบทบาลี (สนธิ) กล่าวถึงวิธีการเชื่อมคำหรือบทในภาษาบาลี โดยเฉพาะ สระสนธิ เป็นหลัก ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำ สูตรจากคัมภีร์กัจจายนไวยากรณ์ ตั้งแต่สูตรที่ 12 “ปุพฺพมโธจิตมสฺสรํ สเรน วิโยชเย” จนถึงสูตรที่ 34 “ยวมทนตรลา จาคมา” มาใช้ในการอธิบายอย่างเป็นระบบ

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิ กระบวนการจัดการเรียนการสอนคัมภีร์ปทรูปสิทธิในครั้งนี้ ได้ถูกออกแบบให้เหมาะสมกับบริบทการเรียนการสอนยุคใหม่ โดยเน้นการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ซึ่งดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ การออกแบบโครงสร้างหลักสูตรออนไลน์ แบ่งเนื้อหาทั้งหมดออกเป็น 10 ครั้ง เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้และการจัดสรรเวลา การประกาศรับสมัครและประชาสัมพันธ์ ดำเนินการผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจจากหลากหลายพื้นที่เข้าร่วม การจัดการเรียนการสอนผ่าน Zoom พร้อมทั้งถ่ายทอดสดผ่าน Facebook และ YouTube เพื่อให้เข้าถึงผู้เรียนได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น การประเมินผลออนไลน์ จัดให้มีการประเมินผลหลังการเรียนแต่ละตอน พร้อมมอบเกียรติบัตรให้แก่ผู้เรียนที่ผ่านเกณฑ์ การเผยแพร่เนื้อหาในรูปแบบวิดีโอ หลังจากการสอนแต่ละครั้ง ได้มีการตัดต่อคลิปคำบรรยายเพื่อเผยแพร่ต่อในสื่อออนไลน์ต่าง ๆ อันเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ทั้งผู้ที่เข้าเรียนแล้วและผู้ที่ต้องการเข้ามาเรียนรู้ภายหลัง

ผลจากการดำเนินงานพบว่า ผู้เรียนมีความสนใจและตอบรับในทางที่ดีมาก รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นความสะดวก เข้าถึงง่าย และมีระบบสนับสนุนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ได้ช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้คัมภีร์ปทรูปสิทธิสามารถแผ่ขยายออกไปยังกลุ่มผู้สนใจได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น การศึกษาและเผยแพร่คัมภีร์ปทรูปสิทธิผ่านระบบการเรียนการสอนออนไลน์ ไม่เพียงแต่เป็นการรักษามรดกทางปัญญาทางพระพุทธศาสนาไว้เท่านั้น แต่ยังเป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ ที่การเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียน การประยุกต์ใช้

เทคโนโลยีในการสอนคัมภีร์บาลีแบบมีระบบและเป็นขั้นตอน จึงนับเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ด้านไวยากรณ์บาลีให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ และสามารถรักษาองค์ความรู้สำคัญทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่และเติบโตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การรวบรวมและจัดระบบสูตรไวยากรณ์จากกัจจายนไวยากรณ์ในคัมภีร์ปทรูปสิทธิเป็นการต่อยอดองค์ความรู้เดิมอย่างมีประสิทธิภาพ ควรเผยแพร่องค์ความรู้นี้อย่างกว้างขวางในวงการศึกษาพระพุทธศาสนาและภาษาบาลี

2. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการเรียนรู้ออนไลน์เป็นแนวทางใหม่ที่ช่วยให้ความรู้ด้านไวยากรณ์บาลีสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายได้มากขึ้น ทั้งในและต่างประเทศ

3. การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ ช่วยเพิ่มโอกาสและความยืดหยุ่นในการศึกษาภาษาบาลีและสูตรไวยากรณ์อย่างลึกซึ้ง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการพัฒนาและจัดการเรียนการสอนคัมภีร์ปทรูปสิทธิในรูปแบบออนไลน์อย่างต่อเนื่องและมีระบบ

2. ควรจัดทำสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิดีโอ คลิปเสียง และเอกสารประกอบ เพื่อรองรับความหลากหลายของผู้เรียน

3. ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทรัพยากรด้านการเรียนการสอนไวยากรณ์บาลี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยควรขยายขอบเขตไปยังคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบ วิเคราะห์ และสังเคราะห์สูตรไวยากรณ์ในบริบทที่หลากหลาย

2. ควรศึกษาผลกระทบของการเรียนการสอนออนไลน์ในระยะยาว ทั้งด้านความเข้าใจและการนำความรู้ไปใช้จริง

3. ควรพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการและความหลากหลายของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเรียนการสอน

เอกสารอ้างอิง

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *กรุงเทพมหานคร:* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระคันธสาราภิวงศ์. (2547*). ปทรูปสิทธิมัญชลี เล่ม 1.* กรุงเทพมหานคร: หจก.ไทยรายวันการพิมพ์.

พระมหาสมปอง มุทิโต. (2547). *คัมภีร์อภิธานวรรณนา.* กรุงเทพมหานคร: บ.ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จก.

พระมหาสมบัติ อภินนฺโท. (2562). การเรียนรู้แบบร่วมมือในกลุ่มผู้เรียนภายในวิทยาลัยพุทธศาสนา [Collaborative learning in Buddhist college students]. *วารสารการศึกษาและพัฒนาชุมชน,* 12(1), 45-60.

พระมหาอำนาจ ปญฺญาวชิโร. (2558). *การศึกษาการเรียนการสอนด้วยเอกสารตำราและการบรรยายแบบดั้งเดิมในพระพุทธศาสนา (Traditional classroom learning in Buddhist education).* วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทธัปปิยเถระ. (2543). *ปทรูปสิทธิ. ชมรมนิรุตติศึกษาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์คณะ๒๕แปลและอธิบาย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอฏฺฐกถา. (2539). *กรุงเทพมหานคร* : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญาณ.

Anderson, T. (2008). *The theory and practice of online learning (2nd ed.).* Athabasca University Press.

Bruner, J. (1961). *The process of education.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Hug, T. (2005). *Microlearning: A strategy for ongoing professional development. In e-learning – The challenge and innovation (pp. 224-230).* Proceedings of the 20th World Conference on Open Learning and Distance Education.

Mayer, R. E. (2001). *Multimedia learning.* Cambridge University Press.

Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children.* New York: International Universities Press.

Saussure, F. de. (1916). *Course in general linguistics (W. Baskin, Trans.).* New York: McGraw-Hill.

Siemens, G. (2005). *Connectivism: A learning theory for the digital age.* International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 2(1).

UNESCO. (2020). *Education for sustainable development: A roadmap.* United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Prince-Patriarch Vajirañāṇavarorasa: The Dynamics of Adapting the Format of Techniques for Presenting the Buddhadhamma to the General Populace

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส: พลวัตการปรับเปลี่ยนรูปแบบกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมสู่สาธารณชน

Phramahasarawut Phosrikham[1]*
พระมหาสราวุธ โพธิ์ศรีขาม[1]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1.Phramahasarawut Phosrikham
พระมหาสราวุธ โพธิ์ศรีขาม
Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: srawuthbodh2020@gmail.com

คำสำคัญ:
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, กลวิธีการนำเสนอ, พุทธธรรม
Keywords:
Prince-Patriarch Vajirañāṇavarorasa, Techniques to Presenting, Buddhadhamma

Article history:
Received: 19/06/2024
Revised: 21/07/2025
Accepted: 21/08/2025
Available online: 28/08/2025

ABSTRACT

This study aims to investigate the dynamic strategies employed by Prince-Patriarch Vajirañāṇavarorasa in the dissemination of Buddhist teachings and to develop a framework for adapting these methods to the digital age context. The research adopts a qualitative methodology, integrating textual analysis of primary source materials authored by Prince-Patriarch Vajirañāṇavarorasa with in-depth interviews conducted with subject matter experts in Buddhism, communication, and contemporary religious studies. This dual approach facilitates a comprehensive understanding of both the original doctrinal intent and its applicability in modern contexts.

Findings indicate that Prince-Patriarch Vajirañāṇavarorasa a played a pivotal role in reforming and systematizing the propagation of Dhamma through five core dynamic strategies: (1) the articulation of Buddhist teachings in simplified, accessible language; (2) the institutionalization of structured religious education; (3) the strategic utilization of print media to broaden public engagement; (4) the reorganization of monastic governance through legal and administrative reforms; and (5) the integration of Buddhist principles with contemporary academic disciplines. In terms of contemporary relevance, the research reveals that these traditional methods have been meaningfully extended into digital platforms, including the website mahasamana.org, the Facebook page “Vajirananavarorasa Vidyā,” and the Instagram

How to Cite:
Phramahasarawut Phosrikham. (2025). Prince-Patriarch Vajirañāṇavarorasa: The Dynamics of Adapting the Format of Techniques for Presenting the Buddhadhamma to the General Populace. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 522-533.

account "Vajirananavarorasa_vidaya." These adaptations demonstrate a capacity for temporal responsiveness without compromising the doctrinal essence, offering a viable model for the sustainable communication of Buddhist teachings in the digital era.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตของรูปแบบกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และเพื่อพัฒนาต่อยอดแนวทางดังกล่าวให้สอดรับกับบริบทยุคดิจิทัล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสารต้นฉบับของพระองค์ ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา การสื่อสาร และการศึกษาศาสนาในบริบทร่วมสมัย เพื่อให้เข้าใจทั้งแนวคิดดั้งเดิมและการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า พระองค์ทรงเป็นผู้นำด้านการปรับเปลี่ยนการเผยแผ่ธรรมะอย่างเป็นระบบ ด้วยกลวิธีที่มีพลวัต 5 ด้าน ได้แก่ การใช้ภาษาธรรมะที่เรียบง่าย การจัดระบบการศึกษาธรรมะ การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ การวางโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ และการเชื่อมโยงธรรมะกับวิชาการสมัยใหม่ ด้านการประยุกต์ใช้พบว่า กลวิธีเดิมของพระองค์ได้รับการต่อยอดผ่านสื่อดิจิทัล เช่น เว็บไซต์ mahasamana.org เฟซบุ๊กเพจ "วชิรญาณวโรรสวิทยา" และอินสตาแกรม "Vajirananavarorasa_vidaya" สะท้อนถึงการปรับตัวตามกาลสมัยโดยไม่สูญเสียสาระสำคัญทางธรรม อันเป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาไปสู่การสื่อสารธรรมะอย่างยั่งยืนในยุคปัจจุบัน

บทนำ

การเผยแผ่พุทธธรรมในประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน โดยมีพัฒนาการตามบริบทของสังคม วัฒนธรรม และการเมืองในแต่ละยุคสมัย ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของพระพุทธศาสนาในการปรับตัวเพื่อธำรงไว้ซึ่งคุณค่าและสาระสำคัญของหลักธรรมทางศาสนา (Wyatt, 2003; Swearer, 2010) ในสมัยโบราณการเผยแผ่ธรรมะดำเนินไปภายใต้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงดำรงสถานะ "ธรรมราชา" เช่น ในสมัยสุโขทัย การเผยแผ่คำสอนผ่านวัด ระบบสำนักสงฆ์ และจารึกแสดงถึงบทบาทของสถาบันศาสนาและสถาบันการปกครองที่เกื้อหนุนกัน (Wyatt, 2003)

อย่างไรก็ตาม เมื่อก้าวเข้าสู่ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยเริ่มเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงจากโลกตะวันตกทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อความคิดและวิถีชีวิตของผู้คน การปรับปรุงกระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมให้เหมาะสมกับสภาพสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็น (Ishii, 1986) ในช่วงเวลาดังกล่าว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนากลวิธีการนำเสนอพุทธธรรม เพื่อให้สามารถเข้าถึงประชาชนหลากหลายกลุ่ม และสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคม กล่าวได้ว่า พระองค์ทรงริเริ่มการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ ตำราธรรมะ และบทความในวารสารต่าง ๆ เป็นเครื่องมือหลักในการเผยแผ่คำสอน ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมสำคัญในยุคนั้น (Peleggi, 2007; พระมหาสราวุธ โพธิ์ศรีขาม, 2566) นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงเน้นการตีความพุทธธรรมด้วยภาษาสมัยใหม่ ใช้เหตุผล อาทิ เหตุผลนิยมและมนุษยนิยม (สยาม ราชวัตร, 2555) และแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ในการอธิบายหลักธรรม เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้คนรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากการศึกษาแบบตะวันตก (สุภาพรรณ ณ บาง

ช้าง, 2536) กลวิธีดังกล่าวสะท้อนถึงแนวโน้มการประยุกต์หลักธรรมเข้าสู่สังคมสมัยใหม่อย่างมีพลวัต และมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างจริยธรรม สัมมาจารี และความเข้าใจในพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง

นักวิชาการ เช่น ภัทรพร สิริกาญจน หรือ Sirikanchana (1985) ได้เสนอว่าพระองค์ทรงนิยามพุทธธรรมใน 5 ลักษณะ ได้แก่ (1) คำสอนของพระพุทธเจ้า (2) คุณธรรมและจริยธรรม (3) กฎธรรมชาติ (4) สัจจธรรม และ (5) หน้าที่ทั่วไป โดยทรงนำการตีความดังกล่าวกลับสู่พระพุทธศาสนาดั้งเดิมในพระไตรปิฎก เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นเหตุเป็นผล และความเป็นสากลของหลักธรรม นอกจากนี้ ยังมีการวิพากษ์ว่า พระองค์ทรงเสนอพุทธธรรมในลักษณะที่เน้นโลกียธรรม ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อบริบทของสังคมในขณะนั้นมากกว่าแนวคิดเรื่องโลกุตตรธรรม หรือนิพพานธรรม (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557) ด้าน พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร (2548) ชี้ให้เห็นว่ากลวิธีการเสนอพุทธธรรมของพระองค์นั้นมีลักษณะเป็นเหตุผลนิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดโลกตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดวางคำถามและคำอธิบายเชิงตรรกะในงานพระนิพนธ์อย่าง พุทธประวัติ ซึ่งลดการพึ่งพาปาฏิหาริย์ และเน้นความจริงตามเหตุผล

ผู้วิจัยได้สำรวจงานนิพนธ์สำคัญของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เช่น นวโกวาท พุทธประวัติ และ เบญจศีลและเบญจธรรม พบว่าพระองค์ทรงใช้กลวิธีทางภาษา การแปลความ การอุปมา และการตีความตามสถานการณ์ เพื่อทำให้พุทธธรรมสามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะสำหรับประชาชนทั่วไปและผู้ที่มิใช่นักบวช ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการขยายขอบเขตการสื่อสารธรรมะให้ทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

จากเหตุผลข้างต้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์ รูปแบบกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรม ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยอิงจากงานพระนิพนธ์สำคัญ และเชื่อมโยงกับบริบทสังคมในยุคสมัยที่พระองค์ดำรงพระชนม์ชีพ เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของการปรับกลวิธีการเผยแผ่ธรรมะ และนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตการปรับเปลี่ยนรูปแบบกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมสู่สาธารณชนของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
2. เพื่อพัฒนาต่อยอดรูปแบบกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมสู่สาธารณชนของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประยุกต์ใช้ในยุคสมัยปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส นี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส: พลวัตการปรับเปลี่ยนรูปแบบกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมสู่สาธารณชน” ได้รับการอุปถัมภ์ทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ผ่านสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2568 ซึ่งได้รับหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ จว. 0002/2568 วันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2568 มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รูปแบบงานวิจัยประกอบด้วย 4 แนวทางหลัก ได้แก่ (1) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจแบบองค์รวมเกี่ยวกับบทบาท วิธีการ และเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการปรับเปลี่ยนกลวิธีการเผยแผ่ธรรมะในแต่ละช่วงเวลา (2) การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) ซึ่ง

วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต้นฉบับ เช่น พระนิพนธ์ จดหมายเหตุ และบันทึกทางศาสนา เพื่อสืบค้นแนวโน้มและพัฒนาการของกลวิธีการเผยแผ่ธรรมะอย่างมีบริบท (3) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ที่ใช้ตรวจสอบสาระสำคัญจากงานเขียนจำนวนห้าชิ้น ได้แก่ นวโกวาท พุทธประวัติ พระมงคลวิเสสกถา เบญจศีลและเบญจธรรม และ นิตยสารธรรมจักษุ เพื่อระบุโครงสร้าง วิธีการสื่อสาร และพลวัตของการนำเสนอ (4) การศึกษาแบบกรณีศึกษา (Case Study) ซึ่งช่วยให้สามารถเจาะลึกลักษณะเฉพาะของการเปลี่ยนแปลงและการปรับใช้กลวิธีในบริบทต่าง ๆ อย่างเฉพาะเจาะจงและเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) ในงานวิจัยนี้ดำเนินการผ่านการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) โดยการวิเคราะห์เอกสารมุ่งศึกษาพระราชนิพนธ์และงานเขียนสำคัญของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ รวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้าใจแนวคิดและกลวิธีในการเผยแผ่พุทธธรรมในแต่ละยุคสมัย ในขณะเดียวกัน การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์จำนวน 6 ท่าน ซึ่งได้รับการรับรองจากสถาบันวิชาการ มีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มข้อมูลจากเอกสาร และให้ข้อวิเคราะห์ในเชิงลึกเกี่ยวกับการปรับกลยุทธ์การสื่อธรรมในบริบทสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ข้อมูลทั้งสองส่วนถูกนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบอย่างเป็นระบบเพื่อให้ผลวิจัยมีความครบถ้วนและน่าเชื่อถือ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ในงานวิจัยเรื่องรูปแบบกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลถูกจัดกลุ่มตามประเด็นสำคัญ เช่น วิธีการเผยแผ่ธรรมะ การใช้ภาษา และบริบททางสังคม จากนั้นจึงเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดทางพุทธศาสนาและทฤษฎีการสื่อสารทางศาสนา การสังเคราะห์ข้อมูลจากหลายแหล่งช่วยให้เข้าใจพลวัตของการเปลี่ยนแปลงกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมได้อย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือในการวิจัย (Research Instruments) ที่ใช้ประกอบด้วยแบบวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งช่วยจัดระบบและประเมินคุณภาพของแหล่งข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ อาทิ พระราชนิพนธ์ บทความ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ รวมถึงแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ออกแบบเป็นกึ่งโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับบทบาทและการปรับเปลี่ยนกลวิธีการเผยแผ่ธรรม นอกจากนี้ยังใช้เครื่องบันทึกเสียง พร้อมการถอดเสียงอย่างละเอียดเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา เครื่องมือเหล่านี้ช่วยให้การเก็บข้อมูลมีความแม่นยำ ครบถ้วน และน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการ

ขั้นตอนที่ 5 ในการวิจัยเรื่องรูปแบบกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือและคุณภาพของข้อมูล (Reliability and Validity) โดยตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากเอกสารหลายแหล่งและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อลดความคลาดเคลื่อนและยืนยันความแม่นยำของเนื้อหา นอกจากนี้ยังพิจารณาความเกี่ยวข้องของข้อมูลกับประเด็นวิจัยและตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมทั้งเลือกใช้แหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและบุคคลที่มีความรู้เฉพาะทาง เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปสู่ข้อสรุปที่มีคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 6 ผู้วิจัยตระหนักถึงข้อจำกัด (Limitations) ที่อาจส่งผลต่อกระบวนการและผลการศึกษา ทั้งในด้านการเข้าถึงเอกสารต้นฉบับที่มีไม่ครบถ้วน ความไม่สอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ รวมถึงข้อจำกัดของช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่มีความซับซ้อน และมุมมองเฉพาะของผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งอาจนำไปสู่อคติในการตีความ ข้อจำกัดเหล่านี้ได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบและระบุไว้เพื่อความโปร่งใสในการวิเคราะห์ ช่วยให้ผู้อ่านสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 7 การวิจัยเรื่องรูปแบบกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่เน้นการเปลี่ยนแปลงของกลวิธีเผยแผ่

ธรรมะ จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารประวัติศาสตร์ บทความธรรมะ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับทฤษฎี พร้อมทั้งตรวจสอบความน่าเชื่อถือและคุณภาพของข้อมูล การนำเสนอผลการวิจัยจัดเรียงอย่างมีโครงสร้าง โดยแยกประเด็นสำคัญตามรูปแบบกลวิธีในแต่ละช่วงเวลา และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแบบอย่างที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ในบริบทร่วมสมัย ทั้งนี้ผลการวิจัยมุ่งสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่สู่เวทีวิชาการระดับชาติและนานาชาติ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและวางรากฐานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคใหม่ของไทย โดยทรงบูรณาการองค์ความรู้ด้านพระธรรมวินัยกับวิถีคิดและเครื่องมือของโลกสมัยใหม่ ส่งผลให้รูปแบบและกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของพระองค์มีลักษณะพลวัต คือสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมในช่วงเวลานั้นอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้สามารถแจกแจงลักษณะของพลวัตในกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของพระองค์ได้เป็น 5 ประการสำคัญ ดังนี้

1) การใช้ภาษาที่เรียบง่ายและชัดเจน พระองค์ทรงปรับเปลี่ยนการใช้ภาษาทางธรรมให้เข้าถึงประชาชนทั่วไป โดยลดทอนภาษาทางวิชาการหรือศัพท์แสงที่ซับซ้อน และเลือกใช้ถ้อยคำที่เรียบง่ายแต่ตรงประเด็น อาทิ การประยุกต์หลักพุทธธรรมโดยใช้การสื่อสารถึงการปกครองบ้านเมือง ผ่านการถวายพระธรรมเทศนาเพื่ออนุศาสน์แด่พระมหากษัตริย์ ผ่านพระนิพนธ์ พระมงคลวิเสสกถา (**วชิรญาณวโรรส,** 2498ก) สร้างความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นธัมมิกราชา ทั้งในด้านธรรมะส่วนพระองค์และด้านการพัฒนาประเทศชาติอย่างรอบด้าน หรือในพระนิพนธ์เรื่อง เบญจศีลและเบญจธรรม (**วชิรญาณวโรรส,** 2498ข.) พระองค์ทรงเริ่มจากบริบทชีวิตประจำวัน ก่อนค่อย ๆ นำหลักธรรมเข้ามาอธิบายอย่างมีเหตุผลและสัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้ฟัง ซึ่งเป็นแนวทางที่ทำให้ธรรมะเข้าถึงคนทุกระดับชั้น โดยไม่จำกัดอยู่แค่ในแวดวงนักบวชหรือผู้มีความรู้ทางศาสนา ซึ่งนักวิชาการทางพุทธศาสนา เช่น ศรัณย์ มะกรูดอินทร์ (2568) ชี้ว่า พระองค์ทรงมีแนวคิดที่จะ “ทำความรู้หรือย่อยให้ง่าย (simplify)” คือประยุกต์หลักธรรมที่ซับซ้อนให้มีความเข้าใจง่าย โดยทำให้ธรรมะ “สะดวกซื้อ สะดวกใช้ เข้าใจง่าย” หรือ “สะดวกในการเข้าถึง” สำหรับผู้เรียนและประชาชนทั่วไป (ศรัณย์ มะกรูดอินทร์, 2568)

2) การนำเสนอธรรมะในรูปแบบของการศึกษาอย่างเป็นระบบ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ธรรมะจากลักษณะที่กระจัดกระจาย มาเป็นระบบระเบียบเชิงโครงสร้าง (ศานติ ภักดีคำ, 2568) โดยทรงริเริ่มหลักสูตรนักธรรมและบาลีสนามหลวง ซึ่งมีการแบ่งชั้นเรียน การสอบ และการประเมินผลอย่างเป็นขั้นตอน ทำให้การเรียนธรรมะในหมู่คณะสงฆ์มีมาตรฐานและสามารถถ่ายทอดต่อได้อย่างถูกต้อง (สุเชาวน์ พลอยชุม, 2568) นับเป็นพลวัตที่เปลี่ยนจาก “การถ่ายทอดตามอัธยาศัย” ไปสู่ “ระบบการศึกษาทางศาสนา” อย่างจริงจัง กล่าวได้ว่า การศึกษาซึ่งเคยจำกัดอยู่ในวัดเริ่มแพร่หลายมากขึ้น รัชกาลที่ 5 ทรงตั้งโรงเรียนตามวัดต่าง ๆ โดยใช้พระเป็นครู ส่งผลให้การศึกษาในสังคมไทยขยายตัว และสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ก็มีบทบาทสำคัญในการจัดระบบการศึกษาคณะสงฆ์และโรงเรียนในหัวเมือง (สิทธิ์ บุตรอินทร์ และคณะ, 2546)

3) การใช้สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแผ่ธรรมะอย่างกว้างขวาง พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ในงานเผยแผ่ธรรมะ เช่น นิตยสารธรรมจักษุ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2437) ซึ่งเป็นนิตยสารพระพุทธศาสนาฉบับแรกของไทย กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายแนวคิดทางพุทธธรรมไปยังประชาชนทั่วไป ผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์ เช่น ปฐม ตาคะนานันท์ (2568) อัสนี พูลรักษ์ (2568) ต่างมองว่า โดยเฉพาะการจัดตั้งโรงพิมพ์ของมหามกุฏราชวิทยาลัยถือเป็น “จุดหลัก” หรือ “การแก้ปัญหาสำคัญ” ของการสื่อสารในยุคนั้น เพราะก่อนหน้าที่จะมีการพิมพ์

พระธรรมคำสอนต่าง ๆ ต้องคัดลอกด้วยมือ ซึ่งทำให้กระบวนการถ่ายทอดธรรมะมีข้อจำกัดด้านจำนวนและคุณภาพของเนื้อหา ความหลากหลายทางความคิดและการตีความก็ถูกจำกัดอยู่ในหมู่พระภิกษุผู้มีความรู้เฉพาะกลุ่ม การจัดตั้งโรงพิมพ์จึงเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ในการสื่อสารธรรมะไปสู่สาธารณชนในวงกว้าง (ปฐม ตาคะนานันท์, 2568; อัสนี พูลรักษ์, 2568) พลวัตในที่นี้คือการเคลื่อนย้ายธรรมะจากพื้นที่จำกัดในวัดออกสู่สังคมวงกว้าง โดยผ่านสื่อที่จับต้องได้และสอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคต้นของสื่อมวลชนไทย

4) การวางรากฐานการปกครองคณะสงฆ์และการศึกษาแบบเป็นระบบ พลวัตในมิติของ “โครงสร้างทางสถาบัน” ปรากฏชัดจากการที่พระองค์ทรงออกแบบระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 (ศานติ ภักดีคำ, 2568) ซึ่งนำไปสู่การแบ่งโครงสร้างสงฆ์เป็นระบบศูนย์กลางและภูมิภาค มีคณะกรรมการ (มหาเถรสมาคม) ทำหน้าที่กำกับและประเมินผล นับเป็นพลวัตสำคัญที่ทำให้ศาสนจักรสามารถบริหารจัดการตนเองอย่างมีระเบียบ และตอบสนองต่อบทบาททางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5) การเชื่อมโยงธรรมะกับวิชาการและโลกสมัยใหม่ พระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์ในการผนวกองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ (ดนัย พลอยพลาย, 2568) โดยเฉพาะในการจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งสอนทั้งธรรมะและวิชาสามัญ ตลอดจนการเขียนหนังสือ เช่น พุทธประวัติ (**วชิรญาณวโรรส,** 2455) ที่ใช้วิธีการเรียบเรียงเนื้อหาจากหลักฐานชั้นต้นคือ พระไตรปิฎก เช่น ตอนประสูติ จากมหาปทานสูตร แห่งทีฆนิกาย มหาวรรค (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง: ที.มหา.10/1-56/1-59) หรือ เรื่องตั้งแต่ตรัสรู้แล้วจนถึงอัครสาวกบรรพชา จากมหาวรรค แห่งพระวินัยปิฎก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง: วินย.มหา. 4/1-72) แล้วทรงอธิบายเชิงวิพากษ์อย่างมีเหตุผล ผสมผสานความรู้สมัยใหม่กับหลักธรรมได้อย่างลงตัว ถือเป็นพลวัตด้าน “ความคิด” ที่เน้นเหตุผลและเปิดกว้างต่อศาสตร์ร่วมสมัย เพื่อให้ธรรมะมีความร่วมสมัยและยังความน่าเชื่อถือในหมู่ชนชั้นการศึกษาของยุคนั้น

จากการศึกษาพบว่า กลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มีลักษณะเป็น “พลวัต” ที่เกิดจากการตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความจำเป็นในการสื่อสารธรรมะแบบใหม่ อันรวมถึงการปรับเปลี่ยนภาษา สื่อ การจัดการศึกษา การบริหารคณะสงฆ์ และแนวคิดทางวิชาการ ทั้งหมดนี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็นพลังที่มีชีวิต ตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในยุคใหม่ได้อย่างแท้จริง และวางรากฐานที่มั่นคงให้กับการเผยแผ่ธรรมะในประเทศไทยสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเฉพาะจากบทสัมภาษณ์ของศานติ ภักดีคำ (2568) พบว่า การพัฒนาต่อยอดรูปแบบกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ สามารถสังเคราะห์ออกมาเป็นกระบวนการ 3 ขั้นตอนที่มีลำดับอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การอนุรักษ์ (Conservation) การรักษา (Preservation/Maintenance) และ การทำให้ไม่เป็นของตาย (Making them not dead/Inactive) ซึ่งแต่ละขั้นมีเป้าหมายและลักษณะเฉพาะดังนี้

1) การอนุรักษ์ (Conservation) เป็นกระบวนการพื้นฐานที่มุ่งรักษาสภาพดั้งเดิมของคัมภีร์และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพุทธธรรม โดยใช้วิธีการจัดหมวดหมู่ บันทึกรายชื่อคัมภีร์ และฟื้นฟูสภาพวัตถุเบื้องต้น เพื่อป้องกันการสูญหายของแหล่งข้อมูลทางศาสนาและวัฒนธรรม

2) การรักษา (Preservation/Maintenance) เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากการอนุรักษ์ โดยเน้นการจัดเก็บและดูแลคัมภีร์อย่างเป็นระบบ พร้อมจัดทำสำเนา เช่น การถ่ายภาพหรือจัดเก็บแบบดิจิทัล เพื่อให้เข้าถึงได้ในระยะยาว แม้ต้นฉบับจะเสื่อมสภาพหรือสูญหาย

3) การทำให้ไม่เป็นของตาย (Making them not dead/Inactive) เป็นขั้นตอนที่มีนัยสำคัญต่อการต่อยอดองค์ความรู้ โดยเน้นการนำเนื้อหาคัมภีร์และงานเขียนของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มาปรับใช้ในบริบท

ปัจจุบัน ไม่ให้เป็นเพียงมรดกที่สงบนิ่งอยู่ในพิพิธภัณฑ์ แต่กลายเป็นองค์ความรู้ที่ “มีชีวิต” โดยใช้กลวิธีต่าง ๆ เช่น การปริวรรต การแปล การสื่อสารผ่านภาษาร่วมสมัย รวมถึงการผลิตเนื้อหาสำหรับสื่อใหม่ อาทิ โพสต์ใน Facebook วิดีโอใน TikTok พอดแคสต์ หรือกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เข้าถึงกลุ่มเยาวชนและสาธารณชนได้โดยตรง

เพื่อให้กระบวนการ “การทำให้ไม่เป็นของตาย” ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยเสนอให้จัดทำแพลตฟอร์มดิจิทัล สำหรับรวบรวมเนื้อหาที่ปริวรรตแล้ว จัดระบบการเข้าถึงให้สอดคล้องกับลักษณะผู้รับสารในยุคดิจิทัล พร้อมสร้างเครือข่ายผู้ผลิตสื่อทางธรรมะที่ยึดหลักกลวิธีเชิงวาทกรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เป็นแกนกลาง โดยเน้นการใช้สื่อออนไลน์ทั้ง Facebook Instagram YouTube และ Podcast เป็นช่องทางการเผยแพร่หลัก ซึ่งจะช่วยให้พุทธธรรมที่ถ่ายทอดโดยพระมหาสมณเจ้าฯ กลับมาเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับสังคมร่วมสมัยอย่างแท้จริง

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้รับการพัฒนาต่อยอดอย่างมีนัยสำคัญ โดยคงไว้ซึ่งหลักการเดิมของพระองค์ที่เน้นความเรียบง่าย ชัดเจน มีเหตุผล และเข้าถึงได้สำหรับประชาชนทุกระดับ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ผ่านสื่อดิจิทัลที่สอดรับกับบริบทของยุคปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึง “พลวัตทางการสื่อสารธรรมะ” ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามกาลสมัย โดยไม่สูญเสียแก่นสารทางธรรมดั้งเดิม

การศึกษาพบตัวอย่างการพัฒนาและการนำเสนอรูปแบบกลวิธีในยุคปัจจุบัน ได้แก่

1) เว็บไซต์ “พระมหาสมณานุสรณ์ 100 ปี” (mahasamana.org, 2564) ซึ่งจัดทำเนื้อหาพระนิพนธ์ หลักธรรม และบทความที่เกี่ยวข้องกับพระกรณียกิจของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ในรูปแบบ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) บทความ และคลิปวิดีโอ ที่รองรับทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ช่วยให้สามารถเข้าถึงผู้รับสารทั้งในและต่างประเทศ

2) เฟซบุ๊กเพจ “วชิรญาณวโรรสวิทยา” (2568) เป็นแพลตฟอร์มที่นำเสนอ โปสเตอร์ธรรมะ งานพระนิพนธ์ และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการใช้ภาษาไทยร่วมสมัย เข้าใจง่าย และสื่อสารแบบกระชับ เพื่อตอบสนองต่อกลุ่มผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ภายในประเทศ

3) อินสตาแกรม “Vajirananavarorasa_vidaya” (2025) เป็นช่องทางการเผยแผ่ ธรรมะผ่านโปสเตอร์ภาษาอังกฤษ ซึ่งช่วยขยายกลุ่มเป้าหมายไปยังเยาวชนหรือชาวต่างชาติผู้สนใจพุทธศาสนา พร้อมทั้งเน้นการออกแบบสื่อให้สอดรับกับวัฒนธรรมภาพของแพลตฟอร์ม Instagram

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาต่อยอดกลวิธีของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มิใช่เพียงการรักษาคำสอน แต่เป็นการ “ทำให้มีชีวิต” ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารร่วมสมัยอย่างมีจริยธรรม สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้รับสารยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้ธรรมะเข้าถึงคนรุ่นใหม่ในลักษณะที่ยืดหยุ่นและยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป แนวทางการเผยแผ่ธรรมะตามรูปแบบกลวิธีของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้รับการพัฒนาอย่างสอดคล้องกับเจตนารมณ์ดั้งเดิมและสภาพสังคมร่วมสมัย ทั้งในแง่เนื้อหาและช่องทางการนำเสนอ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสื่อสารพุทธธรรมอย่างมีพลังและยั่งยืนในโลกยุคดิจิทัล

อภิปรายผลการวิจัย

1) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มีลักษณะ “พลวัต” ทั้งในด้านเนื้อหา วิธีการสื่อสาร และการตีความพระธรรมคำสอน โดยพระองค์ทรงปรับเปลี่ยนแนวทางการเผยแผ่ธรรมะให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในยุคสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถเข้าถึงประชาชนทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ

การวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดของ ทฤษฎีการเผยแผ่ศาสนา (Propagation of Religion) ชี้ให้เห็นว่า พระองค์ทรงใช้วิธีการสื่อสารที่วางแผนมาอย่างรอบคอบ มีเป้าหมายชัดเจนในการ ลดความซับซ้อนของเนื้อหาทางศาสนา ด้วยการเลือกใช้ภาษาเรียบง่าย ตรงไปตรงมา และอธิบายอย่างมีเหตุมีผล ซึ่งถือเป็นการขยายฐานการรับรู้ไปยังประชาชนทุกระดับ โดยเฉพาะชนชั้นกลางและกลุ่มผู้มีการศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงความเข้าใจลึกซึ้งในด้านกลยุทธ์การสื่อสารทางศาสนา

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ยังพบว่า กลวิธีของพระองค์สอดคล้องกับแนวคิดจากทฤษฎีการศึกษาศาสนา (Religious Education Theory) ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาทางศาสนากับประสบการณ์ชีวิตจริงได้ โดยการจัดวางโครงสร้างความรู้ทางธรรมะในลักษณะที่เป็นระบบ เช่น การจัดตั้งหลักสูตรนักธรรม บาลีสนามหลวง และการจัดตั้งสถาบันการศึกษาทางศาสนาอย่าง มหามกุฏราชวิทยาลัย ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์ที่ “เรียนรู้ได้” ไม่ใช่เพียง “ศรัทธาอย่างลอย ๆ”

ข้อค้นพบสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงนำแนวคิดจากทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change Theory) มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกลวิธีการเผยแผ่ธรรมะ กล่าวคือ พระองค์มิได้จำกัดบทบาทของศาสนาไว้เฉพาะในเชิงพิธีกรรมหรือการสอนศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังวางบทบาทของพระพุทธศาสนาให้เป็น กลไกเชิงโครงสร้างในการพัฒนาสังคม ผ่านการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ การสร้างระบบการศึกษา และการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในฐานะ “ผู้นำทางปัญญา” (moral and intellectual leadership) ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสมัยใหม่

ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองของนักวิชาการทั้งไทยและตะวันตก เช่น Peter Berger (1967) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างความหมาย ความมั่นคง และโครงสร้างให้กับสังคมในภาวะที่กำลังเผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ จึงมิใช่เพียงการปรับวิธีการสื่อสารธรรมะเท่านั้น หากแต่เป็นการใช้พุทธธรรมเป็นเครื่องมือในการ “ออกแบบสังคมใหม่” ที่มั่นคงทั้งในมิติของปัญญา คุณธรรม และการบริหารจัดการ

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์ในงานวิจัย อาทิ สุเชาวน์ พลอยชุม (2568) ศานติ ภักดีคำ (2568) ดนัย พลอยพลาย (2568) และอัสนี พูลรักษ์ (2568) ต่างมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า กลวิธีของพระองค์มีลักษณะลุ่มลึก ยืดหยุ่น และมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนในการทำให้พุทธธรรม “มีชีวิต” สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ทั้งยังตอบโจทย์ผู้รับสารในหลากหลายบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

สรุปโดยสังเขป การอภิปรายผลชี้ให้เห็นว่า กลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มีลักษณะเป็นพลวัตที่ผสานแนวคิดดั้งเดิมกับองค์ความรู้สมัยใหม่ โดยมีจุดร่วมสำคัญคือ ความมุ่งหมายในการทำให้ศาสนาเข้าใจง่าย เข้าถึงได้ และใช้ประโยชน์ได้จริง ในชีวิตของผู้คน การปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบเช่นนี้ ทำให้กลวิธีของพระองค์ยังคงมีคุณูปการอย่างยิ่งต่อแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน และสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบการสื่อสารทางศาสนาให้มีความร่วมสมัยต่อไปได้อย่างยั่งยืน

2) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ชี้ให้เห็นว่า กลวิธีการเผยแผ่ธรรมะของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มิใช่เพียงการตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมเท่านั้น หากแต่ทรงมีบทบาทในการ “ชี้นำ” สังคมให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วยปัญญาและศีลธรรม ซึ่งนับเป็นหัวใจสำคัญของการประยุกต์ใช้กลวิธีดังกล่าวในบริบทปัจจุบัน

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Charles Taylor (2007) นักปรัชญาชาวแคนาดา ที่เสนอว่า ศาสนาในโลกสมัยใหม่จะยังคงมีความหมายและพลังได้ ก็ต่อเมื่อสามารถสื่อสารผ่าน “ภาษาทางศีลธรรมร่วมสมัย” กล่าวคือ การใช้ถ้อยคำ แนวคิด และโครงสร้างความคิดที่เชื่อมโยงกับโลกทัศน์และคุณค่าของผู้คนในยุคปัจจุบัน

ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงริเริ่มแนวทางเช่นนี้ตั้งแต่ในสมัยของพระองค์ โดย การใช้ภาษาและกลวิธีที่เข้าใจง่าย เหมาะกับผู้ฟังหลากหลายกลุ่ม ทั้งสามัญชนและปัญญาชน

เมื่อนำผลการวิเคราะห์มาพิจารณาภายใต้กรอบ ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory) จะเห็นได้ว่า พระองค์ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายในระดับคณะสงฆ์ผ่านการจัดระบบการศึกษาสงฆ์แบบสมัยใหม่ หรือการใช้สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนในวงกว้าง การสร้าง “โครงสร้างทางเครือข่าย” นี้เป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาต่อยอดสู่ แพลตฟอร์มดิจิทัลในปัจจุบัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งตัวอย่างที่สะท้อนการต่อยอดนี้ ได้แก่ เว็บไซต์ “พระมหาสมณานุสรณ์ 100 ปี” เฟซบุ๊กเพจ “วชิรญาณวโรรสวิทยา” อินสตาแกรม “Vajirananavarorasa_vidaya” ช่องทางเหล่านี้มีลักษณะของการสร้าง “เครือข่ายผู้เรียนรู้ทางธรรม” ที่เน้นการมีส่วนร่วม (participatory knowledge sharing) ของประชาชนทั่วไป สอดคล้องกับวิถีการเรียนรู้ในโลกยุคดิจิทัลที่เน้นการแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้สารและผู้รับสารอย่างเท่าเทียม

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษานี้ คือ การเข้าใจว่า กลวิธีการเสนอพุทธธรรม ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มิใช่เพียงการอธิบายธรรมะตามคัมภีร์ แต่เป็นการ สร้าง “พื้นที่ใหม่” แห่งการตีความธรรมะในโลกสมัยใหม่ โดยใช้เหตุผล ภาษา สื่อ และบริบททางสังคมเป็นเครื่องมือในการปรับธรรมะให้สามารถดำรงอยู่และมีพลังในบริบทสมัยใหม่ได้อย่างมีพลวัต ทั้งยังวางรากฐานของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแนวปฏิรูปที่ส่งผลต่อแนวทางการสื่อสารธรรมะของคณะสงฆ์ไทยในยุคถัดมา

กลวิธี	องค์ความรู้ใหม่	ผลกระทบเชิงสังคม / การนำไปใช้
1. ภาษาที่เรียบง่าย	ธรรมะเข้าใจง่าย ใกล้ชิดชีวิต	ธรรมะเผยแผ่สู่คนทั่วไปผ่านสื่อสมัยใหม่
2. การศึกษาระบบ	ธรรมะมีหมวดหมู่ ชัดเจน ลำดับขั้น	เกิดหลักสูตรพุทธศาสนาในสถานศึกษา
3. สื่อสิ่งพิมพ์	ใช้หนังสือเผยแผ่ธรรมะกว้างขวาง	สื่อธรรมะเข้าถึงง่าย เช่น หนังสือ-ออนไลน์
4. ปกครองสงฆ์เป็นระบบ	สงฆ์มีระเบียบและหลักสูตรศึกษา	วางระบบสอบนักธรรมบาลี-พัฒนาผู้นำสงฆ์
5. เชื่อมโยงโลกสมัยใหม่	ธรรมะสอดคล้องวิทยาศาสตร์-เหตุผล	เกิดพุทธศาสตร์ร่วมสมัย เช่น พุทธกับจิตวิทยา

ตารางที่ 1: ตารางสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่มีผลกระทบต่อสังคม

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส: พลวัตการปรับเปลี่ยนรูปแบบกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมสู่สาธารณชน” พบว่า พระองค์ทรงเป็นผู้นำการปฏิรูปการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบใหม่ โดยเน้นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เข้ากับบริบทสังคม และสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวาง กลวิธีที่ทรงใช้มีความหลากหลาย และสะท้อนถึงวิสัยทัศน์กว้างไกลในการเชื่อมโยงธรรมะเข้ากับสังคมยุคใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5–6

หนึ่งในกลวิธีหลักคือ การใช้ภาษาที่เรียบง่ายและชัดเจน เพื่อให้คำสอนเข้าใจง่าย ไม่เป็นภาษาทางธรรมที่ซับซ้อน ลดช่องว่างระหว่างธรรมะกับประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังทรงเน้น การจัดระบบเนื้อหาอย่างเป็น

หมวดหมู่ เช่น การจำแนกพุทธธรรมเป็นธรรมะเพื่อความรู้ ความคิด ความประพฤติ ความสัมพันธ์ และความสงบ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้เป็นลำดับขั้น และนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งพระองค์ยังให้ความสำคัญกับ การใช้สื่อสิ่งพิมพ์และการผลิตเนื้อหาทางธรรม เช่น การตั้งโรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย และการจัดทำ วารสารธรรมจักษุ ซึ่งเป็นวารสารพระพุทธศาสนาเล่มแรกของไทย ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้สื่อสิ่งพิมพ์เผยแผ่ธรรมะแบบกว้างขวาง เป็นการนำเสนอคำสอนทางศาสนาในรูปแบบที่ทันสมัย และเข้าถึงประชาชนในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน คฤหัสถ์ พระภิกษุ หรือแม้แต่ผู้ต้องขังในเรือนจำ อีกจุดเด่นสำคัญคือ การเชื่อมโยงธรรมะกับโลกวิชาการและโลกสมัยใหม่ เช่น การอธิบายธรรมะด้วยหลักเหตุผล วิทยาศาสตร์ และจริยธรรม แทนการเน้นปาฏิหาริย์ตามความเชื่อเดิม ตัวอย่างคือการตีความพุทธประวัติใหม่โดยไม่พึ่งพาปาฏิหาริย์ แต่เน้นการให้ข้อคิดเชิงเหตุผล สะท้อนความกล้าหาญทางปัญญา และแนวคิดแบบเหตุผลนิยมเชิงวิพากษ์ (Critical Rationalism) นอกจากนี้ ยังทรงวางรากฐาน ระบบการปกครองคณะสงฆ์และการศึกษาพระปริยัติธรรม อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะผ่านเครือข่ายวัด โรงเรียน สำนักเรียน และกลุ่มนักวิชาการ ถือเป็นการใช้โครงสร้างทางสังคมเป็นฐานการเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยภาพรวมแล้ว กลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของพระองค์มีลักษณะผสมผสานระหว่างแนวทางดั้งเดิมและสมัยใหม่ สะท้อนความยืดหยุ่นในการปรับตัวกับบริบทสังคม การเมือง และวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถต่อยอดและนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อและเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า รูปแบบกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เน้นให้พุทธธรรมสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมร่วมสมัย โดยเสนอในสองด้านหลัก คือ **ด้านนโยบาย** ควรส่งเสริมการศึกษาพุทธศาสนาแบบองค์รวม ที่บูรณาการความรู้เชิงลึกเข้ากับการใช้เหตุผลและการประยุกต์ใช้จริง พัฒนาช่องทางการสื่อสารธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลให้เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ และสนับสนุนการผลิตสื่อธรรมะที่มีลักษณะวิเคราะห์และอธิบายอย่างมีเหตุผล เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเชิงคุณธรรมในวงกว้าง และ **ด้านวิชาการ** ควรส่งเสริมการศึกษาการสื่อสารธรรมะในลักษณะพลวัตที่เข้าใจบริบททางสังคมและเทคโนโลยี พัฒนาโมเดลการสื่อสารแบบเครือข่ายที่เชื่อมโยงสถาบันต่าง ๆ เพื่อการเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพ และสังเคราะห์แนวคิดพุทธธรรม 5 ระดับให้เป็นองค์ความรู้ร่วมสมัยที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสังคมได้จริง ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนถึงแนวคิดของพระองค์ที่เน้นความเรียบง่าย มีเหตุผล และเข้ากับชีวิตจริงของผู้คนในทุกยุคสมัย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป (เนื้อหาประเด็นต้องเกี่ยวเนื่องต่อยอดจากบทความนี้)

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับ

2.1 ศึกษาพลวัตของการเผยแผ่ธรรมะในยุคดิจิทัล เสนอให้เปรียบเทียบกลวิธีการเผยแผ่ธรรมะในยุคใหม่ เช่น YouTube TikTok กับวิธีการของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เพื่อค้นหาแนวทางประยุกต์ใช้รูปแบบเดิมในบริบทร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ศึกษากลวิธีการแปลและเรียบเรียงธรรมะเพื่อการสื่อสารสมัยใหม่ เน้นศึกษารูปแบบภาษา การตีความและการเล่าเรื่องในธรรมะ โดยออกแบบ “ภาษาธรรมะเพื่อคนรุ่นใหม่” ที่สอดคล้องกับวาทกรรมและค่านิยมร่วมสมัย

2.3 ศึกษาปฏิกิริยาของสาธารณชนต่อรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะ เสนอให้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น สัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มสนทนา หรือวิธีชาติพันธุ์วรรณนา เพื่อเข้าใจการรับรู้และความพึงพอใจของผู้รับสารในรูปแบบและช่องทางต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

ดนัย พลอยพลาย. (2568). อาจารย์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *สัมภาษณ์.* 27 มีนาคม.

ปฐม ตาคะนานันท์. (2568). อาจารย์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง. *สัมภาษณ์.* 1 เมษายน.

พระมหาสราวุธ โพธิ์ศรีขาม. (2566). *พุทธธรรมในนิตยสารธรรมจักษุในสมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นบรรณาธิการ พ.ศ. 2437-2454: ความเป็นมา สารัตถะ และบทบาทต่อพุทธศาสนาไทย.* วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต อักษรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร. (2548). *วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่.* พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมณานุสรณ์ 100 ปี. (2564). *สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส : บุคคลสำคัญของโลกประจำปี พ.ศ. 2564*. สืบค้น 17 กรกฎาคม 2568, จาก https://mahasamana.org/

มหามกุฏราชวิทยาลัย (2514). *คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2437). *ธรรมจักษุ เล่ม 1 รัตนโกสินทรศก 113 (พ.ศ. 2437)*. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2453). *นวโกวาท*. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2455). *พุทธประวัติ เล่ม 1*. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา (พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ มนุสฺสนาโค). (2498ก). *พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ณาณวรเถระ) ถวายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2453-2467*. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (2498ข). *เบญจศีลและเบญจธรรม*. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วชิรญาณวโรรสวิทยา. (2568). *เพจ วชิรญาณวโรรสวิทยา*. สืบค้น 17 กรกฎาคม 2568 จาก https://www.facebook.com/วชิรญาณวโรรสวิทยา.

ศรัณย์ มะกรูดอินทร์. (2568). อาจารย์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์. *สัมภาษณ์.* 20 มีนาคม.

ศานติ ภักดีคำ. (2568). อาจารย์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *สัมภาษณ์.* 14 มีนาคม.

สยาม ราชวัตร. (2555). *การตีความพุทธประวัติ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส*. งานวิจัยจากทุนสนับสนุนการวิจัย งบประมาณรายได้ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2555. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). *10 ปัญญาชนสยาม (เล่ม 1) ปัญญาชนแห่งรัฐสมบูรณาสิทธิราชย์.* กรุงเทพมหานคร: โอเพ่น โซไซตี้.

สิทธิ์ บุตรอินทร์, ปรีชา บุญศรีตัน, สุพัฒน์ โตจักษณ์ชัยกุล. (2546). *สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส งานและพระดำริด้านการศึกษาและการปกครอง.* ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2536). *พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทย ก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง*. โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเชาวน์ พลอยชุม. (2568). อาจารย์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *สัมภาษณ์.* 18 มีนาคม.

อัสนี พูลรักษ์. (2568). อาจารย์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *สัมภาษณ์.* 4 เมษายน.

Berger, P. L. (1967). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Anchor Books.

Ishii, Y. (1986). Sangha, *State, and Society: Thai Buddhism in History*. University of Hawaii Press.

Peleggi, M. (2007). *Thailand: The Worldly Kingdom*. Reaktion Books.

Taylor, C. (2007). *A secular age*. Harvard University Press.

Swearer, D. K. (2010). *The Buddhist World of Southeast Asia*. SUNY Press.

Wyatt, D. K. (2003). *Thailand: A Short History*. Yale University Press.

Sirikanchana, Pataraporn (1985). *The Concept of 'Dhamma' in Thai Buddhism: A Study in the Thought of Vajiranana and Buddhadasa*, Publicly Accessible Penn Dissertations. University of Pennsylvania.

Vajirananavarorasa_vidaya. (2025). (2025, April 20). *“Conquer the angry one by not getting angry; conquer the wicked by goodness; conquer the stingy by generosity, and the liar by speaking the truth. [Photograph]*. Retrieved 19/7/2025. from https://www.instagram.com/vajirananavarorasa_vidaya/

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Compositional Characteristics of Debussy's Piano "24 Preludes"

Chenyu Zheng[1], & Suvida Neramit-Aram[2]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chenyu Zheng
Shinawatra University, Thailand
Email: zcy32123@163.com

2. Suvida Neramit-Aram*
Shinawatra University, Thailand
Email: suvida.n@siu.ac.th

Keywords:
Debussy, 24 Preludes, Artistic Characteristics

Article history:
Received: 09/12/2024
Revised: 18/03/2025
Accepted: 30/08/2025
Available online: 03/09/2025

How to Cite:
Zheng, C. & Neramit-Aram, S. (2025). Compositional Characteristics of Debussy's Piano "24 Preludes". *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 534-544.

ABSTRACT

Debussy was one of the representatives of French Impressionist music at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. He played an important role in the development of European music history. The Impressionism music style he represented was a link between the romantic music of the 19th century and the music of the 20th century. The nexus of modern music in the tenth century. Piano music occupies an important position in Debussy's music creation. Among them, "24 Piano Preludes" was created in the mature period of his Impressionist music style. It is the essence of Debussy's piano works and embodies his music. creative style. An in-depth study of Debussy's "24 Piano Preludes" can deepen our understanding of his piano music creation style and further clarify his prominent position and contribution in the history of French music.

Introduction

The piano prelude is a short musical genre with small ups and downs and a consistent structure from beginning to end. It is an improvisational performance in the form of an opening statement. Debussy's piano preludes inherited the traditional composition structure, and most of the music is relatively short. However, Debussy also made certain innovations in the creation of his piano preludes on the basis of inheriting the traditional composition structure. Piano preludes are more novel in musical language and have richer materials than music works of the same genre. Therefore, "24 Piano Preludes" has also been praised by later generations as the essence of piano preludes. "24 Piano Preludes" is Debussy's most mature, creative and representative music work. It is in this work that the impressionistic style emerges. "24 Piano Preludes" is divided into two episodes; each episode contains twelve piano pieces. The music works in the first episode mainly reflect Debussy's own pursuit of sound and color. The creation in the second episode continues and developed this pursuit, but the literary meaning and musical artistic conception are more abstract than the first episode, and the musical language is more mature. Most of Debussy's piano preludes depict natural scenery, such as "Fog", "Withered Leaves", "Anna Capri Hills", etc. There are also ancient mythological genres and genres describing portraits, such as "The Dancing Fairy" ", "Girl with Flaxen Hair" and other music.

The main expression method of impressionist paintings is light and color, using the ever-changing light and color to show fleeting moments. The expression method of symbolist poetry is to use the simple sound and rhythm of poetry to create a vague or instantaneous artistic conception, using symbols Creative techniques such as, hint and so on emphasize the aesthetics of poetry. The creative style of Debussy's "Twenty-Four Piano Preludes" was influenced by French Impressionist painting and Impressionist poetry. It gained a lot from the hazy and colorful landscape painting "Impression Sunrise" and Impressionist poetry. The creative inspiration, the erratic, hazy and fleeting feeling expressed in his piano prelude was influenced by the style of Impressionist paintings and Symbolist poetry. "Debussy was one of the important representatives of French Impressionist music at that time. The main expression method of the Impressionist Piano Prelude is the innovation and application of sound and timbre. It is a milestone in the history of music development and the beginning of modernism. Through enriching Various harmonies and timbres are interwoven to create, depict and express musical language."

Literature Review and Theoretical Framework

The preludes created by Debussy are another major development of this genre on the basis of inheriting the preludes of Bach and Chopin. Made an outstanding contribution. This article will take the "24 Preludes" created by Debussy as the research object, and discuss their creation background, title characteristics, historical status, and

Debussy's contribution to the expressiveness of the piano, and analyze the performance from various aspects such as the processing of rhythm and beat, the grasp of melody lines, the induction of key touch methods, the use of pedals, etc., so as to improve the depth of one's understanding of Debussy's piano works and strengthen his understanding of his piano music. Understanding, so as to achieve the purpose of improving musical thinking and skills, and correctly interpreting works. This article will take the "Twenty-Four Preludes" created by Debussy as the research object, and analyze their creation background, title characteristics, historical status and Debussy's contribution to the expressiveness of the piano. Discuss and perform performance analysis from various aspects such as the identification of mode and tonality, the grasp of the level of each part and the melody line, the induction of key touch methods, the use of pedals, etc., so as to improve your understanding of Debussy's piano works Deepen the understanding of its piano music, so as to achieve the purpose of improving musical thinking and skills, correctly interpreting works, and allowing players to more accurately grasp the style of impressionist music.

1.Research on Piano Preludes

The history of piano preludes is long, but the academic community has a basically unified view on their origins. In the 15th and 16th centuries, "preludes for organ, lute or harpsichord were often improvisations or free pieces with an improvisational style. The function of this prelude was to try out the instrument, exercise the fingers and prepare for the following music." (Qian, & Wang, 2003). In this context, performers at that time often played some fragments of scales or broken chords quickly and improvised. Over time, these musical fragments evolved into preludes. Shortness, improvisation, and technicality are the most original and significant characteristics of the prelude, and these characteristics have been retained and developed to varying degrees in subsequent historical development.

2.Research on Debussy's 24 Piano Preludes

The Piano Art magazine published Jiang Chen's article "Interpretation of Debussy's Piano Preludes" in 10 issues in 2009-2010. This article is a comprehensive analysis of Debussy's "24 Preludes". The author explains each piece separately, focusing on the background of the creation, terminology, structural points, and performance techniques of the music. For each piece, the author will analyze it in detail according to the bars or phrases, and list the characteristics of the work. There are many similar articles. For example, Yang Wen of Sichuan Normal University analyzed the work "Footprints on the Snow" in his article "The Creation Technique and Performance of Debussy's Prelude "Footprints on the Snow". He said: "The creation technique of the whole work "Footprints on the Snow" deeply reflects the typical characteristics of impressionist music, that is, short musical themes, fragmented melodies, colorful harmonies, and vague modes and tonality." (Yang, 2015). At present, most of the

research on Debussy's "24 Preludes" is conducted in this form, by selecting one or more representative works and then conducting a comprehensive analysis of the works.

Research Methodology

This study will first conduct qualitative research to accurately define the keywords of the article to ensure that the research direction is correct. Secondly, through the literature review, summarize the current research on Debussy's piano "24 Preludes" and what achievements have been made. In addition, this study depends to a certain extent on the selection of new research perspectives and the continuous updating of research methods. In this sense, it is necessary to adopt a variety of research methods and perspectives in order to make the study of Debussy's piano preludes continue to innovate. Of course, various research methods have their own strengths and weaknesses, and there is no question of which is better. Based on this, the author will boldly use the typical preludes of various periods to make a systematic perspective with Debussy's piano preludes, that is, to study from the idea of "point to surface" to explore the meaning of Debussy's piano preludes. The work is both the key point and the difficult point of this study. For this aspect, the author will conduct research by interviewing performers, audiences, music theorists and others.

The second is quantitative research. At this stage, CNKI visual econometric analysis can be used to conduct statistical analysis on the research results, research institutions and the number of publications in the literature review to demonstrate the research ability of this topic. CNKI can also provide data analysis for some issues in Debussy's piano preludes that are concerned by the academic circle, such as creation characteristics, performance techniques, characteristics of the times, aesthetic style and other issues. At the same time, it is also possible to listen to the audience's views on Debussy's piano preludes by distributing questionnaires. The performance audio of representative performers can also be analyzed for data, so as to conduct a multi-angle analysis of Debussy's piano "24 Preludes".

Objectives

This study has two research objectives: First, through the study of Debussy's "24 Piano Preludes", we can deepen our understanding of Debussy's piano music style and performance methods. Second, through the study of Debussy's "24 Piano Preludes", we can clarify Debussy's status and contribution in French music history and Impressionist style.

Research Methodology

This study will first conduct qualitative research to accurately define the keywords of the article to ensure that the research direction is correct. Secondly, through the literature review, summarize the current research on Debussy's piano "24

Preludes" and what achievements have been made. In addition, this study depends to a certain extent on the selection of new research perspectives and the continuous updating of research methods. In this sense, it is necessary to adopt a variety of research methods and perspectives in order to make the study of Debussy's piano preludes continue to innovate. Of course, various research methods have their own strengths and weaknesses, and there is no question of which is better. Based on this, the author will boldly use the typical preludes of various periods to make a systematic perspective with Debussy's piano preludes, that is, to study from the idea of "point to surface" to explore the meaning of Debussy's piano preludes. The work is both the key point and the difficult point of this study. For this aspect, the author will conduct research by interviewing performers, audiences, music theorists and others.

The second is quantitative research. At this stage, CNKI visual econometric analysis can be used to conduct statistical analysis on the research results, research institutions and the number of publications in the literature review to demonstrate the research ability of this topic. CNKI can also provide data analysis for some issues in Debussy's piano preludes that are concerned by the academic circle, such as creation characteristics, performance techniques, characteristics of the times, aesthetic style and other issues. At the same time, it is also possible to listen to the audience's views on Debussy's piano preludes by distributing questionnaires. The performance audio of representative performers can also be analyzed for data, so as to conduct a multi-angle analysis of Debussy's piano "24 Preludes".

Results

1.Title

The title is an important feature of Debussy's preludes. What is very different from the preludes of Bach and Chopin is that Debussy added titles to his preludes. Most of the titles of Debussy's preludes are symbolic, using visual language to express the same connotation. It points out various images in the visual description of scenery in music, and it is allowed to use various hints. Or in a slightly implicit expression, leaving the impression that visual image is more important than emotional description. For example, the title "Fireworks" reminds people of the specific state of natural scenery under special circumstances, such as various images of fireworks flashing in the sky, which reminds people of the visual impression of this specific state. After adding the title, Debussy's piano preludes are like vivid pictures displayed in front of us. The titles have become an important feature of Debussy's piano preludes. It is undeniable that the titles of Debussy's piano preludes are indeed It inspires people in actual performance. Just imagine, if we remove the titles of each piece in Debussy's Preludes, it will still be an excellent pure musical work. However, what the composer wants to express in the music and the rich meaning contained in the music will be greatly lost, and people may not be able to appreciate the essence of the music.

2. Melody

Melody, the soul of music, becomes free and unrestrained in Debussy's writing. His melody is very consistent with the keen feelings he wants to express and the wonderful combination of light and color in nature. Its melody is phonological, and there are asymmetrical melody fragments everywhere. The "Sail" in the prelude is almost entirely based on the whole tone scale. It is short but extremely concise and concise, and it depicts the picture of the ship swaying slightly with the ups and downs of the waves in the harbor, turning the static picture into a vivid scene, allowing people to "watch" the imagined picture with their senses.

Debussy's melody writing is also unique. In his piano preludes, the kind of continuous and long-lasting tunes that are common in romantic music are almost not seen. Instead, they are often replaced by shorter, motive-like, asymmetrical melody fragments that appear in different parts of the texture.

3.Chords

Chords are directly related to the success of Debussy's "24 Preludes" and are the key part of Debussy's piano preludes. On the basis of inheriting the excellent traditional chord technology, Debussy created a new chord organization method that suits his own style.

The first is dissonant chords. Dissonant chords are the most commonly used chords in Debussy's piano preludes. The extensive use of dissonant chords greatly enhances the tension of the piano prelude and highlights the color and artistic conception of the prelude. Dissonant chords have their own unique preparation and resolution process in the traditional chord application process, but Debussy's piano preludes broke the previous preparation rules of dissonant chords in traditional chords. The method used is to directly transition from one dissonant chord to another dissonant chord at will, omitting the preparation and resolution process in the middle. In the prelude, there are many places where dissonant chords appear in parallel and continuously.

The second is non-thirds superimposed chords. Non-third-degree overlapping chords include two basic tones: second-fourth-degree overlapping chords and fourth-fifth-degree overlapping chords. The second-fourth-degree overlapping chord structure adds color to Debussy's piano prelude, weakens part of the harmonic function, and achieves a sense of emptiness. "Dead Leaves" uses a non-third-degree overlapping chord structure, showing the audience a sad picture of leaves being blown by the wind and falling to the ground. The fourth-fifth-degree overlapping chord creates an unconventional sound, and the emotions expressed give people a mysterious feeling. "The Sunken Cathedral" uses a large number of fourth-fifth-degree overlapping chord structures to create a mysterious atmosphere.

4. Debug

The basis of music creation from the Classical Period to the Romantic Period is mostly the major and minor scales. Debussy's piano preludes completely get rid of the constraints of the major and minor scales in the creation and application of the mode, and create a new mode scale, such as the whole tone scale, the pentatonic mode, etc. These new modes scales give the piano prelude a dreamy color, and the traditional major and minor scales become blurred in the piano prelude area.

The whole tone mode is an artificial mode. In the process of music creation, the composer divides an octave into six major second intervals. There will be no semitone in the whole tone scale. Therefore, there will be no major and minor scale division in the mode. The characteristics of this mode are hazy and erratic. The use of the whole tone scale in Debussy's piano preludes has reached a perfect state. The whole song "Sail" uses the whole tone scale. The music shows the audience a quiet and hazy harbor beauty under the sunset.

Debussy created the pentatonic mode under the influence of the pursuit of exoticism in France in the late 19th century, and found new creative materials from the oriental folk music culture. "The Wind on the Plain" and "The Girl with Flaxen Hair" started with the pentatonic mode, which made the prelude full of the color and charm of oriental music.

5. Dynamics, Sound, Timbre

Debussy likes to use dynamic levels in the weak range. In the soft range, he makes countless contrasts in levels and timbre, or extreme dynamics of sudden and extra-strong, with very few intermediate dynamic markings, but this does not mean that all "p" or "pp" should be played in the same way. On the contrary, within the range of "p" and "pp", according to the needs of the music, as many changes and contrasts in levels and colors as possible should be made. For example, the flickering "PP" in "Sail" and the colorful "pp" in "Fireworks" are definitely not the same. The overall dynamic style of Debussy's piano preludes is: "In the weak dynamic range, countless delicate contrasts and changes in levels are made, and the change of dynamics has a high frequency. " (Zhang Bin, 2011). Strong force often lasts for a short time, intermediate force rarely appears, and symbols such as sudden strength and extra strong force appear occasionally.

Debussy's rhythms are rich and varied, and he never sticks to one pattern. "He made extensive use of the rhythms of Spanish dance music such as the Habanera, jazz-style syncopated rhythms, and compound rhythms of three to two and five to four, disrupting the fixed accents of the beat and setting off a revolution in the use of rhythm." (Zhang, 2011). His extensive use of rhythm makes the music more flexible and elegant. It cannot be sped up or slowed down as frequently as in romantic-style

works, and the rhythm cannot be slowed down or sped up too much, and must be played faithfully according to the markings on the score.

6. Pedals

The use of pedals is also extremely critical. The three pedals of the piano have been fully demonstrated in Debussy's works. The correct use of pedals can add the finishing touch to the timbre. The use of the sustain pedal cannot be done by pressing it all the way down as in the past, but should be used scientifically and flexibly. It should be pressed lightly and shallowly for a part of the time, and the flexibility of the ankle should be used to effectively control it. At the same time, because the pedal pressed in this way produces fewer overtones, it is necessary to use a "tremolo pedal" when fast phrases or when more overtones are needed, that is, to tremble the pedal very lightly and quickly, so that the music will not be dry. The soft pedal is also often used. By using different ways of pressing it, such as pressing it all the way down or halfway, and combining it with the different touch methods of the performer, the timbre changes will be richer. The sustain pedal in the middle is also used in some repertoires to enhance the effect of color changes.

Discussion

Discussion Question 1: The artistic characteristics of Debussy's piano "24 Preludes" are one of the core issues explored in this study. The research conclusions reveal that these preludes integrate Debussy's innovative thinking in music conception, harmony application, rhythm control, timbre creation and structural design. From a harmonic perspective, Debussy broke the boundaries of traditional harmony through the whole tone scale and ambiguous interval relationship, and introduced a new auditory experience, which is particularly prominent in the preludes. The artistic characteristics of Debussy’s 24 Preludes highlight his radical departure from traditional forms and his pursuit of impressionistic ideals. Unlike Bach and Chopin, who treated the prelude as an abstract musical exercise, Debussy incorporated programmatic elements by adding evocative titles. These titles guide the listener’s imagination toward visual and emotional imagery, reinforcing the idea that his preludes function as musical “paintings” (Lockspeiser, 1962). This emphasis on imagery illustrates the impressionist concern with atmosphere and suggestion rather than structural rigor.

Harmonically, Debussy’s use of dissonant chords, unresolved progressions, and modal innovation reflects his challenge to Western tonal hierarchy. The whole-tone and pentatonic scales, in particular, create a sense of ambiguity and dreamlike sonority, which helped liberate 20th-century composers from the dominance of tonal gravity (Trezise, 1994). His exploration of quartal and quintal harmonies further enhanced this sense of openness, allowing harmonic color to function more as a timbral and atmospheric device than as a structural necessity (Howat, 2009).

Discussion Question 2: The performance of Debussy's piano "24 Preludes" requires the performer to have a deep understanding of its musical characteristics and artistic connotations in order to achieve the emotional depth and expressiveness of the work. This study explored in depth how to play these preludes and found that successful performance requires not only technical precision and control, but also a deep understanding of Debussy's musical language. From a performance perspective, Debussy's Preludes demand interpretive sensitivity. The performer must not only navigate complex rhythms, extended harmonic sonorities, and pedal techniques but also embody the visual and poetic imagery embedded in the titles. As Howat (2009) argues, Debussy expected pianists to "paint with sound," balancing subtle dynamic nuances and timbral shifts. The dynamic contrasts within the pianissimo and piano range particularly require mastery of touch and pedal control, distinguishing Debussy's idiom from the more straightforward dynamic shaping of Romantic predecessors.

Rhythmically, Debussy drew inspiration from non-Western music and popular idioms such as Spanish dances and jazz syncopations. This infusion of cultural elements aligns with France's fascination with exoticism in the late 19th century (Pasler, 2000). By destabilizing metric accents and layering rhythmic patterns, Debussy initiated a rhythmic revolution that anticipated later 20th-century experimentation by Stravinsky and Bartók.

Overall, the findings of this study suggest that Debussy's 24 Preludes represent a synthesis of visual art, poetry, and sound. They exemplify impressionist aesthetics in their emphasis on suggestion, atmosphere, and timbral color, while simultaneously laying the foundation for modernist innovations. This dual role confirms Debussy's pivotal place as a bridge between Romanticism and 20th-century modernism.

Conclusion

As the founder of Impressionism in the history of music, Debussy occupies a very important position; at the same time, he is also one of the important innovators and has made indelible contributions to the development of piano music and even the entire musical art. "24 Preludes" is his pinnacle work. It can be said that he paved the way for the development of 20th century music, polytonal and atonal music, Schoenberg's serialism, Bartók's creation and neoclassical music. Many famous composers of the 20th century were influenced by him and gave him high praise. Stravinsky once said that I and the musicians of my generation should be deeply grateful to Germany.

Bussy, he can be said to be the first real musician of this century. All in all, Debussy's piano music is a huge treasure in the musical treasure house. Through in-depth study of his creative expression techniques and artistic skills, it will help us further understand the Impressionism School, truly improve our understanding of Impressionist music, and achieve the purpose of correctly interpreting the works.

Recommendations

1. Pedagogical Application

Music educators should emphasize Debussy's Preludes as essential repertoire for advanced piano students, not only for technical development but also for cultivating interpretive imagination. Incorporating interdisciplinary teaching methods—such as linking musical analysis with impressionist painting and poetry—could deepen students' understanding of Debussy's aesthetic world (Howat, 2009).

2. Performance Practice Research

Future research should focus on historically informed performance of Debussy's piano music. Examining Debussy's own performance markings and early recordings could provide valuable insights into his intended sound ideals (Roberts, 1996).

3. Cross-Cultural Studies

Since Debussy drew from Javanese gamelan, Spanish dance, and other non-Western traditions, further studies could explore cross-cultural dialogues in his Preludes. This would contribute to broader discussions on musical exoticism and cultural hybridity in late 19th-century France (Pasler, 2000).

4. Comparative Analysis

Comparing Debussy's Preludes with those of Bach and Chopin could provide a clearer understanding of how he both inherited and transformed the prelude form. Such studies could also examine audience reception, highlighting shifts in expectations for piano miniatures.

5. Technological Approaches

Advances in digital sound analysis could be used to study timbre, pedal effects, and micro-dynamics in performances of the Preludes. This would enrich the field of performance studies by offering objective insights into interpretive practices.

References

Howat, R. (2009). The art of French piano music: Debussy, Ravel, Fauré, Chabrier. Yale University Press.

Lockspeiser, E. (1962). Debussy: His life and mind (Vol. 2). Macmillan.

Pasler, J. (2000). Race, orientalism, and distinction in the wake of the "Yellow Peril." French Historical Studies, 23(3), 419–464. https://doi.org/10.1215/00161071-23-3-419

Qian, Y., & Wang, D. (2003). The evolution of Western music genres and forms. Shanghai Conservatory of Music Press.

Roberts, P. (1996). Images: The piano music of Claude Debussy. Amadeus Press.

Trezise, S. (1994). Debussy: La Mer. Cambridge University Press.

Yang, W. (2015). The composition and performance of Debussy's prelude Footprints on the Snow. Sichuan Drama, 3, 133–137.

Zhang, B. (2011). Three important stages of Western piano preludes (Doctoral dissertation, East China Normal University).

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Academic Leadership of School Administrators under Subdistrict Administrative Organizations in Wang Thong District, Phitsanulok Province

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

Donnapha Tuwmang[1]*, Chukeart Tengtraisorn[2], Sanit Kayaphad[3] & Surasit Lapintree[4]

ดลนภา ท้วมยัง[1]*, ชูเกียรติ เต็งไตรสรณ์[2], สานิตย์ กายาผาด[3] และ สุรสิทธิ์ ลาภอินทรีย์[4]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Donnapha Tuwmang*
ดลนภา ท้วมยัง
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: donnapat@plu.ac.th

2. Chukeart Tengtraisorn
ชูเกียรติ เต็งไตรสรณ์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: chukeartt@plu.ac.th

3. Sanit Kayaphad
สานิตย์ กายาผาด
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: sanitk@plu.ac.th

4. Surasit Lapintree
สุรสิทธิ์ ลาภอินทรีย์
Faculty of Public Administration, Phitsanulok University, Thailand.
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
Email: surasitl@plu.ac.th

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำทางวิชาการ, ผู้บริหารสถานศึกษา, องค์การบริหารส่วนตำบล
Keywords:
Academic Leadership, School Administrators, Local Administrative Organizations

Article history:
Received: 03/01/2025
Revised: 04/04/2025
Accepted: 21/08/2025
Available online: 06/09/2025

ABSTRACT

This study aims to investigate the level of academic leadership of school administrators and compare the perspectives of teachers and educational staff on the academic leadership of school administrators. The sample group consisted of 175 participants, selected through random sampling from teachers and educational staff in schools under the jurisdiction of local administrative organizations in Wang Thong District, Phitsanulok Province. The research tool used was a questionnaire designed to assess the academic leadership of school administrators. Data analysis involved frequency, percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing using t-test and ANOVA.

The results revealed that the highest mean score was for the aspect of seeking new knowledge, reflecting the administrators' ability to promote learning among teachers and staff. In contrast, the lowest mean score was for organizing knowledge exchange activities between teachers, parents, and the community, which indicated a gap in connecting learning between schools and the community. The comparison of academic leadership by gender and educational level showed no significant statistical differences, while the comparison by age revealed significant differences, with teachers of different age groups having different attitudes toward academic leadership. This study highlights the importance of experience

How to Cite:
Donnapha Tuwmang et al. (2025). Academic Leadership of School Administrators under Subdistrict Administrative Organizations in Wang Thong District, Phitsanulok Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 545-557.

and the ability to adapt to changes in technology and education based on the age and experience of administrators.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา และเปรียบเทียบทัศนะของครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 175 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างจากครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนที่อยู่ภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงการทดสอบสมมติฐานด้วย t-test และ ANOVA

ผลการศึกษาพบว่า ด้านการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของผู้บริหารในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับครูและบุคลากร ขณะที่การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูผู้ปกครอง และชุมชนได้รับค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการตามเพศและระดับการศึกษาพบว่าไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ขณะที่การเปรียบเทียบตามอายุพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยครูผู้สอนในช่วงอายุที่แตกต่างกันมีทัศนคติที่แตกต่างกันต่อภาวะผู้นำทางวิชาการ การศึกษานี้สะท้อนถึงความสำคัญของประสบการณ์และความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการศึกษาที่เหมาะสมตามอายุและประสบการณ์ของผู้บริหาร

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของบุคคล ซึ่งมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาติ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐกำหนดให้บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปีอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านวิชาการ เป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 39 และ 40 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้แก่สถานศึกษา โดยเน้นการบริหารด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ การบริหารงานวิชาการถือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาในการสร้างความสำเร็จในการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสนใจในการบริหารงานวิชาการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี (จุฑามาศ เกิดแก้วฟ้า, 2553)

ในบริบทของสถานศึกษาในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก บทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำทางวิชาการมีความสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพทัดเทียมระดับชาติและนานาชาติ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการจัดการ

เรียนการสอนให้มีคุณภาพ แต่ยังพบปัญหาหลายประการเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ ได้แก่ การขาดความชัดเจนในวิสัยทัศน์และเป้าหมายการจัดการศึกษา ซึ่งทำให้การดำเนินงานขาดทิศทางและไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยี การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมมาใช้ยังไม่เต็มศักยภาพ (อภิวิชญ์ สนลอย และคณะ, 2565) เนื่องจากผู้บริหารบางรายขาดความรู้หรือความเชี่ยวชาญในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ การพึ่งพาทรัพยากรภายนอกมากเกินไป ซึ่งทำให้การพัฒนางานวิชาการไม่ยั่งยืนในระยะยาว (ยุภาวดี พรมเสถียร และธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์, 2564) การขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดจากข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร และความท้าทายในการบริหารความหลากหลายของบุคลากรและนักเรียนที่มีความต้องการเรียนรู้แตกต่างกัน ทำให้การบริหารจัดการและสนับสนุนไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างทั่วถึง

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านวิชาการให้มีประสิทธิภาพ โดยจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการที่โดดเด่น อันประกอบด้วยการมีวิสัยทัศน์ ความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในการพัฒนางานวิชาการ และมีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้กำหนดลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบไว้ 5 ประเด็นสำคัญ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี พร้อมทั้งการริเริ่มนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ผู้บริหารยังต้องมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองในด้านวิชาการเพื่อสร้างความยั่งยืน และมุ่งมั่นแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ช่วยยกระดับประสิทธิภาพของการเรียนการสอน ทำให้โรงเรียนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนและสังคมได้อย่างเหมาะสมและทันสมัยในศตวรรษที่ 21 (รุ่ง แก้วแดง ,2551)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ดังกล่าวตามทัศนะของครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาความสามารถด้านการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดกระบวนการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

กระบวนการบริหารวิชาการเป็นการนำหลักการสำคัญมาใช้ในการบริหารงานวิจัยและพัฒนาคุณภาพทางวิชาการให้มีประสิทธิภาพ โดยหลักการสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการมีหลายประการ เช่น หลักการพัฒนาคุณภาพที่มุ่งเน้นการควบคุม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพเพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการและสังคมในระดับสากล ซึ่งจะช่วยพัฒนาศักยภาพทั้งในด้านผลผลิตและกระบวนการ นอกจากนี้ หลักการไคเซ็น (KAIZEN) ยังเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยผ่าน 7 ขั้นตอนที่มีการสังเกต คิดค้น สะสาง และติดตามผลเพื่อให้การปรับปรุงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด งานวิชาการมีขอบข่ายกว้างขวาง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหลายด้านตามการกำหนดของนักการศึกษา ดังนี้

มิลเลอร์ (1965) สรุปว่า งานวิชาการประกอบด้วย 4 ด้านหลัก คือ การจัดโปรแกรมการสอน การปฏิบัติตามโปรแกรมการสอน การติดตามการเรียนการสอน และการจัดบริการการสอน แฟเบอร์และเชียร์รอน (1970) แบ่งงานวิชาการเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การจัดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การจัดเนื้อหาของหลักสูตร, การนำหลักสูตรไปใช้ การจัดอุปกรณ์การสอน การนิเทศการสอน และกรมส่งเสริมครูประจำการ และสำนักงานคณะกรรมการการ

ประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) กำหนดขอบข่ายงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 9 ด้าน ได้แก่ งานด้านหลักสูตร การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน วัดผลประเมินผล ห้องสมุด นิเทศการศึกษา วางแผนการดำเนินงาน ส่งเสริมการสอน และประชุมอบรมทางวิชาการ

แนวคิดภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา

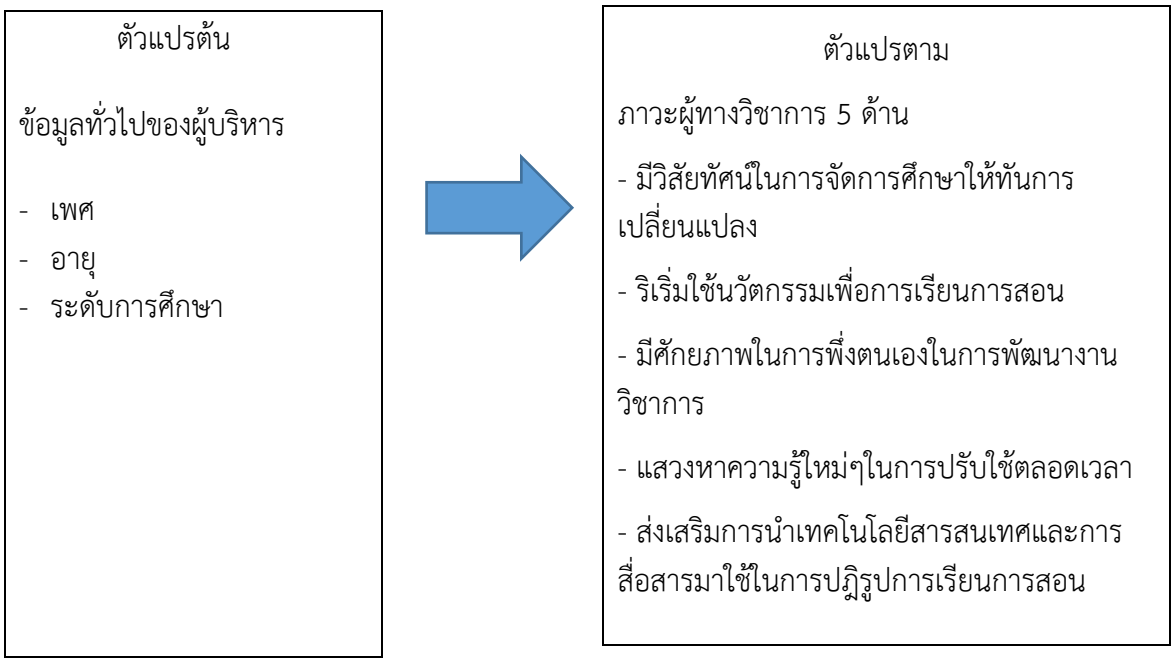
การศึกษาของ Mortier และ Sammons (1987) พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีผลกระทบสำคัญต่อการบริหารงานในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงการกำหนดพันธกิจ การจัดการหลักสูตร การนิเทศการสอน การตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน และการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอน นอกจากนี้การวิจัยของ Bennett (1996) พบว่า ผู้นำทางวิชาการต้องมีทักษะในการวิเคราะห์วิจารณ์เรื่องหลักสูตรและการสอน รวมถึงการบริหารองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมเจตคติที่ดีและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม Fullan (1998) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารในอนาคตว่า จะต้องเป็นการสนับสนุนจากความร่วมมือของครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยผู้บริหารจะต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาโรงเรียน รวมถึงกระตุ้นครูและนักเรียนให้มีความสำเร็จเป็นหมู่คณะ และมีความจริงจังในการปรับปรุงโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น การกำหนดผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบตามแนวการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการบริหารงานด้านต่างๆ ของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการบริหารในลักษณะนี้จะช่วยเพิ่มความคล่องตัวในด้านต่างๆ ทั้งการบริหารวิชาการ การบริหารบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหารทั่วไป ซึ่งการมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาและส่งเสริมงานด้านวิชาการเป็นหลัก ถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้และการพัฒนาการศึกษาโดยรวม การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริหารและการจัดการศึกษาจึงถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ เกณฑ์มาตรฐานเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการบริหารและการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 10 เกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและความรับผิดชอบในแต่ละด้านที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติ เช่น การจัดการวิชาการ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในโรงเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของปฐมพร ชาตะรักษ์ และตรัยภูมินทร์ ตรีตรีศวร (2567) พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 โดยรวมและในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของผู้บริหารในการนำทีมงานและพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน นอกจากนี้ยังพบว่าเมื่อเปรียบเทียบตามอายุ ประสบการณ์ในการทำงาน และวิทยฐานะ ผู้บริหารที่มีอายุมากและมีประสบการณ์การทำงานมากกว่ามีภาวะผู้นำทางวิชาการที่ดีกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อเปรียบเทียบตามขนาดของสถานศึกษาไม่พบความแตกต่างในภาวะผู้นำทางวิชาการ ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประสบการณ์และวิทยฐานะในการพัฒนาผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา และยังบ่งชี้ว่าโรงเรียนขนาดต่างๆ ไม่ได้ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่งานวิจัยของนราภร จิมากร และยุวธิดา ชาปัญญา (2567) พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับสูง และประสิทธิผลของโรงเรียนมาตรฐานโลกก็อยู่ในระดับสูงเช่นกัน ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนมาตรฐานโลกพบว่ามีความสัมพันธ์ในเชิงบวกสูง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการนำทฤษฎีการบริหารการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโรงเรียนมาตรฐานโลก โดยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การนิเทศการสอน, การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย, การสนับสนุนสภาพแวดล้อมการเรียนการสอน, การสร้างนวัตกรรมทางวิชาการ และการสนับสนุนความก้าวหน้าใน

วิชาชีพครู ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมาตรฐานโลกและสามารถทำนายความแปรผันของประสิทธิผลของโรงเรียนได้ในระดับสูง นอกจากนี้ งานวิจัยของมิณรญา ทองรูปพรณ์ และสุกัญญา สุดารารัตน์ (2567) พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับสูง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสังเกตและการปรับปรุงการเรียนการสอน รองลงมาคือ ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก ด้านการประเมินโครงการที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน และด้านการกำหนดพันธกิจของโรงเรียน ผลการวิจัยเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาพบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน แต่ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานและขนาดโรงเรียนต่างกันมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ ได้แก่ การที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรประเมินผลครูอย่างเป็นระบบ ออกแบบและจัดทำหลักสูตรร่วมกับครู วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาความท้าทายร่วมกับครู คำนึงถึงบริบทและข้อจำกัดของสถานศึกษา และกำหนดพันธกิจร่วมกับครู

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนะของครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

สมมติฐานการวิจัย

ทัศนะของครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกแตกต่างกันตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จำนวนทั้งสิ้น 305 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ได้มาโดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 175 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ แบบสอบถามเพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีลักษณะภาวะผู้นำทางวิชาการ 5 ด้าน แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม เพศ อายุ และระดับการศึกษา ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 ระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยมีลักษณะภาวะผู้นำทางวิชาการ 5 ด้าน โดยเป็นตัวเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดตามแนวทางของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2555, หน้า 74) โดยมีเกณฑ์คะแนนและความหมาย ดังนี้

5 หมายถึง มีภาวะผู้นำระดับมากที่สุด
4 หมายถึง มีภาวะผู้นำระดับมาก
3 หมายถึง มีภาวะผู้นำระดับปานกลาง
2 หมายถึง มีภาวะผู้นำระดับน้อย
1 หมายถึง มีภาวะผู้นำระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา มีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดขอบเขตการศึกษาและวัตถุประสงค์การวิจัยให้ชัดเจน เพื่อให้เครื่องมือที่พัฒนามีความเหมาะสมและสามารถตอบโจทย์การศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างครบถ้วน

2. ศึกษาทบทวนทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการ รวมถึงการศึกษางานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำและการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา

3. กำหนดคำถามที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการ โดยเลือกใช้คำถามประเภทเลือกตอบและ Likert Scale เพื่อให้สามารถวัดระดับความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำและประเมินการดำเนินงานได้อย่างละเอียด

4. ประเมินความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยโดยใช้เครื่องมือ IOC (Index of Item-Objective Congruence) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาจำนวน 3 คน ประเมินและให้คะแนนคำถาม ซึ่งผลการประเมินพบว่า IOC ของทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนด (> 0.6)

5. ตรวจสอบความตรงของเครื่องมือโดยการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญและทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) เช่น Cronbach's Alpha ในกลุ่มตัวอย่างทดลองที่ประกอบด้วยผู้บริหารและครูจากโรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยได้ค่าความเชื่อมั่นที่เท่ากับ 0.859 ซึ่งผ่านเกณฑ์ความเชื่อมั่นที่กำหนด.

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยต่างๆ มีวิธีการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม: ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่อแสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการวิจัย เช่น เพศ อายุ และระดับการศึกษา

2. การวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา: ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ โดยใช้เกณฑ์การแปลผล ดังนี้:

4.51 - 5.00 คือ มีภาวะผู้นำระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50 คือ มีภาวะผู้นำระดับมาก
2.51 - 3.50 คือ มีภาวะผู้นำระดับปานกลาง
1.51 - 2.50 คือ มีภาวะผู้นำระดับน้อย
1.00 - 1.50 คือ มีภาวะผู้นำระดับน้อยที่สุด

3. การวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย: สมมติฐานการวิจัยคือ "ทัศนะของครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกแตกต่างกันตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา" โดยใช้การทดสอบที (t-test) สำหรับการเปรียบเทียบสองกลุ่ม เช่น เพศชายและเพศหญิง และใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) สำหรับการเปรียบเทียบมากกว่าสองกลุ่ม เช่น อายุ และระดับการศึกษา

4. การวิเคราะห์เพื่อสรุปข้อเสนอแนะและความคิดเห็น ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อสรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ

การนำเสนอผลการวิจัย

1. ผลศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับภาวะผู้นำ	จัดอันดับ
1. มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลง	4.07	0.55	มาก	3
2. ภาวะผู้นำในการริเริ่มใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน	4.09	0.56	มาก	2
3มีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ	4.07	0.57	มาก	3
4. มีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆในการปรับใช้ตลอดเวลา	4.18	0.60	มาก	1
5. ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนการสอน	4.07	0.60	มาก	3
เฉลี่ยรวม	**4.10**	**0.58**	**มาก**	

จากตาราง 1 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพะเยาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.00, S.D. = 0.21) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการแสวงหาความรู้ใหม่ๆในการปรับใช้ตลอดเวลามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.25) รองลงมาคือ ด้านภาวะผู้นำในการริเริ่มใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน ($\bar{x}$ = 4.09, S.D. = 0.28) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลง, ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนการสอน, และด้านมีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ ($\bar{x}$ = 4.07, S.D. = 0.29)

เมื่อพิจารณารายข้อของแต่ละด้าน สรุปผลได้ดังนี้

ด้านการแสวงหาความรู้ใหม่ๆในการปรับใช้ตลอดเวลา ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.25) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ข้อ 2 "นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนางานให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง" ($\bar{x}$ = 4.21, S.D. = 0.22) รองลงมาคือ ข้อ 4 "ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างต่อเนื่อง" ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.15) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 3 "จัดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน" ($\bar{x}$ = 4.10, S.D. = 0.14)

ด้านภาวะผู้นำในการริเริ่มใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.09, S.D. = 0.28) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 11 "สนับสนุนและติดตามการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูและบุคลากรทางการศึกษา" ($\bar{x}$ = 4.17, S.D. = 0.30) รองลงมาคือ ข้อ 7 "ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษานำนวัตกรรมที่หลากหลายมาใช้ในการจัดการเรียนรู้" ($\bar{x}$ = 4.14, S.D. = 0.27) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 9 "ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้ารับการอบรมพัฒนาให้มีความรู้และความชำนาญในการใช้นวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง" ($\bar{x}$ = 4.03, S.D. = 0.30)

ด้านการมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลง ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.29) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 1 "ผู้บริหารสถานศึกษามีวิสัยทัศน์ที่แสดงให้เห็นถึงการจัดการศึกษาเพื่อ

เข้าสู่ประชาคมอาเซียน" ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.29) รองลงมาคือ ข้อ 7 "ผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายสนับสนุนให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมปฏิบัติงานตามความถนัดและความสนใจ" ($\bar{x}$ = 4.14, S.D. = 0.23) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 3 "มีเป้าหมายการพัฒนาวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน" ($\bar{x}$ = 3.98, S.D. = 0.17)

ด้านการมีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.07, S.D. = 0.29) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 2 "ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้เผยแพร่ผลงานการพัฒนาการเรียนรู้หรือพัฒนาผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา" ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.25) รองลงมาคือ ข้อ 1 "ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้พัฒนาตนเองด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างต่อเนื่อง" ($\bar{x}$ = 4.13, S.D. = 0.11) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 7 "จัดหาและให้บริการอินเทอร์เน็ตแก่ครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน" และข้อ 10 "ส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบการเชื่อมต่อเครือข่ายฐานข้อมูลด้านต่างๆให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ" ($\bar{x}$ = 4.06, S.D. = 0.15)

2. ผลการเปรียบเทียบทัศนะของครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก สรุปได้ดังนี้

ตาราง 2 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามเพศโดยภาพรวม

ด้าน	ชาย (n=24)	หญิง (n=151)	t	P-value
1.มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลง	4.03	4.08	0.36	0.444
2.มีภาวะผู้นำในการริเริ่มใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน	4.08	4.09	0.61	0.994
3.ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนการสอน	4.06	4.07	0.80	0.879
4.มีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ	4.10	4.10	0.92	0.921
5.มีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆในการปรับใช้ตลอดเวลา	4.09	4.19	0.58	0.581
เฉลี่ยรวม	**3.98**	**4.00**	**0.84**	**0.841**

จากตาราง 2 พบว่า ผู้บริหารที่มีเพศต่างกัน มีภาวะผู้นำทางวิชาการในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 3 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม

ด้าน	ปริญญาตรี (n=114)	สูงกว่าปริญญาตรี (n=61)	t	P-value
1.มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลง	4.07	4.06	0.12	0.560
2.มีภาวะผู้นำในการริเริ่มใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน	4.07	4.12	0.56	0.904
3.ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนการสอน	4.07	4.06	0.01	0.718
4.มีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ	4.11	4.08	0.75	0.754
5.มีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆในการปรับใช้ตลอดเวลา	4.15	4.00	0.45	0.445
รวม	**4.00**	**4.01**	**0.12**	**0.919**

จากตาราง 3 พบว่า ผู้บริหารที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีภาวะผู้นำทางวิชาการในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 4 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามช่วงอายุ โดยภาพรวม

ด้าน	ช่วงอายุ 20-30 ปี (n=60)	ช่วงอายุ 31-40 ปี (n=60)	ช่วงอายุ 41-50 ปี (n=55)	F-value	P-value
1. มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลง	4.07	4.06	4.08	3.45	0.035*
2. มีภาวะผู้นำในการริเริ่มใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน	4.07	4.12	4.10	4.02	0.025*
3. ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนการสอน	4.07	4.06	4.05	2.56	0.046*
4. มีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ	4.11	4.08	4.12	3.67	0.031*

ด้าน	ช่วงอายุ 20-30 ปี (n=60)	ช่วงอายุ 31-40 ปี (n=60)	ช่วงอายุ 41-50 ปี (n=55)	F-value	P-value
5. มีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆในการปรับใช้ตลอดเวลา	4.15	4.00	4.10	5.12	0.009*
รวม	**4.00**	**4.01**	**4.05**	**3.21**	**0.042***

ตารางที่ 4 พบว่า ผู้บริหารที่มีอายุต่างกัน มีภาวะผู้นำทางวิชาการในภาพรวมต่างกันทุกด้าน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการพบว่า ด้านการแสวงหาความรู้ใหม่ๆในการปรับใช้ตลอดเวลาได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งแสดงถึงความสามารถของผู้บริหารในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ให้กับครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการนำความรู้และประสบการณ์มาปรับปรุงงานให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งอาจสะท้อนถึงช่องว่างในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในด้านการมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งอาจสะท้อนถึงความท้าทายในการปรับแผนการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการเตรียมการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ขณะที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการพัฒนาวิธีการและยุทธศาสตร์ให้ทันสมัยตามการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว

สรุป

ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามเพศพบว่าในภาพรวม ไม่มีความแตกต่างทางสถิติระหว่างเพศต่าง ๆ โดยมีการแบ่งหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนอย่างเท่าเทียมกัน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในงานวิชาการไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศ การศึกษานี้สอดคล้องกับการวิจัยของ ภาสายพิน ไร่หินถ่วง และสุกัญญา สุดารารัตน์ (2567) ซึ่งพบว่าแม้จะมีเพศและขนาดโรงเรียนต่างกัน แต่ทัศนคติของครูต่อพฤติกรรมการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากลับไม่แตกต่างกัน และผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการตามระดับการศึกษาพบว่าไม่มีความแตกต่างทางสถิติระหว่างกลุ่มครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน การศึกษานี้สะท้อนถึงความเท่าเทียมกันในแง่ของทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยไม่พบว่าระดับการศึกษาของครูมีผลต่อการรับรู้และทัศนคติในด้านนี้ เนื่องจากครูที่มีการศึกษาต่างกันอาจมีการแบ่งหน้าที่และการปฏิบัติงานที่ใกล้เคียงกันในปัจจุบัน แต่ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามอายุพบว่ามีความแตกต่างทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ การศึกษานี้บ่งชี้ว่าครูผู้สอนในช่วงอายุที่แตกต่างกันมีทัศนคติที่แตกต่างกันต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุศริน เหมือนพร้อม และดรุณี ปัญจรัตนากร (2567) พบว่า ผู้บริหารที่มีอายุต่างกันมีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คาดว่าอายุอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการมองเห็นและการใช้เทคโนโลยีในองค์กร การศึกษาในช่วงอายุมากขึ้นอาจมีการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีที่แตกต่างกันตามการใช้ประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน หรืออาจมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอย่างช้ากว่าเยาวชน ในขณะที่ผู้ที่อายุน้อยอาจมีความคล่องตัวในการใช้งานเทคโนโลยี

ใหม่ ๆ และการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลได้ อีกมุมมองหนึ่ง คือ การที่ผู้บริหารมีอายุมากขึ้นมักจะมีประสบการณ์ที่สะสมมาอย่างยาวนาน ซึ่งอาจส่งผลให้มีภาวะผู้นำที่สูงขึ้นได้ เนื่องจากประสบการณ์เหล่านี้ช่วยให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น และสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบและมีวิสัยทัศน์ที่กว้างขวางกว่าผู้ที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญช่วย ศิริเกษ และชิษณพงศ์ ศรจันทร์ (2567) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่ามีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์สูงกว่า และนำไปสู่การพัฒนาวิสัยทัศน์และการคิดเชิงกลยุทธ์ การเสริมสร้างทักษะการนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในหลายด้านสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างการพัฒนาและยกระดับการศึกษาในพื้นที่ ได้แก่ การพัฒนาและปรับปรุงภาวะผู้นำทางวิชาการ การสร้างนโยบายการพัฒนาผู้นำ การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างการพัฒนาและยกระดับการศึกษาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่อาจเชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพื่อดูว่าภาวะผู้นำที่มีคุณภาพส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างไร

ควรศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางวิชาการในสถานศึกษาในเขตต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาและการปฏิบัติงานของผู้บริหารในแต่ละท้องถิ่น

ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้นำด้านการศึกษาในยุคดิจิทัลเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำทางวิชาการในท้องถิ่นในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญ โดยการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในงานการศึกษาจะเป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างผู้นำที่มีความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

จุฑามาศ เกิด แก้ว ฟ้า, การ บริหาร งาน วิชาการ ของ ผู้ บริหาร โรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัด กรม สามัญศึกษา เขต การ ศึกษา 5 (Doctoral dissertation, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย).

นรากร จิมากร และยุวธิดา ชาปัญญา. (2567). ภาวะ ผู้นำ ทาง วิชาการ ของ ผู้ บริหาร สถาน ศึกษา ที่ ส่ง ผล ต่อ ประสิทธิผล ของ โรงเรียน มาตรฐาน สากล ระดับ ประถม ศึกษา ใน กลุ่ม จังหวัด ร้อย แก่นสารสินธุ์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, *18*(2), 184-196.

บุศริน เหมือนพร้อม และดรุณี ปัญจรัตนากร. (2567). ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูผู้สอนสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 7(5), 1024-1040.

ปฐมพร ชาตะรักษ์ และตรัยภูมินทร์ ตรีตรีศวร (2567). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3. วารสารสถาบันพัฒนาผู้นำพระภิกษุ, 7(3), 497-513.

ภาวดี พรมเสถียร และธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์. (2564). เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยพัฒนาการเรียนการสอนได้จริงหรือ?. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 15(3), 1-13.

ภาสายพิน ไร่หินถ่วง และสุกัญญา สุดารารัตน์. (2567). ภาวะ ผู้นำ ที่ แท้จริง ของ ผู้ บริหาร สถาน ศึกษา สังกัด สำนักงาน เขต พื้นที่ การ ศึกษา ประถม ศึกษา อ่างทอง. วารสาร มณี เชษฐา ราม วัด จอม มณี, 7(3), 117-129.

มิณรญา ทองรูปพรณ์ และ สุกัญญา สุดารารัตน์. (2567). แนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2. วารสารวันมฎองแห่งพุทธศาสตรปริทรรศน์, 11(1), 75-88.

รุ่ง แก้วแดง. (2550). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารยุคปฏิรูปการศึกษาผู้บริหาร (การศึกษา) มืออาชีพ. กรุงเทพฯ: วี.ที.ซ.คอมมิวนิเคชั่น.

อภิวิชญ์ สนลอย อรพรรณ ตู้จินดา และดวงใจ ชนะสิทธิ์. (2565). ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร. วารสารสถาบันพัฒนาผู้ฝึกอบรมพระสงฆ์, 5(1), 89-101.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines for Addressing Problems of Operative Criminal prevention and Suppression of Police Officers: Case Study of Pa Mok Police Station in Angthong Province

แนวทางการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ: กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

Theerapat Buri[1] & Pannathorn Hombunma[2]*

ธีระพัทธ์ บุรี[1] และ ปัณณธร หอมบุญมา[2]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Theerapat Buri*
ธีระพัทธ์ บุรี
Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: theera.buri@gmail.com

2. Pannathorn Hombunma
ปัณณธร หอมบุญมา
Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: pannathorn1970@gmail.com

คำสำคัญ:
การแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงาน, การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม, เจ้าหน้าที่ตำรวจ
Keywords:
The Public Participation, Criminal Prevention and Suppression, Police Officer

Article history:
Received: 05/01/2025
Revised: 21/02/2025
Accepted: 16/03/2025
Available online: 06/09/2025

How to Cite:
Buri, T. & Hombunma, P. (2025). Guidelines for Addressing Problems of Operative Criminal prevention and Suppression of Police Officers: Case Study of Pa Mok Police Station in Angthong Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 558-570.

ABSTRACT

The purposes of this research were to: 1) study addressing problems of operative criminal prevention and suppression of police officers: case study of Pa Mok police station in Angthong province; 2) study guidelines for addressing problems of operative criminal prevention and suppression of police officers: case study of Pa Mok police station in Angthong province. The population is 60 police officers who perform crime prevention and suppression duties at Pa Mok Police Station, Pa Mok District, Ang Thong Province. The research instrument is a questionnaire on problem-solving guidelines for crime prevention and suppression of police officers: A case study of Pa Mok Police Station, Ang Thong Province, with an overall reliability value of 0.97 The statistics used for data analysis include frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The results of the research found that: 1) The overall problems in the performance of duties in crime prevention and suppression of police officers at Pa Mok Police Station, Ang Thong Province, were at a high level. The highest average value was budget, followed by management, and the lowest average value was equipment and materials used in performing duties; and 2) solutions to the problems in the performance of duties in crime prevention and suppression of police officers at Pa Mok Police Station, Ang Thong Province, were at a high level. The highest average value was equipment and materials used in performing duties, followed by personnel, and the lowest average value was budget.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง และ 2) ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามของสถานีตำรวจภูธรป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ที่มีค่าความเชื่อมั่นในภาพรวม เท่ากับ 0.97 และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยประชากร และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านงบประมาณ รองลงมา คือ ด้านการบริหารจัดการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ และ 2) แนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ รองลงมา คือ ด้านบุคลากร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านงบประมาณ

บทนำ

ปัจจุบันโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทำให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน แต่ในทางกลับกันก็ทำให้มีปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมามากมาย โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรมที่ทวีความรุนแรงและสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น (จักรกฤษณ์ เศษนาเวช, 2562) ทำให้เกิดผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนที่เกิดขึ้นในรูปแบบของอาชญากรรรมประเภทต่าง ๆ ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน และได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมให้เบาบางลง และในบางเรื่องก็ควรจะไม่ให้เกิดขึ้นได้อีก สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นผู้มีหนาที่ในการบำบัดทุกขและบำรุงสุขให้กับประชาชนโดยตรง ก็พยายามอยางยิ่งที่จะหาวิธีการเพื่อเป็นการปกป้องชีวิต และทรัพยสินของประชาชนมิให้เกิดความเดือดรอน และความเสียหาย ดังนั้น ตำรวจจึงมีบทบาท และภารกิจที่สำคัญต่อสังคมที่จะตองปฏิบัติหนาที่ดูแล และควบคุมสังคมให้มีความสงบสุขและเกิดความเรียบร้อย โดยดำเนินการป้องกันปราบปราม รักษาความสงบเรียบรอยในสังคมชุมชน รักษาความมั่นคงภายใน ตลอดจนการให้บริการแก่ประชาชน (ก้องปิติ อ่อนมาก, 2561)

สถานีตำรวจ มีหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดในคดีอาญาภายในเขตอำนาจการรับผิดชอบหรือเขตพื้นที่การปกครอง รวมถึงการรับผิดชอบในด้านการงานและการปกครองบังคับบัญชาถัดรองลงไปจากกองบังคับการตำรวจ นครบาล (1-9) หรือตำรวจภูธรจังหวัด เพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความมั่นคงภายใน บริการทางสังคม ชุมชน และมวลชนสัมพันธ์ การพัฒนางานบริหารและงานจเรตำรวจ การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและการรักษาความสงบเรียบร้อย รวมถึงงานกิจการพิเศษ และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานีตำรวจ ซึ่งงานในสถานีตำรวจ แบ่งออกเป็น 5 สายงาน คือ งานอำนวยการ งานป้องกันและปราบปราม งานจราจร งานสืบสวน และงานสอบสวน (สถานีตำรวจนครบาลวัดพระยาไกร, 2565) งานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเป็นส่วนงานที่มีความสำคัญของสถานีตำรวจ

เนื่องจากมีบทบาทในการป้องกันและลดการเกิดอาชญากรรม ป้องกันเหตุการณ์ที่อาจเป็นอันตรายต่อสังคม เช่น การก่อการร้าย การโจรกรรม และความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้สังคมมีความสงบและปลอดภัย ซึ่งการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับงานป้องกันปราบปราม มีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2555) โดยการป้องกันอาชญากรรม เป็นมาตรการปกป้องคุ้มครองสวัสดิการให้แก่ประชาชนก่อนที่เหตุร้ายจะเกิดเหตุขึ้น ป้องกันไม่ให้บุคคลหรือองค์กรอื่นใดมีการละเมิด กฎหมายการก่ออาชญากรรมสร้างความเดือดร้อน ความเสียหายในร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน เป็นการป้องกันความเสียหาย หรือสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้นกับร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน ทั้งที่เกิดจากการกระทำ หรือไม่ใช่การกระทำของมนุษย์โดยเจตนาหรือไม่เจตนา เช่น การป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ จากงานจราจร สายไฟฟ้าชำรุด ฝาท่อแตกชำรุดในทางสัญจร ต้นไม้ล้มกีดขวางทางสัญจร ฯลฯ บางกรณีตำรวจอาจต้องเข้าไปช่วยแก้ไขหรือบรรเทาเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นโดยตรง เช่น สัตว์หรืองูมีพิษเข้าบ้าน หรืออาจจะต้องติดต่อหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามาแก้ไขดำเนินการแทน และการปราบปรามเป็นหน้าที่ภายหลังจากการเกิดเหตุร้ายหรืออาชญากรรมขึ้นแล้ว การติดตามจับตัวคนร้ายบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายหรือผลร้ายที่เกิดขึ้นซึ่งการปราบปรามทำได้ หลายวิธี เช่น ตั้งแต่การเข้าระงับเหตุทะเลาะวิวาทเล็กน้อยก่อนที่จะลุกลามไปมากหรือติดตามสืบสวนหรือสอบสวน เพื่อจะสามารถนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ ถ้าสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว เพียงใด ก็จะสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา อบอุ่นใจให้กับประชาชนที่มีต่อการทำงานของตำรวจมากขึ้นเท่านั้น (สิทธิพงษ์ คำจักร์, 2560)

การที่จะทำให้สถานีตำรวจปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเป็นพื้นฐานสำคัญ การบริหารจัดการที่ดีช่วยสร้างระบบการทำงานที่ชัดเจน การติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว และการประสานงานระหว่างแผนกต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้ยังช่วยให้การจัดสรรทรัพยากร การฝึกอบรมบุคลากร และการวางแผนยุทธศาสตร์เป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนการทำงานของตำรวจให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการบริหารงานตำรวจนั้นยึดหลักการบริหารทั่วไปเป็นแนวทางเพียงแต่การบริหารงานตำรวจนั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ การคืนอำนาจ ความยุติธรรมให้กับสังคม บังคับใช้กฎหมายที่มีโทษทางอาญาให้ได้ผล รักษาความสงบเรียบร้อย บริการประชาชนให้เกิดความประทับใจ โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือในการทำงาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การบริหารงานในระดับที่มีความสำคัญมากที่สุดในองค์กรตำรวจนั้น อยู่ที่ระดับสถานีตำรวจ (วุฒิ วิทิตานนท์, 2560) โดยการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการการดำเนินงานอย่างมีศิลปะในการใช้คนและทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (ภีมพจน์ น้อมชอบพิทักษ์, 2563) การบริหารจัดการจึงมีความสำคัญ โดยการบริหารจัดการทำให้งานบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การโดยการอาศัยทรัพยากรบุคคลที่พร้อมมอบความสามารถให้แก่องค์การอย่างดีที่สุด นอกจากนี้ยังทำให้การดำเนินงานมีความง่าย ไม่ซับซ้อน ไม่เกิดปัญหาที่รุนแรง ทำให้มีนวัตกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ และการบริหารจัดการที่ดีสามารถทำให้งานสำเร็จได้โดยการใช้ทรัพยากรที่มีในองค์การให้เกิดความคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด (อลิสา ยิ้มประเสริฐ, 2561) ซึ่งทรัพยากรหรือปัจจัยที่ใช้ในการบริหาร (Administrative resources) ที่สำคัญมีอยู่ 4 ประการ คือ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) และวิธีการปฏิบัติงาน หรือการบริหารจัดการ (Method/ Management) (วุฒิ วิทิตานนท์, 2560)

อย่างไรก็ตามกลับพบปัญหาด้านการจัดสรรทรัพยากรดังกล่าว ซึ่ง ก้องปิติ อ่อนมาก (2561) กล่าวถึงปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไว้ว่า ถึงแม้ว่าจะมีการฝึกอบรมเพิ่มเติมความรู้โดยเฉพาะข้าราชการตำรวจที่จบมาใหม่ ๆ และมีการฝึกอบรมในเวลาก่อนออกปฏิบัติหน้าที่ แต่การฝึกอบรมโดยทั่วไปยังน้อย ตำรวจควรจะต้องมีองค์ความรู้ในงานด้านการป้องกันอาชญากรรม โดยเฉพาะผู้บังคับบัญชาต้องมีความรู้ในงานด้านการป้องกันอาชญากรรม และดูแลเอาใจใส่ติดตามงาน และงานในหน้าที่ยังขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งจะต้องมีการนำมาสนับสนุนในงานป้องกันอาชญากรรมให้มีอย่าง

เพียงพอ รวมถึงการขาดแคลนกำลังพลเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอันดับแรก กำลังพลบางส่วนไปช่วยราชการ ยังสังกัดอื่นทำให้กำลังพลขาดแคลน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจทำงานหนัก ไม่มีเวลาพักผ่อน นอกจากนี้ จักรกฤษณ์ เศษนาเวช (2562) กล่าวถึงปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไว้ว่า อดีตถึงปัจจุบันความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อตำรวจไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของตำรวจก็ไม่ได้ผล อาจเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีจำนวนน้อยไม่สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างเต็มที่ หรืออาจเป็นเพราะว่ามีปริมาณงานมากเกินไปจนไม่สามารถทำงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้เต็มที่ เนื่องจากตำรวจมีขอบข่ายงานที่ต้องรับผิดชอบมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นงานด้านจราจร ตรวจคนเข้าเมือง ป่าไม้ ปราบปรามการค้าน้ำมันเถื่อน และปัญหาการก่อการร้าย อีกทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานก็ขาดแคลน เจ้าหน้าที่ระดับผู้ปฏิบัติต้องจัดหามาเองทั้งสิ้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้กระทบต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของตำรวจจึงส่งผลให้การทำงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

สถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทองมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในด้านต่าง ๆ อีกทั้งเป็นสถานีตำรวจที่มีปัญหาอาชญากรรม มีแนวโน้มทวีความรุนแรงและมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น จากปัญหายาเสพติด ปัญหาทางสังคม และปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้บุคคลไม่มีงานทำ รายได้ต่ำ มักก่อเหตุร้ายต่าง ๆ สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชน เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถติดตามจับกุมผู้กระทำผิดมาลงโทษตามกฎหมายได้อย่างทันท่วงที ซึ่งจะเห็นได้จากสถิติคดีในพื้นที่รับผิดชอบสถานีตำรวจภูธรป่าโมกในปี พ.ศ. 2564 ถึง พ.ศ. 2566 ที่พบว่า อาชญากรรม ประเภทคดีเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและเพศ ในปี พ.ศ. 2566 รับแจ้งเพิ่มจาก ปี พ.ศ. 2565 ร้อยละ 300 และประเภทคดีเกี่ยวกับทรัพย์ ในปี พ.ศ. 2566 เพิ่มจาก ปี พ.ศ. 2565 ร้อยละ 5.56 และเมื่อพิจารณาจากการจับ ประเภทคดีเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและเพศ ในปี พ.ศ. 2566 จับไม่ได้ 1 คดี และคดีเกี่ยวกับทรัพย์ ปี พ.ศ. 2564 จับไม่ได้ 1 คดี ปี พ.ศ. 2565 จับไม่ได้ 2 คดี และปี 2566 จับไม่ได้ 8 คดี และเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องทราบถึงอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจและเพื่อต้องการศึกษาว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมนั้นมีอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ด้านใดหรือไม่ เพราะอาจส่งผลทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มกำลังความสามารถหรือทำให้การปฏิบัติหน้าที่ไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน (สถานีตำรวจภูธรป่าโมก, 2566)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะที่ปัจจุบันเป็นข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เพื่อนำผลการศึกษาไปเสนอแนะให้กับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้รับทราบถึงข้อค้นพบเชิงวิชาการ เพื่อจะให้ผู้นำหน่วยได้นำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มศักยภาพของการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมรวมไปถึงเพิ่มขวัญ กำลังใจของเจ้าหน้าที่ตำรวจและเพื่อผลักดันกำหนดนโยบายในการปรับปรุงรูปแบบและกระบวนการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคม เพื่อทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนสูงสุด

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการบริหารงานตำรวจ

การบริหารงานตำรวจนั้นยึดหลักการบริหารทั่วไปเป็นแนวทางเพียงแต่การบริหารงานตำรวจนั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ การคืนอำนาจ ความยุติธรรมให้กับสังคม บังคับใช้กฎหมายที่มีโทษทางอาญาให้ได้ผล รักษาความสงบเรียบร้อย บริการประชาชนให้เกิดความประทับใจ โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือในการทำงาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การบริหารงานในระดับที่มีความสำคัญมากที่สุดในองค์กรตำรวจนั้น อยู่ที่ระดับสถานีตำรวจ (วุฒิ วิทิตานนท์, 2560) โดยการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการการดำเนินงานอย่างมีศิลปะในการใช้คนและทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (ภีมพจน์ น้อมชอบพิทักษ์, 2563) การบริหารจัดการจึงมีความสำคัญ โดยการบริหารจัดการทำให้งานบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การโดยการอาศัยทรัพยากรบุคคลที่พร้อมมอบความสามารถให้แก่องค์การอย่างดีที่สุด นอกจากนี้ยังทำให้การดำเนินงานมีความง่าย ไม่ซับซ้อน ไม่เกิดปัญหาที่รุนแรง ทำให้มีนวัตกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ และการบริหารจัดการที่ดีสามารถทำให้งานสำเร็จได้โดยการใช้ทรัพยากรที่มีในองค์การให้เกิดความคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด (อลิสา ยิ้มประเสริฐ, 2561) ซึ่งทรัพยากรหรือปัจจัยที่ใช้ในการบริหาร (Administrative resources) ที่สำคัญมีอยู่ 4 ประการ คือ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Materials) และวิธีการปฏิบัติงาน หรือการบริหารจัดการ (Method/ Management) หรือที่เรียกว่า 4M (วุฒิ วิทิตานนท์, 2560) ซึ่งมีนักวิจัย นักวิชาการ กล่าวถึง ปัจจัยในการบริหารจัดการไว้ดังนี้

อลิสา ยิ้มประเสริฐ (2561) สรุปไว้ว่า การบริหารจัดการของสถานีตำรวจมีปัจจัยสำคัญ 4 ประการ คือ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ และการบริหารจัดการ

จักรกฤษณ์ เศษนาเวช (2562) สรุปไว้ว่า ทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการ (4M) ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ (Materials) และการบริหารจัดการ (Management)

อภิวัฒน์ ขำคำ (2562) กล่าวว่า การบริหารจัดการมีปัจจัยสำคัญ 4 ประการ หรือ 4M’s ได้แก่ บุคลากร (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management)

ภีมพจน์ น้อมชอบพิทักษ์ (2563) กล่าวว่า ปัจจัยในการบริหาร มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ คนหรือบุคคล (Man) เงิน (Money) ทรัพยากรหรือวัตถุ (Material) และการบริหารจัดการ (Management)

สรุปได้ว่า การบริหารงานตำรวจนั้นยึดหลักการบริหารทั่วไป โดยใช้ปัจจัยที่ใช้ในการบริหาร 4M’s ได้แก่ บุคลากร (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management)

แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

พลวัชร พลดงนอก (2558) กล่าวถึง ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไว้ว่า ด้านบุคลากร พบปัญหาเกี่ยวกับความเพียงพอของอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปฏิบัติงานด้านป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ความรู้ ความสามารถของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการไกล่เกลี่ย และเจรจาทำความเข้าใจและความรู้ ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในระเบียบ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และความพร้อม ความเสียสละและความเต็มใจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปฏิบัติงานด้านป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ด้านงบประมาณ พบปัญหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือ สนับสนุนด้านเบี้ยเลี้ยง และค่าตอบแทน การให้ความช่วยเหลือและสวัสดิการอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และความเพียงพอของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร ด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ พบปัญหาเกี่ยวกับความเพียงพอและความพร้อมในการใช้งานของยานพาหนะ

ความเพียงพอและความพร้อมในการใช้งานของอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน เช่น อาวุธปืน วิทยุสื่อสาร เป็นต้น และความเพียงพอของอาคาร สถานที่ในการปฏิบัติงาน และด้านการบริหารจัดการ พบปัญหาเกี่ยวกับการสนับสนุน และเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชาภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายสอดคล้องกับความรู้ความสามารถและศักยภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจแต่ละคน ความชัดเจนของนโยบายและสามารถนำไปปฏิบัติได้

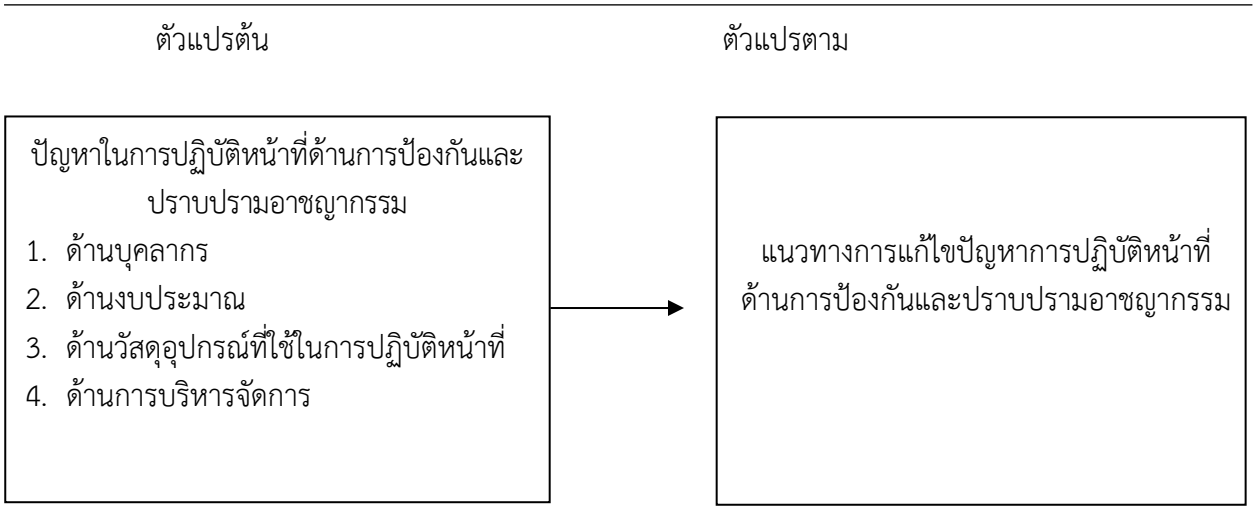
ก้องปิติ อ่อนมาก (2561) กล่าวถึง ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไว้ว่า ถึงแม้ว่าจะมีการฝึกอบรมเพิ่มเติมความรู้โดยเฉพาะข้าราชการตำรวจที่จบมาใหม่ ๆ และมีการฝึกอบรมในเวลาก่อนออกปฏิบัติหน้าที่ แต่การฝึกอบรมโดยทั่วไปยังน้อย ตำรวจควรจะต้องมีองค์ความรู้ในงานด้านการป้องกันอาชญากรรม โดยเฉพาะผู้บังคับบัญชาต้องมีความรู้ในงานด้านการป้องกันอาชญากรรม และดูแลเอาใจใส่ติดตามงาน และงานในหน้าที่ยังขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งจะต้องมีการนำมาสนับสนุนในงานป้องกันอาชญากรรมให้มีอย่างเพียงพอ รวมถึงการขาดแคลนกำลังพลเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอันดับแรก กำลังพลบางส่วนไปช่วยราชการยังสังกัดอื่นทำให้กำลังพลขาดแคลน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการ ปฏิบัติหน้าที่ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจทำงานหนัก ไม่มีเวลาพักผ่อน

จักรกฤษณ์ เศษนาเวช (2562) กล่าวถึง ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไว้ว่า อดีตถึงปัจจุบันความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อตำรวจไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของตำรวจก็ไม่ได้ผล อาจเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีจำนวนน้อยไม่สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างเต็มที่ หรืออาจเป็นเพราะว่ามีปริมาณงานมากเกินไปจนไม่สามารถทำงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้เต็มที่ เนื่องจากตำรวจมีขอบข่ายงานที่ต้องรับผิดชอบมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นงานด้านจราจร ตรวจคนเข้าเมือง ป่าไม้ ปราบปรามการค้าน้ำมันเถื่อน และปัญหาการก่อการร้าย อีกทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานก็ขาดแคลน เจ้าหน้าที่ระดับผู้ปฏิบัติต้องจัดหามาเองทั้งสิ้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้กระทบต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติการของตำรวจจึงส่งผลให้การทำงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมมักเกิดจากบุคลากรซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ รวมไปถึงการบริหารจัดการซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางการบริหาร 4M ที่กล่าวมาแล้ว เมื่อทรัพยากรถูกจัดสรรไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจึงทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีประสิทธิภาพ หรือไม่บรรลุเป้าหมายของการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดของปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ และด้านการบริหารจัดการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยจากการสังเคราะห์แนวคิดของ วุฒิ วิทิตานนท์, 2560) ที่กล่าวถึงทรัพยากรหรือปัจจัยที่ใช้ในการบริหาร 4M และงานวิจัยของ อลิสา ยิ้มประเสริฐ (2561) ; จักรกฤษณ์ เศษนาเวช (2562) ; อภิวัฒน์ ขำคำ (2562) และภีมพจน์ น้อมชอบพิทักษ์ (2563) จึงสรุปเป็นกรอบแนวคิด ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม 4 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ และด้านการบริหารจัดการ แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง
2. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ลักษณะการสำรวจ (Survey research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากร

ประชากร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ สังกัดสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง จำนวน 60 คน (สถานีตำรวจภูธรป่าโมก, 2566)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามแนวทางการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99 โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ อายุ ระดับชั้นยศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และสายงานปฏิบัติหน้าที่

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) บุคลากร 2) งบประมาณ 3) วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ และ 4) การบริหารจัดการ ซึ่งมีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ คือ 5 เท่ากับ มากที่สุด 4 เท่ากับ มาก 3 เท่ากับปาน

กลาง 2 เท่ากับ น้อย และ 1 เท่ากับ น้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ที่มีค่า IOC เท่ากับ 1 และมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.97

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) บุคลากร 2) งบประมาณ 3) วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ และ 4) การบริหารจัดการ ซึ่งมีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ คือ 5 เท่ากับ มากที่สุด 4 เท่ากับ มาก 3 เท่ากับปานกลาง 2 เท่ากับ น้อย และ 1 เท่ากับ น้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ที่มีค่า IOC เท่ากับ 1 และมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.97

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการติดต่อบัณฑิตวิทยาลัย ในการขอเอกสารแนะนำตัวจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาถึงผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรป่าโมก เพื่อขออนุญาตให้ผู้วิจัยทำแบบสอบถาม เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขออนุญาตเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ระหว่างวันที่ 4 – 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ได้แบบสอบถามกลับมา จำนวน 60 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับชั้นยศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และสายงานปฏิบัติหน้าที่ ด้วยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ โดยการใช้การแจกแจงหาค่าความถี่ (Frequency) และการหาค่าร้อยละ (Percentage)

วิเคราะห์ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โดยใช้ค่าเฉลี่ยประชากร (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร (**σ**) ในการแปลความหมายของ ค่าเฉลี่ยของข้อมูลตามแนวของลิเคิร์ท (Likert method) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 25) กำหนดไว้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	4.51 - 5.00	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	3.51 - 4.50	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย	2.51 - 3.50	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.51 - 2.50	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.50	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โดยใช้ค่าเฉลี่ยประชากร (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร (**σ**) ในการแปลความหมายของ ค่าเฉลี่ยของข้อมูลตามแนวของลิเคิร์ท (Likert method) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 25) กำหนดไว้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	4.51 - 5.00	หมายถึงมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด	
คะแนนเฉลี่ย	3.51 - 4.50	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวม

ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ	μ	σ	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
1. ด้านบุคลากร	4.01	0.75	มาก	3
2. ด้านงบประมาณ	4.17	0.80	มาก	1
3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่	4.00	0.73	มาก	4
4. ด้านการบริหารจัดการ	4.11	0.84	มาก	2
ภาพรวม	4.07	0.63	มาก	-

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก (μ = 4.07, σ = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านงบประมาณ (μ = 4.17, σ = 0.80) รองลงมา คือ ด้านการบริหารจัดการ (μ = 4.11, σ = 0.84) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ (μ = 4.00, σ = 0.73)

ผลการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวม

แนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม	μ	σ	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
1. ด้านบุคลากร	4.37	0.65	มาก	2
2. ด้านงบประมาณ	4.25	0.66	มาก	4
3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่	4.40	0.64	มาก	1
4. ด้านการบริหารจัดการ	4.35	0.53	มาก	3
ภาพรวม	4.34	0.50	มาก	-

จากตารางที่ 2 พบว่า ความคิดเห็นต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก (μ = 4.34, σ = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ (μ = 4.40, σ = 0.64) รองลงมา คือ ด้านบุคลากร (μ = 4.37, σ = 0.65) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านงบประมาณ (μ = 4.25, σ = 0.66)

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจและสมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านงบประมาณ รองลงมา คือ ด้านการบริหารจัดการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ อาจเนื่องมาจาก ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในปัจจุบันเป็นผลมาจากปัจจัยหลากหลายที่เชื่อมโยงกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ประกอบกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้งงบประมาณ อุปกรณ์และบุคลากร กลายเป็นอุปสรรคสำคัญ เมื่อเทียบกับปริมาณและความซับซ้อนของอาชญากรรมที่เพิ่มขึ้น เช่น อาชญากรรมไซเบอร์ที่ต้องการความรู้และทักษะเฉพาะด้านที่บางครั้งการฝึกอบรมยังไม่สามารถรองรับได้ สภาพแวดล้อมการทำงานของตำรวจเองก็เผชิญกับความท้าทายจากระบบการจัดการที่ล้าสมัย การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน และการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ที่บ่อยครั้ง ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ นอกจากนี้ ภาระงานที่สูงและความเครียดสะสมยังลดทอนประสิทธิภาพการทำงานอีกด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของ ก้องปิติ อ่อนมาก (2561) ที่อธิบายว่า ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไว้ว่า ถึงแม้ว่าจะมีการฝึกอบรมเพิ่มเติมความรู้โดยเฉพาะข้าราชการตำรวจที่จบมาใหม่ ๆ และมีการฝึกอบรมในเวลาก่อนออกปฏิบัติหน้าที่ แต่การฝึกอบรมโดยทั่วไปยังน้อย ตำรวจควรจะต้องมีองค์ความรู้ในงานด้านการป้องกันอาชญากรรม โดยเฉพาะผู้บังคับบัญชาต้องมีความรู้ในงานด้านการป้องกันอาชญากรรมและดูแลเอาใจใส่ติดตามงาน และงานในหน้าที่ยังขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งจะต้องมีการนำมาสนับสนุนในงานป้องกันอาชญากรรมให้มีอย่างเพียงพอ รวมถึงการขาดแคลนกำลังพลเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอันดับแรก กำลังพลบางส่วนไปช่วยราชการยังสังกัดอื่นทำให้กำลังพลขาดแคลน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจทำงานหนัก ไม่มีเวลาพักผ่อน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรกฤษณ์ เศษนาเวช (2562) เรื่อง สภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรบางปะกง จังหวัด ฉะเชิงเทรา พบว่า สภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับมาก โดยอธิบายว่า ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไว้ว่า อดีตถึงปัจจุบันความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อตำรวจไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของตำรวจก็ไม่ได้ผล อาจเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีจำนวนน้อยไม่สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างเต็มที่ หรืออาจเป็นเพราะว่ามีปริมาณงานมากเกินไปจนไม่สามารถทำงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้เต็มที่ เนื่องจากตำรวจมีขอบข่ายงานที่ต้องรับผิดชอบมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นงานด้านจราจร ตรวจคนเข้าเมือง ป่าไม้ ปราบปรามการค้าน้ำมันเถื่อน และปัญหาการก่อการร้าย อีกทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานก็ขาดแคลน เจ้าหน้าที่ระดับผู้ปฏิบัติต้องจัดหามาเองทั้งสิ้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้กระทบต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติการของตำรวจจึงส่งผลให้การทำงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

2. ความคิดเห็นต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ รองลงมา คือ ด้านบุคลากร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านงบประมาณ อาจเนื่องมาจาก สถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรการบริหารซึ่งมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับแนวคิดของอภิวัฒน์ ขำคำ (2562) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการมีปัจจัยสำคัญ 4 ประการ หรือ 4M's ได้แก่ บุคลากร (Man) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ใช้ในการปฏิบัติงานให้หน่วยงานหรือองค์กรเพื่อให้เกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ เงิน (Money) เป็นงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานในการบริหารงานขององค์กรเพื่อสามารถใช้ในการ ปฏิบัติงานให้เกิดเป็นผลงานวัสดุอุปกรณ์ (Material) ที่เป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้องค์กรสามารถบริหารงานและปฏิบัติงานได้ซึ่งนับว่าเป็นอุปกรณ์สำคัญที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน และการจัดการ (Management) ในการปฏิบัติงานที่มีการแบ่งหน้าที่ออกเป็นหลายภาคส่วนจำเป็นต้องมีการควบคุมตรวจสอบบริหารให้งานเป็นระบบระเบียบเพื่อให้เกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด และแนวคิดของ ภีมพจน์ น้อมชอบพิทักษ์ (2563) กล่าวว่า ปัจจัยในการบริหาร มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) คนหรือบุคคล (Man) เป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารงาน หน่วยงานหรือองค์การต่าง ๆ จำเป็นต้องมีคนที่ปฏิบัติงาน ผลงานที่ดีจะออกมาได้ต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีคุณภาพและมี ความรับผิดชอบต่อองค์การหรือหน่วยงานนั้น ๆ 2) เงิน (Money) หน่วยงานจำเป็นที่จะต้องมีงบประมาณเพื่อการบริหารงาน หากขาดงบประมาณ การบริหารงานของหน่วยงานก็ยากที่จะบรรลุเป้าหมาย 3) ทรัพยากรหรือวัตถุ (Material) การบริหารจำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรในการบริหาร หากหน่วยงานขาดวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรในการบริหารแล้วก็ย่อมจะเป็นอุปสรรค หรือก็ให้เกิดปัญหาในการบริหารงาน และ 4) การบริหารจัดการ (Management) เป็นภารกิจของผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาโดยตรง คือเป็นกลไกและตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวลผลักดันและกำกับปัจจัยต่าง ๆ ทั้ง 3 ประการ ให้สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพจนบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานตามที่ต้องการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ก้องปิติ อ่อนมาก (2561) เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันอาชญากรรมของข้าราชการตำรวจสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม พบว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันอาชญากรรมของข้าราชการตำรวจโดย การบริหารจัดการด้านกำลังพล ด้านวัสดุ อุปกรณ์ให้เหมาะสมเพียงพอกับการปฏิบัติงาน การฝึกอบรมด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานในหน้าที่และด้านกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมกฎหมาย ระเบียบคำสั่งไว้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน ลดภารกิจที่นอกเหนือจากหน้าที่ปกติของตำรวจให้น้อยลง การแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานอื่น ผู้บังคับบัญชาต้องลงมาดูแล เสริมสร้างขวัญกำลังใจ และรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา สร้างความรักความสามัคคีภายในองค์กร ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาช่วยในงานป้องกันอาชญากรรม

สรุป

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ตามปัจจัยการบริหารจัดการ 4 ประการ หรือ 4M's ได้แก่ ด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ และการบริหารจัดการ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ และมีความคิดเห็นต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่เช่นกัน ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าว สถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการกำหนดแผนการทำงาน หรือกำหนด

นโยบายด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยสนับสนุนปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่จะสามารถทำให้การปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ควรเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจ รวมถึงปรับโครงสร้างงานให้เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ใช้เทคโนโลยี เช่น กล้องวงจรปิดอัจฉริยะหรือระบบฐานข้อมูล เพื่อลดภาระของเจ้าหน้าที่ อีกทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การตั้งอาสาสมัครเฝ้าระวัง พร้อมทั้งดูแลสวัสดิการและค่าตอบแทนของเจ้าหน้าที่ให้เหมาะสม นอกจากนี้ควรสร้างวัฒนธรรมการป้องกันอาชญากรรมเชิงรุกในสังคมเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยอย่างยั่งยืน

1.2 สถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ควรปรับปรุงนโยบายงบประมาณให้เหมาะสมกับค่าใช้จ่ายจริงในแต่ละพื้นที่ รวมถึงจัดสรรเงินสนับสนุนเพิ่มเติมในกรณีที่มีภารกิจเร่งด่วนหรือต้องเดินทางไกล นอกจากนี้การจัดระบบเบิกจ่ายที่โปร่งใสและรวดเร็วจะช่วยลดความล่าช้าและสร้างขวัญกำลังใจให้เจ้าหน้าที่ พร้อมกันนี้ควรมีการสำรวจความต้องการของผู้ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงสิทธิประโยชน์ให้สอดคล้องกับสภาพการทำงาน

1.3 สถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ควรจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสม เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นเพิ่มเติม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมสนับสนุนอุปกรณ์สำคัญ นอกจากนี้ควรมีการวางแผนการจัดสรรอุปกรณ์อย่างเป็นระบบและตรวจสอบการใช้งานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.4 สำนักงานสำรวจแห่งชาติควรปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและข้อบังคับให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายร่วมเสนอแนะ นอกจากนี้ ควรจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนเพื่อให้กฎหมายที่ปรับปรุงมีความยุติธรรมและครอบคลุมทุกมิติ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยถึงปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เช่น ปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่

2.2 ควรทำการวิจัยรูปแบบการส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

เอกสารอ้างอิง

ก้องปิติ อ่อนมาก. (2561). *รายงานการวิจัยปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันอาชญากรรมของข้าราชการตำรวจสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม*. โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.

จักรกฤษณ์ เศษนาเวช. (2562). *สภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา*. [งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

พลวัชร พลดงนอก. (2558). ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเขตอำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา. ใน *การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัย*

ระดับชาติ สร้างสรรค์และพัฒนา เพื่อก้าวหน้าสู่ประชาคมอาเซียน ครั้งที่ 2, 18-19 มิถุนายน 2558 ณ วิทยาลัยนครราชสีมา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา.

ภีมพจน์ น้อมชอบพิทักษ์. (2563). *รายงานการวิจัยแนวทางการปฏิบัติในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมการค้ามนุษย์ในระดับสถานีตำรวจ : กรณีศึกษาสถานีตำรวจในจังหวัดสมุทรสาคร*. โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.

วุฒิ วิทิตานนท์. (2560). *การบริหารงานตำรวจ*. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

สถานีตำรวจนครบาลวัดพระยาไกร. (2565). *อำนาจและหน้าที่ตาม พรบ.ตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565*. https://watphrayakhrai.metro.police.go.th/ita-standards/02-2/.

สถานีตำรวจภูธรป่าโมก. (2566). *ข้อมูลสารสนเทศสถานีตำรวจภูธรป่าโมก*.

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2555). *คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 537/2555 เรื่อง การกำหนดอำนาจหน้าที่ของตำแหน่งในสถานีตำรวจ*.

สิทธิพงษ์ คำจักร. (2560). *ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายงานป้องกันปราบปรามอาชญากรรม กรณีศึกษาสถานีตำรวจในเขตพื้นที่อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี*. [งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

อภิวัฒน์ ขำคำ. (2562). *ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายงานสอบสวนในเขตอำเภอพนมสารคาม*. [การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อลิสา ยิ้มประเสริฐ. (2561). *ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในเขตสถานีตำรวจภูธรแสนสุข จังหวัดชลบุรี*. [งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Public Participation in Crime Prevention in Thap Than District, Uthai Thani Province

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี

Theerapat Buri[1] & Pannathorn Hombunma[2]*

ธีระพัทธ์ บุรี[1] และ ปัณณธร หอมบุญมา[2]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Kawinpat Chatbut
กวินพัฒน์ ชาติบุตร
Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: kawinp.cha@gmail.com

2. Pannathorn Hombunma*
ปัณณธร หอมบุญมา
Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: pannathorn1970@gmail.com

คำสำคัญ:
การมีส่วนร่วมของประชาชน, การป้องกันอาชญากรรม
Keywords:
The Public Participation, Crime Prevention

ABSTRACT

The purposes of this research were to: 1) to study level of the public participation in crime prevention in Thap Than District, Uthai Thani province; 2) compare level of the public participation in crime prevention in Thap Than District, Uthai Thani province classified by gender, age, educational level, occupation, and monthly income; and 3) presenting guidelines for promoting public participation in crime prevention in Thap Than District, Uthai Thani Province. The research method was quantitative research. The sample group, obtained by stratified random sampling, consisted of 396 People in Thap Than District, Uthai Thani Province. The research instrument was a questionnaire of the Public Participation in crime prevention in Thap Than District, Uthai Thani province with a reliability level at 0.99. Statistical analysis was performed in terms of frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way ANOVA, LSD test and Games-Howell Test.

The research findings revealed as follows: 1) the level of public participation in crime prevention in Thap Than District, Uthai Thani Province, overall, is at a high level. The area with the highest average value is participation in receiving benefits, followed by participation in evaluation, and the area with the lowest average value is participation in operations; 2) people with different genders, ages, education levels, marital status, occupations, and monthly incomes participated in crime prevention in Thap Than District, Uthai Thani Province, overall, with statistical significance at the 0.05 level; 3) The results of the analysis of public opinions on the approach to promote public participation in crime prevention in Thap Than District, Uthai

Article history:
Received: 05/01/2025
Revised: 16/03/2025
Accepted: 25/04/2025
Available online: 06/09/2025

Thani Province, consist of 23 items, categorized as follows: 7 items of participation in decision-making, such as setting up a community forum to allow the public to participate in decision-making on crime prevention in their own areas; 8 items of participation in operations, such as campaigning for the public to play a role in monitoring risk areas and warning of unusual events in the community; 5 items of participation in receiving benefits, such as giving awards, financial support, or certificates of honor to people or community groups that play an important role in crime prevention; and 3 items of participation in evaluation, such as surveying public opinions using a questionnaire to collect information from the public about their feelings of safety and satisfaction with crime prevention measures in the community, in order to use the information to improve crime prevention operations in the community.

How to Cite:
Chatbut, K. & Hombunma, P. (2025). The Public Participation in Crime Prevention in Thap Than District, Uthai Thani Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 571-585.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี 2) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล และ 3) นำเสนอแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี มีวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 396 คน ได้มาโดยการเลือกกลุ่มอย่างสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ที่มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.99 และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวน แอลเอสดี และเกมส์ โฮเวลล์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รองลงมา ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 2) ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอ ทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ในภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี มี 23 รายการ จำแนกเป็น ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 7 รายการ เช่น จัดตั้งเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ของตนเอง ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 8 รายการ เช่น รณรงค์ให้ประชาชนมีบทบาทร่วมสอดส่องดูแลพื้นที่เสี่ยง และแจ้งเตือนเหตุผิดปกติในชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 5 รายการ เช่น มอบรางวัล เงินสนับสนุน หรือประกาศเกียรติคุณให้กับประชาชนหรือกลุ่มชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการป้องกันอาชญากรรม และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล 3 รายการ เช่น สำรวจความคิดเห็นของ

ประชาชนโดยใช้แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากประชาชนเกี่ยวกับความรู้สึกปลอดภัย ความพึงพอใจต่อมาตรการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงการดำเนินงานป้องกันอาชญากรรมในชุมชนต่อไป

บทนำ

ประเทศชาติพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงแม้จะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้ามากมายก็ตาม แต่ก็มีผลกระทบทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาเช่นกัน เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งปัญหาอุบัติภัยต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการเกิด อาชญากรรม (ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 8, 2562) โดยการเกิดอาชญากรรมมักเกิดขึ้นควบคู่ไปกับวิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจเมื่อเกิดปัญหาสภาวะเศรษฐกิจถดถอย มีการว่างงานเพิ่มมากขึ้น ปัญหาอาชญากรรมก็ยิ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงและนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นจนเป็นปัญหาแก่ประชาชน จำนวนคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นเครื่องบ่งชี้ระดับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน อันส่งผลกระทบโดยตรงต่อระดับความหวาดกลัว และความรู้สึกไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนอีกทั้งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ (นัฐกฤษฎ์ จินดาพงศ์เจริญ, 2562) ปัญหาอาชญากรรมถือเป็นตัวชี้วัดสภาวะของสังคม บ่งบอกถึงความเดือดร้อนหรือความสงบสุขของประชาชน อาชญากรรมจึงเป็นปัญหาสำคัญไม่ว่าจะมากหรือน้อยย่อมส่งผลต่อความสงบสุขของประชาชนทั้งสิ้น ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และนำไปสู่การก่อให้เกิดความสูญเสียในด้านชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินและเสรีภาพของประชาชน ในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนทั้งประชาชนซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินงานให้เกิดความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ หากได้รับความร่วมมือจากประชาชน การดำเนินงานในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ก็สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างดี และในทางตรงกันข้าม หากไม่ได้ความร่วมมือจากประชาชน การดำเนินงานก็อาจจะล้มเหลวได้ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการดำเนินงานร่วมกันของประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา หรือแก้ไขปัญหาของประชาชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในชุมชนนั้น ๆ จะต้องร่วมมือกันวางแผนและการปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหาของประชาชนในชุมชนในส่วนของการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทที่มากขึ้นเป็นการให้ความสำคัญและเป็นการได้รับการยอมรับจากชุมชน (ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 8, 2562)

การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดำเนินการให้กับประชาชนได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยรัฐได้มอบหมายภารกิจให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมหรือบรรเทาปัญหาสังคมบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้กับประชาชนโดยตรง ต้องหาวิธีการในการช่วยเหลือเพื่อเป็นการปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนมิให้เกิดความเดือดร้อนและความเสียหาย (ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 8, 2562) โดยการป้องกันอาชญากรรมนั้นมีหลากหลายวิธี โดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐ (อิสเรศ เลิศวิไล, 2562) มุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างองค์การตำรวจในลักษณะปิด โดยพยายามให้สามารถทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้ตามลำพังไม่จำเป็นต้องขอความร่วมมือจากประชาชน เน้นการใช้ยุทธวิธีตำรวจแบบจารีตประเพณี ซึ่งได้แก่ การตรวจตราท้องที่ ตู้ยาม การตั้งจุดตรวจและการระดมกำลังออกปราบปรามอาชญากรรม ด้วยเหตุนี้เองสรรพกำลังและทรัพยากรต่าง ๆ จึงถูกทุ่มเทเข้าไปในด้านการปฏิบัติการสืบหาข่าว และติดตามจับกุมหลังเกิดเหตุเป็นหลัก เพื่อปราบปรามให้คนร้ายที่ก่ออาชญากรรมทั้งหลายให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว แต่ความพยายามดังกล่าวได้ผลเพียงในระดับ

หนึ่งเท่านั้น เนื่องจากยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ (ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 8, 2562) ทั้งขาดแคลนด้านกำลังพล งบประมาณที่ทางรัฐบาลจัดมาให้ และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะแสวงหาความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาครัฐ เอกชน และประชาชน การได้รับความร่วมมือในทุกหน่วยงานและประชาชนทุกคนอย่างจริงจัง จะทำให้การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมมีประสิทธิภาพและอัตราการเกิดอาชญากรรมในชุมชนลดน้อยลง (อริสรา พุ่มไสว, 2562)

การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมโดยประชาชนถือเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม โดยจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันจะมีโครงการในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น โครงการสมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรร อาสาสมัครตำรวจชุมชน โครงการพื้นที่ปลอดภัย ฯลฯ ซึ่งประชาชนถือเป็นผู้อยู่ในพื้นที่จะรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่นั้น ๆ ได้รวดเร็ว และเชิงลึกกว่า ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในแต่ละพื้นที่ที่ตรงประเด็นและเกิดประสิทธิภาพสูดสุดมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามความสำเร็จในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรหากขาดความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นประชาชนในพื้นที่ควรให้ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างจริงจัง เพื่อให้ชุมชนของตัวเองนั้นมีอัตราการเกิดอาชญากรรมลดน้อยลง (อิสเรศ เลิศวิไล, 2562) ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมจึงเป็นหัวใจที่นำไปสู่ความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม เพราะเมื่อเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมสิ่งที่ประชาชนจะช่วยไม่ว่าจะเป็นการแจ้งข้อมูล เบาะแส การเฝ้าระวัง จะเป็นการช่วยเสริมให้กระบวนการยุติธรรมประสบผลสำเร็จได้อย่างรวมเร็วและมีประสิทธิภาพ (กานติมา ครุฑธาโรจน์, 2561) ปัญหาหลักในการป้องกันอาชญากรรมก็คือ ทำอย่างไรจึงจะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อต้านภัยอาชญากรรมมากขึ้น

จังหวัดอุทัยธานีเป็นจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง บริเวณลุ่มน้ำสะแกกรัง เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นยาวนาน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าและภูเขา ทำให้จังหวัดอุทัยธานีมีความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ วิถีชุมชน วัฒนธรรม สุขภาพ และการเกษตร ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างความเชื่อมั่น และสร้างภาพลักษณ์ที่ดี เพื่อให้ประชาชนในจังหวัดและนักท่องเที่ยวเกิดความเชื่อมั่น แต่อย่างไรก็ตามจังหวัดอุทัยธานีมีสถานภาพอาชญากรรมในหลายด้าน จำแนกเป็นกลุ่มคดี 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) คดีความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกายและเพศ 2) คดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ 3) ฐานความผิดพิเศษ และ 4) คดีความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ในช่วงปี พ.ศ. 2562 – 2564 มีความผิดเกี่ยวกับคดีความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเพศ ส่วนใหญ่เป็นคดีทำร้ายร่างกายและข่มขืนกระทำชำเรา คดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ส่วนใหญ่เป็นคดีลักทรัพย์ ฐานความผิดพิเศษที่เป็นความผิดตาม พ.ร.บ. ต่าง ๆ จังหวัดอุทัยธานีมีพื้นที่ป่าไม้ราว ๆ ครึ่งหนึ่งของจังหวัด ทำให้การรับแจ้งความผิดที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ค่อนข้างสูง คดีความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ส่วนใหญ่เป็นคดีในเรื่องของยาเสพติดและการพนัน (สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี, 2566)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากอำเภอทัพทัน เป็นอำเภอหนึ่งจังหวัดอุทัยธานีที่มีแหล่งท่องเที่ยว และป่าไม้ที่สวยงามจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ดังนั้นถ้าประชาชนในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานีเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม ย่อมทำให้จำนวนอาชญากรรมลดน้อยลง ประชาชนมีความไว้วางใจที่จะฝากชีวิตให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรทัพทันดูแล

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนของ โคเฮน และอัพฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980) ซึ่งเสนอไว้ว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in decision making) การตัดสินใจชนิดนี้เป็นศูนย์กลางของการเกิดทางเลือกตัดสินความคิดที่หลากหลาย มีการกำหนดและประเมินทางเลือกและการตัดสินใจเลือก ซึ่งเปรียบได้กับการวางแผน เพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in implementation) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource contribution) การมีส่วนร่วมในการบริหารและประสานงาน (Project administration and coordination) การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ (Participation in enlistment)

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Participation in benefits) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการยอมรับเอาโครงการที่สำคัญ ๆ เข้ามาทั้งที่การตัดสินใจอาจไม่เกิดขึ้นหรือมีขีดจำกัด การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แบ่งได้ 3 ชนิด ได้แก่ ผลประโยชน์ด้านวัตถุ (Material benefits) ผลประโยชน์ด้านสังคม (Social benefits) และผลประโยชน์ด้านบุคคล (Personal benefits)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation) แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ การมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม ในการประเมินผลด้านงบประมาณ ความพึงพอใจของบุคคลต่อโครงการ การมีส่วนร่วม วิธีการเข้ามามีส่วนร่วม การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่าง ๆ หรือผ่านตัวแทน ที่เลือกเข้าไปเพื่อนำความคิดเห็นไปใช้ประโยชน์

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 4 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรม

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมไว้ดังนี้

ความหมายของการป้องกันอาชญากรรม

มีนักวิชาการ นักวิจัยให้ความหมายของการป้องกันอาชญากรรมไว้ ดังนี้

พริญญา ศรีเรือง (2559) ให้ความหมายไว้ว่า การป้องกันอาชญากรรม หมายถึง การคาดการณ์หรือประเมินล่วงหน้าเกี่ยวกับช่องทาง โอกาส หรือสภาพการณ์ของอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งความพยายามที่จะกระทำการใด ๆ เพื่อเป็นการสกัดกั้นมิให้มีการกระทำผิดใด ๆ เกิดขึ้น

ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 8 (2562) ให้ความหมายไว้ว่า การป้องกันอาชญากรรม หมายถึง การพยายามไม่ให้เกิดการกระทำผิด ความพยายามยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นรวมตลอดจนความพยายามทุก ๆ วิถีทางที่จะไม่ให้มีการกระทำผิดซ้ำ รวมตลอดจนถึงการปฏิบัติการในหน้าที่ของตำรวจเพื่อควบคุมอาชญากรรมทั้งในแง่ของการป้องกันไม่ให้อาชญากรรมเกิดขึ้นและการจับกุมดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด เช่น การจัดสายตรวจออกตรวจตราป้องกัน การปฏิบัติการชุมชนสัมพันธ์ การระดมกวาดล้างอาชญากรรม การสืบสวนติดตามคนร้าย เป็นต้น

ชฎาภรณ์ สิงห์แก้ว (2563) ให้ความหมายไว้ว่า การป้องกันอาชญากรรม หมายถึง การสกัดกั้นไม่ให้เกิดอาชญากรรมในเบื้องต้น ซึ่งสามารถทำการวางแผน เตรียมการ และลดการกระทำผิดซ้ำได้ในขั้นตอนเดียวกัน ถือว่าการป้องกันอาชญากรรมเป็นมาตรการที่จะหยุดยั้งการเกิดอาชญากรรมอย่างได้ผลดีที่สุด

ปัญชนา เสนาคุณ (2564) ให้ความหมายไว้ว่า การป้องกันอาชญากรรม หมายถึง การพยายามที่จะป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรม ยับยั้งอาชญากรรมที่เกิดขึ้น แก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม

ตลอดจนลดการเกิดอาชญากรรมขึ้นซ้ำ ซึ่งอาจจะมีวิธีการหรือรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบของอาชญากรรมแต่ละประเภท เช่น ช่วงเวลา สถานที่ แรงจูงใจ หรือวิธีการที่อาชญากรใช้

สรุปได้ว่า การป้องกันอาชญากรรม หมายถึง วิธีการที่จะป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรม ความพยายามที่จะยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้น เพื่อเป็นการสกัดกั้นมิให้มีการกระทำผิดใด ๆ เกิดขึ้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรม

ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรม ได้แก่

1. ทฤษฎีการบังคับใช้กฎหมาย มุ่งเน้นการปฏิบัติหน้าที่ให้ตำรวจสายตรวจออกตรวจพื้นที่และแสดงตัวในที่ชุมชนเป็นหลักในการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งจะส่งผลทำให้อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนลดลงอีกทั้งควบคู่กับการนำหลักกฎหมายมาบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดอย่างเคร่งครัดจะทำให้ผู้ที่คิดจะกระทำความผิดเกิดความหวาดกลัวในการที่จะกระทำความผิดอาชญากรรม ก็จะลดลงไปจนไม่เกิดขึ้นอีกเลย (ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 8, 2562)

2. ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์มุ่งเน้นที่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างคนในชุมชน ในสังคม ซึ่งจะช่วยกันเป็น หูเป็นตาป้องกันอาชญากรรมระหว่างกันได้ (ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 8, 2562)

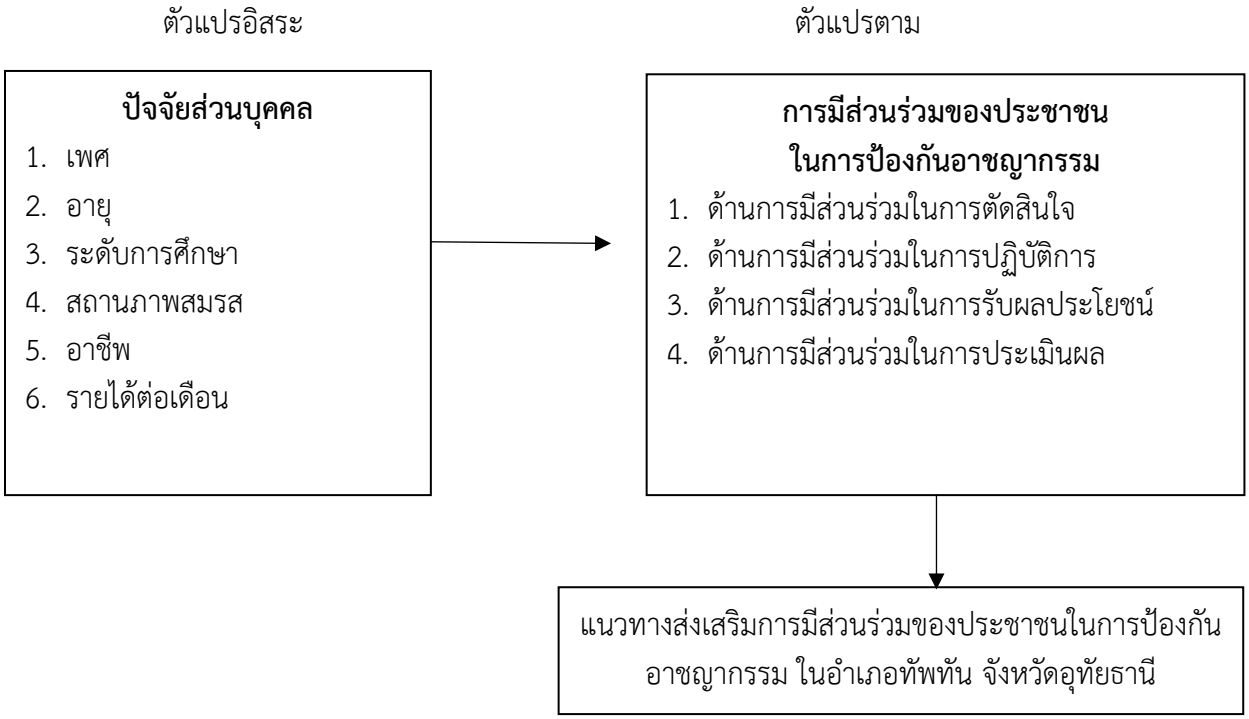
3. ทฤษฎีการลดช่องโอกาสในการกระทำผิด อธิบายถึง การขจัดหรือลดช่องโอกาสในการกระทำผิดของคนร้าย โดยการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และทางสังคมควบคู่ไปกับการเพิ่มความเสี่ยงที่คนร้ายจะถูกตำรวจพบและจับกุมมากยิ่งขึ้น การลดช่องโอกาสของคนร้ายยังสามารถดำเนินการได้โดยหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม การเข้าขัดขวางขณะคนร้ายลงมือกระทำผิด และการยับยั้งการกระทำผิดของคนร้ายด้วยการเพิ่มอัตราเสี่ยงต่อการถูกจับกุม เมื่อชุมชนมีอาชญากรรมลดลง (ณัฐกิตติ์ แสนคุ้ม, 2563)

4. ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม อธิบายถึงการป้องกันอาชญากรรมโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การวางผังเมืองและชุมชนให้เป็นระเบียบและมีระบบ โดยจัดการใช้พื้นที่ให้เป็นสัดส่วน เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมอาชญากรรม และนามธรรม ได้แก่ มาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรม (ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 8, 2562)

5. ทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรมการป้องกันอาชญากรรมเชิงรุก อธิบายถึงการป้องกันอาชญากรรมโดยคำนึงถึง องค์ประกอบของการเกิดอาชญากรรม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้กระทำผิดหรือคนร้าย มุ่งเน้นที่การลดหรือควบคุมจำนวนผู้กระทำความผิด ด้านเหยื่อ มุ่งเน้นที่รู้จักการป้องกันตนเอง และด้านโอกาส มุ่งเน้นที่การตัดโอกาสในการก่ออาชญากรรม ทั้งเรื่องเวลา และสถานที่ (ณัฐกิตติ์ แสนคุ้ม, 2563)

จากแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรม สรุปเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม หมายถึง วิธีการที่จะป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรม ความพยายามที่จะยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้น เพื่อเป็นการสกัดกั้นมิให้มีการกระทำผิดใด ๆ เกิดขึ้น ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย แสดงดังภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล
3. เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ลักษณะการสำรวจ (Survey research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 37,677 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 396 คน ได้มาโดยการเลือกกลุ่มอย่างสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99 โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จำนวน 5 ข้อ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ จำนวน 5 ข้อ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ จำนวน 5 ข้อ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล จำนวน 5 ข้อ ซึ่งมีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อสอบถามแนวทางส่งเสริมการ มีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำบันทึกเสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอความอนุเคราะห์ออกหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลถึงประชาชนในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ประชาชนตอบแบบสอบถาม เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขออนุญาตเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 396 คน ด้วยตนเอง ระหว่างวันที่ 5 ตุลาคม – 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 396 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยการใช้การแจกแจงหาค่าความถี่ (Frequency) และการหาค่าร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ที่ได้จากแบบสอบถามมาตรส่วนประมาณค่า โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistic) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำแนกตามเพศ ด้วยการทดสอบที (t-test) และเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (One-Way ANOVA) และเมื่อพบความแตกต่าง จึงทดสอบรายคู่ด้วย Post Hoc Tests (Least-significant different : LSD หรือ Games-Howell Test)

4. วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ในภาพรวม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม	ลำดับ
1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	3.84	0.91	มาก	3
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	3.62	1.03	มาก	4
3. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	4.01	0.76	มาก	1
4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล	3.95	0.92	มาก	2
ภาพรวม	3.85	0.83	มาก	-

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = 0.83) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.01, S.D. = 0.76) รองลงมา ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\bar{X}$ = 3.95, S.D. = 0.92) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ($\bar{X}$ = 3.62, S.D. = 1.03)

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม	ค่าสถิติ	Sig.	แปลผล
1. เพศ	2.86	0.00*	แตกต่างกัน
2. อายุ	10.96	0.00*	แตกต่างกัน
3. ระดับการศึกษา	7.20	0.00*	แตกต่างกัน
4. สถานภาพสมรส	3.80	0.01*	แตกต่างกัน
5. อาชีพ	4.14	0.00*	แตกต่างกัน
6. รายได้ต่อเดือน	36.85	0.00*	แตกต่างกัน

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส

อาชีพ และรายได้ต่อเดือน มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ผลการนำเสนอแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี พบว่า

3.1 แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า ประชาชนให้ความคิดเห็นไว้ 7 รายการ โดยรายการที่มีจำนวนประชาชนให้ความคิดเห็นไว้มากที่สุด คือ จัดตั้งเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ของตนเอง จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 23 รองลงมา คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอความคิดเห็นและโหวตเลือกแนวทางป้องกันอาชญากรรมผ่านช่องทางออนไลน์หรือการประชุมสาธารณะ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 21 และรายการที่มีประชาชนให้ความคิดเห็นไว้น้อยที่สุด คือ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประชาชนและหน่วยงานภาครัฐในการวางแผนและกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2

3.2 แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า ประชาชนให้ความคิดเห็นไว้ 8 รายการ โดยรายการที่มีจำนวนประชาชนให้ความคิดเห็นไว้มากที่สุด คือ รณรงค์ให้ประชาชนมีบทบาทร่วมสอดส่องดูแลพื้นที่เสี่ยง และแจ้งเตือนเหตุผิดปกติในชุมชน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 37 รองลงมา คือ ส่งเสริมให้ประชาชนแจ้งเบาะแสอาชญากรรม โดยเปิดสายด่วน แจ้งเหตุผ่านแอปพลิเคชัน หรือกล่องรับข้อมูลในพื้นที่ พร้อมให้ความมั่นใจเรื่องความปลอดภัยของผู้แจ้ง จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 22 และรายการที่มีประชาชนให้ความคิดเห็นไว้น้อยที่สุด คือ สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย โดยประชาชนร่วมกันพัฒนาพื้นที่ เช่น การทำความสะอาดพื้นที่รกร้าง การตัดแต่งต้นไม้ที่บดบังวิสัยทัศน์ และการปรับปรุงพื้นที่เสี่ยง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4 และ จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกและมอบรางวัลหรือประกาศเกียรติคุณให้กับผู้ที่มีส่วนช่วยป้องกันอาชญากรรมในชุมชน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4

3.3 แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า ประชาชนให้ความคิดเห็นไว้ 5 รายการ โดยรายการที่มีจำนวนประชาชนให้ความคิดเห็นไว้มากที่สุด คือ มอบรางวัล เงินสนับสนุน หรือประกาศเกียรติคุณให้กับประชาชนหรือกลุ่มชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการป้องกันอาชญากรรม จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมา คือ สนับสนุนเงินทุนหรือทรัพยากรสำหรับโครงการชุมชนที่ประชาชนร่วมพัฒนา เช่น โครงการชุมชนปลอดภัย จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30 และรายการที่มีประชาชนให้ความคิดเห็นไว้น้อยที่สุด คือ สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ประชาชนจะได้รับความพึงพอใจและภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนช่วยสร้างชุมชนที่ปลอดภัย และได้รับการยอมรับจากสังคมในฐานะผู้ร่วมสร้างความเปลี่ยนแปลง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2

3.4 แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า ประชาชนให้ความคิดเห็นไว้ 3 รายการ โดยรายการที่มีจำนวนประชาชนให้ความคิดเห็นไว้มากที่สุด คือ สำรวจความคิดเห็นของประชาชนโดยใช้แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากประชาชนเกี่ยวกับความรู้สึกปลอดภัย ความพึงพอใจต่อมาตรการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงการดำเนินงานป้องกันอาชญากรรมในชุมชนต่อไป จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 47 รองลงมา คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมติดตามและประเมินผลโครงการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 41 และรายการที่มีประชาชนให้ความคิดเห็นไว้น้อยที่สุด คือ จัดทำรายงานและเผยแพร่ผลการดำเนินงานในโครงการป้องกันอาชญากรรมในชุมชนสู่สาธารณชน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจและสมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รองลงมา ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ประชาชนในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานีตะหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม ประกอบกับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการสร้างความไว้วางใจระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ ช่วยลดช่องว่างระหว่างภาครัฐและประชาชน ทำให้เกิดความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมในการป้องกันอาชญากรรม นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงความเข้มแข็งของโครงสร้างชุมชนที่สามารถระดมทรัพยากรทั้งด้านความรู้ ทักษะ และการสื่อสาร เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ ที่พิทักษ์ แสนจันทร์ (2562) อธิบายว่า ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์สามารถใช้ป้องกันอาชญากรรมได้โดยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ง่ายต่อการควบคุมสังเกตตรวจตรา โดยไม่ล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล รวมทั้งมุ่งสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตนเอง และให้บุคคลอื่นในชุมชนปลอดภัยจากอาชญากรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิติพงษ์ ชูเลิศ (2561) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาอาชญากรรมในเขตเทศบาลตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า ระดับการมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาอาชญากรรมในเขตเทศบาลตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของ อริสรา พุ่มไสว (2562) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในเทศบาลเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมในเทศบาลเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. จากผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอ ทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ความแตกต่างของข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชน ส่งผลต่อบทบาทและลักษณะการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป โดยด้านเพศ การมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันตามเพศ อาจสะท้อนบทบาททางสังคมและวัฒนธรรม เช่น เพศชายอาจมีบทบาทมากขึ้นในกิจกรรมที่ต้องใช้แรงหรือการเฝ้าระวัง ในขณะที่เพศหญิงอาจเน้นการสนับสนุนในบทบาทอื่น ด้านอายุ ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันอาจแสดงความสนใจและความสามารถในการเข้าร่วมแตกต่างกัน เช่น วัยหนุ่มสาวอาจมีพลังและความกระตือรือร้นสูง ขณะที่ผู้สูงอายุอาจมีประสบการณ์และความน่าเชื่อถือในการเป็นผู้นำชุมชน ด้านระดับการศึกษา การศึกษาส่งผลต่อความเข้าใจและการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรม คนที่มีการศึกษาสูงอาจสามารถวางแผนและเสนอแนวทางการป้องกันที่ซับซ้อนกว่า ในขณะที่คนที่มีการศึกษาน้อยกว่าอาจเข้าร่วมในบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ ด้านสถานภาพสมรส ผู้ที่มีครอบครัวอาจมุ่งเน้นการป้องกันอาชญากรรม เพื่อความปลอดภัยของสมาชิกในครอบครัว ในขณะที่ผู้ที่ยังโสดอาจมีความยืดหยุ่นและความพร้อมในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมากกว่า ด้านอาชีพ ความแตกต่างในอาชีพส่งผลต่อเวลาที่สามารถมีส่วนร่วม ด้านรายได้ต่อเดือน รายได้ที่แตกต่างกันอาจส่งผลต่อระดับการสนับสนุน เช่น ผู้มีรายได้สูงอาจสามารถสนับสนุนทางการเงินหรือทรัพยากรมากกว่า ในขณะที่ผู้มีรายได้น้อยอาจมีส่วนร่วมในรูปแบบของการลงแรงหรือเข้าร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ กานติมา ครุฑธาโรจน์ (2561) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ

ป้องกันอาชญากรรมในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาดิน อำเภอ บางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ และสถานภาพการสมรส ต่างกัน มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานวิจัยของ อริสรา พุ่มไสว (2562) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในเทศบาลเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่างกัน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของ นารีรัตน์ ลายวงษ์ (2564) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของประชาชนอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า ประชาชนที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมแต่งต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. จากผลการนำเสนอแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

3.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รายการที่ประชาชนให้ความคิดเห็นต่อแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี มากที่สุด คือ จัดตั้งเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ของตนเอง อาจเนื่องมาจาก การจัดตั้งเวทีประชาคมเป็นกระบวนการสร้างพื้นที่หรือโอกาสสำหรับประชาชนในชุมชนให้มารวมตัวกัน เพื่อร่วมกันหารือ ระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือการร่วมกันตัดสินใจในเรื่องการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ สนอง จุลกัณฑ์ (2563) ที่อธิบายว่า ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้กำหนดนโยบาย และผู้วางแผนโครงการ และประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้า หรือระบุประเด็น หรือข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น โดยใช้รูปแบบต่าง ๆ อาทิ การสนทนากลุ่ม ประชาเสวนา เวทีประชาคม เป็นต้น

3.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ รายการที่ประชาชนให้ความคิดเห็นต่อแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี มากที่สุด คือ รณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมสอดส่องดูแลพื้นที่เสี่ยง และแจ้งเตือนเหตุผิดปกติในชุมชน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานรัฐ ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดเครือข่ายเฝ้าระวังที่ครอบคลุมพื้นที่ได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่เพียงลำพัง นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการดูแลชุมชนและความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในสังคม สอดคล้องกับ ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ ที่พิทักษ์ แสนจันทร์ (2562) อธิบายว่า หากประชาชนในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม เช่น เพื่อบ้านช่วยสอดส่องดูแล การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรม หรือแม้กระทั่งการมีอาสาสมัครในชุมชนช่วยกันตรวจตราบ้านเรือนในชุมชน หากมีการทำร่วมกันตามที่กล่าวมา ก็จะทำให้ประชาชนในชุมชนมีความปลอดภัยจากอาชญากรรมต่าง ๆ ได้

3.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รายการที่ประชาชนให้ความคิดเห็นต่อแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี มากที่สุด คือ มอบรางวัล เงินสนับสนุน หรือประกาศเกียรติคุณให้กับประชาชนหรือกลุ่มชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งเป็นการยกย่องและเสริมสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเล็งเห็นถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วม สร้างความภาคภูมิใจ และความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชน นอกจากนี้ ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และ

สร้างตัวอย่างที่ดีสำหรับชุมชนอื่น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิทักษ์ แสนจันทร์ (2562) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่า ควรมีการกระตุ้น สร้างแรงจูงใจ หรือให้รางวัลให้กับชาวบ้าน/ชุมชนที่มีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรับร่วมผิดชอบต่อสังคม ชุมชนหมู่บ้านของตนเอง เพื่อให้มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมให้มากขึ้น

3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล รายการที่ประชาชนให้ความคิดเห็นต่อแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี มากที่สุด คือ สำรวจความคิดเห็นของประชาชนโดยใช้แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากประชาชนเกี่ยวกับความรู้สึกปลอดภัย ความพึงพอใจต่อมาตรการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงการดำเนินงานป้องกันอาชญากรรมในชุมชนต่อไป ซึ่งเป็นวิธีที่ช่วยสะท้อนมุมมองและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนามาตรการให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ สนอง จุลกัณฑ์ (2563) ที่อธิบายว่า ร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ที่ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับผลกระทบสามารถมาคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ได้ รูปแบบของการติดตามตรวจสอบ หรือประเมินผล อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลที่มาจากหลายฝ่าย การสอบถามประชาชน โดยการทำการสำรวจ เพื่อให้ประชาชนประเมิน การประเมินผลนี้มีความสำคัญมาก เพราะจะมีผลต่อการพิจารณาจัดสรรประโยชน์ การยุติ หรือคงไว้ ตลอดจนปรับปรุงนโยบาย หรือโครงการ

สรุป

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม ทั้งในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับมาก โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าว แตกต่างกันไปตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ต่อเดือนของประชาชน งานวิจัยยังพบอีกว่าแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ควรจัดตั้งเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ของตนเอง ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ควรรณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมสอดส่องดูแลพื้นที่เสี่ยง และแจ้งเตือนเหตุผิดปกติในชุมชน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานรัฐ ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ควรมอบรางวัล เงินสนับสนุน หรือประกาศเกียรติคุณให้กับประชาชนหรือกลุ่มชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการป้องกันอาชญากรรม และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ควรสำรวจความคิดเห็นของประชาชนโดยใช้แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากประชาชนเกี่ยวกับความรู้สึกปลอดภัย ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน/ท้องถิ่นได้

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารและกระตุ้นเพื่อสร้างความตระหนักให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการประชุมเพื่อจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินกิจกรรมเพื่อป้องกันอาชญากรรมว่ามีประโยชน์และมีความสำคัญอย่างไร

1.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมได้ง่าย และสร้างแรงจูงใจผ่านการยกย่องหรือให้รางวัลกับผู้สนับสนุน อีกทั้งควรเปิดโอกาสให้ประชาชนสนับสนุนตามกำลังความสามารถ

1.3 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรการสร้างความร่วมมือกับ ผู้นำชุมชน และประชาชน ในการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหา โดยจัดทำโครงการเพิ่มความปลอดภัย เช่น ติดตั้งไฟส่องสว่าง กล้องวงจรปิด และจัดเวรยามเฝ้าระวัง อีกทั้งควรสร้างการมีส่วนร่วมผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายร่วมกิจกรรมในการป้องกันอาชญากรรม

1.4 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนในการเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่ พร้อมทั้งใช้เทคโนโลยี เช่น แอปพลิเคชันหรือช่องทางออนไลน์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดตามการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี

2. ควรมีการวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี

เอกสารอ้างอิง

กานติมา ครุฑธาโรจน์. (2561). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปอ้ งกันอาชญากรรมในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา*. [งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชฎาภรณ์ สิงห์แก้ว. (2563). *บทบาทภาครัฐในการป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม*. [ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต], มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ณัฐกิตติ์ แสนคุ้ม. (2563). *บทบาทการป้องกันอาชญากรรมเชิงรุก แบบมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบสถานีตำรวจนครบาลคันนายาว เขตคันนายาว กรุงเทพมหานคร*. [การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

นัฐกฤษฎ์ จินดาพงศ์เจริญ. (2562). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของชุมชน เขตเทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี*. [งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต], *มหาวิทยาลัยบูรพา*.

นารีรัตน์ ลายวงษ์. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของประชาชน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการสังคม*, 3(1), 1 – 11.

นิติพงษ์ ชูเลิศ. (2561). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาอาชญากรรมในเขตเทศบาลตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี*. [งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยบูรพา.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

ปัญชนา เสนาคุณ. (2564). *การมีส่วนร่วมของผู้รักษาความปลอดภัยในชุมชนเพื่อการป้องกันอาชญากรรมของเมืองมหาวิทยาลัย ชุมชนหมู่บ้านเมืองเอก จังหวัดปทุมธานี*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยรังสิต.

พริญญา ศรีเรือง. (2559). การออกแบบความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมในเขตพื้นที่สถานตำรวจภูธรเมืองปทุมธานี. [การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิทักษ์ แสนจันทร์. (2562). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรทรายมูล จังหวัดยโสธร*. [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 8. (2562). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ศึกษากรณีสถานีตารวจภูธรเมืองสุราษฎร์ธานี* (รายงานการวิจัย). ศูนย์.

สนอง จุลกัณฑ์. (2563). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. [การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี (พ.ศ. 2566 – 2570)*. สำนักงาน.

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2567). *ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร สถิติประชากรรายจังหวัด*. https://stat.bora.dopa.go.th/StatMIS/#/ReportStat/2.

อริสรา พุ่มไสว. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมในเทศบาลเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ "การเรียนรู้ด้านมนุษยศาสตร์และด้านสังคมศาสตร์" ครั้งที่ 3 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

อิสเรศ เลิศวิไล. (2562). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี*. [งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยบูรพา.

Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980). *Participations place in rural development: Seeking clarity through specificity*. New York: World Developments.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Performance Achievement Motive of School Administrators Affecting the Effectiveness Personnel Management Under the Suphanburi Primary Education Service Area Office 2

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

Thanyakarn Thaneewan[1]* & Suthasinee Sangmookda[2]

ธันยกานต์ ธานีวรรณ[1]* และ สุธาสินี แสงมุกดา[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Thanyakarn Thaneewan*
ธันยกานต์ ธานีวรรณ
Faculty Of Education. Mahamakut Buddhist University. Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Thanyakan17@gmail.com

2. Suthasinee Sangmookda
สุธาสินี แสงมุกดา
Faculty Of Education. Mahamakut Buddhist University. Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: lovely386_3@hotmail.com

คำสำคัญ:
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์, ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2
Keywords:
Achievement Motivation, Personnel Management Effectiveness, Suphanburi Primary Educational Service Area Office 2

Article history:
Received: 09/02/2025
Revised: 24/03/2025
Accepted: 25/07/2025
Available online: 06/09/2025

ABSTRACT

This research article aims to: 1) study the achievement motivation of school administrators under the jurisdiction of the Suphanburi Primary Educational Service Area Office 2. 2) examine the effectiveness of personnel management under the jurisdiction of the Suphanburi Primary Educational Service Area Office 2. and 3) analyze the influence of achievement motivation of school administrators on the effectiveness of personnel management under the jurisdiction of the Suphanburi Primary Educational Service Area Office 2.

The sample consisted of 103 schools under the Suphanburi Primary Educational Service Area Office 2, with a total of 206 respondents. The research instrument was a questionnaire, and data were analyzed using statistical software. The statistical methods employed included frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis for hypothesis testing.

The research findings revealed the following:

1. The overall level of achievement motivation among school administrators under the jurisdiction of the Suphanburi Primary Educational Service Area Office 2 was high. Considering individual aspects, all were rated high, ranked from highest to lowest as follows: self-responsibility, enthusiasm, planning, risk-taking, ambition, and uniqueness.

2. The overall effectiveness of personnel management under the jurisdiction of the Suphanburi Primary Educational Service Area Office 2 was high. Considering individual aspects, all were rated high, ranked from highest to lowest as follows: workforce planning, personnel development, utilization, recruitment, and retention.

How to Cite:
Thaneewan, T. & Sangmookda, S. (2025). Performance Achievement Motive of School Administrators Affecting the Effectiveness Personnel Management Under the Suphanburi Primary Education Service Area Office 2. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 586-599.

3. The analysis of the influence of achievement motivation on the effectiveness of personnel management under the jurisdiction of the Suphanburi Primary Educational Service Area Office 2 demonstrated statistical significance at the .05 level. The key factors, ranked by importance, were risk-taking, planning, self-responsibility, and uniqueness. The multiple correlation coefficient (Multiple R) was .877, and the variables collectively predicted the effectiveness of personnel management at 76.8% (R^2 = .768). which can be written as a regression analysis equation as follows.

Forecast equations in raw score form

$\hat{y}_{tot}$ = 1.094 + .246 ($\times_3$) + .211 ($\times_5$) + .204 ($\times_4$) + .103 ($\times_6$)(R^2 = .768)

Forecast equations in standard score form

$\hat{Z}_y$ = .277 (z_{x_3}) + .266 (z_{x_5}) + .239 (z_{x_4}) + .133 (z_{x_6})(R^2 = .768)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 2) เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 และ 3) เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็น สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 จำนวน 103 แห่ง จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 206 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบสมมุติฐาน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ด้านความกระตือรือร้น ด้านการวางแผนงาน ด้านความกล้าเสี่ยง ด้านความทะเยอทะยาน และด้านความมีเอกลักษณ์ ตามลำดับ

2. ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการวางแผนอัตรากำลัง ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการสรรหาบุคลากร และด้านการรักษาไว้ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์ผลแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผล การบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเรียงความสำคัญ ได้แก่ ด้านความกล้าเสี่ยง ด้านการวางแผนงาน ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง และด้านความมีเอกลักษณ์ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .877 ซึ่งตัวแปรได้ร่วมกันทำนาย

ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ได้ร้อยละ 76.8 (R^2 = .768) ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยได้ ดังนี้ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$\hat{y}_{tot}$ = 1.094 + .246 ($\times_3$) + .211 ($\times_5$) + .204 ($\times_4$) + .103 ($\times_6$) (R^2 = .768)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z}_y$ = .277 (Z_{X_3}) + .266 (Z_{X_5}) + .239 (Z_{X_4}) + .133 (Z_{X_6}) (R^2 = .768)

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน ทั้งเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและเตรียมเยาวชนให้พร้อมรับมือกับอนาคต ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560) การบริหารสถานศึกษามีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารบุคคล เนื่องจากบุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

ในกระบวนการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กร เนื่องจากผู้บริหารที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงมักเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นรับผิดชอบ และมีความพยายามในการพัฒนาตนเอง รวมถึงส่งเสริมบุคลากรให้มีศักยภาพมากขึ้น (ผกาทิพย์ บัวพงษ์, 2563) ทั้งนี้ แนวคิดของ McClelland (1985) ได้เน้นว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นแรงผลักดันที่ทำให้บุคคลพยายามบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานความเป็นเลิศ ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานและการบริหารจัดการที่ดีขึ้น

แม้ว่าจะมีการศึกษาหลายชิ้นที่กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาองค์กรและบุคลากร แต่ยังขาดงานวิจัยที่มุ่งเน้นวิเคราะห์เชิงลึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคลในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นการเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวโดยการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และผลกระทบต่อประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคล เพื่อให้ได้แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาผู้บริหารให้สามารถนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด (พิมพ์ชนก ทองเงิน, 2564)

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคล โดยผลที่ได้จากการศึกษานี้จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายด้านการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา รวมถึงแนวทางการพัฒนาผู้บริหารให้สามารถนำพาสถานศึกษาไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่ได้รับการดำรงตำแหน่งผู้บริหารในสถานศึกษา ที่ต้องรับผิดชอบการบริหารการจัดการภายในสถานศึกษา โดยมีอำนาจบังคับบัญชาเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ดังนั้นผู้บริหารจึงมีบทบาทสำคัญในการนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายผลสำเร็จตามที่วางไว้ (ดรรชนี จิตคำรพ, 2561)

เนเชวิช (Knezevich, 1984) ได้อธิบายว่าบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาครอบคลุมถึงการเป็นผู้นำทางวิชาการและการบริหารทั่วไป โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ กอร์ตัน (Gorton, 1983) เสริมว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์และเป็นผู้ที่สามารถขับเคลื่อนองค์กรด้วยวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและการวางแผนที่เป็นระบบ

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในที่นี้ หมายถึง ลักษณะที่แสดงให้เห็นว่ามีความต้องการที่จะประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน มีการตั้งเป้าหมายและวางแผนเตรียมการไว้อย่างชัดเจน โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและพยายามหาวิธีการต่าง ๆ มาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (เอริค นที เลอนอบ, 2562) นอกจากนี้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ (พิมพ์ชนก ทองเงิน, 2564)

โดยองค์ประกอบของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความทะเยอทะยาน (Ambition) ซึ่งหมายถึงความต้องการที่จะก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในอาชีพ
2. ด้านความกระตือรือร้น (Enthusiasm) ที่สะท้อนถึงพลังและความตั้งใจในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้
3. ด้านความกล้า (Courage) ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการตัดสินใจและเผชิญกับปัญหาโดยไม่หวั่นเกรงต่อความล้มเหลว
4. ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง (Self-Responsibility) ซึ่งหมายถึงการยอมรับผลของการกระทำและพยายามปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง
5. ด้านการวางแผนงาน (Planning) ที่เป็นการกำหนดแนวทางและกลยุทธ์เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงสุด
6. ด้านความมีเอกลักษณ์ (Uniqueness) ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการพัฒนาสไตล์การบริหารที่โดดเด่นและแตกต่างจากผู้อื่น

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีแนวโน้มในการพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวหน้าและสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล

การบริหารทรัพยากรบุคคลในสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กรทางการศึกษา โดยแนวทางการบริหารทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาค ความโปร่งใส และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรอย่างเป็นระบบ

ศิริรัตน์ มกรพฤกษ์ (2559) ได้เสนอว่าการบริหารทรัพยากรบุคคลควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีแบบแผนที่ชัดเจน ตั้งแต่กระบวนการสรรหา พัฒนา และประเมินผลบุคลากร เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของฟิชเชอร์ และคณะ (Fisher and Others, 1993) ซึ่งระบุว่าการบริหารทรัพยากรบุคคลที่ดีต้องประกอบด้วยการวางแผนกำลังคน การพัฒนาทักษะ และการสร้างแรงจูงใจให้แก่บุคลากร ในบริบทของการบริหารงานบุคคลภาครัฐ แวสือมาน หามะ (2565) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการบริหารบุคคลในองค์กรภาครัฐที่ต้องคำนึงถึงความเสมอภาคและความโปร่งใสในทุกกระบวนการ ขณะที่วิไลลักษณ์ สีดา (2562) ได้กล่าวถึงการพัฒนาและรักษาบุคลากรโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 (2566, หน้า 4) ที่กำหนดให้สถานศึกษาต้องร่วมมือ

กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารทรัพยากรบุคคลอย่างเป็นระบบ จากการศึกษาแนวคิดดังกล่าว นโยบายด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลในสถานศึกษาสามารถสรุปเป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ ได้แก่

1. การมอบหมายงานอย่างเป็นธรรม

ผู้บังคับบัญชาต้องมอบหมายงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาโดยไม่เลือกปฏิบัติ และควบคุมดูแลให้มีการปฏิบัติตามระเบียบวินัยและจรรยาบรรณวิชาชีพ หากพบว่าผู้ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดหรือทุจริต ต้องรายงานต่อผู้บังคับบัญชาโดยเร็ว

2. การสรรหาและคัดเลือกบุคลากรอย่างโปร่งใส

การรับสมัครและคัดเลือกบุคลากรเพื่อเข้ารับการประเมินผลงานต้องมีความโปร่งใส โดยต้องประกาศข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและระบบ e-Office เพื่อให้บุคลากรสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเท่าเทียม

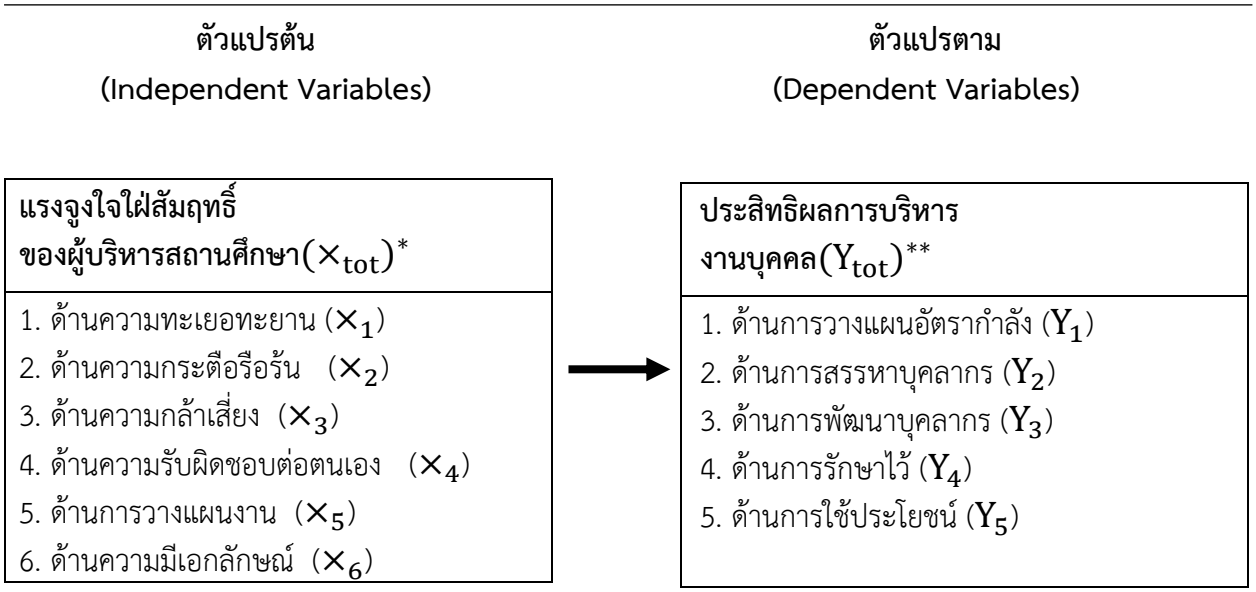
3. การแต่งตั้งและเลื่อนตำแหน่งตามหลักคุณธรรม

การพิจารณาแต่งตั้งข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้นต้องใช้หลักเกณฑ์ที่ยึดถือความรู้ ความสามารถ และประโยชน์สูงสุดที่ราชการจะได้รับเป็นสำคัญ

การบริหารทรัพยากรบุคคลในสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลต้องอาศัยการบริหารที่เป็นระบบ โดยครอบคลุมการวางแผนอัตรากำลัง การสรรหาและคัดเลือกบุคลากร การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพบุคลากร การรักษาและจูงใจบุคลากร รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบุคคลอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ แนวทางการบริหารต้องดำเนินการภายใต้หลักความโปร่งใส เสมอภาค และมีความเป็นธรรม เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล ดังนี้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ แมคเคลแลนด์ (McClelland, 1961, p.200-256) ได้แบ่งองค์ประกอบของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ออกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความทะเยอทะยาน 2) ด้านความกระตือรือร้น 3) ด้านความกล้าเสี่ยง 4) ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง 5) ด้านการวางแผน และ 6) ด้านความมีเอกลักษณ์ ในส่วนของแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ผู้วิจัยได้นำนโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคล ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 (นโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2, 2566: 1-5) ซึ่งประสิทธิผลของการบริการงานบุคคล ของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง 2) ด้านการสรรหาบุคลากร 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร 4) ด้านการรักษาไว้ และ5) ด้านการใช้ประโยชน์ ปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ที่มา : *แมคเคลแลนด์ (McClelland, 1961: 200-256)

**นโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 (2566: 1-5)

วัตถุประสงค์

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

3. เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 จำนวน 103 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 103 คน และครูจำนวน 103 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 206 คน

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.2 แบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

2.3 แบบวัดประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล

ระเบียบวิธีการวิจัย

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย โดยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่าง

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติที่เหมาะสม

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ดังนี้ ค่าความถี่ (Frequency Distributions) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean, $\overline{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, SD) การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำเสนอในรูปแบบของตารางและการสรุปผลที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

การนำเสนอผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารสถานศึกษา/รักษาการในตำแหน่ง และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 จำนวน 206 คน เมื่อแยกพิจารณาตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงานตามตำแหน่ง มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
(n = 206)

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		**จำนวน**	**ร้อยละ**
เพศ	ชาย	76	36.89
	หญิง	130	63.11
รวม		**206**	**100**
อายุ	21 – 30 ปี	51	24.76

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
	31 – 40 ปี	56	27.18
สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		**จำนวน**	**ร้อยละ**
	41 – 50 ปี	57	27.67
	51 ปีขึ้นไป	42	20.39
รวม		**206**	**100**
ระดับการศึกษา	ปริญญาเอก	22	10.68
	ปริญญาโท	50	24.27
	ปริญญาตรี	134	65.05
	อื่น ๆ	0	0
รวม		**206**	**100**
ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน	ผู้อำนวยการโรงเรียน	103	50.00
	ครู	103	50.00
รวม		**206**	**100**
ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง	น้อยกว่า 5 ปี	34	16.50
	5 – 10 ปี	70	33.98
	11 – 15 ปี	42	20.39
	16 – 20 ปี	32	15.53
	21 ปีขึ้นไป	28	13.60
รวม		**206**	**100**

จากตารางที่ 1 พบว่า ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 63.11 และเพศชาย จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 36.89 เมื่อพิจารณาอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ 41 - 50 ปี จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 27.67 รองลงมาคือ อายุ 31 - 40 ปี จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 27.18 อายุ 21 - 30 ปี จำนวน 51 คิดเป็นร้อยละ 24.76 และอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 20.39 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 65.05 รองลงมา คือ ระดับปริญญาโท จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 24.27 และระดับปริญญาเอก จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 10.68 เมื่อพิจารณาตำแหน่ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่ง ครู จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 50 และผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 50 เมื่อพิจารณาประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงาน 5 - 10 ปี จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 33.98 รองลงมา คือ มีประสบการณ์ทำงาน 11 - 15 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 20.39 ประสบการณ์การทำงาน น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 16.50 ประสบการณ์การทำงาน 16 - 20 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 15.53 และประสบการณ์การทำงาน 21 ปีขึ้นไป จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 13.60

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 เพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 อยู่ในระดับใด โดยการวิเคราะห์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ได้แก่ 1) ด้านความทะเยอทะยาน 2) ด้านความกระตือรือร้น 3) ด้านความกล้าเสี่ยง 4) ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง 5) ด้านการวางแผนงาน และ 6) ด้านความมีเอกลักษณ์โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ตามแนวคิดของ ลิเคิร์ท ปรากฏผลการวิเคราะห์โดยภาพรวมและรายด้าน ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยภาพรวม
(n = 206)

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2		$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับ**
1.	ด้านความทะเยอทะยาน	4.35	0.64	มาก
2.	ด้านความกระตือรือร้น	4.40	0.61	มาก
3.	ด้านความกล้าเสี่ยง	4.37	0.61	มาก
4.	ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง	4.40	0.60	มาก
5.	ด้านการวางแผนงาน	4.39	0.64	มาก
6.	ด้านความมีเอกลักษณ์	4.33	0.68	มาก
รวม		**4.37**	**0.48**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.37, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ($\overline{X}$ = 4.40, S.D. = 0.60) ด้านความกระตือรือร้น ($\overline{X}$ = 4.40, S.D. = 0.61) ด้านการวางแผนงาน ($\overline{X}$ = 4.39, S.D. = 0.64) ด้านความกล้าเสี่ยง ($\overline{X}$ = 4.37, S.D. = 0.61) ด้านความทะเยอทะยาน ($\overline{X}$ = 4.35, S.D. = 0.64) และด้านความมีเอกลักษณ์ ($\overline{X}$ = 4.33, S.D. = 0.68) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2

ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2 เพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 2 ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 อยู่ในระดับใด โดยการวิเคราะห์ ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2 ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง 2) ด้านการการสรรหาบุคลากร 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร 4) ด้านการรักษาไว้ และ 5) ด้านการใช้ประโยชน์ โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของลิเคิร์ท ปรากฏผลการวิเคราะห์โดยภาพรวมและรายด้าน ดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยภาพรวม
(n = 206)

ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2		$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านการวางแผนอัตรากำลัง	4.48	0.55	มาก
2.	ด้านการการสรรหาบุคลากร	4.43	0.57	มาก
3.	ด้านการพัฒนาบุคลากร	4.44	0.56	มาก
4.	ด้านการรักษาไว้	4.43	0.61	มาก
5.	ด้านการใช้ประโยชน์	4.44	0.58	มาก
รวม		**4.44**	**0.44**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.44, S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ด้านการวางแผนอัตรากำลัง ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = 0.55) ด้านการพัฒนาบุคลากร ($\overline{X}$ = 4.44, S.D. = 0.56) ด้านการใช้ประโยชน์ ($\overline{X}$ = 4.44, S.D. = 0.58) ด้านการการสรรหาบุคลากร ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.57) และด้านการรักษาไว้ ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.61) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาและผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 และผลกระทบต่อประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคล ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในระดับสูง โดยแสดงออกผ่านพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การตั้งเป้าหมายที่ท้าทาย การกระตือรือร้นในการทำงาน การพัฒนาวิธีการทำงานอย่างต่อเนื่อง และความรับผิดชอบต่อตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น งานวิจัยหลายชิ้นสนับสนุนว่าผู้บริหารที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงมักมีความสามารถในการกำหนดเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิผล (พรพรรณ หน่อเมือง, 2564; พิมพ์ชนก ทองเงิน, 2564; นลิน คำแน่น, 2562) การมีความมุ่งมั่นและความสามารถในการจัดการปัญหาเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การบริหารงานบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมคุณภาพการศึกษา (อังคณา จะนะบูรณ์, 2562) นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า ความรับผิดชอบต่อตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ตามมาด้วยความทะเยอทะยานและการวางแผนงาน (กิรติภาพัชร์ กษิดิศ, 2560) ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้าที่พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์โดยตรงกับประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา (ดรรชนี จิตคำรพ, 2561)

2. จากการศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยที่แสดงระดับประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคล

โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเกิดจากการบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา เก็จกนก พลวงค์ (2564) อธิบายว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารงาน โดยเฉพาะในการบริหารการศึกษา เนื่องจากการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติ หากโรงเรียนมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสม และมีการบริหารจัดการที่ดี ย่อมมีโอกาสบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล สอดคล้องกับเนาวรัตน์ ศิริเมธางกูง (2562) ที่ให้ความหมายของประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลว่าเป็นกระบวนการที่สามารถใช้ทรัพยากรขององค์กรได้อย่างคุ้มค่า เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด และสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มาคอเซาะ สาแล (2565) กล่าวว่าประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคลคือกระบวนการที่ผู้บริหารต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษา ตั้งแต่การวางแผนอัตรากำลังคน การสรรหาและคัดเลือกบุคลากรที่เหมาะสม การพัฒนาความสามารถ และการสร้างขวัญกำลังใจ เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์กร นอกจากนี้ ยังรวมถึงการดำเนินการด้านวินัยและการควบคุมบุคลากรให้สามารถทำงานตามวัตถุประสงค์ขององค์กรได้ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง งานวิจัยของภัควัฒก์ พองพรหม (2563) พบว่าประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดสกลนคร อยู่ในระดับมาก และมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อจำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง อย่างไรก็ตาม การจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานและลักษณะของโรงเรียนไม่พบความแตกต่างเชิงสถิติที่มีนัยสำคัญ สงกรานต์ ตะโคดม (2563) ศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสกลนคร พบว่า ประสิทธิผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อจำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่งและหน่วยงานต้นสังกัด ในขณะที่ปัจจัยด้านประสบการณ์ในการปฏิบัติงานและลักษณะของโรงเรียนไม่มีความแตกต่าง งานวิจัยของเก็จกนก พลวงค์ (2564) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 พบว่าประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับมาก โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการปรับตัวมีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา

3. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในผู้บริหารสถานศึกษามีผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ .05 ทั้งในด้านความกล้าเสี่ยง ความรับผิดชอบต่อตนเอง การวางแผนงาน และความมีเอกลักษณ์ โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่สูงจะช่วยให้ผู้บริหารตั้งเป้าหมายที่สูงขึ้นและมีความกระตือรือร้นในการสร้างพลังบวกให้กับบุคลากร ทำให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ผู้บริหารที่มีแรงจูงใจสูงจะกล้าตัดสินใจในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน และเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความโปร่งใส การวางแผนงานช่วยให้การจัดการทรัพยากรเป็นระบบและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น และความมีเอกลักษณ์จะช่วยสร้างวิสัยทัศน์ที่โดดเด่นและสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้อื่น จากการศึกษาของ ดรรชนี จิตคำรพ (2561), ผกาทิพย์ บัวพงษ์ (2563), และพิมพ์ชนก ทองเงิน (2564) พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสำคัญในการกระตุ้นบุคคลให้เกิดความต้องการทำงานและบรรลุเป้าหมายสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจารุวรรณ อะคะปัน (2558), กิรติภาพัชร์ กษิดิศ (2560), และพีระกรณ์ ทะชิตะสิงห์, ศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิลัน, และสุพจน์ ดวงเนตร (2566) ซึ่งยืนยันว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์ที่ดีกับประสิทธิผลในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา

สรุป

การศึกษานี้วิเคราะห์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 และผลกระทบต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (63.11%) และชาย (36.89%) อายุ กลุ่มอายุหลักคือ 41-50 ปี (27.67%) การศึกษา ส่วนใหญ่จบปริญญาตรี (65.05%) ตำแหน่ง มีทั้งครูและผู้อำนวยการโรงเรียน (50% ต่อ 50%) ประสบการณ์การทำงาน: ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ 5-10 ปี (33.98%)

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ภาพรวม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารอยู่ในระดับสูงทุกด้าน โดยมีอันดับ ตามลำดับ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความกระตือรือร้น การวางแผนงาน ความกล้าเสี่ยง ความทะเยอทะยาน ความมีเอกลักษณ์รายละเอียดด้านต่าง ๆ ความทะเยอทะยาน ผู้บริหารจะพยายามมากขึ้นเมื่อผลงานไม่ดี และสามารถทำงานยากจนสำเร็จ ความกระตือรือร้น: พยายามทำงานให้สำเร็จแม้งานจะยาก ความกล้าเสี่ยง: เชื่อในเหตุผลมากกว่าโชคชะตา และเห็นว่าการทำงานยากเป็นสิ่งมีคุณค่า ความรับผิดชอบต่อตนเอง: ทำให้สำเร็จหากตัดสินใจลงมือทำงาน การวางแผนงาน: เชื่อว่าการวางแผนกำหนดอนาคต และควรวิเคราะห์สภาพแวดล้อมก่อนการวางแผน ความมีเอกลักษณ์: คิดริเริ่มเองและไม่ทำวิธีซ้ำกับผู้อื่น ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับสูงทุกด้าน โดยมีลำดับตาม การวางแผนอัตรากำลัง การพัฒนาบุคลากร การใช้ประโยชน์ การสรรหาบุคลากร การรักษาไว้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล การวิเคราะห์พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในด้านความกล้าเสี่ยง, ความรับผิดชอบต่อตนเอง, การวางแผนงาน, และความมีเอกลักษณ์มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($R^2 = 0.768$) โดยสมการพยากรณ์มีลักษณะดังนี้ สมการพยากรณ์ (คะแนนดิบ)

$$\hat{y}_{tot} = 1.094 + + .246\ (X_3) + .211\ (X_5) + .204\ (X_4) + .103\ (X_6)\ (R^2 = .768)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z}_y = .277\ (Z_{X_3}) + .266\ (Z_{X_5}) + .239\ (Z_{X_4}) + .133\ (Z_{X_6})\ (R^2 = .768)$$

สรุปได้ว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารมีผลสำคัญต่อการบริหารงานบุคคลในด้านต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคลในระดับสูง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 มีดังนี้ ข้อเสนอแนะทั่วไป ควรให้ความสำคัญกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการทำงานเพื่อเสริมสร้างความพึงพอใจ ความเชื่อมั่น และการบรรลุผลตามเป้าหมายในการบริหารงานบุคคล

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมการพัฒนาความมีเอกลักษณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างทักษะเฉพาะตัวและแนวทางการบริหารที่เหมาะสม
2. ควรกำหนดนโยบายเพื่อรักษาบุคลากรทางการศึกษา โดยการให้รางวัลตามผลงานและโอกาสพัฒนาในสายอาชีพ
3. ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายพัฒนาศักยภาพผู้บริหารผ่านโปรแกรมอบรมที่เน้นการส่งเสริมภาวะผู้นำและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1. จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมอบรางวัลผู้บริหารที่มีผลการปฏิบัติงานโดดเด่น
2. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบริหารงานบุคคลเพื่อเพิ่มทักษะในการจัดการบุคลากร
3. เผยแพร่ผลการวิจัยเพื่อกระตุ้นแรงจูงใจและการพัฒนาการบริหารงานบุคคล

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา
2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล
3. ศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษาผ่านกรณีศึกษา
4. ศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของสถานศึกษา
5. ศึกษาเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของโรงเรียนกับประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคล

เอกสารอ้างอิง

กิรติภาพัชร์ กษิดิศ. (2560). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับองค์ประกอบของบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

เก็จกนก พลวงค์. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.), มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

จารุวรรณ อะคะปัน. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของการบริหารงานโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

ดรรชนี จิตคำรพ. (2561). แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 16. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

เนาวรัตน์ ศิริเมธางกูร. (2562). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ดุษฎีนิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

พิมพ์ชนก ทองเงิน. (2564). แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

พรพรรณ หน่อเมือง. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับพฤติกรรมความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานของกำลังพลกองทัพบก. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ผกาทิพย์ บัวพงษ์. (2563). การรับรู้การสนับสนุนจากองค์การและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของนักวิจัยในสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

พีระกรณ์ ทะชิตะสิงห์, ศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิลัน, และสุพจน์ ดวงเนต. (2566). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

มาคอเซาะ สาแล. (2565). การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอบันนังสตาสังหักสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

วิไลลักษณ์ สีดา. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

แวสือมาน หามะ. (2565). การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). รายงานประจำปี 2560. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

ศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิลัน. (2559). กระบวนการพัฒนาทักษะการตั้งโจทย์วิจัยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 13(63), 157-168.

ศิริรัตน์ มกรพฤกษ์. (2559). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารบุคคลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

สงกรานต์ ตะโคดม. (2563). ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สุพจน์ ดวงเนตร. (2566). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 20(3), 127-140.

อังคณา จะนะบูรณ์. (2562). การศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

เอริค นที เลอนอบ. (2562). การศึกษาบทบาทการทำงานเป็นทีมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

Fisher, & Others. (1993). Human Resource Management (2nd ed.). Boston: Houghton Mifflin.

Gorton, R.D. (1983). School Administration and Supervision: Leadership Challenges and Opportunities (2nd ed.). Dubuque: Win C. Brown.

Knezevich, S. J. (1984). Administration of Public Education (4th ed.). New York: Harper and Row.

McClelland, D. C. (1961). The Achieving Society. New York: Prentice-Hall.

_____. (1985). How motives, skills, and values determine what people do. American Psychologist, 40(7), 812-825.

_____. (1987). Human Motivation. New York: Cambridge Unive

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Study and Analyze the Value of Kathin Merit-Making That Influences Thai Society

ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่างานบุญทอดกฐินที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย

Parita Sirintam[1*], Somchai Somchit[2], & Boonruam Khammuangsaen[3]

ปริตา ศิรินธรรม[1*], สมชาย สมจิตต์[2], & บุญร่วม คำเมืองแสน[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Parita Sirintam*
ปริตา ศิรินธรรม
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: parita.sir@student.mbu.ac.th.

2. Somchai Somchit
สมชาย สมจิตต์
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: scsomchay@gmail.com

3. Boonruam Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonruam.ka@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
งานบุญทอดกฐิน, พุทธศาสนา, คุณค่าทางศาสนา, คุณค่าทางสังคม, วัฒนธรรมไทย, เศรษฐกิจชุมชน

Keywords:
Thod Kathin Ceremony, Buddhism, Religious Value, Social Value, Thai Culture, Community Economy

Article history:
Received: 25/03/2025
Revised: 18/07/2025
Accepted: 17/08/2025
Available online: 07/09/2025

How to Cite:
Sirintam, P. et al. (2025). Study and Analyze the Value of Kathin Merit-Making That Influences Thai Society. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*)*, 600-615.

ABSTRACT

This research has three main objectives: 1) to study the concepts and theories of value in terms of Buddhism, philosophy, and social dimensions; 2) to explore the value in the "Thod Kathin" ceremony, reflecting religious, cultural, and economic aspects in Thai society; and 3) to analyze the influence of the "Thod Kathin" ceremony on Thai society, including its impacts on the mind, social relations, and the development of the economy and culture. The study uses qualitative research methods, focusing on analyzing documents from Buddhist scriptures, related research, and conducting in-depth interviews with monks, community leaders, and participants in the ceremony.

The findings reveal that the "Thod Kathin" ceremony holds multi-dimensional value: Religious dimension: It nurtures Buddhism, enhances faith, and fosters unity among the community. Social and cultural dimension It acts as a center for social activities, promoting cooperation and generosity between individuals. Economic dimension It stimulates the local economy through spending on the ceremony and consumption of related goods and services. Psychological and ethical dimension It provides an opportunity for self-discipline through giving, sacrifice, and merit-making. The analysis concludes that the "Thod Kathin" ceremony is not only a religious ritual but also a vital mechanism that influences the stability of Buddhism, social harmony, and community-level economic development, reflecting profound values that affect Thai society in various ways.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักสามประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่า ทั้งในเชิงพุทธศาสนา ปรัชญา และมิติทางสังคม 2) เพื่อศึกษาคุณค่าในงานบุญทอดกฐินที่สะท้อนถึงมิติทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในสังคมไทย และ 3) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของงานบุญทอดกฐินที่ส่งผลต่อสังคมไทยทั้งในด้านจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทางพุทธศาสนา คัมภีร์ทางศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญทอดกฐิน

ผลการวิจัยพบว่า งานบุญทอดกฐินมีคุณค่าหลายมิติ ได้แก่ มิติทางศาสนา เป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และสร้างความสามัคคีในหมู่ชุมชน มิติทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคม ส่งเสริมความร่วมมือและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างบุคคล มิติทางเศรษฐกิจ มีบทบาทในการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการใช้จ่ายในงานบุญและการบริโภคสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้อง มิติทางจิตใจและจริยธรรม เป็นโอกาสในการฝึกฝนตนเองผ่านการให้ทาน การเสียสละ และการสร้างบุญกุศล จากการวิเคราะห์พบว่า งานบุญทอดกฐินไม่ได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของพุทธศาสนา ความกลมเกลียวของสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชน อันสะท้อนถึงคุณค่าที่ลึกซึ้งและมีผลต่อสังคมไทยในหลายด้าน

บทนำ

ในทางศาสนา งานบุญทอดกฐินถือเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นบุญกิริยาวัตถุชั้นสูงที่ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้ทำบุญได้รับอานิสงส์มากมาย แต่ยังเป็นการเผยแพร่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางไปทั่วทุกมุมโลก งานทอดกฐินมีระยะเวลาในการประกอบพิธีที่ค่อนข้างจำกัด โดยจะต้องจัดทำภายใน 30 วันหลังจากออกพรรษา ซึ่งทำให้การดำเนินการนี้เต็มไปด้วยความตื่นตัวและแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ร่วมมือร่วมใจในการทำบุญ โดยการทำบุญทอดกฐินนี้มีการแบ่งปันทรัพย์สินในลักษณะของการทำทาน ซึ่งถือเป็นการฝึกฝนจิตใจให้มีความเมตตากรุณาและเข้าใจถึงคุณค่าของการให้ ในด้านสังคม งานบุญทอดกฐินมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีในชุมชน เนื่องจากการจัดงานนี้มักจะต้องอาศัยการร่วมมือจากทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน รวมถึงผู้มีจิตศรัทธาที่ต้องร่วมแรงร่วมใจกันอย่างเข้มแข็งในการเตรียมการและการดำเนินงาน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่แข็งแกร่งขึ้น ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกแห่งการแบ่งปันและช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นคุณค่าทางสังคมที่สำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่สมาชิกของสังคม ในแง่ของเศรษฐกิจ งานบุญทอดกฐินมีอิทธิพลต่อการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ เนื่องจากการจัดงานบุญนี้มักมีการซื้อขายสิ่งของจำเป็นต่างๆ เช่น อาหาร เครื่องอัฐบริขาร หรือแม้กระทั่งสิ่งของที่ใช้ในการจัดงาน เช่น ผ้าสีขาวสำหรับถวายพระ เป็นต้น ซึ่งสร้างรายได้ให้กับธุรกิจในชุมชน

และช่วยกระตุ้นการทำงานในเชิงเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น รวมทั้งยังเป็นโอกาสให้ชุมชนสามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านผลิตภัณฑ์และสินค้าพื้นเมืองที่เกี่ยวข้องกับงานบุญ ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น แต่ยังมีผลต่อเศรษฐกิจในภาพรวมด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้งานบุญทอดกฐินจะมีคุณค่าทางศาสนา สังคม และเศรษฐกิจมากมาย แต่ก็ยังมีประเด็นที่ต้องพิจารณา โดยเฉพาะในกรณีที่การจัดงานบุญทอดกฐินบางครั้งอาจกลายเป็นการแข่งขันทางเศรษฐกิจหรือเกิดความฟุ่มเฟือยในการทำบุญที่ไม่เป็นไปตามแนวทางดั้งเดิม ทำให้บางครั้งกิจกรรมเหล่านี้อาจสูญเสียความหมายแท้จริงไป ดังนั้น การศึกษาคุณค่างานบุญทอดกฐินในทุกมิติทั้งด้านศาสนา สังคม และเศรษฐกิจ จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจถึงอิทธิพลที่พิธีกรรมนี้มีต่อสังคมไทย การศึกษาและการพิจารณาถึงประโยชน์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดงานบุญทอดกฐินสามารถช่วยให้เรามีแนวทางในการรักษาและปรับปรุงรูปแบบการจัดงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม โดยยังคงรักษาความหมายที่แท้จริงของงานบุญและพัฒนาประเพณีให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่า (Expanded)

การศึกษาแนวคิดเรื่องคุณค่าเป็นหัวข้อที่มีการวิเคราะห์อย่างกว้างขวางในหลายศาสตร์ ทั้งทางพุทธศาสนา ปรัชญา และสังคมศาสตร์ เนื่องจากคุณค่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และการพัฒนาทางจริยธรรมและวัฒนธรรมของมนุษย์

คุณค่าเชิงพุทธศาสนา ในพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องคุณค่าเชื่อมโยงกับเป้าหมายสูงสุดของการดำรงชีวิต คือการหลุดพ้นจากทุกข์ (Dukkha) โดยเน้นการพัฒนาจิตใจและจริยธรรมผ่านการปฏิบัติตามอริยมรรค 8 ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่นำไปสู่การเกิดคุณค่าทางจิตใจและจริยธรรม (Rahula, 1974) อริยมรรค 8 ประกอบด้วย ความเห็นชอบและความตั้งใจชอบซึ่งเป็นการตระหนักรู้ในความจริง ความพยายามชอบและสมาธิชอบซึ่งส่งเสริมการควบคุมจิตใจ การวาจาชอบและการงานชอบที่สนับสนุนพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อสังคม ตลอดจนการให้ทาน (Dana) ที่เป็นการสร้างคุณค่าโดยไม่ยึดติดในความเป็นเจ้าของ ซึ่งส่งเสริมเมตตา กรุณา และความสามัคคีในสังคม (Harvey, 2000) นอกจากนี้ยังพบว่าคุณค่าในพุทธศาสนายังเกี่ยวข้องกับการลดอัตตาและความเห็นแก่ตัว ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของความสุขที่แท้จริง (Gethin, 1998)

คุณค่าในปรัชญา ปรัชญาได้พัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าอย่างหลากหลาย โดยทั่วไปแบ่งคุณค่าออกเป็นสองประเภทหลัก คือ คุณค่าปฐมภูมิ (Intrinsic Value) ซึ่งหมายถึงคุณค่าที่สิ่งของหรือปรากฏการณ์มีในตัวเองโดยไม่ขึ้นกับผลประโยชน์ภายนอก และคุณค่าทุติยภูมิ (Instrumental Value) ซึ่งเป็นคุณค่าที่สิ่งนั้นมีเพื่อใช้บรรลุเป้าหมายอื่น (Kagan, 1998) นอกจากนี้ ยังมีการวิเคราะห์คุณค่าในเชิงอัตถิภาวะ (Ontological Value) ที่กล่าวถึงคุณค่าที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือความจริงที่ไม่ขึ้นกับมโนภาพของมนุษย์ เช่น ความงามทางธรรมชาติหรือความจริงทางคณิตศาสตร์ และคุณค่าทางจริยธรรม (Ethical Value) ที่เน้นเรื่องความดี ความถูกต้อง และ

ความยุติธรรม ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการตัดสินใจและการประพฤติปฏิบัติในสังคม (Frankena, 1973) แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของคุณค่าที่ไม่สามารถลดทอนลงเพียงมิติเดียวได้

คุณค่าในมิติทางสังคม จากมุมมองทางสังคมศาสตร์ คุณค่าไม่ได้เป็นสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างและกำหนดโดยชุมชนและวัฒนธรรม (Geertz, 1973) คุณค่าทางสังคมทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม และช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความผูกพันทางสังคม (Durkheim, 1912) ตัวอย่างเช่น คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น ความเคารพผู้ใหญ่ ความซื่อสัตย์ และความขยันหมั่นเพียร เป็นตัวอย่างของบรรทัดฐานที่ถูกส่งผ่านและแปรเปลี่ยนตามยุคสมัย นอกจากนี้ คุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น การให้ความสำคัญกับทรัพยากรและเงินทองก็มีบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ (Bourdieu, 1986) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคุณค่าในสังคมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทและสภาวการณ์ทางสังคม

งานบุญทอดกฐินกับมิติทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในสังคมไทย

งานบุญทอดกฐินถือเป็นพิธีกรรมสำคัญในพุทธศาสนาไทยซึ่งมีบทบาทในหลากหลายมิติ ทั้งทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนถึงการดำรงอยู่ของศาสนาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันและสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง

มิติทางศาสนา งานบุญทอดกฐินเป็นการแสดงออกของหลักการให้ทานในพุทธศาสนา ซึ่งมีความสำคัญต่อการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา (Buddhist Donation) โดยเฉพาะในเรื่องของการสนับสนุนวัดและพระสงฆ์ งานบุญทอดกฐินจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างชุมชนกับพระสงฆ์ ตลอดจนเป็นการปลูกฝังจริยธรรมและศีลธรรมในสังคม (Tambiah, 1976) นอกจากนี้ การทำบุญกฐินยังช่วยเสริมสร้างความรู้สึกของการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญทางพุทธศาสนา (Swearer, 1995)

มิติทางวัฒนธรรม ในเชิงวัฒนธรรม งานบุญทอดกฐินเป็นประเพณีที่สะท้อนค่านิยมและวิถีชีวิตของชาวไทยที่มีพื้นฐานจากความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน การจัดงานบุญกฐินจึงเป็นโอกาสที่คนในชุมชนจะได้รวมตัวกัน แสดงออกถึงความผูกพันและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Jackson, 1989) นอกจากนี้ งานบุญทอดกฐินยังสะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดประเพณีท้องถิ่น ซึ่งถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นและมีบทบาทในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทย (Keyes, 1983)

มิติทางเศรษฐกิจ จากมุมมองทางเศรษฐกิจ งานบุญทอดกฐินยังเป็นเวทีสำคัญสำหรับการหมุนเวียนทรัพยากรในชุมชน การบริจาคในงานบุญกฐินไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการในชุมชน เช่น การจำหน่ายอาหาร การจัดเตรียมสถานที่ และการให้บริการด้านต่าง ๆ (Vandergeest, 1996) การจัดงานบุญกฐินจึงช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนในระดับฐานราก โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ยังพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจแบบ

ชุมชนเป็นหลัก งานบุญทอดกฐินในสังคมไทยจึงไม่ใช่เพียงพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมประเพณีและเศรษฐกิจในสังคมอย่างบูรณาการ

อิทธิพลของงานบุญทอดกฐินต่อสังคมไทย

งานบุญทอดกฐินเป็นพิธีกรรมที่มีอิทธิพลสำคัญต่อสังคมไทยในหลายมิติ โดยบทบาทของงานบุญนี้ไม่ได้จำกัดเพียงด้านศาสนาเท่านั้น แต่ยังขยายไปถึงมิติจิตใจ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อการสร้างความมั่นคงและความต่อเนื่องของสังคมไทยในภาพรวม

ด้านจิตใจ การมีส่วนร่วมในงานบุญทอดกฐินมีผลต่อการเสริมสร้างความสงบสุขภายในจิตใจของผู้เข้าร่วม โดยพิธีกรรมดังกล่าวช่วยกระตุ้นความรู้สึกของการให้และการเสียสละตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งมีส่วนในการสร้างความหวังและความเชื่อมั่นในคุณค่าของชีวิต (Tambiah, 1976) นอกจากนี้ งานบุญทอดกฐินยังส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณ ทำให้บุคคลเกิดความมั่นคงทางใจและลดความรู้สึกโดดเดี่ยว (Keyes, 1983)

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม งานบุญทอดกฐินมีบทบาทสำคัญในการสร้างและเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การร่วมกันจัดเตรียมงาน การให้ทาน และการร่วมทำพิธีกรรม เป็นการส่งเสริมความสามัคคี ความไว้เนื้อเชื่อใจ และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Jackson, 1989) นอกจากนี้ งานบุญยังเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดประเพณีและค่านิยมของชุมชนไปสู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งช่วยรักษาความต่อเนื่องของวัฒนธรรมและความผูกพันทางสังคมในระยะยาว

ด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม จากมุมมองเศรษฐกิจ งานบุญทอดกฐินเป็นกลไกที่ช่วยกระตุ้นการหมุนเวียนทรัพยากรภายในชุมชน โดยการบริจาคและการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่เกิดขึ้นในงานช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น (Vandergeest, 1996) ขณะเดียวกัน งานบุญนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการรักษาและส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยผ่านพิธีกรรมและประเพณีที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งยังเป็นเวทีที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตและค่านิยมของชุมชน (Swearer, 1995)

งานบุญทอดกฐินจึงเป็นปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างรอบด้าน ทั้งในเชิงจิตใจ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ทำให้พิธีกรรมนี้เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความมั่นคงและความต่อเนื่องของสังคมไทย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระไตรปิฎก (2525) ในพระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงหลักการทำบุญและการถวายทาน ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนา หลักการเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การทอดกฐิน ซึ่งถือเป็นการทำบุญที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยเน้นการเสริมสร้างบุญบารมีและช่วยเหลือพระสงฆ์ในการ

พัฒนาวัดและกิจกรรมต่างๆ ของวัด การถวายทานเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระสงฆ์และญาติโยม และเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

สมชาย (2562) งานวิจัยของสมชายเกี่ยวกับคุณค่าทางศาสนาและจิตใจของงานบุญทอดกฐินในสังคมไทย พบว่า งานทอดกฐินมีบทบาทสำคัญในการสร้างศรัทธาในชุมชน โดยงานบุญนี้ไม่เพียงแต่เป็นการถวายทานให้กับพระสงฆ์ แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างชุมชนและศาสนา การร่วมกันจัดงานทอดกฐินยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านและชุมชน

วรรณภา (2563) วรรณภาได้ทำการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจของงานบุญทอดกฐินในระดับท้องถิ่น พบว่า การจัดงานทอดกฐินไม่เพียงแต่เป็นการทำบุญ แต่ยังเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน เช่น การจ้างงานและการส่งเสริมการค้าขายในท้องถิ่น รวมถึงการกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจให้เติบโต

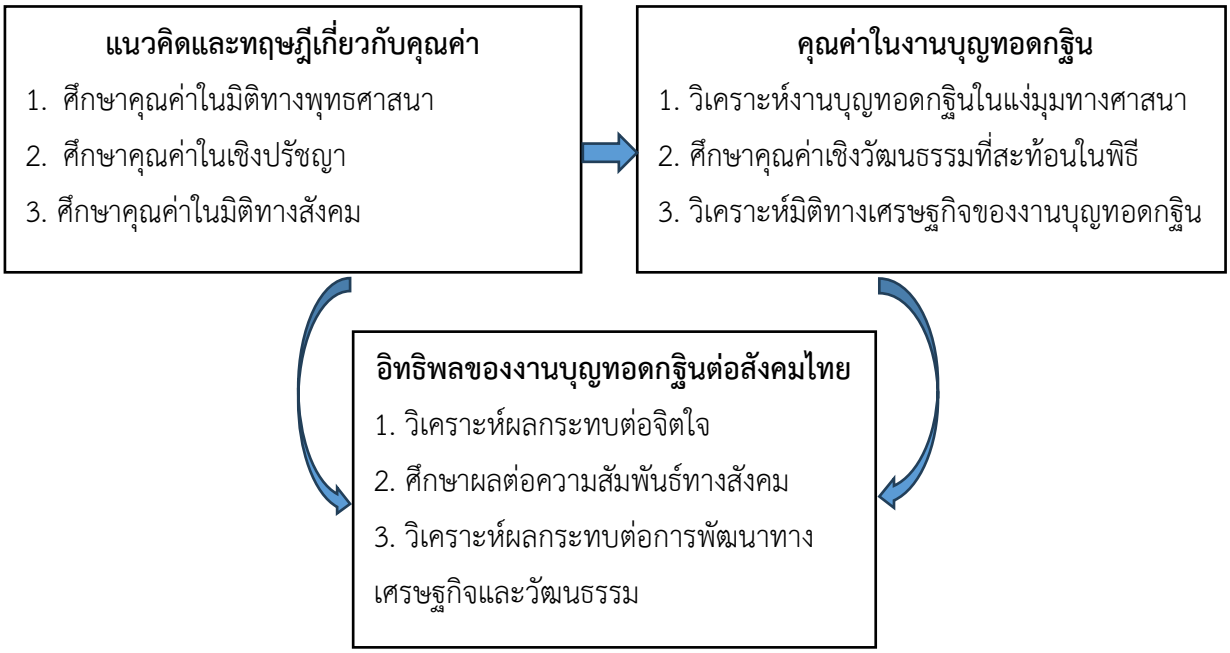
บุญชู (2561) การศึกษาของบุญชูเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพิธีทอดกฐินในยุคสมัยใหม่ พบว่า พิธีทอดกฐินได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ โดยมีการใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์และการบริจาคทาน ซึ่งทำให้พิธีทอดกฐินยังคงเป็นที่นิยมและมีความสำคัญในสังคมไทย แต่ยังคงรักษาความเป็นประเพณีและจิตวิญญาณของการทำบุญ

อนันต์ (2560) อนันต์ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของงานทอดกฐินในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และชุมชน พบว่า งานทอดกฐินเป็นโอกาสที่ดีในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระสงฆ์และญาติโยม โดยเฉพาะในด้านการทำกิจกรรมร่วมกันและการสนับสนุนวัดในการดำเนินงานต่างๆ การจัดงานทอดกฐินช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการเชื่อมโยงที่ดีในชุมชน

นภัสสร (2565) การศึกษาของนภัสสรวิเคราะห์แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของงานทอดกฐินในสังคมสมัยใหม่ พบว่าในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการจัดงานทอดกฐิน โดยเฉพาะในบริบทของการใช้เทคโนโลยีและการปรับเปลี่ยนวิธีการทำบุญให้เหมาะสมกับยุคสมัย ส่งผลให้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นและการทำบุญยังคงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในสังคม

พิชญา (2564) พิชญาศึกษาผลกระทบทางวัฒนธรรมของงานทอดกฐินในสังคมเมืองและชนบท พบว่า งานทอดกฐินในชนบทมีลักษณะที่เน้นการร่วมมือกันของชุมชน และเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างแน่นแฟ้น ในขณะที่ในเมืองมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับความสะดวกสบายและความต้องการของคนเมืองมากขึ้น แต่ยังคงคำนึงถึงความสำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผลภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าในเชิงพุทธศาสนาและมิติทางสังคม
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่างานบุญทอดกฐินที่ส่งผลต่อสังคมไทยในด้านศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ
3. เพื่อศึกษาผลกระทบและอิทธิพลของงานบุญทอดกฐินต่อพฤติกรรมของประชาชน

สมมติฐานในการวิจัย

1. งานบุญทอดกฐินมีบทบาทในการส่งเสริมและธำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางศาสนาและจริยธรรมในสังคมไทย
2. งานบุญทอดกฐินเป็นกลไกที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคม และส่งเสริมความร่วมมือของคนในชุมชน
3. งานบุญทอดกฐินมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนผ่านการกระตุ้นการใช้จ่ายและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
4. การมีส่วนร่วมในพิธีทอดกฐินส่งผลต่อจิตใจของผู้เข้าร่วม ทั้งในด้านความสงบภายในและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการเก็บข้อมูลเชิงลึก (In-depth Data Collection) เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวคิด ทฤษฎี และคุณค่าทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่สะท้อนผ่านพิธีกรรมงานบุญทอดกฐินในสังคมไทย

ประชากร

ประชากรในการวิจัยนี้ประกอบด้วย

1. พระสงฆ์
2. ผู้นำชุมชน
3. ประชาชนทั่วไปที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญทอดกฐิน

ซึ่งมีบทบาทหรือมีประสบการณ์ตรงกับการจัดและเข้าร่วมงานบุญทอดกฐินในหลากหลายพื้นที่ของประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่ถูกเลือกจากประชากรข้างต้น โดยเน้นผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์ หรือมีบทบาทสำคัญในการจัดงานบุญทอดกฐิน เช่น

1. พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นประธานฝ่ายสงฆ์
2. ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการวัด
3. ประชาชนที่มีบทบาทเป็นเจ้าภาพกฐินหรือมีการเข้าร่วมสม่ำเสมอ

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลจากบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งในประเด็นที่ศึกษา และสามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างมีคุณภาพ

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)
2. แบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes)
3. แบบฟอร์มการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร
4. การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของเอกสารทางศาสนา เช่น พระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องคุณค่าในเชิงพุทธศาสนา ปรัชญา และมิติทางสังคม
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบุญทอดกฐิน
3. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้รับการคัดเลือก
4. บันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์และลงภาคสนามเพื่อสังเกตการณ์
5. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อสังเคราะห์เป็นข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลจะทำผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การบันทึกเสียง (หากได้รับอนุญาต) และการจดบันทึกภาคสนาม
2. ข้อมูลเอกสารจะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Documentary Content Analysis) เพื่อค้นหาแนวคิดหลักและคุณค่าที่เกี่ยวข้อง
3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการสรุปประเด็น (Thematic Analysis) เพื่อจัดกลุ่มและตีความข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่อง “คุณค่า” ที่ปรากฏในข้อมูลมีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วย “คุณค่า” ในมิติต่าง ๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้ง พบว่า แนวคิดทางพุทธศาสนาและปรัชญาได้เสนอภาพของคุณค่าในฐานะที่เป็น คุณลักษณะภายในของมนุษย์ที่สามารถปลูกฝังและพัฒนาได้ผ่านกระบวนการทางจิตและจริยธรรม กล่าวคือ “คุณค่า” ในบริบทนี้ มิใช่เพียงสิ่งที่สังคมยอมรับหรือให้ความสำคัญในระดับโครงสร้างเท่านั้น แต่เป็น ภาวะของจิตใจ ที่ปรากฏผ่านการกระทำอันมีเจตนาแห่งเมตตา กรุณา และเสียสละ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนที่มุ่งเน้นการลดละอัตตา และการแสวงหาความดีอย่างมีเป้าหมายเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในมิติของปรัชญาสังคม พบว่า “คุณค่า” มีสถานะเป็นกลไกทางวัฒนธรรมและจริยธรรมที่หล่อหลอมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลภายในโครงสร้างสังคม โดยแนวคิดเชิงสังคมศาสตร์ เช่น จากแนวคิดของ Émile Durkheim หรือ Max Weber ต่างชี้ให้เห็นว่า คุณค่ามิได้เป็นเพียงสิ่งที่บุคคล “เลือก” ตามอำเภอใจ แต่เป็นสิ่งที่สังคม “กำหนด” ผ่านกระบวนการขัดเกลาและสร้างความหมายร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนา “จิตสำนึกสาธารณะ” (public consciousness) เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีระเบียบ

จึงกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่อง “คุณค่า” มีความซับซ้อนและหลากหลายระดับ ทั้งในแง่มิติภายในของจิตใจ (subjective-moral dimension) และมิติภายนอกเชิงโครงสร้างทางสังคม (structural-social dimension) โดยทั้งสองมิติดังกล่าวสามารถบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในกรอบของพุทธจริยศาสตร์และทฤษฎีทางสังคมที่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับส่วนรวม ในภาพรวม การวิเคราะห์เชิงลึกนี้สะท้อนให้เห็นว่า “คุณค่า” มิได้เป็นเพียงแนวคิดนามธรรม แต่มีบทบาทเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม โดยการหลอมรวมระหว่างหลักการทางพุทธศาสนาและแนวคิดทางสังคมศาสตร์ ทำให้สามารถเข้าใจ “คุณค่า” ได้ในลักษณะองค์รวม (holistic) ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวคิดเชิงนโยบาย การศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาว

การวิเคราะห์งานบุญทอดกฐินในฐานะการสะท้อน “คุณค่า” หลายมิติ

การศึกษาพบว่า งานบุญทอดกฐินมิใช่เพียงกิจกรรมทางศาสนาธรรมดา หากแต่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อน และสามารถแยกวิเคราะห์ได้ในหลากหลายมิติ ดังนี้

มิติทางศาสนา งานทอดกฐินมีรากฐานมาจากพระพุทธบัญญัติที่เปิดโอกาสให้คฤหัสถ์ได้แสดงออกถึงศรัทธา ผ่านการถวายผ้ากฐินแก่พระภิกษุสงฆ์ภายหลังออกพรรษา อันเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป พร้อมกันนี้ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างจิตสำนึกทางศีลธรรม (moral consciousness) และส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางธรรม โดยผ่านกระบวนการของการให้ (dāna) ซึ่งถือเป็นการฝึกฝนภาวะภายในของจิตใจให้มีเมตตา เสียสละ และลดละอัตตา

มิติทางสังคมและวัฒนธรรม พิธีกรรมทอดกฐินมิได้เกิดขึ้นโดยลำพังในบริบทของศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความสามัคคีในระดับชุมชน โดยเฉพาะในสังคมชนบทไทยที่ระบบเครือญาติและความสัมพันธ์แบบแนวนอนยังมีบทบาทอย่างเข้มแข็ง งานบุญทอดกฐินกลายเป็น “พื้นที่กลางทางสังคม” (social common space) ที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ความร่วมมือ และความเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังเป็นกลไกที่ช่วยถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น

มิติทางเศรษฐกิจ แม้จะมีจุดเริ่มต้นจากความศรัทธาทางศาสนา แต่ในทางเศรษฐกิจ งานบุญทอดกฐินยังมีบทบาทเชิงกลไกในการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการจ้างงาน การซื้อขายสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงาน เช่น อาหาร เครื่องใช้ บริการขนส่ง ตลอดจนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ถูกนำมาเสนอในรูปแบบของการร่วมทำบุญหรือของที่ระลึก ซึ่งถือเป็นการเชื่อมโยงระหว่างศาสนากับเศรษฐกิจในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

การวิเคราะห์อิทธิพลของงานบุญทอดกฐินต่อบุคคลและสังคม

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า งานบุญทอดกฐินมีอิทธิพลเชิงบวกทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับโครงสร้างทางสังคม โดยสามารถจำแนกได้เป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้

ด้านจิตใจ งานบุญทอดกฐินเป็นกิจกรรมที่มีพลังในการกล่อมเกลาจิตใจของผู้เข้าร่วม โดยส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกแห่งการให้ (altruism) การเสียสละ และการแสวงหาความดี ซึ่งล้วนแต่เป็นคุณค่าทางจริยธรรมที่สอดคล้องกับหลักการทางพุทธศาสนาและจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม (virtue ethics) กล่าวอีกนัยหนึ่ง พิธีกรรมนี้มีศักยภาพในการบ่มเพาะ “จิตวิญญาณสาธารณะ” (public spirit) ให้เกิดขึ้นในระดับปัจเจก

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม งานทอดกฐินมีบทบาทเชิงสถาบันในฐานะ “เครื่องมือสร้างความกลมเกลียว” ภายในชุมชน โดยกระตุ้นให้เกิดการพบปะ แลกเปลี่ยน และสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นรากฐานของทุนทางสังคม (social capital) อันนำไปสู่การรวมพลังของชุมชนในการร่วมมือพัฒนากิจกรรมสาธารณะในมิติอื่น ๆ ต่อไป

ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรม งานบุญทอดกฐินยังเป็นเวทีสำคัญในการอนุรักษ์และถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นภาษา เพลงพื้นบ้าน เครื่องแต่งกาย อาหาร หรือพิธีกรรมแบบท้องถิ่น นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวของผู้คนและการหมุนเวียนของทรัพยากรในการจัดงานยังมีผลต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก อันสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วย "คุณค่า" ในเชิงพุทธปรัชญาและสังคมศาสตร์

การศึกษาประเด็นว่าด้วย "คุณค่า" (Value) ในบริบทพหุมิติ จำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานคิดแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary approach) ซึ่งบูรณาการแนวคิดจากพุทธปรัชญา ตลอดจนทฤษฎีทางสังคมศาสตร์เข้าด้วยกัน เพื่อให้สามารถเข้าถึงแก่นสารของแนวคิดนี้ในฐานะองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่มีอิทธิพลต่อทั้งระดับปัจเจกและโครงสร้างทางสังคม ในเชิงพุทธปรัชญา แนวคิดเรื่อง "คุณค่า" มิได้ตั้งอยู่บนฐานของวัตถุนิยม หากแต่เชื่อมโยงกับกระบวนการภายในทางจิตวิญญาณที่มุ่งสู่ความหลุดพ้น (วิมุตติ) โดยผ่านหลักธรรม เช่น ทาน ศีล และภาวนา ซึ่งล้วนเป็นรูปแบบของ "คุณค่าทางจริยธรรม" (moral values) ที่ตั้งอยู่บนฐานของการลดอัตตาและการแสวงหาประโยชน์สุขของผู้อื่น กิจกรรมทางศาสนาอย่าง "การทอดกฐิน" จึงอาจถูกวิเคราะห์ได้ว่าเป็นเครื่องมือในการแสดงออกซึ่ง "คุณค่า" ดังกล่าวผ่านการกระทำที่เป็นรูปธรรม และทำหน้าที่เป็นกลไกในการสื่อสารเชิงคุณธรรมระหว่างปัจเจกกับส่วนรวม ในขณะเดียวกัน การทำความเข้าใจ "คุณค่า" ในมิติทางสังคมจำเป็นต้องพิจารณาในฐานะที่มันเป็นทั้งโครงสร้างความหมาย (structure of meaning) และกลไกในการกล่อมเกลาทางสังคม (socialization) งานของชวาร์ตซ์ (Schwartz, 1992) เกี่ยวกับ "คุณค่าสากล" (universal values) ได้นำเสนอชุดคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ที่ปรากฏในทุกวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงความเอื้อเฟื้อ (benevolence) ความสามัคคี (conformity) และความยอมรับในความแตกต่าง (universalism) แนวคิดนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง-หน้าที่ (structural-functional analysis) ของกิจกรรมทางศาสนาในสังคมไทย โดยเฉพาะพิธีกรรมเช่นการทอดกฐิน ซึ่งมีสถานะเป็น “พื้นที่ของความหมาย” (space of meaning) ที่ช่วยผลิตซ้ำและธำรงไว้ซึ่งคุณค่าเหล่านี้ในบริบทของชุมชนร่วมสมัย

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเรื่อง "คุณค่า" ในกรอบพุทธปรัชญาและสังคมศาสตร์ไม่อาจแยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง หากแต่มีความสัมพันธ์เชิงพลวัต (dynamic interrelation) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทางศาสนา เช่น การทอดกฐิน มิได้เป็นเพียงพิธีกรรมเชิงศรัทธา หากยังเป็นพื้นที่ของการต่อรองทางอำนาจเชิงคุณค่า (negotiation of values) ระหว่างระบบความเชื่อ จริยธรรม และโครงสร้างสังคมในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

การศึกษาคุณค่าในงานบุญทอดกฐินที่สะท้อนมิติทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

การอภิปรายผลการศึกษาในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า งานบุญทอดกฐินมิได้เป็นเพียงพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นกลไกสำคัญในการสืบสานและรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยสอดคล้องกับกรอบความคิดของ Geertz (1973) ที่เสนอว่าวัฒนธรรมเป็นระบบความหมาย (system of meaning) ที่มนุษย์ใช้ในการตีความและสร้างความเข้าใจต่อโลกภายนอก ในบริบทนี้ พิธีกรรมทอดกฐินทำหน้าที่เป็น “พื้นที่สร้างความหมายร่วม” (shared meaning-making space) ที่ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับชุมชน นอกจากนี้ ในมิติทางเศรษฐกิจ งานวิจัยของ เศรษฐา ศิลาอ่อน (2554) ชี้ให้เห็นว่างานบุญ

ประจำปี เช่น งานทอดกฐิน มีบทบาทในการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นผ่านการหมุนเวียนของทุนทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการจับจ่ายใช้สอย การจ้างแรงงาน และการค้าขายสินค้าในระหว่างกิจกรรม ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการสังเกตการณ์พบว่าการจัดงานทอดกฐินเป็นพื้นที่สำคัญในการเคลื่อนย้ายของทุนและกระตุ้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลให้พิธีกรรมนี้ไม่ได้มีบทบาทเฉพาะในเชิงศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางเศรษฐกิจที่ช่วยรักษาและขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นให้มีความมั่นคงและยั่งยืน

การวิเคราะห์อิทธิพลของงานบุญทอดกฐินที่มีต่อจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และการพัฒนา

ผลการวิเคราะห์ในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า งานบุญทอดกฐินมิใช่เพียงกิจกรรมเชิงศาสนาเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็น “กลไกทางสังคม” ที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความกลมเกลียวทางสังคม (social cohesion) ความไว้เนื้อเชื่อใจ (trust) และการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน โดยสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคม (social capital) ของ Putnam (2000) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันช่วยเพิ่มความเข้มแข็งของเครือข่ายสังคมและความสามารถในการร่วมมือของสมาชิกชุมชน ในแง่มุมทางจิตใจ พิธีกรรมทอดกฐินยังเป็นโอกาสสำคัญในการสะท้อนตน (self-reflection) และการฝึกฝนการละวางตน (detachment) รวมถึงการบ่มเพาะคุณธรรมตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพุทธทาสภิกขุที่เน้นย้ำถึง “การให้” (dāna) ในฐานะพื้นฐานสำคัญของการปลดปล่อยตนจากความยึดมั่นถือมั่นและทุกข์ภายใน จึงอาจกล่าวได้ว่างานทอดกฐินทำหน้าที่ไม่เพียงแต่เป็นพิธีกรรมแสดงความศรัทธา แต่ยังเป็นเครื่องมือเชิงจิตวิญญาณที่ช่วยสร้างสมดุลทั้งในระดับปัจเจกและสังคม ส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายความสัมพันธ์และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การอภิปรายผลครั้งนี้สามารถเชื่อมโยงประเด็นหลักของการวิจัยเข้ากับวัตถุประสงค์ทั้งสามข้ออย่างเป็นระบบ โดยใช้ทั้งแนวคิดทางศาสนา ทฤษฎีทางสังคม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการรองรับข้อค้นพบ งานบุญทอดกฐินจึงถูกมองไม่ใช่เพียงพิธีกรรม แต่เป็นกลไกที่หล่อหลอมคุณค่าทางศีลธรรม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมในลักษณะที่เชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้งในสังคมไทยร่วมสมัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีทอดกฐินให้เหมาะสมกับสังคมยุคใหม่ โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เผยแพร่และจัดกิจกรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตปัจจุบัน ขณะเดียวกันยังคงรักษาคุณค่าทางจิตวิญญาณของประเพณีไว้

2. ส่งเสริมความเข้าใจบทบาทของพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคม ทั้งในด้านความเมตตากรุณา การสร้างความสงบสุข และการส่งเสริมความร่วมมือผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทอดกฐิน

3. เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนและจัดกิจกรรมทางศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐ วัด และองค์กรทางศาสนา เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเพณีให้กว้างขวางขึ้น

สรุป

งานบุญทอดกฐินเป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยในหลายด้าน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการถวายผ้ากฐินแด่พระภิกษุสงฆ์เพื่อเป็นการทำบุญและอุทิศส่วนกุศล แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวและความสามัคคีของคนในชุมชน การร่วมมือร่วมใจกันของประชาชนในการจัดงานทอดกฐินสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน และเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของคุณธรรมและการทำความดี การทำงานร่วมกันในการจัดงานทอดกฐินยังสามารถมีผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นผ่านการสนับสนุนกิจกรรมท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างคุ้มค่า การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการกระจายรายได้ในหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีการจัดงาน นอกจากนี้ งานบุญทอดกฐินยังมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนของพุทธศาสนา โดยช่วยให้สถาบันพระพุทธศาสนายังคงได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและสังคมในด้านการศึกษา การฝึกอบรมพระภิกษุสงฆ์ รวมถึงการพัฒนาวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทอดกฐินยังช่วยสร้างความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งในศาสนาและสังคมอย่างยั่งยืน

จากการศึกษางานวิจัยนี้ พบว่า งานบุญทอดกฐินมีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมไทยในหลายมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และศาสนา การอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีนี้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เพื่อให้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากงานบุญทอดกฐินสามารถดำรงอยู่และเพิ่มพูนขึ้นในอนาคต แนวทางในการอนุรักษ์ไม่เพียงแต่จะช่วยส่งเสริมคุณค่าทางจิตวิญญาณ แต่ยังช่วยเสริมสร้างความร่วมมือในชุมชนและพัฒนาสังคมไทยให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับคุณค่างานบุญทอดกฐินแก่เยาวชน เช่น การอบรม การประกวด หรือจัดนิทรรศการ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจทางศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงการสืบสานประเพณีไทย

2. ควรศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากงานบุญทอดกฐิน เช่น การใช้ทรัพยากรและการจัดการขยะ เพื่อวางแนวทางจัดงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3. ควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมงานบุญทอดกฐินโดยลดภาระค่าใช้จ่าย เช่น การบริจาคเงินแทนซื้อของ หรือใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลกระทบของงานบุญทอดกฐินในมิติอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น มิติทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เห็นภาพรวมของผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบอย่างครบถ้วน

2. ควรพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมอย่างทั่วถึง

3. ควรสำรวจแนวทางการใช้เทคโนโลยีหรือสื่อสมัยใหม่ในการส่งเสริมความรู้และการประชาสัมพันธ์งานบุญทอดกฐิน เพื่อเพิ่มการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของประชาชนในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

จันทร์เพ็ญ, ศิริพร. (2564). ผลกระทบทางเศรษฐกิจของพิธีทอดกฐินในชุมชนท้องถิ่น. *วารสารเศรษฐศาสตร์และการพัฒนา*, 8(1), 120-135.

บุญชู. (2561). การเปลี่ยนแปลงของพิธีทอดกฐินในยุคสมัยใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 29(2), 102-120.

พระไตรปิฎก. (2525). *พระไตรปิฎก (ฉบับสมบูรณ์).* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (พ.ศ. 2500). *ธรรมะเรื่องการให้ (dāna).*

พิชญา. (2564). *ผลกระทบทางวัฒนธรรมของงานทอดกฐินในสังคมเมืองและชนบท.* วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นภัสสร. (2565). *แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของงานทอดกฐินในสังคมสมัยใหม่.* รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย. (2565). *ประวัติและความสำคัญของงานบุญทอดกฐิน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมะ.

สมชาย. (2562). *คุณค่าทางศาสนาและจิตใจของงานบุญทอดกฐินในสังคมไทย.* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สารานุกรมพุทธศาสนา. (2548). *บุญกิริยาวัตถุและงานทอดกฐิน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2566). *คู่มือการจัดงานบุญทอดกฐิน: แนวทางและประเพณี.* นนทบุรี: สำนักพิมพ์กรมการศาสนา.

เศรษฐา ศิลาอ่อน. (2554). ผลกระทบทางเศรษฐกิจของงานบุญประเพณีท้องถิ่น: กรณีศึกษางานทอดกฐิน. *วารสารสังคมศาสตร์,* 22(3), 45-67.

วิริยะ, ธีรชัย. (2563). บทบาทของงานบุญทอดกฐินในการสร้างความสามัคคีของชุมชนไทย. *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,* 12(2), 45-60.

อนันต์. (2560). บทบาทของงานทอดกฐินในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และชุมชน. *วารสารสังคมวิทยา*, 22(3), 80-95.

Frankena, W. K. (1973). *Ethics.* Prentice-Hall.

Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures.* Basic Books.

Gethin, R. (1998). *The foundations of Buddhism.* Oxford University Press.

Harvey, P. (2000). *An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices.* Cambridge University Press.

Jackson, P. (1989). Thai Buddhist festivals and the construction of community. *Journal of Southeast Asian Studies*, 20(1), 57-79.

Kagan, S. (1998). *Normative ethics.* Westview Press.

Keyes, C. F. (1983). *The religious tradition of Thailand.* In Asia: Tradition and Change.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community.* Simon & Schuster.

Rahula, W. (1974). *What the Buddha taught.* Grove Press.

Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries.* In M. Zanna (Ed.), Advances in experimental social psychology (Vol. 25, pp. 1-65). Academic Press.

Swearer, D. K. (1995). *The Buddhist world of Southeast Asia.* State University of New York Press.

Tambiah, S. J. (1976). *World conqueror and world renouncer: A study of Buddhism and polity in Thailand against a historical background.* Cambridge University Press.

Urkheim, E. (1912). *The elementary forms of religious life.*

Vandergeest, P. (1996). The political ecology of peasant-state relations in Thailand. *The Journal of Asian Studies*, 55(2).

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines For Developing Operations According to The Internal Educational Quality Assurance System Modern Educational Institution of Schools in The Sahamit Witthaya Educational Quality Development Center, Mae Ai District, Under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3

แนวทางพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา อำเภอแม่อาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

Napichaya Thanunchai[1*], Samnao Muenjaem[2], & Sirimas Kosanpipat[3]
ณพิชญา ทะนันชัย[1*], สำเนา หมื่นแจ่ม[2], & ศิริมาศ โกศัลย์พิพัฒน์[3]

ARTICLE INFO
Name of Author & Corresponding Author: *

1. Napichaya Thanunchai*
ณพิชญา ทะนันชัย
Chiang Mai Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Email: annpichaya03@gmail.com

2. Samnao Muenjaem
สำเนา หมื่นแจ่ม
Chiang Mai Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Email: samnaocmru@gmail.com

3. Sirimas Kosanpipat
ศิริมาศ โกศัลย์พิพัฒน์
Chiang Mai Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Email: sirimas_kos@cmru.ac.th

คำสำคัญ:
ความคาดหวัง, ความต้องการจำเป็น, แนวทางการดำเนินงาน, การประกันคุณภาพ

Keywords:
Expectations, Essential Needs, Operational Guidelines, Quality Assurance

ABSTRACT

This research aims to study the current situation, expectations, and essential needs for implementing the internal quality assurance system in modern educational institutions at Samit Witthaya School in Mae Ai District, which is under the jurisdiction of the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office Zone 3. The study seeks to explore approaches to enhance the operation of the internal quality assurance system to establish and verify operational guidelines for the internal quality assurance system in modern educational institutions at Samit Witthaya School, using a sample group of 86 individuals, including school administrators, teachers, and educational personnel.

The research findings indicate that: 1) The expectations and essential needs provide insights into the educational institution's information, particularly regarding the necessary developments, especially in the areas of follow-up and evaluation. 2) The approach to developing the operation of the internal quality assurance system in modern educational institutions must integrate technology and involve participation from all relevant stakeholders. 3) The operational guidelines for the internal quality assurance system in modern educational institutions at Samit Witthaya School consist of components including principles, objectives, operational processes, and conditions for success.

Article history:
Received: 29/04/2025
Revised: 28/05/2025
Accepted: 25/08/2025
Available online: 07/09/2025

How to Cite:
Thanunchai, N. et al. (2025). Guidelines For Developing Operations According to The Internal Educational Quality Assurance System Modern Educational Institution of Schools in The Sahamit Witthaya Educational Quality Development Center, Mae Ai District, Under the Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 3. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*)*, 616-631.

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ความคาดหวังและความต้องการจำเป็น ในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา อำเภอแม่อาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ เพื่อสร้างและตรวจสอบแนวทางการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา อำเภอแม่อาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 3 จากกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารโรงเรียน คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 86 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคาดหวังและความต้องการจำเป็น ทำให้ทราบถึงข้อมูลของสถานศึกษา ในด้านความต้องการจำเป็นที่จะพัฒนาโดยเฉพาะในด้านการติดตามผลและการประเมินผล 2) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ต้องบูรณาการระหว่างเทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 3) แนวทางการดำเนินงาน ตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา มีองค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน และ เงื่อนไขความสำเร็จ

บทนำ

การศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของนักเรียน การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำเนินงานของโรงเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ ในการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในสังคมยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ. ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ. ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ. ศ. 2553 ได้กล่าวถึงการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมาตรา 47 ได้แบ่งระบบประกันคุณภาพการศึกษา

ออกเป็น 2 ระบบ คือ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน(Internal Quality Assurance) และระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอก (External Quality Assurance) มาตรา 48 กล่าวถึงกระบวนการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ต้องมีการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบ และมาตรา 49 กล่าวถึง สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาในทุกห้าปี จากนั้นกระทรวงศึกษาได้มีการปรับเปลี่ยนการประเมินระบบประกันคุณภาพภายใน จึงได้มีการประกาศใช้กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 เพื่อปรับปรุงระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและดำเนินการประกาศใช้มาตรฐานการศึกษาแต่ละระดับ ให้สถานศึกษาใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงและติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องคุณภาพของการศึกษา โดยใช้ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นแนวทางในการดำเนินการของสถานศึกษา ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งและเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับสังคม เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการบริหารจัดการศึกษาและการดำเนินงานตามภารกิจประจำของสถานศึกษา ให้ดำเนินการตามระบบการประกันคุณภาพและทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการทำงาน โดยเน้นหลักการที่เป็นกระบวนการสำคัญ 3 ด้าน คือ 1) หลักการมีส่วนร่วม ทุกฝ่ายร่วมใจ ร่วมแรง ร่วมปฏิบัติในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) หลักการร่วมรับผิดชอบต่อผลการจัดการศึกษาโดยต้องมีหลักฐาน ร่องรอยสารสนเทศ ที่สามารถตรวจสอบได้ และ 3) หลักการประกันคุณภาพ ที่บุคลากรในสถานศึกษาให้ถือเป็นหน้าที่ ที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ในการดำเนินงานในทุกขั้นตอน ดังนั้นสถานศึกษาทุกแห่งจึงต้องจัดให้มีระบบการดำเนินงานตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา ประสบปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของครู ความไม่เข้าใจของครูเกี่ยวกับวิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงานของระบบประกันคุณภาพ การขับเคลื่อนงานที่ไม่ได้รับการพัฒนาทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนงานการเก็บข้อมูล เอกสารและหลักฐานไม่เป็นระบบและไม่เป็นปัจจุบัน มีการกำกับติดตามที่ไม่ชัดเจน ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานของผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพภายในเนื่องจากเปลี่ยนผู้รับผิดชอบบ่อย และความร่วมมือในการปฏิบัติงาน

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจุบัน ความคาดหวังและความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ ที่มีกระบวนการบริหารมีวิธีการดำเนินงานที่ดีมีประสิทธิภาพ และนำข้อมูลมาสร้างและตรวจสอบแนวทางการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา อำเภอแม่อาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 3 ให้มีคุณภาพได้มาตรฐานตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด และตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดหลักการประกันคุณภาพการศึกษา

แนวคิดการประกันคุณภาพมาจากภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ที่ต้องการสร้างสินค้าให้มีคุณภาพ การศึกษาก็เช่นเดียวกันต้องการเห็นผู้เรียนในอนาคตมีความรู้ มีศักยภาพในการดำเนินชีวิตสถาบันการเรียนจึงจำเป็นต้องสร้างหลักในการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ แบบแผน และสามารถตรวจสอบได้อย่างถูกต้องโปร่งใส แนวคิดในการดำเนินงานประกันคุณภาพ ประกอบด้วย การพัฒนาคุณภาพ (Quality Control) การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการดำเนินงานที่เป็นปกติของสถานศึกษาเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสาธารณชน ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย การพัฒนาคุณภาพการศึกษา การติดตาม ตรวจสอบเพื่อควบคุมคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษาซึ่งรวมถึงการใช้ผลประเมินเป็นฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพในวงจรการพัฒนาใหม่ต่อเนื่อง (สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

แนวคิดหลักการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

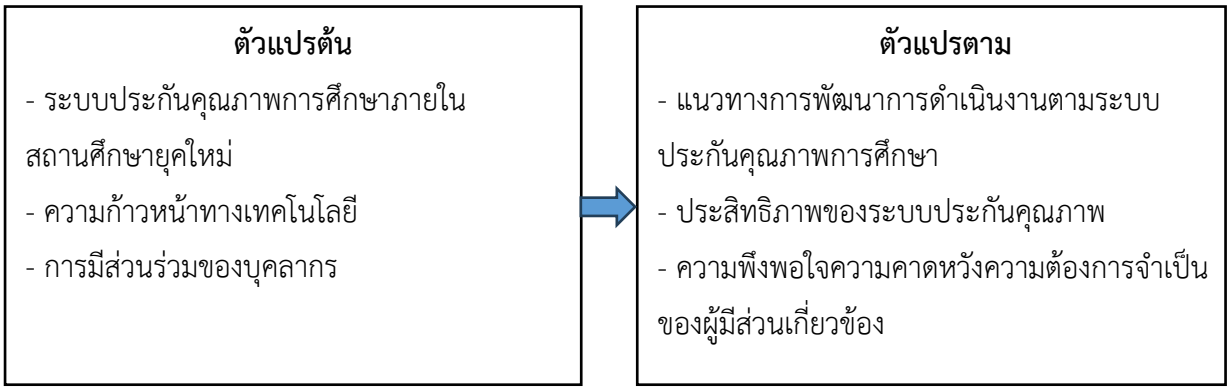
ปียานันต์ บุญธิมา (2561) และ Damrongsiri et al. (2022) กล่าวว่า ความล้ำสมัยของเทคโนโลยีทำให้การศึกษาต้องปรับเปลี่ยน การสร้างผู้เรียนให้มีศักยภาพ มีคุณภาพ มีความคิด สามารถวิเคราะห์ แยกแยะเพื่อนำไปสู่วิธีแก้ไขปัญหาได้ อีกทั้งทำให้เป็นคนมีคุณธรรม ศีลธรรมใช้ชีวิตในสังคมได้ล้วนต้องอาศัยการประกันคุณภาพที่มาจากการร่วมแรงกันภายในสถานศึกษา รจรินทร์ แจ้งสว่าง (2563) กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นหลักสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถ มีความรู้ มีคุณลักษณะตามมาตรฐานการศึกษา การออกแบบและดำเนินงานต้องปฏิบัติตามหลักการมีส่วนร่วม ทุกฝ่าย ทุกคนต้องช่วยกันวางแผนการทำงานโดยมีจุดหมายการพัฒนาร่วมกัน ตรวจสอบผล ประเมินผลเพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการบริหารและการทำงานที่สถานศึกษาต้องมี มุ่งเน้นการทำงานที่เป็นระบบและมีคุณภาพ ใช้หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมของทุกคนในสถานศึกษาและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เรียน ชุมชน ผู้ปกครอง และองค์กรภายนอก มีความพึงพอใจในการให้บริการที่มีมาตรฐานและเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษายุคใหม่

ในยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาจึงต้องมีการปรับเพื่อให้ทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนไป กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ โดยมีเป้าหมายพัฒนาการศึกษาของไทย พัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ให้มี

ลักษณะเป็นผู้เรียนรู้ ผู้สร้างสรรค์และเป็นพลเมืองของชาติที่เข็มแข็ง สร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ พัฒนาประเทศชาติให้เจริญ รักและภูมิใจในท้องถิ่นของตน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะศตวรรษที่ 21 คือ มีวิจารณญาณในการคิดแก้ปัญหาเป็น คิดสร้างสรรค์ ทำงานแบบร่วมมือกัน ทักษะการสื่อสาร ความเข้าใจวัฒนธรรม การใช้คอมพิวเตอร์ ทักษะอาชีพ มีเมตตา และมีคุณธรรม จริยธรรม (อรทัย รุ่งวชิรา, 2564) สอดคล้องกับ สิริกาญจน์ แก้วคำไสย์ (2565: 39) ที่กล่าวว่า ผู้เรียนยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ต้องมีพื้นฐานทักษะด้านการอ่านการเขียน ทักษะคณิตศาสตร์ การคิดเชิงวิจารณ์ การคิดแก้ปัญหา สร้างสรรค์ ความเข้าใจวัฒนธรรม การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ การสื่อสาร คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะอาชีพ และการเรียนรู้ เช่นเดียวกับ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2556,อ้างถึงใน สิริกาญจน์ แก้วคำไสย์,2565) ก็ให้ข้อเสนอต่อนักเรียนยุคใหม่ว่า ต้องมีความคิดสร้างสรรค์วิจารณญาณ มีทักษะการสื่อสาร และทำงานเป็นทีม ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญมากยิ่งในโลกดิจิทัลทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารก็เป็นสิ่งจาเป็นในศตวรรษใหม่และมีผลกระทบต่อทุกด้านของชีวิต สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ในยุคใหม่เน้นการพัฒนาทักษะสำคัญ และสร้างนวัตกรรมในการเรียนการสอน โดยเน้นการเรียนรู้ที่เชิงสร้างสรรค์และการใช้เทคโนโลยีใหม่ครูผู้สอน ต้องสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการประยุกต์ใช้ทักษะและสร้างนวัตกรรมใหม่ ให้ผู้เรียนได้ทั้งความรู้ มีทักษะและมีคุณลักษณะตามที่กำหนด โดยมีผู้บริหารเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริม การสร้างสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ความคาดหวังและความต้องการจำเป็น ในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา อำเภอแม่อาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 3

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่

3. เพื่อสร้างและตรวจสอบแนวทางการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา อำเภอแม่อาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 3

สมมติฐานในการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเปรียบเทียบกับความคาดหวังของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา

2. ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กับสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงตามความเห็นของผู้บริหาร คณะครู และบุคลากรทางการศึกษา

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา อำเภอแม่อาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Research) ระหว่างรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษายุคใหม่ ในโรงเรียนเครือข่ายศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 86 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามตารางของ Krejcie และ Morgan

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงาน โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 6 คน ประกอบด้วยผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพ

ระยะที่ 3 สร้างและตรวจสอบแนวทางการดำเนินงาน โดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 9 คน ได้แก่ นักวิชาการ ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพ

ลักษณะเครื่องมือ

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็น เครื่องมือแบบสอบถาม กระบวนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดโครงสร้างเนื้อหา สร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ
3. เสนอร่างแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ
4. ปรับปรุงตามคำแนะนำ และส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC = 0.60–1.00)
5. ทดลองใช้กับกลุ่มนอกตัวอย่าง 3 โรงเรียน จำนวน 30 คน
6. ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นด้วย Cronbach's Alpha

   สภาพปัจจุบัน = 0.92

   ความคาดหวัง = 0.95
7. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาเครื่องมือ

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interviews)
2. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

กระบวนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสารและกำหนดประเด็นคำถามสัมภาษณ์
2. สร้างแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน

   ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

   ตอนที่ 2 แนวทางการดำเนินงาน

   ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
3. เสนอแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ
4. ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC = 0.60–1.00)
5. ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย

ระยะที่ 3 สร้างและตรวจสอบแนวทางการดำเนินงาน เครื่องมือแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และ กระบวนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ใช้ผลวิเคราะห์จากระยะที่ 1 และ 2 เป็นฐานในการร่างแนวทาง
2. เสนอร่างแนวทางให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ
3. จัดทำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มฉบับร่าง เสนออาจารย์พิจารณาความครอบคลุมของเนื้อหา
4. ปรับปรุงและจัดทำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มฉบับสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็น

1. ขอหนังสืออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อประสานงานกับโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา
2. แจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างพร้อมชี้แจงรายละเอียด
3. รวบรวมแบบสอบถาม ตรวจสอบความสมบูรณ์ และนำข้อมูลไปวิเคราะห์

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการพัฒนา

1. ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (ผู้บริหาร ครูที่รับผิดชอบงานประกันคุณภาพ)
2. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตการณ์ (แบบไม่มีส่วนร่วม)
3. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลและบันทึกผล

ระยะที่ 3 การสร้างและตรวจสอบแนวทาง

1. จัดทำร่างแนวทางการดำเนินงาน
2. ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group)
3. ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยมีการเตรียมประเด็นคำถาม เครื่องมือ และสถานที่
4. สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนา

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ความคาดหวังและความต้องการจำเป็น

1. ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่และร้อยละ
2. สภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็น
   - ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
     4.51 – 5.00 หมายถึง สภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง อยู่ในระดับมากที่สุด
     3.51 – 4.50 หมายถึง สภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง อยู่ในระดับมาก
     2.51 – 3.50 หมายถึง สภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง อยู่ในระดับปานกลาง
     1.51 – 2.50 หมายถึง สภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง อยู่ในระดับน้อย
   - วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้วยดัชนี Priority Needs Index (PNI Modified) ตามสูตร

$$\text{PIN Modi fied} = \frac{I-D}{D}$$

โดยที่

I = ระดับความคาดหวัง

D = ระดับสภาพที่เป็นจริง

ดัชนีที่มีค่า 0.30 ขึ้นไป ถือว่ามีความต้องการจำเป็น

3. ข้อเสนอแนะ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการดำเนินงาน

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยพัฒนารูปแบบการสังเกตผ่านกระบวนการดังนี้

1. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักฐาน ข้อมูล และกระบวนการบริหารงานด้านประกันคุณภาพ เพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหา

2. ศึกษาหลักเกณฑ์การสร้างแบบสังเกต

3. สร้างแบบสังเกตฉบับร่างตามหลักเกณฑ์และขอบเขตที่กำหนด เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา

4. ปรับปรุงตามคำแนะนำ แล้วจัดพิมพ์ฉบับจริงเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

ระยะที่ 3 การสร้างและตรวจสอบแนวทางการดำเนินงาน

ดำเนินการในโรงเรียนภายใต้ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา อำเภอแม่อาย โดยใช้แบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของแนวทางการดำเนินงาน ซึ่งแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ตอน

1. ข้อมูลพื้นฐานผู้ตรวจสอบ วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่และร้อยละ

2. แบบตรวจสอบความถูกต้อง/ความเหมาะสม ใช้ระดับประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ด้วยค่าร้อยละและแปลความหมายตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2545)

4.51 - 5.00 หมายถึง ความถูกต้อง/ความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง ความถูกต้อง/ความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง ความถูกต้อง/ความเหมาะสม อยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง ความถูกต้อง/ความเหมาะสม อยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง ความถูกต้อง/ความเหมาะสม อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปผลเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “แนวทางการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา อำเภอแม่อาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3” พบว่า ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างครบถ้วนและสอดคล้องกันในทุกประเด็น ดังต่อไปนี้

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาในยุคใหม่

การประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษา ซึ่งถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 โดยมุ่งเน้นให้สถานศึกษาทุกระดับดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาแห่งชาติ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมโลกยุคดิจิทัล การเปลี่ยนผ่านสู่ศตวรรษที่ 21 และหลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่เน้นความโปร่งใส มีส่วนร่วม และผลลัพธ์ที่วัดได้

ผลการวิจัยในครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัจจุบัน ตลอดจนความคาดหวังและความต้องการจำเป็นของสถานศึกษาในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายใน โดยพบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการติดตามผลและการประเมินผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีนัยสำคัญทั้งในเชิงเทคนิคและเชิงกลยุทธ์ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่สามารถผลิตข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีคุณภาพ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายภายในสถานศึกษา และสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก นอกจากนี้ความต้องการที่ปรากฏยังสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในที่ยังคงมีอยู่ในระดับสถานศึกษา โดยเฉพาะในด้านการจัดระบบข้อมูล การสร้างวัฒนธรรมคุณภาพ และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง อันจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากทั้งหน่วยงานต้นสังกัดและนโยบายระดับชาติอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสามารถขับเคลื่อนบนฐานของความรู้หลักฐานเชิงประจักษ์ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาในยุคใหม่

ภายใต้บริบทของการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในได้ถูกกำหนดให้เป็นกลไกหลักในการกำกับ ติดตาม และยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งนี้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2562 รวมถึงนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดที่ส่งเสริมให้สถานศึกษามีการจัดการศึกษาโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน

จากผลการศึกษา พบว่า แนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในควรอยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ตลอดจนหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางเชิงระบบ (systemic approach) ที่มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทเฉพาะของแต่ละสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเอื้อต่อการ

สร้างวัฒนธรรมคุณภาพอย่างยั่งยืน การบูรณาการเทคโนโลยีไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บ วิเคราะห์ และใช้ประโยชน์จากข้อมูลเชิงประจักษ์เท่านั้น หากแต่ยังเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง โปร่งใส และตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความน่าเชื่อถือและประสิทธิผลของระบบประกันคุณภาพภายใน ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวยังสามารถตอบสนองต่อความท้าทายของการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลได้อย่างครอบคลุม และสามารถใช้เป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาเชิงนโยบายในระดับระบบต่อไป

การสร้างและตรวจสอบแนวทางการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาในยุคใหม่

ภายใต้พลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 การดำเนินงานด้านประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษาจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความทันสมัย ยืดหยุ่น และตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและตรวจสอบแนวทางการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในยุคใหม่ อันเป็นการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ผลการวิจัยได้นำเสนอแนวทางการดำเนินงานที่มีความครบถ้วนในเชิงโครงสร้าง ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักการ (Principles) ที่วางอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดการบริหารจัดการคุณภาพแบบมีส่วนร่วมและการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์, วัตถุประสงค์ (Objectives) ที่ชัดเจนและสามารถวัดผลได้, กระบวนการดำเนินงาน (Processes) ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การติดตาม และการประเมินผล ตลอดจน เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factors) ที่รวมถึงปัจจัยด้านภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์การ ทรัพยากร และการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย แนวทางที่ได้จากการวิจัยนี้ผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบและการตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญและผู้มีประสบการณ์ในภาคสนาม ทำให้สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางต้นแบบ (Prototype Model) สำหรับสถานศึกษาที่มีบริบทคล้ายคลึงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความยืดหยุ่นในการนำไปใช้ และความสามารถในการปรับให้เข้ากับความหลากหลายของแต่ละพื้นที่และระดับการจัดการศึกษา ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวยังสามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนานโยบายระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาทั้งระบบในระยะยาว

อภิปรายผล

สภาพปัจจุบัน ความคาดหวัง และความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษายุคใหม่

ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาที่ดำเนินการกับโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา พบว่า แม้สถานศึกษาจะมีการดำเนินงานด้านประกันคุณภาพภายในในระดับหนึ่ง แต่ยังคงพบข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลที่ยังขาดความเป็นระบบและความสม่ำเสมอ รวมถึงการขาดการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (evidence-based data) อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีความคาดหวังที่จะเห็นการดำเนินงานประกันคุณภาพที่มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และมีความชัดเจนในกระบวนการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ยังต้องการให้ระบบประกันคุณภาพมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นแบบแผน สามารถนำไปใช้เป็นกรอบการดำเนินงานร่วมกันในระดับสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิผลและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ ความต้องการจำเป็นที่ได้รับการระบุชัดเจน ได้แก่ การสนับสนุนทรัพยากรที่เหมาะสม ทั้งในด้านบุคลากร เทคโนโลยี และเครื่องมือการประเมิน รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในทุกระดับ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและทักษะในการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพอย่างครบวงจรและเป็นรูปธรรม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการคุณภาพของ Deming (1986) ซึ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของการดำเนินงานในรูปแบบวงจรคุณภาพ (PDCA: Plan – Do – Check – Act) อย่างต่อเนื่องและมีการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เพื่อสร้างความมั่นใจและความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในบริบทของสถานศึกษายุคใหม่ ดังนั้น การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญกับการจัดทำกรอบแนวทางที่ชัดเจน การจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ระบบประกันคุณภาพเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน

แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษายุคใหม่

จากผลการวิจัย พบว่าแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาการดำเนินงานด้านระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ควรยึดถือหลักการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนในสถานศึกษาอย่างครบวงจร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการติดตามและประเมินผลที่มีความทันสมัย ซึ่งสามารถช่วยลดภาระงานที่ซ้ำซ้อน เพิ่มความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล และสนับสนุนการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจเชิงนโยบายและการบริหารจัดการได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan (2007) ที่เน้นย้ำว่า การปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ซึ่งการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศควรทำควบคู่ไปกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง ส่งเสริมความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาดังกล่าวยังสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งมักเผชิญกับปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ข้อจำกัดด้านงบประมาณ การขาดแคลนครูผู้เชี่ยวชาญ และความเหลื่อมล้ำทางโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา ดังนั้น การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

การสร้างและตรวจสอบแนวทางการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษายุคใหม่

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษายุคใหม่ พบว่า แนวทางการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่เป็นระบบอย่างครบถ้วน โดยสามารถสรุปได้เป็น 4 องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

หลักการ แนวทางดังกล่าวยึดถือการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงาน รวมทั้งใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (evidence-based) เป็นฐานสำคัญในการตัดสินใจและการพัฒนาระบบ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือในการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างมาตรฐานและกลไกการประกันคุณภาพที่ชัดเจน มีความสอดคล้องและตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในบริบทของสถานศึกษา รวมถึงการส่งเสริมความรับผิดชอบและความต่อเนื่องในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

กระบวนการดำเนินงาน ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การติดตาม และการประเมินผล โดยเน้นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรวบรวม วิเคราะห์ และรายงานข้อมูล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีระบบและแม่นยำ

เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วยภาวะผู้นำของผู้บริหารที่เข้มแข็ง วัฒนธรรมองค์การที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ การมีทรัพยากรสนับสนุนที่เพียงพอ ทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ และเทคโนโลยี รวมถึงการยอมรับและการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับในองค์กร เพื่อสร้างความร่วมมือและความผูกพันในการขับเคลื่อนระบบประกันคุณภาพอย่างมีประสิทธิผล

หลังจากผ่านกระบวนการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติงานจริง แนวทางดังกล่าวได้รับการยืนยันว่ามีความชัดเจน ครอบคลุม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานศึกษาที่มีบริบทและลักษณะคล้ายคลึงกัน แนวทางที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถใช้เป็นกรอบการ

อ้างอิงในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ได้อย่างสอดคล้องและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในยุคที่ระบบการศึกษาต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความไม่แน่นอน และข้อจำกัดด้านทรัพยากรอย่างมีนัยสำคัญ

โดยสรุป แนวทางที่พัฒนาขึ้นผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติงานจริงแล้ว พบว่ามีความชัดเจน ครอบคลุม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทสถานศึกษาที่หลากหลาย ทั้งในโรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งมักประสบกับข้อจำกัดทางโครงสร้างและทรัพยากรการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษายุคใหม่ไม่เพียงแต่ต้องเน้นที่เทคโนโลยีและเครื่องมือการประเมินเท่านั้น แต่ยังต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ระบบประกันคุณภาพเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในยุคที่การศึกษาต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและความท้าทายที่ซับซ้อน

สรุป

การศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับความคาดหวังและความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาด้านการติดตามผลและการประเมินผล ซึ่งเป็นหัวใจหลักของระบบประกันคุณภาพการศึกษา การติดตามผลและการประเมินผลช่วยตรวจสอบความก้าวหน้าในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทำให้สามารถปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการใช้ทรัพยากรและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับมาตรฐานและสร้างความน่าเชื่อถือในระบบการศึกษา นอกจากนี้ การประเมินผลยังช่วยระบุปัญหาและแสดงแนวทางแก้ไขเมื่อเป้าหมายไม่สำเร็จ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความมั่นใจในคุณภาพการศึกษา

จากการศึกษาวิธีพัฒนาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาในยุคใหม่ พบว่าการบูรณาการระหว่างเทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับการดำเนินงาน การใช้เทคโนโลยีช่วยลดความซ้ำซ้อน เพิ่มความรวดเร็วและสะดวกในการบริหารจัดการ แนวทางการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษายุคใหม่ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการดำเนินงาน และ 4) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยกระบวนการดำเนินงานใช้วงจรคุณภาพ E-P-D-C-A (Educate-Plan-Do-Check-Act) เน้นการให้ความรู้และวางแผนก่อนดำเนินงาน เพื่อประกันความต่อเนื่องและประสิทธิผลของการพัฒนา

โดยสรุป การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษายุคใหม่ ต้องผสานเทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการติดตามและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับปรุงคุณภาพการศึกษาตามเป้าหมาย และสร้างระบบการศึกษาที่น่าเชื่อถือและยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการศึกษาพบว่าการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษามีความจำเป็นมากที่สุด ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการติดตามผลภายในสถานศึกษา โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือต่างๆ ในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง

2. การบริหารงานตามวงจรคุณภาพ P-D-C-A 5 ขั้นตอน (ตระหนักรู้-ร่วมคิดและปฏิบัติ-กำกับติดตาม-สะท้อนงาน-เน้นย้ำความสำเร็จ) ควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและใช้เทคโนโลยีช่วยดำเนินงาน ผู้บริหารจึงควรส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม เพื่อให้การประกันคุณภาพภายในเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐาน

3. ในการนำแนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษายุคใหม่ของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยาไปใช้ ผู้บริหารและคณะกรรมการควรศึกษากระบวนการอย่างละเอียดและปรับให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการใช้งานจริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะในด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารและการทำงานเป็นทีม

2. พัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีในการติดตามและประเมินผลการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความแม่นยำในการเก็บข้อมูล

3. ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพของการนำแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561.* กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553).* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *แนวคิด หลักการการประกันคุณภาพการศึกษา.* สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

ปียานันต์ บุญธิมา. (2561). *การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โรงเรียนวัดห้วยม้าโก้งด้วยแนวคิดแบบไคเซ็น.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

รจรินทร์ แจ้งสว่าง. (2563). การศึกษาปัญหาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนกลุ่มประสานงานสถานศึกษาโพทะเล 02 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2. *วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.* 3(3): 44 - 54.

อรทัย รุ่งวชิรา. (2564). *แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษายุคใหม่.*

สิริกาญจน์ แก้วคำไสย์. (2565). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชั้นเรียนเพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนยุคใหม่ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2.* มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2556). *ข้อเสนอเพื่อพัฒนานักเรียนยุคใหม่ (อ้างถึงใน สิริกาญจน์ แก้วคำไสย์, 2565).*

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing (5th ed.).* New York: Harper Collins.

Damrongsiri, T., Harnphanich, B., Snongtaweeporn, T., & Channuwong, S. (2022). Leadership of administrators for improving mission implementation of Thai private higher education institutions. *Journal of Positive School Psychology,* 6(9), 2558-2568.

Deming, W. E. (1986). *Out of the Crisis.* Cambridge, MA: MIT Press.

Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change (4th ed.).* New York, NY: Teachers College Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Application of Modern Organization Management to Improve Waste Disposal Efficiency of the North Bangkok Area Group

การประยุกต์ใช้การจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ

Athtawoot Boondhammakhon[1*], & Tanachat Pratoomsawat[2]

อัฐวุฒิ บุญธรรมคุณ[1*], & ธนชาติ ประทุมสวัสดิ์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Athtawoot Boondhammakhon*
อัฐวุฒิ บุญธรรมคุณ
Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Thailand.
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
Email: athtawoot@gmail.com

2. Tanachat Pratoomsawat
ธนชาติ ประทุมสวัสดิ์
Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Thailand.
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
Email: jack0816555419@gmail.com

คำสำคัญ:
การจัดการองค์การยุคใหม่, การพัฒนา, ประสิทธิภาพ, การกำจัดขยะ

Keywords:
Modern Organizational Management, Efficiency, Improvement, Waste Management

Article history:
Received: 06/05/2025
Revised: 10/06/2025
Accepted: 20/08/2025
Available online: 07/09/2025

How to Cite:
Boondhammakhon, A. &. Pratoomsawat, T. (2025). Application of Modern Organization Management to Improve Waste Disposal Efficiency of the North Bangkok Area Group. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 632-652.

ABSTRACT

This research aims to: 1) examine the current issues in waste management in Northern Bangkok districts, 2) explore the application of modern organizational management approaches to improve waste management efficiency, and 3) propose practical guidelines for enhancing waste management through modern organizational practices. This study employed a qualitative research methodology, with data collected from 30 participants, including community committee members, waste management officers, and local residents in the Northern Bangkok area. The research instrument was an in-depth interview, and data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that waste separation practices in the target area remain informal and depend largely on voluntary participation, resulting in ineffective segregation. Recyclable materials are often mixed with general waste, and waste disposal frequently occurs at incorrect locations and times. To address these issues, the study suggests the integration of modern organizational management through the use of innovative technologies such as automated waste separation systems, smart waste management using sensors and mobile applications to monitor bin capacity, and data analysis for effective planning. Furthermore, community engagement is vital, including public education, training on recycling practices, motivational strategies such as rewards, and collaborations with local organizations and recycling businesses. Additional recommendations include structured waste management planning based on waste categories (recyclable, organic, hazardous), sustainable resource use,

promotion of recyclable products, reduction of single-use materials, and cultivation of a recycling culture within the community. Policy suggestions focus on raising awareness, fostering environmental responsibility, encouraging public participation in waste management, building partnerships with stakeholders, and establishing channels for public feedback. These approaches collectively aim to significantly improve waste management efficiency and promote sustainable urban living in Northern Bangkok.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการกำจัดขยะในกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ 2) ศึกษาการจัดการองค์การยุคใหม่ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะ และ 3) เสนอแนะแนวทางการจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ประกอบด้วย กรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการกำจัดขยะ และประชาชนในพื้นที่กลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดการขยะในกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือเกิดจากการคัดแยกวัสดุรีไซเคิลที่ยังไม่เป็นระบบและพึ่งพาความสมัครใจของประชาชน ขยะมักถูกทิ้งผิดจุดและผิดเวลา สำหรับแนวทางการจัดการองค์การยุคใหม่ที่เหมาะสมในการเพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดขยะ ได้แก่ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น ระบบคัดแยกขยะอัตโนมัติ การใช้เซนเซอร์ตรวจสอบปริมาณขยะ และการวิเคราะห์ข้อมูลขยะเพื่อการวางแผน การสร้างความร่วมมือของชุมชน เช่น การให้ความรู้และแรงจูงใจแก่ประชาชน การร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นและธุรกิจรีไซเคิล การวางระบบจัดการขยะอย่างเป็นหมวดหมู่ตามประเภทขยะ การส่งเสริมการรีไซเคิล เช่น การใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถรีไซเคิลได้ การลดการใช้พลาสติก และการสร้างวัฒนธรรมการรีไซเคิลในชุมชน นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอเชิงนโยบายให้สร้างการรับรู้และจิตสำนึกในการจัดการขยะ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคีเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนในเขตกรุงเทพเหนือ

บทนำ

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศไทยที่มีบทบาทสำคัญในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการปกครอง เศรษฐกิจ การคมนาคม การท่องเที่ยว และการบริหารทรัพยากรของประเทศ ทั้งยังเป็นศูนย์รวมของประชากรจำนวนมากจากทั่วประเทศและจากต่างประเทศ ด้วยลักษณะของการเป็น “เอกนคร” ที่มีการเติบโตของประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้กรุงเทพมหานครมีจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรกว่า 6 ล้านคน และมีประชากรแฝงอีกกว่า 10 ล้านคน (สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล, 2562) การเติบโตนี้ส่งผลให้เกิดปัญหาทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมตามมา โดยเฉพาะปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยซึ่งกลายเป็นวิกฤตการณ์สำคัญของ

เมือง จากข้อมูลของสำนักสิ่งแวดล้อม (2561) ระบุว่า กรุงเทพมหานครมีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นเฉลี่ยวันละ 10,525 ตัน ซึ่งนับว่าสูงที่สุดในรอบ 8 ปี อีกทั้งยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามการขยายตัวของเมือง การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และการท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับเส้นทางคมนาคม เช่น รถไฟฟ้า และย่านศูนย์กลางธุรกิจที่มีผู้คนสัญจรจำนวนมาก ทำให้เกิดการสะสมของขยะในเขตเมืองชั้นในอย่างน่าวิตก

ปัญหาสำคัญที่พบคือ การคัดแยกขยะยังไม่เป็นระบบ โดยวัสดุรีไซเคิลส่วนใหญ่ยังคงถูกรวบรวมโดยภาคเอกชนแบบไม่เป็นทางการ (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2561) ขาดระบบจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลที่แม่นยำ ทำให้การวางแผนเชิงพื้นที่ของเมืองเพื่อรองรับและจัดการกับขยะเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) แม้จะมีการจัดตั้งศูนย์กลางข้อมูลไว้แล้วโดยสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล แต่การประยุกต์ใช้ข้อมูลดังกล่าวในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานครยังมีข้อจำกัด ทั้งในด้านการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และการนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติจริง จากการทบทวนข้อมูลพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานครยังขาดการศึกษาในเชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับระบบ GIS เพื่อระบุ "จุดเสี่ยง" หรือ "จุดวิกฤต" ของการเกิดขยะอย่างละเอียด รวมถึงยังขาดการศึกษาที่ใช้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยเฉพาะในบริบทของแต่ละกลุ่มเขตของกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะพื้นที่และประชากรต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางหรือโมเดลการจัดการขยะโดยอิงระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อรองรับนโยบายการพัฒนาสู่มหานครอัจฉริยะ (Smart City) อย่างยั่งยืน และสามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการองค์การยุคใหม่

จากผลการศึกษาพบว่า การจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยแนวคิด ทฤษฎี และหลักการจัดการสมัยใหม่ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีทิศทาง (ธีรทัต ชูดำ, 2551; สมยศ นาวีการ, 2547)

1. การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาใช้ในกระบวนการบริหารจัดการเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร โดยเฉพาะในการจัดการข้อมูลและกระบวนการปฏิบัติงาน เช่น การใช้ระบบสารสนเทศในการจัดเก็บ วิเคราะห์ และรายงานผล (ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์, 2551; พงศวีร์ สุภานนท์, 2564) แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีของ Stoner (1978) ที่เน้นการใช้ทรัพยากรเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพองค์กร

2. ความเป็นผู้นำและการจัดการทีม ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์สามารถสร้างแรงจูงใจและกำหนดทิศทางขององค์กรได้อย่างชัดเจน การจัดการทีมที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยทั้งภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหาร

ทรัพยากรมนุษย์ (พิทยา บวรวัฒนา, 2552; พงศ์สัณห์ ศรีสมทรัพย์, 2545) โดยเฉพาะในองค์กรที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

3. การพัฒนาและการฝึกอบรมพนักงาน การฝึกอบรมและพัฒนาพนักงานเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพและสร้างความสามารถในการแข่งขันให้แก่องค์กร (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548; เทพศักดิ์ บุณยรัตพันธุ์, 2554) แนวคิดนี้สนับสนุนการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กรเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. การสื่อสารและการสร้างความร่วมมือ องค์กรที่มีการสื่อสารที่เปิดเผยและสร้างความร่วมมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะสามารถประสานงานและดำเนินงานได้อย่างราบรื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์, 2551; สมยศ นาวีการ, 2547)

5. การจัดการเปลี่ยนแปลง องค์กรยุคใหม่จำเป็นต้องมีการวางแผนการเปลี่ยนแปลงและการบริหารความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถปรับตัวได้อย่างทันท่วงทีในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (ธีรทัต ชูดำ, 2551; พิทยา บวรวัฒนา, 2552)

6. การมุ่งเน้นลูกค้าและการบริการ การตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าและการให้บริการที่มีคุณภาพ เป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความพึงพอใจและรักษาฐานลูกค้าให้มั่นคง (พงศวีร์ สุภานนท์, 2564; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548)

โดยรวมแล้ว แนวทางการจัดการองค์การยุคใหม่ที่มีประสิทธิภาพควรมีความยืดหยุ่น พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง และสามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศ ได้รับการกล่าวถึงอย่างหลากหลายในระดับสากลและระดับชาติ โดยมีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่ “การพัฒนาคน” เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา เช่น องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 1982) ได้เสนอหลักการพัฒนาที่เน้นความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นว่าการพัฒนาจะต้องมุ่งเน้นที่การเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในบริบทของสังคมไทย พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2530) ได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาที่สมดุล โดยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาที่แท้จริงต้องพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการยกระดับคุณภาพชีวิตจากภายใน จารุนันท์ อินวาท (2550) ได้นำเสนอว่า การพัฒนาชนบทไทยในอดีตเน้นยุทธศาสตร์การเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตเป็นหลัก โดยใช้กลยุทธ์การส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาชุมชน และการส่งเสริมเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเสริมบทบาทในชนบท ซึ่งเป็นการวางพื้นฐานการพัฒนาท้องถิ่นที่สำคัญ แม้จะมีความพยายามในการดำเนินนโยบายฟื้นฟูชีวิตชนบท แต่หากไม่มีหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบอย่างจริงจังก็ไม่อาจนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ ธีระภัทรา เอกผาชัย

สวัสดิ์ (2553) ธีรวัลย์ ศิลารัตน์ (2549) และกุลพรภัสร์ วงศ์มาจารภิญญา และคณะ (2567) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญ อาทิ ยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (Basic Needs Strategy) ที่มีเป้าหมายในการสนองตอบความต้องการขั้นต่ำของประชาชนกลุ่มเปราะบางในชนบท การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานและการพัฒนาการเกษตรแบบองค์รวม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development) ที่คำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม เมื่อบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เคยเหมาะสมในอดีตอาจไม่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายใหม่ ๆ ได้ จึงจำเป็นต้องมีการทบทวน ปรับปรุง และคิดค้นแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับยุคสมัย โดยเฉพาะแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) และการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงจากรากฐานของท้องถิ่นสู่ระดับประเทศ

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินงานหรือปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยใช้ทรัพยากรให้น้อยที่สุด ทั้งในด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และแรงงาน โดยเน้นคุณภาพ ความรวดเร็ว และความคุ้มค่าในกระบวนการ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2546; อนันท์ งามสะอาด, 2551, ในเชิงองค์ประกอบ ประสิทธิภาพประกอบด้วยความประหยัด (economy) ความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน (speed) และคุณภาพของผลลัพธ์ (quality) ซึ่งสะท้อนจากการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม มีขั้นตอนการทำงานที่มีระบบ และให้ผลผลิตที่มีคุณค่า (Certo, 2007; Herbert A. Simon, 1960) นอกจากนี้ประสิทธิภาพยังสัมพันธ์กับ “ประสิทธิผล” (effectiveness) ซึ่งหมายถึง การทำสิ่งที่ถูกต้องให้บรรลุวัตถุประสงค์ ขณะที่ “ประสิทธิภาพ” เน้นการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องและคุ้มค่าที่สุด (Certo, 2007, Wongmajarapinya et al., 2024) แนวคิดด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน สามารถพิจารณาได้จากหลายมิติ ได้แก่

ความฉับไว ความสามารถในการดำเนินงานให้เสร็จตามเวลาที่กำหนด โดยไม่ล่าช้า เป็นลักษณะของบุลากรที่มีความรับผิดชอบและเคารพต่อเวลา (สมพิศ สุขแสน, 2556)

ความถูกต้องแม่นยำ การลดข้อผิดพลาด และการทำงานด้วยความละเอียดรอบคอบ โดยเฉพาะในการใช้ข้อมูล สถิติ และกฎระเบียบต่าง ๆ

ความรู้ การมีองค์ความรู้ในงานอย่างลึกซึ้ง และมีความสามารถในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สูตรเชิงทฤษฎีของ Simon (1960) ประสิทธิภาพ (E) สามารถคำนวณจากผลผลิต (Output) ลบด้วยปัจจัยนำเข้า (Input) หารด้วยความพึงพอใจ (Satisfaction) ดังนี้

$$E = \frac{O - I}{S}$$

โดย E = Efficiency คือ ประสิทธิภาพของงาน

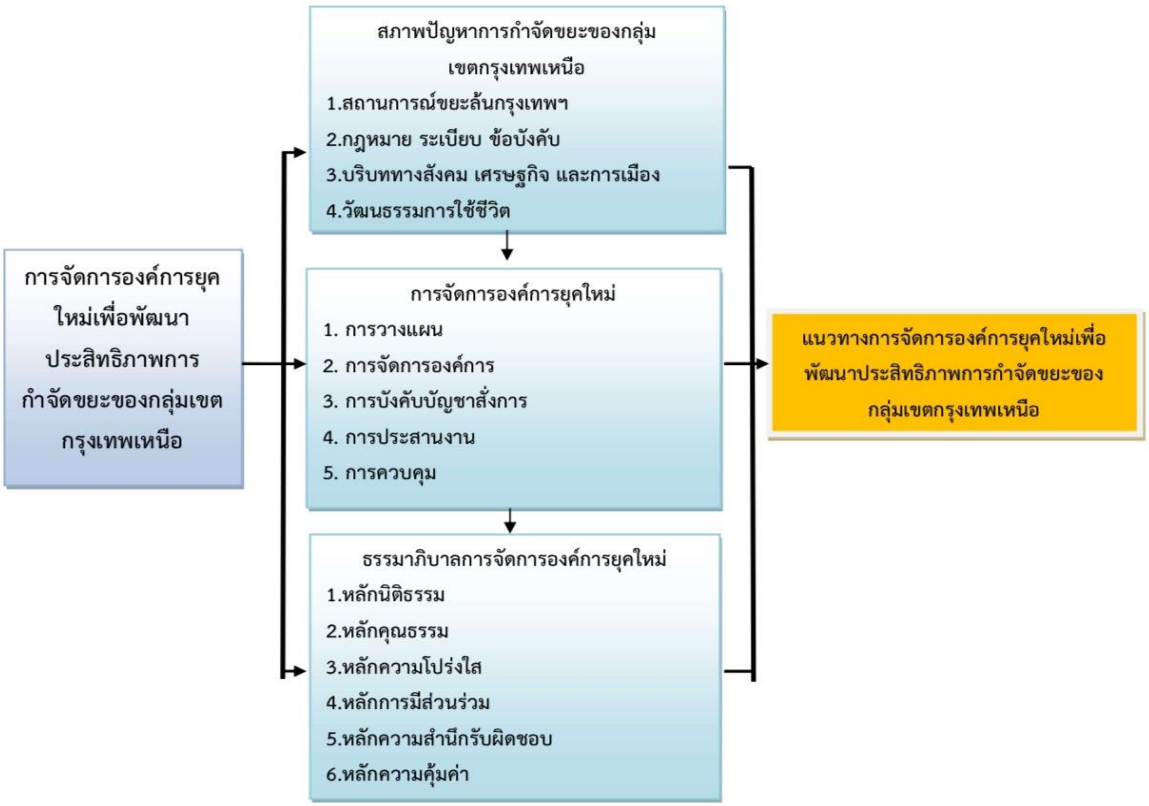
O = Output คือ ผลผลิตหรือที่ได้รับออกมา

I = Input คือ ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรทางการบริหารที่ใช้ไป

S = Satisfaction คือ ความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา

จากแนวคิดต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ คือการดำเนินงานโดยอาศัยความสามารถ ความมุ่งมั่น และทัศนคติที่ดี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้วยวิธีที่คุ้มค่า ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด มีความรวดเร็ว ถูกต้อง และได้ผลงานที่มีคุณภาพสูงสุด ผู้ที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความภักดีต่อองค์กร ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้เติบโตและมีความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ
2. เพื่อศึกษาการจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มกรุงเทพเหนือ
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ

สมมติฐานในการวิจัย

1. งานบุญทอดกฐินมีบทบาทในการส่งเสริมและธำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางศาสนาและจริยธรรมในสังคมไทย
2. งานบุญทอดกฐินเป็นกลไกที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคม และส่งเสริมความร่วมมือของคนในชุมชน
3. งานบุญทอดกฐินมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนผ่านการกระตุ้นการใช้จ่ายและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
4. การมีส่วนร่วมในพิธีทอดกฐินส่งผลต่อจิตใจของผู้เข้าร่วม ทั้งในด้านความสงบภายในและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีในการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจาก เอกสาร (Documentary Sources), การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview), การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)เพื่อศึกษาการจัดการองค์การยุคใหม่ในการพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ

แหล่งข้อมูล ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น กรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการกำจัดขยะในเขตกรุงเทพเหนือ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 30 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน ได้แก่ กรรมการชุมชน,เจ้าหน้าที่ด้านการจัดการขยะ, ประชาชนในพื้นที่ คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเน้นคุณสมบัติ เช่น ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมกับชุมชน ความสามารถในการสื่อสาร และความยินดีให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) กำหนดกรอบแนวคิดและประเด็นคำถาม เช่น สถานการณ์ขยะในกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ, ยุทธศาสตร์และมาตรการการจัดการขยะ, ปัญหา อุปสรรค และแนวทางประยุกต์การจัดการองค์การยุคใหม่

กระบวนการเก็บข้อมูล ขออนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, นัดหมายสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายครั้งละประมาณ 60 นาที, ใช้วิธีการจดบันทึก เสียง และภาพนิ่งและ ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลและจัดหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามแนวทางของ Miles & Huberman (1994) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

- การลดข้อมูล เลือกประเด็นสำคัญและจัดระเบียบข้อมูล
- การจัดแสดงข้อมูล สังเคราะห์เป็นหมวดหมู่
- การสรุปผลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือ สรุปผลจากข้อมูลเชิงคุณภาพและตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหา

ขั้นตอนการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้การจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ แสดงไว้ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ระยะการวิจัย	กระบวนการในการดำเนินการ	กระบวนการในการ
1. ศึกษาสภาพปัญหาการกำจัดขยะและการจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มกรุงเทพเหนือ 2. วิเคราะห์แนวทางการจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ	1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2. เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 30 คน 3. ยกร่างรูปแบบการจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ 4. ปรับปรุงแก้ไขร่างรูปแบบ/ยุทธศาสตร์ ตามผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ เสนอแนะเพื่อความสมบูรณ์	1. สรุปผลการวิจัย 2. รูปแบบการจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ 3. นำเสนอผลการวิจัยรูปแบบการจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ

ตารางที่ 1 แสดงกระบวนการดำเนินการวิจัย (Research Process)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย การประยุกต์ใช้การจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอ 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 สถานการณ์ขยะของกลุ่มกรุงเทพเหนือ

ส่วนที่ 2 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการการกำจัดขยะ

ส่วนที่ 3 มาตรการการกำจัดขยะกลุ่มกรุงเทพเหนือของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 4 การประยุกต์การจัดการองค์การยุคใหม่เพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดขยะ

ส่วนที่ 5 ปัญหาและอุปสรรคการกำจัดขยะ

และมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาหลักในการจัดการขยะในพื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ การคัดแยกวัสดุรีไซเคิลที่ยังขาดระบบที่เป็นรูปธรรม โดยส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งพาความสมัครใจของประชาชน อีกทั้งยังมีปัญหาเกี่ยวกับการทิ้งขยะผิดจุดและผิดเวลา ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเก็บรวบรวมและกำจัดขยะของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพในระดับพื้นที่

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกสะท้อนว่า การนำแนวคิดการจัดการองค์การยุคใหม่มาใช้ในการจัดการขยะสามารถยกระดับประสิทธิภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม อาทิ ระบบคัดแยกขยะอัตโนมัติ การติดตั้งเซนเซอร์ตรวจวัดปริมาณขยะ รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลขยะเพื่อนำไปสู่การวางแผนและตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างแรงจูงใจในการลดและคัดแยกขยะ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิภาพในเชิงระบบ

ผลการศึกษานำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการขยะในบริบทขององค์การยุคใหม่อย่างครอบคลุม ได้แก่ การจัดระบบการแยกขยะตามประเภท การส่งเสริมการรีไซเคิลผ่านการใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ การลดการใช้พลาสติก การสร้างวัฒนธรรมการรีไซเคิลในระดับชุมชน ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายที่มุ่งเน้นการสร้างความตระหนักรู้และจิตสำนึกในหมู่ประชาชน และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน เพื่อขับเคลื่อนระบบการจัดการขยะอย่างยั่งยืนในพื้นที่กลุ่มเขตกรุงเทพเหนือสรุปโดยภาพรวม งานวิจัยฉบับนี้สามารถตอบวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างครบถ้วน และให้ข้อเสนอที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะในเชิงระบบได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

ตารางที่ 2 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์

ข้อ	รายการ	องค์ประกอบ	จำนวน	ร้อยละ
1	อายุ (ปี)	ต่ำกว่า 30 ปี	2	6.66
		31-40	11	36.66
		41-50	12	40.00
		51 ปีขึ้นไป	5	16.68
		รวม	30	100
2	เขต	สายไหม	4	13.33
		บางเขน	5	16.67
		ดอนเมือง	4	13.33
		จตุจักร	5	16.67
		บางซื่อ	4	13.33
		ลาดพร้าว	4	13.33
		หลักสี่	4	13.33
		รวม	30	100
3	อาชีพหลัก	ครู-บุคลากรการศึกษา	12	40.00
		ข้าราชการ	14	46.67
		บริษัท	4	13.33
		รวม	30	100
4	อาชีพเสริม	เพาะกล้าต้นไม้	18	60.00
		อาหารตามสั่ง	5	16.67
		ขยะพลาสติก ขวดแก้ว กระดาษ	7	13.33
		รวม	30	100
5	วุฒิทางการศึกษา	ปวช./ปวส.	11	36.66
		ปริญญาตรี	18	60.00
		สูงกว่าปริญญาตรี	1	3.67
		รวม	30	100

จากตารางที่ 2 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์พบว่า อายุ 41-50 ปี ร้อยละ 40.00 มากที่สุด สังกัดเขตบางเขน จตุจักร มากที่สุด ร้อยละ 16.67 อาชีพหลัก ข้าราชการ มากที่สุด ร้อยละ 46.67 อาชีพเสริม เพาะกล้าต้นไม้ มากที่สุด ร้อยละ 60.00 วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี มากที่สุด ร้อยละ 60.00

ตารางที่ 3 แสดงสรุปการให้สัมภาษณ์ประเด็นภาพรวมของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการการกำจัดขยะกลุ่มกรุงเทพเหนือ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ประเด็น	ผลการสัมภาษณ์	จำนวน
กรรมการชุมชน	การบริหารจัดการการกำจัดขยะ	1. เขตมีระบบการจัดเก็บขยะ แต่ไม่ยังเก็บไม่ถูกใจ 2. รถขยะก็เหม็น ได้กลิ่นขยะปวดหัว ก็ปวดหัวมาก 3. ไม่ต้องวางยุทธศาสตร์ร้อกครับเอาแบบพื้นๆ คือ เก็บขยะในซอยบ้านให้เป็นเวลาเถอะครับ 4. กรุงเทพมียุทธศาสตร์หลายอย่างมาก แต่ทำไมปัญหาไม่ได้รับการพัฒนาโดยเฉพาะการเก็บขยะ ต้องถึงขั้นเป็นยุทธศาสตร์ 5. ไม่ต้องเป็นยุทธศาสตร์ 6. การกำจัดขยะมอบอำนาจให้ประชาชน บ้านประชาชนจะได้ทำได้สะดวก คล่องตัวเก็บขยะได้ด้วยและมีความมั่นใจว่าในซอยบ้านสะอาด	18
เจ้าหน้าที่	การบริหารจัดการการกำจัดขยะ	1. ควรวางยุทธศาสตร์นะคะ บ้านเมืองจะได้สะอาด งบประมาณก็ควรมีในการดำเนินงาน การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์นะคะ 2. ไม่ต้องวางยุทธศาสตร์ร้อกครับเอาแบบพื้นๆ คือ เก็บขยะในซอยบ้านให้เป็นเวลา 3. มียุทธศาสตร์การกำจัดก็ดี จะได้บ้านเมืองสะอาด และสวยงาม พนักงานเขตจะได้ดูน่าเชื่อถือ พนักงานเก็บขยะได้มีเสื้อผ้าแบบเดียวกันใส่ ตัวไม่มีกลิ่น รถขยะไม่มีกลิ่น 4. กรุงเทพมียุทธศาสตร์หลายอย่างมาก แต่ทำไมปัญหาไม่ได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะการเก็บขยะ ต้องถึงขั้นเป็นยุทธศาสตร์	16

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ประเด็น	ผลการสัมภาษณ์	จำนวน
ประชาชน	การบริหารจัดการการกำจัดขยะ	1. รถขยะกลิ่นเหม็น 2. มาไม่เป็นเวลา เดี่ยวมาเช้า เดี่ยวมาเที่ยง เดี่ยวมาบ่าย เวลาไม่แน่นอน 3. พนักงานเก็บขยะก็น่ากลัว ไม่กล้าเข้าไปพูดคุยใกล้ๆ เพราะเหม็นขยะ 4. ไม่ต้องเป็นยุทธศาสตร์ 5. การกำจัดขยะมอบอำนาจให้ประชาชน บ้านประชาชนจะได้ทำได้สะดวก คล่องตัวเก็บขยะได้ด้วยและมีความมั่นใจว่าในซอยบ้านสะอาด	17

ตารางที่ 4 แสดงสรุปการให้สัมภาษณ์ประเด็นภาพรวมของมาตรการการกำจัดขยะกลุ่มกรุงเทพเหนือของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มกรุงเทพเหนือ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ประเด็น	ผลการสัมภาษณ์	จำนวน
กรรมการชุมชน	มาตรการการกำจัดขยะกลุ่มกรุงเทพเหนือของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	1. ฉนั้นหากผมอยากทิ้งตรงไหน ก็ได้ ก็พอจะทราบนะครับว่ามีมาตรการปรับบุคคลที่ทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง แต่ก็ไม่เห็นว่า มีใครถูกปรับจากการทิ้งขยะแต่อย่างใด ไม่เห็นต้องกลัวอะไรคะ 2. ผมว่า กทม.ไม่ได้ทำตามมาตรการการทิ้ง การกำจัดขยะแต่อย่างใด เพราะดูจากถังขยะวางตามถนนฟุตบาตมากขึ้น มองใกล้ ๆ ไกล ๆ ไม่เห็นเศษขยะนะคะ 3. เมื่อวันก่อนขับรถไปในซอย ถนนแยก ยังเห็นถังขยะและกองขยะ สกปรกมาก มาก คงไม่มีเขตไปเก็บขยะ นะ แต่พอมาถนนเมน เห็นว่า สะอาด แสดงว่า รถขยะเข้าไม่ถึงในซอย เก็บขยะเฉพาะต้นซอย ออกมาถนนเมนหน้าบ้าน ที่ปากซอยกองขยะเยอะมาก กลิ่นเหม็นมากๆ ปากซอยเหม็นมาก ไม่รู้ว่า เขตทำอะไรอยู่ เลือกเก็บขยะเฉพาะพื้นที่มั่ง 4. ดิฉันว่า ควรทำป้ายใหญ่ๆติดมาตรการให้เห็นชัด คนที่ผ่านไปผ่านมาจะได้เคารพมาตรการการเก็บขยะ 5. ดิฉันว่า มาตรการการกำจัดขยะล้าสมัยมาก ต้องปรับปรุงทันสมัย ทันตามยุคตามสมัย อีกอย่างบ้านเมืองเจริญมากๆ คนจะได้เจริญในนิสัยคู่ขนานกับบ้านเมืองที่เจริญครับ	22

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ประเด็น	ผลการสัมภาษณ์	จำนวน
เจ้าหน้าที่	มาตรการการกำจัดขยะกลุ่มกรุงเทพเหนือของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	1. ก็ไม่ว่าจะมีมาตรการอย่างไร ระเบียบอย่างไร ทิ้งขยะแล้วก็ไม่เคยถูกปรับนะครับ 2. ดิฉันคิดว่า คนเรามีจิตสำนึก มีการศึกษา มีความรับผิดชอบ ไม่มักง่ายเหมือนเมื่อก่อน บ้านเมืองถนนหนทางเลยไม่มีขยะ 3. ผมว่าบังคับใช้มาตรการกฎหมายจริงๆจังเถอะครับ มันหมายถึงการขัดเกลานิสัยคนด้วยให้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ลดความเห็นแก่ตัว ครับ	18
ประชาชน	มาตรการการกำจัดขยะกลุ่มกรุงเทพเหนือของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	1. เกรงจะถูกปรับและขายหน้าเมื่อทิ้งขยะลงพื้น ทุกวันนี้ก็ต้องมองหาถังขยะทิ้ง บางทีเศษกระดาษทิชชูเล็กในมือก็ไม่กล้าทิ้ง คะ 2. ตอนจะทิ้งขยะ มองหาถังขยะสาธารณะ แต่วางอยู่ไกลกว่าจะเดินไปถึงดีเลยใส่ไว้ในกระเป๋ากางเกง ฮ่า ฮ่า รู้สึกปลอดภัยไม่ต้องกลัวถูกปรับ 3. มองไปเห็นแฟนกำลังจะทิ้งขยะลงพื้นถนนขณะรถวิ่งบนท้องถนน พอดีห้ามไว้ทัน เพราะคิดขึ้นได้ว่า ทุกๆทีมีกล้องติดเสาไฟตามถนน ต้องถูกปรับแน่เลย 4. พอดีเพื่อนบ้านเอาขยะไปทิ้ง จุดรวมขยะ ถังขยะล้นมากระเด็นลงมาพื้นรอบๆจุดรวมขยะด้วย สกปรกมากมากครับ	17

ตารางที่ 5 แสดงสรุปการให้สัมภาษณ์ประเด็นภาพรวมของการประยุกต์การจัดการองค์การยุคใหม่เพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดขยะกลุ่มกรุงเทพเหนือ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ประเด็น	ผลการสัมภาษณ์	จำนวน
กรรมการชุมชน	การประยุกต์การจัดการองค์การยุคใหม่เพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดขยะ	1. สำนักงานเขตต้องวางแผนเก็บขยะอย่างไร ก็บอกประชาชนด้วยนะครับ จะมาวันไหน เวลาไหนเก็บขยะ ประชาสัมพันธ์ด้วยนะ ไม่ไช่คิดเอาเองคิดตามใจตัวเองเห็นใจประชาชนด้วยครับ 2. ช่วยจัดการการเก็บขยะให้หมด เก็บวางถังขยะให้อยู่ที่เดิมด้วยคะ มาเก็บขยะทีไร ต้องเก็บตามตลอด เสียงเงินรายเดือนก็เสียประชาชนก็อยากได้ความสะอาดตลอดช่วงเวลามาเก็บขยะนะครับฝากไว้ด้วย	22

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ประเด็น	ผลการสัมภาษณ์	จำนวน
เจ้าหน้าที่	การประยุกต์การจัดการองค์การยุคใหม่เพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดขยะ	1. เจ้าหน้าที่ก็พยายามทำดีที่สุดแล้วนะครับ บางครั้งอาจจะเก็บขยะไปไม่หมด ก็อยากจะให้ช่วยรวบรวม เราจะไปเก็บให้ภายหลัง ทางเขตก็มีอาสาสมัครแต่ละซอย พวกเขาก็จะช่วยอีกแรงนะครับ 2. ทุกสัปดาห์ที่บ้านรวบรวมขยะไว้หน้าบ้าน แต่ก็ไม่มาเก็บตามที่นัดไว้ ไม่คุ้มค่าเลย วันนั้นต้องสูญเปล่าในการเก็บขยะมารอรถขยะ แย่ จริงๆ	18
ประชาชน	การประยุกต์การจัดการองค์การยุคใหม่เพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดขยะ	1. เจ้าหน้าที่ก็ควรจะออกมาตรวจตราบ้าง ไม่ใช่นั่งแต่โต๊ะทำงาน โทรมาสั่ง เดินมาดูสภาพขยะบ้านที่ประชาชนด้วย จะให้สวัสดิการถังขยะ 1 ถัง หรือสองถังต่อหนึ่งหลัง ต่อบ้านสองหลังก็ควรมีให้ งบประมาณราชการก็คือภาษีประชาชน เข้าใจตรงกันนะคะ 2. รถขยะก็ไม่ควรจะเสียงดัง เวลามาถึงหน้าบ้านเสียงดังมากตื่นกันทั้งบ้านตื่นแบบตกใจ แล้วยังมาพร้อมกลิ่น ช่วยจัดการด้วยนะค่ะ 3. บางครั้งก็อยากให้เก็บขยะที่เป็นเหล็ก เป็นไม้ เป็นกระเบื้อง เพราะที่บ้านไม่มีที่เก็บได้แต่หวังว่า สำนักงานเขตจะมาเก็บให้คุ้มค่ากับที่การที่ช่วยทำความสะอาดบ้าน แต่ก็ต้องมาได้รับปฏิเวธว่า เขตไม่มีนโยบายเก็บขยะหนักๆ มันอะไรกันครับ คุณเป็นเจ้าที่คุณเลือกได้ แต่เราประชาชนเราก็มีสิทธิ์ที่จะเลือกภาษีก็ภาษีเรา ถ้าไม่เก็บไป เราจะบรรทุกไปไว้ที่สำนักเขตอย่ามาลองดีกับผมนะ 4. ช่วยจัดการกลิ่นขยะด้วยนะคะ พอเก็บขยะเสร็จรู้เลยว่ารถขยะมา เพราะกลิ่นเหม็น เหม็นจนปวดหัวเลย เหม็นจริงจริงคะ และอีกอย่างช่วยล้างรถเก็บขยะด้วยนะคะ เราก็ยินดีจ่ายเงินนะคะ ถ้าบอกว่าเงินที่เก็บค่าเก็บขยะจำนวนน้อย ก็บอกเราได้นะคะ เรายินดี คะ	17

ตารางที่ 6 แสดงสรุปการให้สัมภาษณ์ประเด็นภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคการกำจัดขยะกลุ่มกรุงเทพเหนือ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ประเด็น	ผลการสัมภาษณ์	จำนวน
กรรมการชุมชน	ปัญหาและอุปสรรคการกำจัดขยะ	1. ไม่เก็บขยะให้หมู่บ้านนี้ เพราะมีลูกบ้านไม่ยอมจ่ายค่าเก็บขยะ แยกขยะทำไปทำไม เมื่อกำจัดก็ยังไม่กำจัด เมื่อเก็บไปก็นำขยะไปรวมอยู่ดี ไม่มีประโยชน์ในการแยกเลย ไม่มีกฎหมายบังคับอย่างจริงจัง ไม่มีการลงโทษอย่างจริงจัง ประชาชนไม่กลัวที่จะไม่กำจัดขยะ เงินก็จ่ายไปให้สำนักงานเขตแล้ว ก็มาเก็บขยะให้เรียบร้อย	22
เจ้าหน้าที่	ปัญหาและอุปสรรคการกำจัดขยะ	1. ปัญหาการกำจัดขยะ ทำให้ต้องเสียงบจำนวนมากในการกำจัด การเก็บและการกำจัด ใช้งบประมาณค่อนข้างเยอะ	18
ประชาชน	ปัญหาและอุปสรรคการกำจัดขยะ	1.รถเก็บขยะไม่พอ พนังงานไม่พอ พนักงานเก็บขยะมีแต่คนต่างด้าว ไม่ใช่คนไทย อันนี้เพียงแค่สันนิฐาน มาเก็บก็ไม่เป็นเวลา มาเก็บทีไร มาช่วงรถกำลังเดินทางไปทำงาน รถก็ติด วิ่งตามรถขยะก็เหม็น 2. เก็บขยะที่บ้านก็เก็บไม่หมด บริเวณถังขยะเกลื่อนมาก สกปรกมาก กินก็เหม็น ก็ทราบว่า เป็นขยะตัวเองแต่มันเหม็น ก็อยากให้รถเก็บขยะเก็บไปให้หมดนะครับ	17

อภิปรายผล

การอภิปรายผลสถานการณ์ขยะในกลุ่มกรุงเทพเหนือที่เสนอมา สอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาและการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะการจัดการขยะ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และการสร้างจิตสำนึกของประชาชน ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน และสามารถเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ดังนี้

การศึกษาสภาพปัญหาการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ

การจัดการขยะในกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งในด้านลักษณะชุมชน ความหนาแน่นของประชากร และพฤติกรรมการบริโภค ส่งผลให้เกิดความท้าทายด้านการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นสูง เช่น เขตจตุจักร เขตบางเขน หรือเขตลาดพร้าว ซึ่งปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเมืองและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ข้อเสนอในการเพิ่มถังขยะในพื้นที่สาธารณะ เช่น ป้ายรถเมล์ สวนสาธารณะ และหน้าร้านค้า รวมถึงการจัดระเบียบเวลาการเก็บขยะให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของประชาชนในแต่ละพื้นที่ เป็นแนวทางที่สะท้อนถึงความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่ต้นทางและระหว่างทางก่อนที่ขยะจะถูกปล่อยสู่สิ่งแวดล้อมอย่างไม่เหมาะสม นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น การติดตั้งเซนเซอร์ตรวจจับระดับขยะในถังขยะ หรือการใช้ระบบ GPS ติดตามเส้นทางการเก็บขยะของรถขนขยะ สามารถช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวางแผนการจัดการและปรับเส้นทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาขยะล้นถัง และลดภาระงานที่ไม่จำเป็นของเจ้าหน้าที่ ซึ่งแนวทางเหล่านี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ รุจิรา โปธาพันธ์ (2563) ที่เน้นการแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง การให้ความรู้แก่ประชาชนในระดับครัวเรือน และการส่งเสริมการแปรรูปขยะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่า เช่น ปุ๋ยอินทรีย์จากขยะอินทรีย์ หรือของใช้จากวัสดุรีไซเคิล ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิด “การจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงรุก” (Proactive Environmental Management) ที่ให้ความสำคัญกับการออกแบบระบบป้องกันปัญหาและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ต้นทาง แทนที่จะรอแก้ไขเมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งกับบริบทของพื้นที่เมืองที่ต้องการความยั่งยืนและมีข้อจำกัดด้านพื้นที่และทรัพยากร

ดังนั้น การศึกษาสภาพปัญหาและการนำเสนอแนวทางการจัดการขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือควรมุ่งเน้นที่การสร้างระบบที่บูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุน เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับบริบทของสังคมเมืองอย่างแท้จริง

การจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ

การจัดการองค์การในยุคใหม่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการบริหารจัดการภายในองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงการจัดโครงสร้างและกระบวนการทำงานที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และพฤติกรรมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในประเด็นการจัดการขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการ (integrated approach) ที่ครอบคลุมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน หนึ่งในแนวคิดหลักของการจัดการองค์การยุคใหม่คือ การปรับเปลี่ยนจากระบบราชการแบบดั้งเดิมสู่การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะประชาชนในระดับชุมชน การใช้กิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วม เช่น การประกวดหมู่บ้านปลอด

ขยะ เวิร์กช็อปการแยกขยะ หรือกิจกรรมแลกขยะเป็นแต้มสะสม ล้วนเป็นมาตรการที่สามารถสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมพฤติกรรมที่เอื้อต่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน การเน้นบทบาทของกฎหมาย เช่น การออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ หรือบทลงโทษสำหรับการทิ้งขยะไม่เป็นที่ รวมถึงการสนับสนุนเชิงบวก เช่น การลดภาษีให้กับธุรกิจที่ใช้วัสดุรีไซเคิล ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการควบคุมและส่งเสริมในเวลาเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “การกำกับด้วยสมดุลแห่งแรงจูงใจและการบังคับใช้กฎหมาย” (Balance of Incentives and Regulation) ผลการศึกษาของ อรอนงค์ โต้งยะ และ หัชชากร วงศ์สายัณห์ (2561) ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาในการจัดการขยะของกรุงเทพฯ นั้นมิได้เกิดจากโครงสร้างพื้นฐานเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงความเข้าใจของประชาชนที่มีต่อบทบาทของตนเองในกระบวนการนี้ ซึ่งบ่งชี้ว่าการจัดการองค์การในยุคใหม่จะต้อง มุ่งเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital Development) ไปพร้อมกับการพัฒนาระบบ แนวทางการสร้าง “วัฒนธรรมการแยกขยะ” จึงไม่ควรเป็นเพียงแค่คำขวัญหรือโครงการระยะสั้น แต่ควรแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชนผ่านการศึกษา การรณรงค์ และการนำเทคโนโลยีมาช่วยสนับสนุน เช่น การใช้แอปพลิเคชันที่ช่วยแนะนำวิธีแยกขยะหรือแจ้งวันเวลาเก็บขยะล่วงหน้า

ในบริบทของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ ซึ่งประกอบด้วยทั้งพื้นที่ชุมชนเมือง ชานเมือง และชุมชนแออัด การจัดการองค์การจึงต้องยืดหยุ่นและเฉพาะเจาะจงตามลักษณะของพื้นที่ เช่น ในเขตบางเขนหรือหลักสี่ อาจเน้นระบบการเก็บขยะที่มีประสิทธิภาพและใช้เทคโนโลยีสนับสนุน ขณะที่ในเขตสายไหมหรือดอนเมือง อาจเน้นการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อบริหารจัดการขยะอินทรีย์ในระดับครัวเรือน กล่าวโดยสรุป การจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ จำเป็นต้องเป็นระบบที่ ยืดหยุ่น มีส่วนร่วม ใช้เทคโนโลยี และเน้นการสร้างวัฒนธรรมร่วมในสังคม ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

แนวทางการจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการขยะในพื้นที่กรุงเทพเหนือ

จากการวิเคราะห์ปัญหาและการศึกษารูปแบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ พบว่าการบริหารจัดการในพื้นที่เมืองจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านจำนวนประชากร ความหนาแน่นของชุมชน และข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน ดังนั้น การจัดการองค์การยุคใหม่จึงต้องขับเคลื่อนด้วยหลักการของ ความคล่องตัว (Agility), ความโปร่งใส (Transparency), การมีส่วนร่วม (Participation) และการใช้เทคโนโลยี (Digitalization) เพื่อพัฒนาให้เกิดระบบจัดการขยะที่ยั่งยืน มีประสิทธิภาพ และครอบคลุมตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง

1. แนวทางสำคัญที่เสนอ ได้แก่ เพิ่มถังขยะและจัดวางในตำแหน่งที่เหมาะสม การประเมินตำแหน่งถังขยะโดยอิงจากพฤติกรรมการใช้งานของประชาชน ความหนาแน่นของประชากร และลักษณะพื้นที่ เช่น ตลาด สวนสาธารณะ หรือสถานีขนส่ง เป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนถึงการจัดการโดยอิงข้อมูล (Data-Driven Management) ซึ่งเป็นหัวใจของการบริหารในยุคดิจิทัล

2. กำหนดรอบเวลาการจัดเก็บอย่างชัดเจนและสม่ำเสมอ การบริหารจัดการเชิงระบบ (Systematic Management) ควรมาพร้อมการสื่อสารที่ชัดเจน เช่น การประกาศเวลาการเก็บขยะผ่านแอปพลิเคชันหรือป้ายประชาสัมพันธ์ในชุมชน เพื่อให้ประชาชนเตรียมขยะได้ตรงเวลา ลดปัญหาขยะตกค้าง และเพิ่มความเชื่อมั่นต่อระบบของรัฐ

3. ใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนกระบวนการจัดการขยะ เช่น การติดตั้งเซนเซอร์วัดระดับขยะในถัง, ระบบแจ้งเตือนเมื่อถังเต็ม, ระบบ GPS บนรถเก็บขยะ, หรือการวิเคราะห์ข้อมูลการทิ้งขยะด้วย AI เพื่อปรับแผนการจัดเก็บให้สอดคล้องกับปริมาณขยะจริง ซึ่งเป็นการใช้ Smart Waste Management อย่างแท้จริง

4. ส่งเสริมการแปรรูปขยะให้เกิดมูลค่า การพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ควรเป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์ เช่น การตั้งศูนย์แปรรูปขยะอินทรีย์ในชุมชน หรือส่งเสริมการแยกขยะรีไซเคิลเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ช่วยลดภาระในการกำจัดขยะปลายทางและเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน

5. สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกิจกรรม เช่น การอบรมเรื่องการแยกขยะ อาสาสมัครสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมแลกขยะเป็นคะแนนสะสม หรือจัด “ตลาดรีไซเคิล” เป็นประจำ เป็นแนวทางที่ช่วยสร้าง ความเป็นเจ้าของร่วม (Shared Ownership) และสร้างวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

6. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการกำกับดูแล โดยประชาชนสามารถรายงานปัญหาขยะ ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น แอปพลิเคชันหรือไลน์ของเขต ช่วยให้เกิดระบบ ตรวจสอบร่วม (Co-Governance) ระหว่างรัฐกับประชาชน ทำให้การบริหารมีความโปร่งใสและสามารถปรับปรุงได้อย่างรวดเร็ว

7. พัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เสี่ยง เช่น ชุมชนริมคลองหรือพื้นที่รุกล้ำ ควรได้รับการปรับปรุงอย่างมีมนุษยธรรม (Humane Urban Development) ผ่านโครงการเคหะชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการขยะ เช่น มีจุดทิ้งขยะรวม มีถังหมักขยะอินทรีย์ในครัวเรือน และส่งเสริมการจัดการโดยชุมชนเอง

สรุปได้ว่าแนวทางที่เสนอข้างต้นเป็นการบูรณาการระหว่าง การบริหารจัดการเชิงเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อพัฒนาระบบจัดการขยะอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งต้นทาง กลางทาง และปลายทาง โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพเหนือที่มีความซับซ้อนของสภาพชุมชนเป้าหมายสำคัญคือการก้าวไปสู่ “เมืองอัจฉริยะที่สะอาดและยั่งยืน (Smart & Sustainable City)” ซึ่งต้องอาศัยทั้งวิธีคิดแบบใหม่ขององค์กรปกครองท้องถิ่น และความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสังคมอย่างต่อเนื่อง

สรุป

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพปัญหาการกำจัดขยะในพื้นที่กลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ วิเคราะห์แนวคิดการจัดการองค์การยุคใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบการจัดการขยะ และเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ซึ่งประกอบด้วยกรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดขยะ และประชาชนในพื้นที่กลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth

Interview) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาหลัก ในการจัดการขยะของพื้นที่กลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ คือการขาดระบบคัดแยกวัสดุรีไซเคิลที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ การจัดการส่วนใหญ่อาศัยความสมัครใจของประชาชน อีกทั้งยังพบปัญหาการทิ้งขยะผิดจุดและไม่ตรงเวลา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบริหารจัดการขยะอย่างเป็นระบบ ในส่วนของ แนวคิดการจัดการองค์การยุคใหม่ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการขยะ ได้แก่ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น ระบบคัดแยกขยะอัตโนมัติ การใช้เซนเซอร์ตรวจวัดปริมาณขยะ และการวิเคราะห์ข้อมูลด้านขยะเพื่อสนับสนุนการวางแผนและตัดสินใจ นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือภายในชุมชนมีบทบาทสำคัญ โดยควรมีการให้ความรู้แก่ประชาชน ส่งเสริมแรงจูงใจในการคัดแยกขยะ และเชื่อมโยงความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น ธุรกิจรีไซเคิล และเครือข่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง แนวทางการจัดการองค์การยุคใหม่ที่เสนอในงานวิจัยนี้ มุ่งเน้นที่ การจัดระบบการจัดการขยะอย่างมีโครงสร้าง ได้แก่ การแยกขยะตามประเภท การสนับสนุนการใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถรีไซเคิลได้ การลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว รวมถึงการปลูกฝังวัฒนธรรมการจัดการขยะในระดับครัวเรือนและชุมชน โดยเสนอให้ภาครัฐมีบทบาทในการกำหนดนโยบายที่เน้นการสร้างการรับรู้และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งส่งเสริมความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างระบบจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

จากงานวิจัยนี้ คือ การบูรณาการองค์ความรู้ด้านการจัดการองค์การยุคใหม่เข้ากับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบหรือแนวทางในการศึกษาและประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกัน ทั้งยังสามารถสนับสนุนการพัฒนานโยบายสาธารณะด้านการจัดการขยะให้มีความเหมาะสมกับบริบทของเมืองใหญ่และชุมชนเมืองที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

การประยุกต์ใช้การจัดการองค์การยุคใหม่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการกำจัดขยะของกลุ่มเขตกรุงเทพเหนือ

1. ผู้บริหารเขต ควรมีนโยบายจัดประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารด้านการจัดการขยะมูลฝอย ปัจจุบันประชาชนยังขาดความรู้การแยกขยะมูลฝอยส่งผลให้ยังมีขยะบางประเภทที่รถยนต์เก็บขนและขนส่งขยะของเขตไม่สามารถเก็บขยะประเภทนั้นไปทิ้งศูนย์กำจัดขยะได้ ซึ่งเขตต้องทำความเข้าใจกับประชาชน

2. ผู้บริหารเขตควรจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยและการรักษาสิ่งแวดล้อมและรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกันกับเขตและภาคีเครือข่าย

3. ผู้บริหารเขตควรจัดเวทีประชาคมให้ประชาชนมีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ การจัดการขยะมูลฝอย เพื่อเป็นการทำความเข้าใจระหว่างประชาชนและเขตเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนและยังเป็นการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังด้านสิ่งแวดล้อมแก่เขต

เชิงแนวทางปฏิบัติ

1. เจ้าหน้าที่เขตจัดเก็บรวบรวมขยะ ณ จุดตั้งวางถังขยะริมถนน ในซอยไม่ให้มีขยะตกค้าง

2. เจ้าหน้าที่เขต ทำหน้าที่ขนส่งขยะมูลฝอยล้างทำความสะอาดรถยนต์ขนส่งขยะมูลฝอย เป็นประจำที่ขนส่ง และใช้น้ำยาดับกลิ่นระหว่างทางเก็บขนและขนส่งขยะ เพื่อไม่ให้เกิดกลิ่นเหม็นรบกวนแก่ประชาชนเขตกรุงเทพเหนือ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. สำนักงานเขตควรมีการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการขยะภายในเขตในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประชาชนผู้ผลิตขยะมูลฝอย การจัดการขยะ มูลฝอยของเขตนำผลการศึกษามาพัฒนาส่งเสริมการจัดการขยะมูลฝอยต่อไป

2. การจัดการขยะมูลฝอยต้องปรับวิธีการจัดการให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและ ความเจริญของเมือง เพราะความเจริญของเมืองส่งผลให้ปริมาณและคุณลักษณะของขยะมูลฝอย เปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นเทศบาลจึงควรมีการวางแผนและเตรียมความพร้อมในการรับมือการจัดการ ขยะไว้เป็นการล่วงหน้า สำหรับใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายในการจัดการขยะมูลฝอยใน อนาคตต่อไป

3. การจัดการขยะมูลฝอยควรมีการบูรณาการร่วมทั้งภาครัฐ และเครือข่าย ภาคี และประชาชน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

กุลพรภัสร์ วงศ์มาจารภิญญา, สุขุมพงศ์ ชาญนุวงศ์, ธนชาติ ประทุมสวัสดิ์ และปกรณ์ ปรีชาภรณ์. (2524). รูปแบบการจัดการยุคใหม่ที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์การอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บริษัท ไทย สมายล์ บัส จำกัด. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7*(4), 2297-2313.

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์. (2551). *การจัดการองค์การ*. กรุงเทพฯ: ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.

คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2560). *รายงานการประเมินผลการดำเนินงานลดและคัดแยกขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2557–2560*. สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์.

จังหวัดกรุงเทพมหานคร. (2561). *รายงานประจำปี 2561 สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร*. สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร.

ธีรทัต ชูดำ. (2551). *แนวคิดและหลักการจัดการยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

พงศ์สัณห์ ศรีสมทรัพย์. (2545). *การบริหารทีมงานและภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

พงศวีร์ สุภานนท์. (2564). *นวัตกรรมกับการพัฒนาองค์การในยุคดิจิทัล*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พิทยา บวรวัฒนา. (2552). *การจัดการทรัพยากรมนุษย์ยุคใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2559). *การศึกษาคาดการณ์ปริมาณขยะมูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2559–2573*. คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2548). *เอกสารการสอนชุดวิชา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รุจิรา โปธาพันธ์. (2563). *การพัฒนาแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนเทศบาล ตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน.* วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

วชิราภรณ์ ขุนจันทร์, (2557). *โครงการกลยุทธ์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในเทศบาลเมืองเขารูปช้าง (รายงานการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

นิตยสารฟอบส์. (2562). *การจัดอันดับเมืองที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมากที่สุดในโลกประจำปี 2562*.

สมพิศ สุขแสน. (2556). *การจัดการภาครัฐแนวใหม่*. กรุงเทพฯ: วี.พี. อินเตอร์พรินท์.

สมยศ นาวีการ. (2547). *การบริหารการเปลี่ยนแปลงในองค์การ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

อนันท์ งามสะอาด. (2551). *การจัดการองค์การ*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

อรอนงค์ โต้งยะ และหัชชากร วงศ์สายัณห์ .(2561). *ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาพื้นที่เขตหนองแขม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

เทพศักดิ์ บุณยรัตพันธุ์. (2554). *การพัฒนาทักษะการทำงานและการเรียนรู้ในองค์การ*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ต.

Certo, S. C. (2007). *Modern management*. USA: Prentice Hall.

Herbert, A. S. (1960). *The new science of management decision*. New York: Harper & Row.

Oranong, T., & Hatchakorn, W. (2018). *Problems of municipal waste management in Bangkok: A case study of Nongkhaem District*. Bangkok: Local Government Research Journal.

Rujira, P. (2020). *Development of household waste management guidelines in Nong Long Subdistrict, Wiang Nong Long District, Lamphun Province*. Chiang Mai: Community Environmental Research Center.

Stoner, J. A. F. (1978). *Management*. New Jersey: Prentice-Hall.

Watchiraporn, K., et al. (2014). *Community-based waste management strategy development*. Bangkok: National Institute of Development Administration.

Wongmajarapinya, K., Channuwong, S., & Pratoomsawat, T. (2024). *The model of modern management influencing sustainable organization development of Thai Smile Bus Company Limited.* Migration Letters, *21*(S2), 385-399.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Enhancement the Adversity Quotient of Mobility Disabled Teenagers Through Solution Focused Brief Therapy

การเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของวัยรุ่นพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย โดยใช้การให้การปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น

Varanida Lamrueang[1*], Warakorn Supwirapakorn[2], & Pennapha Koolnaphadol[3]

วรานิดา หล่ำเรือง[1*], วรากร ทรัพย์วิระปกรณ์[2], & เพ็ญนภา กุลนภาดล[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Varanida Lamrueang*
วรานิดา หล่ำเรือง
Faculty of Education, Burapha University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Email: 64920723@go.buu.ac.th

2. Warakorn Supwirapakorn
วรากร ทรัพย์วิระปกรณ์
Faculty of Education, Burapha University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Email: warakorn@buu.ac.th

3. Pennapha Koolnaphadol
เพ็ญนภา กุลนภาดล
Faculty of Education, Burapha University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Email: pennapha@buu.ac.th

คำสำคัญ:
การปรึกษากลุ่ม, ทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น, ความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค, วัยรุ่น, การพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย

Keywords:
Group Counseling, Solution-Focused Brief, Adversity Quotient, Teenager, Mobility or Physical Disabilities

Article history:
Received: 18/06/2025
Revised: 04/07/2025
Accepted: 25/08/2025
Available online: 07/09/2025

ABSTRACT

This quasi-experimental research aimed to: (1) compare the adversity quotient of adolescents with physical or mobility disabilities who received Solution-Focused Brief Therapy (SFBT) before the intervention, after the intervention, and at follow-up; and (2) compare the post-intervention and follow-up adversity quotient between the experimental and control groups. The sample consisted of 20 adolescents aged 13–18 years with physical or mobility disabilities from Chaliaophawananusorn School. Participants were selected based on the lowest scores on an adversity quotient scale adapted from Stoltz's (1997) Adversity Response Profile (ARP). They were then matched and randomly assigned into an experimental group (n = 10) and a control group (n = 10). The experimental group participated in eight sessions of group counseling based on the SFBT model, each lasting 60–90 minutes, while the control group received no intervention. Research instruments included the SFBT group counseling program and the adversity quotient scale tailored to the target population. Data were analyzed using repeated measures analysis of variance (Repeated Measures ANOVA).

The results indicated that the experimental group's adversity quotient scores after the intervention and at follow-up were significantly higher than those before the intervention at the .05 level. Additionally, the experimental group scored significantly higher than the control group in the post-test phase, though no significant differences were found at the follow-up stage. These findings suggest that the SFBT-based

How to Cite:
Lamrueang, V. et al. (2025). Enhancement the Adversity Quotient of Mobility Disabled Teenagers Through Solution Focused Brief Therapy. Journal Dhamma for Life, 31(3), 653-670.

counseling program effectively enhanced the adversity quotient among adolescents with physical or mobility disabilities.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของวัยรุ่นที่มีความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายที่ได้รับการปรึกษาตามทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น (Solution-Focused Brief Therapy: SFBT) ระหว่างก่อนทดลอง หลังทดลอง และระยะติดตามผล และ 2) เปรียบเทียบความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล กลุ่มตัวอย่างคือวัยรุ่นที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว อายุระหว่าง 13–18 ปี จากโรงเรียนเฉลียวภาวนานุสรณ์ จำนวน 20 คน คัดเลือกจากผู้ที่มีคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคต่ำสุด 20 อันดับแรก จากนั้นสุ่มจับคู่เพื่อแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 10 คน กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษากลุ่มตามแนวคิด SFBT จำนวน 8 ครั้ง ครั้งละ 60–90 นาที กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการปรึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โปรแกรมการปรึกษาเชิงกลุ่มตามทฤษฎี SFBT และแบบวัดความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค ซึ่งดัดแปลงมาจาก Adversity Response Profile (ARP) ของ Stoltz (1997) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated Measures ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคในระยะหลังทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในระยะติดตามผล สรุปได้ว่า โปรแกรมการปรึกษาตามแนวคิดทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้นส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของวัยรุ่นที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

บทนำ

ในชีวิตของคนเรานั้นต้องพบเจอกับความยากลำบาก ความเครียด ปัญหา อุปสรรค และความท้าทายจากสถานการณ์ต่างๆ เป็นปกติ (พระครูสมุห์วัลลภ วัลลโภ, 2560) เพียงประสบพบเจอกับความวุ่นวายในชีวิตในแต่ละวัน ก็อาจจะหนักหนาสำหรับบางคนมากพอแล้ว แต่ถ้าหากวิกฤตปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น คือความพิการ คงเป็นเรื่องยากในการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความพิการและความทุกข์เป็นสิ่งที่คู่กันตลอดประวัติศาสตร์และยังคงเป็นเพื่อนที่แยกจากกันไม่ได้จนถึงทุกวันนี้ (Stiker 1999, อ้างถึงใน Rod Michalko, 2011: 1) จากสถานการณ์คนพิการในประเทศไทยในปัจจุบัน แบ่งเป็นเพศหญิง ร้อยละ 47.79 หรือ 1,029,274 คน และเพศชาย ร้อยละ 52.21 หรือ 1,124,245 คน โดยได้แบ่งประเภทความพิการจากมากไปน้อยตามลำดับดังนี้

1) ทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย 2) ทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย 3) ทางการมองเห็น 4) ทางจิตใจหรือพฤติกรรม 5) ทางสติปัญญา 6) พิการมากกว่า 1 ประเภท 7) ออทิสติก และ 8) ทางการเรียนรู้ (กรมส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2565)

กลุ่มความพิการที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย คือ พิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย กลุ่มความพิการประเภทนี้มีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิต เนื่องจากเป็นผู้ที่สูญเสียความสามารถของอวัยวะในการเคลื่อนไหว ได้แก่ มือ เท้า แขน ขา หรือความผิดปกติของศีรษะ ใบหน้า ลำตัว มีภาพลักษณ์ภายนอกของร่างกายที่เห็นได้ชัดเจน จากงานวิจัยของพันธ์ปิยา สีระสาพร ณัฐเศรษฐ์ มนมนากร และเอกสิทธิ์ ภู่ศิริภิญโญ (2553) ที่ได้ศึกษาในกลุ่มของผู้ที่ถูกตัดแขนขา พบว่า ทางด้านจิตใจของผู้พิการเมื่อไม่ยอมรับความพิการ ทำให้เกิดความเครียด วิตกกังวล และรู้สึกสูญเสียอำนาจ ต้องพึ่งพาผู้อื่น และเกิดภาวะซึมเศร้า ในส่วนของผลกระทบด้านจิตใจ ผู้พิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายที่ใช้รถเข็น อาจรู้สึกอับอายที่มีรูปลักษณ์ผิดปกติ รู้สึกว่าตนเองไร้ค่า เก็บตัว ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง หลีกหนีออกจากสังคม เป็นต้น ด้านสังคม ผู้พิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายต้องมีการปรับตัวจากความบกพร่องดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดในการทำกิจกรรม การใช้ชีวิตประจำวันที่เปลี่ยนไป การไปเรียน ไปทำงาน รวมถึงข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวต่างๆ จะเห็นได้ว่าความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายนั้นส่งผลกระทบในหลายๆด้านดังที่กล่าวมาข้างต้น (ณัฐพงศ์ เป็นลาภ, 2562) จากงานวิจัยเรื่อง A Secondary Guy: Physically Disabled Teenagers in Secondary Schools ของ Doubt and McColl (2003) โดยพวกเขาได้กล่าวถึงเรื่องอายุของคนพิการว่า ไม่ว่าจะอายุเท่าใดที่เกิดความพิการขึ้น คงต้องเผชิญกับความท้าทายเช่นกัน แต่วัยรุ่นที่มีความพิการจำเป็นต้องได้รับความเอาใจใส่อย่างระมัดระวัง

เนื่องจากช่วงวัยรุ่นนั้นเป็นการวิวัฒนาการจากเด็กสู่ผู้ใหญ่ กระบวนการนี้อาจสร้างความสับสนและยากลำบากให้แก่วัยรุ่นที่ต้องรับมือกับความพิการที่จะเกิดขึ้น วัยรุ่นที่มีความพิการมักประสบกับการถูกกีดกันทางสังคมและการเลือกปฏิบัติ เป็นเครื่องยืนยันว่าวัยรุ่นพิการนั้นเป็นกลุ่มที่เปราะบาง และยังมองไม่เห็นความชัดเจนของอนาคตตนเอง อีกทั้งยังมีความกังวลเกิดขึ้นในด้านของการรับผิดชอบจากครอบครัว การเรียน อนาคตหลังจากเรียนจบ หรือในเรื่องของชีวิตคู่ ยิ่งช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และจิตใจครั้งใหญ่ ทั้งต้องเลือกทางเลือกในชีวิต การศึกษา และการจ้างงานในอนาคต ในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ วัยรุ่นผู้พิการอาจอยู่ในภาวะเปราะบางในสังคม โดยปกติแล้วช่วงวัยรุ่นมีโอกาสเกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ มากขึ้น เนื่องจากวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่อยากรู้อยากเห็น มั่นใจในตัวเองสูง อิทธิพลจากเพื่อนและสื่อมีผลต่อการความคิด ความรู้สึก รวมถึงการตัดสินใจ (ศรีประภา ชัยสินธพ, 2554)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคในวัยรุ่นพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ผ่านการปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น เพื่อที่พวกเขาเหล่านี้จะสามารถรับมือกับอุปสรรคที่พวกเขาประสบ มีทิศทางชีวิต มีความมั่นใจที่เพิ่มมากขึ้น และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขแม้ว่าจะมีความพิการ และสามารถเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค จึงได้ทำการวิจัยเรื่องนี้

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค (Adversity Quotient: AQ)

แนวคิดเรื่องความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค (Adversity Quotient: AQ) ได้รับการเสนอโดย Stoltz (1997) โดย AQ ถูกนิยามว่าเป็นตัวชี้วัดระดับความสามารถของบุคคลในการเผชิญหน้า จัดการ และฟันฝ่าอุปสรรค ความยากลำบาก หรือวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงศักยภาพในการปรับตัวและความยืดหยุ่นทางจิตใจ (psychological resilience) Stoltz ได้พัฒนาเครื่องมือประเมินที่เรียกว่า Adversity Response Profile (ARP) โดยยึดฐานแนวคิดจากศาสตร์ 3 สาขาหลัก ได้แก่ จิตวิทยาการรับรู้ (cognitive psychology) ประสาทวิทยาทางจิต (neuropsychology) และประสาทสรีรวิทยา (neurophysiology) เพื่ออธิบายกระบวนการรับรู้และตอบสนองต่ออุปสรรคในระดับบุคคลอย่างเป็นระบบ ภายใต้กรอบแนวคิดของ AQ นี้ มีองค์ประกอบหลัก 4 ประการที่เรียกรวมกันว่า ระบบ CORE ได้แก่

C (Control การควบคุม) หมายถึงความสามารถในการควบคุมสถานการณ์หรือรับรู้ว่าตนเองมีอำนาจในการจัดการกับปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ในระดับใด

O^2 (Origin and Ownership สาเหตุและความรับผิดชอบ) หมายถึงความสามารถในการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และการยอมรับความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น แทนที่จะโยนความผิดให้กับปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว

R (Reach ขอบเขตของผลกระทบ) หมายถึงการประเมินว่าปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อด้านอื่นๆ ในชีวิตมากน้อยเพียงใด หรือจำกัดอยู่เฉพาะบริบทหนึ่งเท่านั้น

E (Endurance ความอดทน) หมายถึงความสามารถในการอดทน อดกลั้นต่อความยากลำบากที่ยืดเยื้อ และการรับรู้เกี่ยวกับระยะเวลาที่อุปสรรคจะคงอยู่ ซึ่งมีผลต่อแรงจูงใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

แนวคิดเรื่อง AQ จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์กระบวนการเผชิญและจัดการกับวิกฤตในกลุ่มวัยรุ่นที่มีความพิการได้อย่างเหมาะสม เนื่องจาก AQ ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายในวิธีการตอบสนองต่อความทุกข์ยากของแต่ละบุคคล อันเนื่องมาจากปัจจัยภายใน เช่น ทัศนคติ ความเชื่อความรับผิดชอบต่อตนเอง ตลอดจนความสามารถในการมองเห็นขอบเขตของปัญหาและการประเมินระยะเวลาของสถานการณ์อย่างเป็นเหตุเป็นผล

แนวคิดการบำบัดแบบมุ่งเน้นทางออก (Solution-Focused Brief Therapy: SFBT)

แนวคิดการบำบัดแบบมุ่งเน้นทางออก (Solution-Focused Brief Therapy: SFBT) ได้รับการพัฒนาโดย Steve de Shazer และ Insoo Kim Berg (1993) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักในการช่วยเหลือผู้รับการปรึกษาให้สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้โดยการมุ่งเน้นไปที่ ทางออกและเป้าหมายในอนาคต มากกว่าการวิเคราะห์หรือสำรวจสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต SFBT มีสมมติฐานสำคัญว่า มนุษย์ทุกคนล้วนมีทรัพยากรภายใน

(internal resources) และศักยภาพที่เพียงพอในการเปลี่ยนแปลงตนเองและชีวิตของตนได้ การบำบัดจึงไม่ได้มุ่งเน้นไปที่ "สิ่งที่ผิดพลาด" หรือ "จุดอ่อน" ของผู้รับบริการ แต่จะเน้นที่ "สิ่งที่เป็นไปได้" และ "สิ่งที่ได้ผล" มากกว่า โดยใช้กระบวนการสนทนาเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับคำปรึกษา

1. กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ
2. สังเกตและขยายผลจากสิ่งที่เคยได้ผลมาก่อน (exceptions)
3. ระบุทรัพยากรและจุดแข็งภายในตนเอง ที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขสถานการณ์
4. พัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทชีวิตของตนเอง

ในบริบทของ การเผชิญวิกฤตในชีวิตของวัยรุ่นที่มีความพิการ แนวคิด SFBT มีความเหมาะสมและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นส่งเสริมให้วัยรุ่นมีทัศนคติเชิงบวกต่อตนเองและสถานการณ์ที่เผชิญ ซึ่งรวมถึงประเด็นต่อไปนี้

1. การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ (mental toughness) เพื่อให้สามารถเผชิญกับความท้าทายต่างๆ ได้อย่างยืดหยุ่น
2. การส่งเสริมความเชื่อมั่นในคุณค่าและศักยภาพของตนเอง แม้จะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่จำกัดหรือมีข้อจำกัดทางกายภาพ
3. การใช้พลังบวกในการสร้างทางเลือกและหาทางออกจากปัญหา ด้วยการมองเห็นโอกาสท่ามกลางวิกฤตและพัฒนาความสามารถในการวางแผนอนาคต

กล่าวโดยสรุป SFBT เป็นแนวคิดที่เน้นกระบวนการที่ยืดหยุ่น กระตุ้นพลังภายในของบุคคล และเน้นความร่วมมือระหว่างผู้ให้คำปรึกษากับผู้รับการปรึกษาในการสร้างแนวทางแก้ไขที่เป็นจริง เป็นไปได้ และสอดคล้องกับเป้าหมายชีวิตของผู้รับคำปรึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นผู้พิการที่ต้องการแนวทางเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) เพื่อปรับตัวและเติบโตจากสถานการณ์ที่ยากลำบากอย่างมีความหมาย

แนวคิดการจัดการความเครียดและสุขภาพจิต

การจัดการความเครียดและการส่งเสริมสุขภาพจิตถือเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตอย่างสมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่บุคคลต้องเผชิญกับวิกฤตหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันในชีวิต Channuwong และ Kantatian (2012) ได้เสนอแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นว่า การเผชิญกับวิกฤตในชีวิตนั้น บุคคลจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

สติปัญญา ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อันจะนำไปสู่การเลือกใช้วิธีการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทของตน

ความอดทน ความสามารถในการอดกลั้นต่อความเครียด ความเจ็บปวด หรือแรงกดดันจากสถานการณ์ที่ยากลำบาก โดยไม่ยอมแพ้หรือละทิ้งเป้าหมาย

การมองโลกในแง่บวก การปรับทัศนคติให้เห็นคุณค่าและโอกาสจากปัญหาหรือวิกฤตการณ์ เพื่อให้สามารถเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นแรงผลักดันในการพัฒนาตนเอง

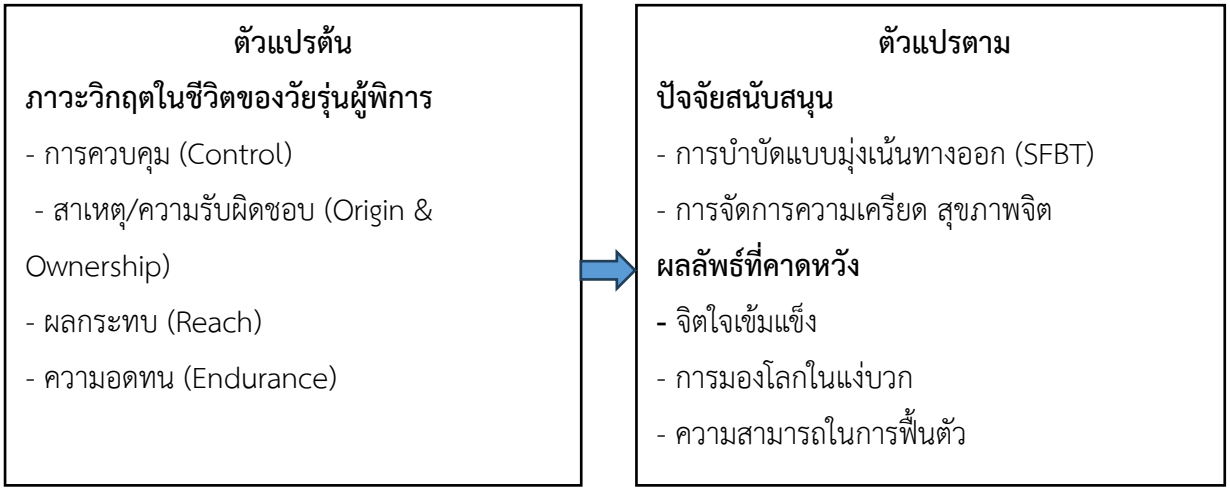
นอกจากนี้ การจัดการความเครียดอย่างเหมาะสมยังรวมถึงการ ปล่อยวาง (Letting Go) ในบางสถานการณ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม ซึ่งเป็นทักษะที่ช่วยลดภาระทางจิตใจและป้องกันการสะสมของความเครียดในระยะยาว ทั้งนี้ การจัดการความเครียดที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลโดยตรงต่อการเสริมสร้างสุขภาพจิตที่ดี ทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมีความมั่นคงทางอารมณ์ และสามารถฟื้นตัวจากวิกฤตได้อย่างมีคุณภาพ ในบริบทของ วัยรุ่นผู้พิการ ซึ่งอาจต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม แนวคิดนี้สามารถนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างกลไกในการปรับตัว (coping mechanisms) และลดความเสี่ยงต่อปัญหาทางสุขภาพจิตที่อาจเกิดขึ้นจากการเผชิญกับความเครียดเรื้อรัง การส่งเสริมให้วัยรุ่นสามารถใช้สติปัญญาอย่างรอบคอบ อดทนต่อแรงกดดัน และมองโลกในแง่บวก จะเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างพลังภายใน (inner strength) และพัฒนา สุขภาวะทางจิต (mental well-being) อย่างยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาหลายฉบับได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ ความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค (Adversity Quotient: AQ) ในฐานะตัวแปรเชิงบวกที่มีบทบาทสำคัญต่อสุขภาพจิตและพฤติกรรมการปรับตัวของบุคคล โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในช่วงพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมที่เปราะบาง อุษณี และสาริณีย์ (2564) ได้ทำการศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นตอนต้นกับระดับ AQ โดยพบว่า วัยรุ่นที่มีระดับ AQ สูงมีแนวโน้มที่จะ มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่ยอมแพ้ต่อปัญหา และสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่กดดันได้ดีกว่าวัยรุ่นที่มีระดับ AQ ต่ำ นอกจากนี้ ยังพบว่า AQ มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับระดับของภาวะซึมเศร้า กล่าวคือ วัยรุ่นที่มี AQ สูงมัก มีโอกาสเกิดภาวะซึมเศร้าน้อยลง อันสะท้อนถึงความสำคัญของการเสริมสร้าง AQ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางจิตในกลุ่มเยาวชน ในทำนองเดียวกัน ผลการวิจัยของ Susanti, Irianto และ Syamwil (2018) ระบุว่า AQ เป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยส่งเสริม แรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation) ความมั่นใจในตนเอง (self-confidence) รวมถึงการมี เป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน (clear life direction) โดย AQ ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการกำหนดทิศทางชีวิตอย่างมีจุดหมาย และสามารถรับมือกับอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Stoltz (1997) ซึ่งเป็นผู้พัฒนาแนวคิด AQ ยังได้ยืนยันว่า AQ ถือเป็น ดัชนีชี้วัดระดับความสามารถของบุคคลในการรับมือกับปัญหาและอุปสรรค ที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล โดย AQ สามารถนำมาใช้ในการประเมินความยืดหยุ่นทางจิตใจ (psychological resilience) และแนวโน้มความสำเร็จในชีวิตของบุคคลในระยะยาว โดยเฉพาะในบริบทที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ความกดดัน หรือวิกฤตชีวิต งานวิจัยข้างต้นจึงชี้ให้เห็นว่า AQ ไม่เพียงแต่เป็นกลไกภายในที่ช่วยให้บุคคลเผชิญกับความทุกข์ยากได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทเชิงป้องกัน (preventive role)

ต่อปัญหาทางสุขภาพจิต และช่วยส่งเสริมทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่มีความเสี่ยงสูง เช่น วัยรุ่นที่มีความพิการหรือเผชิญข้อจำกัดทางกายภาพและสังคม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคในวัยรุ่นผู้พิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ที่ได้รับการปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น ระหว่างก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคในวัยรุ่นผู้พิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับการปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น และกลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล

สมมติฐานในการวิจัย

1. กลุ่มทดลองที่ได้รับการปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น มีคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค หลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลอง

2. กลุ่มทดลองที่ได้รับการปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น มีคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค หลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่ากลุ่มควบคุม

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) โดยใช้แผนการทดลองแบบสองตัวประกอบ (Two-factor: one between and one within subject design) ตาม Winer, Brown, & Michels (1991) และเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนในหัวข้อประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้หากลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ประชากร คือ เป็นวัยรุ่นผู้ที่มีความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายที่มีความพิการภายหลัง มีความพิการไม่เกิน 24 เดือน อายุระหว่าง 13-18 ปี ศึกษาที่โรงเรียนเฉลียวภาวนานุสรณ์

กลุ่มตัวอย่าง คือ วัยรุ่นผู้พิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย 20 คน โดยมีกระบวนการการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง และเกณฑ์การคัดเข้า-ออก ดังนี้

การหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง กระบวนการการได้มาซึ่งจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 20 คน มาจากที่ผู้วิจัยได้ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณจากโปรแกรม G* Power version 3.1.9.4 Test family ด้วยF-tests Statistical test ด้วย ANOVA-Repeated measures, within-between interaction ที่ค่า Effect size เท่ากับ 0.3, ค่า α เท่ากับ 0.05, ค่า Power เท่ากับ 0.80, จำนวน 2 กลุ่ม (กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม) วัดผลการทดลอง 3 ครั้ง (ก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมจำนวน 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 10 คน และกลุ่มควบคุม 10 คน

การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยส่งจดหมายขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัยไปยังโรงเรียนเฉลียวภาวนานุสรณ์ (ศึกษาพิเศษชลบุรี) จังหวัดชลบุรี เมื่อได้รับการอนุมัติจากผู้อำนวยการโรงเรียนเฉลียวภาวนานุสรณ์ (ศึกษาพิเศษชลบุรี) จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ทำการประชาสัมพันธ์ภายในโรงเรียนโดยการติดโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ภายในโรงเรียนเพื่อเชิญชวนเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วมการวิจัยทำแบบวัดความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของวัยรุ่นผู้พิการทางการเคลื่อนไหวที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเอง เลือกผู้ที่มีคะแนนจากการทำแบบวัดความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคที่มีคะแนนอยู่ใน 20 ลำดับแรกนับจากคะแนนน้อยที่สุด ผู้วิจัยสอบถามความสมัครใจและนัดเข้าร่วมกลุ่มวิจัย หากท่านใดไม่สมัครใจในการเข้าร่วม ผู้วิจัยจะดำเนินการติดต่อรายถัดไป เพื่อนำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน และชี้แจงรายละเอียดในการเข้าร่วมการวิจัย สิทธิและประโยชน์ที่ได้รับ ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายด้วยการจับคู่คะแนน เพื่อแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 10 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 10 คน และทำการนัดวัน เวลา และสถานที่ในการเข้าร่วมการปรึกษากลุ่ม เนื่องจากกลุ่มประชากร มีอายุ 13-18 ปี และเป็นกลุ่มเปราะบาง ผู้วิจัยจึงนัดหมายผู้ปกครองเพื่อชี้แจงรายละเอียดการเข้าร่วมโครงการ และนำเอกสารขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมให้ทางกลุ่มตัวอย่างและผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างอ่านรายละเอียดและเซ็นยินยอมอนุญาตในเอกสารแสดงความยินยอมที่กลุ่มตัวอย่างจะเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบวัดความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคจากแบบวัด Adversity Response Profile (ARP) ของ Stoltz (1997) ออกมาเป็นจำนวน 32 ข้อ โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale แบ่งเป็น 5 ระดับความคิดเห็น ผู้วิจัยส่งตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหารายข้อใช้ Item-Content Validity Index (I-CVI) และค่าความตรงเนื้อหารวมใช้ Content Validity Index for Scale (S-CVI) เท่ากับ 1 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีหาสัมประสิทธิ์คอลบาซแอลฟ่า (Crobach'Alpha Coefficient) โดยงานวิจัยนี้ได้ค่าความเชื่อมั่นของทั้งฉบับอยู่ที่ 0.983 และค่าอำนาจจำแนก > 0.2

โปรแกรมการปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น

โปรแกรมการปรึกษาที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นนั้นจะเน้นไปที่การพัฒนาองค์ประกอบ 4 ด้าน ตามแนวคิดของ Stoltz (1997) ประกอบไปด้วย 1) ด้านการควบคุม (Control) 2) ด้านต้นเหตุและความรับผิดชอบ (Origin and Ownership) 3) ด้านผลกระทบที่จะมาถึง (Reach) 4) ด้านความอดทน (Endurance) โดยในแต่ละครั้งของการปรึกษาผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคของทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้นเพื่อให้กลุ่มทดลองสามารถหาทางออกของปัญหาได้ จำนวน 8 ครั้ง ครั้งละ 60-90 นาที โดยมีกระบวนการสร้างโปรแกรม ดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษาแบบกลุ่ม (Group counselling) การปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น (Solution-Focused Brief Therapy) และทฤษฎีของความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค (Adversity Quotient)

2. ผู้วิจัยนำโปรแกรมการปรึกษาแบบกลุ่มด้วยทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบ ผู้วิจัยทำการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบอีกครั้ง ผู้วิจัยนำโปรแกรมปรึกษาแบบกลุ่มด้วยทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้นไปทดลองใช้กับกลุ่มเสมือนตัวอย่างจำนวน 5 คน และปรับปรุงแก้ไขโปรแกรมเพื่อให้พร้อมกับการใช้งานจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยให้กลุ่มประชากรทั้งหมด 41 คน ทำแบบวัดความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เพื่อนำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการทำแบบวัดความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค ดำเนินการทั้งหมด 3 ระยะ ได้แก่

1. ระยะก่อนทดลอง (Pre-Test) วัดคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคก่อนเข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษา

2. ระยะหลังทดลอง (Post-Test) วัดคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคหลังเข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษาทั้งหมด 8 ครั้ง

3. ระยะติดตามผล (Follow-Up) วัดคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคในสัปดาห์ที่ 4 หลังจบโปรแกรม เพื่อวัดความคงที่ของผลลัพธ์

ในช่วงของการทดลอง กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โปรแกรมการให้การปรึกษาโดยใช้ทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น (SFBT) เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของวัยรุ่นพิการทางการเคลื่อนไหว จะเน้นไปที่การสนทนาเชิงบวก ส่งเสริมให้กลุ่มทดลองมองทางออกมากกว่าปัญหา ในโปรแกรมมีการใช้เทคนิคหลักของ SFBT เช่น คำถามปาฏิหาริย์ เพื่อให้กลุ่มทดลองจินตนาการถึงชีวิตที่ไม่มีอุปสรรค เทคนิคคำถามบอกระดับ เพื่อประเมินระดับความรู้สึกหรือความก้าวหน้าของกลุ่มทดลอง เทคนิคคำถามข้อยกเว้น เพื่อค้นหาช่วงเวลาที่อุปสรรคไม่เกิดหรือช่วงที่มีความสุข เทคนิคการเปลี่ยนกรอบคิด และเทคนิคการชมเชย ผสมกับกิจกรรมสร้างสัมพันธ์และสะท้อนประสบการณ์จริง เพื่อให้กลุ่มทดลองตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง รวมถึงความสามารถในการก้าวข้ามอุปสรรคในชีวิต

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ความปรวนแปนแบบวัดซ้ำ ประเภทหนึ่งตัวแปรระหว่างกลุ่มและหนึ่งตัวแปรภายในกลุ่ม (Repeated-measures analysis of variance: one between – subjects variable and one within-subject variable) (Howell, 2007, p. 449) เมื่อพบความแตกต่างดำเนินการทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีแบบบอนเฟอโรนี (Bonferroni) โดยการนำเสนอในรูปแบบตารางและแผนภูมิในระยะต่าง ๆ ของการทดลอง

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาผลของการปรึกษากลุ่มทฤษฎีการปรึกษาแบบเน้นทางออกระยะสั้นต่อการส่งเสริมความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของวัยรุ่นพิการทางด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว โรงเรียนเฉลียวภาวนานุสรณ์ ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มตัวอย่างคือวัยรุ่นอายุ 13–18 ปี จากโรงเรียนเฉลียวภาวนา

นุสรณ์ โดยตั้งสมมติฐาน 2 ข้อ คือ 1) กลุ่มทดลองมีความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคหลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ 2) กลุ่มทดลองมีความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคสูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะหลังทดลองและระยะติดตามผลโดยการวิเคราะห์ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

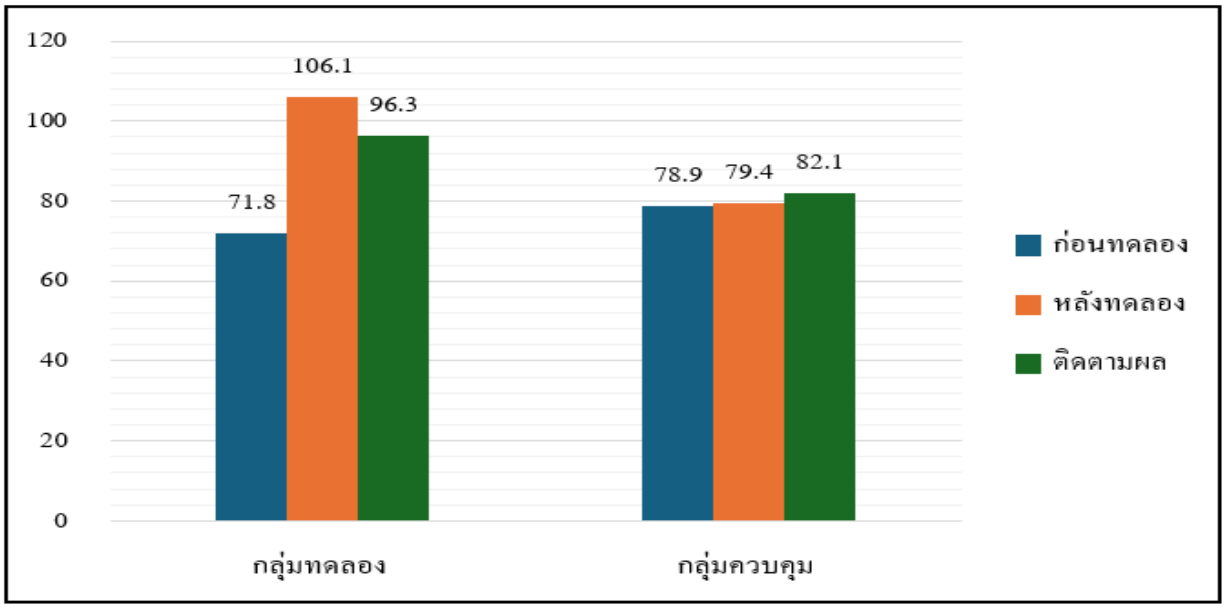
ผลการเปรียบเทียบในกลุ่มทดลองพบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลอง (M = 106.10) สูงกว่าก่อนการทดลอง (M = 71.80) ถึง 34.30 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยในระยะติดตามผล (M = 96.30) ยังสูงกว่าก่อนทดลอง (M = 71.80) ที่ 24.50 คะแนน แสดงถึงพัฒนาการของความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค ตามตารางที่ 1 และภาพที่ 1

ในส่วนของกลุ่มควบคุม แม้จะไม่มีการเข้าร่วมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม แต่ยังพบว่าคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นเพียงเล็กน้อย คือ หลังทดลอง (M = 79.40) มากกว่าก่อนทดลอง (78.90) ที่ 0.50 คะแนน และระยะติดตามผล (M = 82.10) มากกว่าก่อนทดลอง (M = 78.90) ที่ 3.20 คะแนน ซึ่งไม่ส่งผลต่อระดับนัยสำคัญทางสถิติตามตารางที่ 1 และภาพที่ 2

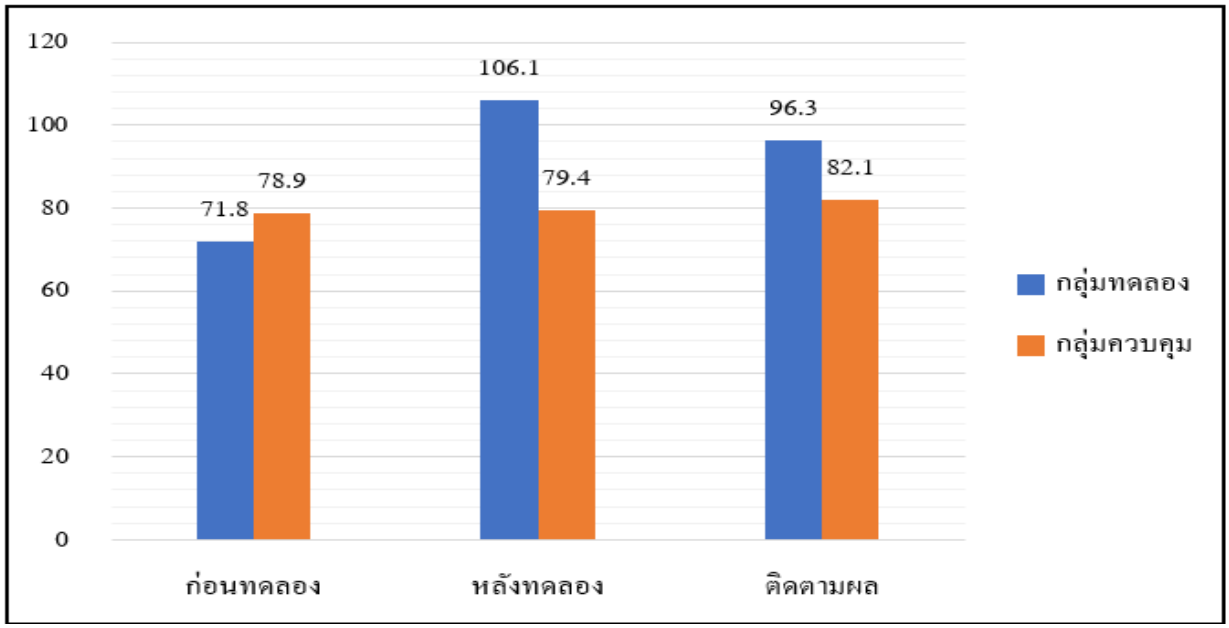
เมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม พบว่า ในระยะหลังทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างชัดเจน และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำกว่า หมายความว่ากลุ่มทดลองมีความสม่ำเสมอของระดับความสามารถที่ใกล้เคียงกันภายในกลุ่ม และมีการเรียนรู้ไปในระดับเดียวกันอย่างมีระบบ ในขณะที่กลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าและส่วนเบี่ยงเบนสูงกว่า แสดงถึงความหลากหลายในระดับความสามารถ และขาดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค ในระยะก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

ระยะวัดผล	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		SS	df	MS	F	Sig.	η^2
	M	S.D.	M	S.D.						
ก่อนทดลอง	71.80	14.336	78.90	21.424	252.05	1	252.05	0.759	.395	0.04
หลังทดลอง	106.10	13.56	79.40	20.828	3564.45	1	3564.45	11.541*	.003	0.391
ติดตามผล	96.30	17.218	82.10	16.796	1008.20	1	1008.20	3.485	.078	0.162

แผนภาพที่ 2 แผนภูมิเปรียบเทียบความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของกลุ่มทดลอง และ กลุ่มควบคุม ระหว่างระยะก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล

แผนภาพที่ 3 แผนภูมิเปรียบเทียบความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของระยะก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล ระหว่างกลุ่มทดลอง และ กลุ่มควบคุม

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มในระยะติดตามผล พบว่ากลุ่มทดลองยังมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุม แต่ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทั้งสองกลุ่มมีค่าที่ใกล้เคียงกันมากขึ้น การที่ค่าความเบี่ยงเบนของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ขณะที่กลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการปรึกษาแต่มีค่าความเบี่ยงเบนลดลง อาจเกิดจากการปรับตัวของผู้พิการในชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ระหว่างระยะก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล

กลุ่ม	ระยะเวลาการทดสอบ			SS	Df	MS	F	Sig.	η^2
	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ติดตามผล						
กลุ่มทดลอง	71.80	106.10	96.30	6242.6	2	3121.300	80.254*	.000	0.899
	(14.336)	(13.560)	(17.218)						
กลุ่มควบคุม	78.90	79.40	82.10	59.267	2	29.633	2.305	.128	0.204
	(21.424)	(20.828)	(16.796)						

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค ระหว่างระยะก่อนทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล โดยการวัดความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของบอนเฟอโรนี (Bonferroni)

Source	MD	SE	p
หลังทดลอง (106.10) – ก่อนทดลอง (71.80)	34.300*	2.825	.000
ติดตามผล (96.30) – ก่อนทดลอง (71.80)	24.500*	3.215	.000
ติดตามผล (96.30) – หลังทดลอง (106.10)	-9.800*	2.24	.005

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated Measures ANOVA) พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 80.254$, $p < .001$, $\eta^2 = 0.899$) ดังแสดงในตารางที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลอง ($M = 106.10$) และระยะติดตามผล ($M = 96.30$) สูงกว่าก่อนการทดลอง ($M = 71.80$) อย่างมีนัยสำคัญตามการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี Bonferroni ในตารางที่ 3

อภิปรายผล

กลุ่มทดลองที่ได้รับการปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น มีคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค หลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลอง

ผลการวิจัยพบว่าการให้การปรึกษากลุ่มโดยใช้แนวทางของทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้นส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการจัดการกับอุปสรรคของวัยรุ่นกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนอกจากผลในทางสถิติที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกแล้ว ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของ กลุ่มทดลองซึ่ง

สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติอีกด้วย ในช่วงเริ่มต้นของการให้การปรึกษา กลุ่มทดลองมีลักษณะไม่มั่นใจในตนเอง รู้สึกอับอาย ไม่กล้าแสดงออก ไม่เปิดเผยความรู้สึกของตน และยังไม่เชื่อมั่นว่าตนเองสามารถควบคุมสถานการณ์หรือมีบทบาทในการรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเองได้ ซึ่งสะท้อนถึงองค์ประกอบด้านด้านการควบคุม (Control) และด้านต้นเหตุและความรับผิดชอบ (Origin and Ownership) ที่อยู่ในระดับต่ำ แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงกลางของการให้การปรึกษา โดยเฉพาะตั้งแต่ครั้งที่ 3 เป็นต้นไป กลุ่มทดลองเริ่มรู้สึกคุ้นเคยและไว้วางใจกันมากขึ้น เกิดการเปิดใจ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการจัดการกับอุปสรรคที่แต่ละคนเผชิญอยู่ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาด้านต้นเหตุและความรับผิดชอบ (Origin and Ownership) อย่างชัดเจนกลุ่มทดลองเริ่มตระหนักว่าตนเองมีบทบาทสำคัญในการจัดการกับปัญหา ไม่ใช่แค่รอให้ผู้อื่นแก้ไขแทน กระบวนการนี้ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มและเสริมสร้างมุมมองเชิงบวกต่อปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในครั้งที่ 7 ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมภายใต้หัวข้อ “ชีวิตถ้ามีปาฏิหาริย์” ผู้วิจัยได้นำเทคนิค คำถามปาฏิหาริย์ (Miracle Question) ซึ่งเป็นเทคนิคสำคัญในทฤษฎี SFBT (Erickson, 1954, อ้างถึงใน Darryl Phipps, 2019) มาใช้ เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มทดลองจินตนาการถึงอนาคตที่ปราศจากอุปสรรค เทคนิคนี้ช่วยให้กลุ่มทดลองเกิดความหวัง เห็นภาพของชีวิตที่ดีกว่า และตระหนักถึงศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของตนเอง ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจที่จะลงมือแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองอย่างมีเป้าหมาย และเทคนิคนี้ยังส่งผลโดยตรงต่อองค์ประกอบด้านด้านความอดทน (Endurance) และ ด้านผลกระทบที่จะมาถึง (Reach) โดยช่วยให้กลุ่มทดลองมองเห็นว่าอุปสรรคที่เผชิญอยู่นั้นไม่ได้คงอยู่ตลอดไป และไม่จำเป็นต้องส่งผลกระทบต่อทุกด้านของชีวิต ในช่วงท้ายของการให้การปรึกษา ผู้วิจัยเน้นการให้แรงเสริมทางบวก ย้ำเตือนถึงความสามารถและศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งช่วยพัฒนาด้านการควบคุม (Control) ส่งเสริมให้กลุ่มทดลองรับรู้ว่าตนเองสามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ในชีวิตของตนเองได้ เป็นการส่งเสริมการรับรู้เชิงบวกต่อตนเอง (positive self-perception) และความเชื่อมั่นในศักยภาพส่วนบุคคล ทำให้กลุ่มทดลองรับรู้ถึงความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค และเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตได้ ดังนั้น การที่ผู้วิจัยใช้การปรึกษากลุ่มตามแนวทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น ร่วมกับการใช้เทคนิคต่าง ๆ ภายใต้กรอบแนวคิดของทฤษฎีดังกล่าว ส่งผลให้กลุ่มทดลองได้รับการเสริมสร้างในองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านของความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค (Adversity Quotient: AQ) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางบวก ทำให้กลุ่มทดลองมีคะแนนในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มทดลองที่ได้รับการปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น มีคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค หลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่ากลุ่มควบคุม

ผลการวิจัยพบว่า วัยรุ่นพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย โรงเรียนเฉลียวภาวนานุสรณ์ ที่เข้าร่วมโปรแกรมให้การปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น (Solution-Focused Brief Therapy: SFBT) ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้พัฒนาขึ้น มีคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค หลังการทดลองสูงกว่ากลุ่ม

ควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของการให้คำปรึกษากลุ่มต่อการเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มทดลอง การปรึกษากลุ่มในครั้งที่ 5 หัวข้อ “อุปสรรคนี้มีผลต่อฉันขนาดไหน?” มีผลอย่างชัดเจนต่อกลุ่มทดลอง โดยผู้วิจัยใช้คำถามบอกระดับ เพื่อให้กลุ่มทดลองตระหนักถึงระดับความรุนแรงและผลกระทบของความพิการที่มีต่อชีวิต ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการประเมินตนเองอย่างตรงไปตรงมา และส่งเสริมองค์ประกอบด้านผลกระทบที่จะมาถึง (Reach) เพราะช่วยให้กลุ่มทดลองจำกัดขอบเขตของผลกระทบที่อุปสรรคมีต่อด้านต่างๆ แทนที่จะมองว่าอุปสรรคหนึ่งส่งผลต่อทุกด้านอย่างครอบคลุม นอกจากนี้ การใช้ คำถามข้อยกเว้น เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มทดลองมองเห็นช่วงเวลาที่ไม่มีความทุกข์ หรือช่วงเวลาที่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่าแม้จะมีข้อจำกัดทางกายภาพ ยังช่วยดึงศักยภาพจากภายในตัวผู้รับการปรึกษาออกมาเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Murphy, 2008) กลุ่มทดลองจึงเริ่มเห็นว่าตนเองสามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลต่อการตอบสนองต่อปัญหาได้ (Control) และตระหนักว่าความทุกข์หรืออุปสรรคที่เผชิญอยู่นั้นไม่ถาวร แต่สามารถผ่านพ้นไปได้ในระยะเวลาหนึ่ง (Endurance) การให้การปรึกษายังมีการเสริมแรงทางบวกจากความพยายามในการฟันฝ่าอุปสรรค ซึ่งเป็นด้านต้นเหตุและความรับผิดชอบ (Origin and Ownership) โดยผู้วิจัยสนับสนุนความคิดในเรื่องของการยอมรับบทบาทของตนเอง ไม่โทษปัจจัยภายนอก แต่เชื่อว่าจะสามารถเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ด้วยการลงมือเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง การที่กลุ่มทดลองเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง จึงส่งผลต่อองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน และนำไปสู่พัฒนาความสารมารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคในระยะติดตามผล แม้ค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองจะสูงกว่ากลุ่มควบคุม แต่ผลทางสถิติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 อย่างไรก็ตาม กลุ่มควบคุมมีแนวโน้มพัฒนาความสามารถในการเผชิญอุปสรรคสูงขึ้นจากระยะก่อนทดลอง แม้จะไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมโดยตรง ผู้วิจัยเชื่อว่าอาจเป็นผลจากการที่กลุ่มควบคุมจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตจริง ทั้งในด้านร่างกาย สังคม และจิตใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพงศ์ เป็นลาภ และปรินดา ตาสี ที่ชี้ว่าคนพิการทางร่างกายมีการปรับตัวทางร่างกายและสิ่งแวดล้อมในระดับสูง ถึงแม้ผลในระยะติดตามของกลุ่มทดลองอาจยังไม่คงทนเพียงพอในระยะยาว แต่เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว กลุ่มทดลองยังคงมีคะแนนสูงกว่าทั้งกลุ่มควบคุม ในระยะหลังการเข้าร่วมการปรึกษาและในระยะติดตามผล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการให้คำปรึกษาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมทักษะการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคในระยะสั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

ผลการวิจัยในครั้งนี้สนับสนุนสมมติฐานทั้งสองข้อที่ตั้งไว้ โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพบว่า การให้การปรึกษาตามแนวทฤษฎีเน้นทางออกในระยะสั้น (Solution-Focused Brief Therapy: SFBT) มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของวัยรุ่นที่มีความพิการทางร่างกายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ เมื่อเปรียบเทียบผลคะแนนก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มวัยรุ่นพิการทางร่างกายที่ได้รับโปรแกรมการให้การปรึกษาตามแนวทาง SFBT มี

คะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล สูงกว่าคะแนนก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า โปรแกรมดังกล่าวมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการพัฒนาและเสริมสร้างทักษะในการจัดการกับปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มตัว อย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพและ เมื่อเปรียบเทียบคะแนนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลอง พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างผู้ที่ได้รับการแทรกแซงกับผู้ที่ไม่ได้รับการแทรกแซง อย่างไรก็ตาม ในระยะติดตามผลไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ซึ่งอาจสะท้อนถึงความจำเป็นในการจัดกิจกรรมสนับสนุนเพิ่มเติม หรือแนวทางการเสริมสร้างความยั่งยืนของผลการให้การปรึกษาในระยะยาว

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การให้การปรึกษาตามแนวทฤษฎีเน้นทางออกในระยะสั้นเป็นวิธีการแทรกแซงที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของวัยรุ่นที่มีความพิการทางร่างกายในระยะสั้นได้อย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม การไม่พบความแตกต่างในระยะติดตามผลบ่งชี้ถึงความสำคัญของการออกแบบกิจกรรมเสริมแรงภายหลังการให้การปรึกษา เพื่อรักษาผลลัพธ์ทางบวกอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคของวัยรุ่นพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย โดยใช้การให้การปรึกษาทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น” จากข้อค้นพบจากการวิจัย ผู้วิจัย จึงเสนอแนะแนวทางเพื่อเป็นแนวทางในการเลือกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัย

1. สำหรับครูแนะแนวและนักจิตวิทยาในสถานศึกษาควรนำโปรแกรมการให้การปรึกษาตามทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้นไปปรับใช้กับนักเรียนที่มีความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายที่ประสบภาวะท้าทายในชีวิต เพื่อเสริมสร้างทักษะในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งภายในและเพิ่มคุณภาพชีวิตของนักเรียนกลุ่มนี้

2. สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและพัฒนาศักยภาพเยาวชนพิการควรบรรจุโปรแกรมการให้การปรึกษานี้ไว้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมพัฒนา AQ หรือกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิต เพราะจากผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมมีประสิทธิผลในการส่งเสริมความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคได้อย่างมีนัยสำคัญ

3. สำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแลเยาวชนพิการอาจได้รับการอบรมให้เข้าใจหลักการของทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้น เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยสนับสนุนการมองโลกในแง่บวก และช่วยให้เยาวชนมีแนวทางในการจัดการกับปัญหาด้วยตนเองมากขึ้น

4. สำหรับการพัฒนาหลักสูตร/กิจกรรมเสริมทักษะชีวิต โปรแกรมดังกล่าวสามารถนำไปปรับเป็นกิจกรรมกลุ่มย่อยหรือกิจกรรมในค่ายพัฒนาเยาวชน เพื่อฝึกการตั้งเป้าหมาย การมองหาทางออก และการเสริมแรงภายใน (inner resources) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายกลุ่มตัวอย่างให้มีความหลากหลายมากขึ้น ควรศึกษาผลของโปรแกรมในกลุ่มวัยรุ่นที่มีความพิการรูปแบบอื่น เช่น ความพิการทางการได้ยินหรือทางสติปัญญา เพื่อประเมินความเหมาะสมและความยืดหยุ่นของโปรแกรมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายยิ่งขึ้น

2. เพิ่มระยะเวลาการติดตามผลในระยะยาว ควรมีการติดตามผลหลังการทดลองในระยะ 3 เดือน หรือ 6 เดือน เพื่อศึกษาความคงทนของผลการเปลี่ยนแปลงในด้านความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรค และหาแนวทางเพิ่มเติมในการส่งเสริมผลลัพธ์ในระยะยาว

3. เปรียบเทียบกับรูปแบบการให้การปรึกษาอื่น ๆ การศึกษาในอนาคตอาจเปรียบเทียบผลของทฤษฎีเน้นทางออกระยะสั้นกับทฤษฎีอื่น ๆ เช่น การให้การปรึกษาแบบมุ่งเน้นความเข้มแข็งภายใน (Strength-based counseling) หรือการปรึกษาแบบบำบัดพฤติกรรมทางปัญญา (CBT) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของแต่ละแนวทางในกลุ่มเป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน

4. ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) ควรใช้การวิจัยเชิงคุณภาพร่วมด้วย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เข้าร่วมโปรแกรม เพื่อเข้าใจประสบการณ์ส่วนบุคคลกระบวนการภายในและปัจจัยที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะช่วยเสริมความลึกของข้อมูลเชิงปริมาณและสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2565). *ผู้พิการมีกีประเภท อะไรบ้าง.*

ณัฐพงศ์ เป็นลาภ และปรินดา ตาสี. (2562). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พันธ์ปิยา สีระสาพร ณัฐเศรษฐ์ มนมนากร และเอกสิทธิ์ ภู่ศิริภิญโญ. (2553). คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยที่ได้รับขาเทียมระดับเหนือเข่าและใต้เข่า. *ASEAN Journal of Rehabilitation Medicine.* 20(1), 4-9.

พระครูสมุห์วัลลภ วัลลโภ. (2560). การพัฒนาความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคตามหลักอริยสัจ 4. *วารสารพุทธจิตวิทยา.* 2(1), 16-30.

ศรีประภา ชัยสินธพ. (2554). *สภาพจิตใจของวัยผู้ใหญ่.*

สาริณี และอุษณี. (2564). ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นตอนต้น: ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย.*15(2), 64-74

Channuwong, S., & Kantatian, W. (2012). Stress management strategies for managers: An integration of Eastern and Western approaches. *European Journal of Social Sciences,* 29(1), 66-75.

Corey, G. (2009). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.* Diplomate in Counseling Psychology, California State University.

Doubt, L., & McColl, M. (2003). A Secondary Guy: Physically Disabled Teenagers in Secondary Schools. *Canadian journal of occupational therapy.* 70(3), 139-151.

Phipps, D. (2019). *The miracle of the miracle question: how a novice counsellor uses the solution-focused miracle question with secondary school students.* Master of Counselling, University of Canterbury School of Health Sciences.

Ratner, H., George, E., & Iveson, C. (2012). *Solution focused brief therapy: 100 key points and techniques.* (1st ed). London: Routledge.

Rod Michalko. (2002). *The Difference that Disability Makes.* (1st ed). USA: Temple University Press.

Stoltz, P.G. (1999). *Adversity Quotient: Turning Obstacles into Opportunities.* (1st ed). USA: Wiley.

Schwab, M. (2024). Solution Focused Therapy by John J Murphy. *Journal of Solution Focused Practices.* 9(1), 35–36.

Susanti, R., Irianto, A., & Syamwil, S. (2018). *The effect of fighting spirit, confidence and motivation towards students' readiness for work. Proceedings of the First Padang International Conference on Economics Education, Economics, Business and Management, Accounting and Entrepreneurship (PICEEBA 2018) (103–107).* Atlantis Press.

Winer, B., Brown, D., & Michels, K. (1991). *Two-factor experiment with repeated measures on one factor. Statistical principles in experimental design.* New York: McGraw-Hill, 509-531.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Situation Leadership of the School Administration Affecting the Core Competency of Teacher Under the Secondary Education Service Area Office Supanburi

ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

Pornsawan Kanpakdee[1]*

พรสวรรค์ การภักดี[1]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Pornsawan Kanpakdee*
พรสวรรค์ การภักดี
Faculty Of Education. Mahamakut Buddhist University. Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: 4tmme1500@gmail.com

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำตามสถานการณ์, สมรรถนะหลักของครู, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
Keywords:
Situation Leadership, The Core Competency of Teacher, The Secondary Educational Service area Office Suphanburi

Article history:
Received: 15/02/2025
Revised: 11/03/2025
Accepted: 01/04/2025
Available online: 07/09/2025

ABSTRACT

The purpose of this research were 1) to study situation leadership of the School administrator under the secondary service educational area office Suphanburi 2) to study the core competency of teacher under the secondary service educational area office Suphanburi and 3) to study situation leadership of the school administrator effecting the core competency of teacher under the secondary educational service area office Suphanburi Simple group in this research is the school director and the teacher under the secondary educational service area office Suphanburi, total of 317 informants. The instrument used in this study was questionnaires. The data was analyzed using package program. The statistics used in data analyzing were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, hypothesis test used the analysis stepwise multiple regression analysis.

The results of this research were follows: 1) Situation leadership of the school administrator under the secondary educational service area office Suphanburi in overall was at the high level, ranking by arithmetic mean from the highest to the lowest; selling, telling, delegating and participating, respectively. 2) The core competency of teacher under the secondary educational service area office Suphanburi in overall was at the highest level, and each aspect were at the highest level too, ranking by arithmetic mean from the highest to the lowest; service mind, teacher's ethics and integrity, self-development, team work, working achievement motivation, respectively. 3) Situation leadership of the school administrator effecting the core competency of teacher under the secondary educational service area office Suphanburi in overall was

How to Cite:
Kanpakdee, P. (2025). Situation Leadership of the School Administration Affecting the Core Competency of Teacher Under the Secondary Education Service Area Office Supanburi. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 671-685.

statistical significance at .01 level priorities are: delegating, participating, selling and telling. There was a multiple correlation coefficient (Multiple R) of .661, in which the variables discussed the variance of the core competency of teacher under the secondary educational service area office Suphanburi 66.1 percent (R 2 = .661), which can be written as a regression analysis equation as follows.

Forecast equations in raw score form

$\hat{y}$tot = 1.165 + .156 (X1) + .208 (X2) + .139 (X3) + .252 (X4) (R2 = .666)

Forecast equations in standard score form

$\hat{z}$y = .183 (Z_(x_1)) + .230 (Z_(x_2)) + .174 (Z_(x_3)) + .315 (Z_(x_4)) (R2 = . 666)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี 2) เพื่อศึกษาสมรรถนะหลักของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี และ 3) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้เป็น ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 317 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบสมมุติฐาน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ภาวะผู้นำแบบขายความคิด ภาวะผู้นำแบบสั่งการ ภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ตามลำดับ

2. สมรรถนะหลักของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริการที่ดี มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการทำงานเป็นทีม และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน ตามลำดับ

3. ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดย เรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำแบบขายความคิด และภาวะผู้นำแบบสั่งการ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .661 ซึ่งตัวแปรได้ร่วมกันทำนายสมรรถนะหลักของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้ร้อยละ 66.1 (R 2 = .661) ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$\hat{y}$tot = 1.165 + .156 (X1) + .208 (X2) + .139 (X3) + .252 (X4) (R2 = .666)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\hat{z}y$ = .183 (Z_(x_1)) + .230 (Z_(x_2)) + .174 (Z_(x_3)) + .315 (Z_(x_4)) (R2 = . 666)

บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง และสามารถศึกษาเรียนรู้ได้หลากหลายรูปแบบผ่านกระบวนการที่พัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง (Dede, 2008) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและรูปแบบการทำงานของบุคคลในทุกภาคส่วน รวมถึงภาคการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อรองรับความท้าทายที่เกิดขึ้น อันประกอบด้วยการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีสมรรถนะที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมปัจจุบัน (Fullan, 2014) การพัฒนาประเทศเริ่มต้นจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านระบบการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ คุณธรรม และจริยธรรมของบุคคล ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่ส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาตนเองในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553) การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษามีส่วนช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษามีอิสระในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Bush, 2018) จากการศึกษาวรรณกรรมพบว่า มีการศึกษาที่กล่าวถึงภาวะผู้นำในรูปแบบต่าง ๆ ของผู้บริหารสถานศึกษา แต่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ที่มีผลต่อสมรรถนะของครูในบริบทของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย งานวิจัยจำนวนมากมุ่งเน้นที่ภาวะผู้นำแบบเฉพาะเจาะจง เช่น ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) หรือภาวะผู้นำเชิงการสั่งการ (Directive Leadership) (Leithwood et al., 2020) แต่ยังไม่มีงานวิจัยที่เชื่อมโยงรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูโดยตรงในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีความสำคัญในการเติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยเดิม โดยมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครู เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาคือการบริหารจัดการสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามพันธกิจที่กำหนดไว้ โดยต้องเป็นผู้นำในการวิเคราะห์นโยบายและสังเคราะห์งานด้านการบริหารสถานศึกษา รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีต่อหน่วยงานต้นสังกัด นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษายังมีบทบาทในการเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อพัฒนางานทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) งานบริหารวิชาการ 2) งานบริหารงบประมาณ 3) งานบริหารงานบุคคล และ 4) งานบริหารทั่วไป (สุกฤตยา ปงกันทา, 2561; พระครูสุตวรธรรมกิจ, 2561)

ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของเฮอร์เซย์และแบลนชาร์ด (Hersey & Blanchard, 1996) เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่สอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งเน้นการพัฒนาภาวะผู้นำของ

ผู้บริหารให้สามารถปรับตัวตามสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ภาวะผู้นำตามสถานการณ์หมายถึงพฤติกรรมและความสามารถของผู้บริหารที่ใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น เช่น การออกคำสั่ง การให้คำแนะนำ และการสนับสนุนทางอารมณ์และสังคม เพื่อสร้างศรัทธาและความร่วมมือร่วมใจให้เกิดขึ้นในองค์กร (Fiedler, 1967; ชัยณรงค์ สร้างช้าง, 2561) ทฤษฎีนี้ระบุว่าผู้นำควรเลือกใช้รูปแบบภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม เหตุการณ์ หรือบุคคล โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่:

1. ภาวะผู้นำแบบสั่งการ (Telling/Directing): ผู้นำมีบทบาทในการให้คำสั่งอย่างชัดเจนและกำหนดบทบาทของผู้ตามอย่างแน่นอน เหมาะสำหรับผู้ตามที่ยังไม่มีความพร้อมหรือขาดทักษะในการปฏิบัติงาน
2. ภาวะผู้นำแบบขายความคิด (Selling/Coaching): ผู้นำให้คำแนะนำและสนับสนุนเชิงบวกเพื่อกระตุ้นให้ผู้ตามมีแรงจูงใจในการทำงาน เหมาะสำหรับสถานการณ์ที่ผู้ตามมีทักษะบางอย่างแต่ยังต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติม
3. ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participating/Supporting): ผู้นำให้ความสำคัญกับความคิดเห็นและการตัดสินใจร่วมกัน เหมาะสำหรับผู้ตามที่มีทักษะแต่ต้องการแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น
4. ภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน (Delegating): ผู้นำมอบหมายงานให้ผู้ตามทำด้วยตนเอง โดยแสดงความไว้วางใจ เหมาะสำหรับผู้ตามที่มีความสามารถสูงและสามารถปฏิบัติงานได้ด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2560; Brearley, 2020)

สรุปแนวคิดภาวะผู้นำตามสถานการณ์ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเลือกใช้ภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ (สุกฤตยา ปงกันทา, 2561; พระครูสุตวรธรรมกิจ, 2561)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล

สมรรถนะของครูและความสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอน

สมรรถนะของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสำเร็จของกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน และมีผลต่อการพัฒนานักเรียนอย่างมาก (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2553) ครูที่มีสมรรถนะสูงสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ดีขึ้น การที่ครูมีความรู้และความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา ทำให้สามารถอธิบายเนื้อหาที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่าย และตอบคำถามของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อริยา คูหา และหริรักษ์ แก้วกับทอง, 2559) นอกจากนี้ ครูต้องมีทักษะการสอนที่ดี โดยการใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อดึงดูดความสนใจและตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนแต่ละคน (ชัชรินทร์ ชวนวัน, 2550) รวมถึงทักษะการสื่อสารที่ดี โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและการฟังที่ดี เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน (เทื้อน ทองแก้ว, 2550)

แนวคิดด้านสมรรถนะของบุคคล

ทฤษฎีสมรรถนะของแมคเคิลแลนด์ (McClelland, 1973) ได้ชี้ให้เห็นว่าสมรรถนะของบุคคลเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดความสำเร็จขององค์กร และแตกต่างจากเพียงแค่ความรู้หรือทักษะทั่วไป สมรรถนะคือการผสมผสานระหว่างความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของครู สมรรถนะที่สำคัญไม่เพียงแต่รวมถึงทักษะการสอนและความเชี่ยวชาญในเนื้อหา แต่ยังรวมถึงความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและการเรียนการสอน การพัฒนาตนเองและวิชาชีพ รวมถึงการมีจริยธรรมและความเป็นมืออาชีพ (วณิช นิรันตรานนท์, 2552)

สมรรถนะหลักของครู

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะสมรรถนะหลัก (Core Competency) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดคุณภาพของครู โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ได้กำหนดสมรรถนะหลักของครูไว้ 5 ด้าน ได้แก่:

ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน - ครูต้องมีความตั้งใจและความสามารถในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น

ด้านการบริการที่ดี - การมีจิตสาธารณะและความตั้งใจให้บริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ

ด้านการพัฒนาตนเอง - การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้และทักษะวิชาชีพ

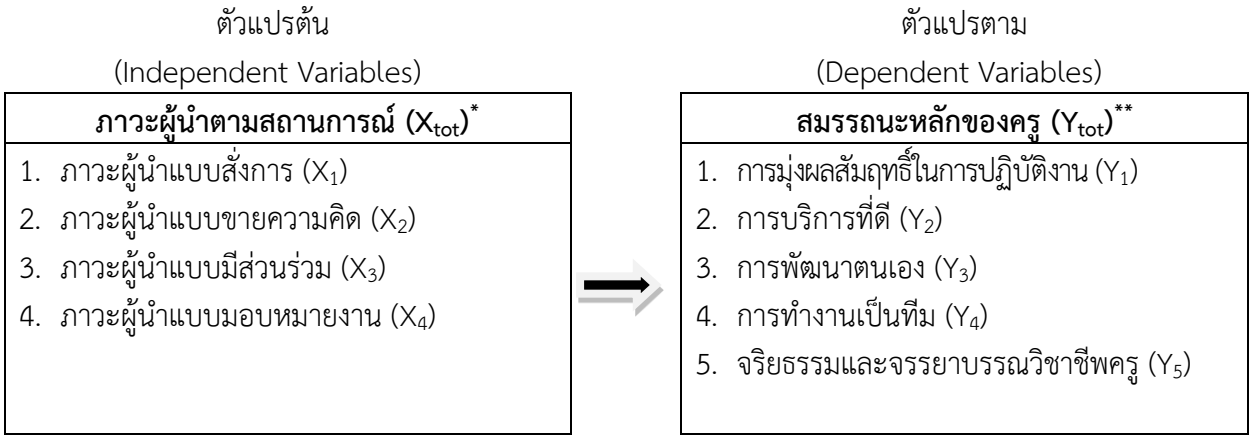
ด้านการทำงานเป็นทีม - ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการสร้างความร่วมมือภายในโรงเรียนและชุมชน

ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู - การปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียน (ชูชัย สมิทธิไกร, 2550)

สรุปจากแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าสมรรถนะของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสมรรถนะครูต้องอาศัยแนวทางที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และจริยธรรมวิชาชีพ การบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิผลจึงควรมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาและส่งเสริมสมรรถนะเหล่านี้ เพื่อให้ครูสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพ และนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาที่มีคุณภาพในระยะยาว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ผู้วิจัยได้ภาวะผู้นำตามสถานการณ์และสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูจากแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ จากนั้นนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย รายละเอียด ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

ที่มา : * Hersey, P. and Blanchard, K. (1996). Management of Organizational Behavior : Utilizing Human Resources. 7th ed. New Jersey : Prentice Hall.

** สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). **คู่มือการประเมินสมรรถนะครู.**

วัตถุประสงค์

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

2. เพื่อศึกษาสมรรถนะหลักของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ระเบียบวิธีการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยผู้วิจัยได้ กำหนดระเบียบวิธีการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การออกแบบการวิจัย ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยตัวแปรพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ตัวแปรที่ศึกษา และตัวแปรผลที่ได้จากการวิจัย ซึ่งมี รายละเอียดดังนี้

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยชิงพรรณนา ที่มีแบบแผนการวิจัยในลักษณะ ของกลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสภาวการณ์ที่ไม่มีการทดลอง (The one short, non-experimental case study design) โดยผู้วิจัยไม่ได้จัดทำหรือสร้างสถานการณ์ตามเงื่อนไขที่ต้องการใด ๆ

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษาที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบไปด้วยตัวแปรพื้นฐาน ตัวแปรต้นและ ตัวแปรตาม ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ตัวแปรพื้นฐาน เป็นสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน

2) ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (X tot) ผู้วิจัยนำแนวคิดภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ของ เฮอร์เซย์และแบลนชาร์ด (Hersey and Blanchard, 1996) ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้ายภาวะผู้นำแบบสั่งการ (X_1) 2) ด้านภาวะผู้นำแบบขายความคิด (X_2) 3) ด้านภาวะผู้นำแบบมีส่านร่วม (X_3) 4) ด้านภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน (X_4)

3) ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ สมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยนำคู่มือการประเมินสมรรถนะครู (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) (Ytot) ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน (Y_1) 2) การบริการที่ดี (Y_2) 3) การพัฒนาตนเอง (Y_3) 4) การทำงานเป็นทีม (Y_4) 5) จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู (Y_5)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 1,774 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ กาหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครซี่ และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด,2556) ได้กลุ่มตัวอย่างรวมจำนวนทั้งสิ้น 317 คน ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามขนาดของโรงเรียน ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากร กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ขนาดโรงเรียน	จำนวนโรงเรียน	จำนวนผู้บริหาร		จำนวนครูผู้สอน	
		ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
ขนาดเล็ก	1	0	0	11	2
ขนาดกลาง	14	24	4	261	47
ขนาดใหญ่	7	19	3	298	53
ขนาดใหญ่พิเศษ	10	49	9	1,112	199
รวม	**32**	92	16	1,682	301

ที่มา : รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self – Assessment Report : SAR) ปการศึกษา 2565

การนำเสนอผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สุพรรณบุรี จำนวน 317 คน จำแนกตามเพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน มีรายละเอียดในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=317)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	87	27.4
	หญิง	230	72.6
รวม		**317**	**100.0**
ตำแหน่ง	ผู้บริหารสถานศึกษา	16	5.1
	ครูผู้สอน	301	94.9
รวม		**317**	**100**
ระดับการศึกษา	ปริญญาตรี	161	50.8
	ปริญญาโทหรือสูงกว่า	156	49.2
รวม		**317**	**100**
	ต่ำกว่า 5 ปี	144	45.4

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์	5 - 10 ปี	113	35.7
ในการทำงาน	10 ปีขึ้นไป	60	18.9
รวม		**317**	**100**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวน 317 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 230 คน คิดเป็นร้อยละ 72.6 และเป็นเพศชายจำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 27.4 เมื่อพิจารณา ตำแหน่ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่งเป็นครูผู้สอน จำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 94.9 และ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 5.1 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบ แบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 50.8 รองลงมา คือ ระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 49.2 เมื่อพิจารณาประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงาน ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 45.4 รองลงมา คือ มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 - 10 ปี จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 35.7 ประสบการณ์ในการทำงาน 10 ปีขึ้นไป จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 18.9

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี เพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1 ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี อยู่ในระดับใด โดยวิเคราะห์ ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำแบบสั่งการ 2) ภาวะผู้นำแบบขายความคิด 3) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม 4) ภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของ ลิเคิร์ท ปรากฏผลการวิเคราะห์โดยภาพรวมและรายด้าน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวม

(n=317)

ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี (X_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ภาวะผู้นำแบบสั่งการ (x_1)	4.49	0.50	มาก
2. ภาวะผู้นำแบบขายความคิด (x_2)	4.53	0.47	มากที่สุด
3. ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (x_3)	4.48	0.53	มาก
4. ภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน (x_4)	4.49	0.53	มาก
รวม	**4.50**	**0.46**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.51, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ภาวะผู้นำแบบขายความคิด ($\bar{X}$= 4.53, S.D. = 0.47) ภาวะผู้นำแบบสั่งการ ($\bar{X}$

= 4.49, S.D. = 0.50) ภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน ($\bar{X}$= 4.49, S.D. = 0.53) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.53) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านภาวะผู้นำแบบสั่งการ

(n=317)

ภาวะผู้นำแบบสั่งการ (X_1)	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ผู้บริหารเน้นการใช้กฎและระเบียบเพื่อให้งานสำเร็จ	4.44	0.57	มาก
2. ผู้บริหารกำหนดขั้นตอนเพื่อกำกับบุคลากรใน โรงเรียนให้ทำงานอย่างมีระบบ	4.55	0.57	มากที่สุด
3. ผู้บริหารควบคุมดูแลบังคับบัญชาการปฏิบัติงาน อย่างใกล้ชิด	4.51	0.58	มากที่สุด
4. ผู้บริหารออกคำสั่ง ระบุงานอย่างละเอียด บังคับ บัญชาอย่างเข้มงวดและเด็ดขาด	4.47	0.62	มาก
5. ผู้บริหารบอกความคาดหวังในผลงานของ บุคลากรในโรงเรียนทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ	4.48	0.62	มาก
รวม	**4.49**	**0.50**	**มาก**

จากตารางที่ 4 พบว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านภาวะผู้นำแบบสั่งการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ผู้บริหารกำหนดขั้นตอนเพื่อกำกับบุคลากรใน โรงเรียนให้ทำงานอย่างมีระบบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.57) รองลงมา คือ ผู้บริหารควบคุมดูแลบังคับบัญชาการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.58) ผู้บริหารบอกความคาดหวังในผลงานของ บุคลากรในโรงเรียนทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.62) ผู้บริหารออกคำสั่ง ระบุงานอย่างละเอียด บังคับ บัญชาอย่างเข้มงวดและเด็ดขาด ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.62) และ ผู้บริหารเน้นการใช้กฎและระเบียบเพื่อให้งานสำเร็จ ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = 0.57) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านภาวะผู้นำแบบขายความคิด

n=317)

ภาวะผู้นำแบบขายความคิด (X_2)	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ผู้บริหารอธิบายการตัดสินใจ และให้โอกาส บุคลากรในโรงเรียนทำความเข้าใจในรายละเอียดของงาน	4.52	0.60	มากที่สุด
2. ผู้บริหารชักจูงบุคลากรให้ทำตามเมื่อจำเป็น	4.51	0.59	มากที่สุด
3. ผู้บริหารทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ สนับสนุนบุคลากรในโรงเรียนเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย	4.58	0.53	มากที่สุด

ภาวะผู้นำแบบขายความคิด (X_2)	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
4. ผู้บริหารคอยสั่งงานโดยตรงและอธิบายงานแก่บุคลากรในโรงเรียน	4.62	0.52	มากที่สุด
5. ผู้บริหารให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน	4.44	0.60	มาก
รวม	**4.53**	**0.47**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 พบว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านภาวะผู้นำแบบขายความคิด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ผู้บริหารคอยสั่งงานโดยตรงและอธิบายงานแก่บุคลากรในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.52) รองลงมา คือ ผู้บริหารทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ สนับสนุนบุคลากรในโรงเรียนเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.53) ผู้บริหารอธิบายการตัดสินใจ และให้โอกาส บุคลากรในโรงเรียนทำความเข้าใจในรายละเอียดของงาน ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = 0.60) ผู้บริหารชักจูงบุคลากรให้ทำตามเมื่อจำเป็น ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.59) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ ผู้บริหารให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = 0.60) ตามลำดับ

อภิปรายผล

ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

จากผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเป็นผลมาจากบทบาทของผู้บริหารที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำและแบบอย่างในการทำงาน มีการสื่อสารที่ชัดเจนและสนับสนุนบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสมรรถนะของครูภายในสถานศึกษา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของอู่ทองมากและวังศรีคูณ (2559) ซึ่งศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยพบว่าผู้บริหารมีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการมอบหมายงาน การมีส่วนร่วม การขายความคิด และการสั่งการตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ งานวิจัยของวรรณพร ตรีชัยศรี (2562) ยังยืนยันถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำตามสถานการณ์กับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 โดยพบว่าผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมและการสั่งการสูง ซึ่งช่วยส่งเสริมให้สถานศึกษามีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่งผลให้บุคลากรสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ งานวิจัยของวิษณุกร แตงแก้ว (2563) ยังพบว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 อยู่ในระดับมาก และมีบทบาทสำคัญในการบริหารงานบุคคล โดยลำดับของภาวะผู้นำที่พบมากที่สุด ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบสั่งการ ตามด้วยภาวะผู้นำแบบขายความคิด การมีส่วนร่วม และการมอบหมายงาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการปรับเปลี่ยนภาวะผู้นำให้สอดคล้องกับสถานการณ์เป็นปัจจัยที่ช่วยให้การบริหารจัดการบุคลากรมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสรุป ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้าในหลาย

บริบท ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรและการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

สมรรถนะหลักของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

จากผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะหลักของครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการบริการที่ดี ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูให้ความสำคัญกับจริยธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพ และการทำงานร่วมกันเป็นทีมช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวินัย นาคำ (2560) ที่ศึกษาสมรรถนะหลักของครูตามเกณฑ์ตัวบ่งชี้สมรรถนะครูไทยในโรงเรียนศรีมหาโพธิ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7 ซึ่งพบว่า สมรรถนะหลักของครูโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ การบริการที่ดี การทำงานเป็นทีม การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และการพัฒนาตนเอง งานวิจัยนี้ยังพบว่าเพศและประสบการณ์ทำงานไม่มีผลต่อสมรรถนะของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ งานวิจัยของวิไลวรรณ มาลัย (2562) ที่ศึกษาสมรรถนะหลักของครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 ก็ให้ผลที่สอดคล้องกัน โดยพบว่าสมรรถนะหลักของครูอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการพัฒนาตนเอง อย่างไรก็ตาม พบว่าการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด นอกจากนี้ ฐิตยารัตน์ บุ่งนาแซง. (2565). ได้ศึกษาการพัฒนาสมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนกีฬา สังกัดมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ซึ่งพบว่าสมรรถนะหลักของครูอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการบริการที่ดีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือการพัฒนาตนเองและการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ พบว่าวุฒิการศึกษาและประสบการณ์ทำงานมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะหลักของครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสรุป ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าสมรรถนะหลักของครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีอยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้าที่ศึกษาในบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา รวมถึงในโรงเรียนกีฬา ซึ่งยืนยันว่าการพัฒนาสมรรถนะของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาและประสิทธิภาพการทำงานของครู

ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ในการอภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ที่เหมาะสมสามารถส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อสมรรถนะของครูในด้านต่างๆ ซึ่งแสดงถึงการใช้ภาวะผู้นำที่หลากหลายตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การใช้ภาวะผู้นำทั้ง 4 แบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบสั่งการ (x1), ภาวะผู้นำแบบขายความคิด (x2), ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (x3), และภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน (x4) ส่งผลให้ครูสามารถพัฒนาสมรรถนะของตนเองได้ดีขึ้นตามลำดับ โดยภาวะผู้นำแบบสั่งการสามารถเพิ่มความรวดเร็วและประสิทธิภาพในการทำงาน ภาวะผู้นำแบบขายความคิดส่งเสริมการเสนอความคิดเห็นและนวัตกรรมใหม่ๆ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ครูทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และภาวะผู้นำแบบมอบหมายงานช่วยในการมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถและสนับสนุนการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลการศึกษาในงานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาในงานวิจัยของ ปาริชาติ สมใจ (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่องอิทธิพลของภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของ

ผู้บริหารสถานศึกษาต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ซึ่งพบว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ส่งผลต่อประสิทธิผลในหลายด้าน รวมถึงผลสัมฤทธิ์ ความพึงพอใจในการทำงาน และการขาดงาน ทั้งนี้ผู้บริหารสามารถใช้ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละสถานการณ์เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการทำงาน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทธกานต์ อู่ทองมาก และอดุลย์ วังศรีคูณ (2559) ที่ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ซึ่งพบว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์มีผลสำคัญต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของครู โดยสามารถประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิผล

สรุป

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 230 คน คิดเป็นร้อยละ 72.6 และเพศชาย จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 27.4 เมื่อพิจารณา ตำแหน่ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีตำแหน่งครูผู้สอน จำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 94.9 และตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 13.6 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 50.8 และระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 49.2 และเมื่อพิจารณาประสบการณ์ในการทำงานพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงาน ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 45.4 รองลงมา คือ มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 - 10 ปี จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 35.75 และประสบการณ์ในการทำงาน 10 ปีขึ้นไป จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 18.9

การศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ภาวะผู้นำตามสถานการณ์โดยรวม: ผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก โดยภาวะผู้นำแบบขายความคิดสูงที่สุด ตามด้วยภาวะผู้นำแบบสั่งการ, มอบหมายงาน, และมีส่วนร่วมตามลำดับ ภาวะผู้นำแบบสั่งการ: โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยผู้บริหารกำหนดขั้นตอนเพื่อให้บุคลากรทำงานเป็นระบบและบังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด รวมถึงการเน้นใช้กฎระเบียบในการทำงาน ภาวะผู้นำแบบขายความคิด: อยู่ในระดับมากที่สุด โดยผู้บริหารจะสั่งงานและอธิบายให้บุคลากรเข้าใจงานอย่างละเอียด และสนับสนุนบุคลากรให้ทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม: อยู่ในระดับมาก โดยผู้บริหารให้ความสำคัญกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากบุคลากร และกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือประเมินผลการทำงาน ภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน: โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยผู้บริหารสนับสนุนให้บุคลากรมีอิสระในการตัดสินใจและทำงาน โดยมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของบุคลากร โดยภาพรวม ผู้บริหารในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีมีการใช้ภาวะผู้นำหลายรูปแบบตามสถานการณ์ เพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี สมรรถนะหลักของครูโดยรวม: โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้านอยู่ในระดับสูงสุด โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริการที่ดี, ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู, ด้านการพัฒนาตนเอง, ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานตามลำดับ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน: โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยครูมีความมุ่งมั่นและกระตือรือร้นในการทำงานให้สำเร็จ, วางแผนงานได้ดี, ทบทวนและประเมินผลการทำงานเพื่อพัฒนางาน และใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน ด้านการบริการที่ดี: โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ครูมีการจัดการการบริการอย่างมีขั้นตอน, ศึกษาความต้องการของผู้รับบริการ, และกระตือรือร้นในการให้บริการที่มีคุณภาพ รวมถึงการปรับปรุงพัฒนาการให้บริการ ด้านการพัฒนาตนเอง: อยู่ในระดับมากที่สุด ครูวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เพื่อพัฒนางาน, เลือกแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม, แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อน

ร่วมงาน และพัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย ด้านการทำงานเป็นทีม: โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ครูสามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามตามบทบาท, ร่วมวางแผนและมีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกับผู้อื่น, และยอมรับข้อตกลงของทีมงาน ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู: โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมจริยธรรม, ปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม, สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพ, และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ โดยสรุป, ครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีมีสมรรถนะที่สูงในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการทำงานในวิชาชีพ

ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี การวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือ ภาวะผู้นำแบบสั่งการ (x_1) ภาวะผู้นำแบบขายความคิด (x_2) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (x_3) และภาวะผู้นำแบบมอบหมายงาน (x_4) ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครู (Y_{tot}) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าประสิทธิภาพในการทำนาย เท่ากับ .661 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$\hat{y}_{tot} = 1.165 + .156\ (X_1) + .208\ (X_2) + .139\ (X_3) + .252\ (X_4)$ $(R^2 = .666)$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\hat{z}_y = .183\ (Z_{x_1}) + .230\ (Z_{x_2}) + .174\ (Z_{x_3}) + .315\ (Z_{x_4})$ $(R^2 = .666)$

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี" ที่คุณได้ระบุไว้มีหลายแง่มุมที่น่าสนใจและสามารถนำไปใช้พัฒนาได้ในหลายระดับ ดังนี้:

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการเป็นผู้นำ: ผู้บริหารควรยืดหยุ่นและปรับการเป็นผู้นำตามความพร้อมของผู้ตามและสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของครู นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม: การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นสิ่งที่สำคัญเพื่อสร้างประสิทธิภาพในการทำงานและความผูกพันของบุคลากร
2. สนับสนุนการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของครู: การสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาและการทำงานของครูจะช่วยให้ครูมุ่งมั่นกับการสอนและผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น
3. การเสริมสร้างทักษะในด้านต่างๆ: นอกจากภาวะผู้นำแล้ว ควรเน้นการพัฒนาทักษะเช่น เทคโนโลยี การสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก และการสร้างโอกาสในการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1. ส่งเสริมภาวะผู้นำตามสถานการณ์: การสนับสนุนและส่งเสริมภาวะผู้นำในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงจะช่วยเพิ่มสมรรถนะของครู
2. เผยแพร่ผลงานวิจัย: การเผยแพร่ข้อมูลและข้อเท็จจริงที่ได้รับจากการวิจัยสามารถช่วยให้ผู้บริหารและครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีแนวทางในการพัฒนาตนเอง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำ: การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำจะช่วยให้สามารถพัฒนากลยุทธ์การเป็นผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ: การศึกษาในรูปแบบกรณีศึกษาสามารถให้ข้อมูลลึกเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่สามารถส่งเสริมสมรรถนะหลักของครูได้

โดยรวมแล้วข้อเสนอแนะเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาในด้านภาวะผู้นำและสมรรถนะของครูในโรงเรียนและองค์กรการศึกษาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2560). การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม : เทคนิควิธีและการนำไปสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2548). คู่มือสมรรถนะราชการพลเรือนไทย. กรุงเทพฯ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). คู่มือการประเมินสมรรถนะครู. (ออนไลน์). เข้าถึง ได้จาก : http://www.kruchiangrai.net/wp-content/uploads/2015/04/คู่มือ การประเมินสมรรถนะครู.

ชัย สมิทธิไกร. (2550) การสรรหา การคัดเลือก และการประเมินผลการปฏิบัติงานของ บุคลากร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยณรงค์ สร้างช้าง. (2561). โปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

ชัชรินทร ชวนวัน. (2550). การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักการสมรรถนะ. วารสารสถาบันพัฒนาครูคณาจารยและบุคลากรทางการศึกษา. 2(18), 3-6.

สุกฤตยา ปงกันทา. (2561). กลยุทธ์การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และเขต 2. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การบริหารและการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

ฐิตยารัตน์ บุ่งนาแซง. (2565). การพัฒนาสมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนกีฬา สังกัดมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา.

เทื้อน ทองแก้ว. (2550). สมรรถนะ (Competency) : หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ปาริชาติ สมใจ. (2558). อิทธิพลของภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผล ต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิษณุกร แตงแก้ว. (2563). ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สุราษฎร์ธานี, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

พระครูสุตวรธรรมกิจ. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์, 2561.

พันทธกานต์ อู่ทองมาก และอดุลย์ วังศรีคูณ. (2559). การศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ครั้งที่ 3 วันที่ 22 ธันวาคม 2559 (หน้า 328 - 336). กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

วณิช นิรันตรานนท์. (2552). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษาที่มีประสิทธิภาพสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในเขตบริการของสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1. ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารและการพัฒนาการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วินัย นาคำ. (2560). สมรรถนะหลักของครูตามเกณฑ์ตัวบ่งชี้สมรรถนะครูไทยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนศรีมหาโพธิสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.

วิไลวรรณ มาลัย.(2562). สมรรถนะหลักตามเกณฑ์ตัวบ่งชี้สมรรถนะครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์7(2): 109-118.

วรรณพร ตรีชัยศรี. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหาร สถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา สระบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

อริยา คูหา และหริรักษ์ แก้วกับทอง. (2559). สมรรถนะความเป็นครูของนักศึกษาคณะ ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Bush, T. (2018). Leadership and management in education. Sage.

Brearley, B. (2020). Directive Leadership: 4 Situations When You Should Be Using It. (Online). available : https://www.thoughtfulleader.com/directive- leadership/.

Dede, C. (2008). A seismic shift in epistemology. EDUCAUSE Review, 43(3), 80-81.

Fullan, M. (2014). Leading in a culture of change. John Wiley & Sons.

Leithwood, K., Sun, J., & Pollock, K. (2020). How school leaders contribute to student success: The four paths framework. Springer.

Hersey, P. and Blanchard, K. (1996). Management of Organizational Behavior : Utilizing Human Resources. 7th ed. New Jersey : Prentice Hall.

Fiedler, F. (1967). A theory of leadership effectiveness. New York : McGraw-Hill.

McClelland , D.C. (1973). Test for Competence, rather than intelligence. AmericanPsychologists. Vol.17No.7.P.57-83.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Leadership of School Administrators Based on Sangahavatthu IV Affecting of Teacher's Performances at Under the Office Nonthaburi Primary Education Service Area 1

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานนทบุรี เขต 1

Phongsatorn Songmueng*[1] & Phra Suvaddhanasaccaguna[2]

พงศธร สองเมือง*[1] และ พระครูปลัดสุวัฒนสัจจคุณ[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phongsatorn Songmueng*
พงศธร สองเมือง
Faculty Of Education. Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: bosssocial11@gmail.com

2. **Phra Suvaddhanasaccaguna**
พระครูปลัดสุวัฒนสัจจคุณ
Faculty Of Education. Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: teerawit.pk@mbu.ac.th

คำสำคัญ
ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา, หลักสังคหวัตถุ 4, แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู
Keywords:
Leadership of School Administrators, Sangahavatthu IV, Motivation of Teacher's Performances

ABSTRACT

The objectives of this thesis were as follows: 1) to study Leadership of school administrators based on SANGAHAVATTHU IV under Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 2) To study the motivation of teacher's performances under Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 3) To study the study Leadership of school administrators based on SANGAHAVATTHU IV Affecting motivation of teacher's performances under Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 Population in this research was School administrators and teachers under the Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1, using a sample of 297 people. Analyze data using ready-made programs Statistics used in data analysis include frequency, percentage, average (Arithmetic Mean: " $\bar{x}$ ") Standard Deviation (S.D.) Hypothesis Test Stepwise Multiple Regression Analysis

The results of research were found that: 1) Leadership of school administrators based on SANGAHAVATTHU IV under Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 as a whole is at a highest level. When considering each aspect, it was found that all aspects were at the highest level. The average values, ranked from highest to lowest, were as follows: leadership of school administrators in charity; leadership of school administrators in self-discipline; leadership of school administrators in unity; and leadership of school administrators in kind speech, respectively. 2)The motivation of teacher's performances under Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 as a whole is at a highest level. When considering each aspect, it was found that all aspects were at the highest level. The average values, ranked from highest to lowest, were

Article history:
Received: 19/02/2025
Revised: 15/03/2025
Accepted: 08/04/2025
Available online: 07/09/2025

How to Cite:
Songmueng, P. & Phra Suvaddhanasaccaguna. (2025). Leadership of School Administrators Based on Sangahavatthu IV Affecting of Teacher's Performances at Under the Office Nonthaburi Primary Education Service Area 1. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 686-705.

as follows: responsibility, nature of work performed, advancement, success of work, and respect, respectively. 3) Leadership of school administrators based on SANGAHAVATTHU IV Affecting motivation of teacher's performances under Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 the leadership of school administrators in terms of unity, the leadership of school administrators in terms of kindness of speech, and the leadership of school administrators in terms of charity, with a multiple correlation coefficient of 50.8 % (R2 = 0.508), with statistical significance at the .01 level, can be predicted in terms of raw scores and standard scores as follows:

Forecast equations in raw score form

Y' = 1.744+ .304 + .216 + .110

Forecast equations in standard score form

Z' = 367 + .279 +.129

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 2) เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 3) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 297 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean : $\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) การทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัยพบว่า: 1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา ตามลำดับ

2. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความรับผิดชอบ ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความก้าวหน้าและโอกาสในตำแหน่งหน้าที่การงาน ด้านความสำเร็จของงาน และด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ตามลำดับ 3. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา และด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน โดยมีค่า

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณในการทำนาย หรือพยากรณ์ร้อยละ 50.8 (R2=0.508) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถนำมาเขียนมาพยากรณ์ในรูปของคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

Y = 1.744+ .304 + .216 + .110

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

Z = .367 + .279 +.129

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัว ทำให้กิจกรรมทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมดำเนินไปอย่างรวดเร็ว มีการแข่งขันสูง การเข้าถึงแหล่งข้อมูลปริมาณมหาศาลผ่านโลกออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้คุณลักษณะของเด็กเปลี่ยนไป รัฐบาลได้ประกาศนโยบายไทยแลนด์ 4.0 เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยก้าวออกจากกับดักรายได้ปานกลางสู่ประเทศรายได้สูงโดยใช้นวัตกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูง (ไกรยส ภัทราวาท, 2559, 1) ดังนั้น กระบวนการจัดการเรียนการสอนในยุคไทยแลนด์ 4.0 จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้นเพื่อขับเคลื่อนประเทศ การศึกษาจึงมิใช่เพียงแค่การให้ความรู้ แต่ยังเป็นกระบวนการเตรียมมนุษย์ให้มีทักษะและคุณธรรมที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 (พาสนา จุลรัตน์, 2561, 236) ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการผลักดันองค์กรไปสู่ความสำเร็จ โดยต้องมีภาวะผู้นำ (Leadership) ที่สามารถจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ เป้าหมายหลักของสถานศึกษาคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร ครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างคุณภาพให้แก่ผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพการสอนของครูในสถานศึกษาจึงต้องได้รับการสนับสนุนทั้งด้านขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ เพื่อให้ครูสามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มศักยภาพ (สนธยา บุตรวาระ, 2556, หน้า 2) การศึกษาที่ผ่านมายังขาดงานวิจัยที่มุ่งเน้นไปที่บทบาทของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ในการสร้างแรงจูงใจให้ครูในการปฏิบัติงาน ขณะที่มีการศึกษาด้านภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับยุคดิจิทัล รวมถึงคุณลักษณะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณภาพของสถานศึกษาอยู่มาก แต่ยังไม่มีการวิจัยที่ชัดเจนเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับครูในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 (เปรมปวีร์ รักความซื่อ, 2560, 29-30)

ปัญหาที่พบในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 คือ ผู้บริหารที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ยังขาดประสบการณ์ด้านภาวะผู้นำและขาดการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหาร ส่งผลให้ขวัญกำลังใจและแรงจูงใจของครูลดลง นอกจากนี้ ครูยังต้องรับภาระงานที่เกินกำลัง และระบบการเลื่อนขั้นเงินเดือนที่ไม่เป็นธรรม ส่งผลต่อคุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1, 2566, 90) การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาดี) อัตถจริยา (การช่วยเหลือผู้อื่น) และสมานัตตตา (การวางตัวเสมอภาค) มาใช้ในภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเป็นแนวทางที่ช่วยให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น การศึกษานี้จะช่วยให้เข้าใจถึงบทบาทของภาวะผู้นำที่มีพื้นฐานจากหลักพุทธศาสนาในการสร้างแรงจูงใจให้กับครู อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม (พระใบฎีกาศราวุฒิ มหาลาโภ, 2556, 124)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้นำ

พฤติกรรมผู้นำเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจในทางจิตวิทยา องค์การ และการบริหารมาอย่างยาวนาน โดยนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามและอธิบายลักษณะของพฤติกรรมผู้นำในแง่มุมต่าง ๆ ลินช์ (Lynch, 1993, : 5) ระบุว่าพฤติกรรมผู้นำคือกระบวนการที่บุคคลสามารถสร้างอิทธิพลต่อกลุ่มเพื่อให้เกิดการดำเนินการที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในขณะที่กฤตกร น้ำทิพย์ (2560) อธิบายว่า ผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร และกระตุ้นให้พวกเขามุ่งมั่นดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ฐิติณัฐ ปรุงชัยภูมิ (2561) ได้กล่าวถึงแนวคิดพฤติกรรมผู้นำในเชิงจิตวิทยาว่า ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการสื่อสารอย่างชัดเจน มีความเข้าใจในพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา และสามารถโน้มน้าวให้พวกเขาทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านอรอนงค์ กลางนภา (2561) เสริมว่า การเป็นผู้นำไม่ใช่เพียงแค่การมีอำนาจสั่งการ แต่ต้องสามารถสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่ม ขวัญใจ เกตุอุดม (2554) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำในบริบทขององค์กรไทย และพบว่าผู้นำที่มีอิทธิพลสูงมักเป็นผู้ที่สามารถสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม และกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรม ด้านลักษมณี จ่าแท่นปะรัง (2558) อธิบายว่า ผู้นำที่มีคุณภาพต้องมีความสามารถในการตัดสินใจที่รวดเร็ว รอบคอบ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยสรุป พฤติกรรมผู้นำ หมายถึง การกระทำของบุคคลที่มีอำนาจและอิทธิพลเหนือบุคคลหรือกลุ่มภายใต้สถานการณ์ใด ๆ ซึ่งแสดงออกถึงการนำโดยการโน้มน้าวและจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและพอใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของบุคคลหรือองค์กรให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำเป็นหัวข้อที่ได้รับการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในศาสตร์ของการบริหารจัดการ องค์การและจิตวิทยาสังคม โดยนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามและแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในหลากหลายมิติ ไรต์และโนเอะ (Wright & Noe, 1996) อธิบายว่าภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลหนึ่งสามารถใช้อิทธิพลของตนเพื่อกำหนดทิศทางของกลุ่ม และส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร ในขณะที่เรดดิน (Reddin, 1970) เสนอแนวคิดว่าประสิทธิภาพของผู้นำขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และลักษณะของกลุ่มผู้ตาม เพ็ญนภา ศรีแปลก (2563) ศึกษาและสรุปว่าภาวะผู้นำนั้นเกี่ยวข้องกับการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นในฐานะผู้นำของกลุ่ม ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ เช่น ความสามารถในการสื่อสาร การตัดสินใจที่เด็ดขาด และความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิกของกลุ่ม ด้านชนธัญ ติ๊บเมืองมา (2560) ระบุว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถกระตุ้นให้ผู้ตามมีความกระตือรือร้นและมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน นพพล ศุภวิทยาเจริญกุล (2560) กล่าวเสริมว่าภาวะผู้นำที่ดีต้องสามารถสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความร่วมมือ และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคคลภายในองค์กร ขณะที่ปฏิมา คำชมภู (2560) ชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่แข็งแกร่ง ซึ่งส่งผลต่อความพึงพอใจของพนักงานและประสิทธิภาพขององค์กรโดยรวม โดยสรุป ภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการที่บุคคลหนึ่งหรือมากกว่านั้นใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มของตน โดยได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นให้เป็นผู้นำของกลุ่ม และมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของสมาชิก ผู้นำสามารถกระตุ้น ชี้นำ และผลักดันให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและกระตือรือร้น เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร จากการศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำในแต่ละยุค สามารถสังเกตได้ว่าภาวะผู้นำมีอิทธิพล

อย่างมากต่อการบริหารจัดการ โดยเฉพาะในมิติของผู้ตามหรือบุคลากรภายในองค์กร ซึ่งส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ ความจงรักภักดี และแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพยังช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี ส่งเสริมวิสัยทัศน์ขององค์กร และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน สุดท้าย ภาวะผู้นำถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความสำเร็จทั้งในระดับองค์กร ระดับชาติ และระดับสากล ซึ่งต้องอาศัยภาวะผู้นำที่แข็งแกร่งจากทั้งผู้นำและผู้ตามภายในองค์กร

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนาที่ใช้เป็นแนวทางในการสร้างความสามัคคีในสังคมและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลให้เกิดความสัมพันธ์อันดีงามต่อกัน โดยสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งแต่ละประการมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความกลมเกลียวและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลในสังคม 1. ทาน (การให้) หมายถึง การให้ปันสิ่งของหรือประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ทานถือเป็นรากฐานของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความเห็นแก่ตัวในสังคม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2559) อธิบายว่าการให้เป็นวิธีการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชน

2. ปิยวาจา (การใช้วาจาไพเราะ) คือ การพูดถ้อยคำที่อ่อนโยน สุภาพ ไพเราะ และเป็นประโยชน์ พุทธทาสภิกขุ (2525) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวาจาในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในสังคม โดยเน้นว่าวาจาที่เป็นกุศลสามารถสร้างสันติสุขและความเข้าใจระหว่างกัน ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมบรรยากาศแห่งความร่วมมือ 3. อัตถจริยา (การประพฤติเป็นประโยชน์) หมายถึง การทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความตั้งใจดี ไม่ว่าจะเป็นการให้คำแนะนำ การช่วยเหลือ หรือการร่วมกันพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2559) ชี้ให้เห็นว่าอัตถจริยาเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคม โดยการกระทำที่เป็นประโยชน์นั้นสามารถช่วยลดปัญหาทางสังคมและส่งเสริมความยั่งยืนของชุมชน 4. สมานัตตตา (ความเสมอภาค) เป็นหลักธรรมที่เน้นความเสมอภาคและความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ไม่ถือตัวและปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเสมอภาค พุทธทาสภิกขุ (2525) อธิบายว่าสมานัตตตาทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ลดความแตกแยก และทำให้เกิดความร่วมมือในสังคม สรุปจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4 สามารถสรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างความสมานฉันท์ในสังคม โดยแต่ละองค์ประกอบมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ทานช่วยให้เกิดความเอื้อเฟื้อ ปิยวาจาสร้างความเข้าใจ อัตถจริยาส่งเสริมการช่วยเหลือ และสมานัตตตานำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้ การน้อมนำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันสามารถช่วยให้สังคมดำเนินไปอย่างสงบสุขและมีความสามัคคีมากขึ้น

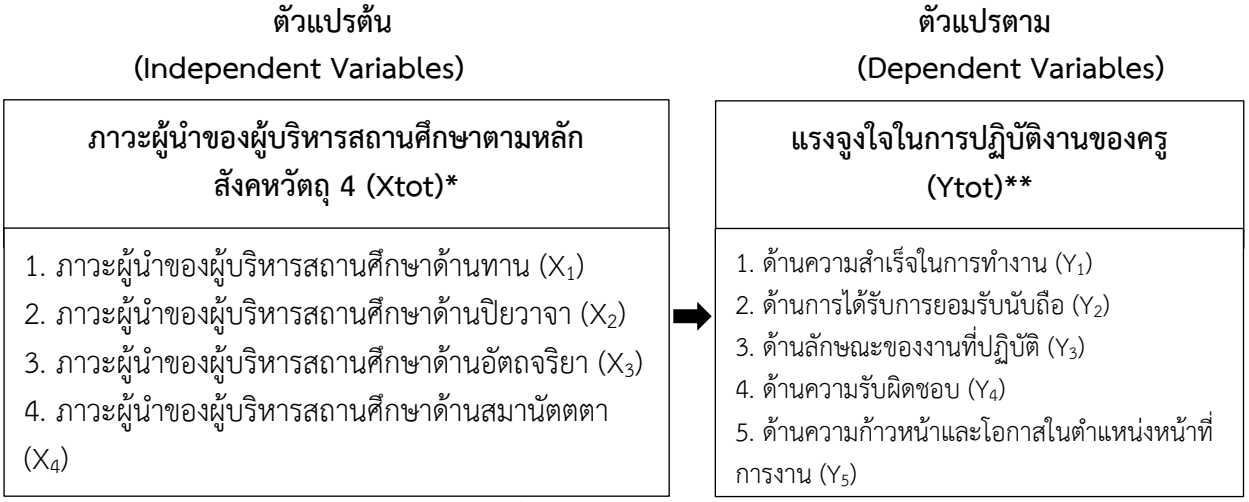
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

แรงจูงใจมีบทบาทสำคัญในการบริหารการศึกษา เพราะช่วยส่งเสริมให้ข้าราชการครูและบุคลากรมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองและการจัดการศึกษา นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจที่สามารถนำไปใช้ในบริบทของการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ 1. ทฤษฎีแรงจูงใจของแมสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) Maslow (1943) อธิบายว่ามนุษย์มีแรงจูงใจตามลำดับขั้นของความต้องการ ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงการบรรลุศักยภาพสูงสุด ในบริบทการศึกษา ผู้บริหารควรคำนึงถึงความต้องการของบุคลากรแต่ละระดับเพื่อส่งเสริมแรงจูงใจในการทำงาน 2. ทฤษฎีของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg's Two-Factor Theory) เฮิร์ซเบิร์ก (1959) แบ่งปัจจัยแรงจูงใจออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ เช่น ความก้าวหน้าในอาชีพ และปัจจัยค้ำจุน เช่น

เงินเดือนและสภาพแวดล้อมการทำงาน ผู้บริหารควรคำนึงถึงทั้งสองปัจจัยเพื่อสร้างแรงจูงใจที่ยั่งยืน 3. แนวคิดของกิลเมอร์ (Gilmer, 1966) อธิบายว่าแรงจูงใจเกิดจากปัจจัยภายใน เช่น ค่านิยมและทัศนคติ และปัจจัยภายนอก เช่น การบริหารจัดการและสภาพแวดล้อมการทำงาน การพิจารณาทั้งสองปัจจัยช่วยให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการทำงาน 4. การประยุกต์ใช้แนวคิดในการบริหารการศึกษา เนตร์พัณณา ยาวิราช (2553) พบว่า การสร้างแรงจูงใจให้ข้าราชการครูส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษา นริศ สังสนา (2558) เสริมว่า การเข้าใจแรงจูงใจช่วยให้ผู้บริหารกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมบุคลากรได้ดีขึ้น ชัยภัค ทรัพย์ร่มเย็น (2564) พบว่าความก้าวหน้าในอาชีพช่วยเพิ่มแรงจูงใจ ขณะที่เฉลิม สุขเจริญ (2557) ชี้ว่า การยกย่องและให้รางวัลเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างแรงจูงใจ สรุปผลการศึกษา การสร้างแรงจูงใจให้กับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา การทำให้บุคลากรเข้าใจและนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียน ผู้บริหารที่สามารถสร้างแรงจูงใจได้ดีจะได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้บริหารมืออาชีพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาจัดทำเป็นกรอบแนวคิด ดังนี้ ตัวแปรต้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตามแนวคิดของเดือนนพัทธ์ แก้วภูบาล และคณะ, 2561, หน้า 28-30 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน 2) ภาวะผู้นำของผำบริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา 3) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา 4) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา ตัวแปรตาม ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีสองปัจจัยหรือทฤษฎีการจูงใจของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg, 1971) เป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งนำข้อมูลมาสังคราะห์เพื่อให้สอดคล้องกัน ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความสำเร็จในการทำงาน 2) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ 3) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ 4) ด้านความรับผิดชอบ และ 5) ด้านความก้าวหน้าและโอกาสในตำแหน่งหน้าที่การงาน ตามรายละเอียดแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : * แนวคิดของเดือนนพัทธ์ แก้วภูบาล และคณะ, 2561, *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดอุดรธานี*, หน้า 28-30.
** ทฤษฎีของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg) Herzberg, F. (1971). *The Motivation to Work*. New York: John Wiley & Sons

วัตถุประสงค์

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1
2. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1

ระเบียบวิธีในการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การออกแบบการวิจัย ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยตัวแปรพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ตัวแปรที่ศึกษา และตัวแปรผลที่ได้จากการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยชิงพรรณนา (Descriptive Research) ที่มีแบบแผนการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสภาวการณ์ที่ไม่มีการทดลอง (The one short, non-experimental case study design) โดยผู้วิจัยไม่ได้จัดทำหรือสร้างสถานการณ์ตามเงื่อนไขที่ต้องการใด ๆ

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษาที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบไปด้วยตัวแปรพื้นฐาน ตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1.) ตัวแปรพื้นฐาน เป็นสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์ในการทำงาน 2.) ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 (Xtot) ตามแนวคิดของเดือนนพัทธ์ แก้วภูบาล และคณะ, 2561, หน้า 28-30. ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน (X1) 2) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา (X2) 3) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา (X3) และ 4) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา (X4) 3.) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู (Ytot) ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีสองปัจจัยหรือทฤษฎีการจูงใจของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg, 1971, : 101) เป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งนำข้อมูลมาสังคราะห์เพื่อให้สอดคล้องกัน ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความสำเร็จในการทำงาน (Y1) 2) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ (Y2) 3) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (Y3) 4) ด้านความรับผิดชอบ (Y4) และ 5) ด้านความก้าวหน้าและโอกาสในตำแหน่งหน้าที่การงาน (Y5)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 จำนวน 1,279 คน

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ซึ่งได้มาจากการเปิดตารางประมาณขนาดตัวอย่างของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) และได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 297 คน

เทคนิคการสุ่มตัวอย่าง

เพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่เป็นระบบและสามารถเป็นตัวแทนที่ดี ผู้ทำวิจัยจึงใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขั้นตอนดังนี้1.) จำแนกผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ออกเป็น 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง และอำเภอบางกรวย 2.) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละอำเภอด้วยการเทียบบัญญัติไตรยางค์ ประกอบไปด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 แต่ละสถานศึกษา ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 32 คน 2) ครูผู้สอน 265 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 297 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากร กลุ่มตัวอย่าง

อำเภอ	จำนวนโรงเรียน	จำนวนประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)	ผู้บริหารสถานศึกษา	ครู	รวม
บางกรวย	10	229	53	10	43	53
เมือง	22	1,050	244	22	222	244
รวม	32	1,279	297	32	265	297

ที่มา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1, รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปี 2565, หน้า 14)

จากตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 297 คน จากสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการสุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ส่วนครูใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับฉลาก (Simple Random Sampling)

การนำเสนอผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 297 ฉบับ เมื่อแยกพิจารณาตาม เพศ อายุ อายุราชการ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในการทำงาน ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

n=297

ข้อที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวนคน	ร้อยละ
1	**เพศ**		
	ชาย	83	27.90
	หญิง	214	72.10
	รวม	**297**	**100**
2	**อายุ**		
	ไม่เกิน 30 ปี	65	21.90

ข้อที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวนคน	ร้อยละ
1	**เพศ**		
	31 - 40 ปี	141	47.50
	41 - 50 ปี	71	23.90
	51 ปีขึ้นไป	20	6.70
	รวม	**297**	**100**
3	**ระดับการศึกษา**		
	ปริญญาตรี	210	70.70
	ปริญญาโท	83	27.90
	ปริญญาเอก	4	1.40
	รวม	**297**	**100**
4	**ตำแหน่งหน้าที่**		
	ผู้บริหารสถานศึกษา	32	10.8
	ครู	265	89.20
	รวม	**297**	**100**
5	**ประสบการณ์ในการทำงาน**		
	ไม่เกิน10 ปี	124	41.80
	11 - 20 ปี	123	41.40
	21 - 30 ปี	41	13.80
	31 ปีขึ้นไป	9	3.00
	รวม	**297**	**100**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 214 คน คิดเป็นร้อยละ 72.1 และเพศชาย จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 27.90 เมื่อพิจารณาอายุพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ อายุ 31 - 40 ปี จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 รองลงมา คือ อายุ 41 - 50 ปี จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 23.90 อายุไม่เกิน 30 ปี จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 21.90 และอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 6.70 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 70.70 รองลงมาคือ ปริญญาโท จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 27.9 และปริญญาเอก จำนวน 4 คน คิดเป็น ร้อยละ 1.40 เมื่อพิจารณาตำแหน่งหน้าที่ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 10.80 และครู จำนวน 265 คน คิดเป็นร้อยละ 89.20 เมื่อพิจารณาประสบการณ์ในการทำงาน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานไม่เกิน 10 ปี จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 41.8 รองลงมา คือ มีประสบการณ์ในการทำงาน 11 - 20 ปี จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 41.40 มีประสบการณ์ในการทำงาน 21 - 30 ปี จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 13.80 มีประสบการณ์ในการทำงาน 31 ปีขึ้นไป จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.00 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1

ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 เพื่อตอบคำถามการวิจัย ข้อที่ 1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 อยู่ในระดับใด โดยวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้าน คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน 2) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา 3) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา 4) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา โดยพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลจากค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best) ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวม

n=297

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 (X_{tot})	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน	4.57	0.44	มากที่สุด
2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา	4.54	0.48	มากที่สุด
3. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา	4.57	0.44	มากที่สุด
4. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา	4.55	0.45	มากที่สุด
รวม	**4.56**	**0.41**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = 0.41) และเมื่อพิจารณาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.44) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.45) รองลงมา ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.45) สำหรับด้านที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.48) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 สามารถวิเคราะห์เพื่อหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยจำแนกเป็นรายด้าน ตั้งแต่ตารางที่ 4.3 – 4.6 ประกอบคำอธิบายแต่ละตาราง ดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน (X_1)

n=297

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน (X_1)	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. ผู้บริหาร เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตามโอกาสสมควร (อามิสทาน)	4.53	0.59	มากที่สุด
2. ผู้บริหารสอนงานหรือแนะนำงานให้บุคลากรที่ขาดความรู้และประสบการณ์ตามโอกาสสมควร (ธรรมทาน)	4.55	0.54	มากที่สุด
3. ผู้บริหารให้โอกาสในการแก้ไข หรือปรับปรุงการทำงานที่ผิดพลาดของบุคลากร อย่างยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ (อภัยทาน)	4.59	0.52	มากที่สุด
4. ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนา ส่งเสริมด้านความรู้ให้กับบุคลากรตามความเหมาะสมแต่ละตำแหน่ง เช่น การฝึกอบรม สัมมนา	4.63	0.50	มากที่สุด
5. ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือ และแบ่งปันในเรื่องการจัดสรรวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ในการปฏิบัติงานอย่างเสมอภาค	4.56	0.55	มากที่สุด
รวม	**4.57**	**0.44**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนา ส่งเสริมด้านความรู้ให้กับบุคลากรตามความเหมาะสมแต่ละตำแหน่ง เช่น การฝึกอบรม สัมมนา ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.50) รองลงมา ได้แก่ ผู้บริหารให้โอกาสในการแก้ไข หรือปรับปรุงการทำงานที่ผิดพลาดของบุคลากร อย่างยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ (อภัยทาน) ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.52) สำหรับข้อที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้บริหาร เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตามโอกาสสมควร (อามิสทาน) ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.59)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา (X_2)

n=297

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา (X_2)	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. ผู้บริหารใช้คำพูดที่กล่าวด้วยเมตตาจิต แสดงความจริงใจ และมีความปรารถนาดีเสมอ	4.49	0.57	มาก
2. ผู้บริหารใช้คำพูดที่มีประโยชน์ มีเหตุผล และพูดถูกกาลเทศะ	4.52	0.57	มากที่สุด
3. ผู้บริหารชี้แจงนโยบายในเรื่องต่าง ๆ แก่บุคลากรโดยใช้คำพูดที่สุภาพอ่อนโยน อย่างเหมาะสม	4.55	0.55	มากที่สุด
4. ผู้บริหารกล่าวยกย่อง หรือชมเชย บุคลากรที่ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานด้วยความจริงใจ และด้วยความยินดีเสมอ	4.59	0.52	มากที่สุด
5. ผู้บริหารไม่กล่าววาจาล่วงเกิน หรือใช้คำพูดที่สื่อความหมายถึงการดูถูกและทำร้ายจิตใจต่อบุคลากร	4.55	0.55	มากที่สุด
รวม	**4.54**	**0.48**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารกล่าวยกย่อง หรือชมเชย บุคลากรที่ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานด้วยความจริงใจ และด้วยความยินดีเสมอ ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.52) รองลงมา ได้แก่ ผู้บริหารชี้แจงนโยบายในเรื่องต่าง ๆ แก่บุคลากรโดยใช้คำพูดที่สุภาพอ่อนโยน อย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.55) ผู้บริหารไม่กล่าววาจาล่วงเกินหรือใช้คำพูดที่สื่อความหมายถึงการดูถูกและทำร้ายจิตใจต่อบุคลากร ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.55) สำหรับข้อที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้บริหารใช้คำพูดที่กล่าวด้วยเมตตาจิต แสดงความจริงใจ และมีความปรารถนาดีเสมอ ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.57)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา (X_3)

n=297

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา (X_3)	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. ผู้บริหารบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือบุคลากรและผู้อื่นเสมอ ตามโอกาสสมควร	4.53	0.52	มากที่สุด
2. ผู้บริหารช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน	4.56	0.54	มากที่สุด
3. ผู้บริหารร่วมช่วยแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ และกระตือรือร้น	4.57	0.52	มากที่สุด
4. ผู้บริหารส่งเสริมการมีคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องการบำเพ็ญประโยชน์บุคลากรในสถานศึกษา และผู้อื่น โดยทำตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดี	4.55	0.52	มากที่สุด
5. ผู้บริหารสนับสนุนการเลื่อนตำแหน่งหรือปรับระดับความสามารถของบุคลากร ตามความเหมาะสม	4.60	0.50	มากที่สุด
รวม	**4.57**	**0.44**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารสนับสนุนการเลื่อนตำแหน่งหรือปรับระดับความสามารถของบุคลากร ตามความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.44) รองลงมา ได้แก่ ผู้บริหารร่วมช่วยแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ และกระตือรือร้น ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.52) สำหรับข้อที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้บริหารบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือบุคลากร และผู้อื่นเสมอ ตามโอกาสสมควร ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.52)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา (X_4)

n=297

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา (X_4)	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. ผู้บริหารวางตนเสมอตนเสมอปลาย กับบุคลากรทุกคน	4.53	0.52	มากที่สุด

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา (X_4)	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
2.ผู้บริหารปฏิบัติตนในฐานะผู้บริหารได้อย่างเหมาะสม	4.56	0.54	มากที่สุด
3. ผู้บริหารปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีความเป็นกันเอง	4.56	0.53	มากที่สุด
4. ผู้บริหารไม่ถือตัวและไม่ใช้อารมณ์ตนเป็นใหญ่ในการปฏิบัติตัวกับบุคลากรและผู้อื่น	4.57	0.52	มากที่สุด
5. ผู้บริหารปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และเหมาะสมกับบทบาทของผู้นำ	4.53	0.55	มากที่สุด
รวม	**4.55**	**0.45**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 6 พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่จัดอยู่ในอันดับแรก ได้แก่ ผู้บริหารไม่ถือตัวและไม่ใช้อารมณ์ตนเป็นใหญ่ในการปฏิบัติตัวกับบุคลากรและผู้อื่น ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.52) รองลงมา ได้แก่ ผู้บริหารปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีความเป็นกันเอง ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = 0.53) ผู้บริหารปฏิบัติตนในฐานะผู้บริหารได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = 0.54) สำหรับข้อที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้บริหารปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและเหมาะสมกับบทบาทของผู้นำ ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.55)

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ได้แสดงให้เห็นว่าโดยรวมแล้วภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในด้านทาน ซึ่งเป็นการแสดงออกที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้ใต้บังคับบัญชา (วรวุฒิ พลเพชร, 2564) ขณะที่ด้านปิยวาจามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ซึ่งอาจสะท้อนถึงความสำคัญในการปรับปรุงวิธีการสื่อสารให้เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและบุคลากรให้ดียิ่งขึ้น (สุวนันท์ สารคำ, 2565) ภาวะผู้นำที่ดีไม่เพียงแต่สะท้อนถึงการให้และการช่วยเหลือ (ทาน) เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการใช้วาจาไพเราะ (ปิยวาจา) การประพฤติตนเป็นประโยชน์ (อัตถจริยา) และการวางตนให้เหมาะสม (สมานัตตตา) ซึ่งเชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมและความสามารถในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา (ปิยะบุตร รักษ์วงษ์, 2556; ภัทรวรรณ ประโลม, 2565) การที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากจะทำให้การบริหารงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพแล้ว ยังช่วยส่งเสริมการพัฒนาองค์กรให้เกิดความสมานฉันท์และเกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข (พิณญ์บุหงา แสงศรีธรรมะกูล, 2555) การศึกษาของเดือนนพัทธ์ แก้วภูบาล (2561) ก็ได้เน้นการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านทานที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากบุคลากร ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของการศึกษาทั้งในระดับบุคคลและองค์กร

2. การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 พบว่าโดยรวมแล้วแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง โดยมีการจัดลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความรับผิดชอบ ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ด้านความสำเร็จของงาน และด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ผลลัพธ์นี้สะท้อนถึงความสามารถของครูในการบรรลุเป้าหมายที่ได้รับมอบหมาย และการได้รับการสนับสนุนทั้งจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งส่งผลให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่องค์กรตั้งไว้ การใช้แรงจูงใจในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพสามารถอ้างอิงได้จากทฤษฎีของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg et al., 1971) ซึ่งได้กล่าวถึงปัจจัยที่กระตุ้นแรงจูงใจในการทำงาน โดยมุ่งเน้นที่การจัดสรรสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการทำงานและการสร้างความพอใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน การศึกษาของพระมหายอดชาย กตปุญโญ (2558) ก็ได้ระบุว่า การใช้ภาวะผู้นำที่ดีมีผลต่อการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับกรณีครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ได้ โดยครูในพื้นที่ดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร และได้แสดงความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย การศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย (แสงสุริยา, ศรีพูน และวรพล, 2563) พบว่า ภาวะผู้นำที่ดีมีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา โดยเฉพาะในด้านการสร้างแรงบันดาลใจและการยอมรับจากผู้บริหาร ซึ่งส่งผลให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น ในด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ซึ่งการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานและผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ครูรู้สึกภูมิใจในผลงานของตนและมีแรงจูงใจในการทำงานต่อไป การศึกษาในกรณีของครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ (ปริญญา, สมตัว และสุมิตรา, 2566) พบว่า วิสัยทัศน์ของผู้บริหารส่งผลโดยตรงต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู จากการศึกษาเหล่านี้ สามารถสรุปได้ว่า การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูไม่เพียงแต่จะต้องมาจากการส่งเสริมสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี แต่ยังต้องมีการยอมรับจากทั้งผู้บริหารและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ดีและการประสบผลสำเร็จในการทำงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งได้แก่ สมานัตตตา ปิยวาจา ทาน และอัตถจริยา ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำในด้านสมานัตตตา คือ ผู้บริหารที่สามารถวางตัวอย่างเสมอต้นเสมอปลาย มีความเป็นกลาง ไม่ใช้อารมณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ มีความสามารถในการปรับตัวและเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งส่งผลให้ครูมีความรู้สึกได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากผู้บริหาร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน (ธนวัฒน์ โพธิรัชต์, 2566) ในทำนองเดียวกัน, การใช้ปิยวาจาในการบริหารสถานศึกษาที่ผู้บริหารใช้คำพูดที่สุภาพและมีเหตุผล เช่น การชี้แจงนโยบาย การให้คำยกย่องเมื่อครูประสบความสำเร็จ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารและครู รวมทั้งช่วยกระตุ้นให้ครูมีแรงจูงใจในการทำงาน (พระมหายอดชาย กตปุญโญ, 2558) สำหรับด้านทาน, การแสดงออกถึงน้ำใจและการช่วยเหลือครูในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดสรรวัสดุและเครื่องมือการทำงาน การส่งเสริมการพัฒนาความรู้ และการยืดหยุ่นในการแก้ไขความผิดพลาด เป็นภาวะผู้นำที่สำคัญในการสร้างแรงจูงใจให้ครูรู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนและเห็นคุณค่าจากผู้บริหาร (แสงสุริยา ศรีพูน & วรพล คลองเชิงศร, 2563) ด้านสุดท้ายคือ อัตถจริยา, ซึ่งอาจไม่ส่งผลมากเท่าด้านอื่น ๆ เนื่องจากการแสดงออกของผู้บริหารในด้านนี้อาจไม่บ่อยนัก แต่ก็ยังคงมีความสำคัญในการช่วยแก้ไขปัญหาและแนะนำครูในด้านต่าง ๆ (พระมหาสุภวิชญ์ ปภสฺสโร, 2565) ในทำนองเดียวกัน, ผลการศึกษาในบริบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 เช่น การศึกษาของ นภา ชาลี และคณะ (2565) ได้แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำที่ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักในการบริหาร จะช่วยสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรในสถานศึกษาในระดับสูง และนำ

สรุป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 สรุปข้อค้นพบได้ดังนี้ **1.ลักษณะประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม** ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 297 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 72.10 มีอายุ 31 – 40 ปี ร้อยละ 47.50 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 70.70 เป็นครูผู้สอน ร้อยละ 89.20 มีประสบการณ์ในการทำงานในสถานศึกษาไม่เกิน 10 ปี ร้อยละ 41.80 **2. สรุปผลตามวัตถุประสงค์** ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านอัตถจริยา ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา ตามลำดับ 1.) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความรับผิดชอบ ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความก้าวหน้าและโอกาสในตำแหน่งหน้าที่การงาน ด้านความสำเร็จของงาน และด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ตามลำดับ 2.) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ตามลำดับ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา (X_4) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา (X_2) และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน (X_1) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณในการทำนาย หรือพยากรณ์ร้อยละ 50.8 (R^2=0.508) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถนำมาพยากรณ์ในรูปของคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

Y = 1.744+ .304 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา (X_4) + .216 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา (X_2) + .110 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน (X_1)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

Z = .367 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสมานัตตตา (X_4) + .279 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านปิยวาจา (X_2) +.129 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้านทาน (X_1)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปไว้ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ควรเริ่มต้นจากการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและครอบคลุม โดยกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะกระทวงที่เป็นแม่บทของวงการการศึกษาประเทศไทย ควรที่จะพิจารณาในการส่งเสริมและอบรมให้ความรู้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น ภาวะผู้นำ คุณธรรม จริยธรรมสำหรับผู้บริหาร การทำงานเป็นทีม เป็นต้น ทั้งนี้เมื่อการอบรมพัฒนาศักยภาพของ

ผู้บริหารสถานศึกษาเสร็จสิ้น ควรมีระบบติดตามและประเมินผลการอบรมพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อความยั่งยืนและสอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

2) ข้อเสนอแนะระดับการบริหาร สำหรับสำนักเขตพื้นที่การศึกษา ควรจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ให้กับผู้บริหารสถานศึกษาตลอดจนถึงคณะครู เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความสามารถในการทำงานร่วมกัน โดยอาศัยการบูรณาการหลักสังคหวัตถุเป็นหลักในการทำงาน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างสถานศึกษา จัดสัมมนาเกี่ยวกับการบูรณาการหลักสังคหวัตถุตลอดจนการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ เพื่อให้มีการทำงานในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพื่อให้งานเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญควรมีระบบติดตามและประเมินผลการมพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาและครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3) ข้อเสนอแนะระดับการปฏิบัติ ในระดับการปฏิบัติ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานหลักในด้านการศึกษาคือ ครู ซึ่งเป็นบุคลากรที่นับว่าสำคัญที่สุดเกี่ยวกับกระบวนจัดการการเรียนรู้ หากครูมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน งานที่ได้รับมอบหมายจะมีประสิทธิภาพ และครูควรตระหนักถึงบทบาทสำคัญของตนในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครูควรมุ่งมั่นพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการสอนและการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สื่อการสอนควรได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปนั้นควรทำการวิจัย ดังนี้ 1.) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ศึกษาตามแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการท่านอื่น ในสถานศึกษาสังกัดอื่นๆ 2.) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ในสถานศึกษา 3.) ควรศึกษาภาวะผู้นำตามหลักธรรมอื่นๆ เช่น อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 กัลยาณมิตรธรรม 7 เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องต่อการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กฤตกร น้ำทิพย์. (2560). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตบ้านบึง 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ไกรยส ภัทราวาท. (2559). *รายงานการสัมมนาการศึกษาไทย 4.0, 14 ตุลาคม 2559*. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล.

ขวัญใจ เกตุอุดม. (2554). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

ชนธัญ ติ๊บเมืองมา. (2560). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.

ชัยภัค ทรัพย์ร่มเย็น. (2564). *ความก้าวหน้าในการทำงานและความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของบุคลากรฝ่ายก่อสร้างของบริษัทอสังหาริมทรัพย์แห่งหนึ่งในพื้นที่กรุงเทพฯและปริมณฑล*. การศึกษาอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เฉลิม สุขเจริญ. (2557). *แรงจูงใจในการทำงานกับประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี*. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกริก.

ฐิติณัฐ ปรุงชัยภูมิ. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

เดือนนพัทธ์ แก้วภูบาล, พระครูสโมธานเขตคณารักษ์, & ธีระศักดิ์ บึงมุม. (2561). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดอุดรธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พินญ์บุหงา แสงศรีธรรมะกูล. (2555). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญา, สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธนวัฒน์ โพธิรัชต์. (2566). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 7*(2), 620–630.

นภา ชาลี, พระครูปลัดสมชัย นิสฺสโภ, & พระมหาสุภวิชญ์ ปภสฺสโร. (2565). การบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7*(2), 2239–2250.

นริศ สังสนา. (2558). *การเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นพพล ศุภวิทยาเจริญกุลม. (2560). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

เนตร์พัณณา ยาวิราช. (2553). *การจัดการสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปฏิมา คำชมภู. (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนในเขตอำเภอวังสมบูรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1*. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปริญญา สมตัว, & สุมิตรา ยาประดิษฐ์. (2566). วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.), 5*(4), 148–162.

ปิยะบุตร รักษ์วงษ์. (2556). *ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิทยาลัยอาชีวศึกษาสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เปรมปวีร์ รักความซื่อ. (2560). *การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม 1*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เพ็ญนภา ศรีแปลก. (2563). *การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

พระครูใบฎีกาศราวุฒิ มหาลาโก (หงษ์ดำ). (2556). *การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระมหาสุภวิชญ์ ปภสฺสโร. (2565). *บทบาทของภาวะผู้นำในด้านการพัฒนาคุณลักษณะของครู*.

พระมหายอดชาย กตปญโญ (บุญผึ้ง). (2558). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สำนักสถานศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ธรรมสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

พาสนา จุลรัตน์. (2561). การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในยุค Thailand 4.0. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, 11*(2), 2363–2380.

ภัทรวรรณ ประโลม. (2565). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มคุณภาพการศึกษานาอ้อศรีเมืองชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลักษมณี จ่ำแท่นประรัง. (2558). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มนิคมพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

วรวุฒิ พลเพชร. (2564). *ผลการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1*.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. นนทบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1.

สนธยา บุตรวาระ. (2556). *การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชลบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุวนันท์ สารคำ. (2565). *การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แสงสุริยา ศรีพูน, & วรพล คล่องเชิงศร. (2563). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล, 6*(2), 205–213.

อรอนงค์ กลางนภา. (2561). *กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางการพยาบาลของหัวหน้าหอผู้ป่วยโรงพยาบาลเขตสุขภาพที่ 3*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

Herzberg, F. (1959). *Herzberg's two-factor theory.*

Herzberg, F. (1971). *The motivation to work.* New York: John Wiley & Sons.

Lynch, R. (1993). *LEAD!: How public and nonprofit managers can bring out the best in themselves and their organizations.* San Francisco: Jossey-Bass.

Maslow, A. H. (1943). Maslow's hierarchy of needs. *Psychological Review, 50*(4), 370–396.

Wright, P. M., & Noe, R. A. (1996). *Management of organizations.* Chicago: Irwin.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Personnel Management in Educational Institutions Affecting Student Quality Under the Secondary Educational Service Area Office Suphanburi

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

Kritsana Phumma*[1]& Phrasrivajiravati[2]

กฤษณะ ภุมมา*[1] และ พระศรีวชิรวาที[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1 Kritsana Phumma
กฤษณะ ภุมมา
Faculty Of Education. Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Kritsana_Phumma@gmail.com

2. Phrasrivajiravati
พระศรีวชิรวาที
Faculty Of Education. Mahamakut Buddhist University. Thailand,
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Phrasrivajiravati@gmail.com

คำสำคัญ
การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา, คุณภาพผู้เรียน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
Keywords:
Personnel Management in Educational Institutions, Student Quality, Secondary Educational Service Area Office Suphanburi

Article history:
Received: 08/03/2025
Revised: 15/04/2025
Accepted: 21/06/2025
Available online: 07/09/2025

ABSTRACT

The objectives of this thesis were: 1) to study personnel management in schools under the Secondary Educational Service Area Office Suphanburi, 2) to study the quality of students under the Secondary Educational Service Area Office Suphanburi and, 3) to study the impact of personnel management on student quality under the Secondary Educational Service Area Office Suphanburi. The sample in this research was 32 schools in the Secondary Educational Service Area Office Suphanburi. The data collected from 224 respondents. The instrument used in this study was questionnaires. Data were analyzed using statistical software. The statistics used in the analysis are frequency, percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing through stepwise multiple regression analysis. The results of the research ware as follows: 1) Personnel management in schools was rated as highly effective overall. The most highly rated aspects were the recruitment of efficient personnel, professional development of school staff, motivation of teachers and education officers, problem-solving guidance for teachers and education officers and the appropriate allocation of personnel to suitable responsibilities. 2) Student quality was also rated as high overall. The most highly rated aspects included morality, desirable values, good health, aesthetic appreciation, work skills, and positive attitudes toward honest careers. Students demonstrated essential knowledge and skills aligned with the curriculum, the ability for independent learning and self-development, and systematic, creative, and rational problem-solving skills. 3) The personnel management in schools affected student quality were motivation of teachers and

How to Cite:
Phumma, K. & Phrasrivajiravati. (2025). Personnel Management in Educational Institutions Affecting Student Quality Under the Secondary Educational Service Area Office Suphanburi. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 706-723.

education officers, the appropriate allocation of personnel to responsibilities, and efficient recruitment. These three variables explained 56.6% of the variance in student quality ($R^2 = 0.566$). The forecast equations derived from the analysis were as follows:

In raw score form

$Y'' = .530 + .342(X_4) + .253(X_2) + .241(X_1)$

In standard score form

$Z' = .349(X_4) + .279(X_2) + .225(X_1)$

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี 2) เพื่อศึกษาคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี 3) เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี รวมทั้งหมด 32 แห่ง จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 224 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน ด้านการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา ด้านการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานของครูและบุคลากรในสถานศึกษา และด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบตามลำดับ 2. คุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ด้านผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดี และมีสุนทรียภาพ ด้านผู้เรียนมีทักษะใน การทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ด้านผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ด้านผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และด้านผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่าง เป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุสมผลตามลำดับ 3. การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้แก่ ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากร ในสถานศึกษา ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ และด้านการสรรหาบุคลากร ที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 ด้าน ได้ร่วมกันทำนาย คุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้ร้อยละ 56.6 ($R^2 = 0.566$) ซึ่งสามารถเขียนสมการพยากรณ์การถดถอยพหุคูณ ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$Y' = .530 + .342(X_4) + .253 (X_2) + .241 (X_1)$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$Z' = .349 (X_4) + .279 (X_2) + .225 (X_1)$

บทนำ

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ การจัดการศึกษาของประเทศไทยถูกกำหนดโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้เรียนในสังคมไทย โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและมีความสามารถในการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการจัดการและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถ และแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนโดยตรง แม้ว่ามีการพูดถึงความสำคัญของการบริหารงานบุคคลในหลายๆ เอกสาร แต่ยังมีช่องว่างในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลและการพัฒนาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เช่น การขาดแคลนครูที่มีความสามารถในสาขาวิชาเฉพาะทาง ปัญหาการลาออกของบุคลากร การจัดการภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอนที่สูงเกินไป การพัฒนาความรู้และทักษะของบุคลากรที่ยังไม่ทันสมัย รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจและความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีผลโดยตรงต่อคุณภาพการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ดังนั้น การวิจัยในเรื่องการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาจึงมีความสำคัญเพื่อที่จะหาข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาให้การบริหารงานบุคคลมีประสิทธิภาพและมีผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียน เพราะบุคลากรทางการศึกษา เช่น ครูและผู้บริหาร เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีและมีประสิทธิภาพ การบริหารงานบุคคลที่ดีสามารถช่วยให้บุคลากรมีความสามารถในการสอนและการสร้างสรรค์แนวทางการเรียนรู้ที่เหมาะสม ซึ่งช่วยเพิ่มคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านทักษะ ความรู้ และแรงจูงใจในการทำงานจะส่งผลบวกต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในทุกด้าน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในองค์กร ซึ่งได้รับการกล่าวถึงในหลายทฤษฎีและแนวคิดจากผู้เชี่ยวชาญต่างๆ ตัวอย่างเช่น ฐิติมา ระสอน (2564) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะและการสร้างขวัญกำลังใจเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรมีความตั้งใจในการทำงาน และพระมหาชัยวัฒน์ จตฺตมโล (พรหมสนธิ) (2560) ที่เน้นหลักธรรมาภิบาลและความยุติธรรมในการจัดการทรัพยากรบุคคล ในทำนองเดียวกัน พระปลัดสมเกียรติ อสุธโร และคณะ (2564) เน้นการพัฒนาทักษะและการให้โอกาสในการเติบโตในงานที่เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) และกระทรวงศึกษาธิการ (2546) ก็ได้กำหนดแนวทางการบริหารงานบุคคลที่สอดคล้องกับแนวคิดที่กล่าวมา โดยการเน้นความสำคัญของการประเมินผลการปฏิบัติงานและการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปความหมายของการบริหารงานบุคคลได้ว่า เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการบุคลากรในองค์กร โดยครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนกำลังคน การสรรหาคัดเลือก การพัฒนาทักษะ และการประเมินผลการทำงาน โดยทุกกระบวนการต้องดำเนินการภายใต้หลักธรรมาภิบาล ความเหมาะสม และความยุติธรรม การบริหารงานบุคคลที่ดีไม่เพียงแต่ทำให้บุคลากรมีความมั่นคงในอาชีพ แต่ยังส่งผลให้บุคลากรสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างผลงานที่ตอบสนองเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การบริหารงานบุคคลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการทำงานและผลสัมฤทธิ์ขององค์กร โดยการมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรทั้งในด้านทักษะ การสร้างขวัญกำลังใจ และการส่งเสริมให้บุคลากรมีประสิทธิภาพใน

การทำงาน จะช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายและสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งช่วยให้บุคลากรมีความก้าวหน้าและความมั่นคงในอาชีพ ตลอดจนยกระดับคุณภาพขององค์กรและงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นตามที่คาดหวัง

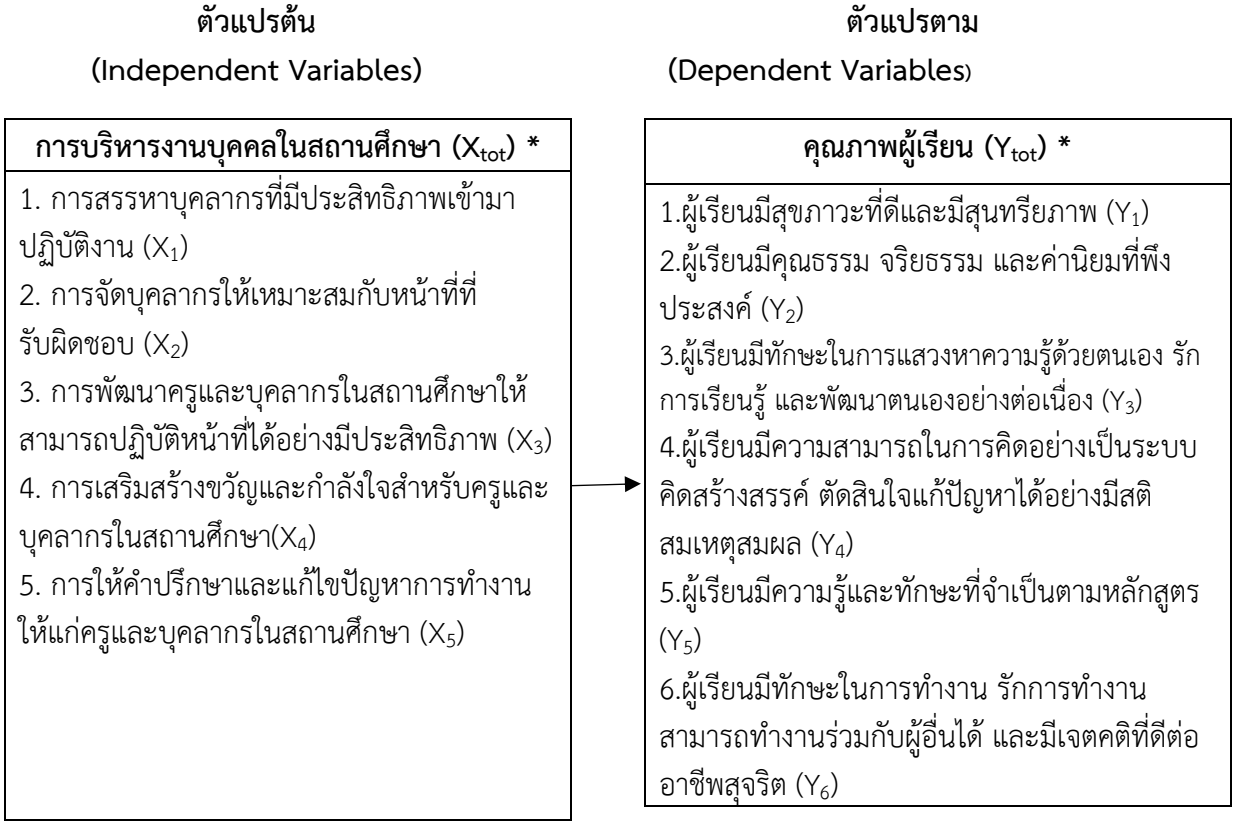
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน

การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียมผู้เรียนให้สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตและการทำงาน ซึ่งมีหลายแนวคิดและทฤษฎีที่สนับสนุนกระบวนการนี้ เช่น การ์ดเนอร์ (Gardner, H, 1983) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ทฤษฎีสมองหลายมิติ (Multiple Intelligences) ซึ่งมองว่าแต่ละบุคคลมีความสามารถหรือสติปัญญาหลายด้านที่แตกต่างกัน เช่น ทักษะทางคณิตศาสตร์, ภาษา, สังคม, และอารมณ์ การพัฒนาผู้เรียนจึงต้องคำนึงถึงการเสริมสร้างทักษะในหลายด้าน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ความสามารถของตนในการแก้ปัญหาและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทำนองเดียวกัน ปิแอจ (Piaget, J, 1952) ก็เสนอ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งเน้นการพัฒนาความคิดในระยะต่างๆ ของชีวิต โดยเริ่มจากการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การเรียนรู้ในแต่ละช่วงวัยจะต้องเหมาะสมกับความสามารถในการรับรู้ของผู้เรียน โดยการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนต้องคำนึงถึงทั้งทักษะทางวิชาการและการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ในโลกจริงได้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และพุทธศักราช 2551 มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทย โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพครบถ้วนทั้งในด้านสุขภาวะ, คุณธรรม, ความรู้ และทักษะชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะครบถ้วนตามหลักสูตรที่กำหนด และสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคข้อมูลข่าวสารและการเติบโตในสังคมโลกาภิวัตน์ได้ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนจึงไม่เพียงแค่การออกแบบหลักสูตรที่ท้าทายและเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังต้องมีการใช้ เทคโนโลยีการเรียนรู้ ที่ทันสมัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะสังคมที่เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในสังคม นอกจากนี้ยังต้องมีการ ประเมินผล และ ติดตามความก้าวหน้า ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนและสามารถบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ครูมีบทบาทสำคัญในการออกแบบและจัดการการเรียนการสอนที่เน้นการ ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง และการใช้ การประเมินผล ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ดีขึ้น การให้ ข้อเสนอแนะที่เหมาะสม กับผู้เรียนยังเป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทักษะทางวิชาการ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาคุณธรรม หรือการพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคม ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนจึงไม่สามารถแยกออกจากการพัฒนาผู้สอน และการพัฒนาองค์กรการศึกษา การสร้างระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจึงต้องการการร่วมมือระหว่างครู ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ในการสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ตามแนวคิดของสำนักเลขาธิการคุรุสภา (2550, หน้า 91) จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน 2) การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ 3) การพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา และ 5) การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการ

ทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา ส่วนคุณภาพผู้เรียน ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของแนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 6 มาตรฐาน คือ 1) ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดีและมีสุนทรียภาพ 2) ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 3) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 4) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุสมผล 5) ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร และ 6) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต รายละเอียดปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย(Conceptual Framework)

*ที่มา : * กฎหมายเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา เล่มที่ 2, (หน้า 91), โดยสำนักเลขาธิการคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ, 2550, กรุงเทพ ฯ: สำนักเลขาธิการคุรุสภากระทรวงศึกษาธิการ*

*** สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554, หน้า 11-12)*

วัตถุประสงค์

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
3. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ระเบียบวิธีในการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแผนแบบวิธีวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษา เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัยซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

การออกแบบการวิจัย

แผนแบบการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้แผนแบบงานวิจัยในลักษณะกลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสภาวการณ์ และไม่มีการทดลอง (The one Short, Non-Experimental Case Study Design)

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยตัวแปรพื้นฐานและตัวแปรที่ศึกษาซึ่งรายละเอียดดังนี้

1. **ตัวแปรพื้นฐาน** เป็นตัวแปรที่เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน และประสบการณ์ในการทำงาน

2. **ตัวแปรต้น** (Xtot) เป็นตัวแปรที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ตามขอบข่ายการบริหารงานบุคคลของสำนักเลขาธิการคุรุสภา (2550, หน้า 91) จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน (X1) 2) การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ (X2), 3) การพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (X3), 4) การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา (X4), 5) การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา (X5)

3. **ตัวแปรตาม** (Ytot) เป็นตัวแปรที่เกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน ตามแนวทางการประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 6 มาตรฐาน ดังนี้ 1.ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดี และมีสุนทรียภาพ (Y1), 2.ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ (Y2), 3.ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (Y3), 4.ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุสมผล (Y4), 5.ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร (Y5), 6.ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต (Y6)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 32 แห่ง ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ขนาดได้แก่ 1) สถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่พิเศษ 5 แห่ง 2) สถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่ 5 แห่ง 3) สถานศึกษาที่มีขนาดกลาง 10 แห่ง และ 4) สถานศึกษาที่มีขนาดเล็ก 12 แห่ง มีผู้ให้ข้อมูล สถานศึกษาละ 7 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล 1 คน และครูผู้สอน 5 คน รวมผู้ให้ ข้อมูลทั้งสิ้น 224 คน การสุ่มผู้ให้ข้อมูลมีดังนี้คือ ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษาและหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคลใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ส่วนการสุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูผู้สอนใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับฉลาก (Simple random sampling) รายละเอียดตามตารางที่1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ขนาดของสถานศึกษา	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	ผู้ให้ข้อมูล			รวม
		ผู้อำนวยการสถานศึกษา (1 คน)	หัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล (1 คน)	ครูผู้สอน (5 คน)	
ขนาดใหญ่พิเศษ นักเรียน 2,500 คนขึ้นไป	5	5	5	25	35
ขนาดใหญ่ นักเรียน 1,500 – 2,499 คน	5	5	5	25	35
ขนาดกลาง นักเรียน 500 – 1,499 คน	10	10	10	50	70
ขนาดเล็ก นักเรียน 1 – 499 คน	12	12	12	60	84
รวม	32	32	32	160	224

การนำเสนอผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายงานบริหารงานบุคคล และครูผู้สอน จำนวน 224 ฉบับ เมื่อแยกพิจารณาตาม เพศ อายุ อายุราชการ ระดับการศึกษา และตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามข้อมูลทั่วไป

ข้อที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวนคน	ร้อยละ
1	**เพศ**		
	ชาย	86	38.40
	หญิง	138	61.60
	รวม		**224**
100			
2	**อายุ**		
	ไม่เกิน 30 ปี	51	22.77
	31 - 40 ปี	97	43.30
	41 - 50 ปี	59	26.34
	51 ปีขึ้นไป	17	7.59
	รวม		
224	100		
3	**ระดับการศึกษา**		

ข้อที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวนคน	ร้อยละ
	ปริญญาตรี	116	51.78
	ปริญญาโท	90	40.18
	ปริญญาเอก	18	8.04
	รวม	**224**	**100**
4	**ตำแหน่งหน้าที่**		
	ผู้อำนวยการสถานศึกษา	32	14.29
	หัวหน้างานกลุ่มงานบริหารบุคคล	32	14.29
	ครูผู้สอน	160	71.42
	รวม	**224**	**100**
5	**ประสบการณ์ในการทำงาน**		
	ไม่เกิน10 ปี	60	26.78
	11 - 20 ปี	107	47.77
	21 - 30 ปี	43	19.20
	31 ปีขึ้นไป	14	6.25
	รวม	**224**	**100**

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 224 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 61.60 และเพศชาย 86 คน คิดเป็นร้อยละ 38.40 ส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 43.30 รองลงมาคือ อายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.34 อายุไม่เกิน 30 ปี จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อย 22.77 และอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 7.59 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 51.78 รองลงมา คือ ปริญญาโท จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 40.18 และปริญญาเอก จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 8.04 เมื่อสอบถามถึงตำแหน่งในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอน จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 71.42 รองลงมาคือตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29 และหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคลจำนวน 32 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 14.29 สำหรับประสบการณ์ทำงานนั้น ส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ระหว่าง 11-20 ปี จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 47.77 รองลงมีประสบการณ์ที่ไม่เกิน 10 ปี จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 26.78 มีประสบการณ์ระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 19.20 และมีประสบการณ์ 31 ปีขึ้นไป จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 6.25 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การบริหารงานบุคคลของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ผลการวิเคราะห์การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี เพื่อตอบข้อคำถามการวิจัย ข้อที่ 1.การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี อยู่ในระดับใด โดยวิเคราะห์การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา 5 ด้าน คือ 1) ด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน 2) ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ 3) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา และ5) ด้านการให้คำปรึกษาและ

แก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา โดยพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลจากค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากนั้นนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยที่กำหนดไว้ตามแนวคิดของเบสท์ (Best) ซึ่งปรากฏดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย- ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

(n=224)

การบริหารงานบุคคลของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี (X_{tot})	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. ด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน	4.50	0.64	มากที่สุด
2. ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ	4.31	0.74	มาก
3. ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.49	0.66	มาก
4. ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา	4.40	0.69	มาก
5. ด้านการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา	4.39	0.69	มาก
รวม	**4.41**	**0.68**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่าการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่จัดอยู่ในลำดับแรกได้แก่ ด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.64) รองลงมาได้แก่ ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.66) ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.69) ด้านการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานให้แก่ครูและบุคลากรในสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.39, S.D. = 0.69) สำหรับด้านที่จัดอยู่ในลำดับสุดท้ายได้แก่ ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = 0.74) การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี สามารถวิเคราะห์เพื่อหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยจำแนกเป็นรายด้าน ตั้งแต่ตารางที่ 4.3 – 4.7 ประกอบคำอธิบายแต่ละตารางดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน (X_1)

(n=224)

ด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน (X_1)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การกำหนดคุณสมบัติของบุคลากรในสถานศึกษามีความชัดเจนและสอดคล้องกับงานที่ต้องปฏิบัติ	4.52	0.66	มากที่สุด
2. การประกาศรับสมัครบุคลากรใหม่ในสถานศึกษามีช่องทางที่เพียงพอและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย	4.43	0.68	มาก
3. การสอบคัดเลือกบุคลากรเข้ามาปฏิบัติงานในสถานศึกษามีความโปร่งใสและยุติธรรม	4.60	0.67	มากที่สุด
4. การสัมภาษณ์บุคลากรใหม่สามารถคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถเหมาะสมกับงาน	4.52	0.59	มากที่สุด
5. การตรวจสอบประวัติและความน่าเชื่อถือของบุคลากรก่อนรับเข้าทำงานมีความเข้มงวด	4.42	0.65	มาก
6. การจัดกระบวนการสรรหาบุคลากรมีความทันสมัยและสอดคล้องกับแนวโน้มปัจจุบัน	4.54	.641	มากที่สุด
รวม	**4.50**	**0.64**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่าการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านการสรรหาบุคลากรที่เหมาะสมเข้ามาปฏิบัติงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดคือการสอบคัดเลือกบุคลากรเข้ามาปฏิบัติงานในสถานศึกษามีความโปร่งใสและยุติธรรม ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.67) รองลงมา คือ การจัดกระบวนการสรรหาบุคลากรใหม่มีความทันสมัยและสอดคล้องกับแนวโน้มปัจจุบัน ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.64) และข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การตรวจสอบประวัติและความน่าเชื่อถือของบุคลากรก่อนรับเข้าทำงานมีความเข้มงวดมีคะแนนอยู่ที่ ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.65)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ

(n=224)

ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ (X_2)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การมอบหมายงานให้กับบุคลากรในสถานศึกษามีความเหมาะสมกับทักษะและความสามารถของแต่ละบุคคล	4.22	0.76	มาก

ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ (X_2)	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
2. การจัดสรรบุคลากรให้รับผิดชอบงานแต่ละส่วนมีความยืดหยุ่น	4.30	0.69	มาก
3. มีการมอบหมายหน้าที่ที่ชัดเจนช่วยให้บุคลากรในสถานศึกษาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.40	0.65	มาก
4. ผู้บริหารมีการจัดบุคลากรในสถานศึกษาให้มีโอกาสเลือกหน้าที่ที่ตรงกับความถนัดของตนเอง	4.29	0.81	มาก
5. การจัดการเปลี่ยนแปลงหน้าที่รับผิดชอบของบุคลากรเป็นไปตามความจำเป็นและความเหมาะสม	4.30	0.76	มาก
6. ผู้บริหารมีการประเมินความเหมาะสมของบุคลากรกับหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ	4.38	0.78	มาก
รวม	**4.31**	**0.74**	**มาก**

จากตารางที่ 4 พบว่าการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = 0.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการมอบหมายหน้าที่ที่ชัดเจนช่วยให้บุคลากรในสถานศึกษาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.65) รองลงมา คือ ผู้บริหารมีการประเมินความเหมาะสมของบุคลากรกับหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.78) และข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การมอบหมายงานให้กับบุคลากรในสถานศึกษามีความเหมาะสมกับทักษะและความสามารถของแต่ละบุคคล ($\bar{X}$ = 4.22, S.D. = 0.76)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านการพัฒนาบุคลากรใน สถานศึกษาให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(n=224)

ด้านการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (X_3)	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. ผู้บริหารมีการจัดการอบรมพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความครอบคลุมและเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน	4.40	0.66	มาก
2. ผู้บริหารมีการจัดโปรแกรมพัฒนาทักษะใหม่ๆ สำหรับบุคลากรให้มีความต่อเนื่องและเพียงพอ	4.50	0.68	มากที่สุด
3. ผู้บริหารมีการจัดให้บุคลากรในสถานศึกษามีโอกาสเข้าร่วมการพัฒนาและฝึกอบรมที่เหมาะสมกับหน้าที่ของตน	4.45	0.64	มาก

ด้านการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (X_3)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
4. ผู้บริหารมีการสนับสนุนการพัฒนาทักษะดิจิทัลหรือเทคโนโลยีของบุคลากรในสถานศึกษาอย่างเพียงพอ	4.42	0.71	มาก
5. ผู้บริหารมีการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมบุคลากร	4.62	0.58	มากที่สุด
6. ผู้บริหารมีการให้โอกาสบุคลากรในการพัฒนาทางอาชีพอย่างชัดเจนและเป็นระบบ	4.59	0.56	มากที่สุด
รวม	**4.49**	**0.64**	**มาก**

จากตารางที่ 5 พบว่าการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ด้านการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดคือ ผู้บริหารมีการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมบุคล ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.58) รองลงมา คือ ผู้บริหารมีการให้โอกาสบุคลากรในการพัฒนาทางอาชีพอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.56) และข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ผู้บริหารมีการจัดการอบรมพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความครอบคลุมและเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.66)

อภิปรายผล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

แสดงให้เห็นในการศึกษาการบริหารงานบุคคลในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยการบริหารงานบุคคลได้รับการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพในทุกด้าน โดยเฉพาะการวางแผนอัตรากำลัง การคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณภาพ และการพัฒนาทักษะของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งตรงกับแนวทางที่ระบุไว้ในงานวิจัยของกระทรวงศึกษาธิการ (2546) ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการสร้างขวัญกำลังใจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน รวมถึงทฤษฎีของ McGregor, D. (1960) ที่กล่าวถึงปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน การบริหารงานบุคคลที่มีการสนับสนุนอย่างเหมาะสมสร้างความพึงพอใจและแรงจูงใจให้กับบุคลากรได้อย่างดี และยังช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบการบริหารขององค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังสามารถเห็นได้จากงานวิจัยของศรัญญา แสงสว่าง และไตรรัตน์ สิทธิทูล (2564) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการสรรหาบุคลากรที่มีคุณภาพและการใช้เกณฑ์การคัดเลือกที่ชัดเจน โปร่งใส และมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษา แม้ว่าผลการศึกษาจะชี้ให้เห็นว่าการบริหารงานบุคคลโดยรวมอยู่ในระดับสูง แต่ยังมีจุดที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม เช่น การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่และความถนัด ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นการปรับปรุงด้านนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิผลในงานบุคคลต่อไป โดยรวมแล้ว การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการทำงานและการพัฒนาผู้เรียน ผ่านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร การสร้างแรงจูงใจ และการคัดเลือกและการจัดการบุคลากรให้เหมาะสมกับตำแหน่งงาน ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานบุคคลและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขององค์กร

คุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

จากการศึกษาคุณภาพผู้เรียน พบว่าโดยรวมผู้เรียนมีคุณภาพอยู่ในระดับที่ดี ซึ่งสะท้อนถึงคุณลักษณะสำคัญที่จำเป็นต่อการพัฒนาเยาวชนในปัจจุบัน เช่น การมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี รวมถึงทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น การคิดวิเคราะห์และการใช้วิจารณญาณ ทั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดในงานวิจัยที่กล่าวถึงการออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมและการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ซึ่งสามารถพัฒนาทักษะของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนเอง แต่ยังสะท้อนถึงการพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนด้วย โดยการนำวิธีการที่เหมาะสมในการสรรหาและพัฒนาบุคลากรมาใช้ จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาองค์กรการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูงขึ้น นอกจากนี้การใช้แนวทาง Active Learning และการคิดหลากหลายรูปแบบยังช่วยส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญสำหรับการเรียนรู้ในปัจจุบัน จากการศึกษาเหล่านี้สามารถสรุปได้ว่า การบูรณาการการพัฒนาทักษะและความรู้ในทั้งระดับบุคคลและสังคมเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและองค์กรการศึกษา รวมถึงการให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นฐานที่ดีของผู้เรียนตั้งแต่ในระดับต้น ซึ่งจะมีผลต่อการเติบโตและการบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาในระยะยาว

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ผลการศึกษาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน พบว่า การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากร การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ และการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพล้วนส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้กับครูและบุคลากรในสถานศึกษาช่วยเพิ่มความพึงพอใจในการทำงานและเสริมสร้างประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีผลโดยตรงต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบยังช่วยให้บุคลากรสามารถใช้ศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพสูงขึ้น นอกจากนี้ การคัดเลือกและสรรหาบุคลากรที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญตรงกับความต้องการของโรงเรียนก็ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอน และเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้กับครูและบุคลากร ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยจากพิมพ์พัฑรา สินธุรัตน์ (2556) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การจัดการบุคลากรในสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน การจัดการบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถทำให้การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนสูงขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) ที่ระบุว่า "การจัดการศึกษาไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจากบุคลากรที่มีคุณภาพ" โดยสะท้อนถึงความสำคัญของการบริหารงานบุคคลในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ทั้งการเรียนการสอน การพัฒนาทักษะชีวิต และการสร้างคุณธรรมจริยธรรม

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี รายด้าน

1. ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา: ผลการศึกษาพบว่าการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของครูและบุคลากรมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการสอนและคุณภาพผู้เรียน การวิจัยนี้สอดคล้องกับ Maslow's Hierarchy of Needs (1943) ที่ระบุว่าความต้องการด้านการยอมรับและความสำเร็จเป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญในการทำงาน ผลของการเสริมสร้างขวัญกำลังใจนั้นสามารถช่วยกระตุ้นให้ครู

และบุคลากรทุ่มเทและมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามไปด้วย กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ยังสนับสนุนแนวคิดนี้ด้วยการเน้นการให้รางวัลตามผลสัมฤทธิ์และการพัฒนาวิชาชีพเพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้ครูทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้บรรยากาศการเรียนการสอนเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ: ผลการศึกษาพบว่า การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบเป็นการช่วยให้บุคลากรใช้ศักยภาพสูงสุดในการทำงาน การที่บุคลากรทำงานในสาขาที่ตนเองมีความเชี่ยวชาญ จะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น ครูที่สอนวิชาวิทยาศาสตร์ควรมีความรู้พื้นฐานที่แข็งแกร่งในด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น การวิจัยของหวน พินธุพันธุ์ (2549) ชี้ให้เห็นว่าการจัดสรรงานที่เหมาะสมกับความสามารถของบุคลากรจะเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและลดข้อผิดพลาด นอกจากนี้ บรรยงค์ โตจินดา (2550) ยังกล่าวว่า การวางคนให้เหมาะสมกับงานช่วยเพิ่มคุณภาพของผลลัพธ์ได้

3. ด้านการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ: การสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพมีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน การค้นพบนี้สนับสนุนแนวคิดของ Dessler (2011) ที่กล่าวว่าการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพจะช่วยเพิ่มศักยภาพขององค์กร รวมถึงสถานศึกษาด้วย บุคลากรที่มีทักษะและความรู้เฉพาะด้านจะช่วยให้การสอนตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ดีขึ้น การเลือกบุคลากรที่เหมาะสมช่วยให้บรรยากาศการเรียนรู้มีคุณภาพและผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ พิมพ์พัฑรา สินธุรัตน์ (2556) ได้ระบุว่า การเลือกบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการสอนและการใช้เทคโนโลยีการศึกษา จะช่วยยกระดับการจัดการเรียนการสอนได้

4. ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษา: ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษายังไม่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนอย่างชัดเจน สาเหตุอาจเกิดจากการพัฒนาที่ไม่ได้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของครูหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Kirkpatrick (1994) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และส่งผลต่อผลลัพธ์ขององค์กรโดยตรง การขาดการบูรณาการระหว่างการอบรมและการปฏิบัติจริงอาจทำให้ผลลัพธ์ไม่ชัดเจน

5. ด้านการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงาน: การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงานของครูและบุคลากรในสถานศึกษามักมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาส่วนบุคคลมากกว่าการเชื่อมโยงกับเป้าหมายการเรียนรู้ของนักเรียน ผลการศึกษาชี้ว่า หากกระบวนการดังกล่าวไม่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเทคนิคการสอนหรือผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ อาจทำให้ผลลัพธ์ไม่เกิดการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บรรยงค์ โตจินดา (2550) ที่กล่าวว่า การบริหารงานบุคคลควรมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและเชื่อมโยงกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

สรุป

1. ผลการวิเคราะห์การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ผลการวิเคราะห์การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการบริหารที่มีการดำเนินการที่ดีในหลายๆ ด้าน ได้แก่ 1.) การสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ: การสอบคัดเลือกบุคลากรเป็นไปอย่างโปร่งใสและยุติธรรม ซึ่งมีคะแนนสูงสุด รองลงมาคือการจัดกระบวนการสรรหาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับแนวโน้มปัจจุบัน ส่วนการตรวจสอบประวัติบุคลากรได้รับคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งอาจจะต้องปรับปรุงให้มีความเข้มงวดมากขึ้น 2.) การพัฒนา

บุคลากรให้มีประสิทธิภาพ: การสนับสนุนการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำและโอกาสในการพัฒนาอาชีพได้รับคะแนนสูงที่สุด การอบรมพัฒนาบุคลากรในบางด้านยังอาจต้องการการปรับปรุงให้ครอบคลุมและเป็นประโยชน์มากขึ้น 3.) การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ: การสนับสนุนความก้าวหน้าในสายอาชีพและการสื่อสารระหว่างผู้บริหารและบุคลากรได้รับคะแนนสูงสุด การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในบางด้านอาจจะต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดียิ่งขึ้น 4.) การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการทำงาน: การเข้าถึงคำปรึกษาจากผู้บริหารสะดวกและเป็นประโยชน์ ผลการวิเคราะห์พบว่าผู้บริหารอาจต้องปรับปรุงให้การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเร็วขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น 5.) การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่: การมอบหมายหน้าที่ที่ชัดเจนและการประเมินความเหมาะสมของบุคลากรกับหน้าที่ได้รับคะแนนสูงสุด แต่การมอบหมายงานให้เหมาะสมกับทักษะและความสามารถของบุคลากรยังมีโอกาสในการพัฒนาเพิ่มเติม โดยภาพรวมผลการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี อยู่ในระดับที่ดี แต่ยังมีจุดที่สามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้ดียิ่งขึ้นได้ เช่น การปรับปรุงการตรวจสอบประวัติบุคลากร การอบรมพัฒนาบุคลากรให้ครอบคลุมมากขึ้น และการแก้ไขปัญหาการทำงานให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ผลการวิเคราะห์คุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

พบว่าโดยภาพรวมแล้วคุณภาพของผู้เรียนอยู่ในระดับมากในทุกด้านที่ได้รับการพิจารณา ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดและการจัดลำดับค่าเฉลี่ยที่แตกต่างกันออกไปดังนี้: 1.) ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ผู้เรียนมีความเคารพค่านิยมและจริยธรรมในสังคมเป็นอย่างดี โดยมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในเรื่องการปฏิบัติตนตามค่านิยมของครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน ในขณะที่ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือความซื่อสัตย์สุจริตและไม่กระทำผิดทางศีลธรรมหรือกฎหมาย 2.) ด้านสุขภาวะที่ดี และสุนทรียภาพ คะแนนในด้านนี้ยังคงอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ อย่างไรก็ตามคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดในด้านการนอนหลับที่เพียงพอและสม่ำเสมอ 3.) ด้านทักษะในการทำงาน รักการทำงานและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ผู้เรียนมีทักษะการทำงานเป็นทีมและการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีเยี่ยม โดยมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในด้านนี้ อย่างไรก็ตามการรับผิดชอบต่อหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด 4.) ด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ดีเยี่ยม โดยเฉพาะการใช้ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการแก้ปัญหาวิชาการและชีวิตประจำวัน ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือการทำความเข้าใจเนื้อหาวิชาการในหลักสูตร 5.) ด้านทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดคือการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการเรียนรู้ แต่ข้อที่มีคะแนนต่ำที่สุดคือการกระตือรือร้นในการค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง 5.) ด้านความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ และตัดสินใจแก้ปัญหาได้ คะแนนในด้านนี้อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเฉพาะการสามารถวางแผนและตัดสินใจในสถานการณ์ซับซ้อนได้ดี แต่การวิเคราะห์ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด สรุปได้ว่าผู้เรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีมีความสามารถที่ดีในหลายด้าน แต่ก็ยังมีพื้นที่ที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติมในบางประเด็นเช่น ความซื่อสัตย์สุจริต สุขภาวะที่ดี และการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

3. ผลการวิเคราะห์การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์การทำนายตามความสำคัญ ดังนี้ การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับครูและบุคลากรในสถานศึกษา (X4) ด้านการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ (X2) ด้านการสรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาปฏิบัติงาน (X1) ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี (Ytot) ค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R2) เท่ากับ 0.752 ได้ร้อยละ 56.6 มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error) เท่ากับ 0.357 สามารถเขียนสมการพยากรณ์การถดถอยพหุคูณ ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

Y' = .530 + .342(X4) + .253 (X2) + .241 (X1)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

Z' = .349 (X4) + .279 (X2) +.225 (X1)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทั่วไปและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

การพัฒนาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาควรเริ่มต้นจากการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและครอบคลุม โดยกระทรวงศึกษาธิการควรมุ่งสร้างกรอบการบริหารงานบุคคลที่มีมาตรฐาน เช่น การสรรหาบุคลากรที่ตรงตามความต้องการของแต่ละสถานศึกษา รวมถึงการวางแผนและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพครูและ บุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การปรับปรุงทักษะด้านดิจิทัลให้ทันสมัยเป็นสิ่งจำเป็นในยุคปัจจุบัน กระทรวงฯ จึงควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนเพื่อให้บุคลากรสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ควรมีระบบติดตามและประเมินผลนโยบายดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอเพื่อความยั่งยืนและความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลกการศึกษาในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะระดับการบริหาร

สำหรับผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียน การบริหารจัดการควรมุ่งเน้นการนำแนวทางนโยบายไปปฏิบัติจริงอย่างมีประสิทธิภาพ เขตพื้นที่ควรจัดให้มีระบบสนับสนุนการสรรหาบุคลากรที่เหมาะสมและการพัฒนาบุคลากรในวิชาเอกที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษา การอบรมและการส่งเสริมครูให้พัฒนาทักษะเฉพาะด้าน เช่น การสร้างเครื่องมือวัดผลที่เน้นการคิดขั้นสูงหรือการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในห้องเรียน ควรเป็นเป้าหมายสำคัญ นอกจากนี้ โรงเรียนควรสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ส่งเสริมขวัญกำลังใจและแรงจูงใจของครู เช่น การมอบรางวัล การยกย่องผลงาน หรือการลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอน เพื่อให้ครูสามารถมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่จาก

ข้อเสนอแนะระดับการปฏิบัติ

ในระดับการปฏิบัติ บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน เช่น ครู ควรตระหนักถึงบทบาทสำคัญของตนในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครูควรมุ่งมั่นพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการสอนและการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สื่อการสอนควรได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัล เช่น การนำเสนอที่สร้างสรรค์และเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ นอกจากนี้ การทำงานร่วมกันในทีม รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและผู้ปกครอง จะช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณภาพและสามารถเผชิญความท้าทายของโลกอนาคตได้อย่างมั่นใจ

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย เรื่อง การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปนั้นควรทำการวิจัย ดังนี้

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาตามแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการท่านอื่น ในสถานศึกษาสังกัดอื่นๆ

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งชาติ. (2552). กฎหมายบริหารงานบุคคลกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). คู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ฐิติมา ระสอน. (2564). ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา. วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

พระมหาชัยวัฒน์ จตฺตมโล (พรหมสนธิ). (2560). รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 4. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดสมเกียรติ อสุโร. (2564). รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักกัลยาณมิตรของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. ดุษฎีนิพนธ์, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ศรัญญา แสงสว่าง และ ไตรรัตน์ สิทธิทูล. (2564). แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลของผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กลุ่ม 6 กรุงเทพมหานคร. วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม.

พิมพ์พัฑรา สินธุรัตน์. (2556). การบริหารงานด้านทรัพยากรบุคคลกรณีศึกษา : วิทยาลัยเทคโนโลยีตะวันออก (อี.เทค). วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยสยาม.

หวน พินธุพันธ์. (2549). นักบริหารมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บรรยงค์ โตจินดา. (2550). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.

Dessler, G. (2011). Human Resource Management (13th ed.). New Jersey: Prentice Hall Publishing-Pearson Education, Inc.

Gardner, H. (1983). Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books.

Kirkpatrick, D. L. (1994). Evaluating Training Programs: The Four Levels. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.

Maslow, A.H. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review, 50, 370-396. https://doi.org/10.1037/h0054346

McGregor, D. (1960). Theory X and Theory Y. Organization Theory, 358, 5.

Piaget, J. (1952). The Origins of Intelligence in Children. New York, NY: W.W. Norton & Co.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Targeted Leadership Indicators of Educational Institution Administrators under the Office of Primary Education Service Area, Government Inspectorate Cluster 5

ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการภาค 5

Natthamon Khaewamdee*[1]

ณฐมน แก้วอำดี*[1]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Natthamon Khaewamdee
ณฐมน แก้วอำดี
Mahamakut Buddhist University Srithammasokrat Campus,Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
Email: natthamon.kha@spmsnicpn.go.th

คำสำคัญ
ตัวบ่งชี้, ภาวะผู้นำ, มุ่งเป้า
Keywords:
Indicator, Leadership, Targeted

Article history:
Received: 16/03/2025
Revised: 04/04/2025
Accepted: 03/07/2025
Available online: 08/09/2025

How to Cite:
Khaewamdee, N. (2025). Targeted Leadership Indicators of Educational Institution Administrators under the Office of Primary Education Service Area, Government Inspectorate Cluster 5. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 724-738.

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) To study targeted leadership indicators of educational institution administrators under the office of primary education service areas, government inspectorate cluster 5 and 2) To examine the harmonious alignment and validate the components of targeted leadership indicators of educational institution administrators under the office of primary education service area, government inspectorate cluster 5

This study established selection criteria for indicators included in the model, requiring an average score of 3.00 or higher and a coefficient of variation of 20% or lower. Data were collected from 780 school administrators under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office, Inspection Region 5, using a five-point rating scale with a reliability coefficient of 0.93. A proportional stratified sampling method was applied, and data were analyzed using descriptive and inferential statistics with statistical software Indicators of Goal-Oriented Leadership among school administrators were found to be appropriate. The average scores of each component ranged from 4.43 to 4.72, with a coefficient of variation between 10.04 and 15.97. This indicates that all 73 indicators met the selection criteria and could be incorporated into the model The model demonstrated a strong fit with empirical data, as indicated by key statistical values: Chi-square (χ^2) = 34.027, df = 31, P-value = 0.320 Goodness of Fit Index (GFI) = 0.990, Adjusted GFI (AGFI) = 0.980 Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) = 0.11 Additionally, the factor loadings for the main components exceeded 0.50, while all subcomponents had factor loadings greater than 0.30, confirming their validity.

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการ ภาค 5 และ 2) ตรวจสอบความสอดคล้องอย่างกลมกลืนและยืนยันองค์ประกอบตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการ ภาค 5

การวิจัยนี้กำหนดเกณฑ์คัดสรรตัวบ่งชี้ที่รวมอยู่ในโมเดล โดยตัวบ่งชี้ต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายไม่เกิน 20% ข้อมูลถูกรวบรวมจาก ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการภาค 5 จำนวน 780 คน ผ่านแบบประเมินค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อถือ 0.93 โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วย สถิติพรรณนาและสถิติอ้างอิง ผ่านโปรแกรมสถิติตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้า ของผู้บริหารสถานศึกษามีความเหมาะสม โดยค่าเฉลี่ยของแต่ละองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 4.43 – 4.72 และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายอยู่ระหว่าง 10.04 – 15.97 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวบ่งชี้ทั้งหมด 73 ตัว มีความเหมาะสมและสามารถนำเข้าสู่โมเดลได้โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก โดยพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2 = 34.027, df = 31, P-value = 0.320), ค่าดัชนีความสอดคล้อง (GFI = 0.990, AGFI = 0.980), และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA = 0.11) นอกจากนี้ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบหลักสูงกว่า 0.50 และองค์ประกอบย่อยสูงกว่า 0.30 ทุกตัว

บทนำ

การบริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาโรงเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน ผู้บริหารในฐานะผู้นำ มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้กับโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านบุคลากร กระบวนการเรียนการสอน และการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ความสำเร็จของโรงเรียนจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหาร ในการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน พร้อมทั้งวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมทางสังคมได้ การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร (อรวรรณ เสือโคร่ง, 2560, หน้า 35)

ภาวะผู้นำถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานในสถานศึกษา เนื่องจากมีผลโดยตรงต่อการทำงานของทีมงาน และการบรรลุเป้าหมายของโรงเรียน House และ Mitchell (1974) ได้นำเสนอรูปแบบภาวะผู้นำ 4 แบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน (Supportive Leadership) ซึ่งสร้างบรรยากาศที่ดี และสนับสนุนการทำงานของบุคลากรภาวะผู้นำแบบสั่งการ (Directive Leadership) ที่กำหนดแนวทางการทำงานอย่างชัดเจน ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จ(Achievement- Oriented Leadership) (ยงยุทธ อุชุภาณี, 2562, หน้า 50)

การศึกษานี้มุ่งเน้น ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้า ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเน้นบทบาทสำคัญของภาวะผู้นำในการบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าหมายหมายถึง การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน วางกลยุทธ์ที่เหมาะสม และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ การมีภาวะผู้นำที่ชัดเจนช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่

บริบทของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการที่ 5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานภายใต้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 โดยมีหลักดังนี้

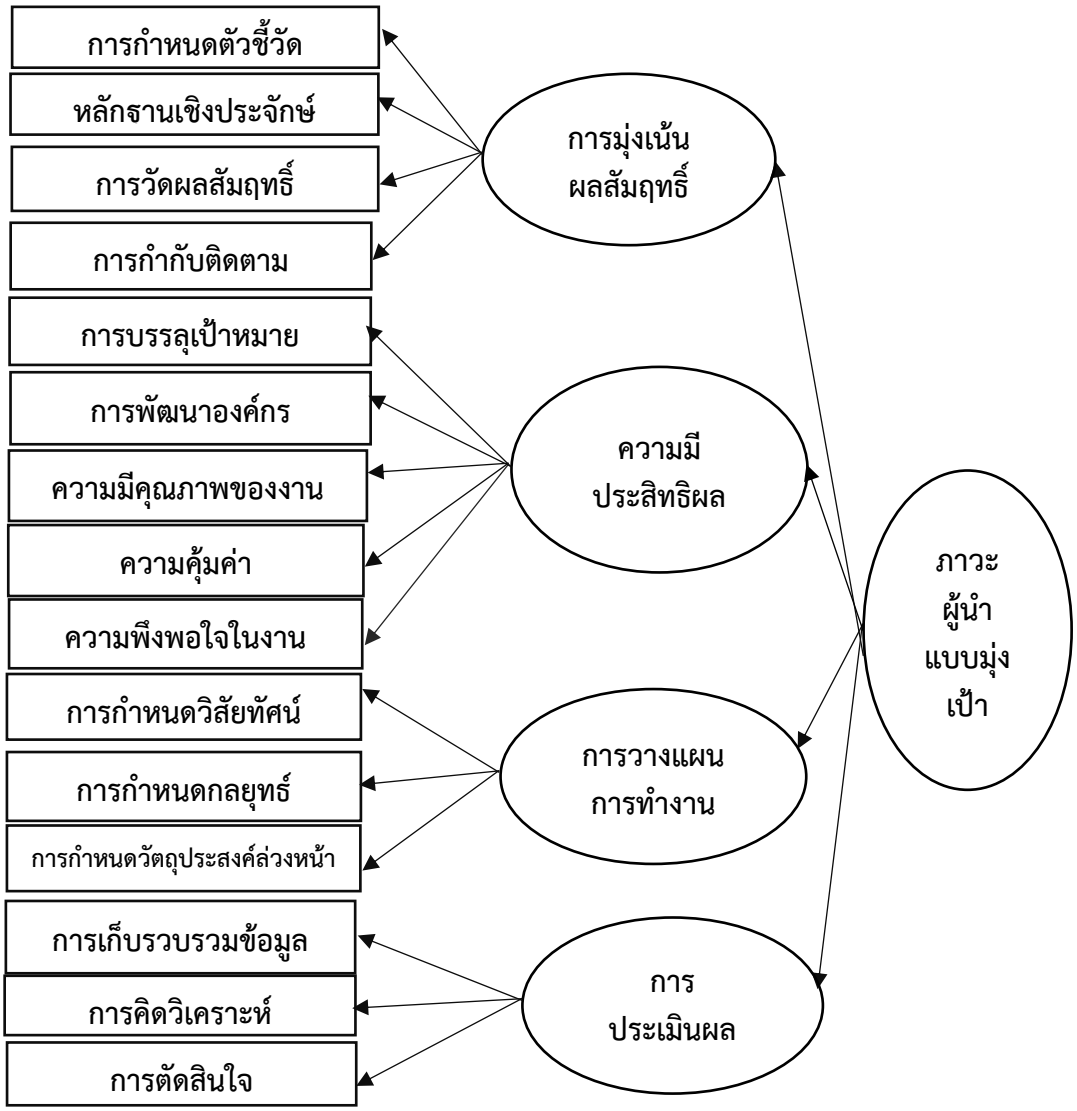
กำหนดนโยบายและแผนพัฒนา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาและความต้องการของท้องถิ่นบริหารงบประมาณ จัดสรรและติดตามการใช้จ่ายของสถานศึกษา ส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตร ร่วมกับสถานศึกษาในพื้นที่ กำกับ ดูแล และประเมินผลสถานศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ศึกษา วิเคราะห์ และวิจัยด้านการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ประสานและระดมทรัพยากร ทั้งด้านงบประมาณและบุคลากร เพื่อพัฒนาการศึกษา ดำเนินการด้านประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่ ส่งเสริมการศึกษาภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ส่งเสริมการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการและคณะทำงานด้านการศึกษา ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในฐานะผู้แทนของกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่ ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานภายในเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการที่ 5 มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย บริหารงบประมาณ สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร กำกับดูแลสถานศึกษา และ ประสานทรัพยากร เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติและความต้องการของท้องถิ่น มาตรา 36 ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ดังนี้

1) กำกับ ดูแล จัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ดังนี้ 1.1) กำกับ ดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 1.2) จัดตั้ง ยุบรวม เลิกล้มสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา 3) ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา 4) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา ในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา 5) หน้าที่อื่นๆ ตามกฎหมายกำหนด เช่น 5.1) ม.34 วรรคสามของพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร ศธ. 2546 ให้ออกระเบียบเกี่ยวกับการแบ่งส่วนราชการภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 5.2) ม.39(4) ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร ศธ. 2546 รับทราบรายงานประจำปีเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา 5.3) ม.45(6) ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร ศธ. 2546 ออกระเบียบ ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษามอบอำนาจให้ข้าราชการอื่นในสถานศึกษา (2562, หน้า 10)

จากการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้า ดังได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลเหล่านี้มาสรุปเป็นโมเดลการวัด เพื่อใช้ในการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 กระทรวงศึกษาธิการ กับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้ 1. โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างองค์ประกอบตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้า ประกอบด้วย ปิยะชัย จันทรวงศ์ไพศาล (2564, หน้า 52) การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ มี 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การกำหนดตัวชี้วัด, หลักฐานเชิงประจักษ์, การวัดผลสัมฤทธิ์ และการกำกับติดตาม พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2563, หน้า 55) ความมีประสิทธิผล มี 5 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การบรรลุเป้าหมาย, การพัฒนาองค์กร, ความมีคุณภาพของงาน, ความคุ้มค่า และความพึงพอใจในงาน วิโรจน์ สารรัตนะ (2563, หน้า 38) การวางแผนการทำงาน มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์, การกำหนดกลยุทธ์ และการกำหนดวัตถุประสงค์ล่วงหน้า นิรันดร์ มะลิ (2563, หน้า 68) การประเมินผล มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล, การคิดวิเคราะห์ และการตัดสินใจ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 ผูวิจัยไดศึกษา วิเคราะห และสังเคราะห แนวคิดทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวของได้โมเดลประกอบด้วย 4 องค์ประกอบดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5

2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องอย่างกลมกลืน และยืนยันองค์ประกอบตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5

ระเบียบการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 (จังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราชจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา) จำนวน 2,234 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้

1. กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้กฎอัตราส่วนระหว่างจำนวนกลุ่มตัวอย่างกับจำนวนพารามิเตอร์ 20 : 1 ตามแนวคิด Gold (1980 อ้างถึงในนงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ซึ่งมีจำนวนพารามิเตอร์ 39 พารามิเตอร์ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 780 คน

2. วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 780 คน ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified Sampling)

3. จากนั้น สุ่มอย่างง่ายแบบไม่ใส่คืน (Without Replacement) โดยวิธีการใส่รายชื่อโรงเรียนของจำนวนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำแนกตามเขตพื้นที่ทีละเขต แล้วจับสลากรายชื่อโรงเรียน ซึ่งรายชื่อโรงเรียนที่จับได้ คือ กลุ่มตัวอย่าง และทำในวิธีการเดียวกัน จนครบทั้ง 14 เขตจะได้ผู้บริหารจำนวนรวมทั้งสิ้น 780 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. องค์ประกอบของการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การกำหนดตัวชี้วัด มีข้อคำถาม จำนวน 3 ข้อหลักฐานเชิงประจักษ์ มีข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ การวัดผลสัมฤทธิ์ มีข้อคำถาม จำนวน 4 ข้อ การกำกับติดตาม มีข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ

2. องค์ประกอบของการมีประสิทธิผล ประกอบด้วย การบรรลุเป้าหมาย มีข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ การพัฒนาองค์กร มีข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ ความมีคุณภาพของงาน มีข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ ความคุ้มค่า จำนวน 5 ข้อ ความพึงพอใจในงาน จำนวน 6 ข้อ

3. องค์ประกอบการวางแผนการทำงาน ประกอบด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ มีข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ การกำหนดวิสัยทัศน์ มีข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ การกำหนดกลยุทธ์ มีข้อคำถาม จำนวน 4 ข้อ การกำหนดวัตถุประสงค์ล่วงหน้า มีข้อคำถาม จำนวน 3 ข้อ

4. องค์ประกอบของการประเมินผล ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล มีข้อคำถาม จำนวน 7 ข้อ การคิดวิเคราะห์ มีข้อคำถาม จำนวน 4 ข้อ การตัดสินใจ มีข้อคำถาม จำนวน 7 ข้อ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยขอหนังสือความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาต และขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อแจ้งให้สถานศึกษากลุ่มตัวอย่างทราบ และขอความอนุเคราะห์ ในการตอบแบบสอบถาม

4.2 ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม พร้อมส่งแบบสอบถามถึงผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ และขอความอนุเคราะห์ให้ตอบกลับภายใน 3 สัปดาห์ โดยทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

4.3 ตรวจสอบและคัดแยกแบบสอบถามที่สมบูรณ์ เพื่อนำแบบสอบถามที่ได้รับไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป และหากพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 ยังไม่ส่งแบบสอบถามคืนตามกำหนดผู้วิจัยจะส่งหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามอีกครั้ง จนได้รับจำนวนแบบสอบถามครบ คือ ร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมด

4.4 นำแบบสอบถามสมบูรณ์จำนวน 780 ฉบับ มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อทำการวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการภาค 5 โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อตรวจสอบลักษณะภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง เช่น เพศ อายุ สถานภาพ วุฒิการศึกษา และตำแหน่งในการทำงาน โดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ ต่อมาจะมีการวิเคราะห์ความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้า โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและองค์ประกอบร่วม (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างตัวแปร ตัวบ่งชี้ที่ได้รับการคัดเลือกจะถูกนำมาทดสอบในโมเดลที่พัฒนาขึ้น การวิเคราะห์องค์ประกอบช่วยลดจำนวนตัวแปรให้เหลือน้อยที่สุดแต่สามารถอธิบายความหมายได้มากที่สุด โดยเกณฑ์การพิจารณา เช่น ค่าไอเกน (Eigenvalue) มากกว่า 1 และค่าความแปรปรวนสะสมไม่น้อยกว่าร้อยละ 60.00 หลังจากนั้น การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) จะถูกนำมาใช้เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งรวมถึงการทดสอบค่าไค-สแควร์ (Chi-square), ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI, AGFI) และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เพื่อให้มั่นใจว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2548)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 2) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องอย่างกลมกลืน และยืนยันองค์ประกอบตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำ แบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5

ตารางที่ 1 ความถี่และค่าร้อยละของข้อมูลแสดงสถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5

ข้อมูลสถานภาพ	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	321	41.15
หญิง	459	58.85
รวม	**780**	100.00

ข้อมูลสถานภาพ	ความถี่	ร้อยละ
อายุ		
31 – 40 ปี	158	20.26
41 – 50 ปี	324	41.54
51 - 60 ปี	298	38.20
รวม	**780**	100.00
วุฒิการศึกษาสูงสุด		
ปริญญาโท	545	69.87
ปริญญาเอก	235	30.13
รวม	**780**	100.00
ประสบการณ์ในการบริหาร		
ไม่เกิน 10 ปี	289	37.05
11 - 20 ปี	370	47.44
21 – 30 ปี	102	13.07
31 – 40 ปี	19	2.44
รวม	**780**	100.00

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 58.85) อายุ 41- 50 ปี (ร้อยละ 41.54) วุฒิการศึกษา ระดับปริญญาโท (ร้อยละ 69.87) และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการบริหาร 11-20 ปี (ร้อยละ 47.44)

ผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้แก่

1) ความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการภาค 5 เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในในโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครสร้าง โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือมากกว่า 3.00 และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายเท่ากับหรือต่ำกว่า 20%

2) ความสอดคล้องอย่างกลมกลืนและยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 โดยใช้เกณฑ์ค่าไค-สแควร์ (chi-square statistics) มีค่าต่ำหรือไม่มีนัยสำคัญทางสถิติมีความน่าจะเป็นหรือค่า P-value สูงกว่า 0.05 ค่าดัชนีความกลมกลืนหรือค่า GFI (goodness-of-fit index) ค่าตั้งแต่ 0.90-1.00 และ ค่า RMSEA มีค่าต่ำกว่า 0.08 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ตามเกณฑ์ ดังนี้

2.1) เท่ากับหรือมากกว่า 0.5 สำหรับองค์ประกอบ

2.2) เท่ากับหรือมากกว่า 0.30 สำหรับตัวบ่งชี้และตัวบ่งชี้ ผลการวิเคราะห์ในแต่ละส่วนมีดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย แสดงความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 องค์ประกอบหลักที่ 1 การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

องค์ประกอบหลักที่ 1 การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ องค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้	$\bar{X}$ **>3.00**	**S.D.**	**c.v. ≤20%**	**แปลผล**
องค์ประกอบย่อยที่ 1 การกำหนดตัวชี้วัด	4.58	0.60	13.22	เหมาะสม
องค์ประกอบย่อยที่ 2 หลักฐานเชิงประจักษ์	4.63	0.54	11.73	เหมาะสม
องค์ประกอบย่อยที่ 3 การวัดผลสัมฤทธิ์	4.63	0.54	11.73	เหมาะสม
องค์ประกอบย่อยที่ 4 การกำกับติดตาม	4.58	0.60	13.22	เหมาะสม
รวม	**4.62**	**0.56**	**12.09**	**เหมาะสม**

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการภาค 5 มีค่าเฉลี่ย ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายขององค์ประกอบหลักที่ 1 การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดทุกตัวบ่งชี้ เมื่อพิจารณาตามตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบย่อย ทั้ง 4 องค์ประกอบ พบว่า 1) ตัวบ่งชี้มีค่าเฉลี่ย อยู่ระหว่าง 4.50- 4.72 และ 2) ตัวบ่งชี้มีค่าสัมประสิทธิ์การกระจายอยู่ระหว่าง 10.04 -14.52 แสดงให้เห็นว่า ตัวบ่งชี้ทุกตัวผ่านเกณฑ์ค่าเฉลี่ยเท่ากับ หรือมากกว่า 3.00 และค่าสัมประสิทธิ์ การกระจายเท่ากับ หรือต่ำกว่า 20 % เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดล

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ตัวบ่งชี้	FAM 1	FAM 2	FAM 3	FAM 4	FAM 5	FAM 6	FAM 7	FAM 8	FAM 9	FAM 10	FAM 11	FAM 12	FAM 13	FAM 14	FAM 15	FAM 16	FAM 17
FAM 1	1																
FAM 2	.505**	1															
FAM 3	.355**	.584**	1														
FAM 4	.320**	.631**	.541**	1													
FAM 5	.361**	.538**	.605**	.571**	1												
FAM 6	.353**	.387**	.313**	.466**	.390**	1											
FAM 7	.434**	.430**	.361**	.250**	.430**	.386**	1										
FAM 8	.473**	.497**	.385**	.431**	.443**	.552**	.429**	1									
FAM 9	.568**	.421**	.211**	.325**	.343**	.512**	.564**	.580**	1								
FAM 10	.424**	.377**	.365**	.413**	.416**	.230**	.311**	.369**	.349**	1							
FAM 11	.389**	.372**	.374**	.388**	.330**	.428**	.431**	.444**	.546**	.494**	1						
FAM 12	.513**	.369**	.222**	.372**	.328**	.367**	.377**	.441**	.581**	.479**	.601**	1					
FAM 13	.372**	.360**	.306**	.219**	.312**	.251**	.279**	.378**	.443**	.284**	.399**	.344**	1				
FAM 14	.329**	.326**	.235**	.215**	.269**	.310**	.418**	.311**	.440**	.317**	.367**	.424**	.603**	1			
FAM 15	.499**	.366**	.248**	.311**	.320**	.307**	.378**	.414**	.476**	.381**	.286**	.444**	.497**	.590**	1		
FAM 16	.570**	.474**	.283**	.371**	.384**	.396**	.439**	.481**	.514**	.422**	.458**	.444**	.393**	.488**	.640**	1	
FAM 17	.372**	.391**	.251**	.272**	.260**	.206**	.284**	.336**	.347**	.381**	.347**	.407**	.182**	.329**	.425**	.447**	1

หมายเหตุ ** หมายถึง p <0.01

https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

ตารางที่ 4 ค่าสถิติ Baertlett และค่าดัชนีไกเซอร์-ไมเยอร์-ออลคิล (Kaiser-Mayer-Olkin Measurers of Sampling Adequacy MSA) ของโมเดลภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการภาค 5

โมเดล	Baertlett test of Sphericity	p	Kaiser-Mayer-Olkin Measurers of Sampling Adequacy (MSA)
การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์	9839.506	.000	.845
ความมีประสิทธิผล	4854.472	.000	.874
การวางแผนการทำงาน	10743.403	.000	.883
การประเมินผล	5969.026	.000	.866

จากตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเมทริกซ์สหสัมพันธ์ก่อนนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร แตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยค่า Baertlett test of Sphericity มีค่าเท่ากับ 9839.506, 4854.472, 10743.403 และ 54969.026 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าความน่าจะเป็นน้อยกว่า .01 ($p < .01$) ส่วนค่า Kaiser-Mayer-Olkin Measurers of Sampling Adequacy (MSA) มีค่าเท่ากับ .845 , .874, 883 และ .866 ตามลำดับ โดยทุกค่ามีค่ามากกว่า .80 แสดงว่า ตัวบ่งชี้มีความสัมพันธ์กันดีมาก สามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรมเอมอส สร้างสเกลองค์ประกอบมาตรฐานจากตัวบ่งชี้จำนวน 73 ตัวบ่งชี้ ตามโมเดลย่อยทั้ง 4 โมเดล

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (FAM) แสดงในตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแปร 4 ตัวแปร ในองค์ประกอบการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ แสดงในตารางที่ 4.11 และ การสร้างโมเดลการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ แสดงในภาพที่ 4.6

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (FAM)

องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้	เมทริกซ์น้ำหนักองค์ประกอบ			สัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R^2)	สัมประสิทธิ์คะแนนองค์ประกอบ (FS)	ความคลาดเคลื่อนของตัวบ่งชี้ (e)
		λ	SE	t			
FAM P1	FAM1	0.72	0.07	15.33**	0.52	0.24	0.14
	FAM2	0.73	0.05	21.10**	0.54	-0.01	0.13
	FAM3	0.67	0.06	16.25**	0.45	0.14	0.16
	FAM4	0.78	0.04	23.63**	0.61	0.31	0.10
	FAM5	0.73	0.06	18.32**	0.53	0.14	0.13
FAM P2	FAM6	0.54	0.04	16.63**	0.30	0.01	0.20
	FAM7	0.67	0.05	19.61**	0.45	0.14	0.15
	FAM8	0.68	0.08	15.87**	0.46	0.09	0.20
	FAM9	0.81	0.09	15.89**	0.66	0.39	0.09

	FAM10	0.75	0.09	12.23**	0.57	0.28	0.13
FAM P3	FAM11	0.69	0.05	19.94**	0.48	0.09	0.14
	FAM12	0.74	0.01	14.09**	0.55	0.09	0.13
	FAM13	0.68	0.06	16.16**	0.46	0.21	0.18
	FAM14	0.55	0.05	14.07**	0.30	0.08	0.19
FAM P4	FAM15	0.75	0.04	21.16**	0.57	0.20	0.12
	FAM16	0.95	0.09	17.11**	0.90	0.90	0.03
	FAM17	0.60	0.04	17.31**	0.36	0.03	0.20
Chi-Square= 48.441, df = 44, P-value = 0.298, GFI = 0.993, AGFI = 0.975, RMSEA = 0.011							

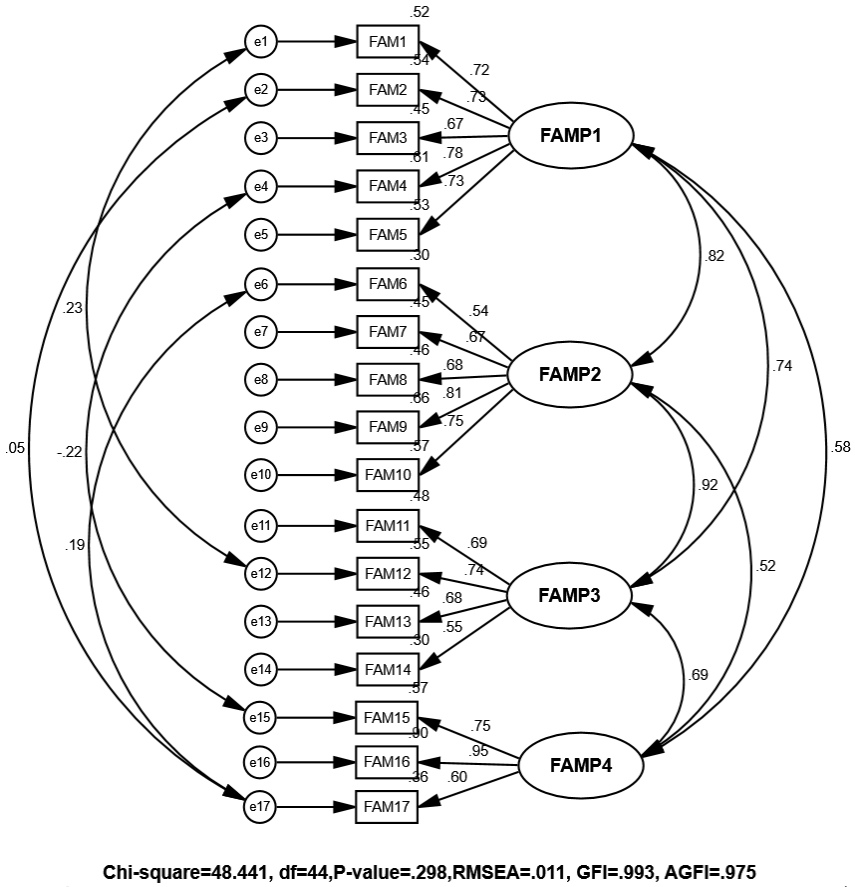
** P < .01

ตารางที่ 6 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแปร 4 ตัวแปร ในองค์ประกอบการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

องค์ประกอบย่อย	FAM P 1	FAM P2	FAM P3	FAM P4
FAM P1	1			
FAM P2	.694**	1		
FAM P3	.554**	.703**	1	
FAM P4	.639**	.803**	.681**	1

** P < .01

สามารถสร้างโมเดลการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ได้ดังภาพ

ภาพที่ 6 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

จากตารางที่ 4.11, 4.12 และภาพที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 48.44 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 44 ค่านัยสำคัญทางสถิติ (P-value) เท่ากับ 0.298 นั่นหมายถึง ค่าไค-สแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.993 มีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.975 และ ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.011

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของโมเดลตามตารางที่ 4.11, 4.12 และภาพที่ 4.6 พบว่า น้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ทั้ง 17 ตัว มีค่าเป็นบวกมีค่าตั้งแต่ 0.55 - 0.95 ซึ่งเกินเกณฑ์ที่กำหนด คือ 0.30 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ตัวบ่งชี้เหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบย่อยทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ ตัวบ่งชี้ FAM1 - FAM5 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบย่อย หลักฐานเชิงประจักษ์ (FAM P1) ตัวบ่งชี้ที่ FAM6 - FAM10 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบย่อย การกำกับติดตาม (FAM P2) ตัวบ่งชี้ที่ FAM1 - FAM14 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบย่อย การวัดผลสัมฤทธิ์ (FAM P3) และ ตัวบ่งชี้ที่ FAM15 -FAM17 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบย่อย การกำหนดตัวชี้วัด (FAM P4) นอกจากจะพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบแล้ว ยังสามารถพิจารณาได้จาก ค่าความแปรปรวนร่วมกับองค์ประกอบย่อย (R2) และค่าสัมประสิทธิ์คะแนนองค์ประกอบ (Factor Score Coefficient) ซึ่งก็ให้ความหมายในทำนองเดียวกัน จากตารางที่ 6 พบว่า องค์ประกอบย่อยแต่ละองค์ประกอบในโมเดลการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์ทุกตัว ซึ่งความสัมพันธ์นี้ เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างความแปรปรวน และความแปรปรวนร่วมขององค์ประกอบย่อยที่ปรับให้เป็นมาตรฐานแล้ว มีค่าความสัมพันธ์ต่ำสุดถึงสูงสุดตั้งแต่ 0.52 - 0.92 และ ตัวบ่งชี้แต่ละตัวจะมีความคลาดเคลื่อนรวมอยู่ด้วยซึ่ง เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้กับตัวบ่งชี้อื่นในโมเดลสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ในครั้งนี้ ได้นำค่าความคลาดเคลื่อนเข้ามาวิเคราะห์ด้วย ผู้วิจัยได้นำค่าสัมประสิทธิ์คะแนนองค์ประกอบที่ได้ จากการวิเคราะห์ครั้งนี้ ไปใช้ในการสร้างสเกลองค์ประกอบย่อย เพื่อให้ได้ตัวแปรใหม่ สำหรับนำไปวิเคราะห์ เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการภาค 5 สำหรับโมเดลการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ได้สเกลองค์ประกอบ 4 ตัว ดังสมการ

FAM P1 = 0.24 (FAM 1) + (-0.01) (FAM 2) + 0.14 (FAM 3)
+ 0.31 (FAM 4) + 0.14 (FAM 5)

FAM P2 = 0.01 (FAM 6) + 0.14 (FAM 7) + 0.09 (FAM 8)
+ 0.39 (FAM 9) + 0.28 (FAM 10)

FAM P3 = 0.09 (FAM 11) + 0.09 (FAM 12) + 0.21 (FAM 13)
+ 0.08 (FAM 14)

FAM P4 = 0.20 (FAM 15) + 0.90 (FAM 16) + 0.03 (FAM 17

อภิปรายผล

1. องค์ประกอบการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ จากผลการวิจัย พบว่า ตัวบ่งชี้แต่ละองค์ประกอบย่อยมีค่าเฉลี่ยและค่าสัมประสิทธิ์การกระจายผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ เนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ หรือผลการปฏิบัติงานเป็นหลัก โดยมีการวัดผลการปฏิบัติงานด้วยตัวชี้วัดอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทำให้ผู้บริหารทราบผลความก้าวหน้าของการดำเนินงานเป็นระยะๆ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ ทันท่วงทีเป็นการควบคุมทิศทางการดำเนินงาน ให้มุ่งสู่วิสัยทัศน์ของหน่วยงาน หรือองค์กร อย่างชัดเจน

ดังนั้น ถ้าผู้นำที่มีความฉลาดทางอารมณ์ย่อมนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ และบริหารความสัมพันธ์ และจัดการความขัดแย้งในองค์กรได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฉัตรชัย นาถ้ำพลอย (2562) กล่าวว่า การบริหารที่มุงเน้นผลสัมฤทธิ์มีความสำคัญ เป็นการทำงานของหน่วยงาน หรือโครงการมุ่งเน้นผลลัพธ์ของงานมากกว่าปัจจัยนำเข้า กระบวนการทำงาน และกฎระเบียบที่เคร่งครัด โดยมีการวัดผลอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และสามารถตรวจสอบ โดยมีการวัดผลการปฏิบัติงานด้วยตัวชี้วัดอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ทำให้ผู้บริหารทราบผลความก้าวหน้าของการดำเนินงานเป็นระยะๆ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงทีเป็นการควบคุมทิศทาง การดำเนินงานให้มุ่งสู่วิสัยทัศนของหน่วยงานหรือองค์กรอย่างชัดเจน และสอดคล้อง กับแนวคิดของสุภาภรณ์ ทะวะละ (2564)

2. องค์ประกอบความมีประสิทธิผล จากผลการวิจัย พบว่า ตัวบ่งชี้แต่ละองค์ประกอบย่อย มีค่าเฉลี่ย และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ เนื่องมาจากในองค์กรที่ดีจะต้องมีการบริหารที่มีประสิทธิผลของผู้บริหารสถานศึกษานั้น เกิดจากสถานศึกษาที่มีสภาพทางสังคม บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวผู้เรียนที่เอื้ออำนวยการต่อการเรียนรู้อย่างเหมาะสม มีความพร้อมในด้านทรัพยากรต่าง ๆ เอกสาร สื่อ วัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยีที่เหมาะสมมีคุณภาพ และประสิทธิภาพมีงบประมาณเพียงพอ และมีทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างดีผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านต่าง ๆ เพื่อให้กระบวนการจัดการศึกษา เป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เห็นคุณค่าของการดำรงไว้ ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน โดยองค์ประกอบประสิทธิผลของสถานศึกษาเป็นระบบสังคมรูปนัยที่จะต้องจัดความสัมพันธ์ภายนอกกับกระบวนการภายใน ซึ่งสอดคล้อง กับ แนวคิดของทวิชชัย ต้นภูบาล (2565) กล่าวว่า ความมีประสิทธิผล หมายถึง เครื่องมือหรือตัวบ่งชี้ที่ช่วยในการประเมินว่าหน่วยงาน หรือองค์กรใด สามารถดำเนินการ เพื่อบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้มีความสำเร็จในการพัฒนา ผลการดำเนินงานและผลสำเร็จของงานและสอดคล้อง กับ แนวคิดของเปรมสุรีย์ เชื่อมทอง (2562) กล่าวว่า ความมีประสิทธิผล หมายถึง การดำเนินงานของสถานศึกษาที่บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาเป็นการจัดการศึกษา ที่ทำให้ครูและนักเรียน เกิดการเรียนรู้และความพึงพอใจเป็นความสามารถในการแสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม

3. องค์ประกอบการวางแผนการทำงาน จากผลการวิจัย พบว่า ตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบย่อยมีค่าเฉลี่ย และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการวางแผนการทำงานมีความรู้ ความสามารถ จึงทำให้วางแผนงานอย่างเป็นระบบให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมของทรัพยากร การวางแผนการทำงานเป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการทีมงานและให้ผลลัพธ์ ที่ดีตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ขั้นตอนการวางแผนงานให้เป็นไปตามลำดับดังต่อไปนี้ 1) กำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้ทีมงานบรรลุในระยะยาว และระยะสั้นโดยระบุวิสัยทัศน์ของทีมงาน และบทบาทของทีมในองค์กร 2) วิเคราะห์ และบริหารความเสี่ยงทำการวิเคราะห์ และระบุความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินงาน และวางแผนการบริหารความเสี่ยงเพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อทีมงาน และผลลัพธ์วางแผนกลยุทธ์พิจารณา และกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสม เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมถึงการกำหนดแนวทางและการจัดทำแผนงานย่อยเพื่อสนับสนุนกลยุทธ์ในแต่ละด้านของงาน การจัดทำแผนงาน แบ่งงานออกเป็นกิจกรรมที่ชัดเจน โดยกำหนดลำดับการดำเนินงาน ระยะเวลาที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม และผู้รับผิดชอบในแต่ละงานการจัดทำแผนทรัพยากร กำหนดและจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ เช่น บุคลากร งบประมาณ เครื่องมือและเทคโนโลยี เพื่อให้งานสามารถดำเนินไปตามแผนที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การติดตามและประเมินผล กำหนดวิธีการติดตามและวัดผลการดำเนินงาน เพื่อให้สามารถตรวจสอบว่าทีมงานกำลัง

ดำเนินงานตามแผนที่วางไว้หรือไม่ และปรับปรุงหรือปรับแก้แผนในกรณีที่ต้องการ การสื่อสารและประสานงาน ธนภรณ์ พรรณราย (2565)

4. องค์ประกอบการประเมินผล จากผลการวิจัย พบว่า ตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบย่อ ที่มีค่าเฉลี่ย และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก อาจเกิดจากที่องค์การมีระบบการประเมินผลที่ดี และประสบความสำเร็จจะต้องเป็นระบบที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ง่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการรายงานผล และการวิเคราะห์ผล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการของสถาบันพัฒนาสุขภาวะเขตเมืองตามประเด็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกรมอนามัย ปีงบประมาณ 2565 ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินโครงการของสถาบันพัฒนาสุขภาวะเขตเมืองตามประเด็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกรมอนามัย ปีงบประมาณ 2565 ภาพรวมของผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดและผ่านเกณฑ์การประเมิน 2) ผู้บังคับบัญชามีความพึงพอใจต่อโครงการ อยู่ในระดับมากที่สุด และผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 100 3) ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อโครงการอยู่ในระดับมากที่สุดและผ่านเกณฑ์การประเมิน ร้อยละ 91.2 4) โครงการบรรลุตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ จำนวน 11 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 73.33 5) โครงการที่มีผลเบิกจ่ายเงินงบประมาณได้ตามค่าเป้าหมายของกรมอนามัย จำนวน 9 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 60 และ 6) ผลการประเมินด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการมีความสัมพันธ์กับด้านผลผลิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และมีน้ำหนักความสัมพันธ์กันระดับสูงถึงสูงมาก และสอดคล้องกับการศึกษาของนงณภัทร รุ่งเนย (2565) ได้ศึกษาการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ เพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์การเป็นสถาบันการศึกษาชั้นนำระดับอาเซียน โดยใช้ CIPP Modl ผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์โดยใช้ CIPP model พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านกระบวนการ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ผลลัพธ์การดำเนินงานตามตัวบ่งชี้ของแผนกลยุทธ์บรรลุเป้าหมาย ร้อยละ 85.71 ปัญหาอุปสรรค คือ จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ ระบบบริหารจัดการไม่คล่องตัว ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไม่มีประสิทธิภาพ บุคลากรและนักศึกษา ยังไม่พร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จุฑามาศ วงคำจันทร์ (2565)

สรุป

ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าเป็นภาวะที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาค 5 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความสามารถในการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน วางแผนและดำเนินการอย่างมีระบบ รวมถึงการติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ การใช้ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าจะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จและยกระดับการศึกษาในระดับพื้นฐานได้อย่างยั่งยืนข

จากการวิจัยเรื่อง ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 ได้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ที่เป็นองค์ความรู้ด้านองค์ประกอบ ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการภาค 5 ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบที่มีประโยชน์ในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา พร้อมทั้งได้ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้และสำหรับการวิจัยในอนาคต ดังนี้ การศึกษาและพัฒนาผู้นำสถานศึกษาผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการศึกษาภาวะผู้นำและ

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และปรับใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 ซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา: ผู้บริหารสามารถใช้ผลการวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยใช้ตัวบ่งชี้จากงานวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีคุณภาพและส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาให้ตรงกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: ควรดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักสูงและตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยมาก เพื่อให้การพัฒนามีความครอบคลุมและสามารถตอบสนองเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้นวิจัยและพัฒนา (R&D): ควรพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาด้วยโมเดลที่ได้จากการวิจัยนี้ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา และพัฒนาผู้นำให้มีภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้า การศึกษาภาวะผู้นำในสังกัดอื่น: ควรศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำของผู้บริหารในสังกัดอื่น ๆ เพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสังกัด ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาผู้นำในแต่ละสังกัดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและตอบโจทย์ความต้องการเฉพาะของแต่ละบริบท การวิจัยนี้มีข้อค้นพบที่สามารถใช้ในการพัฒนาผู้นำสถานศึกษาและการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพตามบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และยังเสนอแนะแนวทางการวิจัยในอนาคตเพื่อพัฒนาและยกระดับภาวะผู้นำในหลากหลายสังกัด เพื่อการพัฒนาการศึกษาที่ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จุไรรัตน์ จุลจักรวัฒน์. (2565). *ภาวะผู้นำในองค์กรยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2560). *การพัฒนาศึกษานิเทศก์สู่ความเป็นเลิศในศตวรรษที่ 21*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปิยะชัย จันทรวงศ์ไพศาล. (2564). "*การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์*". วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ, คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2563). *การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2560). *การวางแผนการทำงาน: แนวคิดและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ์.

อรวรรณ, เสือโคร่ง. (2560). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Blended Learning Outcomes Integrated with Self-Directed Learning in the Local Curriculum of the Course 'Phra Pathom Chedi and the Buddhist Way of Life' for Upper Secondary Students at the Non-Formal and Informal Education Centre, Mueang Nakhon Pathom District, Nakhon Pathom Province

ผลการเรียนแบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองหลักสูตรท้องถิ่นวิชาพระปฐมเจดีย์ วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

Pornthip Rittirungruang[1*]

พรทิพย์ ฤทธิรุ่งเรือง[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Pornthip Rittirungruang*
พรทิพย์ ฤทธิรุ่งเรือง
Major Educational Technology Silpakorn University, Thailand.
ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: pornthip_ritr@dole.go.th

คำสำคัญ:
ผลการเรียนแบบผสมผสาน, การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง, หลักสูตรท้องถิ่น

Keywords:
Blended Learning Outcomes, Self-Directed Learning, Local Curriculum

Article history:
Received: 02/07/2025
Revised: 19/07/2025
Accepted: 16/08/2025
Available online: 08/09/2025

How to Cite:
Rittirungruang, P. (2025). Blended Learning Outcomes Integrated with Self-Directed Learning in the Local Curriculum of the Course 'Phra Pathom Chedi and the Buddhist Way of Life' for Upper Secondary Students at the Non-Formal and Informal Education Centre, Mueang Nakhon Pathom District, Nakhon Pathom Province. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 739-756.

ABSTRACT

This research aimed to: (1) develop a blended learning model integrated with self-directed learning in the local curriculum of the course Phra Pathom Chedi and the Buddhist Way of Life for upper secondary students at the Non-Formal and Informal Education Centre, Mueang Nakhon Pathom District; (2) examine students' self-directed learning behaviors in relation to the blended learning outcomes of the aforementioned course; (3) study the learning achievement in the topic History of Phra Pathom Chedi through a blended learning approach combined with self-directed learning; and (4) assess student satisfaction with the blended learning model integrated with self-directed learning in the local curriculum. The study involved 40 upper secondary students selected through simple random sampling. Research instruments included: (1) a structured interview form, (2) a self-directed learning lesson plan, (3) blended learning activities, (4) a knowledge assessment test, and (5) a learning satisfaction questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, and dependent t-test.

The findings revealed that: (1) the quality of the blended learning lessons, as evaluated by experts, was rated at a very high level (M = 4.64, S.D. = 0.44), particularly in terms of

content (M = 4.67, S.D. = 0.38) and assessment components (M = 4.58, S.D. = 0.57); (2) students demonstrated a very high level of self-directed learning behavior (M = 21.57, S.D. = 1.69), and their post-test scores were significantly higher than pre-test scores at the .01 level of significance (t = 3.957), reflecting the effectiveness of the learning model in enhancing students' ability to learn independently through online lessons and blended learning activities.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาการเรียนแบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง หลักสูตรท้องถิ่น วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองนครปฐม 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมนำตนเองของนักศึกษาที่มีต่อผลการเรียนแบบผสมผสาน วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองนครปฐม 3) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบผสมผสานโดยการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง เรื่อง ประวัติพระปฐมเจดีย์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อผลการเรียนแบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง หลักสูตรท้องถิ่น วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 40 คน ซึ่งได้จากวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือวิจัยได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 2) แผนการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง 3) กิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสาน 4) แบบทดสอบวัดความรู้ และ 5) แบบประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบนำตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test แบบ Dependent

ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพบทเรียนแบบผสมผสานได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับดีมาก (M = 4.64, S.D. = 0.44) โดยเฉพาะด้านเนื้อหา (M = 4.67, S.D. = 0.38) และด้านการประเมินผล (M = 4.58, S.D. = 0.57) 2) นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้แบบนำตนเองในระดับดีมาก (M = 21.57, S.D. = 1.69) และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (t = 3.957) สะท้อนถึงประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านบทเรียนออนไลน์ร่วมกับกิจกรรมแบบผสมผสาน

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูต้องเข้าใจความแตกต่างด้านพัฒนาการ สติปัญญา และความสนใจ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และวิสัยทัศน์ของกระทรวงศึกษาธิการ มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่มีวินัย ใฝ่รู้ และมีคุณธรรม ผ่านการศึกษาที่ทั่วถึงและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560) กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ พ.ร.บ.การศึกษานอกระบบฯ พ.ศ. 2551 สนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยเน้นความยืดหยุ่น สอดคล้องกับชีวิตจริง และการคิดเป็น สำนักงาน กศน. จึงส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์และ Digital Literacy ผ่านการเรียนรู้แบบพบกลุ่ม ทางไกล และด้วยตนเอง พร้อมใช้สื่อออนไลน์ เช่น YouTube และ Facebook อย่างสร้างสรรค์ (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

การศึกษาตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 8 ซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการมีส่วนร่วมของสังคม แนวคิดนี้มีรากฐานจากศาสนาและปรัชญา เช่น คำสอนในคัมภีร์กุรอานและแนวคิดของคอมินิอุส ที่เชื่อในการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยยูเนสโกได้สนับสนุนผ่านเวทีนานาชาติ Hiemstra (1994) และ Dixon (1992) เห็นว่า การเรียนรู้แบบนำตนเองช่วยให้ผู้เรียนสามารถวางแผน วิเคราะห์ และพัฒนาได้ด้วยตนเอง แม้ไม่มีผู้ช่วย โดยตั้งอยู่บนแนวคิดมานุษยนิยมที่เชื่อว่ามนุษย์สามารถเติบโตได้หากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งหลักการนี้ถูกนำไปใช้ในหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 ที่เน้นการเรียนรู้จากท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนรู้ยังคงเน้นการบรรยาย ซึ่งขัดแย้งกับแนวทางใหม่ งานวิจัยจากฮาร์วาร์ดพบว่า การฟังบรรยายช่วยจำได้เพียง 5% ขณะที่การสอนผู้อื่นช่วยจำได้ถึง 90% และงานวิจัยในสหรัฐฯ พบว่า Blended Learning เพิ่มผลสัมฤทธิ์ได้มากถึง 110%

การเรียนรู้แบบนำตนเองจึงเหมาะกับยุคที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว โดยเน้นการเรียนรู้ตามความสนใจนอกกรอบห้องเรียน ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์ (2531) และสุรกุล เจนอบรม (2532) เสนอรูปแบบ เช่น การสำรวจตนเอง จดบันทึก วางแผน และเรียนรู้จากชุมชน โดยเฉพาะในช่วงโควิด-19 ที่การเรียนรู้ผสมผสานผ่าน On-site และ On-demand ถูกนำมาใช้มากขึ้น ผู้วิจัยจึงประยุกต์แนวคิดนี้ในการจัดการเรียนรู้รายวิชา “พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ” สำหรับนักศึกษา กศน. มัธยมปลาย เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม รักชาติ ศาสนา ท้องถิ่น และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามแนวทางของหลักสูตร พ.ศ. 2551

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมและศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งออกเป็น 5 หัวข้อหลัก ได้แก่

การเรียนแบบผสมผสาน (Blended Learning)

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการเรียนการสอนในห้องเรียนแบบดั้งเดิมกับการเรียนรู้ออนไลน์ โดยมีการจัดสัดส่วนของการเรียนรู้ออนไลน์อยู่ระหว่างร้อยละ 30 ถึง 79 ของเนื้อหาทั้งหมด (Horn & Staker, 2011) แนวทางนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกเวลา สถานที่ และวิธีการเรียนรู้ได้อย่างยืดหยุ่นตามความเหมาะสมของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รูปแบบของการเรียนรู้แบบผสมผสานประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1. การจัดกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
2. เนื้อหาออนไลน์ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้อย่างอิสระ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. การมีส่วนร่วมของผู้เรียน ที่เน้นการเรียนรู้เชิงรุกและการมีปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้
4. การประเมินผล ที่มีความหลากหลายทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์
5. แหล่งอ้างอิงและทรัพยากรการเรียนรู้ ที่สนับสนุนการเรียนรู้ในรูปแบบดิจิทัลและสื่อการเรียนรู้อื่น ๆ

จากการศึกษาของ Carman (2005) พบว่า ผู้เรียนที่อยู่ในระบบการเรียนรู้แบบผสมผสานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าผู้เรียนที่อยู่ในระบบการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมถึงร้อยละ 110 ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิภาพและศักยภาพของการเรียนรู้รูปแบบนี้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed Learning)

การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีบทบาทในการริเริ่ม วางแผน ดำเนินการ และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่นเป็นหลัก (Knowles, 1975) ผู้เรียนมีอิสระในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะ (Hiemstra, 1994) ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้แบบนำตนเองประกอบด้วย ความสมัครใจในการเรียนรู้ ความสามารถในการกำกับดูแลและจัดการตนเองในการเรียนและความสามารถในการประเมินผลการเรียนรู้ของตนอย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางการเรียนรู้ลักษณะนี้มีความสอดคล้องกับบริบทของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ตลอดชีวิต

(Lifelong Learning) โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง การเรียนรู้อย่างยืดหยุ่น และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพตนเอง ตามแนวคิดของ วิไลพร มณีพันธ์ (2539) การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองมีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่

1. การสำรวจตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน และความสนใจของตน
2. การวางแผนการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ
3. การจัดเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ
4. การเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม ทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์ เทคโนโลยี หรือบุคคลผู้เชี่ยวชาญ
5. การสร้างแรงจูงใจภายใน เพื่อผลักดันให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และสอดคล้องกับการสร้างผู้เรียนที่สามารถปรับตัวและเติบโตอย่างยั่งยืนในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง

วิธีสอนโดยใช้ศูนย์การเรียน (Learning Center Method)

วิธีสอนโดยใช้ศูนย์การเรียน (Learning Center Method) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่หลากหลายซึ่งครูจัดเตรียมไว้ในศูนย์การเรียนต่าง ๆ กิจกรรมสามารถดำเนินได้ทั้งในรูปแบบรายบุคคลและกลุ่มย่อย ทั้งนี้ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ออกแบบกิจกรรม ผู้แนะนำแนวทางการเรียนรู้ และผู้ประเมินผลการเรียนรู้อย่างเป็นระบบศูนย์การเรียนมีลักษณะเฉพาะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ตลอดจนสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องและมีเป้าหมาย การประเมินผลในแนวทางนี้นิยมใช้การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งครอบคลุมเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การสังเกตพฤติกรรม โครงงาน (Project-based Assessment) และการสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ทั้งนี้ การประเมินลักษณะดังกล่าวสามารถสะท้อนศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างรอบด้านและเป็นธรรม (Griffin, 1993) แนวทางการสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ส่งเสริมความเป็นอิสระในการเรียนรู้ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง

หลักสูตร กศน.

หลักสูตรการศึกษานอกระบบ พุทธศักราช 2551 จัดทำขึ้นโดยยึดหลักความยืดหยุ่นทั้งด้านเนื้อหา เวลา และวิธีการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน วิถีชีวิต และสภาพสังคมของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม อาทิ ครอบครัว ชุมชน สถานประกอบการ และองค์กรภาครัฐและเอกชน (กศน. 2551) หลักสูตรดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มี

คุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ ทักษะในการดำเนินชีวิต ทักษะอาชีพ และสามารถเป็นพลเมืองดีของสังคม โดยการจัดการศึกษาครอบคลุมทั้งสิ้น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับประถมศึกษา
2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

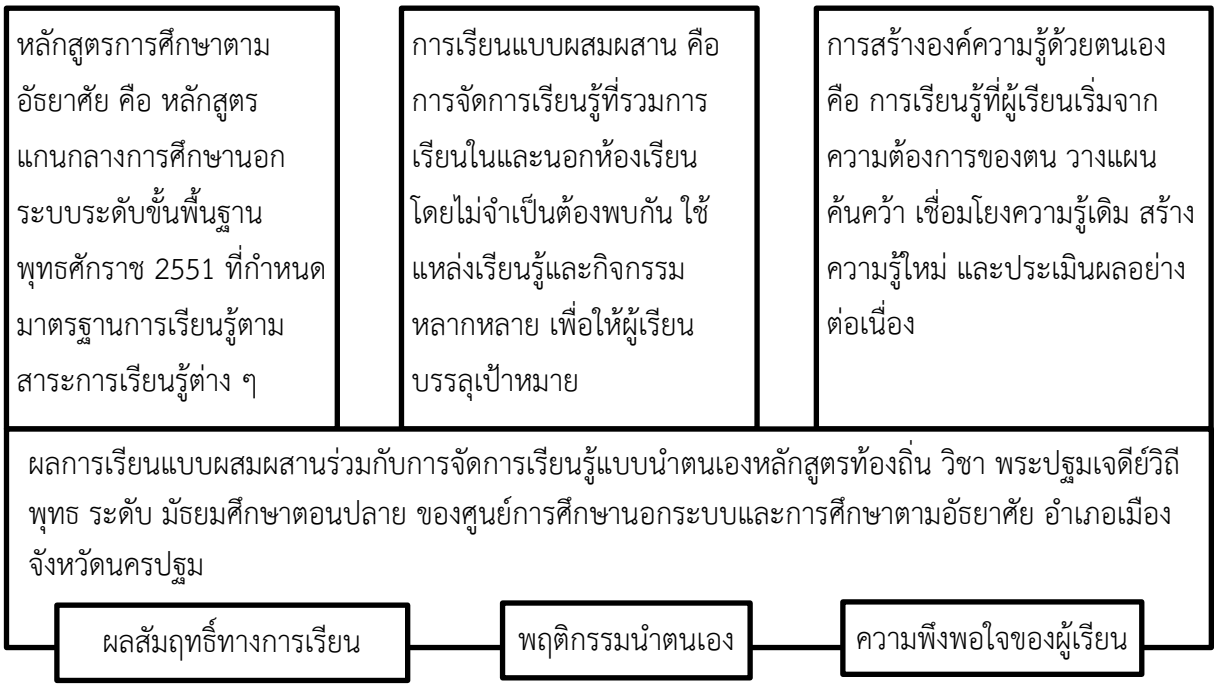
เนื้อหาหลักสูตรครอบคลุม 5 สาระการเรียนรู้หลัก ได้แก่

1. สาระการเรียนรู้ด้านภาษา
2. ด้านคณิตศาสตร์
3. ด้านวิทยาศาสตร์
4. ด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
5. ด้านการดำรงชีวิตและทักษะอาชีพ

นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้สามารถจัดวิชาเฉพาะเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสมของพื้นที่ เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เช่น วิชา “พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ” ซึ่งเป็นตัวอย่างของการเชื่อมโยงการศึกษากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น

โดยรวมแล้ว หลักสูตรการศึกษานอกระบบ พ.ศ. 2551 ถือเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต และส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาในสังคมไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาการเรียนแบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง หลักสูตรท้องถิ่น วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองนครปฐม

2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมนำตนเองของนักศึกษาที่มีต่อผลการเรียนแบบผสมผสาน วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองนครปฐม

3. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบผสมผสานโดยการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง เรื่อง ประวัติพระปฐมเจดีย์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อผลการเรียนแบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง หลักสูตรท้องถิ่น วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

สมมติฐานการวิจัย

1. นักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนรู้แบบนำตนเองในรายวิชาพระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ จะมีพฤติกรรมการเรียนรู้แบบนำตนเองในระดับสูง

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังได้รับการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนรู้แบบนำตนเอง จะสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักศึกษามีความพึงพอใจในระดับมากต่อการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนรู้แบบนำตนเองในรายวิชาพระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ

ระเบียบวิธีในการวิจัย

เพื่อให้เกิดการดำเนินการวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ข้อมูลทางสถิติ ข้อมูลสารสนเทศ บทความวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาจัดทำโครงร่างงานวิจัย ขอคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา นำเสนอโครงร่างวิจัยต่อภาควิชา เพื่อขอความเห็นชอบและอนุมัติ

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสร้างเครื่องมือ และนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไข นำไปเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดไว้ในระเบียบวิธีวิจัย ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และแปลผล การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัยเป็นขั้นตอนของการจัดทำร่างรายงานการวิจัยนำเสนอคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ปรับปรุงแก้ไขข้อมูลตามที่คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ จากนั้นนำมาจัดทำเป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอต่อคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อขออนุมัติจบการศึกษาตามหลักสูตร

ประชากร

ประชากรคือ นักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย ภาคเรียนที่ 2 ปี 2562 ของ กศน. อำเภอเมืองนครปฐม จำนวน 100 คน

กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 ของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐมซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม จำนวน 1 ห้อง มีนักเรียนจำนวน 40 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนแบบนำตนเอง
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการนำตนเองในการเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความพึงพอใจของผู้เรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 3 ด้าน (เนื้อหา, สื่อผสม, การจัดการเรียนรู้) 2) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2 แผน 3) แบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้แบบนำตนเอง 4) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อน-หลังเรียน (30 ข้อ) และ 5) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ศึกษาเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ขอความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ด้าน (เนื้อหา, สื่อผสม, กิจกรรมการเรียนรู้ ตรวจสอบความสอดคล้องของเครื่องมือโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ทดสอบความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก และความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. เก็บข้อมูล ดำเนินการวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียน (Pre-test) จัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน + นำตนเอง วัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียน (Post-test) สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้แบบนำตนเอง เก็บแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ IOC สำหรับตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ คำนวณค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้ t-test for dependent samples เพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังเรียน

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพสื่อบทเรียนออนไลน์ แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนแบบนำตนเองหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ

การประเมินคุณภาพสื่อแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) การออกแบบ (Design) 2) เทคโนโลยีความจริงเสริม (AR Technology) และ 3) การใช้งาน (Usability) โดยวิเคราะห์จากบทเรียนออนไลน์แบบผสมผสานผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเอง ครูผู้สอนจำนวน 3 ท่านประเมินด้านการออกแบบ และผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านประเมินด้านเนื้อหา ด้วยแบบประเมินที่ออกแบบเฉพาะสำหรับบทเรียนลักษณะนี้

ตารางที่ 1 การประเมินคุณภาพของสื่อบทเรียนออนไลน์ด้านเนื้อหา

ข้อ	รายการในการประเมิน	ผลการประเมิน		ระดับคุณภาพ
		$\bar{x}$	S.D.	
	1. ด้านเนื้อหา (Content			
1.	วัตถุประสงค์ของ บทเรียนออนไลน์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง มีความชัดเจนสอดคล้องเนื้อหา	5.00	0.00	ดีมาก
2.	เนื้อหาในบทเรียนออนไลน์ เพื่อการศึกษา มีความ	5.00	0.00	ดีมาก
3.	ชัดเจน เข้าใจง่าย	5.00	0.00	ดีมาก
4.	เนื้อหามีความถูกต้องตามหลักสูตร มี	4.67	0.47	ดีมาก
5.	แหล่งข้อมูลอ้างอิงที่ชัดเจน เชื่อถือได้	4.67	0.47	ดีมาก
6.	ปริมาณเนื้อหาแต่ละหน่วยมีความเหมาะสม	4.33	0.47	ดี
7.	ความยากง่ายของเนื้อหามีความเหมาะสมกับระดับผู้เรียน	5.00	0.00	ดีมาก
8.	การจัดลำดับเนื้อหามีความเหมาะสม	5.00	0.00	ดีมาก
	รวม	**4.85**	**0.16**	**ดีมาก**
	2. ด้านการประเมินผล			
1.	แบบทดสอบมีความเหมาะสมสอดคล้องกับ	4.67	0.47	ดีมาก
2.	วัตถุประสงค์	5.00	0.00	ดี
3.	ความยากง่ายของแบบทดสอบมีเหมาะสม	5.00	0.00	ดีมาก
4.	การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน บทเรียนออนไลน์ แบบผสมผสานโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง	5.00	0.00	ดีมาก
	ภาพรวมของสื่อด้านเนื้อหา	4.67	0.47	ดีมาก
	รวม	**4.79**	**0.15**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินด้านเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่าค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.79 (S.D. = 0.15) อยู่ในระดับดีมาก รายด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ($\bar{x}$ = 4.67, S.D. = 0.38) และด้านการประเมินผล ($\bar{x}$ = 4.58, S.D. = 0.57) อยู่ในระดับดีมากทั้งสองด้าน

ตารางที่ 2 การประเมินคุณภาพของสื่อบทเรียนออนไลน์ด้านการออกแบบ

ข้อ	รายการในการประเมิน	ผลการประเมิน		ระดับคุณภาพ
		$\bar{x}$	S.D.	
	1. ด้านออกแบบบทเรียน			
1.	มีการนำเข้าสู่บทเรียนมีความน่าสนใจ	5.00	0.00	ดีมาก
2.	มีการให้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น (จุดประสงค์ , เมนูต่างๆ)	5.00	0.00	ดีมาก
3.	การออกแบบเมนูมีความน่าสนใจของผู้เรียนได้	4.67	0.47	ดีมาก
4.	การออกแบบมีความน่าสนใจ ดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้	4.67	0.47	ดีมาก
5.	รูปแบบของบทเรียนออนไลน์ที่นำมาใช้ความ	5.00	0.00	ดีมาก
6.	เหมาะสมกับเนื้อหา	5.00	0.00	ดี
7.	บทเรียนออนไลน์สามารถยืดหยุ่นได้และตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน	4.67	0.47	ดีมาก
8.	รูปภาพประกอบตรงตามเนื้อหาที่จะนำเสนอ	4.67	0.47	ดีมาก
	รวม	**4.83**	**0.24**	**ดีมาก**
	2. ด้านการใช้งาน			
1	การใช้งานบทเรียนออนไลน์ มีความสะดวกไม่ยุ่งยาก	5.00	0.00	ดีมาก
2.	เมนูง่ายต่อการใช้งาน	4.67	0.47	ดี
3.	ความรวดเร็วในการเข้าใช้งานบทเรียนออนไลน์	4.67	0.47	ดีมาก
4.	การเชื่อมโยงเมนูต่าง ๆ	5.00	0.00	ดีมาก
5.	แอปพลิเคชั่นสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.83	0.24	ดีมาก
	ภาพรวมของสื่อด้านการใช้งาน	4.67	0.24	ดีมาก
	รวม	**4.83**	**0.24**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินด้านการออกแบบ โดยครูผู้สอน พบว่าค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.83 (S.D. = 0.24) อยู่ในระดับดีมาก รายด้าน ได้แก่ ด้านการออกแบบบทเรียน ($\bar{x}$ = 4.83, S.D. = 0.24) และด้านการใช้งาน ($\bar{x}$ 4.67, S.D. = 0.24) อยู่ในระดับดีมากเช่นกัน

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาพฤติกรรมนำตนเองของนักศึกษาที่มีต่อผลการเรียนแบบผสมผสานวิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

ตารางที่ 3 การศึกษาพฤติกรรมนำตนเองของนักศึกษา

ข้อ	รายการในการประเมิน	ผลการประเมิน		ระดับคุณภาพ
		$\bar{x}$	S.D.	
	1. ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพบกลุ่ม			
1.	รู้บทบาทหน้าของตนเองที่รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย	3.48	0.50	ดีมาก
2.	ความร่วมมือในการทำงาน	3.33	0.69	ดีมาก
3.	มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	3.50	0.55	ดีมาก
	รวม	**3.43**	**0.58**	**ดีมาก**
	2. ด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (กรต.)			
1.	การวางแผนการทำงาน	3.50	0.59	ดีมาก
2.	ความตรงต่อเวลา	3.45	0.55	ดีมาก
3.	ทำงานเรียบร้อยรอบคอบ	3.43	0.67	ดีมาก
	รวม	**3.46**	**0.60**	**ดีมาก**
	3. การสร้างองค์ความรู้			
1	การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	3.45	0.71	ดีมาก
2	การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	3.43	0.63	ดีมาก
3	นำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	3.67	0.54	ดีมาก
	ภาพรวมของการสร้างองค์ความรู้	3.51	0.62	ดีมาก
	รวม	**3.47**	**0.60**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.47 , S.D.=0.60 อยู่ในเกณฑ์ดีมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้านได้ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพบกลุ่ม ($\bar{x}$ = 3.43, S.D. = 0.58) อยู่ในเกณฑ์ดีมาก ด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (กรต.) ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.60) อยู่ในเกณฑ์ดีมากและด้านการการสร้างองค์ความรู้ ($\bar{x}$ = 3.51, S.D. = 0.62) อยู่ในเกณฑ์ดีมาก

ตอนที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการแบบผสมผสาน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง เรื่อง พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายการวิเคราะห์คะแนนความสามารถในการเรียนบทเรียนแบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง ของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ของนักศึกษาที่เรียนด้วยแบบผสมผสาน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	df	Sig.
ทดสอบก่อนเรียน	40	18.95	1.45	39.57	0.001
ทดสอบหลังเรียน	40	33.55	2.92		

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการเรียนก่อนเรียนของนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 18.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 1.45 เมื่อนำมาทดสอบค่า t ได้เท่ากับ 3.644 กล่าวคือผลการเรียนรู้ของนักศึกษาเฉลี่ยสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลการเรียนหลังเรียนของนักศึกษามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 33.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 2.92 อยู่ในเกณฑ์ดีมาก เมื่อนำมาทดสอบค่า df ได้เท่ากับ 39.57 กล่าวคือคะแนนความสามารถในการเรียนแบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง ของนักศึกษาเฉลี่ยสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนด้วย บทเรียนออนไลน์แบบผสมผสาน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

การวิเคราะห์ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 40 คน ที่เรียนด้วยบทเรียนออนไลน์แบบผสมผสาน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองในรายวิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก ในทุกด้าน โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังนี้

1. ด้านเนื้อหา นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.79, S.D. = 0.66) โดยเห็นว่าปริมาณเนื้อหาในแต่ละหน่วยเหมาะสม ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.71) เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะกับระดับผู้เรียน ($\bar{x}$ = 3.93, S.D. = 0.65) และเนื้อหามีความชัดเจน เข้าใจง่าย ($\bar{x}$ = 3.88, S.D. = 0.63)

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.75) โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ฝึกคิดและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.74) รองลงมาคือการส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง ($\bar{x}$ = 4.03, S.D. = 0.76) และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ($\bar{x}$ = 3.88, S.D. = 0.78)

3. ด้านการออกแบบบทเรียน นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.15, S.D. = 0.82) โดยเห็นว่าการนำเข้าสู่บทเรียนมีความน่าสนใจ ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.74) การออกแบบโดยรวมมีความดึงดูด ($\bar{x}$ = 3.98, S.D. = 0.79) และภาพประกอบมีความเหมาะสมกับเนื้อหา ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = 0.63)

4. ด้านการใช้บทเรียนออนไลน์แบบผสมผสาน นักเรียนพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.07, S.D. = 0.68) โดยบทเรียนช่วยให้นักเรียนสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ และสื่อสารกับผู้อื่นได้ดีขึ้น ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.57) อีกทั้งยังส่งเสริมให้มีทักษะในการเรียนรู้แบบนำตนเอง ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.65)

อภิปรายผล

ผลการประเมินคุณภาพสื่อบทเรียนออนไลน์ แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนแบบนำตนเอง หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ จากผลการศึกษา พบว่า การประเมินคุณภาพใน 3 ด้าน ได้แก่ การออกแบบ เทคโนโลยี AR และการใช้งาน โดยครูผู้สอน 3 ท่านประเมินว่า ด้านการออกแบบและด้านเนื้อหาอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะความชัดเจนของบทเรียน การใช้งาน และการประเมินผล สะท้อนว่าโครงสร้างบทเรียนมีคุณภาพ เหมาะกับการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล และการใช้เทคโนโลยี AR ช่วยเสริมประสบการณ์เรียนรู้ให้สมจริงและน่าสนใจยิ่งขึ้น ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของปาณิสรา จิตรประทักษ์ (2553) ที่พบว่า การเรียนแบบผสมผสานช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เช่นเดียวกับงานของพรทิพย์ที่ระบุว่าผลการเรียนหลังเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับวรยุภัสร์ ปานอำพันธ์ (2560) ที่ชี้ว่า แม้เนื้อหาจะต่างกัน แต่แนวทางการออกแบบกิจกรรมแบบผสมผสานมีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกัน

ผลการการศึกษาพฤติกรรมนำตนเองของนักศึกษาที่มีต่อผลการเรียนแบบผสมผสาน วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม จากผลการศึกษา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพบกลุ่ม การเรียนรู้ด้วยตนเอง (กรต.) และการสร้างองค์ความรู้ สะท้อนว่านักศึกษาสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้รูปแบบการเรียนรู้แบบนำตนเอง ซึ่งส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การจัดการเวลา และความรับผิดชอบต่อตนเอง อันเป็นทักษะสำคัญในโลกยุคใหม่ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของธัฒนคร พวงคำ (2555) ที่พบว่านักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ในระดับสูงเมื่อเรียนรู้แบบนำตนเอง และตรงกับ Rovai & Jordan (2004) ที่ระบุว่าการเรียนรู้รูปแบบนี้ช่วยส่งเสริมความรู้สึกมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งปรากฏชัดในรายวิชาพระปฐมเจดีย์ฯ ที่นักศึกษามีส่วนร่วมและสร้างองค์ความรู้ร่วมกันอย่างเด่นชัด

ผลสัมฤทธิ์ทางการแบบผสมผสาน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง เรื่อง พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอยู่ที่ 18.95 และหลังเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 33.55 ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก โดยผลต่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการนำตนเองมีประสิทธิภาพสูง ช่วยพัฒนาความรู้และความเข้าใจของนักศึกษาได้อย่างแท้จริงสอดคล้องกับการศึกษาของ ปาณิสรา จิตรประทักษ์ (2553) พบว่า นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับผลวิจัยในเรื่องพระปฐมเจดีย์ฯ ที่แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างชัดเจน และสอดคล้องกับ สุภิดา เที่ยงจันทร์ (2559) พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงขึ้นในทุก

กลุ่มผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับผลของการเรียนแบบผสมผสานที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนด้วย บทเรียนออนไลน์แบบผสมผสาน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากผลการศึกษา พบว่า ด้านเนื้อหา เหมาะสม ชัดเจน เข้าใจง่าย โดยเฉพาะระดับความยากและปริมาณเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้เรียน ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม ด้านการออกแบบบทเรียน ดึงดูดความสนใจ นำเข้าสู่บทเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ภาพประกอบที่เหมาะสม และด้านการใช้บทเรียนออนไลน์แบบผสมผสาน ช่วยให้สามารถค้นคว้าเพิ่มเติม สื่อสารกับผู้อื่น และพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบนำตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของเจษฎา เมฆะสุวรรณโรจน์ (2549) พบว่า เนื้อหามีความเหมาะสม ชัดเจน และเข้าใจง่ายความเหมาะสมของสื่อในแต่ละกลุ่มสาระ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับของสุภิดา เที่ยงจันทร์ (2559) พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนออนไลน์แบบผสมผสานรู้สึกมีแรงจูงใจ มีความเข้าใจง่าย สะท้อนถึงผลการเรียนรู้ที่ดี บทเรียนออนไลน์มีประสิทธิภาพสูง และนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก

สรุป

จากการศึกษาผลการเรียนแบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบนำตนเองหลักสูตรท้องถิ่น วิชา พระปฐมเจดีย์วิถีพุทธ สำหรับนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม อำเภอเมืองนครปฐม พบว่า คุณภาพของสื่อบทเรียนออนไลน์ ได้รับการประเมินจากครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญในระดับดีมาก ทั้งด้านเนื้อหา การออกแบบและการใช้งาน โดยเฉพาะด้านการออกแบบมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.83) พฤติกรรมนำตนเองของผู้เรียนนักศึกษามีพฤติกรรมการเรียนรู้แบบนำตนเองในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 3.47) ทั้งในด้านการมีส่วนร่วม การวางแผนเรียนรู้และการสร้างองค์ความรู้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{X}$ = 33.55) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 18.95) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยบทเรียนรูปแบบนี้มีประสิทธิภาพ ความพึงพอใจของนักศึกษา นักศึกษามีความพึงพอใจในระดับมาก ทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการใช้บทเรียนที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเอง และการคิดวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนรู้แบบนำตนเองในบทเรียนท้องถิ่นนี้ สามารถพัฒนาทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการเรียนรู้ และความพึงพอใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรส่งเสริมให้มีการขยายผลสู่รายวิชาอื่นหรือในบริบทการศึกษานอกระบบเพิ่มเติมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ควรส่งเสริมการพัฒนาและใช้บทเรียนออนไลน์ที่มีการออกแบบอย่างมีคุณภาพ ทั้งในด้านเนื้อหา การจัดโครงสร้างบทเรียน และการใช้เทคโนโลยีเสริม เช่น AR เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและความเข้าใจ โดยอิงมาตรฐานการออกแบบที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญและครูผู้สอน

2. ด้านการส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้แบบนำตนเอง สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมหรือแนวทางสนับสนุนให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การวางแผนการเรียน การตั้งเป้าหมาย และการประเมินตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการในบทเรียนและการนิเทศจากครูผู้สอน

3. ด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ ควรนำรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการเรียนแบบนำตนเอง ไปใช้ในวิชาอื่นหรือบริบทการศึกษานอกระบบอย่างเป็นระบบ เพราะจากผลการทดสอบพบว่ามีผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ

4. ด้านการพัฒนาประสบการณ์และความพึงพอใจของผู้เรียน ควรให้ความสำคัญกับประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน โดยออกแบบบทเรียนให้ดึงดูด เข้าใจง่าย มีปฏิสัมพันธ์ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม รวมถึงส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้และสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษากลุ่มนักเรียนจากศูนย์การเรียนหรือพื้นที่ที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความครอบคลุมและตรวจสอบความเหมาะสมของบทเรียนในบริบทต่าง ๆ

2. เปรียบเทียบรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานกับรูปแบบอื่น เช่น ห้องเรียนปกติ ออนไลน์เต็มรูปแบบ หรือเทคโนโลยีอื่น เช่น VR, AI เพื่อวิเคราะห์ข้อดี-ข้อจำกัดของแต่ละแนวทาง

3. ติดตามผลในระยะยาว เพื่อประเมินผลของการเรียนรู้แบบนำตนเองที่มีต่อทักษะชีวิตเช่น ความรับผิดชอบ การวางแผน และความคิดสร้างสรรค์

4. ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น สัมภาษณ์เชิงลึก หรือสังเกตพฤติกรรม เพื่อเข้าถึงประสบการณ์และความรู้สึกของผู้เรียนที่แบบสอบถามอาจไม่ครอบคลุม

5. หากใช้ AR หรือเทคโนโลยีเฉพาะ ควรประเมินผลเฉพาะด้าน เช่น ความเข้าใจเนื้อหา การจดจำ และแรงจูงใจ เพื่อพัฒนาบทเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กิร์สติ โลนกา. (2563). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อการพัฒนาสมรรถนะข้ามพิสัย: กรณีศึกษาประเทศฟินแลนด์. *Journal of Liberal Art of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi,* 3(3), 414-428.

เจษฎา เมฆะสุวรรณโรจน์. (2549). *การพัฒนาระบบอีเลิร์นนิงแบบผสมผสาน กรณีศึกษา: โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย.* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์. (2531). *ทักษะการแก้ปัญหา (Problem Solving Skills) กับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based learning).* กรุงเทพฯ: หน่วยแพทย์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธัฒนคร พวงคำ. (2555). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะพื้นฐานการสร้างองค์ความรู้ วิชา ส 31104 ประวัติศาสตร์ 2 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน.* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปาณิสรา จิตรประทักษ์. (2553). *การศึกษาผลการเรียนรู้แบบสืบเสาะด้วยการเรียนแบบผสมผสาน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วรยุภัสร์ ปานอำพันธ์. (2560). *ผลการเรียบแบบผสมผสานโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่องการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ภาษาซีพลัสพลัส ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีแบบการเรียนต่างกัน.* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิไลพร มณีพันธ์. (2539). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและสภาพแวดล้อมในการทำงานกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการ.* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *รายงานผลการดำเนินงานตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562. ก*รุงเทพฯ: สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

สุภิดา เที่ยงจันทร์. (2559). *ผลการเรียนรู้ผ่านบทเรียนออนไลน์ด้วยกลวิธีการแก้ปัญหา STAR วิชาคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนวัดธรรมศาลา (หลวงพ่อน้อย อุปถัมภ์).* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุรกุล เจนอบรม. (2532). *แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้แบบนำตนเองสำหรับผู้ใหญ่.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

Carman, J. M. (2005). *Blended learning design:* Five key ingredients.

Dixon, N. M. (1992). *Organizational learning: A review of the literature with implications for HRD professionals.* Human Resource Development Quarterly, 3(1), 29–49.

Griffin, C. (1993). *Adult education as social policy.* London: Croom Helm.

Hiemstra, R. (1994). *Self-directed learning. In T. Husén & T. N. Postlethwaite (Eds.), The International Encyclopedia of Education (2nd ed.).* Oxford: Pergamon Press.

Horn, M. B., & Staker, H. (2011). *The rise of K-12 blended learning.* Innosight Institute.

Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. New York: Association Press.

Rovai, A. P., & Jordan, H. M. (2004). *Blended learning and sense of community: A comparative analysis with traditional and fully online graduate courses.* The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 5(2), 1–13.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Value-Based Network of the Relationship between Business Model Innovation and Corporate Performance in Media Industries, China

Ning Guo[1*], & Sarana Photchanachan[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Ning Guo*
Faculty of Management, Shinawatra University, Thailand.
Email: 673236098@qq.com

2. Sarana Photchanachan
Faculty of Management, Shinawatra University, Thailand.
Email: sarana.p@siu.ac.th

Keywords:
Value-Based Network, Business Model Innovation, Corporate Performance

Article history:
Received: 02/07/2025
Revised: 09/08/2025
Accepted: 26/08/2025
Available online: 08/09/2025

How to Cite:
Guo, N. &. Photchanachan, S. (2025). The Value-Based Network of the Relationship Between Business Model Innovation and Corporate Performance in Media Industries, China. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*),* 757-773.

ABSTRACT

This study examines the relationship between business model innovation (BMI) and corporate performance in China's media industry, using Shanxi Radio and Television Cultural Industry Development Co., Ltd. (Shanxi RTV) as a case study. In the context of rapid digital transformation and the decline of traditional broadcasting, Shanxi RTV has implemented strategic innovations across three BMI dimensions: value proposition, value creation, and value delivery. The research aims to assess how these innovations affect both financial and non-financial performance indicators and to explore the mediating role of the value network comprising partnerships, resource integration, and network stability. A mixed-methods approach was employed, combining qualitative interviews with company executives and employees with quantitative analysis based on corporate performance data. The study population includes management personnel and operational staff from Shanxi RTV, with purposive sampling used to select participants for the qualitative component, and secondary data collected for quantitative analysis. Research tools include structured interview guides and performance evaluation metrics. The data were analyzed using thematic analysis for qualitative insights and statistical techniques such as regression analysis to test the hypothesized relationships.

The results reveal a significant positive correlation between BMI and corporate performance. Moreover, the value network plays a mediating role, amplifying the positive effects of BMI on performance. These findings contribute to the theoretical understanding of BMI in the digital media context and offer practical guidance for traditional media enterprises undergoing digital transformation. The study underscores the strategic importance of dynamic business models and robust value networks in sustaining competitiveness in an evolving media landscape.

Introduction

Digital platforms have disrupted traditional media's value propositions through personalized content delivery (Osterwalder & Pigneur, 2010, p. 15; Lotz, 2018). The rapid rise of digital platforms has posed a significant challenge for traditional media, particularly in regions like Shanxi, where broadcasters have historically relied on fixed schedules and advertising revenue (He & Zhang, 2022). In China, this trend has been accelerated by the country's widespread digital adoption, supported by an internet-savvy population and government policies aimed at advancing the digital economy. Traditional media companies, which have long relied on advertising revenue and fixed programming schedules, are now losing their audiences and market share to digital-native platforms that provide more flexible, younger audiences are increasingly migrating to digital platforms like Douyin and Kuaishou, leaving traditional media struggling to retain their audience base (Zhang & Yu, 2021). Personalized, and engaging content. This shift has created an existential challenge for traditional media enterprises like Shanxi Radio and Television Cultural Industry Development Co., Ltd. (Shanxi RTV).

For decades, Shanxi RTV served as the cornerstone of Shanxi Province's media landscape, producing a diverse range of cultural, informational, and entertainment programming for the region's residents. However, the traditional broadcasting model—where viewers had limited choice and were tied to fixed schedules—has become increasingly obsolete in the face of digital disruption. Younger audiences, in particular, are abandoning traditional television and radio in favor of mobile-first, interactive platforms like Douyin (TikTok), Kuaishou, iQIYI, and Tencent Video, which offer on-demand streaming and content tailored to individual preferences. This shift has drastically reduced Shanxi RTV's audience base, particularly among its most lucrative advertising demographic, further exacerbating its revenue decline. The core problem lies in Shanxi RTV's business model, which is rooted in outdated value propositions, operational processes, and revenue mechanisms. The traditional broadcasting model is no longer sufficient to meet the demands of today's highly competitive and consumer-driven media environment. The company's reliance on advertising as its primary source of revenue is particularly vulnerable, as advertisers are shifting their budgets toward digital platforms where they can achieve more targeted and measurable results. Audience fragmentation caused by the proliferation of digital platforms has severely impacted traditional broadcasters like Shanxi RTV, which rely heavily on advertising revenue (Zhang & Yu, 2021). Additionally, the fragmentation of audiences across multiple digital channels has made it increasingly difficult for Shanxi RTV to retain its influence and maintain profitability. The migration of advertising dollars to digital-native platforms is a major issue for traditional media companies that have not yet adapted to new business models (Chen & Wang, 2021). To address these challenges, Shanxi RTV has implemented a series of Business Model Innovation (BMI) initiatives aimed at modernizing its operations and diversifying its revenue streams. These initiatives include: Digital Transformation: Shanxi RTV has invested in developing its own digital platforms to distribute content and engage audiences through new, interactive formats. This includes creating mobile apps, on-demand streaming platforms, and live-streaming services to compete with leading digital competitors. Cultural Industry Integration: By leveraging Shanxi Province's rich cultural heritage, Shanxi RTV has expanded into the cultural tourism sector, by leveraging Shanxi's cultural heritage, Shanxi RTV has ventured into the cultural tourism sector, combining media content with immersive experiences to attract both local and international audiences

(Wang & Wu, 2022).Combining media content with immersive experiences such as tourism documentaries, virtual reality experiences, and cultural event promotions. Strategic Collaborations: The company has sought to strengthen its value network by forming partnerships with cultural organizations, advertisers, technology companies, and local governments. Shanxi RTV has focused on forming partnerships with cultural institutions and technology companies to enhance its capabilities and create innovative content (Xu & Li, 2020). These collaborations aim to enhance the company's capabilities, co-create innovative content, and access new revenue opportunities. Audience Engagement Strategies: Recognizing the need to capture younger audiences, Shanxi RTV has experimented with short-form content and social media integration to appeal to tech-savvy consumers accustomed to highly interactive media experiences. While these efforts represent a proactive approach to tackling digital disruption, their effectiveness in improving Shanxi RTV's corporate performance remains uncertain. The relationship between BMI and corporate performance is inherently complex, involving multiple variables such as innovation costs, organizational culture, stakeholder dynamics, and market acceptance. For Shanxi RTV, key questions remain unanswered

1. How effective are its BMI initiatives in driving measurable improvements in financial performance, such as revenue growth and profitability?
2. What impact do these initiatives have on non-financial metrics, such as audience engagement, brand equity, and cultural influence?
3. What role does Shanxi RTV's value network play in shaping the outcomes of its BMI efforts?
4. Which specific dimensions of BMI value proposition, value creation, or value delivery are most critical to achieving improved corporate performance?

These questions point to a broader problem facing not just Shanxi RTV but traditional media enterprises in general: the difficulty of achieving meaningful and sustainable transformation in the face of structural industry changes. Many traditional media companies face resource constraints, organizational resistance to change, and uncertainty about how to measure the success of innovation efforts. For Shanxi RTV, these challenges are compounded by its regional focus and relatively limited resources compared to national and global competitors.

This study addresses these issues by examining the relationship between BMI, value networks, and corporate performance in the context of Shanxi RTV. By analyzing the company's transformation journey, this research aims to identify the factors that enable or hinder the success of BMI initiatives and provide insights that can guide other traditional media enterprises in adapting to the digital age.

Literature Review and Theoretical Framework

This establishes the theoretical foundation for understanding the relationship between business model innovation (BMI), corporate performance, and value networks in media enterprises. It contextualizes the urgent need for transformation in the media industry due to digital disruption, technological advancements, and shifting consumer behaviors. The chapter first defines key concepts, then introduces relevant theories, and finally analyzes existing research findings and gaps.

Key Concepts

Business Model Innovation (BMI) is defined as the reconfiguration of a firm's value creation, delivery, and capture mechanisms (Chesbrough, 2007). In the media industry, BMI includes the shift from traditional advertising-based models to diversified formats such as subscriptions, freemium, pay-per-view, and hybrid revenue structures. It is particularly vital due to the rapid rise of OTT platforms, social media, and user-generated content (UGC). Corporate Performance encompasses financial indicators (e.g., ROI, revenue growth) and non-financial metrics such as customer satisfaction, content quality, and user engagement (Kaplan & Norton, 1996). Performance in media enterprises increasingly depends on digital transformation, innovation, and agility in responding to technological shifts. Value Networks refer to the dynamic web of relationships among stakeholders (e.g., content creators, platforms, advertisers, and consumers) that co-create and deliver value (Allee, 2003). In digital media, these networks are decentralized, data-driven, and interdependent, allowing firms to scale content delivery and monetize through various touchpoints.

Theoretical Foundations

The study draws from five key theories: Dynamic Capabilities Theory (Teece et al., 1997) emphasizes a firm's ability to sense, seize, and reconfigure resources to adapt to change—a core requirement for BMI in fast-evolving media markets. Resource-Based View (Barney, 1991) suggests that unique and inimitable resources—such as exclusive content or strong brand equity—can fuel BMI and lead to sustainable performance advantages. Open Innovation Theory (Chesbrough, 2003) highlights the role of external collaborations (e.g., partnerships with tech platforms) in co-developing new business models. Institutional Theory (DiMaggio & Powell, 1983) explains how media companies adapt to regulatory pressures and normative expectations, especially regarding content regulation and digital rights. Value Network Theory (Allee, 2003) provides a lens to analyze how firms orchestrate stakeholder interactions to co-create and capture value through innovative business models.

Industry Development and Innovation Drivers

The media industry has evolved through key stages—from print and broadcasting to digital platforms and immersive technologies. BMI is driven by four main forces: (1) technological advancements (e.g., AI, VR, data analytics), (2) shifting consumer behaviors (on-demand and mobile-first), (3) intense market competition (from global tech giants), and (4) regulatory shifts (e.g., GDPR, IP laws).

Strategies and Models in Practice

Contemporary media firms deploy various strategies including: Subscription-based models (e.g., Netflix), Advertising-based models (e.g., YouTube), Hybrid models (e.g., Hulu, Spotify), Crowdsourced/UGC models (e.g., TikTok). Platform ecosystems that integrate content creation, data analysis, and monetization. These models aim to improve profitability, diversify revenue streams, and enhance audience engagement. In conclusion, this provides a comprehensive foundation for understanding the complex, theory-driven relationship between

business model innovation and performance in media enterprises. It bridges conceptual clarity, theoretical grounding, industry context, and empirical insights—paving the way for the development of hypotheses and a robust research framework for empirical testing.

Theoretical Framework

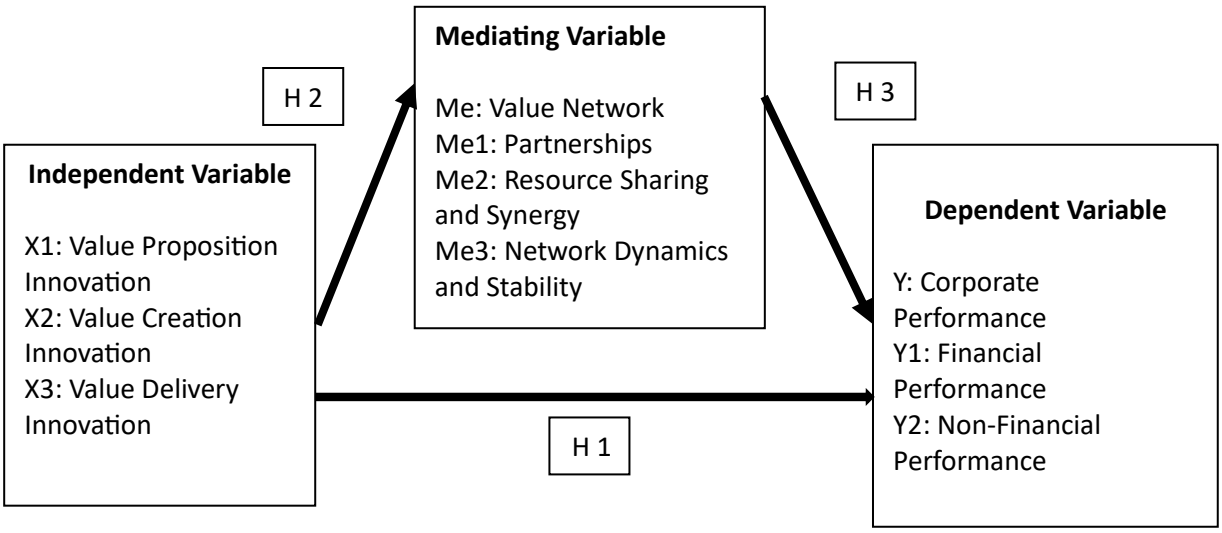

Figure 1 Theoretical Framework

Based on the variables described above, this study proposes the following hypotheses:

H1: Business model innovation directly affects corporate performance. Business model innovation directly enhances both the financial and non-financial performance of a company by improving its value proposition, value creation, and value delivery.

H2: Value networks play a mediating role between business model innovation and corporate performance. Business model innovation indirectly improves corporate performance by optimizing value networks, such as partnerships and resource sharing.

H3: Value networks have an independent impact on corporate performance. The optimization of value networks such as strengthening dynamic synergies can independently and significantly enhance a company's financial and non-financial performance.

H4: Value network plays a partial mediating role between business model innovation and corporate performance. Although business model innovation directly affects corporate performance, part of this influence is transmitted through the value network, indicating a partial mediation effect.

Objectives

This study aims to examine the relationship between business model innovation, value networks, and corporate performance within the context of traditional media enterprises, using Shanxi RTV as a case study. Specifically, the objectives of this research are both theoretical and practical, seeking to contribute to academic understanding while offering actionable insights for practitioners.

Research Methodology

This study adopts a mixed-methods research design to investigate the relationship between business model innovation and corporate performance in media enterprises, with Shanxi Radio and Television Cultural Industry Development Co., Ltd. as the central case study. Combining descriptive and explanatory approaches, the methodology integrates qualitative insights from in-depth interviews and document analysis with quantitative data collected through structured surveys. A total of 120 participants were selected using stratified sampling, including 80 internal stakeholders (managers and employees) and 40 external partners (advertisers and content creators), ensuring balanced representation across the media value chain. Additionally, 12 semi-structured interviews were conducted—7 with internal personnel and 5 with external collaborators—to capture deeper qualitative insights.

Quantitative data are analyzed using statistical methods such as correlation and regression analysis via SPSS and Stata, while qualitative data are thematically analyzed. Ethical considerations, as well as the validity and reliability of research instruments, are carefully addressed throughout. By triangulating multiple data sources and methods, the study establishes a rigorous methodological foundation for generating practical insights and empirically validating its conceptual framework.

Results

This study provides critical insights into the relationship between business model innovation, value networks, and corporate performance within media enterprises, specifically focusing on Shanxi Radio and Television.

The Importance of Business Model Innovation

The results confirm that business model innovation significantly enhances corporate performance. For Shanxi Radio and Television, innovations such as multi-platform broadcasting, digital audience-tailored content creation, and strategic partnerships with online platforms are key drivers of both financial performance and audience loyalty. These findings align with the theoretical frameworks discussed in Chapter 2, including Schumpeter's theory of innovation and the resource-based view (RBV), which emphasize innovation as a vital competitive advantage.

Value Networks as a Strategic Asset

Value networks play a crucial mediating role in linking business model innovation to firm performance. In the fast-evolving digital media landscape, Shanxi Radio and Television's engagement with a diverse array of stakeholders—advertisers, content creators, and technology partners—enhances its capacity for innovation and competitive advantage. This supports the theoretical perspectives on value networks from Chapter 2, highlighting the importance of interconnected stakeholder relationships in value creation and delivery.

Challenges and Opportunities

Despite the benefits, the study identifies significant challenges including organizational resistance to change, limited resources, and regulatory constraints. Shanxi Radio and Television's experience underscores the need for strategic leadership and investment in digital capabilities to navigate these obstacles. These challenges are consistent with prior literature reviewed earlier, which emphasizes adaptive strategies for traditional media firms undergoing innovation.

Industry Implications

The findings offer a valuable blueprint for other media enterprises seeking to innovate and improve performance. By analyzing Shanxi Radio and Television's approach, this study highlights best practices and actionable insights that can inform strategic decisions across the broader media industry.

Hypothesis Testing

H1: Business model innovation has a significant positive impact on firm performance.
H2: Business model innovation has a significant positive impact on value networks.
H3: Value networks have a significant positive impact on firm performance.
H4: Value networks partially mediate the relationship between business model innovation and firm performance.
The empirical analysis supports all four hypotheses:
Business model innovation significantly influences corporate performance ($\beta=0.552$, $p<0.01$), confirming H1.
Business model innovation positively affects value networks ($\beta=0.637$, $p<0.01$), supporting H2.
Value networks significantly enhance firm performance ($\beta=0.617$, $p<0.01$), confirming H3.
Mediation analysis shows that value networks partially mediate the effect of business model innovation on firm performance, with a significant indirect effect ($ab=0.487$, $p<0.01$, 95% CI= [0.333, 0.458]) and a still significant direct effect ($c' = 0.196$, $p<0.01$), supporting H4. Additionally, the explanatory power of the model increased (R^2 from 0.305 to 0.531), further validating the mediating role of value networks. These results suggest that business model innovation not only directly enhances firm performance but also indirectly improves performance through strengthening value networks, underscoring the critical role of value networks in converting innovation into tangible corporate success.

Table 1 Results of Mediation Analysis (n=400)

Corporate Performance	B	Standard Error	t	p	Value Network β
Constant	0.963**	0.158	6.092	0.000	-
Business model innovation	0.683**	0.052	13.206	0.000	0.552
	0.453**	0.137	5.655	0.000	-
	0.196**	0.045	16.497	0.000	0.637
	0.657**	0.135	3.354	0.001	-
Value Network		0.055	3.559	0.000	0.159
		0.047	13.832	0.000	0.617
R 2	0.305	0.531	0.305		0.531
Adjustment R 2	0.303	0.528	0.303		0.528
F		F (1,398) =174.394, p=0.000			F (1,398) =272.137, p=0.000

Note: * p<0.05 ** p<0.01

Table 2 Summary of Mediation Test Results

Item	c Total Effect	a	b	a*b Mediation Effect Value	a*b (Boot SE)	a*b (z Value)	a*b (p Value)	a*b (95% Boot CI)	c' Direct Effect	Test Conclusion
Business Model Innovation=>Value Network=>Corporate Performance	0.683**	0.741**	0.657**	0.487	0.032	15.199	0.000	0.333 ~ 0.458	0.196**	Partial intermediary
Note: * p<0.05 ** p<0.01										

Bootstrap type = percentile bootstrap method

The relationship between specific dimensions of business model innovation and corporate performance

H1a: Value proposition innovation has a significant positive impact on firm performance.
H1b: Value-creating innovation has a significant positive impact on firm performance.
H1c: Value delivery innovation has a significant positive impact on firm performance.

The results of linear regression analysis show that the three dimensions of business model innovation have a significant positive impact on corporate performance, supporting the three hypotheses H1a, H1b and H1c. Specifically, value delivery innovation has the strongest impact on corporate performance (β=0.301, p<0.01), followed by value creation innovation (β=0.289, p<0.01). The impact of value proposition innovation is relatively weak but still significant. (β=0.146, p<0.01). The overall explanatory power of the model reached 31.3% (R^2=0.313), and the F test showed that the model had good overall significance (F=60.267, p<0.001). Collinearity diagnosis showed that the VIF value of each dimension was less than 2

and the tolerance was greater than 0.8, indicating that there was no multicollinearity problem. The D-W value is close to 2 (1.966), indicating that the residual terms are independent of each other. These results show that when enterprises are innovating their business models, they should pay special attention to the value transfer and value creation aspects, while also not neglecting the innovation of value propositions. Only the coordinated promotion of the three dimensions can better improve corporate performance.

Table 3 Linear Regression Analysis Results (n=400)

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p	Collinearity Diagnostics	
	B	Standard error	Beta			VIF	Tolerance
Constant	0.968	0.158	-	6.144	0.000**	-	-
Value Proposition	0.138	0.044	0.146	3.170	0.002**	1.232	0.812
Value Creation	0.263	0.041	0.289	6.376	0.000**	1.186	0.843
Value Delivery	0.280	0.043	0.301	6.511	0.000**	1.231	0.813
R^2	0.313						
Adjustment R^2	0.308						
F	F (3,396) =60.267, p=0.000						
D-W	1.966						

Note: Dependent variable = Corporate Performance
* p<0.05 ** p<0.01

The relationship between the specific dimensions of business model innovation and value network

H2a: Value proposition innovation has a significant positive impact on value network.
H2b: Value creation innovation has a significant positive impact on value network.
H2c: Value delivery innovation has a significant positive impact on value network.

The results of linear regression analysis show that the three dimensions of business model innovation all show significant positive effects on value networks, supporting the three hypotheses H2a, H2b, and H2c. Among them, value creation innovation has the greatest impact on the value network (β=0.311, p<0.01), followed by value proposition innovation (β=0.283, p<0.01), and the impact of value delivery innovation is relatively small but still significant (β = 0.256, p<0.01). The explanatory power of the model reached 40.7% (R^2=0.407), and the F test showed that the model had good overall significance (F=90.550, p<0.001). The collinearity diagnosis results showed that the VIF value of each variable was less than 2 and the tolerance was greater than 0.8, indicating that there was no multicollinearity problem. The D-W value is 1.826, which is close to 2, indicating that there is no autocorrelation between the residual terms. These findings indicate that an enterprise's business model innovation activities, especially the value creation link, can effectively promote the construction and

development of the value network, while value proposition innovation and value delivery innovation are also important driving forces for enhancing the enterprise's value network.

Table 4 Linear Regression Analysis Results (n=400)

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p	Collinearity Diagnostics	
	B	Standard error	Beta			VIF	Tolerance
Constant	0.777	0.138	-	5.645	0.000**	-	-
Value Proposition	0.251	0.038	0.283	6.599	0.000**	1.232	0.812
Value Creation	0.266	0.036	0.311	7.368	0.000**	1.186	0.843
Value Delivery	0.224	0.038	0.256	5.963	0.000**	1.231	0.813
R^2	0.407						
Adjustment R^2	0.402						
F	F (3,396) =90.550, p=0.000						
D-W	1.826						
R^2	0.518						
Adjustment R^2	0.514						
F	F (3,396) =141.635, p=0.000						
D-W	2.022						

Note: Dependent variable = Value Network
* p<0.05 ** p<0.01

The relationship between specific dimensions of the value network and corporate performance

H3a: Partnership has a significant positive impact on firm performance.
H3b: Resource synergy has a significant positive impact on firm performance.
H3c: Network stability has a significant positive impact on firm performance.

The results of linear regression analysis show that the three dimensions of value network have significant positive effects on firm performance, supporting the three hypotheses H3a, H3b, and H3c. Specifically, partnership has the greatest impact on firm performance (β=0.344, p<0.01), followed by network stability (β=0.280, p<0.01), and resource synergy has a relatively small but still significant impact (β =0.252, p<0.01). The explanatory power of the model reached 51.8% (R^2=0.518), and the F test showed that the model had good overall significance (F=141.635, p<0.001). Collinearity diagnosis showed that the VIF value of each variable was less than 2, and the tolerance was greater than 0.6, indicating that there was no serious multicollinearity problem. The D-W value is 2.022, which is close to 2, indicating that there is no autocorrelation between the residual terms. These findings Indicate that companies can

effectively improve their performance by establishing good partnerships, maintaining network stability, and promoting resource synergy, and that particular emphasis should be placed on building and maintaining partnerships.

Table 5 Linear Regression Analysis Results (n=400)

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p	Collinearity Diagnostics	
	B	Standard error	Beta			VIF	Tolerance
Constant	0.722	0.114	-	6.313	0.000**	-	-
Partner Relation	0.296	0.037	0.344	8.070	0.000**	1.490	0.671
Resource Synergy	0.225	0.039	0.252	5.725	0.000**	1.591	0.629
Network Stability	0.242	0.037	0.280	6.528	0.000**	1.511	0.662

Note: Dependent variable = Corporate Performance
* p<0.05 ** p<0.01

Analysis of specific dimensions of enterprise performance

H1d: Business model innovation has a significant positive impact on financial performance.

H3d: Value network has a significant positive impact on financial performance.

The results of linear regression analysis show that business model innovation and value network have significant positive effects on financial performance, supporting the H1d and H3d hypotheses. Specifically, the impact of value network on financial performance is more significant (β=0.538, p<0.01), while the impact of business model innovation is relatively weak but still significant (β=0.161, p<0.01). The explanatory power of the model reached 42.6% (R^2=0.426), and the F test showed that the model had good overall significance (F=147.205, p<0.001). Collinearity diagnosis showed that the VIF value was 1.684 and the tolerance was 0.594, indicating that there was no serious multicollinearity problem. The D-W value is 2.032, which is close to 2, indicating that there is no autocorrelation between the residual terms. These findings suggest that value networks play a more critical role in improving corporate financial performance, while business model innovation, although it can also promote financial performance, has a relatively small impact. This may be because innovation activities need to go through value networks. The mediating role of can be better transformed into financial performance.

Table 6 Linear Regression Analysis Results (n=400)

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p	Collinearity Diagnostics	
	B	Standard error	Beta			VIF	Tolerance
Constant	0.411	0.169	-	2.438	0.015*	-	-
Business Model Innovation	0.225	0.069	0.161	3.268	0.001**	1.684	0.594
Value Network	0.646	0.059	0.538	10.899	0.000**	1.684	0.594
R^2	0.426						
Adjustment R^2	0.423						
F	F (2,397) =147.205, p=0.000						
D-W	2.032						
Constant	0.411	0.169	-	2.438	0.015*	-	-

Note: Dependent variable = Financial_Performance
* p<0.05 ** p<0.01

H1e: Business model innovation has a significant positive impact on non-financial performance.

H3e: Value network has a significant positive impact on non-financial performance.

The results of linear regression analysis show that business model innovation and value network both have significant positive effects on non-financial performance, verifying the H1e and H3e hypotheses. Specifically, the value network has a stronger impact on non-financial performance (β=0.551, p<0.01), while the impact of business model innovation is relatively weak but still significant (β=0.119, p<0.05). The explanatory power of the model reached 40.1% (R^2=0.401), and the F test showed that the model had good overall significance (F=133.019, p<0.001). Collinearity diagnosis showed that the VIF value was 1.684 and the tolerance was 0.594, indicating that there was no serious multicollinearity problem. The D-W value is 1.956, which is close to 2, indicating that there is no autocorrelation between the residual terms. These findings indicate that value networks play a leading role in improving the non-financial performance of enterprises, and have a strong promoting effect on non-financial indicators such as brand awareness, customer satisfaction, and employee satisfaction. Performance can be improved, but its impact is relatively small, which may be because innovation activities need to be transformed through the value network before they can be better reflected in non-financial performance.

Table 7 Linear Regression Analysis Results (n=400)

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p	Collinearity Diagnostics	
	B	Standard error	Beta			VIF	Tolerance
Constant	0.495	0.174	-	2.849	0.005**	-	-
Business Model Innovation	0.168	0.071	0.119	2.363	0.019*	1.684	0.594
Value Network	0.668	0.061	0.551	10.931	0.000**	1.684	0.594
R^2	0.401						
Adjustment R^2	0.398						
F	F (2,397) =133.019, p=0.000						
D-W	1.956						

Note: Dependent variable = Nonfinancial Performance
* p<0.05 ** p<0.01

Mediation hypothesis

H4a: Value network partnerships partially mediate the relationship between business model innovation and firm performance.

H4b: The resource synergy effect of the value network partially mediates the relationship between business model innovation and firm performance.

H4c: The network stability of the value network partially mediates the relationship between business model innovation and firm performance.

The results of the mediation effect analysis show that the three dimensions of the value network (partnership, resource synergy, and network stability) play a significant partial mediating role between business model innovation and firm performance, supporting H4a, H4b, and H4c. A hypothesis. Specifically, business model innovation has the strongest indirect effect through partnership (ab=0.197, p<0.01, 95% CI = [0.108, 0.215]), followed by network stability (ab=0.153, p<0.01, 95% CI = [0.080, 0.169]), and the indirect effect of resource synergy was relatively weak (ab=0.138, p<0.01, 95% CI = [0.066, 0.160]). The direct effects of the three mediating paths were all significant (c'=0.195, p<0.01), and the total effects remained consistent (c=0.683, p<0.01), indicating that these three dimensions are important factors affecting business model innovation in terms of firm performance. Conduction pathway. These findings suggest that when companies are innovating their business models, they should pay special attention to the building of partnerships, while strengthening the maintenance of network stability and the promotion of resource synergy to better transform innovation activities into corporate performance.

Discussion

This study set out to examine the relationship between business model innovation (BMI) and corporate performance in the context of China's media industry, using Shanxi Radio and Television Cultural Industry Development Co., Ltd. (Shanxi RTV) as a case study. The results strongly support the proposed hypotheses, offering both theoretical and practical insights into how BMI and value network dynamics influence organizational outcomes during digital transformation.

BMI as a Driver of Corporate Performance

The findings reveal a significant positive relationship between BMI and corporate performance, encompassing both financial (e.g., revenue growth, profitability) and non-financial (e.g., operational efficiency, audience engagement) metrics. This is consistent with prior research emphasizing the strategic importance of BMI in volatile environments (Teece, 2010; Foss & Saebi, 2017). At Shanxi RTV, innovations across the three core dimensions value proposition, value creation, and value delivery have enabled the company to transition from a traditional broadcaster to a multi-platform content provider, enhancing competitiveness and market relevance. In particular, the reconfiguration of the value proposition through diversified digital offerings has allowed the company to tap into emerging customer segments. Improvements in value creation, such as cross-functional production capabilities and integration of digital tools, have led to greater content efficiency and faster time-to-market. Similarly, innovations in value delivery, including partnerships with online platforms and multi-channel distribution, have improved customer reach and service personalization. These results affirm the argument that BMI serves as a holistic mechanism for strategic renewal in mature industries (Amit & Zott, 2012).

The Mediating Role of the Value Network

Crucially, the study also identifies the value network as a significant mediator in the relationship between BMI and performance. Comprising external partnerships, resource integration, and network stability, the value network amplifies the benefits of BMI by facilitating access to complementary assets and shared innovation opportunities. This mediating effect echoes the relational view of competitive advantage, which underscores the performance-enhancing potential of inter-firm collaborations (Dyer & Singh, 1998). For Shanxi RTV, collaborative partnerships with digital platforms, content creators, and technology vendors have extended the firm's innovation capacity and market reach. These partnerships have not only enabled knowledge transfer and capability building but also increased agility in responding to audience demands. Moreover, stable and strategically aligned networks have reduced transaction costs and uncertainty factors critical for sustaining innovation in fast-changing markets. These findings substantiate Zott and Amit's (2009) assertion that robust value networks enhance the scalability and resilience of innovative business models.

Theoretical Contributions

This study contributes to the BMI literature in several important ways. First, it extends existing theories by empirically validating the mediating role of the value network, a dimension often highlighted in conceptual frameworks but rarely tested in industry-specific contexts. Second, by focusing on China's media sector a relatively under-explored setting in BMI research the study enhances contextual richness and relevance. Third, the use of a mixed-methods design strengthens the robustness of the findings and offers a nuanced understanding of how BMI operates in practice.

Practical Implications

The findings offer clear guidance for traditional media organizations navigating digital transformation. Rather than focusing exclusively on internal innovation, firms should adopt an outward-looking perspective that leverages ecosystem relationships. Investing in adaptive capabilities, cultivating diverse partnerships, and designing network-centric business models can serve as critical enablers of sustainable performance. For policymakers, the study also highlights the need to support cross-industry collaboration and digital infrastructure that foster value network development.

Conclusion

This study explored the relationship between business model innovation (BMI) and corporate performance within China's media industry, focusing on Shanxi Radio and Television Cultural Industry Development Co., Ltd. (Shanxi RTV) as a representative case. In response to the digital disruption and decline of traditional broadcasting, Shanxi RTV strategically innovated across three core BMI dimensions: value proposition, value creation, and value delivery.

The findings confirm a significant positive correlation between BMI and both financial and non-financial performance indicators. Furthermore, the study reveals that the value network through effective partnerships, resource integration, and network stability serves as a key mediating factor that enhances the impact of BMI on corporate performance. These results align with the study's objectives and underscore the critical role of adaptive and innovative business models in navigating the challenges of digital transformation in the media sector. The study contributes to the growing body of knowledge by highlighting how integrated, network-based innovation strategies can sustain competitiveness and drive performance in traditional media enterprises.

Recommendations

Knowledge from the research

1. Invest in Business Model Innovation (BMI): Traditional media companies, especially broadcasters, must prioritize strategic business model innovations to maintain relevance and profitability in the digital age. This includes reevaluating their value proposition, value creation,

and value delivery mechanisms to adapt to evolving consumer behaviors and technological shifts.

2. Strengthen Value Networks: Effective business model innovation is closely tied to the strength of a firm's value network. Media organizations should focus on building diverse and stable partnerships and improving internal resource integration to fully leverage innovation efforts.

3. Monitor Non-Financial Performance Indicators: In addition to traditional financial metrics, media firms should implement robust systems to track non-financial indicators of innovation effectiveness. These may include audience engagement, brand equity, employee competencies, and organizational learning capacity, all of which contribute to long-term sustainability.

For Policy Makers and the Public Sector

1. Support Digital Transformation: Government institutions and regulatory bodies should develop and implement policies that facilitate digital transformation in traditional media. This could include funding initiatives, tax incentives, and investments in digital infrastructure to lower innovation barriers.

2. Foster Industry Collaboration: Encourage inter-organizational collaboration by promoting knowledge sharing and joint initiatives between public and private media entities. This can help create resilient value networks and drive innovation across the sector.

Propose ideas for future research

1. Cross-Industry and Longitudinal Studies: Future research should explore business model innovation across different industries and geographical contexts. Longitudinal studies are especially valuable for understanding the sustained impact of innovation on organizational performance over time.

2. Investigate Additional Mediating Variables: Further studies should examine mediating factors such as organizational culture, leadership styles, and technological capabilities to better understand how these elements influence the success of business model innovation in media firms.

3. Expand Quantitative Research: Broader quantitative analyses using larger, multi-regional datasets would enhance the generalizability of the findings. Comparative studies across different types of media organizations (e.g., public vs. private, local vs. international) could provide more nuanced insights into BMI outcomes.

References

Amit, R., & Zott, C. (2012). *Creating value through business model innovation*. MIT Sloan Management Review, 53(3), 41–49.

Allee, V. (2003). *The future of knowledge: Increasing prosperity through value networks*. Butterworth-Heinemann.

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, *17*(1), 99–120.

Chen, Y., & Wang, H. (2021). The transformation and challenges of traditional media under the impact of digital platforms. *Journal of Media Economics and Management*, *33*(2), 45–58.

Chesbrough, H. (2003). *Open innovation: The new imperative for creating and profiting from technology*. Harvard Business School Press.

Chesbrough, H. (2007). Business model innovation: It's not just about technology anymore. *Strategy & Leadership*, *35*(6), 12–17.

DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, *48*(2), 147–160.

Dyer, J. H., & Singh, H. (1998). *The relational view: Cooperative strategy and sources of interorganizational competitive advantage*. Academy of Management Review, 23(4), 660–679.

Foss, N. J., & Saebi, T. (2017). *Fifteen years of business model innovation research: Trends, challenges and avenues ahead*. Journal of Management, 43(1), 200–227.

He, L., & Zhang, Q. (2022). The decline of traditional broadcasting in Shanxi: A case study of digital disruption. *Chinese Journal of Broadcasting Studies*, *14*(3), 62–75.

Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). *The balanced scorecard: Translating strategy into action*. Harvard Business Press.

Lotz, A. D. (2018). *Portals: A treatise on internet-distributed television*. University of Michigan Press.

Osterwalder, A., & Pigneur, Y. (2010). *Business model generation: A handbook for visionaries, game changers, and challengers*. Wiley.

Teece, D. J. (2010). *Business models, business strategy and innovation*. Long Range Planning, 43(2–3), 172–194.

Teece, D. J., Pisano, G., & Shuen, A. (1997). Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic Management Journal*, *18*(7), 509–533.

Wang, Y., & Wu, J. (2022). Cultural tourism and media convergence: Innovation paths of regional media enterprises. *Cultural Industry Review*, *5*(1), 88–101.

Xu, L., & Li, M. (2020). Building strategic alliances in the digital age: The case of Shanxi RTV. *Media & Innovation Journal*, *11*(4), 39–52.

Zott, C., & Amit, R. (2009). *The business model as the locus of value creation*. Strategic Management Journal, 29(1), 1–15.

Zhang, H., & Yu, C. (2021). Youth migration to digital media: Implications for traditional broadcasting in China. *Journal of New Media Studies*, *8*(2), 55–69.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Consumer Decisions in Choosing Products and Services from Modern Organizations that Use Environment, Society, and Good Governance

การตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรยุคใหม่ ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อสังคม และธรรมาภิบาล

Pitisook Dummanee[1*], & Pakorn Preechaporn[2]

ปิติสุขค์ ดำมณี[1*], & ปกรณ์ ปรีชาภรณ์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Pitisook Dummanee*
ปิติสุขค์ ดำมณี
Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Thailand.
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
Email: pitisookits@gmail.com

2. Pakorn Preechaporn
ปกรณ์ ปรีชาภรณ์
Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Thailand.
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
Email: prechaporn@hotmail.com

คำสำคัญ:
ESG, พฤติกรรมผู้บริโภค, ผลิตภัณฑ์สีเขียว, การตัดสินใจซื้อ, ความยั่งยืน, การตลาดเชิงจริยธรรม

Keywords:
ESG, Consumer Behavior, Green Products, Purchase Decision, Sustainability, Ethical

Article history:
Received: 31/07/2025
Revised: 17/08/2025
Accepted: 31/08/2025
Available online: 08/09/2025

How to Cite:
Dummanee, P. & Preechaporn, P. (2025). Consumer Decisions in Choosing Products and Services from Modern Organizations that Use Environment, Society, And Good Governance. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*),* 774-795.

ABSTRACT

This study aims to investigate the consumer decision-making process when choosing products and services from modern organizations that consider environmental, social responsibility, and good governance factors in the Bangkok areas. The research analyzes the relationships and influences of ESG factors on consumer decisions using a mixed-methods approach. This includes a quantitative study with a research design was employed using a self-administered questionnaire distributed to sample of 400 participants in Bangkok, Thailand and a qualitative study involving 15 key informants from the modern business sector The findings indicate that each stage of the consumer decision-making process—problem recognition, information search, evaluation of alternatives, purchase decision, and post-purchase behavior—is significantly influenced by ESG factors, especially those related to the environment and governance. Furthermore, multiple regression analysis shows that ESG factors can strongly predict decision-making behavior (R^2 = 0.849), clearly reflecting consumers' awareness of sustainability and corporate responsibility The research recommends that organizations systematically integrate ESG principles at every level of the value chain and maintain transparent communication with consumers to build trust and foster brand loyalty. At the same time, the government should support policies that promote sustainable consumption and production. The results underscore the importance of promoting product quality, environmental awareness, and intrinsic consumer preference to drive green purchasing behavior. Marketers are advised to

emphasize product performance, avoid deceptive green marketing, and create programs encouraging initial adoption to foster long-term loyalty. The study contributes to sustainable marketing by offering empirical insights into the drivers of green consumption and loyalty formation.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรยุคใหม่ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อสังคม และธรรมาภิบาล (Environmental, Society, Good Governance) ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยด้าน ESG ที่มีต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณโดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยตนเองจากผู้บริโภคในประเทศไทยในจังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 400 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน จากภาคธุรกิจสมัยใหม่ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคในทุกขั้นตอน ได้แก่ การรับรู้ปัญหา การแสวงหาข้อมูล การพิจารณาทางเลือก การตัดสินใจซื้อ และพฤติกรรมหลังการซื้อ ล้วนได้รับอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจากปัจจัย ESG โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมและธรรมาภิบาล นอกจากนี้ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแสดงให้เห็นว่า ปัจจัย ESG สามารถทำนายพฤติกรรมการตัดสินใจได้ในระดับสูง (R^2 = 0.849) ซึ่งสะท้อนความตระหนักรู้ของผู้บริโภคต่อความยั่งยืนและความรับผิดชอบขององค์กรอย่างชัดเจน ข้อเสนอแนะจากการวิจัยชี้ว่า องค์กรควรบูรณาการหลัก ESG อย่างเป็นระบบในทุกระดับของห่วงโซ่คุณค่า และควรมีการสื่อสารที่โปร่งใสต่อผู้บริโภค เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นและสร้างความภักดีต่อแบรนด์ ในขณะที่ภาครัฐควรสนับสนุนเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน การวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมคุณภาพผลิตภัณฑ์ การสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างความชื่นชอบภายในของผู้บริโภค เพื่อกระตุ้นพฤติกรรมการซื้อที่ยั่งยืน นักการตลาดควรเน้นสื่อสารสมรรถนะผลิตภัณฑ์ หลีกเลี่ยงการตลาดหลอกลวง และจัดทำโปรแกรมจูงใจเพื่อกระตุ้นการซื้อครั้งแรก ซึ่งจะนำไปสู่ความภักดีในระยะยาว

บทนำ

ปัจจุบัน ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจในระดับโลก โดยเฉพาะจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงกับคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น มลพิษทางอากาศจากฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM 2.5 การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ตลอดจนการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เหตุการณ์เหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในภาพรวม แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของระบบเศรษฐกิจและสังคมทั่วโลก หนึ่งในแนวทางที่ได้รับการพูดถึงมากขึ้นในการแก้ไขปัญหานี้คือแนวคิดด้าน Environment, Social, Governance (ESG) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้องค์กรดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และการบริหารจัดการภายในองค์กรอย่างโปร่งใส หลายองค์กรทั้ง

ในและต่างประเทศเริ่มนำแนวคิด ESG ไปปรับใช้กับกลยุทธ์ธุรกิจ รวมถึงการสื่อสารแบรนด์เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในสายตาผู้บริโภคและนักลงทุน

แนวโน้มดังกล่าวเริ่มส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองใหญ่ที่ประชาชนมีการตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนมากขึ้น หนึ่งในพื้นที่สำคัญที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงนี้ คือ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ การบริโภค และมีความหลากหลายของกลุ่มประชากรสูง ผู้บริโภคในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ เริ่มให้ความสนใจต่อสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีความยินดีจ่ายเงินมากขึ้น หากสินค้าหรือบริการเหล่านั้นมีส่วนช่วยลดผลกระทบต่อโลก (Statista Research Department, 2023) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีแนวโน้มเชิงบวกดังกล่าว แต่ในทางวิชาการยังพบว่ากรุงเทพมหานครยังขาดงานวิจัยเชิงลึก ที่ศึกษาพฤติกรรม ความเชื่อ ทัศนคติ และความเต็มใจในการจ่าย (Willingness to Pay) เพื่อสนับสนุนสินค้าและบริการจากองค์กรที่ยึดหลัก ESG ข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญต่อผู้ประกอบการและนักวางแผนธุรกิจในการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในพื้นที่เมืองได้อย่างแท้จริง การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า มีข้อจำกัดที่ยังไม่ได้รับการศึกษาครอบคลุม โดยเฉพาะในบริบทของกรุงเทพฯ ได้แก่

1. ขาดงานวิจัยเชิงลึกในระดับพื้นที่เมือง แม้จะมีการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในระดับประเทศ แต่ยังไม่มีงานที่เจาะจงพฤติกรรมของผู้บริโภคในกรุงเทพฯ ซึ่งมีความซับซ้อนและแตกต่างจากพื้นที่อื่นอย่างมีนัยสำคัญ
2. ขาดการศึกษาความเต็มใจในการจ่าย (Willingness to Pay) เพื่อสนับสนุนสินค้าและบริการที่คำนึงถึง ESG โดยเฉพาะในกลุ่มคนเมืองที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ
3. ขาดการเชื่อมโยงพฤติกรรมการบริโภคกับพฤติกรรมการลงทุน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภคที่เริ่มมีการลงทุนในกองทุนหรือผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับ ESG ซึ่งถือเป็นแนวโน้มใหม่ที่ควรศึกษา
4. ขาดข้อมูลสนับสนุนสำหรับผู้ประกอบการ เพื่อใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการตลาด การสื่อสารแบรนด์ และการพัฒนานวัตกรรมที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคในเขตเมือง

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา พฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร ในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรที่ดำเนินธุรกิจโดยยึดหลัก ESG โดยมุ่งเน้นศึกษามุมมอง ความเชื่อ ทัศนคติ ความเต็มใจในการจ่าย และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้พัฒนาแนวทางการดำเนินธุรกิจ และการกำหนดนโยบายด้านการตลาดและการลงทุนในอนาคตให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในบริบทของกรุงเทพมหานครอย่างแท้จริง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประชากรศาสตร์

Kotler & Armstrong (2018) กล่าวคือแนวคิดด้านประชากรศาสตร์ (Demographic) ที่เป็นที่นิยมนำมาใช้ในการแบ่งส่วนตลาด เพื่อจำแนกความแตกต่างของผู้บริโภครายละเอียดดังนี้ อายุ (Age) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความชอบความต้องการของผู้บริโภค ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าแต่ละช่วงอายุเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีลักษณะแบบใด มีความต้องการอย่างไรเพื่อที่จะสามารถแบ่งส่วนตลาดและสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายได้อย่างแม่นยำมากยิ่งขึ้น เพศ (Sex) ผู้หญิงและผู้ชายมีความชอบทศันคติและความคิดที่แตกต่างกันทำให้วิธีการที่นักการตลาดจะใช้กับผู้หญิงและผู้ชายไม่เหมือนกันแต่ในปัจจุบันเรื่องเพศก็เปลี่ยนไปในทางซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ผู้หญิงในปัจจุบันอาจไม่ใช่คนที่ทำงานบ้านทำกับข้าวรอสามีอยู่ที่บ้านแล้ว แต่ผู้ชายอาจจะเป็นคนทำ แทนก็เป็นได้ ทำให้นักการตลาดจะต้องระมัดระวังในการวิเคราะห์เรื่องนี้เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการตลาดของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ รายได้การศึกษา และอาชีพ (Income, Education and Occupation) รายได้การศึกษา และอาชีพเป็นปัจจัยสำคัญในการแบ่งส่วนตลาดโดยรายได้สามารถบอกได้ว่าผู้บริโภคมีกำลังซื้อผลิตภัณฑ์นั้น ๆ หรือไม่ในขณะเดียวกัน เมื่อประกอบกับปัจจัยด้านการศึกษาและอาชีพก็จะส่งผลให้เห็นถึงรูปแบบในการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคซึ่งแม้อาจจะมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการซื้อแต่อาจจะมีวิถีชีวิตที่สามารถทำได้ก็ได้ ทำให้นักการตลาดส่วนใหญ่มักเชื่อมโยงปัจจัยเรื่องรายได้กับปัจจัยด้านอื่นๆ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์การแบ่งส่วนตลาดได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น Schiffman and Wisenblit (2015) กล่าวคือแนวคิดทางด้านประชากรศาสตร์ทำได้โดยการแบ่งกลุ่มของผู้บริโภคตามอายุรายได้เชื้อชาติเพศ อาชีพ สถานภาพสมรส ประเภทและขนาดของใช้ในครัวเรือน และที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ตัวแปรเหล่านี้สามารถซักถามหรือทำการสังเกตได้อย่างง่ายดาย สิ่งเหล่านี้ช่วยให้นักการตลาดได้และสามารถจำแนกผู้บริโภคแต่ละประเภทตามที่กำหนดไว้ได้อย่างชัดเจนจากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นว่าปัจจัยในด้านประชากรศาสตร์เป็นปัจจัยที่แพร่หลายนัก นำมาใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับการแบ่งส่วนตลาดของผู้บริโภคคือเพศ อายุ รายได้การศึกษาและอาชีพเพื่อใช้ในการกำหนดกลุ่มผู้บริโภคและสามารถนำไปสร้างกลยุทธ์ที่ตรงตามความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคและทำให้ธุรกิจเจาะกลุ่มผู้บริโภคได้ตามความต้องการและประสบความสำเร็จได้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ

การตัดสินใจ ตามแนวคิดของนักวิชาการมีความหมายและกระบวนการตัดสินใจ ดังนี้ ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2546) และกุลพรภัสร์ วงศ์มาจารภิญญา และคณะ กล่าวว่าการตัดสินใจ (Decision) หมายถึงการเลือกระหว่างทางเลือกซึ่งคาดหวังว่าจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงพอใจจากปัญหาใดปัญหาหนึ่ง แม้ว่าการตัดสินใจในการบริหารไม่ได้เริ่มต้น หรือสิ้นสุดด้วยการตัดสินใจ เพราะต้องมีการกำหนดปัญหาก่อนจึงจะตัดสินใจและเมื่อ

ตัดสินใจแล้วจึงนำไปปฏิบัติ ในทางการบริหารงาน ผู้บริหารจะต้องพิจารณาผลดี ผลเสียของการตัดสินใจเสมอ เพราะการตัดสินใจของผู้บริหารก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบ จึงต้องพิจารณาให้รอบคอบ ถ้าเกี่ยวกับเรื่องสินค้า ก่อนตัดสินใจเลือกซื้อหรือใช้บริการ ผู้บริโภคจะพิจารณาถึงความคุ้มค่าของเงินที่เสียไปกับประโยชน์ของสิ่งที่ได้มา หากเห็นว่าคุ้มค่าจึงตัดสินใจเลือกซื้อ วิจิตร ตันฑสุทธิ์และคณะ (2550) กล่าวว่าการตัดสินใจ หมายถึงการพิจารณาตกลงใจชี้ขาดเลือกทางเลือกที่มีอยู่มากกว่าหนึ่งทางเลือกในอันที่ให้มีการกระทำในลักษณะเฉพาะใดๆ หรือหมายถึงการตกลงใจเลือกข้อยุติ ข้อขัดแย้ง ข้อถกเถียง เพื่อให้มีการกระทำไปในทางหนึ่งทางใดที่ได้มีการพิจารณาเลือกหรือตรวจสอบอย่างรอบคอบแล้ว ไพลิน ผ่องใส (2533) กล่าวว่าการตัดสินใจ (Decision making) หมายถึง กระบวนการเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง จากหลายๆทางเลือกที่ได้พิจารณาหรือประเมินอย่างดีแล้วว่าเป็นทางให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ การตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญและเกี่ยวข้องกับหน้าที่การบริหารหรือการจัดการเกือบทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การจัดการองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การประสานงาน และการควบคุม บาร์นาร์ด (2551) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจว่าเป็นเทคนิควิธีที่ลดทางเลือกลงมาให้เหลือเพียงทางเดียว สรุปได้ว่าการตัดสินใจ หมายถึง กระบวนการเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งจากหลายทางเลือกโดยผ่านการพิจารณาแล้วว่า เป็นทางที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์สูงสุด

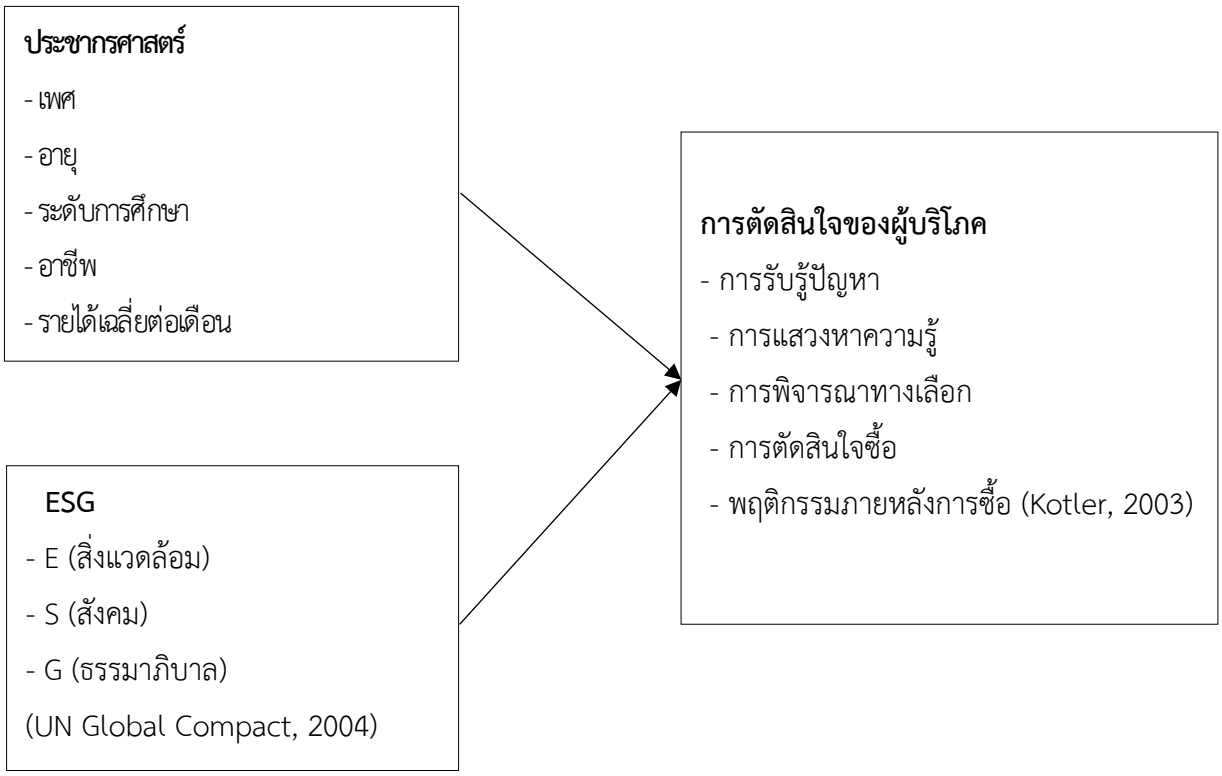
แนวคิดและทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค

ฮอลท์ ไรน์ฮาร์ท และ วินส์ตัน (Holt, Rinehart and Winston) ได้ให้ความหมายของ“พฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior) หมายถึง การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดหาให้ได้มาและการใช้ซึ่งสินค้าและบริการทั้งนี้หมายรวมถึงกระบวนการตัดสินใจซึ่งมีมาอยู่ก่อนแล้ว และมีส่วนในการกำหนดให้มีการกระทำ ดังกล่าว” ซึ่งคำว่า พฤติกรรมผู้บริโภคนั้น ในความหมายที่ถูกต้องมิใช่ หมายถึงการบริโภคหากแต่ศึกษาถึงการซื้อของผู้บริโภคในที่นี้เน้นถึงตัวผู้ซื้อเป็นสำคัญ และที่ถูกต้องแล้วการซื้อเป็นเพียงจุดหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจและไม่สามารถแยกออกได้จากการบริโภคสินค้าทั้งที่กระทำโดยตัวผู้ซื้อเองหรือการบริโภคโดยสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัว ซึ่งผู้ซื้อทำตัวเป็นผู้ซื้อแทนให้การซื้อแทนนั้น ผู้ซื้อแทนจะเป็นผู้ทำงานแทนความพอใจของผู้ที่จะบริโภคอีกต่อหนึ่ง Kotler (1997) อ้างอิงใน (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2541) ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เชื่อว่า ผู้บริโภคมีความต้องการในการบริโภคสินค้าและบริการอย่างหลากหลาย แต่เนื่องจากผู้บริโภคแต่ละรายมีข้อจำกัดในเรื่องของทรัพยากร ดังนั้นผู้บริโภคจะมีการลำดับการบริโภคก่อนหลังแตกต่างกันโดยคำนึงถึงอรรถประโยชน์สูงสุดที่ตนจะได้รับ พฤติกรรมต่างๆที่แสดงออกนั้นมีเหตุจูงใจทำให้เกิดและมีเป้าหมายอย่างแน่นอนไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างเลื่อนลอย ดังนั้นการศึกษาพฤติกรรมก็ควรจะเริ่มที่เหตุจูงใจที่ทำให้เกิดพฤติกรรมซึ่งการศึกษานี้มีแบบจำลองที่สามารถอธิบายพฤติกรรมได้อย่างชัดเจน คือ แบบจำลองพฤติกรรมผู้บริโภคหรือเรียกแบบจำลองนี้อีกอย่างหนึ่งว่า S-R Theory แบบจำลองพฤติกรรมผู้บริโภค หรือ S-R Theory นี้เป็นแบบจำลองที่ศึกษาเหตุจูงใจที่ทำให้เกิดการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์โดยมีจุดเริ่มต้น จากการเกิดสิ่งกระตุ้น

(Stimulus) ที่ทำให้เกิดความต้องการ สิ่งกระตุ้น ผ่านเข้ามาในความรู้สึกนึกคิดของผู้ซื้อ (Buyer's Black Box) ซึ่งเปรียบเสมือนกล่องดำ ซึ่งผู้ผลิตหรือผู้ขายไม่สามารถคาดคะเนได้ความรู้สึกนึกคิดของผู้ซื้อจะได้รับอิทธิพลลักษณะต่างๆ ของผู้ซื้อแล้วจะมีการตอบสนองของผู้ซื้อ (Buyer's Response) หรือการตัดสินใจของผู้ซื้อโดยการซื้อหรือไม่ซื้อ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เรื่อง “การตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรสมัยใหม่ที่ใช้ ESG” ดังนี้

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

จากความเป็นมาและความสำคัญเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรสมัยใหม่ที่ใช้ ESG จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้สามารถเห็นวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรสมัยใหม่ที่ใช้ ESG ในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยด้านประชากร

2. หาค่าความสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างปัจจัยด้าน ESG กับรูปแบบกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค (SP)

3. เพื่อศึกษาปัจจัยด้าน ESG ที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรสมัยใหม่ที่ใช้ ESG ในเขตกรุงเทพมหานคร

4. ทำการยืนยันกระบวนการที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากฝ่ายการตลาดหรือผู้กำหนดนโยบายขององค์กรสมัยใหม่

สมมติฐานในการวิจัย

1. ปัจจัยด้านประชากรที่แตกต่างกันมีผลต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรสมัยใหม่ที่ใช้ ESG ในเขตกรุงเทพมหานคร

2. ปัจจัยด้าน ESG มีความสัมพันธ์กับกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค

3. ปัจจัยด้าน ESG มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรสมัยใหม่ที่ใช้ ESG ในเขตกรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้แนวทาง การวิจัยเชิงปริมาณแบบภาคตัดขวาง (Cross Sectional Design) และการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีด้านประชากรศาสตร์ ด้านการตัดสินใจและด้านการใช้ ESG ขององค์กร

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรอิสระ

ด้านประชากร ประกอบด้วย

1. เพศ
2. อายุ
3. ระดับการศึกษา
4. อาชีพ
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
6. ช่องทางรับรู้ข่าวสาร

ด้านความยั่งยืนขององค์กรที่คำนึงถึงความรับผิดชอบหรือ ESG 3 ด้านคือ

1. สิ่งแวดล้อม
2. สังคม
3. ธรรมาภิบาล

ตัวแปรตาม

กระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคประกอบด้วย

1. การรับรู้ปัญหา
2. การแสวงหาความรู้
3. การพิจารณาทางเลือก
4. การตัดสินใจซื้อ
5. พฤติกรรมภายหลังการซื้อ

ขอบเขตด้านระยะเวลา โดยทำการดำเนินการระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ 2568 ถึงเดือน มีนาคม 2568

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยการวิเคราะห์ข้อมูล
3. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากร (Population) ประชากร เป็นผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร คือผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครที่เคยมีประสบการณ์ในการเลือกซื้อสินค้าและบริการจากองค์กรที่ดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึง ESG อย่างไรก็ดี จำนวนประชากรที่แท้จริงไม่สามารถระบุได้แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้วิธีประมาณการขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยอ้างอิงสูตรของ Taro Yamane (พ.ศ. 2516) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อน ±5% ผลการคำนวณตามสูตร Yamane ระบุว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่เพียงพอคือประมาณ 400 คน จากนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณจำนวน 400 คน ตามเกณฑ์ดังกล่าว

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณได้จากการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณของ Yamane Taro, 1973: 127 (อ้างในอนุวัติ คูณแก้ว, 2560) โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 หรือค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความไม่น่าจะเป็น โดยวิธีสุ่มแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) ส่วนวิธีการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตรดังต่อไปนี้

สูตรคำนวณ n = N/(1+N 〖(e)〗 ^2)

เมื่อ N = จำนวนประชากรทั้งหมดที่ศึกษา

E = ค่าความคลาดเคลื่อนของตัวอย่างไม่เกินร้อยละ 0.05

n= จำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดได้

แทนค่า n = 22,029/(1+22,029 〖(0.05)〗 ^2)

n = 22,029/56.0725

= 393.02

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม (Questionnaire)

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structured Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (เพศ, อายุ, การศึกษา, อาชีพ, รายได้, ช่องทางรับรู้ข่าวสาร)

ส่วนที่ 2 การรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรในด้าน ESG (สิ่งแวดล้อม, สังคม, ธรรมาภิบาล)

ส่วนที่ 3 กระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (คำถามปลายเปิด)

การวัดผลในแต่ละข้อคำถาม ใช้มาตราส่วนแบบ Likert 5 ระดับ (5 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง, 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง)

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. นำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

2. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนำร่อง (Pilot Group) จำนวน 30 คน

3. ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) โดยกำหนดเกณฑ์ ≥ 0.70

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการสุ่มแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) แบบสะดวก (Convenience Sampling)

2. กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริโภคในกรุงเทพฯ ที่เคยมีประสบการณ์ในการซื้อสินค้าหรือบริการจากองค์กรที่คำนึงถึง ESG

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics)

- การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เช่น การทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square)
- การวิเคราะห์ความแตกต่าง เช่น t-test, ANOVA
- การวิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis) หากต้องการทดสอบอิทธิพลของ ESG ต่อการตัดสินใจ

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือนด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ จำนวน และค่าร้อยละ ปรากฏผลดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

	รายการข้อมูล	**จำนวน**	**ร้อยละ**
เพศ	ชาย	180	45.00
	หญิง	220	55.0
	รวม	400	100.00
อายุ	ต่ำกว่า 25 ปี	44	11.00
	25 – 34 ปี	160	40.00
	35 – 44 ปี	120	30.00

	รายการข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
	ตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป	76	19.00
	รวม	400	100.00
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	16	4.00
	ปริญญาตรี	140	35.00
	ปริญญาโท	180	45.00
	ปริญญาเอก	64	16.00
	รวม	400	100.00
อาชีพหลัก	นักเรียนนักศึกษา	100	25.00
	ครูและอาจารย์เจ้าหน้าที่ของรัฐ	20	5.00
	พนักงานบริษัทเอกชน	60	15.00
	ธุรกิจส่วนตัว	148	37.00
	อาชีพอิสระ	24	6.00
	เกษียน	36	9.00
	รวม	12	3.00
		400	100.00
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	ต่ำกว่า 15,000 บาท	24	6.00
	15,000-25,000 บาท	52	13.00
	25,001-35,000 บาท	104	26.00
	35,001-45,000 บาท	164	41.00
	มากกว่า 45,000 บาท	56	14.00
	รวม	400	400

จากการวิเคราะห์ข้อมูลประชากรของกลุ่มผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 400 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 55 ขณะที่เพศชายมีสัดส่วนร้อยละ 45 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเพศหญิงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกใช้สินค้าและบริการที่สอดคล้องกับแนวคิดด้านความยั่งยืน ในด้านช่วงอายุ กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 25–44 ปี โดยช่วงอายุ 25–34 ปี มีสัดส่วนร้อยละ 40 และช่วงอายุ 35–44 ปี มีสัดส่วนร้อยละ 30 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มวัยทำงาน

ตอนต้นถึงกลางเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่มีศักยภาพในด้านการบริโภคและการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ด้านระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยจบการศึกษาระดับปริญญาโท ร้อยละ 45 ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 35 และระดับปริญญาเอก ร้อยละ 16 ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 4 เท่านั้นที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า กลุ่มผู้บริโภคมีระดับการศึกษาค่อนข้างสูง ซึ่งอาจเอื้อให้เกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับแนวคิด ESG (Environmental, Social, and Governance) และมีความสามารถในการประเมินคุณภาพของสินค้าและบริการในเชิงจริยธรรมและความยั่งยืน ในด้านรายได้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับรายได้ปานกลางถึงสูง โดยร้อยละ 41 มีรายได้ระหว่าง 35,001–40,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 26 มีรายได้ระหว่าง 25,000–35,000 บาทต่อเดือน และร้อยละ 14 มีรายได้มากกว่า 45,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นสัดส่วนรวมมากกว่าร้อยละ 80 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคกลุ่มนี้มีอำนาจซื้อเพียงพอในการตัดสินใจเลือกบริโภคสินค้าและบริการที่มีมาตรฐานด้านความยั่งยืน แม้จะมีราคาสูงกว่าสินค้าทั่วไป

การแปลผลเชิงวิเคราะห์และข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ จากผลการวิเคราะห์เชิงพรรณนาดังกล่าว สามารถสังเคราะห์และตีความได้ว่า กลุ่มผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครที่มีแนวโน้มให้ความสำคัญต่อการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรที่ดำเนินธุรกิจตามแนวทางความยั่งยืน ได้แก่ การคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อสังคม และธรรมาภิบาล ส่วนใหญ่ประกอบด้วยบุคคลที่มีคุณลักษณะร่วมกัน ได้แก่

- เพศหญิง
- วัยทำงาน อายุระหว่าง 25–44 ปี
- มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป
- มีรายได้อยู่ในระดับปานกลางถึงสูง

ลักษณะประชากรในกลุ่มดังกล่าวสะท้อนถึงศักยภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความเข้าใจในประเด็นด้านความยั่งยืน และมีอำนาจในการตัดสินใจบริโภคที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและคุณภาพ มากกว่าการพิจารณาเพียงด้านราคาเพียงอย่างเดียว

จากข้อค้นพบข้างต้น องค์กรธุรกิจในยุคปัจจุบันควรกำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักในการสื่อสารแบรนด์และวางกลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้องกับกลุ่มประชากรที่มีศักยภาพดังกล่าว โดยเฉพาะกลุ่มเพศหญิง วัยทำงาน อายุระหว่าง 25–44 ปี ที่มีระดับการศึกษาสูงและรายได้ค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มสนับสนุนองค์กรที่ดำเนินธุรกิจตามแนวทาง ESG อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ กลุ่มผู้บริโภคดังกล่าวยังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพฤติกรรมการบริโภคอย่างยั่งยืนในบริบทของสังคมเมืองซึ่งองค์กรสามารถใช้เป็นฐานเชิงกลยุทธ์ในการเสริมสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และความยั่งยืนในระยะยาว

ตารางที่ 2 Descriptive Statistics แสดงค่าสถิติพื้นฐานของปัจจัย ESG โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้านดังนี้

ข้อความ	$\overline{X}$	**SD**	**ระดับ**	**อันดับ**
En สิ่งแวดล้อม	2.1400	1.02128	มาก	1
S สังคม	2.410	1.1473	มาก	2
G ธรรมาภิบาล	2.6567	0.74548	มาก	3
รวม	**2.402**	**0.971**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 พบว่า การให้ความสำคัญต่อปัจจัย ESG ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 2.402, SD = 0.971) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านธรรมาภิบาล (Governance - G) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (= 2.6567, SD = 0.74548) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านสังคม (Social - S) (= 2.410, SD = 1.1473) อยู่ในระดับมากเช่นกัน และ ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment - En) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (= 2.140, SD = 1.02128) แม้จะยังอยู่ในระดับมาก แต่ต่ำกว่ามิติอื่น

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว สามารถแปลผลได้ว่า ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครให้ความสำคัญกับมิติด้านธรรมาภิบาลมากที่สุด เมื่อเทียบกับอีกสองมิติของ ESG โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ความโปร่งใสในการดำเนินงาน การเปิดเผยข้อมูล และการต่อต้านการทุจริต ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือขององค์กรในสายตาผู้บริโภค การที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับด้านธรรมาภิบาลสะท้อนว่า ในบริบทของเมืองหลวงอย่างกรุงเทพฯ ซึ่งผู้บริโภคมีระดับการศึกษาสูงและตื่นตัวต่อประเด็นสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม พวกเขาให้คุณค่ากับ “ความรับผิดชอบในเชิงโครงสร้างองค์กร” และต้องการเห็นความชัดเจนและความโปร่งใสจากภาคธุรกิจมากขึ้น

นอกจากนี้ การที่มิติด้านสังคมได้รับความสำคัญในลำดับถัดมา แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคยังให้ความสนใจกับบทบาทขององค์กรในการดูแลแรงงาน ความเท่าเทียม การส่งเสริมชุมชน หรือการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ขณะที่ด้านสิ่งแวดล้อม แม้จะยังอยู่ในระดับมาก แต่เป็นมิติที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญน้อยที่สุดในสามด้าน อาจสะท้อนถึงช่องว่างในการรับรู้ หรือการสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมที่ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างเพียงพอ ซึ่งอาจเป็น โอกาสเชิงกลยุทธ์ สำหรับองค์กรที่ต้องการพัฒนาแบรนด์ในด้านสิ่งแวดล้อมให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

ตารางที่ 3 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (EN) องค์ประกอบ จำนวน 3 ข้อความ ดังนี้

ข้อความ	$\overline{X}$	SD	ระดับ	อันดับ
1. นโยบายและการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กร (EN1)	2.36	1.377	มาก	1
2. ผลิตภัณฑ์และบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (EN2)	2.26	1.207	มาก	2
3. ภาพลักษณ์ขององค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (EN3)	1.80	0.601	มาก	3
รวม	**2.14**	**1.0616**	**มาก**	

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (EN) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 2.14, SD = 1.0616) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ด้านนโยบายและการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กร (EN1) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (= 2.36, SD = 1.377) รองลงมาคือ ผลิตภัณฑ์และบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (EN2) (= 2.26, SD = 1.207) ส่วน ด้านภาพลักษณ์ขององค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (EN3) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (= 1.80, SD = 0.601)

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าว สามารถแปลผลได้ว่า ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครให้ความสำคัญกับ “นโยบายและการดำเนินงานจริงขององค์กรด้านสิ่งแวดล้อม” มากกว่าการสื่อสารด้านภาพลักษณ์ภายนอก สะท้อนให้เห็นว่า การตัดสินใจเลือกใช้สินค้าและบริการของผู้บริโภคในกลุ่มนี้ไม่ได้พิจารณาจาก “สิ่งที่องค์กรพยายามสื่อออกมา” เพียงอย่างเดียว แต่เน้นที่ “สิ่งที่องค์กรลงมือทำจริง” ลักษณะพฤติกรรมดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้บริโภคในเขตเมืองหลวงมีระดับความตระหนักรู้และวิจารณญาณสูง พวกเขาไม่ได้หลงเชื่อเพียงการโฆษณาหรือการสร้างภาพลักษณ์ว่าองค์กรมีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หากแต่ให้ความสำคัญกับนโยบายการดำเนินงานจริง และผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดการขยะ การลดคาร์บอนฟุตพริ้นต์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จึงมีนัยสำคัญสำหรับองค์กรที่ดำเนินธุรกิจในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในเขตเมืองอย่างกรุงเทพฯ ที่กลุ่มผู้บริโภคเริ่ม ใช้เกณฑ์เชิงพฤติกรรม (behavior-based evaluation) ในการประเมินองค์กร และแสดงให้เห็นว่า “การกระทำ” มีน้ำหนักมากกว่าการ “สร้างภาพ”

ตารางที่ 4 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของปัจจัยด้านสังคม (S) องค์ประกอบ ด้าน (S1), (S2), (S3) จำนวน 3 ข้อความ ดังนี้

ข้อความ	$\overline{X}$	SD	**ระดับ**	**อันดับ**
1. นโยบายและการดำเนินงานด้านสังคมขององค์กร (S1)	2.25	0.699	มาก	2
2. วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม (S2)	2.03	1.137	มาก	3
3. ภาพลักษณ์ขององค์กรด้านสังคม (S3)	2.95	1.719	มาก	1
รวม	**2.41**	**1.185**	**มาก**	

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยด้านสังคม (S) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 2.41, SD = 1.185) เมื่อพิจารณาแยกรายข้อพบว่า ภาพลักษณ์ขององค์กรด้านสังคม (S3) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (= 2.95, SD = 1.719) รองลงมาคือ นโยบายและการดำเนินงานด้านสังคมขององค์กร (S1) (= 2.25, SD = 0.699) และวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม (S2) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (= 2.03, SD = 1.137)

ผลการวิเคราะห์ข้างต้น สามารถแปลผลได้ว่า ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครให้ความสำคัญกับ “ภาพลักษณ์ด้านสังคมขององค์กร” มากกว่ากระบวนการหรือวัฒนธรรมภายในองค์กร โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้บริโภคให้ความสำคัญกับ "การดำเนินการจริง" มากกว่า "ภาพลักษณ์" สะท้อนให้เห็นว่า ในประเด็นทางสังคม ผู้บริโภคยังคงให้ความสำคัญกับ “ผลลัพธ์ที่มองเห็นได้ชัดเจน” หรือสิ่งที่องค์กรนำเสนอและสื่อสารออกมา เช่น ความสำเร็จของโครงการเพื่อสังคม การทำกิจกรรม CSR หรือการแสดงจุดยืนต่อประเด็นทางสังคมต่างๆ ในทางกลับกัน วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม (S2) กลับได้รับความสำคัญน้อยที่สุดในกลุ่มองค์ประกอบด้านสังคม อาจแสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคยังไม่สามารถเข้าถึงหรือรับรู้วัฒนธรรมภายในขององค์กรได้อย่างชัดเจน หรือไม่ใช้เป็นเกณฑ์หลักในการประเมินความน่าเชื่อถือ พบว่า “การสื่อสารผลลัพธ์” เช่น โครงการเพื่อสังคมที่จับต้องได้ และความสำเร็จเชิงรูปธรรม มีอิทธิพลอย่างมากต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภค ในขณะที่มิติที่เกี่ยวข้องกับ “กระบวนการภายใน” ขององค์กร อาจต้องได้รับการสื่อสารให้เข้าใจง่าย และเป็นรูปธรรมมากขึ้น หากต้องการสร้างความเชื่อมั่นในระยะยาว

ตารางที่ 5 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของปัจจัยมิติธรรมาภิบาล (G) องค์ประกอบ จำนวน 3 ข้อความ ดังนี้

ข้อความ	$\overline{X}$	SD	**ระดับ**	**อันดับ**
1. โครงสร้างการกำกับดูแลกิจการที่ดี (G1)	2.01	1.247	มาก	2
2. นโยบายต่อต้านคอร์รัปชั่น (G2)	2.27	0.720	มาก	3
3. การเปิดเผยข้อมูล ESG ขององค์กร (G3)	3.69	0.561	มาก	1
รวม	**2.6567**	**0.84267**	**มาก**	

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยด้านธรรมาภิบาล (G) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 2.6567, SD = 0.84267) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การเปิดเผยข้อมูล ESG ขององค์กร (G3) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (= 3.69, SD = 0.561) รองลงมาคือนโยบายต่อต้านคอร์รัปชัน (G2) (= 2.27, SD = 0.720)และ ส่วนโครงสร้างการกำกับดูแลกิจการที่ดี (G1) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (= 2.01, SD = 1.247)

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว สามารถแปลผลได้ว่า ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ การเปิดเผยข้อมูลด้าน ESG อย่างโปร่งใส (G3) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในกลุ่มปัจจัยด้านธรรมาภิบาล และถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อ ความเชื่อมั่นในการตัดสินใจเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรยุคใหม่ แนวโน้มนี้ สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่ ที่ต้องการข้อมูลที่ชัดเจน ตรวจสอบได้ และสามารถติดตามความคืบหน้าของการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาลได้จริง มากกว่าการรับรู้ผ่านภาพลักษณ์หรือคำกล่าวอ้างทั่วไป ขณะที่ นโยบายต่อต้านคอร์รัปชัน (G2) แม้จะอยู่ในระดับความสำคัญที่มาก แต่ยังต่ำกว่าการเปิดเผยข้อมูล ข้อมูลนี้สะท้อนว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่จับต้องได้หรือสามารถติดตามได้ทางสาธารณะมากกว่าเพียงการแสดงจุดยืนทางนโยบาย สำหรับ โครงสร้างการกำกับดูแลกิจการที่ดี (G1) ซึ่งได้รับค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อาจชี้ให้เห็นว่า แม้องค์ประกอบนี้มีความสำคัญในระดับองค์กร แต่ยังไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้บริโภค เนื่องจากเป็นเรื่องภายในที่ไม่สามารถสังเกตหรือประเมินผลได้อย่างชัดเจนจากมุมมองของผู้บริโภคทั่วไป

จากข้อมูลทั้งหมด องค์กรที่ต้องการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในตลาดยุคใหม่ควรให้ความสำคัญกับการดำเนินงานที่โปร่งใส โดยเฉพาะการ เปิดเผยข้อมูลด้าน ESG อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง พร้อมทั้งส่งเสริมการมีนโยบายเชิงรุกด้านความยั่งยืน การต่อต้านการทุจริต และการแสดงความคืบหน้าของโครงการต่าง ๆ ผ่านช่องทางที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งจะช่วยสร้าง ความเชื่อมั่นในระยะยาว และตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้บริโภคที่มีระดับความตระหนักรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้มีการอภิปรายผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 4 ข้อ และได้รับการสนับสนุนด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยสามารถแจกแจงได้ดังนี้

"เพื่อศึกษากระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรสมัยใหม่ที่ใช้ ESG"

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (ESG) อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ขั้นตอนการพิจารณาทางเลือก (Evaluation of Alternatives) และ พฤติกรรมหลังการซื้อ (Post-Purchase Behavior) ซึ่งสะท้อนถึงพัฒนาการของพฤติกรรมผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดด้านความยั่งยืนและความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรมากยิ่งขึ้น แนวโน้มดังกล่าวสามารถอธิบายได้ภายใต้กรอบแนวคิดของ ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ของ Ajzen (1991) ซึ่งเสนอว่า พฤติกรรมของมนุษย์ได้รับอิทธิพลจากสามองค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. เจตคติ (Attitude) ต่อพฤติกรรม
2. บรรทัดฐานทางสังคม (Subjective Norms)
3. การรับรู้ถึงการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control)

โดยองค์ประกอบทั้งสามมีผลโดยตรงต่อความตั้งใจ (Intention) ที่จะกระทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ซึ่งในกรณีนี้คือพฤติกรรมการบริโภคอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Leonidou et al. (2013) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ผู้บริโภคในยุคปัจจุบันมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมขององค์กรเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภคในระดับสากลที่หันมาให้ความสนใจกับผลิตภัณฑ์หรือแบรนด์ที่ดำเนินธุรกิจภายใต้หลักความยั่งยืน กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้าน ESG มิได้เป็นเพียงคุณลักษณะเสริมของสินค้าและบริการ แต่ได้กลายเป็นหนึ่งในเกณฑ์หลักที่ผู้บริโภคนำมาใช้ในการตัดสินใจ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภคในเขตเมืองที่มีความตระหนักรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางการบริโภคอย่างยั่งยืนในระดับโลกอย่างชัดเจน

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้าน ESG กับกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (Environmental, Social, and Governance: ESG) กับกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้สินค้าและบริการจากองค์กรสมัยใหม่ โดยผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) พบว่า ทั้งสามองค์ประกอบของ ESG มีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริโภค โดยเฉพาะในมิติของธรรมาภิบาล (Governance: G) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญใน

การสร้าง "ความไว้วางใจ" ของผู้บริโภคที่มีต่อองค์กร ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมการซื้อซ้ำของผู้บริโภค ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านทฤษฎีความผูกพันและความไว้วางใจ (Commitment-Trust Theory) ของ Morgan และ Hunt (1994) ที่ระบุว่า ความไว้วางใจ (Trust) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวกับแบรนด์หรือองค์กร ทั้งนี้ ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นมักจะเป็นผลมาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ยึดมั่นในความโปร่งใส ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของธรรมาภิบาลที่ดี นอกจากนี้ ข้อค้นพบของการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim และ Kim (2021) ที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้บริโภคในเขตเมือง โดยเฉพาะในบริบทของประเทศที่มีการพัฒนาแล้ว มีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับ “ความชอบธรรม” (Legitimacy) และ “ความโปร่งใส” (Transparency) ขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญ โดยปัจจัยเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการรับรู้คุณค่าของแบรนด์ และนำไปสู่พฤติกรรมการตัดสินใจในเชิงบวก

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ESG โดยเฉพาะในมิติของธรรมาภิบาล เป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค และเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างผู้บริโภคกับองค์กร ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มของตลาดในยุคปัจจุบันที่ผู้บริโภคมิได้พิจารณาเพียงคุณภาพของสินค้าและบริการเท่านั้น หากแต่ยังคำนึงถึงคุณค่าทางจริยธรรมและความยั่งยืนขององค์กรด้วย

การศึกษาปัจจัยด้าน ESG ที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค

การศึกษานี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยด้าน ESG (Environmental, Social, and Governance) ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อระบุระดับอิทธิพลของแต่ละองค์ประกอบของ ESG ต่อพฤติกรรมการตัดสินใจ

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental: E) มีอิทธิพลสูงสุดต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการเลือกซื้อสินค้าและบริการที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม อาทิ การใช้วัตถุดิบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การลดการปล่อยคาร์บอน และการจัดการของเสียอย่างยั่งยืน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการตื่นตัวของผู้บริโภคต่อประเด็นสิ่งแวดล้อม และสะท้อนถึงแนวโน้มการบริโภคอย่างมีจริยธรรม (Ethical Consumption) แนวโน้มดังกล่าวสามารถอธิบายได้จากแรงจูงใจภายในของผู้บริโภคที่มีจิตสำนึกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลักดันให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคที่คำนึงถึงผลกระทบในระดับมหภาค ทั้งนี้ ผลการศึกษาอยู่ในแนวเดียวกับงานวิจัยของ Peattie และ Crane (2005) ที่เสนอว่า แนวทางการตลาดสีเขียว (Green Marketing) จะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อองค์กรสามารถแสดงออกถึง “ความตั้งใจจริง” (Genuine Commitment) ในการดำเนินกิจกรรมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่เพียงการสร้างภาพลักษณ์เพื่อผลทางการตลาดเท่านั้น นอกจากนี้ ความสำคัญของปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของบทบาทผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน ที่ไม่ได้มองตนเองในฐานะผู้ซื้อเท่านั้น แต่ยังเป็น "ผู้มีบทบาททางสังคม" (Social Actor) ที่สามารถใช้พฤติกรรมการบริโภคเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่แนวทางที่มีความรับผิดชอบ

มากยิ่งขึ้น จากผลการศึกษาดังกล่าว จึงสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาแนวทางการดำเนินธุรกิจที่สอดคล้องกับเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม และการสื่อสารที่โปร่งใสเกี่ยวกับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมขององค์กร ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกของผู้บริโภค และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดยุคใหม่ได้อย่างยั่งยืน

การยืนยันผลเชิงปริมาณด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้บริหารด้านการตลาด

เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ การวิจัยได้นำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารฝ่ายการตลาดขององค์กรสมัยใหม่ที่มีการดำเนินงานภายใต้แนวทาง ESG โดยผลจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่มองเห็นความสำคัญของการสื่อสารด้าน ESG อย่างตรงไปตรงมา โปร่งใส และมีความจริงใจ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้าง “ความเชื่อมั่น” (Trust) และ “ความผูกพัน” (Engagement) กับผู้บริโภค ข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าวช่วยยืนยันผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านธรรมาภิบาลและสิ่งแวดล้อมมีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริโภค โดยเฉพาะในบริบทของการซื้อซ้ำและความภักดีต่อแบรนด์ (Brand Loyalty) ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Chikosha และ Potwana (2021) ที่ระบุว่า กลยุทธ์การตลาดสีเขียว (Green Marketing) ที่แสดงถึงความจริงใจ (Authenticity) สามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างแบรนด์และผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การสัมภาษณ์ยังเปิดเผยถึงพฤติกรรมใหม่ของผู้บริโภค โดยเฉพาะกลุ่มผู้บริโภครุ่นใหม่ในเขตเมือง ที่มีแนวโน้มใช้ “พลังของการเลือกซื้อ” เป็นเครื่องมือในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผ่านพฤติกรรมที่เรียกว่า “การคว่ำบาตรเชิงบวก” (Positive Boycotting) ซึ่งหมายถึงการเลือกสนับสนุนแบรนด์ที่มีจริยธรรมและความรับผิดชอบ มากกว่าการเพียงแค่หลีกเลี่ยงการซื้อสินค้าจากแบรนด์ที่ขาดความรับผิดชอบ พฤติกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ Johnstone และ Tan (2015) ที่เสนอว่า ผู้บริโภคยุคใหม่กำลังแสดงบทบาทในฐานะ "ผู้มีอำนาจต่อรองเชิงสังคม" (Socially Empowered Consumers) โดยใช้การบริโภคเป็นเครื่องมือในการสะท้อนค่านิยม ความเชื่อ และการเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมในระดับองค์กร จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การบูรณาการข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพไม่เพียงช่วยยืนยันแนวโน้มที่พบจากการวิเคราะห์ทางสถิติ แต่ยังเปิดมุมมองเชิงลึกเกี่ยวกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้บริโภคในปัจจุบัน ซึ่งมีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ความยั่งยืน และความรับผิดชอบขององค์กร

สรุป

ในยุคปัจจุบัน พฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยไม่ได้พิจารณาเพียงแค่คุณภาพ ราคา หรือประโยชน์ของสินค้าและบริการเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์และแนวทางการดำเนินงานขององค์กรที่ตนเลือกใช้ โดยเฉพาะในด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อ

สังคม และหลักธรรมาภิบาล (ESG: Environmental, Social, and Governance) ผู้บริโภครุ่นใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่และกลุ่มที่ใส่ใจในความยั่งยืน มักจะเลือกสนับสนุนแบรนด์ที่มีแนวทางชัดเจนในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการส่งเสริมการรีไซเคิล นอกจากนี้ ความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น การดูแลแรงงาน การให้โอกาสแก่ชุมชน และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้บริโภคคำนึงถึงในการตัดสินใจซื้อ อีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคคือ "ธรรมาภิบาล" หรือการดำเนินงานอย่างโปร่งใส มีจริยธรรม และสามารถตรวจสอบได้ ผู้บริโภคจำนวนมากเริ่มตั้งคำถามกับแหล่งที่มาของวัตถุดิบ แนวทางการบริหารภายใน และการมีส่วนร่วมขององค์กรต่อประเด็นสังคมในวงกว้าง

การตัดสินใจของผู้บริโภคในยุคใหม่ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของการซื้อสินค้าเพื่อใช้เท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกถึงคุณค่าและจุดยืนที่พวกเขายึดถือ ส่งผลให้องค์กรที่ปรับตัวและดำเนินงานตามแนวทางที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และมีธรรมาภิบาลที่ดี ย่อมได้รับความเชื่อมั่นและความภักดีจากลูกค้าในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางการจัดการ

1. การบูรณาการ ESG สู่กลยุทธ์องค์กรบริษัทควรนำหลักการ ESG เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์หลักขององค์กร โดยไม่ใช่เพียงการสื่อสารในแคมเปญโฆษณาเท่านั้น แต่ต้องมีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมในทุกระดับขององค์กร

2. พัฒนาระบบการรายงานและความโปร่งใส บริษัทควรจัดทำระบบรายงานผลการดำเนินงาน ESG ที่ชัดเจนและโปร่งใส เพื่อสร้างความไว้วางใจจากผู้บริโภคและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3. ปรับปรุงการสื่อสารและการตลาดด้าน ESG ของบริษัท ใช้เครื่องมือสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อให้ข้อมูลและผลการดำเนินงานด้าน ESG ขององค์กรเข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างครบถ้วนและเป็นระบบและการเน้นการตลาดแบบ “green marketing” ที่มีความจริงใจและสอดคล้องกับแนวโน้มพฤติกรรมผู้บริโภค

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายขอบเขตการศึกษา ควรนำกลุ่มตัวอย่างจากพื้นที่นอกกรุงเทพมหานครหรือภูมิภาคต่าง ๆ มาศึกษาเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้บริโภคในบริบทที่หลากหลาย อาจสำรวจความแตกต่างทางวัฒนธรรมและระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาค

2. ควรศึกษาเพิ่มเติมในด้านพฤติกรรมการลงทุน ESG ของกลุ่มนักลงทุนรายย่อยและความสัมพันธ์กับระดับความรู้ด้านการเงิน

3. เสนอให้ใช้วิธีวิจัยผสาน (Mixed Method) เพื่อเพิ่มความลึกของข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

กุลพรภัสร์ วงศ์มาจารภิญญา สุขุมพงศ์ ชาญนุวงศ์ ธนชาติ ประทุมสวัสดิ์ ปกรณ์ ปรีชาภรณ์. (2024). รูปแบบการจัดการยุคใหม่ที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์การอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บริษัท ไทย สมายล์ บัส จำกัด. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 7*(4), 2297-2313.

บาร์นาร์ด, ชาร์ลส์. (2551*). ทฤษฎีและการปฏิบัติการบริหาร.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2566). *รายงานพฤติกรรมผู้บริโภคไทยกับผลิตภัณฑ์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพฯ: กสิกรไทย.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์, อำนวย จันทร์งาม, & กิติยา วงศ์ศักดิ์ชัย. (2546). *การตัดสินใจในองค์การ.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจิตร ตันฑสุทธิ์, สมใจ ศรีสะอาด, & ธนภัทร สุนทรธรรม. (2550). *การตัดสินใจและการวางแผน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพลิน ผ่องใส. (2533). *การตัดสินใจในการบริหาร.* กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏ.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50*(2), 179–211.

Chikosha, S., & Potwana, S. (2021). Green marketing and customer loyalty: Evidence from sustainable consumption. *Journal of Marketing Management, 37*(5–6), 462–481.

Channuwong, S. Chaetnaloa, P., Wongsutthirat, K., Weerachareonchai, P., & Pupapassiri, P. (2024). *Good governance principles in Buddhism for business and politics administration. Migration Letters,* 21(S1), 818-827.

Deloitte. (2023). *ESG and sustainability trends*. Deloitte Insights.

Duque Oliva, H., Pérez, M., & Ramírez, J. (2024). *Consumer attitudes towards ESG investments in renewable energy and biotechnology sectors. Sustainable Finance Review, 12*(1), 34–49.

Gupta, S. (2021). Impact of environmental knowledge on green purchasing behavior: An application of theory of planned behavior. *Journal of Consumer Behaviour, 20*(3), 589–603.

Holt, Rinehart & Winston. (n.d.). *Consumer behavior*.

Johnstone, M. L., & Tan, L. P. (2015). Exploring the "power of the consumer": Ethical consumption and social change. *Journal of Consumer Marketing, 32*(3), 204–215.

Kamalanon, T., Chaiyasoonthorn, W., & Srisomboon, P. (2022). Applying Theory of Planned Behavior to predict green purchasing behavior in Thailand.*Asian Journal of Environmental Sustainability, 9*(2), 101–117.

Kim, H., & Kim, J. (2021). Legitimacy and consumer attitude towards ESG: A case study in urban areas. *Journal of Business Ethics, 173*(1), 123–138.

Kotler, P., & Armstrong, G. (2018). *Principles of marketing* (17th ed.). Pearson.

Leonidou, C. N., Katsikeas, C. S., & Morgan, N. A. (2013). Greening the marketing mix: Do greeners lead to greener? *International Journal of Business and Social Science, 4*(7), 38–52.

Morgan, R. M., & Hunt, S. D. (1994). The commitment-trust theory of relationship marketing. *Journal of Marketing, 58*(3), 20–38.

Peattie, K., & Crane, A. (2005). Green marketing: Legend, myth, farce or prophesy? *Qualitative Market Research: An International Journal, 8*(4), 357–370.

PwC. (2021). *ESG reporting and compliance*. PwC Publications.

Schiffman, L., & Wisenblit, J. (2015). *Consumer behavior* (11th ed.). Pearson.

Sirathanakul, K., Harnpanich, B., Channuwong, S., Bangbon, P., Niangchaem, L., Sutthadaanantaphokin, K. (2023). *The influence of human resource management on educational administration of Thai Private Universities*. *Migration Letters,* 20 (S1), 423-436.

Statista Research Department. (2023). *Consumer willingness to pay for sustainable products*. Statista.

United Nations Environment Programme (UNEP). (2022). *Global environmental outlook*. UNEP.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

An Application of Four Sanghawatthu for Human Resource Management of Hotel Establishments in Bang Lamung District Chonburi Province

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

Phakhawasita Jadjantuek*[1], Benjamas Suwannawong[2] & Phamaha Suporn Rakkhitadhammo[3]

ภควสิตา จัดจันทึก*[1], เบญจมาศ สุวรรณวงศ์[2] และ พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phakhawasita Jadjantuek
ภควสิตา จัดจันทึก
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: nankung638@gmail.com

2. Benjamas Suwannawong
เบญจมาศ สุวรรณวงศ์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: Benjamas_Suwannawong@gmail.com

3. Phamaha Suporn Rakkhitadhammo
พระมหาสุพร รกขิตธมฺโม
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: Suporn_Rakkhitadhammo@gmail.com

คำสำคัญ
การประยุกต์, สังคหวัตถุ 4, การบริหารทรัพยากร
Keywords:
An Application, Four Sanghahavatthu, Resource Management

Article history:
Received: 16/03/2025
Revised: 04/04/2025
Accepted: 28/05/2025
Available online: 08/09/2025

ABSTRACT

This research has the objectives are 1) to study about the principles of Four Sanghahavatthu in Theravada Buddhism, 2) to study about the condition issues of human resource management of hotel establishments in Bang Lamung District Chonburi Province, 3) to study about an application of Four Sanghahavatthu for human resource management of hotel establishments in Bang Lamung District Chonburi Province. This research is qualitative research.

The research result is found that

The principles of Four Sanghahavatthu in Theravada Buddhism are a principle that encourage good relationships and unity in society. For human resources management in many areas such as recruitment, training and operation; applying the 4 Sanghahavatthu can solve these issues by encourage providing the knowledge and skills, polite speech, helpful and participation that leads to good relationship, happiness in the workplace and success in the organization.

The condition issues of human resource management of hotel establishments in Bang Lamung District Chonburi Province; caused by management deficiencies as a result in the new employees being unable to perform to their full potential, leading to frequent resignations. The issues were also found in recruitment (few applicants), training (neglect of employee diversity), and performance (lack of in-depth training), resulting in employees being unable to perform their duties effectively.

An application of Four Sanghahavatthu for human resource management of hotel establishments in Bang Lamung District Chonburi Province such as 1) Dāna; encouraging the knowledge

How to Cite:
Phakhawasita Jadjantuek et al. (2025). An Application of Four Sanghawatthu for Human Resource Management of Hotel Establishments in Bang Lamung District Chonburi Province. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 796-811.

and skills, sharing the sources and creating the equitable welfare, 2) Piyavaja; emphasizing the politely and creative communication, hearing the opinions and creating a good working environment, 3) Atthajariya; supporting the benefits for employees, encouraging team-work and the development of personnel potential, 4) Samanatta; creating equality and justice, hearing the issues, requirement of the employees and create reliability, potential to enhance employee engagement, increase work efficiency, and creating sustainability for hotel establishments in a context of increased competition. Applying the principles of Dhamma to organizational management is therefore an interesting approach for the new executives in creating the happy and sustainable organizations.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี 3) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า

หลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีงามและความสามัคคีในสังคม สำหรับบริหารทรัพยากรมนุษย์ในหลายด้าน เช่น การสรรหา การฝึกอบรม และการปฏิบัติงาน การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถช่วยแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยส่งเสริม การให้ความรู้และทักษะ การพูดจาไพเราะ การช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วม ซึ่งจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี ความสุขในการทำงาน และความสำเร็จขององค์กร

สภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เกิดจากความบกพร่องในการบริหารจัดการ ส่งผลให้พนักงานใหม่ไม่สามารถแสดงศักยภาพได้อย่างเต็มที่ นำไปสู่การลาออกบ่อยครั้ง นอกจากนี้ยังพบปัญหาในด้านการสรรหา (ผู้สมัครน้อย) การฝึกอบรม (ละเลยความแตกต่างของพนักงาน) และการปฏิบัติงาน (ขาดการฝึกอบรมเชิงลึก) ส่งผลให้พนักงานไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ได้แก่ 1) ทาน ส่งเสริมการให้ความรู้และทักษะ การแบ่งปันทรัพยากร และการสร้างสวัสดิการที่เป็นธรรม 2) ปิยวาจา เน้นการสื่อสารที่สุภาพและสร้างสรรค์ การรับฟังความคิดเห็น และการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี 3) อัตถจริยา สนับสนุนการทำประโยชน์แก่พนักงาน การส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร 4) สมานัตตตา สร้างความเสมอภาคและความยุติธรรม การรับฟังปัญหาและความต้องการของพนักงาน และการสร้างความไว้วางใจ มีศักยภาพในการเสริมสร้างความผูกพันของพนักงาน เพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงาน และสร้างความยั่งยืนให้กับสถานประกอบการโรงแรมในบริบทของการแข่งขันที่สูงขึ้น การนำหลักธรรมมาปรับใช้ในการบริหารจัดการองค์กร จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจสำหรับผู้บริหารยุคใหม่ในการสร้างองค์กรที่มีความสุขและยั่งยืน

บทนำ

โลกยุคปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการพัฒนาสู่ยุคระบบเศรษฐกิจ และสังคมดิจิทัลที่อ้อมล้อมกับวิถีชีวิตของมนุษย์ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างองค์กร ปัจจัยหลักสำคัญที่คอยขับเคลื่อนองค์กรให้มีความสำเร็จ คือ ทรัพยากรมนุษย์ เปรียบเสมือนเครื่องจักรที่มีชีวิต เป็นกลไกการดำเนินงานให้ได้งาน ได้ผลผลิตตรงตามเป้าหมายขององค์กร ซึ่งแต่ละองค์กรได้มีข้อกำหนด ระเบียบ และคำสั่งให้ทุกคนในองค์กร ยึดถือปฏิบัติ ประกอบกับมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความเข้าใจในระบบงาน วิธีการปฏิบัติงาน ตลอดจนสามารถสร้างสรรค์งานและเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง จึงเป็นสาเหตุที่องค์กรต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขึ้นก็เพื่อทำให้มนุษย์มีทัศนคติในทิศทางเดียวกัน นั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะมนุษย์ย่อมมีความคิดและความรู้สึกที่แตกต่างกัน อันเป็นผลในการนำกลยุทธ์มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับการดำเนินงาน เพื่อการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจในการ พัฒนาตนเอง เพื่อปฏิบัติงานให้กับองค์กรอย่างเต็มที่

ปัจจัยสำคัญของการบริหารนั้นประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ 4 ประการ นั่นก็คือ มนุษย์, เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ต่าง และการบริหารจัดการใน 4 ประการนี้ส่วนที่มีความสำคัญที่สุดเห็นจะเป็นมนุษย์นั่นเอง เพราะนี่คือทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์มากที่สุดในการบริหารจัดการแต่ละองค์กร บุคคลที่มีศักยภาพย่อมทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้องค์กรพัฒนาได้อย่างมีศักยภาพในคราวเดียวกันด้วย การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้องค์กรเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างไม่สะดุดใด ๆ หน้าที่ในการบริหารจัดการบุคคลนี้ถือว่าเป็นภาระกิจสำคัญอย่างยิ่งสำหรับฝ่ายทรัพยากรบุคคล ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลให้มีประสิทธิภาพนั้นต่างก็มีรายละเอียดมากมายด้วยเช่นกัน (HREX.asia, 2567 : ออนไลน์) ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่มีค่าอย่างยิ่ง ของสังคมและประเทศชาติ ประเทศใดที่มีทรัพยากรมนุษย์ ที่มีศักยภาพสูงและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แล้ว ประเทศนั้นก็เจริญก้าวหน้า มีความมั่งคั่ง และมั่นคงทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองและทางสังคม แต่ถ้าหากประเทศใดขาดทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าหรือไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ ประเทศก็พัฒนาไปได้ยาก ขาดความเจริญหรือความล้าหลังของประเทศ จึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการพัฒนาปัจจัยอื่น ๆ เกิดการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมก็มาจากทรัพยากรมนุษย์ทั้งสิ้น

สังคมไทยในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าทุกองค์กรแข่งขันด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาบริการแก่ผู้ใช้บริการ ซึ่งทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจอันถึงเป็นหัวใจหลักของธุรกิจการบริการที่มีคุณภาพ และได้ใกล้ชิดกับลูกค้ามากที่สุด สามารถรับรู้ถึงความพึงพอใจของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งได้เกิดการเรียนรู้ว่าจะมีวิธีการบริการอย่างไร ที่ลูกค้าซึ่งมีความแตกต่างในหลาย ๆ ด้าน จะประทับใจและคำนึงถึงผู้ให้บริการเสมอ ปัจจุบันเกิดสภาวะเศรษฐกิจถดถอยและกำลังส่งผลกระทบไปทั่วโลกประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศที่ เกิดขึ้นส่งผลกระทบโดยตรงระบบทางเศรษฐกิจ ธุรกิจโรงแรม ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวซึ่งเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวย แต่ด้วยภาวการณ์ถดถอยทางเศรษฐกิจผนวกกับจะต้องมีสถานะทางเศรษฐกิจ สถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นซึ่งส่งผลทำให้อุตสาหกรรมต่าง ๆ ชะลอตัวและเติบโตได้ไม่ดีเท่าที่ควร แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวกลับทวีบทบาทมากยิ่งขึ้นและสามารถนำรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก (นางสาวกรองทอง คานภู, 2558 : 1)

องค์กรที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญในการเพิ่มพูนทักษะความรู้ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบุคคล โดยผ่านกระบวนการศึกษา และฝึกอบรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านความคิด ความรู้ จิตใจ บุคลิกภาพ โดยการหล่อหลอม และสร้างค่านิยมเพื่อบรรลุเป้าหมายของสมาชิกในองค์กรร่วมกัน และยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านความต้องการหรือความคิดเห็นของบุคลากรภายในองค์กรด้วย ซึ่งจะต้องค้นหาว่าวิธีการใดจะเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการพัฒนาบุคลากรในองค์กรที่มีความคิดแตกต่าง ทำให้เกิด

ความผูกพันกับองค์กรและปฏิบัติงานให้องค์กรประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ (อรุณรุ่ง เอื้ออารีสุขสกุล, 2558 : 1110) รวมถึง นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับศาสตร์ สมัยใหม่ก่อให้เกิดการบูรณาการ ด้วยการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ อันเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ช่วยให้การปฏิบัติงานของบุคลากรเกิดการร่วมงาน มีความประพฤติที่ดี ต่อองค์กรอันส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดี ระหว่างบุคลากรในองค์กรด้วยกันเอง และระหว่างองค์กรกับบุคลากรมากขึ้น โดยนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จนหล่อหลอมให้เกิดเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยพุทธบูรณาการอันเนื่องมาจากพุทธธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่มีความเป็นนามธรรมสูง กว่าความรู้สมัยใหม่ และครอบคลุมถึงวิชาวิทยาศาสตร์ ทั้งธรรมชาติ และสังคม (กอปรลาภ อภัยภักดิ์, 2564 : 82)

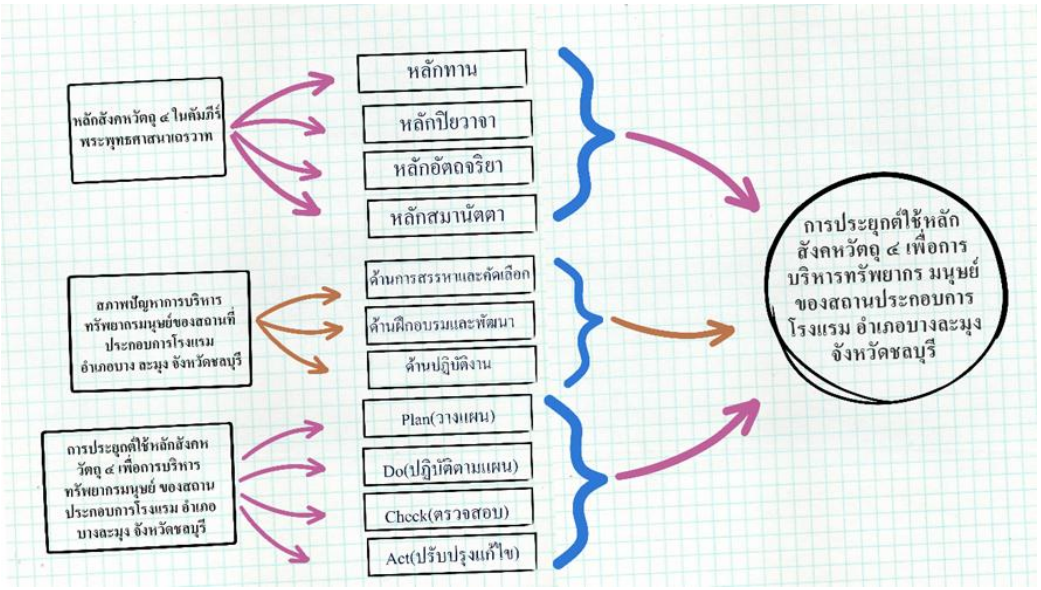
จากข้อมูลที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่าธุรกิจด้านโรงแรม และด้านบริการเป็นธุรกิจที่ต้องใช้ทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกในการสร้างความประทับใจให้กับผู้รับบริการ และเมื่อเกิดการบริการที่ดีย่อมเป็นรายได้หลักของธุรกิจโรงแรมทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี” การศึกษาครั้งนี้จะมีการประยุกต์หลักธรรมหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานที่ประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จำนวน 21 รูป/คน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ตัวแทนของประชากรกลุ่มเป้าหมาย มีทั้งหมด 3 กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้บริหาร/ผู้จัดการ และพนักงานประจำ โดยการเลือกสุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

(1) พระสงฆ์	จำนวน 5 รูป
(2) ผู้บริหาร/ผู้จัดการ	จำนวน 7 คน
(3) พนักงานประจำ	จำนวน 9 คน

รวมทั้งหมดจำนวน 21 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาและกำหนดเป็นกรอบปัจจัยให้ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2. การสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดโครงสร้างประเด็นคำถาม แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ปลายปิด เกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานที่ประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ส่วนที่ 4 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข เสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม รายนามผู้เชี่ยวชาญดังนี้

1. พระครูพิศาลภัทรบัณฑิต,ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา

2. พระใบฎีกาหัสดี กิตฺตินนฺโท,ผศ.ดร. ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

3. พระอนันต์ อภินนฺโท,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี กำหนดกรอบโครงสร้างเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วจึงมาสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ต้องการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 1 ชุด แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานที่ประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้ง 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) พระสงฆ์	จำนวน 5 รูป
(2) ผู้บริหาร/ผู้จัดการ	จำนวน 7 คน
(3) พนักงานประจำ	จำนวน 9 คน

2. นำหนังสือขอความร่วมมือส่งขออนุญาต พร้อมนำแบบสัมภาษณ์ทำการสำรวจกลุ่มเป้าหมายตอบแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง จำนวน 21 ชุด

3. เก็บรวบรวมแบบสัมภาษณ์คืน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์จากหลักธรรม 1 หลักธรรม คือ หลักสังคหวัตถุ 4 โดยประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานที่ประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี และการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เพื่อหาข้อสรุป พรรณนา และอธิบายผลต่อไป

การนำเสนอผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี มีผลการวิจัยโดยสรุปได้ดังนี้

1. หลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนาเถรวาทที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างบุคคล โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้างความสามัคคี ความปรองดอง และความสุขร่วมกันในสังคม ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจ และเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วย

ความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิ่มสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจายไป ทำให้รถแล่นไปได้ตามที่ต้องการ

1) ทาน หมายถึง การให้ การแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูล นักบริหารที่ดีจะต้องมีน้ำใจ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันแก่เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา การให้หรือการแบ่งปันจะสามารถ ช่วยผู้อื่นไว้ได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า การให้นั้นไม่ใช่มีความหมายเพียงเพราะให้วัตถุสิ่งของเท่านั้น ในทาง พระพุทธศาสนามีความหมายถึง 3 ประการ ด้วยกันคือ 1.1 อามิสสทาน หมายถึง การให้วัตถุสิ่งของแก่เพื่อร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจ ให้ด้วยความจริงใจ ไม่หวังผลประโยชน์ที่จะได้รับ ให้เพื่อต้องการ ช่วยเหลือ เช่น ในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน เราก็หาทางช่วยเหลือเพื่อให้เขารอดพ้นจาก วิกฤตการณ์นั้น การให้นี้ก็ต้องพิจารณาให้แต่พอเหมาะพอดีและเหมาะแก่กาลเทศะด้วย 1.2 วิทยาทาน หรือธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำในทางที่ดี หรือสอนวิธีการ ทำงานที่ถูกต้อง ชักจูงมาในทางที่ถูกต้อง การที่องค์กรจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาดู งานก็น่ารวมเข้าอยู่ในข้อนี้ด้วย นอกจากนั้นแล้วก็ควรที่จะหาโอกาสให้พนักงานได้มีโอกาสฟังธรรม และปฏิบัติธรรมตามโอกาสอันสมควรด้วย ก็จะช่วยให้ตัวเขาพบกับความสุขอันแท้จริง องค์กรก็จะได้ประโยชน์ด้วย 1.3 อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่ง กันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ตัวเราสูญเสียอะไร เป็นการสละความโกรธ ความเกลียดที่มีอยู่ในตัว เราออกไป และเอาความรักความเมตตาเข้ามาแทนที่ ในแง่นี้การให้อภัยแก่กันจึงให้ผลตอบแทนที่ สูงคือ ได้มิตรภาพกับมา และมีคนยินดีทำงานให้เราเพิ่มมากขึ้น ผู้บริการไม่ควรไปสร้างศัตรูกับใคร แต่ควรผูกมิตรภาพไว้ให้มาก จะได้ไม่มีอุปสรรคในการทำงาน

2) ปิยวาจา หมายถึง การพูดไพเราะ อ่อนหวานสุภาพ นักบริหารที่ดีจะต้องรู้จักครอง ใจคน ด้วยคำพูดด้วยคำที่อ่อนหวาน สุภาพ ไพเราะ คำพูดที่หยาบกระด้างนั้นไม่สามารถที่จะครอง ใจใครได้ เพราะปกติคนเรามักจะชอบความไพเราะ อ่อนหวาน สุภาพ การมัดใจคนก็เหมือนกับการ มัดสิ่งอื่น ๆ ที่ต้องใช้ของที่อ่อนมัด เช่น การใช้เชือกมัดปากถุงก็ต้องใช้ของอ่อนมัดไว้ ของแข่งมัด ไม่ได้ ในทำนองเดียวกัน การจะมัดใจคนก็ต้องใช้ถ้วยคำที่อ่อนหวานเช่นเดียวกันจึงจะมัดไว้ได้

3) อัตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่ผู้อื่น หากเราพิจารณาเห็นว่าสิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาก็ควรที่จะตัดสินใจ ทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือในยามที่เขาตกทุกข์ได้ยาก การส่งเสริมให้เข้าได้ทำความดี เป็นต้น การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้นอาจจะไม่ใช่เป็นการทำประโยชน์แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตรงก็ได้ แต่เป็น การทำประโยชน์แก่สังคมทั่วไปก็ได้ หากเขาเห็นเราทำความดีอย่างจริงใจ เขาก็ย่อมที่จะมีใจยินดี ช่วยเหลือเรา เห็นดีเห็นงามกับเรา ดังนั้น การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นจึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ว่า สิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์แก่สังคมแก่กลุ่มชนนั้นบ้าง หากเห็นว่าการกระทำใดจะเป็นประโยชน์ ไม่ก่อโทษ แก่ใคร ก็ควรที่จะทำซึ่งจะทำให้นักบริหารสามารถที่จะครองใจผู้ใต้บังคับบัญชาได้

4) สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้มีตนเสมอหรือการทำตัวให้เข้ากันได้ ด้วยการร่วม สุขร่วมทุกข์ ไม่ถือตัวมีความเสมอภาค และว่าตัวเหมาะสม นักบริหารจะต้องร่วมสุขร่วมทุกข์กับ ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ใช่ว่ามีความทุกข์แล้วหนีหายหน้า นักบริหารต้องไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย และว่าตัวสม่ำเสมอ หากทำได้เช่นนี้ก็จะทำให้มีทีมงานที่เข้มแข็งครองใจผู้ร่วมงานได้ นักบริหารต้อง เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญในการรับผิดชอบในการตัดสินใจของตนเอง ถ้าคำสั่งของตนเองทำให้เกิดผล เสีย และผลเสียนั้นมาถึงผู้ปฏิบัติ ผู้บริหารก็ต้องออกมาปกป้องคนคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดเพียง ลำพังคนเดียว

2. สภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

สภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรมอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี โดยทั่วไป เป็นเรื่องที่ท้าทายและซับซ้อน เนื่องจากโรงแรมเป็นธุรกิจบริการที่ต้องการบุคลากรที่มีทักษะหลากหลาย และต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาพนักงานที่มีคุณภาพ ปัญหาที่พบได้บ่อย ดังนี้

1) สภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี โรงแรมต้องการบุคลากรที่มีทักษะเฉพาะทาง เช่น การบริการลูกค้า การจัดการห้องพัก การทำอาหาร และการจัดงาน แต่บุคลากรที่มีทักษะเหล่านี้มักขาดแคลน โดยเฉพาะในตำแหน่งที่มีความต้องการสูง เช่น พนักงานต้อนรับ พนักงานเสิร์ฟ และพ่อครัว อัตราการหมุนเวียนของพนักงานในโรงแรมค่อนข้างสูง เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น เงินเดือนต่ำ สภาพการทำงานหนัก และความกดดันจากลูกค้า การหมุนเวียนของพนักงานสูงส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการทำงาน และความพึงพอใจของลูกค้า พนักงานโรงแรมมักได้รับค่าตอบแทนต่ำ และมีโอกาสในการเลื่อนขั้นน้อย ส่งผลให้พนักงานขาดแรงจูงใจในการทำงาน และอาจนำไปสู่การลาออก โรงแรมบางแห่งขาดการฝึกอบรมและพัฒนาพนักงาน ส่งผลให้พนักงานขาดทักษะ และความรู้ และไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การขาดการสื่อสารและความร่วมมือระหว่างฝ่ายบริหาร และพนักงาน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่เข้าใจ ส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการทำงาน โรงแรมมักมีพนักงานจากหลากหลายวัฒนธรรม การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่ท้าทาย และอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง โรงแรมบางแห่งขาดการวางแผนกำลังคน ส่งผลให้ขาดบุคลากร หรือมีบุคลากรเกินความจำเป็น การขาดการประเมินผลการทำงาน ส่งผลให้พนักงานไม่ทราบถึงจุดแข็ง และจุดอ่อน ของตนเอง และไม่สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โรงแรมบางแห่งขาดการดูแลสุขภาพ และความปลอดภัย ของพนักงาน ส่งผลให้พนักงานเกิดอุบัติเหตุ และเจ็บป่วย โรงแรมบางแห่งขาดการรับรู้ถึงคุณค่าของพนักงาน ส่งผลให้พนักงานรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับการชื่นชม และอาจนำไปสู่การลาออก

2) สภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการสรรหาและคัดเลือก โรงแรมต้องการบุคลากรที่มีทักษะเฉพาะทาง เช่น การบริการลูกค้า การพูดภาษาต่างประเทศ การจัดการงานครัว การทำความสะอาด และการดูแลรักษาโรงแรม แต่การหาบุคลากรที่มีทักษะเหล่านี้เป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะในพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำลังขยายตัว อัตราการหมุนเวียนของพนักงานในอุตสาหกรรมโรงแรมสูง ทำให้โรงแรมต้องใช้เวลาและทรัพยากรในการสรรหาและฝึกอบรมพนักงานใหม่ การขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะ อาจส่งผลต่อคุณภาพของการบริการ ความพึงพอใจของลูกค้า และความสามารถในการแข่งขันของโรงแรม กระบวนการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรในโรงแรมอาจใช้เวลานาน เนื่องจากต้องมีการสัมภาษณ์ ทดสอบ และตรวจสอบประวัติ การใช้เครื่องมือในการสรรหาและคัดเลือกอาจไม่เหมาะสม หรือไม่ทันสมัย การขาดความชัดเจนในคุณสมบัติของตำแหน่ง อาจทำให้การคัดเลือกบุคลากรไม่ตรงกับความต้องการ โรงแรมอาจมีระบบการจ่ายผลตอบแทน สวัสดิการ และการพัฒนาบุคลากรที่ไม่น่าดึงดูด การขาดโอกาสในการเติบโต และการพัฒนาอาชีพ อาจทำให้พนักงานรู้สึกเบื่อหน่าย และลาออก โรงแรมอาจไม่เข้าใจความต้องการของลูกค้า หรือไม่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างตรงจุด การขาดความเข้าใจในความต้องการของลูกค้า อาจส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้า และความสามารถในการแข่งขันของโรงแรม โรงแรมอาจไม่มีระบบการพัฒนาบุคลากรที่ชัดเจน หรือไม่มีการลงทุนในการพัฒนาบุคลากร การขาดการพัฒนาบุคลากร อาจทำให้พนักงานขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ โรงแรมอาจไม่สามารถดึงดูดผู้สมัครงานได้ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ตำแหน่งงานที่ไม่เพียงพอ การขาดการประชาสัมพันธ์ อาจทำให้โรงแรมไม่สามารถหาบุคลากรที่มีคุณภาพได้

3) สภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านฝึกอบรมและพัฒนา สถานประกอบการโรงแรมหลายแห่งประสบปัญหาการขาดแคลนงบประมาณสำหรับการฝึกอบรมและพัฒนาพนักงาน นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องเวลา เนื่องจากพนักงานต้องทำงานหนัก และไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับการเข้าร่วมฝึกอบรม การฝึกอบรมและพัฒนาพนักงานมักจะไม่ได้รับการวางแผนอย่างเป็นระบบ และไม่มีการประเมินผลอย่างจริงจัง ทำให้ไม่สามารถวัดผลลัพธ์ และปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหาการฝึกอบรมมักจะไม่ตรงกับความต้องการของพนักงาน หรือไม่สอดคล้องกับงานที่พนักงานปฏิบัติ ทำให้พนักงานไม่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ผู้บริหารบางคนไม่เห็นความสำคัญของการฝึกอบรมและพัฒนาพนักงาน หรือไม่ให้การสนับสนุน ทำให้การดำเนินการฝึกอบรมเป็นไปอย่างยากลำบาก หลังจากการฝึกอบรม มักจะไม่มีการติดตาม และประเมินผล ทำให้ไม่ทราบว่าพนักงานนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด และไม่สามารถปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานประกอบการโรงแรมหลายแห่ง ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการออกแบบ และดำเนินการฝึกอบรม ทำให้การฝึกอบรม ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของพนักงานได้อย่างเต็มที่ พนักงานบางคน ไม่ทราบเกี่ยวกับโครงการฝึกอบรม หรือไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการฝึกอบรม ทำให้ไม่เต็มใจเข้าร่วม สถานประกอบการโรงแรม มักจะไม่ประเมินความพึงพอใจของพนักงานหลังจากการฝึกอบรม ทำให้ไม่ทราบว่าพนักงานมีความพึงพอใจกับการฝึกอบรมมากน้อยเพียงใด และไม่สามารถปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) สภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านปฏิบัติงาน ขาดแคลนแรงงานในอุตสาหกรรมบริการโดยทั่วไป การแข่งขันด้านค่าจ้างและสวัสดิการกับธุรกิจอื่น ๆ การขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะและประสบการณ์ รวมถึงความไม่น่าสนใจของอาชีพในสายงานโรงแรม การหมุนเวียนของพนักงานสูง อาจเกิดจากความไม่พอใจในค่าจ้างและสวัสดิการ สภาพแวดล้อมการทำงานที่เครียด ความกดดันจากงาน การขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง และการขาดความมั่นคงในอาชีพ การขาดการฝึกอบรมอย่างเพียงพอ การขาดโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง รวมถึงการขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ การขาดแรงจูงใจและความพึงพอใจ อาจเกิดจากค่าจ้างและสวัสดิการที่ไม่เพียงพอ การขาดโอกาสในการเลื่อนตำแหน่ง การขาดการยอมรับและชื่นชม การขาดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของทีม และการขาดความมั่นคงในอาชีพ

3. การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี มนุษย์เรานั้นอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมจึงมีกิจกรรมที่ต้องทำงานร่วมกัน และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักธรรมที่สามารถทำให้ทุกคนทำงานร่วมกันได้ดี หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเกื้อกูลกันส่งเสริมสนับสนุนให้มีความสมัครสมานสามัคคีซึ่งกันและกัน จึงทำให้มีวิธีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ดังนี้

1) เป้าหมายของการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม เพื่อให้เกิดความรักใคร่ปรองดองกัน มีความสุขในการทำงาน อยู่กันแบบพี่น้อง เสมือนเป็นครอบครัวใหญ่ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน หากเกิดเรื่องมีปัญหาก็หันหน้ามาปรึกษากัน เพื่อสร้างความอบอุ่นแก่พนักงานในองค์กร

2) การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการสรรหาและคัดเลือก การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โรงแรมจำเป็นต้องมีการวางแผน และดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความต้องการของลูกค้า และความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้ โรงแรมควรมีการพัฒนาบุคลากร และสร้างระบบการจ่ายผลตอบแทน สวัสดิการ และการพัฒนาอาชีพที่น่าดึงดูด เพื่อให้พนักงานมีความสุข และอยู่กับโรงแรมนาน

3) การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านฝึกอบรมและพัฒนา (1) จัดทำแผนการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างเป็นระบบ (2) ประเมินความต้องการของพนักงาน และออกแบบเนื้อหาการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการ (3) จัดสรรงบประมาณ และเวลา สำหรับการฝึกอบรมอย่างเพียงพอ (4) ส่งเสริมให้พนักงานเข้าร่วมฝึกอบรม และติดตามผลหลังฝึกอบรม (5) พัฒนาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการฝึกอบรม (6) ประเมินความพึงพอใจของพนักงาน หลังจากการฝึกอบรม และปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรม ให้ดียิ่งขึ้น

4) การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านปฏิบัติงาน (1) การปรับปรุงระบบการจ้างงานและสวัสดิการ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของแรงงานในปัจจุบัน และดึงดูดบุคลากรที่มีทักษะและประสบการณ์ (2) การพัฒนาโครงการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร เพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ให้กับพนักงาน (3) การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี เพื่อลดความเครียดและเพิ่มความพึงพอใจในการทำงาน (4) การสร้างระบบการประเมินผลงานและการเลื่อนตำแหน่งที่เป็นธรรม เพื่อสร้างแรงจูงใจและความมั่นคงในอาชีพให้กับพนักงาน (5) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการทำงานเป็นทีม เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน

5) การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม (1) ทาน คือ การเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว มีการมอบโบนัสให้ การเสียสละ ความเป็นคนใจกว้างรู้จักเสียสละ เผื่อแผ่ เห็นใจคนอื่น (2) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ (3) อัตถจริยา คือ การร่วมสร้างสรรค์อุดมการณ์ การรักษาระเบียบ วินัย และให้ความเสมอภาคต่อพนักงาน (4) สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้สม่ำเสมอ มีพฤติกรรมที่ดีอย่างสม่ำเสมอ มีความเป็นกัลยาณมิตรจนทำให้บุคคลทั้งหลายมีความมั่นใจว่า ผู้นั้นน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้.

อภิปราย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ส่วนคือ 1) เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานที่ประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี 3) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี โดยยกข้อค้นพบจากผลการวิจัยที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1) หลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หลักสังคหวัตถุ เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้แก่บุคคลซึ่งเป็นประโยชน์ทั้ง แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่สำคัญนับว่าเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความรักใคร่กลม เกลียวสามัคคีเกิดขึ้นแก่บุคคลและชุมชนที่ได้นำหลักสังคหวัตถุทั้ง 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา ได้ครบทั้ง 4 องค์ประกอบ สอดคล้องกับ พระมหาวีรวัฒน์ รอดสุโข (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ พบว่า ธรรมอันเป็น ที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อในการสงเคราะห์กัน ซึ่งมีอยู่ 4 ข้อ คือ 1) ทาน หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุก ๆ คนนั้นย่อม ต้องการความช่วยเหลือจากกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจาพูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควร พูดในด้านสติปัญญาช่วยให้ความรู้ในการแนะนำในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การ

ให้การเฉลี่ย เผื่อแผ่ ทุกคนทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยต่างก็ควรจะมีทาน คือ ให้การช่วยเหลือกันผู้ใหญ่ก็ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยก็ให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้ พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย 2) ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กัน และกันอันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียใจ ควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็ คือสตินั้นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ 3) อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์กันและกัน คือ การกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกายวาจา ใจ ในทุกเวลาและทุกโอกาส 4) สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดจนถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง สอดคล้องกับ ราชันย์ ธงชัย (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการในการ ลงบัญชีทหารกองเกินตามแนวสังคหวัตถุ 4 ของหน่วยสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยใช้ผู้มา แสดงตนรับบริการ ณ หน่วยงานสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ที่มีเจตนามาลงบัญชีทหารกองเกินหรือมี วัตถุประสงค์อื่น ๆ ที่บางรายมาพร้อมกับผู้ปกครองหรือญาติใกล้ชิด จำนวน 200 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือศึกษา จำแนกตามภูมิหลังเป็น เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ผลการศึกษา ผลการวิจัยได้พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการใน การลงบัญชีทหารกองเกินตามแนวสังคหวัตถุ 4 ของหน่วยสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดระยอง มีความพึง พอใจต่อการให้บริการในด้านทาน เป็นอันดับแรก รองลงมามีความพึงพอใจต่อการให้บริการในด้านปิยวาจา และสุดท้ายมีความพึงพอใจต่อการให้บริการในด้านอัตถจริยา โดยภาพรวมมีความพึงพอใน อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ปรียาพร โพธิผล (2561 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักศึกษาปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยภาครัฐในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพวิถีการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยภาครัฐใน จังหวัดปทุมธานีโดยภาพรวมมีระดับความคิดเห็นในอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ สังคมด้าน ตนเองและด้านการศึกษา 2) การพัฒนาวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของนักศึกษาปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยภาครัฐในจังหวัดปทุมธา นี เป็นการพัฒนานักศึกษาปริญญาตรีเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตมี ความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข โดยพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ ประกอบด้วย 2.1 ทาน (โอบอ้อมอารี) การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ ไม่เห็นแก่ตัว การให้ทานที่ให้เป็นบุญและทานที่ให้เป็นคุณ 2.2 ปิยวาจา (วจีไพเราะ) การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบ คายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน 2.3 อัตถจริยา (สังเคราะห์ชุมชน) การทำตนให้เป็นประโยชน์ช่วยเหลือแก่ผู้อื่นที่อยู่ ร่วมกันในสังคม 2.4 สมานัตตตา (วางตนพอดี) การวางตนให้เหมาะสมว่าตอนนี้เราอยู่ในฐานะใด โดยประพฤติตัวให้มีความเสมอต้นเสมอปลายวางตัวดีต่อกัน อันจะสามารถทำให้นักศึกษาเป็นที่รัก และเป็นผู้ประพฤติตนตามหน้าที่นักศึกษาที่สมบูรณ์และเป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่ในในสังคมด้วยความสุขเพราะ เป็นผู้ให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีมีน้ำใจขึ้นทั้งในตนเอง ครอบครัว ชุมชน มหาวิทยาลัย สังคม และประเทศชาติ 3) แนวทางการพัฒนาวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักศึกษาปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยภาครัฐในจังหวัดปทุมธานีประกอบด้วยทาน (โอบอ้อมอารี) ปิยวาจา (วจีไพเราะ) อัตถจริยา (สังเคราะห์ชุมชน) และสมานัตตตา (วางตนพอดี) โดยมีการพัฒนาวิธีการดำเนินชีวิตตาม หลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย 3.1 ด้านโอบอ้อมอารี (ทาน) การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นโดยมีกิจกรรมการพัฒนา คือ กิจกรรมธรรมศาสตร์ตักบาตรเพื่อพ่อ

กิจกรรมการบริจาคเงินและสิ่งของช่วยผู้ประสบภัยประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น 3.2 ด้านวจีไพเราะ (ปิยวาจา) คำพูดไพเราะ น่านิยมทุกถ้อยคำที่พูดแสดงถึงความรัก ความปรารถนาดี มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง โดยมีกิจกรรมการพัฒนา คือ โครงการวิปัสสนากรรมฐานประจำปี กิจกรรมค่ายคุณธรรมรักษาศีล 8 เป็นต้น 3.3 ด้านสังเคราะห์ชุมชน (อัตถจริยา) การทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นที่อยู่ร่วมกัน ในสังคม โดยมีกิจกรรมการพัฒนา คือ โครงการบำเพ็ญประโยชน์ค่ายอาสาสงเคราะห์น้ำใจต้านภัย หนาวโครงการจริยธรรมสัญจรร่วมปลูกต้นไม้กับองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น 3.4 ด้านวางตนพอดี (สมานัตตตา) การวางตนให้พอดีในหน้าที่ของตนอย่างเสมอต้นเสมอโดยมีกิจกรรมการพัฒนา คือ กิจกรรมโครงการบายศรีสู่ขวัญต้อนรับน้องใหม่ จริยธรรมส่งเสริม ให้พี่รหัสดูแลน้องรหัสในการใช้ชีวิตในรั้วมหาลัย กิจกรรมพิธีไหว้ครูทุกคณะ เป็นต้น

2) สภาพปัญหาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานที่ประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่า เกิดขึ้นจากการแบ่งพรรคพวก ทำให้เกิดความแตกแยก ไม่มีความสามัคคี จึงทำให้พนักงานที่เข้ามาใหม่ไม่สามารถแสดงผลงานได้เต็มที่ จึงทำให้พนักงานทำงานได้ไม่นานก็เกิดการลาออกบ่อยครั้ง มีความสอดคล้องกับ สุภาวดี ไหมเกตุ (2566 : 176) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของธุรกิจโรงแรม ในกรุงเทพมหานคร ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาด ของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของธุรกิจโรงแรม ใน กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้านการสรรหาและคัดเลือก ด้านการฝึกอบรมและพัฒนา 2) แนวทางการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของธุรกิจโรงแรมในกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก คือ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้านการสรรหาและคัดเลือก ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ และ 3) สภาพแวดล้อมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของธุรกิจโรงแรม จุดแข็ง คือ สนับสนุนให้พนักงานมีความก้าวหน้า ในอาชีพ มีกลยุทธ์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดี มีสวัสดิการที่ดี จุดอ่อน คือ การสื่อสารที่ขาดประสิทธิภาพ ทักษะด้านภาษาอังกฤษ และภาษาที่ 3 อัตราการเข้า-ออก ค่อนข้างสูง โอกาส คือ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาด ของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โรงแรมต้องปรับกลยุทธ์ในการหารายได้ เพื่อดูแลบุคลากรในองค์กร อุปสรรค คือ ช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการปิดประเทศ ส่งผลให้รายได้ของโรงแรมลดลง มีการปรับ ลดอัตราค่าจ้าง และลดการจ้างงานเพื่อให้โรงแรมอยู่รอด สอดคล้องกับ อนุพงษ์ หมื่นชัยยะ (2561 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการธำรงรักษาบุคลากรระดับปฏิบัติการของโรงแรม 4 ดาวในจังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. ความผูกพันของพนักงานที่มีต่อองค์การที่มีอิทธิพลต่อการธำรงรักษาบุคลากรระดับปฏิบัติการ ของโรงแรม 4 ดาว ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R) มีค่าเท่ากับ 287 และตัวแปรที่มี อิทธิพลต่อการธำรงรักษาบุคลากรพบว่า มี 3 ตัวแปร คือ 1) ความเชื่อมั่นยอมรับและปฏิบัติตามเป้าของโรงแรม 2) ความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานเพื่อองค์กร และ 3) ความปรารถนาที่จะรักษาการเป็นสมาชิกในองค์กร 2. คุณภาพชีวิตการทำงานที่มีอิทธิพลต่อการธำรงรักษาบุคลากรระดับปฏิบัติการของโรงแรม 4 ดาว ในจังหวัดภูเก็ต พบว่าค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R) มีค่าเท่ากับ 461 และตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการ ธำรงรักษาบุคลากรพบว่า มี 4 ตัวแปร คือ 1) ชีวิตการทำงานที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคม 2)ค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเพียงพอ 3) ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน และ 4) สังคมสัมพันธ์ 3. การพัฒนาความก้าวหน้าในอาชีพที่มีอิทธิพลต่อ การธำรงรักษาบุคลากรระดับปฏิบัติการของ โรงแรม 4 ดาว ในจังหวัดภูเก็ตพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R2) มีค่าเท่ากับ 459 และตัวแปรที่มี อิทธิพลต่อการธำรงรักษาบุคลากรพบว่า มี 2 ตัวแปร คือ 1) ความก้าวหน้าในเงินเดือน 2) ความก้าวหน้าในการพัฒนาตนเอง 4. ข้อเสนอแนะแนวทางการธำรงรักษาบุคลากรระดับปฏิบัติการของโรงแรมระดับ 4 ดาว ในจังหวัดภูเก็ต แนวทางที่ 1 การสร้างความผูกพันของพนักงานที่มีต่อองค์การ ควรมีการสร้างการรับรู้ถึง เป้าหมายของโรงแรมที่ชัดเจน ง่ายต่อการเข้าใจถึงกระบวนการในการปฏิบัติงาน ควรสร้างวัฒนธรรมที่ดีภายในโรงแรมเพื่อให้เกิดความรู้สึกที่เปรียบเสมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน โรงแรมควรช่วยเหลือ และ

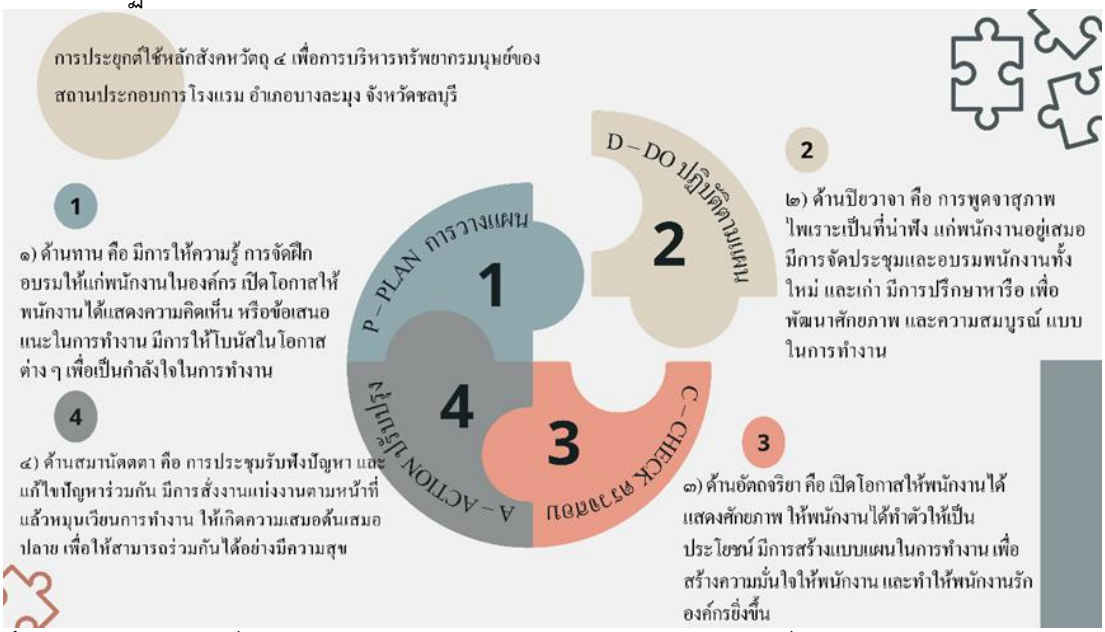
สนับสนุนสังคมในด้านต่าง ๆ เพื่อทำให้มีชื่อเสียงที่ดี ควรให้สิทธิแก่พนักงานในการเสนอความคิดเห็น ถึงแนวทางของการบริหารงาน และควรสร้างกระบวนการในการปฏิบัติงานที่ไม่ซับซ้อนมากจนเกินไป ที่จะทำให้เกิดความยุ่งยากในการปฏิบัติงานของพนักงาน แนวทางที่ 2 การสร้างคุณภาพชีวิตการทำงาน โรงแรมต้องมีกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคมใน ด้านต่าง ๆ และต้องให้พนักงานมีส่วนร่วมกับกิจกรรมนั้น ๆ ควรจะต้องกำหนดขั้นต่ำที่ชัดเจนของ ค่าบริการ (Service Charge) ในช่วง Low season และควรมีสวัสดิการด้านหอพัก รถรับส่ง ชุด พนักงาน อาหารให้ฟรี ควรมีการปรับตำแหน่งงานทุกปี ควรมีการทำกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ของ พนักงานด้วยกัน เป็นต้น

3) การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี มนุษย์เรานั้นอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมจึงมีกิจกรรมที่ต้องทำงานร่วมกัน และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักธรรมที่สามารถทำให้ทุกคนทำงานร่วมกันได้ดี หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเกื้อกูลกันส่งเสริมสนับสนุนให้มีความสมัครสมานสามัคคีซึ่งกันและกัน จึงทำให้มีวิธีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี สอดคล้องกับ นวพร ขันสิงห์ (2559 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ด้านที่ 1 การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ หรือการสร้างบารมี ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถควบคุมอารมณ์ได้แม้สถานการณ์ ที่วิกฤต เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แสดงจุดยืนที่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน อย่างสม่ำเสมอ เป็นมิตรไมตรี เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน ด้านที่ 2 การสร้าง แรงบันดาลใจ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความกระตือรือร้น ตระหนัก เห็นคุณค่าของงาน เชื่อมั่นในการทำงาน โน้มน้าวสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงานทุ่มเทเพื่อทำงานให้ประสบผลสำเร็จ และให้รางวัลและกำลังใจแก่ผู้ร่วมงาน ด้านที่ 3 การกระตุ้นการใช้ปัญญา ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาให้ผู้ร่วมงานใช้ข้อมูลหลักฐานในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาในการทำงาน คิดแก้ปัญหาร่วมกันอย่างเป็นระบบ ฝึกให้ผู้ร่วมงานได้ทำงานอย่างเป็นระบบและกล้า ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้การทำงานและการตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง และด้านที่ 4 การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติต่อผู้ร่วมงาน โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ความแตกต่างระหว่างบุคคล มอบหมายงานให้ตามความรู้ ความสามารถ เปิดโอกาสให้แสดงความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่ 2. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับระดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือการสร้าง บารมี การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นการใช้ปัญญา และการสร้างแรงบันดาลใจ 3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหาร สถานศึกษา โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย 1) การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่มีความประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำที่มี อำนาจในตนเองอันจะส่งผลต่อผู้ร่วมงานให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเคารพนับถือไว้วางใจพร้อมที่จะอุทิศตนปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย 2) การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้นำที่มีความสามารถสร้างแรงบันดาลใจด้วยศิลปะในการพูดและการสนับสนุนสิ่งต่างๆ ให้แก่ผู้ร่วมงาน เพื่อกระตุ้น จิตวิญญาณของทีมให้มีความกระตือรือร้นและมีความคิดสร้างสรรค์ อันจะทำให้เกิดความผูกพัน ต่อเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้สามารถกระตุ้นให้ผู้ร่วมงาน ได้แสดงความคิดอย่างมีเหตุผล ด้วยการกระตุ้นปัญญา คือ การใช้หลักเหตุผล การเน้นที่การอยู่รอด การใช้ประสบการณ์ การมุ่งเน้นความเป็นเลิศ และ

4) การพัฒนาผู้บริหาร สถานศึกษาให้ความสนใจพิเศษแก่ผู้ร่วมงานเป็นรายบุคคล เน้นการพัฒนาผู้ตามเป็นรายบุคคลด้วย การพูดคุยเกี่ยวกับเป้าหมายอาชีพและโอกาสการพัฒนาของแต่ละบุคคล สนับสนุนให้เกิดพัฒนาด้วย การมอบหมายงานที่มีคุณค่าช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้ร่วมงาน สอดคล้องกับ ปัณณธร เธียรชัยพฤกษ์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อสร้าง ความผูกพันต่อ องค์การ : กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็น พนักงานในโรงพยาบาลกรุงเทพ จากทุกฝ่าย/กลุ่ม จำนวน 317 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์การ ของพนักงานโรงพยาบาลกรุงเทพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ระดับคะแนนการเห็นด้วยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านปิยวาจา ด้านสมานัตตตา ด้านทาน และด้านอัตถจริยา อยู่ในระดับมากทั้งหมด ตามลำดับ ด้านความผูกพันต่อองค์การ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายข้อแล้วพบว่า อยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ ถามว่า ท่านไม่คิดจะเปลี่ยนงานใหม่ แม้จะได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่า อยู่ในระดับปานกลาง ผลการ เปรียบเทียบ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พนักงานที่มีสถานภาพ อายุ รายได้ และระยะเวลาการทำงาน ต่างกัน มีคะแนนการเห็นด้วยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 สำหรับเพศ และ การศึกษาพนักงานมีคะแนนการเห็นด้วยไม่ต่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคหวัตถุ 4 ของพนักงานโรงพยาบาลกรุงเทพ กับความผูกพันต่อองค์การ มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก โดยมีค่า สหสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง 2 ด้าน คือ ด้านปิยวาจา และสมานัตตตา และอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านทาน และอัตถจริยา

สรุป

การศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรม คือ หลักสังคหวัตถุ 4 ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ ด้านการสรรหาและคัดเลือก ด้านฝึกอบรมและพัฒนา และด้านปฏิบัติงาน

ภาพที่ 2 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ภาครัฐควรมีกระบวนการที่ผู้บริหารใช้ดำเนินงานด้านบุคลากร ตั้งแต่การสรรหา คัดเลือก และบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติ เหมาะสมในการปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งการพัฒนา ธำรงรักษาให้สมาชิกที่ปฏิบัติงานในองค์กรได้ เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ มีสุขภาพจิตที่ดีในการทำงาน

2) ผู้บริหารควรมีนโยบายขององค์กรที่ชัดเจน มีกฎระเบียบข้อบังคับในการทำงาน เพื่อให้เป็นสากลในการปฏิบัติงาน และการอยู่ร่วมกันของคนในองค์กร

3) ภาครัฐและภาคเอกชนควรเข้ามาสนับสนุนในด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้มากกว่านี้ ควรมีการวางแผนในการปฏิบัติงาน เพื่อเพิ่มความมั่นใจให้แก่บุคลากรในองค์กร ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดี และผลงานที่ยอดเยี่ยมเป็นที่ชื่นชมของหน่วยงานอื่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถานประกอบการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการโรงแรม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

2) ควรมีการศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการจัดการองค์กรภาครัฐ จังหวัดชลบุรี

เอกสารอ้างอิง

กอปรลาภ อภัยภักดิ์. (2564). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักสังคหวัตถุ 4. บทความวิชาการ *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 4*(1), 82.

นวพร ขันสิงห์. (2559). ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นางสาวกรองทอง คานภู. (2558). แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านคุณภาพของการบริการโรงแรมไฮแอท รีเจนซี่ หัวหิน. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปรียาพร โพธิผล. (2561). การพัฒนาวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของนักศึกษาปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยภาครัฐในจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, พุทธบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปัณณธร เธียรชัยพฤกษ์. (2552). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์การ: กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวีรวัฒน์ รอดสุโข. (2545). เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ราชันย์ ธงชัย. (2551). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการในการลงบัญชีทหารกองเกินตามแนวสังคหวัตถุ ๔ ของหน่วยงานสัสดี อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุภาวดี ไหมเกตุ. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของธุรกิจโรงแรมในกรุงเทพมหานครภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). *วารสารรัชต์ภาคย์, 17*(51), 176.

อนุพงษ์ หมื่นชัยยะ. (2561). แนวทางการธำรงรักษาบุคลากรระดับปฏิบัติการของโรงแรม ๔ ดาวในจังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต, การจัดการท่องเที่ยวและบริการแบบบูรณา, สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์.

อรุณรุ่ง เอื้ออารีสุขสกุล. (2558). การบริหารจัดการคนเก่งเชิงกลยุทธ์: ปัจจัยสำคัญสู่ความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน. บทความวิชาการ, *วารสารสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 8*(3), 1110.

HREX.asia. (2567). การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management: HRM) หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนองค์กรยุคปัจจุบัน. [ออนไลน์]. Available: https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/th-whatishrm-190117/ [เข้าถึงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2024].

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Model of Paṭiccasamuppāda Observing for Advanced Vipassana Meditation Practice at Dhammamoli Meditation Center, Pak Chong District, Nakhon Ratchasima Province

รูปแบบการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

Phrakhru Suddhacittagun Suddhicitto Suebklad[1*], & Thanee Suwanprateep[2]

พระครูสุทธจิตตคุณ สุทฺธจิตฺโต สืบกลัด[1*], & ธานี สุวรรณประทีป[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phrakhru Suddhacittagun Suddhicitto Suebklad*
พระครูสุทธจิตตคุณ สุทฺธจิตฺโต สืบกลัด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: Wat0904473618@gmail.com

2. Thanee Suwanprateep
ธานี สุวรรณประทีป
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: Thanee_Suwanprateep@gmail.com

คำสำคัญ:
ปฏิจจสมุปบาท, การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา, มรรคญาณ, วิเคราะห์

Keywords:
Paticcasamuppada, Vipassana Practice, Magganana, Analysis

Article history:
Received: 14/07/2025
Revised: 07/08/2025
Accepted: 30/08/2025
Available online: 08/09/2025

How to Cite:
Suebklad, P. & Suwanprateep, T. (2025). The Model of Paṭiccasamuppāda Observing for Advanced Vipassana Meditation Practice at Dhammamoli Meditation Center, Pak Chong District, Nakhon Ratchasima Province. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*)*, 812-834.

ABSTRACT

This study aims has three primary objectives: (1) to study the principle of Paticcasamuppāda (Dependent Origination) in Vipassanā meditation practice, (2) to explore the understanding and application of Paticcasamuppāda as presented in Theravāda Buddhist scriptures, and (3) to propose a practical model for applying Paticcasamuppāda in Vipassanā meditation at the Thammamoli Meditation Center, Pak Chong District, Nakhon Ratchasima Province. The research adopts a qualitative methodology using documentary research. Data were collected from primary Theravāda Buddhist texts and relevant academic literature, and were analyzed, synthesized, and presented through descriptive analysis.

The findings reveal that Paticcasamuppāda is a core doctrinal teaching in Buddhism, explaining the process of arising and cessation of suffering through a chain of twelve interdependent links: ignorance (avijjā), formations (saṅkhāra), consciousness (viññāṇa), mentality-materiality (nāma-rūpa), six sense bases (saḷāyatana), contact (phassa), feeling (vedanā), craving (taṇhā), clinging (upādāna), becoming (bhava), birth (jāti), and aging and death (jarāmaraṇa). In meditative practice, observing this cycle in both forward (anuloma) and reverse (paṭiloma) order enables practitioners to directly perceive the arising and passing away of mental and physical phenomena. This insight facilitates the development of Vipassanā-ñāṇa (knowledge of insight), especially udayabbaya-ñāṇa (knowledge of arising and passing away), leading to the gradual release of attachment and conceptual proliferation. Sustained mindfulness (sati) and clear comprehension (sampajañña)

based on the Four Foundations of Mindfulness—body, feelings, mind, and mental objects—support this process. Ultimately, such practice can culminate in the realization of the Noble Path (magga), fruition (phala), and Nibbāna.

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาหลักปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา (2) เพื่อศึกษาการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทตามแนวคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ (3) เพื่อเสนอรูปแบบการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ตลอดจนงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอผลในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า หลักปฏิจจสมุปบาทเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ที่อธิบายการเกิดขึ้นและดับไปของทุกข์อย่างมีเหตุมีผล โดยประกอบด้วยองค์ธรรม 12 ห่วงโซ่ที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อวิชชาจนถึงชราและมรณะ การนำหลักนี้มาใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยเฉพาะการพิจารณาในรูปแบบ "อนุโลม" และ "ปฏิโลม" ช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจการเกิด–ดับของสภาวธรรมภายในจิต และสามารถเข้าสู่ลำดับของวิปัสสนาญาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในระหว่างการเจริญสติในฐานสี่ ได้แก่ กาย เวทนา จิต และธรรม หากผู้ปฏิบัติสามารถมีสติและสัมปชัญญะอย่างต่อเนื่อง จะนำไปสู่การเกิดอุทยัพพยญาณ ซึ่งเป็นภาวะที่จิตตระหนักรู้การเกิด-ดับอย่างชัดเจน อันเป็นพื้นฐานในการบรรลุมรรคผลนิพพานในที่สุด

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือการนำพาสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง โดยอาศัยอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อันประกอบด้วยองค์ธรรมที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ภายในกระบวนธรรมทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้หลังจากทรงประทับอยู่ใต้ควงไม้โพธิ์นั้น “ปฏิจจสมุปบาท” ถือเป็นหัวใจสำคัญของการตรัสรู้ธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการแห่งการเกิดขึ้นและดับไปของทุกข์อย่างชัดเจน โดยพระองค์ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาททั้งในทางอนุโลมและปฏิโลมตลอดคืนแห่งการตรัสรู้ และต่อมาได้ตรัสไว้ในพระธรรมวินัยว่า “ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นตถาคต” หลักธรรมแห่งปฏิจจสมุปบาทนี้ แม้จะเป็นหลักคำสอนที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกหลายแห่งและได้รับการตีความอย่างหลากหลายในทางคัมภีร์ แต่ก็ยังเป็นธรรมะที่มีลักษณะลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก เป็นธรรมที่ละเอียดอ่อน และเป็นพาทวนกระแส กล่าวคือไม่สามารถเข้าใจได้ด้วยตรรกะทั่วไปหรือเพียงด้วยการฟังและการเรียนรู้เท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยการพัฒนาปัญญาด้วยการลงมือปฏิบัติอย่างมีระบบ โดยเฉพาะการ

ดำเนินตาม สติปัฏฐาน 4 ได้แก่ การพิจารณากายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต และธรรมในธรรม อันเป็น “หนทางเอก” (เอกายนมรรค) ที่มุ่งสู่การรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะของกองทุกข์ และนำไปสู่การดับทุกข์ในที่สุด อย่างไรก็ดี จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าที่สำคัญ ได้แก่ 1) งานวิจัยจำนวนมากยังคงเน้นการวิเคราะห์ปฏิจจสมุปบาทในเชิงทฤษฎี หรือเชิงปรัชญาเป็นส่วนใหญ่ โดยขาดการเชื่อมโยงกับกระบวนการภาวนาในทางปฏิบัติ ที่นำไปสู่การเข้าใจอย่างแจ่มชัดในระดับวิปัสสนาญาณ 2) ยังไม่มีการอธิบายเชิงวิเคราะห์ที่เป็นระบบเกี่ยวกับบทบาทของ สติปัฏฐาน 4 ในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาปัญญาเพื่อเข้าใจปฏิจจสมุปบาทอย่างลึกซึ้งและ 3)การกำหนดรู้รูปนาม (นามรูปปริจเฉทญาณ) ซึ่งถือเป็นภูมิแห่งวิปัสสนาภาวนาในการเห็นความจริงของปฏิจจสมุปบาท ยังไม่ถูกศึกษาเชิงโครงสร้างอย่างเพียงพอในระดับการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์บทบาทของสติปัฏฐาน 4 ในฐานะเป็นกลไกหลักในการพัฒนาปัญญาที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในหลักปฏิจจสมุปบาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเข้าใจ “ธรรมฝ่ายเหตุ” อันเป็นที่มาของความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ และสามารถตัดกระแสของปัจจัยปรุงแต่งนั้นได้ผ่านกระบวนการของวิปัสสนาภาวนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา คือ การรู้แจ้งในอริยสัจ 4 และการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเรื่องปฏิจจสมุปบาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ปฏิจจสมุปบาท เป็นศัพท์ภาษาไทยมาจากภาษาบาลีว่า ปฏิจฺจสมุปฺปาท สามารถแยก ศัพท์ได้เป็น ปฏิจฺจ + ส + อุปฺปาท โดย ปฏิจฺจ แปลว่า อาศัย ส แปลว่า พร้อม และอุปฺปาท แปลว่า ความเกิดขึ้น มีวิเคราะห์ว่า ปฏิจฺจ สมุปฺปชฺชตีติ ปฏิจฺจสมุปฺปาโท แปลว่า ธรรมที่เป็นแดนอาศัยเกิดขึ้นแห่งผล หมายถึงธรรมที่เป็นเหตุ หรือวิเคราะห์ว่า อญฺญมญฺ ปฏิจฺจ สมุปฺปชฺชตีติปฏิจฺจสมุปฺปาโท ธรรมที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น หมายถึงธรรมที่เป็นผล คัมภีร์ทีฆนิกาย มหาวรรค ได้ให้ความหมายของปฏิจจสมุปบาทไว้ว่า สภาวธรรมที่เป็นปัจจัยและสภาวธรรมที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น อันเป็นกระบวนการทางปัจจยภาพ ซึ่งเป็นสภาวะที่ดำรงอยู่อย่างนั้น คัมภีร์พระอภิธัมมัตถวิภาวินี เรียกว่า ปัจจยาการ แปลว่า อาการที่เป็นปัจจัยแก่กันและกัน สิ่งใดก็ตามในจักรวาลนี้เกิดขึ้นเองโดยไม่มีปัจจัยที่ทำให้เกิดหรือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกิดร่วมด้วยนั้นย่อมไม่มี” ปฏิจจสมุปบาท หมายถึง สิ่งที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น คือ สิ่งนี้เกิดขึ้นก็มีสิ่งนี้ตามมา หรือเมื่อสิ่งนี้ดับไปสิ่งนี้ก็ดับไป เกี่ยวโยงกันไปเหมือนลูกโซ่ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจยาการ แปลว่า อาการที่เป็นปัจจัยแก่กันมี 12 ประการ มีอวิชชาเป็นต้น ทั้งฝ่ายเกิด ทั้งฝ่ายดับ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อิทัปปัจจยตา แปลว่า ความมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย ความเป็นปัจจัยแห่งสิ่งนี้ สิ่งที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย เรียกว่า สมุปปันนธรรม แปลว่า ธรรมที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น ปฏิจจสมุปบาทนี้เป็นภาวะที่มันเองเป็นเอง เป็นกฎธรรมชาติที่แสดงกระบวนธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีหลักของตนเองว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ.” ความสำคัญของปฏิจจสมุปบาท จะเห็นได้จากพุทธพจน์ว่า

"ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นย่อมเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นย่อมเห็นปฏิจจสมุปบาท"

"ภิกษุทั้งหลาย แท้จริงอริยสาวกผู้ได้เรียนรู้แล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ฯลฯ"

"เมื่อใด อริยสาวกรู้ทั่วถึงความเกิดและความดับของโลกตามที่มันเป็นอย่างนี้ อริยสาวกนี้ เรียกว่าเป็นผู้มีทิฏฐิสมบูรณ์ก็ได้ ผู้มีทัศนะสมบูรณ์ก็ได้ ผู้ลุถึงสัทธรรมนี้ก็ได้ ผู้ประกอบด้วย เสขญาณก็ได้ ผู้ประกอบด้วยเสขวิชชาก็ได้ ผู้บรรลุกระแสธรรมแล้วก็ได้ พระอริยะผู้มีปัญญาชำแรกกิเลสก็ได้ ผู้อยู่ชิดประตูอมตะก็ได้"

พระพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปในทางที่จะไม่ทรงประกาศธรรม ดังความในพระไตรปิฎกว่า ภิกษุทั้งหลาย เราได้มีความดำริเกิดขึ้นว่า ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ เป็นของลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบระงับ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะ ละเอียด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ ก็แหละ หมู่ประชานี้ เป็นผู้รื่นรมย์อยู่ด้วยอาลัย ยินดีอยู่ในอาลัย รื่นรมย์อยู่ในอาลัย สำหรับหมู่ประชา ผู้รื่นรมย์ รื่นรมย์อยู่ในอาลัย (เช่นนี้) ฐานะอันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือหลักอิทัปปัจจยตา หลักปฏิจจสมุปบาท ถึงแม้ฐานะอันนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา วิราคะ นิโรธ นิพพาน ก็ถ้าเราพึงแสดงธรรมและคนอื่นไม่เข้าใจซึ้งต่อเรา ข้อนั้นก็จะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา

พุทธดำริตอนนี้ กล่าวถึงหลักธรรม 2 อย่าง คือปฏิจจสมุปบาท และนิพพาน เป็นการย้ำทั้งความยากของหลักธรรมข้อนี้ และความสำคัญของหลักธรรมนี้ ในฐานะเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้และจะทรงนำมาสั่งสอนแก่หมู่ประชา ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปแห่งกฎธรรมชาติ ซึ่งไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตามหลักธรรมนี้ย่อมมีอยู่ ปฏิจจสมุปบาทเป็นสิ่งที่ควรรู้อันประเสริฐ เป็นชื่อแห่งทางสายกลางระหว่างความเห็นที่ว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่และไม่มีอยู่ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายมีความยุ่งยากในชีวิต เพราะเข้าไม่ถึงปฏิจจสมุปบาท และปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าเน้นว่าควรศึกษา

พระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วว่า "ภิกษุทั้งหลาย แท้จริง อริยสาวกผู้ได้เรียนรู้แล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมีเพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ฯลฯ เมื่อใด อริยสาวกรู้ทั่วถึงความเกิดและความดับของโลกตามที่มันเป็นอย่างนี้ อริยสาวกนี้เรียกว่าเป็นผู้ มีทิฏฐิธรรมสมบูรณ์ก็ได้ ผู้มีทัศนะสมบูรณ์ก็ได้ ผู้บรรลุถึงสัทธรรมนี้ก็ได้ ผู้ประกอบด้วยเสขญาณก็ได้ ผู้ประกอบด้วยเสขวิชชาก็ได้ ผู้บรรลุกระแสธรรมแล้วก็ได้ พระอริยะผู้มีปัญญาชำแรกกิเลสก็ได้ ผู้อยู่ชิดประตูอมตะก็ได้ ปฏิจจสมุปบาท 12 เมื่อย่อลงสงเคราะห์เข้าในรูปนาม และสติปัฏฐาน 4 เมื่อย่อลงก็ สงเคราะห์เข้าในรูปนามเช่นเดียวกัน การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นการเจริญปัญญาเพื่อเข้าไปเห็นแจ้ง เป็นพิเศษในสภาวธรรมคือรูปและนามตามความเป็นจริงคือเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตัน และไม่สวยงาม สงเคราะห์เข้าในอริยสัจ 4 คือ ช่วงแรกโดยอนุโลมปฏิจจสมุปบาท ได้แก่อวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมีเป็นต้น สงเคราะห์เข้าในทุกขสมุทัย ส่วนช่วงสองโดยปฏิโลมปฏิจจสมุปบาท ได้แก่ เพราะอวิชชาสำรอกดับไปไม่เหลือ สังขารจึงดับ เป็นต้น สงเคราะห์เข้าในทุกขนิโรธ ซึ่งอริยสัจ 4 นี้ เป็นธรรมหมวดหนึ่งในธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานแห่งสติปัฏฐาน 4

ปฏิจจสมุปบาท จึงเป็นหลักธรรมสายกลางไม่เอียงสุดไปทางสัสสตทิฏฐิ และอุจเฉททิฏฐิ เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติคือหลักความจริงที่มี อยู่โดยธรรมดา ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจน

เกิดปัญญาญาณรู้ทั่วถึงความเกิดและความดับแห่งองค์ธรรมในปฏิจจสมุปบาทดีแล้วย่อมมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ปฏิจจสมุปบาทเป็นภูมิคือพื้นเพของวิปัสสนาและมีความสัมพันธ์ กับสติปัฏฐาน 4 คือเป็นสภาวธรรมแห่งรูปนามซึ่งจัดเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจะต้องเจริญสติกำหนดรู้รูปนามตามความเป็นจริง

ทฤษฎีวิปัสสนาญาณ (Vipassanā ñāṇa)

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท การเจริญปัญญาหรือการภาวนาเพื่อนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์นั้น อาศัยหลักของ วิปัสสนาญาณ (Vipassanā ñāṇa) ซึ่งหมายถึง "ญาณหรือปัญญาที่เกิดจากการเห็นอย่างแจ่มแจ้งตามความเป็นจริง" โดยมีการจำแนกลำดับของญาณทั้งหมดเป็น 16 ขั้น (Solasa ñāṇa) ตามที่อธิบายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค (Visuddhimagga) อันเป็นคัมภีร์สำคัญในการอธิบายการปฏิบัติภาวนาในแนวเถรวาท ญาณเหล่านี้เป็นผลโดยตรงจากการพิจารณา สติปัฏฐาน 4 ได้แก่

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตามดูร่างกาย
2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตามดูความรู้สึก
3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตามดูจิต
4. ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตามดูธรรม

โดยการตามดูนี้ไม่ได้เพียงแค่การสังเกตแบบทั่วไป แต่เป็นการตามดูด้วยสติ (sati) และสัมปชัญญะ (sampajañña) อย่างต่อเนื่อง จนเกิดความรู้แจ้งในไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

อุทยัพพยญาณ (Udayabbaya-ñāṇa) อุทยัพพยญาณ เป็นญาณขั้นที่ 5 ในลำดับของวิปัสสนาญาณ ซึ่งมีความหมายว่า “ญาณที่รู้เห็นการเกิดและการดับของสภาวธรรม” (ñāṇamoli, 2011: 811) ในขั้นนี้ ผู้ปฏิบัติสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในกาย เวทนา จิต และธรรม ล้วนมีลักษณะของการ “เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป” โดยไม่มีสิ่งใดถาวร เป็นขั้นที่จิตใจมีความเบิกบานเพราะเริ่มเห็นความจริงของธรรมชาติอย่างชัดเจน พระพุทธโฆษาจารย์ (Buddhaghosa) อธิบายว่า ผู้ถึงญาณขั้นนี้จะสามารถเห็นสภาวธรรมเกิด–ดับอย่างละเอียด รวดเร็ว และต่อเนื่อง ซึ่งต่างจากญาณก่อนหน้า (เช่น นามรูปปริจเฉทญาณ หรือ สัมมสนาญาณ) ที่ยังเห็นไม่ชัดเจนในลักษณะนี้ การพัฒนาวิปัสสนาญาณไม่ใช่กระบวนการคิดตามตรรกะหรือทฤษฎีเท่านั้น แต่เป็นผลจากการปฏิบัติอย่างมีสติในสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการรู้แจ้งความจริงของสังขารธรรม (สภาวะปรุงแต่งทั้งหลาย) โดยเฉพาะในญาณขั้นอุทยัพพยญาณ ผู้ปฏิบัติจะเริ่มตระหนักชัดถึงลักษณะของอนิจจัง และนี่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของความเบิกบานที่นำไปสู่การละความยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ทั้งหลาย

องค์ประกอบของปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่แสดงกระบวนการของทุกข์ทั้งฝ่ายเกิดและฝ่ายดับโดย ความเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันขององค์ธรรมทั้ง 12 ประการ คือ

1. อวิชชา มาจากคำว่า “อ” กับ “วิชชา โดยที่ “อ” แปลว่า ไม่ หรือตรงกันข้าม ส่วน “วิชชา” แปลว่า ความรู้หรือปัญญา เมื่อรวมกันจึงแปลว่า ความไม่รู้ สัมมาทิฏฐิสูตร และวิภังคสูตร ความว่า อวิชชา หมายถึง ความไม่รู้ในอริยสัจ 4 ได้แก่ ความไม่รู้ทุกข์ความไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์ ความไม่รู้ความดับแห่งทุกข์และความไม่รู้ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์

2. สังขาร คือ ความคิดปรุงแต่ง เกิดจากอวิชชาโดยมีโมหะเป็นตัวชี้นำ ทำให้มีการปรุงแต่ง 3 ประการ คือ 1) กายสังขาร เป็นการปรุงแต่งทางกาย คือกายสัญเจตนา 2) วจีสังขาร เป็นการปรุงแต่งทางวาจา คือวจีสัญเจตนา 3) จิตตสังขาร เป็นการปรุงแต่งทางใจ คือมโนสัญเจตนา

3. วิญญาณ ในวิภังคสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสถึงวิญญาณ 6 ประการ ได้แก่ 1) จักขุวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางตา) 2) โสตวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางหู) 3) ฆานวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางจมูก) 4) ชิวหาวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น) 5) กายวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางกาย) 6) มโนวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางใจ)

4. นามรูป ในวิภังคสูตรว่า นามรูป คือ เวทนา (ความเสวย อารมณ์) สัญญา (ความจำได้หมายรู้) เจตนา (ความจงใจ) ผัสสะ (ความกระทบหรือสัมผัส) มนสิการ (ความกระทำไว้ในใจ) โดยรูปหมายถึง มหาภูต 4 และรูปที่อาศัยมหาภูต 4 (อุปาทายรูป)

5. สฬายตนะ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แสดงความหมายไว้ในวิภังคสูตร ความว่า สฬายตนะมี 6 ประการนี้ คือ 1) จักขุวายตนะ (อายตนะคือตา) 2) โสตายตนะ (อายตนะคือหู) 3) ฆานายตนะ (อายตนะคือจมูก) 4) ชิวหายตนะ (อายตนะคือลิ้น) 5) กายายตนะ (อายตนะคือกาย) 6) มนายตนะ (อายตนะคือใจ)

6. ผัสสะ คือ การกระทบกันระหว่างอายตนะภายในทั้ง 6 กับอารมณ์ภายนอกทั้ง 6 ในวิภังคสูตร ความว่า ผัสสะมี 6 ประการนี้ คือ 1) จักขุสัมผัส (ความกระทบทางตา) 2) โสตสัมผัส (ความกระทบทางหู) 3) ฆานสัมผัส (ความกระทบทางจมูก) 4) ชิวหาสัมผัส (ความกระทบทางลิ้น) 5) กายสัมผัส (ความกระทบทางกาย) 6) มโนสัมผัส (ความกระทบทางใจ)

7. เวทนา คือ การเสวยอารมณ์ตามสิ่งที่อายตนะภายในทั้ง 6 ได้สัมผัสกับอารมณ์ภายนอกทั้ง 6 เช่น มีอารมณ์สุข ทุกข์หรือเฉย ๆ ตามการสัมผัสกันของอายตนะภายในและภายนอก การเสวยอารมณ์ตามอายตนะทั้ง 6 ได้แก่ 1) จักขุสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางตา) 2) โสตสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางหู) 3) ฆานสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางจมูก) 4) ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางลิ้น) 5) กายสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางกาย) 6) มโนสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางใจ) เวทนาเกิดจากการมีผัสสะ เวทนานี้ก็เสวยรส อารมณ์ และพร้อมกันนั้นก็เป็นปัจจัยแก่ตัณหา

8. ตัณหา คือ ความทะยานอยากในตัณหา 6 อันได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และธรรมารมณ์ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ตัณหา 6 ก็คือ 1) รูปตัณหา (ความทะยานอยากได้รูป) 2) สัททตัณหา (ความทะยานอยากได้เสียง) 3) คันธตัณหา (ความทะยานอยากได้กลิ่น) 4) รสตัณหา (ความทะยานอยากได้รส) 5) โผฏฐัพพตัณหา (ความทะยานอยากได้โผฏฐัพพะ) 6) ธัมมตัณหา (ความทะยานอยากได้ธรรมารมณ์)

9. อุปาทาน คือความยึดมั่น ได้แก่ อุปาทาน 4 ได้แก่

1) กามุปาทาน (ความยึดมั่นในกาม)

2) ทิฏฐุปาทาน (ความยึดมั่นในทิฏฐิ)

3) สีลัพพตุปาทาน (ความยึดมั่นในศีลพรต)

4) อัตตวาทุปาทาน (ความยึดมั่นในวาทะว่ามีอัตตา) การยึดมั่นถือมั่นในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ กาม ทิฏฐิ ศีลพรต วาทะว่ามีตัวตน และพร้อมกันนั้นก็เป็นปัจจัยแก่ภพ

10. ภพ คือในวิภังคสูตร ความว่า ภพมี 3 ประการนี้ คือ 1) กามภพ (ภพที่เป็นกามาวจร) 2) รูปภพ (ภพที่เป็นรูปาวจร) 3) อรูปภพ (ภพที่เป็นอรูปาวจร) ภพทั้ง 3 นี้เป็นการแบ่งภพภูมิไปตามความหยาบละเอียดของจิต ใครมีกิเลสมากก็เกิดอยู่ในกามาวจรภูมิ ใครมีจิตใจละเอียดมาก คือมีกิเลสน้อยที่สุดก็เกิดอยู่ในอรูปาวจรภูมิ

11. ชาติ คือความเกิดขึ้นหรือปรากฏแห่งขันธ์ทั้งหลาย และอีกความหมายหนึ่งหมายถึง ความรู้สึกตัวเพื่อเสวยอารมณ์ภายนอกต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า การมีอัตตาหรือตัวฉัน

12. ชรามรณะ คือความเสื่อมโทรมของสังขาร การสูญสลายไปของชีวิตินทรีย์และอีกนัยหนึ่ง หมายถึงความพลัดพรากจากสิ่งที่ตนเองรักใคร่หรือชอบพอ เมื่อตนเองไม่สามารถรักษาสภาพเดิมไว้ได้ก็เกิดความทุกข์ขึ้น

ทฤษฎีสติปัฏฐาน

สติปัฏฐาน หมายถึง “การตั้งสติ” หรือ “การมีสติประจำไว้ในฐานที่มั่นคง” ถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการภาวนาแบบวิปัสสนา ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการรู้แจ้งเห็นจริงตามหลักของพระพุทธศาสนา การเจริญสติปัฏฐานถูกจัดเป็นวิธีการตรงที่สุดในการบรรลุมรรคผลนิพพาน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า:

“เอกายนํ โอ ภิกขเว มคฺคํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา... สติปฏฺฐานา”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางสายเอกนี้แล เป็นทางเพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย คือสติปัฏฐาน”

(พระไตรปิฎก เล่มที่ 10 ข้อ 60, มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์, มหาสติปัฏฐานสูตร)

สติปัฏฐาน 4 พื้นฐานแห่งการเจริญสติ สติปัฏฐานมีทั้งหมด 4 ด้าน หรือเรียกว่า ฐานะทั้งสี่ ซึ่งเป็นกรอบหลักในการสังเกตและเจริญสติ ได้แก่

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณากาย เช่น การหายใจเข้า–ออก, การเคลื่อนไหว, อิริยาบถ, อสุภะกรรมฐาน

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาความรู้สึก คือ สุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ ที่เกิดขึ้นทางกายหรือจิต

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาจิตตามสภาพ เช่น จิตมีราคะ จิตไม่มีราคะ ฯลฯ

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาธรรม เช่น นิวรณ์, ขันธ์ 5, อริยสัจ, อินทรีย์ 5 ฯลฯ

การเจริญสติในทั้ง 4 ฐานะนี้ เป็นกระบวนการ สังเกตสภาวธรรมในปัจจุบัน (present-moment phenomena) อย่างต่อเนื่อง ด้วยเจตนาแห่งความรู้แจ้ง มิใช่เพียงการระลึกรู้เฉย ๆ แต่เป็นการรู้เห็นอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง (yathābhūta-ñāṇadassana) นำไปสู่ความเข้าใจในไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (Bhikkhu Analayo, 2003)

สติปัฏฐานกับปฏิจจสมุปบาท หนึ่งในความสำคัญเชิงทฤษฎีของสติปัฏฐาน คือ การเป็นเครื่องมือสำหรับ “เข้าใจปฏิจจสมุปบาท” (paṭiccasamuppāda) หรือ “อิทัปปัจจยตา” ซึ่งคือหลักเหตุปัจจัยของการเกิดขึ้นแห่งทุกข์และสังขารธรรมทั้งหลาย โดยผ่านการสังเกตสภาวธรรมในปัจจุบันอย่างต่อเนื่องและไม่หลงยึดติด ในขณะที่ผู้ปฏิบัติภาวนาเจริญสติในกาย เวทนา จิต และธรรม เขาจะเริ่มเข้าใจว่า

1. เวทนาเกิดจากผัสสะ (Phassa-paccayā vedanā)

2. ตัณหาเกิดจากเวทนา (Vedanā-paccayā taṇhā)

3. และเมื่อมีการระลึกอย่างชัดเจนในกระบวนการเหล่านี้ ผู้ปฏิบัติจะสามารถตัดกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทได้ ณ จุดที่มันเกิด

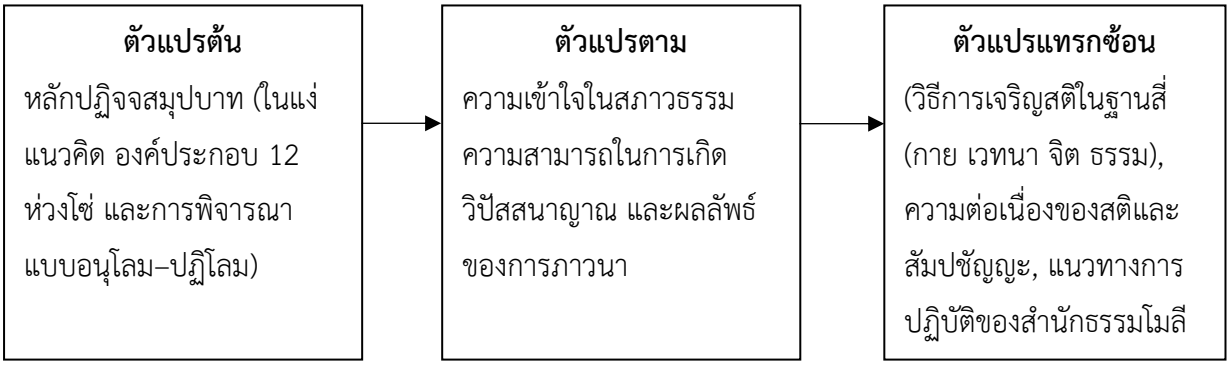
ดังที่อธิบายไว้ใน วิสุทธิมรรค ว่า

“ปฏิจจสมุปปาทำ ปฏิเวทฺธุ˚ กาตุกาโม สติปฏฺฐานำ ปฏิปชฺชิตพฺพำ”

“ผู้ประสงค์จะแทงตลอดในปฏิจจสมุปบาท พึงเจริญสติปัฏฐาน” (Visuddhimagga, Chapter XVIII)

ทฤษฎีสติปัฏฐาน เป็นโครงสร้างการปฏิบัติที่มีพลังสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อการพัฒนาวิปัสสนาญาณ และการเข้าใจ ปฏิจจสมุปบาท อย่างถ่องแท้ การเจริญสติในสติปัฏฐาน 4 มิใช่เพียงการฝึกจิตให้สงบ แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจิตให้สามารถเห็น “ธรรม” หรือสภาพความเป็นจริงอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะนำไปสู่การสิ้นสุดของตัณหา อุปาทาน และในที่สุดคือ ความพ้นทุกข์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา
2. เพื่อศึกษาการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทตามแนวคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อเสนอรูปแบบการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

สมมติฐานในการวิจัย

1. หลักปฏิจจสมุปบาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทสามารถอธิบายกลไกการเกิด–ดับของทุกข์ในระดับจิตใจได้อย่างเป็นระบบและลึกซึ้ง
2. การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาโดยอาศัยหลักปฏิจจสมุปบาทในรูปแบบ "อนุโลม" และ "ปฏิโลม" จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจสภาวธรรมที่เกิดขึ้นในจิตได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
3. รูปแบบการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทในการภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี มีลักษณะเฉพาะที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระไตรปิฎก และเอื้อต่อการเกิดวิปัสสนาญาณอย่างมีประสิทธิภาพ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการนำไปประยุกต์ใช้ในภาคปฏิบัติของสำนักปฏิบัติธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ ผู้วิจัยได้นำระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และกรณีศึกษา (Case Study) มาใช้ร่วมกัน โดยมีรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบของระเบียบวิธีวิจัย ดังต่อไปนี้

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการศึกษากรณีเฉพาะ (Case Study) เพื่อศึกษาหลักปฏิจจสมุปบาทตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท และการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis Form) สำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาจากคัมภีร์และเอกสารทางวิชาการ

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้มีประสบการณ์จากสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี

3. บันทึกภาคสนาม (Field Notes) สำหรับการลงพื้นที่ศึกษาและสังเกตการณ์กระบวนการปฏิบัติภาวนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. ศึกษาทบทวนวรรณกรรม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักปฏิจจสมุปบาท วิปัสสนาภาวนา และแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2. วิเคราะห์เนื้อหา จากคัมภีร์และเอกสารที่คัดเลือก โดยเน้นการจำแนกเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

3. สังเคราะห์ข้อมูล จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงโครงสร้างของหลักปฏิจจสมุปบาท และการนำไปประยุกต์ใช้ในการภาวนา

4. ลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์พระวิปัสสนาจารย์ และผู้ปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี

5. เปรียบเทียบแนวคำสอนกับการปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การเสนอรูปแบบการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสารทางพระพุทธศาสนาและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

2. การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิในด้านพระพุทธศาสนา และพระวิปัสสนาจารย์ผู้มีประสบการณ์ตรง

3. การสังเกตการณ์และการเก็บข้อมูลภาคสนามจากสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์
2. จัดประเภทและหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ
3. สังเคราะห์เนื้อหาเชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์ของหลักปฏิจจสมุปบาทกับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา
4. นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Descriptive Presentation) เพื่อให้เห็นภาพรวมของการนำหลักธรรมไปใช้ในทางปฏิบัติ

ผลการวิจัย

เพื่อศึกษาหลักปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

ผลการวิจัยพบว่า หลักปฏิจจสมุปบาทเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา โดยอธิบายถึงกระบวนการเกิดและดับของทุกข์อย่างมีเหตุมีผล ผ่านองค์ประกอบ 12 ห่วงโซ่ ซึ่งเริ่มต้นจากอวิชชาไปจนถึงชราและมรณะ การนำหลักปฏิจจสมุปบาทมาใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ช่วยให้ผู้ปฏิบัติเห็นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและเข้าใจธรรมชาติของสภาวธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิต ส่งผลต่อการพัฒนาวิถีการรู้แจ้งในวิปัสสนาญาณ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปโครงสร้างของปฏิจจสมุปบาทเป็นรูป-นามลงในสติปัฏฐาน 4

ปฏิจจสมุปบาท 12	สติปัฏฐาน 4				
	กายานุปัสสนา	เวทนานุปัสสนา	จิตตานุปัสสนา	ธัมมานุปัสสนา	รูป /นาม
อวิชชา				อวิชชา	นาม
สังขาร			สังขาร		นาม
วิญญาณ			วิญญาณ		นาม
นามรูป	นามรูป		นามรูป		นาม/รูป
สฬายตนะ	สฬายตนะ		สฬายตนะ		รูป/นาม
ผัสสะ				ผัสสะ	นาม
เวทนา		เวทนา			นาม
ตัณหา				ตัณหา	นาม
อุปาทาน				อุปาทาน	นาม
ภพ	ภพ			ภพ	รูป/นาม

ปฏิจจสมุปบาท 12	สติปัฏฐาน 4				
	กายานุปัสสนา	เวทนานุปัสสนา	จิตตานุปัสสนา	ธัมมานุปัสสนา	รูป /นาม
ชาติ	ชาติ			ชาติ	รูป/นาม
ชรามรณะ (โสกะ อุปายาส)	ชรา มรณะ	(โสกะ อุปายาส)			รูป/นาม

เพื่อศึกษาการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทตามแนวคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและเอกสารทางวิชาการ พบว่า การกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทสามารถทำได้ทั้งในรูปแบบ "อนุโลม" (การพิจารณาตามลำดับเหตุสู่ผล) และ "ปฏิโลม" (พิจารณาย้อนกลับจากผลไปสู่เหตุ) ซึ่งทั้งสองแนวทางนี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเจริญสติ และการเกิดวิปัสสนาญาณ โดยเฉพาะเมื่อประยุกต์ใช้ร่วมกับการเจริญสติในฐานสี่ ได้แก่ กาย เวทนา จิต และธรรม

วิธีปฏิบัติวิปัสสนาโดยมีปฏิจจสมุปบาทเป็นอารมณ์ การพิจารณาความสัมพันธ์ของนามรูปด้วยหลักปฏิจจสมุปบาท โดยเอามาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา ซึ่งมีขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้ 1) อุทยัพพยานุปัสสนาญาณ การพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความดับไปแห่งเบญจขันธ์ ซึ่งสามารถมองเห็นการเกิดดับของสรรพสิ่งขยายออกไปในวงกว้าง 2) ภังคานุปัสสนาญาณ พิจารณาเห็นความดับสลายของสรรพสิ่ง เป็นการมองเห็นจุดดับของสรรพสิ่ง 3) ภยตูปัฏฐานญาณ พิจารณาเห็นความดับสลายของสังขารทั้งหลาย ปรากฏเป็นของน่ากลัวเกิดขึ้น คือกลัวภัยในสังขารธรรมทั้งหลาย 4) อาทีนวานุปัสสนาญาณ เมื่อรู้ว่าสังขารธรรมทั้งหลาย มีความแตกสลายไปเป็นธรรมดา มองเห็นภัยในสังขารแล้วเกิดความรู้ว่าสังขารทั้งหลายเป็นสิ่งมีโทษ เป็นสิ่งที่คลุกเคล้าไปด้วยทุกข์ 5) นิพพิทานุปัสสนาญาณ เห็นว่าสังขารทั้งหลายเป็นสิ่งมีโทษ เป็นทุกข์ก็เกิดความเบื่อหน่าย ไม่ชอบใจ ไม่เพลิดเพลินในสังขารธรรมนั้น 6) มุญจิตุกัมยตาญาณ เมื่อเกิดความเบื่อหน่ายก็ใคร่ที่จะพ้นไปเสียจากสังขารธรรมทั้งปวงนั้น 7) ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ เห็นว่าสังขารทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตนที่แท้จริง ก็พิจารณาหาทางที่จะปลดเปลื้องตนให้พ้นทุกข์ 8) สังขารุเปกขาญาณ เมื่อรู้ว่าสังขารทั้งหลายเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ ก็วางเฉยในสังขารทั้งปวงที่เกิดขึ้น ไม่ยินดียินร้ายในสังขารธรรมพร้อมกันนั้นก็มองว่าพระนิพพานเป็นความสงบที่แท้จริง ความรู้จึงมุ่งตรงไปยังนิพพาน 9) สัจจานุโลมิกญาณ หรืออนุโลมญาณ วางใจเป็นกลางในสังขารธรรม มีญาณมุ่งตรงสู่พระนิพพานหยั่งรู้ อริยสัจ 4 ก็เกิดขึ้น หลังจากญาณที่หยั่งรู้อริยสัจ 4 เกิดขึ้นก็เกิดโคตรภูญาณ คือญาณอันเป็นเครื่องถอนตนออกจากความเป็นปุถุชน ยกตนขึ้นสู่ความเป็นอริยบุคคล ถัดจากนั้นโคตรภูญาณ มัคคญาณ (ญาณทัสสนวิสุทธิ) ก็ เกิดขึ้น จนทำให้สำเร็จความเป็นอริยบุคคลไป

ความรู้แจ้งในหลักปฏิจจสมุปบาทต้องเป็นความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ โดยครบถ้วนรอบด้าน เรียกว่า ปริญญา ซึ่งการทำความเข้าใจในหลัก ปฏิจจสมุปบาทจะใช้หลักปริญญา 3 ที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ญาตปริญญา รู้ซึ่งรูปนาม คือความรู้สภาวะของรูปนามตามสภาวะของมัน คือรู้ว่าอะไรคืออะไร 2) ตีรณปริญญา รู้ไตรลักษณ์ คือรู้ด้วยปัญญาที่หยั่งลึกซึ้งลงไปถึงสามัญลักษณะ

ได้แก่ การรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามกฎธรรมดา โดยพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา นั่นคือรู้ว่าเป็นอย่างไร 3) ปหานปริญญา รู้ละกิเลส คือรู้ถึงขั้นที่ทำให้ถอนความยึดติดเป็นอิสระจากสิ่งนั้น ๆ ได้ไม่เกิดความผูกพันหลงใหล ทำให้วางใจวางท่าทีและปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ ให้ถูกต้อง นั่นคือรู้ว่าจะทำอย่างไร ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบญาณ 3 กับอาการ 12

หัวข้อ	สัจจญาณ	กิจจญาณ	กตญาณ
ทุกข์	รู้ชัดว่าความทุกข์มีอยู่จริงในชีวิต	ทุกข์เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ (ปริญเญยธรรม)	ได้กำหนดรู้แล้ว
สมุทัย	รู้ชัดว่าตัณหาคือเหตุให้เกิดทุกข์จริง	ตัณหาเป็นสิ่งที่ควรละ (ปหานตัพพธรรม)	ได้ละแล้ว
นิโรธ	รู้ชัดว่าความดับทุกข์มีอยู่จริง	นิโรธควรทำให้แจ้งขึ้นในใจ (สัจฉิกาตัพพธรรม)	ได้ทำให้แจ้งแล้ว
มรรค	รู้ชัดว่ามรรค 8 เป็นทางไปสู่ความดับทุกข์จริง	มรรคเป็นสิ่งที่ควรอบรมบำเพ็ญให้เกิดขึ้น (ภาเวตัพพธรรม)	ได้เจริญอบรมให้เต็มที่แล้ว

เพื่อเสนอรูปแบบการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

การศึกษาในภาคสนามและการวิเคราะห์เชิงพรรณนาเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของสำนักธรรมโมลี พบว่า มีการประยุกต์ใช้หลักปฏิจจสมุปบาทอย่างเป็นระบบในการฝึกสติ โดยเน้นให้ผู้ปฏิบัติเฝ้าสังเกตการเกิด–ดับของสภาวธรรมผ่านการเจริญสติในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติที่สืบเนื่องและสม่ำเสมอนี้ช่วยให้เกิด "อุทยัพพยญาณ" หรือภาวะแห่งความตระหนักรู้การเกิด–ดับอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นฐานสำคัญต่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน

การกำหนดรู้การเกิดและดับของทุกข์ตามหลักปฏิจจสมุปบาทด้วยสติปัฏฐาน 4 คือ การพิจารณากำหนดรู้ทุกข์ รู้เหตุ รู้ปัจจัยในสติปัฏฐาน 4 กาย เวทนา จิต ธรรม ตามวงจรปฏิจจสมุปบาท ได้แก่

การกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทด้วยกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติที่มีตัณหาจริต หรือผู้ที่มีปัญญาน้อยเนื่องจากเป็นผู้มีความเห็นผิดคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง โดยอาศัยการกำหนดรู้ตามหลักของกายานุปัสสนาสติปัฏฐานที่เป็นวิปัสสนาล้วน ๆ

การกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทด้วยเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือผู้ปฏิบัติพึงแยกเวทนาออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ สุขเวทนา ทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนา บรรดาผัสสะ เวทนา วิญญาณเหล่านั้น ผัสสะปรากฏแก่ผู้ปฏิบัติใด ไม่เฉพาะผัสสะนั้นอย่างเดียวจะเกิดขึ้น ถึงเวทนาที่เสวยอารมณ์อยู่นั้นนั่นแหละก็จะเกิดขึ้นกับผัสสะนั้น ถึงสัญญาที่จำได้หมายรู้ถึงเจตนาที่จงใจอยู่ ถึงวิญญาณที่รู้แจ้งอารมณ์นั้นอยู่ ก็จะเกิดขึ้นพร้อม

กับผัสสะนั้น เพราะฉะนั้น กระบวนการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทด้วยเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นการเกิดร่วมกันระหว่าง ผัสสะ เวทนา วิญญาณ สัญญา และเจตนา

การเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานเพื่อกำหนดรู้ทุกข์ในปฏิจจสมุปบาท คือผู้ปฏิบัติควรทราบลักษณะของจิตว่า จิต คือ สภาวะรู้สิ่งต่าง ๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยปกติแล้วจิตต้องประกอบร่วมกับนามธรรมอีกอย่างหนึ่งเสมอ คือ เจตสิก อันเป็นสภาวะปรุงแต่งจิต เมื่อจิตประกอบกับเจตสิกที่เป็นอกุศลคือ โลภะ โทสะ และโมหะ ย่อมทำให้จิตที่แต่เดิมมีความผ่องใสกลับเศร้าหมองเพราะจิตประกอบด้วยกิเลสดังกล่าว

การกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทด้วยธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการตามรู้ธรรมต่าง ๆ โดยเป็นการกำหนดรู้กายใจรวมทั้งสิ่งอื่นภายนอกที่ล้วนเป็นสภาวธรรมที่ไม่มีสัตว์ บุคคล ความเป็นตัวตนเราเขา โดยมองกายว่าเป็นที่ประชุมของธาตุ เป็นภาวะการคิดอ่านทำการ และไม่ยึดว่าเป็นธาตุของใคร ไม่ยึดว่าใครเป็นผู้คิดอ่าน หากมีเพียงสภาวธรรมทางกายและใจที่เกิดขึ้นและดับไปตามเหตุปัจจัย 5 หมวด ได้แก่ นิวรณ์ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4

เมื่อผู้ปฏิบัติเพียรเจริญวิปัสสนาต่อเนื่องโดยความเพียร มีสติ สัมปชัญญะตลอดเวลา ก็จะพิจารณาขันธ์ 5 หรือรูปนามนั้น โดยเห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อนุโลมตามญาณทั้ง 8 คือตั้งแต่ อุทยัพพยญาณอย่างแก่มาจนถึงสังขารุเปกขาญาณนี้ นับว่าได้เข้าถึงอนุโลมญาณ นับเป็นญาณที่ 12 ในวิปัสสนาญาณ คือตั้งแต่อุทยัพพยญาณอย่างแก่ มาจนถึงอนุโลมญาณนี้ เรียกว่า ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ คือความบริสุทธิ์หมดจดแห่งข้อปฏิบัติอันจะนำไปสู่มรรคผลนิพาน เป็น วิสุทธิข้อที่ 6 ในวิสุทธิ 7 ลำดับวิถีจิต อนุโลมญาณนี้เป็นญาณเริ่มแรกที่จะเข้าสู่มรรค ผล และเป็นญาณสุดท้ายที่ได้ขันธ์ 5 เป็นอารมณ์ คือเป็นความรู้เห็นของจิตดวงแรกในมรรควิถีจิต 7 ดวง มรรควิถีจิตนั้น มีเป็นธรรมนิยามดังนี้คือ ขณะที่ผู้ปฏิบัติพิจารณาขันธ์ 5 ด้วยสังขารุเปกขาญาณอันแก่กล้าได้ที่ และมีอินทรีย์ 5 เกิดขึ้นสมดุลสม่ำเสมอกันแล้วนั้น มหากุศลจิตญาณสัมปยุต 4 ดวง ดวงใดดวงหนึ่งจะเกิดขึ้นพิจารณาอารมณ์ คือ ขันธ์ 5 นั้น

ขณะจิตที่ 1 เรียกว่า บริกรรม ขณะจิตที่ 2 เรียกว่า อุปจาระ ขณะจิตที่ 3 เรียกว่า อนุโลม ขณะจิตที่ 4 เรียกว่า โคตรภู ครั้นแล้ว มรรคจิต ก็เกิดขึ้น 1 ขณะ นับเป็นขณะจิตที่ 5 แล้ว ผลจิต ก็เกิดขึ้น 2 ขณะนับเป็นขณะจิตที่ 6 และที่ 7 แล้วก็ตกภวังค์ไป ขณะจิต 7 ขณะคือ บริกรรม อุปจาระ อนุโลม โคตรภู มรรค ผล เรียกว่า จิตขึ้นสู่มรรควิถี มี 7 ดวง เป็นธรรมนิยามเช่นนี้ ครั้นแล้วภวังคจิตก็เกิดขึ้นต่อไป ต่อจากภวังคจิตกามาวจร-กุสลจิตญาณสัมปยุต ก็เกิดขึ้นพิจารณามรรค ผล นิพพานที่ได้ผ่านมาแล้ว และพิจารณากิเลสที่ละได้แล้ว และกิเลสที่ยังเหลืออยู่ ในที่นี้พึงทราบลำดับญาณในมรรควิถีดังนี้ ขณะที่จิตเป็นบริกรรม อุปจาระ อนุโลม อันเป็นเบื้องต้นของมรรควิถีนั้น ญาณที่เกิดร่วมในขณะบริกรรม อุปจาระ และอนุโลม 3 ขณะนี้ รวมเรียกว่าอนุโลมญาณ นับเป็นญาณที่ 12 ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว จิตก็จะเข้าสู่ขณะที่จิตเป็นโคตรภูนั้น จิตปล่อยวางขันธ์ 5 ได้นิพพานเป็นอารมณ์เป็นครั้งแรก ญาณที่เกิดร่วมกับโคตรภูจิตนี้ เรียกว่าโคตรภูญาณ จิตเป็นโคตรภูนั้นเป็นเวลาที่เริ่มดับวูบลงไป เพราะได้นิพพานคือความดับเป็นอารมณ์ จิตจึงดับวูบไป ต่อจากนั้นมรรคจิตก็เกิดรับนิพพานที่โคตรภูจิตรับแล้วนั้นเป็นอารมณ์ต่อไปชั่วขณะจิตหนึ่ง ญาณที่เกิดร่วมกับมรรคจิตนั้น เรียกว่า มรรคญาณ มีสติสัมปชัญญะปรากฏชัด และสุขุมลึกซึ้งกว่ากัน รู้แจ้งด้วยญาณใน 4 มรรค คือ โสดาปัตติมรรคญาณ

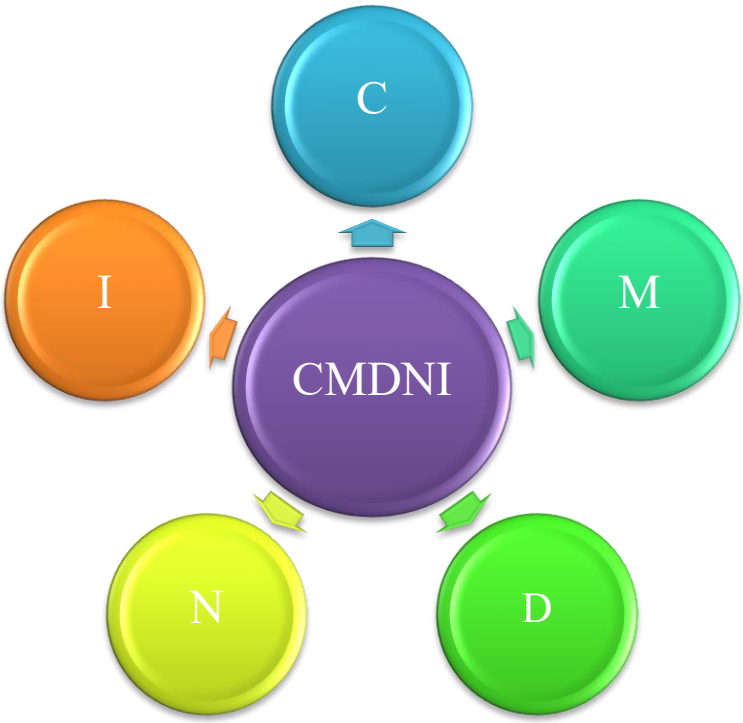
สกทาคามิมรรคญาณ อนาคามิมรรคญาณ และอรหัตมรรคญาณ มีกำลังประหานกิเลสได้มากกว่ากัน คือ โสดาปัตติมรรคที่ 1 ละกิเลสชนิดที่เป็นเหตุให้ไปเกิดในอบายภูมิได้สิ้นเชิง หมายความว่า พระโสดาบันบุคคลย่อมไม่ไปเกิดในอบายภูมิอีกต่อไป สกทาคามิมรรคที่ 2 ละกิเลสอย่างหยาบ โดยเฉพาะที่แสดงออกมาทางกาย วาจา ได้สิ้นเชิง อนาคามิมรรคที่ 3 ละกิเลสชนิดเบาบางได้สิ้นเชิงอรหัตมรรคที่ 4 ชั้นสูงสุด ละกิเลสอย่างละเอียดซึ่งแทรกซึมอยู่ในจิตสันดานได้โดยสิ้นเชิง หมายความว่า พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้วิมุติหลุดพ้นจากกิเลสทุกประเภททุกชนิด เป็นผู้มีขันธสันดานบริสุทธิ์หมดจดอย่างสมบูรณ์ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไป

การกำหนดรู้การเกิดและดับของทุกข์ตามหลักปฏิจจสมุปบาทด้วยวิปัสสนาญาณ 9 เป็นการพิจารณากำหนดรู้ตามลำดับขั้นตอนของปัญญา ความรู้ที่ทำให้เกิดความเห็นแจ้ง เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ทำให้จิตหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ได้ เริ่มตั้งแต่อุทยัพพยานุปัสสนาญาณ ไปจนถึง สังขารุเปกขาญาณ ญาณอันเป็นไปโดยความเป็นกลางต่อสังขาร คือ ปัญญาที่วางเฉยในนามรูป เมื่อปัญญาประจักษ์แจ้งไตรลักษณ์ของสังขารธรรมทั้งหลายเพิ่มขึ้นแล้ว ทำให้สังขารธรรมทั้งหลายที่เคยปรากฏโดยเป็นสภาพที่เที่ยง เป็นสุข และเป็นตัวตนอ่อนกำลังลง จนเกิดความวางเฉยในสังขารธรรมทั้งหลาย เพราะรู้ชัดว่าตราบใดที่ยังไม่ถึงกาลที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะของพระนิพพาน โดยมีพระนิพพานปรากฏเป็นอารมณ์ ตราบนั้นก็พิจารณาไตรลักษณ์อย่างหนึ่งอย่างใดเป็นอารมณ์ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกิดปัญญาที่รู้ชัดความวางเฉยในสังขารธรรมทั้งหลายที่เกิดดับปรากฏนั้นอย่างบริบูรณ์ จากนั้น วุฏฐานคามินีปัญญา ปัญญาอันเป็นเหตุพาพ้นออกไปจากภาวะแห่งปุถุชนเมื่อมรรควิถีเกิดขึ้นเข้าสู่อนุโลมญาณ ซึ่งเป็นการพิจารณาปฏิจจสมุปบาทโดยปฏิโลม ญาณปัญญาที่พิจารณานามรูปตามความเป็นจริง เป็นอนุโลมตามญาณต่ำ และญาณสูง เตรียมตัวเข้าสู่มรรค ผล นิพพาน ตามลำดับของปฏิจจสมุปบาท ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การกำหนดรู้การเกิดและดับของทุกข์ตามหลักปฏิจจสมุปบาทด้วยวิปัสสนาญาณ 9

ปฏิจจสมุปบาท (สายเกิดทุกข์)		ปฏิจจสมุปบาท (สายดับทุกข์)
อวิชชา		อวิชชา
สังขาร		สังขาร
วิญญาณ		วิญญาณ
นามรูป		นามรูป
สฬายตนะ		สฬายตนะ
ผัสสะ		ผัสสะ
เวทนา	**วิปัสสนาญาณ 9**	เวทนา
ตัณหา		ตัณหา
อุปาทาน		อุปาทาน
ภพ		ภพ
ชาติ		ชาติ
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส		ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส

องค์ความรู้เกี่ยวการพิจารณากระบวนการเกิดและดับของทุกข์ตามหลักปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้เข้าสู่มรรคญาณ สามารถสรุปเป็นแนวคิดได้ว่า CMDNI Model C=Conditioned Arising ว่าสิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดและดับไปตามธรรมชาติ M=Mindfulness ได้แก่ 1) การกำหนดรู้ด้วยสติปัฏฐาน 4 คือ การกำหนดรู้ในกาย เวทนา จิต ธรรม ว่าสิ่งทั้งหลายล้วนมีเหตุปัจจัยอาศัยกันเกิดขึ้น และมีการสำรอกดับไปไม่เหลือ 2) Diagnosis (D) คือ การกำหนดรู้การเกิดขึ้นของสภาวะต่าง ๆ กำหนดพิจารณาโดยสามัญลักษณะ และทำการตัดละมิให้อวิชชาเกิดขึ้นโดยการกำหนดรู้ด้วยปริญญา 3 3) N=Noble Truths คือ การกำหนดรู้ด้วยอริยสัจ 4 คือ พิจารณาสภาวะที่บีบคั้นในทุกข์ต่าง ๆ ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ แล้วจึงพิจารณาเหตุเกิดแห่งทุกข์ ได้แก่ ตัณหาต่าง ๆ แล้วจึงพิจารณากำจัดอวิชชา สำรอกตัณหาให้สิ้นไป และ 4) I= Insight-Knowledge คือ การกำหนดรู้ด้วยวิปัสสนาญาณ 9 ซึ่งเป็นองค์ปัญญาที่สามารถทำลายอวิชชาให้เกิดความสงบ คือ มรรค ผล และพระนิพพาน ตามลำดับ

แผนภาพที่ 2 CMDNI Model รูปแบบการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อเข้าสู่มรรคญาณ

ประโยชน์ของการวิเคราะห์การกำหนดรู้กระบวนการเกิดและดับของทุกข์ตามหลักปฏิจจสมุปบาทในการเจริญวิปัสสนาภาวนา คือ ทำให้เกิดความรู้ในธรรม 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายโลกียธรรม คือ จะทำให้บุคคลทราบถึงสาเหตุ ที่แท้จริงของความเป็นไปในชีวิตประจำวัน ทั้งอดีต ปัจจุบัน และกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต และตระหนักรู้สำนึกในการกระทำของตนว่า ควรกระทำสิ่งทั้งหลายที่ชอบด้วยศีลและธรรม และฝ่ายโลกุตตรธรรม บุคคลเมื่อมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการดับของธรรมทั้งหลายแล้ว ทำให้บุคคลเร่งเร้าทำความเพียรเพื่อส่งเสริมคุณธรรมของตนให้เจริญไพบูลย์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ที่สุดคือ การเข้าถึงการบรรลุธรรม และพระนิพพานเป็นที่สุด ปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นธรรมที่มีผลานิสงส์มากต่อสรรพสัตว์ในด้านของการปรับเปลี่ยนความเห็นและพฤติกรรมทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ

อภิปรายผล

การศึกษาหลักปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา

หลักปฏิจจสมุปบาท (ปัจจัยการเกิดขึ้นอย่างเป็นเหตุเป็นผลของทุกข์) ถือเป็นหัวใจสำคัญในการเจริญวิปัสสนาภาวนา เพราะเป็นกลไกที่เปิดเผย “ธรรมชาติของทุกข์” และ “กระบวนการเกิดและดับของขันธ์” อย่างชัดเจน การศึกษาหลักนี้จึงมิได้เป็นเพียงความเข้าใจในระดับทฤษฎี แต่เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การ “เห็นแจ้ง”

ในสภาวธรรมตามความเป็นจริง ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยเฉพาะในแนวสติปัฏฐาน การฝึกเจริญสติอย่างต่อเนื่องในปัจจุบันขณะ จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติค่อย ๆ เห็นกระบวนการของปฏิจจสมุปบาทในรูปแบบ "ปฏิโลม" (การดับแห่งเหตุแห่งทุกข์) อย่างเป็นรูปธรรม ตัวอย่างเช่น

- เมื่อมีสติระลึกรู้เวทนาโดยไม่ยึดถือ ไม่ปรุงแต่งตามความชอบหรือชัง ตัณหาไม่เกิด
- เมื่อไม่มีตัณหา อุปาทานไม่เกิด ภพไม่เกิด ชาติจึงไม่เกิด
- กระบวนการนี้คือการเห็นความดับ (นิโรธ) ซึ่งสอดคล้องกับหลัก "ปฏิโลมปฏิจจสมุปบาท"

ในทางตรงกันข้าม ผู้ปฏิบัติยังสามารถเห็นกระบวนการ "อนุโลม" ได้ในช่วงต้นของการภาวนา เช่น

- เมื่อมีอวิชชา สังขารเกิดขึ้น วิญญาณเกิดขึ้น รูปนามเกิดขึ้น
- การเห็นกระบวนการเกิดนี้เป็นการเข้าใจกลไกแห่งทุกข์อย่างลึกซึ้ง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546) ได้ชี้ว่า หลักปฏิจจสมุปบาทเปิดเผย “ธรรมชาติของความเป็นเหตุเป็นผล” ซึ่งผู้ปฏิบัติจะเห็นชัดเจนผ่านการพิจารณาไตรลักษณ์ กล่าวคือ

- อนิจจัง สิ่งทั้งหลายล้วนเกิดขึ้นและดับไปตามเหตุปัจจัย
- ทุกขัง ความไม่เที่ยงทำให้เป็นทุกข์
- อนัตตา ไม่มีตัวตนใดควบคุมกระบวนการเหล่านี้ได้

จากการสังเกตสภาวธรรมเหล่านี้โดยตรงในวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติจึงเข้าสู่กระบวนการแห่ง วิปัสสนาญาณ อันประกอบด้วยลำดับญาณ เช่น ญาณเห็นความเกิดดับ (อุทยัพพยญาณ), ญาณเห็นความเสื่อมไป (ภังคญาณ), จนถึง ญาณรู้แจ้งมรรคผล (ปฏิเวธญาณ) วศิน อินทสระ (2545) ได้เน้นย้ำว่า การใช้หลักปฏิจจสมุปบาทเป็นฐานในการพิจารณาในวิปัสสนา จะช่วยให้จิตเห็นอย่างตรงไปตรงมาว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี / เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี” จึงเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในไตรลักษณ์ และละความยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ลงได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการหลุดพ้น หลักปฏิจจสมุปบาทในการภาวนา มิได้เป็นเพียงโครงสร้างเชิงทฤษฎี แต่คือ "แผนที่แห่งการดับทุกข์" ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและชี้แนะไว้ การนำหลักนี้มาประยุกต์ในวิปัสสนาภาวนา จึงเป็นการเดินตามรอยพระองค์อย่างตรงทาง เพื่อให้เห็นธรรม และถึงซึ่งความพ้นทุกข์ในที่สุด

การศึกษาการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทตามแนวคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การศึกษาปฏิจจสมุปบาทตามแนวคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ไม่ใช่เพียงการเรียนรู้ลำดับของเหตุและผลทั้ง 12 องค์ประกอบในเชิงทฤษฎี แต่เป็นการ “กำหนดรู้ด้วยปัญญา” (ญาณปริจฉินนปฏิจจสมุปบาท) ที่มุ่งเน้นการเห็นโดยตรงในกระแสของเหตุปัจจัยที่เกื้อหนุนกันอยู่ภายในขันธ์ห้าและจิตของตนเอง หนึ่งในพระสูตรสำคัญที่แสดงความลึกซึ้งของการกำหนดรู้ คือ มหานิทานสูตร (ที.ปา. 11/115) ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสอย่างชัดเจนว่า “ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นย่อมเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นย่อมเห็นปฏิจจสมุปบาท” แสดงให้เห็นว่า ปฏิจจสมุปบาทมิได้แยกจากการเห็นธรรมตามความเป็นจริง หากแต่คือการเห็นธรรมชาติของสรรพสิ่งตามเหตุปัจจัยอย่างลึกซึ้ง พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543) ได้อธิบายว่า ปฏิจจสมุปบาทไม่ใช่เพียงลำดับ

ของธรรม แต่คือการแสดงให้เห็นถึงความ “ไม่เที่ยง” และ “ไร้ตัวตน” ของทุกสภาวะอย่างมีระบบ ผู้ที่เข้าใจปฏิจจสมุปบาท ย่อมเข้าใจว่า “ทุกข์เกิดเพราะเหตุ และย่อมดับได้เมื่อเหตุดับ” ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการบรรลุมรรคผลนิพพาน การกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทจึงเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับการภาวนา โดยเฉพาะการเจริญสติในฐานสี่ (มหาสติปัฏฐาน) ดังที่กล่าวไว้ใน มหาสติปัฏฐานสูตร ว่า การพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม ด้วยสติสัมปชัญญะ จะทำให้เห็นการเกิดขึ้นและดับไปของสภาวธรรมเหล่านี้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

- การเห็น เวทนาเป็นเวทนา โดยไม่แทรกแซงด้วยความชอบหรือไม่ชอบ -ทำให้ผู้ปฏิบัติเห็นได้ว่า เวทนาเกิดเพราะ ผัสสะ (สัมผัส) ซึ่งสอดคล้องกับลำดับในปฏิจจสมุปบาท

- การเห็น จิตเป็นจิต โดยไม่ยึดถือในความเป็น “เรา” หรือ “ของเรา” ทำให้เห็นความสัมพันธ์กับนามรูป และ วิญญาณ ตามหลักปฏิจจสมุปบาท

การกำหนดรู้อย่างต่อเนื่องนี้จะพาผู้ปฏิบัติเห็นว่า แม้แต่จิตที่กำลังรู้ ก็เกิดขึ้นเพราะเหตุ มิใช่มีตัวตนถาวร ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการคลายความยึดมั่นในอัตตา ใน อรรถกถา หลายแห่งยังได้ชี้ให้เห็นว่า การกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทอย่างถูกต้อง จำเป็นต้องมีการ พิจารณาย้อนกลับ (ปฏิโลม) และ พิจารณาตามลำดับ (อนุโลม) อย่างรอบคอบ เช่น พิจารณาว่า “เพราะอวิชชา จึงมีสังขาร... เพราะตัณหา จึงมีอุปาทาน” และในทางกลับกัน “เมื่อไม่มีอวิชชา สังขารไม่เกิด เมื่อไม่มีตัณหา ย่อมไม่มีภพ ชาติ ชรา มรณะ” เป็นต้น การพิจารณาเช่นนี้ เป็นการ “ยืนยันด้วยปัญญาญาณ” ว่าทุกข์มีเหตุ และเมื่อเหตุดับ ผลย่อมดับตาม ซึ่งถือเป็นการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทอย่างถูกต้องในทางปฏิบัติ

การกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทตามคัมภีร์ ไม่ใช่แค่การเรียนรู้รายการธรรม แต่เป็นการพัฒนาปัญญาญาณเพื่อตามเห็นความสัมพันธ์แห่งเหตุและผลภายในขันธ์ห้าอย่างเป็นลำดับ การภาวนาโดยการเจริญสติในมหาสติปัฏฐานสูตรจึงเป็นกลไกที่ทำให้เกิดความเข้าใจตรงต่อปฏิจจสมุปบาท ซึ่งนำไปสู่การคลายความยึดมั่น และในที่สุดสามารถดับเหตุแห่งทุกข์ได้อย่างแท้จริง

การเสนอรูปแบบการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี

สำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลีได้นำหลักปฏิจจสมุปบาทมาใช้เป็นโครงสร้างสำคัญในการพัฒนา วิถีแห่งการรู้เท่าทันสภาวธรรม โดยมุ่งเน้นให้ผู้ปฏิบัติ เห็นความสัมพันธ์ของเหตุและผล ในทุกขณะจิตที่เกิดขึ้นจริง ไม่ใช่เพียงในลำดับของธรรมเท่านั้น แต่รวมถึงกระบวนการที่จิตปรุงแต่งทุกข์ในชีวิตประจำวัน

โครงสร้างการปฏิบัติ “เหตุ-ผล” ในทุกขณะจิต ผู้ปฏิบัติในแนวของธรรมโมลีจะได้รับการฝึกให้ใช้ “เหตุ-ผล” เป็นกรอบในการเจริญสติ เช่น

1. เมื่อจิตรู้สึกไม่พอใจ ไม่ใช่เพียงระลึกรู้ว่า “โทสะเกิดขึ้น” เท่านั้น แต่ต้องย้อนพิจารณาว่า “โทสะเกิดจากอะไร?”

2. จากการพิจารณา จะเห็นว่าโทสะเกิดจากผัสสะความไม่รู้ (อวิชชา) จึงเกิดเวทนา ตัณหา โทสะ ฯลฯ

ลักษณะการย้อนกลับไปเห็นต้นตอของสภาวะต่าง ๆ นี้ ทำให้เกิดการกำหนดรู้ในรูปแบบ “ปฏิโลมปฏิจจสมุปบาท” ซึ่งเป็นหัวใจของการเจริญวิปัสสนาญาณ

เน้นการเจริญสติในรูปแบบ “สติภาวนาแบบเชิงลึก” แม้การปฏิบัติจะมีพื้นฐานจาก มหาสติปัฏฐานสูตร เช่นเดียวกับแนวกรรมฐานสายอีสานทั่วไป แต่สำนักธรรมโมลีเน้นการ “เจริญสติอย่างมีปัญญา” คือไม่เพียงแค่รับรู้สภาวธรรม แต่ต้อง เข้าใจโครงสร้างของเหตุปัจจัยที่ปรุงแต่งสภาวะนั้น ตัวอย่างเช่น

1. เมื่อกำลังภาวนาอยู่ จิตฟุ้งซ่าน กำหนดรู้ “จิตฟุ้งซ่าน” พิจารณา “เพราะอะไรจึงฟุ้งซ่าน?” เห็นว่าเพราะความยินดีในความคิด ตัณหาเกิด ฟุ้งซ่านเป็นผล

2. เมื่อเห็นความเกี่ยวเนื่องนี้ชัดเจน จิตจะ “ปล่อย” ได้โดยไม่ต้องข่ม ความสงบและญาณจะเกิดขึ้นเอง

ลักษณะการฝึกเช่นนี้นำไปสู่การเกิด อุทยัพพยญาณ (ญาณเห็นความเกิดดับของสภาวธรรม) ซึ่งเป็นฐานของการเข้าสู่ญาณที่ลึกยิ่งขึ้นในลำดับวิปัสสนาญาณ

การบูรณาการหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา จากงานของ ศ.ดร.พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2552) ซึ่งเสนอว่า การกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทควรอยู่บนฐานของ “ไตรสิกขา” สำนักธรรมโมลีนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ในรูปธรรม ดังนี้

1. ศีล เป็นพื้นฐานของการฝึกจิตให้ไม่ถูกรบกวนจากอกุศลกรรม

2. สมาธิ ทำให้จิตตั้งมั่น สามารถเห็นเหตุปัจจัยโดยไม่ถูกรบกวนจากอารมณ์

3. ปัญญา พิจารณาเห็นความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ผ่านโครงสร้างของปฏิจจสมุปบาท

จึงนับว่าเป็น “การรู้ปฏิจจสมุปบาทอย่างเป็นองค์รวม” ไม่ใช่แยกส่วนเป็นความรู้ลอย ๆ แต่ฝังอยู่ในวิถีชีวิตของผู้ปฏิบัติ

รูปแบบการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทของสำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี เป็นการประยุกต์หลักธรรมเข้ากับการภาวนาอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดเด่นคือ

- การพิจารณาเหตุปัจจัยในทุกขณะจิต
- การเจริญสติแบบมีปัญญา เห็นธรรมเป็นธรรม
- การเข้าถึงวิปัสสนาญาณ โดยเน้นการรู้แจ้งด้วยประสบการณ์ตรง
- การบูรณาการศีล สมาธิ ปัญญาให้เกิดการรู้ธรรมอย่างแท้จริง

แนวทางนี้จึงไม่เพียงช่วยให้เข้าใจธรรมะในระดับปัญญาทางวิชาการ แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึง “ปัญญาเชิงประจักษ์” อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการก้าวข้ามทุกข์ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

จากการอภิปรายผลนี้แสดงให้เห็นว่าหลักปฏิจจสมุปบาทมิใช่เพียงคำสอนในระดับอภิธรรม แต่สามารถนำมาปรับใช้ในการฝึกจิตวิปัสสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพิจารณาในรูปแบบอนุโลมและปฏิโลม ช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถรู้แจ้งในทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในอริยสัจ 4 อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา การพิจารณาแบบ อนุโลม คือการพิจารณาเหตุแห่งการเกิดขึ้นของสังขารและขันธ์ทั้งหลายตามลำดับจากอวิชชาไปสู่ชรามรณะ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกลไกของความทุกข์ที่เกิดจากความไม่รู้และความยึดมั่น

ขณะที่การพิจารณาแบบ ปฏิโลม คือการพิจารณาย้อนกลับจากชรามรณะไปสู่อวิชชา เพื่อนำไปสู่การดับเหตุแห่งทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดับอวิชชา ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยแรกเริ่มในกระบวนการของปฏิจจสมุปบาท ย่อมนำไปสู่การดับของกระบวนการทั้งหมดอย่างสิ้นเชิง ด้วยวิธีการเช่นนี้ ผู้ปฏิบัติย่อมสามารถเข้าใจธรรมชาติของการเกิดขึ้นและดับไปของปรากฏการณ์ทางจิตและกายอย่างลึกซึ้ง อันเป็นรากฐานของปัญญาในวิปัสสนา การหยั่งรู้ในกระบวนการของปฏิจจสมุปบาทจึงไม่ใช่เพียงการท่องจำหรือตีความเชิงปรัชญา แต่คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในขณะปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำไปสู่การรู้แจ้งอริยสัจ 4 และการหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด

สรุป

การศึกษาการกำหนดรู้การเกิดและดับของทุกข์ตามหลักปฏิจจสมุปบาท เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการเข้าใจในกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยของการเวียนว่ายตายเกิด และการดับไปของทุกข์อย่างเป็นระบบ โดยมีรากฐานอยู่บนหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกลไกของการเกิดทุกข์และแนวทางแห่งการหลุดพ้นอย่างชัดเจน การพิจารณาในหลักปฏิจจสมุปบาทมิใช่เพียงการเรียนรู้ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยการเจริญภาวนาอย่างถูกต้องตามหลักธรรม ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดรู้สภาวธรรมที่ปรากฏในกาย เวทนา จิต และธรรม โดยให้เห็นตามความเป็นจริง ทั้งในแง่ของการเกิดขึ้น (อนุโลม) และการดับไป (ปฏิโลม) ของทุกข์ นอกจากนี้ การนำหลักปริญญา 3 คือ ญาตปริญญา ตีรณปริญญา และปหานปริญญา มาใช้ในการพิจารณา ยังช่วยเสริมให้เกิดความเข้าใจ ความพิจารณา และการละวางอย่างถูกต้องต่อเหตุแห่งทุกข์ สอดคล้องกับการประยุกต์ใช้กิจในอริยสัจ 4 อันเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ปัญหา และชี้แนวทางแห่งการดับปัญหาอย่างเป็นระบบ ผ่านสมุทยวารและนิโรธวาร ในด้านของการพัฒนาปัญญา การเจริญวิปัสสนาญาณ 9 เป็นลำดับขั้นของญาณที่เกิดจากการภาวนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกิดปัญญาเห็นธรรมตามความเป็นจริง จนนำไปสู่การสิ้นสุดของตัณหา อุปาทาน และภพ อันเป็นการดับกระแสของปฏิจจสมุปบาทโดยสมบูรณ์ และเข้าสู่มรรค–ผล–นิพพานในที่สุด

กล่าวโดยสรุป การกำหนดรู้การเกิดและดับของทุกข์ตามหลักปฏิจจสมุปบาทนั้น เป็นกระบวนการแห่งการรู้แจ้งในธรรมที่ต้องอาศัยการภาวนาอย่างมีระบบ ด้วยการบูรณาการองค์ธรรมสำคัญทั้ง 4 คือ สติปัฏฐาน 4 ปริญญา 3 อริยสัจ 4 และวิปัสสนาญาณ 9 ซึ่งเมื่อดำเนินการอย่างถูกต้องแล้ว จะนำไปสู่ความเข้าใจในกฎแห่งเหตุและผล ความสิ้นสุดของทุกข์ และการเข้าถึงนิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรบูรณาการองค์ธรรมสำคัญ เช่น สติปัฏฐาน 4, ปริญญา 3, อริยสัจ 4 และวิปัสสนาญาณ 9 เพื่อการภาวนาอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การเข้าใจและดับทุกข์อย่างแท้จริง

2. ส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปฏิจจสมุปบาทในชีวิตประจำวัน เพื่อวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาทางใจอย่างมีประสิทธิภาพ

3. เน้นการเรียนรู้หลักปฏิจจสมุปบาทผ่านภาวนาและการเจริญสติ มากกว่าศึกษาเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

4. เสนอแนวทางเข้าถึงนิพพานในฐานะผลจากกระบวนการภาวนาและดับเหตุแห่งทุกข์อย่างเป็นระบบ

5. ส่งเสริมการสอนพุทธธรรมโดยเน้นฝึกปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง เพื่อพัฒนาปัญญาและคุณภาพชีวิตในสังคม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

1. งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึง กลไกของการเวียนว่ายตายเกิดและแนวทางดับทุกข์ อย่างเป็นระบบตามหลักปฏิจจสมุปบาท ซึ่งมิใช่เพียงคำสอนเชิงนามธรรมแต่เป็นกลไกที่สามารถเข้าใจและประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

2. การเข้าถึงนิพพานสามารถเข้าใจได้ในฐานะ ผลของกระบวนการดับเหตุแห่งทุกข์ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยไม่จำเป็นต้องรอถึงสภาวะเหนือธรรมชาติ

3. การศึกษาและปฏิบัติภาวนาอย่างเป็นระบบตามแนวพุทธปรัชญา สามารถช่วยให้เกิดปัญญาเห็นธรรมที่นำไปสู่การดับทุกข์ได้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการเข้าใจหลักปฏิจจสมุปบาทในเชิงทฤษฎีกับเชิงภาวนาเพื่อวิเคราะห์ผลของแต่ละวิธีต่อการเกิดปัญญาเห็นธรรม

2. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่ทดลองนำหลักปฏิจจสมุปบาทไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อศึกษาผลกระทบต่อสภาวะจิตใจและคุณภาพชีวิต

3. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังกลุ่มวัยรุ่นหรือคนทำงาน เพื่อวิเคราะห์ว่าการประยุกต์ใช้หลักปฏิจจสมุปบาทในกลุ่มเหล่านี้สามารถช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมหรือทัศนคติได้มากน้อยเพียงใด

4. ควรวิจัยการสื่อสารหลักปฏิจจสมุปบาทในสื่อยุคใหม่ เช่น ผ่านโซเชียลมีเดียหรือแอปพลิเคชัน เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น

5. หากคุณต้องการให้จัดรูปแบบในสไตล์งานวิจัย (เช่น รูปแบบ APA, MLA หรือรูปแบบบทที่ 5 ของไทย) หรือให้จัดเป็นเอกสารสำหรับการนำเสนอ ผมส

เอกสารอ้างอิง

ฉันทนา อุตสาหลักษณ์. *พุทธปัญญาคู่มือสร้างปัญญา.* กรุงเทพมหานคร: ธนธัชการพิมพ์, 2552.

พระไตรปิฎก (มหานิทานสูตร, ที.ปา. 11/115). *ข้อความหลักเกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาท.*

พระไตรปิฎก. (2544). *มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์* (เล่ม 10, ข้อ 60). กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมกาย.

พระไตรปิฎก (ฉบับบาลี). (พ.ศ. 2550). *วิภังคสูตร (Vipañcaka Sutta).* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระคันธสาราภิวงศ์, *โพธิปักขิยธรรม,* กรุงเทพมหานคร: บุญศิริการพิมพ์, 2549.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุด คำวัด*, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2551.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2556.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *หลักปฏิจจสมุปบาทและการเจริญวิปัสสนาภาวนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมะไทย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ปฏิจจสมุปบาทในพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

พระพุทธโฆสเถระ รจนา. *คัมภีร์วิสุทธิมรรค.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด.2558.

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต)" *ศัพท์วิเคราะห์,* พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง, 2558.

พระมหาสมปอง มุทิโต. *คัมภีร์อภิธานวรรณนา,*พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ พริ้นติ้ง จำกัด , 2547.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

วีรชัย ชาญกิจ. (2562). แนวคิดเรื่องปฏิจจสมุปบาทและการประยุกต์ใช้ในวิปัสสนาภาวนา. *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา,* 12(1), 45-67.

ศ.ดร.พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2552). *ไตรสิกขาและการภาวนาในพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถระ). *อริยวังสปฏิปทา ปฏิปทาอันเป็นวงศ์แห่ง พระอริยเจ้า,* กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาสน์ไทยการพิมพ์, 2554.

สำนักปฏิบัติธรรมธรรมโมลี. (2557). *แนวทางการกำหนดรู้ปฏิจจสมุปบาทในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมโมลี.

สมบัติ สุทธิธรรม. (2563). *การศึกษาปฏิจจสมุปบาทในพระพุทธศาสนาเถรวาท.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Ñāṇamoli, B. (2011). *The Path of Purification (Visuddhimagga).* Seattle: BPS Pariyatti Publishing.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines for the Development of the Strategic Management of School in the Group of Phasakcholasit Sub-Campus Under the Secondary Educational Service Area Office Lopburi

แนวทางพัฒนาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี

Chanida Sriboonya[1] & Klasak Jitsanguan[2]*
ชนิดา ศรีบุญญะ[1] และ กล้าศักดิ์ จิตต์สงวน[2]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chanida Sriboonya
ชนิดา ศรีบุญญะ
Graduate School Eastern Asia University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
Email: chanida.sri@hotmail.com

2. Klasak Jitsanguan*
กล้าศักดิ์ จิตต์สงวน
Graduate School Eastern Asia University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
Email: JitKlasak@hotmail.com

คำสำคัญ
การบริหารเชิงกลยุทธ์, สหวิทยาเขตป่าศักดิ์ชลสิทธิ์
Keywords:
Strategic Management, Pasak Chonlasit Sub-Campus

Article history:
Received: 20/03/2025
Revised: 15/04/2025
Accepted: 05/08/2025
Available online: 09/09/2025

How to Cite:
Sriboonya, C. & Jitsanguan, K. (2025). Guidelines for the Development of the Strategic Management of School in the Group of Phasakcholasit Sub-Campus Under the Secondary Educational Service Area Office Lopburi. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 835-843.

ABSTRACT

This research aims to study the current situation and development guidelines for strategic management of schools in the Pasak Chonlasit sub- campus under the Secondary Educational Service Area Office Lopburi. The sample group consisted of 187 teachers and administrators, Data collection by a five-point Likert scale questionnaire and a focus group with 5 experts. The statistical analyses used included frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research result were 1) The overall condition of strategic management at a high level. 2) The strategic management covered 4 aspects: 1) Analyzing the organizational environment, defining vision, mission, objectives, and strategies, and developing a strategic plan. 2) Formulating strategies by administrators and teachers analyze problems and propose solutions collaboratively . 3) Implementing strategies by restructuring the organization to be flexible and adaptable to changing circumstances.4) Controlling strategies by developing a monitoring and evaluation system to compare performance outcomes in both the short and long term.

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ใช้กลุ่มตัวอย่างครูและผู้บริหาร 187 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ มี 4 ด้าน ดังนี้ 1) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ การวางแผนกลยุทธ์ 2) กำหนดกลยุทธ์ ผู้บริหารและครูร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา ดำเนินการตามแผนและเป้าหมาย 3) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ปรับโครงสร้างองค์กรให้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์ 4) การควบคุมกลยุทธ์ พัฒนาระบบการติดตามและตรวจสอบเปรียบเทียบผลการดำเนินงานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

บทนำ

การศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วจากเทคโนโลยี สังคม และเศรษฐกิจ ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาจำเป็นต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการของโลกยุคใหม่ กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนมีอิสระและมีความคล่องตัวในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดย 1) ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 เน้น ทักษะสำคัญ 4Cs ได้แก่ Critical Thinking (การคิดวิเคราะห์) Creativity (ความคิดสร้างสรรค์) Communication (การสื่อสาร) Collaboration (การทำงานร่วมกัน) ส่งเสริม STEM Education (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) บูรณาการ Soft Skills เช่น ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) การปรับตัว และการแก้ปัญหา 2) นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนและปรับการสอนได้ตรงจุด และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น 3) พัฒนาครูให้มีทักษะและแนวคิดที่ทันสมัย ฝึกอบรมครูให้สามารถใช้เทคโนโลยีในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4). ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้เป็น Active Learning ใช้วิธีการเรียนรู้แบบ Project-Based Learning (PBL) และ Problem-Based Learning 5) กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning) 6) ประเมินผลและพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนและปรับปรุงกระบวนการสอน(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566: 5)

สหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ เป็นหน่วยงานการศึกษาที่เกิดจากการรวมกลุ่มโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ซึ่งมีบริบทและเขตพื้นที่ใกล้เคียงกัน จำนวน 8 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชัย

บาดาลวิทยา โรงเรียนชัยบาดาลพิทยาคม โรงเรียนขุนรามวิทยา โรงเรียนท่าหลวงวิทยาคม โรงเรียนโคกสลุงวิทยา โรงเรียนพัฒนานิคม โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทร์ลพบุรี ในพระราชูปถัมภ์ฯ และโรงเรียนลำสนธิวิทยา เพื่อให้โรงเรียนที่รวมกลุ่มกันนี้ ร่วมกันพัฒนาวิชาการและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนโดยความร่วมมือช่วยเหลือกันทั้งในด้านทรัพยากรและผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการในกลุ่มโรงเรียน

จากการติดตามประเมินผลคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่ม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในกลุ่ม ทั้ง 8 โรงเรียน โดยรวมยังอยู่ในระดับคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่ ทั้งนี้ เนื่องมาจากกลุ่มโรงเรียนยังขาดการวางแผนร่วมกันพัฒนาณภาพทางวิชาการ ขาดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ในระดับกลุ่มโรงเรียน ขาดการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการให้เกิดความรวดเร็วคล่องตัว จากการศึกษางานวิจัยของนันทรัตน์ เจริญกุล. (2565) พบว่า หลักการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) มีความสำคัญต่อการบริหารโรงเรียนเพราะช่วยให้โรงเรียนสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพสูงสุด เช่น ช่วยให้โรงเรียนกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่ชัดเจน ช่วยให้โรงเรียนมีเป้าหมายที่แน่นอนในการพัฒนา สร้างแนวทางในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพันธกิจทางการศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร ทำให้การจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และเทคโนโลยีมีประสิทธิภาพ ลดความสูญเสียจากการใช้ทรัพยากรที่ไม่คุ้มค่า. เสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก ช่วยให้โรงเรียนสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา นโยบายของรัฐ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ สามารถพัฒนาแนวทางการสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ (ปิยะณัฐ จันทร, 2567) สร้างวัฒนธรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บุคลากรมีเป้าหมายร่วมกันและทำงานอย่างเป็นระบบ กระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพิ่มความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครอง ช่วยให้โรงเรียนสามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนการสอนและภาพลักษณ์ที่ดีของโรงเรียน ช่วยให้โรงเรียนสามารถดำเนินงานได้อย่างมั่นคงในระยะยาว รองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีได้ดีขึ้น (เก็จกนก เอื้อวงศ์. ,2565)

ดังนั้น กลุ่มโรงเรียนสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรีจึงควรมีแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่จะช่วยให้โรงเรียนสามารถกำหนดทิศทาง พัฒนาอย่างยั่งยืน และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้ทันต่อโลกยุคปัจจุบัน

ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรของจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี เพื่อเสนอแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี

2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียน สหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 8 โรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 24 คน และครูจำนวน 338 คน รวมทั้งสิ้น 362 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน และครูในโรงเรียนสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 8 โรงเรียน โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970, หน้า 608) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 187 คน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน 8 คน ได้มาโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) และครู 179 คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายโดยจับสลากตามสัดส่วนของประชากรกับกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามความคิดเห็น (questionnaire) ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (Likert, 1961 p. 100)

ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC : Index of item objective congruence) ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้ มีค่า IOC ระหว่าง 0.67 -1.00 และทดลองใช้เครื่องมือ โดยวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ (Cronbach's alpha coefficient) (1990 ได้เท่ากับ 0.97

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1) ข้อมูลเกี่ยวกับแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย ตำแหน่งงานในการปฏิบัติหน้าที่ ประสบการณ์การทำงาน วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ถึงสภาพการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

(Rating scale) 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์สภาพการบริหารตามมาตรการด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาของแปลผลทางสถิติตามแนวความคิดของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556: 121) แปลผลตามเกณฑ์ระดับคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง มีการดำเนินการอยู่ในระดับ มากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง มีการดำเนินการอยู่ในระดับ มาก

2.51 – 3.50 หมายถึง มีการดำเนินการอยู่ในระดับ ปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง มีการดำเนินการอยู่ในระดับ น้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง มีการดำเนินการอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

3) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion) ของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารเชิงกลยุทธ์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion) และบรรยายเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี รวมอยู่ในระดับมาก

2. แนวทางพัฒนาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี มีแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญคือ

ด้านวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร มีแนวทางคือ ผู้บริหารควรประเมินกระบวนการปัจจุบันและตรวจสอบการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ สร้างการเชื่อมโยงข้อมูลกับกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ การสร้างการสื่อสารที่ดีและการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร มีการจัดประชุมภายในองค์กรเป็นประจำหรือการจัดเวิร์กช็อปที่มีการอธิบายทิศทางการดำเนินงาน รวมถึงเป้าหมายและกลยุทธ์ขององค์กร

ด้านการกำหนดกลยุทธ์ มีแนวทางคือ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาควรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไข มีการวิเคราะห์และมีส่วนร่วมในการจัดทำกลยุทธ์เชิงป้องกันของ ครู และบุคลากรทางการศึกษา การมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการระบุปัญหาและความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เปิดโอกาสให้บุคลากรในทุกระดับได้ มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นและเสนอแนวทางจะช่วยให้กลยุทธ์เชิงป้องกันที่ได้มีความครอบคลุมและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กร ตั้งเป้าหมายที่มีความเหมาะสม ความท้าทาย

ด้านนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ มีแนวทางคือ ผู้บริหารควรปรับโครงสร้างองค์กรให้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว โดยการออกแบบโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อนเกินไปและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ระบุรายละเอียดของงานแต่ละงาน เพื่อบรรลุเป้าหมาย มีจุดประสงค์ที่ชัดเจน ทำให้ทุกฝ่ายในองค์กรเข้าใจสิ่งที่ต้องทำและทราบว่าผลลัพธ์ที่ต้องการ เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ สร้างความร่วมมือและความมุ่งมั่นในองค์กร

ด้านการควบคุมเชิงกลยุทธ์ มีแนวทางคือ ผู้บริหารควรพัฒนาระบบการติดตามและตรวจสอบที่มีความครอบคลุมและมีความยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์ มีการจัดทำระบบการวัดผลและเปรียบเทียบผลการดำเนินงานทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนและสามารถวัดผลได้ มีการดำเนินงานในแต่ละปี และเปรียบเทียบผลลัพธ์จากปีที่ผ่านมา กำหนดกระบวนการและกรอบการควบคุมที่เป็นทางการ ตั้งเป้าหมายอย่างชัดเจน จัดประชุมตรวจสอบผลการดำเนินงานในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการควบคุมเชิงกลยุทธ์ที่เป็นทางการเพื่อให้สามารถติดตามและประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากการวิจัยการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี รวมอยู่ในระดับ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ มีการบริหารเชิงกลยุทธ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุปรียา ชินพะวอ (2562) ได้ศึกษา การพัฒนาแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25

แนวทางพัฒนาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้

ด้านการกำหนดกลยุทธ์ มีแนวทางคือ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาควรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไข การวิเคราะห์และมีส่วนร่วมในการจัดทำกลยุทธ์เชิงป้องกัน ส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และสร้างกลยุทธ์เชิงในกระบวนการทำงาน มีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการระบุปัญหาและความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และควรตั้งเป้าหมายที่มีความเหมาะสม ความท้าทาย แต่ไม่เกินความสามารถหรือทรัพยากรที่องค์กรมีอยู่ เป็นการกระตุ้นความพยายามของบุคลากรในองค์กรให้อุตสาหะในการทำงานให้บรรลุผล และสามารถปรับปรุงกลยุทธ์ให้ดียิ่งขึ้นได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับผลวิจัยของ สุปรียา ชินพะวอ (2562) ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 พบว่า การกำหนดกลยุทธ์ มีกระบวนการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ต้องเลือกกระบวนการให้

สอดคล้องกับพันธกิจ นโยบาย รวมถึงความสัมพันธ์ของอุปสรรคและโอกาสภายนอกจากองค์กร ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายใน ที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรที่ต้องนาไปดาเนินการให้มีความเชื่อมโยงกับภาพรวมในอนาคตของหน่วยงาน

ด้านการควบคุมเชิงกลยุทธ์ มีแนวทางคือ ผู้บริหารควรพัฒนาระบบการติดตามและตรวจสอบที่มีความครอบคลุมและมีความยืดหยุ่น การจัดทำระบบการวัดผลและเปรียบเทียบผลการดำเนินงานทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนและสามารถวัดผลได้ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การจัดทำข้อมูลที่บันทึกผล การดำเนินงานในแต่ละปี และเปรียบเทียบผลลัพธ์จากปีที่ผ่านมา กำหนดกระบวนการและกรอบการควบคุมที่เป็นทางการ โดยการกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจน ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานที่สามารถวัดผลได้อย่างเฉพาะเจาะจง ตั้งเป้าหมายอย่างชัดเจน จัดประชุมตรวจสอบผลการดำเนินงานในระยะเวลาที่กำหนด สอดคล้องกับผลวิจัยของ ภิรญา ขัตติยะและประเสริฐ อินทร์รักษ์ (2562) ได้ศึกษาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนวัดวังน้ำขาว พบว่า การประเมินและควบคุมควรให้ความสำคัญในด้านการประเมินผลและควบคุมและต้องมีการติดตามประเมินผล ตั้งแต่ก่อนลงมือปฏิบัติ ขณะที่นำแผนไปปฏิบัติ และหลังจากสิ้นสุดการดำเนินงานตามแผนแล้ว

ด้านนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ มีแนวทางคือ ผู้บริหารควรปรับโครงสร้างองค์กรให้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว โดยการออกแบบโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อนเกินไปและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนที่ยุ่งยากหรือช้าเกินไป เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เพื่อบรรลุเป้าหมาย กำหนดจุดประสงค์อย่างชัดเจนเพื่อให้ทุกคนมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน และลดการทำงานที่ซ้ำซ้อน เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ สร้างความร่วมมือและความมุ่งมั่นในองค์กร เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายและสะท้อนปัญหาหรือโอกาสจากทุกมุมมอง สอดคล้องกับผลวิจัยของ ศรสวรรค์ ราบบำเพิง (2565, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการเชิงกลยุทธ์ กระบวนการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติขององค์กรภาครัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติขององค์กรภาครัฐ โดยอาศัยแนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ พบว่ากระบวนการการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแผนกลยุทธ์ที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

ด้านวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร มีแนวทางคือ ผู้บริหารควรประเมินกระบวนการปัจจุบันและตรวจสอบการวิเคราะห์จุดเด่น เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ จากนั้นสร้างการเชื่อมโยงข้อมูลกับกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ สร้างการสื่อสารที่ดีและการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร มีความเข้าใจในกระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กรและความสำคัญของการมีส่วนร่วม ประชาสัมพันธ์จากการใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย การจัดประชุมภายในองค์กรเป็นประจำหรือการจัดเวิร์กช็อปที่มีการอธิบายทิศทางการดำเนินงาน รวมถึงเป้าหมายและ

กลยุทธ์ขององค์กร และการกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลให้ชัดเจน สอดคล้องกับผลวิจัยของ ภิรญา ขัตติยะและประเสริฐ อินทร์รักษ์ (2562, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนวัดวังน้ำขาว พบว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมควรดึงจุดเด่นขององค์กรออกมา และหาจุดด้อยที่ควรพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีการดำเนินการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร (SWOT Analysis) และนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์การบริหารเชิงกลยุทธ์ ไปใช้ในการกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และสร้างกลยุทธ์ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจและช่วยในการลดความเสี่ยงในการดำเนินงานขององค์กร

2) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรในองค์กรทุกคนทราบ และมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์กร เพื่อให้การปฏิบัติงานให้เป็นไปตามทิศทางที่มุ่งหวัง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี เพื่อให้ทราบแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2) ควรศึกษาพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการการบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในสหวิทยาเขตป่าสักชลสิทธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี

เอกสารอ้างอิง

เก็จกนก เอื้อวงศ์. (2565). การนำนโยบายไปปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา สมรรถนะและแนวทางการพัฒนา. *วารสารครุศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 16*(1), 77.

นันทรัตน์ เจริญกุล. (2565). *การบริหารนโยบายและกลยุทธ์การศึกษา.* สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น.* สุวีริยาสาส์น.

ปิยะณัฐ จันทร. (2567). แนวทางการพัฒนาการบริหารการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์และนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 21*(1), 123.

พสุ เดชะรินทร์, & ชัยวัฒน์ หฤทัยพันธุ์. (2553). *การวางแผนและการกำหนดยุทธศาสตร์.* โอเดียนสโตร์.

ภิรญา ขัตติยะ, & ประเสริฐ อินทร์รักษ์. (2562). การบริหารเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนวัดวังน้ำขาว. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 9*(2), 460.

ศรสวรรค์ ราบบำเพิง, ปรางทิพย์ กระตุฤกษ์, & ธนัสถา โรจนตระกูล. (2565). การจัดการเชิงกลยุทธ์: กระบวนการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติขององค์กรภาครัฐ. *วารสารวิชาการร้อยแก่นสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 7*(12), 340.

สุปรียา ชินพะวอ. (2562). การพัฒนาแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุพิษา มีตา, ปาริชา มารีเคน, & ธีระ ภูดี. (2566). แนวทางการพัฒนาการบริหารการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์และนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 17*(3), 329.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). *ภาวะความเป็นผู้นำ.* เอ็กซเปอร์เน็ท.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). *รายงานประจำปี 2566 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา: สกศ. ผนึกเครือข่ายขยาย All for Education.* สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.

Likert, R. (1961). *New patterns of management.* McGraw-Hill.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines for Developing the Management of Safety School at Suantheppharattipthaichalermprakiat Sub-Campus under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani

แนวทางการพัฒนาการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียน ในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

Sonnarin Inkham[1] & Klasak Jitsanguan[2]*

ศรนรินทร์ อิ่นคำ[1*] และ กล้าศักดิ์ จิตต์สงวน[2*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Sonnarin Inkham
ศรนรินทร์ อิ่นคำ
Graduate School Eastern Asia University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
Email: inkham19@hotmail.com

2. Klasak Jitsanguan*
กล้าศักดิ์ จิตต์สงวน
Graduate School Eastern Asia University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
Email: JitKlasak@hotmail.com

คำสำคัญ
การบริหารสถานศึกษา, มาตรการความปลอดภัย
Keywords:
School Administration, Safety School

Article history:
Received: 17/03/2025
Revised: 25/04/2025
Accepted: 04/08/2025
Available online: 09/09/2025

How to Cite:
Inkham, S. & Jitsanguan, K. (2025). Guidelines for Developing the Management of Safety School at Suantheppharattipthaichalermprakiat Sub-Campus Under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 844-852.

ABSTRACT

This research aims to study the current situation and development guidelines for school administration according to safety school at Suan Theprattipthai Chalermphrakiat sub-campus under the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani. The sample group consisted of 242 teachers, and a focus group was conducted with seven experts. The statistical analyses used included frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research result were 1) The overall administration according to safety measures in educational institutions was conducted at a high level. 2) The development guidelines for school administration based on safety measures covered three aspects: Prevention, including (1) safety planning, (2) budget allocation, and (3) implementing preventive measures based on safety guidelines. Cultivation, including (1) creating safety promotion manuals and (2) providing safety training. Suppression, including (1) installing disaster prevention systems, (2) regularly inspecting safety systems, and (3) conducting drills to ensure preparedness and effective problem-solving.

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ใช้กลุ่มตัวอย่างครู 242 คน และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทางการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษา 3 ด้าน ดังนี้ 1) การป้องกันโดย (1) การวางแผนด้านความปลอดภัย (2) จัดสรรงบประมาณ (3) ดำเนินการป้องกันตามแนวทางความปลอดภัย 2) การปลูกฝัง โดย (1) จัดทำคู่มือส่งเสริมความปลอดภัย (2) อบรมให้ความรู้ด้านความปลอดภัย และ 3) การปราบปราม โดย (1) ติดตั้งระบบป้องกันภัยพิบัติ (2) ตรวจสอบความปลอดภัยของระบบอยู่เสมอ (3) ซักซ้อมการเตรียมพร้อมรับมือและแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

บทนำ

นโยบาย Quick Win 7 วาระเร่งด่วน ข้อที่ 1 ความปลอดภัยของผู้เรียน กระทรวงศึกษาธิการมองเห็นภัยที่เกิดแก่นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ที่เกิดขึ้นซ้ำและส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและจิตใจในหลายปีที่ผ่านมา รวมถึงภัยที่เกิดจากโรคอุบัติใหม่ ได้แก่ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) เป็นผลให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้และสวัสดิภาพชีวิตของนักเรียน นักศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา การบริหารสถานศึกษาจึงต้องมุ่งเน้นความปลอดภัยในสถานศึกษา ส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดีสามารถปรับตัวต่อโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ ส่งเสริมความปลอดภัยสร้างความมั่นใจให้สังคม เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่นักเรียน นักศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดและในกำกับกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การป้องกัน ดูแล ช่วยเหลือหรือเยียวยา และแก้ไขปัญหาให้มีความเป็นเอกภาพ มีข้อมูลสารสนเทศที่เป็นระบบ สามารถแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการความเสี่ยงได้อย่างยั่งยืนด้วยการบริหารจัดการตามมาตรการ 3 ป ได้แก่ ป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปราม ให้เกิดความปลอดภัยให้มากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

โรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี เป็นกลุ่มโรงเรียนที่รวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาตลอดจนการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้มีมาตรฐานการศึกษา แต่เนื่องจากสถานการณ์ของปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี เป็นปัญหาด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา ที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการด้านวิชาการและการจัดการเรียนการสอน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่วิตกกังวลต่ออุบัติเหตุและความปลอดภัยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความ

ปลอดภัยของนักเรียนวัยรุ่นในด้านยาเสพติด และความปลอดภัยทางเพศของ นักเรียนหญิง ดังนั้น โรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ จึงได้นำนโยบายมาตรการความปลอดภัยของกระทรวงศึกษามาปฏิบัติ แต่ครูและบุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจในระบบความปลอดภัยและการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับปัญหา ที่อาจจะส่งผลด้านการจัดการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระยะยาว โรงเรียนจึงควรมีแนวทางการบริหารด้านความปลอดภัยที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนเพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศและแนวทางการพัฒนาการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพของการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) สำหรับการวิจัยนี้ คือ ครูในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ จำนวน 6 โรงเรียน ปีการศึกษา 2567 จำนวนทั้งสิ้น 636 คน

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ครูโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ จำนวน 242 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางการประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970:. 607–610)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามความคิดเห็น (questionnaire) ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (Likert, 1961 p. 100)

ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามโดยผู้เขี่ยวชาญ (IOC : Index of item objective congruence) ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้ มีค่า IOC ระหว่าง 0.67 -1.00 และทดลองใช้เครื่องมือ โดยวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ (Cronbach's alpha coefficient) (1990 ได้เท่ากับ 0.94

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1) ข้อมูลเกี่ยวกับแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย ตำแหน่งงานในการปฏิบัติหน้าที่ ประสบการณ์การทำงาน วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของครู ถึงสภาพการบริหารตามมาตรการด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียน ในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์สภาพการบริหารตามมาตรการด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาของแปลผลทางสถิติตามแนวความคิดของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556: 121) แปลผลตามเกณฑ์ระดับคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

4. 51 – 5. 00 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด

3. 51 – 4. 50 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก

2. 51 – 3. 50 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง

1. 51 – 2. 50 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อย

1. 00 – 1. 50 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

3) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion) ของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion) และบรรยายเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพทางการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.49, SD = .614) ผลการศึกษาสภาพทางการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

า ร ศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงที่สุดไปต่ำที่สุด ได้แก่ ด้านการป้องกัน ด้านการปลูกฝัง และด้านการปราบปราม ตามลำดับ จำแนกตามรายด้าน ได้ดังนี้

1.2 ด้านการปลูกฝัง โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด โดยเรียงลำดับมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ เรื่องความปลอดภัยในสถานศึกษา ผ่านกิจกรรม Classroom meeting กับผู้ปกครอง และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ข้อ คือ สถานศึกษาจัดกิจกรรมสอดแทรกด้านความปลอดภัยในกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ สถานศึกษาจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยบูรณาการเนื้อหาความปลอดภัยในสถานศึกษา ในรายวิชาต่าง ๆ และ สถานศึกษาจัดทำคู่มือ/แนวทางว่าด้วย ความปลอดภัยในสถานศึกษา

1.3 ด้านการปราบปราม โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ สถานศึกษามีการรายงานเหตุการณ์ต่อผู้บังคับบัญชา หน่วยงานต้นสังกัด และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ข้อ คือ สถานศึกษาจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือเยียวยา ฟื้นฟู และให้คำปรึกษา โดยการมี ส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ สถานศึกษามีการเตรียมบุคลากร และเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ ที่พร้อมรับสถานการณ์ และสถานศึกษามีการติดตั้งระบบเตือนภัย เช่น กล้องวงจรปิดภายในโรงเรียน

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ

2.1 ด้านการป้องกัน มาตรการการป้องกันด้านความปลอดภัยในสถานศึกษามี 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ประเด็นที่ 1) การจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสถานศึกษาดำเนินการวางแผนจัดหาอุปกรณ์ที่เหมาะสม จัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และฝึกอบรมบุคลากรให้สามารถใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาความปลอดภัยในสถานศึกษา ประเด็นที่ 2) การสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความปลอดภัย โดยจัดทำพื้นที่เฉพาะ พร้อมสื่อการเรียนรู้ นำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเสริมสร้างความรู้ และร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก 3) มีการประเมินปัจจัยเสี่ยงด้านความปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ

2.2 ด้านการปลูกฝัง แนวทางการบริหารจัดการด้านการปลูกฝังของสถานศึกษาโดยจัดทำคู่มือความปลอดภัยในสถานศึกษา มีการกำหนดแนวทางป้องกันและรับมือสถานการณ์ฉุกเฉิน วิเคราะห์ความเสี่ยง สำรวจความคิดเห็น และกำหนดโครงสร้างคู่มือมีการติดตามผล พัฒนา และปรับปรุงคู่มือเป็นระยะ การบูรณาการความปลอดภัยในหลักสูตร โดยสอดแทรกเนื้อหาความปลอดภัยในรายวิชาต่าง ๆ ใช้แนวทาง "active learning" รวมถึงใช้สื่อและเทคโนโลยีประกอบ ปรับปรุงกิจกรรมให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยสอดแทรกการส่งเสริมความปลอดภัยในสถานศึกษาในวันสำคัญ โดยสถานศึกษาจัดนิทรรศการให้ความรู้ มีการสาธิต และการแข่งขันเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษา

2.3 ด้านการปราบปราม ให้ผู้บริหารสถานศึกษา ดำเนินการการติดตั้งระบบเตือนภัย โดยมีการสำรวจพื้นที่เสี่ยงและติดตั้งอุปกรณ์ ดูแล บำรุงรักษาระบบ และคำนึงถึงกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ส่งเสริมการเตรียมบุคลากรและอุปกรณ์รับสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยมีการอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการปฐมพยาบาล CPR และการรับมือภัยพิบัติ มอบหมายให้มีการซักซ้อมแผนเผชิญ ปีละ 2 ครั้ง พร้อมประเมินผลและปรับปรุงแผน ประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดเตรียมอุปกรณ์ และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อช่วยเหลือและตรวจตราความปลอดภัย ดำเนินการการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาที่ผสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

อภิปรายผล

จากการวิจัยแนวทางการพัฒนาการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้เห็นความสำคัญและดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาอย่างเข้มงวด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของครู บุคลากรและนักเรียน ให้มีความสุข ความสงบ ตลอดเวลาที่อยู่ภายในโรงเรียน สอดคล้องกับ อดิศร ดีปานธรรม (2561: 23-24) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการด้านความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ความความสำคัญความปลอดภัยในสถานศึกษา หมายถึง ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุและอุบัติภัย เพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างสุขกาย สุขใจ ไม่มีความเสี่ยง มีความมั่นใจในการใช้ชีวิตและสามารถประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน ได้อย่างปลอดภัย และสอดคล้องกับ รชตภรณ์ ชัยประภา (2566: 107) ได้ศึกษา แนวทางการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษาโรงเรียนสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 พบว่า ผลการศึกษาสภาพการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษาโรงเรียนสันทรายหลวง อำเภอสันทราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 ด้านมาตรการ การดำเนินงานโดยรวม มีสภาพการบริหารจัดการความปลอดภัยของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก

แนวทางการพัฒนาการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียนในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า

ด้านที่ 1 ด้านการป้องกัน ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการจัดหาเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยการจัดหาเครื่องมือ วัสดุ และอุปกรณ์สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา โดยการวางแผนและกำหนดความต้องการ เลือกเครื่องมือที่เหมาะสม จัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และดำเนินการติดตั้งและฝึกอบรมให้บุคลากร เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลที่ได้มาพัฒนาความปลอดภัยในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดพื้นที่เฉพาะสำหรับให้ความรู้ด้าน

ความปลอดภัย แสดงสื่อการเรียนรู้ เกี่ยวกับภัยพิบัติและวิธีป้องกัน นำเอาเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลมาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ จัดทำเว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ ให้ความรู้เรื่องความปลอดภัยในโรงเรียน ส่งเสริมการบูรณาการแหล่งเรียนรู้กับหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน และเชื่อมโยงกับชุมชนและแหล่งเรียนรู้ภายนอก ร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก สอดคล้อง กัมปนาท นาคบัว (2565: 113) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการดำเนินงานรักษาความปลอดภัยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานรักษาความปลอดภัยของสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญตระหนักของความปลอดภัยมาตรการป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุ โดยการมีการประชุมวางแผนแนวทางป้องกัน แต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง และสำรวจสภาพอาคารสถานที่ให้มีความพร้อมในใช้งาน จัดทำคู่มือการใช้งาน บำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์ และประสานความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในอุบัติเหตุและอุบัติภัยที่จะเกิดในระบบเครือข่าย และครูผู้รับผิดชอบงานควรจัดการเรียน การสอนแบบบูรณาการสร้างองค์ความรู้ความปลอดภัย และจัดกิจกรรมโครงการเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุและอุบัติภัย

ด้านที่ 2 ด้านการปลูกฝัง สถานศึกษาจัดทำคู่มือความปลอดภัยในสถานศึกษา มีการกำหนดแนวทางป้องกันและรับมือสถานการณ์ฉุกเฉิน วิเคราะห์ความเสี่ยง สำรวจความคิดเห็น และกำหนดโครงสร้างคู่มือมีการติดตามผล พัฒนา และปรับปรุงคู่มือเป็นระยะการบูรณาการความปลอดภัยในหลักสูตร โดยสอดแทรกเนื้อหาความปลอดภัยในรายวิชาต่าง ๆ ใช้แนวทาง "active learning" รวมถึงใช้สื่อและเทคโนโลยีประกอบ ปรับปรุงกิจกรรมให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยสอดแทรกการส่งเสริมความปลอดภัยในสถานศึกษาในวันสำคัญ โดยสถานศึกษาจัดนิทรรศการให้ความรู้ มีการการสาธิต และการแข่งขันเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษา สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564: 23) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติ การสร้างจิตสำนึกความตระหนักการรับรู้และความเข้าใจด้านความปลอดภัยให้แก่ตนเองผู้อื่นและสังคม ว่าสถานศึกษาจัดทำคู่มือ/แนวทางว่าด้วยความปลอดภัยในสถานศึกษา สถานศึกษาทุกแห่งมีหลักสูตรความปลอดภัยสถานศึกษา

ด้านที่ 3 ด้านการปราบปราม ผู้บริหารสถานศึกษา ดำเนินการการติดตั้งระบบเตือนภัย โดยมีการสำรวจพื้นที่เสี่ยงและติดตั้งอุปกรณ์ ดูแล บำรุงรักษาระบบ และคำนึงถึงกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ส่งเสริมการเตรียมบุคลากรและอุปกรณ์รับสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยมีการอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการปฐมพยาบาล CPR และการรับมือภัยพิบัติ มอบหมายให้มีการซักซ้อมแผนเผชิญเหตุ พร้อมประเมินผลและปรับปรุงแผน ประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดเตรียมอุปกรณ์ และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อช่วยเหลือและตรวจตราความปลอดภัย ดำเนินการการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาที่ผสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย จารุวรรณ์ เหยิบไธสงค์ (2563: 99-101) ได้ทำการศึกษา เรื่องการจัดการความปลอดภัยในโรงเรียนอนุบาลเอกชนจังหวัดปทุมธานีผลการศึกษาพบว่าการจัดการความปลอดภัยในโรงเรียนอนุบาลเอกชนจังหวัดปทุมธานี พบว่า

โรงเรียนอนุบาลเอกชนมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความปลอดภัย ได้แก่ มีการกำหนดนโยบายมาตรการให้ชัดเจน มีความต่อเนื่อง มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับด้านความปลอดภัยทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน โดยการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการบริหารตามมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษาของโรงเรียน ในสหวิทยาเขตสวนเทพรัตน์ทีปไท้เฉลิมพระเกียรติ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ดังนี้

1) ด้านการป้องกัน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการดำเนินการประชุมวางแผนการดำเนินการในเรื่องการจัดหาเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา พร้อมทั้งเตรียมการบุคลากรในการควบคุมดูแลระบบสารสนเทศ เพื่อการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ด้านมาตรการการปลูกฝัง ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการประชุม วางแผน และแต่งตั้งคณะดำเนินงานในการจัดทำคู่มือ/แนวทางว่าด้วย ความปลอดภัยในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจกับครู นักเรียน และผู้ปกครอง

3) ด้านมาตรการการปราบปราม ผู้บริหารสถานศึกษาควรมี สถานศึกษามีการติดตั้งระบบความปลอดภัยในโถงเรียน เช่น กล้องวงจรปิดภายในโรงเรียน เพื่อตรวจสอบ และเป็นการเตือนภัย

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารมาตรการความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา

2) ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษา

3) ควรศึกษาแนวทางการการบริหารมาตรการความปลอดภัยในสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตอื่น ๆ ด้วยเพื่อจะได้เปรียบเทียบความแตกต่างหรือความสอดคล้อง เพราะอาจเกิดความแตกต่างของบริบทและความพร้อมของแต่ละสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2562). *หนังสือการ์ตูนชุด “เรียนรู้สาธารณภัย ตอนความปลอดภัยในโรงเรียน.”* กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, กระทรวงมหาดไทย.

เก็จกนก เอื้อวงศ์. (2562). การสนทนากลุ่ม: เทคนิคการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีประสิทธิภาพ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, 12*(1), 17–30.

กัมปนาท นาคบัว. (2565). การศึกษาแนวทางการดำเนินงานรักษาความปลอดภัยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 (การค้นคว้าอิสระศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2552). *สถิติสำหรับงานวิจัย: หลักการเลือกใช้เทคนิคทางสถิติในงานวิจัย พร้อมทั้งอธิบายผลลัพธ์ที่ได้จาก SPSS* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จารุวรรณ์ เหยิบไธสงค์. (2563). การจัดการความปลอดภัยในโรงเรียนอนุบาลเอกชน จังหวัดปทุมธานี (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *คู่มือแนวทางปฏิบัติและมาตรการรักษาความปลอดภัยของสถานศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2564.* https://web.trat-edu.go.th/wp-content/uploads/2021-A2-2556.pdf

ธนัทธวัฒน์ วรวัชรบวรชัย, สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์, ปาจรีย์ นาคะประทีป, & จักษ์ จิตตธรรม. (2567). การพัฒนารูปแบบการบริหารความปลอดภัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล, 10*(1), 37.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น.* สุวีริยาสาส์น.

รชตภรณ์ ชัยประภา. (2566). แนวทางการบริหารจัดการความปลอดภัยในสถานศึกษาโรงเรียนสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, 9*(1), 91–108.

อดิศร ดีปานธรรม. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.

Likert, R. (1961). *New patterns of management.* McGraw-Hill.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Academic Article

Ethics in Accordance with Yoga Philosophy

จริยศาสตร์ตามหลักปรัชญาโยคะ

Phra Phaithun Chantakamo (Haohan)[1]*, PhraSuriyon Narissaro (Phungphai)[2], Boonraum Khammuangsaen[3], Kitsuchin Ponsen[4]

พระไพทูรณ์ ฉนฺทกาโม (ห้าวหาญ)[1]*, พระสุริยน นริสฺสโร (ผึ่งผาย)[2],

บุญร่วม คำเมืองแสน[3] และ กฤตสุชิน พลเสน[4]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phra Phaithun Chantakamo (Haohan)*
พระไพทูรณ์ ฉนฺทกาโม (ห้าวหาญ)
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: phaithun46555@gmail.com

2. Phra Suriyon Narissaro (Phungphai)
พระสุริยน นริสฺสโร (ผึ่งผาย)
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: phungphaysuriyn@gmail.com

3. Boonraum Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonruam.ka@mbu.ac.th

4. Kitsuchin Ponsen
กฤตสุชิน พลเสน
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Kitsuchin.pon@mbu.ac.th

คำสำคัญ
จริยศาสตร์, ปรัชญาโยคะ
Keywords:
Ethics, Yoga Philosophy

Article history:
Received: 17/03/2025
Revised: 21/04/2025
Accepted: 06/08/2025
Available online: 09/09/2025

How to Cite:
Chantakamo et al. (2025). Ethics in Accordance with Yoga Philosophy. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 853-864.

ABSTRACT

This academic article aims to study the matter. 1. Ethics 2. The philosophy of yoga from the study found that the concept of ethics of yoga philosophy. Which is a science that leads to liberation through systematic training especially the concept of Panthalee Propose guidelines for yoga Atsadang, which aims to control the mind and internal awareness. Ethics in accordance with yoga philosophy Is the study of the teachings of the yoga philosophyWhich focuses on the development of ethics through mental training and self -control all aspects of life to be able to achieve liberation from adherence and suffering in everyday life, the yoga philosophy is a way that aims to develop a peaceful heart. And consciousness in life with ethics as Important basis for training in order to make changes in itself. Which includes the practice of ingsa (non -encroachment), steama (control of actions and words), and various moral development Which supports the achievement of concentration and nirvana. Education in this article therefore focuses on the application of the ethics of yoga in daily life. And balance between physical, verbal training and the mind, understanding and applying ethics in the philosophy will help the practitioner to develop the mind and can reduce lust Resulting in a better change Not only for yourself but can also lead to a higher moral society.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง 1. จริยศาสตร์ 2. ปรัชญาโยคะ จากการศึกษาพบว่า แนวคิดจริยศาสตร์ของปรัชญาโยคะ อันเป็นศาสตร์ที่มุ่งสู่ความหลุดพ้นผ่านการฝึกฝนตนเองอย่างมีระบบ โดยเฉพาะแนวคิดของปตัญชลี เสนอแนวทางโยคะอัษฎางค์ซึ่งมุ่งสู่การควบคุมจิตและการตระหนักรู้ภายใน จริยศาสตร์ตามหลักปรัชญาโยคะ เป็นการศึกษาพระธรรมคำสอนในแนวทางปรัชญาโยคะ ที่เน้นการพัฒนาจริยธรรมผ่านการฝึกฝนจิตใจและการควบคุมตนเองในทุกด้านของชีวิต เพื่อให้สามารถบรรลุถึงการหลุดพ้นจากการยึดติดและความทุกข์ในชีวิตประจำวัน ปรัชญาโยคะเป็นแนวทางที่มุ่งสู่การพัฒนาใจที่สงบ และมีสติในการดำเนินชีวิต โดยมีจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในการฝึกฝนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวเอง ซึ่งรวมไปถึงการฝึกอหิงสา (การไม่เบียดเบียน), สตียามะ (การควบคุมการกระทำและการวาจา), และการพัฒนาคุณธรรมต่างๆ ที่สนับสนุนการบรรลุถึง สมาธิ และ นิพพาน การศึกษาในบทความนี้จึงมุ่งเน้นที่การประยุกต์ใช้หลักจริยศาสตร์ของโยคะในชีวิตประจำวัน และการสร้างความสมดุลระหว่างการฝึกฝนทางกาย วาจา และใจ การทำความเข้าใจและนำหลักจริยศาสตร์ในปรัชญาโยคะมาปรับใช้ จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถพัฒนาจิตใจและลดละกิเลสได้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ไม่เพียงแต่สำหรับตนเอง แต่ยังสามารถนำไปสู่สังคมที่มีคุณธรรมสูงขึ้น

บทนำ

จริยศาสตร์คือแสงสว่างแห่งปัญญาที่นำทางมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตไปบนเส้นทางแห่งความดีงาม เป็นรากฐานของคุณค่าทางศีลธรรมที่หล่อหลอมพฤติกรรม ความคิด และจิตสำนึกของปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมมนุษย์แสวงหาคุณค่าทางศีลธรรมและจิตวิญญาณมาโดยตลอด ด้วยความมุ่งหวังจะดำรงชีวิตอย่างมีความหมายและก้าวสู่ความสมบูรณ์แห่งจิตใจ ในบรรดาหลักคำสอนที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดด้านจริยศาสตร์ ปรัชญาโยคะ มีแนวทางที่มุ่งเน้นการฝึกพัฒนาจิต สมาธิ และปัญญา การพัฒนาคุณจริยธรรมที่ดีงาม สร้างเสริมคุณธรรมและพัฒนาทางจิตใจอันเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีงาม จริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาถึงคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ พยายามเร้าให้คนมีความรู้สึกอันดี ค้นหาคุณค่าที่แท้จริงแห่งชีวิต และช่วยเป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์พยายามแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุด มีคุณค่าที่สุดในชีวิตของตน จริยศาสตร์จึงเป็นประโยชน์แก่ชีวิตโดยตรง เป็นศาสตร์แห่งคุณค่าอันควร แก่การศึกษาอย่างยิ่ง สังคมที่เจริญมั่นคงต้องมีจริยธรรม เป็นเครื่องรองรับหรือเป็นแกนกลาง เหมือนถนนที่มั่นคงและตึกที่แข็งแรง เขาใช้คอนกรีตเสริมเหล็กแม้เหล็กจะไม่ปรากฏออกมาให้เห็นภายนอกแต่ก็มีความสำคัญอยู่ภายในนายช่างย่อมรู้ดี ทำนองเดียวกับบัณฑิตย่อมมองเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่าจริยธรรมมีความสำคัญกับสังคมอย่างไร ในทุกอารยธรรมและทุกยุคสมัย จริยศาสตร์เปรียบเสมือนเสาหลักที่ค้ำจุนความสงบเรียบร้อยของสังคม เป็นเครื่องวัดความเป็นมนุษย์ในแง่ของศีลธรรม และเป็นกระจกสะท้อนสำนึกแห่งความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและตนเอง การมีจริยธรรมมิใช่เพียงเพื่อความดีงามเฉพาะบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นพลังที่หลอมรวมจิตใจของผู้คนให้เคารพซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันเกื้อกูล และสร้างสังคมที่เปี่ยมด้วยความยุติธรรมและเมตตาธรรม ปรัชญาโยคะโดยเฉพาะแนวคิดของปตัญชลี เสนอแนวทางโยคะอัษฎางค์ ซึ่งเป็นระบบแห่งการขัดเกลาจิตใจและร่างกายเพื่อให้บรรลุสภาวะอิสรภาพทางจิตวิญญาณแม้จะถือกำเนิดขึ้นในบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ย่อมเป็น

ประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตที่เกื้อหนุนต่อสติปัญญาและความหลุดพ้นจากพันธนาการของทุกข์ มีคำกล่าวไว้ว่า “โยคะไม่ใช่เพียงแค่การฝึกอาสนะหรือการฝึกเทคนิคต่าง ๆ แต่โยคะเป็นวิถีชีวิต” โยคะไม่ใช่แค่การทำท่าสวยสมบูรณ์แบบแล้วจะแปลว่าเก่งแต่กลับเน้นที่ความสมดุลและผ่อนคลายมากกว่าจึงจะตรงกับเป้าหมายที่แท้จริงของโยคะ ซึ่งนำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นอิสระหรือโมกษะ จริยศาสตร์มิได้เป็นเพียงชุดของกฎเกณฑ์หรือข้อกำหนดทางศาสนา หากแต่เป็นแนวทางที่ช่วยให้มนุษย์ใช้ปัญญาพินิจพิจารณาการกระทำของตนเองอย่างลึกซึ้ง เป็นเครื่องมือในการฝึกฝนจิตใจให้มั่นคงต่อคุณธรรม และเป็นสะพานที่เชื่อมโยงความคิด คำพูด และการกระทำให้กลมกลืนกับหลักแห่งความถูกต้อง ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความสำคัญของจริยศาสตร์ยิ่งปรากฏชัดเจนขึ้น เมื่อความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีมิอาจเติมเต็มจิตวิญญาณของมนุษย์ได้โดยสมบูรณ์ การพัฒนาอารยธรรมที่ไร้รากฐานทางศีลธรรมย่อมนำไปสู่ความเสื่อมถอยของจิตใจ และบ่อนทำลายความสงบสุขของสังคม การมีจริยธรรมจึงเปรียบเสมือนสมอเรือที่ยึดเหนี่ยวชีวิตมิให้ล่องลอยไปตามกระแสแห่งความโลภ โกรธ และหลง แต่กลับช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ด้วยปัญญา ความรัก และความกรุณาต่อกัน

บทความจริยศาสตร์ตามหลักปรัชญาโยคะ เพื่อให้รู้ถึงความหมายเบื้องต้นลักษณะทั่วไปของจริยศาสตร์และปรัชญาโยคะ ความหมายเชิงลึกของการฝึกฝนตนเองในเชิงศีลธรรมและจิตวิญญาณ ตลอดจนชี้ให้เห็นว่าหลักปรัชญาโยคะมิได้เป็นเพียงข้อกำหนดทางปรัชญา หากแต่เป็นแนวทางสากลที่นำไปสู่ปัญญา ความสงบภายใน และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าจริยศาสตร์คือศิลปะแห่งการดำรงชีวิต เป็นดั่งดวงประทีปที่ส่องนำทางให้มนุษย์ก้าวเดินไปสู่ความดีงามทั้งต่อตนเองและสังคม และเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยให้โลกใบนี้ดำรงอยู่ท่ามกลางความสมดุลระหว่างปัญญา คุณธรรม และสันติสุขอันแท้จริง

ความหมายและลักษณะขอบเขตของจริยศาสตร์

ความหมายของจริยศาสตร์

ตามหลักนิรุกติศาสตร์ คำว่า “จริยศาสตร์” เป็นภาษาสันสกฤต (จริย + ศาสตร์) แปลตามตัวอักษรว่า “ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติ” หรือ “ศาสตร์แห่งความประพฤติ” จริยศาสตร์ตรงกับภาษาละตินว่า “อีธอส” (ethos) ซึ่งหมายถึง อุปนิสัยหรือหลักของการประพฤติ โดยนัยนี้ จริยศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติหรือการกระทำของมนุษย์นั่นเอง บางทีเราก็เรียกว่าปรัชญาจริยธรรม (moral philosophy) หรือหลักจริยธรรม และคำว่า จริยธรรม นี้ตรงกับภาษาละตินว่า “มอเรส” (mores) ซึ่งหมายถึงระเบียบแบบแผนหรือข้อปฏิบัติ

จริยศาสตร์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “เอธิคส์” (ethics) ซึ่งหมายถึง ศาสตร์ว่าด้วยศีลธรรม หลักศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติและพฤติกรรม

อีกอย่างหนึ่ง จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุปนิสัย นิสัย และพฤติกรรมของมนุษย์ความประพฤติย่อมเป็นกระจกเงาส่องให้เราเห็นอุปนิสัยและนิสัยของคน จริยศาสตร์จึงได้ช่วยตีค่าของมนุษย์ โดยการมองทางอุปนิสัย นิสัยใจคอ และความประพฤติตามที่บุคคลนั้นแสดงออกมาด้วยความสมัครใจในการกระทำนั้น บุคคลมีแรงจูงใจและเจตจำนงอันแน่วแน่ เจตจำนงนั้นแสดงออกถึงอุปนิสัยของมนุษย์

ด้วยเหตุนี้ เราจึงมองเห็นอุปนิสัยของบุคคลได้ในรูปของเขตจำนง หรืออีกนัยหนึ่ง เจตจำนง ก็คือ แบบที่ได้รับการกระตุ้นเตือนของอุปนิสัยนั่นเอง

ดังนั้น จริยศาสตร์จึงศึกษาว่า “อะไรควรเว้น อะไรควรทำ อะไรผิด อะไรถูก อะไรดี อะไรชั่ว”

นักปรัชญาได้ถกเถียงปัญหาต่าง ๆ มากมายด้วยความหวังว่าจะช่วยให้เราเข้าใจโลกและชีวิตได้ดีขึ้น นอกจากปัญหาทางอภิปรัชญาที่ว่า ความเป็นจริงคืออะไร มนุษย์คืออะไร และปัญหาทางญาณปรัชญาที่ว่า เราจะรู้ความจริงได้แค่ไหนและอย่างไรแล้ว นักปรัชญายังสนใจศึกษาปัญหาจริยศาสตร์ ปัญหานี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับความประพฤติของมนุษย์ ซึ่งเราจะได้พบอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน ปัญหาจริยธรรมแตกต่างจากปัญหาอื่นที่เคยพิจารณากันมาก่อนหน้านี้ตรงที่ปัญหาจริยธรรมเป็นปัญหาทางปฏิบัติ พวกเราทุกคนคงจะเคยถามปัญหาแบบนี้กับตัวเองกันมาบ้างแล้ว เช่น คนเราเกิดมาเพื่ออะไร อะไรคือจุดหมายหรืออุดมคติของชีวิต ชีวิตที่ดีคืออะไร เราควรดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะเหมาะสมและคุ้มค่ากับการเป็นคน ทำไมใคร ๆ จึงถือว่าการพูดความจริงเป็นสิ่งที่ถูก การโกหกเป็นสิ่งที่ผิด ใครจะเป็นคนตัดสินว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรดี อะไรชั่ว นี่คือเรื่องเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ปัญหาจริยธรรมดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ต้องเผชิญกับการตัดสินใจเลือกการกระทำของตัวเอง เช่น ต้องเลือกทางใดทางหนึ่งระหว่างการพูดความจริงกับการโกหก มนุษย์เท่านั้นที่มีโอกาสเลือกเช่นนี้ ส่วนสิ่งอื่นๆ นั้นต้องรอรับพลังจากภายนอกมาผลักดันไม่สามารถจะริเริ่มการกระทำและควบคุมการกระทำของตัวเองได้เหมือนอย่างมนุษย์ ในการเลือกการกระทำนั้น เราต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้น เมื่อตัดสินใจเลือกแล้วเราต้องรับผิดชอบการกระทำของเรา มนุษย์ต้องรับผิดชอบการกระทำที่เกิดจากการตัดสินใจเลือกของตัวเองเพราะเหตุว่าการกระทำนั้น

อาจมีผลกระทบไม่เพียงต่อตัวเองเท่านั้น แต่อาจมีผลกระทบต่อคนอื่น ๆ ด้วย จริยศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาเรื่องของความเป็นจริง เพื่อตอบคำถามว่าเราควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับความเป็นจริง จะเห็นได้ว่าเราศึกษาจริยศาสตร์เพื่อตอบคำถามที่ว่าเราควรทำอะไร และทำไมจึงควรทำอย่างนั้น เพราะเหตุใดเราจึงทำอย่างที่เราอยากจะทำไม่ได้เป็นความพยายามที่จะหาเหตุผลมาอธิบายการกระทำของตัวเอง อะไรเป็นเหตุผลที่ทำให้คนเราเกิดความรู้สึกเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นถูกยอมรับว่าดีหรือชั่ว แต่ก่อนที่จะดูว่านักปรัชญาได้ถกเถียงถึงปัญหาเหล่านี้กันอย่างไร บ้าง เราควรพิจาณาขอบเขตของจริยศาสตร์ทั้งหมดเสียก่อนว่า จริยศาสตร์คืออะไรและแสวงหาอะไร จริยศาสตร์คือ วิชาที่ว่าด้วยการประเมินค่าความประพฤติ เป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ทางด้านคุณค่า เพื่อที่จะตัดสินได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่ดีหรือเลว ถูกหรือผิด

คำว่า “จริยศาสตร์” มาจากคำภาษาสันสกฤต จะริยะ = อันพึงประพฤติ + ศาสตระ = วิชา ดังนั้นวิชาจริยศาสตร์จึงเป็นวิชาที่กล่าวถึงแนวทางอันพึง ประพฤติ แปลศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า Ethics ซึ่งมาจากคำภาษากรีกว่า Peri ethikes ซึ่งมาจากรากศัพท์ Ethos แปลว่าขนบธรรมเนียม ภาษาละตินเลียนศัพท์กรีกว่า Ethica = จริยศาสตร์ ดังนั้นจริยศาสตร์จึงหมายถึงวิชาว่าด้วยจริยธรรม ส่วนจริยธรรม (ethic) หมายถึง ประมวลข้อธรรมที่ทำให้คน ๆ หนึ่งหรือคนประเภทหนึ่งเป็นคนดี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 นิยามคำ “จริยธรรม” ว่า “ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ.. ศีลธรรม...กฎศีลธรรม”ซึ่งก็คงมิได้ตั้งใจให้หมายถึงข้อธรรมแต่

ละข้อ ซึ่งควรจะเป็นความหมายของคำ “คุณธรรม”(virtue) จริยธรรมกล่าวให้เต็มจึงได้แก่ ประมวลคุณธรรมอันพึงประพฤติปฏิบัติ ที่พจนานุกรมดังกล่าวนิยามคุณธรรม ว่า “สภาพ (สภาวะ, ภาวะ) คุณงามความดี” จึงนับว่าถูกต้อง ถ้าให้รัดกุมควรเสริมอีกนิดว่า “ภาวะคุณงามความดีแต่ละอย่าง” ทั้งสองคำคือคุณธรรมจริยธรรมก็จะได้ความหมายตาม หลักวิชาการสากล

จริยศาสตร์ คือ วิชาว่าด้วยความประพฤติ

1. ความประพฤติ (conduct) หมายถึง พฤติกรรมที่มีมโนธรรมชี้แนะ และเมื่อมโนธรรมชี้ขาด ก็ย่อมจะต้องมีการตัดสินใจเสรี (deliberation, decision) ตามมา หากตัดสินใจเลือกทำตามมโนธรรมก็เรียกว่ามีความประพฤติดี (good or moral conduct) หากตัดสินใจเลือกปฏิบัติฝืนมโนธรรมก็เรียกว่า มีความประพฤติเลว (bad or immoral conduct)

2. พฤติกรรม (behavior) ได้แก่ การกระทำทุกอย่างของมนุษย์และสัตว์ (บางคน ถือว่าพืชก็มีพฤติกรรมได้ด้วย แต่เป็นความคิดเห็นที่ยังไม่เป็นเอกฉันท์) ถ้ามีมโนธรรมนำทางเรียกว่าความประพฤติ ถ้าไม่มีมโนธรรมเข้าแทรกแซงเรียกว่าพฤติกรรมอศีลธรรม (amoral behavior) หรืออัจริยธรรม (aethical) คือไม่มีคุณค่าทางศีลธรรมหรือจริยธรรมโปรดอย่าปนกับความประพฤติผิดศีลธรรมหรือทุศีล (immoral conduct) หรือผิดจริยธรรม (unethical) ซึ่งเป็นความประพฤติที่ฝ่าฝืนมโนธรรม จึงกล่าวได้ว่าความประพฤติจะต้องเป็นการกระทำที่ดีหรือเลวจะกลางๆ ไม่ได้ ส่วนพฤติกรรมจะต้องเป็นการกระทำกลางๆไม่ดีหรือเลว จะตัดสินได้ก็ในแง่มีประโยชน์หรือทำความเสียหาย เป็นต้น

3. มโนธรรม (conscience) คือ ความสำนึกดีชั่ว (ชั่วน้อยเรียกว่าเลว) อาจจะสำนึกในขณะที่จะต้องตัดสินใจเลือกวิถีทางประพฤติเฉพาะหน้า หรืออาจจะสำนึกในอดีตแต่ยังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกวิถีทางประพฤติเฉพาะหน้าก็ได้ เช่น นาย ก เห็นเด็กตกน้ำ นาย ก สำนึกได้ว่าการยอมเปียกและผิดนัดเพื่อช่วยชีวิตเด็กเป็นความประพฤติดีนาย ก จึงกระโดดลงไปช่วยเด็กคนนั้นให้พ้นจากการจมน้ำตายถือได้ว่านาย ก ประพฤติดีแต่ถ้านาย เคยสละธุระส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความเดือดร้อนเป็นอาจิณ นาย ก อาจกระโดดลงไปช่วยเด็กตกน้ำคนนั้นทันทีที่เห็นโดยไม่มีการตัดสินใจเฉพาะหน้าแต่ประการใดเลย จะเรียกว่าทำโดยอัตโนมัติก็ได้ เช่นนี้ถือได้ว่า นาย ก มีความประพฤติดีด้วยโดยที่ความประพฤติครั้งนี้ มีผลมาจากการได้เคยตัดสินใจเลือกวิถีทางประพฤติดีจนเคยชินความประพฤติดีจนเคยชินเรียกว่า คุณธรรม (virtue) ตรงข้ามกับกิเลส (vice) ซึ่งเป็นความประพฤติชั่วจนเคยชิน ถือกันว่า ความประพฤติที่เคยชินจนเป็นคุณธรรมแล้วย่อมประเสริฐมากกว่าความประพฤติดีที่ตัดสินใจทำเป็นครั้ง ๆ

หากจะถามว่ามโนธรรมสำนึกอะไรบ้าง ก็จะวิเคราะห์ออกได้เป็น 2 องค์ประกอบ คือ เป้าหมายเฉพาะกิจ (particular end) กับวิถี (means) เพื่อบรรลุเป้าหมายเฉพาะกิจเป้าหมายเฉพาะกิจระดับหนึ่งจะเป็นวิถีสู่เป้าหมายเฉพาะกิจที่สูงขึ้นไปจนกว่าจะถึงเป้าหมาย สูงสุดของแต่ละบุคคล จึงเห็นได้ว่าเป้าหมายเฉพาะกิจอาจจะเรียกว่าเป็นวิถีได้ด้วย มีแต่เป้าหมายสูงสุดเท่านั้นที่ไม่เป็นวิถีสู่อะไรอีกแล้วจึงได้ชื่อว่าสูงสุด ซึ่งได้มาจากศาสนาและ/หรือปรัชญาที่แต่ละคนมีศรัทธาอยู่ มโนธรรมควรจะสำนึกว่าวิถีทั้งหลายจะต้องมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตแต่ตามปกติความเคยชินส่วนตัวและมาตรการของสังคมที่ยอมรับ (กีรติ บุญเจือ, 2551 : 2–3)

จริยศาสตร์หรือบางทีเรียกว่า จริยปรัชญา เป็นวิชาที่กล่าวถึง “แนวทางความประพฤติที่เหมาะสม กิริยาที่ควรประพฤติ” นักปราชญ์ท่านให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

- จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความดีอันสูงสุดที่มีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตมนุษย์ หรือ คือสัจจะอันแท้จริง (แมคเคนซี)

- จริยศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักแห่งความประพฤติ และหลักเกณฑ์แห่งความประพฤติว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ (เจมส์ เซซ)

- จริยศาสตร์เป็นวิชาที่กล่าวถึง แนวทางอันพึงประพฤติ (กีรติ บุญเจือ)

- จริยศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่กล่าวถึงความดี และความชั่วแห่งการกระทำของมนุษย์ (ชัยวัฒน์ อัฒพัฒน์)

คำจำกัดความของคำว่า “จริยศาสตร์”

เจมส์ เซธ ได้กล่าวไว้ว่า “จริยศาสตร์ คือ ศาสตร์ว่าด้วยหลักแห่งความประพฤติ และหลักเกณฑ์ แห่งความประพฤติว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ”

มูร์ฮีด (Muithead) ได้กล่าวไว้ว่า “จริยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยพฤติกรรมในแบบพื้นฐานแห่งการตัดสินใจที่ถูกต้อง หน้าที่ของจริยศาสตร์ ก็คือ การให้กฎเกณฑ์ที่แน่นอนแก่พฤติกรรม ไม่ว่าพฤติกรรมนั้นจะถูกหรือผิด”

แมคเคนซี่ กล่าวว่า “จริยศาสตร์ คือ การศึกษาถึงสิ่งที่ถูกและสิ่งดีในการกระทำ”

ตามคำจำกัดความนี้ จริยศาสตร์จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นการศึกษาถึงความถูกต้องและความดี แต่ว่ายังมีข้อแตกต่างกันอยู่อีกระหว่างความถูกต้องและความดี หรือ “Right” คำคำนี้เราได้มาจากภาษาละตินว่า “Rectus” ซึ่งหมายความว่า “ตรง” หรือ “เป็นไปตามกฎ” ดังนั้น พฤติกรรมที่ดีจะต้องคล้อยตามกฎ ส่วน “Good” มาจากภาษาเยอรมันว่า “Gut” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อความดีอันสูงสุดตามตัวอย่างนี้ ความดีก็คือ สิ่งที่นำไปสู่ความดีอันสูงสุด

นักสัญชาตญาณนิยม กล่าวว่า “จริยศาสตร์ คือ ศาสตร์แห่งความถูกต้องนั้นเป็นแนวความคิด ขั้นมูลฐานมุ่งแสวงหากฎเกณฑ์ทางจริยศาสตร์เท่านั้น และกฎทางจริยศาสตร์เหล่านี้ก็เป็นกฎที่เกิดจากความคิดอันดีงามที่มีอยู่เสมอ บุคคลก็ควรอาศัยกฎเหล่านี้ในการปฏิบัติหน้าที่”

นักเทววิทยา กล่าวว่า “จริยศาสตร์ คือ ศาสตร์แห่งความดี มิใช่ศาสตร์แห่งความถูกต้อง กฎต่าง ๆ นั้นมิใช่มีไว้เพื่อประโยชน์ของกฎ แต่มีไว้เพื่อบรรลุถึงความดีต่างหาก”

ตามความเห็นของนักเทววิทยานี้ พอจะอธิบายได้ว่า การเป็นอยู่โดยอาศัยกฎต่าง ๆ นั้น ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรง เพราะเป็นเหตุให้ประสบความดีทางจริยธรรม การกระทำใด ๆ ก็ตามที่ถูกหรือผิดนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับมาตรฐานเรื่องความดี ดังนั้น จริยศาสตร์จึงมุ่งไปเพื่อความดีอันสูงสุดของมนุษย์ ความดีอันสูงสุดนั้น ก็คือ จุดมุ่งหมายอันสูงสุดของชีวิต การกระทำอะไรก็ตาม ที่นำไปเพื่อความดีอันสูงสุดนี้ คือ ความดี ส่วนการกระทำใดก็ตามที่ขัดขวางต่อความเจริญก้าวหน้าถือว่าเป็นความชั่ว ด้วยเหตุนี้ จริยศาสตร์จึงมุ่งไปที่ความดีเลิศแห่งชีวิตของมนุษย์ ความถูกต้องและกฎต่าง ๆ นั้น เป็นเพียงอุบายเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายเท่านั้น

ดังนั้น คำจำกัดความของจริยศาสตร์และแนวความคิดทางจริยศาสตร์ตามความเห็นของ นักปราชญ์ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ถึงแม้ว่าจะแตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็มีจุดหมายอันเดียวกันเกี่ยวกับเรื่องนี้แมคเคนซี่ ได้รวบรวมเอาทัศนะที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้นเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จริยศาสตร์ต้องการ นั่นคือการกระทำของเราควรมุ่งไปที่ความดีเลิศของเราเป็นที่ตั้ง เพราะว่า การกระทำของเรามีความสัมพันธ์กับกฎต่าง ๆ หรือหลักทั่ว ๆ ไปที่สอดคล้องกับสิ่งที่เราควรปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดประสงค์นี้ แต่การศึกษาถึง จุดประสงค์นี้จะมุ่งไปในการแสวงหาความรู้ที่สัมพันธ์อยู่กับความดีในการปฏิบัติเช่นนั้นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญกว่าและแน่นอนด้วย จุดมุ่งหมายทางจริยศาสตร์ในระดับต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์และระดับต่าง ๆ ในชีวิตของประชาชนที่ต่างฐานะกันนั้นอาจจะไม่เหมือนกันก็ได้ แต่เพราะจริยศาสตร์นั้น ไม่ได้ศึกษาถึงแง่ใดแง่หนึ่งโดยเฉพาะในการกระทำ หากแต่ศึกษาถึงการกระทำโดยส่วนรวม ดังนั้น จุดมุ่งหมายของจริยศาสตร์ก็คือ ความรู้เรื่องจุดมุ่งหมายอันสูงสุด ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของเราแต่ละคนนี้เรียกว่าความดีอันสูงสุดเมื่อขาดความรู้เรื่องความดีอันสูงสุดนี้ จึงเป็นไปไม่ได้ที่เรจะตัดสินใจว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำหรือไม่ควรทำ โดยนัยนี้ แมคเคนซี่จึงกล่าวได้ว่า “จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความดีอันสูงสุด มีความสัมพันธ์ อยู่กับชีวิตมนุษย์ นั่นคือ สัจจะอันแท้จริง”

ลักษณะ ขอบเขตของจริยศาสตร์

ลักษณะของจริยศาสตร์

จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติอันสูงสุด ที่มีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตมนุษย์ จริยศาสตร์กล่าวถึงลักษณะที่ดีหรือเลวแห่งความประพฤติของมนุษย์ โดยเปรียบเทียบความประพฤตินั้นกับความดีเลิศทั้งหลาย และยังบ่งถึงความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ธรรมและอธรรมที่แตกต่างของคนเรา ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า จริยศาสตร์เป็นกฎเกณฑ์แห่งความประพฤติของมนุษย์

ขอบเขตของจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ย่อมมีขอบเขตในตัวเอง และขึ้นอยู่กับวิชาที่เกี่ยวพันกัน แต่อาจจะกล่าวได้อย่างสั้น ๆ ว่า “ความรู้จักประมาณหรือความพอดี” นั่นเอง ซึ่งพระพุทธเจ้า เรียกว่า “ทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา” อาริสโตเติลเรียกว่า “สุวรรณมรรคา (Golden Means)” เป็นต้น

ที่กล่าวว่าจริยศาสตร์มีขอบเขตในตัวเอง เพราะจะเอาจริยศาสตร์ของกลุ่มหนึ่งหรือสำนักหนึ่งไปวัดกับอีกกลุ่มไม่ได้ เช่น จริยศาสตร์ของศาสนาแต่ละศาสนาย่อมจะแตกต่างกันออกไป เช่น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือศาสนาอิสลาม จะถือว่าการทำกรรมหรือหน้าที่ของตนให้ถูกต้องสมบูรณ์ ควรทำอย่างยิ่ง เพราะเป็นความดีแม้การกระทำเช่นนั้นอาจจะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นหรือสัตว์อื่นอยู่บ้าง และเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติของบุคคลในแต่ละอาชีพ เช่น ทหารมีหน้าที่ป้องกันประเทศ กำจัดอริราชศัตรูที่จะมา บ่อนทำลายประเทศชาติ การกำจัดอริราชศัตรูเช่นนั้นถือว่าทำหน้าที่อย่างถูกต้องสมบูรณ์ควรทำอย่างยิ่ง แต่ในพระพุทธศาสนาจะถือว่า การกระทำสิ่งใดก็ตามถ้าเบียดเบียนชีวิต ผู้อื่นหรือสัตว์อื่น หรือแม้เบียดเบียนตนเอง ก่อให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนแก่ตนเองจัดเป็นความชั่ว ความเสียหาย ไม่ควรทำอย่างยิ่ง (บุญมี แท่นแก้ว, 2539 : 2)

ประโยชน์และคุณค่าทางจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ให้ประโยชน์แก่ผู้ที่ศึกษาดังนี้

รู้จักการดำเนินชีวิตทั้งในด้านสังคมและในด้านส่วนตัวนั้น ถ้าพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า มีทั้งการกระทำที่ดีและการกระทำที่ชั่ว การกระทำที่ถูกต้องและการกระทำที่ไม่ผิดไม่ว่าในกิจการใด ๆ แม้ในการประกอบกิจการอย่างเดียวกัน บางคนทำได้ดี บางคนทำได้ไม่ดี ตัวอย่างเช่น อาชีพทนายความและแพทย์ บางคนก็เป็นทนายความที่ดี แต่บางคนเป็นทนายความที่เลว บางคนเป็นแพทย์ที่ดี แต่บางคนเป็นแพทย์ที่เลว เกี่ยวกับปัญหาเหล่านี้ จริยศาสตร์จะแก้ข้อข้องใจในเรื่องเหล่านี้ให้เราได้ เพราะจริยศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับหลักความประพฤติทั้งหมดของมนุษย์ว่า อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ บางคนมีความสามารถ สูงมากในทางเทคนิค และบริหารธุรกิจแต่ไม่รู้เรื่องเมื่อพูดถึงความสำนึกในคุณค่าทางจิตใจ และคุณค่าแห่ง ชีวิตในทางที่ถูกต้อง ถ้าเขาศึกษาจริยศาสตร์จะช่วยให้เขากระทำในทางที่ถูกต้อง และจะนำสิ่งที่ได้ศึกษามาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ความสามารถที่เขามีอยู่เดิมนั่นเอง ทำให้เขาเป็นคนที่สมบูรณ์ ทำให้เขาเข้าใจตนเอง เข้าใจคนอื่น และเข้าใจสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้นและมีความสุขใจขึ้น

ชีวิตในสังคมของเราควรเป็นชีวิตที่มีระเบียบ เพื่อให้ชีวิตของเรามีระเบียบ เราควรต้องยอมรับความจริงบางอย่างในสังคม เช่น สังคมได้เปลี่ยนไปแล้วอย่างไร เราต้องเข้าใจบางสิ่งบางอย่าง และเราต้อง มีหลักในการดำเนินชีวิตรวมทั้งข้อปฏิบัติที่จะทำให้เรามีความเจริญก้าวหน้าในทางที่ดีงาม จริยศาสตร์มีส่วนช่วยเราได้มากในเรื่องนี้ ทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคม ตามความเป็นจริงแล้วจริยธรรมและศีลธรรมเป็นวิถีแห่งการครองชีวิตที่ดีที่สุด ความต้องการอันแท้จริงของชีวิต ก็คือ ความสุขและความสงบนั่นเอง

ศีลธรรมและจริยธรรมไม่ใช่สิ่งสมมติสร้างขึ้นมาเล่น ๆ ไม่ใช่เรื่องของอารมณ์ แต่มันเป็นกฎแห่งความจริงของชีวิตที่ชีวิตต้องการ ทำให้ชีวิตสมบูรณ์ จิตใจดีงาม คุณธรรมต่าง ๆ เป็นอาหารหล่อเลี้ยง จิตใจได้ฉันใด อาหารที่มีประโยชน์ก็เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงร่างกายให้เจริญเติบโตได้ฉันนั้น

ความประพฤติทางศีลธรรมและจริยธรรมนั้น ทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นหลักเพิ่มพูนสติปัญญาเพื่อพัฒนาเชื้อชาติ เพื่อความประพฤติที่ดีงาม เพื่อให้คนทำหน้าที่อันถูกต้องเหมาะสม ให้มีมโนธรรมเพิ่มพูน บุญกุศลแก่ชีวิตทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

จริยศาสตร์สอนให้เรารู้จักคุณค่าอันแท้จริงของชีวิต ว่าอะไร คือ คุณค่าที่เราควรแสวงหาโดยไม่เสียเวลาเปล่า บุคคลที่ไม่ได้กำหนดคุณค่าของชีวิตของตนไว้ให้แน่นอนนั้นจะมีชีวิตอยู่อย่างสงบไม่ได้เลยและจะไม่พบกับความพึงพอใจในชีวิตอีกด้วย เนื่องจากจริยศาสตร์ศึกษาถึงคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ พยายามเร่งเร้าให้คนมีความรู้สึกอันดี ค้นหา คุณค่าอันแท้จริงของชีวิต และช่วยเป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์พยายามแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุด มีคุณค่าที่สุดใน ชีวิตของตน จริยศาสตร์มีประโยชน์แก่ชีวิตโดยตรง เป็นศาสตร์แห่งคุณค่าอันควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง ผู้ศึกษาอาจได้รับประโยชน์จากการศึกษาจริยศาสตร์มากกว่าที่กล่าวไว้ข้างต้นก็ได้ ส่วนที่เหลือนี้ขอให้เป็นความดีและความมีประโยชน์ของวิชาจริยศาสตร์ (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ และ พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, 2561 : 17-18)

คุณค่าทางจริยศาสตร์

คุณค่าทางจริยศาสตร์ คือ ความดี ความดีดังกล่าวอาจจำแนกได้ 3 ประการ คือ

- ความดีที่เป็นเนื้อแท้ หรือความดีในตัวเอง ความดีประเภทนี้จะมีคุณค่าในตัวเองไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาตีความให้ เช่น ความดี ความจริง ความงาม เป็นต้น

- ความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวย หรือส่งเสริมความดีให้สูงขึ้นไปอีก เช่นความมีสุขภาพอนามัยดี ความมีทรัพย์สมบัติ การมีความรู้ความสามารถดี เป็นต้น

- ความดีทั้งที่เป็นเนื้อแท้ในตัวเอง และความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวยความดีให้สูงขึ้นไปอีก เช่น ความเมตตากรุณา ความรัก ความสามัคคี ขยันหมั่นเพียรความอดทน การสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกัน ความเป็นพี่น้องกัน (ภราดรภาพ) ความประหยัด อดออม เป็นต้น (บุญมี แท่นแก้ว, 2539 : 2-3)

ประวัติความเป็นมาและความหมายของปรัชญาโยคะ

โยคะเป็นลัทธิปรัชญาที่เชื่อกันว่ามีมานานแล้วก่อนพุทธกาล ดังปรากฏในพุทธประวัติว่า สมัยที่เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชยังไม่ได้ตรัสรู้ กำลังแสวงหาโมกขธรรมอยู่นั้น ก็เคยเสด็จไปศึกษาและปฏิบัติธรรมในสำนักท่านอาฬารดาบส และอุทกดาบส ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นคณาจารย์ในลัทธิสางขยโยคะ หรือแม้ในคัมภีร์อุปนิษัทสมัยแรก ๆ หลายคัมภีร์ก็มีชื่อสางขยะปรากฏอยู่ ทั้งเชื่อกันว่าดั้งเดิมนั้น ลัทธิโยคะ และลัทธิสางขยะเป็นลัทธิเดียวกัน ดังในภควัทคีตา บทที่ 2 ก็ให้ชื่อบทว่าสางขยโยคะ ส่วนที่มาแบ่งออกเป็น 2 ลัทธิ ก็เป็นเรื่องกาลต่อมา โดยสางขยะหันไปเลิกนับถือพระเจ้า ดังนั้นสางขยะจึงเป็นนิรีศวรสางขยะ สางขยะที่ไม่นับถือพระเจ้าคือพระอิศวร ทั้งนี้ก็เพราะได้รับอิทธิพลไปจากจารวาก ศาสนาเชน และศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นพวกอเทวนิยม ส่วนโยคะยังนับถือพระเจ้าอยู่ตามเดิม จึงเป็นเสศวรสางขยะ สางขยะที่นับถือพระเจ้าคือพระอิศวร แต่พระเจ้าใน ลัทธิโยคะก็แตกต่างกับพระเจ้าในลัทธิฮินดูทั่วไป คือ พระเจ้าในลัทธิ โยคะจะเป็นปุรุษะสูงสุด (ปุรุโษตตมะ) พระองค์ทรงปราศจากกิเลส จึงทรงพรั่งพร้อมด้วยคุณธรรมต่าง ๆ แต่พระองค์ไม่ได้ทรงสร้างโลก รักษาโลก และทำลายโลก ตลอดทั้งกำหนดชะตากรรมของสรรพสัตว์ลัทธิสางขยะและโยคะในปัจจุบัน แม้จะเป็นต่างลัทธิกัน แต่ลัทธิทั้ง 2 ก็เคยเป็นลัทธิเดียวกันมาก่อน จึงยังเป็นลัทธิคู่กัน อิงอาศัยกัน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยลัทธิโยคะได้นำอภิปรัชญาและญาณวิทยาของลัทธิสางขยะมาใช้ ส่วนลัทธิสางขยะก็ได้นำโยคะ 8 ของลัทธิโยคะมาปฏิบัติเช่นกัน ดังนั้นสางขยะจึงเป็นภาคทฤษฎี ส่วนโยคะเป็นภาคปฏิบัติ อีกประการหนึ่ง สางขยะเน้นเรื่องความรู้ แต่โยคะเน้นเรื่องจิต สำหรับผู้ที่ได้รวบรวมเนื้อหาสาระของโยคะมาไว้ใน ที่เดียวกันก็คือ ฤาษีปตัญชลิ จึงได้รับเกียรติว่าเป็นผู้สถาปนาลัทธิโยคะ โดยท่านได้รจนาโยคสูตรขึ้น อันเป็นคัมภีร์หลักและเป็นที่มาของชื่อ ลัทธินี้ ก็ฤาษีปตัญชลิมีชีวิตอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ต่อมาวยาสะ (ราว พ.ศ. 900) ได้แต่ง โยคะภาษยะ หรืออรรถกถาของโยคสูตรขึ้นมา ซึ่งถือกันว่าเป็นอรรถกถาสำคัญของลัทธิโยคะ ต่อมาวาจัสปติ (ราว พ.ศ. 1500) นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ของลัทธิโยคะ ได้แต่งหนังสือตัตตวไวศารที่ อันเป็นอภิธานศัพท์ หรืออธิบายศัพท์ในคัมภีร์ลัทธิ โยคะ ต่อมาวิชญาณภิกษุ (ราว พ.ศ. 2200) ได้แต่งอภิธานศัพท์ขึ้นมาอีกเล่มหนึ่งเรียกว่า โยควารติกะ ผลงานทั้ง 3 นี้ถือกันว่าเป็นอรรถกถาที่ สำคัญของลัทธิโยคะมาตราบเท่าปัจจุบันนี้" คำว่า โยคะ แปลว่า การประกอบหรือการรวมหรือความเพียรพยายาม กล่าวคือปรัชญาโยคะมีจุดมุ่งหมายที่จะประกอบหรือรวม ชีวะเข้ากับปุรุษะ หรือชีวาตมันกับปรมาตมันเข้าด้วยกัน ส่วนที่แปลว่าความเพียรพยายาม ก็ดังที่ฤาษีปตัญชลิได้ให้ความหมายไว้คือ ความเพียรพยายามเพื่อบรรลุความสมบูรณ์

โดยการควบคุมกายประสาทสัมผัสและใจ โดยอาศัยวิเวกญาณ (discrimination) ที่ถูกต้องแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างปุรุษะและประกฤติ" สรุปแล้วโยคะก็คือความรู้และหลักปฏิบัติเพื่อนำไปสู่โมกษะหรือที่โยคะเรียกว่าไกวัลยะ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ไม่ต้องมาเวียนว่าย ตายเกิดในสังสารวัฏอีกต่อไปนั่นเอง ดังในภควัทคีตา บทที่ 2 โศลก ที่ 39 ว่า คำสอนที่แนะนำท่าน (อรชุน) มาแล้วนี้ เป็นไปในแง่สางขยะคราวนี้จงฟังคำสอนแง่โยคะ ซึ่งจะทำให้ท่านพ้นจากเครื่องผูกของกรรมด้วยการประกอบตามคำสอนนี้" หรือในบทที่ 3 โคลกที่ 3 ว่า แนะท่านผู้ไม่มีบาป ในโลกนี้มีปฏิปทาอยู่ 2 อย่าง ซึ่งอาตมา (กฤษณะ) ได้เคยกล่าวมาก่อนแล้ว เฉพาะพวกสางขยะใช้ปฏิปทาตามหลักรู้ เฉพาะพวกโยคะใช้ปฏิปทาตามหลักปฏิบัติ (ฟื้น ดอกบัว, 2555 : 239-241)

คำว่า โยคะ ใช้ในความหมายหลายอย่าง หมายถึง “วิธีการ” ก็ได้แต่โดยทั่วไปใช้ในความหมายว่า “รวม” คือรวมอาตมันย่อยหรือชีวาตมันเข้ากับอาตมันสากล หรือปรมาตมัน ในอุปนิษัทและภควัทคีตากล่าวว่า ในภาวะแห่งการหลงผิดอันต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารนั้น ชีวาตมันอยู่แยกจากปรมาตมัน เพราะฉะนั้น เพื่อขจัดบาปอกุศลและความทุกข์ให้หมดไป มนุษย์จึงต้องพยายามที่จะทำให้ชีวาตมันของตนเข้ารวมเป็นเอกภาพกับอาตมันสากลหรือปรมาตมัน การบรรลุถึงเอกภาพดังกล่าวหรือการรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างชีวาตมันกับปรมาตมันนี่เองที่เรียก ว่า “โยคะ” แต่คำว่า “โยคะ” ตามความหมายของปตัญชลิผู้แต่งโยคสูตร นั้น มิได้หมายถึงการรวม หากหมายถึง วิริยะ หรือความพากเพียร นั่นคือพากเพียรเพื่อแยกปุรุษะออกอย่างเด็ดขาดจากประกฤติ เพื่อให้ปุรุษะซึ่งเป็นวิญญาณบริสุทธิ์เข้าถึงสถานะแห่งโมกษะ เพราะฉะนั้นคำว่า “โยคะ”ตามความหมายของปตัญชลิจึงหมายถึงวิธีการแห่งการบำเพ็ญเพียร โดยการควบคุมอินทรีย์ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ปลดเปลื้องร่างกายและจิตจากความเศร้าหมองทั้งมวล โดยมีความหลุดพ้นจากทุกข์หรือจากการ เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏเป็นจุดหมายปลายทาง (สุนทร ณ รังษี, 2555 : 235)

คำว่า โยคะ แปลตามพยัญชนะว่า รวมเข้า หรือ ประกอบเข้าหมายความว่า รวมปัจเจกชีพหรือประกอบปัจเจกชีพเข้ากับสากลชีพ ปัจเจกะ ชีพ ได้แก่ อาตมันหรือชีวาตมัน และสากลชีพ ได้แก่ พรหมันในปรัชญา อินเดียอื่น ๆ นั่นเอง ความหมายของโยคะดังกล่าวนี้ ตรงกับของปรัชญาเวทานตะ แต่ในภควัทคีตากล่าวว่า โยคะหมายถึง สภาพอันบริสุทธิ์ว่างจากโทมนัสเดือด ร้อนใด ๆ ส่วนอาจารย์ปตัญชลีให้ความหมายของโยคะไว้ว่า ได้แก่ ความพยายามทางจิต เพื่อให้บรรลุถึงความสมบูรณ์เต็มที่ โดยวิธีควบคุมร่างกาย และใจและโดยวิธีปฏิบัติให้มีวิเวกญาณเกิดขึ้นเพื่อแยกปุรุษะออกจาก ประกฤติได้อย่างเด็ดขาด (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2546 : 266-267)

จริยศาสตร์ของปรัชญาโยคะ

จุดหมายสูงสุดของปรัชญาโยคะ คือการบรรลุโมกษะ หรือการหลุดพ้นจากการ เวียนว่ายตายเกิด การหันทุกข์โดยเด็ดขาด ปรัชญาโยคะ เชื่อว่าการบรรลุโมกษะจะสำเร็จได้โดยวิธีการบริกรรมปฏิบัติตาม วิธีกระบวนการแห่งโยคะอย่างเคร่งครัด สม่ำเสมอด้วยความเพียรอย่างยิ่ง จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติมี 2 นัยคือ การเจริญภาวนาถึงสมาธิ และการเสื่อมลง ของกิเลส 2) หลักปฏิบัติเพื่อบรรลุโมกษะเข้าถึงพรหมันมี 3 ทางคือ (1) กรรมโยคะ - ปฏิบัติตบะ โยคะ เช่น ทรมานร่างกายด้วย วิธีต่าง ๆ (2) ภักติโยคะ - การยอมมอบการถวายชีวิตต่อพระผู้เป็นเจ้า ยอมทำทุกอย่างเพื่อพระองค์ และการบูชา บวงสรวงสวดมนต์ (3) ญาณโยคะ (สุญาณโยคะ) - การบำเพ็ญสมาธิให้

เกิดวิเวกญาณเครื่องรู้ แจ้งตน เมื่อญาณนี้เกิดขึ้นจะทำให้ใจสะอาด บริสุทธิ์ แล้วจะไม่ต้องเกิดอีก เป็นอันถึงโมกษะ (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2542 : 267)

จริยศาสตร์ของโยคะ เริ่มต้นด้วยลักษณะและแบบต่าง ๆ ของโยคสมาธิ แต่ควรเข้าใจความหมายของคำว่าโยคะ ที่ใช้ในที่นี้เสียก่อนโยคะคำนี้มิได้หมายถึง การประกอบเข้าหรือการรวมเข้าอย่างที่กล่าว ข้างต้น แต่หมายถึงการดับพฤติต่าง ๆ ของจิตให้หมดไป (จิตต-วฤตตินิโรธ) ดังกล่าวแล้วว่า ความมุ่งหมายของโยคะก็เพื่อมิให้ปุรุษะสำคัญตนว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพฤติของจิต แต่การจะเป็นไปดังนี้ได้ก็ต้องดับพฤติต่าง ๆ ของจิตให้หมดไปก่อน ปุรุษะจึงจะหยุดสำคัญตนผิด (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2555 : 280)

จุดหมายสูงสุดของลัทธิโยคะ ก็คือการให้ปุรุษะได้รู้อย่างแจ่มแจ้งว่า ตัวเองไม่ใช่ประกฤติ ไม่ใช่จิตที่กระโดดโลดเต้นรับอารมณ์ต่างๆ เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ ก็จะทำให้ปุรุษะแยกตัวออกจากประกฤติกลับคืนสู่โมกษะหรือไกวัลยะ สภาวะที่บริสุทธิ์ของตนตามเดิม ไม่ต้องมากระโดดโลดเต้นให้เหน็ดเหนื่อย มีความทุกข์ตามการแสดงของจิตอีกต่อไป ดังนั้นลัทธิโยคะจึงได้วางวินัยสำหรับ ควบคุมกาย วาจา ใจ เพื่อนำปุรุษะไปสู่ไกวัลยะไว้ 8 ข้อ เรียกว่า อัษฎางโยคะ โดยต้องปฏิบัติสืบต่อกันไปตามลำดับจากต่ำไปหาสูง

บทวิเคราะห์

จริยศาสตร์ตามหลักปรัชญาโยคะ เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักจริยธรรมในเชิงปรัชญาของโยคะ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมและความสมดุลของชีวิตผ่านการฝึกฝนทางร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ หลักปรัชญาโยคะมิใช่เพียงการฝึกท่าทางทางกาย (อาสนะ) แต่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่มีรากฐานมาจากหลักศีลธรรมที่เข้มแข็ง เพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถลดละกิเลส และนำตนเองไปสู่ความสงบและความหลุดพ้น โยคะตามแนวทางของ ปตัญชลี (Patanjali) ซึ่งถือเป็นบิดาแห่งโยคะ ได้เสนอ อัษฎางคโยคะ (โยคะแปดขั้น) ซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ โดย สองขั้นแรกของโยคะ ได้แก่ “ยามะ” และ “นิยามะ” ถือเป็นหลักจริยศาสตร์พื้นฐานที่ผู้ฝึกโยคะต้องปฏิบัติ ยามะเป็นหลักจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม นิยามะเป็นหลักจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเอง อุทิศตนให้กับสิ่งสูงสุด หมายถึง การยอมรับสัจธรรมของชีวิต เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในโยคะอย่างจริงจัง จะส่งผลให้สังคมมีความสงบสุขมากขึ้น บุคคลที่ฝึก นิยามะ จะมีระเบียบวินัยในชีวิต มีความเคารพซึ่งกันและกัน และไม่ตกอยู่ในกิเลสหรือความโลภ หลักจริยศาสตร์ของโยคะมุ่งไปสู่ การหลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของโยคะ อันหมายถึงการเข้าถึงสภาวะแห่งสันติสุขภายใน

บทสรุป

จริยศาสตร์ตามหลักปรัชญาโยคะเป็นแนวทางที่มุ่งเน้น การพัฒนาคุณธรรม ความสมดุล และการหลุดพ้นจากทุกข์ ผ่านการปฏิบัติหลัก ยามะและนิยามะ ซึ่งเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตที่ดี การนำจริยศาสตร์ของโยคะมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จะช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมจิตใจ ลดละกิเลส และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข การปฏิบัติ นิยามะ ช่วยให้บุคคลสามารถเข้าสู่สภาวะสมาธิได้ง่ายขึ้น ซึ่งนำไปสู่ ปัญญาและการรู้แจ้งในธรรมชาติ

ของชีวิตการเข้าใจปรัชญาโยคะและนำไปประยุกต์ใช้ ไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดความสงบภายในเท่านั้น แต่ยังช่วยส่งเสริมให้สังคมเป็นสังคมที่มีคุณธรรม และนำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริง หลักจริยศาสตร์ของโยคะมุ่งไปสู่ การหลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของโยคะ อันหมายถึงการเข้าถึง สภาวะแห่งสันติสุขภายใน การนำไปใช้ในระดับบุคคล ฝึกฝนจริยธรรมผ่าน ยามะและนิยามะ ปฏิบัติสมาธิและเจริญสติในชีวิตประจำวัน ลดละความโลภและความต้องการที่ไม่จำเป็น การนำไปใช้ในระดับสังคม ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้งในครอบครัวและองค์กร สนับสนุนการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม การนำไปใช้ในระดับจิตวิญญาณ ฝึกฝนโยคะให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ใช้หลักโยคะเป็นแนวทางสู่การพัฒนาทางจิตวิญญาณ เข้าถึงสภาวะจิตที่บริสุทธิ์และสงบสุข ปรัชญาโยคะเน้นให้บุคคลลดความยึดติดในสิ่งที่ไม่จำเป็น อันนำไปสู่ความสงบทางจิตใจและการลดทุกข์ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยศาสตร์โยคะกับแนวคิดทางศาสนา หลัก อหิงสา มีความคล้ายคลึงกับหลักเมตตาในพระพุทธศาสนา หลัก พรหมจริยา สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างสำรวมของพระสงฆ์ สวาธยายะ คล้ายกับการศึกษาธรรมในศาสนาต่างๆ เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในโยคะอย่างจริงจัง จะส่งผลให้สังคมมีความสงบสุขมากขึ้น จะมีระเบียบวินัยในชีวิต มีความเคารพซึ่งกันและกัน และไม่ตกอยู่ในกิเลส ทำให้เกิดความไว้วางใจในสังคมและสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

เอกสารอ้างอิง

กีรติ บุญเจือ. (2551). *คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล.* กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชนปริ้นติ้ง.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, & พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม. (2561). *ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์ theories and ethical problem.* กรุงเทพฯ: บริษัท คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นท์ จำกัด.

ดวงดาว กีรติกานนท์. (2553). *จริยศาสตร์ ethics.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

นงเยาว์ ชาญณรงค์. (2542). *ปรัชญาอินเดีย Indian philosophy.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บุญมี แท่นแก้ว. (2539). *จริยศาสตร์ (ethics).* กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ฟื้น ดอกบัว. (2555). *ปวงปรัชญาอินเดีย.* กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

วรรณวิภา มาลัยนวล. (2554). *โยคะ ธรรมะ สมดุลชีวิต.* กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

วศิน อินทสระ. (2549). *พุทธจริยศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.

สุนทร ณ รังษี. (2545). *ปรัชญาอินเดีย: ประวัติและลัทธิ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2546). *ปรัชญาอินเดีย.* กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2555). *ปรัชญาอินเดีย.* กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Academic Article

Managing the Cultural Landscape through Social Enterprise Concepts in the Digital Age

การจัดการภูมิทัศน์ทางศิลปวัฒนธรรมผ่านแนวคิดกิจการเพื่อสังคมในยุคดิจิทัล

Yi Jiang[1*], & Metta Sirisuk[2]

ญี เจียง[1*], และ เมตตา สิริศักดิ์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Yi Jiang*
ญี เจียง
Faculty of Fine-Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand.
คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมประยุกต์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Email: jiangyiyibeyond@gmail.com

2. Metta Sirisak
เมตตา สิริศักดิ์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมประยุกต์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Email: metta@msu.ac.th

คำสำคัญ:
การจัดการภูมิทัศน์, ศิลปวัฒนธรรม, กิจการเพื่อสังคม

Keywords:
Landscape Management, Arts and Culture, Social Enterprise

Article history:
Received: 25/04/2025
Revised: 20/05/2025
Accepted: 13/07/2025
Available online: 09/09/2025

How to Cite:
Jiang, Y & Sirisak, M. (2025). Managing the Cultural Landscape through Social Enterprise Concepts in the Digital Age. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 865-878.

ABSTRACT

This academic article aims to explore the effective management of social enterprises, which play a crucial role in addressing social challenges while simultaneously generating profit and delivering benefits to the public, communities, and society at large. Social enterprises may operate in both for-profit and non-profit models, with the core objective of driving their missions under principles of social responsibility, equity, sharing, and the inclusive distribution of knowledge and income to targeted social groups. The study places particular emphasis on the application of modern technologies to reduce operational costs and enhance resource efficiency—an essential mechanism for empowering social enterprises in the digital era. This is especially pertinent to the management of cultural landscapes, an area that has garnered increasing international attention in the context of global trends emphasizing sustainable development.

Findings from this research reveal that social enterprises can serve as a bridge between economic objectives and responsibilities toward society and the environment. By leveraging innovation and integrated management processes, they not only contribute to the preservation of traditional cultural values but also enhance the quality of life within communities. Ultimately, this promotes a sustainable balance among economic growth, social well-being, and environmental stewardship. This approach represents a new paradigm of development that links cultural heritage to the future of contemporary society.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งศึกษาการจัดการที่มีประสิทธิภาพของกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาสังคม ควบคู่กับการสร้างผลกำไรและส่งต่อประโยชน์คืนสู่ภาคประชาชน ชุมชน และสังคมโดยรวม กิจการเพื่อสังคมสามารถดำเนินงานได้ทั้งในรูปแบบแสวงหากำไรและไม่แสวงหากำไร โดยมีเป้าหมายหลักคือการขับเคลื่อนกิจการภายใต้หลักการของความรับผิดชอบต่อสังคม ความเป็นธรรม การแบ่งปัน และการกระจายองค์ความรู้และรายได้สู่กลุ่มเป้าหมายในสังคมอย่างทั่วถึง การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร อันเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของกิจการเพื่อสังคมในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape Management) ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในระดับนานาชาติ ท่ามกลางกระแสโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กิจการเพื่อสังคมสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายทางเศรษฐกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ผ่านการใช้นวัตกรรมและกระบวนการจัดการแบบบูรณาการ ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ยังสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน สร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน อันเป็นการสร้างแนวทางใหม่ในการพัฒนาที่เชื่อมโยงมรดกวัฒนธรรมเข้ากับอนาคตของสังคมร่วมสมัย

บทนำ

การเปลี่ยนผ่านจากยุคอนาล็อก (Analog) สู่ยุคดิจิทัล (Digital Transformation) ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในระดับมหภาคอย่างมีนัยสำคัญ กระบวนทัศน์แห่งโลกยุคใหม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และองค์ความรู้ที่มีพลวัตสูง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและบริการ ลดต้นทุน และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกมิติ การพัฒนาเศรษฐกิจในยุคดังกล่าวจึงมิได้ตั้งอยู่บนฐานของการเติบโตเชิงปริมาณเพียงเท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องตระหนักถึงมิติเชิงคุณภาพที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นตามพลวัตของโครงสร้างภูมิทัศน์ในโลกยุคใหม่ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แนวคิดเรื่อง “การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” (Sustainable Management of Cultural Landscape) ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในฐานะกลไกเชิงพื้นที่ที่สามารถประสานองค์ประกอบของทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมเข้าด้วยกันภายใต้กรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ตามที่นิยามในการประชุม Earth Summit ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาควรตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำลายศักยภาพในการตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นอนาคต (United Nations, 1992) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมิได้หมายถึงเพียงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างมีจริยธรรม ตลอดจนการดำรงอยู่ของระบบนิเวศ

วัฒนธรรม (Cultural Ecology) ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการที่มีความละเอียดรอบคอบ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาขีดจำกัดในการรองรับ (Carrying Capacity) ทั้งในเชิงกายภาพและเชิงสังคม พร้อมกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับอย่างแท้จริง (Huang et al., 2019) ขณะเดียวกัน แนวคิด “กิจการเพื่อสังคม” (Social Enterprise) ได้กลายเป็นกลไกที่มีศักยภาพในการเชื่อมโยงระหว่างระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับเป้าหมายด้านความยุติธรรมทางสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจการลักษณะนี้มีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมควบคู่ไปกับการสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยรูปแบบการดำเนินงานที่เน้นนวัตกรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม, 2562) แม้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมจะไม่ใช่สิ่งใหม่ในประเทศไทย แต่การนำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับกระบวนการจัดการทรัพยากรและวัฒนธรรมในระดับพื้นที่ยังคงเป็นประเด็นที่ต้องการการศึกษาในเชิงลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการสร้างสมดุลระหว่างคุณค่าทางวัฒนธรรมและแรงกดดันจากกระแสโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจดิจิทัล

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่านแนวคิดกิจการเพื่อสังคมในยุคดิจิทัล โดยมุ่งวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการใช้กลไกของกิจการเพื่อสังคมในการรักษาและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนภายใต้บริบทของการพัฒนาที่มีความซับซ้อนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เนื้อหาในบทความจะนำเสนอกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม การพัฒนาอย่างยั่งยืน และกิจการเพื่อสังคม พร้อมทั้งวิเคราะห์กรณีศึกษาจากหลายประเทศที่ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อสังเคราะห์แนวทางเชิงบูรณาการในการพัฒนาและจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ภาพรวมการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดแบ่งภูมิ ทัศน์วัฒนธรรมออกเป็นสามประเภทตามความเข้มข้นของการจัดการของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อม ได้แก่ ชุมชนที่มีวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์ ชุมชนที่มีภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม และชุมชนที่มีลักษณะเด่น ร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและคณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2568) โดยประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามความ เข้มข้นของการจัดการสภาพแวดล้อมมี 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม ชุมชนที่มีภูมิทัศน์เป็นเอกลักษณ์สำคัญและโดดเด่นมักตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น บริเวณริมแม่น้ำหรือเชิงเขา โดยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเหล่านี้มักผสานเข้ากับระบบนิเวศทางธรรมชาติอย่างลงตัว และมีการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีดุลยภาพ (UNESCO, 2012; Rapoport, 1982) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทนี้จึงมีลักษณะของการถูกรบกวน

น้อยมากจากปัจจัยภายนอก และไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างรุนแรงหรือฉับพลัน (Taylor & Lennon, 2011) คนในชุมชนมักอาศัยการพึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีวิต เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และแสดงความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมประจำวัน เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ และการผลิตอาหารพื้นถิ่น (Pretty et al., 2009) หากมีความจำเป็นต้องบริโภคหรือใช้ทรัพยากรจากภายนอก ชุมชนเหล่านี้มักเลือกเฉพาะสิ่งของที่จำเป็นเท่านั้น โดยหลีกเลี่ยงการพึ่งพาวัสดุหรือเทคโนโลยีที่อาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อภูมิทัศน์และวัฒนธรรมท้องถิ่น แนวทางการจัดการภูมิทัศน์ในลักษณะนี้จึงมุ่งเน้นการรักษาความใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยลดการนำเข้าวัสดุจากภายนอกให้น้อยที่สุด และเน้นการออกแบบที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบทั้งทางนิเวศวิทยาและทางสุนทรียภาพ (Fowler, 2003; Mitchell et al., 2009)

2. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบมีลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม พื้นที่ที่มีทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรมเป็นจุดเด่นร่วมกัน มักสะท้อนถึงกระบวนการจัดการที่ซับซ้อนและมีความเหมาะสมกับบริบทเฉพาะถิ่น โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า และการหลีกเลี่ยงการพึ่งพาทรัพยากรภายนอก (Jokilehto, 1999) ซึ่งช่วยให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาวทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลักษณะนี้ควรตั้งอยู่บนหลักการของการพึ่งตนเอง (self-reliance) และการเคารพในองค์ความรู้ท้องถิ่น ซึ่งสามารถลดความเสี่ยงจากผลกระทบที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรที่ไม่ได้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เช่น การใช้วัสดุสังเคราะห์หรือวัสดุที่มีคาร์บอนฟุตพรินต์สูง (Mason, 2002)

3. ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์ 1) วัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เน้นวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น อาคาร โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ต้องอาศัยกระบวนการที่คำนึงถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่เป็นสำคัญ และต้องใช้ฐานความรู้ท้องถิ่นและความเชี่ยวชาญในการออกแบบหรืออนุรักษ์ (Feilden & Jokilehto, 1998) การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์โดยอาศัยสิ่งปลูกสร้างหรือโครงสร้างทางกายภาพ หากไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม อาจส่งผลกระทบอย่างรุนแรงทั้งต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมและภาพลักษณ์ของพื้นที่ (Ashworth & Graham, 2005) 2) วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ในอีกด้านหนึ่ง วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม หรือภาษา ก็มีบทบาทสำคัญในการกำหนดลักษณะของภูมิทัศน์ แม้จะไม่ปรากฏชัดในทางกายภาพ แต่ก็สามารถส่งผลต่อการออกแบบ การใช้พื้นที่ และการดำรงชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง (UNESCO, 2003; Smith, 2006) การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลักษณะนี้ควรเน้นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) และเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างมีความหมาย โดยต้องมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถปรับปรุงแนวทางได้ตามความเหมาะสม (Waterton & Smith, 2010)

แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะทางพื้นที่

ความต้องการใช้สอยร่วมสมัย และคุณค่าด้านต่างๆ แต่ทั้งหมดมุ่งเน้นไปที่การรักษาและบำรุงพื้นที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เพื่อให้สามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อไปได้ ซึ่งสามารถแยกแนวทางการจัดการได้ดังต่อไปนี้

1. การจัดการเชิงรักษา (Preservative Management) การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลักษณะนี้เน้นการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้คงอยู่ โดยการใช้การวางแผนที่ รอบคอบและการดูแลรักษาที่เน้นการคงสภาพเดิมให้มากที่สุด

2. การจัดการเชิงพัฒนา (Developmental Management) ในแง่นี้ การจัดการภูมิทัศน์ วัฒนธรรมจะรวมถึงการพัฒนาและการปรับปรุงพื้นที่เพื่อเพิ่มความสามารถในการใช้สอย และเพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยยังคงรักษาความสำคัญทางวัฒนธรรมไว้

3. การจัดการเชิงพึ่งพิง (Dependent Management) การจัดการประเภทนี้มุ่งเน้นไปที่การผสมผสานความต้องการและประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นกับการรักษาและการปรับปรุงภูมิทัศน์ วัฒนธรรม โดยทำให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

ดังนั้นการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเพิ่มศักยภาพในการใช้งานของพื้นที่ การมีส่วน ร่วมของชุมชนและการนำเสนอความรู้ทางวัฒนธรรมสู่สาธารณะ ความยั่งยืนเชิงนิเวศเป็นสิ่งสำคัญที่ จะต้องได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

กิจการเพื่อสังคมในยุคดิจิทัล

กิจการเพื่อสังคม เป็นองค์กรที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุดไม่ใช่การทำกำไรสูงสุดแต่ เป็นองค์กรที่ ก่อตั้งขึ้นเพื่อหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุดคืนกลับภาคประชาชน ชุมชน สังคม กิจการเพื่อสังคมเกิดจาก แนวคิดของ CSR as Process ในองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรนั้นมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการบริหารจัดการโดยใช้หลักการของผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneurship) ซึ่งเน้นการพัฒนาสังคมผ่านการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Mair & Marti, 2006) โดยที่องค์กรเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเป็นระบบ และมีบทบาทในการบริหารจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปแบบของกระบวนการ (Carroll, 1999) ที่ไม่เพียงแค่เป็นหน้าที่หรือผลลัพธ์เท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่องค์กรต้องพัฒนาต่อเนื่อง (Austin, Stevenson, & Wei-Skillern, 2006) หากแต่การดำเนินการทางสังคมทั้งหมดไม่ได้เป็นตัวชี้วัดว่า เป็นการประกอบการ ตัวอย่างเช่น การแบ่งรายได้จากองค์กรมาเพื่อทางานเพื่อสังคม โดยตัวมันเองไม่ ถือเป็นกิจกรรมของการประกอบการ ซึ่งเป็นสิ่งเดียวกับที่องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรใช้เป็นแนวทางในการทำงาน (Mair & Marti, 2004) แนวคิดเรื่องการหาผลประโยชน์ต่อสังคมนี้เอง เป็นคำถามว่าทำ อย่างไรภาคประชาชน ชุมชนถึงจะได้ประโยชน์สูงสุด นั่นคือ การผนวกจุดแข็งระหว่างภาคประชา สังคมกับความมี

ประสิทธิภาพของภาคธุรกิจที่จะสร้างประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ซึ่งผู้ประกอบการต้อง อยู่รอดได้ด้วยการพึ่งพาการดำเนินงานด้วยตนเอง แทนการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอกหรือรับ การอุดหนุนจากภาษีของประชาชน หรือเรียกว่า เป็นองค์กรที่หากำไรให้แก่สังคม (Social Profit Organization) เจ้าของธุรกิจดังกล่าวมักเรียกตัวเองว่า ผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneur)

แนวคิดของกิจการเพื่อสังคมดังกล่าว ได้กำเนิดและพัฒนาขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ 1990s (Defourny, J. &, Nyssens, M., 2010) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยลดปัญหาทางสังคม ชุมชน โดยช่วยลดช่องว่าง ระหว่างกลุ่มคนทำให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น และช่วยลดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมจากระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้อย่างมีเหตุผลและยั่งยืน โดยเป็นกิจการที่มีรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่มี ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มีจุดมุ่งหมายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยไม่มุ่งเน้นเพียงแค่การสร้างกำไรสูงสุดให้แก่เจ้าของหรือผู้มีส่วนได้เสียเท่านั้น ธุรกิจลักษณะนี้ดำเนินการผ่านกลไกการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนธุรกิจเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงทางการเงิน และนำกำไรที่ได้กลับมาพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม [สวส.], 2562) ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ของ “กิจการเพื่อสังคม” จึงประกอบด้วยทั้ง “ความสำเร็จของการประกอบ ธุรกิจ” และ “ผลกระทบทางสังคม” ควบคู่กันไป

กิจการเพื่อสังคมในต่างประเทศมีการดำเนินการอย่างแพร่หลายและเป็นจำนวนมาก เกิดผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง และก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตัวอย่างเช่น ในสหราชอาณาจักร ในประเทศอังกฤษมีกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprises) มากกว่า 70,000 แห่ง ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยสามารถสร้างรายได้รวมกว่า 18.5 พันล้านปอนด์ต่อปี และมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) อย่างมีนัยสำคัญ (Social Enterprise UK, 2021) มีจำนวนผู้ร่วมทำงานกับกิจการเพื่อสังคมทั่วประเทศถึงเกือบ 1 ล้านคนซึ่งเป็นการช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสให้ได้มีงานทำ (Social Enterprise UK, 2013) ในประเทศบังกลาเทศมีการก่อตั้งธนาคารเพื่อคนจนแห่งแรก ทำให้คนจน ได้รับโอกาสในการกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อนำไปใช้ประกอบธุรกิจเพื่อให้มีรายได้และพ้นจาก ความยากจนและเลี้ยงตัวเองได้อย่างยั่งยืน (Shams : 2009) กิจการเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จใน ต่างประเทศจึงมักมีโครงสร้างที่ชัดเจน มีการดำเนินการที่เข้มแข็ง ได้รับการสนับสนุนตั้งแต่ระดับ นโยบายทางด้านธุรกิจที่มีความต่อเนื่อง การพัฒนาบุคลากร การรับรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือด้านแหล่งทุนที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม ทำให้ สามารถเริ่มต้นกิจการได้อย่างสะดวก และสามารถดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืน ผลการสำรวจการ ดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมในประเทศที่ประสบความสำเร็จนั้นพบว่า กิจการเพื่อสังคมสามารถเป็นปัจจัยหลักในการกู้ฐานะทางเศรษฐกิจ และกู้คืนสภาพความเป็นอยู่ของสังคมได้เป็นอย่างดี (ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ, 2558)

ประเทศไทยมีองค์กรที่มีลักษณะเป็นกิจการเพื่อสังคมอยู่บ้างแต่ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย มากนักส่วนมากอยู่ในรูปแบบของสหกรณ์ หรือการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีการกระจายตัวอยู่ตาม จังหวัดต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาค มีลักษณะการดำเนินกิจการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและเพื่อ พัฒนาเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น

หรือกลุ่มสหกรณ์ที่ทำการเกษตรแบบพอเพียง ทั้งนี้จะมีการแบ่งผล กำไรคืนสู่สมาชิกและชุมชนอย่างเป็นธรรม เน้นความซื่อสัตย์ และการแบ่งปันรวมทั้งผู้ด้อยโอกาสใน ชุมชนสังคมได้รับประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้ชุมชนและสังคมรอบๆ ดีขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถ สร้างผลลัพธ์ทางสังคมได้ในวงกว้าง เนื่องจากกิจการส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก เป็นธุรกิจที่อยู่ในระยะ เริ่มต้น ยังต้องการสนับสนุนและการพัฒนากลไกในการขับเคลื่อนกิจการให้มีความเข้มแข็งในการ ดำเนินกิจการ แนวทางในการบริหารจัดการและการรับมือกับปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น และมีความจำเป็นที่ต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐเป็นอย่างมาก ตลอดจนการสนับสนุนให้เกิดการลงทุนในกิจการเพื่อสังคมให้เพิ่มมากขึ้น

ดังนั้นปัจจุบันประเทศไทยยังขาดหลักการสำคัญเรื่องการจัดสรรกำไรสู่ชุมชน อีกทั้งยังมีการแทรกแซงด้วยระบบบริหารท้องถิ่น ทำให้ประโยชน์สูงสุดยังตกไม่ถึงชุมชนอย่างแท้จริง เนื่องจากการ ดำเนินกิจกรรม ผลประโยชน์และกำไรจากการดำเนินงาน ยังคงเป็นความมั่งคั่งในระดับกลุ่มและส่วน บุคคล อย่างไรก็ตามในชุมชนเองก็มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อสร้างความเข็มแข็งภายในชุมชนใน แนวทางเดียวกันกับกิจการเพื่อสังคมเช่นกัน โดยเรียกกลุ่มดังกล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน (Corporative Community) ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นแนวคิดกว้าง ๆ คือ 1) เป็นธุรกิจที่มีการผลิตและการ ให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ 2) เป็นการรวมกลุ่มเพื่อพึ่งตนเองได้ มีองค์ความรู้ และมีการบริหารจัดการ ที่ดี 3) เป็นธุรกิจที่มีพันธกิจเพื่อสังคม เช่น การฝึกอบรมเพื่อเสริมทักษะและให้ความรู้เพื่อที่จะไป สร้างงาน ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม 4) ผลประโยชน์หลักจะตกอยู่กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ เสีย โดยกำไรจะถูกจัดสรรหรือถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของชุมชน

การตลาดสำหรับกิจการเพื่อสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน และท่ามกลางความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การตลาดไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่เป็นเครื่องมือในการเพิ่มยอดขายหรือสร้างแบรนด์เท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร รวมถึงการสร้างคุณค่าอย่างยั่งยืนให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน (Kotler & Keller, 2016) สำคัญที่ช่วยให้กิจการเพื่อสังคมสามารถผลักดันเป้าหมายในการสร้างผลกระทบทางสังคมและ สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยความสำคัญของการตลาดในบริบทนี้อยู่ที่การสร้างความ ตระหนักและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคมให้ ประสบความสำเร็จ การทำความเข้าใจและการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดที่เหมาะสมไม่เพียงแต่ช่วยให้ กิจการเหล่านี้สามารถเข้าถึงและโน้มน้าวกลุ่มเป้าหมายได้เท่านั้น แต่ยังช่วยให้สามารถระ ดมทุน สร้างเครือข่าย และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยั่งยืนได้

การตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) คือ การประยุกต์ใช้หลักการและเทคนิคทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น การส่งเสริมสุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการลดพฤติกรรมเสี่ยง โดยมุ่งเน้นให้เกิดผลกระทบเชิงบวกในระดับบุคคลและชุมชน (Kotler & Lee, 2008) ยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อ ผลประโยชน์ของตนเอง ของกลุ่มหรือของสังคม

โดยแนวคิดในกลุ่มแอคทิวิสต์ (Activists) เชื่อว่า การตลาดมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมและมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ (Tarmtor Lertpaisarn, & Supitcha Tovivich, 2024) ในด้านการนำเสนอ การขายเชิงพฤติกรรม และการ ปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อโน้มน้าวให้เกิดพฤติกรรมที่ดีกว่า โดยเป็นการขอแลกเปลี่ยนกับพฤติกรรมเดิม ที่ไม่พึงประสงค์ มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ผู้บริโภคหรือลูกค้าที่เป็น กลุ่มเป้าหมาย ด้วยกระบวนการและ วิธีการจัดการที่มุ่งตอบสนองความจำเป็นและสร้างความพึง พอใจแก่ประชากรผู้เป็นเป้าหมาย มีกลวิธี และเทคนิคการตลาดหลายรูปแบบ (Marketing Mix) เพื่อให้เกิดผลสำเร็จ รวมถึงการแบ่งสัดส่วน กลุ่มเป้าหมายในแต่ละครั้ง (Market Segmentation) ให้เหมาะสมกับกลุ่มสังคมโดยมุ่งเน้นไปที่ลูกค้า (Customer Orientation) หรือเจ้าของพื้นที่เป็นสำคัญ โดยพิจารณาในเรื่องของกระบวนการเลือกรับ สาร (Selective Process) มีกระบวนการคิดและวางแผน ตลอดจนการออกแบบกลยุทธ์ (Marketing Strategy) เพื่อสร้างความตระหนักต้องการ สร้างความรู้ หรือต้องการสร้างแรงจูงใจ เป็นต้น โดยใช้ หลักการและเทคนิคทางการตลาดเป็น แนวทางในการส่งเสริมประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นกลไกเชื่อมการทำ ความเข้าใจ และการเข้าถึง กลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งยังช่วยเพิ่มโอกาสและเอื้ออำนวยสถานการณ์ที่ง่ายต่อการแลกเปลี่ยน พฤติกรรม (Sawasdee, W., & Masae, A., 2020)

ดังนั้นกระบวนการการตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing Process) เป็นนวัตกรรมด้านการพัฒนาคุณภาพประชากรอีกประเภทหนึ่งที่มีความน่าสนใจ ด้วยสามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการ เปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม และการพัฒนาประเทศ ที่มีความสามารถทำให้ กลุ่มเป้าหมายยอมรับ และปรับเปลี่ยนด้วยความยินดีอันย่อมเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่มีความยั่งยืนและคงทน ต่อไป

การพัฒนาภูมิทัศน์ทางศิลปวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

การพัฒนาภูมิทัศน์ทางศิลปวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนขีดความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนหลักการของการสร้างความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความเป็นธรรมทางสังคม เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (World Commission on Environment and Development, 1987) การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคธุรกิจ และประชาสังคม โดยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนครอบคลุม 3 มิติหลัก ได้แก่

1. มิติทางเศรษฐกิจ การสร้างระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง ยืดหยุ่น และครอบคลุมทุกภาคส่วน ส่งเสริมการเติบโตที่ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตในระยะยาว

2. มิติทางสังคม การส่งเสริมความเสมอภาค ความเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา สุขภาพ หรือการเข้าถึงทรัพยากร

3. มิติด้านสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพื่อคงไว้ซึ่งระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ

องค์ประกอบสำคัญของสังคมที่ขับเคลื่อนไปสู่ความยั่งยืน

1. ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีการใช้ประโยชน์อย่างสมดุล เช่น ความเพียงพอของน้ำ พลังงานทดแทน (พลังงานน้ำ ลม แสงอาทิตย์ ความร้อนใต้พิภพ ชีวมวล ฯลฯ) และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

2. เศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง ซึ่งสามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง ควบคุมวงจรการผลิตและการบริโภคภายในท้องถิ่น

3. คุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร เช่น สภาพแวดล้อมที่สะอาดปลอดภัย การเข้าถึงบริการสาธารณสุข การวางผังเมืองอย่างเหมาะสม และการศึกษาที่ทั่วถึงและต่อเนื่อง

แนวคิดเหล่านี้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (UN Sustainable Development Goals – SDGs) ซึ่งเป็นกรอบแนวทางที่หลายประเทศนำมาใช้ในการวางแผนและดำเนินนโยบายเพื่ออนาคตที่ดีขึ้นของโลก

หลักการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

1. การพัฒนาเพื่อความยั่งยืนสามารถดำเนินการได้ผ่านหลากหลายแนวทาง ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยไม่ควรจำกัดหรือผูกขาดไว้กับรูปแบบเดียวของวัฒนธรรม จริยธรรม ศาสนา หรือระเบียบสังคมใดเพียงแนวทางเดียว แต่ควรเคารพในความหลากหลายทางความคิดและอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนาอย่างครอบคลุมและเป็นธรรม (UNESCO, 2001)

2. การสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืนควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผลในระยะยาว โดยต้องบูรณาการประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อคนรุ่นหลังเข้าไปในกระบวนการตัดสินใจทางเศรษฐกิจในทุกระดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด "ความยั่งยืนระหว่างรุ่น" (intergenerational equity) (World Commission on Environment and Development, 1987)

3. แนวทางในการพัฒนาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม การเคารพในบริบททางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และศีลธรรมที่หลากหลาย เพื่อสร้างฉันทามติร่วมกันและลดความขัดแย้ง อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่และยั่งยืนในระยะยาว (UNDP, 2015)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) คือชุดเป้าหมายการพัฒนาระดับโลกที่ได้รับการรับรองจากประเทศสมาชิกสหประชาชาติทั้ง 193 ประเทศ เมื่อวันที่ 25 กันยายน ค.ศ. 2015 ภายใต้เอกสาร “Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development” หรือที่เรียกว่า "วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030" (Agenda 2030) โดยมีระยะเวลาดำเนินงานระหว่างปี ค.ศ. 2016–2030 SDGs ประกอบด้วยทั้งหมด 17 เป้าหมายหลัก (Goals) ครอบคลุมประเด็นสำคัญด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้แต่ละเป้าหมายมีเป้าหมายย่อย (Targets) รวมจำนวน 169 เป้าหมาย และมีการ

พัฒนาตัวชี้วัด (Indicators) จำนวน 232 ตัว (จากทั้งหมด 244 ตัวชี้วัด มี 12 ตัวซ้ำกัน) เพื่อใช้ในการติดตามและประเมินความก้าวหน้าอย่างเป็นระบบ (United Nations, 2015)

เป้าหมายที่ 1 ยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่

เป้าหมายที่ 2 ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันการมีสุขภาวะที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคน ในทุกช่วงวัย

เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่า เทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายที่ 5 บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศ และเพิ่มบทบาทของสตรีและเด็กหญิงทุกคน

เป้าหมายที่ 6 สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืนและมี สภาพพร้อมใช้ สำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 7 สร้างหลักประกันว่าทุกคนเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ในราคาที่สามารถซื้อหาได้ เชื่อถือได้ และยั่งยืน

เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การ จ้างงานเต็มที่และ มีผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 9 สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการ พัฒนาอุตสาหกรรม ที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เสมอภาคภายในและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มีความครอบคลุม ปลอดภัย ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง และยั่งยืน

เป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 13 ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและ ผลกระทบที่เกิดขึ้น

เป้าหมายที่ 14 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเลและทรัพยากรทางทะเลอย่าง ยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 15 ปกป้อง ฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่า ไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้น สภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคน เข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิผล รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายที่ 17 เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูสภาพหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้นหลักการพัฒนาภูมิทัศน์ทางศิลปวัฒนธรรมที่ยั่งยืน มีความพยายามที่จะสร้างโลกที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีความรับผิดชอบ โดยคำนึงถึงผลกระทบของการตัดสินใจในปัจจุบันต่ออนาคต และ ไม่ทำลายโอกาสของรุ่นต่อไป โดยองค์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการ (Sustainable Development Goals - SDGs) เพื่อเป็นกรอบการทำงานที่ชัดเจนสำหรับ ประเทศสมาชิกในการบรรลุเป้าหมายเหล่านี้ภายในปี 2030 โดยเป้าหมายเหล่านี้ครอบคลุมทั้งเรื่อง ความยากจน ความหิวโหย การศึกษาคุณภาพ การเท่าเทียมทางเพศ น้ำสะอาดและสุขอนามัย และการดำเนินงานที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

สรุป

บทความนี้ได้มุ่งเน้นการศึกษาเรื่อง “การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่านแนวคิดกิจการเพื่อสังคมในยุคดิจิทัล” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการผสมผสานคุณค่าทางวัฒนธรรมเข้ากับกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทโลกยุคใหม่ ที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางวัฒนธรรมควบคู่กันไป ในยุคดิจิทัลที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงมิได้เป็นเพียงแค่การอนุรักษ์พื้นที่หรือสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ แต่ยังครอบคลุมไปถึงการรักษาวิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างมีชีวิตชีวา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว ภายใต้แนวคิด “กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)” ได้กลายมาเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่าง เป้าหมายทางเศรษฐกิจ กับ ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยกิจการเหล่านี้ไม่เพียงแต่อยู่รอดในเชิงธุรกิจ แต่ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะ “เจ้าของวัฒนธรรม” ด้วยการนำเสนอรูปแบบธุรกิจที่เคารพต่อบริบทท้องถิ่น ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และเปิดพื้นที่ให้กับความคิดสร้างสรรค์บนฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิม นอกจากนี้ กิจการเพื่อสังคมยังมีบทบาทในการ พัฒนาเครื่องมือดิจิทัลและ นวัตกรรมทางสังคม เพื่อช่วยในการสื่อสารเรื่องราวของภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้เข้าถึงผู้คนหลากหลายกลุ่มได้มากขึ้น ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเท่านั้น แต่ยังช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่หยั่งรากในชุมชนอย่างแท้จริง การจัดการในลักษณะนี้จึงถือเป็น “การก้าวอย่างเชิงรุก” ในการสร้างการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ เพื่อหลอมรวม วัฒนธรรม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อม เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการบริหารจัดการแบบบูรณาการ ซึ่งจะนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่สมดุลกับการพัฒนาทางสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป บทความนี้ได้สะท้อนถึงแนวโน้มใหม่ของการจัดการวัฒนธรรมที่ไม่เพียงแต่ “รักษา” แต่ยัง “ต่อยอด” และ “สร้างคุณค่า” ในบริบทโลกยุคใหม่ ผ่านพลังของกิจการเพื่อสังคมในยุคดิจิทัล อันเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้กับทั้งชุมชนและสังคมโดยรวม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. ส่งเสริมบทบาทของกิจการเพื่อสังคมในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ภาครัฐและภาคเอกชนควรสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมให้มีบทบาทในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยอาจจัดตั้งกองทุนสนับสนุน หรือให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี เพื่อส่งเสริมการลงทุนทางสังคมที่มีฐานวัฒนธรรม

2. พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการสื่อสารวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ควรมีการพัฒนาเครื่องมือดิจิทัล เช่น เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน หรือสื่ออินเทอร์แอคทีฟ เพื่อเป็นช่องทางเผยแพร่คุณค่าทางวัฒนธรรมให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ทั้งในและต่างประเทศ

3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม กระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมควรมีลักษณะแบบมีส่วนร่วม (Participatory Process) โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบ การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรม เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความยั่งยืนในระยะยาว

4. บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดธุรกิจยุคใหม่ ควรมีการสร้างโมเดลธุรกิจที่สามารถผสานองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับกลยุทธ์ทางธุรกิจยุคดิจิทัล เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีอัตลักษณ์ และมีคุณค่าต่อทั้งตลาดและชุมชน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

1. กิจการเพื่อสังคมสามารถเป็นเครื่องมือในการจัดการวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาชี้ให้เห็นว่า กิจการเพื่อสังคมไม่เพียงแต่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ยังสามารถสร้างผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในประเด็นการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มักถูกมองข้ามในระบบตลาดทั่วไป

2. เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นปัจจัยเสริมสำคัญในการขับเคลื่อนคุณค่าทางวัฒนธรรมสู่สาธารณะ โลกยุคดิจิทัลเปิดโอกาสให้วัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถถูกถ่ายทอดออกไปได้ในวงกว้างอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้การอนุรักษ์ไม่ใช่เพียงการเก็บรักษา แต่เป็นการมีชีวิตอยู่ร่วมกับยุคสมัย

3. การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมต้องมีลักษณะบูรณาการ ไม่สามารถแยกวัฒนธรรมออกจากเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเด็ดขาด การจัดการที่ประสบความสำเร็จจะต้องบูรณาการทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน ทั้งด้านนโยบาย เทคโนโลยี เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการมีส่วนร่วมของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

ปุณณิฐฐา มาเชค. (2565). *การบริหารองค์กรทางการศึกษาในยุคดิจิทัล.*

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม. (2562). *ส่งเสริมและเสริมสร้างความร่วมมือในการดำเนินงาน ด้านกิจการเพื่อสังคม.*

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2568). *การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.*

ศักดิ์ดา ศิริภัทรโสภณ. (2558). *การศึกษากรอบแนวคิดเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศ ไทย.* วารสารสมาคมนักวิจัย, 20(2), 30 - 45.

Ashworth, G. J., & Graham, B. (2005*). Senses of place: Senses of time.* Ashgate Publishing, Ltd.

Austin, J., Stevenson, H., & Wei-Skillern, J. (2006). Social and commercial entrepreneurship: Same, different, or both? *Entrepreneurship Theory and Practice,* 30(1), 1–22.

Carroll, A. B. (1999). *Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct.* Business & Society, 38(3), 268–295.

Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Social enterprise in Europe: At the crossroads of market, public policies and third sector. *Policy and Society,* 29(3), 231–242.

Feilden, B. M., & Jokilehto, J. (1998). *Management guidelines for world cultural heritage sites* (2nd ed.). ICCROM.

Fowler, P. J. (2003). *World heritage cultural landscapes 1992–2002: A review and prospect.* UNESCO World Heritage Centre.

Huang, L., Shao, J., & Guo, X. (2019). Sustainable cultural landscape management: Integrating conservation with development. *Sustainability*, 11(5), 1344.

Jokilehto, J. (1999). *A history of architectural conservation. Routledge.*

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management (15th ed.).* Pearson Education.

Kotler, P., & Lee, N. R. (2008). *Social marketing: Influencing behaviors for good (3rd ed.).* Sage Publications.

Mair, J., & Marti, I. (2004). Social entrepreneurship: What are we talking about? A framework for future research. *IESE Business School Working Paper,* D/521.

Mair, J., & Marti, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business,* 41(1), 36–44.

Mason, R. (2002). Assessing values in conservation planning: Methodological issues and choices. In M. de la Torre (Ed.), *Assessing the values of cultural heritage* (5–30). The Getty Conservation Institute.

Mitchell, N., Rössler, M., & Tricaud, P.-M. (2009). *World Heritage cultural landscapes: A handbook for conservation and management.* UNESCO World Heritage Centre.

Pretty, J., Adams, B., Berkes, F., de Athayde, S. F., Dudley, N., Hunn, E., ... & Pilgrim, S. (2009). The intersections of biological diversity and cultural diversity: Towards integration. *Conservation and Society,* 7(2), 100–112.

Rapoport, A. (1982). *The meaning of the built environment: A nonverbal communication approach.* Sage Publications.

Sawasdee, W., & Masae, A. (2020). Social marketing and behavior change strategies in community-based development. *Journal of Social Development and Local Wisdom,* 12(1), 33–47.

Shams, S. (2009). Social enterprise and poverty alleviation: Bangladesh perspective. *Journal of the Institute of Bankers Bangladesh,* 56(1), 65–82.

Smith, L. (2006). Uses of heritage. Routledge.

Social Enterprise UK. (2013). *The people's business: State of social enterprise survey 2013.*

Social Enterprise UK. (2021). *State of social enterprise survey 2021.*

Tarmtor, P., Lertpaisarn, T., & Tovivich, S. (2024). Social enterprise and sustainable development: Activist marketing approaches in contemporary Thai context. *Social Innovation Journal of Thailand,* 5(2), 45–62.

Taylor, K., & Lennon, J. (2011). Cultural landscapes: A bridge between culture and nature? *International Journal of Heritage Studies,* 17(6), 537–554.

UNDP. (2015). *Human development report 2015: Work for human development.* United Nations Development Programme.

UNESCO. (2001). *Universal declaration on cultural diversity.*

UNESCO. (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.*

UNESCO. (2012). *Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention.*

United Nations. (1992). *Agenda 21: Programme of action for sustainable development: Rio Declaration on Environment and Development.* United Nations Conference on Environment and Development (UNCED).

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development.*

Waterton, E., & Smith, L. (2010). The recognition and misrecognition of community heritage. *International Journal of Heritage Studies,* 16(1–2), 4–15.

World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future (The Brundtland Report).* Oxford University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Administrative Strategies of the Phrapariyattidhamma School's General Education According to The Principle of Total Quality Management

กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาตามแนวคิดการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั่วทั้งองค์กร

PrasamhuJakkrit Paphatsaro[1*], & Pragob Kunarak[2]

พระสมุห์จักรกฤษ ปภสฺสโร[1*], & ประกอบ คุณารักษ์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. PrasamhuJakkrit Paphatsaro*
พระสมุห์จักรกฤษ ปภสฺสโร
Eastern Asia University, Thailand.
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
Email: phrasmuhphssro8@gmail.com

2. Pragob Kunarak
ประกอบ คุณารักษ์
Eastern Asia University, Thailand.
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
Email: Pragob_Kunarak@gmail.com

คำสำคัญ:
กลยุทธ์การบริหารโรงเรียน, การบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร, โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

Keywords:
School Administrative Strategy, Total Quality Management, Phapariyattidhamma School's General Education

Article history:
Received: 04/10/2024
Revised: 18/03/2025
Accepted: 21/08/2025
Available online: 09/09/2025

How to Cite:
Paphatsaro, P. & Kunarak, P. (2025). Administrative Strategies of the Phrapariyattidhamma School's General Education According to The Principle of Total Quality Management. *Journal Dhamma for Life,* 31(3*),* 879-894.

ABSTRACT

The objectives of this study were to: 1) examine current and desirable states of school administration, 2) prioritize needs for school administration, and 3) formulate school administrative strategies according to the concept to total quality management. Employing the mixed - method research design, the sample,random sampling technique was used to identify the studied sample, covering 201 Phiapariyattidhamma School's General Education. A set of opinionnaire it was employed to collect data during March-August, 2024. All data were then analyzed by descriptive statistics: percentage, mean, standard deviation, PNI, and content analysis.

The results revealed that: 1) Current state of school administration was at a moderate degree, where the desirable one was high. 2)The priority of administrative needs was budgeting, personnel, general, and academic functions respectively. 3) School administrative strategies were fourfold: 1) improvable school administrative system with emphasis on student's needs.2) Creating social network for stakeholder participation. 3)Transitioning budget management towards digital budget system for school development. 4) improvable the measurement and evaluation system with authentic and diverse practices.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์การบริหารโรงเรียน 2) การจัดลำดับความสำคัญตามความต้องการจำเป็นของการบริหารโรงเรียน และ 3) การกำหนดกลยุทธ์การบริหารโรงเรียน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Method Design) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จำนวน 201 แห่ง มีการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม - เดือนสิงหาคม พ.ศ.2567 ด้วยแบบสอบถามความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนาคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันในการบริหารโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก 2) ความสำคัญตามความต้องการจำเป็นในการบริหารโรงเรียน คือ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไป และการบริหารงานวิชาการ ตามลำดับ 3) กลยุทธ์การบริหารโรงเรียน ประกอบด้วย สี่ กลยุทธ์หลัก คือ (1) การปรับปรุงระบบการบริหารโรงเรียนโดยมุ่งเน้นไปที่ความต้องการของนักเรียน (2) การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน (3) การปรับเปลี่ยนการบริหารงบประมาณเป็นระบบ ดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพของการโรงเรียน และ (4) การปรับปรุงระบบการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงให้มีความหลากหลาย

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยหลายประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาในฐานะกลไกหลักในการขับเคลื่อนสังคม (Lunenburg & Ornstein, 2021: 21-22) ในบริบทของประเทศไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ได้เน้นย้ำเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาคนไทยให้มีทักษะและคุณลักษณะสำหรับโลกยุคใหม่ มีสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565: 25) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 46) ที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อย่างไรก็ตาม แม้จะมีนโยบายและแผนงานที่มุ่งพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ประเทศไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายด้านคุณภาพการศึกษามาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียนที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ รายงานขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD, 2019: 35-36) พบว่า นักเรียนไทยอายุ 15 ปี ร้อยละ 59.5 อยู่ในกลุ่มที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่าน และมีเพียงร้อยละ 0.18 เท่านั้นที่ทำคะแนนได้ในระดับสูงกว่าค่ามาตรฐาน ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนถึงปัญหาคุณภาพผลผลิตของระบบการศึกษาไทยอย่างเป็นรูปธรรม (Edwards & Marin, 2015: 938-955) หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา คือ ประสิทธิภาพในการบริหาร

จัดการของสถานศึกษา โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องมีความรู้ ความสามารถ และความเข้าใจในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายทางการศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าในทางปฏิบัติการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพผลลัพธ์ทางการศึกษายังมีข้อจำกัดหลายประการทั้งในด้านองค์ความรู้ เครื่องมือ วิธีการ และระบบสนับสนุนเชิงนโยบาย ซึ่งยังไม่เพียงพอที่จะตอบโจทย์ความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้อย่างแท้จริง ที่สำคัญคือ ยังมีงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่ศึกษาลึกถึงกลยุทธ์แนวปฏิบัติ หรือรูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพในบริบทไทย โดยเฉพาะการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนให้สามารถตอบสนองต่อความท้าทายของระบบการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน ซึ่งช่องว่างดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบา ยและแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับพื้นที่

จากเหตุผลทั้งหมดนี้ จึงนำมาสู่ความจำเป็นในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาปัจจัย แนวทาง หรือแนวคิดที่สามารถส่งเสริมการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ตอบโจทย์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสนับสนุนเป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการบริหารการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ทฤษฎีการบริหารการศึกษา ซึ่งถือเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ใช้ในการวางแผน จัดการ และพัฒนาการดำเนินงานทางการศึกษาในทุกมิติ โดยมีองค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ (Academic Administration) มุ่งเน้นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการใช้ข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการมาสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การบริหารงานบุคคล (Personnel Administration) ครอบคลุมกระบวนการด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ตั้งแต่การสรรหา คัดเลือก การบรรจุและแต่งตั้ง การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความเป็นมืออาชีพ

3. การบริหารงานงบประมาณ (Budget Administration) เกี่ยวข้องกับการวางแผน จัดสรร และควบคุมการใช้ทรัพยากรทางการเงินให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงหลักความคุ้มค่า ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ เพื่อสนับสนุนภารกิจทางการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

4. การบริหารงานทั่วไป (General Administration) เป็นการจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งแวดล้อม และระบบสนับสนุนอื่น ๆ ภายในสถานศึกษา เช่น งานธุรการ งานอาคารสถานที่ งานพัสดุ และงานบริการต่าง ๆ ซึ่งล้วนมีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานทางวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ทั้งนี้แนวคิดดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากกรอบทฤษฎีของ Hoy และ Miskel (2013) ซึ่งเน้นการบริหารจัดการในบริบทของสถานศึกษาโดยเฉพาะ อันเป็นแนวทางที่ช่วยให้สามารถพัฒนาระบบการศึกษาได้อย่างรอบด้านและยั่งยืน

ทฤษฎีการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management Theory)

ทฤษฎีการบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นแนวคิดสำคัญที่เน้นการวางแผนระยะยาวอย่างมีระบบ โดยครอบคลุมกระบวนการตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกลยุทธ์ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ การตั้งเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ การกำหนดยุทธศาสตร์ ไปจนถึงการดำเนินการและประเมินผล ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะทำให้องค์กรสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืนและแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของสถานศึกษา การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการบริหารเชิงกลยุทธ์ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถของโรงเรียนในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และนโยบายของรัฐ โดยครอบคลุมองค์ประกอบหลักดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment Analysis) เช่น การพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี กฎหมาย และนโยบายการศึกษา ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียน รวมถึงการวิเคราะห์โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats)

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment Analysis) เช่น การประเมินศักยภาพของบุคลากร งบประมาณ ทรัพยากรการเรียนรู้ โครงสร้างการบริหาร รวมถึงจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) ของโรงเรียนเอง

3. การกำหนดทิศทางของโรงเรียน ประกอบด้วยการกำหนด วิสัยทัศน์ (Vision) ที่ชัดเจน ซึ่งสะท้อนภาพอนาคตที่โรงเรียนมุ่งหวังจะไปถึง, การกำหนด พันธกิจ (Mission) ซึ่งแสดงถึงภารกิจหลักที่โรงเรียนต้องดำเนินการ, และ ค่านิยม (Core Values) ที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

4. การกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ (Goals and Strategies) โรงเรียนจะต้องกำหนดเป้าหมายในแต่ละด้าน เช่น ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านการบริหารจัดการ หรือด้านการพัฒนาครู พร้อมทั้งเลือกใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายนั้น

5. การจัดทำแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) เป็นการจัดทำแผนปฏิบัติการที่ระบุขั้นตอน วิธีการ งบประมาณ และตัวชี้วัดความสำเร็จ ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นระบบ และสามารถติดตามประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

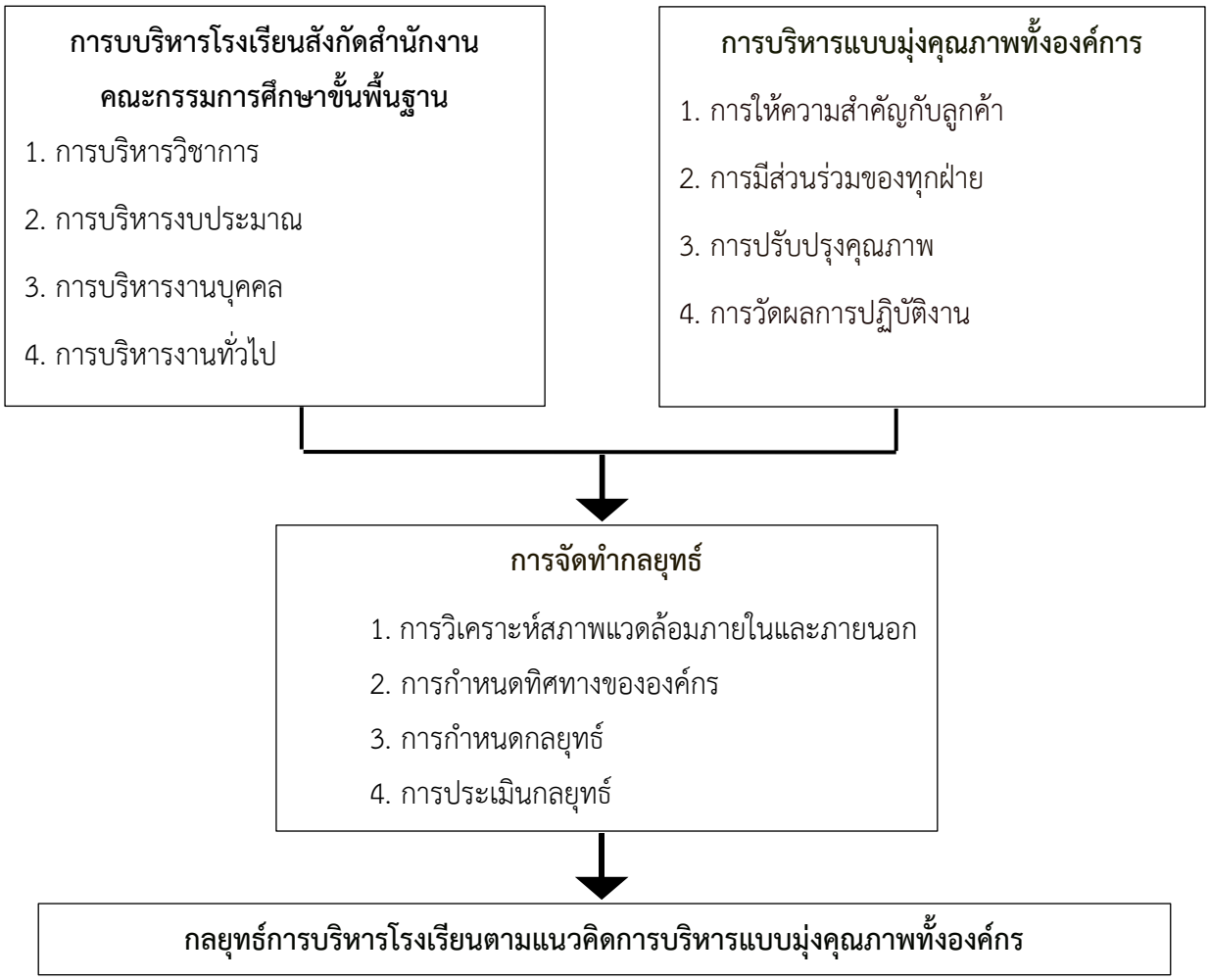
- การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) กระบวนการสุดท้ายที่สำคัญ เพื่อให้โรงเรียนสามารถทราบผลของการดำเนินกลยุทธ์ ปรับปรุงข้อบกพร่อง และยกระดับคุณภาพการบริหารอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่าทฤษฎีการบริหารเชิงกลยุทธ์จึงไม่ใช่เพียงแค่แนวทางการวางแผน แต่เป็นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบที่ช่วยให้โรงเรียนสามารถ กำหนดทิศทางที่ชัดเจน, ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ, และ รับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยืดหยุ่น โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ทฤษฎีความต้องการจำเป็น (Needs Assessment Theory)

ทฤษฎีความต้องการจำเป็น (Needs Assessment Theory) เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญในการวิเคราะห์และวางแผนพัฒนาองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดการศึกษา โดยอ้างอิงแนวคิดของคอฟแมน (Kaufman, 1972) ซึ่งเสนอว่าการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เป็นกระบวนการที่ใช้ในการวิเคราะห์ "ช่องว่าง" (Gap) ระหว่างสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (What is) กับสภาพที่พึงประสงค์ (What should be) ซึ่งช่องว่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาและปรับปรุง การวิเคราะห์ความต้องการในลักษณะนี้มีบทบาทสำคัญในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (Prioritization of Problems) และการกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะช่วยให้สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าองค์ประกอบใดขององค์กรยังไม่บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และควรได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก อันจะนำไปสู่การวางแผนพัฒนา (Development Planning) ที่มีทิศทาง ชัดเจน และตรงกับความต้องการที่แท้จริงขององค์กรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้สอดคล้องกับการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาตามแนวคิดแบบมุ่งคุณภาพทั่วทั้งองค์กรนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์สำหรับการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อทราบสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนตามแนวคิดการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร

2. เพื่อแสดงให้เห็นผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็นของสภาพแวดล้อมในการบริหารโรงเรียนตามแนวคิดการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร

3. เพื่อกำหนดกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนตามแนวคิดการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร

สมมติฐานในการวิจัย

แม้ว่างานวิจัยแบบผสมผสานบางประเภทอาจไม่ตั้งสมมติฐาน แต่หากจำเป็นสามารถตั้งในรูปแบบเชิงปริมาณได้ ดังนี้

1. สภาพพึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าสภาพปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญ
2. มีความแตกต่างในระดับความต้องการจำเป็นของการบริหารในแต่ละด้าน
3. กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Design) ซึ่งรวมระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้งสำหรับการกำหนดกลยุทธ์ในการบริหารโรงเรียน

ประชากรในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 201 แห่ง

กลุ่มตัวอย่างและเทคนิคการคัดเลือก

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 201 แห่ง ซึ่งใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากเกณฑ์ความเหมาะสมและความสามารถในการให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ในการบริหารโรงเรียน
2. แบบวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Assessment)
3. แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในการกำหนดกลยุทธ์การบริหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ในการบริหารโรงเรียน

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น โดยใช้เทคนิคดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI Modified)

ขั้นที่ 3 เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการกำหนดกลยุทธ์การบริหารโรงเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนมีนาคม ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2567 โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยได้รับความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างอย่างเหมาะสมและสมัครใจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่

- ร้อยละ (Percentage)
- ค่าเฉลี่ย (Mean)
- ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
- ดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI Modified)

ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำมาสังเคราะห์และพัฒนาเป็นกลยุทธ์การบริหารโรงเรียน

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

จากผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ยังมีข้อจำกัดและความท้าทายที่ต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การบริหารงานบุคคลที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในสภาพปัจจุบัน อาจบ่งบอกว่าโรงเรียนได้ให้ความสำคัญกับการจัดการบุคลากร เช่น การคัดเลือก การฝึกอบรม และการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากร

ทางการศึกษาเป็นอย่างดี แต่เมื่อเทียบกับสภาพพึงประสงค์ยังพบช่องว่างที่ควรปรับปรุงเพื่อให้บุคลากรมีความพึงพอใจและความมุ่งมั่นในงานมากยิ่งขึ้น

ด้านการบริหารงานวิชาการ แม้จะอยู่ในระดับปานกลางแต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน การบริหารงานทั่วไปและการบริหารงบประมาณที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ๆ บ่งชี้ถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างระบบบริหารจัดการที่มีความเป็นระบบ มีความโปร่งใสและสามารถตอบสนองความต้องการด้านทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของสภาพพึงประสงค์ที่แสดงระดับความต้องการสูงในด้านการบริหารงบประมาณ แสดงถึงความตระหนักในความสำคัญของการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า เพื่อสนับสนุนเป้าหมายทางการศึกษาของโรงเรียนได้อย่างเต็มที่ การบริหารงานบุคคลและงานวิชาการที่มีความต้องการพัฒนาในระดับสูง ก็แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะสร้างระบบสนับสนุนบุคลากรและกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมถึงการบริหารงานทั่วไปที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาควบคู่กันไปเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี

การวิเคราะห์ในมิติของการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร (TQM) ให้ภาพที่ชัดเจนว่าโรงเรียนยังอยู่ในระดับปานกลางในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนถึงการจัดการที่ยังไม่ครบถ้วนในเรื่องการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การวัดผลและปรับปรุงคุณภาพยังต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารงานสามารถตอบสนองต่อความต้องการและสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนรอบข้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความสำคัญกับลูกค้าหรือผู้รับบริการ ที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบการสื่อสารและการบริการที่ตอบโจทย์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุปได้ว่า ผลการวิจัยนี้ไม่เพียงแต่แสดงความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงจุดแข็งและจุดที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างชัดเจน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารโรงเรียนให้ตอบสนองเป้าหมายทางการศึกษาและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง

การจัดลำดับความสำคัญตามความต้องการจำเป็นของการบริหารโรงเรียน

จากการคำนวณค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI) เพื่อวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการในด้านการบริหารโรงเรียน พบว่า ความต้องการจำเป็นที่มีค่าสูงสุดเรียงลำดับได้ดังนี้

การบริหารงบประมาณ เป็นความต้องการที่ได้รับการจัดลำดับสูงสุด เนื่องจากงบประมาณถือเป็นปัจจัยพื้นฐานและสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงานทุกด้านของโรงเรียน การบริหารงบประมาณที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้สามารถจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิผล

การบริหารงานบุคคล อันดับถัดมา คือการบริหารงานบุคคลซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร โรงเรียนต้องมีการบริหารบุคลากรที่มีคุณภาพ มีการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของครูและบุคลากร เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

การบริหารงานทั่วไป เป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการระบบและการดำเนินงานในภาพรวมของโรงเรียน การบริหารงานทั่วไปอย่างเป็นระบบช่วยเสริมสร้างความเรียบร้อยและความมีประสิทธิภาพในกระบวนการทำงานภายในองค์กร

การบริหารงานวิชาการ แม้จะมีลำดับต่ำกว่า แต่การบริหารงานวิชาการยังคงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องได้รับการพัฒนา เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและมาตรฐานทางการศึกษา

จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยค่าดัชนี PNI ทำให้สามารถจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการบริหารโรงเรียนได้อย่างเป็นระบบและชัดเจน โดยวัตถุประสงค์ที่ 2 สามารถตอบโจทย์นี้ได้อย่างครบถ้วน ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผนและจัดสรรทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการบริหารโรงเรียนอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพสูงสุด

การกำหนดกลยุทธ์การบริหารโรงเรียน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา รวมกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณอย่างละเอียด ทำให้สามารถสรุปและกำหนดกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนในปัจจุบัน กลยุทธ์หลักทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. กลยุทธ์การปรับปรุงระบบการบริหารโดยมุ่งเน้นความต้องการของนักเรียน การบริหารจัดการที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หรือ Student-Centered Management เป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยตรง โดยการรวบรวมข้อมูลความต้องการและความพึงพอใจของนักเรียน เพื่อนำมาปรับปรุงระบบบริหารให้ตอบสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ สภาพแวดล้อม และการสนับสนุนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ส่งผลให้นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีและเต็มศักยภาพ

2. กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายที่แข็งแรงระหว่างครู ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน และหน่วยงานภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างทรัพยากรและแรงสนับสนุนให้กับโรงเรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและพัฒนางานอย่างรอบด้าน ทำให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

3. กลยุทธ์การบริหารงบประมาณแบบดิจิทัล เพื่อยกระดับคุณภาพโรงเรียน การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารงบประมาณ ช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรมีความโปร่งใส แม่นยำ และมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้ง

สามารถติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายได้อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีเป้าหมาย

4. กลยุทธ์การพัฒนาระบบวัดผลและประเมินผลให้มีความหลากหลายและตรงตามสภาพจริง การออกแบบและพัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลาย ไม่จำกัดเพียงการทดสอบแบบมาตรฐาน แต่รวมถึงการประเมินผลแบบองค์รวม เช่น การประเมินพฤติกรรม ทักษะชีวิต และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้สะท้อนภาพรวมความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างแท้จริง และช่วยชี้แนะการปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิผล

การกำหนดกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนในครั้งนี้ จึงเป็นการวางแผนอย่างรอบคอบและสอดคล้องกับข้อมูลจริง รวมทั้งตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายอย่างครบถ้วน ช่วยให้โรงเรียนมีแนวทางการบริหารจัดการที่ชัดเจนและสามารถพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผล

สภาพปัจจุบันของการบริหารโรงเรียนตามแนวคิดการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร

จากผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารโรงเรียนในมิติหลัก ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป อยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่าระบบการบริหารในปัจจุบันยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังในการพัฒนาคุณภาพได้อย่างเต็มที่ โรงเรียนยังขาดการบูรณาการและประสานงานที่มีประสิทธิภาพในทุกมิติของการบริหาร นอกจากนี้ ยังพบว่ามีข้อจำกัดในด้านการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิผล และการสร้างความมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพโดยรวมยังไม่บรรลุเป้าหมายสูงสุดที่ตั้งไว้

ในทางตรงกันข้าม สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนตามแนวคิดนี้อยู่ในระดับมาก โดยสะท้อนถึงความต้องการและความมุ่งมั่นที่จะยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพขององค์กรในทุกด้าน การบริหารโรงเรียนในสภาพที่พึงประสงค์ควรมีการบูรณาการอย่างครบวงจรระหว่างการบริหารงานวิชาการ การจัดสรรงบประมาณ การบริหารทรัพยากรบุคคล และการบริหารงานทั่วไป เพื่อสร้างความต่อเนื่องในการพัฒนาคุณภาพ โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน รวมถึงการใช้ข้อมูลและหลักฐานในการตัดสินใจเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ การบริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและยุทธศาสตร์ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพสามารถตอบสนองต่อความต้องการและบริบทของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

งานวิจัยของ Valmohammadi and Roshanzamir (2015) และ Kadhim and Ahmad (2021) เน้นย้ำถึงความสำคัญของการนำนโยบายการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรมาใช้ในการพัฒนาองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงาน โดยเฉพาะในภาคการศึกษา ซึ่งต้องการระบบการบริหารที่มีประสิทธิผลและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกัน Sucuoglu and Erdem (2021)

ได้ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน พร้อมกับความร่วมมืออย่างจริงจังจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กรที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันและการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (continuous improvement)

โดยรวมแล้ว สภาพปัจจุบันที่อยู่ในระดับปานกลางสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างความเป็นจริงกับความคาดหวังด้านคุณภาพในการบริหารโรงเรียน ซึ่งจำเป็นต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและการขับเคลื่อนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อก้าวสู่สภาพที่พึงประสงค์ซึ่งมุ่งเน้นการบริหารแบบองค์รวมและยั่งยืน

ผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็นของสภาพแวดล้อมในการบริหารโรงเรียน

จากผลการวิเคราะห์ SWOT พบว่าการบริหารงานวิชาการ บุคลากร และงานทั่วไปเป็นจุดแข็งที่สำคัญของโรงเรียน ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพและความพร้อมในด้านการจัดการภายในที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนที่เด่นชัดคือการบริหารงบประมาณ ซึ่งเป็นประเด็นที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างเร่งด่วน เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินและเพิ่มขีดความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม โอกาสที่เปิดกว้างสำหรับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนมาจากนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนการพัฒนาการศึกษาและการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ที่เน้นการพัฒนาทุนมนุษย์และนวัตกรรม โดยงานวิจัยของ Subasi และ Bolac (2022) ยังยืนยันว่าเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและความเป็นระบบในการบริหารงานได้อย่างมีนัยสำคัญ ทำให้โรงเรียนมีโอกาสพัฒนาระบบบริหารคุณภาพที่ทันสมัยและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ดี ภาวะคุกคามสำคัญที่โรงเรียนต้องเผชิญคือความไม่แน่นอนของสภาพเศรษฐกิจ โดยเฉพาะปัญหาการขาดงบประมาณและความผันผวนทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อความต่อเนื่องและประสิทธิภาพในการพัฒนาระบบบริหารคุณภาพ ตามที่ Wemmerlov (2021) ได้ชี้ให้เห็น ดังนั้น การจัดลำดับความต้องการจำเป็นในการบริหารโรงเรียนจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างกลยุทธ์ที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพในการบริหารงบประมาณ รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อรองรับการบริหารงานในระยะยาว

กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนตามแนวคิดการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร

ผลการวิจัยได้เสนอ 4 กลยุทธ์หลักเพื่อยกระดับการบริหารโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยยึดหลักการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร (TQM) ซึ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพทุกด้านของโรงเรียนอย่างบูรณาการ โดยมีรายละเอียดของแต่ละกลยุทธ์ดังนี้

1. การพัฒนาระบบการบริหารโดยมุ่งเน้นความต้องการของนักเรียนเป็นสำคัญ กลยุทธ์นี้เน้นการปรับระบบบริหารของโรงเรียนให้ตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของนักเรียนอย่างแท้จริง โดยพิจารณาเสียงสะท้อนและประสบการณ์ตรงจากนักเรียนเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงระบบต่าง ๆ ซึ่งสนับสนุนโดยงานวิจัยของ Sucuoglu and Erdem (2021) ที่พบว่าการให้ความสำคัญกับนักเรียนไม่เพียงแต่

ช่วยสร้างความพึงพอใจในระยะสั้น แต่ยังส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาโรงเรียนในระยะยาว ทั้งนี้ โรงเรียนต้องมีกระบวนการรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็น และความต้องการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตร กิจกรรม และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. การสร้างเครือข่ายทางสังคมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กร กลยุทธ์นี้เน้นการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน ตั้งแต่ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ไปจนถึงบุคลากรทางการศึกษา โดยใช้เครือข่ายทางสังคมเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อเสริมสร้างความเป็นหนึ่งเดียวและความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายขององค์กร ตามที่ Glaveli et al. (2022) ชี้ให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้สมาชิกในองค์กรได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจจะช่วยเพิ่มความโปร่งใสและทำให้การบริหารมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งยังสร้างบรรยากาศการทำงานที่ร่วมมือและกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมในการพัฒนาโรงเรียน

3. การเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารงบประมาณสู่ระบบดิจิทัล การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรของโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเพิ่มความรวดเร็ว แม่นยำ และความโปร่งใสในการจัดการงบประมาณ ซึ่งช่วยลดความผิดพลาดและการทุจริต รวมถึงการจัดการทรัพยากรมนุษย์และวัสดุอุปกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น งานวิจัยของ Mazouak et al. (2019) เน้นย้ำว่าระบบดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยระบบดิจิทัลนี้ยังเปิดโอกาสให้การติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นในชุมชนโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

4. การพัฒนาระบบการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพจริง การประเมินผลในบริบทของโรงเรียนควรมีความหลากหลายและสอดคล้องกับบริบทการเรียนการสอนจริง โดยครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติของนักเรียน ตลอดจนประสิทธิภาพของบุคลากรและระบบบริหารภายในองค์กร ตามข้อเสนอแนะของ Darling-Aduana (2021) และ Rossi et al. (2019) ซึ่งเน้นว่าการประเมินควรตอบสนองต่อความต้องการและความสามารถในสถานการณ์จริง เพื่อให้ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาได้อย่างตรงจุด กลยุทธ์นี้ช่วยให้โรงเรียนสามารถติดตามความก้าวหน้าและประสิทธิผลของการดำเนินงานได้อย่างแม่นยำ และสร้างการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องในทุกระดับ

สรุป

ผลการศึกษาที่พบว่าการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันกับเป้าหมายที่โรงเรียนต้องการพัฒนา ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานในหลายด้านอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการบริหารงบประมาณที่ได้รับการจัดลำดับความสำคัญสูงสุด แสดงให้เห็นว่าทรัพยากรทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินงานและคุณภาพของ

การศึกษา รองลงมาคือการบริหารงานบุคคล ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ต่อด้วยการบริหารงานทั่วไปและบริหารงานวิชาการ ซึ่งเป็นเสาหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาองค์รวมของโรงเรียน ในส่วนของกลยุทธ์การบริหารที่นำเสนอในงานวิจัยนี้นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิรูปการบริหารงานของโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษา กลยุทธ์ทั้ง 4 ประการ ได้แก่ การมุ่งเน้นที่ความต้องการของนักเรียน ช่วยให้การบริหารมีเป้าหมายที่ชัดเจนและตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายหลักอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายทางสังคมภายในองค์กร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความร่วมมือ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิผลในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นทีม การปรับเปลี่ยนระบบงบประมาณเข้าสู่ระบบดิจิทัล เพิ่มความโปร่งใสและความถูกต้องในการจัดการทรัพยากรทางการเงิน ช่วยลดความผิดพลาดและเพิ่มความเชื่อมั่นในกระบวนการบริหาร และสุดท้าย การพัฒนาระบบวัดและประเมินผลให้หลากหลายและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถติดตามผลและปรับปรุงการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยจึงมีความสำคัญเชิงวิชาการในการเสริมสร้างความรู้และแนวทางใหม่ๆ ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา อีกทั้งยังมีความสำคัญเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการวางแผนและดำเนินงาน เพื่อพัฒนาการบริหารให้มีความทันสมัย มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน สอดคล้องกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน อีกทั้งยังส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาที่ดียิ่งขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางการจัดการ

1. ผู้บริหารสำนักงานเขตการศึกษาและโรงเรียน ควรนำกรอบงานวิจัยและกลยุทธ์ที่ได้รับการยืนยันไปใช้กำหนดเป้าหมายและนโยบายด้านการบริหารวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และทั่วไป เพื่อสร้างระบบบริหารโรงเรียนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น เช่น การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เฉพาะบุคคล การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลบริหารงบประมาณ และการประเมินผลตามสภาพจริง

2. ควรเร่งปรับระบบบริหารงบประมาณเป็นดิจิทัล เพื่อลดความซ้ำซ้อนและภาระข้อมูล ช่วยให้การวิเคราะห์และตัดสินใจเชิงนโยบายมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. พัฒนาระบบวัดและประเมินผลที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพจริง ส่งเสริมการติดตามและประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาการบริหารโรงเรียนตามแนวคิดมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาระบบดิจิทัลในบริบทการบริหารงบประมาณของโรงเรียน โดยเน้นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการบริหาร

2. ศึกษาแนวทางและเครื่องมือการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของโรงเรียนแต่ละแห่ง เพื่อให้ระบบประเมินผลมีความแม่นยำและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละโรงเรียน

3. วิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อรองรับการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างตามบุคลิกและความต้องการของนักเรียนแต่ละคน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570).* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD). (2019). *PISA 2018 results (Volume I): What students know and can do.* OECD Publishing.

Darling-Aduana, J. (2021). Assessment practices in educational settings: Balancing knowledge, skills, and attitudes. *Journal of Educational Measurement*, 58(2), 123-139.

Edwards, P., & Marin, A. (2015). Educational outcomes and challenges in Thailand. *Journal of Educational Development*, 38(7), 938–955.

Lunenburg, F. C., & Ornstein, A. C. (2021). *Educational administration: Concepts and practices* (7th ed.). Cengage Learning.

Glaveli, N., Petridou, E., & Kalafatis, S. (2022). Enhancing organizational participation through social networks in educational institutions. *International Journal of Educational Management*, 36(1), 45-59.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice (9th ed.).* McGraw-Hill Education.

Kaufman, R. (1972). *Needs assessment and organizational planning.* Educational Technology Publications.

Kadhim, S. J., & Ahmad, R. (2021). *Implementing total quality management in educational institutions: Challenges and benefits.* Education and Management Review, 11(3), 75-89.

Mazouak, A., Bennacer, M., & Sahraoui, A. (2019). Digital transformation in budget management: Enhancing transparency and efficiency. *Journal of Public Budgeting*, 29(4), 498-515.

Rossi, P., Jucker, R., & Brückner, S. (2019). *Effective evaluation systems in education: Methods and applications.* Educational Evaluation and Policy Analysis, 41(4), 503-523.

Subasi, M., & Bolac, B. (2022). *The role of digital technologies in enhancing school administration efficiency.* Technology in Education Quarterly, 8(1), 33-47.

Sucuoglu, B., & Erdem, R. (2021). *Visionary leadership and stakeholder collaboration in schools: Keys to continuous improvement.* School Leadership & Management, 41(3), 279-298.

Valmohammadi, C., & Roshanzamir, S. (2015). *The impact of total quality management on organizational performance in educational institutions.* Total Quality Management & Business Excellence, 26(1-2), 86-99.

Wemmerlov, U. (2021). *Budget uncertainty and its impact on organizational performance in education.* Educational Finance Review, 46(2), 167-183.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Causes and Solutions for Students with Declining Academic Performance

สาเหตุและวิธีการแก้ไขการเรียนของนักเรียนที่มีผลการเรียนลดลง

Naphat Siribowonkul[1] & Pragob Kunarak[2]*

นภัทร สิริบวรกูล[1] และ ประกอบ คุณารักษ์[2]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Naphat Siribowonkul
นภัทร สิริบวรกูล
Eastern Asia University, Thailand.
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
Email: Naphat_Siribowonkul@gmail.com

2. Pragob Kunarak*
ประกอบ คุณารักษ์
Eastern Asia University, Thailand.
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
Email: pragob@eau.ac.th

คำสำคัญ
สาเหตุและวิธีการแก้ไข, ผลการเรียน
Keywords:
Causes and Solutions, Students' Academic Performance

Article history:
Received: 19/03/2025
Revised: 25/04/2025
Accepted: 09/08/2025
Available online: 09/09/2025

How to Cite:
Siribowonkul, N. & Kunarak, P. (2025). Causes and Solutions for Students with Declining Academic Performance. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 895-903.

ABSTRACT

This research aimed to investigate: (1) the relationship of factors influencing the decline in students' academic performance, and (2) the approaches to improve students' academic achievement. The sample consisted of 165 students. A questionnaire was employed as the main research instrument, together with in-depth interviews with 5 experts. The statistical methods used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, multiple regression analysis, and content analysis. The findings revealed that: (1) students' learning behavior, effective instructional methods, and other relevant factors could predict students' learning effectiveness by 65.00%; (2) the strategies to enhance students' academic performance were as follows: (a) stimulating learners' interest through educational games and active learning, (b) creating an engaging learning environment, (c) posing questions that foster curiosity, (d) providing encouragement and building confidence, (e) implementing performance-based assessment and evaluation, (f) promoting parental involvement in supporting learning, and (g) developing social skills and emotional regulation.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่ส่งผลต่อผลการเรียนที่ลดลง 2) วิธีการแก้ไขให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น ใช้กลุ่มตัวอย่าง นักเรียน จำนวน 165 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สมการถดถอยพหุคูณ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน องค์ประกอบด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบด้านอื่น ๆ สามารถทำนายประสิทธิผลการเรียนรู้ของนักเรียน ได้ร้อยละ 65.00 2. การแก้ไขให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น มีดังนี้ (1) การกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนโดยการสอนแบบเกมการศึกษา และ Active Learning (2) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ (3) การตั้งคำถามที่กระตุ้นการอยากรู้ (4) การให้กำลังใจและเสริมสร้างความมมั่นใจ 3. การวัดและประเมินผลแบบ Performance-Based 4. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการสนับสนุนการเรียนรู้ และ 5. การพัฒนาทักษะทางสังคมและการจัดการอารมณ์

บทนำ

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ หากเยาวชนไม่ได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพดังนั้น สถานศึกษาจึงมีหน้าที่จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานระดับชาติควรครอบคลุมทุกด้าน ตั้งแต่หลักสูตรและการสอน การประเมินผล การพัฒนาครู สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ความร่วมมือกับชุมชน และการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การศึกษาที่มีคุณภาพและสร้างผลสัมฤทธิ์ที่ดีให้กับผู้เรียนและสังคมโดยรวม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

โรงเรียนพานทอง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 พบปัญหาผลการเรียนของนักเรียนที่ลดลง ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทั้งตัวนักเรียน โรงเรียน ครู และผู้ปกครอง เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ดังนั้น นักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำอาจไม่ได้รับโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นหรือสมัครงานที่ต้องการได้ส่งผลต่อความมั่นใจและแรงจูงใจ: นักเรียนที่เรียนไม่ดีอาจสูญเสียความมั่นใจในตนเอง และขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ต่อไป นอกจากนี้แล้วยังเพิ่มความเสี่ยงในการบริหารจัดการ หลายประการ เช่น นักเรียนออกจากระบบการศึกษา นักเรียนบางคนอาจตัดสินใจลาออกจากโรงเรียนกลางคัน (กมลชนก โยธาจันทร์,2565) ทำให้ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชนสร้างความกังวลและภาระให้ผู้ปกครอง: ผู้ปกครองอาจต้องใช้เวลาและทรัพยากรเพิ่มขึ้นในการสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนของบุตรหลาน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในครอบครัว: ผลการเรียนที่ลดลงอาจทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างนักเรียนและผู้ปกครองส่งผลกระทบต่อสถานศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา เพิ่มภาระให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา: ครูอาจต้องใช้เวลามากขึ้นในการสอนซ้ำหรือปรับแผนการสอนเพื่อช่วยนักเรียนที่เรียนไม่ทัน (รจิต พุ่มพฤกษ์, 2566) โรงเรียนพานทอง 2 ได้ตระหนักถึงปัญหาผลการเรียนที่ลดลงของนักเรียน ที่อาจส่งผลกระทบต่อภาพรวมของการจัด

การศึกษา ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องได้รับความสนใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งครู ผู้ปกครอง นักเรียน เพราะเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในอนาคต หากนักเรียนจำนวนมากมีผลการเรียนต่ำ อาจทำให้นักเรียนขาดทักษะและความสามารถที่จำเป็นในการทำงาน เพิ่มปัญหาสังคม:

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะข้าราชการครูจึงสนใจที่จะศึกษาสาเหตุที่ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนลดลง เพื่อให้สามารถได้แนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างระบบการศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนพานทอง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่ส่งผลต่อผลการเรียนที่ลดลง
2. เพื่อศึกษาวิธีการแก้ไขให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยทั้งหมด 2 ขั้นตอน ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ศึกษาสาเหตุและวิธีการแก้ไขการเรียนของนักเรียน

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีผลการเรียนลดลงในกลุ่มโรงเรียนพานทอง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 จำนวน 13 แห่ง ประกอบด้วยจำนวนนักเรียนที่มีผลการเรียนลดลงในปีการศึกษา 2566 เปรียบเทียบจากปีการศึกษา 2565 จำนวน 285 คน คิดเป็นร้อยละ 65.21 จากนักเรียนทั้งหมด 437 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนที่มีผลการเรียนลดลงในกลุ่มโรงเรียนพานทอง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 จำนวน 165 คน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางการประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan,1970, p. 608)

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ข้อเสนอวิธีการแก้ไขให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับวิธีการแก้ไขให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 5 คน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสาเหตุและวิธีการแก้ไขปัญหาการเรียนของนักเรียนที่มีผลการเรียนลดลง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ สองประเด็นดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

องค์ประกอบด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบด้านอื่น ๆ สามารถทำนายประสิทธิผลการเรียนรู้ของนักเรียน ได้ร้อยละ 65.00 (R^2 = 0.65) ดังรายละเอียดผลการวิเคราะห์ตามสมการการถดถอยพหุคูณ Stepwise Multiple Regression $\hat{Y}$ =2.10 + 0.40X_1 + 0.35X_2 + 0.28X_3 – 0.01

2. การแก้ไขให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น มีดังนี้

2.1 การกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ วิธีหนึ่งคือการใช้ สื่อการสอนและเทคโนโลยี เช่น เกมการศึกษาและกิจกรรมโต้ตอบ นอกจากนี้ Active Learning ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองก็จะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น การใช้ เกมและการเล่าเรื่อง ทำให้บทเรียนสนุกและกระตุ้นความอยากรู้ ขณะเดียวกัน การแข่งขันเชิงสร้างสรรค์และรางวัล ก็เป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น สุดท้าย การนำ เทคโนโลยีมาช่วยสอนจะให้นักเรียนมีความสนใจเรียนมากขึ้น รวมถึงการให้คำชมเชยเมื่อนักเรียนตอบถูก จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

2.2 การประเมินผลช่วยวัดความสามารถของผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยควรใช้หลายวิธี เช่น การทำงานกลุ่ม การสังเกตพฤติกรรม และการพูดในชั้นเรียน หนึ่งในวิธีที่มีประสิทธิภาพคือPerformance-Based Assessment ซึ่งให้ผู้เรียนแสดงความสามารถผ่านการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ การประเมินจากเพื่อนร่วมชั้น ยังช่วยให้ผู้เรียนได้รับความคิดเห็นเพื่อพัฒนาตนเอง การประเมินควรดำเนินการทั้งก่อนและหลังเรียน เพื่อวัดพัฒนาการและจัดการเรียนเสริมให้ผู้ที่ต้องการ สุดท้าย การประเมินที่ดีควรยืดหยุ่นและมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนมากกว่าการให้คะแนนเพียงอย่างเดียว

2.3 สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นความสนใจและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน การออกแบบห้องเรียนให้เป็นมิตร เช่น การจัดที่นั่งแบบกลุ่มหรือให้ผู้เรียนที่มีศักยภาพแตกต่างกันได้นั่งด้วยกัน จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันนอกจากนี้ บรรยากาศที่เปิดกว้างและเป็นกันเองช่วยให้ผู้เรียนกล้าถามและแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนจากครูและเพื่อนจะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักเรียน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น แสง สี เสียง และการจัดห้องเรียนให้มีมุมความรู้ จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจในการเรียนรู้การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ออกไป

เรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น การทำกิจกรรมในชุมชน หรือการเรียนรู้ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังช่วยเสริมประสบการณ์จริงให้กับผู้เรียน

2.4 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยจัดประชุมผู้ปกครองเป็นประจำและใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการสื่อสาร นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมครอบครัว เช่น วันแม่แห่งชาติ หรือวันนักเรียนแห่งชาติ ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครองผู้ปกครองยังสามารถมีบทบาทในการร่วมทำกิจกรรมทางการศึกษากับนักเรียน และรับฟังความก้าวหน้าผ่านรายงานหรือการประชุม ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจแนวทางการเรียนการสอน และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ

2.5 การพัฒนาทักษะทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหาและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น โรงเรียนสามารถส่งเสริมได้ผ่านกิจกรรมจิตอาสา การทำงานเป็นกลุ่ม และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสื่อสาร นอกจากนี้ ควรฝึกให้นักเรียนกล้าแสดงออกเชิงสร้างสรรค์และเรียนรู้การจัดการอารมณ์ ทั้งนี้ การให้คำปรึกษาทางอารมณ์และการสอนวิธีจัดการความเครียดยังช่วยให้นักเรียนเติบโตอย่างมีคุณภาพและสามารถรับมือกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผล

จากการศึกษาสาเหตุและวิธีการแก้ไขปัญหาการเรียนของนักเรียนที่มีผลการเรียนลดลง ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญที่ได้จากผลการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. จากผลจาการวิจัยที่พบว่า องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.34 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.57 องค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.41 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.56 องค์ประกอบด้านอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.43 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.61 ตามลำดับ และพบว่าองค์ประกอบทั้งสามด้าน คือ องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน องค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และด้านอื่น สามารถทำนายประสิทธิผลการเรียนรู้ของนักเรียน ได้ร้อยละ 65.00 (R^2 = 0.65) แสดงว่า ทั้งองค์ประกอบด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน องค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบด้านอื่น ๆ ต่างก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการเรียนรู้ ของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัจจัยด้านผู้เรียนและครุมีอิทธิพลสำคัญในการการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในห้องเรียน ทำให้นักเรียนมีความอยากรู้อยากเห็น การเล่นบทยาทสมมุติ การตั้งคำถาม การแสดงความคิดเห็นการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เชื่อมโยงกับทฤษฎีที่ได้เรียนรู้มาสอดคล้องกับงานวิจัยของ กชพร ใจอดทน (2564, หน้า 29) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยนครราชสีมา พบว่า ปัจจัยที่มีสหสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ ปัจจัยด้านผู้เรียนและปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและสอดคล้องกับงานวิจัยของ คุณานนต์ ชนินทร์สถาปัตย์ (2565, หน้า 2)ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการเรียนรู้ผ่านระบบ E-Learning

ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดปทุมธานี พบว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านการสนับสนุนจากครอบครัวและเพื่อนร่วมชั้น มีผลต่อประสิทธิผลการเรียนรู้มากที่สุด นอกจากนี้ยัง พบว่า องค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือ การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเป็นกลุ่ม การสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระณัฐวุฒิ อคฺควฑฺฒโน (หนูเกื้อ) (2564, หน้า 1) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 1) คุณภาพการสอน 2) คุณลักษณะของเพื่อน 3) สิ่งแวดล้อมทางครอบครัว 4) คุณลักษณะของนักเรียน 5) ไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา 6) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ส่วนองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน การขาดแรงจูงใจที่ดีการไม่สามารถทำสิ่งที่ต้องการหรือบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้รู้สึกไม่พึงพอใจและเสียความมั่นใจในตนเองการที่นักเรียนไม่ได้รับการสนับสนุนจากคนรอบข้าง มีสภาพแวดล้อมที่ไม่กระตุ้นให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของกมลชนก โยธาจันทร์ (2565, หน้า 111) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้ มีอิทธิพลทางตรงต่อเจตคติต่อการเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เนื่องจาก การจัดการเรียนรู้ทั้งการเรียนรู้ตามสมรรถนะ การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเทคโนโลยีและการเชื่อมโยงความรู้ของชุมชน เป็นการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งการนำความรู้ที่เป็นสหวิทยาการ เน้นการพัฒนาทักษะอย่างเป็นรูปธรรม สนับสนุนการเรียนรู้แบบเสาะหาความรู้ แบบแก้ปัญหา และทักษะการคิดขั้นสูงมากกว่าการสร้างเจตคติทางการเรียนแต่เพียงอย่างเดียว การพัฒนาวิธีการสอน และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการสนับสนุนประสบการณ์ของผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ และความคิดสร้างสรรค์ สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ตลอดจนประยุกต์ให้เกิดทักษะชีวิต ครูจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอน เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้และพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบันเพื่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ข้อเสนอการแก้ไขให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น คือ 1) การกระตุ้นความสนใจ ทั้งนี้เพราะการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ วิธีหนึ่งคือการใช้ สื่อการสอนและเทคโนโลยี เช่น เกมการศึกษาและกิจกรรมโต้ตอบ นอกจากนี้ Active Learning ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองก็จะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น การใช้ เกมและการเล่าเรื่อง ทำให้บทเรียนสนุกและกระตุ้นความอยากรู้ ขณะเดียวกัน การแข่งขันเชิงสร้างสรรค์และรางวัล ก็เป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น สุดท้าย การนำ เทคโนโลยีมาช่วยสอนจะให้นักเรียนมีความสนใจเรียนมากขึ้น รวมถึงการให้คำชมเชยเมื่อนักเรียนตอบถูก จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีขึ้น 2) การประเมินผล สรุปได้ว่า การประเมินผลช่วยวัดความสามารถของผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยควรใช้หลายวิธี เช่น การทำงานกลุ่ม การสังเกตพฤติกรรม และการพูดในชั้นเรียน หนึ่งในวิธีที่มีประสิทธิภาพคือ Performance-Based Assessment ซึ่งให้ผู้เรียนแสดงความสามารถผ่านการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ การประเมินจากเพื่อนร่วมชั้น ยังช่วยให้ผู้เรียนได้รับความคิดเห็นเพื่อพัฒนาตนเอง การประเมินควรดำเนินการทั้งก่อน

และหลังเรียน เพื่อวัดพัฒนาการและจัดการเรียนเสริมให้ผู้ที่ต้องการ สุดท้ายคือ การประเมินที่ดีควรยืดหยุ่นและมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนมากกว่าการให้คะแนนเพียงอย่างเดียว 3) สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นความสนใจและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน การออกแบบห้องเรียนให้เป็นมิตร เช่น การจัดที่นั่งแบบกลุ่มหรือให้ผู้เรียนที่มีศักยภาพแตกต่างกันได้นั่งด้วยกัน จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ บรรยากาศที่เปิดกว้างและเป็นกันเองช่วยให้ผู้เรียนกล้าถามและแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนจากครูและเพื่อนจะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักเรียน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น แสง สี เสียง และการจัดห้องเรียนให้มีมุมความรู้ จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจในการเรียนรู้การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ออกไปเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น การทำกิจกรรมในชุมชน หรือการเรียนรู้ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังช่วยเสริมประสบการณ์จริงให้กับผู้เรียน

นอกจากนี้แล้วการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยจัดประชุมผู้ปกครองเป็นประจำและใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการสื่อสาร นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมครอบครัว เช่น วันแม่แห่งชาติ หรือวันนักเรียนแห่งชาติ ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครองผู้ปกครองยังสามารถมีบทบาทในการร่วมทำกิจกรรมทางการศึกษากับนักเรียนและรับฟังความก้าวหน้าผ่านรายงานหรือการประชุม ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจแนวทางการเรียนการสอน และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของเลิศสุขุม ป่งสุด (2565, หน้า 57) ได้นำเสนอสาเหตุที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำ และแนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ คือ การบริหารจัดการเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีวิธีการดำเนินการ ประกอบด้วย การจัดการความรู้เพื่อกำหนดนโยบาย และจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน การวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน การกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนากระบวนการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การนิเทศภายในแบบกัลยาณมิตร และการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อเฝ้าระวังและติดตามแก้ไขปัญหา รวมทั้งยังมีการเสนอว่าการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วย 1) การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนพิเศษ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศ การช่วยเหลือนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การจบหลักสูตร การดูแลใกล้ชิดเพื่อปรับพฤติกรรมและให้โอกาสนักเรียนการเพิ่มพูนผลสัมฤทธิ์เพื่อให้ได้ตามเกณฑ์การจบหลักสูตร สร้างกระบวนการให้เกิดความร่วมมือร่วมใจทั้งนี้การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนยังรวมถึงการพัฒนาทักษะทางสังคม การพัฒนาทักษะทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหาและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น โรงเรียนสามารถส่งเสริมได้ผ่านกิจกรรมจิตอาสา การทำงานเป็นกลุ่ม และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสื่อสาร นอกจากนี้ ควรฝึกให้นักเรียนกล้าแสดงออกเชิงสร้างสรรค์และเรียนรู้การจัดการอารมณ์ การให้คำปรึกษาทางอารมณ์และการสอนวิธีจัดการความเครียดยังช่วยให้นักเรียนเติบโตอย่างมีคุณภาพและสามารถรับมือกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ (รจิต พุ่มพฤกษ์, 2566, หน้า 29) พบว่าการส่งเสริม และสนับสนุนครูผู้สอนให้มีความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ การปรับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในการพัฒนาด้านทักษะการเรียนรู้ พัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม การ

ปรับการวัดและประเมินผลผู้เรียนให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น การพัฒนาสื่อ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา และการส่งเสริม สนับสนุน และดูแลช่วยเหลือจากผู้ปกครอง จากผลการวิจัย แนวทางการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในภาวะปกติถัดไปสามารถนา แนวทางการแก้ปัญหาภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ไปใช้ดำเนินการเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นในช่วงหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการแก้ไขปัญหาในอนาคตได้ เพื่อทำความเข้าใจปัญหา ประเมินสถานการณ์และบริบทแวดล้อมตัวนักเรียน โดยการออกแบบทดสอบว่านักเรียนเหล่านั้นมีความรู้ถดถอยลงหรือไม่ เป็นไปในลักษณะใด ความพร้อมในการเรียน การเข้าถึงทรัพยากรทางการเรียนรู้ ซึ่งโรงเรียนช่วยสนับสนุนเพื่อการเรียนรู้การวางแผนของโรงเรียนทั้งระบบ เพื่อสร้างความพร้อมและความมั่นใจให้แก่บุคลากรของโรงเรียน หลังจากได้ข้อมูลจากการประเมินสภาพแวดล้อมของนักเรียนเรียบร้อยแล้ว ทางโรงเรียนจะต้องนาข้อมูลไปวิเคราะห์ วางแผนสร้างความพร้อม ทั้งการออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละระดับชั้นและรายวิชา และวางแผนการบริหารงานต่าง ๆ ในโรงเรียนด้วยการสร้างความร่วมมือในการร่วมวางแผนดำเนินงานระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองและชุมชน

อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับข้อเสนอแนวทางให้มีการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นความสนใจและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน การออกแบบห้องเรียนให้เป็นมิตร เช่น การจัดที่นั่งแบบกลุ่มหรือให้ผู้เรียนที่มีศักยภาพแตกต่างกันได้นั่งด้วยกัน จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันนอกจากนี้ บรรยากาศที่เปิดกว้างและเป็นกันเองช่วยให้ผู้เรียนกล้าถามและแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนจากครูและเพื่อนจะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักเรียน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น แสง สี เสียง และการจัดห้องเรียนให้มีมุมความรู้ จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจในการเรียนรู้การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ออกไปเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น การทำกิจกรรมในชุมชน หรือการเรียนรู้ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังช่วยเสริมประสบการณ์จริงให้กับผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของผู้ปกครองในการส่งเสริมผลการเรียนอย่างละเอียดมากขึ้น เช่น การสนับสนุนทางการเงินหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปสามารถศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียนในรายละเอียดมากขึ้น เช่น บทบาทของผู้ปกครอง หรือการสนับสนุนจากสังคมภายนอก

เอกสารอ้างอิง

กชพร ใจอดทน. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยนครราชสีมา. *วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.), 27*(2), 29–39.

กมลชนก โยธาจันทร์. (2565). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จังหวัดลพบุรี. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.*

คุณานนต์ ชนินทร์สถาปัตย์. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการเรียนรู้ผ่านระบบ E-Learning ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดปทุมธานี. *Journal of Modern Learning Development, 7*(9), 2–12.

ชัยณัฐวุฒิ อคฺควฑฺฒโน (หนูเกื้อ). (2564). การวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์, 2*(2), 1–15.

รจิต พุ่มพฤกษ์. (2566). การศึกษาแนวทางเพื่อฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในภาวะปกติถัดไป. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*

เลิศสุขุม ป่งสุด. (2565). แนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 4*(3), 57–66.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *แนวทางการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีภาวะเสี่ยงต่อความล้มเหลวทางการเรียน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สกสค. (ลาดพร้าว).

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เล่ม 116/ตอนที่ 74 ก/หน้า 1/19 สิงหาคม 2542.*

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Burnout among Healthcare Workers in a Private Setting in Thailand

Thamolwan Kunloetchariya[1]* & Sookjaroen Tangwongchai[2]
ธมลวรรณ กุลเลิศจริยา[1]*และ สุขเจริญ ตั้งวงษ์ไชย[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Thamolwan Kunloetchariya
ธมลวรรณ กุลเลิศจริยา
Department of Psychiatry, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
Email: thamolwanice@gmail.com

2. Sookjaroen Tangwongchai
สุขเจริญ ตั้งวงษ์ไชย
Department of Psychiatry, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
Email: sookjaroen@gmail.com

Keywords:
Burnout, Healthcare worker, Private Setting

Article history:
Received: 25/06/2025
Revised: 28/07/2025
Accepted: 12/08/2025
Available online: 09/09/2025

How to Cite:
Kunloetchariya, T. & Tangwongchai, S. (2025). Burnout among Healthcare Workers in a Private Setting in Thailand. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 904-918.

ABSTRACT

Background: Burnout syndrome, characterized by emotional exhaustion due to work-related stress, can lead to adverse mental health outcomes such as depression.

Objective: This study aimed to examine the prevalence and associated factors of burnout among healthcare workers in private hospitals.

Method: A cross-sectional descriptive study was conducted among healthcare workers at a private hospital in Bangkok. Of the 540 eligible participants, 500 returned completed questionnaires (N = 500). Burnout was assessed using the Maslach Burnout Inventory, along with measures of job satisfaction, work-related factors, and stress levels. Data were analyzed using independent t-tests and logistic regression to identify significant predictors of burnout.

Results: Most participants were female (81%) and aged 20–29 years (64.8%), with over half (52.6%) working as nurses or nurse-aides. Moderate to high stress was reported in 87.4% of participants. Although the majority showed low emotional exhaustion (87.4%) and depersonalization (98.8%), 72.2% reported moderate to high personal accomplishment. Key factors significantly associated with moderate to high burnout included high stress levels, outpatient department work, close patient interactions, limited rest, alcohol use, and short sleep duration (≤6 hours/night) ($p < 0.05$). Logistic regression confirmed outpatient work, limited rest, alcohol use, close patient contact, and insufficient sleep as significant predictors.

Conclusion: While most private hospital workers experienced low to moderate burnout, high stress was prevalent. Work environment factors, limited recovery time, and lifestyle behaviors such as alcohol use and short sleep duration may contribute to elevated burnout levels. These findings suggest the need for targeted interventions addressing both organizational and behavioral factors to reduce burnout and improve the well-being of healthcare professionals.

Introduction

Burnout syndrome is a state of emotional exhaustion resulting from prolonged and unmanaged work-related stress. Individuals experiencing burnout often feel overwhelmed, emotionally detached from their work, and less effective in fulfilling job demands (Freudenberger, 1974). The *World Health Organization (WHO)* classifies burnout as an occupational phenomenon in the *International Classification of Diseases, 11th Revision (ICD-11)*, defined by three dimensions: (1) feelings of energy depletion or exhaustion, (2) increased mental distance from one's job or feelings of negativism or cynicism related to one's job, and (3) reduced professional efficacy (World Health Organization [WHO], 2019; WHO, 2022). Burnout typically progresses from exhaustion to depersonalization and then to a diminished sense of accomplishment, and may eventually lead to mental health issues such as depression (Maslach, et al., 2001).

Numerous studies have shown that healthcare professionals are particularly vulnerable to burnout. A meta-analysis of 182 studies across 45 countries found the prevalence of burnout in healthcare workers ranged widely, from 0% to 80.5% (Sirorat, 2021). In Thailand, a 2019 survey by the *College of Management, Mahidol University* reported that 73% of private-sector employees were either experiencing burnout or at high risk (Sumalai, 2021). Among healthcare workers, the situation has become more pressing due to factors such as long working hours, emotional demands of patient care, and increased pressure from the COVID-19 pandemic. These demands are often amplified in private hospitals, where competitiveness and expectations for high service standards may intensify stress (Chatchaikulsiri, 2021; Chun-ngam, 2020; Jalili, et al., 2021).

While burnout among healthcare workers has been well studied globally, there remains a lack of focused research on its prevalence and associated factors in private hospital settings in Thailand. Most existing studies emphasize public sector institutions or international contexts, which may differ significantly in work environment and organizational pressures. Furthermore, few studies have examined how specific factors such as workload, shift work, commuting time, or personal health behaviors influence burnout in this local context.

Therefore, this study aims to address this gap by examining the prevalence of burnout and its associated factors among healthcare workers in a private hospital in Bangkok. Understanding these relationships is essential for informing targeted interventions that can support healthcare workers' well-being and ultimately improve the quality of care delivered to patients.

Literature Review and Theoretical Framework

1. The conceptual understanding of burnout syndrome is primarily grounded in the Maslach Burnout Model. This model, developed by Christina Maslach and colleagues (Maslach, et al.,1981), which comprises three core dimensions:

- Emotional exhaustion: feelings of being emotionally overextended and depleted
- Depersonalization: negative, detached, or cynical attitudes toward patients or clients
- Reduced personal accomplishment: a sense of inefficacy and decreased productivity

Additionally, the World Health Organization (WHO, 2019) classifies burnout as an occupational phenomenon in the ICD-11. It is characterized as a syndrome resulting from chronic workplace stress not successfully managed, aligning with the transactional model of stress, which emphasizes individual appraisal of stressors and coping mechanisms.

2. Personal Factors

Although organizational factors play a dominant role, individual characteristics such as personality type, coping style, and resilience can influence susceptibility to burnout. However, these personal factors tend to act more as moderators rather than direct causes (Shanafelt, et al., 2015).

3. Job-Related Factors

Numerous studies have identified job-related stressors as primary contributors to burnout. These include:

- High workload and time pressure
- Lack of autonomy or control over work
- Poor leadership and lack of organizational support
- Insufficient work-life balance and unclear job roles

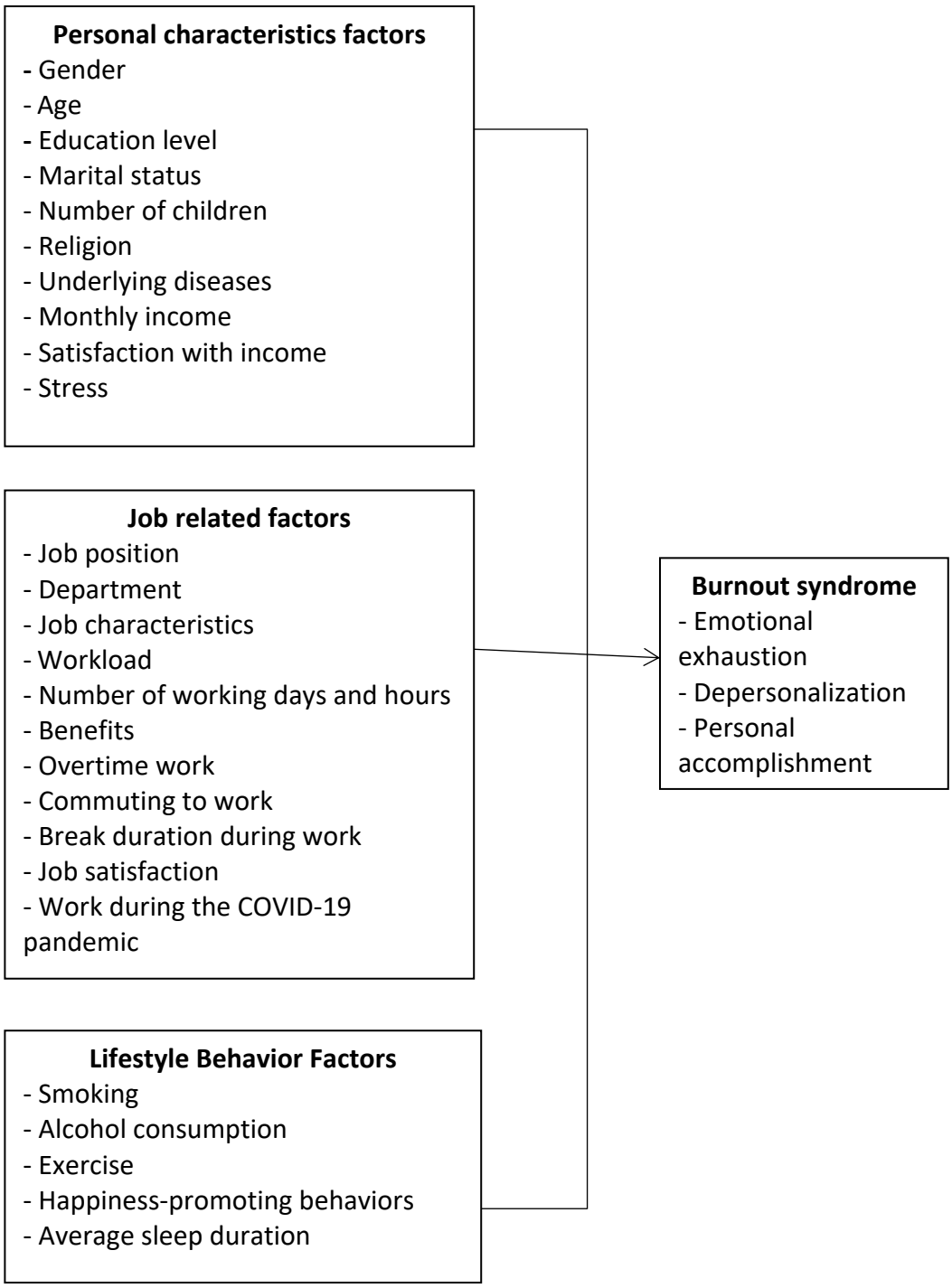
Organizational culture, teamwork, and perceived fairness also strongly influence burnout levels (Aronsson, et al., 2017).

4. Lifestyle and Behavioral Factors

Emerging evidence suggests that health behaviors—such as sleep quality, substance use (e.g., alcohol), and inadequate rest—can exacerbate the effects of workplace stress. These lifestyle choices, especially under chronic stress, may contribute to faster emotional depletion and lower resilience, indirectly increasing burnout risk (Jalili et al., 2021)

Together, these theories and models offer a comprehensive lens through which to understand burnout in healthcare settings, particularly in high-pressure environments such as private hospitals where performance, efficiency, and client satisfaction are constantly emphasized.

Theoretical Framework

Objectives

This study aims to investigate burnout among healthcare workers in private hospitals through the following specific objectives:

1. To determine the prevalence of burnout among healthcare workers in a private hospital setting.

2. To identify the personal, job-related, and lifestyle factors associated with burnout among healthcare workers in a private hospital setting.

Research Methodology

1. Study design and setting

This research is a cross-sectional descriptive study. Data collection took place between August 10, 2023, and January 15, 2024.

2. Participants

The participants were all healthcare workers in a private hospital in Bangkok, Thailand, who had worked there for at least 3 months and were willing to give the written consent to participate in the research. All eligible participants were given a code to anonymize their identity and were asked to complete online questionnaires. Out of 540 eligible individuals, 500 subjects provided consent and completed the questionnaire.

3. Data collection

Participants were contacted individually in person and invited to participate in the study. The data were collected using an online questionnaire created with Google Forms. The instruments used in this study included self-rated questionnaires covering personal, work-related, and lifestyle information, along with the Suanprung Stress Test-20 (Suwat, et al., 1998) this 20-item scale assesses perceived stress across emotional, physical, and behavioral symptoms. It has been widely validated in Thai populations. In the present study, the Cronbach's alpha coefficient was 0.88, indicating good internal consistency.

The Job Satisfaction Questionnaire (Kitsanguan, 2011; Tsai, et al., 2007), which measures job satisfaction among nurse specialists, consists of four domains: professionalism, interpersonal relationships with colleagues, compensation, and self-efficacy. This instrument, developed by Tsai et al. (2007) and adapted for Thai healthcare settings by Kitsanguan (2011), includes 20 items scored on a 5-point Likert scale. Cronbach's alpha for the current study was 0.84.

A Thai version of the Maslach Burnout Inventory (Edú-Valsania, et al., 2022; Sammarwaja, 1991) was used to assess burnout syndrome, focusing on three domains: emotional exhaustion, depersonalization, and personal accomplishment. The inventory consists of 22 items rated on a 7-point Likert scale from 0 (never) to 6 (every day). The reliability of each domain was confirmed by Cronbach's alpha coefficients of 0.92, 0.66, and 0.65, respectively. Each domain was analyzed separately in accordance with established guidelines. Emotional exhaustion and depersonalization scores were interpreted such that higher scores indicate greater burnout, while for personal accomplishment, lower scores indicate higher burnout. Specifically, the cut-off scores used to classify burnout levels were as follows: (1) Emotional Exhaustion: High burnout ≥ 27, Moderate burnout 17–26, Low burnout ≤ 16; (2) Depersonalization: High burnout ≥ 13, Moderate burnout 7–12, Low burnout ≤ 6; (3) Personal Accomplishment: High burnout ≤ 31,

Moderate burnout 32–38, Low burnout ≥ 39. These cut-off points follow the standards used in previous Thai studies and international research (Maslach, et al., 1981; Sammarwaja, 1991).

4. Data Analysis

All data were analyzed using SPSS version 22. Personal and demographic data, work-related and lifestyle information, stress levels, and job satisfaction were used as independent variables, while burnout level was the dependent variable. Descriptive statistics were used to analyze all variables. The relationship between the independent variables and burnout level were analyzed using Chi-square and Fisher's exact test. Binary logistic regression analysis was performed to identify the predictive factors for moderate to high levels of burnout. The statistical significance was set at a level of less than 0.05 ($p < 0.05$).

Results

The findings presented in Table 1 indicate that 81% of the respondents were female, with the largest age group being 20 to 29 years old (64.8%). Half of the participants were nurses and nurse-aides, making up 42.8% and 9.8 %, respectively. Physicians accounted for only 9.2% of participants. A significant majority, 82.4%, held a bachelor's degree, while only 17.6% were married. The most common monthly income range was between 30,001 to 40,000 THB, representing 26.0% of the participants. Regarding stress levels, 83.8% and 12.6 % of respondents reported experiencing moderate and low levels of stress, respectively. Only 3.6 % of them experienced a high level of stress.

Table 1. Personal characteristics and job-related factors of the participants

Personal characteristics factors	**All N (%)**	**Moderate to high level of burnout (n=220)**	**Low level of burnout (n=280)**	**x^2**	**P Value**
		N (%)	**N (%)**		
Female	405 (81)	172 (78.20)	233 (83.21)	2.412	0.154
Age (30.562±5.950) > 30 years	228 (45.6)	97 (44.10)	131 (46.78)	0.361	0.548
Bachelor's Degree or Higher	412 (82.4)	186 (84.55)	226 (80.71)	1.247	0.264
Married	88 (17.6)	40 (18.18)	48 (17.14)	0.092	0.762
Monthly Income (43,281±28,302.41) ≤ 40,000 Baht	321(64.2)	142 (64.55)	179 (63.93)	0.020	0.886
No Savings	97 (19.4)	42 (19.10)	55 (19.64)	0.024	0.877
Stress Level Moderate to Severe Low	437 (87.4)	198 (90)	239 (85.36)	2.412	0.012*

	63 (12.6)	22 (10)	41 (14.64)		
Job related factors					
Department Outpatient Inpatient	 325 (65) 175 (35)	 156 (70.91) 64 (29.09)	 169 (60.36) 111 (39.64)	6.030	0.014*
Welfare Insufficient Sufficient	 30 (6) 470 (94)	 19 (8.64) 201 (91.36)	 11 (3.93) 269 (96.07)	4.841	0.028*
High Workload	360 (72)	169 (76.82)	191 (68.21)	4.524	0.033*
Working Overtime	49 (9.8)	23 (10.45)	26 (9.29)	0.190	0.190
Rest Time Inadequate Adequate	 11 (2.2) 489 (97.8)	 10 (4.55) 210 (95.45)	 1 (0.36) 279 (99.64)	10.044	0.002**
Average Commute Time to Work < 30 minutes ≥ 30 minutes	 346 (69.2) 154 (30.8)	 142 (64.55) 78 (35.45)	 204 (72.86) 76 (27.14)	3.993	0.046*
Close patient interactions	445 (89)	206 (93.64)	239 (85.36)	8.626	0.003*
Close Contact with COVID-19 Patients	214 (42.8)	103 (46.82)	111 (39.64)	2.591	0.107
Facing Difficulty in Work during COVID-19 Pandemic.	68 (13.6)	38 (17.27)	30 (10.71)	4.510	0.034*
Job satisfaction					
Low to Moderate Level of Satisfaction with Profession	60 (12)	20 (9.09)	40 (14.29	3.148	0.076
Low to Moderate Level of Satisfaction with Interpersonal Relationships with Colleagues	49 (9.8)	16 (7.27)	33 (11.79)	2.839	0.092
Low to Moderate Level of Self-efficacy	66 (13.2)	28 (12.73)	38 (13.57)	0.077	0.782
Low to Moderate Level of Satisfaction with Compensation	359 (71.8)	162 (73.64)	197 (70.36)	0.654	0.419
Lifestyle Behavior					
Currently Smoking	20 (4.2)	7 (3.18)	13 (4.64)	0.685	0.408
History of Alcohol Consumption	376 (75.2)	175 (79.55)	201 (71.79)	3.978	0.046*

Sleep Hours ≤ 6 hours Per Day	30 (6)	19 (8.64)	11 (3.93)	4.841	0.028*
Regularly Exercise	343 (68.6)	155 (70.45)	188 (67.14)	0.627	0.428

* Chi-square **Fisher's exact test; Significance (p < .05).

In terms of work, it was found that 72% of personnel reported having a high workload, and 89.2% occasionally worked overtime, while 9.8% frequently worked overtime. The vast majority, 97.8%, believed that they got enough rest. Concerning job characteristics, 89% of employees worked closely with patients. During the COVID-19 pandemic, 38.0% of participants reported moderate stress levels and 13.6% described facing difficulty at work. Most participants were satisfied with their job in terms of professionalism, interpersonal relationships, and work perception, but not reward or compensation.

Regarding lifestyle behaviors, 96% of the participants were non-smokers. Most participants (75%), drank alcohol occasionally, followed by 14.6% who had never drunk and 10.2% who had stopped drinking. In terms of physical activity, 58.8% of the participants exercised occasionally, 31.4% did not exercise at all, and 9.8% exercised regularly. Most respondents (94%), slept more than six hours per night.

Regarding burnout prevalence, most participants experienced low levels of emotional exhaustion and depersonalization. However, the personal accomplishment domain showed a more even distribution. It is important to note that, unlike the other two domains, *a lower score on personal accomplishment indicates higher burnout*, while a higher score indicates lower burnout. In this study, 36.8% of participants had moderate personal accomplishment (indicating moderate burnout), 35.4% had high personal accomplishment (indicating low burnout), and 27.8% had low personal accomplishment (indicating high burnout). The levels and scores of burnout subdomains for all participants are presented in Table 2.

Table 2. Level and burnout subdomain of the participants

Burnout subdomain	**All (mean±SD)**	**Moderate to high level of burnout**		**Low level of burnout**	
		(mean±SD)	**N (%)**	**(mean±SD)**	**N (%)**
Emotional exhaustion	10.32±5.39	20.88±3.92	63 (12.6)	8.83±3.65	437 (87.4)
Depersonalization	0.89±6.96	14.66±1.63	6 (1.2)	0.82±1.23	494 (98.8)
Personal accomplishment*	33.97±5.39	22.25±4.55	361 (72.2)	42.13±2.46	139 (27.8)

*Note: For personal accomplishment, *lower scores indicate higher burnout*, while higher scores indicate lower burnout.

The Univariate analysis using the Chi-square test as shown in Table 1 revealed that factors significantly associated with moderate to high level of burnout (p < 0.05), moderate to severe stress levels, working at outpatient department, high workload, inadequate rest time, a commute to work that exceeded 30 minutes, working closely with service recipients, Experiencing difficulty during COVID-19 pandemic, history of alcohol consumption and sleep ≤ 6 hours per night. The job satisfaction was not associated with the level of burnout.

Table 3. Pearson Correlation Coefficients among burnout, stress and, job satisfaction

Variables	Burnout	Stress	Job satisfaction
Burnout	1		
Stress	0.315**	1	
Job satisfaction	0.340**	0.088*	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

The analysis in Table 3 reveals significant positive correlations between burnout and stress ($r = 0.315$, $p < .001$), burnout and job satisfaction ($r = 0.340$, $p < .001$), while stress was less correlated with job satisfaction ($r = 0.088$, $p = .050$). These findings suggest that both stress and job satisfaction are associated with burnout. However, binary logistic regression analysis revealed that personal or demographic factors, along with levels of stress and job satisfaction, did not predict moderate to high levels of burnout in these samples. But the work-related factors emerged as significant predictors of moderate to high burnout. Specifically, working in the outpatient department, close patient interactions, alcohol consumption and inadequate rest time were identified as key contributors. Employees in the outpatient department had 1.815 times the risk (95% CI 1.219-2.702) of experiencing burnout compared to those in the inpatient department. Those working closely with patients had 2.292 times the risk (95% CI 1.187-4.429) compared to individuals without close patient contact. Additionally, inadequate rest increased the risk of burnout by 9.456 times (95% CI 1.125-11.465) compared to those with adequate rest. Regarding lifestyle behavior factors, a history of alcohol consumption and an average sleep duration of six hours or less were identified as significant risk factors. Individuals who consumed alcohol had 1.595 (95% CI 1.023-2.488) times the risk of burnout compared to non-drinkers. Those with an average sleep duration of six hours or less hours had 2.493 times the risk (95% CI 1.082-5.745) of burnout compared to those with more than 6 hours of sleep, as presented in Table 4.

Table 4. Binary logistic regression analysis for factors predicted moderate to high level of burnout

Burnout Factor	B	S.E.	Exp(B)	95%CI		P-value
				Lower	Upper	
Outpatient department	0.596	0.203	1.815	1.219	2.702	0.003*
Close patient interactions	0.830	0.336	2.292	1.187	4.429	0.014*
Inadequate rest time	2.247	1.086	9.456	1.125	11.465	0.039*
History of alcohol consumption	0.467	0.227	1.595	1.023	2.488	0.039*
Average sleep duration per day ≤6 hours	0.914	0.426	2.493	1.082	5.745	0.032*

* Significance ($p < .05$).

Discussion

This study explored burnout among healthcare personnel working in a private hospital in Bangkok, focusing primarily on a predominantly young female workforce consisting mostly of nurses and nurse aides. Despite the high workload and considerable occupational stress these participants faced, the levels of emotional exhaustion and depersonalization reported were

relatively low, while personal accomplishment was notably high. These findings suggest a comparatively lower degree of burnout in this sample than has been documented in other studies, particularly those involving physicians who typically endure heavier workloads and more demanding job responsibilities, which often contribute to higher burnout levels. Such variation underscores the importance of professional roles and job characteristics in influencing burnout outcomes.

The results align with previous research from Ekaphol and colleagues, who documented low to moderate levels of emotional exhaustion and depersonalization among psychiatric nurses during the COVID-19 pandemic (Sudachom, et al., 2023). Similarly, the study on nurses in private hospitals in Northern India highlighted that moderate stress and burnout levels were common, with role-related stressors such as role overload and role insufficiency being significant predictors of burnout (Syed, et al., 2014). These findings collectively highlight the critical influence of organizational and environmental factors—such as workload, job control, and workplace support—on the development and manifestation of burnout symptoms. The Maslach Burnout Model further supports these associations by emphasizing the interplay between job demands and individual coping resources in burnout development (Maslach, et al.,1981; Maslach, et al., 2001).

The incongruity observed in this study—low emotional exhaustion and depersonalization paired with high personal accomplishment—is consistent with findings from other recent studies (Bu et al., 2024; Delafontaine et al., 2024). Bu and colleagues' network analysis of nurse burnout in Harbin, China, demonstrated a positive correlation between emotional exhaustion and depersonalization but no significant association with personal accomplishment, underscoring the multidimensional nature of burnout. Moreover, Malta et al.'s (2024) review suggested an inverse relationship between workload and burnout levels among physicians, which contrasts with the elevated burnout seen in physicians relative to nurses in other studies such as Luangdansakul's (2022) work with resident and obstetrics-gynecology physicians. These discrepancies underscore the variability in burnout manifestations across healthcare roles and the necessity of tailored interventions.

Our study's findings also reinforce that work-related factors outweigh personal demographic characteristics in predicting burnout. Nagle et al.'s (2024) systematic review identified numerous contributing factors to healthcare workers' burnout, including socio-demographics, personality traits, stress resilience, job experience, and workload. However, consistent with our results, recent studies highlight that workplace environment variables such as job control, support systems, and organizational pressures are more influential in driving burnout than personal factors (Angelini, 2023; Aronsson, et al., 2017; Taranu, et al., 2022; Shanafelt, et al., 2015). Notably, while our study was conducted post-pandemic, literature suggests that under acute stress situations like COVID-19, personal factors such as anxiety and neuroticism can modulate burnout risk, particularly among frontline healthcare workers (Bianchi, et al., 2021; Denning et al., 2021). This highlights the complex and context-dependent nature of burnout predictors.

In addition to work-related factors, lifestyle behaviors emerged as significant predictors of burnout in our sample. Alcohol consumption and short sleep duration (less than six hours per night) were associated with higher burnout levels, supporting previous research findings. For instance, Ritsamret, Thammakul, and Laoraksawong (2022) reported that insufficient personal time increased burnout risk, while Membrive-Jiménez (2022) found that sleep disturbances were closely linked to burnout symptoms among nurses, suggesting that interventions like warm

lighting during night shifts could improve sleep quality and work performance. The relationship between alcohol use and burnout has also been documented extensively, with Kemperman's (2018) meta-analysis revealing significant associations particularly with emotional exhaustion and depersonalization. Studies by Tao, et al. (2023) and Chen, et al. (2022) further highlight how alcohol misuse may serve as a maladaptive coping mechanism exacerbating burnout severity, potentially mediated by musculoskeletal pain and personal beliefs about alcohol's stress-relieving effects.

While these findings provide valuable insights, the study has certain limitations. Conducted in a single private hospital with 263 beds and predominantly nursing staff, the results may not be generalizable to other healthcare settings or to physicians, who often experience different burnout dynamics. Future research should consider comparative studies across public and private sectors and include a broader range of healthcare professions to enhance generalizability.

Conclusion

The study found that most healthcare professionals experienced low levels of emotional exhaustion and depersonalization, alongside moderate to high levels of personal accomplishment. While personal characteristics did not significantly relate to burnout, several work-related factors—including outpatient responsibilities, close patient contact, insufficient rest, limited sleep duration, and alcohol consumption—were strongly associated with burnout.

In private hospital settings, even with relatively lighter workloads, the high organizational expectations driven by patient satisfaction goals and competition require continuous self-improvement from staff. This pressure contributes to moderate to high burnout, particularly reflected in the sense of personal accomplishment. Time pressures to meet patient needs and frequent close interactions add to workplace stress, as healthcare workers adapt their efforts to optimize patient care. Additionally, inadequate rest results in physical fatigue and heightened stress, while relying on alcohol as a coping strategy appears ineffective and may worsen burnout symptoms.

These findings highlight the importance of organizational support and effective workload management to reduce burnout and promote the well-being of healthcare workers in private hospitals.

Recommendations

This study highlights that work-related factors—especially excessive workload and prolonged working hours—are significantly associated with burnout among healthcare professionals. Additionally, the COVID-19 pandemic has disrupted healthcare operations, increased occupational stress, and elevated the risk of professional burnout. Therefore, it is imperative for hospital managers and healthcare policymakers to implement strategic workforce planning that ensures adequate staffing and aligns job responsibilities with actual workload demands. Furthermore, strengthening institutional preparedness for future public health emergencies is essential to mitigate the long-term psychological impact on healthcare workers.

Recommendations for Future Research

1. Future studies should collect data from a diverse range of healthcare settings, including small, medium, and large hospitals, as well as public hospitals, to provide a more comprehensive understanding of burnout across different contexts.

2. The findings from this study can serve as a foundational reference for investigating preventive interventions, such as lifestyle modifications or organizational strategies, aimed at reducing factors contributing to burnout in healthcare professionals.

Acknowledgements

This manuscript is part of a thesis for completing a master's degree in mental health of faculty of medicine, Chulalongkorn University. The authors would like to thank the medical personnel at the private hospital in Bangkok for their generous cooperation and willingness to participate in this study.

Funding

No funding was received for this study.

Conflict of interest

The authors declare that they have no conflict of interest with any commercial or association connecting with this article.

Ethical considerations

This study protocol was approved by the Institutional Review Board of Chulalongkorn University School of Medicine, Bangkok, Thailand, and was assigned IRB number 0050/66. All participants provided informed consent to confirm voluntary participation in the study.

References

Angelini, G. (2023). Big five model personality traits and job burnout: A systematic literature review. *BMC Psychology*, 11(1), 49. https://doi.org/10.1186/s40359-023-01056-y

Aronsson, G., Theorell, T., Grape, T., Hammarström, A., Hogstedt, C., Marteinsdottir, I., ... Hall, C. (2017). A systematic review including meta-analysis of work environment and burnout symptoms. *BMC Public Health*, 17(1), 264. https://doi.org/10.1186/s12889-017-4153-7

Bianchi, R., Manzano-García, G., & Rolland, J.-P. (2021). Is burnout primarily linked to work-situated factors? A relative weight analytic study. *Frontiers in Psychology, 11*, Article 623912. Retrieved 22/11/2024. from https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.623912

Bu, T., Peng, C., Liu, J., Qiu, X., Qiao, Z., Zhou, J., ... Yang, Y. (2024). Nurse burnout: Deep connections and solutions revealed by network analysis. *BMC Nursing, 23*(1), 531. https://doi.org/10.1186/s12912-024-02190-7

Chatchaikulsiri, P. (2021). Prevalence and risk factors associated with burnout among medical personnel at the Neurological Institute during the COVID-19 pandemic. *The Psychiatric Association of Thailand*, 66, 439–454.

Chen, Y.-H., Yeh, C.-J., Pan, L.-F., & Jong, G.-P. (2022). Relationships between alcohol use, musculoskeletal pain, and work-related burnout. *Medicina*, 58(8), 1022. Retrieved 08/08/2024. from https://www.mdpi.com/1648-9144/58/8/1022

Chun-ngam, N. (2020). Mental health and burnout among physicians in general and community hospitals in Nakhon Ratchasima Province. *The Psychiatric Association of Thailand*, 28(4), 348–359. https://dmh-elibrary.org/items/show/255

Delafontaine, A.-C., Anders, R., Mathieu, B., Salathé, C. R., & Putois, B. (2024). Impact of confrontation to patient suffering and death on wellbeing and burnout in professionals:

A cross-sectional study. *BMC Palliative Care,* 23(1), 74. https://doi.org/10.1186/s12904-024-01393-8

Denning, M., Goh, E. T., Tan, B., Kanneganti, A., Almonte, M., Scott, A., ... Kinross, J. (2021). Determinants of burnout and other aspects of psychological well- being in healthcare workers during the Covid-19 pandemic: A multinational cross-sectional study. *PLoS One*, 16(4), e0238666. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0238666

Edú-Valsania, S., Laguía, A., & Moriano, J. A. (2022). Burnout: A review of theory and measurement. *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 19(3), 1780. https://doi.org/10.3390/ijerph19031780

Freudenberger, H. J. (1974). Staff burn-out. *Journal of Social Issues,* 30(1), 159–165. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1974.tb00706.x

García-Campayo, J., Puebla-Guedea, M., Herrera-Mercadal, P., & Daudén, E. (2016). Burnout syndrome and demotivation among health care personnel: Managing stressful situations: The importance of teamwork. *Actas Dermo-Sifiliográficas*, 107(5), 400–406. from https://doi.org/10.1016/j.ad.2015.09.016

Jalili, M., Niroomand, M., Hadavand, F., Zeinali, K., & Fotouhi, A. (2021). Burnout among healthcare professionals during COVID-19 pandemic: A cross-sectional study. *International Archives of Occupational and Environmental Health,* 94(6), 1345–1352. https://doi.org/10.1007/s00420-021-01695-x

Kemperman, R. L. (2018). *Burnout and alcohol consumption: A meta-analysis* (Master's thesis, Leiden University). Retrieved 02/10/2024. from https://studenttheses.universiteitleiden.nl/access/item%3A2661447/view

Kitsanguan, O. (2011). *The relationship between structural empowerment, role performance, and job satisfaction among advanced practice nurses* (Master's thesis, Chulalongkorn University). Chulalongkorn University Intellectual Repository. https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2011.498

Luangdansakul, W. (2022). *Burnout and Recommendation to Prevent Burnout among Obstetrics and Gynecology Residents and Fellows in Bhumibol Adulyadej Hospital: A Mixed-Method Study* (Master's thesis, Naresuan University). Naresuan University Institutional Repository. https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/handle/123456789/5008

Mahatnirunkul, S., W. P., & Tapanya, P. (1998). Development of the Suanprung stress test. *Suanprung Medical Journal*, 3 , 1 – 2 0 . Retrieved 2 1 / 1 1 / 2 0 2 3 . from https://suicide.dmh.go.th/abstract/details.asp?id=2404

Malta, G., Plescia, F., Zerbo, S., Verso, M. G., Matera, S., Skerjanc, A., & Cannizzaro, E. (2024). Work and environmental factors on job burnout: A cross-sectional study for sustainable work. *Sustainability,* 16(8), 3228. Retrieved from https://www.mdpi.com/2071-1050/16/8/3228

Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Organizational Behavior*, 2(2), 99–113. Retrieved from https://doi.org/10.1002/job.4030020205

Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology,* 52, 397–422. Retrieved from https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397

Membrive-Jiménez, M. J., Gómez-Urquiza, J. L., Suleiman-Martos, N., Velando- Soriano, A., Ariza, T., De la Fuente-Solana, E. I., & Cañadas-De la Fuente, G. A. (2022). Relation between burnout and sleep problems in nurses: A systematic review

with meta-analysis. *Healthcare*, 10(5), 954. https://doi.org/10.3390/healthcare10050954

Nagle, E., Griskevica, I., Rajevska, O., Ivanovs, A., Mihailova, S., & Skruzkalne, I. (2024). Factors affecting healthcare workers burnout and their conceptual models: Scoping review. *BMC Psychology,* 12(1), 637. https://doi.org/10.1186/s40359-024-02130-9

World Health Organization. (2022). *International statistical classification of diseases and related health problems (ICD).* Retrieved 02/07/2023. from https://www.who.int/standards/classifications/classification-of-diseases

World Health Organization. (2019). Burn-out an "occupational phenomenon": International classification of diseases, 11th revision (ICD-11). Retrieved 02/07/2023. from https://www.who.int/news/item/28-05-2019-burn-out-an- occupational-phenomenon-international-classification-of-diseases

Ritsamret, N., Thammakul, T., & Laoraksawong, P. (2022). Factors related to burnout syndrome of personnel at private hospitals in Mueang Chon Buri District, Chon Buri Province. The Public Health Journal of Burapha University, 17(1), 86–99. Retrieved 24/12/2023. from https://he02.tci- thaijo.org/index.php/phjbuu/article/view/251297

Sammawacha, S. (1991). *Burnout among nursing administrators: A case study of ward heads at Ramathibodi Hospital* [Master's thesis, Thammasat University].

Shanafelt, T. D., Hasan, O., Dyrbye, L. N., Sinsky, C., Satele, D., Sloan, J., & West, C. P. (2015). Changes in burnout and satisfaction with work-life balance in physicians and the general US working population between 2011 and 2014. *Mayo Clinic Proceedings,* 90(12), 1600–1613. https://doi.org/10.1016/j.mayocp.2015.08.023

Sirorat, P. (2021). *Job burnout among baby boomers in state-enterprise employees* (Master's thesis, Mahidol University). Retrieved from https://archive.cm.mahidol.ac.th/handle/123456789/3879

Sudachom, E., Suniran, P., & Teerawatnanan, N. (2023). Factors associated with burnout among psychiatric nurses during the COVID-19 pandemic. *Journal of Somdet Chaopraya Institute of Psychiatry,* 17(2), 15–35. https://he01.tci-thaijo.org/index.php/journalsomdetchaopraya/article/view/259864

Sumalai, P. (2021). Burnout among professional nurses at Bamrasnaradura Institute. *Journal of Prachomklao College of Nursing,* 4, 66–78.

Syed, A., Nazir, N., Zaidi, Z., & Akhtar, N. (2014). Role of stress and burnout among nurses in the private hospitals. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences,* 4(3). https://doi.org/10.6007/IJARBSS/v4-i3/720

Tao, R., Hsu, M., Min, K., Mo, D., Geng, F., Xia, L., ... Tang, Y.-L. (2023). Alcohol misuse, health-related behaviors, and burnout among clinical therapists in China during the early Covid-19 pandemic: A nationwide survey. *Frontiers in Public Health,* 11, 1084259. https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1084259

Taranu, S. M., Ilie, A. C., Turcu, A.-M., Stefaniu, R., Sandu, I. A., Pislaru, A. I., ... Alexa-Stratulat, T. (2022). Factors associated with burnout in healthcare professionals. *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 19(22), 14701. Retrieved 21/08/2024. From https://www.mdpi.com/1660-4601/19/22/14701

Tsai, W. C., Chen, C. C., & Liu, H. L. (2007). Test of a model linking employee positive moods and task performance. *Journal of Applied Psychology,* 92(6), 1570– 1583. Retrieved https://doi.org/10.1037/0021-9010.92.6.1570

Wang, J., Wang, W., Laureys, S., & Di, H. (2020). Burnout syndrome in healthcare professionals who care for patients with prolonged disorders of consciousness: A cross-sectional survey. *BMC Health Services Research*, 20(1), 841. https://doi.org/10.1186/s12913-020-05694-5

Zemni, I., Dhouib, W., Sakly, S., Bennasrallah, C., Gara, A., Kacem, M., ... Sriha Belguith, A. (2023). Burnout syndrome among health care workers during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study in Monastir, Tunisia. *PLoS One*, 18(3), e0282318. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0282318

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Lessons Learned on the Operation of Learning Center for Smoke-Free Schools from Educational Institutions Certified as Learning Center Assessments

การถอดบทเรียนวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้

Thuchchai Kaewwongthi[1*], Patchareewan Kijmee[2] & Sukanya Nimananth[3]

ธัชชัย แก้ววงค์ธิ[1*] , พัชรีวรรณ กิจมี [2] และ สุกัญญา นิมานันท์ [3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Thuchchai Kaewwongthi
ธัชชัย แก้ววงค์ธิ
The Far Eastern University, Thailand.
มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
Email: Thuchchai337@gmail.com

2. Patchareewan Kijmee
พัชรีวรรณ กิจมี
The Far Eastern University, Thailand.
มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
Email: Patchareewan_Kijmee@gmail.com

2. Sukanya Nimananth
สุกัญญา นิมานันท์
The Far Eastern University, Thailand.
มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
Email: Sukanya_Nimananth@gmail.com

คำสำคัญ
ศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่, โรงเรียนปลอดบุหรี่, การพัฒนาโรงเรียนปลอดบุหรี่
Keywords:
Smoke-Free School Learning Center, Smoke-Free School, Smoke-Free School Development

Article history:
Received: 19/03/2025
Revised: 25/04/2025
Accepted: 09/08/2025
Available online: 09/09/2025

How to Cite:
Kaewwongthi et al. (2025). Lessons Learned on the Operation of Learning Center for Smoke-Free Schools from Educational Institutions Certified as Learning Center Assessments. *Journal Dhamma for Life, 31*(3), 919-930.

ABSTRACT

This study aimed to investigate the operational methods of smoke- free school learning centers from educational institutions that have been certified as learning centers. The target groups consisted of 10 leading teachers from DoiSaket Wittayakom School, a model smoke- free school, and 3 administrators and leading teachers from Hang Dong Rathrathupathum School smoke- free school learning center. The research instruments were a checklist and interview recording form. Data were analyzed using content analysis and presented in a narrative format.

The results revealed that the operational methods of the smoke- free school learning center at Hang Dong Rathrathupathum School covered all three assessment criteria areas: atmosphere and environment, personnel, and activities and processes, receiving 72 out of 75 possible points. The operational methods were divided into four aspects: 1) Planning - with clear policies from administrators, establishing management structures and issuing implementation orders according to the 7 measures for smoke- free schools 2) Implementation- defining clear roles and responsibilities, involving student leaders in organizing activities, developing staff expertise, and integrating tobacco education across all learning areas 3) Monitoring - key success factors identified included administrative support, clear policies, and participation from all sectors, while challenges included heavy teacher workloads and limited budget 4) Improvement - addressing teacher workload issues by integrating tobacco education into regular teaching, working as a team with clearly defined responsibilities, and mobilizing resources from network partners.

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมาย คือ ครูแกนนำโรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบ โรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม จำนวน 10 คน และผู้บริหารและครูแกนนำศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบตรวจสอบรายการ และแบบบันทึกการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอเป็นความเรียง ผลการศึกษาพบว่า วิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ ของโรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ มีการดำเนินงานครบทั้ง 3 ด้านตามเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร และด้านกิจกรรมและกระบวนการ ได้รับคะแนนการประเมิน 72 คะแนน จากคะแนนเต็ม 75 คะแนน โดยวิธีการดำเนินงานแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน มีนโยบายชัดเจนจากผู้บริหาร จัดโครงสร้างการบริหารและออกคำสั่งการปฏิบัติหน้าที่ตาม 7 มาตรการโรงเรียนปลอดบุหรี่ 2) ด้านการปฏิบัติงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน มีนักเรียนแกนนำร่วมจัดกิจกรรม พัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้เชี่ยวชาญและบูรณาการเรื่องบุหรี่ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) ด้านการตรวจสอบ พบว่า ปัจจัยความสำเร็จคือ การสนับสนุนจากผู้บริหาร การมีนโยบายที่ชัดเจน และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ส่วนปัญหาที่พบคือครูมีภาระงานมากและงบประมาณจำกัด 4) ด้านการปรับปรุง แก้ปัญหาภาระงานครูด้วยการบูรณาการเรื่องบุหรี่เข้ากับการเรียนการสอนปกติ ทำงานเป็นทีมและกำหนดความรับผิดชอบอย่างชัดเจน และระดมทรัพยากรจากภาคีเครือข่าย

บทนำ

การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ต้องดูแลนักเรียนในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่มีความเสี่ยงสูงต่อการเผชิญปัญหาต่าง ๆ รวมถึงความความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ การบริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 4 ฝ่ายงานหลัก ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545, 2545) ซึ่งในส่วนของการบริหารทั่วไปนั้น มีการบริหารงานกิจการนักเรียน ซึ่งภาระงานที่สำคัญ มีบทบาทหน้าที่จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างชัดเจน รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีข้อมูลสารสนเทศ เกี่ยวกับผู้เรียนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบันเพื่อช่วยให้ครูเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการวางแผน และการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพเพื่อสร้างคุณลักษณะพึงประสงค์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย เกิดการเรียนรู้ระบบประชาธิปไตย เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) ในบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ต้องดูแลนักเรียนในช่วงวัยที่มีความเสี่ยงสูงต่อการใช้สารเสพติด โดยเฉพาะบุหรี่และบุหรี่ไฟฟ้า จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสนใจและดำเนินการอย่างจริงจัง เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

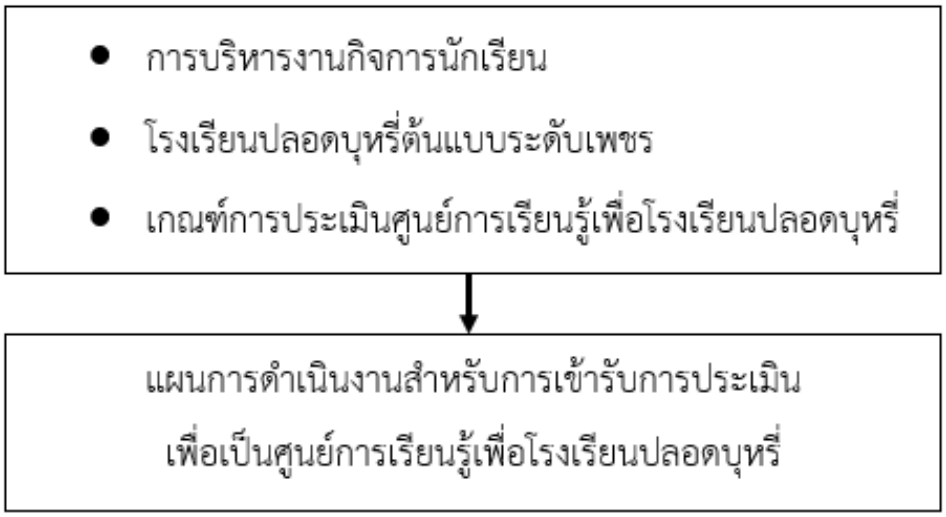
ปัญหาการใช้บุหรี่และบุหรี่ไฟฟ้าในสถานศึกษาเป็นประเด็นที่มีความรุนแรงมากขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาซึ่งอยู่ในช่วงวัยมีความอยากรู้ อยากทดลองใช้บุหรี่และบุหรี่ไฟฟ้า จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564) พบว่า อัตราการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทยอายุ 15-24 ปี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2564 มีอัตราการสูบบุหรี่ร้อยละ 19.4 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 17.8 ในปี พ.ศ. 2560 นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในกลุ่มเยาวชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของเยาวชนเป็นอย่างมาก สถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นปัญหาสำคัญที่สถานศึกษาต้องเร่งดำเนินการป้องกัน ปราบปราม และปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการไม่สูบบุหรี่ให้แก่นักเรียน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและลดความเสี่ยงต่อการเสพติดบุหรี่และสารเสพติดอื่น ๆ ในอนาคตความปลอดภัยด้านบุหรี่และบุหรี่ไฟฟ้าในสถานศึกษา ถือเป็นหนึ่งประเด็นสำคัญ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้กำหนดนโยบายและมาตรการให้สถานศึกษา ในสังกัดได้ดำเนินการป้องกันควบคุม และแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดบุหรี่ไฟฟ้า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566) โดยร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ ในการดำเนินโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาเข้าร่วมโครงการและดำเนินการตามมาตรฐานและเกณฑ์ที่กำหนด และมีการแบ่งระดับของโรงเรียนปลอดบุหรี่เป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) โรงเรียนปลอดบุหรี่ 2) โรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับเงิน 3) โรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับทอง และ 4) โรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับเพชร นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้สถานศึกษาที่ได้รับการรับรองเป็นโรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับเพชร พัฒนายกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแบบอย่างให้กับโรงเรียนอื่น ๆ ในการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ในสถานศึกษา (มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่, 2566) โรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ที่เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มีนักเรียนจำนวน 733 คน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในช่วงวัยรุ่น โดยฝ่ายกิจการนักเรียนมักจะพบปัญหาความเสี่ยงของนักเรียนทั้งชายและหญิงเกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ ซึ่งโรงเรียนได้มีบทลงโทษ มาตรการป้องกัน แก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาตามนโยบายที่โรงเรียนได้กำหนดไว้คือ นักเรียนโรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคมต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการสูบบุหรี่และแอลกอฮอล์ ในขณะที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานได้มีนโยบายความปลอดภัยด้านบุหรี่ในสถานศึกษาและมีจัดทำโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ ทางโรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคมจึงเข้าร่วมโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ ในปีพ.ศ. 2559 ทำให้จำนวนผู้สูบบุหรี่ลดลง และยังคงมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งได้รับการรับรองเป็นโรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับเงิน ในปีพ.ศ. 2560 โรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับทอง ในปีพ.ศ. 2561 และพัฒนาการดำเนินงานจนได้รับการรับรองเป็นโรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับเพชร ในปีพ.ศ. 2565 (โรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม, 2567) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและความสำเร็จ ในการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ในสถานศึกษาต่อมา ผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายว่า ควรที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแบบอย่างให้กับโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนสร้างเครือข่ายโรงเรียนปลอดบุหรี่ในระดับพื้นที่ ซึ่งในการยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่นั้น โรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม จะต้องผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด ประกอบด้วย 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อม 2)

ด้านบุคลากร และ 3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ทั้งนี้ โรงเรียนจะต้องจัดทำรายงานการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินการที่สอดคล้องกับเกณฑ์ การประเมินในแต่ละด้าน (เครือข่ายครูเพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ และคณะ, 2566) จากหลักการและเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่องการถอดบทเรียนวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การดำเนินการจัดทำแผนการดำเนินงานสำหรับการเข้ารับการประเมินเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้

กรอบแนวคิดการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีวิธีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และคำถาม ตามหัวข้อดังนี้

1. การวิเคราะห์และสรุปประเด็นปัญหาในการศึกษา
2. สาเหตุและวิธีการจัดการปัญหา
3. กลุ่มเป้าหมาย
4. เครื่องมือในการตรวจสอบการจัดการปัญหา
5. การวิเคราะห์ผลการประเมินผล

การวิเคราะห์และสรุปประเด็นปัญหาในการศึกษา

จากการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม พบว่าโรงเรียนได้ดำเนินการด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ โดยโรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ ส่งผลให้จำนวนผู้สูบบุหรี่ลดลง และมีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจนได้รับการรับรองเป็นโรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับเงิน โรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับทอง และได้รับการรับรองเป็นโรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบระดับเพชร ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นและความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ในสถานศึกษา

แต่ปัจจุบันพบว่าการดำเนินงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ในสถานศึกษาของโรงเรียน ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมดตามนโยบายที่กำหนดไว้คือ นักเรียนโรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคมต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการสูบบุหรี่และแอลกอฮอล์ ประเด็นปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินงานในรูปแบบเดิมยังไม่สามารถ ลดจำนวนของนักเรียนที่สูบบุหรี่ได้หมดตามที่ได้ตามที่มุ่งหวังไว้ และผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ เพื่อลดจำนวนการสูบของนักเรียน และเป็นแหล่งเรียนรู้และแบบอย่างให้กับโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนสร้างเครือข่ายโรงเรียนปลอดบุหรี่ในระดับพื้นที่ แต่การยกระดับดังกล่าวจำเป็นต้องผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อม 2) ด้านบุคลากร และ3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ซึ่งโรงเรียนยังขาดการดำเนินงานที่ชัดเจนสำหรับการเข้ารับการประเมินเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่

สาเหตุและวิธีการจัดการปัญหา

สภาพปัญหาดังกล่าว จึงนำมาสู่การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นว่า สภาพปัญหาของโรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม มีสาเหตุหลักจากการดำเนินงานตามเกณฑ์การประเมินศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ ที่ยังไม่มีความชัดเจน ในการปฏิบัติงานทั้ง 3 ด้าน ดังนั้นทางโรงเรียนจึงได้มีการจัดการปัญหาดังกล่าว โดยเริ่มจากการศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ เพื่อจะนำไปสู่จัดทำแผนการดำเนินงานสำหรับการเข้ารับการประเมินเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ ของโรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคมต่อไป ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มีวิธีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และคำถามการศึกษา ดังนี้

คำถามการศึกษา ข้อที่ 1 วิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นอย่างไรผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่

1. กลุ่มเป้าหมายที่เป็นครูแกนนำโรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบโรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม จำนวน 10 คน

2. กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้บริหารและครูแกนนำศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ จำนวน 3 คน รวมทั้งหมดจำนวน 13 คน

เครื่องมือในการตรวจสอบการจัดการปัญหา

เครื่องมือในการตรวจสอบการจัดการปัญหาคือ แบบตรวจสอบรายการ และแบบบันทึกการสัมภาษณ์

การสร้างเครื่องมือในการตรวจสอบการจัดการปัญหา

ผู้ศึกษามีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการตรวจสอบการจัดการปัญหา ดังนี้

1. แบบตรวจสอบรายการ

1.1 ผู้ศึกษาทำการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและเกณฑ์การประเมินของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบตรวจสอบรายการ

1.2 กำหนดหัวข้อ ประเด็นรายการที่ต้องการตรวจสอบรายเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ ซึ่งมีรายการตรวจสอบการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อม จำนวน 6 ข้อ 2) ด้านบุคลากร จำนวน 8 ข้อ และ 3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ จำนวน 27 ข้อ

1.3 นำแบบตรวจสอบรายการที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำและปรับปรุงแก้ไขความถูกต้อง

1.4 นำแบบตรวจสอบรายการไปปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.5 นำแบบตรวจสอบรายการที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านภาษา และด้านวัดและประเมินผล ตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้ววิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC)

1.6 ผู้ศึกษาปรับปรุงแก้ไขแบบตรวจสอบรายการตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ความเห็นชอบ โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.67 - 1.00 ในกรณีที่บางข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.67 ผู้ศึกษาได้นำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขหรือตัดทิ้ง

1.7 ผู้ศึกษานำแบบตรวจสอบรายการฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

2. คำถามและแบบบันทึกการสัมภาษณ์

2.1 ผู้ศึกษาทำการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและเกณฑ์การประเมินของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างคำถามและแบบบันทึกการสัมภาษณ์

2.2 กำหนดหัวข้อ ประเด็นรายการที่ต้องการถามเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ ซึ่งมีประเด็นคำถามแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการปฏิบัติงาน 3) ด้านการตรวจสอบ และ 4) ด้านการปรับปรุง

2.3 นำคำถามและแบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

2.4 นำคำถามและแบบบันทึกการสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

2.5 นำคำถามและแบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขที่มีความสมบูรณ์ไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายอื่น จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเข้าใจที่ตรงกัน จากนั้นนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้ศึกษาได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลในโรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2. ผู้ศึกษาส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ และขอนัดหมายการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24-31 มกราคม2568

3. การตรวจสอบการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยผู้ศึกษาและคณะครูแกนนำทำการจดบันทึกด้วยตนเอง

4. จากนั้นผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล และทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ผลการประเมินผลการจัดการปัญหา

ผู้ศึกษาและคณะครูแกนนำนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ผลการประเมินผลการจัดการปัญหา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ผู้ศึกษานำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ผลการศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ผู้ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการตรวจสอบรายการการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ผู้ศึกษาและคณะครูแกนนำโรงเรียนปลอดบุหรี่โรงเรียนดอย

สะเก็ดวิทยาคมได้เข้าศึกษา ดูงานเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ โดยทำการตรวจสอบรายการการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ และมีผลการตรวจสอบรายการการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ มีรายละเอียดดังตารางที่ 1 ดังนี้

ที่	รายการ	ผลการตรวจสอบ		ระดับคะแนน
		มี/ข้อ	ไม่มี	
1.	ด้านบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม (18 คะแนน)	6		17
2.	ด้านบุคลากร (24 คะแนน)	8		22
3.	ด้านกิจกรรมและกระบวนการ (33 คะแนน)	27		33
รวม		**41 ข้อ**		**72 คะแนน**

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ (75 คะแนน)

จากตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของของศูนย์การเรียนรู้ เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ ผู้ศึกษาและคณะครูแกนนำต้นแบบโรงเรียนปลอดบุหรี่ โรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม พบว่า โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ มีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ ครบทุกด้าน เป็นไปตามเกณฑ์การประเมิน โดยผู้ศึกษาและคณะครูแกนนำโรงเรียนปลอดบุหรี่โรงเรียน ดอยสะเก็ดวิทยาคม ได้ตรวจสอบรายการการดำเนินงานและประเมินเป็นรายด้าน ดังนี้

1. การดำเนินงานด้านบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีคะแนนเต็มทั้งหมด 18 คะแนน มีการดำเนินงานครบทั้ง 6 ข้อ และประเมินให้ได้ระดับคะแนน ทั้งหมด 17 คะแนน เนื่องจากผู้ศึกษา และคณะครูแกนนำ พบว่า การดำเนินงานเกี่ยวกับการมีบรรยากาศของโรงเรียนปลอดบุหรี่พร้อมให้เรียนรู้ได้ยังเป็นไปตามลักษณะทั่วไป

2. การดำเนินงานด้านบุคลากรสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีคะแนนเต็มทั้งหมด 24 คะแนน มีการดำเนินงานครบทั้ง 8 ข้อ และประเมินให้ได้ระดับคะแนน ทั้งหมด 22 คะแนน เนื่องจากผู้ศึกษาและคณะครูแกนนำ พบว่า การดำเนินงานเกี่ยวกับการมีผู้เชี่ยวชาญภายในโรงเรียนที่สามารถให้คำปรึกษาแก่โรงเรียนที่สนใจในการดำเนินงาน 7 มาตรการเพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ (ภาพรวมการดำเนินงานทั้งหมด) ยังไม่มีการนำเสนอแฟ้มผลงานจากโรงเรียนเครือข่าย และไม่มีบุคลากรจากโรงเรียนเครือข่ายมานำเสนอผลงาน

3. การดำเนินงานด้านกิจกรรมและกระบวนการซึ่งมีคะแนนเต็มทั้งหมด 33 คะแนน มีการดำเนินงานครบทั้ง 27 ข้อ และประเมินให้ได้ระดับคะแนน ทั้งหมด 33 คะแนน เนื่องจากผู้ศึกษาและคณะครูแกนนำโรงเรียนต้นแบบปลอดบุหรี่ พบว่า สามารถดำเนินงานในกิจกรรมและกระบวนการครบ ทุกรายการและเป็นไปตามเกณฑ์การประเมิน

ผู้ศึกษาได้สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้ ผลการศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ พบว่า โรงเรียนมีการดำเนินงานครบทั้ง 3 ด้านตามเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร และด้านกิจกรรมและกระบวนการ โดยมีการดำเนินงานทั้งหมด 41 ตัวชี้วัด และได้รับคะแนนการประเมิน 72 คะแนน จากคะแนนเต็ม 75 คะแนน (ผ่านเกณฑ์การประเมิน 65 คะแนนขึ้นไป) และมีวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการวางแผน โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์มีนโยบายที่ชัดเจนจากผู้บริหารที่ประกาศให้บุคลากรปฏิบัติตาม มีการจัดโครงสร้างการบริหารและออกคำสั่งดำเนินการตาม 7 มาตรการโรงเรียนปลอดบุหรี่ มีการมอบหมายให้ฝ่ายกิจการนักเรียนรับผิดชอบโครงการตามแผนปฏิบัติการประจำปี และได้รับการสนับสนุนสื่อการเรียนรู้จากหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานสาธารณสุขประจำอำเภอและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

2) ด้านการปฏิบัติงาน โรงเรียนดำเนินงานตามแผนโดยกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน โดยผู้บริหารทำหน้าที่สนับสนุนทรัพยากร ครูถ่ายทอดความรู้และเป็นพี่เลี้ยงโรงเรียนเครือข่าย มีนักเรียนแกนนำชมรม Gen Z ร่วมจัดกิจกรรมรณรงค์และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย มีการพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้เชี่ยวชาญ มีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยมุมความรู้และนิทรรศการ บูรณาการเรื่องบุหรี่ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

3) ด้านการตรวจสอบ พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จคือการสนับสนุนจากผู้บริหาร นโยบายที่ชัดเจน และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ส่วนปัญหาที่พบคือ ครูมีภาระงานมาก ในช่วงแรกยังขาดความเข้าใจในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และมีงบประมาณจำกัด ซึ่งบางกิจกรรมใช้งบประมาณเกินกว่าที่ตั้งไว้

4) ด้านการปรับปรุง โรงเรียนแก้ปัญหาภาระงานครูด้วยการบูรณาการเรื่องบุหรี่เข้ากับการเรียนการสอนปกติ ทำงานเป็นทีมและกระจายงาน ส่วนปัญหางบประมาณแก้ไขด้วยการระดมทรัพยากรจากภาคีเครือข่าย เช่น สมาคมศิษย์เก่า ผู้ปกครอง และหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน

อภิปรายผล

ในการศึกษาเรื่อง วิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ผู้ศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจ จึงนำมาอภิปรายผล ดังนี้ผลการศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ พบว่า ความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ เกิดจากปัจจัยสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะการมีนโยบายที่ชัดเจนจากผู้บริหารที่สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การบูรณาการเรื่องบุหรี่เข้ากับการเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ซึ่งจะช่วยลดภาระงานครู ตามที่เครือข่ายครูเพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ (2566) ได้เสนอไว้ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกจะสามารถช่วยสนับสนุนทรัพยากรในการนำมาใช้ดำเนินการในศูนย์การเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของนักเรียนแกนนำผ่านชมรม Gen Z ช่วยขับเคลื่อนกิจกรรม

ตามได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการและแนวคิดของมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ (2566) สำหรับการจัดการปัญหาและอุปสรรคอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะปัญหาภาระงานครูและงบประมาณที่จำกัด แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียน

สรุป

การศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ศึกษา ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นครูแกนนำโรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบโรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม จำนวน 10 คน และ2) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้บริหารและครูแกนนำศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ จำนวน 3 คน เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ 1) แบบตรวจสอบรายการ และ 2) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ วิธีการดำเนินการศึกษาใช้การศึกษาจากกรณีศึกษาโรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ โดยมีดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอเป็นความเรียง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

1. สถานศึกษาควรจะนำผลการศึกษาวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ จากสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำแผนการดำเนินงานสำหรับการเข้ารับการประเมินเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ต่อไป

2. สถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่อย่างเพียงพอและเหมาะสม พร้อมทั้งวางแผนการระดมทรัพยากรจากภาคีเครือข่าย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่ในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดใหญ่

เอกสารอ้างอิง

เครือข่ายครูเพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่. (2556). *คู่มือเกณฑ์มาตรฐานการรับรองโรงเรียนปลอดบุหรี่และโรงเรียนปลอดบุหรี่ต้นแบบ.* https://www.smokefreeschool.net/

เครือข่ายครูเพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่. (2567). *แนวทางการดำเนินงานเพื่อโรงเรียนปลอดบุหรี่.* https://www-.smokefreeschool.net/

เฉลิมพล พาตา. (2567). *การยกระดับการบริหารสถานศึกษาพอเพียงเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนของโรงเรียนดอยเต่าวิทยาคม* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่]. ฐานข้อมูลงานวิจัยไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.* โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่และการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานศึกษา.* http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=47526&Key=news-_research

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรการส่งเสริมการเรียนรู้โทษของการสูบบุหรี่ไฟฟ้าที่มีผลต่อสุขภาวะสำหรับสถานศึกษาในสังกัดหรือในกำกับกระทรวงศึกษาธิการ.* https://www.moe.go.th/

กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ. (2564). *คู่มือการขับเคลื่อนสถานศึกษาปลอดบุหรี่ สำหรับสถานศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา.* https://www.thaihealth.or.th/Books/669/

ชัยวุฒิ ครุฑมาศ. (2564). *การพัฒนาต้นแบบศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ "โคก หนอง นา พัฒนาชุมชน" ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครศรีธรรมราช* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช]. ฐานข้อมูลงานวิจัยไทย.

ณปภัช นฤคนธ์. (2564). *การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา]. ฐานข้อมูลงานวิจัยไทย.

ณัฐฐศรัณฐ์ พรหมเผ่า. (2567). *รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำมิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา]. ฐานข้อมูลงานวิจัยไทย.

นันทวดี พุ่มเกิด. (2564). *รูปแบบการบริหารสถานศึกษาพอเพียงสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์]. ฐานข้อมูลงานวิจัยไทย.

ประกิต วาทีสาธกกิจ. (2563). *โรงเรียนปลอดบุหรี่: กลไกสำคัญในการป้องกันนักสูบหน้าใหม่.* https://www.-ashthailand.or.th/th/article_page.php?id=2375

พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560. (2560, เมษายน 5). *ราชกิจจานุเบกษา, 134*(39 ก), 27–54.

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546. (2546, ตุลาคม 2). *ราชกิจจานุเบกษา, 120*(95 ก), 1–29.

มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่. (2563). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนปลอดบุหรี่.* https://www.-smokefreeschool.net/

มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่. (2564). *ความสำคัญของโรงเรียนปลอดบุหรี่ในการสร้างบรรทัดฐานทางสังคม.* https://www.smokefreeschool.net/

รัศมี ศรีนนท์. (2566). *การถอดบทเรียนโครงการโรงเรียนปลอดบุหรี่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา]. ฐานข้อมูลงานวิจัยไทย.

วรนุช ปานคุ้ม. (2561). *การจัดทำแผนกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 13 จังหวัดอุตรดิตถ์* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์]. ฐานข้อมูลงานวิจัยไทย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* http://www.onec-.go.th/

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2565). *ความสำคัญของโรงเรียนปลอดบุหรี่ในการปกป้องสุขภาพนักเรียน.* https://www.thaihealth.or.th/

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา.* โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *มาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562).* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *แนวทางการป้องกัน ควบคุม และแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดบุหรี่ไฟฟ้า กรณีพบผู้ครอบครอง หรือเสพหรือรับไว้ซึ่งบุหรี่ไฟฟ้าในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* https://www.obec.go.th/

..... (2564). *ความสำคัญของโรงเรียนปลอดบุหรี่ในการสร้างค่านิยมไม่สูบบุหรี่.* https://www.-ashthailand.or.th/th/article_page.php?id=2490

Anderson, L., Wang, Y., & Thompson, R. (2019). Smoke-free school hours policy implementation: A systematic review. *Health Education Research, 34*(2), 156–169. https://doi.org-/10.1093/her/cyz002

Lui, C. K., Wohlfeiler, D., Sung, H. Y., Zhang, X., & Glantz, S. A. (2023). Factors associated with adoption of 100% smoke- and tobacco-free policies in California community colleges, 2003–2019. *Preventive Medicine Reports, 32,* 102116. https://doi.org/10.1016/j.pmedr-.2023.102116

Info

ผ่านการประเมินคุณภาพวารสารใหม่
ได้รับการรับรองคุณภาพให้เป็น
วารสาร TCI กลุ่มที่ 2
รับรองตั้งแต่ 1 ม.ค. 2566 - 31 ธ.ค. 2567

ISSN: 2822-048X (Online)

มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม

ที่ตั้ง เลขที่ 5 ถนนอัษฎางค์ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Copyright © Journal of Dhamma for Life

